Mesterségem Címere

A használható hagyomány, – a népi kézművesség stratégiája

Helyzetelemzés – szinopszis

Mesterségem címere
– a használható hagyomány,
a népi kézművesség stratégiája

Helyzetelemzés-szinopszis

Készült
a Nemzeti Agrárszaktanácsadási, Képzési és Vidékfejlesztési Intézet
megbízásából

2013

Hagyományok Háza

Konzorciumi partnerek:

Népművészeti Egyesületek Szövetsége
Muharay Elemér Népművészeti Szövetség

Projektvezető: Beszprémy Katalin

A szinopszist a részletes helyzetértékelő anyagokból összeállították:
Beszprémy Katalin
Pál Miklósné

Tartalom

1. Bevezető *(Beszprémy Katalin)* 5
1.1 A hagyomány fogalmi meghatározása, szerepe, hagyományőrző tevékenységi formák a múltban és a jelenben *(Beszprémy Katalin, Héra Éva, Szabó Zoltán, Benedek Krisztina)* 5
1.2 Fogalom meghatározások *(Benedek Krisztina)* 7
2 Helyzetértékelés – problémafeltárás....8
2.1.1 Népi kézműves alkotók *(Pál Miklósné)* 8
2.2.1 Népi kézművességgel foglalkozó intézmények, szervezetek *(Prokné Tirner Gyöngyi)* 10
2.2.2 Alkotók, intézmények és a néprajzi csoportok, kistájak *(Hubert Erzsébet)* 13
2.2.3 A falusi turizmus – népi kézműves alkotók együttműködése *(Dr. Csizmadia László)* 13
2.3 Alkotók és közösségi színterek működése....14
2.3.1 Közösségi színterek – népi kézművességgel foglalkozó civil szervezetek *(Pál Miklósné)* 14
2.3.2 Közösségi színterek – alkotóházak *(Prokné Tirner Gyöngyi)* 17
2.3.3 Közösségi színterek – közművelődési intézmények *(Magyar Művelődési Intézet)* 18
2.3.4 Közösségi színterek – kapcsolati lehetőségek a LEADER szervezetekkel *(Guiprechtné Molnár Erzsébet)* 19
2.3.5 Jelenlegi jogi, gazdasági problémák jegyzéke *(Szabadkai Andrea, G. Fekete Éva, Debreczeni János, Pongrácz Zoltán)* 22
2.4 Népi kézműves értékek *(Beszprémy Katalin)* 24
2.4.1 Népi kézműves mesterségek helyzete *(Ament Éva, Bereczky Csaba, Csákányi Zoltán, Csapó Angéla, Csupor István, Csuporné Angyal Zsuzsa, Deákné Gémes Júlia, Debreczeni János, Dr. Illés Károlyné, Fehér Jánosné, Kiss Gabriella, Nagy Mari, Rézműves Melinda, Székely Éva, Takáts Zoltán, Terényi Gyöngy, Tóthné Kiss Szilvia)* 25
2.4.2 Szakmai kiadványok a népi kézművesség területén *(Bakó Katalin)* 25
2.4.3 Tudományos kutatások a népi kézművesség területén *(Juhász Katalin)* 25
2.4.4 A kézművesség helye a szellemi kulturális örökség megőrzéséért életre hívott UNESCO egyezményben *(Csonka Takács Eszter)* 25
2.4.5 Hungarikumok, ezeken belül a népi kézművesség helye, megítélése *(Polyák Albert)* 27
2.4.6 Magyarországi Tájházak Szövetsége – ezen belül a népi kézművesség helye, megítélése *(F. Tóth Mária)* 28

2.4.7 Egyéb kapcsolódási pontok – múzeumok, fesztiválok, rendezvények, stb. – ezeken belül a népi kézművesség megye, megítélése *(Igyártó Gabriella, Komjáthi Tamásné)* 30
2.5 Jó példák tára.....33
2.5.1 Külföldi kitekintés, jó gyakorlatok bemutatása *(Igyártó Gabriella, Héra Éva)* 33
2.5.2 Hazai példák, jó gyakorlatok bemutatása *(Beszprémy Katalin)* 35
1 Gömörszőlős példája *(Ament Éva)* 36
2 Kisgyőr példája *(Ament Éva)* 38
3 Kézművesség oktatása a budaörsi Mindszenty József Katolikus Iskolában *(Ament Éva)* 39
4 Felnőttképzés – népművészeti táborok *(Beszprémy Katalin)* 40
5 Panziós–falusi vendéglátó képzés Nádudvaron *(Benő-Nagy Réka, dr. Takácsné Baranyai Etelka, Vetró Mihály)* 42
6 Kárpát-medencei Vőfélytalálkozók Gyönyörű Zsiga szervezésében *(Hubert Erzsébet)* 44
7 Rózsa Péter kertész, biogazda és közössége a biotermékek népszerűsítésével összekötött programja *(Hubert Erzsébet)* 46
8 Falusi vendéglátóhelyek példái, ahol a gyakorlatban valósul meg a vendéglátás, a kézműves mesterségek bemutatása, a helyi hagyományok megismertetése *(Szalay-Zala Andrea)* 48
9 Különféle törekvések a hagyományos viselet, öltözködési kultúra területén *(Beszprémy Katalin)* 48
10 A „Nagyapám Háza” mester-inas mintaprogram leírása *(Krizsán András)* 53
11 Sióagárd és a Tolna Megyei Népművészeti Egyesület együttműködése a helyi népművészeti hagyományok népszerűsítése érdekében *(Komjáthi Tamásné)* 54
12 Dél-Dunántúl legnagyobb Regionális Kézműves Fesztiválja – Vendel napi búcsú Magyarlukafán 1985-2012 *(Komjáthi Tamásné)* 56
13 Határ menti együttműködések Zala megyében *(Dala Hajnalka)* 57
14 Érték alapú fejlesztési kezdeményezések a présház felújítástól a helyi termék klaszterig *(Kovács István)* 60
15 Művészetek Völgye *(Bazsó Gabriella)* 63
16 Varsány a Palóc út mentén *(Pintérné Kanyó Judit)* 66
17 Vidéki értékek – örökségek Baranyában *(Endrédi Melinda)* 69
18 A falusi együttesek szerepe a szellemi kulturális örökség megtartásában *(Héra Éva)* 69

Helyzetelemzés a magyarországi népi kézművességről, 2012
Szinopszis

1. *Bevezető*

Amikor a magyar vidék számára a népi kézműves stratégiát készítjük, nagyon fontos két dolgot tisztázni. Az egyik a hagyomány – azon belül a népi kézművesség - és annak napjainkban betöltött szerepének tisztázása. Miért fontos számunkra a XXI. században a hagyomány? Mi a társadalmi, kulturális és gazdasági jelentősége, szerepe a ma embere életében? A másik tisztázandó kérdés a fogalmak egyértelműsítése. Hiszen kézművességre, háziiparra, kismesterségekre, népi kézművességre, népi iparművészetre gyakran hivatkozunk, de a fogalmak pontos meghatározása híján gyakran elbeszélhetünk egymás mellett.

1.1 *A hagyomány fogalmi meghatározása, szerepe, hagyományőrző tevékenységi formák a múltban és a jelenben*

A hagyomány a történelem folyamán kialakult értékek összessége, mely a fejlődés folyamán szüntelenül összekapcsolódik a megújulással. Ez azt jelenti, hogy az újítás mindig a hagyományokra támaszkodva szakít a hagyományok egy részével, és mihelyt újjá születik, maga is hagyományt alkot. A hagyomány az a tapasztalat és tudás, melynek ismerete és használata feltétele egy nép társadalmi, gazdasági, a kulturális szerves fejlődésének. A kérdés ma az, hogy felnő-e ma Magyarországon egy olyan generáció, mely átvevője, folytatója a korábbi évszázadok műveltségének. Kialakul-e olyan társadalom, mely öntudatos, egzisztenciálisan nem kiszolgáltatott polgárként ismeri, becsüli és továbbviszi országa legértékesebb felhalmozott tudását úgy, hogy közben befogadja az új ismereteket, környezeti feltételeket.

A hagyomány része a népi kézműves kultúra is, mely tárgyi anyanyelvünk.

A hagyomány a következő területeken tölt be nagy szerepet:

- a hagyomány, mint identitás. Két egymásnak feszülő trend, a globalizáció, az egyetemességre törekvés, másfelől a kulturális identitásra való törekvés a két ellenpólus. Ha kulturális identitásról beszélünk, a hagyományokról is beszélünk, társadalmi, gazdasági és kulturális hagyományainkról, melyek a történelmi folytonosságot és magát a nemzeti kultúrát is jelentik.

Nincs nemzeti kultúra a lokális, a kis közösségek kultúrája nélkül és nincs közösség kultúra nélkül. Márpedig közösségek, egészséges társadalom nélkül nem működőképes az ország. Ezért nagyon fontos, hogy ma Magyarországon a helyi kultúra, a helyi értékek és hagyományok mint társadalom megtartó erők visszanyerjék helyüket, szerepüket.

- a hagyomány mint kulturális tényező. A hagyományos paraszti kultúra, a népművészet, a népművészet felfedezésének kora óta megtermékenyítően hatott a „magas" művészetekre, gondoljunk csak a szecesszió korára, a Gödöllői műhely, a Zsolnay gyár, kiváló épité-

szeink, Kós Károly, Lechner Ödön és társaik munkásságára, a divat területén Tüdős Klára tevékenységére, vagy a zene területén Bartók Béla, Kodály Zoltán munkásságára, és még folytathatnánk a sort. A XX. század végén ismét volt egy - ebben a tekintetben pozitív korszak, Makovecz Imre és az organikus építészet, a táncházmozgalom és kisugárzása más művészeti területekre, mely művészeti alkotótevékenységek mind a nemzethez való tartozás felemelő érzését jelentik, melynek alapja a népi kultúra, mely ebben a vonatkozásban nemzeti kultúrává vált. Ez teszi hangsúlyossá a művészeti nevelés, ezen belül a hagyományok – köztük a népi kézműves hagyományok oktatásának, közkultúrában való megerősítésének fontosságát.

- a hagyomány mint a pozitív pszichológia eszköze. A folklór, illetve a közösségi művészet a közösségek védelmét szolgálja. A közösségek összetartozását segítő tevékenységek megsokszorozzák a közösség alkotó energiáit, növelik az esélyét a minden értelemben vett túlélésre. A közösségi kultúra hatása közvetlen pozitív tényező a stressz csökkenésében, ennél fogva a civilizációs ártalmak csökkenésében. A pozitív életminőség – boldogság – nem állapotot jelent, amit az ember birtokolhat, nem is időleges élményt, hanem aktivitást. A népi mesterségek gyakorlása olyan aktivitási formát jelent, mely bizonyos – sokszor nagyon magas - szinten az átlagember számára is elsajátítható, közösségben művelhető. Értéket közvetít és hoz létre, amennyiben szakmailag felkészült vezető az értékközvetítő. Ezért óriási a szerepe a közművelődés terén, a közösségek életében a népművészeti mozgalmaknak.

- a hagyomány, mint gazdasági tényező. A népművészet XIX. századi felfedezése óta él az a vidékfejlesztő gondolat, hogy a hagyomány, és a népi kézművesség népesség megtartó erőként tud olyan vidékeken működni, ahol a helyi hagyományok kiemelkedőek, jelentősek. E mozgalomnak köszönhetően eltűnőben lévő paraszti kultúrák éledtek fel, váltak ismertté, divatossá. Ekkor indult az az óriási gyűjtőmozgalom is, mely napjainkig forrásául szolgál kézműveseinknek. Bár ez a gazdasági folyamat kellő kontroll híján devalválta ezeket a legdivatosabb (matyó, kalocsai, buzsáki) kultúrákat, eredményeit nem szabad lebecsülni.

A II. világháború után a háziipari szövetkezeti mozgalom vette át ezt a szerepet, a 80-as években pedig a szövetkezetek tevékenységének beszűkülésével, az amatőr, civil mozgalmak erősödésével egyre inkább megnőtt az egyéni alkotók szerepe. Míg a szövetkezeti időkben az alapanyag ellátás, az értékesítés nem az alkotók, hanem az erre szakosodott szövetkezetek és az állam által támogatott kereskedelem feladata volt, addig a bolthálózat megszűnésével ma az értékesítés feladata is az alkotókra hárul.

Mivel a képzés elszakadt a hagyományos kultúrák helyszínétől, és a népi kézművesség nem a helyi igényeket elégíti ki, napjainkra azok a kézművesek, akik számára a mesterség megélhetési forma, főleg városokban, azok környékén, és idegenforgalmat vonzó területeken élnek. A tudás visszatanítása a vidék számára szintén a jövőre, ránk háruló feladat.

Napjainkban, mint ez jó példáinkból is kiderül, a népi kézművességnek mint gazdasági tényezőnek szerepe jelentős lehet a vidéki térségekben a turizmusban, a települések arculatának formálásában, a helyi kézműves termékek felértékelődésével a helyi gazdaságban, a helyben termelt nyersanyagok feldolgozásában. Mindez abban az esetben működik, ha erre megfelelő, a közösségek által is elfogadott kulcsszereplők, kezdeményező szerepet vállaló, de együttműködésre ösztönző, a jelenlegi pályázati rendszerekben otthonosan mozgó, korszerű

tudással rendelkező szervező egyéniségek is vannak .A népi kézművesség mint speciális, lokális tudás által tudja egy-egy térség egyedi arculatát be és megmutatni, különlegessé, vonzóvá tenni,

Azonban ahhoz, hogy a jelenleg meglévő szellemi potenciál, tudás ezen a területen ne vesszen el, és még jobban kifejthesse hatását, szükség van kormányzati akaratra, a szabályozók, a gazdasági jogi környezet változtatására, szemléletváltásra, ami a társadalmi elismertséget, az oktatásban változást, a média szerepvállalását, jelentős marketing tevékenységet feltételez.

1.2 *Fogalom meghatározások*

„**Háziiparos** – olyan személy, aki termékeit maga, illetve családtagjaik segítségével külső munkaerő igénybevétele nélkül, kézi erővel állítja elő otthonában, a rendszerint saját maga által gyűjtött, vásárolt nyersanyagokról mások számára is.

Specialista – olyan személy, aki szakképesítés nélkül bonyolult munkák elvégzésére, irányítására alkalmas, ezt a képességét a közösség is számon tartja, igényli. Az ilyen személyek azok közül kerülnek ki, akik az egyes házi munkákban – fafaragás, szövés, varrás-hímzés, szappanfőzés stb. – különös adottságokkal és jártassággal rendelkeznek.

Kézműves-iparos – valamely szakképesítéshez kötött iparág művelője, aki kéziszerszámokkal, elemi erővel meghajtott gépek segítségével folytat termelőtevékenységet a fogyasztó számára. A feldolgozott anyag lehet a sajátja vagy a megrendelőé, díjazása pénzben vagy természetben történik.

Kisiparos – kéziszerszámokkal és mesterséges energiával meghajtott egyszerűbb gépekkel végez árutermelő ipari tevékenységet, többnyire magántulajdonban lévő saját műhelyében. Tevékenysége képesítéshez kötött, a nyersanyagot pénzért vásárolja és termékeit is pénzért értékesíti."[1]

A mai szóhasználatban **a kézművesség fogalma**[2] alá sorolódik, igen tágan értelmezve, minden eddig felsorolt kategória, az iparos munkától egészen a művészi megformálású tárgyig, elsősorban a gépesített, gyári előállítással szembeállítva.

Népi kézműves[3] – fogalom kialakítását az, az igény hozta létre, hogy a fenti, tágan értelmezett kézműves tevékenységekből ki lehessen választani azokat, amelyekre a Kárpát-medencében élő magyar és nemzetiségi népcsoportok hagyományos technikáinak és technológiáinak használata jellemző. A népi kézműves tárgyak motívum és formakincse táji specifikus, természetes anyagok felhasználásával készülnek, és a létrehozott tárgyak a mai életben felhasználható, korszerű használati, dísz és ajándéktárgyak. Mintának elsősorban a 19. század környezet, lakás és viseletkultúráját tekinti, de korábbi korok magyar és nemzetiségi kulturá-

[1] Domonkos Ottó 1991. 12.
[2] 2 Szulovszky János 2005.
[3] Első hivatalos megjelenése: 2006 Országos Képzési Jegyzék. Ide tartoznak az alábbi szakmák: csipkekészítés, fajátékkészítés, faművesség, fazekasság, gyékény, szalma, csuhétárgykészítés, kézi és gépi hímzés, kosárfonás, fonottbútor készítés, szőnyegszövés, takács mesterség, nemezkészítés, népi bőrművesség

lis öröksége is lehet inspirációs forrása. Célja napjainkban is funkcionális kézműves tárgyak létrehozása.

A „**népi iparművész**”[4] címre ma, 44 foglalkozási ág művelője pályázhat, olyan tárgyakkal, melyek elsősorban a Kárpát-medencei kézműves hagyományokon alapulnak, és a mai kor követelményeinek megfelelő, esztétikailag igényes használati és dísztárgyak.

Minősített (zsűrizett) népi iparművészeti alkotásnak[4] az az alkotás, termék (a továbbiakban: alkotás) nevezhető, amelyet a Hagyományok Háza főigazgatója (a továbbiakban: főigazgató) – a 4. §-ban meghatározott eljárást követően – a 4. § (3) bekezdésben meghatározott bírálóbizottság (a továbbiakban: Bizottság) javaslata alapján „A" vagy „B" kategóriába besorolt, valamint jelölés nélküli zsűriszámmal ellátott népi iparművészeti alkotásnak minősít.

2 *Helyzetértékelés – problémafeltárás*

2.1.1 Népi kézműves alkotók

A vidékstratégia készítése inspirációt adott arra, hogy elkészüljön a népi kézműves alkotók katasztere, amely nem teljes körű.

A tanulmány kizárólag azokat az aktívan dolgozó alkotó népi kézműveseket vette számba, akik az elmúlt öt évben minősítették munkáikat, és/vagy, akik rendelkeznek a Népi iparművész, és/vagy, a Népművészet Ifjú Mestere, és/vagy, a Népművészet Mestere kitüntetésekkel, és/vagy tagjai a Népművészeti Egyesületek Szövetsége (későbbiekben NESZ) tagszervezeteinek és/vagy az elmúlt években országos pályázatokra alkotásokat nyújtottak be.

A népi kézműves kataszter nem terjed ki:

1. Azokra, akik megszerezték a különböző szakterületeken – pl. fazekasság, faművesség, kézi és gépi hímzés, népi játszóház vezetői, stb. szakképzettséget, rendelkeznek a mesterségbeli tudással, de aktív alkotói tevékenységet – zsűriztetés, pályázaton való megjelenés, stb. - nem végeznek. Számuk 2-3000 főre becsülhető. Ugyanakkor ezek az emberek jelentős szerepet játszanak az oktatás, a falusi turizmus, a különféle népművészeti táborok, vidékfejlesztéshez kapcsolható kulturális programok, valamint a civil szervezetek kulturális életében. Jelentős számban Budapest környékén, a Bakony térségében, a Dél-Alföldön, és az Észak-Alföldön, Zala megyében élnek, tevékenykednek. Területi elhelyezkedésük összefügg a jelentős kisugárzással működő felnőttképzési tevékenységgel rendelkező szakmai központok munkájával.

2. Azokra, akik családi örökségként sajátították el a kézműves mesterségek műveléséhez szükséges tudást, de csak önmaguk számára készítenek tárgyakat. Számukat nem tudjuk megbecsülni.

---

[4] A népi iparművészettel kapcsolatos állami feladatokról szóló 114/2004. (IV. 28.) Korm. Rendelet, és a 12/2004. (V. 21.) NKÖM rendelet a népi iparművészettel kapcsolatos állami feladatok végrehajtásáról

3. Azokra, akik szakkörökben tevékenykednek, de önálló alkotóként még nem léptek a nyilvánosság elé. Számuk a közművelődési statisztika szerint közel 15 ezer fő.

4. Azokra, akik a korábbi években feladatuknak tekintették a paraszti tárgykultúra továbbéltetését, de leginkább életkoruk, vagy egyéb okok miatt már nem művelik azt.

Az elemzés 4122 alkotóra terjed ki, akik Magyarország 862 településén élnek- a mellékelt térkép jól ábrázolja a térbeni elhelyezkedésüket.

A legtöbb kézműves Budapesten, Borsod-Abaúj-Zemplén, Hajdú-Bihar és Pest megyében él, a legkevesebb Nógrád, Győr-Moson-Sopron és Vas megyében. **A megyék közötti eltérés okai között feltételezhetően a szervezettség és a személyiségek szerepe a meghatározó**.

Az alkotók 80%-a a NESZ tagszervezeteihez tartozik, amelyek minden megyében megtalálhatóak. Kimutatható tény – a stratégia szempontjából egyik kitörési pont lehet – hogy, azokon a településeken, ahol a NESZ tagszervezetei működnek, vagyis van szervezet, van közösség, az alkotók száma az azonos lakosságszámú településekhez viszonyítva magas.

.Az alkotók 66%-a nő. A fa- és fémművesség kifejezetten férfiszakma, a csipke-, a hímes tojás-, a mézeskalács-, a népi ékszerkészítés, a hímzés és a szövés nevezhető női szakmáknak, a többi szakterületen – változó arányban – mind a két nem képviselteti magát. A népi kézművességgel foglalkozó alkotók zöme középkorú, de inkább idős ember. **A legnagyobb gondot az utánpótlás jelenti.** A népi kézművesek 13%-a – 527 fő – 243 családhoz tartozik. Találunk azonos vagy éppen különböző mesterséget művelő házaspárokat, de gyakran előfordul, hogy a szülők átörökítik mesterségbeli tudásukat a gyermekeiknek.

Az elkészült alkotások minőségi fokmérője, ha alkotója Népi iparművész, Népművészet Ifjú Mestere illetve Népművészet Mestere elismerésessel rendelkezik. Az elemzett alkotók 23%-a rendelkezik a felsorolt elismerések valamelyikével, amely a településeken arányosan oszlik el.

A tárgyalkotó népművészetben 15 nagy területet lehet megkülönböztetni, ezek többsége több szakmát is felölel – a szakterületenként elkészült térkép mellékelve. Az alkotók között a legnagyobb arányban faművesek és hímzők vannak, a további sorrend: fazekas, szövő, szálasanyag-, népi ékszer-, csipkekészítő, népi bőrműves, régi ritka mesterségeket művelők, viseletkészítők, fémművesek, népi játékkészítők és mézeskalács készítők. A sort a hímes tojás- és a nemezkészítők zárják. A szakterületeken belül további specializáció található, hozzávetőleg **50 olyan szakmát képviselnek az alkotók, amely speciális tudást tartalmaz.**

A népi kézművesség a városokban él tovább, a falvak ez irányú sajátos értékei összezsugorodtak, vagy eltűntek. A jelenség többek között azzal magyarázható, hogy a különböző kormányok művelődéspolitikája és az ehhez társuló támogatási rendszer nem kezelte megkülönböztetetten a helyi identitást erősítő népművészetet, s e terület az ott élőkben nem képviselt értéket. **Jelentős feladatunk e tudás vissza tanítása annak érdekében, hogy az értékalapú, helyi identitással rendelkező közösségek megerősítésre kerüljenek.**

A regisztrált és ez alapján elemzett alkotók száma Magyarország lakóinak 0, 0004%-a. Az adat olyan kicsi, hogy számítási hibának is elkönyvelhető, ugyanakkor ez a maroknyi embercsoport óriási anyagi és szellemi erőfeszítést tesz, sok esetben „**Don Quijote" harcot foly-**

tat, hogy a Kárpát-medencében élő magyar és a Magyarországon élő nemzetiségek népi kézműves kultúrája megmaradjon.

2.2.1 Népi kézművességgel foglalkozó intézmények, szervezetek

A népi kézművességgel többféle intézménytípus és szervezet foglalkozik ma Magyarországon.

A területre specializált szervezetek:

- Hagyományok Háza, mint az ágazattal foglalkozó minisztérium háttérintézmény.
- A népi kézművességgel foglalkozó egyesületek, alapítványok, amelyek többsége, 54 tagja alkotja a Népművészeti Egyesületek Szövetségét.
- A népi kézműves szakmákat - iskolarendszerű és felnőtt képzés - oktató képző intézmények és szervezetek
- Népi kézműves alkotóházak, amelyek többsége – 24 – alkotja a Népi Kézműves Alkotóházak Országos Egyesületét
- Nyitott műhelyek, műhelygalériák, speciális népi kézműves gyűjtemények

A nem specializált, de népi kézművességgel is foglalkozó intézmények, szervezetek közé tartoznak a közművelődési, közgyűjteményi, oktatási intézmények, a tájházak. A civil szervezetek, amelyek közül kiemelkednek, a falusi turizmussal foglalkozó egyesületek, egyházi szervezésű civil mozgalmak, továbbá a LEADER csoportok, potenciális lehetőséget az IKSZT-k is jelentenek.

Az elemzés 402 népi kézművességgel foglalkozó intézményre, szervezetre terjed ki, amelyek Magyarország 214 településen működnek - a mellékelt térkép jól ábrázolja a térbeni elhelyezkedésüket. A legtöbb szervezet Békés, Jász-Nagykun-Szolnok, Hajdú-Bihar, Pest, Szabolcs-Szatmár-Bereg és Zala megyékben található, a legkisebb számban, Győr-Moson-Sopron megyében. **Megállapítható, hogy azokban a megyékben, ahol évtizedek óta meghatározó szervezetek és közösségformáló egyének irányítják a népi kézművességet, szélesebb** intézményi és szervezeti hátteret tudtak maguk mögé sorakoztatni. **Az intézmények és a szervezetek 64 %-a városokban található,** ezen belül is meghatározóak a megyeszékhelyek.

Jelenlegi kataszterben 83 civil szervezet szerepel, melyek területi elhelyezkedése egyenlőtlen, létrehozói és működtetői a népi kézművesek. A szervezetek között találunk épülethez, gyűjteményhez, kézműves szakághoz, településhez, valamely földrajzi, néprajzi tájegységhez, megyéhez kötődő és országos hatókörű szervezeteket egyaránt.

Népi kézművesség oktatása

1994-ben jelent meg az Országos Képzési Jegyzékben (OKJ) a Népi játék és kismesterségek oktatója képzés, valamint az akkor két szakképzés részeként, (Népi játék és kismesterségek oktatója, Közművelődési szakember) moduljaként is megjelenő Népi játszóházi foglalkozásvezető tanfolyam vizsgakövetelménye.

Ettől kezdve az egész ország területén, ahol a személyi és műhelyfeltételek lehetővé tették, főleg megyei művelődési központokban, de civil szervezetek által megszervezve is beindult a szakképzés és a felnőttképzés is.

Míg a Népi kézműves szakmákat iskolarendszerű oktatásban is lehet tanítani, a Népi játék és kismesterségek oktatója képzés az iskolarendszeren kívül, felnőttképzésben oktatható.

A **felnőttképzés** területén ettől az időszaktól kezdve 4100 fő népi játszóház vezető, és 1100 fő népi játék és kismesterségek oktatója szerzett vizsga alapján végzettséget.

Az idők folyamán a megyei intézményhálózat megszűnésével jelentős számban csökkent a képzőhelyek száma. Volt, ahol civil szervezet, kézműves iskola, múzeum, vette át a képzés szervezését, de mivel ezek az ügyek erősen személy- és intézményfüggők, az átállás nem sok helyen sikerült.

Tudni kell, hogy az, aki a **Népi játék és kismesterségek oktatója** végzettséget megszerzi, egyben birtokosa a **népi játszóházi foglalkozásvezető** képzés tudásanyagának, **egy népi kézműves szakma szakképesítésének, valamint oktatói ismereteknek.**

A 2013. évtől hatályos OKJ-ban külön számon szerepel a Népi kézműves (szakirány megjelölésével), mely a csipkekészítő, faműves-fajáték készítő, fazekas, kézi és gépi hímző, kosárfonó, gyékény-, szalma-, csuhé tárgykészítő, kosárfonó és fonottbútor készítő, szőnyegszövő, takács, népi bőrműves, nemezkészítő szakmák területén nyújt vállalkozási ismeretekkel együtt szakmai végzettséget, valamint külön számon szerepel szerepel a Népi játék és kismesterségek oktatója szakképesítés, melynek modulja a Népi játszóházi foglalkozásvezető.

Az **iskolarendszerű képzés** sajnos a fenntartók anyagi problémái, a finanszírozás anomáliái miatt az elmúlt időszakban visszaszorult. Visszaszorult azért is, mert nem volt megfelelő tanulói létszám, ami egyértelműen két okra vezethető vissza:

- hiányzik az általános iskolai korosztály ismeretanyagából minden szinten a hagyomány, a népi kézműves kultúra. Ez egyaránt érvényes az általános iskolai oktatási tananyagokra, mint az alapfokú művészeti oktatásra.

- a kézműves iskolák nagy része speciális nevelést igénylő diákokat is nagy számban felvett részben a megemelt támogatás, részben a fogyatékosok, hátrányos helyzetű diákok felzárkóztatása számára nagyon alkalmas kézműves tevékenység végzése miatt. Ezekben az iskolákban túlsúlyba kerültek a speciális helyzetű fiatalok, így a képzés még inkább vesztett presztízséből.

Jelenleg a népi kézműves képzéssel foglalkozó szervezetek száma csekély (17), közülük 11 helyen van iskolarendszerű képzés. Az iskolák közül kettő - Békéscsaba, Nádudvar – csak népi kézműves szakmákat oktat, a többi az egyéb szakmák között oktatja a népi kézművességet is.

A képzők közül 3 alapítványi, 9 állami és 5 szervezet egyéb fenntartásban működik. Az iskolarendszerű szakképzés és a művészeti alapképzés állami finanszírozású, a felnőttképzés a résztvevők tandíjából valósul meg. A képző szervezetek közül Békéscsabán van jelen együtt a három képzési forma - művészeti alapképzés, az iskola rendszerű szakképzési és a felnőttképzés.

A kézművesség oktatása, az ismeretek továbbadása a felnőttképzés területén domináns. Ez viszont kitett a mindenkori gazdasági helyzetnek, hiszen a képzés költségeit alapvetően a hallgatók fizetik.

Napjainkban egyre jelentősebb a munkaerő átképzést megcélzó pályázatok száma. Ezekből a pályázatokból, vagy átképzési forrásokból megvalósuló képzések a rövid képzési idő, sok esetben megfelelő oktató hiányában, sikertelenek maradnak, mivel a megszerzett tudás felszínes, nem ad elég alapot arra, hogy a tanfolyamot végzettek a szakmát önállóan műveljék, de résztudásukkal nem tudnak becsatlakozni semmilyen termelő szervezetbe, vállalkozásba, mivel a képzés után nincs kitalálva az után követés lehetősége, foglalkoztatás formájában .

Az alapfokú művészeti oktatás területére nem tudott a népi kézművesség oktatása bekerülni. A 27/1998 (VI. 10.) MKM rendelet alapján csak művésztanár diplomával rendelkező pedagógus oktathat ebben az iskolatípusban, ennek következménye, hogy a pedagógus diplomával és rangos szakmai kitüntetéssel rendelkező alkotók nem vehetnek részt az oktatásban. Többek között ez **a rendelet is oka, hogy a területnek nincs utánpótlása**

A népzene, néptánc szakterületén megoldott **a felsőfokú képzés, a tárgyi anyanyelvünk, a kézművesség területén nem**. Hosszas egyeztetések után Szombathelyen a kézműves szakon belül népi kézműves szakirány képzés kísérleti évfolyama elindult 2011-ben.

Népművészeti alkotóházak

A 70-es 80-as években széles társadalmi összefogással, a kézműves mozgalom által jöttek létre az első népi kézműves alkotóházak (Tokaj, Velem, Gébárt, Tiszavárkony, stb.) A házak tervezői és a munkálatok vezetői között volt Makovecz Imre, Erdei András, Szentes Anikó építészek, akik a közösségi munkában kezdetektől fogva részt vettek.

A nyilvántartás szerint a 33 alkotóház működik az országban. **Az elmúlt húsz év nem kedvezett az ilyen típusú intézmények létrejöttének és működésének.** Az állami és vidékfejlesztési támogatással épült közösségi házak, jó néhánya mára már megszűnt, vagy működtetési zavarokkal küzd. **Az állam kivonult a támogatásból.** A készülő közművelődés politikai koncepció nem számol e házakkal, műhelyekkel, sőt a koncepcióból úgy tűnik, hogy ilyenek nem is léteznek. **Nagy kár lenne, ha hagynánk a már meglévőket bezárni, hiszen ezek a népi kézműves oktatás, a népi kézműves közösségek centrumai, és a jövőben is azok legyenek**.

A regiszterben a 167 nyitott műhelyből mindössze hetet tart fenn önkormányzat és további hat fenntartásában vesz részt. **A turisztikai vonzerőt is jelentő műhelyek 92 % - át az alkotók elsősorban önerőből működtetik.** A műhelygalériák döntő többségét is a mesterek működtetik, tartják fenn. A regiszterben a 61 műhelygalériából mindössze 2 van, amelyet önkormányzat tart fenn és 3, amelyet civil szervezet. Területi megoszlásuk egyenlőtlen – lásd a térképet.

A speciális népi kézműves gyűjtemények ¾ része a múzeumi rendszer kereteiben működik, a fenntartója az állam, vagy az önkormányzat. A regisztrált 36 szervezet közül a többit az alkotók és a civil szervezetek üzemeltetik.

2.2.2 Alkotók, intézmények és a néprajzi csoportok, kistájak

Nincs már ok-okozati összefüggés a gazdag népi kézműves hagyomány és a mai alkotók, népi kézművességgel foglalkozó szervezetek mennyisége között. Például Jász-Nagykun-Szolnok és Győr-Moson-Sopron megye között 5-szörös eltérést tapasztalható az alkotók és az intézmények számában az előbbi megye javára. Az okokat nem a múltban kell keresni, hiszen a Rábaköz, a Szigetköz, a Hanság, a Fertő-tó vidéke nagy hagyományokkal rendelkező területek. **A kézművesek területi elhelyezkedésének sűrűsödésében egy-egy mester, műhely, iskola, civil szervezet kisugárzása, vagy a megélhetés lehetősége a döntő.**

A település vagy térség kultúrpolitikája, a vidékfejlesztés sikere érdekében az ott működő közgyűjteményi, közművelődési, oktatási intézmények, a kereskedelem és a turizmus szakembereinek együttműködése elengedhetetlen.

Minden kistájon élő alkotónak elsőrendű kötelessége a helyi hagyományok anyanyelvi szintű ismerete, új tárgyaik készítése során is a helyi hagyományokra kell építeni és így megfelelni a mai kihívásoknak. Ebben sokat segítenek, segíthetnek a múzeumi gyűjteményi anyagot a kézműves alkotók számára megnyitó szakemberek.

Vannak elfeledett mesterségek egyes kistájakon, amelyek még gazdag lehetőségeket kínálnak a kézműveseknek.

A hagyományt korunkban úgy tudják életben tartani az alkotók, ha megváltoztatják a tárgy eredeti funkcióját, alkalmazzák azt a mai világ igényeihez. Példa: a debreceni kerámia soha nem került volta a 20-21. századi családok közelébe, ha ma is díszedényeket készítenének ebben a stílusban. Ezért készülnek ma étkezési garnitúrák, tálaló edények, tároló edények debreceni stílusban.

Ebben a tevékenységben a zsűrizés, szakmai képzések, konzultációk, néprajzos szakemberek, dizájnerek-kézművesek együttműködése fontos szerepet tölt be.

2.2.3 A falusi turizmus – népi kézműves alkotók együttműködése

A vidéki (falusi) turizmus **fő vonzerőiként** a természet közelsége, a **még élő tradíciók** (tárgyi, szellemi, kulturális, valamint termelési hagyományok), a **vidéki életmód,** a családias miliő, **az emberi kapcsolatok emelhetők ki.**

A FATOSZ 1994-ben kidolgozta napraforgós szálláshely minősítő rendszerét.

A minősítés új követelményei minőségi fejlődést indítottak meg, s lehetővé tették a falusi szállásadó tevékenységeken belül a specializálódás beindulását.

Így lehetővé vált, hogy a falusi vendéglátó porták két-három speciális kínálatra szakosodjanak:

- Aktív üdülés a falusi portán (kerékpár, horgászat, vadászat, természetjárás)
- Egészségporta
- Üdülés bébi- és gyermekbarát vendégházban
- Üdülés lovas tanyán (lovaglás, kocsikázás)
- Üdülés kerekes székes és mozgáskorlátozottakat fogadó vendégházban
- Falusi életmód ifjúsági porta (agráriskola, csoportok vendégháza)
- Üdülés boros gazdánál

– Bioporta / Ökoporta

– **Hagyomány/örökség porta.** E típuson belül számos kézművességet bemutató porta regisztrálja magát folyamatosan. A pontos adatokról a FATOSZ nem rendelkezik információval, de a népi kézművesség területén további lehetőségeket kínál.

– A „falusi vendégasztal" vendégfogadó porta

Kiemelkedően jó példát jelent a 1999. május 17-én megalakult 61 alapító taggal a Baranya Megyei Falusi Turizmus Szövetség, majd a 2010. októberben megalakult ***Dél-Dunántúli Falusi Turizmus Klaszter.*** Tevékenységükben az egész országra is példát mutatóan valósult meg a népi kézműves mesterségeket, műhelyeket, látványosságokat esztétikai, szakmai szempontból is magas színvonalon bemutató kiadványok, információs anyagok (papír és elektronikus formában egyaránt), a tematikus kézműves, mesterség, és hagyomány utak rendszerének kialakítása, az együttműködések számtalan kiváló és működő formáinak gyakorlata.

2.3 *Alkotók és közösségi színterek működése*

2.3.1 Közösségi színterek – népi kézművességgel foglalkozó civil szervezetek

Magyarországon az 1960-as évek végén állami, tanácsi és szakszervezeti közművelődési intézményrendszer működött, többségében művelődési házak, melyek a helyi kultúraközvetítés kizárólagos intézményei voltak. Feladatuknak tekintették a közösségek működtetését, a helyi köz-, és kulturális élet, a nagy- és kisközösségi rendezvények szervezését, stb.

A művelődési házak többsége elégséges tárgyi, személyi és pénzügyi infrastruktúrával rendelkezett. Az intézmények tevékenységszerkezetében jelentős helyet foglalt el az akkor induló „díszítőművészeti" mozgalom, amely főleg hímző szakkörök működését, a hozzájuk kapcsolódó kiállítások szervezését, a kézművesség fejlesztését, életben tartását jelentette. Ezt a tevékenységet segítették a Népművelési Intézet szakmai tanfolyamai, képzései, melyek több lépcsőn át, de a legkisebb településig is legyűrűztek.

Az intézményrendszer változásának csírái már a 80-as években megjelentek. A közművelődés területén második országos szakmai érdekvédelmi szervezetként jött létre 1982-ben az Országos Népművészeti Egyesület, amely feladatának tekintette a népi kézműves tevékenység, illetve az alkotók és az alkotások szakmai érdekvédelmét.

Az eltelt 10-15 év alatt a közművelődésben végbement változások eredményeként a népművészettel foglalkozó civil szervezetek megerősödtek, szervezettebbé váltak, tevékenységük kiszélesedett, s mindezt önerőből, önkéntesen vállalták fel, jellemzően infrastrukturális háttér nélkül.

A változások pozitív hatása

- Létrejött a Népművészeti Egyesületek Szövetsége, amelynek ma 51 népi kézművességgel foglalkozó önálló civil tagszervezete van határainkon belül. Jelenleg Magyarországon az egyetlen népi tárgykultúrával foglalkozó országos lefedettségű hálózat, amely integrálja a határon túl élő magyar népi kézműveseket is.
- Tudatos célrendszer határozza meg a szervezetek munkáját – a népi kézműves hagyományok ápolása, e kultúra hiteles közvetítése, az eseményeken felvonultatott értékek minőségének szavatolása.
- A tagszervezetek a magyar népi kézművesség legkiválóbb alkotóit tömörítik, akik egyedi, magas művészeti értéket hordozó alkotásokat, tárgyakat hoznak létre.
- A NESZ és a tagszervezetek elsajátították a szervezet működtetésének alapismereteit – önálló gazdálkodás, önmeghatározás, önfenntartás, önálló tevékenység, kapcsolatrendszer, stb. Kialakult bennük a közösségi és a szervezeti tudat.
- A népművészeti egyesületek többsége felismerte azt a hiányt, hogy a népi kézművesség továbbéltetésével a környezetében más nem, vagy csak kis mértékben foglalkozik, ezért önkéntesen felvállalta a területén, a térségi vagy megyei közművelődési tanácsadó és szolgáltató feladatokat is.

A változások negatív hatása

- A népművészeti egyesületek részben elvesztették infrastrukturális hátterüket, ez igaz az épületekre, az eszközrendszere és a menedzsertudással rendelkező munkatársakra, újat saját erőből jellemzően nem tudtak teremteni.
- Anyagi biztonságuk megszűnt, a kiszámíthatatlan pályázati támogatás, a tevékenységükből származó bizonytalan saját bevétel jelenti a pénzügyi alapot.
- A Hagyományok Házának hivatalosan nem alakult ki a népművészet területén megyei feladatellátása, de az egyesületekkel szakmailag folyamatosan együttműködik.

A Népművészeti Egyesületek Szövetségében 51 hazai és három határon túli népi kézművességgel foglalkozó egyesület tömörül. A hazai egyesületek 3291 alkotót és 393 segítő munkatársat tartanak nyilván.

A NESZ és tagszervezeteinek tárgyi, személyi és pénzügyi ellátottsága.

- A népi kézművesség művelésének infrastruktúrája szegényes. Az alkotások bemutatásához vagy a tevékenység műveléséhez szükséges eszközök, épületek száma elenyésző. A szervezetek döntő többsége nem rendelkezik sem saját, sem működésre átadott épülettel, a tevékenység megvalósításához szükséges tárgyi eszközök a szervezetek felében nem adottak.
- Az egyesületek közel fele egymillió Ft alatti bevételből gazdálkodik, amely a szervezet szűk létfenntartásra – könyvelő, bankköltség, stb. – elegendő, s csak minimális tartalmi tevékenység megvalósítását teszi lehetővé. A helyi és az állami „közvetett” támogatások kiszámíthatatlanok nem teszik lehetővé a stabil működést, az EU-s források „fehér hollóként”

jelennek meg a területen. A bevételek közel fele az egyesületek szolgáltatási tevékenységéből származik.

- A szervezetek által megvalósított tartalmi tevékenységet a tagok önkéntes munkában végzik. Mindössze 9 szervezetnél van rész-, vagy főfoglalkozású alkalmazott. A népi kézművességért dolgozó, menedzsmenttudással rendelkező főállású szakemberek száma elenyésző

A NESZ és tagszervezetei évente 2000 – 2500 eseményt valósítanak meg, amelyek között megtalálhatók a fesztiválok, a konferenciák, a képzések, a táborok, a közösségi alkotások létrehozása, a kiállítások a mesterség bemutatók, a játszóházak, stb.

A tevékenység eredményei:

- Több nagy jelentőségű néprajzi gyűjtést végeztek a szervezetek, amelyek kiadvány formájában közkincsé váltak.
- Szakkörökben, táborokban, tanfolyamokon, több tízezren tanulták újra a népi kézműves szakmákat.
- A népi kézművesség élő, erről tanúskodik többek között a megszámlálhatatlan kiállítás, rendezvény, mesterség-bemutató, pl. a Mesterségek ünnepe.
- A szervezetek részesei a kulturális turizmusnak, a vidékfejlesztésnek.
- Az egyesületek kapcsolati tőkéje jelentős, a világon mindenhol „beszélik a népi kézműves nyelvet”, ez lehetővé teszi a közös programokat, a kulturális diplomáciát, Magyarország képviseletét, Romániától Kanadáig.
- Tagszervezetek megyéjükben, térségükben közművelődési szolgáltatást és tanácsadást valósítanak meg.
- A népművészet mesterei részét alkotják a szellemi kulturális örökségnek.
- A népi kézművesek egyszerre hoznak létre művészi alkotásokat és olyan, a hagyományokban gyökerező tárgyakat, amelyeket a XXI század embere is használ.

Gondok:

- Nem működnek – az infrastruktúra és a támogatások hiánya miatt – gyermek-, ifjúsági- alkotóközösségek, a felnőttek körében is alacsony a számuk.
- A jelenlegi jogszabályok nehezítik a tevékenységet. A Civil törvény kemény feltételeket szab, a kis szervezetek életben maradása kétséges.
- A tagság összetétele vegyes, de inkább az idősebb korosztály van túlsúlyban. Amennyiben a kézműves tevékenység nem segíthet a vidéken élők jövedelem-kiegészítésében, nem tudjuk a hagyományőrzésben megtartani a fiatalokat.
- A szervezetek tagsága nagy távolságra él egymástól és a székhelytől is, megszervezésük nehéz feladat, mert megnőttek az anyagi gondjaik, s mivel tevékenységüket munka és megélhetés mellett végzik, a közösségi munka háttérbe szorult. A társadalmi elismerés, elismertetés alacsony.

2.3.2 Közösségi színterek – alkotóházak

Az alkotóházak tárgyi, személyi és pénzügyi ellátottsága

Az 1970-es években széles társadalmi összefogással és felbecsülhetetlen értékű önkéntes munkával épültek fel az első alkotóházak. Működésük, működtetésük akkor az önkormányzatok, vagy önkormányzati intézmények feladata volt, az állami szerepvállalás 100%-ban volt jelen. A 80-as 90-es években megjelentek azok a civil szervezetek, amelyek a háttérben segítették a tartalmi munkát, sok esetben már a működéshez is hozzájárulva. A 90-es évek 2. felétől egyre inkább eltolódott a működtetés az állami feladattól a civilek, nonprofit kft-k, magánszemélyek irányába. Jelenleg az alkotóházak fenntartásában az állam csak 21%-ban van jelen.

A „házak" 41%-a 1 millió Ft-nál kevesebb összeggel gazdálkodhat, ezzel magyarázható, hogy többnyire szezonálisan tudnak működni.

Hat intézmény foglalkoztat főállású alkalmazottat, ezek száma 8 fő, a részfoglalkozású alkalmazottak száma 6 intézménynél szintén 8 fő. Az alkotóházak technikai ellátottsága erősen hiányos.

Az alkotóházak tevékenysége

A népi kézműves alkotóházak a hagyományos tárgykultúra, a hagyományos népi mesterségek oktatásának, továbbadásának, kutatásának, dokumentálásának, bemutatásának helyei, az ezzel foglalkozó alkotók és minden más érdeklődő számára. Közösségek létrehozásának, működtetésének, közösségi programok szervezésének helyei.

Tevékenységstruktúra:

- mesterség bemutatók, játszóházak az alkotóházakban, de külső helyszíneken is,
- táborok szervezése, melyek szakági, vagy vegyes kézműves tematikával épülnek fel,
- közösségek működtetése,
- kiállítási tevékenység, mely 1-1 mester, 1-1 szakma, 1-1 műhely, alkotócsoport, pályázati anyag, múzeumi értékű régi anyag stb. bemutatására szolgál,
- saját hagyományőrző rendezvények, ahol a folklór is megjelenik a tárgyalkotás mellett,
- szakmai konferenciák,
- szakmai képzések, továbbképzések szervezése,
- pályázati tevékenység, pályázatok lebonyolítása,
- tárgyalkotók részére zsűrizés szervezése,
- kiadványozás,
- értékesítés.

Az alkotóházak gondjai

- Kevés a főállású és részmunkaidős alkalmazottak száma. Nagy gond, hogy kevés olyan munkatárs dolgozik ezen a területen, aki profi pályázatíró, menedzser típusú gondolkodással bíró, netán jogi ismeretekkel rendelkező személy.
- Tárgyi feltételek területén is többféle hiátust találunk
- A tulajdonviszonyok rendezetlenek mind a területre, mind az épületekre vonatkozóan.
- Jelenleg nincs pályázati lehetőség az állagmegóvásra, az infrastruktúra fejlesztésére.

2.3.3 Közösségi színterek – közművelődési intézmények

A Hagyományok Háza a Kárpát-medencei néphagyomány ápolására és továbbéltetésére létrehozott nemzeti intézmény, melyet a Nemzeti Kulturális Örökség minisztere 2001. január elsején alapított. A Hagyományok Háza szolgáltató központ, melynek közművelődéssel foglalkozó szervezeti egysége a **Népművészeti Módszertani Műhely** a hagyományos paraszti kultúrát (elsősorban a kézművességet, néptáncot, népzenét, népköltészetet) közvetíti a mai kor embere számára is élhető műveltségként.

Tevékenységei a népi kézművességen belül:

- tanfolyami oktatás, ezen belül OKJ felnőttképzés, akkreditált tanfolyamok, Képzők képzője típusú szakáganként továbbképzések, mesterkurzusok szervezése, tananyagok, módszertanok, módszertani segédanyagok kidolgozása, szakkörök, táborok szervezése
- szakmai konferenciák szervezése,
- országos szakági pályázatok lebonyolítása, kiállítások rendezése,
- szakmai kiadványok készítése,
- a kortárs népi kézművesek alkotásainak minősítése, zsűrizése. A zsűrizés szempontrendszerének a szakemberek, az alkotók, valamint a kor kihívásainak megfelelő igény szerinti folyamatos alakítása
- Népi Iparművész cím odaítélése
- a Magyar Népi Iparművészeti Múzeum működtetése – alkotók, alkotócsoportok részére bemutatkozási lehetőség biztosítása kiállítások és ahhoz kapcsolódó előadások, szakmai bemutatók segítségével
- ismeretterjesztés, első sorban gyermekek számára szervezett népismereti, kézműves és folklórprogramok
- kapcsolattartás kormányzati szervekkel a hagyományőrző tevékenység népszerűsítése, hiteles továbbadása érdekében
- kapcsolattartás a szakmai civil szervezetekkel

Közművelődési intézmények, tevékenységek az ország területén

A népművészettel kapcsolatos körök, klubok, **hagyományosan a közművelődési tevékenységrendszer meghatározó részét alkották**. A népművészet több jelentős népszerűségi hullámhegyén túl folyamatosan a kedvelt és gyakori tevékenységfajták közé tartozott.

A Magyar Művelődési Intézet évente elemzi a közművelődési statisztikai adatállományt. Kis ingadozással, folyamatosan háromezernél több a jelentő szervezetek, intézmények száma az országban. (Az adatok tartalmazzák a jelentést leadó népi kézművességgel foglalkozó civil szervezetek, alkotóházak, műhelyek stb. adatait is).

Alkalmak, rendezvények, kiállítások

Népművészeti kiállítások

A közművelődési statisztikai adatszolgáltatók 2011. évben 11 532 kiállításról adtak adatot, ezeket 4 388 218 érdeklődő látogató tekintette meg. **Az összes, különféle típusú kiállítás**

10%-a volt népművészeti tematikájú. Az összes kiállítás látogatóinak 12%-a vett részt ezeken a népművészeti kiállításokon.

Népművészeti események – Ebben a statisztikában a folklór programok is szerepelnek

Az összes művészeti esemény (30 030 db) 12%-a volt népművészeti, népszerűségüket jól mutatja, hogy az **összes művészeti esemény látogatóinak 40%-a népművészeti eseményen volt** jelen

Rendszeres formák

A közösségi művelődésben mindig **kitüntetett szerepe volt azoknak a tevékenységeknek, amelyek állandóak**, rendszeresnek tekinthetőek.

Az utóbbi évtizedben a különféle népművészettel kapcsolatos aktivitások közül a tárgyalkotó tevékenységek estek vissza a legnagyobb mértékben. Az összes tárgyalkotó tevékenységet összefoglaló tábla sorai szerint 863 népművészeti csoport dolgozott 2011-ben. 14415 ember vett részt ebben a munkában, kedvtelésben országosan. Harminc százalékuk volt 15 év alatti, hasonlóan harminc százalék a harminc és hatvan körüli korosztályból került ki.

A népi tárgyalkotás esetében inkább a stagnálás és a csökkenés jellemző. A fazekas körök tagsága 68%-ra esett vissza. A fonható szálas technikákat művelők tagságuk majd felét vesztették el.

A fafaragás, textil csoportban sikerült megőrizni a tagokat. A bőrművesek száma 11%-kal emelkedett a vizsgált időszakban.

Összességében azonban **a közművelődésben résztvevő népi tárgyalkotók száma 2001-ről 2010-re 58%-ra** esett vissza. Ez egyrészt intézmények bezárásával, részben a szakkörök költségeinek emelkedésével függ össze.

2.3.4 Közösségi színterek – kapcsolati lehetőségek a LEADER szervezetekkel

A vidékfejlesztési programokban, így a LEADER-ben is, több programelem mentén jelent meg illetve jelenik meg a népi kézművesség:

1. **A Helyi Vidékfejlesztési Stratégia megfogalmazása. Abban az esetben, ha az adott térségben működött** olyan civil szervezet, amelynek céljai között szerepelt a helyi kézművesek együttműködésének segítése, érdekképviselete, vagy dolgozott a térségben olyan kézműves, aki részt kívánt venni az akciócsoport munkájában és felvállalta a stratégia megalkotásában való részvételt, akkor a kézművesség markánsan megjelent a helyi programban, a célkitűzések rendszerében, majd pedig a pályázatokban. (példák: 36 Jó Palóc Egyesület tagjaként Kulturális és Környezeti Értékvédő Egyesület, Zala Termálvölgye Egyesület tagjaként a Zalakanyar Vendégváró és Kézműves Egyesület) Oszkói Hegyipásztor Kör, Decsi tájház, Kisgyőr)

2. UMVP pályázatok, *MVP III. tengely*

- Falumegújítás és a Vidéki örökség megőrzése jogcímhez kapcsolódva számtalan kézműves tevékenységet felvállaló pályázat kaphatott támogatást pl. tájházak, bemutatóhelyek,

hagyományőrző épületek, múzeumok, kultúr- pajták felújítása, bővítése, kialakítása stb. 100%-os támogatási aránnyal adhattak be pályázatot önkormányzatok, civil szervezetek, egyházak. (Vidéki örökség megőrzése: (példa: Kazár, Hagyományok Portája kialakítása)

- A mikro vállalkozások fejlesztése jogcímhez kapcsolódva lehetett pályázni helyi termék, kézműves termék előállítását segítő fejlesztések támogatására, 60-65 % -os támogatással.

- Turisztikai tevékenységek ösztönzése jogcím, az agroturisztikai szolgáltató tevékenység keretében „a helyi, vagy saját népművészeti, néprajzi, kézműves, építészeti és kulturális értékek, örökségek, termékek bemutatása" vagy a „falusi élethez, környezethez és munkakultúrához kapcsolódó hagyományok, tevékenységek bemutatása" céllal lehetett pályázni 60-65%-os támogatással. (Vadlány vendégház kialakítása, Nagygörbő)

Arra vonatkozóan nincs adat, hogy a III. tengely keretében beadott, majd támogatást kapott pályázatokból hány van olyan, amely valóban a kézművesség fejlesztését, bemutatását, népszerűsítését vállalta fel.

A kézműves tevékenység az UMVP pályázaton belül talán a legjobban a LEADER programokhoz kapcsolódik, abban az esetben, ha ezt az adott akciócsoport a helyi stratégiájában megfogalmazta. Ez a kapcsolódás lehetett közösségi célú fejlesztés pl. egy Örökség-Ház, Kézműves-Ház kialakítása. Lehetett vállalkozási alapú fejlesztés, pl. nagy értékű eszközök beszerzése, vagy bemutatóterem kialakítása. Megvalósulhattak helyi rendezvények, falunapok, fesztiválok. Szerveződhettek szakmai találkozók, együttműködések, képzések, és hasonló programok. (példák: Vértes-Gerecse Vidékfejlesztési Közösség területén a „Mesterkezek program keretében vállalkozó és civil pályázatok; Vécs: alkotóház, amelyben kézműves képzések valósulnak meg iskolásoknak felnőtteknek, Nemesrádó Hagyományőrző Kézműves Ház, Szinergia Egyesület- négy baranyai településen gasztrofesztivál és kézműves mustra, Polgárdi Kézműves fesztivál, stb.)

A LEADER pályázatok körében sem áll rendelkezésre olyan elemzés, kimutatás, amelyből kiderülhet, hogy hány akciócsoport stratégiájában, és célterületében szerepel a kézművesség. A 96 HACS összesen 828 célterületet fogalmazott meg, amelyből 15 olyan található, amely a kézművesség támogatását tűzte ki célul. (képzés, bemutatóhely építés, rendezvényszervezés, helyi termék előállítás stb.)

A 828 célterület megfogalmazásban 69 a helyi termék előállításához, bemutatásához, népszerűsítéséhez is kapcsolódik, amelyek többsége tartalmazza/tartalmazhatja a kézműves tevékenységet is. 24 olyan célterületi megfogalmazás létezik, amely mindkettő tevékenységre kiterjedhet. További érdekesség, hogy a helyi védjegy létrehozása 17-szer jelenik meg a célterületekben.

A fenti gyűjtés alapján megállapítható, hogy a LEADER pályázati kiírások kb. 10-13%-a tartalmaz kézművességhez tartozó elemet. Arra vonatkozóan nem érhető el adat, hogy a megfogalmazott célterületek megvalósítására hány pályázat került benyújtásra, hány kapott támogató határozatot, és hány valósult meg.

Az UMVP támogatásokról kritikaként azt is meg kell állapítani, hogy ezek a pályázatok Magyarországon ma a legnehezebb, legbonyolultabb, legbürokratikusabb rendszerűek. Hi-

ánypótlásra sincs lehetőség, amely miatt a kérelmek 40-50%-a elutasításra kerül. Pedig már a kiírások rendszere sem egyszerű, mivel ezek a pályázatok alapvetően agrár-beruházási szemléletűek, amelyek nehezen kezelik a rugalmasabb, emberléptékűbb, rendezvényeket, képzéseket.

Kapcsolódó programok

A LEADER-nek köszönhetően az elmúlt 2-4 évben számtalan olyan vidékfejlesztési program valósult meg pl. képzés, szakmai rendezvény, kulturális program, fesztivál, falunap, amely partnerségben szerveződött a helyi kézművesekkel. Ennek köszönhetően megnőtt a száma a helyi kézműves bemutatóknak, kiállításoknak, vásároknak, szakmai rendezvényeknek. A népszerűségét tovább növelte azoknak az országos konferenciáknak, találkozónak a száma, amely alkalmat teremtett a helyi kézművesek bemutatkozására. pl. LEADER EXPO, amelynek egyik a célja a kézművesség, helyi termékek bemutatása/bemutatkozása volt. Ugyanakkor ezeken a rendezvényeken, kiállításokon való megjelenést számtalan jogi, szervezési akadály nehezítette, vagy tette lehetetlenné (előzetes árajánlatok adásának kötelezettsége, ahol a megvalósítás sokszor csak egy év múlva történhet meg, továbbá a megvalósításban külön problémát jelentett, a NAV tevékenység szerinti megjelenés, amelyben nem kapcsolható össze a bemutatás, az ismertetés, és az esetleges értékesítés stb.)

Összességében megállapítható, hogy az elmúlt években a magyarországi vidékfejlesztési programok pozitív hatással voltak a kézműves hagyományok újraélesztésére, javult a termékek bemutathatósága, ismertsége. Ennek ellenére még mindig a népi kézművesség alulreprezentált a vidékfejlesztési támogatások, fejlesztések területén. Ennek elsősorban a jövőre vonatkozóan lehetnek kedvezőtlen hatásai azzal, hogy nincs kellő mértékben megalapozva a kézművesség (elmaradtak a fejlesztések), a népi kismesterségek tudása nem került át a fiatalok körébe (kevés a képzés), és nem jöttek létre azok az értékalapú közösségek, melyek alapjai lehetnek bármilyen helyi fejlesztésnek.

A vidékfejlesztési programokhoz kapcsolódó kézművesség nehézségei:

- Kevés azoknak a civil szervezeteknek a száma, amelyek jogi személyként, érdekérvényesítőként is jelen vannak a térségekben így aktívan részt vehettek a HVS tervezésben.
- A népi kézművesek civil szervezeteinek székhelye a városokban, főleg a megyeszékhelyeken van, ezért automatikusan kizáródtak a pályázati lehetőségekből.
- Kevés azoknak a főállású szakembereknek a száma, akiknek feladata lenne a kézművesség, népi kismesterségek népszerűsítése, a programok szervezése.
- Kevés azoknak a népi kézművességet bemutató alkotó házaknak, tájházaknak a száma, amelyek állandó jelleggel nyitva tartanak, ahol megismerhetőek, tanulhatóak a különböző mesterségek.
- Kevés azoknak a helyi kézműves vállalkozóknak a száma, akik „számlaképesek” így tagjai lehetnek a helyi akciócsoportoknak, és részt tudnak venni a vidékfejlesztési tervezési folyamatokban, vagy pályázatokat tudnak beadni,

- A kézművesség, tipikusan mikrovállakozás, amelyre jellemző a tőkeszegénység, a családi vállalkozáson belüli működés, a kisléptékű fejlesztési igény, amelyet az eu-s pályázati rendszerek nehezen kezelnek.

- Túl bürokratikus az UMVP pályázati rendszer, amelyet a tőkeszegény vállalkozások nem tudnak teljesíteni (nincs pénzük pályázatíróra), ezeknek a vállalkozásoknak a többsége csak kisebb támogatást igényelne, de ez a támogatási összeg nincs arányban a bürokráciával és az 5 éves fenntarthatósági elvárással.

- A kézművesség sajátossága, hogy egyedi, ezért nehezen beilleszthető a MVH-s pályázati rendszerbe.

- A kapcsolódó programokon való megjelenés nehézkes, rugalmatlan, bürokratikus pl. a bemutató nem kombinálható a képzéssel, az értékesítéssel stb.

A **LEADER pozitív hatásai**

- Megnőtt a térségben a helyi és még élő hagyományok feltárásának, megismerésének igénye.

- Először volt arra lehetőség, hogy a kézművesség önállóan, vagy kapcsolt elemként jelenjen meg a térségi komplex fejlesztési programban. (HVS).

- Gondolati és támogatási szinten is megjelent a népi kézművesség fejlesztése.

- Erősödött a turisztikai programcsomagokhoz való kapcsolódás, a kulturális turizmus keretében való megjelenés.

- Megnőtt az igény arra, hogy ne csak a „termék előállítása" legyen fontos, hanem olyan magas minőségű, eladható termék szülessen, amelyre kereslet van.

- Megnőtt azoknak a száma, akik a jogszabályi és a pályázati elvárásoknak megfelelően számlaképessé váltak.

- Nőtt a bemutathatóság, bővült a lehetőség az értékesítésre.

A mai vidékfejlesztési programokban való részvétel kellő alapot, tapasztalatot adott ahhoz, hogy a népi kézművesség és a helyi termék előállítás a jövőben minél nagyobb hangsúlyt kaphasson a vidéki térségek életminőségének javításában.

2.3.5 Jelenlegi jogi, gazdasági problémák jegyzéke

A népi kézművesség napjainkban kevesek számára nyújt vállalkozási formákban teljes megélhetést biztosító kereseti forrást. A jelenleg érvényes vállalkozói formák alapján a népi kézművesek nagy része ezeket a vállalkozásokat képtelenek fenntartani. Azok viszont, akik ügyes piacpolitikájuk, jó gazdasági szervező munkájuk eredményeként nagyobb volumenben dolgoznak, Bt-k, Kft-k, szövetkezetek (Hevesi Háziipari Szövetkezet), nem tudják a népi iparművészek áfa kedvezményét érvényesíteni.

Adójogi, számviteli problémák

Szabály: Adótörvény és kapcsolódó jogi környezet

Probléma: Egyéni vállalkozók, adószámos magánszemélyek, a tevékenységet megkezdő őstermelők legalább a minimálbér összege utáni járulékterhet fizetik, amely jelenleg 40.920 Ft/hó.

Szabály: Adó törvény Szja tv (1995. évi CXVII. Törvény, 6. sz. melléklet);

228/1996. (XII. 26.) Korm. rendelet a mezőgazdasági őstermelői igazolványról

1994. évi LV. tv. (Földtörvény) 3.§ 4. pontja

Probléma: Jelen jogi környezet nem biztosít megfelelő, életszerű tevékenységi formát. A 7-es adószám nem rendszeres és szellemi tevékenységre használható, de a rendszeresség nincs definiálva, s a NAV van, hogy megtagadta, azzal az indokkal, hogy az a kért kézműves tevékenységre nem adható ki.

Ha mégis adószámos magánszemélyként végzi tevékenységét:

1. Ha a kistermelő, vendégasztal szolgáltató kézműves foglalkozást tart és számlát ad, akkor nyilatkoznia kell a költség hányadról és az szja-ról, a kifizető levon tőle 16% szja-t, 10% nyugdíj járulékot, 7 % egészségbiztosítási járulékot, ha van 36 órát meghaladó munkaviszonya, akkor 4%-ot. A kifizető ezen kívül fizet még 27% szociális hozzájárulást. Igazolást ad a számlaadónak, havonta adatot szolgáltat a NAV-nak. 2. Ha nem magánszemélynek ad el portékát, kiállít X Ft-ról számlát, nyilatkozik szja-ról, ktg hányadról, adóelőleget vonnak tőle, így, bár a számlán X Ft szerepel, de csak (X – ktg.) x 0,84 Ft-ot kap kézbe. A kifizető fizet még utána 27% szochót az adóelőleg-alap számításba vett értékére, de ez esetben nem kell járulékokat vonni tőle. Azt majd a kézműves számolja ki és fizeti be. Minden ilyen számláról a vásárlónak (cég, intézmény) havonta bevallást kell nyújtani a NAV-nak. Ezen komplikált követendő eljárás után a tapasztalatok szerint a kézműves rendre elesik a viszonteladóktól, foglalkozás tartástól, megrendelésektől, sőt még a könyvelője sem akarja vállalni a buktatókkal teli munkát.

3. Ha jobb híján vásárban próbálna jövedelemre szert tenni, akkor meg ott a rendszeres jövedelemszerző tevékenység veszélye, mely a 7-es adószámos számára nem megengedett.

Szabály: Szövetkezeti trv.

Számviteli trv.

Áfa tv. 85.§ (1). nj.:

Probléma: A népművészeti, háziipari szövetkezetet a profitorientált vállalkozásokhoz sorolják, nem tekintik rá érvényesnek az Áfa Tv. zsűrizett alkotásokról szóló áfa mentességi vonatkozásait

Szakterületi jogi problémák

Szabály:

- 38/2011. (X. 5.) NGM rendelet a **gyermekjátékok** biztonságáról
  - **Mézeskalács** készítők
- 358/2008-as rendelet TELEPHELY bejelentésről

Probléma: életszerűtlenek a rendeletek

2.4 *Népi kézműves értékek*

2.4.1 Népi kézműves mesterségek helyzete

A népi kézműves mesterségek helyzetének, problémáinak elemzését olyan szakemberek végezték, akik széles rátekintéssel bírnak az adott szakmáról. Az értékelés szempontjai a következők voltak:

1. Van-e utánpótlás az adott mesterségben, mennyire elöregedett a szakma – ha igen, okai.
2. Milyen formában oktatható tovább a mesterség jelenleg, egyáltalán van-e bármilyen képzési továbbképzési forma a területen. Ha nincs, szükséges-e?
3. Az alkotók mennyire kapcsolódnak egyesületekhez, szakmai szervezetekhez, vagy inkább egyénileg próbálnak boldogulni?
4. Jellemző-e a szakterületen az árutermelés, okok ha igen és ha nem akkor is. Az árutermelés mennyire jelent minőségi problémákat?
5. Jellemző-e a mesterség bemutatókon, rendezvényeken, való részvétel? Tapasztalatok.
6. Jellemző-e egy-egy mester szellemi kisugárzása - mester-tanítvány viszony, családi átörökítés. Lehetséges-e inasok vállalása szakterületén?
7. Vannak-e a szakterületen vállalkozások, vállalkozó szellemű alkotók, és milyen arányban? Vannak-e olyan műhelyek, ahol több embert foglalkoztatnak?
8. Problémák jegyzéke – alapanyagok, értékesítés, törvényi jogszabályi akadályok.
9. A szakmai színvonal milyen tendenciát mutat? Okok, gondok, eredmények.

A beérkezett szakértői értékeléseket a következő táblázatban összesítettük.

szakma, szakmacsoport neve	szakmacsoport rész szakmái	utánpótlás	oktatás	szakmai szervezetek-egyéni boldogulás	árutermelés	mesterségbemutatók	mesterek-inasok-tanítványok	vállalkozások	problémák	szakmai színvonal
népi bőrműves		van, de nehezen élnek meg belőle, ezért felhagynak sokan a mesterséggel	OKJ, iskolarendszerben és felnőttképzésben is	igen, egyesületekben jellemzően, vásárok miatt	igen, de nehéz a versenyt állni a magas kézi munka és a drága alapanyag miatt	igen, bevonz új tanulókat	mester kisugárzása jellemző, fontos, de gond az inasok fogadása, fontos lenne ösztöndíj rendszer kialakítása	kényszervállalkozások, magas járulék terhek	képzési helyek megszűnése, alapanyagok beszerzése, oktató a jó mester nem lehet megfelelő végzettség nélkül, kellék, szerszámgyártás hiánya,	fontos lenne a disájner-kézműves gyakorlat orientált továbbképzés. Egyszerre van jelen a színvonaljavulás és a sematizálódás,(olcsó termékek iránti piaci kereslet)
	bőrműves		nincs	igen, egyesületekben jellemzően	igen				képzés hiánya	
	szűcs	nincs, nem képeznek magyar szűcsöt	nincs	kamara	igen				képzés hiánya	
	papucsos	nincs	nincs		igen		családi örökítés	családi műhelyek	képzés hiánya	
	csizmadia	nincs	nincs		igen		családi örökítés	családi műhelyek	képzés hiánya	
	bocskoros	nincs	nincs		igen		családi örökítés	családi műhelyek	képzés hiánya	
	szíjgyártó, nyerges	nem kielégítő	szíjgyártó nincs, bár a nyerges erre épülne, de a nyerges is csak felnőttképzésben 400 órában oktatható, ami kevés	részben tartoznak szakmai szervezetekbe	igen	igen, jellemző	jellemző egy-egy mester kisugárzása	kényszer vállalkozások, magas járulék terhek	képzés hiánya	nincs probléma
csipkekészítő		vannak fiatalok, a szakma újabb felvirágzását éli	OKJ, iskolarendszerben is lehetséges az oktatás,de jelenleg csak felnőttképzésben oktatják	megyei és szakmai egyesületekbe tömörülnek	nincs, megrendelésre dolgoznak. Árutermelés csak Kiskunhalason van	igen, bevonz új tanulókat	jellemző a mester-tanítvány viszony hosszú távon is, és a családi átörökítés is	csak Kiskunhalason, egyébként főállás mellett működik, vállalkozások ha voltak is, csődbe mentek	értékesítés, adószabályok, járulékok,	jó, emelkedő
faművesség		szakköröknek, egyesületeknek nagy szerepe volt, lenne az utánpótlás kinevelésében	OKJ, de kevés helyen oktatják	nagyrészt egyesületi tagok, de jellemző az egyéni alkotó is	részben	igen, bevonz új tanulókat, érdeklődőket, de nem lehet egyszerre bemutatózni és vásározni, két ember kell hozzá	jellemző a mester-tanítvány viszony, egyesületekben, szakkörökben is,de inasokat nem tudnak vállalni, mert nincs végzettségük, vállalkozásuk	főállású vállalkozásként kevesen művelik, nyugdíjasként, kiegészítő vállalkozásként, szellemi szabad foglalkozásként	alapanyag van, de drága, magasak a járulék terhek, rossz a társadalmi elismertség - média	kialakult egy árutermelő réteg, ahol a piac a minőségi és esztétikai szempontokat felülírja
	bútorkészítő	elöregedik	nincs					kevés, de van		
	bognár	elöregedik	nincs					kevés, de van		
	kádár	borászat miatt van munka	nincs		borászat miatt van munka			kevés, de van		
	pintér	1 alkotó van	nincs							
	ács		van OKJ,					kevés, de van		
	kapufaragó	nincs képzés, utánpótlás	nincs					kevés, de van		
	csont-szaruműves	kevés a fiatal	faművesen belül					kevés, de van		
	fafaragó	kevés a fiatal	faművesen belül					kevés, de van		

szakma, szakmacsoport neve	szakmacsoport rész szakmái	utánpótlás	oktatás	szakmai szervezetek-egyéni boldogulás	árutermelés	mesterségbemutatók	mesterek-inasok-tanítványok	vállalkozások	problémák	szakmai színvonal
fazekasság		megfelelő	OKJ,iskolarendszerben és azon kívül is,elég a képzőhely, de kevés a képzésre fordítható idő. Nem tudnak kellő gyakorlatot szerezni	kb 450-500 fazekas van, jelentős többségük valamilyen szervezeti formában részt vesz (378 fő)	igen, jellemző	jellemző, látványos, sok érdeklődőt vonz, de sokszor megalázó körülmények között, ezért is fizet a mester. Ellentmondás a megkövetelt vendéglátási és a hagyományos műhelyfeltételek között	sokszor tetten érhető, de nem megoldott az inasok fogadása, gond hogy egy jó mester nem lehet oktató hivatalosan	egy önálló műhely kialakítása 3,5 5 millió ft, a fiataloknak nincs ekkora tőkéje	telephely engedélyek módosítása lenne szükséges, jó ösztöndíj rendszer kellene a fiatalok pályakezdéséhez	magas minőség jellemzi, a problémát a fiatalok megélhetési kényszerből árutermelésben mutatkozó színvonal csökkenése, öntési technológiák elterjedése, jelenti
fémművesség	vasműves kovács	50-70fő most, de jelenleg nincs képzőhely. Nem elöregedett	nincs képzőhely, OKJ-ban díszműkovács és patkoló kovács létezik	kovács céh, egyesületek	kevés a megrendelés,a mai közösségi építészet nem tart rá igényt, csak magán megrendelések	jellemző, látványos, sok érdeklődőt vonz,	családi műhelyek vannak, nem hivatalosan bejelentett tanítványok, már kevesen dolgoznak együtt, csak egy-egy megrendelésre, alkalmi közös munkára	sokan feladták az elmúlt időkben	megrendelés hiánya, vállalkozás nehézségei	a barkácsáruházak silány félkész, de olcsó termékeivel nehéz tartani a versenyt
	rézműves	kihaltnak tekinthető, 4-5 fő van, aki öntéssel foglalkozik	nincs							
	késes	virágzó, vannak új mesterek, magas szakmai színvonal 150fő	nincs, de mégis virágzik, családi hagyomány, önképzés, magán mester-tanítvány viszony alapján, mert divat	civil szervezetek tagjai	jellemző	nehéz a mesterséget ilyen formán bemutatni	jellemző, és a családi átörökítés is	működnek		magas
hímzés		nincs, hiányzik a közoktatásból, elöregedik	OKJ felnőttképzésben Békéscsabán oktatják jelenleg	tagok szakkörökben, egyesületekben dolgoznak	nincs a magas élőmunka igény miatt	ritkán	jellemző, vannak a területen kimagasló egyéniségek, jellemző a családi átörökítés	nincs, nem jellemző	bolthálózat, alapanyag beszerzés nehézségei,	magas minőség jellemzi,
	kézi				nem jellemző a magas munkaigény miatt, nincs rá kereslet	ritkán		nincs, nem jellemző		magas minőség jellemzi,
	gépi				igen, főleg Kalocsán	ritkán		vannak, főleg Kalocsán		vegyes, de inkább alacsony. A kalocsai divatossá vált, és silányult az árutermelés következtében

szakma, szakmacsoport neve	szakmacsoport rész szakmái	utánpótlás	oktatás	szakmai szervezetek-egyéni boldogulás	árutermelés	mesterségbemutatók	mesterek-inasok-tanítványok	vállalkozások	problémák	szakmai színvonal
mézeskalács		kevés a fiatal	OKJ, pék elágazásaként	vegyes	jellemző	vannak, díszlet, látogató csalogató, helypénz fizetés helyett az eizolást vállalják,		kiegészítő foglalkozásként, főleg szezonálisan	hivatásos műhelyekben magas követelmény, HCCP, egészségügyi kiskönyv, stb., míg mások otthon a konyhában dolgoznak	a színvonal nagyon vegyes
	tradicionális műhelyek	családon belül folytatódik saját norma alapján,a fiatal generáció élelmiszer technikusi végzettséggel rendelkezik, a műhely fenntartása üzleti érdek			jellemző		családban igen	igen		Vegyes. Vannak kiváló mesterek, de sok az igénytelen, vásári árus is.
	egyéni alkotók	van utánpótlás, de a színvonal vegyes			jellemző		kevéssé jellemző	többen több szakmát is gyakorolnak, mert idényjellegű a kereslet, vagy munka mellett		Vegyes. Vannak kiváló mesterek, de sok az igénytelen, vásári árus is.
nemezkészítés			OKJ iskolarendszerű és felnőttképzésben is							
	nemezkészítő	sok fiatal	OKJ, oktatása 4 helyen	jellemző az egyesületekbe való tartozás	részben	jellemző, segíti az utánpótlást	nagyon jellemző	elenyésző a terhek, nehézségek miatt	alapanyag, feldolgozó ipar hiánya (mosók, kartolók)	jellemzően magas, de vannak, akik az árutermelés miatt külföldi olcsó portékát vásárolnak fel
	kalapos	egy hagyományos családi műhely van, de a kalapkészítést tanítják a nemezkészítő szakmán belül	a nemezkészítő szakmán belül, és tanfolyamokon oktatják, de nem a régi, hagyományos technikát	jellemző az egyesületekbe való tartozás	jellemző, vásárokon értékesítenek	nem jellemző	nagyon jellemző	működnek	alapanyag,	magas
népi ékszerkészítés			táborokban, tanfolyamokon, magántanulóként, HH - nem akkreditált pedagógusképzés	szinte teljes egészében egyesületekbe tömörülnek, van gyöngy egyesület, de megyeik is	igen	igen	nagyon jellemző			
	gyöngyékszer-készítő	30-50 évesek	táborokban, tanfolyamokon, magántanulóként, HH - nem akkreditált pedagógusképzés	szinte teljes egészében egyesületekbe tömörülnek, van gyöngy egyesület, de megyeik is	igen, vásárok, internetes kereskedelem	igen	nagyon jellemző	nem jellemző, nem lehet megélni belőle, 1-2 ember kiegészíti a tevékenységet gyöngyértékesítéssel	vállalkozás nehézségei,nincs szakirodalom, szükség lenne OKJ képzésre, nincs alapanyag (lószőr)	folyamatosan javul, de vegyes, vannak, akik keveset, de kiválót, és vannak akik tömegesen de gyengébb színvonalút készítenek
	ötvös	30-50 évesek	a fémműves szakma iparművészeket képez	egyesületi tagok	igen	nem jellemző, nem is nagyon lehetséges	nem jellemző	igen	vállalkozás nehézségei, nincs szakirodalom, szükség lenne szakmai képzésre	magas

szakma, szakmacsoport neve	szakmacsoport rész szakmái	utánpótlás	oktatás	szakmai szervezetek-egyéni boldogulás	árutermelés	mesterségbemutatók	mesterek-inasok-tanítványok	vállalkozások	problémák	szakmai színvonal
	lószőrékszer készítő		táborokban, tanfolyamokon, magántanulóként	egyesületi tagok	kevéssé jellemző, nem tudják megfizetni a magas élőmunka igényt, nem vált divattá sem		nagyon jellemző	nem jellemző	vállalkozás nehézségei,nincs szakirodalom, szükség lenne OKJ képzésre, nincs alapanyag (lószőr)	magas
régi ritka mesterségek		átlagéletkor 70 év	nincs utánpótlás, képzés	szívesen csatlakoznak	jellemző, gond a minőségbiztosítási követelményekkel van (iso)	a kisebb eszközigényű szakmáknál igen	idős mesterek kisugárzása máig jelentős, családi átöröklés egyre kevésbé jellemző, gyakran bocsájtják áruba a műhelyt, eszközöket	40% az arányuk, de egyre csökken, családtagok időszakos besegítése előfordul, pályázatokat megfelelő tudás hiányában nem tudják kihasználni	értékesítés, üzletek hiányoznak, törvényi, pénzügyi szabályozók, terhek	a szakmai színvonal a mester korával fordítottan arányos, tudásuk felszínes, az idősek pedig piac híján a magasabb képzettséget igénylő munkát kevéssé végzik
	halászháló készítő	1-5fő			jobban szeretik a portéka szót					
	Hintókészítő	1-5fő								
	kalapos	1-5fő								
	könyvkötő	1-5fő								
	seprűkötő	1-5fő								
	kötélverő	1-5fő								
	rézöntő	1-5fő								
	zsindelykészítő	1-5fő								
	kékfestő	6-10fő								
	gyertyamártó	6-10fő								
	nádazó	6-10fő								
	papírmerítő	6-10fő								
	kemenceépítő	11-20 fő								
	üvegfestő	11-20 fő								
	szappanfőző	11-20 fő								
	bútorfestő	21fő felett								
	csempe-cserépkályha készitő	21fő felett	van OKJ, és divatos szakma lett							

szakma, szakmacsoport neve	szakmacsoport rész szakmái	utánpótlás	oktatás	szakmai szervezetek-egyéni boldogulás	árutermelés	mesterségbemutatók	mesterek-inasok-tanítványok	vállalkozások	problémák	szakmai színvonal
Népi kézműves játék készítő	a felhasznált anyag szerint vannak műfaji különbségek, ezért a zsűri legtöbbször e szerint, és nem a játék kategóriában bírál (az alkotók is ezt a gondolatmenetet követik)	az 50-es generáció a derékhad, de akad néhány fiatal (fajáték készítők)	OKJ fajáték készítő van, textiljáték készítő már nincs, a kisképzőben és az egyetemen is megszűnt a játékkészítés, mint tanszak	Játék Céh, Szórakaténusz Játékmúzeum, Kis Áron Játéktársaság összefogja a játékkészítőket, akik szakmai továbbképzést is kapnak itt	jellemző, de a mai magyar bolti játékkultúra mellett a játékboltokban nem tudnak érvényesülni, boltjuk csődbe ment, vásárokon értékesítenek, de ezeken a helyeken az óriási helypénz kérdésessé teszi a hasznot, pozitív eredményt . Internetes értékesítés, MESKA működik	pályázatok, kiállítások, nyári alkotó táborok vannak, a Mesterségek Ünnepén mesterségbemutatók is	Vannak húzó nevek - Czár János, akit minde játékkészítő mesterének tart, Nagy Mari, Vidák István, Horváth Antónia, Gera Klára	kevesen vannak, akik vállalkozóként meg tudnak élni a magas terhek miatt, sokan egyéb munka mellett bizonytalan 7-es adószámú igazolvánnyal, vagy anélkül. Egyedül a fajáték készítők tudnak szériában sorozatban gyártani, ők mint vállalkozók is megélnek	nincs megfelelő szakmai képzés, nincs olyan bolt, bolthálózat, ahol ezek a játékok érvényesülhetnének, magas helypénz a vásárokban, nagy adóterhek,	a hazai játékkészítők magas szinten dolgoznak, de sajnos portékáikat hamar "lelesik" olyanok, akik ezeket később alacsonyabb színvonalon, olcsóbban adják, ezért romlik a minőség, a míves termék pedig kiszorul a piacról. Pályázatokon, színházi produkciókban is részt vesznek, megállják a helyüket
szálasanyag			OKJ iskolarendszerben és felnőttképzésben is	az árutermelők jellemzően nem tagjai az egyesületeknek	erősen szétválik egy piacon értékesítő árutermelő, és a hagyományos mesterséget követő réteg	jellemző, gyakran jár az üzleti kapcsolatok építésével	mester kisugárzása jellemző,családi átörökítés van, de nem nagy számmal	visszaesett a korábbi számokhoz képest, kiszorították a termékeket a piacról a műanyag termékek. Fontos lenne a természetes anyagú göngyölegek új divatja	alapanyag-ellátás - telepítés nem támogatott, gyűjtés lehetetlen a védett területről, a gépesített betakarítás is gát, hiányoznak a hagyományos régi fajták	a színvonal emelkedő a képzések, a funkcionális tárgyak térnyerésével
	kosárfonás 95 fő	utánpótlást megoldaná, de a végzettek nem tudnak megélni a szakmából	OKJ iskolai és felnőtt képzésben is	egyesületi tagság jellemző	jellemző, kb 20fő	jellemző, gyakran jár az üzleti kapcsolatok építésével	mester kisugárzása jellemző, családi átörökítés van, de nem nagy számmal		alapanyag, vállalkozás nehézségei	a színvonal emelkedő a képzések, a funkcionális tárgyak térnyerésével
	gyékényes24fő	utánpótlást megoldaná, de a végzettek nem tudnak megélni a szakmából	OKJ iskolai és felnőtt képzésben is	egyesületi tagság jellemző	nem jellemző , 2-3 fő,	jellemző, gyakran jár az üzleti kapcsolatok építésével	mester kisugárzása jellemző,családi átörökítés van, de nem nagy számmal		alapanyag, vállalkozás nehézségei	a színvonal emelkedő a képzések, a funkcionális tárgyak térnyerésével
	szalmafonó25 fő	utánpótlást megoldaná, de a végzettek nem tudnak megélni a szakmából	OKJ iskolai és felnőtt képzésben is	egyesületi tagság jellemző	nem jellemző , 2-3 fő	jellemző, gyakran jár az üzleti kapcsolatok építésével	mester kisugárzása jellemző,családi átörökítés van, de nem nagy számmal		alapanyag, vállalkozás nehézségei	a színvonal emelkedő a képzések, a funkcionális tárgyak térnyerésével
	csuhéfonó84fő	utánpótlást megoldaná, de a végzettek nem tudnak megélni a szakmából	OKJ iskolai és felnőtt képzésben is	egyesületi tagság jellemző	nem jellemző , 2-3 fő	jellemző, gyakran jár az üzleti kapcsolatok építésével	mester kisugárzása jellemző,családi átörökítés van, de nem nagy számmal		alapanyag, vállalkozás nehézségei	a színvonal emelkedő a képzések, a funkcionális tárgyak térnyerésével

szakma, szakmacsoport neve	szakmacsoport rész szakmái	utánpótlás	oktatás	szakmai szervezetek-egyéni boldogulás	árutermelés	mesterségbemutatók	mesterek-inasok-tanítványok	vállalkozások	problémák	szakmai színvonal
szövés		többség középkorú	OKJ iskolai és felnőtt képzésben is , szakkörök is vannak, HH tanfolyamai	95% egyesületi tag	főleg szabadidős tevékenység, a szövők 5%-a vállalkozó	szívesen gyakran tartanak bemutatót	a mester hatása természetes, de túl kell őt lépni, akkor van jövője a kézművesnek. Inasok nincsenek a területen, mert nincsenek nagy műhelyek	kereset kiegészítésként, megélni ritkán tud belőle valaki, az olcsó termék eladható csak,mely kevés munkát, olcsó alapanyagot jelent,	alapanyag beszerzési nehézségek,értékesítés	szakmai színvonal jó, vannak továbbképzések
takács		elöregedett, hosszú ideig nem volt képzés, a befektetett munka nem térül meg	OKJ Nádudvaron, Békéscsabán, HH tanfolyamai, szakkörök Bonyhádon, Székesfehérváron	zöme egyesületi, szövetkezeti tag, a nádudvaron végzettekre nem jellemző az egyesületi tagság	néhány esetben, Hevesi Háziipari Szöv. és néhány kisebb vállalkozások esetében igen, de vannak egyéni nem árutermelő alkotók	nem jellemző, nehéz ezeket a szövőszékeket szállítani, beállítani. Kivétel a Hevesi HSZ és a nádudvari iskola	nagyon fontos, jelentős, de nem a szokásos inas képzés jegyében, ezt nem támogatja a mai rendszer, inkább a képzések során alakul ez ki. Családi átörökítés nem jellemző	az országban 5-6 vállalkozás működik, a többi alkotó nem „nagyban” dolgozik, egy-egy alkalommal vásárokon értékesítenek. A piac többet nem is bír el	alapanyag-ellátás, hazai termékvédelem hiánya, vállalkozások ellehetetlenülése, értékesítés problémái	mindezekre megoldás
viselet készítés		egyre több a fiatal	kellene szakoktatás, jelenleg csak táborokban tanfolyamokon tanítják	egyesületekben 100tag van, de sokkal magasabb a viseletvarrók száma	kisipari termelés folyik, vásárokon értékesítenek, önálló megrendelők, visszajáró vendégek	nem alkalmas a bemutatózásra, legfeljebb a díszítmény, hímzés, gyöngyözés bemutatására	kellene, de nem működik. A mestert hátráltatják a tanítványok,sokan családi hagyományokat visznek tovább	kevés a vállalkozás, 1-2 embert foglalkoztató kis műhelyek vannak, az alkotók kereskednek is	nincsenek a kereskedelemben megfelelő anyagok, nehéz az értékesítés, nehéz a helypénzt is kitermelni	kellenének az alapos képzések, szakmai, szabás-varrás, néprajzi és tervezői képzés egyaránt. Divatot kellene teremteni PR
cigány mesterségek		a gazdasági élet változásával, életmód váltással iparosítással megszűnt, visszaszorult az értékesítési lehetőség	fontos lenne a folyamatos képzési lehetőség	fontos lenne feltérképezni az aktív mestereket, bevonni a közösségekbe, jelenleg nincs szervezetük, és nem is tartoznak egyesületek körébe	piaci, út menti árusítás	nem jellemző	szükség lenne rá	nincsenek	kellenének a kutatások, gyűjtések, képzések, kiállítások	vegyes, de nincsenek alapos ismereteink
	kovácsok									
	üstkészítők									
	szegkovácsok									
	csengőkészítők									
	kolompárok									
	bádogosok									
	rézműves									
	késes, köszörűs									
	teknővájók									
	Fakanál-, orsókészítők	van jelenleg piacuk								
	vályogvetők									
	kosár,seprűkötők	van jelenleg piacuk								
	kefekötők									
	hangszerkészítők									

2.4.2 Szakmai kiadványok a népi kézművesség területén

Az 1995-2012. megjelent népi kézműves irodalom jegyzéke a mellékletben található. Összességében megállapítható, hogy az ebben az időszakban megjelent irodalom rendkívül gazdag, sokszínű.

2.4.3 Tudományos kutatások a népi kézművesség területén

A tudományos kutatások területén az MTA VEAB Kézművesipar-történeti Munkabizottsága tevékenysége emelhető ki.

A Veszprém Megyei Múzeumi Igazgatóság kezdeményezésére 1971. április 22-én és 23-án az ország egész területéről 33 szakember ült össze Nagyvázsonyban, hogy megvitassák a magyarországi céhkataszter összeállításának és számítógépes feldolgozásának lehetőségét. A tanácskozás másik fő célja az volt, hogy a céhtörténeti kérdésekkel foglalkozó szakemberek megismerjék egymást, kicseréljék gondolataikat, tapasztalataikat, ismertessék kutatási tevékenységüket és munkamódszereiket, s alakítsák ki az eredetileg 1971 őszére tervezett céh- és kézművesipar-történeti szimpózium témavázlatát annak érdekében, hogy a magyarországi gazdaságtörténetnek ezen a meglehetősen elhanyagolt területén egységesebb, szervezettebb, összefogottabb és komplex módon alakulhasson ki az adatgyűjtés, feldolgozás és publikálás.

Amikor 2001. október 29–30-án a számvetés jegyében megrendezésre került X. Kézművesipartörténeti Szimpózium, az első három évtized tanácskozásait és közös forrásfeltáró munkáit már mintegy 8200 oldalnyi terjedelemben összesen 28 kötet reprezentálta. Egyes – mesterségeket bemutató, reprezentáló tájház, gyűjtemény e munkának köszönhetően mutatja be magas színvonalon a mesterség tárgyi és szellemi hagyatékát.

A szimpóziumok előadásainak, valamint a megjelent tanulmányok jegyzékét a melléklet tartalmazza.

2.4.4 A kézművesség helye a szellemi kulturális örökség megőrzéséért életre hívott UNESCO egyezményben

2003-ban az UNESCO közgyűlése elfogadta a **Szellemi kulturális örökség megőrzéséről szóló egyezményt**. Magyarország 2006-ban a XXXVIII. kihirdető törvény megalkotásával lehetővé tette a dokumentum ratifikálását, melynek eredményeképpen hazánk harminckilencedikként csatlakozott az egyezményhez.

A szellemi kulturális örökség alapvetően gyakorlat, tudás és tevékenység. Az UNESCO az egyezmény létrehozásával ösztönözni kívánja a szellemi kulturális örökség megőrzését, az érintett közösségek szellemi örökségének elismerését, az örökség jelentőségének tudatosítását helyi, nemzeti és nemzetközi szinten. Továbbá célja a közösségek figyelmének felhívása saját kulturális értékeik és szellemi örökségük jelentőségére, a helyi szellemi erőforrások, kapacitások megtartó erejére, identitáserősítő hatására, a megmaradásban, a jövőben betöltött szerepére.

A szellemi kulturális örökség többek között az alábbi területeken nyilvánul meg: szóbeli hagyományok és kifejezési formák – beleértve a nyelvet, mint az örökség hordozóját, az előadóművészetek, *t*ársadalmi szokások, rítusok és ünnepi események, *a* természetre és a világegyetemre vonatkozó ismeretek és gyakorlatok, *hagyományos* ***kézművesség***. Ez utóbbi kategória éppen magyar kezdeményezésre került a megnyilvánulási területek közé az egyezmény szövegében.

Az egyezmény meghatározza azt is, milyen lépéseket tesz a világszervezet a szellemi kulturális örökség védelme érdekében nemzetközi szinten. Három nyilvántartást indított útjára 2009-ben, amelyre az egyezményhez csatlakozott részes államok adhatnak be felterjesztéseket..

- Az emberiség szellemi kulturális örökségének reprezentatív listája.

Az idei év nagy eseménye, hogy az UNESCO reprezentatív listájára felkerült a matyó népművészet*, amely* az első *hímzést* képviselő örökség-elem.

- A sürgős védelmet igénylő szellemi kulturális örökség listája.

- A szellemi kulturális örökség védelmét célzó programok, projektek és tevékenységek nyilvántartása. 2011-ben „A táncház-módszer mint a szellemi kulturális örökség megőrzésének magyar modellje” című jelölést felvették a regiszterre.

E listák létrehozása mellett az UNESCO a Szellemi Kulturális Örökség Alap segítségével anyagilag is támogatja a legveszélyeztetettebb gyakorlatokat, továbbá a legjobb megőrzési eljárásokat, és ezek terjesztését.

A szellemi kulturális örökség megőrzéséről szóló egyezmény célja szerint a védőintézkedések részeként a részes állam a területén található szellemi kulturális örökség elemeket azonosítja és nyilvántartja.

A szellemi kulturális örökség nemzeti jegyzékében

A szellemi kulturális örökség nemzeti jegyzékének tagjai 2012 szeptemberéig: 13 elem szerepel, ezek közül 7 közvetlenül vagy kapcsolódva érinti a népi kézművességet. - Busójárás Mohácson – maszkos farsangvégi télűző szokás, A Népművészet Mestere díj kitüntetettjeinek tudása és tevékenysége, Élő hagyományok Kalocsa kulturális terében: hímzés, viselet, pingálás, tánc, Mezőtúri fazekasság, A halasi csipkevarrás élő hagyománya, Matyó örökség – a hímzés, viselet folklór továbbélése, Sárköz népművészete: szövés, hímzés, gyöngyfűzés, viselet.

Sajátos „eleme” a nemzeti jegyzéknek a Népművészet Mestereinek tudása és tevékenysége. A Népművészet Mestereinek jelenleg 510 elismert személye van, akik közül több mint 300-an a tárgyalkotás kategóriában kapták meg a díjat. Így elmondható, hogy a nemzeti jegyzéken minden kézműves szakma képviselteti magát.

A szellemi kulturális örökség nemzeti jegyzékén való szereplés nem díj vagy kitüntetés, és nem támogatás. Egy olyan inventárium, amely lehetőséget biztosít az érintett közösség saját örökségének széleskörű el- és megismertetésére, amely (jelenleg) elsősorban erkölcsi megbecsülést jelent. A jelölési dokumentációban külön fejezet foglalkozik a megőrzési stratégiák kérdésével. A felvétel egyik kritériuma az, hogy a közösség bizonyította, készen állnak a jövőbeni megőrzési tervek, és már eddig is eredményes lépéseket tett az örökség megőrzése

érdekében. Ugyanakkor a listára felvett elemek nem élveznek védettséget a minőség biztosítása terén.

A Szellemi kulturális örökség jegyzékre kerülés elsősorban presztízsnövekedést jelent mind az adott közösség tagjai mind pedig az örökség elem iránt érdeklődők számára. A

közösség tagjainak erős identitása, aktív hagyományőrző tevékenysége turisztikai vonzerőként is funkcionál. Ezek a pozitív következmények elősegíthetik egy-egy kulturális érték hosszú távú fennmaradását, megújulási lehetőségét.

A listára kerülés azonban korántsem jelent védelmet a populizmus vagy a túlzott kereskedelmi szemlélet, szélsőséges esetben a teljes torzulás ellen. Semmilyen szűrő nem működik hivatalosan ennek elkerülése érdekében. A közösség elutasítására számíthatunk csupán és arra, hogy a rossz termék, produkció, stb. mellett minőségi áru program is megjelenik alternatívaként. A vásárló vagy igénybevevő azonban nem mindig képes különbséget tenni silány és értékes között. Jó példát jelent Mohács és a Hagyományok Háza együttműködése e területen. Négy éve a Busójárás előtt szakmai konzultációval egybekötött zsűrit szerveznek, a Busójáráson ezeket a maszkokat lehet használni, és árusítani. E szakmai munka eredményeképpen a korábban nagyon alacsony színvonalon készített, árusított maszkok eltűntek, a rendezvény színvonala e tekintetben is visszanyerte minőségét, és szép számmal nyertek el mohácsi faragók Népi iparművész és Népművészet Ifjú Mestere címet.

Ezért lenne szükség minden örökség elem esetében olyan megkülönböztető jel használatára, mely garanciát jelenthet a produktumot előállítók és felhasználók számára egyaránt. Fontos lenne, hogy a „megkülönböztető jel" odaítélése országosan elismert szakemberek közreműködésével az adott közösség által felhatalmazott személyek döntése legyen.

2.4.5 Hungarikumok, ezeken belül a népi kézművesség helye, megítélése

A nemzeti értékek feltárása, bemutatása és megőrzése iránti igényt a társadalmi kezdeményezések sora mutatta meg az elmúlt évtizedben. 2008. június 9-én fogadta el az Országgyűlés a Hungarikumok védelméről szóló (77/2008. (VI.13.) OGY határozatot, majd 2012-ben a magyar nemzeti értékekről és a hungarikumokról szóló 2012. évi XXX. Törvényt.

A törvény preambuluma kijelenti, hogy „a magyar nemzeti értékek és azokon belül a hungarikumok megőrzendő és egyedülálló értékek. Nemzetünk értékeit össze kell gyűjteni, dokumentálni, az értékvédelem alapjául szolgáló dokumentációt a szigorú nyilvántartás és kutathatóság szabályai szerint meg kell őrizni, az értékeket pedig ápolni, védelmezni és támogatni kell. A magyar kultúra évezredes értékeit, a magyarság szellemi és anyagi alkotásait, ember alkotta és természet adta értékeit átfogó értéktárban kell összesíteni.

Az értékek piramis-szerű, többszintű felépítésének rendszerét az **ágazati értéktárak** mellett **települési, táji-térségi, megyei és nemzeti** szintjei alapján határozza meg. **A felmenő rendszer legmagasabb szintjén lévő nemzeti értékek közül választja ki a Hungarikum Bizottság a hungarikumot.**

A törvény az ágazati miniszter feladatkörébe sorolja a szakágazat nemzeti értéktárba való felvételének szabályozását és a Magyar Értéktárba való felvételét. A NESZ és a HH fontos

feladata kell legyen a kulturális államtitkársággal való együttműködés kialakítása az ágazati – nemzeti értéktár szabályozási folyamatának kidolgozása, szakértői munkával való segítése, az ez ügyeket intéző, később létrehozandó bizottságban való szakértői részvétel biztosítása**.**

A helyi értéktárak az a pillér, ahonnan a nemzeti értéktárba való bekerülés lehetséges, amelyet minden kézműves egyesületnek és szakmai szervezetnek feladatként kell felvállalni.

A törvény szerint a „Nemzeti értékeink széles körű hazai és külföldi bemutatása, megismertetése nyelvi, szellemi, kulturális, gazdasági teljesítményünk, természeti és épített értékeink elismertetése, valamint az országmárka erősítése egyaránt kiemelkedő jelentőségű"

Cél, hogy a kézműves mesterek és termékeik helyi, térségi és országos jelentőségű ünnepi alkalmakon való megjelenését a szakmai szövetség aktuális információk nyújtásával, együttes fellépéssel, tárgyi eszközökkel, (akár közös dizájn elemekkel is) támogassa. Fontos, hogy a jelenlét ne csak az ünnepi alkalmakkor történjen meg helyi és térségi szinteken, hanem az kapcsolódjon a hétköznapokban való rendelkezésre állásban is. Elérendő cél, hogy a helyi közösségek, önkormányzatok külső, nemzetközi kapcsolataikban ezeket a helyi tárgyakat népszerűsítsék, akár használatukban (pl. viselet), vagy ajándékként. Cél, hogy a kiváló helyi termékeket huzamosabb ideje előállító mesterek a más tevékenységben végzők mellett helyi elismerésben részesüljenek.

„Az értékeket pedig ápolni, védelmezni és támogatni kell!" - mondja ki a törvény. A Hungarikum törvényben lehetőségként majdan rendelkezésre álló forrásoknak a kézművesek részére való hozzáférhetőségét is segíteni kell a nemzeti értéktárba kerülő termékek előállításához fejlesztési források, valamint alkotóik „normatív alapon", vagy adókedvezmények általi biztosításával.

Feladataink:

– A szakterületre vonatkozó speciális szabályzó rendszer kidolgozásának kezdeményezése, a munkában való részvétel az egyeztetési eljárásban biztosított módon.

– Segíteni kell a helyi termékek értékké válási folyamatát képzéssel, bemutatók szervezésével, kiadványokban való megjelentetésével. Ennek pénzügyi forráshoz való jutásának pályázati rendszerét ki kell dolgozni.

– Működtetni kell az ösztönző és szakmai minősítő és ellenőrző kontroll rendszert a már kialakult értékek fenntartása érdekében folyamatos szervezeti és annak személyi feltételeinek biztosításával.

2.4.6 Magyarországi Tájházak Szövetsége – ezen belül a népi kézművesség helye, megítélése

Tájház:" *a népi építészet szempontjából jelentős, esetleg népi műemlékeknek minősített épületekben berendezett lakásbelsőket (esetleg műhelyeket, kezdetlegesebb ipari létesítményeket) bemutató muzeális intézmény."*

A tájházak *vagy falumúzeumok olyan szabadtéri néprajzi gyűjtemények, amelyek a helyben összegyűjtött és megőrzött tárgyakkal az adott település vagy tájegység hagyományos tárgyi kultúráját, a népi építészet szempontjából jelentős (esetleg népi műemlékeknek minősí-*

tett) épületekben berendezett lakásbelsőket, olykor a műhelyeket, a gazdasági épületeket vagy a kezdetlegesebb ipari létesítményeket mutatják be.

Napjainkban 200 fölött van a muzeális intézményi működési engedéllyel rendelkező gyűjtemények, tájházi kiállítóhelyek száma, de becslések szerint 250-300 tájház működik Magyarországon, és közel 100 határon túli, magyar vonatkozású tájházról, néprajzi gyűjteményről is tudunk.

A napjainkban Magyarországon található több száz tájház tárgyi kulturális örökségünk jelentős számú emlékét őrzi. **A tájházak érdekképviseletére, szakmai koordinálására alakult a *Magyarországi Tájházak Szövetsége.***

M**itől jó ma egy tájház?** A jó tájház sohasem puszta kiállítás, hanem ideális esetben a helyi hagyományőrző programok helye, a találkozás színtere a helyi közösség tagjai, és a helyi tudás átadásának helyszíne a fiatal generációk és az odaérkező turisták számára.

Jelen tanulmány szempontjából a kézművesség, a tárgyalkotó népművészet és a tájházak kapcsolata a körbejárandó együttműködési terület.

Fontos és jogos elvárások a hagyományok megtartása, átörökítése érdekében működtetett létesítménnyel szemben.

A cél lehet az, hogy a tájház szakmai tevékenysége alapján alkalmassá váljon arra, hogy a népi iparművész- és kézműves mesterek közreműködésével nem pusztán muzeális intézmény, turisztikai helyszín, hanem a helyi kulturális értékek, a hagyományok megismerésének, átörökítésének és újraalkotásának központja legyen ez a hagyományos értékeket feltáró, összegyűjtő intézmény. A helyszíni szakmai-, mesterség bemutatók, kézműves-gyakorlatok a tudás gyarapítás és átadás sajátos lehetőségét nyújtják a résztvevőknek.

Összességében feltétlenül kihangsúlyozandó, hogy a Magyarországi Tájházak Szövetsége, és tagszervezetei munkásságában a népi kézművességnek feltétlenül helye van, és hogy hiteles szakmai közreműködők, segítők nélkül nem szabad ezt a munkát végezni. Ehhez nagyszerű országos, megyei népművészeti szervezetek, nagyon magas színvonalon dolgozó kézműves mesterek, népi iparművészek, képzett népi játszóház vezetők, Népi játék és kismesterségek oktatói, a néptáncot, népzenét, népdalt kitűnően átadni tudó, hagyományban jártas és felkészült segítők készek az együttműködések megvalósítására. Talán néhány, a fentiekben felsorolt szervezettel közösen rendezett országos találkozó hozzájárulhat, hogy a tájházak – a velük együttműködni kész népi kézműves szervezetek - a helyi kismesterségeken, a népművészet helyi produktumain keresztül a formális és informális tudásátadás egyedi formáival a vidékfejlesztés egyik motorjává váljanak, mely lehetőség szerint munkahelyeket tarthat meg és teremthet, és szerepet vállalhat a települések élhetőbbé tételében, fenntarthatóságában, és így társadalmi hatása is számottevő lehet.

2.4.7 Egyéb kapcsolódási pontok – múzeumok, fesztiválok, rendezvények, stb. – ezeken belül a népi kézművesség megye, megítélése

2.4.7.1 Fesztiválok, rendezvények általában

Ha a magyarországi fesztivál-körképet nézzük, akkor madártávlatból úgy látszik, hogy a népi kézművesség reneszánszát éli, a fesztiválvilág igényli a népművészet és a népi kézművesség jelenlétét. Beszédes tény, hogy **a népművészet, néptánc, zene programjai a különböző típusú fesztiválokon 67 százalékban, a népi mesterségek 50 százalékban, a népi hagyományőrzés, népszokások 49 százalékban vannak jelen**.

Csakhogy az összkép korántsem ennyire derűs, ha közelebbről szemügyre vesszük, az tapasztaljuk, hogy többnyire **mellék- vagy epizódszerep jut a kézműves mestereknek**, akik mintegy kiegészítői résztvevői a fesztiválok túlnyomó többségének. A fesztiválszervezők rajtuk keresztül próbálnak bevételhez jutni, mert amíg a fesztiválok más résztvevőit fellépését dotálják és honorálják, addig a népi kézművesség csak a Mesterségek Ünnepén részesül ebben.

A fesztiválszervezők engedményeket tesznek a minőségben. A silány minőségű, hamis portékákat látva a közönség joggal válik gyanakvóvá, és giccsparádét felvonultató fesztivál magával ránthatja az értékes termékeket is. Nagyon gazdag, rendkívül széleskörű, és a mindennapi élet teljes spektrumát átöleli a magyar népi hagyomány, a magyar tárgyalkotó népművészet. ***Ezt a gazdagságot kellene általánossá tenni és minél teljesebben kiaknázni a fesztiválokon***

A kulturális, hagyományőrző fesztiválok palettáján komoly értéket képviselnek a Népművészeti Egyesületek Szövetsége és a tagszervezetei által rendezett események. Néhány -- nemzetközileg is számon tartott és elismert – példa: első helyen a Budai Várban megrendezésre került Mesterségek Ünnepe, amely a tárgyalkotó magyar népművészet legnagyobb seregszemléje. A népművészet szempontjából a másik kiemelkedő esemény a Táncháztalálkozó, melyet a NESZ társrendezőként szervez, a tél rangos eseménye, a Vörösmarty téri Karácsonyi Vásár mely a NESZ-nek és a résztvevő tagjainak köszönhetően világhírnévre tett szert.

A népművészeti fesztiválok több tízezer embert mozgatnak meg. Egy-egy város vagy térség szállásadói, vendéglátósai, kereskedői, profitálnak ezekből a rendezvényekből, a bevételekből jó lenne pályázat, vagy támogatás formájában visszajuttatni forrásokat a rendezvényt lebonyolító szervezeteknek.

Magyarország kiaknázható „természeti kincseinek" egyike a kulturális turizmus, benne a fesztiválokkal, hatékony gazdasági eszköz a területi különbségek kiegyenlítődéséhez, mert ösztönzi a munkahelyek teremtését, és növeli a művelődési kínálatot. Ezzel megteremti a lehetőségét az életminőség javításának, és ennek részeként közelebb hozza egymáshoz a különböző kultúrákat. Megmozgatja a civil szervezeteket, vagyis a helyi kezdeményezések motorja lehet. *A környezeti adottságok után a kulturális örökség az, amely leginkább befolyásolja a hazánkba látogatók érdeklődését, és választásait.*

A népi kézművesség jelenléte a fesztivál-turizmusban, a falusi turizmusban új lendületet ad és a jövőben is adhat a népi kézművesség, a hagyományok továbbélésére. De csak akkor, ha a minőség, az autentikusság lesz a domináns tényező.

2.4.7.2 Fesztiválok, rendezvények a Szekszárdi Szüreti Napok kapcsán

A népi tárgyalkotó kézműveseknek meghatározó szerepük van a helyi közösségek azonosságtudatának formálásában.

A következőkben a Szekszárdi Szüreti Napok bemutatásán keresztül ismertetem azokat a nehézségeket, amivel a kézműveseknek egy-egy ilyen rendezvény alkalmával meg kell küzdeniük.

A rendezvény kezdetekor a borudvar környékén árusok sokaságát telepítették be, helypénz fizetése ellenében. Az árusok összetétele nagyon vegyes képet mutatott, szinte minden évben kisebb nagyobb csatákat kellett vívnia az egyesület vezetésének a szervezővel, hogy tagjai ne kerüljenek méltatlan helyre és helyzetbe.

2005-ben jelentős változás következett be a rendezvény életében. A fesztiválszervezők teljesen új felfogásban és nagyrendezvényekkel szemben elvárt módon alakították ki koncepciójukat, és a múlt hibáit elkerülve új programszerkezetben, új helyszínen és megújult arculattal hirdették meg a fesztivált.

A szüret Szekszárd és környéke legnagyobb ünnepe. Olyan programsor bonyolódik, mely ötvözi magában a Sárköz és a Szekszárdi történelmi borvidék szürettel összefüggő néphagyományait és a gasztronómiát. Kiemelten figyelnek a helyi értékek átadására.

A fesztiválokon történő megjelenést nehezítő okok:

- A vásárokhoz általában a helyi önkormányzatok biztosítják a területet a szervezőknek, amit általában a szervezők igen magas helypénzt kérve adják ki a résztvevőknek. (Ez alól a Szüreti Napok kivételt jelent)

- Az önkormányzatok a törvények értelmezésében sem egységesek. A „bejelentés köteles kereskedelmi tevékenység folytatásáról” szóló 210/2009. IX. 29. Korm. Rendelet 1. számú melléklete nem rendelkezik a készítőről, ezért kereskedőként kell kérni az engedélyt, és kell befizetni a 2200,-Ft illetéket a helypénzen felül. Érthetetlen, hogy miért kell, önkormányzatonként kérni az árusításhoz az engedélyt, amikor a telephely vagy székhely szerint illetékes önkormányzat a készítőt már nyilvántartásba vette.

- A zsűrizett népművészeti tárgyaikat árusító alkotók részvételét egy-egy rendezvényen az is nehezíti, hogy a reggeltől késő estig tartó rendezvényeken nem kérhet segítséget a mellette árusító társától vagy családtagjától arra az időre, míg emberi szükségleteit elvégzi, mivel ez be nem jelentett munkaerő foglalkoztatásnak számít.

- A népi iparművészeti zsűri által minősített tárgyak megkülönböztetésére még a rendszerváltás előtt bevezették a „Páva” védjegyet. A védjegy tájékoztatta a népművészetben nem jártas, de igényes vásárlókat arról, hogy esztétikailag szép és a hagyományokat hitelesen képviselő tárgyat vásárol. A népművészet háttérbeszorulásával e védjegy köztudatba tartására, reklámozására már nem maradt pénz és figyelem, holott a védjegy használata „értéket növel”, hatékony verseny eszköz, amely minőségjelző és reklám funkcióval bír.. A védjegyre és annak újbóli bevezetésére nagy szüksége lenne a népi iparművészeknek

- A népi kézműveseknek nincs lehetősége a médiumokban történő reklámok finanszírozására. Ehhez állami segítségre van szükségük.

2009-ben a Szekszárdi Szüreti Napok kiváló minősítést kapott, többek között azért, mert nagy hangsúlyt fektet a magyar értékek bemutatására. Idézet a fesztivált minősítő bizottság jegyzőkönyvéből: „Ezek elsődlegesen a bor és a szüreti hagyományokhoz kapcsolódó összes programelemben érhető tetten. Ezen kívül idesorolható „Sióagárd népművészete régen és ma" című kiállítás, melyen a Tolna Megyei Népművészeti Egyesület alkotóinak munkáiba kapunk betekintést, a magyar néptánc is bemutatásra került az ország kiemelkedő gyerekcsoportjai és a Honvéd Táncszínház által, a Bogyiszlói Népi Zenekar által a magyar népzene is teret kapott, valamint a népköltészet a pajzán székely népmesék által. A Népművészeti vásárban is megjelennek a magyar népi-és iparművészek."

- turisztikai vérkeringésbe, a turisztikai eseménynaptárba kerüljenek be a népi kézművességet felvonultató fesztiválok

2.4.7.3 Múzeumok, tájházak és a népi kézművesség kapcsolata Hajdú-Bihar megyei példák bemutatatásával

A népi kézművesség hagyományainak gyűjtése, nyilvántartása, megőrzése és restaurálása, folyamatos feldolgozása és publikálása a múzeumok egyik feladata. Elsősorban annak a tájnak a tárgykultúrájával foglalkozik a múzeum, ahol létesítették és működik, a mai népi kézművesek számára szinte az egyetlen hiteles anyaggyűjtési helyként szolgál.

A debreceni Déri Múzeumnál is a legfontosabb kapcsolódási pont a népi kézműves tevékenységhez a gyűjteményükön keresztül valósul meg.

- A múzeum az érdeklődő kézműves rendelkezésére bocsátja a gyűjteményt, szakmai tanácsot ad kérdéses tárgyakkal kapcsolatban., ha az értelmezett tárgy újratervezése a néprajzos muzeológus segítségével történik, akkor a siker garantált.
- A gyűjtemény gyarapításához a népi kézműves is hozzá tud járulni
- A múzeum egyes régészeti gyűjteményben levő tárgyairól a népi kézművessel múzeumi másolatokat készíttet, így őrzi meg a legértékesebb darabokat az esetleges környezeti ártalmaktól. Ezt a tevékenységet felhasználják a múzeumpedagógiában is. Az újonnan felépített debreceni guba műhelyben olyan foglakozásokat szerveznek, ahol a gyerekek szőnek, összedolgoznak, majd felpróbálják az általuk elkészített gubát.
- A Déri Múzeum múzeumi üzletet hozott létre az elmúlt években. Ide a gyűjteményre építve múzeumi másolatokat készíttetnek a helyi alkotókkal és azokat forgalmazzák.
- A múzeum néprajzos szakemberei rendszeresen részt vesznek a megyei alkotók munkáinak hatósági bírálatban, a Hagyományok Háza zsűrizéseken is.
- Nagyrendezvények: A debreceni Déri Múzeum 5. éve szervezi meg elsősorban a hagyományos debreceni mézeskalács kultúrára és a mai alkotókra építve a két napos Debreceni Mézeskalács Fesztivált. A fesztivál programja: a mézeskaláccsal kapcsolatos termékek bemutatója és vására. Hasonló a Nemzetközi Fazekas fesztivál.
- A Déri Múzeumban a múzeumpedagógiai tevékenység a 2004-től megrendezendő időszaki kiállítások, amelyek a népművészeti örökségünket mutatják be..
- A TÁMOP-os pályázatok is jó lehetőséget adnak a muzeológusoknak a népi kézművességgel, a népi kézművesekkel az ismeretterjesztő munkához.

2.5 *Jó példák tára*

2.5.1 Külföldi kitekintés, jó gyakorlatok bemutatása

Földrészenként és társadalmi rendszerenként is más-más a hagyományos kézműipar, népművészeti termékek az értelmezése.

Európa nyugati fele, ahol az iparosodás és polgárosodás kb. két évszázaddal előbb következett be, és a szerves kulturális fejlődés a jellemző, nem **válik élesen külön a népi kézművesség és a kézműipar**. A mai, hozzánk hasonló alkotókat inkább iparművészeknek nevezik.

Az egyes témakörökben az országok gyakorlata:

Ezekben az országokban nagy hagyományokra visszatekintő **szakmai tudást felhalmozó ismeret ma is hatékonyan jelen van a mindennapi életben**, a lakáskultúrában és a ruházati cikkekben egyaránt. Jelen van továbbá a szabadidős tevékenységekben, az elmúlt évtizedekben a megélhetést biztosító kézművességet sok esetben felváltotta a hobby jellegű kézművestevékenység. Norvégiában pl. a nők 72 %-a hímez, köt, stb.

Az állami támogatás más-más formában jelenik meg ezekben az országokban. Pl. Svédországban a mozgalom nonprofit ágát támogatják: tanácsadók képzése, PR – tevékenységek és belső szervezési munka. Norvégiában az állami és civil szervezetek mellett a regisztrált kisiparos, vagy magánvállalkozó is kap támogatást.

Oktatás, képzés: Finnország törvény szabályozza a népművészet és ezen belül a népi kézművesség oktatását. Jelen van az alap-, és középfokú és felsőoktatásban. Svédországban a gyermekek oktatása mellett az iskolarendszeren kívüli képzés a meghatározó. A képző központok költségvetésének felét az állam fedezi. 1987-ben a svéd parlament úgy döntött, hogy tovább javít a házi kézművesség helyzetén. Minden megyében a tanácsadói hálózatot hoztak létre. Azóta a hálózat a kézműves mozgalomban fontos szerepet tölt be. Svájcban a szakképzés a hagyományos kézművesség legfontosabb közvetítő terepe. Az intézményesített szakképzésen kívül ma számos intézmény hozzájárul a hagyományos kézművesség továbbadásához. A kínálat sokféle és eltérő a továbbadás minősége is változó. A képzésben fontos szerepet töltenek be a népfőiskolák

A kézműves alkotók termékeinek piacra juttatásának segítése, szinte minden országban megtalálható. Finnországban a kézműves termékek értékesítésére bolthálózatot üzemeltetnek, illetve online vásárlási lehetőséget biztosítanak. Az országos kézműves szervezet a saját marketing hálózatán keresztül lehetőséget biztosít a tagszervezeteknek a helyi, regionális, országos és nemzetközi vásárokon való részvételre. Svédországban az országos szövetkezet égisze alatt működő üzletekben folyik az értékesítés. Franciaországban állami költségvetésből finanszírozott intézmények nagynevű boltokkal szerződve kínálják a portékákat. Spanyolországban a Fundacion Espanola para la Innovacion de la Artesanía alapítvány-különböző programokkal segíti a kézműveseket a piacra-jutáshoz. A programok egyike olyan szoftver fejlesztését finanszírozta, amely a kézműves kisvállalkozás-menedzselését segíti. A program keretében kézműves bizományi-rendszer működik, amelynek az a célja, hogy egyfaj-

ta virtuális katalógusból árusítsa a kézműves tárgyakat, a nagyközönség számára elérhető butikokban, szállodákban, kézműves központokban és egyéb hasonló helyeken. Több országban a minisztériumok protokoll ajándékaikat a kézművesektől vásárolják.

A kézművesség szerepe a kulturális és gazdaságpolitikában. Ausztriában a régi kézműves mesterségeket és az autentikus kézműves kultúrát egyedülálló kulturális örökségként fogják fel. Norvégiában a hagyományok fenntartása nemzetstratégiai kérdés. Az identitás folyamatosságának, a közösségek működésének és a demokratikus kultúra gyakorlásának támogatott és kiemelt terepei a népművészeti, hagyományőrző közösségek. Svájcban a hagyományos kézművesség piacgazdasági és kultúrpolitikai jelentőségét két csoportra osztják. Az elsőbe tartoznak a nemzetközileg keresett szakemberek vagy, azok a mesterségek akik/melyek a kulturális javak restaurálásában vagy nagy értékű egyedi termékek előállításában vesznek részt. A második csoportba tartoznak azok a hagyományos kézművességek, melyek szerepe meghatározó a nemzeti kulturális turizmusban.

Embléma: Ausztriában azon mesteremberek, akik a „Meisterstrasse“ emblémát birtokolhatják, kötelezték magukat, hogy a legszigorúbb minőségi kritériumoknak megfelelnek.

A **volt szocialista országok helyzete** hasonló hozzánk. Részben a megkésett történelmi fejlődés és fáziseltolódás, részben a nemzeti identitás megtartása miatt a hagyományos mesterségek a nemzeti kultúra részévé váltak, továbbéltek, bár a paraszti életmódhoz kötődve és az életforma változásával elhaltak, de a nemzeti identitás fennmaradása érdekében támogatást élvezve mégis a tudás fennmaradt. Az államosítás következtében a műhelyeket bezárták, az ezredfordulóra a szövetkezetek is hasonló sorsra jutottak. Az elmúlt évtizedekben megindult a népi kézműves hagyományok felfedezése, újratanítása. **Az új revival mozgalom egyedül Magyarországra jellemző.**

Szlovénia: A népművészeti tevékenység az Oktatás-, Tudomány, Kultúra és Sportügyi Minisztériumhoz tartozik. A népi kézműves mesterségek újratanítását a Chamber of Craft and Small Business of Slovenia szervezi különféle tanfolyamok formájában. A központi támogatás a Szlovéniai mesterségek és kisvállalkozások kamaráján keresztül történik. A népi kézművesek, a kézműves alkotások jelentős kedvezményekben részesülnek például az eladott termékek utáni adó 70% - a leírható. A mesterek a nyilvántartásba vételhez, a műhely kialakításához adókedvezményt kaphatnak, vagy támogatásba részesülhetnek. Az állam protokoll ajándék céljára vásárol hagyományos terméket

Észtország: Az országos kézműves egyesületek költségvetési intézményként működnek, a kulturális minisztériumhoz tartoznak, és költségvetési támogatást kapnak. A megyei, regionális székhelyű szervezetek általában önkéntes alapon szerveződnek, de projekt alapú pályázati finanszírozásban is részesülnek. Van olyan megye és régió, ahol a kézművesség megyei költségvetés támogatással működik. Több értékesítési fórum áll rendelkezésre: vásárok, bolthálózat, külföldi megrendelés.

Lengyelország: A népművészet erős állami támogatást kap a Kulturális és Művészeti Minisztérium, a Nemzeti Kulturális Központ (lengyel „NKA”) részéről. Vannak az államtól független támogatók is, például a Cepelia Alap, a Népművészek Szövetsége, továbbá a civil

szféra egyéb képviselői. A Cepelia Alapítvány országos bolthálózata, és kiállítótermek hálózata, vásárok és a múzeumok boltjai állnak a népi kézművesek rendelkezésére.

Szlovákia: A Kulturális Minisztériumhoz tartozó ULUV (Népművészeti Központ) jelentős állami támogatásban részesül. Emellett regionális támogatást is kapnak a kézművesek, ezt minden régió a maga lehetőségei szerint teszi. Odafigyelnek, hogy a kihalófélben lévő mesterségek új életre keljenek. Fönnmaradásukat oktatással, eszközigényeiket anyagi támogatással igyekeznek megőrizni. Az ULUV országos szinten gyermek- és felnőtt tanfolyamot, kreatív workshopokat és tematikus kirándulásokat szervez. Ajándékboltokban, vásárokon, galériákban árusítják a mesterek portékáit, továbbá web áruház működik, és az ULUV bolthálózatán keresztül is eljuthatnak az érdeklődőkhöz a mesterportékák. Az alkotások minősítését szigorú kritériumok alapján végzi az ULUV és csak az általuk zsűrizett tárgyakat árusíthatják az ULUV bolthálózatában.

A **harmadik világban a megélhetés kérdései kerültek előtérbe**, s kapnak támogatást a hagyományosan női mesterségek. Támogatják, az un „Asszony-szövetkezetek" létrejöttét, mint a megélhetés biztosításának legegyszerűbb formáját.

Összegzés

Nincs közös, mindenkire érvényes terminológia. Ennek oka elsősorban nemcsak a nemzeti különbségekben keresendő, hanem a különböző történelmi, kulturális, gazdasági háttérben.

A támogatási rendszer országonként eltérő. Van, ahol az alkotók ösztöndíjban részesülnek (Finnország, Svédország, Norvégia). Ösztöndíjat kérhetnek országos szervezettől, vagy a kulturális tárcától, de regionális és helyi szervezetek is adnak támogatást, ha helyileg fontosnak ítélik meg a tevékenységet. Sok helyen előnyben részesítik a műhelyek támogatását, fejlesztését.

A piacra jutást, az árusítást általában non profit társaságok szervezik. Céljuk egyforma arányban kulturális és szociális: segíteni a gazdasági és kulturális fenntarthatóságot.

A kézművesség támogatása különféle formában, de szinte minden országban létezik, mivel vagy a nemzeti kultúra részeként nemzeti, lokális identitást erősítő tényezőként, vagy megélhetési forrásként tartják fontos tényezőnek.

2.5.2 Hazai példák, jó gyakorlatok bemutatása

A célunk e gyakorlatok bemutatásával az volt, hogy bemutassuk, a hagyományok, ezen belül a népi kézművesség különféle formáinak hiteles továbbélése, szervesülése a helyi közösségek életébe, milyen sikeres programokon, tevékenységen keresztül tudott példamutatóan, a térség egyedi arculatát figyelembe véve megvalósulni. **E sikeres programok mindegyikének közös záloga, hogy bár különféle elképzelésekből fakadóan, más-más jelleggel, de hitelesen, a szakemberek, a közösségek, a közösség által elismert széles látókörű karizmatikus vezető egyéniségek tartalmas együtt gondolkodása, együttműködése révén sokszínű, magas hozzáadott érték jött létre, mely helyi, vagy nagyobb közösségi értékrend kialakulásával, megerősödésével járt**. Általa a közösség szellemiségében, tudatiságában, de gazdasági, esztétikai-kulturális szempontból is erősödött, gyarapodott, valódi vidékfejlesztő erőként ér-

vényesült, mely példa értékkel bír mások számára is. A részletes leírások a háttéranyagban találhatóak, az összefoglalóban a rövid ismertetésre, a siker feltételeire, problémákra koncentrálunk.

A felkért szerzőket arra kértük, hogy a következő szempontok mentén mutassák be a jó példákat:

1. A program rövid leírása (képekkel CD-n)
2. Volt-e és milyen együttműködés másokkal - szervezetek, személyek. Tapasztalat, tanulságok
3. Finanszírozás módja
4. Mitől jó? - szakmailag, hatása, közönség, résztvevők visszajelzései. Kézzel fogható eredményei
5. Nehézségek, problémák
6. A vidék szempontjából melyek a pozitív hatások, eredmények? Milyen hatással van a program a település a térség fejlődésére, munkahelyteremtésre, megélhetésre, stb.?
7. Fejlesztési lehetőségek

1. Gömörszőlős példája

Gömörszőlős egy alig 80 lelkes települése a határon inneni kis Gömörnek. Vonzó természeti környezete, történeti, néprajzi örökségének felmutatása révén lett ismertté, a megye és az ország idegenforgalmában jegyzett településsé. Ami miatt más, több mint a hasonló méretű települések, az a hagyományos értékeinek felismerése, azok tudatos mentése, a mai kor igényei szerinti felhasználása. Ezt a ma már tudatos értékőrző tevékenységet alapozta meg a **több mint 50 éve** Gömörszőlős helyszínnel megalakult lelkes **lokálpatrióta közösség** mai nevén *Tompa Mihály Gömöri Kulturális Egyesület, együttműködve az Ökológiai Intézet Alapítvánnyal.*

A falu vezetői korán felismerték –és a rendszerváltás után szinte elsődleges célként is határozták meg, hogy a szerepnélküliség sorsára ítélt aprófalvak megmaradásának **fontos lehetősége a turizmusba való bekapcsolódás. E célból** igen jelentős és példaértékű szellemi és tárgyi **hagyománygyűjtés** indult el. Létrehoztak az egykori iskolához tartozó gazdasági épületben egy ***néprajzi gyűjteményt***, amelyet az épülethez tartozó kertben egy szabadtéri bemutató résszel, *népi gazdálkodást és erdőgazdálkodást* bemutató egységgel bővítettek.

A volt iskola egykori tantermében ***Kisgalériát*** létesítettek. Itt számos időszaki kiállítás során képzőművészek, népművészek kapnak bemutatkozási lehetőséget, de a múlt közismert művészei is bemutatkoztak.

Több mint húsz éve a falu ad otthont nyaranta az *Alkotók Népfőiskolája* ***képzőművészeti nyári tábor*nak.**

Gömörszőlősön már több éve **tudatosan építik újjá az elpusztult tornácelemeket**, sőt **több új épülethez is társították**. Fatornácosak például az Ökológiai Intézet vendégházai, oktatási központja, a polgármesteri hivatal, a művelődési ház, a ravatalozó. A gömörszőlősi megrendelések kapcsán több mesterember is elsajátította a tornáckészítés fogásait és ma már más gömöri településeken is készültek fatornácok.

Az Ökológiai Intézet céljai kitűnően illeszkednek a gömörszőlősi irányvonalhoz, hiszen az intézet is a hagyományos helyi értékeket, mint a fenntarthatóság pilléreit támogatja. Egy helyi termékes kis boltot hoztak létre, ahol helyi a környék kézműveseinek termékeit mutatják be és értékesítik. Egy közel 100 éves gépsort vásárolva a látogatók számára is nyitott gyapjúkártoló üzemet létesítettek, melynek működéséhez a környék juhászaitól vásárolt gyapjút használják fel. A műhelyben a nemezelés alapfogásait sajátíthatják el az érdeklődők., de alapanyag beszerző helyként is nyilvántartott a szövősök, nemezesek körében.

A gazdaságilag halmozottan hátrányos helyzetű gömöri térségben csekély az ipar jelenléte. Gömörszőlősön a gyapjúmanufaktúra jelenti az egyetlen ipari értelemben értett üzemet, és miután nem is kíván az önkormányzat ipart letelepíteni, mindenképp az adottságokhoz igazodó turizmus felé érdemes nyitnia. Ebből adódóan **a nők számára is kereseti lehetőséget jelenthet a térség hagyományos népművészeti kultúrájára alapozó piacképes termékek előállítása.**

Gömörszőlős önkormányzatának értékőrző tevékenysége

A mai közfoglalkoztatásban lehetőség van értékteremtő tevékenységekre pályázni a **START közmunkaprogram** kapcsán.

Gömörszőlős számba vette a helyi munkanélkülieket, akiknek nagyobbik része szakképzettséggel rendelkezik**. Kialakult egy olyan lista, melyben néhány, a falu számára is igazán hasznos mesterség szerepelt**. Ezt kihasználva az önkormányzat magáénak érzi a feladatot, hogy **a meglévő szakmai tudást, a falukép minőségi alakításához szükséges igényt és a munkanélküliségből adódó állapotot közös nevezőre hozza.**

A falu üresen álló, - utód híján az állam tulajdonában lévő - parasztházait az önkormányzat szerény anyagi lehetőségeihez képest megvásárolta és hagyományos módon felújította. Így a helyben élő, régi idők szakemberei felélesztve hajdani tudásukat a mai kornak megfelelő, táji jellegzetességeket hordozó, ízléses kulcsos házakat alakítottak ki. Elsősorban az országos Kék Túra teljesítői keresik fel, de ma már bátran elmondható, hogy a falusi vendéglátást szerető turistáknak is kedvelt szálláshelye.

A közmunkaprogramon belül az elvégzendő feladatokat úgy válogatták össze, hogy az a falu jövőbeni életéhez, az egyes emberek tudásának későbbi önálló hasznosításához ötletet, lehetőséget adjon. A tárgyak tervezésében fő szempont volt, hogy kézműves technikával, természetes anyagból, a lakókörnyezetbe illeszkedjenek, motívumok a hagyományokban gyökerezzenek. A férfiak alakították ki a lakóházak fűrészelt épületelemeit (tornácot, oromdíszeket), de készítettek kültéri virágládákat, képkereteket, függönykarnisokat is. Az elkészült tárgyak folyamatosan a falu köztereibe és középületeibe kerülnek.

A nők textilből készült ajándéktárgyakat varrnak, mint például hímzéssel ellátott párnákat, kötényeket. Egy pályázati támogatásból az aszalás technikáját tanították vissza falubelieknek. Fontos szempont volt, hogy a helyben termő gyümölcsöket, zöldségeket aszalják, ezáltal is a helyi ízeket népszerűsítik.

Ezekkel a típusú munkákkal esetleg hosszabb távon tudnak helyben kereseti lehetőséget, kereset kiegészítő tevékenységet biztosítani munkanélkülieknek. A termékek a helyi termék boltban értékesíthetők.

Az önkormányzat tulajdonát képező egykori iskolaépület kertje helyi és térségi rendezvények színhelye is. A gasztronómiai programok mindig kedvelt elemei a rendezvényeknek. Ide egy **hagyományos gömöri kemencét építettek,** hozzáépített rakott tűzhellyel, valamint köré egy **faszerkezetű fogadóteret** létesítettek, amely szükség szerint színpadként is funkcionál.

A következő évben ezt a munkát tovább tervezik folytatni, a fogadótérbe asztalok, padok készülnek, a nők textil ajándék- és használati tárgyakat készítenek.

Gömörszőlős lakói gyökereik megtartó és megújító erejét szeretnék a mai kor igényeinek is megfelelve közkinccsé tenni.

2. Kisgyőr példája

Az ország faművesei között aligha van olyan alkotó, aki ne hallotta volna hírét Kisgyőrnek,és ne tudná, hogy micsoda csodálatos munkát végeznek itt a famunkák területén. Így is nevezik a települést: „**a faragások faluja**”.

Szegedi Miklós és Kékedi László helyi fafaragók kezdeményezésére 1989 óta minden évben olyan **faluközösségben** dolgoznak itt nyaranta **családi tábor keretében** a kézművesek, amely elfogadja és befogadja, de részt is vesz az alkotó folyamatban, anyagilag és erkölcsileg, együtt él vendégeivel.

Így vallanak a tábor vezetői: *„A falu lakói, akik eleinte furcsán nézegették, méregették a nyüzsgő, szorgoskodó embereket, már az első év után befogadták, szívükbe zárták a tábort, illetve azok résztvevőit. Ökörsütést, kecskesütést, pincelátogatást szerveztek – ebben különösen a polgármester járt az élen – vagy egyszerűen csak egy tál süteménnyel, egy kosár gyümölccsel fejezték ki hálájukat, köszönetüket az önzetlen munkáért.”*

Kialakult és szinte állandósult a táborosként ide érkezők köre, számukra megtiszteltetés, hogy jelen lehetnek, hogy otthagyhatják kézjegyüket. Közülük sok a fiatal, pályakezdő alkotó, számukra csodálatos „mesteriskola” a kisgyőri tábor.

Minden alkalommal **egy hét áll** a rendelkezésére az alkotóknak, hogy kemény, megfeszített munkával megvalósítsák elképzelésüket. A férfiak évről-évre valami jelentős, látványos, maradandó kültéri alkotással gazdagítják a települést, eddig szám szerint ötvenet! Így született a temetőkapu, a gémeskút, az óvodai izgalmas favár, a Faluház kapuja és felirata, a köszöntő tábla, a két buszmegálló, a templom kapuja, a harangláb, a világháborús emlékmű, a faragott ivókút padokkal, az utcajelzőtáblák, a Falukapu, ’48-as és az ’56-os Emlékmű, az Aradi13 emlékműve, illetve Frech Ottó - az azóta elhunyt budapesti faszobrász - keze munkája nyomán, a Pincemester, az Erdő Szelleme, a Sirató Asszony, a Millenniumi Emlékfa, a Rákóczi Emlékoszlop, a felújított híd, és a szabadtéri színpad. Természetesen az asszonyok sem unatkoznak: szövéssel, fonással, hímzéssel, gyöngyfűzéssel „múlatják az időt”. Az elmúlt esztendőkben a református templomba készítettek hímzett terítőket, illetve a Népdalkör részére keszkenőket, a házasságkötő terembe asztalterítőt. A nagyobb fiúgyermekek az apjuk mellett szorgoskodnak, míg a kisebbek, fiúk – lányok egyaránt népi gyermekjátékokkal, gyöngyfűzéssel ismerkednek.

Együttműködés: Az önkormányzat elsősorban az ott lakók segítségére támaszkodik, de ez a jóindulat ellenére is kevés, így évről-évre a Bükkaljai Mesterek Népművészeti Egyesületét hívják segítségül. Gyakran a Népművészeti Egyesületek Szövetsége faművesei is együttműködő partnerek

Finanszírozás: Anyagi értelemben is jelentős terhet vállal a falu önkormányzata, ám kihasználja a hazai **NKA** és Európai Unió adta pályázati lehetőségeket is.

A legutóbb elkészült csűr például **LEADER** támogatással valósult meg, de a hozzá tartozó park kivitelezése már a **START közmunka program** segítségével egészült ki. Így a teljes falukép kialakítása gyakorlatilag átlag 30% közmunkával valósulhatott meg.

Nehézségek: A tervek, álmok megvalósításához anyagi fedezet is kell. Bármilyen jól gazdálkodik is egy falu, a nehézségek többnyire az anyagi lehetőségek szűkössége miatt adódnak, így van ez Kisgyőr esetében is. **Nehezíti a helyzetet a pályázati támogatások késedelmes érkezése és /vagy utófinanszírozása is.**

3. Kézművesség oktatása a budaörsi Mindszenty József Katolikus Iskolában

A kézművesség általános és alapfokú iskolákon belüli oktatásának egyik jó példája a budaörsi Mindszenty József Katolikus Általános Iskola és Óvoda ez irányú kezdeményezése.

Előzmények: Az iskola és a szülők részéről fölmerült az igény, hogy örülnének, ha gyermekeik közelebbről megismerkednének a magyar népi kultúrával, hazánk kézművességével és némi rálátásuk is lehetne a paraszti élet mindennapjaira. A jelenlegi Nemzeti Alaptanterv technika tantárgya nem biztosítja a gyermekek életben is elvárható és használható gyakorlati tudását. Ám fontos szempont volt, hogy az oktatás menete szorosan igazodjon az iskola szellemiségéhez, figyelembe véve azt a tényt is, hogy a ma városi gyermeke már bizony eltávolodott a paraszti élettől, szokásai, életmódja merőben eltér a hagyományostól. A következő nehézséget Budaörs földrajzi helyzetéből adódó agglomeráció adta, hiszen az utóbbi évtizedben szinte az ország minden részéből költöztek ide családok, színes palettáját felvonultatva nemzetiségi, vallási hovatartozásnak.

Az Iharos Népművészeti Egyesület pedagógusai, játszóház vezetői kezdetben arra törekedtek, hogy a technika tantárgy a hon- és népismeret illetve a rajz tárgyakra épüljön, olykor kiegészítve azt. Rövid időn belül kiderült, hogy ha az egyesület ezt a szemléletet kívánja követni, **új tanmenetet kell írnia**. Fontos szempont volt, hogy 6 éves kortól technikailag is szellemileg is igazodjon a gyermekek képességeihez, ám mindig valami többletet és kihívást jelentsen az óra anyaga. A technika a készségfejlesztő tárgyakhoz tartozik ugyan, de **az egyesület évfolyamonként fölépítette a tanmenetet, melynek rendje szeptembertől kezdve az évkörökhöz és a népi kultúra ciklikus időszámításához igazodik. Természetesen jelen vannak a hétköznapok, jeles napok és az ünnepek is, melyek minden tekintetben a gyermekek korának rendelődnek alá**. A magyar népi kultúra ilyen jellegű feldolgozásánál az Iharos Népművészeti Egyesület ügyelt arra is, hogy bár az iskola alapvetően katolikus, az egy-egy témát megelőző beszélgetés vagy vetítettképes bevezető Magyarország egyéb vallási szokásaira is kitérjen. Ezen kívül már az 1. osztálytól kezdve következetesen figyelnek arra, hogy a hagyományos magyar családi szerepek az osztályon belül is leképeződ-

jenek (a lányok nőies, a fiúk férfias feladatot kapnak). Az alkotás közben szinte észrevétlenül elsajátítják a gyerekek a klasszikus viselkedési normákat (udvariasság, segítőkészség) is, melyek észrevétlenül beépülnek a szemléletükbe.

Visszaigazolás: Az ötlet és annak alkalmazásának sikerét jelzi, hogy számos gyermek az órán tanultakat otthon újra elkészíti, az alkotómunkába gyakran bevonva a családtagjait is. A hagyományok visszatekintésében az Iharos Népművészeti Egyesület komoly szerepet szán a nagyszülőknek is, hiszen saját gyermekkoruk megélt szokásai bővíthetik a tananyagot is.

Nehézségek: Sajnos, **a mai oktatási rendszer nem teszi lehetővé a népművészeti oktatás ilyen jellegű megjelenését, ezért hivatalosan szakkörként nyilvántartott a kézművesség az iskolában. Hasznos lenne a felügyeleti szerveknek belátni, hogy népi kézművességet sokkal hitelesebben tud az az ember tanítani, aki nap, mint nap a mesterségében dolgozik vagy a lehető legnagyobb mértékben mindennapjaiban is követi a hagyományokat.**

4. Felnőttképzés - népművészeti táborok

1994-ben jelent meg az Országos Képzési Jegyzékben (OKJ) a Népi játék és kismesterségek oktatója képzés, valamint az akkor két szakképzés részeként, (Népi játék és kismesterségek oktatója, Közművelődési szakember) moduljaként is megjelenő Népi játszóházi foglalkozásvezető tanfolyam vizsgakövetelménye. A Népi játék és kismesterségek oktatója képzés alapja 11 különböző népi kézműves mesterség szakképesítése.

A népi játszóház vezetői képzés 120 órás, pedagógusok számára is akkreditált tanfolyam. Tematikájának alapját a hagyományos jeles napok, ünnepek, a természet körforgása, és az ehhez kapcsolódó tárgyi kultúra megismerése adja, valamint a paraszti hagyományok tárgykultúrája, a természetes anyagok, azok megmunkálásának játékban való felhasználása, gyermekek számára való élményszerű átadása. Fontos része a tananyagnak a népi játék, sportjáték, népi ételek készítése, és az, hogy mihez kezdhetünk gyermekeinkkel a szabadban.

A tanfolyam szellemiségét a néprajzi alapismeretek adják. A hallgatók megtanulják, miként lehet a hagyományok megélését mai pedagógiai nevelési módszerekkel játékosan elsajátíttatni.

Ettől kezdve az egész ország területén, ahol a személyi és műhelyfeltételek lehetővé tették, főleg megyei művelődési központokban, de civil szervezetek által megszervezve is beindult a képzés. **Ettől az időszaktól kezdve kb. 4100 fő népi játszóház vezető, és 1100 fő népi játék és kismesterségek oktatója szerzett vizsga alapján végzettséget**.

Jellemző erre a rétegre, hogy nem csak az iskolarendszeren belüli és kívüli oktatásban hasznosítják megszerzett tudásukat, hanem részt vesznek a falusi vendéglátásban, (a nádudvari iskola tudatosan szervez falusi vendéglátó képzést, és a tanulók ezzel párhuzamosan, megtanulják a kézműves szakmákat, játszóház vezetői tanfolyamot), foglalkozásokat vezetnek táborokban, rendezvényeken, a népi kultúra egyik legfontosabb közvetítőivé válnak, válhatnak. A végzett tanulók jó része a civil, vagy vállalkozói szférában, öko, bio, természetvédelemhez, falusi turizmushoz kapcsolódó táborok szervezésében, szakmai vezetésében vesz részt.

Ugyanakkor potenciális közönségét jelentik a népművészeti rendezvényeknek, programoknak, koncerteknek, vásároknak.

Táborok

A népművészeti táborok – kezdetben alkotó táborok – kezdete a Nomád nemzedék tevékenységének virágkora, a népművészeti mozgalmak megújulásának időszaka, a táncházmozgalom indulása, az 1970-80-as évek voltak.

Ebben az időben épültek fel közös tábori munkával azok az alkotóházak, melyek a mozgalom bázisává váltak. Ezekben a házakban kezdetben tudatosan, a mesterségeket összefogó, közös alkotótevékenységre serkentő, alaposan végiggondolt építőmunka (Makovecz Imre, Péterfy László, Jankovics Marcell és többek szakmai irányítása mellett), majd ezt követően szakmai továbbképzések zajlottak, szintén tábori formában.

Azok az alkotóházak, alkotó közösségek váltak sikeressé, ahol az építés nagy feladata után a ház szakmai és valóságos működése folyamatos, tartalmas, és gazdaságilag is fenntartható volt.

A táncházmozgalom indulása új tábori formák szervezését is jelentette. A Kassák klub – Sebő tábor a tánc mellett műemléki, építészeti felméréseket is végeztek, de beindult a táncházi zenészeket és táncosokat oktató táborok sora.

Ebben az időszakban azok jutottak el ezekbe a táborokba, akik már saját szakmai területükön (néptánc, népzene, kézművesség) bizonyos szinten dolgoztak. Bekerültek szakmai körökbe, ahonnan információjuk és lehetőségük nyílt arra, hogy meghívást kapjanak ezekbe a táborokba.

Az első, teljesen nyitott, táncos, zenész, kézműves tábor a TÉKA tábor volt, 1983-ban, amelynek célközönsége a városi táncházas felnőttek és gyermekeik voltak, akik valamilyen indíttatásból a népi kultúra irányába nyitottak voltak, de ezt megelőzően népművészeti ismereteik egyáltalán nem voltak. A tábor koncepciója alapján egy hétig teljesen szabadon tanulhattak, kipróbálhattak több kézműves mesterséget, tánc, ének és zenetanulással együtt, az estét pedig mindig tábortűz, közös éneklés és táncház zárta.

A tábor óriási sikerrel működik ma is. Az idők folyamán ebből a tábori típusból modell lett, és az országban számtalan helyen rendeznek hasonló táborokat, de ezek kibővültek a határon túli táborokkal, melyek már saját lokális kultúrájukat tanítják, nagy sikerrel, egyre nagyobb számban.

Ezekben a táborokban a foglalkozásvezetők a fent említett képzések oktatóiból, végzett hallgatóiból verbuválódnak.

Ennek a folyamatnak folytatásaként jött létre a Hagyományok Háza illetve az Élő Hagyomány Alapítvány tábora, melynek létrejöttét az a hallgatói igény hozta létre, mely a Hagyományok Háza tanfolyamainak nyári táborai után – alatt fogalmazódtak meg, egyrészt a jó hangulatban, hagyományos környezetben folyó tanulás, másrészt a közösségi élmények együttes pozitív hatása eredményeképp.

A tábor kiváló lehetőség a szakmai továbbfejlődésre, a volt hallgatókkal történő kapcsolat tartására. Ugyanakkor a tábor tematikájának köszönhetően (egyszerre kézműves, néptáncos, népzenei tábor) beindult egy olyan szerencsés folyamat, ami a régi hallgatók továbbtanu-

lását, a kézművesség – tánc- ének- furulya-mese tanfolyamokra történő áthallgatását eredményezte. Ezzel megvalósulni látszik az a törekvésünk, hogy a népi kultúra egészét tudjuk közvetíteni az érdeklődők felé.

Finanszírozás

A tábor részvételi díjas, ami két részből áll: szakmai díj, mely a foglalkozások, meghívott oktatók, zenészek, táncosok, énekesek, kézművesek tiszteletdíját, ellátását, valamint a foglalkozások anyagköltségét fedezi. A Hagyományok Háza munkatársai munkaidőben, tiszteletdíj nélkül vesznek részt a tábor munkájában.

A résztvevők ezen kívül saját szállásukat és ellátásukat a helyszínen a szállásadóknak fizetik ki.

Támogatási forrás az NKA, Közművelődés és népművészet szakmai kollégiuma, mely az elmúlt két évben támogatta a rendezvényt.

Pozitívum, elért eredmények

A táborba évente 100-160 fő jön el, nagyrészt családosok. A család olyan módon tud együtt nyaralni, hogy a szülők és gyermekeik együtt, de mégis külön nyaral, nagyon gazdag, korosztálynak megfelelő programokat kap. Nagyon ügyelünk a szakmai színvonalra, jeles szakemberek, oktatók, népi iparművészek tanítanak. Az anyagok korlátlanul és jó minőségben állnak a táborozók rendelkezésére. Figyelünk arra is, hogy mindig olyan újdonsággal szolgáljunk, ami kuriózumot, vonzerőt jelent, egyben megtanítjuk a tábor színhelyére jellemző helyi tárgyi és szellemi kultúra egy darabkáját is. A tábor utolsó estéjén kiállítást rendezünk az elkészült tárgyakból, és a táborlakók műsor keretében bemutatják a táborban tanultakat. Ez kedvet teremt a következő táborhoz, hiszen egy-egy hét kevés ahhoz, hogy mindenki mindent kipróbáljon.

Van a táborba visszajáró réteg, akik ismerőseik, barátaik számára ajánlják táborunkat.

5. Panziós–falusi vendéglátó képzés Nádudvaron

A Sárréti Településfejlesztési és Területfejlesztési Önkormányzati Társulás 2000-ben jött létre az Önkormányzati törvény alapján a Sárréti Településegyüttes Társulás – 1996-ban alakult – jogutódjaként. Az önkormányzatok érdekeinek képviselete, közös területfejlesztési, vidékfejlesztési programok kidolgozása és megvalósítása (infrastruktúra, környezetvédelem, felszíni és egyéb vizek védelme, természetvédelem, működő tőke vonzása, imázs-fejlesztés) jelentek meg a helyi vidékfejlesztési programban.

A térség második városi rangú települése Nádudvar, mely népességszámát tekintve feleakkora, mint Püspökladány. Intézményei kisvárosi színvonalnak felelnek meg, a településnek lényegében nincs település-földrajzi vonzáskörzete.

A Nádudvaron immár 20 éve működő Népi Kismesterségek Szakiskolája a folytonosság kisebb megszakításával szinte mindvégig oktatja a Panziós – Falusi vendéglátó szakot.

A központi programot helyi tantervében igyekszik olyan sajátosságokkal kiegészíteni, melyek szorosan összekapcsolják a népi kultúrával, a kézművességgel és nagy hangsúlyt fektet a magyar konyhakultúrára.

A falusi vendéglátás térhódítása igazán piacképes szakmává emeli ezt a képzést.

Az iskola tudatos életre nevelést folyatat és tart szem előtt minden szakmáját tekintve. Ehhez szervesen kapcsolódik a Falusi vendéglátó szak is. A 2012-ben módosított OKJ, melyben már, mint Mezőgazdasági gazdaasszony, falusi vendéglátó található meg a szakma, kerettanterve még közelebb visz minket a mindennapi élet, a fenntartható életmód megismeréséhez.

Iskolánkban a következő módon zajlik a szakma oktatása:

Az eddigi évek gyakorlata szerint a diákjaink két év alatt sajátították el szakma fortélyait, aminek keretében kiemelt szerepet kapott a népi ételkészítés, a kézművesség, a néptánc, a vendégfogadás. A népi kézműves szakmák alapjait ismerhetik meg a falusi diákjaink, melyek képessé teszik őket arra, hogy munkájuk során gyakorlati foglalkozást vezethessenek, saját terméket állítsanak elő, ajándéktárgyakat készítsenek, stb. Mindezt úgy, hogy a magyar hagyományokat alapul véve jól használható tárgyakat készítenek.

Az intézményben oktatott egyéb szakmáknak alapja, kiegészítője is ez a terület, így nem ritka, hogy diákjaink egy kézműves szakma előtt, vagy után elvégzik ezt is.

Az iskola falain kívül több olyan személlyel, szervezettel, vállalkozással állunk kapcsolatban melyek színesítik oktatásunkat. Nádudvaron, illetve közvetlen vonzáskörzetében több falusi vendéglátással fogalakozó magánszeméllyel vagyunk kapcsolatban. Ilyen például Koroknai Béla, a bárándi Koronai porta tulajdonosa, a FATOSZ Hajdú-Bihar Megyei Szövetségének elnöke.

Olyan vállalkozókkal is kiépítettünk kapcsolatot, kiknek tevékenysége nem konkrétan a vendéglátás, de profiljuk szorosan illeszkedik a szakmához. Ilyen például Rózsa Péter, a balmazújvárosi Virágoskút Biogazdaság tulajdonosa. Másik hasonlóan kapcsolható ágazat, a Kócsójfaluban működő Górés tanya.

Ezek mellett folyamatos a kapcsolat a helyi és környékbeli kézművesekkel, valamint egy erdélyi magángazdasággal is.

A falusi vendéglátással foglalkozó szervezetek, egyesületek ismerete és a velük való kapcsolat is nagyon fontos intézményünknek, hiszen az általuk közvetített információk segítségével oktathatunk naprakész és aktuális módon. Falusi Turizmus Országos Szövetsége, a Falusi Turizmus Hajdú-Bihar Megyei Szövetsége segítenek ebben.

Arra a kérdésre, hogy **mitől jó** a Nádudvaron folyó képzés röviden és hosszabban is válaszolhatunk.

Elsősorban azért, mert egységében nevel, és oktat a fenntartható életmódra és a piacon való megmaradáshoz szükséges informatikai, idegen nyelvi és gazdasági ismeretekre a Darányi Ignác terv célkitűzéseink megfelelően.

A szakma iskolarendszerű oktatásában általános tendenciaként figyelhető meg, hogy a jelentkező diákok többsége vagy gyenge képességű, vagy annyira céltalan, hogy más szakmára nem nyer felvételt, így a „valamit választani kell” elvét követve kerülnek be a képzésbe.

Ennek eredménye, hogy a munkaerő piacra nem kerülnek ki olyan szakemberek, akik tudatosan a vendéglátó szakmát szeretnék folytatni. Így a szakma becsülete is csorbul, valamint az oktatása is problémákat vet fel. Elsődleges cél tehát a szakma becsületének visszaszerzése, kiváló szakemberek képzése.

A másodszakma térítéskötelezettsége is komoly gond, hiszen a diákokat megfosztja a továbbképzés lehetőségétől. Egy ösztöndíjprogram, vagy a másodszakma állami finanszírozása nagyban elősegítené, hogy motivált, jól képzett mezőgazdasági gazdaasszonyok, falusi vendéglátók kerülhessen ki a munka világába.

Az OKJ idei változtatása még sok kérdést vet fel a szakma oktatásával kapcsoltban. **A képzési idő megnövekedése, a gyakorlat arányának emelése mind abba az irányba mutatnak, hogy a szakmájukat tényleg használni tudó diákok kerüljenek ki az iskolarendszerből. Ehhez nagyban hozzájárulna, ha gyakorlati idejük egy részét külső helyszínen tölthetnék, aminek egyelőre anyagi, szervezési akadályai vannak. Ebben az esetben is segítség lenne egy ösztöndíj program.**

6. Kárpát-medencei Vőfélytalálkozók Gyönyörű Zsiga szervezésében

A rendezvény célja: a Kárpát-medencében ismert hagyományos lakodalmas szokások megőrzése és átmentése mai világunkba a családi és ünnepi alkalmak gazdagítása a magyar népi kultúra tárából. Ezek mellett a „nemzeti viseletek" megőrzésére hívja fel a figyelmet valamint segíti néptáncaink, népdalaink fennmaradását. A találkozón archiválják a vőfélyek által elmondott, sokszor igen régies szöveget, rigmusokat, táncokat, dalokat. A rendezvényen fellépő hagyományőrző csoportok lakodalmi dramatikus játékokat adnak elő, amellyel szintén a hagyományok átörökítését segítik.

Meghívottak: a program címének megfelelően a Kárpát medencéből hívnak meg vőfélyeket, fiatalokat és idősebbeket egyaránt. 2011-ben 200 vőfély kapott meghívást ebből 96 fő tudta azt elfogadni. Érkeztek Erdélyből, Moldvából, Felvidékről, Szlovákiából, most először Délvidékről, innen koszorúslányok is, ami különlegesség volt a találkozón.

Jelen voltak még népi kézművesek, viseletvarrók, gyöngyfűzők, faragók, csizmadia, kalapos, akik a vőfélyek által használt öltözeteket, öltözet kiegészítőket mutatták be, lehetőséget adva a vásárlásra, megrendelésekre.

A rendezvény résztvevői voltak még hagyományőrző együttesek, Magyarfaluból, Kalotaszegről, Csobotfalváról, elsőként mutatta be műsorát a helyi, a földesi lakodalmaskodók csoportja. A népzenei csoportok közül jelen volt a Dűvő Zenekar, a Bakator Zenekar, a Szilágysági Hagyományőrző Zenekar, Antal Imre és zenekar Csíkcsomortánról és az állandó meghívott vendég, a Szeredás Népzenei Együttes Debrecenből. Ők szórakoztatták a nagyérdeműt a színpadon 2 napon keresztül a már említettek mellett.

Az előmunkálatok során és a program megvalósításában példaértékű összefogás valósult meg az önkormányzati, a helyi civil szervek, szervezetek és a magánemberek között.

Összesen 150 fő vett részt a településről a szervező-lebonyolító munkában.

A III és IV. alkalommal a Hajdú-Bihar Megyei Népművészeti Egyesület is felkérést kapott kiállítás szervezésére, rendezésére.

Lakodalmi étkészleteket és főzőedényeket mutattak be az egyesület fazekas, hímző és szövő tagjainak alkotásaiból, illetve kiállítást szervezett az egyesület a Békés megyei, a Heves megyei és a Hajdú-Bihar megyei viseletvarrók alkotásaiból a hagyományokra épülő esküvői ruhákból, férfi és női öltözetekből A bemutatott darabok alkotói voltak: a Hudák műhely, /Békéscsaba/ Erdész Judit Mária, a Népművészet Mestere,/ Eger,/ Kovácsné Szeitz Ágnes népi iparművész, /Hajdúnánás,/ Kormányos Lászlóné népi iparművész, /Mikepércs,/ stb.//

A finanszírozás módja

A 2 napos rendezvényt, önkormányzati támogatásból, pályázati pénzekből valósítják meg. Az összes forrás 47%-a önkormányzati támogatás a Nemzeti Kulturális Alaptól 21% érkezik. A Méliusz Juhász Péter Megyei Könyvtár és Művelődési Központ 17%-ot adott, a Hajdú-Bihar Megyei Önkormányzat támogatása 2 %, jegyeladásból származó bevétel az összes forrás 13%-a.

A rendezvény hozadékaként, a rendkívül értékes fotó, hang anyagokat, amelyeket a vendég vőfélyek mondanak fel, könyv formában kiadta a Méliusz Könyvtár és Művelődési Központ, ennek költségeit a megyei intézmény biztosította saját alapjaiból.

Mitől jó? Szakmailag, hatása, közönség, résztvevők visszajelzései. Kézzel fogható eredményei:

A házasságkötés az emberi élet egyik jelentős fordulója, minden korban és a világ minden részén igen jelentős esemény az egyén és a család életében. Ennek széppé, emlékezetessé tétele az ünnepeltek és az ünneplők számára is fontos.

Szakmailag: A magyar népi hagyomány igen gazdag a lakodalmi szokásokban, ezek megismerése, életben tartása, állandó megújítása nemzeti kultúránk megőrzésének része. A vőfélyen nagyon sok múlik a lakodalom során. A hagyományokra épülő események irányítója, szervezője, a kikérés, az étkezés menete, az étkek bemutatása, majd a menyasszonytánc stb. levezetője. Sehol Európában nem olyan széleskörű e ceremónia mester feladata, mint a magyarságnál.

A vőfélytalálkozók megszervezése azért kiváló gondolat, mert a megvalósítás során egyre több értéket fedeznek fel a szervezők, amelyekkel jól sáfárkodnak. A vőfélység hagyományát úgy tudják életben tartani, hogy szövegeik a mának szólnak, a ma emberéhez, úgy hogy mindig érezhető a paraszti hagyomány hatása, és tisztelete is.

A néprajzos számára kiváló lehetőség a szokás és művelőinek tanulmányozására:

A vőfélytalálkozó kézzel fogható eredményei

Meghívások a lakodalmakba, amelyeket a vőfélyek kapnak sikeres bemutatkozásuk, előadásuk után. A népi iparművészeti kiállítások is példaként állnak a lakodalmakat rendezők előtt: öltözeteket látnak a magyar népi hagyományok jegyében, terítési példákat ismernek meg a népi iparművészet területéről. Öltözeteket, öltözet kiegészítőket vásárolhatnak vagy megrendelhetnek a 2 nap során bemutatkozó népi kézműves alkotóktól.

Nehézségek, problémák

A résztvevők és a közönség létszámának emelkedésével nehezen lehet követni és kielégíteni a szállás-ellátás igényeket.

Az előkészítő munkákban még több önkéntesre lenne szükség – szállás, ellátás megszervezése majd lebonyolítása.

A falusi vendéglátásban résztvevők számát gyarapítani kellene, ehhez azonban több ilyen léptékű rendezvényre lenne szükség a környéken.

Kevés a külföldi, fizetőképesebb közönség.

Az egyre növekvő kiadás oldal mellé a bevétel növelését is meg kellene oldani.

A vidék szempontjából melyek a pozitív hatások, eredmények? Milyen hatással van a program a település a térség fejlődésére, munkahelyteremtésre, megélhetésre?

A vidék szempontjából pozitív hatású a vőfélytalálkozó, mert megismerteti a települést a sok száz látogatóval és a távolról ideérkező fellépőkkel. A település november közepének két napján „megtelik," a kiadó szobák vendégeket kapnak. Kapcsolatok formálódnak a határon inneni és túli vőfélyek, hagyományőrző csoportok tagjai és vezetői között, de a környéken dolgozó közművelődési intézmények munkatársai is számos meghívható csoporttal ismerkedhetnek, szélesíthetik a rendezvény kínálatukat. A 2 napos programhoz kapcsolt népművészeti kiállításokat, az itt bemutatkozó kézműveseket meghívhatják saját rendezvényeikre.

7. Rózsa Péter kertész, biogazda és közössége a biotermékek népszerűsítésével összekötött programja

A program rövid leírása

A 2012-ben 10. alkalommal megszervezett program

A rendezvény neve: Országos Biofőző verseny és Pásztortalálkozó

Helyszíne: Hortobágy-Vókonya puszta, amely terület Tiszacsegét Balmazújvárossal összekötő úton, 170 hektáron fekszik. A vállalkozás kezdetekor létesített kertészet (Virágoskút) trágyázása és a gazdaság bővítése miatt állatok tenyésztésével is elkezdett foglalkozni a gazda, ennek helyszíne Vókonya puszta.

Célja: Kulturális-gasztronómiai rendezvény megszervezése a pásztor hagyományok életben tartása.

A biotermékek népszerűsítése felhasználásuk megismertetésével, a Hortobágy kulturális hagyományainak felelevenítése, tisztelgés az elődök előtt.

Együttműködő társ közösségek, csoportok:

Állam, önkormányzat és önkormányzati intézmények, gazdasági társaságok, civil szervezetek. Rajtuk kívül még számos olyan személyiség, akikkel Rózsa Péter, mint a rendezvény fő szervezője és finanszírozója ismeretségbe került a jelentős népművészeti rendezvényeken.

Szerepet vállalnak és kapnak olyan művészek,. értelmiségiek, akik azonos módon gondolkoznak a magyarság múltjáról, jelenéről és jövőjéről és akik ezen véleményüket szívesen egyeztetik és hangoztatják. Újságírók, orvos fotós, néprajzos, tanár, festőművész, kézművesek, zenészek, táncosok és azok barátai.

Az a **szellemi közösség**, amely megvan a szervezők, közreműködők és a vendégeik között, döntő módon meghatározza a rendezvény hangulatát.

Jellemző a hortobágyi élet, az ott élő és hajdan ott élt emberek iránti nagyfokú tisztelet.

Ez a rendezvény tematikájának összeállításában minden vonatkozásban tetten érhető.

A hajdani és a mára átmenthető népi kultúrát egységében, komplexitásában tudja bemutatni, ami a rendezvény egyik legnagyobb erőssége.

A finanszírozás módja

Erről a kérdéskörről nehezen tudtam tájékozódni, a rendezvény kitalálója és fő szervezője nem akart erről nyilatkozni. Lényegében saját maga finanszírozza a rendezvényt, nem pályázzák ezt a programot. Belépőjegyet lehet váltani, de nem kötelező.

Dr. Tiba István polgármester magánemberként alapított pásztor díjat.

2008-ban a rendezvény belépőjegyeiből érkező bevételt kiegészítette az önkormányzat és minden Örökös Pásztor 50.000 Ft támogatást kapott.

A meghívó elkészítését és kifizetését a Művelődési Központ vállalta.

A biofőző versenyre benevezők, akik a szervezők meghívásra érkeznek, maguk biztosítják az ellenőrzött alapanyagot. 2012-ben 80 bográcsban főtt a bioétel.

Ezt a zsűrizés után eladják a látogatóknak.

Van egy boros gazda, aki Egerből érkezik ő is forgalmazza a termékét.

A főzőverseny győzteseit a népi kézműves bemutatóra, vásárra meghívott alkotók felajánlásaiból beérkezett tárgyakkal díjazzák, jutalmazzák.

A kézművesek ezzel szponzorálják a rendezvényt, helypénzt nem kérnek tőlük. A vásárlási kedv azonban nem kiemelkedő, gyakorlatilag gyenge.

A viseletben érkezettek a házigazda vendégei egy ebédre.

A házigazda is főz, bio büfét szervez, (lepcsánka, kemencébe sült túrós béles, szürke marha steak, birka pörkölt, levesek stb.) és bio italokat árusít, saját készítményeiből.

Mitől jó? Szakmai hatása, közönség, résztvevők visszajelzései. Kézzel fogható eredmények. A rendezvény hozadékai:

a/Gasztronómia, népi gasztronómia:

A szervező szándéka szerint a bioételek megkedveltetése, a biopiacok népszerűsítése, felhasználási példák, javaslatok a főző verseny eredményeként.

A hagyományos pásztorételek bemutatás és népszerűsítése, a főzési módok megismertetése, a szabadtéri főzés népszerűsítése, hagyományos-új sütő-főző eszközök megismertetése (tárcsában sütés, parázsban padlizsánsütés stb.)

A zsűri magas szakmai követelményeket állít a versenyzők elé, nemcsak az étel előkészítését, a higiéniát, a munkafolyamatokat, az ízeket , a gazdaságos, nem pazarló technológiát is figyelik, de értékelik a tálalás módját, az ételek esztétikus megjelenítését, felszolgálását is.

Tudomása szerint nincs Európában hasonló, a népi gasztronómiát ennyire előtérbe helyező, komplex rendezvény, ezért is tartja fontosnak a pusztai programot.

A szereplők: zenészek, táncosok, előadóművészek, újságírók írók, kézművesek, festők-fotósok, akik az idelátogatók szórakoztatásáról gondoskodnak, jól ismerik egymást. Baráti kapcsolatban vannak egymással, az év során többször találkoznak. A meghívott pásztorok számára ünnepnapok ezek, vetélkednek azon, hogy ki váljon a Hortobágy Örökös Pásztora

címre jogosulttá. A kézművesek erősen készülnek a bemutatkozóra, hiszen hozzáértő, szakmai közönségük, vásárlóik vannak. A szervező tőlük rendeli a versenyek díjait, egyéb megrendeléseket ad, a véleménye mérvadó.

A közönség: ismerik a hely szellemiségét, a rendezvény jellegét, tudják, mire számíthatnak. A puszta romantikáját, a hagyományos pásztor életmódot és annak művészi megmutatkozását keresik és találják meg sokkal inkább itt, Vókonyán, mint a Hortobágyon megrendezett Lovas Napok vagy a Hídi vásár alkalmával.

A rendezvény példaként szolgál ahhoz, hogy megtanuljuk, hogyan lehet a hagyományos paraszti tapasztalatokat, évszázados tudást, értékrendet a modern korban is hasznosítani.

Azok, akik ebben a szervezőknek segítenek, a programokban közreműködnek, hiteles személyek, így az általuk nyújtott szellemiség is hiteles.

8. Falusi vendéglátóhelyek példái, ahol a gyakorlatban valósul meg a vendéglátás, a kézműves mesterségek bemutatása, a helyi hagyományok megismertetése

Schreiner Károly fafaragó népi iparművész vendégfogadója Écsen

Míves Vendégház Pogány, a szállásadó Beke Lívia kézműves, népi kismesterség oktató és férje kézművesek

Őrségi vendégfogadók

Antik Anti Heves megyében, Noszvaj településen él az észt származású Antik Anti díszműkovács, aki nemcsak számos kézműves vásáron tart bemutatót és értékesíti portékáit, hanem otthon saját portáján is komplex kínálattal szolgál az oda látogatóknak

Talentum vendégház – Kézműves udvar, Nyári Természetbúvár és Kézműves Tábor Irodán, Borsod-Abaúj-Zemplén megyében

Harsányi Ház – Tiszadada Harsányiné Etelka csuhéfonótól népművészeti fortélyokat is tanulhatnak pl. kukoricacsuhéból figurák, babák készítése illetve szalma fonására is van lehetőség.

Borostyán Vendégház – Ebes A ház egyediségét a kézműves mesterségek elsajátítása, azaz a kosárfonás alapjaira való tanítás adja meg.

Fehér Gólya Vendégház – Nádudvar Családi vállalkozás formájában működő falusi szálláshely arra hivatott, hogy a régi falusi életmódot, a pásztoréletet és a hozzá kapcsolódó tárgyalkotó népművészet hagyományait mutassa be vendégeiknek.

9. Különféle törekvések a hagyományos viselet, öltözködési kultúra területén

Egy nép, népcsoport identitásának egyik leglátványosabb kifejező eszköze a régmúltban, de napjainkban is a viselete.

Számos európai nép napjainkban is büszkén viseli - különösen ünnepnapokon – hagyományos régi, vagy felújított, korszerűsített öltözetét. Európa számos országában – Ausztriában, a skandináv államokban, Portugáliában, Spanyolországban, Hollandiában - büszkék az emberek vise-

letükre, ünnepnapokon természetesen öltik magukra nem csak régi, de a régi alapján újonnan, korszerűbb anyagokból, s kényelmesebb szabással készített öltözeteiket. Mi, akik sokkal gazdagabb hagyománnyal rendelkezünk, sokszor félve, idegenkedve vesszük fel viseleteinket, hiszen sajátos történeti –társadalmi fejlődésünk következtében rengeteg előítélet övezi ezeknek a ruháknak hordását.

Pedig a történelmi tradíció, vagy a népviseletek által ihletett öltözeteknek napjainkban is van létjogosultsága úgy a divatos ruházkodásban, mint a viseletrekonstrukciók esetében egy kis közösség identitásának jelzésében, vagy mint a falusi vendéglátás területén.

A Jászok példája

A Jász Múzeum gyűjteményében, valamint a helytörténeti gyűjtemények anyagában és magántulajdonban lévő ruhadarabok, egykorú leírások, és fotók segítségével Bathó Edit néprajzkutató múzeumigazgató szakmai segítségével, és személyes példájával újból feleleventették a régi viseleteket.

Az 1989-es rendszerváltás óta soha nem látott lendületet vett a régi jász viselet iránti érdeklődés. Egyre több emberben merül fel az igény a hagyományos viselet megvarratására, annak ellenére, hogy az öltözethez szükséges finom selyem, brokát, taft, bársony kelmék ma is igen drágák, és egy rend öltözet elkészítése igen komoly összegbe kerül. Ennek ellenére nem kevesen rendelkeznek már két- három rend viselettel, melyet a jász ünnepeken magukra is öltenek.

Napjainkban egyre többen foglalkoznak a jász viselet elkészítésével, s a szép, míves viseletek országos és nemzetközi pályázatokon, kiállításokon is bemutatásra kerülnek.

Kezdetben mindenki az ünnepi viseletet varratta meg, s mindenhova azt vette fel. Később azonban egyre többen értették meg, hogy szükség van un. gyüvő-menő ruhákra, sőt az ünneplők között kis és nagyünneplőre is. Hiszen táncmulatságba nem lehet felvenni a nagyünneplőt, a templomi ruhát, s a bandériumok által szervezett hadjáratba nem vehető fel még a kisünneplő ruha sem.

Természetesen a beletanulási folyamat lassú volt, mindent újra kellett értelmezni, tanulni, és a feleleventett ruha használatát napjaink életviteléhez kellett igazítani. Senki nem gondolja, hogy ezek a viseletek a régi módon, minden nap hordhatók.

A felújított viseletek egyértelműen bizonyos alkalomhoz, főleg ünnepi alkalomhoz köthetőek. Vannak, akik úgy vélik, hogy a felújított jász viselet jelmez. Ez az állítás nem állja meg helyét, mert a jelmezt legtöbbször színpadon, valamilyen előadás keretében e funkcióra érzelemmentesen viselik.

A felújított jász viseletnek azonban érzelmi háttere van, amely még ma is a kiváltságos történelmi múltat szimbolizálja, és a mindenkori jász öntudatot erősíti.

Debrecen példája

Debrecen példája mutatja, hogy nem csak a falu, hanem ebben az esetben a cívis város is fontosnak tarthatja viseletkultúrája megmentését, újra divatba hozását.

A debreceni önkormányzat pályázati felhívására a Debreceni Művelődési Központ, a Tímárház köré csoportosuló népi iparművészek, kézművesek közösen adtak be pályázatot,

amit el is nyertek. A felkészülés során Szathmári Ibolya néprajzkutatóval folytattak konzultációkat, elemezve a múzeum gyűjteményi anyagát.

Elkészült munkáikat a városi farsangi bálon, majd beöltözési lehetőséggel megfűszerezve kiállításokon, és a megyében rendezett divatbemutatókon népszerűsítették.

E kezdeményezés remélhetően olyan módon kiforrja magát, mint a jász példa esetén láttuk.

Hrivnák Tünde – BY-ME

Kalocsai és mezőkövesdi hímzések a mai öltözetkultúrában

Kezdetben szülőföldje, Tótkomlós motívumait vitte át a viseletre, így fedezte fel őt Kalocsa város polgármestere. A kiinduló ok a Forma-1 ruhán megjelenő egyáltalán nem autentikus, mondhatni a kalocsai hímzést megszégyenítő motívumok nagy népszerűsége volt, ami ellen a jó érzésű polgármester oly módon tiltakozott, hogy felkérte Tündét egy kalocsai kollekció elkészítésére. Tünde mély alázattal közelít a hagyományos viselethez, és hímzésekhez.

Megtervezi a modellt, és a helyi hímző asszonyok tervezik és készítik el a hímzéseket.

Ilyen módon munkalehetőséget, színvonalas továbbélést biztosít a helyi hímző kultúra számára.

Jelenleg Mezőkövesden is folytatódik a Kalocsán elkezdett modell értékű munka.

Pozitívumok

A mai divat trendeket, az etno divatját minőségben, kiválóan ötvözi a hagyományokkal, megélhetést, hírnevet biztosítva azoknak a jelentős, szellemi kulturális örökségünk részét képező népművészetéről híres központoknak, melyek kultúrája kommercializálódott.

Kiváló marketing stratégiával, divatbemutatókkal és azt követően jó sajtóval rendelkezik.

Megrendelői a külföldi diplomata feleségek, híres hazai személyiségek, és külföldön élő magyarok.

TETŐTŐL-TALPIG

Az Élő Hagyomány Alapítvány szervezésében, rendezésében a Táncháztalálkozókon, a Mesterségek Ünnepén, az Élő Népművészet pályázat és kiállítás alkalmából a Néprajzi Múzeumban, a Reneszánsz év jegyében az országban több helyen 2005 óta szervezett divatbemutatókat abból a célból, hogy népszerűsítse azokat a kézműves ruhákat, melyek magukon viselik valamilyen módon – gondolkodásmódjukban, formavilágukban, anyaghasználatukban, technikájukban, díszítményükben – a paraszti, parasztpolgári, történelmi viseletek jellegzetességét. Hordhatóak, modernek, divatosak, egyediek.

A divatbemutatókon a ruhák mellett bemutattuk a kézműveseket, életútjukat, alkotói hitvallásukat, és kollekciójuk felvonulása előtt elmondtuk melyik ruha, milyen módon kapcsolódik hagyományos viseletkultúránkhoz. A közönség az alkotók elérhetőségét is megkapta, ilyen módon is próbáltuk közelebb hozni az alkotót és a fogyasztót.

A manökenek néptáncosok voltak, akik a színpadon otthonosan mozogtak, de lelki beállítottságuk folytán tudták viselni ezeket a ruhákat. Az aláfestő zene az öltözetekhez illően vagy népzene, vagy világzene volt.

E divatbemutatók voltak az előzménye a **Tetőtől talpig** pályázatnak, melyet a Népművészeti Egyesületek Szövetsége és a Hagyományok Háza írt ki.

A pályázat és divatbemutató fővédnöke Schmittné Makray Katalin.

A pályázat mottója: Hagyomány a divatban – viselet másként

A pályázat célja: a Kárpát-medence hagyományos öltözet-kultúrájának, valamint népi kézműves értékeinek megőrzése, népszerűsítése, alkalmazásuk a mai öltözködéskultúrában, hogy ünnepeink és hétköznapjaink részévé váljanak.

A pályázat témája: olyan férfi, női, gyermek öltözetek és kiegészítők tervezése, amelyek alapja tradicionális formavilág, díszítmény, alapanyag vagy technika.

Pályázati kategóriák:

1. Hagyományt követő viseletek és kiegészítőik
2. Mai, modern ünnepi és hétköznapi ruhák és kiegészítőik (táska, ékszer, lábbeli stb.), amelyeken fellelhető a hagyomány egy-egy eleme akár a formavilágban, akár a díszítményben, akár az alapanyagban vagy az alkalmazott technikában.

A zsűri a beérkezett 135 pályázó fotódokumentációjának értékelése után 50 alkotó munkáit kérte be a következő válogatásra, amelyen a díjazott alkotások kiválasztására, illetve a divatbemutatón szereplő ruhák végleges kiválasztására került sor.

Ezen a válogatáson 40 alkotó viseletei kerültek kiválasztásra a bemutatóra. A divatbemutató a **Mesterségek Ünnepén** nagy sikerrel lezajlott.

Finanszírozás: A pályadíjak összegét 5-500 e Ft-ot a NESZ, illetve a Hagyományok Háza ajánlotta fel, a divatbemutató költségét (1 millió Ft) a Mesterségek Ünnepe költségvetésén belül a NESZ vállalta.

Gombold újra! Divat a magyar 2.0

A pályázatokról általában: A *kortárs öltözékkollekció pályázat* és a *Design és hagyomány pályázat* együttes célja, hogy elősegítsék a kárpát-medencei magyar tradicionális öltözködési formák, ruhadarabok, kiegészítők, alapanyagok, díszítések, motívumok és technikák felhasználását a kortárs divatba illeszthető újraértelmezéssel.

Kiíróa Közigazgatási és Igazságügyi Minisztérium felkérésére a Design Terminál Nonprofit Kft., a Moholy-Nagy Művészeti Egyetem, a Hagyományok Háza és a Népművészeti Egyesületek Szövetsége szakmai együttműködésével.

A kortárs öltözékkollekció tervezési pályázat részletei:A *kortárs öltözékkollekció tervezési pályázat* célja a tradicionális magyar öltözék- és divattörténeti értékek és hagyományok modern szemléletű feldolgozása, beemelése a hazai és nemzetközi divatszakma és az érdeklődő közönség látóterébe.

· A pályázó feladata: egyszerre trendkövető és magyar ihletésű hordható ruhadarabok és kiegészítők készítése.

· Kategóriák: hordható ruházat (alkalmi és hétköznapi) és öltözködési kiegészítő.

A Pályázat tapasztalatai: A pályázat kiírói épp a Tetőtől talpig pályázat sikerét látva nyitottak az elmúlt évi – első – pályázathoz képest. A kiírásban hangsúlyosan szerepelt a

hordhatóság, valamint újdonság volt a kézművesek bevonása, designerek-kézművesek közös munkája révén.

A pályázat zsűrijébe bevonták a népi kézművesek képviselőit is.

A jó szándék ellenére ez az együttműködés nem sikerült úgy, ahogy azt a kiírók szerették volna. A pályázatot megkésve, rövid határidővel, a karácsonyi vásárok idején írták ki, mikor a legtöbb kézműves termel, értékesít. Komoly gondot jelentett, hogy a pályázati anyagot rajzos formában kérték. Mivel a rajz a kézműveseknek nem erőssége, (bizonyos technikákat pl. nemez, rajzon nem is lehet érdemben bemutatni, hiszen a textura a lényeg, ami munka közben alakul) így még a legkiválóbb mesterek is hátrányos helyzetben voltak akár egy első éves egyetemistával szemben is.

Az oktatás hiányosságára vezethető vissza, hogy a pályázók (főleg MOME hallgatók) néprajzi, viselettörténeti ismeretei nagyon felszínesek, hiányosak voltak, megrekedtek a közhelyek szintjén. A zsűri tagjainak nagy része nem a hordhatóság, és a hagyományok iránti alázat szempontjából értékelte az alkotásokat, hanem a meghökkentő, kihívó, formabontó ruhák arattak sikert a szemükben.

A kézműves – iparművész együttműködésnek közös tervezői – kivitelezői munka esetében lett volna értelme. Így mindkettő tanulhatott volna egymástól. A kézművesek a dizájnerektől szemléletmódot, tervezést, az iparművészek pedig a kézművesektől mesterségbeli tudást.

Remélhetően a pályázat folytatódik, és a tapasztalatok birtokában eléri a kiíró a kitűzött célokat.

Pozitívumok: a pályázatnak óriási volt a visszhangja a médiákban. Nagy társadalmi figyelem, érdeklődés kísérte a bemutatót, felhívta a figyelmet a tradicionális díszítő elemek viseleten történő alkalmazására.

Az alkotók számos bemutatkozási, értékesítési lehetőséget, marketinget kaptak.

A pályázat költségvetése 150 millió Ft volt.

A jövő útja egy konkrét feladatra – pl. egy-egy tájegységre koncentráló műhelymunka lehetne, ahol kellő elméleti, néprajzi, viselettörténeti előadásokkal erősítve közös alkotói, tervezői-kivitelezői gyakorlat épül, ahol a rekonstrukció mellet valóban modern mai öltözetek is készülnek, melyek valóban hordhatóak,egyben tükrözik a forrást, a tradíciót.

Tanulságok: A népi, vagy hagyomány alapú viseletkultúra napjainkban világdivat, világjelenség. Ezt a trendet nem kihasználni vétek. Hazánkban nagy számban él és alkot olyan kézműves, iparművész, akik élethivatásként ezt a célt tűzték ki maguk elé, ebben a szemléletben tevékenykednek. A gond alapvetően az, hogy ezekhez a viseletekhez előítéletek, vélt politikai hovatartozás, hiányos ismeretek társulnak.

Nincs képzés, hiszen a színvonalas, hordható ruhák készítéséhez tervezői, szabászati és kézműves tudás egyaránt szükséges, mindez nem csak gyakorlati, de elméleti viselettörténeti, néprajzi tudás birtokában működik.

Ehhez kell társuljon a jó PR és marketing, mely valóban divattá, mozgalommá teszi ezt a stílusirányzatot, viseletkultúrát.

10. A „Nagyapám Háza" mester-inas mintaprogram leírása

Európa szerte elfogadott módszer, hogy a védett népi épületek megóvását vagy múzeumi (skanzen) körülmények között biztosítjuk, vagy saját környezetükben az eredeti jellegüknek és karakterüknek megfelelő, lehetőleg az eredeti funkcióra utaló *„in situ"* hasznosítást szorgalmazzuk. De ki fogja - és ami még lényegesebb – ki tudja majd karbantartani, felújítani, tovább adni azokat a mesterségbeli tudásokat, hagyományos házépítési technológiákat, amikkel ezek a hajdan volt régi szép épületek épültek?

A népi műemlékeink sorsa és léte ugyanis – függetlenül a jogszabályi, anyagi keretektől – ezektől a gyakorlati módszerektől is függ.

A Falufejlesztési Társaság a „Nagyapám Háza" mester-inas mintaprogramja ezeket a személyeket, emberi közösségeket kívánta megtalálni és identitásukban megerősíteni. Akik a természetes életforma felértékelődését, sokszor romantikus indítékból felvállalják és népi építészeti értékeinket és hagyományainkat – a fenntartási gondokat is örömmel átvállalva – féltve őrzik. Mert vannak emberek, akik képesek rá! Ezt a képességüket kell erősítenünk lokális eszközök segítségével, reális elképzelések alapján. Helyi öntevékenységen alapuló, személyes kapcsolatteremtésre épülő szakmai és anyagi támogatást kell számukra biztosítanunk, amely mindig az adott épület körülményeit, a hagyományos építőmesteri tudást tartja szem előtt.

Együttműködés

A „Nagyapám Háza" mester-inas minta program lényege, hogy összehozza a népi építészet értékei iránt érdeklődő fiatalokat és azokat az építkezőket, akik a népi épületek, hagyományos építésű parasztházak, kúriák, vagy más építmények állagmegóvását, építését tervezik. A minta program nem egy konkrét épület felújítására szervezett nyári tábor, ahol egy helyen egy időben több fiatal vesz részt egy épület helyreállításán, hanem egy olyan együttműködés, ahol a jelentkező fiatalokat összekapcsoljuk, „beajánljuk" a programtól függetlenül is megvalósuló építkezésekhez. Ilyen módon ezek a fiatalok egymástól független, több helyszínen, több mester irányítása mellett dolgozhatnak. Nem egy tábor lebonyolításáról, vagy védett épületek felújításáról van tehát szó, hanem egy képzési programról, ahol a fogadó mestereket és az érdeklődő fiatalokat egy független szervezet, a Falufejlesztési Társaság hozza össze, és szervezi meg együttműködésüket. A szervező munka a program jellegéből adódóan több fél együttműködését jelenti, amit a felek bilaterális szerződésekben rögzítettek és a szervező Falufejlesztési Társaság generált.

Képzésben résztvevő fiatalok

A tapasztalatok alapján könnyebb feladatot jelentett az érdeklődő fiatalok kiválasztása. Erre egy pályázati formát talált ki és bonyolított le a Falufejlesztési Társaság. A „Nagyapám Háza" mester-inas programra egy kötetlen formájú dolgozat beadásával lehetett jelentkezni, ahol a jelentkező fiataloknak egy maximum 20 oldalas (műszaki, irodalmi, fényképes, rajzos, stb.) dolgozatot kellett beadniuk, „Nagyapám Háza" címmel, amiben egy általuk kiválasztott népi műemlék épületet, tájházat, parasztházat ismertettek, bemutatva annak építészettörténeti, helytörténeti múltját, értékeit. A bemutatásra kerülő épület nem feltétlenül kellett, hogy a saját nagyszüleik, dédszüleik háza legyen, de több pályázó is megható személyes részletekkel mu-

tatta be saját családjuk gyökereit, az ősi szülői házat. A dolgozatok tartalmazhattak építészeti felmérést, fotó dokumentációt, helytörténeti leírást, vagy más személyes dokumentumot is. A beadott dolgozatok nem voltak titkosak, a dolgozatban minden jelentkezőnek meg kellett adnia a beadott épület pontos címét és meghatározását, valamint a pályázó nevét, postacímét, e-mail címét, telefonszámát, születési évét és jelenlegi iskolájának pontos megnevezését. A dolgozatot írott formában postán a Nemzeti Agrárszaktanácsadási, Képzési és Vidékfejlesztési Intézet (NAKVI) 1223 Budapest, Park u. 2. címre, vagy elektronikusan a nagyapamhaza@gmail.com e-mail címre kellett eljuttatni.

Nagy örömünkre és meglepetésünkre összesen 27, igen magas színvonalú pályamű érkezett be.

Képzés

A képzés időtartama 4 hét volt, ami a munkafolyamatokhoz igazodóan, minden fogadó szervezettel egyénileg került meghatározásra. Az inasoknak munkabér nem járt, de a mesterek, a Falufejlesztési Társasággal kötött együttműködési megállapodás keretei között, vállalták a tanulók szállás és étkezési költségeit. A „Nagyapám Háza" mester-inas képzés keretén belül kiválasztott „inasok" egy hónapon át részt vehettek egy népi műemlék, tájház, malom, vagy paraszthéz felújítási, kivitelezési munkáiban. Olyan hasznos alkotó munkát végeztek, amelylyel gyarapíthatták tudásukat, bővíthették szakmai ismereteiket, közvetlen tapasztalatot gyűjthettek a népi építőmesteri munkákról, hagyományos kőműves mesteri technológiákról. A gyakorlatban tanulhatták meg a hagyományos házépítés ács és tetőfedő szakmáit, valóságos helyszíneken, eredetiben sajátíthatták el a mesterfogásokat, tekinthettek be a népi építkezés, felújítás folyamataiba. Ezeket minden nap munkanaplóba rögzítették.

Összefoglaló

Ma az a legfontosabb, hogy a hivatalos műemléki jegyzékbe vett népi műemlékek védelmén kívül, a környezetükben elhelyezkedő, helyi védelemmel ellátott épületekről is gondoskodjunk. Ez a gondoskodás nem jelentheti csupán a védett épületek kijelölését, a helyi értékvédelmi rendeletek megalkotását. A helyi öntevékenységen alapuló, személyes kapcsolatteremtésre épülő szakmai ismeretátadást is és anyagi támogatást is biztosítanunk kell, amely mindig az adott település körülményeit, felemelkedésének stratégiai lehetőségeit tartja szem előtt. Talán a „Nagyapám Háza" mester-inas mintaprogram teszi majd lehetővé, hogy ezek a házak újjászülessenek.

11. Sióagárd és a Tolna Megyei Népművészeti Egyesület együttműködése a helyi népművészeti hagyományok népszerűsítése érdekében

A civil szervezetek többségének komoly nehézséget okoz egy székhely megvásárlása, üzemeltetése, fenntartása. Az önkormányzatoknak viszont tájházaik, gyűjteményeik szakmai tartalommal történő működtetésére nincs gyakorlatuk és idejük. A Tolna Megyei Népművészeti Egyesület és a Sióagárdi Önkormányzat együttműködése, a feladatok megosztása és összehangolása példát mutat arra, hogy a megvalósítási lehetőségek meghatványozódnak.

Az egyesület célja egyrészről a tagság munkájának folytatásához egy megfelelő helyszín kialakítása volt, másrészről programjai segítségével a Tájház-alkotóház életébe bevonni a helyi, sióagárdi gyermek és felnőtt lakosságot. A tájház leltározott anyagának állagmegóvása után a ház működtetése és tárlatvezetések kialakítását követően a múzeumpedagógiai foglalkozások bevezetése, melynek segítségével a helyi lakosság a Tájház rendszeres látogatójává és a település cselekvő polgárává válhat. A Tájházba látogató turisták részére maradandó és ismeretszerző program biztosítása.

A kezdeményezés indoka, háttere

A Tolna Megyei Népművészeti Egyesület megalakulása idején (1996) Szekszárdra jegyeztette be székhelyét. Szekszárd, mint megyei jogú város alkalmas helyszínnek tűnt az egyesület programjai megvalósításához. Azonban a LEADER és más egyéb a kistelepüléseken élők részére kiírt pályázatokra az egyesület nem pályázhatott Szekszárd, városi rangja miatt. Továbbá az egyesület a népi kézművességet érintő, folyamatosan végzett, hagyományőrző, hagyományápoló, hagyományteremtő és –bemutató tevékenységének további és egyre magasabb színvonalú feladat végzéséhez szükségessé vált egy hely, ahol a közösségi és szakmai programjait rendszeresen folytatni tudta.

A sióagárdi képviselőtestület a tájház melletti épületet felajánlotta irodahelység és alkotóház céljára az egyesület számára, melyet egy partnerségi megállapodásban rögzítettek.

Az önkormányzattól kapott segítség további feladatokat adott az egyesület számára. Elsőként a település múltját, jelenét, hímzés és szőttes hagyományát kellett alaposabban feltérképezni. Világossá vált, hogy a helyi lakosság a Sióagárdra látogató turisták és az egyesület tagsága részére csak akkor tud érdekes és emlékezetes komplex programokat nyújtani, ha részükre új ismereteket tud továbbítani.

Az egyesület, Sióagárd önkormányzatának anyagi támogatásával a Tájház-alkotóház felújításának tervezőjével a meglévő épülethez, műemléki környezethez igazodó tervet készíttetett. A kivitelező árajánlata azonban sokkal magasabb összeget jelölt meg, mint a 2009 évi **Tengertánc II.** pályázaton megpályázható összeg volt. Szerencsére a tervek szakaszolása lehetővé tette a megkezdett munkák elvégzésének megosztását is. Ennek megfelelően készült el a beruházás első fele 2010 tavaszára 2.400.000,- Ft értékben. 2011 végén az egyesület **LEADER** pályázaton sikeresen igényelt a belső szerelvények kiépítéséhez további támogatást. A pályázat utófinanszírozású, emiatt az egyesületnek további segítséget kellet kérnie az önkormányzattól. A megállapodásban az önkormányzat vállalta, hogy az egyesület részére előfinanszírozza a pályázaton nyert összeget és a pályázat elszámolását követően ezt az egyesület visszautalja az önkormányzat részére.

A kezdeményezés eredményei: A kihasználatlanul és rossz állapotban lévő Tájház- és melléképület felújítása lehetőséget teremtett arra, hogy az egyesület megvalósítsa terveit és kialakíthasson egy olyan bázist ahonnan a szakmai tevékenységéhez szükséges eszközöket tárolni tudja. Közösségi programok, előadások, gyerekeknek kézműves foglalkozások és táborok megtartására nyílt lehetőség az alkotóház felújításával. A szabadidő élményszerű és egyben hasznos eltöltésére tudtunk példát mutatni a sióagárdi gyerekek és szüleik részére.

Nehézségek, tanulságok a megvalósítás kapcsán

A Tolna Megyei Népművészeti Egyesület 2005-től főfoglalkozásban tudta alkalmazni az egyesület 50 év feletti titkárát. Az NCA pályázat megszűnésével és a NEA pályázatok késői kiírásával és elbírálásával rákényszerítette a szervezetet arra, hogy 2011 januárjában megszüntesse munkaviszonyát. Ez a folyamatosan növekvő adminisztrációs munkák mellett nagymértékben megnehezíti az egyesület szakmai munkáját, továbbá megakadályozza annak a lehetőségét, hogy megszervezzék a Tájház állandó nyitva tartását.

12. Dél-Dunántúl legnagyobb Regionális Kézműves Fesztiválja – Vendel napi búcsú Magyarlukafán 1985-2012

Magyarlukafa Baranya megyében Szigetvártól 20 kilométerre a zselici dombság déli peremén lévő apró falu. Az ország egyik legkisebb települése 81 lakosával. A patak osztotta völgyben mintegy ötven porta áll. A szinte érintetlen környezet, a hatalmas erdőségek, rétek, a település alatt fekvő három halas- illetve horgásztó ideális körülményt biztosít, a természetet kedvelő turistáknak. A magyarlukafai példa megmutatja, hogy egy falunapnak indult rendezvényből, hogy lehet fiatalos lendülettel, kitartó munkával és folyamatos odafigyeléssel több ezer embert érdeklő regionális kézműves fesztivált szervezni.

A kezdeményezés célja

A hátrányos helyzetű településeken kiemelkedően fontos a megtartó –és a vonzerő növelése. A település vezetői és lakói 1985-ben az első Vendel- Napi Búcsút, még abból a célból szervezték, hogy a településnek legyen egy önálló ünnepe és evvel is erősítsék a falu lakóinak kötődését lakóhelyükhöz. A rendezvény évről évre változott, programjai bővültek és megkezdődött egy tudatos kulturális fejlesztés, amely alapozott a meglévő épített- és természeti értékekre, a helyi lakosság és kézműves egyesület tudására, továbbá megkeresték azokat az újonnan bemutatható vonzerőket, amelyek segítségével a rendezvényt a Dél-Dunántúli Régió legnagyobb és legnépszerűbb kézműves ünnepévé emelte.

A kezdeményezés háttere

Az 1980-as évek elején a Baranya Megyei Múzeumok Igazgatósága felújította a faluban álló, a 19. század jellegzetes népi építészeti megoldását reprezentáló talpas házat és a portán álló két pajtát. Mivel a megyében már több hasonló népi kultúrát bemutató tájház is működött, ezért ezt az épületegyüttest „élő múzeummá" alakították át. Magyarlukafa hírnevét a tájház és a benne működő Magyarlukafai Néprajzi Műhely alapozta meg. A néprajzi műhelyben megszervezett alkotótáborok hatására a nyolcvanas évek végén néhány városi, fiatal kézműves telepedett le a faluban. 1987-ben helybéliekből és a városból Magyarlukafára költözött kézművesekből megalakították a Kaptár Magyarlukafai Kézműves Egyesületet. Az egyesület biztosítja immár több mint két évtizede a Néprajzi Műhely magas színvonalú folyamatos működését és részvételével segíti a Vendel-napi Búcsú országosan is elismert színvonalát.

A kezdeményezés leírása

Magyarlukafán 1985 óta minden év október 20-át követő vasárnap kerül megrendezésre a Vendel-napi Búcsú. A falu lakóinak évszázadokon keresztül a zselici erdőség biztosított megélhetést. Szent Vendelnek, mint a pásztorok védőszentjének még ma is nagy kultusza van a helyi lakosság körében. Ezért kapta a rendezvény a Vendel-napi Búcsú nevet és ezért rendezik minden év október 20-át követő vasárnapon.

Az a tény, hogy a 81 lakosú aprófaluban a búcsú napján több mint 6000 vendég fordul meg, fényes bizonyítéka annak, hogy érdemes igényes programot szervezni, mert az emberek szeretnek biztonságban, szép környezetben kikapcsolódni.

A rendezvényt az egyesület saját bevételből (árusoktól szedett helypénz (2500,-Ft/nap/árus), parkoló jegy (400,-Ft/autó), **LEADER** pályázaton kapott 1.500.000,-Ft támogatásból finanszírozta.

Térségi hatás:

A helyi szolgáltatások (mobil posta, mozgó bolt, falu busz), alkotótáborok (nemez, viselet stb.), népi kézműves tanfolyamok iránti kereslet folyamatosan nőtt a Vendel-napi Búcsú segítségével. Ma már külföldről is szép számban látogatják a falut és veszik igénybe szolgáltatásait. A népi kézműves alkotók részére, eladási lehetőséget biztosított a rendezvény. A tanfolyamok az ország más területén élő népi kézműves mestereknek is megbízásos feladatot nyújtott és kereseti lehetőséget biztosított. A környező települések lakóit is arra ösztönözte a Magyarlukafai példa, hogy szálláshelyeket alakítsanak ki és működtessenek. A falu és a környező települések helyi termékeinek ismertsége is növekedett, az ide látogatók a megyehatáron túl is népszerűsítik és ajánlják azokat.

A helyi lakosságot kiegészítő keresethez juttatja és csökkenti a falu bezártság érzetét. A településen működő közművelődési intézmények a hétköznapokban is programot és művelődési lehetőséget biztosítanak az ott élőknek, ezzel is javítva a lakosság életminőségét és tovább fokozva a turistáknál vonzerejét.

Nehézségek, tanulságok a megvalósítás során:

A fesztiválélmény megteremtéséhez olyan produkciókat kell meghívnia a szervezőknek, ami a rendezvénnyel szemben felállított minőségi követelményeknek megfelel. Sajnos ezek egy kistelepülés és főleg egy civilszervezet részére saját erőből szinte megfizethetetlenek, ezért mindenképp pályázati támogatás is szükséges megvalósításukhoz. Így különösen nagy nehézséget okoz a pályázatok adminisztratív elvárásainak teljesítése és a pályázati pénzek kifizetésének lassúsága. A LEADER pályázatok utófinanszírozási rendszere. Emiatt, a rendezvény szervezőjének, a Kaptár Egyesületnek banki kölcsönt kell felvennie, ami azt is jelenti, hogy kezest kell keresnie. A település képviselőtestületének képviselői között mindig akad egy-két olyan képviselő, aki egyéni sérelmek miatt nem hajlandó megszavazni azt, hogy a település előfinanszírozza vagy kezeskedjen a felvett kölcsön felett.

13. Határ menti együttműködések Zala megyében

A Zala Megyei Népművészeti Egyesület 2008-ban került kapcsolatba a határon átnyúló együttműködési programokkal. Elsőként a Szlovénia-Magyarország Határon Átnyúló

Együttműködési Program 2007-2013 elnevezésű operatív program nyújtotta lehetőségekkel ismerkedett meg. Helyi önkormányzatból, önkormányzati fenntartású szervezetekből (pl. múzeum), oktatási központokból, kézművességgel foglalkozó civil szervezetekből álló, már korábban létrejött szlovén és magyar konzorcium tagjává válhattunk. A kiírás azon tengelyébe, ahová pályázni kívánt a konzorcium, prioritást kapott a kézművesség és a hagyományőrzés, nekünk pedig 30 éves népművészettel kapcsolatos tapasztalatunk, eredményeink voltak.

A projektpartnerek, a szervezetünkkel kiegészülve, új kézműves termékek és szolgáltatások fejlesztése érdekében, létre hozták az informális oktatással és képzéssel foglalkozó, interdiszciplináris nemzetközi központot, a Kézműves Akadémiát. A Kézműves Akadémia a kézművesek, helyi közösségek, valamint az oktatási és kulturális intézmények hálózatba foglalásával, lehetővé tette a közös infrastruktúra zavartalan fejlődését, valamint a kézművességgel kapcsolatos információáramlást. A Kézműves Akadémia projektben **prioritásként fogalmazódott meg a két ország határ menti területeinek (Vas és Zala megye, Premurje) kulturális örökség védelme, az idegenforgalmi szolgáltatóknak a kézműves szolgáltatások és termékek iránti igényfelmérése, továbbá a célcsoportoknak, a kézműves képzésekben való részvétellel kapcsolatos igényfelmérése.** Célként fogalmazódott meg, hogy a határon átnyúló térségben, a hagyományos kézműves ismeretek és képességek megőrzése szempontjából, aktív szerepet vállaló Kézműves Akadémia oktatási tartalmainak elkészítése, lebonyolítása és értékelése.

A projekt, a javasolt tevékenységek által, ösztönzi a kézművesség tárgyi és szellemi kulturális örökségének őrzését, a kézművesség fiatal generációval való megismertetését, valamint új és innovatív képzési formáknak a kidolgozását. Utóbbi tevékenység alkalmat adott különböző szintű formális és informális keretek között zajló képzések lebonyolítására, mely egy-egy népi kismesterség tanítását célozta meg.

A projekt küldetéseként fogalmazódott meg, hogy a határon átnyúló vidéki térség foglalkoztatási kapacitásait növelni fogja, mégpedig a kézművességből élő, illetve a kézművességet jövedelemkiegészítő tevékenységként végzők körében, és ennek eredményeként új kézműves termékekkel gazdagodik a határ menti térség idegenforgalmi kínálata. A Kézműves Akadémia jó példájává vált annak, hogyan lehetséges összefogni a határon átnyúló térségben működő kézműveseket, a lakosságot, az oktatási- és kulturális intézményeket, valamint a kulturális hagyományok őrzésével foglalkozó szakértőket, civil szervezeteket. Lehetővé tette a „szomszédok" kulturális örökségének megismerését, valamint a szinte már feledésbe merült kézműves mesterségek megismerését képzés formájában. Innovatív megközelítésekkel pedig lehetővé tette a kézműves tevékenységek továbbfejlesztését, melyben meghatározó szerepet kapott a Zala Megyei Népművészeti Egyesület.

Teret engedett a tárgyalkotó népművészettel foglalkozó kézművesek számára, a megújulás lehetőségeit kereső termékfejlesztési kísérletek életre hívásának, melynek hátterében a kézműves termékek eladhatóságának növelése állt, abban a reményben, hogy ez fokozni fogja a vidéken élők jövedelem kiegészítő tevékenységét, melynek egyik legkézenfekvőbb hozadéka lesz a vidék megtartóerejének erősítése.

Ehhez a tevékenységhez szorosan kapcsolódott az a tükörpályázat, mely szlovén partnereink közül (ebben a konzorciumban 7 szlovén és 4 magyar partner vett részt) a kézműves

termékek nemcsak előállításával, hanem értékesítésével is foglalkozó szervezet, név szerint a Pomelaj Vidékfejlesztési Szövetkezettel közösen került kiírásra. Szlovén oldalról „***Természetes anyagokból készült ékszerek és divat-kiegészítők"***, magyar oldalról ***„Legjobb Termék" természetes alapanyagokból készült ajándéktárgyak"*** címmel indultak a nemzetközi kézműves pályázatok.

A pályamunkák és a termékfejlesztés alatt elkészült tárgyak, nemzetközi vándorkiállítás sorozatban vettek részt, összesen 18 helyszínen mutatkoztak be szlovén és magyar helyszíneken.

Egy másik jó példája a határon átnyúló együttműködés lehetőségeinek a Magyarország-Horvátország IPA Határon Átnyúló Együttműködési Program 2007-2013. A CULTUREVIVE II. című projekt apropója, a három projekt partner korábbi közös projektje a CULTUREVIVE, melynek köszönhetően egy rendkívül sokszínű, színvonalas turisztikai és egyben hagyományőrző rendezvényfüzér valósulhatott meg határainktól függetlenül. Az első projekt tapasztalatai, szakmai és idegenforgalmi sikere alapozta meg a további együttműködés irányvonalait, mely új, egy esztendőt átfogó projektben végződött, és a CULTUREVIVE II. nevet kapta, mely egy angol mozaik szó a kultúra és megújulás szavak angol megfelelőiből. A projekt teljes címe: **Összefogás kulturális örökség megőrzésére, javítására és ápolására a közös kulturális rendezvények szervezésével a projekt keretében II.- a fenntartható fejlődés jegyében.**

Az projekt céljai voltak: a kulturális hagyományok megőrzése és fenntartható fejlődése a projekt területen: Zala-, Međimurje és Koprivnica-Križevci megyékben; a kulturális identitás erősítése, a kulturális turizmus fejlesztése, az előző projekt által elkezdett határon átnyúló együttműködés folytatása és bővítése; a régió hagyományos programkínálatában szereplő mesterségek, szokások és értékek friss ismeretanyagának bővítése.

Három, egymáshoz kapcsolódó hagyományőrző esemény, és a két nemzet mesterei számára egy tapasztalatcserén alapuló képzés került megrendezésre a projekt partnerek által, hangsúlyt fektetve mind a közös kulturális örökség népszerűsítésére, mind a hagyományok ismeretének cseréjére, amit horvát és magyar kézművesek, folklórcsoportok jelenlétével biztosítottunk.

Nem csoda, hogy a CULTUREVIVE sikerein felbuzdulva, az elmúlt év rendezvényeinek tapasztalatait felhasználva kívántuk megerősíteni hagyományőrző fesztiváljainkat Kapronca, Csáktornya és Zalaegerszegen. Újításként, a Zala Megyei Népművészeti Egyesület szorgalmazta, hogy mestereink továbbképzésével, tapasztalatátadásával is foglalkozni kell. Ennek megfelelően alkalmat teremtettünk a horvát és magyar mesterek egymástól való tanulásának, a kihalóban lévő mesterségek újratanításának.

A 2010-2011-ben Magyarország-Horvátország IPA Határon Átnyúló Együttműködési Program 2007-2013 keretében megvalósuló CULTUREVIVE projekt egyik tanulsága, hogy szükséges a hagyományőrző rendezvények fejlesztése mellett, a bevont kézművesek, népművészek számára kézműves tapasztalatcserét szervezni. A szemináriumon kölcsönösen tanulhattak egymástól a népművészek annak érdekében, hogy a kihaló félben lévő, már-már feledésbe merülő mesterségeket tovább örökítsük annak érdekében, hogy mindkét nyelvterületen fennmaradjon, majd a megszerzett tudást képesek legyenek továbbtanítani.

A siker érdekében vállalt kockázatok

A partnerségben résztvevő tagok mindegyike jelentős pénzügyi kockázatot vállal egy határon átnyúló projekt lebonyolításakor. A hasonló projektek mindegyike utófinanszírozott, igaz jelentős mértékű az ERFA, vagyis a közösségi támogatás, ami esetünkben 85%. A nemzeti hozzájárulás mértéke 10%, mely a projekt kezdetekor előleg formájában a támogatott számára kifizetésre kerül. Ez a projekt elindításához egy nagyon jókor jövő anyagi segítség, e nélkül nehézkesen indulnának be a projektek. Minden partnernek egységesen 5% önrészt kell biztosítania a megvalósítás során. Az 5% jelentéktelennek tűnik a 95%-hoz képest, viszont a nagyságrendek is jóval nagyobbak, mint pl. egy kizárólag hazai finanszírozású pályázati forrásnál. Amikor több tíz milliós költségvetésről van szó, akkor a sajáterőnél is milliós nagyságrendekben kell gondolkodni, ami különösen a civil szervezetekre nézve rendkívül megterhelő, mert az átlagos civil szervezeteknek nincsenek milliós tartalékaik. A tevékenységek szigorú időrendhez kötöttek, melyeket tartani kell, ezt minden szervezet esetében a társfinanszírozási szerződés rögzíti. Ennek megfelelően a kifizetéseknek is rendben meg kell történniük, hogy a költségek elszámolhatóak legyenek. Ahhoz, hogy gördülékenyen működhessen a projekt, a civil szervezeteknek többnyire hitelfelvételre van szükségük, hogy megelőlegezhessék a megvalósítás közben benyújtott számlák kifizetését, de a kölcsönfelvétellel már a kamatok kigazdálkodásának terhe is a szervezet vállát nyomja.

14. Érték alapú fejlesztési kezdeményezések a présház felújítástól a helyi termék klaszterig

A program rövid leírása

I. A Hegypásztor Kör tevékenységének bemutatása – 27 év munkája röviden

A **Hegypásztor Kört 1985-ben** helyi fiatalok alakították a Vas megyei Oszkó községben. A civil szervezet már alapításakor megelőzte korát, hiszen a nyolcvanas években még egyáltalán nem volt mindennapi dolog egyesületet létrehozni. Így a térség első társadalmi szervezeteként jegyezték be, mely innovativitását a mai napig megőrizte.

Az alapítók célja az volt, hogy a faluhoz tartozó szőlőhegy műemléki értékű présházait dokumentálják, lehetőség szerint megmentsék, valamint kulturális programokat szervezve megpróbálják élénkíteni a falu életét, felelevenítve annak hagyományait.

A népi építészeti tevékenység a Hegypásztor Körben, illetve az egyesülettel szorosan együttműködő Hagyományos Házépítő Kft-ben **jelenleg 8 fő számára teremt főállású munkahelyet, és évente 3-4 hónapon keresztül további 15-20 fő számára biztosít időszakos munkát. Az idők során további 2 önálló vállalkozás alakult a Hegyháton**, amelyek szintén zsúpkészítéssel és tetőfedéssel foglalkoznak. Mindkettőt egykori egyesületi munkatársak alapították, tehát elmondható, hogy a térségben szervessé vált ez a tevékenység.

A zsúpkészítés vállalkozássá válásával nem tűntek el az érték-őrzést célzó programok sem, évente megrendezésre kerül az **„arató nap", valamint a nyári néprajzi táborok programjaiba** is szervesen beépültek a népi építészettel kapcsolatos tevékenységek.

A szalma, mint alapanyag használata az elmúlt években megjelent az egyesület által szervezett kézműves foglalkozások és képzések között is, cél, hogy előbb-utóbb az ajándék- és a használati tárgyak szintjén **is jellemezzék a Hegyhátat a rozsszalmából készült tárgyak, és az ezek elkészítését lehetővé tevő tudás** elterjedése.

Vidékfejlesztés, térségfejlesztés

Évtizedes vidékfejlesztési és pályázati munkájukat és tapasztalataikat elismerve több térségi illetve megyei projektben kaptak feladatot, vállaltak partnerséget. Az **Európai Unió** által támogatott **LEADER+** program keretében a **Vasi Hegyhát Akciócsoport** 100 millió forintos támogatást kapott, mely összeget helyi pályáztatás révén oszthatta fel a térség legfontosabb fejlesztései számára. A programban a Hegypásztor Kör kapta azt a megtisztelő feladatot, hogy ellássa a gesztorszervezeti feladatokat, vagyis koordinálja, dokumentálja az egész folyamatot a térségben közel két éven át.

Pannon Helyi Termék Klaszter

A Pannon Helyi Termék Klasztert 2005. október 3-án hozta létre tizenhárom, a Nyugat-Dunántúli Régióban működő szervezet, közel egy éves előkészítő munkát követően. A klaszter a régióban fellelhető és előállítható **mezőgazdasági és kézműipari termékek** összegyűjtését, hatékony előállítását, egységes arculatú megjelenítését, piacra jutásuk segítését tűzte ki célul.

Védett márkanév

A **Hegypásztor Kör**, mint a **Klaszter** egyik alapítója, kapta a megbízást a menedzsment feladatok ellátására. Így az egyesület koordinálta többek között a két nyertes pályázathoz kapcsolódó tevékenységeket. A **Regionális Innovációs Ügynökségnél** támogatott projektben a lehetséges értékesítési helyek feltérképezése, védjegyezés, WEB-áruház kialakítása, csomagolástechnikai és minőségbiztosítási fejlesztések zajlottak. A **GRIP-IT** elnevezésű nemzetközi programban olasz és cseh partnerekkel tapasztalatcserét valósítottak meg. Közösen dolgozták ki a helyi termékek nemzetközi hálózatának koncepcióját, áttekintették az Uniós védjegyezés lehetőségét, illetve a kereskedelmi szabályozásokat.

A klaszter tagjai között jelenleg helyi termelők, éttermek, szakmai szervezetek vannak, és szolgáltatásai között ugyancsak megjelennek a helyi termék-előállítással, helyi termékalapú gasztronómiával, turizmussal, kézművességgel kapcsolatos képzések, szakmai programok.

II. A kézműves tudás és örökség megőrzését és átadását célzó fontosabb projektek

Egy meghatározó projekt, mely koncentráltan a kézművességre fókuszál: A Kézműves Akadémia – Rokodelska Akademija-projekt

A Hegypásztor Kör szerepe ebben képzési programok lebonyolítása, **egy hobbi szintű valamint egy négyhónapos módszertani képzés illetve négy erdei iskolai program tema-**

tikájának kidolgozása és a mintaprogramok megvalósítása (kézműves erdei iskolai programok).

A szervezet vállalta egy népművészeti tábor szervezését, melynek szintén meghatározó eleme a kézművesség volt, valamint **kiadványok, szórólapok, katalógus és kézművességet népszerűsítő film elkészítését,** valamint információs táblák készíttetését, vásárokon való részvételt (mely a kézműves áruk értékesítése szempontjából sem elhanyagolandó) és végül, de nem utolsó sorban mesterségek műhelyének kialakítását. A Közösségi Házban illetve az oszkói Szőlőhegyen **fonó és fazekas illetve zsúpkészítő-műhely kialakítása, berendezése is megtörtént.**

2012. tavaszán megvalósult egy **„zsúptető készítő" képzés** (előzetesen a tematika részletes kidolgozásával), amit két irányban hirdettünk meg, egyrészt egy 520 órás képzés keretében, hátrányos helyzetű munkanélküli embereknek, másrészt egy rövidebb kurzust olyan érdeklődőknek, akik nem megélhetési szándéktól vezérelten szerették volna megtanulni a mesterség fogásait.

2012-ben elindult a **Kézműves Akadémia II projekt. Ennek fő célja a kézművesség és a turizmus minél szélesebb körű összekapcsolása**, és további képzések kifejlesztése, kipróbálása. A program keretében megvalósul pl. egy olyan egy éves képzés, **ahol hátrányos helyzetű fiatalok idős kézműves mesterek mellett** (szinte velük együtt élve) tanulják a mesterséget, és minden mást, amit a mester átadhat (életszemlélet, értékrend, tartás, stb.), a régi inasság mintájára, összekapcsolva korszerű turisztikai ismeretekkel is, amelyek hozzásegíthetnek egy kézműves műhelyt a fennmaradáshoz.

CCC (Cultural Capita Count):

Az Európai Unió transznacionális Közép Európa Programjának „Cultural Capital Counts" című projektje hat közép-európai ország - Ausztria, Lengyelország, Magyarország, Németország, Olaszország, Szlovénia - tíz térségét egyesíti. A projekt magyarországi partnere, az oszkói Hegypásztor Kör. Az érintett térségek célja közös: **azonosítani, felértékelni és tőkésíteni szellemi kulturális örökségüket**. A program feladata, hogy a regionális öntudat fejlődésével hozzájáruljon az adott régió vonzerejének növekedéséhez, mind a helyi lakosok, az idelátogató vendégek, mind a vállalkozók számára. Mindez az életminőség javulását és a versenyképesség növelését eredményezheti az adott régióban – esetünkben, a Vasvári Kistérségben.

Együttműködés szervezetekkel, személyekkel. Tapasztalatok, tanulságok:

A Hegypásztor Kör elmúlt 27 éves tevékenységét mindvégig a **partnerségi alapú hozzáállás jellemezte, és jellemzi ma is**. A **legnagyobb hatású együttműködési színtérnek tekinthető az egyesület partnersége személyes segítőivel, önkénteseivel, támogatóival.**

A **szakmai szervezetekkel** alkotott partnerségek általában valamely konkrét program mentén szerveződnek, és amellett, hogy fontos a hasonló tevékenységet végző szervezetekkel való együttműködés, nagyon sok pozitív impulzust hozhat, ha sikerül a miénktől szögesen eltérő területen működő szervezetekkel együttműködésre lépni.

Kiemelkedően fontosnak tartjuk a **média-kapcsolatokat** is, a helyitől az országos szintűig bezárólag.

Mitől jó? Eredmények

Az egyesület munkája, eredményei egyre szélesebb körben ismertek. Annak ellenére, hogy a visszajelzések nagyon jók, folyamatosan látjuk azokat a területeket, ahol még jelentős mértékben kell fejlődni. A legnagyobb pozitívumnak talán az tekinthető, hogy **folyamatok valósulnak meg, csak ritkán alárendelődve a „projekt-ciklusoknak**". Az egyesület annak ellenére, hogy kifelé nagyobb hatású programokat is megvalósít, mégis **megőrizte a közösségi jellegét,** a tagok-, segítők személyes részvételére alapozott működését.

Nehézségek, problémák:

Helyi közösség aktivizálásának megújuló problémái
Pályázati ráutaltságból fakadó nehézségek
Présházak megmentése kapcsán jelentkező problémák
Munkaszervezet működtetése

A vidék szempontjából a pozitív hatások, eredmények

A térségi megélhetés- és munkahely teremtés szempontjából az alábbi hatások tekinthetők kiemelkedőnek:

– **Folyamatos munkalehetőség teremtése** a hátrányos helyzetű vasvári kistérségben (az elmúlt 12 évben 5-20 fő között mozgott az egyesület főállású munkatársainak száma, emellett kb. ugyanekkora létszám került ki az időszakos munkavégzésre bevont munkanélküliek közül).

– **Kiegészítő jövedelmek teremtése** az erdei iskolai programokba bekapcsolódó térségi vállalkozások, gazdák, kézművesek számára, segítve a hagyományos értékek fennmaradását.

– Közreműködés a hegyháti **Foglalkoztatási Paktum** létrehozásában és működtetésében, ami ugyancsak közvetlen munkahely-teremtő aktivitásokat eredményezett.

– A **térség szőlőhegyei iránti érdeklődés** megélénkülése, mind a helyi lakosság, mind a turisták, egyéb külső szereplők körében.

– A **térségi LEADER+ program** gesztori teendőinek ellátása, melynek időszakában 40 feletti sikeres projekt valósult meg a térségben.

– Pannon Helyi Termék Klaszter elindítása, segítése

15. Művészetek Völgye

Különlegességét, egyediségét rendkívüli sokszínűsége mellett az adja, hogy a falvak életterében, egyedi, utánozhatatlan helyszíneken, a helyiek vendégszeretetével fűszerezve zajlik, s mindezek mellett töretlenül kitart az értékközvetítés mellett.

A kultúra közvetítésén messze túlmutató – a közösséget és együttlétet elősegítő, a toleranciára, a művészetek szabadságára, a kulturális minőség csökönyös megtartására épülő, politika és bulvármentes fesztivált a falvak lakói, az évenként több százezres (túlnyomó többségben fiatal) közönség, a támogatók, a szervezők, művészek, művészeti csoportok példamutató együttműködése teremtette meg és tartotta életben, állami támogatás hátterével.

A Művészetek Völgye települései: A Művészetek Völgye helyileg Magyarországon, a Balaton-felvidék és a Bakonyalja találkozásánál, a Dörögdi-medencében valósul meg. Központi települése Kapolcs, ahol megszületett a rendezvény gondolata. Fejlődésének csúcspontján már 7 település adott helyet a programoknak, illetve volt részese a fesztiválnak: Kapolcs, Vigántpetend, Monostorapáti, Taliándörögd, Öcs, Pula, valamint a „Völgytornác"-ként bekapcsolódó Nagyvázsony.

A csatlakozás nem kényszer volt, a települések saját indíttatásból, maguk igényelték a részvételt. Gyakorlatilag úgy, hogy Magyarországon még nem létezett a LEADER program, ezek a települések maguk érezték az összefogás, együttműködés, együttgondolkodás szükségességét földrajzi összetartozásuk, történelmi múltjuk, hagyományaik révén, valamint Kapolcs példájának köszönhetően.

A Művészetek Völgye hatása a helyi társadalomra, Kapolcs és a csatlakozó települések fejlődésére

A Művészetek Völgyét a térség fejlődése szempontjából nagy jelentőségű, meghatározó változásokat eredményező folyamatként értékeljük:

– Hozzásegítette a térséget, hogy jelen legyen a hazai turizmus kínálatának térképén.

– Át- és újraértékelte a lokalitás potenciáljait, bizonyította, hogy rurális környezetben is lehetséges változatos, igényes kulturális produkciók megvalósítása, ennek nyomán olyan pótlólagos erőforrások vonódtak be a gazdasági folyamatokba, amelyeket a turizmus képes piacosítani.

– A településeken, a lakosságban megjelent az igény és a fesztivál révén megteremtődött a lehetőség a helyszínek, a porták rendezésére, gondozására.

– Előtérbe került a helyi természeti, épített és kulturális értékek megőrzésének fontossága.

– Megindította a helyi aktivitást, kooperativitást. (Példa erre számos - mintegy 40 - új civil kezdeményezés, szervezet, kör bejegyeztetése, új kulturális és művészeti csoportok elindulása.)

– Nagyban hozzájárult az új helyi identitás megfogalmazódásához, új attitűdök kialakulásához.

– Pótlólagos munkalehetőségeket, ezáltal többletjövedelmeket biztosít.

– Fiatalokat inspirált hagyományőrzésre, kézműves tevékenységek elsajátítására, közösségi tevékenységekre;

– Különleges atmoszféra termelődik, ami sehol másutt nem reprodukálható, a hangulatok, érzések, élmények, az „itt – és együtt" élményét megismételhetetlenné, egyedivé varázsolják.

Financiális háttér – azaz mindezt miből?

Pályázatok

A pénzszerzés egyik módja a különböző pályázatokon való sikeres részvétel. A kezdetekkor a pályázati lehetőségek száma igen alacsony volt, később azonban ez fokozatosan növekedett. Az évek során szerzett pályázatírói tapasztalatok során egyre gazdagabb háttéranyaggal rendelkeztek a dolgozatok. A nehézség abból adódik, hogy a pályázatok többsége

közvetlenül a fesztivál előtt vagy után kerül kiírásra, így hiába lenne képes a szervezőgárda hosszú távú tervek kidolgozására, a pályázati rendszer bizonytalan helyzetbe kényszeríti őket. Az utóbbi évek azonban ezen a területen újra csökkenő lehetőségeket hoztak.

Szponzoráció

A kulturális területek szponzorálása Magyarországon nem megfelelő, a nagy vállalatok inkább sportrendezvényeket, ingyenes tömegrendezvényeket finanszíroznak, mert azok támogatása nagyobb reklámértéket jelent számukra. Mivel folyamatosan jelen akarnak lenni a reklámpiacon, stratégiájukkal nem összeegyeztethető az eseti megjelenés.

Kezdetben ezzel a problémával néztek szembe a Művészetek Völgye szervezői is. A szponzori kör az évek folyamán elég változó volt, de kialakult az állandó, megbízható támogatók köre.

Saját bevétel

A saját bevétel több tényezőből tevődik össze:

– jegyár bevétel

– vásárokból keletkező bevétel

– vendéglátóktól származó bevétel

– saját ingatlanok bérleti díjából

A Művészetek Völgye **„haszna**" nagyon magas, nem mérhető. Ha csak a fentebb felsorolt **beruházások, projektek megvalósulását** nézzük, melyeket közvetlenül a fesztivál generált, illetve az Egylet valósított meg, már akkor is az (értékük meghaladja a 200 millió Ft-ot). De figyelembe kell vennünk a Völgyben élők életminőségének javítását, a helyi lakosság bevételeinek, ezzel megélhetésének elősegítését, a települések fejlesztéseinek segítését. **Haszon a szemléletváltozás, az értelmiség bevonzása, a helyi kulturális, épített, természeti értékek megóvása, és különösen a helyi humán kapacitás, valamint a közösségek erősödése**! És nem utolsó sorban – egy 2004-es felmérés alapján – haszon az államnak a fenti „öngeneráló" vidékfejlesztési eredmények mellett a fesztiválállátogatók által a program révén elköltött forintjainak ÁFA-bevétele, mely az akkor 60 milliós támogatás révén szakemberek számításai alapján 130 millió Ft bevételt generált az államnak.

Vidékfejlesztési szempontból az első, tudatosan vidékfejlesztései projektnek nevezhető a „0. ÉV" projekt 2000-ben. Célja: a fesztivál alapjain a falunak új arculatot, karaktert adni. Stratégiájuk vezérvonala: a jellegzetes értékeket megtartva és megőrizve, modern mintafalu kiépítése, megteremtése, a helyiekkel közösen.

2008-ban azonban elkezdődött a **LEADER** csoportok szerveződése. Az első gondolat az volt, hogy a Művészetek Völgye 6 települése alakítson egy csoportot. Később pedig helyet adott a vidékfejlesztési stratégián, és annak megvalósításán tevékenykedő szervezetnek, az Éltető Balaton-felvidékért Egyesület LEADER HACS-nak (Helyi Akciócsoport). Hat település helyett immár 60 település hosszú távú vidékfejlesztései stratégiájának kidolgozásába és megvalósításába kapcsolódott be az iroda, vele az Egylet és a Völgytelepülések.

A térségben azóta megvalósult tevékenységek, fejlesztések megvalósulása vitathatatlanul köthető a Művészetek Völgye Fesztiválhoz, a Kapolcsi Kulturális és Természetvédelmi Egylet tevékenységéhez, a települések partnerségéhez.

Mindezeket segítette a fesztivál az alábbiakkal:

- Szemléletformálás.
- A helyiek tenni akaró szándékának megerősítése.
- Neve, elismertsége, „súlya" lett a Völgytelepüléseknek (más mércével mérték őket például egy-egy pályázat elbírálásánál. Pl.: a csatornázás úgy készülhetett el, hogy a rendszer nem csak a falvak lakosságát, de a 200 ezer fős látogatói létszámot is képes legyen kiszolgálni, elbírni).
- Gondolkodást, együttgondolkodást indított el.
- Segítette az elképzeléseket stratégiába foglalni.
- A stratégiában megfogalmazott kis lépésekhez erkölcsi és anyagi támogatást nyújtott.
- Segítette ráirányítani a mindennapok során feledésbe merült, elsikkadt helyi értékekre a figyelmet, felkarolta, ösztönözte, segítette azok megmentését, helyrehozatalát, vagy maga tett lépéseket érdekükben.
- Segítette az állam által nyújtott lehetőségek helyben, vidéken való megértését, és segítette a lehetőségekkel való élni tudást.

16. Varsány a Palóc út mentén

Varsány község Nógrád megyében található, közel a Szlovák határhoz. 1700 lakosú, római katolikus emberek lakta település. Megállapítható, hogy a jelenlegi szécsényi kistérségen (2013. január 01-től szécsényi járáson) belül a fejlettebb falvak közé tartozik.

Több mezőgazdasági és ipari kisvállalkozásnak biztosított helyben a megélhetése. Dinamikusan, bár még mindig nem a kívánt tempóban fejlődik a település.

Felismerte a lakosság, hogy csak a civil szervezetek, a vállalkozások, az egyház és az önkormányzat szoros együttműködésével lehet eredményeket elérni. 12 jól működő civil szervezet ad egyfajta hátteret a mindennapi munkához. Tevékenységüket az alábbi területeken végzik: kultúra, sport, falufejlesztés, hagyományőrzés, kézművesség, turizmus, szociális ügyek, oktatás.

Az állami források, mely önkormányzatok esetében normatívaként, a civil szférában elsősorban pályázatok keretein belül jelentkeznek, nem biztosítják kellő ütemben az európai uniós elvárások szerinti fejlődést. A Leader programok adnak hátteret a vidéki élet sokszínűségében rejlő lehetőségek kiaknázására. Mindezek mellett szükség van egy igen jól szervezett munkára, szakemberekre, precíz, pontos, naprakész munkavégzésre.

Varsány Község Önkormányzata a Cserhát Natúrpark tagja.

Kézműves értékek, helyi termékek

A vidéken élő emberek mindennapi életéhez még ma is szervesen hozzátartozik a hagyományok ápolása. Megfigyelhető, hogy egyre többen előtérbe helyezik a kézműves tárgyak használatát. A természetes anyagból készült termékek között jobb élni, közelebb van az emberekhez. Ezek a gondolatok vezérelték a varsányi székhelyű Nógrád Megyei Kézműves Műhely Egyesület tagjait, amikor kihasználva a kapcsolódás lehetőségét, csatlakoztak a Nógrád Turizmusáért Egyesület által működtetett Kézművesporta fenntartásához. Egyfajta bázisa lett a ház a turisztikai célú szervezeteknek.

2012 különösen nagy változást hozott nemcsak a szervezetek, hanem a falu közösségének az életébe is. Beigazolódott, hogy a **Kézművesporta** egy olyan **közösségi színtér**, ahol minden korosztály jól érezheti magát. A Nyitott Műhely Galériák rendezvénysorozat több Nógrád megyei települést érintett.

Varsány községben éves szinten több nagyszabású rendezvény zajlik.

„Tájak, Ízek, Kultúrák", Lepényfesztivál, Muzsikáló Templomkerti koncertek, Szent Mihály napi Palóc búcsú. A rendezvényekre több ezer ember látogat, évről évre nő a számuk. Ez arra ösztönzi a szervezőket, hogy mindig új elemekkel gazdagítsák a programokat. Azonban a hagyományőrzés, a helyi termékek és kézművesek vására, a palóc gasztronómia minden esetben jen van.

A Nyitott Műhely Galériák program költségvetése:

támogatási összeg: 3.236.116.- nettó 2.548.123.- utófinanszírozott, hitelfelvétel vált szükségessé

Térség identitástudatának, környezet-és egészségtudatos életmódjának fejlesztése, a fenntartható gazdasági együttműködés erősítése jogcím.

A Kézművesporta kialakításának költségvetése:

támogatási összeg: 10.944.464 Ft utófinanszírozott, hitelfelvétel vált szükségessé

Turisztikai tevékenységek ösztönzése jogcím.

A támogatásból kialakításra került: 2 műhely (új épités) nyitott szín kemencével, mely 50 fő befogadására alkalmas, felújításra került egy palóckontyos ház, melyben 2 vendégszoba, konyha, további külön bejáratú férfi és női mosdók.

Jelenleg futó program, melyet a Nógrád Megyei Kézműves Műhely Egyesület bonyolít: EACEA –Európa a polgárokért program címe:

„Korhatár nélkül" – 3 generáció kézműves mestereinek nemzetközi találkozója az idősek világnapján.

támogatási összeg: 25.000 EUR

Fejlesztési lehetőségek

Falugazdaság létrehozása. Termelői piac indítása 2013-ban a Kézművesportán. A faluközösség alkalmas volt régen és alkalmassá tehető ma is arra, hogy önmagát, ÖNMAGA GAZDASÁGÁT megszervezze. Az a tervünk és az érdekünk, hogy az önkormányzatnak legyen gazdasági háttértevékenysége, termelése, szolgáltatásai, kooperációi, erőforrásai. Hiszen azért jött létre az önkormányzat, hogy minden törvényes eszközzel a közösséget szolgálja.

A falugazdaság létrehozásánál is figyelembe vesszük a helyi civil társadalom, és a vállalkozások véleményét. Meggyőződésünk, hogy velük együttműködve lehet előrelépni.

Összegzés

Megállapítható, hogy Nógrád megyében a falusi turizmus, a kézművesség fejlődése a helyi termelők elismertsége településenként, igen változó képet mutat. Komoly elhivatottság kell ahhoz, hogy a pályázati források bizonytalansága, valamint a hátrányos helyzetű térségekben még inkább érezhető válság ellenére, továbbá az adózás folyamatos változásait követően, to-

vább folytatódjon a falusi vendéglátás, vagy új vendégházak jöjjenek létre. A hagyományőrzés, a helyi termékek piacra jutása egyre inkább igényként jelentkezik. Tény, hogy nincs más megoldás, jövedelem kiegészítésre szinte ez az egyetlen alternatíva a vidéki kis falvakban. Természetesen hozzátéve, hogy valamennyi szervezettel, amelyek érdekeltek a vidékfejlesztésben és a turizmusban, összehangolt, **folyamatos együttműködésre van szükség. Értem itt az önkormányzatokat, a Leader csoportokat, a megyei, térségi, járási hatókörrel rendelkező turisztikai szervezeteket- Palóc út Egyesület, Nógrád Megyei Kézműves Műhely, Nógrád Turizmusáért Egyesület, Novohrad-Nógrád Geopark, Cserhát Natúrpark-, de kiemelt szerepet kell tulajdonítani a turisztikai vállalkozásoknak, és az országos hatókörű szervezeteknek is.**

Értékek, egyedi értékek, márpedig vannak. Palóc tradíciók, palóc gasztronómia, ehhez társítható fesztiválok, folklór és néphagyományok, máig élő népviselet, a népi építészet gyöngyszemei. Különleges táji és természeti adottságok, amelyek máshol nem láthatók.

Kérdés, hogy elegendő pénzt fordítunk-e marketingre. Mert tudvalévő, hogy megfelelő PR nélkül nem adható el a legjobbnak vélt desztináció sem. Másik kérdés, hogy az Észak-Magyarországi Régión belül, kellő súllyal szerepel-e a különböző marketing akciókban Nógrád megye, Heves és Borsod-Abaúj Zemplén megyék mellett. Mindkét felvetésre a válasz: nem. Nógrád megye a legelmaradottabb megyék egyike, ahol kiemelkedően magas a munkanélküliség. Kevés a nagyvállalkozás, ezért adóbevételre sem lehet komoly mértékben számítani. (Ez alól a rétsági kistérség kivétel, de köztudott, hogy a nagy cégek több évig adómentességet élveznek.) Tehát Nógrád megye kiemelt feladatként, fejlesztendő területként – többékevésbé érthető okok miatt – nem a turizmust jelölte meg. A régión belül pedig a gyógy-és termálfürdőkkel, a 3-4 csillagos szállodák nyújtotta szolgáltatásokkal, a borvidékekkel nehéz egy lapra kerülni.

A megoldást sajnos nem a létrejövő Turisztikai Desztináció Menedzsmentben (TDM) látom. Szervezeteinknek, - hangsúlyozva az összefogást - pályázni kell.

Minden lehetséges forrást fel kell kutatni sajtótájékoztatók szervezésére, média kampányokra, nyomtatott kiadványokra, bel-és külföldi kiállításokra, és nem utolsósorban az interneten való megjelenésre.

A Nógrád megyei falusi vendéglátás szervezésére, hatékony működtetésére a Falusi Vendéglátók Nógrád Megyei Egyesülete, 1997-ben történt megalakulása óta többet költött, mint Nógrád megye összességében. Természetesen fontosnak tartotta a szervezet, hogy a vendégházak ajánlatai mellett, programcsomagokat ajánljon az érdeklődőknek, tehát így szinte teljességgel bemutatta Nógrád megye turisztikai kínálatát. A kézművesség népszerűsítésére, a helyi termékek megismertetésére legtöbb figyelmet a Nógrád Megyei Kézműves Műhely Egyesület fordít megyei szinten.

17. Vidéki értékek – örökségek Baranyában

Baranyai példák – a megyei és régiós falusi vendégfogadás gyakorlatáról, helyzetéről, terveiről, szándékairól, a helyi együttműködés jellemzőiről, eredményeiről és gátló tényezőiről – különös tekintettel a tematikus utakra, hagyományokkal, népművészettel, vidéki örökséggel kapcsolatos elképzelésekre.

A felvetett kérdésre válaszolva - számot vetve az elmúlt bő évtizedre - 3 szakaszra tagolva jeleníthetjük meg Baranya megye, illetve a régió falusi vendégfogadásának gyakorlatát. Bemutatva helyzetét, eredményeit és gátló tényezőit, felelevenítve a helyi együttműködés jellemzőit és kiemelve fontosságát, valamint szólva a tervekről és szándékokról – különös tekintettel, a vidéki örökséggel kapcsolatos elképzelésekről:

I. szakasz (1995 – 2008 közötti időszak): „Gyarapodás" a baranyai falusi turizmusban („lódul a falusi turizmus szekere")

II. szakasz (2009 – 2012 közötti időszak): A válságok hatása a baranyai falusi turizmusra

III. szakasz (2013-tól): A jövő „útjai" a dél-dunántúli régió falusi turizmusában

Összegzés

A baranyai falusi turizmus fejlődéséhez és fejlesztéséhez jó adottságok és értékek gazdag tárháza áll(tak) rendelkezésre, de elkötelezett szereplők és együttműködés nélkül a fejlődés elképzelhetetlen. A „külső" befolyásoló tényezőket (jogszabályok, minősítési rendszerek, pályázati források) nem szabad figyelmen kívül hagyni, és ha azokban lehetőségeket látunk, akkor ragadjuk meg – ha akadályokba ütközünk, próbáljunk tenni az előrehaladásáért jó szándékkal vezérelve, szakmai indokokkal érvelve!

Ha a baranyai falusi turizmus fentiekben felvázolt „életszakaszaira" tekintünk, akkor elmondhatjuk, hogy a múlt pilléreire alapozva, a jelen völgyéből felkapaszkodva a „Vidéki örökség útjain" keresztül jutunk a jövőbe. Baranya és a régió falusi turizmusának meglévő értékeit őrizni és ápolni kell, az örökségeket – a helyi „szereplők" példás összefogásával – minőségi kínálatként érdemes megjeleníteni az emberek számára. Ennek érdekében megfelelő kommunikációs csatornákat és marketing eszközöket szükséges alkalmazni, hogy a „célcsoport" –hoz eljutva, azok tagjai mihamarabb felismerjék és érezzék: aki a baranyai térség és a régió falusi turizmusából, vidéki örökségéből ízelítőt kap, „kincsekkel" gazdagodva térhet majd haza! **A Hagyomány és kézműves utak kialakításában mintaként is szolgálhatnak a falusi turizmus baranyai példái - elemei, hiszen az országban még nagyon sok „kincs" rejtőzik a népművészet, a hagyományok, a kézművesség, a szellemi és tárgy örökség tárából.**

18. A falusi együttesek szerepe a szellemi kulturális örökség megtartásában

Célunk a tánc-, zene-, és szokáshagyományok megőrzése és átörökítése. **Arra törekszünk, hogy a hagyomány ne csak színpadi mozgalomként legyen jelen kulturális életünkben, hanem meghatározza egy tágabb közösség, egy település saját kulturális öröksége iránti viszonyát**. Olyan hagyományőrző mozgalmat építünk, melynek célja a nyugati (osztrák, sváj-

ci, svéd) hagyományőrzéshez hasonlóan, nemcsak a hagyományok színpadra állítása, hanem mindazoknak a tradícióknak a megismerése, ápolása és terjesztése, melyek az egészséges közösségek, a társadalmak összetartói szerte a világon.

A hagyományőrző tevékenység értelmezése

Tagságunk körében mozgalmunk évtizedes színpadi elvárasaiból következően, többnyire statikus hagyománykoncepció él. Ez azt jelenti, hogy a hagyományok színpadi formában jelennek meg, idillikus életképként, de ez a kép él magukban a hagyományok őrzőiben is. **A hagyományok értelmezése és mai életbe illesztése sokkal kevésbé része ennek a munkának, mint ahogy az a hagyomány funkciójából következően része lehetne.**

A hagyományőrzés feladatai az ICH és a kulturális trendek szellemében:

A közösségek feladata: **a kulturális arculat megőrzése**.

Ennek érdekében az első lépések:

- számba venni mindazokat az értékeket, amelyeket a közösség teremtett saját maga és a világ számára
- a helyi kulturális örökségre építve ki kell dolgozni a fennmaradás és megtartás stratégiáit.

Folyamatos működésünk fenntartása egyre nagyobb kihívások elé állít bennünket. Mivel tagjaink kistelepülések lakói, találkozunk mindazokkal a problémákkal, melyek a magyar vidéket ma jellemzik. Gondot jelent saját működésük fenntartása is, mert az önkormányzatok elszegényedésével már helyi támogatásra sem számíthatnak. Ezért elsődleges célunk annak tudatosítása, hogy a munka, amit évtizedek óta végeznek – a HELYI HAGYOMÁNYOK ÉS KÖZÖSSÉGEK FOLYAMATOSSÁGÁNAK FENNTATÁSA – olyan érték, melyre egy társadalomnak a legnagyobb szüksége van.

Ennek a gondolkodásnak, a hagyományokra épülő közösségi értékrendnek a képviselete és fenntartása legnagyobb feladatunk.

Mesterségem Címere

A használható hagyomány, – a népi kézművesség stratégiája

SWOT analízis, jövőkép, stratégiai célok és feladatok,
a népi kézművesség helye a Nemzeti Vidékstratégiában,
kapcsolódása más kormányzati területhez
Fő stratégiai területek, kitörési pontok és teendők

Mesterségem címere
– a használható hagyomány,
a népi kézművesség stratégiája

SWOT analízis, jövőkép, stratégiai célok és feladatok,
a népi kézművesség helye a Nemzeti Vidékstratégiában,
kapcsolódása más kormányzati területhez
Fő stratégiai területek, kitörési pontok és teendők

Készült
a Nemzeti Agrárszaktanácsadási, Képzési és Vidékfejlesztési Intézet
megbízásából

2013

Hagyományok Háza

Konzorciumi partnerek:
Népművészeti Egyesületek Szövetsége
Muharay Elemér Népművészeti Szövetség

Projektvezető: Beszprémy Katalin

Szakértők:
Ament Éva, Beszprémy Katalin, Budai Krisztina, Cs. Nagy Ágnes, Debreczeni János, Endrédi Melinda, Erdős Balázs, F. Tóth Mária, Fecske Pál, Gábor Eszter, G. Fekete Éva, Galánfi András, Guiprechtné Molnár Erzsébet, Hajnal Tamás, Héra Éva, Igyártó Gabriella, Komjáti Tamásné, Kovács István, Krizsán András, Nagy Dénes, Pál Miklósné, Polyák Albert, Pongrácz Zoltán, Prokné Tirner Gyöngyi, Sándor Ildikó, Skrabut Éva, Szabadkai Andrea, Szalay-Zala Andrea, Székely Éva, Varga Zsófia, Vranesics Ágnes

„Népet csak egészében lehet megismerni. A nép dalát is csak az érti igazán, aki ismeri szokásait, ruházatát, ételét, építkezését, egész életét. És viszont. Akármilyen alapos részlettanulmány csonka marad, ha nem terjed ki figyelme a nép életének minden jelenségére. Csak így jutunk el végre olyan fokú nemzeti önismeretre, amely egyrészt kielégíti a tudomány igényeit, másrészt gyakorlati életünk formálására is kihat."

Kodály Zoltán

„Az alkotó, értéktudatos közösségi lét az ember lelki egészségéhez is hozzájárul."

Kopp Mária

„Egy kultúra teljes kimúlását az jelzi, ha maradványait múzeumokba, skanzenekbe, kiállításokra gyűjtik, néprajzi érdekességként mutogatják, maguk, az ott élők is csak múzeumokból ismerik."

Benedek István

A Nemzeti Vidékstratégia fejlesztési irányai között meghatározó szerepet kell biztosítani a kézművességnek, hogy egy-egy kistérség saját kulturális, hagyományos értékeit, arculatformáló vidékfejlesztő erőként használja fel. Erősítheti a térségek népesség megtartó erejét, hozzájárulhat a munkahelyek megtartásához és létrehozásához.

A kézművesség egyszerre gazdasági és kulturális tevékenység, közösségformáló módszer és lehetőség, személyiségformáló, identitásalakító erő. A magyar vidéken még jelenleg is sok helyen rejtett vagy elfeledett formában, de megtalálható a hagyomány, a szokásrendszer, a településre, a tájra jellemző népi kézművesség, amit fel kell tárni és újraéleszteni. Pszichológusok bizonyítják, hogy azok, akik jó közösségben, közösségi értékek által meghatározott értelmes munkával töltik ki életüket, kreatívabbak, egészségesebbek és az előttük álló nehézségeken könnyebben úrrá lesznek. Ez azon múlik, hogy van-e olyan értelmes cselekvési program, ami közösséget teremt, hogy van-e olyan vezető, aki közvetíteni tudja a helyi társadalom számára. A cselekvési programok között kiemelt szerepet kaphat a hagyományőrzés különféle fajtája, mely szerencsés esetben gazdasági haszonnal is párosul. A stratégia célja, hogy bemutassa mindazon lehetőségeket, melyek egyaránt hozzájárulnak a személyek kibontakozásához, az értelmes élethez, a települési közösségek szerveződéséhez, megélhetéséhez, a helyi gazdaság megerősítéséhez.

Az egyén és a helyi közösségek önkifejezéséhez kitűnő lehetőségeket kínál a népi kézművesség különböző ágainak feleleventése, különösen, ha a helyi hagyományokra épül. Ezek a XXI. század mindennapi életében is funkcionális szerepet kell, hogy kapjanak. A fazekasműhelyek, fafaragó közösségek, hímző körök, kosárfonó csoportok, bőrművesek, szíjgyártók, nyergesek, gyapjú- és vászonszövő csoportok illetve az egyének alkotásai nemcsak az örömszerzés forrásai, hanem míves, funkcionális termékek.

A kreativitás és a kultúra, ill. az azokhoz kötődő iparágak terjeszkedése nem csupán a társadalmi-kulturális mozgások eredménye, hanem az európai versenyképességet erősítő stratégiáé is. A kreatív ipar ma a világ egyik legfejlődőbb ágazata. Az örökségvédelem, ezen belül a népi kézművesség, ezen iparág része, amely versenyképes munkahelyeket teremt.

Célunk, hogy szakmai javaslataink keretet biztosítsanak a közös gondolkodásnak, hogy olyan középtávú, térségi és helyi fejlesztési – fejlődési programok létrejöttét segítsük, melyek

a helyi hagyományokon alapulnak, hitelesen, minőséget garantálva reprezentálják településüket, térségüket, hozzájárulva az országimázs újabb arcához.

A népi kézművesség jelenlegi helyzetét és jövőjét elemezve a következő SWOT analízisek készültek:

Jogi, gazdasági környezet

ERŐSSÉGEK	**GYENGESÉGEK**
Kormányzati szándék: készülhet népi kéz-műves stratégia	A terület több szaktárcához tartozik, amelyek között nincs párbeszéd
A népi iparművészettel kapcsolatos állami feladatokról szóló 114/2004. (IV. 28.) Korm. Rendelet	Fiskális politika dominanciája a szellemi és tradicionális értékekkel, a nemzeti kultúra értékeinek megőrzésével szemben
12/2004. (V. 21.) NKÖM rendelet a népi iparművészettel kapcsolatos állami feladatok végrehajtásáról	A civil törvény módosítása által okozott nehézségek miatt az egyesületek munkája ellehetetlenedik
Hatályos Hungarikum törvény megléte	A népi kézművesség fogalom egyértelmű meghatározásának hiánya, ebből eredően a fogalom eltérő tartalmú alkalmazása a törvényekben, rendeletekben
Magyarország csatlakozása a Szellemi kulturális örökség megőrzéséről szóló UNESCO egyezményekhez	Jogbizonytalanság
A 2007.évi CXXVII. Törvény. /ÁFA törvény/ VI. fejezet 85.§ n.) pontja alapján a tevékenység közérdekű jellegére tekintettel mentes az adó alól	A vállalkozások magas adminisztrációs terhei
	Adózási jogszabályok gátja
	Pénzügyi, számviteli terhek
	A telephely, műhely működési engedélyek kiváltásának differenciálatlansága a hatósági szabályozásban
	Pályázati támogatási lehetőségek szűkössége, bonyolultsága, utófinanszírozásból adódó problémák
	A népi kézművesség területén megvalósítható tevékenységi, vállalkozási struktúra nem megfelelő
	Értékesítési (bolt) hálózat hiánya
	A minőségi és kezdő vállalkozások létrejöttének ösztönzésének, és fennmaradásuk segítésének hiánya
	Páva védjegy alkalmazása esetleges, így nem alakult ki a társadalmi elismertsége
LEHETŐSÉGEK	**VESZÉLYEK**
Őstermelői igazolvány kiterjesztése a népi kézművesek számára is	A hiteles, értékes, magas élőmunka igényű termékek kiszorulása a piacról
Szociális önfoglalkoztatás kiterjesztése a népi kézművesekre is	A népi kézművességgel foglalkozó mesterek egy része nem piacképes, vállalkozásukat képtelenek fenntartani
Népi iparművészeti tevékenység áfa-mentességének biztosítása a szervezetek esetében is	Kezdő vállalkozások tőke és a piac hiánya miatt nem tudnak fennmaradni,
Kistermelői értékesítés kedvezményeinek kiterjesztése a népi kézművesek számára	Utánpótlás hiánya

a T/7955. számú „a munkahelyvédelmi akciótervben foglaltak megvalósítása érdekében szükséges egyes törvények módosításáról” szóló törvényjavaslat 4.§-ban a 25 év alatti, és az 55 év feletti foglalkoztatott után igénybe vehető adókedvezmény. Javaslat: indokolt módosítani a kedvezmény igénybevehetőségének határait	A jelenleg még élő, európai szinten is egyedülálló tudás folyamatosan elvész, visszaszorul mint közösségépítő és gazdasági tényező
Hálózati, együttműködési rendszerek megfelelő kialakítása, kihasználása, összekapcsolása (Szövetkezeti és klaszter szervezeti formák népszerűsítése)	Jogi és értékesítési bizonytalanságból adódik a pályaelhagyók számának növekedése
Gyermekjáték (38/2011. (X. 5.) NGM rendelet a gyermekjátékok biztonságáról) A rendelet hatálya alól ki kell venni a kézműves termékeket. Azokra vonatkozóan egy a kistermelői rendelethez hasonló könnyített jogszabály megalkotása szükséges.	
Köztéri játszóterek szabványainak újragondolása faragott játszóterek, mint hugarikumok újbóli elterjedése érdekében	
Helyi termék prioritás a VM stratégiában, jogszabályaiban, helyi kézműves termék meghatározása, helyi élelmiszer, feldolgozott kézműves élelmiszer és népi kézművesség együttes termékskálája	
A Páva védjegy alkalmazása, megerősítése nemzeti védjeggyé emelése	
Városokban működő népi kézművesek, szervezetek is jussanak vidékfejlesztési pályázati forrásokhoz, hogy ezzel is a vidéki tevékenységeket segítsék	
Megfelelő bolthálózat (galéria, mesterporta, nyitott műhely, műhelygaléria, Kincseskamra) létrehozása.	
A közterületen történő árusítás szabályozása a hiteles, minőségi termékek védelme érdekében.	
A kézműves termékek előállításához szükséges alapanyagok megtermelésének lehetőségeit segítő jogi szabályozások megalkotása	
A Közoktatási törvény módosítása annak érdekében, hogy pedagógus, Népi játék és kismesterségek oktatója végzettségű kézművesek is oktathassák iskolarendszerben a kézművességet	

Társadalmi elismertség – társadalmi környezet

ERŐSSÉGEK	GYENGESÉGEK
A Hagyományok Háza az alkotók, bírálók, zsürőrök véleményét, szemlélet változását folyamatosan követő minősítő tevékenysége	A népi kézművesség általános társadalmi megbecsültsége főleg az ismeretek és a megfelelő marketing hiánya miatt még mindig alacsony.
NESZ, mint az alkotókat összefogó érdekképviselet, szervezetileg országos lefedettséget biztosító civil szervezet működése	A köztudatban a divatos, közhelyszerűen ismert kultúrák mellett a tájegységekre jellemző népi kultúra ismeretének hiánya
Helyi, térségi és nemzeti értékeink felismerésének, elfogadásának általános fokozódása	A zsűrizett népi kézműves tárgyak a piacon nincsenek megkülönböztetve a gagyitól (védjegy).
Hungarikum törvény konzekvens, szakmailag hiteles végrehajtása a helyi és országos értékleltár kidolgozásával	Gyenge PR.
A Szellemi Kulturális Örökség megőrzéséről szóló UNESCO egyezmény - további bővítési lehetőségek kihasználása a népi kézművesség területén	Médiában való jelenlét hiánya.
Kézműves tárgyak, alkotások felértékelődése (a tudatos vásárlók szemében megnőtt az egyedi, a kézzel készített termékek értéke)	Állami és egyéb támogatások hiánya, kiszámíthatatlansága.
Népművészet Ifjú Mestere, Népi Iparművész, Népművészet Mestere cím társadalmi rangot, elismerést jelent	Profi menedzsment hiánya.
	Hiteles, szakmailag, társadalmilag elfogadott, ismert, ikon emberek hiánya
	Az érdekképviselet, érdekvédelem alacsony hatásfokon működik.
	A működést segítő feltételek hiánya nagymértékben befolyásolja a gyermek-, ifjúsági-, felnőtt alkotó-, szakmai közösségek számát
LEHETŐSÉGEK	**VESZÉLYEK**
Szemléletformálás a média és az oktatás segítségével	A hagyományos népi kultúra nem tölti be közösségmegtartó, identitásnövelő erőt képviselő szerepét
A hagyományismeret, népi kézművesség NAT-ba, helyi tantervbe való beemelése, alkalmazása	Szakköri élet megszűnése, az iskolákban és a közművelődésben egyaránt, a szakmai közösségi tevékenységek háttérbe szorulását eredményezheti
Szakképzés erősítése – Kulturális és nemzeti örökségvédelmi szakképesítés belső tartalmának kidolgozása	A civil szervezetek gyengülésével veszélybe kerülhet a kézműves tevékenység jövője.
A népművészeti, a népi kézműves tudás széleskörű ismertté tétele, gyermek, ifjúsági és felnőtt alkotókörökben, közösségekben	Gyenge érdekérvényesítő, érdekvédelmi képesség
Az alapfokú művészetoktatási képzésben tiszta profilú népi kézműves tanszak létrehozása	Elöregedés
Hungaricum értéktárak kialakításában – a kézművesség esetében - a NESZ, a Hagyományok Háza, valamint további szakemberek bevonása	Szakmák kihalása.

Szervezett együttműködés a falusi-, és kulturális turizmussal	A Hungarikum törvényt és a szellemi kulturális örökségvédelmet még nem követi a szakmai minőség védelme, befogadásukat nem segítik az értéket megkülönböztető kedvezmények. Az értékek devalválódása
Stratégiai partnerek összehangoltabb, tudatos együttműködése, programalakítása	
Helyi termékek helyi kézműves csomagolása, helyi termelők, kézművesek, vendéglátók együttműködésének támogatása a nagyobb hozzáadott értékű termékek létrehozása érdekében	Az átlagember szemében nem válik élesen ketté az értéktelen és a hiteles alkotás
Nemzeti, helyi identitást erősítő viseletkultúra széleskörű bemutatása, használhatóságának, esztétikai értékeinek megismertetése, megkedveltetése	Vásárlóerő fizetőképességének csökkenése, az árcentrikus választás erősödése
Autentikus kortárs népművészeti tárgyak használatának széleskörű bemutatása, ünnepi és hétköznapi alkalmakkor, esztétikai értékeik és praktikusságuk hangsúlyozásával.	Minőségi problémák tisztázatlansága az ellenőrizetlen, nem zsűrizett helyi termékkel kapcsolatban
Tudatos vásárlók, lokálpatriotizmus, lojalitás erősítése.	
Az alkotó mesterek tevékenységének, személyiségének garanciái a termékértékesítés során. Ezeknek a szubjektív értékeknek alkalmazása a reklám- és marketing tevékenységekben.	
Nemzetpolitikai szintre emelni a népi, nemzeti értékeket.	
Hiteles személyek megnyerése, bekapcsolása a hagyományok megszerettetésének, terjesztésének, támogatásába	
A települések helyi, térségi fejlesztési tervében jelenjen meg az adott térség, település építészeti, kézműves hagyományait megjelenítő arculat	
Nemzetközi megbecsültség kivívása - erősebb jelenlét a kulturális diplomáciában. Kulturális évadok jobb kihasználása a nép-művészet szempontjából.	

Működési környezet

ERŐSSÉGEK	GYENGESÉGEK
Kézműves alkotóházak megléte	NEA, és más pályázati lehetőségek beszűkültek, nem nyújtanak fedezetet a biztos működéshez, ezért a meglévő alkotóházak, mint szakmai tudásbázis központok, és közösségi terek sorsa bizonytalan
Közösségi színterek bővülése (LEADER)	Vásárok, fesztiválok színvonala változó. Sokszor keveredik az értékes az értéktelennel, a vásárló pedig ismeretek híján nem tudatos,
IKSZT közösségi terek megjelenése a hagyományos kulturális intézmények mellett	A fesztiválszervezők a kézművesekből csupán profitálni akarnak, magas a helypénz, szerény a vásárlóerő, a mesterségbemutatókat – különböző minőségű – attrakcióként és nem értékközvetítés, hagyomány átörökítésként kezelik.
Megnőtt a helyi piacok, fesztiválok száma: amelyek lehetőséget biztosítanak az értékesítésre, bemutatkozásra	Kevés a mesterségéből élő, professzionális, a szakmájukat vállalkozóként folytató kézművesek száma.
Múzeumi, és egyéb közművelődési programok kiszélesedése	Az utófinanszírozó, fejlesztési pályázatok nem, vagy nehezen működnek ebben a körben, mivel az egyesületek és mesterek tőkeszegények
Falusi turizmus erősödése, követendő példák elterjedése a népi kézművesség és a turizmus együttműködése	Kevés a népi kézművességet érintő, alkotást, működést, innovációt ösztönző pályázat
	A kézművesek nem rendelkeznek a pályázatíráshoz szükséges tudással, technikai, infrastruktúrális feltétellel
	PR és marketing a szükséges fedezet hiányában alacsony színvonalú vagy nincs, a közmédiának pedig ritkán témája a népi kézművesség
	A kézműves termékekről szóló információk eljuttatása nehézkes a potenciális vásárlókhoz
	A népi kézművesség közösségi tereinek infrastruktúrája szegényes. Az alkotások bemutatásához vagy a tevékenység műveléséhez szükséges eszközök, épületek száma, fogadótere szerény
	A népi kézművességért dolgozó, menedzsmenttudással rendelkező főállású szakemberek száma alacsony
LEHETŐSÉGEK	**VESZÉLYEK**
A létező közösségi színterek tevékenységének összehangolása, működő, a lakosság széles rétegeit vonzó hiteles, hagyományőrző kézműves programokkal történő kitöltése	A meglévő intézmények, közösségi terek működési feltételek hiánya miatt kiürülnek
A fesztiválok, rendezvények összehangolása, mert ezek gyakran kioltják egymást	A fesztiválok, vásárok mennyiségével párhuzamosan nő a kereskedők, viszonteladók részvétele is, ami sokszor minőségromláshoz vezet.
A népi kézművesség műveléséhez szükséges épületbeli és tárgyi infrastruktúra bővítése	A piac, az olcsó termék diktálja az alkotások irányvonalát, mely minőségi romláshoz vezethet.

A népi kézművességért dolgozó, menedzsmenttudással rendelkező főállású szakemberek számának növelése	Az önfoglalkoztatású kézműveseket nem támogatja a jelenlegi gazdasági és jogi szabályozás
Vásárok, helyi rendezvények esetében a helypénz megállapítás szempontjából más-más kategóriát alkossanak a kereskedők, viszonteladók és az alkotó kézművesek	Megélhetési problémák kezdő és a mesterséget évtizedek óta folytató mesterek esetében is
Népművészeti termékek állandó értékesítési helyeinek létrehozása	Gazdasági válság miatt alacsony kereslet
MNVH által nyújtott stratégia nyitott lehetőségeinek kihasználása (témák felvetése, bírálatok.. stb.)	Távol-Keleti termékek árasztják el a piacot, amivel szemben a magyar kézművesek portékái nem versenyképesek.
A turizmus és a hiteles, értékes kézművesség összekapcsolása, együttműködése – tematikus kézműves, hagyományutak, mű-helylátogatási - programok rendszerének kialakítása	A pályázati rendszer kiszámíthatatlansága, a működési feltételek bizonytalansága miatt a népi kézművességgel foglalkozó egyesületek, közösségek léte, alkotóházak, kézműves közösségi terek fenntartása veszélybe kerül
A falusi turizmus színtereinek, a lokális kultúrát képviselő hiteles tárgyi környezetnek kialakítása, alakítása	
Szakmai színvonal erősítése védjeggyel Országos védjegy – helyi termék védjegy (ellenőrizhetőség biztosítása)	
A népi kézművességet támogató gazdasági és jogi környezet következtében az önfoglalkoztatás növekedése vidéken	
A népi kézművesség kiegészítő tevékenységként való megjelenése a családi gazdaságoknál – bedolgozói jogviszony rendezése, teljes értékű munkaviszonyként való kezelése	
Kedvező adózási környezet biztosítása	
Célzott nemzeti és nemzetközi marketing	
A szakterületet, a népi kézműves szakmákat érintő, ösztönző pályázati lehetőségek megteremtése	
NESZ rendelkezzen kamarai érdekképviseleti jogokkal	

Népi kézműves szakmai környezet

ERŐSSÉGEK	GYENGESÉGEK
Hagyományok Háza szakmai, és értéket ösztönző hatósági minősítő tevékenysége	Csökken a kézművesek száma.
Népművészeti Egyesületek szakmai szerepvállalása	Magas a mesterek átlagéletkora, egyes szakmákban nincs utánpótlás.
Országos Képzési Jegyzékben a népi kézműves szakmák megléte	Mesterek nem oktathatnak iskolarendszerben
Magas színvonalú szakmai pályázatok	Színvonalas, piacképes termékek marketingje, piacra jutása, bemutatása, csomagolása nem megoldott
Szakmai tudás, mint befektetett szellemi tőke még érvényesül	Az alkotóknál és a menedzsment szakemberek körében a szükséges új tudások hiánya. (marketing, számítógépes ismeretek, pályázatírás, stb.) jelentős
Jó gyakorlatok, bázis műhelyek létezése. Közösségi színterek megléte	Az oktatás nem ér el minden korosztályhoz, különösen jellemző ez az általános iskolai korosztályra, a fiatalokra.
Sokszínű, kreatív, megújuló alkotó tevékenység	Nincs kidolgozva a helyi termék fogalma, pontos definíciója.
A ma emberének igényeit kielégítő, használati funkciókkal bíró, tárgyi (környezet és öltözködési) kultúra megerősödése	„Speciális” iskolák térhódítása a szakképzésben – kellő etikai magyarázat hiányában – a képzés presztízsének csökkenésével jár a tájékozatlan társadalmi rétegek körében
Az alkotómunkában a folyamatosság biztosítása.	Nincs jelen a közoktatásban, csak érintőlegesen jelenik meg műveltségi területekben.
Elhivatott, kiváló mesterek munkássága	Alapfokú művészetoktatási képzésből is kimaradt a népi kézművesség (utánpótlás hiánya).
Megbízható adatbázis az országban tevékenykedő népi kézművesekről	A szakiskolák állandó megmaradási, fenntartási gondokkal küzdenek
	Felsőfokú képzés hiánya (kézműves- tanárképzés)
	A népi kézműveseket tömörítő egyesületek, közösségek fenntartási gondokkal küzdenek
	Alapanyag beszerzésének problémái számtalan szakmában.
	Jövőkép hiánya a fiatalok érdeklődését csökkenti
	Alkotóházak szakmai működése jelenleg nem biztosított, hiányoznak a működést segítő pályázati források.
LEHETŐSÉGEK	**VESZÉLYEK**
A népi kultúra értékeinek elismerése és helyzetbe hozása kormányzati szinten	Szabadidős tevékenységben nem jelenik meg a népi kézművesség (sem alkotói, sem befogadói szinten).
Média jelenlétének növelése a népi kézművességben	Támogatási források csökkenése és kiszámíthatatlansága a kézművesség minden területén
Oktatás kiszélesítése minden korosztályra,	Elöregedés
A nemzetközi és országos pályázatok lehetőségeinek kiszélesítése.	Szakmák kihalása.
Szakmai továbbképzések, tapasztalatcserék bővítése	A jelenleg még élő, európai szinten is egyedülálló tudás folyamatosan sorvad, esetleg elvész, visszaszorul mint közösségépítő és gazdasági tényező

A falusi turizmus szereplői és szolgáltatásai (kapcsolódási lehetőség megteremtése)	
Építészek, kézművesek együttmunkálkodása a települések hagyományos arculatának megfelelő terek kiépítése érdekében	
Különböző közösségekben a tudás átadás lehetőségének bővítése (tábor, szakkör, versenyek, stb.)	
Múzeumpedagógiai lehetőségek kihasználása, a közművelődési és közgyűjteményi intézmények tevékenységének koordinálása	
A népi kézművességet oktató iskolák, a tevékenységgel foglalkozó intézmények, civil szervezetek megerősödése	
Felsőfokú képzés (kézműves-tanárképzés) beindítása	
A kihaló szakmák esetében a mestereknél megszerzett gyakorlati oktatás feltételeinek megteremtése	
Népi kézműves iskolarendszerű és speciális oktatáshoz kapcsolható ösztöndíjak (pl.: inas, vándorlegény, inkubátor házak, képzés…) rendszerének kidolgozása	
A különböző oktatási színtereken, a még hiányzó képzési tartalmak kidolgozása	
Népi kézműves mesterek, dizájnerek, iparművészek együttműködésének elősegítése	
A népi kézművesség műveléséhez szükséges hazai alapanyagok biztosítása	

1. A népi kézművesség jövőképe

A népi kézművesség – mint a vidékfejlesztés egyik lehetséges eszközeke – a vidék társadalmában, gazdaságában hangsúlyosan van jelen.

A lokális kultúra a helyi közösségeket indukáló, megszilárdító, a helyi identitást erősítő, közösségi értékeket teremtő, ezáltal népesség megtartó képességgel bíró tényezővé válik.

A népi kézművesség továbbélő hagyományát társadalmi elismerés, biztonságos és kedvező gazdasági környezet övezi. A kézművesség a társadalom műveltségének része, a társadalom széles rétegei előtt ismert és kedvelt tevékenység, amely mindennapi életünk részeként a tárgyak használatában is megnyilvánul.

A magyar tárgyalkotó népművészet megújul. A helyi kézműves termékek színvonalasan reprezentálják a települések hagyományait. A közösségi színterek hálózata karakteres, igényeket orientáló szolgáltatással vesz részt a hagyományőrzésben, az oktatásban, az országimázs megteremtésében.

A magyar kézművesek termékeire, alkotásaira széleskörű igény mutatkozik, mely az értékesítés hálózatában a lakosság számára elérhetővé válik. A minőségi kézműves szolgáltatás, a helyi értékeket megjelenítő kézműves termék a háztartásokban használati tárgyként jelenik meg, a bel- és külföldi turizmus integrált részévé válik.

A népi kézműves örökségnek és minőségi szakmaiságának átadása megoldott, fenntarthatósága, személyi és tárgyi feltételei biztosítottak.

2. Stratégiai célok:

1) Hagyományaink társadalmi elismertségének növelése.
2) A hagyományait őrző vidéki életforma, életszemlélet értékeinek preferálása, mely segíti a különböző térségekben élők helyben való boldogulását.
3) Értékalapú társadalmi szemlélet kialakítása.
4) Támogató jogszabályi környezet kialakítása.
5) A tájegységek sajátos, népi építészeti és népi kézműves elemeinek megjelenése a települések arculatában.
6) Hagyományos szellemi és gyakorlati tudás, szellemi és tárgyi örökség összegyűjtése és továbbadása a fiatal nemzedéknek. Az oktatás teljes vertikumának kiépítése.
7) Közösségi színterek biztonságos működtetése, tárgyi és személyi feltételeinek javítása, munkájuk összehangolása. E közösségi terek működő – a lakosság széles rétegeit vonzó – hiteles hagyományőrző kézműves programokkal történő hasznosítása.
8) Ágazati együttműködések kiépítése a népi kézművesség hatékonyabb, hitelesebb széleskörű megnyilvánulása, társadalmi jelenléte érdekében.
9) Innováció, annak érdekében, hogy a létrejövő népi kézműves tárgyak formavilágukban, anyagukban és funkciójukban megfeleljenek a mai kor embere mindennapi igényeinek.

3. A célok megvalósításához szükséges feladatok:

3.1. *Hagyományaink társadalmi elismertségének növelése*

- Kormányzati szándék és szerepvállalás erősítése, a népi kultúra értékeinek elismerése és helyzetbe hozása, melyben kifejezi az állam a területhez való lojalitását. A népi, nemzeti értékek nemzetstratégiai szintre emelése, a stratégiai partnerek keresése és együttműködése.
- A Páva védjegy megerősítése, nemzeti védjeggyé nyilvánítása. A kézműves termékek védelmének, társadalmi elismertségének, szakmai színvonalának erősítése, növelése. Az országos védjegy mellett a helyi termék védjegy létrehozásának támogatása. A védjegyek ellenőrizhetőségének biztosítása.
- Marketingmunka erősítése, a mesterek és mesterségek, a közösségi hagyományőrző tevékenységek szélesebb körben történő népszerűsítése, a nagyobb társadalmi ismertség, elfogadottság érdekében. Rendszeres média megjelenés megteremtése a közmédiában országos és helyi szinten. A feladat financiális hátterének kialakítása. Célzott nemzeti és nemzetközi marketing. Hiteles személyek védnökségének, támogatásának elérése.
- Pozitív példák, követendő életformák bemutatása, népszerűsítése.
- Az Országos Népművészeti Kiállítás és az országos szakmai pályázatok olyan rangra emelése, mint a többi magas művészeti ágak pályázatai. Jelenjen meg ez az elismerési forma az állam védnökségében, a megfelelő értékű díjakban, publicitásban egyaránt.
- Nagyobb szerep a nemzetközi kulturális diplomáciában. A magyar népi kézművesség reprezentatív bemutatkozási lehetőségeinek biztosítása kiállítások, mesterség-bemutatók és más rendezvények formájában. A határon túli magyarság számára oktatási csereprogramok közvetítése. A megbecsültség egyik módja lehet a terület kulturális évadokban való karakteres megjelenése.
- Központi beszerzéseknél a hagyományokat őrző termékek vásárlása. A népi kézműves kultúra tárgyainak beemelése a diplomáciai reprezentációs ajándékok közé.
- A szakterületet, a népi kézműves szakmákat érintő nemzetközi és országos pályázati lehetőségek kiszélesítése, a célok megfogalmazásánál és a pályázatok elbírálásánál a Hagyományok Háza és a Népművészeti Egyesületek Szövetsége szakembereinek bevonása.

3.2. *A hagyományait őrző vidéki életforma, életszemlélet értékeinek preferálása, mely segíti a különböző térségekben élők helyben való boldogulását*

- A Hungarikum törvényből fakadó helyi értéktárak összeállításában a Hagyományok Háza és a NESZ szakembereinek részvétele.
- A helyben megtermelt alapanyagok, termékek és az ehhez kapcsolódó szolgáltatások támogatása.
- Helyi termék prioritás a VM stratégiában, és a jogszabályokban. A helyi kézműves termék, a helyi élelmiszer, a feldolgozott kézműves élelmiszer meghatározása és ezek együttes termékskálájának megjelenítése. A helyi értékekre épített fejlesztésekre pályázati támogatások biztosítása.

- Képzések, oktatás kezdeményezése, programok megvalósítása, amelyek a helyi közösségi-, közéleti tudást, a helyben élést és a helyi gondolkodást segítik.

3.3. *Értékalapú szemlélet kialakítása*

- A helyi, térségi ünnepeken, fesztiválokon kiemelt szakmai rendezvényeken a hiteles kézművesség megjelenésének ösztönzése. Ehhez megfelelő támogató struktúrák, ajánlások elkészítése megyei szinten.
- Média megjelenés, marketing, a népi kézművesség ismertebbé tétele, elfogadtatása. Szemléletformálás a média, az oktatás és a kultúra eszközeinek segítségével. Pozitív példákkal segíteni a tudatos vásárlóvá válást a lokálpatriotizmus erősítését. Az alkotó mesterek tevékenységének, személyiségének garanciái a termékértékesítés során. A mester arcának reklám- és marketingértékének megteremtése.
- Vásárok, helyi rendezvények esetében a helypénz megállapítás szempontjából más-más kategóriát alkossanak a kereskedők, viszonteladók és az alkotók kézművesek.

3.4. *Támogató jogszabályi környezet kialakítása*

- Tárcaközi egyeztetések kezdeményezése a népi kézművességet érintő támogató jogszabályi környezet kialakítása érdekében.
- Közoktatási törvény módosítása annak érdekében, hogy a „Népi játék és kismesterségek oktatója” végzettségű pedagógusok, kézművesek, valamint a „Népművészet Mestere” és a „Népművészet Ifjú Mestere” címmel rendelkezők oktathassanak kézművességet az alapfokú művészeti oktatásban, a lehetséges középfokú oktatásban és a szakképzésben.
- A népi kézművesek vállalkozási formáira jellemző speciális jogszabályok megalkotása. Könnyen alkalmazható és értelmezhető jogszabályok.
- Őstermelői lehetőség és a szociális önfoglalkoztatás kiterjesztése a népi kézművesekre is.
- Kistermelői értékesítés kedvezményeinek kiterjesztése a népi kézművesek számára.
- A munkahelyvédelmi akciótervben foglaltak módosítása annak érdekében, hogy az igénybevehetőségének határai megváltozzanak.
- Kedvező adózási lehetőségek biztosítása.
- Népi iparművészeti tevékenység ÁFA-mentessége.
- Könnyített engedélyeztetési folyamatok megteremtése a népi kézműves termékeknél, a telephelyeknél. Az alkalmazott szabványok feleljenek meg a népi kézművesség jellegzetességének.
- Köztéri játszóterek szabványainak újragondolása, a faragott játszóterek, mint hungarikumok újbóli elterjesztése.
- Vidékfejlesztés, kisgazdaságok, helyi piac támogatása, feltételeinek megteremtése.
- A közterületen történő árusítás szabályozása a hiteles termékek védelme érdekében.
- NESZ, mint a kamarai feladatot is ellátó egyik szervezet jelenjen meg.

3.5. *A tájegységek sajátos népi építészeti és népi kézműves elemeinek megjelenése a települések arculatában*

- Szoros kapcsolattartás az építész és művészeti szakma képző helyeivel, közös projektek kezdeményezése a szervezetek és kézművesek bevonásával, a mestereknél megszervezett gyakorlati oktatás kidolgozásával.
- A települések helyi, térségi fejlesztési tervében szerepeljen az adott térség építészeti, kézműves, a település hagyományainak megfelelő arculat kialakítására való törekvés: faragott játszóterek, mint hungarikumok újbóli helyzetbe hozása, Helyi Hagyományok Háza program (HHH) megvalósítása,
- Népi építészeti karakterek gyűjtése és összefoglalása. Olyan tervezési segédlet összeállítása, amely egyszerű, közérthető, didaktikus formában szakmai "bulletint" jelent az itt építkezők számára.
- Nyári (nemzetközi) Tradicionális Építészeti és Kézműves Alkotótáborok (TÉKA) lebonyolítása.

3.6. *Hagyományos szellemi és gyakorlati tudás, tárgyi örökség összegyűjtése és továbbadása a fiatal nemzedéknek. Az oktatás teljes vertikumának kiépítése*

- Oktatás kiszélesítése minden korosztályra.
- A hagyományismeret, népi kézművesség NAT-ban, helyi tantervben való megjelenése.
- A művészeti alapképzésben az önálló népi kézműves tanszak létrehozása.
- Népi kézműves iskolarendszerű és speciális oktatáshoz kapcsolódó ösztöndíjak (pl. inas, vándorlegény, képzés; inkubátorházak) rendszerének kidolgozása, működési hátterük biztosítása. Pályakezdők támogatása, mesterlegény vándorutak kialakítása.
- Kihaló félben lévő szakmák esetében a mestereknél megszervezett gyakorlati oktatás feltételeinek megteremtése, az elhunyt, vagy idős, munkaképtelen mester műhelyének, eszközeinek tovább működtetéséhez szükséges feltételek megteremtése.
- Szakképzés helyzetének stabilizálása (tárgyi, személyi feltételek, biztonságos intézményi működési feltételek).
- Felsőoktatásban a tanárképzés lehetőségének megteremtése.
- A különböző oktatási szinteken a még hiányzó képzések tartalmának kidolgozása a Hagyományok Háza és a NESZ szakembereinek bevonásával.
- Formális oktatáson kívüli képzési programok indításának szorgalmazása. A népművészet, népi kézművesség értékeinek bemutatása, az ismeretek átadása különféle módokon, pl. szakkörök, szakmai továbbképzések, oktatók, képzők képzése, tapasztalatcserék, táborok, versenyek, stb.

3.7. *Közösségi színterek biztonságos működtetése, tárgyi és személyi feltételeinek javítása, munkájuk összehangolása. E közösségi terek működő – lakosság széles rétegeit vonzó – hiteles hagyományőrző programokkal történő hasznosítása.*

- Népi kézműves régiós bázisközpontok létrehozása, a meglévő közösségi terekre építve. Országos szinten 5-6 képző központ, népi kézműves centrum kialakítása alkotó műhelyekkel. A meglévő alkotóházak megerősítése, újak létrehozása, a működésük támogatása, kiszámítható pályázati rendszer biztosítása.
- Népi kézműves tevékenységet befogadó táborhelyek infrastrukturális kialakítása.
- Együttműködési megállapodások helyi, országos szinten a népi kézművességgel foglalkozó egyesületekkel, az oktatási, közművelődési, közgyűjteményi intézményekkel, IKSZT-kel, tájházakkal, népfőiskolákkal, erdei iskolákkal, stb. – ezek népszerűsítése, tartalom és működés folyamatosságának biztosítása érdekében.
- A létező közösségi színterek tevékenységének összehangolása, működő, a lakosság
- széles rétegeit vonzó hiteles, hagyományőrző kézműves programok megvalósítása, fesztiválok koordinálása.
- Hálózati, együttműködési rendszerek megfelelő kialakítása, kihasználása,
- összekapcsolása. (Szövetkezeti és klaszter szervezeti formák népszerűsítése)
- Mesterség – hagyomány utak kialakítása. A turizmus és a hiteles, értékes kézművesség
- összekapcsolása, együttműködése – tematikus kézműves, hagyomány utak, műhelylátogatási programok rendszerének kialakítása. A falusi turizmus színtereinek, a lokális kultúrát képviselő hiteles tárgyi környezetének kialakítása. Tematikus Jeles Napok, gasztronómiai, gazdálkodás – életmód bemutató útvonalak kialakítása.
- Menedzsment tudású szakember alkalmazása, aki segíti az adott megyében lévő kézműveseket és a kézművesekkel kapcsolatos szolgáltatásokat (marketing, pályázatírás, informatika, együttműködési lehetőségek felkutatása).
- Városokban működő népi kézművesek és szervezeteik, vidékfejlesztési pályázati forrásokhoz juttatása annak érdekében, hogy a vidék tevékenységét szolgálják.

3.8. *Ágazati együttműködések kiépítése a népi kézművesség hatékonyabb, hitelesebb széleskörű megnyilvánulása, társadalmi jelenléte érdekében*

- Együttműködés az agráriummal, környezetvédelemmel a kézműves mesterségek hazai alapanyag ellátása és biztosítása érdekében (fűzvessző, kukoricacsuhé, gyékény, sás, káka, nád, szalma, kender, gyapjú, csont, szaru, bőr tekintetében).
- Együttműködés a Nemzeti Parkokkal, az egyetemekkel, a közoktatással, az agro-, a falusi turizmus képviselőivel. Stratégiai partnerség kialakítása.
- A helyi és országos értékesítési lánc, bolthálózat (galéria, mesterporta, műhelygaléria stb.) létrehozása. Pl. Kincseskamra program, hagyományos és Web áruház kialakítása, mely katalógusként és értékesítési felületként is funkcionál.

3.9. *Innováció, annak érdekében, hogy a létrejövő népi kézműves tárgyak formavilágukban, anyagukban és funkciójukban megfeleljenek a mai kor embere mindennapi igényeinek.*

- A helyi kulturális értékeket hitelesen megjelenítő termékek innovációja, a falusi turizmus színtereinek helyi, hagyományos stílusú berendezése a lokális viseletek elterjesztése érdekében, dizájnerek, néprajzzal-, turizmussal foglalkozó szakemberek bevonásával.
- Népi kézműves mesterek, dizájnerek, iparművészek együttműködésének elősegítése – pályázatokkal, kiállításokkal, táji értéket, hagyományt közvetítő enteriőr bemutatókkal – annak érdekében, hogy közösen alkossanak hagyományokból merítő új, izgalmas tárgyakat.
- Helyi termékek helyi kézműves csomagolása, helyi termelők, kézművesek, vendéglátók együttműködésének támogatása a nagyobb hozzáadott értékű termékek létrehozása érdekében.
- Autentikus kortárs népművészeti tárgyak divatjának megteremtése.
- Nemzeti és helyi identitást erősítő viseletkultúra divatjának megteremtése.

A népi kézművesség helye a Nemzeti Vidékstratégiában:
Kapcsolódási pontok a Nemzeti Vidékstratégia alapelveihez, célkitűzéseihez, stratégiai területeihez

A **Nemzeti Vidékstratégia** stratégiai területei, és a dokumentumban megfogalmazott nemzeti stratégiai programok kapcsolata **a Népi Kézműves Stratégia cél és feladat rendszerével** (a pontokkal meghatározott címek a Népi kézműves stratégiában szereplő fejezet címek. Többszöri előfordulásuk az egyes programokban a többszöri érintettséget jelzi):

Helyi gazdaságfejlesztés

- *Helyi termék, helyi piac, közvetlen értékesítési program*

4.5. Helyi termék, helyi érték (kézművesek, mezőgazdasági termelők együttműködése a lokális kultúrában, Kincseskamra program, új képzési formák)

- *Vidéki turizmus, falusi vendéglátás program*

4.8. Falusi turizmus, vendéglátás

- *Helyi vállalkozásfejlesztés, szociális gazdaságfejlesztési program*

4.1.A gazdasági szabályozás, törvényi változtatások igénye a népi kézműves vállalkozások eredményes működése érdekében tett javaslatok

Vidéki szellemi és fizikai infrastruktúra, életképes vidéki települések, helyi közösségek

- *Képzés szakoktatás program*

4.2. Az oktatás-képzés rendszereiben a népi kézművesség oktatása, az utánpótlás biztosítása szempontjából nélkülözhetetlen teendők

4.3. Nonformális képzések, informális tanulási formák rendszerének bővítése terén szükséges teendők
4.5. Helyi termék, helyi érték (kézművesek, mezőgazdasági termelők együttműködése a lokális kultúrában, Kincseskamra program, új képzési formák)
4.4. A közösségi színterek, működésének feltételrendszere

- *Fogyasztói szemléletformálás program*

4.9. Marketing stratégia

- *Népfőiskolai program*

4.3. Nonformális képzések, informális tanulási formák rendszerének bővítése terén szükséges teendők

- *Falufejlesztés, vidéki értéktár és örökség program*

4.6. A települések arculatában (közterületek, játszóterek, település bútorok, épületek, belső tereinek a helyi hagyományoknak megfelelően történő kialakítása,) kézművesek-építészek együttműködése.

Fenntartható agrárszerkezet és termeléspolitika

- *Ökológiai gazdálkodás program*

4.7. Alapanyag termelés, értékesítési lehetőség kézművesek – mezőgazdasági termelők (feltételrendszer, értékesítési rendszer kidolgozása)

- *Táj és agrár környezetgazdálkodási program*

4.7. Alapanyag termelés, értékesítési lehetőség kézművesek – mezőgazdasági termelők (feltételrendszer, értékesítési rendszer kidolgozása)

Hozzáadott értéknövelés

- *Élelmiszer feldolgozás program*

4.5. Helyi termék, helyi érték (kézművesek, mezőgazdasági termelők együttműködése a lokális kultúrában, Kincseskamra program, új képzési formák)

Térségi komplex vidékfejlesztési programok

A helyzetelemzés munkaanyagban bemutatott **2.5. Jó példák tára**

A népi kézművesség kapcsolódása más kormányzati területhez:

EMMI – Oktatásért Felelős Államtitkárság

4.2. Az oktatás- képzés rendszereiben a népi kézművesség oktatása, az utánpótlás biztosítása szempontjából nélkülözhetetlen teendők

EMMI - Kultúráért Felelős Államtitkárság

4.3. Nonformális képzések, informális tanulási formák rendszerének bővítése terén szükséges teendők:

4.4. A közösségi színterek, működésének feltételrendszere

4.4.4. A Tájházak lehetséges feladatai

EMMI - UNESCO Szellemi Kulturális Örökség Igazgatósága

2.4.4.A kézművesség helye a szellemi kulturális örökség megőrzéséért életre hívott UNESCO egyezményben (Helyzetelemzés, szinopszis)

NGM – Adó és Pénzügyekért Felelős Államtitkárság

4.1.A gazdasági szabályozás, törvényi változtatások igénye a népi kézműves vállalkozások eredményes működése érdekében tett javaslatok

NGM – Gazdaságszabályozásért Felelős Államtitkárság (turisztika)

4.3.3.1.Teendők a fesztiválok szervezése témájában

Külügyminisztérium – kulturális külkapcsolatok

4.9. Marketing stratégia

A NÉPI KÉZMŰVESSÉG MINT A VIDÉKFEJLESZTÉS EGYIK LEHETSÉGES ESZKÖZE

1. ábra A népi kézművesség és a vidékfejlesztés viszonya

Helyi közösségek megerősítése

- Különböző közösségekben a tudás átadás lehetőségének bővítése (tábor, szakkör, versenyek, stb.).
- A népi kézművességet oktató iskolák, a tevékenységgel foglalkozó intézmények, civil szervezetek megerősödése
- A létező közösségi színterek, tevékenységének összehangolása, működő, a lakosság széles étegeit vonzó hiteles, hagyományőrző kézműves programokkal történő kihasználása

Helyi termék, helyi érték (kézművesek, mezőgazdasági termelők együttműködése a lokális kultúrában)

- Helyi termékek helyi kézműves csomagolása, helyi termelők, kézművesek, vendéglátók együttműködésének támogatása a nagyobb hozzáadott értékű termékek létrehozása érdekében
- Tudatos vásárlók, lokálpatriotizmus, lojalitás erősítése.
- Megfelelő bolthálózat (galéria, mesterporta, műhelygaléria, nyitott műhely, Kincseskamra) létrehozása

Falusi turizmus, vendéglátás

- Hálózati, együttműködési rendszerek megfelelő kialakítása, kihasználása, összekapcsolása (Szövetkezeti és klaszter szervezeti formák népszerűsítése)
- Szervezett együttműködés a falusi és kulturális turizmussal. Stratégiai partnerség
- Nemzeti és helyi identitást erősítő viseletkultúra divatba hozása
- A turizmus és a hiteles, értékes kézművesség összekapcsolása, együttműködése – tematikus kézműves, hagyományutak, műhelylátogatási programok rendszerének kialakítása
- A falusi turizmus színtereinek, a lokális kultúrát képviselő hiteles tárgyi környezetének kialakítása
- A falusi turizmus szereplői és szolgáltatásai (kapcsolódási lehetőség megteremtése).

Települések arculatában a táji jellegzetességek megjelenése
Kézművesek-építészek együttműködése

- Köztéri játszóterek szabványainak újragondolása; Faragott játszóterek, mint hugarikumok újbóli elterjedése érdekében
- A települések helyi térségi fejlesztési tervében szerepeljen az adott térség építészeti, kézműves, a település hagyományainak megfelelő arculat kialakítására való törekvés
- Építészek, kézművesek együttmunkálkodása a települések hagyományos arculatának megfelelő terek kiépítése érdekében

Alapanyag termelés, értékesítési rendszer

- A családok kézműves alapanyag termelése támogatása, a helyi gazdaság erősödése érdekében
- A népi kézművesség műveléséhez szükséges hazai alapanyagok biztosítása

A NÉPI KÉZMŰVESSÉG EREDMÉNYES MŰKÖDÉSÉHEZ SZÜKSÉGES FELTÉTELEK

2. ábra Az eredményes működéséhez szükséges feltételek viszonya a népi kézművességhez

Oktatás, képzés, továbbképzés

- Közoktatási törvény módosítása annak érdekében, hogy a „Népi játék és kismesterségek oktatója" végzettségű pedagógusok, kézművesek, valamint a „Népművészet Mestere" és a „Népművészet Ifjú Mestere" címmel rendelkezők oktathassanak kézművességet az alapfokú művészeti oktatásban, a lehetséges középfokú oktatásban és a szakképzésben.
- A hagyományismeret, népi kézművesség NAT-ba, helyi tantervbe való beemelése, megjelenési lehetőségének megteremtése, ösztönzése
- Szakképzés erősítése - Kulturális és nemzeti örökségvédelmi szakképesítés belső tartalmának kidolgozása
- Művészeti alapiskolákban népi kézműves tanszak létrehozása
- A népi kézművesség oktatási lehetőségének kiszélesítése minden korosztályra
- Szemléletformálás a média és az oktatás segítségével
- A népművészeti ismeretek, a népi kézműves tudás széleskörű elterjesztése, gyermek, ifjúsági és felnőtt alkotókörökben
- Szakmai továbbképzések, tapasztalatcserék bővítése
- A tudás átadás lehetőségének bővítése a különböző közösségekben (tábor, szakkör, versenyek, stb.).
- Felsőfokú képzés (néprajz-, és kézműves tanárképzés) beindítása

Az intézményi háttér működési, infrastrukturális feltételeinek biztosítása

- Városokban működő népi kézművesek, szervezetek is juthassanak vidékfejlesztési pályázati forrásokhoz annak érdekében, hogy a vidéki tevékenységet segítsék,
- A nemzetközi és országos pályázatok lehetőségeinek kiszélesítése tárgyi és tartalmi fejlesztésre,
- A népi kézművesség műveléséhez, gyakorlásához szükséges épületbeli és tárgyi infrastruktúra bővítése,
- A létező közösségi színterek tevékenységének összehangolása, működő - a lakosság széles rétegeit vonzó - hiteles hagyományőrző kézműves programokkal történő kitöltése,
- Múzeumpedagógiai lehetőségek kihasználása, a közművelődési és közgyűjteményi intézmények tevékenységének koordinálása,
- A népi kézművességet oktató iskolák, a tevékenységgel foglalkozó intézmények, civil szervezetek megerősödése,

Jogi, gazdasági szabályozók

- Őstermelői igazolvány kiterjesztése a népi kézművesek számára is
- Szociális önfoglalkoztatás kiterjesztése a népi kézművesekre is
- Népi iparművészeti tevékenység áfa-mentességének biztosítása a szervezetek esetében is
- Kistermelői értékesítés kedvezményeinek kiterjesztése a népi kézművesek számára,
- A T/7955. számú „a munkahelyvédelmi akciótervben foglaltak megvalósítása érdekében szükséges egyes törvények módosításáról" szóló törvényjavaslat 4.§-ában a 25 év alatti, és

az 55 év feletti foglalkoztatott után igénybe vehető adókedvezmény javaslat tekintetében szélesítsék a kedvezmény igénybevehetőségének határait

- Gyermekjáték (38/2011. (X. 5.) NGM rendelet a gyermekjátékok biztonságáról) A rendeletben a kézműves termékek sajátosságainak érvényesítése. Azokra egy a kistermelői rendelethez hasonló könnyített jogszabály szükséges. Köztéri játszóterek szabványainak újragondolása – faragott játszóterek, mint hugarikumok – az újbóli elterjedés érdekében,
- Helyi termék prioritás a VM stratégiában, és a jogszabályaiban, a helyi kézműves termék meghatározása, helyi élelmiszer, feldolgozott kézműves élelmiszer és a népi kézművesség együttes termékskálája
- A Páva védjegy megerősítése nemzeti védjeggyé,
- A közterületen történő árusítás szabályozása a hiteles termékek védelme érdekében,
- A Közoktatási törvény módosítása annak érdekében, hogy pedagógus, Népi játék és kismesterségek oktatója végzettségű kézművesek is oktathassák iskolában a kézművességet,
- Szakmai színvonal erősítése védjeggyel Országos védjegy – helyi termék védjegy (ellenőrizhetőség biztosítása),
- A népi kézművességet támogató gazdasági és jogi környezet következtében az önfoglalkoztatás növekedése vidéken,
- Kiegészítő tevékenységként való megjelenés a családi gazdaságoknál – bedolgozói jogviszony rendezése – teljes értékű munkaviszonyként való kezelése,
- Kedvező adózási környezet biztosítása,
- NESZ rendelkezzen kamarai érdekképviseleti jogokkal,

A terület számára célzottan kiírt pályázatok

- A nemzetközi és országos pályázatok lehetőségeinek kiszélesítése,
- Hálózati, együttműködési rendszerek megfelelő kialakítása, kihasználása, összekapcsolása (Szövetkezeti és klaszter szervezeti formák népszerűsítése),
- Városokban működő népi kézművesek, szervezetek is juthassanak vidékfejlesztési pályázati forrásokhoz annak érdekében, hogy a vidéki tevékenységet segítsék,
- Megfelelő bolthálózat (galéria, mesterporta, nyitott műhely, műhelygaléria) létrehozása érdekében,
- A népművészeti ismeretek, a népi kézműves tudás széleskörű elterjesztése érdekében, gyermek, ifjúsági és felnőtt alkotókörökben folyó szakmai tevékenység feltételeinek javítására,
- Helyi termékek helyi kézműves csomagolása, helyi termelők, kézművesek, vendéglátók együttműködésének támogatása a nagyobb hozzáadott értékű termékek létrehozása érdekében,
- Nemzeti és helyi identitást erősítő viseletkultúra divatba hozása érdekében,
- A népi kézművesség műveléséhez szükséges épületbeli és tárgyi infrastruktúra bővítése érdekében,

- MNVH által meghirdetett pályázati lehetőségek kihasználása, a pályázatok témájának meghatározásában, és a bírálati folyamatban történő együttműködés a szakterületet képviselőkkel,
- A falusi turizmus színtereinek, a lokális kultúrát képviselő hiteles tárgyi környezet kialakításának érdekében,
- A szakterületet, a népi kézműves szakmákat érintő, ösztönző pályázati lehetőségek megteremtése,
- Szakmai továbbképzések, tapasztalatcserék bővítése érdekében,
- Építészek, kézművesek együttmunkálkodása a települések hagyományos arculatának megfelelő terek kiépítése érdekében,
- A különböző közösségekben megvalósuló tudás átadás lehetőségének bővítése (tábor, szakkör, versenyek, stb.) érdekében,
- Pályakezdők, kihaló mesterségek művelőinek támogatása érdekében,

Kormányzati összehangolt cselekvést igénylő (nemzetstratégiai szintű) feladatok

- A téma Kormányprogramban történő közérthető deklarációja,
- A jogszabályalkotás kézműves szempontú összehangolása a Kormányprogramban foglaltak teljesítése érdekében,
- Szemléletformálás a média, az oktatás és a kultúra segítségével,
- Hungaricum értéktárak kialakításában – a kézművesség esetében a NESZ, Hagyományok Háza illetve szakembereinek bevonása,
- Nemzetközi megbecsültség kivívása - kulturális diplomáciában erősebb jelenlét. Kulturális évadok jobb kihasználása a népművészet szempontjából,
- A népi kultúra értékeinek, a tudás legkiválóbb képviselőinek megbecsülése, elismerése és helyzetbe hozása kormányzati szinten

Marketing

- Szemléletformálás a média, az oktatás és a kultúra segítségével,
- Nemzeti és helyi identitást erősítő viseletkultúra divatba hozása,
- Autentikus kortárs népművészeti tárgyak divatjának megteremtése,
- Tudatos vásárlók, lokálpatriotizmus, lojalitás erősítése.
- Az alkotó mesterek személyének garanciái
- A mester arcának reklámja, marketingje
- Hiteles személyek arculatot erősítő jelenléte, támogatása, Nemzetközi megbecsültség kivívása - kulturális diplomáciában aktívabb, hatásosabb jelenlét.
- Kulturális évadok jobb kihasználása a népművészet szempontjából.
- Média jelenlétének növelése a népi kézművességben

Értékesítési hálózat, fesztiválok és rendezvények, a népi kézművesek bemutatkozási lehetőségei

- A fesztiválok, rendezvények tartalmi és időrendi összehangolása, a jobb hatásfok elérését és az egymás kioltásának elkerülését figyelembe véve.
- A vásárok esetében a helypénz megállapítás szempontjából más-más kategóriát alkossanak a kereskedők, viszonteladók és az alkotó kézművesek.
- Szakmai színvonal erősítése védjeggyel Országos védjegy – helyi termék védjegy (ellenőrizhetőség biztosítása)
- Megfelelő bolthálózat (galéria, mesterporta, nyitott műhely, műhelygaléria) létrehozása
- Múzeumpedagógiai lehetőségek kihasználása, a közművelődési és közgyűjteményi intézmények tevékenységének koordinálása,
- A népi kézművességért dolgozó, menedzsmenttudással rendelkező főállású szakemberek számának növelése

4. Fő stratégiai területek és teendők

4.1. *A gazdasági szabályozás, törvényi változtatások igénye a népi kézműves vállalkozások eredményes működése érdekében tett javaslatok*

Fogalom meghatározások:

Kézműves termék:

- népi iparművészeti termék
- népi kézműves termék
- kézműves háziipari termék
- kézműves élelmiszer

A kézműves termék előállító által Magyarországon (Kárpát-medencében) egyedileg előállított olyan természetes alapanyagból készített termék, melynek jellegében és értékében nem a felhasznált alapanyag, hanem a maga által elvégzett alkotó hagyományokra épülő kézi munkája dominál (és az Nemzeti Kulturális Örökség Miniszterének 12/2004. számú végrehajtási rendeletének mellékletében felsorolt népi kézműves terméke, valamint kézműves élelmiszer, szappan, kozmetikai és gyógynövényes termék).

A kézműves termék előállítása, értékesítése, a tevékenység bemutatása, oktatása történhet egyéni és szervezeti szinten is.

Adójogi, számviteli problémák és megoldási javaslatok:

Szabály	*Probléma*	*Javaslat*
Adótörvény és kapcsolódó jogi környezet	**Egyéni vállalkozók, adószámos magánszemélyek, a tevékenységet megkezdő őstermelők legalább a minimálbér összege utáni járulékterhet fizetik, amely jelenleg 40.920 Ft/hó.**	**A pályakezdő őstermelőnek, önfoglalkoztató kézművesnek, turisztikai szolgáltatónak havi 5000 Ft összes befizetési kötelezettség egy évig, utána bevétel arányos % járulékteher.**
Adótörvény és kapcsolódó jogi környezet	**A kézműves termékek előállításának és értékesítésének másik legfőbb akadálya az ÁFA (27%). Ezen nagy élőmunka-igénnyel feldolgozott minőségi termékek árában a kistermelő, a kézműves mindössze saját, alacsonyan árazott munkabérét tudja eladni. Azonban a termék ára már nem bírja el az áfát, mert árban nem lesz versenyképes. Ha a fenti termékek áfa nélkül előállított termelői árára áfa rakódik, a bolti forgalomban eladhatatlanok lesznek.**	Javasoljuk**, hogy a** kistermelők által előállított minőségi kézműves élelmiszerek[1] és kézműves termékek készítésének, értékesítésének ÁFA kulcsa 5% legyen. **Javasoljuk, hogy** a zsűrizett, nemzeti tanúsító védjegyes termékek ÁFA kulcsa 0 –(5)% legyen (**eu-s szabály, ha jól tudjuk, hogy termékre nem, csak tevékenységre adható adókedvezmény). A tevékenység az őstermelői adózás szerint adózzon.** **A** 2007.évi CXXVII. Törvény. /ÁFA törvény/ VI. fejezet 85. paragrafusa**: A népművészeti, népi iparművészeti és iparművé-**

[1] http://www.elotisza.hu/jogsegely/2011/05/17/78-szervezet-is-kiall-az-elelmiszer-afa-csokkentes-mellett

		szeti, valamint kézműves élelmiszer, háziipari termékek kiállításának, vásárának és bemutatójának szervezése, rendezése valamint a tájbolt/szakbolt, közvetlen értékesítés, és az ahhoz szorosan kapcsolódó, jogszabály által meghatározott minősítés szerint zsűri számmal, vagy nemzeti védjeggyel ellátott, egyedi meghatározott példányszámban, nem ipari gyártástechnológiával előállított népművészeti, népi iparművészeti és iparművészeti termék, kézműves élelmiszer és háziipari termék értékesítése, amelyet közszolgáltató vagy népi iparművész, kézműves, kistermelő nemzeti minősítéssel rendelkező személy, szervezet- ilyen minőségében teljesít. **Javasoljuk**, hogy nonprofit jellegű értékesítés / rövid ellátási lánc (pl. tájboltok, gazdaboltok, gazdapolcok, dobozrendszerek) útján értékesített, kistermelők által előállított minőségi kézműves élelmiszerek és kézműves termékek esetén az 5 millió forintos bevételi értékhatárt elérő, e fölött alanyi adómentes státuszukat emiatt elvesztő, tehát áfa-körbe kerülő adóalanyok, illetve az ilyen termékek árusítását vállaló egyéb adóalanyok is választhassák, az általános forgalmi adóról szóló **2007. évi CXXVII. törvény második rész XVI. Fejezet 1. alfejezetében taglalt, a Viszonteladóra vonatkozó** különös szabályok alkalmazását. Tehát az áfa alanyi mentes kistermelőktől és kézművesektől értékesítésre átvett áruk esetében értékesítéskor az általuk alkalmazott árrés után számolják és fizessék meg az áfát. Hiv: A **TANÁCS 2006/112/EK IRÁNYELVE,** *132. cikk 1)* f) i) l) n) és a *282. cikk*

Kereskedelmi trv. Adó trv	**Gazdabolt, tájtermékbolt kategória hiányzik a jogrendszerből, nincsenek könnyített szabályok (adó, higiéniai, munkaügyi…) az ilyen típusú kereskedelmi egységek részére**	Javasoljuk, hogy nonprofit jellegű értékesítés / rövid ellátási lánc (pl. tájboltok, gazdaboltok, gazdapolcok, dobozrendszerek) útján értékesített, kistermelők által előállított minőségi kézműves élelmiszerek és kézműves termékek esetén az 5 millió forintos bevételi értékhatárt elérő, e fölött alanyi adómentes státuszukat emiatt elvesztő, tehát áfa-körbe kerülő adóalanyok, illetve az ilyen termékek árusítását vállaló egyéb adóalanyok is választhassák, az általános forgalmi adóról szóló 2007. évi CXXVII. törvény második rész XVI. Fejezet 1. alfejezetében taglalt, a Viszonteladóra vonatkozó különös szabályok alkalmazását**.** Hiv: **TANÁCS 2006/112/EK IRÁNYELVE,** *132. cikk 1)* f) i) l) n) és a *282. cikk*
Ua.	**Ua.**	**Az őstermelői, egyéni adószámmal végzett kézműves, turisztikai tevékenységből származó jövedelemszerzés korlátozás nélkül összeegyeztethető az álláskeresési járadékban, gyermekgondozási díjban, gyermekgondozási segélyben, gyermeknevelési támogatásban részesülő személyek otthon végezhető tevékenységével. Ez idő alatt lenne lehetőség az őstermelői, egyéni adószámmal végzett kézműves, turisztikai tevékenység megkezdésére, úgy hogy a kezdeti bevételhiányos időszakot áthidalhatják, az azonnali járulékfizetési kötelezettség szorításából megmenekülnek.**
Adótörvény, Számviteli Trv.	**Számla, nyugtaadási kötelezettség más tagországokban a piaci, közvetlen értékesítés során nem előírás – Hazánkban előírás.**	**Az őstermelő, kistermelő, kézműves - végfogyasztó közötti, házi, piaci értékesítés során a számlaadási/nyugtaadási kötelezettség eltörlése javasolt.**
Adó törvény Szja tv (1995. évi CXVII. Törvény, 6. sz. melléklet);	**Jelen jogi környezet nem biztosít megfelelő, életszerű tevékenységi formát. A 7-es adószám nem**	Szja tv (1995. évi CXVII. Törvény). 6. sz. mellékletét **terjesszék ki az őstermelők**

228/1996. (XII. 26.) Korm. rendelet a mezőgazdasági őstermelői igazolványról **1994. évi LV. tv. (Földtörvény) 3.§ 4. pontja**	**rendszeres és szellemi tevékenységre használható, de a rendszeresség nincs definiálva, s a NAV van, hogy megtagadta, hogy az a kért kézműves tevékenységre nem adható ki.** **Ha mégis adószámos magánszemélyként végzi tevékenységét: Ha a kistermelő, vendégasztal szolgáltató kézműves foglalkozást tart és számlát ad, akkor nyilatkoznia kell a költség- hányadról és az szja-ról, a kifizető levon tőle 16% szja-t, 10% nyugdíjat, 7 % egészségbiztosítási járulékot, ha van 36 órát meghaladó munkaviszonya, akkor 4%-ot. A kifizető ezen kívül fizet még 27% szociális hozzájárulást. Igazolást ad a számlaadónak, havonta adatot szolgáltat a NAV-nak. Ha nem magánszemélynek ad el portékát, kiállít 1000 Ft-ról számlát, nyilatkozik szja-ról, költség hányadról, adóelőleget vonnak tőle, így, bár a számlán X Ft szerepel, de csak (X – költség.) x 0,84 Ft-ot kap kézbe. A kifizető fizet még utána 27% szociális hozzájárulást az adóelőleg-alap számításba vett értékére, de ez esetben nem kell járulékokat vonni tőle. Azt majd a kézműves számolja ki és fizeti be. Minden ilyen számláról a vásárlónak (cég, intézmény) havonta bevallást kell nyújtani a NAV-nak. Ezek után a tapasztalatok szerint rendre elesik a viszonteladóktól, foglalkozás tartástól, megrendelésektől, sőt még a könyvelője sem akarja vállalni a buktatókkal teli munkát. Ha jobb híján vásárban próbálna jövedelemre szert tenni, akkor meg ott a rendszeres jövedelemszerző tevékenység veszélye.**	**tevékenységét kiegészítő** (228/1996. (XII. 26.) Korm. rendelet) azon **tevékenységekre, így a falusi és agroturizmusra, kézműipari tevékenységre,** amelyeket a családi gazdaságok számára, közös őstermelői igazolvánnyal, kiegészítő tevékenységként az 1994. évi LV. Tv. (Földtörvény) megenged. Javasoljuk, hogy **magánszemély szintén folytathasson** ilyen jellegű **kiegészítő tevékenységeket.** A mezőgazdasági tevékenység során keletkezett melléktermékek, növényi és állati eredetű hulladék hasznosítása nem kell jelentsen saját előállítású alapanyagot.

Szövetkezeti trv. **Számviteli trv.** **Áfa tv. 85.§ (1). n.:**	A népművészeti, háziipari szövetkezetet a profitorientált vállalkozásokhoz sorolják.	Áfa tv. 85.§ (1). n. pontjának módosítása: A népművészeti, népi iparművészeti és iparművészeti, valamint nemzeti, nemzetközi védjegyes termékek, szociális szövetkezeti termékek kiállításának, vásárának és bemutatójának szervezése, rendezése valamint a tájbolt/szakbolt, házi értékesítés és az ahhoz szorosan kapcsolódó, jogszabály által meghatározott minősítés szerint zsűri számmal, vagy nemzeti vagy tanúsító védjeggyel ellátott, nem ipari gyártástechnológiával előállított népművészeti, népi iparművészeti és iparművészeti, valamint nemzeti, nemzetközi védjegyes termékek, szociális szövetkezeti termékek termék értékesítése, amelyet közszolgáltató vagy népi iparművész minősítéssel, nemzeti vagy nemzetközi tanúsító védjeggyel rendelkező személy, szervezet- ilyen minőségében teljesít. **Javaslat: minta lehet a speciális német polgári jogi társulás, a gazdasági ügyviteli egyesület. Az egyesület működésének lelke az u.n. „átfutó számlán" történő könyvelés, mely szerint a gazdálkodásból származó bevétel és költség nem az egyesület, hanem az egyesületi tag számláján jelennek meg. A társulás rezsije igen alacsony, hiszen nincs eltartandó „vízfej", a társulás lényegében véve csak könyvel, értékesít és beszerez. Mivel a társulásnak gazdálkodásból sem bevétele, sem költsége nincs, a nyeresége nulla, így a társasági adófizetés alól automatikusan mentesül, azaz non-profit elvű. A tagok pedig az ágazati kedvezmények szerint adóznak. Ha a tagok egymásnak nyújtanak szolgáltatást, az forgalmi adó mentes,**

		mivel egy vállalkozáson belül nincs forgalmi adó fizetési kötelezettség. A közösség a többi vállalkozóhoz képest kétszeres mértékű géptámogatásra jogosult. (Ez esetben a gép a társulás tulajdonává válik.) A társulás működési költségeit az általa közvetített szolgáltatások után szedett díjból fedezi. Végül meg kell említeni azt is, hogy a gazdasági ügyviteli egyesület csődbe sem mehet, hiszen mint non-profit gazdálkodó, nem kerülhet veszteséges pozícióba.

Szakterületi jogi problémák és megoldási javaslatok:

Szabály	*Probléma*	*Javaslat*
38/2011. (X. 5.) NGM rendelet a gyermekjátékok **biztonságáról**	**Életszerűtlen.**	A rendelet hatálya alól ki kell venni a kézműves termékeket. Azokra egy a kistermelői rendelethez hasonló könnyített jogszabály szükséges.
40/2001. (XI. 23.) EüM rendelet a kozmetikai termékek **biztonságosságáról, gyártási, forgalmazási feltételeiről és közegészségügyi ellenőrzéséről**	**Életszerűtlen.**	A rendelet hatálya alól ki kell venni a kézműves termékeket. Azokra egy a kistermelői rendelethez hasonló könnyített jogszabály szükséges.
10/1987. (VIII. 19.) EüM rendelet a gyógyszernek nem minősülő gyógyhatású anyagok és készítmények nyilvántartásáról és forgalomba hozataláról	**Életszerűtlen.**	A rendelet hatálya alól ki kell venni a kézműves termékeket. Azokra egy a kistermelői rendelethez hasonló könnyített jogszabály szükséges. **Európai Parlament és a Tanács 2004/24/EK irányelve (2004. március 31.)** **az emberi felhasználásra szánt gyógyszerek közösségi kódexéről szóló 2001/83/EK irányelvnek a hagyományos növényi gyógyszerek tekintetében történő módosításáról.** Ez az EU-s jog csak a 2001/83/EK rendeletet pontjait módosítja, HATÁLYÁT nem! Márpedig a 2001/83/EK rendeletet hatálya szerint (II. Cím 2.cikk) Ennek az irányelvnek a rendelkezéseit a tagállamokban történő

		forgalmazásra szánt, iparilag előállított, emberi felhasználásra szánt gyógyszerekre kell alkalmazni.
Mézeskalács **készítők**	**Nem kistermelők, hisz kevesen termelnek hozzá mézet vagy lisztet.**	Az 52/2010 FVM rendelethez hasonló, 852/2004 EK rendelet II. melléklet III. fejezetének könnyítései szerinti MAGÁNLAKÓHÁZI SZINTŰ ELŐÁLLÍTÁSRA alkotott (nem saját alapanyagtermelés) jogszabály kell.
358/2008-as rendelet TELEPHELY bejelentésről	**Életszerűtlen**	A játékgyártás (bármilyen) a 358/2008-as rendelet szerint TELEPPHELY bejelentés köteles! A rendelet hatálya alól ki kell venni a kézműves, háztáji, kistermelői mikrovállalkozásokat.

Szerzők: SZABADKAI ANDREA, G. FEKETE ÉVA, DEBRECZENI JÁNOS, PONGRÁCZ ZOLTÁN

4.2. *Az oktatás- képzés rendszereiben a népi kézművesség oktatása, az utánpótlás biztosítása szempontjából nélkülözhetetlen teendők*

Hogyan, miért került be az oktatásba és közműveltségbe a néphagyomány - előzmények

A néphagyomány reformkori fölfedezése, majd a nemzeti műveltségbe való bekapcsolódása egy az egész Európában végbemenő folyamat hazai manifesztálódása (megvalósulása), melyet a romantika eszmetörténeti áramlata és a nemzeti öntudat kialakulása inspiráltak. A 19.sz-i nemzetei identitáskereső (és -teremtő) törekvések a néphagyományban vélték fölfedezni azokat a megőrzött régiségeket, amelyben kultúránk nemzeti jellegzetességei a kor elgondolása szerint megvalósulnak. Ez a folyamat a környező országok mindegyikében nagyjából ugyanebben az időben, többé-kevésbé azonos módon ment végbe.

A néprajzi jelenségek iránti a 19. század első felében számos művész érdeklődött, akik saját művészeti területükön a nemzeti stílust kívánták megalkotni, s ennek érdekében gyűjtötték, tanulmányozták a paraszti hagyományokat (pl. Arany és Petőfi irodalmi népiesség programja, Erkel zeneszerzői munkássága, időben később Kós Károly és Lechner Ödön az építészet területén, a gödöllői alkotók).

Az Osztrák-Magyar Monarchia keretei között kulturálisan és politikailag alávetett magyarság emancipációs törekvései – melyek a kultúra területén bontakoztak ki először - a néphagyományt a nemzeti műveltség részévé tették. Ennek a nemzeti romantika jegyében fogant művészeti alkotások mellett a másik ékes bizonyítéka a közoktatás, amely már a 19. század

második felében integrálta a népi kultúra elemeit. Ennek következménye, hogy az Eötvös-féle népoktatási törvény1868-as megjelenése óta része a magyar közoktatásnak a néphagyomány[2].

A néphagyománynak a tananyagba bekerülő elemeit a nemzeti romantika eszmeiségének jegyében válogatták és interpretálták. A romantikus megközelítésre jellemző, hogy erősen esztéticizáló egyfelől, másrészt a régit a népit és a nemzetit egymással azonosítja: a paraszti kultúrából szinte kizárólag a művészeti területeket mutatja be (költészet, zene, tánc, díszítőművészet), onnan is az archaikumokat válogatja elsősorban, mert ezekben látja leginkább megtestesülni a magyar, nemzeti jelleget.

A hagyományoktatás színterei, intézményes formái

Az előzmények ismeretében nem meglepő, hogy a mai magyar oktatási rendszer teljes vertikumában – a közoktatástól a felsőoktatásig – jelen van a néphagyomány, a népművészet**. A közoktatás keretében az** általános műveltség **egyik eleme, a közép- és felsőfokú oktatásban** speciális, szakmai ismereteket adó **képzési terület.** Az a hosszú idő, ami óta a néphagyomány különböző területei a hazai oktatási rendszer részét képezik, kétségtelen előny, hiszen volt idő kiforrott tananyagok és módszertan létrehozására. **Kedvezőtlenül hat azonban e folyamatokra, hogy a néphagyomány területei gyakran esnek áldozatul az átalakításoknak, mert olykor a könnyen félreállítható mostohagyerek sorsára jutnak.(Népi kézművesség az alapfokú művészetoktatásban, énekórák számának csökkentése pl.)**

Az alábbiakban vázlatos áttekintést adunk a néphagyomány oktatáson belüli lehetőségeiről:

Közoktatás:

Óvoda, általános iskola

Óvodai nevelés alapprogramjában megfogalmazottak szerint a gyermeknek az óvodai nevelés során meg kell ismernie szűkebb és tágabb környezetét, mert ez lehet a szülőföldhöz való kötődés alapja[3]. A néphagyomány elemei ebben a cselekvésen, tevékenykedtetésen és közvetlen élményszerzésen alapuló folyamatban kulcsszerepet játszanak:

- az anyanyelvi nevelésben (mese vers) a népköltészet,
- az ének, zene, énekes játék területén (a világhírű Kodály-módszeren alapulva) az énekes népi játékok, mondókák, népdalok
- a természeti-társadalmi környezet megismerésénél a néphagyomány (pl. jeles napi szokások).

A közelmúltban és jelenleg Magyarországon érvényben lévő tantervek (Nemzeti Alaptantervben és a Kerettanterv) értelmében a 7-14 éves diákok különböző tantárgyak keretében találkoznak a néphagyománnyal gyakorlati és elméleti tananyagként. Az anyanyelvi-irodalmi, a vizuális, az ének-zenei nevelés területén jelenik meg a legintenzívebben, de a környezeti és társadalmi ismeretek között is találkozhatunk vele. Önálló tantárgy lehet a néptánc (pontos elnevezése Tánc és dráma) valamint a Nép- és honismeret az 5-6. osztályokban. Követelményként fogalmazódik meg nemzeti kultúránk értékeinek, kulturális örökségünknek a meg-

[2] Baksa 2011: 95.
[3] Óvodai Nevelés Alapprogramja. A 37/1996 (VIII.28.) Kormányrendelet módosítása 255/(2009. (XI.20)

ismerése, azon tevékenységek elsajátítása és gyakorlása, amelyek a lakóhely megismeréséhez, megbecsüléséhez, az ezekkel való azonosuláshoz vezetnek (NAT kerettantervi követelmények 2002)

Ezzel együtt a modulrendszerű vagy más tantárgyba integrálható hon- és népismeret, valamint a néptánc tantárgyi komolysága, a pedagógusok felkészültsége, a tanítás szemléletmódja egyenetlen és sokszor hagy maga után kívánnivalót, ezt támasztják alá Baksa Brigitta felmérésének eredményei is[4].

Nem föltétlenül a szigorúan vett tanítási időben van jelen a néphagyomány, sok helyütt „rejtett tantárgy", a szabadidős programok és az ünnepi alkalmak velejárója. Még ahol ez a helybéli pedagógusokban nem is tudatosul, kézműves foglalkozásokat tartanak – délután, a napköziben vagy az iskola nap programjába illesztve -, az ünnepekhez kötődően népszokásokat mutatnak be (betlehemezés vagy lucázás a karácsonyt megelőző időszakban pl.).

4.2.1. Teendők az általános iskolai nevelés területén:

Mint a fentiekből is kiderül tárgyi anyanyelvünk a népi kézművesség definiálása, önálló műveltségi területként, tantárgyként nem jelenik meg. Szellemiségével ugyanakkor megegyezik, és a helyi identitás számára nélkülözhetetlen a helyi hagyományismereti –ezen belül népi kézműves – tantervek kidolgozása, tanórák biztosítása. Erre is találunk már elkészült, jó minőségű helyi tanterveket, tankönyveket, foglalkoztató füzeteket.

A Nemzeti Vidékstratégia – Nemzeti stratégiai program átgondolás kapcsán – a stratégiai tervezés, az együttműködők összegyűjtése alkalmával nagyon sokszor érzi a tervező az oktatási területtel történő szoros, gyakran szinte elválaszthatatlan munkakapcsolat szükségességét. Több ok miatt merülhet fel az együttmunkálkodás igénye. A stratégia a társdalom bevonását tűzi ki céljául a nemzetépítő, hagyományt megtartó program kidolgozásánál, de ezen belül *a társadalmi rétegek igényeit figyelembe véve a legnagyobb hatást – a különböző korcsoportok közül – a gyermek és ifjúsági korosztály körében érhet el a programtervezés.* Ezek a korosztályok viszonylag könnyebben elérhetőek az iskolai rendszer adta szervezettség miatt. *A hagyományos népi kultúra, szokás, életmód, mesterségek, társadalmi hierarchia megismertetése az ifjúsággal a NAT-ban és a helyi tantervekben, a népismeret oktatásának lehetőségében is benne van, tehát a közművelődéssel történő, nevelési igényeket kielégítő erkölcsi és anyagi együttműködés az oktatással elengedhetetlen.*

Alapfokú művészetoktatás

Az alapfokú művészetoktatás keretében népzene, néptánc tanszakok kínálnak lehetőséget az érdeklődőknek. Ez többnyire délutáni, önkéntes, szabadon választott, kidolgozott módszertannal és követelményrendszerrel rendelkező oktatási forma, amelyet számos általános iskola beépít tanrendjébe. Pillanatnyilag az alapfokú művészetoktatás helyzete körül nagyon sok az aggodalom és a bizonytalanság, holott a helyi kultúra, a lokális hagyományok megismerteté-

[4] Baksa id.mű 102-103.

sében, aktív fönntartásában pótolhatatlan szerepet töltenek be.[5] Az itt tanuló fiatalok hiteles, színvonalas néptánc- és népzenei műsoraikkal a település, a kistérség kulturális életében hangsúlyos szerepet játszanak.

A népi kézművesség sajnálatos módon nem tudta kivívni a néptánchoz, népzenéhez hasonló pozícióját az alapfokú művészetoktatás intézményrendszerében pedig nagyon határozott törekvések irányultak e cél elérésére[6].

4.2.2.Teendők az alapfokú művészeti oktatás területén a népi kézművesség vonatkozásában:

Az alapfokú művészetoktatás követelménye és tantervi programjáról szóló 27/1998. (VI. 10.) MKM rendelet mellékletének szakmai átdolgozása során a Hagyományok Háza – valamint a Népművészeti Egyesületek Szövetsége számos fórumon eredménytelenül szállt síkra a népi kézműves tanszak létrehozása érdekében.

Az alapfokú művészetoktatás követelménye és tantervi program kidolgozása folyamán több alkalommal folytattunk szakmai megbeszélést, vitát a programot kidolgozó szakmai szervezettel.

Szakmai meggyőződésünk, hogy a népi kézművesség speciális elméleti és gyakorlati tartalma miatt a választható szakirányok között önálló tanszakként kell megjelennie.

Ezt olyan alapvető fontosságúnak tartjuk, mint ahogyan elválik a művészetoktatáson belül a tánc területén a néptánc, vagy a zene területén a népzene tanszak.

A hagyományos népi kézműves ismeretek speciális tudást, szemléletmódot igényelnek az oktató részéről is, olyanokat, amelyek nem azonosak a jelenlegi szakirányokkal. **Fontosnak tartjuk azt, hogy a gyermekek lehetőséget kapjanak abban a tekintetben, hogy anyanyelvi szinten gyermekkorban sajátítsák el a magyar hagyományos népi tárgykultúrát, annak technikai, formai és díszítményvilágát, melynek megvannak a maga törvényszerűségei, táji jellegzetességei, specializációi.** Napjainkban a szakköri mozgalom megszűntével sajnos ez az utolsó lehetőség, hogy gyermekeink a népi kézművesség területén elmélyült ismereteket szerezzenek, ami záloga az utánpótlás kinevelésének, a népi, nemzeti kultúra megismerésének.

Problémát az egyeztetések során az jelentette, hogy a népi kézművesség oktatását sem főiskolákon, sem egyetemeken nem tanítják. Így művésztanári végzettséggel népművészeti kézművességet oktató szakemberek nincsenek. Emelt szintű OKJ képzésként 1994-óta létező a Népi játék és kismesterségek oktatója végzettséget pedig akkor sem fogadták el a kollégák, ha ezt a végzettséget valaki rajztanárként, pedagógusként, vagy népi iparművészként szerezte meg. Egyeztető partnereink szerint alapfokú művészetoktatási intézményben csak művésztanári végzettséggel foglalkozhat valaki akár a legfiatalabb korosztállyal is.

[5] A művészetoktatási intézményeket 2012. december 15-ig át kellett nevezni iskolákká, ezért alapfokú művészeti iskola lett a neve. Viszont minden iskolát, ami alapfokú oktatást lát el, 2013. január 1-től működtetés szerint átvette az állam, finanszírozását is átvette az azt működtető szervezet (Klebelsberg Kúnó Intézet), amely jogosult meghatározni, mi tartozik a finanszírozandó alapoktatás kérdéskörébe, és mi nem.

[6] Beszprémy 2011.125-126.

Számos kiváló szakmai munkát végző, szakmai tanulmányi versenyen díjakat elért alapfokú művészeti iskolában a népi kézműves képzést megszüntették. A döntések hátterében az állt, hogy a kézműves szakokat oktató szakemberek, pedagógusok, mesterek nem művésztanári végzettséggel rendelkeztek. Az elmúlt években éppen az oktató szakemberek nem törvénynek megfelelő végzettsége miatt szűntették meg az intézményeket.

Ezáltal megfosztjuk a gyermekeket, a felnövekedő nemzedékeket attól, hogy a tárgyi népi kultúrát megismerhessék, magasabb szinten elsajátíthassák.

Ha ebben az életkorban, ebben az iskolatípusban nem tudatosítjuk, nem ismertetjük meg gyermekeinkkel saját tárgyi és szellemi hagyományainkat, erre később tanulmányaik során, se középiskolai, sem egyetemi szinten nincs lehetőség.

Az általunk képviselt felfogásra nyújtanak példát a finn és norvég modellek, és ezt a gondolkodást szorgalmazza az UNESCO szellemi örökségvédelmi programja is. Az UNESCO Általános Konferenciája 32. ülésszakán 2003 októberében, konszenzussal fogadta el a Szellemi Kulturális Örökség Védelméről szóló konvenciót. Magyarország is csatlakozott az egyezményhez, így hazánkban a 2006. évi XXXVIII. Törvény fogalmazza meg a feladatokat az oktatási és kulturális miniszter számára. Az UNESCO példaként kezeli a magyar modellt, amelynek lényege, a hagyomány oktatása, átörökítése a gyűjtött, eredeti anyagból indul ki, illetve azon alapul. Éppen ez a szemlélet csorbul a kézművesség területén a jelenlegi tantervi programban.

A konvenció szakmai szövegében – nemzetközileg elfogadott és egységes értelmezést biztosító kifejezésként alkalmazandó – *hagyományos népi kézműves* kifejezés használatát javasoljuk.

Épp ezért fontosnak tartjuk, hogy a hagyományos népi kézművesség önálló választható szakirányként megjelenjen, és a jelenleg e területen létező szakmai végzettség (népi játék és kismesterségek oktatója) elfogadásra kerüljön.

4.2.3.Teendők a szakképzés területén

2012.ben az OKJ átalakítása során a szakmai szervezetek – Hagyományok Háza, NESZ, komoly lobby tevékenységet végzett annak érdekében, hogy az átalakítás során a népi kézműves mesterségek változatlan szakma struktúrában megmaradhassanak az új képzési jegyzékben is. A tevékenység eredményeképpen a terület a képzési jegyzékben a következő módon megmaradt:

327	53	215	01	Népi játék és kismesterségek oktatója	4	V	-	240-360 óra		kultúráért felelős miniszter
328	34	215	01	Népi kézműves (a szakmairány megjelölésével)	4	V	3 év	960-1440 óra	N, E, TK	kultúráért felelős miniszter

Az OKJ 5. számú melléklete külön csoportban rendelkezik a **Kulturális és nemzeti örökségvédelmi szakképesítésekről, melybe a Népi kézműves szakmák is bekerültek.**

Fontos, a közeljövő feladata e szakképesítési kör belső tartalmának, a képzéshez kapcsolódó szabályozásnak kidolgozása.

E tekintetben a problémákra tett megoldási javaslatok a következőek:

A népi kézműves szakmák OKJ-ban maradásával sajnos nem hárult el a veszély e képzés, a képzést folytató iskolák szempontjából, hiszen a fenntartó bizonytalansága, a finanszírozás nehézségei napi problémát jelentenek e képző intézmények számára. Az elmúlt időszakban (5-10 évben) radikálisan csökkent az iskolarendszerű népi kézműves képzést folytató intézmények száma, melynek oka a fenn említett fenntartói, finanszírozási problémák voltak. Javaslatainkban ezekre a gondokra szeretnénk rávilágítani, és megoldási javaslatokkal élni.

1. **Fenntartó:** az OKJ 5. szakmai melléklete alapján, amely megfogalmazza a Népi kézműves szakmák kulturális és nemzeti örökségvédelmi hovatartozását, elengedhetetlen, hogy e szakképzések a szakmai és fenntartói szempontból tartozzanak az Emberi Erőforrás Minisztériuma, illetve a mindenkori oktatásért felelős minisztérium irányítása alá.
2. A népi kézműves oktatás területén **szakmai integrációs központra** van szükség, mely összefogja a népi kézműves iskolák oktatáson is túlmutató szakmai munkáját, fejlődését. A Hagyományok Háza tekintetében nem egy új intézmény felállítását jelentené, hanem a meglévő és jól működő intézmény hatáskörének szélesítését. Ezzel a formával a kézműves szakiskolák pályázási esélyei is megnövekedhetnének – decentralizált pályázat. Integrációs központ létrehozása esetén a szakképzési hozzájárulásra is jogosultak lennének a kézműves képzések, hiszen egy-egy kis létszámú iskola már évek óta nem igényelhet ilyen jellegű támogatást sem.
3. **Az örökségvédelem vitathatatlanul az állam feladata**. A szakmák örökség jellegéből fakadóan szükséges lenne az, hogy a minisztérium gondozója, fenntartója legyen ezeknek az iskoláknak, akiknek jelenlegi fenntartói esetlegesen együttműködési szerződést köthetnének a minisztériummal. Jelenleg ezeknek az iskoláknak egyik legnagyobb bizonytalansági faktora a fenntartó helyzetének bizonytalansága (alapítványi, egyházi iskolák, önkormányzati iskoláké egyaránt).
4. Épp emiatt szükséges a **finanszírozás átalakítása és kibővítése** az általános szakképzési finanszírozási rendszer mellett, és az egyéb középfokú művészeti iskolák normatíváihoz hasonlóan szükséges megállapítani egy az OKJ kulturális és nemzeti örökségvédelmi szakmacsoport igényihez méltó, ezen belül a népi kézművesség oktatási sajátosságaihoz igazodó finanszírozási rendszer kidolgozását, létrehozását.
5. A **csoportlétszám és az ehhez kapcsolódó finanszírozás megállapításánál szükséges figyelembe venni a kézműves oktatás speciális, személyre szabott sajátosságát, és az átlagnál jóval magasabb alapanyagigényét**. Célszerű, a csoportlétszám 5-7, esetleg maximum 8 főre történő csökkentése, és a finanszírozás ehhez történő igazítása. A Kulturális és nemzeti örökségvédelmi szakmák számára célszerű lenne a minisztérium, vagy pl. az NKA által meghívásos egyedi pályázatok kiírása. Eszközök beszerzésére vannak pályázatok, melyek nem minden iskola számára elérhetőek, de alapanyagra és kis eszközök beszerzésére nincs.

6. A költségvetés számára mindez csekély terhet jelent, mivel sem az iskolák száma, sem a tanulók száma nem magas. Viszont a társadalom számára ezen intézmények által képviselt hagyományok és értékek meg- és fenntartása, gondozása felbecsülhetetlen.
7. **Oktatók helyzete**: A **2011. CXC. törvény a köznevelésről 3. mellékletében**, melynek a címe: A nevelési-oktatási intézményekben pedagógus-munkakörben alkalmazottak végzettségi és szakképzettségi követelményei. Pedagógiai képzettség és a magas szintű szakmai ismeretek együtt szükségesek ahhoz, hogy a színvonalas és biztonságos oktatás megvalósuljon.

   A népi kézműves mesterségek esetében azok a mesterek, akiknek a szakemberekből álló bizottság, (Hagyományok Háza zsűri bizottsága, az e célra az EEMI szakértőkből álló kuratóriuma) kiadja a népi iparművész és a népművészet mestere címet, és ez társul pedagógiai végzettséggel is, egyértelmű, hogy magas szinten képesek oktatni a mesterségüket. Kétségbevonhatatlan, hogy ilyen végzettségekkel rendelkező mestereknek jogosultságot kell kapnia a kézműves iskolákban a népi kézműves mesterségek elméleti és gyakorlati oktatására. Kézműves mesterséget művészi szinten művelő (népi iparművész) pedagógus alkalmazása tökéletes, megkérdőjelezhetetlen kellene, legyen. A Népi játék és kismesterségek oktatója OKJ végzettség, ha párosul pedagógiai, netán néprajzi képzettséggel is, kellő jogosultságot kellene, jelentsen az adott szakma elméletének oktatásához.
8 A Kulturális és nemzeti örökségvédelem céljait szolgálná, ha az oktatás eredményességének elismeréseképpen a népművészeti kézműves pályázatok és versenyek azonos megítélés alá esnének SZKTV és OKTV versenyekkel. Ez eredményezhetné a tanulók számára a tehetség és a mesterségbeli tudás elismerését, a pályaív, a szakmai karrier kezdetét (Az Ifjú kézművesek országos pályázata és kiállítása debreceni központtal 1991-től folyamatosan létező gyakorlat).
9 A népi kézműves szakmák népszerűbbé tételére szükséges kidolgozni egy **ösztöndíj programot**, ami esetlegesen azt is jelenthetné, hogy az iskolák tanulólétszáma megemelkedik, ezzel a gazdaságos működést is könnyebbé tehetnénk.
10. **A lokális népi kultúra megmaradása érdekében regionális szinten legalább egy képző intézmény működésének biztosítása**, melynek a jelenleg is színvonalasan működő népművészeti alkotó központok (alkotóházak, műhelyek stb.) megfelelő szakmai és infrastrukturális hátteret biztosítanak.

Középiskola

A néphagyomány itt nem az általános műveltség elemeként jelenik meg, hanem szakmai képzés részeként. Középfokú képzés ad szakképesítést néptáncból és népzenéből (pl. Vác, Fót, Nyíregyháza, Miskolc, Békéscsaba), kézműves szakiskolák a népi kismesterségek, hagyományos kézművesség tradícióit közvetítik az érdeklődők számára. Egy érettségit is adó népművészeti középiskola működik, ahol kézművességet is tanítanak: Fóti Népművészeti Szakiskola, Szakközépiskola, Gimnázium.

Feladat: az érettségit is adó, népi kézművességet oktató középiskolák rendszerének bővítése.

Felsőoktatás

A néprajz tanszékek (ELTE, Debreceni, Szegedi és Pécsi Tudományegyetemek valamint a határokon túl Kolozsvárott – Babes-Bólyai – folyik magyar nyelvű képzés) az **elméleti szakemberek képzésében** játszanak kulcsfontosságú szerepet. **Az elmúlt 10-15 év tendenciája, hogy a gyakorlatban érintettek (népzenész, néptáncos, népi kézműves szakemberek) közül sokan elvégzik a néprajz szakot.**

Az óvodapedagógus és tanítóképzés területén a „legfrissebb"áttekintésre 1996 őszén került sor. Az ELTE TOFK nagyszabású országos konferenciája, mely a hon- és népismeretnek és a néphagyománynak az oktató- nevelőmunkában való megjelenésével foglalkozott, a tanító- és tanárképző intézmények beszámoltak arról[7], a néprajz (honismeret), a népművészet, a néphagyomány hol milyen szerepet játszik. Ezek az információk mára elavultak: a bolognai rendszer bevezetése, intézmények megszűnése, összevonása alaposan átrajzolta a képet. Két példa álljon itt ennek illusztrálására:

A veszteség rovatba sorolható a konferenciát szervező ELTE TOFK-n nagy sikerrel működött gyermektánc oktatói képzés, amely 10 év diadalmenetet követően a bolognai folyamat áldozatává esett. Az **Apor Vilmos Főiskola viszont sikerrel akkreditálta az új képzési rendszer elvárásaival összhangban lévő szakmai modulját (hagyományismeret).** A leendő óvodapedagógusokat és tanítókat alapképzésük során föl kell készíteni a néphagyomány pedagógiai gyakorlatban megjelenő területeiből (játék, népzene, néptánc, népi kézművesség).

A Magyar Táncművészeti Főiskolán néptánc pedagógusokat képeznek, 2010 óta az elérhető legmagasabb szinten, mesterfokozatú, 5 éves képzés keretében is. A Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetem népzenész, népzene tanári szakképzése 2008-ban indult el, itt is a MA fokozat a megszerezhető legmagasabb végzettség. Szombathelyen az 2011-12-es tanévben indult először népi kézműves képzés. Említést érdemel még a Nyíregyházi Főiskola népzenei irányultságú képzése, amely a zeneakadémiai képzést jóval megelőzően, a tanárképzés rendszerében indított népi hangszeres és népi énekes szaktanári képzést.

A **Nyugat-magyarországi Egyetem** 2011-ben indított a Kézműves tanszakon belül **népi kézműves szakirányt**, amely elsőként kínál lehetőséget a népi kézművesség iránt érdeklődők (vagy e területen régóta dolgozók, oktatók) számára diplomás képzés elvégzésére.

4.2.4.Teendők a felsőoktatás területén: szükséges a pedagógusképzés új rendszerében a meglévő szakképzettségre (mesterségbeli tudásra) épített művészeti és oktatói ismeretekkel gazdagított, felsőfokú képzés megvalósítása.

Szerzők: BESZPRÉMY KATALIN, DR. SÁNDOR ILDIKÓ, F. TÓTH MÁRIA

[7] Karácsony Molnár- Kraiciné szerk. 1998. 217-286.o.

4.3. *Nonformális képzések, informális tanulási formák rendszerének bővítése terén szükséges teendők:*

A népi kézműves alkotások elkészítésének tudása nemzeti kincsünk. A szerves tudásátörökítés az 1950-es évek közepén megszűnt. A tudás újratanítása Magyarországon az 1970-es években indul újra. Ennek köszönhető, hogy ma beszélhetünk országunkban népi kézművességről. A mesterségbeli elméleti ismeretek és gyakorlati jártasságok elsajátítása permanens feladat, nélküle ez a tudás, feledésbe merül. **A terület ismereteinek elsajátításában, népszerűsítésében, értékként való kezelésében a formális képzések mellett nagy jelentősége van az informális és nonformális képzési formáknak**. A képzési forma fejlesztést igényel a népi kézműves mesterek tudásszintjének növelésében, és a terület iránt érdeklődő széles lakossági réteg esetében.

4.3.1. Teendők a népi kézművességgel foglalkozó mesterek nonformális képzése területén

Ahhoz, hogy a magyar paraszti tárgykultúra élő maradhasson, szakmájukat kiválóan ismerő nagy tudással rendelkező alkotók kellenek. Nem elég a szakmát megismerni, annak fejlesztéséhez folyamatos tudásbővítésre van szükség. Az önművelésen kívül szükséges az irányított képzési formák igénybevétele.

Az alábbiakban a legfontosabb formákat, illetve azok tartalmát mutatjuk be, amelyek feltételezik az önkormányzatok, a helyi közösségek és a központi pályázati támogatások segítségét.

- A formális szakképzés ideje alatt a résztvevők a választott mesterség elméleti ismeretinek és gyakorlati jártasságainak alapjait sajátítják el. Fontos feladat, hogy folyamatos **szakmai továbbképzésekkel, mesterkurzusokkal** a népi kézművesek fejlesszék tudásukat a választott szakterületen. Ez vonatkozik a néprajzi ismereteik bővítésére, a különböző technikák elsajátítására és a tervezésre.

  Szükséges, hogy a Hagyományok Háza koordinálásával akkreditált népi kézműves oktatási programok jöjjenek létre a népi kézművesség valamennyi területén Az akkreditált képzések megvalósítói: a népi kézművességgel foglalkozó egyesületek, közművelődési intézmények, alkotóházak. A továbbképzési programok tartalma irányulhat egy település, egy néprajzi tájegység népi kézműves mesterségére, mesterségeire is.
- Fontos, hogy a népi kézművesek olyan alkotásokat hozzanak létre, amelyet a ma élő ember is használ, visel. Ezért szükséges **a mesterek és a dizájnerek, iparművészek együttműködése,** amelynek eredményeként olyan közös alkotások jönnek létre, amely a hagyományokból merít. Az együttműködések műhelymunkákkal valósulnak meg, amelyeket pénzügyi- és pályázati támogatásokkal ösztönözni kell.
- Elsősorban a kezdő népi kézművesek számára nyújt segítséget a **szakmai konzultáció**, amelyet minden megyében a népi kézművességgel foglalkozó egyesületek, alkotóházak koordinálhatnak. Az adott térségben dolgozó emblematikus mester által vezetett folyamatos konzultáció hozzájárul a felnövekvő népi kézművesek mesterré válásához.
- Egyes népi kézműves mesterséget művelők számára folyamatossá kell tenni a **tapasztalatcseréket, tanulmányutakat**, amelyek megvalósulását pályázati támogatások ösztönöz-

hetnek. Céljuk, hogy működő műhelyeket ismerjenek meg, találkozzanak különböző tájegységeken dolgozó mester egyéniségekkel.

- Az emblematikus mesterekhez kapcsolódóan a népi kézművesek számára **tervezői tréningeket** valósíthatnak meg a népi kézművességgel foglalkozó egyesületek, alkotóházak. Ezek célja, hogy segítse a fiatal kézművesek egyéni stílusának kialakulását.
- A kézműves mestereknek a szakmai ismereteken túl **el kell sajátítani a vállalkozási-, marketing-, informatikai-, kommunikációs- és értékesítési ismereteket a nonformális képzési formákban**. Szükséges, hogy a népi kézműveseket tömörítő egyesületek, alkotóházak, közművelődési intézmények pályázati támogatásokkal folyamatosan szervezzék a változó jogszabályoknak megfelelően.
- A lakosság számára indított nonformális képzések szakmai vezetői a népi kézműves mesterek. Számukra **fontos ismeretek a helyi közéleti tudás, a helyben élés, a helyi gondolkodás elsajátítása, a helyi értékek bemutatásának ismerete, továbbá a közösség menedzselési és vezetési készsége**. A felsorolt tudástartalmak elsajátítása a „Képzők képzése" akadémia keretében valósíthatók meg, amelyeket alkotóházak, népi kézműveseket tömörítő egyesületek szervezhetnek számukra egy-egy megyében.

4.3.2. Teendők a nagyközönség számára szervezett nonformális képzések területén:

Fontos feladat, hogy a magyar lakosság legszélesebb rétege megismerje, ezáltal értse és értékelje a magyar paraszti kultúrát. Ezt leginkább akkor tudja megtenni, ha önmaga is megismerkedik egy-egy mesterséggel, alapszinten elsajátítja a választott tárgyalkotás elméleti ismereteit és megismerkedik annak gyakorlatával. Az élethosszig tartó tanulási folyamat résztvevői a gyermekek, a fiatalok, a felnőttek és az időskorúak. A közművelődés számtalan formája alkalmas az alapszintű tudás közvetítésére. Az alábbiakban a legfontosabb formákat, illetve azok tartalmát mutatjuk be, amelyek nagyobb támogatást igényelnek az önkormányzatoktól, a helyi közösségektől és a központi pályázati támogatásokból, mert ennek hiányában, csak a résztvevőkre hárítva a költségeket, drámaian lecsökkenthet a népi kultúrát befogadó, továbbéltető közeg.

- A kézműves mesterségek megismerésének leghatékonyabb formája a közösségekben történő elsajátítás. Ezek a **szellemi műhelyek és a szakkörök**. A közművelődés gyakorlatában, az 1980-as években tömegesen meglévő kisközösségek újraindítása szükséges a közművelődési intézményekben, az alkotóházakban, a népi kézműveseket tömörítő egyesületekben. A szakkörök alkalmasak egy meghatározott időtartam alatt arra, hogy a választott kézművesség egy-egy szakterületével megismerkedjenek a résztvevők, alkalmas továbbá a tehetséggondozásra, amely egyben utánpótlást is jelent a népi kézműves mestereknek. A szakkörök résztvevői lehetnek gyerekek, fiatalok és felnőttek. Nagyon fontos, hogy a gyermekek szakkör keretében ismerkedjenek meg a népi kézművesség szellemiségével, a tárgykészítés alapjaival. Jelenleg ezek a szakkörök az egyetlen szinterei a gyermekek manuális készség-fejlesztésének, a hétköznapi életben szükséges eszközök használatának elsajátításához.

- A népi kézműves tudás elsajátításának egy másik formája - minden korosztály számára - az **alkotótáborok,** amelyek az 5-10 nap alatt a résztvevők számára ízelítőt adnak a választott mesterségből, vagy a különböző tárgykészítésből. A táborok tartalmát tekintve lehetnek egy-egy mesterség elsajátítására irányulók, lehetnek több mesterség elsajátítására irányulók, lehetnek komplex népművészetiek, ahol a tárgyalkotás mellett megjelenik a néptánc, a népzene, a népi gasztronómia. **Formáját tekintve lehet bentlakásos, bejáró, vándortábor, stb. Ezekben a táborokban sokszor több generáció tanul együtt, ami a társadalmi szocializáció szempontjából egy hozzáadott érték ennek a képzési formának.**
- A szakterület népszerűsítésében meghatározó szerepe van a különböző **tanfolyami kurzusok** indításának a közművelődési intézményekben, alkotóházakban, népi kézműveseket tömörítő egyesületekben. A kurzusok lehetőséget biztosítanak korosztály semlegesen a széles nagyközönség számára, hogy elsajátítsák a népi játékok készítésétől a különböző kézműves mesterségek művelésének alapjait. **A tanfolyami programok lehetnek akkreditáltak, vagy anélküliiek, ez utóbbiak a résztvevők meglévő tudásait veheti figyelembe.**
- A felnőtt lakosság számára szervezett **népművészeti akadémiák, népfőiskolák, nyári egyetemek** keretében megismerkedhetnek a népművészettel, a tájegységre jellemző értékekkel, a magyar, illetve a tájegység népi hagyományaival. A megszerzett ismeretek alkalmasak lehetnek a helyi tudás gyarapítására, a helyhez, a tájegységhez kötődő identitástudat kialakítására.
- A munkanélküliek számára **szervezett „ízelítő" tanfolyamok**, táborok lehetőséget biztosítanak arra, hogy felfedeztessék számukra, hogy a körülöttük lévő természetes anyagokból használati tárgyakat tudnak készíteni saját maguk számára a későbbiekben is. Felkeltheti érdeklődésüket egy-egy kézműves szakma elsajátítására, amely megteremtheti az önfoglalkoztatás alapját.

4.3.3. Teendők az informális tanulási formák területén:

A népi kézműves értékek megismerését jól szolgálják a **kiállítások, kézműves bemutatók**, **rendezvények, ahol a résztvevők, látogatók észrevétlenül sajátítják el a sajátos magyar** népi tárgykultúra egyes elemeit. A lakosság széles köre számára jelenleg is rendelkezésre állnak az előzőekben felsorolt események, viszont ezek esetlegesek, támogatások hiányában rendszertelenek. Feladat, hogy egy-egy településen, egy megyében, egy tájegységben rendszeressé váljanak azok a rendezvények, amelyek a népművészet egészét, vagy a népi kézművesség teljes skáláját, vagy egy-egy részét bemutatják az érdeklődő közönségnek. A tevékenység skálája itt is széles. Az alábbiakban a legfontosabb formákat, illetve azok tartalmát mutatjuk be, amelyek feltételezik az önkormányzatok, a helyi közösségek és a központi pályázati támogatások segítségét.

- A település népi kézműves értékeit bemutató **kiállítások** keretében bemutatkozhatnak az ezzel a tevékenységgel működő helyi közösségek, - szakkörök - egyéni alkotók. A bemutatók hozzájárulnak a népi tárgykultúra népszerűsítése mellett a lokálpatriotizmus kialaku-

lásához, a helyi kultúra megteremtéséhez. Hasonló célt szolgálnak a településen megrendezett **mesterség bemutatók, kézműves vásárok**.

- Egy megye, egy tájegység élő népművészetének seregszemléje lehet a **fesztivál**, ahol a térség hagyományai sorakoznak fel a látogatók előtt. A komplex rendezvény az informális tudás elsajátításának helyszíne, ugyanakkor gazdasági erőt is jelent a turisztikai attrakciója miatt. A komplex fesztiválok mellett a népi kézművesség egy-egy ágára specializált események az előzőekben leírt hasonló küldetést töltenek be.

4.3.3.1.Teendők a fesztiválok szervezése témájában:

- Jogszabály írja elő, hogy **közterületen** csak a népi iparművészeti bíráló bizottság, vagy az iparművészeti lektorátus által **zsűrizett termékeket lehessen árusítani**. A jogszabály rendelkezzen a betarthatóságról, ezzel piacra segítenénk a kézműves mestereket és a távoli keleti hiteltelen árukat háttérbe szoríthatnánk.

- Érdemes a **fesztiválok programjába beiktatni a népi kézművesség interaktív bemutatását**, a közönséget be is lehet vonni, a „művelés" folyamatába - mesterség-bemutatók, szabadtéri kiállításokat, játszóházak.

- **A fesztiválokat támogató pályázati rendszereket kiszámíthatóvá kell tenni**. nem teszi lehetővé legalább egy évre előre a tervezhetőséget, csak így tud a turisztikai vérkeringésbe, a turisztikai eseménynaptárba bekerülni a népi kézművességet felvonultató fesztivál

- **A kézműves és hagyományőrző fogalmak korrekt használata**: a fesztiválszervezők nem használják külön a népi iparművész vagy népművész fogalmat, hanem a kézműves és hagyományőrző kifejezéseket használva zavarják meg a közönséget. Általános tény, hogy a kézműves, hagyományőrző szavainkat ma már sokkal tágabb értelemben használják. Így lehetséges az, hogy a kézműves vásárokon tömegével jelennek meg a kereskedők, akik a legtöbb esetben esztétikailag kifogásolható tömegáruval (jobb esetben magyar, de gyakrabban pakisztáni, távol-keleti stb.) jelennek meg és a zsűrizett tárgyaknál jóval olcsóbban árusítják árukészleteiket. Ez az új trend sajnos hátrányos megkülönböztetést jelent azon népi kézművesek számára, akik zsűrizett, hagyományos technológiával előállított termékeket készítenek. A statisztikában is csak úgy sorolják fel a szervezők, hogy hagyományőrző vásáron belül a lufi árustól kezdve a hennafestőig mindenkit ebbe a csoportba sorolnak. A népművészek részvételét ellenben csak egyesületi megjelenésként tünteti fel, és nem tünteti fel az alkotókat mesterségek szerint

- A kézművesek értékesítési lehetőségei: a fesztiválokon, vásárokon, falunapokon való megjelenés alapvető fontosságú minden vállalkozásban tevékenykedő népi kézműves részére. A rendezvényeken való megjelenés alkalmas a piaci jelenlét érzékeltetésére mind a fogyasztók, mind a konkurencia felé. Ezek a rendezvények biztosítják a közvetlen kapcsolatot a fogyasztókkal. Az ilyen közvetlen találkozások alkalmával van lehetőségük az alkotóknak bemutatkozni, és termékeik választékát bemutatni. A közvetlen kapcsolat arra is lehetőséget biztosít, hogy az alkotók a tárgykészítés folyamatáról, a tárgy alapanyagának tulajdonságairól és használatának módjáról is tájékoztassák az érdeklődő vásárlókat. A beszélgetések során a vásárlók új ismereteket szereznek és egy másfajta élményben részesülnek mint a hétköznapi bevásárlásaik alkalmával.

- **A vásárszervezők önmérséklete a helypénz területén**. A vásárokhoz általában a helyi önkormányzatok biztosítják a területet a szervezőknek, amit általában a szervezők igen magas helypénzt kérve adják ki a résztvevőknek. helypénzért. Fontos, hogy a szervezők különbséget tegyenek kereskedő és zsűrizett népi iparművészeti tárgyakat készítő árusítók között.

- **Vásárlók könyve, vásárra történő regisztráció jogszabályi változtatás**. Az önkormányzatok a törvények értelmezésében sem egységesek. Példaként említendő, hogy Budapesten, Szegeden a vásáron résztvevőknek egyenként kell közterületen történő kereskedelmi tevékenységre engedélyt kérni. A „bejelentés köteles kereskedelmi tevékenység folytatásáról" szóló 210/2009. IX. 29. Korm. Rendelet 1. számú melléklete nem rendelkezik a készítőről, ezért kereskedőként kell kérni az engedélyt, és kell befizetni a 2200,-Ft illetéket a helypénzen felül. A népi kézművesek számára érthetetlen, hogy miért kell, önkormányzatonként kérni az árusításhoz az engedélyt, amikor a telephely vagy székhely szerint illetékes önkormányzat a készítőt már nyilvántartásba vette.

- a zsűrizett népművészeti tárgyaikat árusító alkotók részvételét egy-egy rendezvényen az is nehezíti, hogy a reggeltől késő estig tartó rendezvényeken nem kérhet segítséget a mellette árusító társától vagy családtagjától arra az időre, míg emberi szükségleteit elvégzi, mivel ez be nem jelentett munkaerő foglalkoztatásnak számít.

- a **Népi Iparművészeti Zsűri által minősített tárgyak** megkülönböztetésére még a rendszerváltás előtt bevezették a „**Páva" védjegyet**, hazánkban és külföldön is. A védjegy tájékozatta a népművészetben nem jártas, de igényes vásárlókat arról, hogy esztétikailag szép és a hagyományokat hitelesen képviselő tárgyat vásárol. A népművészet háttérbeszorulásával e védjegy köztudatba tartására, reklámozására már nem maradt pénz és figyelem. Pedig a védjegy lényege szerint: ***„olyan megkülönböztető minőségi tanúsítvány meglétét igazoló embléma, melynek használatával az alkotás-áru szakmai ismeret nélkül hitelesnek, minőségi ajánlatnak fogadható el.***

A védjegy használata „értéket növel", hatékony verseny eszköz, amely minőségjelző és reklám funkcióval bír.

A védjegy- a marketing egyik legerősebb szegmensének, a reklámozásnak a középpontjában áll.

A védjegy az árukra vonatkozó információk sűrített szimbolikus megjelenítője. Minőségjelző funkciója miatt a védjegy a vállalkozói jó hírnév, a piaci elismertség és tekintély (imázs, reputáció) hordozója is.

A védjegyre és annak piacra történő bevezetésére nagy szüksége lenne a népi iparművészeknek. Áruikat így jobban meg lehetne különböztetni a nem magyar eredetű tárgyaktól. Ez tovább erősítené itthon azt a felfogást, hogy vásárolj helyi és magyar terméket. A turisták részére pedig, segítséget nyújtana a választásban.

- A rendszerváltást követően a házipari szövetkezetek és a termékeiket árusító népművészeti bolthálózatok megszűntek. **Jelenleg a népi kézművesek termékeiket csak saját műhelyükből vagy a fesztiválokon, és egyéb nagyrendezvényeken tudják értékesíteni**. A népi kézművesek számára a legjobb reklám, ha termékeik jó minőségűek és szépek. Így nagyon

fontossá vált a vevőkkel kialakított jó kapcsolat. „Építs ki jó kapcsolatot, és majd ezek meghozzák a nyereséget!" **Meghatározó tehát, hogy a kézművesek egyáltalán el tudnak-e jutni olyan rendezvényekre ahol meg tudják mutatni tárgyaikat**. Itt nyílik alkalmuk új vásárló megszerzésére, és a már meglévő vásárlókkal történő további kapcsolat fenntartására. Az egyre nehezebb megélhetési gondokkal küzdő népi kézműveseknek nincs lehetősége a médiumokban történő reklámok finanszírozására. Ehhez **központi akaratra** van szükségük.
Szerzők: Pál Miklósné, Skrabut Éva, Igyártó Gabriella, Komjáthi Ágnes, F. Tóth Mária

4.4. *A közösségi színterek, működésének feltételrendszerének javítása érdekében:*

A népi kézművesség fejlesztésének meghatározó feltétele a megfelelő intézményi infrastruktúra megléte. Népi tárgykultúrával foglalkozó intézményeknek nevezhetjük ma országunkban az **alkotóházakat, a kézműves szakiskolákat, ahol olyan felszerelt műhelyrendszerek állnak rendelkezésre, amelyet vagy a beiratkozott résztvevők, vagy a nagyközönség vesz igénybe** Számuk mára megfogyatkozott, létük bizonytalan.

A népi tárgykultúra népszerűsítését szolgálják a **nyitott műhelyek, illetve műhelygalériák,** amelyek az alkotók tulajdonát, esetlegesen megélhetését is képezik és elsősorban a falusi turizmus szolgálatában állnak, bemutatva a település a tájegység népi kézműves értékeit. Ideális helyei lehetnek az informális ismeretszerzésnek, ahol kis csoportok bensőséges viszonyba kerülhetnek a mesterrel, tanulhatnak, interaktív formákat próbálhatnak ki. A propagálásukhoz, téma útvonalakban való megjelenésükhöz összefogás szükséges. A közművelődési intézmények között nagyon kevés van, amely felszerelt műhellyel várja azokat, akik szeretnék megszerezni a népi tárgyalkotáshoz szükséges ismereteket. Ebbe a csoportba soroljuk **a tájházakkal való együttműködés lehetőségeit is.**

Célunk, hogy a jelentős hagyatékot képviselő, későbbiekben potenciálisan gazdasági erőt jelentő népi kézműves szakmákat újratanítsuk, elsősorban a falvakban, akkor a legfontosabb feladat, hogy megteremtsük ehhez a megfelelő tárgyi és személyi infrastruktúrát, illetve, hogy ezen intézmények, szervezetek működése biztonságossá váljon.

Teendők:

Az infrastruktúra kialakításához és a működtetéshez EU-s és hazai pályázati erőforrások szükségesek, amelyeket a helyben meglévő tenni akarás, és anyagi erő egészít ki.

4.4.1.A közösségi színterek és azok tevékenysége közötti koordináció megteremtése és tevékenységük fejlesztése érdekében:

A népi kézművesség művelése, segítése különböző intézménytípusokban jelenik meg, pl. közművelődési, közgyűjteményi, oktatási intézmények, civil szervezetek, IKSZT-k, népfőiskolák.

Vannak olyan szervezetek, amelyek a népi kézművességet, mint szolgáltatást kívánják beépíteni a tevékenységekbe, pl. agro- és falusi turizmus, tájházak stb.. A felsorolt intézmények, szervezetek különböző ágazatokhoz, szaktárcákhoz tartoznak. Az ágazatok, illetve a konkrét tevékenységet végző intézmények, szervezetek között csak informális kapcsolat mű-

ködik. Fontos, hogy kormányzati szinten a szaktárcák között létrejöjjön a koordináció és a 2014-2020 közötti időszakban a Nemzeti Fejlesztési Tervben a népi kézművesség egységként jelenjen meg.

Feladatok:

- **A népi kézműves terület - beleértve az alkotókat és a kultúra népszerűsítését - fejlesztési koncepciója kerüljön be a vidékfejlesztési stratégián túl a kulturális- és az oktatási stratégiába is.** A következő időszakokban megjelenő pályázatok az értékalapú kultúrafinanszírozást, a települési, tájegységi identitást elősegítő népi kézműves közösségek működését, a hiteles kultúraközvetítést, a mindezek megvalósulásának helyet adó népi kézművességgel foglalkozó intézmények, szervezetek infrastrukturális fejlesztését, valamint a népi kézművesség esetében a gazdasági prioritásokat finanszírozzák.
- **A népművészet a kulturális diplomácia egyik eszköze**, fontos, hogy az országimázs szempontjából az 1. pontban említett stratégiákba bekerüljön. A különböző országokban tartott kulturális évadokban nagyobb arányban szerepeljen a magyar kultúra eme szegmense.
- **Országos, megyei és településszinten kötődjenek együttműködések a népi kézművességgel foglalkozó intézmények, szervezetek, továbbá a népi kézművességgel is foglalkozó intézmények, szervezetek között**, pl. közművelődési intézmények, tájházak, népfőiskolák, nemzeti parkok, múzeumok, skanzenek, stb. Fontos feladat, hogy az adott településen, tájegységben működő, a népi tárgyalkotó kultúrát népszerűsítő intézmények a tevékenységüket is összehangolják. Az együttműködések kezdeményezői, koordinátorai lehetnének országos szinten a Hagyományok Háza, a Népművészeti Egyesületek Szövetsége, a Nemzeti Közművelődési és Közgyűjteményi Intézet. Települési, tájegységi, megyei szinten a koordinációs feladatokat a népi kézműveseket tömörítő egyesületek, alkotóházak, közművelődési intézmények kezdeményezhetik.
- **A turisztikával foglalkozó szervezetek – agro-, falusi-, egészségturizmus stb. – kössenek együttműködési megállapodásokat a népi kézműveseket tömörítő egyesületekkel, közösségekkel, népművészeti alkotóházakkal a szolgáltatási tevékenység szélesítése, bővítése és minőségjavítása érdekében.** Célszerű, hogy a területeket összefogó országos érdekvédelmi szervezetek között is legyen együttműködési megállapodás, de nagyon fontos, hogy település és tájegység szintjén is találják meg egymást azok a szervezetek, amelyek ezzel a tevékenységgel foglalkoznak. Támogatásokkal, képzési programokkal tudatosítani és ösztönözni kell, hogy klasztereket hozzanak létre.

4.4.2. A népi kézművességgel foglalkozó alkotók által működtetett létesítmények működési feltételeinek javítása érdekében:

Feladatok:

- Az alkotók által jelenleg működtetett nyitott műhelyek, műhelygalériák működtetésében **a helyi közösségnek, önkormányzatnak részt kell vállalnia és tudatosan be kell kapcsolni a falusi turizmusba, a különböző népi kézműves utakba.**

- Ösztönözni kell **pályázati lehetőségek**kel az alkotókat, hogy **újabb nyitott műhelyeket, műhelygalériákat hozzanak létre**, főleg azokban a térségekben, ahol jelenleg ilyenek még nem működnek.
- **Pályázati lehetőség**et kell biztosítani **a már működő műhelyeknek, műhelygalériáknak, hogy azok infrastruktúrájukat megőrizzék és fejlesszék.**

4.4.3. A népi kézművességgel foglalkozó intézmények, szervezetek infrastruktúrájának fejlesztése és tevékenységének megerősítése országos lefedettség biztosítása érdekében:

Minden megyében működni kell, legalább egy a népi kézművesség műveléséhez szükséges objektumnak, intézménynek, szervezetnek, amelyek egymást kiegészítve garanciái lehetnek annak, hogy a népi kézműves tudás széles körben elérhetővé és ismertté váljon. A megyék egy részénél oktatási centrumok, míg más részénél alkotóházak biztosítsák ezt a feladatot. A kétféle feladatot ellátó objektum egymás munkáját segíti és kiegészíti. Ezek az intézmények, szervezetek, hálózatszerűen a szakmai integrációs központhoz tartozhatnak, a hagyományos népi kézművesség képző helyeiként, a képzésből kikerültek inkubátorházaként, hagyományőrző- turisztikai programok bonyolítóiként működnének. A hálózat integrációs központja a Hagyományok Háza, szakmai segítője a Népművészeti Egyesületek Szövetsége.

Feladatok:

- **Ki kell alakítani - az ország térszerkezetében arányosan elosztva - 5-6 népi kézműves képzőcentrumot, amelyek a népi kézművesség valamennyi területének oktatására alkalmas műhelyrendszerekkel rendelkeznek, alkalmasak kiállítások, bemutatók megrendezésére**. Az intézmények alapvetően a formális oktatás centrumai, feladatuk az iskolarendszerű és a felnőtt szakképzés megvalósítása. Kapcsolódhat hozzájuk a településükön a művészeti alapoktatás is. Azokon a településeken, ahol jelenleg működnek kézműves szakmákat oktató iskolák, célszerű, hogy ezek az oktatási centrumok egy része ott jöjjön létre, a meglévő infrastruktúra felújításával. Előnyt jelenthet, ha az iskola a népi kézművességet tömörítő egyesületekkel karöltve működtetik az objektumot. A képzőcentrumok működési alapját a nappali tagozatos oktatás állami finanszírozása biztosítja, kiegészítő bevételt jelent a felnőttképzés, és egyéb tevékenységek költségtérítései.
- **Minden megyében ki kell alakítani a népi kézművesség valamennyi területének művelésére alkalmas műhelyrendszerrel rendelkező, az alkotások bemutatására alkalmas alkotóházakat - legalább egyet -, amelyek a népi kézműves szakmák népszerűsítésére alkalmasak és egyben turisztikai attrakciót is jelentenek**. Az alkotóházak működtetői a népi kézművességgel foglalkozó egyesületek, vagy egyéb szervezetek.

  Feladatuk a népi kézművességgel foglalkozó közösségek működtetése, menedzselése, a különböző informális és nonformális képzések szervezése, rendezvények, események megvalósítása. A helyi kézműves kultúrát elérhetővé tevő értékesítési hely üzemeltetése, amely országos megvalósításban lehetővé teszi a hiányzó bolthálózat kialakítását.

  Az alkotóházak kialakításánál célszerű figyelembe venni a már meglévőket, azok felújítása, bővítése, fejlesztése a feladat és azokon a területeken, ahol ilyen tárgyi infrastruktúra nem áll rendelkezésre, ott újak beindítása.

A működtetésre vonatkozó lehetséges megoldások:

- Önkormányzati tulajdonú, önkormányzat által önállóan működtetett épület, épületrész, amelynek működési költségét a helyi testület az állam által adott közművelődési normatív és egyéb támogatásából biztosítja.
- Önkormányzati tulajdonú, egyesület által feladatátadással önállóan működtetett épület, épületrész, amelynek működési költségét a helyi testület az állam által adott közművelődési normatív és egyéb támogatásából biztosítja.
- A helyi közművelődési intézmény, IKSZT látja el a feladatot, amennyiben szakembere van, amelynek működési költségét a helyi testület az állam által adott közművelődési normatív és egyéb támogatásából biztosítja.
- A helyi közművelődési intézmény, tájház, IKSZT fogadja be térítésmentesen az egyesületet és feladatátadással, vagy más módon látják el a feladatot, amelynek működési költségét a helyi testület az állam által adott közművelődési normatív és egyéb támogatásából biztosítja.

Fontos, hogy az alkotóházban menedzsmenttudással rendelkező kultúraközvetítők kerüljenek alkalmazásra.

Az alkotóházak későbbi működtetésében az államnak és az önkormányzatnak kell meghatározó részt vállalni, a szakmai tevékenység garanciáját a népi kézművességgel foglalkozó egyesületek biztosítják. Összességében az alkotóházak a lakosság széles rétegeit vonzó hiteles, hagyományőrző programokat valósítanak meg. Ezek sok esetben székhelyileg városokhoz kötődnek, fontos, hogy a vidékfejlesztési támogatásokba benne legyenek, hiszen tevékenységüket a „vidék” kultúrájának megőrzése, fejlesztése érdekében fejtik ki.

Szerzők: PÁL MIKLÓSNÉ, PROKNÉ TIRNER GYÖNGYI, SKRABUT ÉVA

4.4.4. A Tájházak lehetséges feladatai:

- **a helyi hagyományőrző programok helyszíneként is használni** az intézményt. Nagy társadalmi és közösségi összetartó erőt, hagyományt alakíthat ki a lakosságban. Kitűnő lehetőség az identitás erősítésére.

Veszély: Esetleg nem minden eseménynek megfelelő a helyszín méretét tekintve, vagy jellegéből, környezetéből adódóan. Távol esik a megszokott, központi helyszíntől, kicsi lesz az érdeklődés. Nem vezetődik be a mindennapi gondolkodásba.

Megoldás: Jó hirdetéssel, korszerű eszközöket is igénybevevő propagandával új színt lehet vinni a település ünneplési szokásaiba, hagyományteremtő módon nemzeti ünnepeket összekötni témához illő kiegészítő programmal. Tájházban végzett felújítás, bővítés, pályázati munka befejezésének, lezárásának ünnepi eseményével összeköthetően válik az ünnep helyszínévé. Gazdálkodás ünnepéhez, jeles napokhoz kapcsolható, stílusos centruma az eseményeknek.

- **találkozás színtere a helyi közösség tagjai számára** amennyiben az adottságok, több helyiséges épületek lehetővé teszik a megfelelő elhelyezést, zavartalan munkavégzést.

(pl.: nyáron a napfénytől, esőtől védett szabadtéri, vagy az épületegyüttes részét képező pajtában, gazdasági épületekben)

Veszély: a településen működő civil közösségek, szervezetek rendelkeznek már működési helyszínnel, nem szívesen váltanak, távolinak, alkalmatlannak tartják a már bejáratotthoz hasonlítva. Nem akarnak, vagy nagyon nehezen fogadják el az esetleges „közösködést", a másik szervezethez történő igazodást. Nem készek a kompromisszumokra, nincs sikerélményük az eredményes együttműködésben.

Megoldás: a lehetőségekhez mérten kialakítani a tájházi feltételeket a szervezetek működésének zavartalanabbá, minőségibbé tétele érdekében. Közös feladatok, együttműködési tervek alakítása, amelyeknek a megvalósításához jó pozíció a közös helyszín, továbbá az infrastruktúrális ellátottság kialakítása, különböző szervezeti működést segítő szolgáltatások biztosítása egységesen, a házban a otthonra talált szervezetek számára. Karbantartás, biztonság egységes kezelése, takarékossági, kényelmi szempontok figyelembevétele. Érdekelté tenni a szervezeteket a tájház működésének színvonalasabbá tételében.

- **a helyi tudás átadásának helyszíne, a helyi tárgyi szellemi értékek bemutatásának felvállalása, a tartalom interaktív közelhozása a látogatóhoz.** Ez nemes kötelessége is kell, hogy legyen a tájháznak. A legnagyobb szakmai kihívást és felelősséget ez a feladat jelenti a ház működtetői számára. Műhely/ek működtetése, foglalkozások, népi játszóházak szervezése, mesterség bemutatók, kézműves napok, előadások, kiállítások megfelelő helyszín/ek kialakításával.

Veszély: Nem kellően felkészült, ellenőrizetlen „művészi" teljesítményű – bár helyben, vagy a környéken élő köztiszteletben álló lakos – énekes, hangszeren játszó, vagy hímző, szövő, fafaragó képviseli a helyi értéket. Rossz példát közvetít, hiteltelenné válik a ház szakmaisága. A műhely feltételei nem vonzóak a kézműves mesterek számára, nem alkalmasak látogatók fogadására.

Megoldás: Kapcsolt felvétele, folyamatos együttműködés kialakítása adott megyei, vagy tájegységi szempontból legközelebb működő Népművészetei Egyesülettel, Népművészeti Alkotóházzal, akiktől a területre jellemző, hiteles, felkészült együttműködők, kézműves mesterek, népi iparművészek végezhetik a mesterségek bemutatóit és az oktatói munkát is. Ez az együttműködés garancia az esetleges termékárusítás minőségére, a zsűrizett alkotások kínálására is. Néptánc, népzene területén hasonló együttműködés kialakítása javasolt a megfelelő civil közösségekkel. A biztosabb eligazodás érdekében az országos tájházi címlista figyelembevételével a jövőben segítség lehet az együttműködő felek számára egy néprajzi tájegységi értékekre koncentráló kézműves mester, oktató, civil szervezet – szakma és név – címlista létrehozása.

További együttműködési lehetőségek:

- **népi kézműves játszóházak** – rendszeresen, tematikus tartalommal, ünnepi alkalmakkor, rendezvényekhez kapcsolódva, stb.
- együttműködés a környékbeli alapfokú művészetoktatási intézményekkel,
- **kézműves mesterségekbe beavató szakkörök működtetése felnőtteknek, gyermekeknek,**

- népi ételek – főzőiskola felnőtteknek,
- kisgazdasszony szakkör gyermekeknek (együttműködés a helyi iskolával és a technikát oktató pedagógusokkal)
- gazdálkodási szokások, hagyományok felelevenítése, oktatása, gyakorlása,
- főzéshez szükséges növények termesztése, felhasználásuk, befőzések, tartósítási módok,
- biogazdálkodási ismeretek felnőtteknek, gyermekeknek egyaránt.

Veszély: Nem jól előkészített és nem körültekintő szervezéssel, nem felkészült szakemberekkel érdektelenségbe fullad. Egyszere több program elindításával a bőség miatt nem tudnak választani, nem megfelelő időpontban, napszakban tartják a programokat stb.

Megoldás: A célközönség helyes megválasztása, az ismeret átadásra felkért szakemberek szakmai hitelessége, Népművészeti Egyesületek mesterei, népi iparművészek, a településen elismert idős emberek (pl. lakodalomi főző, sütő asszonyok), gazdálkodásban bizonyított helyi gazdák, gazdasszonyok felkérése, együttműködés velük.

A közös munka néhány hónapos eredményét a település lakossága elé tárni, (kiállítás, terménybemutató, vendéglátás étellel, táncos, zenés bemutatóval stb.) külső előadók meghívása, más településről idős mesterek meghívása, munkásságuk bemutatása, beszélgetés szakmai munkásságukról. Gyermekek hívják meg a felnőtteket, illetve felnőttek látják vendégül a gyermekeket stb.

Akadályozó tényezők:

Első gondolata talán mindenkinek, hogy az anyagi, gazdasági biztonság hiánya határozza meg és talán meg is pecsételi a tájházak tartalmas, sokrétű működésének, együttműködési szándékának kibontakozását.

A pénzügyi háttér biztonsága valóban nagyon fontos – mint minden területén az életnek, a kultúrának, a gazdálkodásnak, a tanulásnak – de nem kizárólagos.

A közösségi összefogás, a közös érdek, a nyitás más szakmai területek, szakemberek felé éppen ez a közösségformáló ereje a Tájházak működtetésének, a Népművészeti Egyesületek, Népművészeti Alkotóházak értékmentő alkotói megnyilatkozásainak. A településeken létrejövő civil szerveződések, és azok összehangolt, tervszerű együttműködése hozhatja meg az ott lakók számára a megelégedettséget, a kiegyensúlyozott, jól értelmezett lokálpatrióta szellemiséget. A gyermekek bevonása ebbe az átgondolt közösségépítő, ismeretátadó munkába biztos bázisa a hagyományok fennmaradásának.

Akadályozó tényezők azért vannak, de leküzdésük, elhárításuk, kiküszöbölésük sok tényezőn múlnak és minden bizonnyal személyfüggők is.

– Nem minden tájház rendelkezik múzeumi intézményi működési engedéllyel, ez akadálya – többek között – a pályázatokon történő részvételnek is.

- A pályázati lehetőségeknek kibővítése, amelyekben adott funkciójukkal sikeresen pályázhatnak ezek az intézmények. Kizárólag egyedül képzelik el a pályázatokon történő próbálkozást. Konzorciumukban, egy-két szervezettel való társulást elképzelhetetlennek tartanak. Sokszor nincs is meg a bíztató szellemi háttér a pályázat kidolgozásához, az előírt önerő még kevésbé.

Veszélyek, gondok, megoldási javaslatok:

- A fenntartó és a működtető személye nem azonos, nehéz az egyeztetés pályázatok, programok, együttműködések alakítása, beadása esetén.

- A tájházak épületei, infrastruktúrájuk gyakran még nem kielégítő, nem alkalmas nagyobb csoportok, események befogadására. Ezekben az esetekben nem is gondolnak – a településen található **más, esetleg műemlék épület, vagy - egyéb megfelelő környezet bevonására**, pedig a rendezvény, a program szakmaiságát biztosító más helyszínen is megjelenhet a tájház nem csak a saját épületében.

- Megfelelő szakemberek legyenek a tájház működtetői között. Az egyszerű megoldások, a pénztelenség kedvéért gyakran foglalkoztatnak helyben élő, tiszteletben álló idős embereket (hímzés, fafaragás, csuhéfonás), vagy lelkes, ám képzetlen óvoda-, ill. iskola pedagógusokat, akik a félreértelmezett „hagyományőrzés" máza alatt szakmaiatlan, a tiszta értékeket vakvágányra terelő ismereteket közvetítenek (só-kerámia, pirított tészta, műanyagok, hiteltelen hímző minták, meghökkentő színű hímzőfonalak alkalmazása stb.). Gyakori, hogy az intézmény személyi ellátottsága nagyon hiányos, hiszen nincs főállású vezetője a tájháznak, vagy gondnoka van, akinek a tájház pásztorolása a 25. feladata. A ház nyitva tartása, a téli időszakban a fűtése jelent gondot. Igazi pezsgő életet tavasztól őszig tudnak szervezni.

- **A településen élők számára evidenciának számító nemzetiségi kultúrák jelenlétének kihasználása**. Nem baj, ha egy falu közössége nem bírja el négy különböző nemzetiségi kultúrát bemutató tájház fenntartását, de abban az egyben jusson hely a települést maradék nélkül reprezentáló kisebbségeknek is. Ha folyamatos tárgyi jelenlétre nincs mód, akkor a rendezvények sorában megtalálható a helye a **más nemzetek kultúráját bemutató, gyakorló alkalmaknak is**.(pl. a hét egy napja a németeké, vagy a szlovákoké stb., rendszeresen működtetnek szakköröket, rendeznek kiállításokat, sajátos ünnepi, hétköznapi szokásaik bemutatására, gyakorlására is kapnak lehetőséget). Szerencsére van példa önálló, magas színvonalon működő nemzetiségi tájházakra is.

- A tájházi bemutatók többsége elsősorban az összegyűjtött, kiállított tárgyakon keresztül reprezentálja csak a település, a földrajzi tájegység gazdálkodási, megélhetési hagyományait, szokásait. **A hagyományosan termelt növények, gazdálkodási formák széleskörű bemutatása, adott esetben gyakorlása, újraélesztése, a termények feldolgozásának hagyománya a település XXI. századi kuriózuma, védjegy lehetne.**

Szerző: F. Tóth Mária

4.5. *Helyi termék, helyi érték (kézművesek, mezőgazdasági termelők együttműködése a lokális kultúrában, Kincseskamra program, új képzési formák)*

Helyi termék:

- az a portéka, mely természetes alapanyagból készült és a lokális, néprajzi (kis)tájegységben vagy sajátos történelmi, földrajzi környezetben élő népi iparművész , kézműves, házi iparos és manufaktúra zsűrizett egyedi alkotása vagy lokális néprajzi értéket képviselő terméke

- az az élelmiszeripari és kozmetikai termék, mely a helyi vagy lokális környezetben megtermelt és kézműves technológiával előállított áru (például zöldségkészítmény, szörp, lekvár, méz, hentesáru, édesség, bor, pálinka, fűszer, tea, szappan)

- az a kiadvány, mely a helyi néprajzi, történelmi, gasztronómiai specialitásokat mutatja be (sütő-főző receptes könyvek, dvd-k, cd-k, fotóalbumok, monográfiák, játékok)

Összegezve: a kézműves termék-előállító által Magyarországon (Kárpát-medencében) egyedileg készített olyan természetes alapanyagból készített termék, melynek jellegében és értékében nem a felhasznált alapanyag, hanem a maga által elvégzett alkotó hagyományokra épülő kézi munkája dominál.

A Nemzeti Kulturális Örökség Minisztere a 2004. május 28-án kelt 114-számú kormányrendelet felhatalmazása alapján a 12/2004. számú végrehajtási rendeletének mellékletében felsorolja ezen Magyarországon és a Kárpát-medencében elismert, a népi iparművészet kategóriájába tartozó népi kézműves mesterségeket (44 foglalkozási ág).

Miért jó a helyi termék?

- megbízható, leinformálható forrásból származik
- helyben élő, több alkotónak, munkaerőnek biztosít jövedelmet, tehát a helyi gazdaság erősödik
- a helyi termék helyben készül, tehát nincs vagy minimális a szállítási költség (max.40-50 km), kisebb a környezeti terhelés
- nem tömegáru
- helyi specialitásokra alapszik
- lehetőség szerint helyi alapanyag felhasználásával készül
- az élelmiszerek esetében ízletes és friss
- a csomagolása is helyben történik, ezáltal hozzáadott értéket tartalmaz
- a termelő és fogyasztó szorosabb kapcsolata jön létre

A lokális kultúra a helyi közösségeket megerősíti, helyi identitást erősítő, közösségi értékeket teremtő, ezáltal népesség megtartó képességet jelentő tényezővé válik.

Jelenlegi helyzet: alapvetően nem megoldott, szinte alig találni az országban erre kezdeményezésre utaló üzletet, ajándékboltot.

1. Megszűntek a Folkart és Népművészeti boltok, de helyette nem alakult ki más hálózat
2. Jó kezdeményezés a helyi piacok felbukkanása, de többnyire nincs szakmai kontrollja
3. A kézműves portékát forgalmazó piacnak nincs szervezeti, irányítási struktúrája
4. Nincs, vagy csak elvétve van kapcsolat a népi iparművészet, a turizmus a lokális kultúra szereplői között
5. Az alkotók többsége egyénileg dolgozik és a portékáinak az értékesítése is önállóan történik

4.5.1. Teendők:

Szükség lenne **helyi terméket bemutató üzletre**, mely a helyi vagy kistérségi kézműves alkotások reprezentatív bemutatása olyan portékákkal, amelyek nem pusztán díszei lakásunk-

nak, de életünk mindennapi, korszerű használati tárgyai is lehetnek. **Az élelmiszerek a helyben termett és termelt alapanyagok különleges ízeit felvonultatva a kamránk különleges koronáit adhatják, amolyan helyi értékek tára (HÉT) vagy a továbbiakban is használt szóval „Kincseskamraként". Kiemelt igény, hogy az üzletek logója egyben nemzeti védjegyes minősítést is jelenthessen**.
Az üzlet kialakításánál nagyon fontos, hogy egyéni és közösségi közlekedéssel is könnyen megközelíthető helyen legyen.

1. A Kincseskamra előnyei:
- egységes arculat
- versenytársak helyett együttműködésre ösztönzi a benne résztvevő partnereket, ezáltal nő a versenyképesség is
- az együttműködésből fakadóan megvalósítható, hogy a vásárlás önmagában is esztétikai élmény lehessen
- a szereplők együttműködése gazdasági, társadalmi és környezeti előnyt jelent
- szemléletformálás, fokozottabb felelősség kialakulása a lokális környezet iránt
- marketing költségek megoszlanak
- érdekérvényesítő képesség javul
- tudatos, közös munkával a tervezési, fejlesztési folyamatok is eredményesebbek

2.Kincseskamra- **partnerei** lehetnek a
- helyben élő népi iparművészek,
- kézművesek,
- házi ipari tevékenységet folytató mesterek,
- őstermelők és élelmiszeripari feldolgozók, akik kézműves technológiával feldolgozott élelmiszereket állítanak elő
- kézműves technológiával előállított vegyipari, kozmetikai portékát készítők
- turisztikai programszervezők,
- Falusi és Agroturizmus Országos Szövetsége (FATOSZ) partnerei,
- Turisztikai Desztináció Menedzsment (TDM) szervezetek
- kulturális intézmények (helytörténeti gyűjtemények,
- tájházak
- Nemzeti Parkok
- Népművészeti Egyesületek, - a Kincseskamra üzlet lehetséges helye lehet a már meglévő egyesületi közösségi terek.

Mindenképp **kizáró tényező**
- a kizárólag kereskedelmi beszállító vagy tevékenység
- az ipari előállítású technológia
- nem természetes alapanyagból készült, vagy a külföldön előállított portéka
- a magyar hagyományos népi kultúrában idegen eljárás, módszer alkalmazása
- illetve az élelmiszerek tekintetében a nagyüzemi eljárással előállított termékek

3. Az üzlet **megjelenés formája**:
- **egységes portál az ország minden részén**
- **logó jelenléte** (később részletezve) portálon, reklámanyagon, csomagoláson is
- **viszonylag egységes üzletbelső, de a helyi építészeti elemek megjelenésével**
- **a partner kézművesek időszaki bemutatkozása** (kiállítás vagy bemutatkozó sarok kialakításával)
- **helyi idős tapasztalt mesterek, háziasszonyok időszakos jelenléte** (aktuálisan egy-egy program rájuk való alapozásával is)

4. Működése:
- **szakképzett (kereskedelmi és célirányos menedzser végzettségű) vezető** irányítása alatt
- **szakmai felügyelet** tájegységre bontva (néprajzosok, Hagyományok Háza Népi Iparművészeti Osztályának zsűritagjai, muzeológusok) ezáltal biztosítva azt a minőségvédelmet, amely kívánatos a kézműves társadalom és a szakemberek részéről
- **jogi, állami támogatás a bérletre**, működésre vonatkozóan
- **kiemelt, lépcsős pályázati támogatás** a sokoldalú működéshez (kézművesség+kulturális program+ gasztro- program + ifjúság, gyermekek bevonása)
- **fontos összekötő szerepe lehet a fent említett lokális tudás közvetítésében** például szakkör, klub vagy előadások formájában is

5. Célja:
- egységes rendszerbe helyezni a helyi termékeket forgalmazó és bemutató üzleteket
- ezt az egységet azonban a helyi sajátosságokkal színesíteni, egyénivé kell varázsolni
- összehangolni a piacra vitellel kapcsolatos erőfeszítéseket
- népi iparművészet, kézművesség lokális piaci jelenléte épüljön egymásra a turisztikai érdekelt feleivel
- támogatni és elősegíteni a helyi kézművesek bemutatkozását
- együttműködésre és közös döntésekre ösztönözni a „Kincseskamra” szereplőit (helyi termékek helyi kézművesek által történő csomagolása – nagyobb hozzáadott érték)
- termékcsomagok közvetítése (helyi specialitásként szállás+élmény+ajándék)

4.5.2. Eszközök:

1. Logó:

megjeleníteni kívánt üzenetek:
- magyar
- helyi készítő
- lokális kultúra, gazdasági értékek közvetítése
- térséget hangsúlyozandó építészeti karakter (forma, anyag, arány)
- kézművesség
- egyediség
- tájegységre vonatkozó vizuális karakterek
- vitalitás

- fiatalosság
- esetleg nemzetiségi jegyek jelenléte
- formailag és színben országosan egységes, ám a logón belül a tájegységenként változó építészeti elemek, jellegzetes motívumok –esetleg a tájra jellemző kiemelten védett és jellemző növénye- alkothatják a könnyen beazonosítható vizualizált területi hovatartozást
- egységes betűtípus

- logó alkalmazása:
- minden lehetséges reklámfelületen, egységes vizualitási szinten (portál, szórólap, csomagolás, média)
- kézműves csomagoláson, mely az esztétikán túl hozzáadott értéket is képvisel

2. Arculat
- logó megjelenése
- helyi építészeti elemek és anyagok alkalmazása
- szükség szerint információs és megállító tábla, esetleg térkép jelenléte
- „modern korszerűség” közvetítése
- történelmi, kulturális örökség üzenete

3. Programok, mint új képzési formák

A Kincseskamra elsődleges profilja a helyi népi iparművészet reprezentatív bemutatása, értékesítési lehetősége. Ám szinte adódik a lehetőség, hogy a helyi szellemi tudást felelősséggel tovább is kell adni a fiatalságnak, hiszen a mai kor embere már alig-alig képes a generációs tudást saját családjában elsajátítani. Ebből a nézőpontból kiindulva a Kincseskamra állandó programjai folyamatosan, rendhagyó képzés keretén belül biztosítanak a mindennapokban is jól használható tudást az érdeklődő partnereknek:
- előadások (különös tekintettel a háztartási ismeretekre, házi praktikákra)
- szakkörök (a rendszeres találkozóknál fogva kitűnő alkalom a felmenő rendszerű ismeretek elsajátítására)
- klubok (kiemelve a helyi népi kézművesség sajátosságait, a házias konyha jellegzetességeit, praktikák, gyógynövénykultúra megismerése és felhasználása, népi gyógyászat)
- komplex rendezvények
- helyi specialitásokat megismertető játszóházak, vetélkedők gyermekeknek
- rendszeresen visszatérő online és fizikális játékok
- mester inas képzés melynek keretén belül a Kincseskamra csatlakozik a nagy országos projektekhez, kiemelve a lokális tudást és helyi sajátosságokat
- közvetítés és részvétel az országos Kincseskamra hálózat inas képzésében

4. Egyediség:
- a logó garanciát ad az egyedi, minőségi kézműves portékák iránti igényekhez, ezáltal márkajelzés is egyben
- az üzlet nyitásának legyen feltétele, hogy a II./1.pontban jelölt idős, helyi mesterek,

háziasszonyok lokális tudását mindenképp föl kelljen használni (érdemes az ő ismereteiket akár rendszeres havi vagy heti alkalmakkor képzésként is használni: szakmai képzések, de a tájegység gyümölcs-, zöldségkultúrájának és annak feldolgozásának is hasznos elemeit adhatják tovább.) Az ő közreműködésükkel szervezett programok a helyi közéleti tudással a helyben élést és a helyi gondolkodást segítik.
- a tájegység alapanyag és motívumbeli sajátosságai is itt kapnak fontos szerepet
- a régió népcsoportbéli, nemzetiségi karakterei színesíthetik, egyedivé varázsolhatják az üzletet
- hasznos lehet a helyi népfőiskolai kapcsolat is

  Fontos, hogy más térségtől, üzlettől megkülönböztessük, ezáltal a meghatározott célszegmensek számára más bolttól vonzóbbá tegyük! Az egyedülálló légkör, változatosság mindenképp elvárás.

Az üzletnek olyan tartalmakat kell közvetítenie, amely elkülönül a konkurenciától, nem utánozható, előnyöket és élményt ígér, ezáltal hiteles!

4.5.3. Kincseskamra arculata:
- a formai kialakításban a szakmai felügyeletet gyakorló személyek jóváhagyásával ajánlott, követendő forma alapján
- mindenképp jelenjen meg a táji sajátosság (építőanyag, arány, forma)
- logó, megállító tábla, esetleg információs tábla az országos Kincseskamra-hálózathoz igazodó
- pályázati támogatásokban kapjon kiemelt támogatást a helyi építészeti értékeket is bemutató portál és üzletbelső

4.5.4. Kincseskamra működése:
- a helyi kézműves és népi iparművészeti portékák árusításán túl kézműves és hagyományos technikákkal előállított élelmiszerek, kozmetikumok jelenléte
- szoros együttműködés a helyi hon- és népismeret vagy kézművesség oktatását tanító intézményekkel, ezáltal megjelenik az ifjúság és gyermektársadalom bevonása is
- következetes együttműködés a területi FATOSZ-szal, TDM-partnerekkel
- területi népművészeti egyesülettel
- akár közvetítő szerepet is kaphat a helyben élő kézművesek, népi iparművészek megrendelők és mesterek közötti
- területi Kincseskamra weboldal működtetése (portéka, szolgáltatás, turisztikai információkkal, tanácsadással)
- önkormányzati /járási kapcsolat
- csak az az üzlet fenntartható, melyben az összes szereplő érdekelt
- szükséges az üzletek felülről jövő támogatása (pályázatok, ösztönző intézkedések, jogi háttér)

4.5.4. Veszélyek:

- a **helyi fogalom** alatt más és más tartalom érthető, ezért nagyon fontos annak **pontos tartalmi meghatározása**
- amennyiben nem megfelelő (esetleg csupán kereskedelmi végzettségű) ember vezeti az üzletet, téves irányvonalat, ízlésbeli sajátságokat sorakoztat föl, tehát **elengedhetetlen a néprajzos szakmai kontroll (Hagyományok Háza, NESZ, néprajzosok)**
- az esetlegesen idős, ám komoly tudással rendelkező mesterek kieshetnek a bemutatkozók sorából, mert nincs vállalkozásuk, ezáltal nem számlaképesek

Tehát a felsorolásból egyértelműen kitűnik, a Kincseskamráknak van létjogosultsága az ország teljes területén, függetlenül attól, hogy városról vagy faluról beszélünk. Az eltűnőben lévő, hagyományos tudás értékké válhat nem pusztán az azt művelő kézművesek, de az ország bármely részén élő magyar ember számára.

Az is kiemelendő, hogy a több szereplős együttműködés komplex módon képes fejleszteni a helyben élők lokális felelősségérzetét szűkebb környezetük, vidékük iránt. A Kincseskamrák folyamatos működése akár nemzeti identitásnövelő szerepet is kaphat, hiszen Európában ma már egyedülálló hazánk kézműves kultúrája.

Szerzők: AMENT ÉVA, SZABADKAI ANDREA

4.6. *A települések arculatában (közterületek, játszóterek, település bútorok, épületek, belső tereinek a helyi hagyományoknak megfelelően történő kialakítása) kézművesek-építészek együttműködése*

4.6.1. Faragott játszóterek mint Hungarikumok újbóli helyzetbe hozása

Játszótértől a játszókertig. Játszóterek, játszókertek története a múltban, a jelenben és a jövőben

A kiegyensúlyozott, teljes értékű, harmonikus életnek az anyagi biztonság mellett a testi egészség és a lelki harmónia a legfőbb biztosítéka. Az agy és az idegrendszer túlterhelése mellett ma az emberek nagy része még keveset is mozog, pedig az emberi szervezetnek életszükséglete a mozgás. Biológiai törvényszerűség,hogy azok az izmok,szervek,amelyeket-eredeti rendeltetésüktől eltérően-nem használnak, fokozatosan visszafejlődnek.

A játék a tanulás egyik lényes formája. A környezetnek elő kell segítenie a játszva tanulást. A játékban a gyerekek környezetüket kipróbálják,kitapasztalják,megismerik a különböző anyagokat, lehetőséget találnak az összehangolt mozdulatot begyakorlására.

Így **a játék előkészítés az élet követelményeire**. Minden gyerekben van alkotó készség, és ezt nem elnyomni,hanem a megfelelő játék lehetőségek biztosításával fejleszteni kell. A gyermek számára a játék az élményszerzés gazdag lehetőségét jelenti és ezzel együtt érdeklődési köre is kialakul! A játék folyamán alakul a gyermek megfigyelő képessége ,fejlődnek érzelmei és csökkennek a környezettel szemben érzett gyermeki aggodalmak is. Rubinstein a játék pszichikai hatását összegezve írja:

„A játék a legszorosabban összefügg a személyiség kifejlődésével és ezért éppen a legintenzívebb fejlődés periódusában,tehát a gyermekkorban különösen jelentős. Ez az első olyan tevékenység, amelynek különös jelentősége van a személyiség kifejlődésében, sajátosságainak formálásában és lényegének gazdagításában „

A pszichológia hangsúlyozza,hogy képességek,készségek és jelen sajátosságok,csak tevékenység során fejlődnek ki! A játszóterek egyik értékét éppen ez jelenti.

Minden gyermek ambíciója ,hogy többet jelentősebbet akar elérni mint a másik. A fára feljutni új magasságokat, új eredményeket elérni alapvetően fontos személyiségük alakulásában. A kockázat vállalás ösztönzően hat és megfelelő formában a játéknak illetve a játszótérnek feltétlenül tartalmaznia kell – veszély helyzeteket-kialakításához lehetőséget. Ha itt nem találják meg,akkor máshol keresik ,de esetleg komolya veszély formájában.

A látszólag veszélyes helyzetek, amelyeket a gyermekek még képesek átlátni! Sokkal veszélytelenebbek,mint ahogy gondoljuk. A fáról általában nem esnek le,de az ártalmatlannak látszó össze vissza futkosáskor is elveszíthetik ítélő képességüket,és mert ilyenkor nem számítanak rá,veszélyes helyzetek alakulhatnak ki. Az aktív és alkotó játéklehetőségek hiányát a következmények világosan mutatják:

- szegényes képzelőerő
- ingerlékenység
- idegesség
- a szabadidő értelmetlen elvesztegetése
- később agresszivitás és zabolátlanság

Természetesen ezeknek a pszichés elferdüléseknek, számos más oka is van!

A gyerekeket befolyásolja a televízióban látott sok agresszív cselekmény, a családon belüli esetleg helytelen magatartás, ezek a (mintaképek) megrázó és direkt módon hathatnak a gyerekek játék közben tanúsított magatartására is. Sok rossz irányban indult fejlődést meg lehet szüntetni,vagy kijavítani, csökkenteni olyan környezettel, ahol a gyermek játszhat örömében és bánatában is.

A játék katarzis, ártalmatlan formában vezeti le a feszültségeket.

A felnőttek feladata a sokoldalú érdeklődés felkeltése, valamint meghatározott rendszerű, mennyiségű és arányú élmény juttatása. **A felnőttek feladata a játék jogának biztosítása, mert különben elvész az emberek egyénisége és már gyermekkorukban** mechanikus gondolkodó géppé válnak.

A II. Világháború után – ha egyáltalán beszélhetünk köztéri játszótérről – nagyon szegényes berendezések voltak, gyakorlatilag csak a homokozó,a mérleghinta és a lengőhinta volt ismert játszótéri berendezés. A legjelentősebb játszótéri berendezések 1963-tól kezdtek elterjedni a mégpedig a Budapesti Fővárosi Kertészeti Vállalat műszaki fejlesztésében. Létrehoztak egy úgynevezett típusterv gyűjteményt, melynek szinte mindegyike vagy nagy többsége fémből készült játszótéri berendezés volt. A típustervek közreadása után az egész országban nagyrészt Szocialista brigádok készítették a fémből álló játszótéri berendezéseket. Ezek maradványai még ma is megtalálhatóak az ország több területén. Ezek a Főkerti játszótéri berendezések 1966-1980-ig jelentették a Magyar játszótereket. Utólag úgy értékeljük, hogy

ezek a fémből készült játszótéri berendezések ridegek, gondolatszegények, balesetveszélyesek és nem minden esetben töltik be a nevelő szerepet.

Később **fejlődést jelentettek a Pilisi Parkerdő rönkökből összeállított fajátékai,** s ahogy teltek az idők egyre igénytelenebben voltak elkészítve és ezek sem töltötték be azt a szerepet, hogy a játéknak környezet formálásával, gondolat és forma gazdagságával szolgálják a felnövekvő nemzedék képességeinek és személyiség fejlődésének a feladatát.

1975-ben a Fiatal Népművészek Stúdiója létrehozta az ország első fajátszóterét. **Célja: hogy a vastraverzekből elterjedt, anyagában rideg, formájában gondolat szegény játszóterek helyett: környezetformáló mobilitásában a gyermek mozgásigényét jobban kielégítő játszótér jöjjön létre**. A megvalósításban részt vettek: **képzőművészek, művészettörténészek, fafaragók**. A játszóteret végül hárman fejeztük be, Nagy Kristóf, aki az egész megvalósítást összefogta, irányította, Takács Zoltán kovács és Galánfi András.

A játszótér a BMV területén lett felállítva az első mesterségek utcájával együtt. A játszótér napóra rendszerű volt. Középső tengelyben forgó volt, melynek ülő gerendái állat fejekben végződtek Ennek a reggeli árnyéka egy kakas, déli árnyéka egy páva, a lenyugvó nap pedig egy bagoly mászófára vetítődött. A páván és marha fejen lévő tükörrel fény játékot is játszhattak a gyerekek. A játszótérhez tartozott egy libikóka is, amely plasztikus formájával vonta magára a figyelmet, valamint egy szétterjesztett szárnyú madár alakú körforgó, amire rá lehetett ülni.

Ez a játszótér nagy áttörést hozott. A Budai várban is kiállítottuk és több ezer gyermek próbálhatta ki. Később egy csepeli napközis iskola udvarára került. Ezek után született Salgótarjánban egy szobrász által készített játszótér. Előnye ennek a játszótérnek, hogy a játékok szobor jellege miatt abban a bérházi környezetben környezet kultúraformáló ereje volt. De mozgás mechanizmusával adós maradt.

Nagy Kristóf készítette a kecskeméti játszóteret szintén bérházak közé.

Ez volt az első játszótér ahol már kertépítő is bekapcsolódott. Területrendezéssel, vízszintes és függőleges vonalak mentén dombokat hozott létre és erre helyezte a játékait, amelyek mind formájukban, mind mobilitásukban rendkívül sokszínű mozgásra és képzelő erőre adtak lehetőséget a gyermekek számára . Elemei: csúszdarendszer nagyméretű fákból, libikókák, forgók , faltörő kos, mászókák, két ősi állat bújókával, amely kovácsolt vasakkal van megerősítve, díszítve, lengő hidak kötötték össze a dombokat. Ez a játszótér nagyszerűen feloldotta a bérházak statikus merev vonalait. De vegetációjával mindenképpen adós maradt. Ennek a játszótérnek a sokszínűségét, környezet formáló erejét senki sem tudta megközelíteni!

Az első fából készült csúszdákat nagy átmérőjű fából Nagy Kristóf és Galánfi András készítették. Majd később Péterfy László szobrászművész, aki a legelső játszótér készítésénél is segített. A Velemi alkotóház és a Velemi faragók művészeti vezetőjeként elkészített egy füzetet 1990-ben, melyben tanácsokat ad játszótéri játékok készítőinek. Ezt a képző- és iparművészeti lektorátusi zsűri is lezsűrizte.

Ettől kezdődik az az idő, amikor országszerte gomba módra szaporodnak a játszóterek. Velem nem csak a ház építésével, de a játszóterek elkészítésével is szellemi központtá vált Tokaj után a Velemi táborok alkalmával olyan tudásra tettünk szert, hogy az ország több terü-

letén alkotó házak , játszóterek készültek . Elindult egy olyan mozgalom, hogyha faragónak érzed magad a legkisebb faluban is az a kötelességed, hogy a felnövekvő nemzedék számára játékot készíts. A Velemben tanultakat továbbvíve, szétszóródva az országban mindenki a maga területén faragó táborokat szervezett, hogy minél szélesebb rétegekhez jusson el ez a tudás. A mechanizmusok tanulmányozásával újabbakat találtunk ki, de a formák faragásánál mindenki a maga egyéniségét is belefaraghatta.

Ezeknek a játszótereknek a legnagyobb hibája az volt, hogy nem nagyon tudtuk ellenőrizni azt, hogy a játékokat mennyire szervesen helyezték bele a tájba. Legtöbbször a vegetációt kiirtva egy nagy sík felületet jelölt ki a hatóság, ezért ezek a játékok legtöbbször magukra hagyva, karbantartás és javítás nélkül elpusztultak . A hatóságnak az volt a véleménye, hogy nagyon sokba kerül és karbantartására nincs pénz, régen a vasból készült játékok nem kívántak ennyi javítást. Akik ezt drágának gondolták, kapva kaptak azon a törvényen (most már tudjuk, hogy ez az Európai Unió által volt irányítva) hogy **le kell bontani ezeket a Magyar játszótereket, mert az újonnan megalakult Magyar-Európai szabványnak nem felelnek meg**. Így alakulhatott ki az a helyzet, hogy szinte játszóterek nélkül maradt egy felnövekvő nemzedék. Később kiderült az is, hogy az európai játékgyárak termékeinek kellett helyet és piacot csinálni. Ügynököket képeztek ki, akik a német, svéd és finn játékgyárak termékeit kezdték behozni az országba. Először Budapestre, majd a vidéki városokba is

Ezek a játékok tízszer többe kerültek, de mivel Európai Uniós pályázati pénzből lehetett ezeket megvalósítani, az Unió szívesen adott, hiszem sokszorosan visszakapta. Ezek a játszóterek igaz, hogy a legmagasabb felületkezelő anyagokkal vannak impregnálva, rögzítve, komolyabb balesetvédelmi előírásoknak is megfelelnek, de mivel számítógéppel készültek, statikus, merev, gondolatszegény világot adnak és a számítógépek előtt ülő jövő nemzedéket nevelik. A balesetvédelmi rendszerével pontosan arra nem nevel, hogy kockázatokat, kihívásokat is fel kell vállalnia egy gyermeknek így az a gyermek, akit a játszótéren nem ér baleset az árok átugrásával fog kificamodni a lába. Ezekkel a játszóterekkel uniformisba öltöztették Európa játszótereit. Elhitették az országgal, hogy merjünk kicsik lenni, és fogadjuk el a nagyok tanácsait hisz még mi arra is képtelenek vagyunk, hogy a jövő nemzedék játékait felelősséggel meg tudjuk tervezni. Ezek a játszóterek az uniós szabvány vagy annak alárendelt magyar szabvány szerint készülnek. Így egy hazai alkotónak csak az a lehetősége van, hogy vagy ezekhez hasonlót készít vagy magába folytja indulatait. **Szükség van a 70-es 90-es évek játékaira is, de már a 21. század követelmény rendszereihez kell áttervezni**. Ezek a játszóterek egyrészt olcsóbbak, így hazai forrásokkal, pályázatokkal is elkészíthetők.

A játszótértervezésnél elsődleges szempontnak azt tartom, hogy feleljen meg a gyermek fokozott és sokoldalú mozgásigényének, késztesse fizikai erőfeszítésre, mellyel nem csak az izomzat, hanem az egyensúlyérzéke és helyzetfelismerő képessége is fejlődik. A megformázott modell (játék) tegye lehetővé, hogy a fantázia, a gyermek képzelet tág teret, belelátó, beleérző képesség szabad utat találjon. Ösztönözze a csoportjátékokat a közösségek kialakulását, teret adjon a család közös időtöltésére. A tervezett szabadtéri játékok feleljenek meg a biztonságos balesetvédelmi előírásoknak, a különböző csoportok eltérő fizikai és szellemi igényeinek. A játékkészítés ősi gyakorlat. A régi játékok csak úgy, mint a jelen játékai, a környezet a felnőtt világ tárgyait, eszközeit formázzák és céljuk az, hogy a játékos után-

zás révén a gyermek megtanulja, begyakorolja a felnőtt kor feladatait, megismerkedjen egy adott kor, adott társadalmi értékrendjével, erkölcsi normáival. A játék tehát a valóság egy részének modellálása. A kiválasztott tárgy, lény vagy jelenség legfontosabb vonásait tükrözi. A játékok tervezése során nagyon fontosnak tartom N. Bartha Károlynak a Magyarság Néprajza című könyvben megfogalmazott szavait**: „A Földrajzi környezet meghatározza a játékszerek anyagát,megszabja a játék fizikai lehetőségeit, a játék tevékenységben megnyilvánuló utánzási hajlam pedig kielégíthetetlen szomjúsággal szívja föl s foglalja játékba az illető nép történeti sorsa alatt kialakult tárgyi világának és szellemi hagyományának alkalmas elemeit.** Így a magyar gyermek játéka tükrözi a magyar föld állat és növény világát, természeti jelenségeit, a magyar nép foglalkozásának tárgyait, műveleteit."

Véleményem szerint két nagyon fontos terület van, ahol sürgősen lépni, tenni kell.

1. a köztéri játszókertek
2. az iskolai és óvodai játszókertek kialakítása a legfontosabb feladat. A tartalmas szabadidő eltöltés valamint az oktatás elősegítése érdekében még igen sokféle tevékenység kapcsolható a játszóterekhez:

- építő játék
- kaland játék
- vizes játszótér
- műhely tevékenységek
- állat gondozás
- kertészkedés

Ezeknek a játszótereknek a megtevezésénél (tanulva a múltunk hibáiból) építész, kertépítő, pszichológus, pedagógus, iparművész, képzőművész, fafaragó együttes munkája szükséges. Konkrét tervekkel játszótér építő továbbképzéseket ,táborokat az ország több területén műhelyeket kellene létrehozni, hogy kevesebb pénzből is a magyar fafaragó alkotói gárda is hozzájárulhasson a jövő ifjúságának felneveléséhez. Tegyük ezt nemzeti öntudatunk felelősségével!

Szerző: GALÁNFI ANDRÁS fafaragó, a Népművészet Mestere

4.6.2. Helyi Hagyományok Háza program (HHH), tervezési segédlet összeállítása, amely egyszerű, közérthető, didaktikus formában szakmai „bulletint" jelent az építkezők számára

Bevezető

A hagyomány az örökség lelke! Nélküle az örökség pusztán értékesíthető tárgy vagy természeti jelenség, míg a hagyomány az „ige" a „szakrális" belső tartalom, ami nélkül az örökség nem értelmezhető. A hagyomány szellemi-technológiai készség is, ami soha nem a maradiságot, értéktelen ragaszkodást jelentette a múlthoz, a meghaladotthoz, hanem azt a belső képességet, ami biztosíték a túlélésre, a fejlődésre, a keretek között tartott újításra. A keretek pedig a föld, a falu, az otthon, a létezés alapját jelentő munka.[8]

[8] Istvanfi Gyula műegyetemi pr. em. Röpirat-Szigetmonostor, 2011.

Az elmúlt évtizedek társadalmi, gazdasági átalakulásai, a falut érő csapások, mindenekelőtt a hagyományok elvesztésével jártak. A megváltozott társadalmi és gazdasági folyamatok eredményeként a hagyományos paraszti kultúra és annak népi építészete mára már lezárt fejezet. **A megváltozott igények miatt, eredeti funkciójuk szerint a régi parasztházakra, portákra már alig van szükség és funkcionális avulásuk az átlagosnál sokkalta gyorsabb. Ennek eredményeként az évenkénti rendszeres karbantartás is mindinkább háttérbe szorul, aminek következtében a népi műemlékek műszaki avulása mérhetetlenül felgyorsult.**

Erre a folyamatra több féle válasz és megoldás adható. Európa szerte, de főleg a skandináv országokból kiindulóan az egyik lehetséges megoldás a múzeumi felhasználás, a skanzenek kialakítása. Az ezzel kapcsolatos eredmények ismertek és mindenki által nagyra becsültek. Kétségtelenül korrekt, a népi műemlékek védelméhez továbbra is nélkülözhetetlen, gyakorlati lehetőséget biztosítanak. **A népi műemlékek azonban nem múzeumi tárgyak. Azokat lehetőség szerint együttesen, saját környezetükkel együtt kell megőrizni! Sőt minden eszközzel a népi műemlékek jellegének és karakterének megfelelő, lehetőleg az eredeti funkcióra utaló „insitu" hasznosítást kell szorgalmazni, illetve biztosítani.** Tisztában kell azonban azzal lennünk, hogy ezeknek a házaknak a lakói sokszor idős, perifériára szorult emberek, akiknek anyagi és társadalmi lehetőségei, egyáltalában kulturális és emóciális kapcsolatuk a népi építészet értékei iránt nem mindig teszik lehetővé az értékek mentését, megőrzését. A tulajdonjogi viszonyok és a meglévő magántulajdoni kötöttségek korlátozott felhasználási lehetőséget biztosítanak. **A népi műemlékek sorsa és léte pedig mindenek előtt – függetlenül a jogszabályi keretektől – ezekhez a személyekhez, és családokhoz kötődik. Ezeket a tulajdonosokat, emberi közösségeket kell megtalálni, és identitásukban megerősíteni, akik a természetes életforma felértékelődését sokszor romantikus indítékból felvállalják és népi építészeti értékeinket és hagyományainkat – a fenntartási gondokat is örömmel átvállalva – féltve őrzik**. Mert vannak emberek, akik képesek rá!

Ehhez biztosítana szakmai keretet és helyszínt a **Helyi Hagyományok Háza (HHH) rendszer** kialakítása és elterjesztése, ami egy adott település népi épületének helyreállításával és folyamatos működtetésével, a benne lakó és dolgozó családok támogatásával alakítható ki. **Olyan szellemi és szakmai műhelyek létrehozása ez, ahol egy-egy felújításra szoruló népi műemlék épület (udvarház, major, kúria) helyreállítására szánt támogatást olyan fiatal családoknak adnánk, akik nem csak azt vállalják, hogy szakszerűen - szakmai irányítás és felügyelet mellett- rendbe hozzák az adott épületet, hanem a felújítás során más fiatalokat is befogadnak, akik részt vesznek a helyreállítási munkálatokban és megismerik a hagyományos népi építőmesteri technológiákat és folyamatokat**. Együtt élnének és dolgoznának az épület helyreállítását végző és a hagyományos népi építőmesteri technológiákat tanító mesterek a fiatalokkal, és nem csak közvetlen tapasztalatot gyűjthetnek saját lakókörnyezetük értékeiről, hanem olyan hasznos alkotó munkát végezhetnek, amellyel gyarapíthatják tudásukat és az itt szerzett tudás birtokában saját környeztükben is folytatják a népi építészet értékeinek megmentését, állagmegóvását. Ugyanakkor itt nemcsak a múlt értékeinek megőrzéséről, számbavételéről van szó, hanem olyan összefüggések, módszerek megismeré-

séről is, amelyeket alkalmazni lehet a mai építészeti megoldások, a jövő energiatakarékos épületeinek tervezésében is. Az itt folyó szakmai munka lehetőséget teremt arra, hogy egy-egy adott tájegység népi építészeti karakterét tanulmányozzuk, feltérképezzük és a régi épületek felújításánál, átalakításánál az építkezők számára, építészeti tervezési segédlet formájában összefoglaljuk. Ezt az ismeretátadást segíthetik a meghívott szakemberek előadásai, szakmai programok szervezése. De természetesen – mint ahogy egy jól működő családban – itt is jól kiegészülhet az épület felújítása az egyéb kézműves és hagyományőrző programokkal képzésekkel. **Alkalmi rendezvényeket, kézműves táborokat (TÉKA) és helyi hagyományőrző programokat is szervezhetnek ezekben a Helyi Hagyományok Házában**, összehozva a hagyományos népi kultúra iránt érdeklődőket. valamint a helyi hagyományokat, kézműves mesterségeket folytató emberek.

A „Helyi Hagyományok Háza" (HHH) jelentősége:
- helyi védelemre javasolt épületek felmérése és folyamatos felújítása
- régi mesteremberek megbecsülése
- hagyományos kézműves mesterségek gyakorlása és tanítása
- hagyományos népi építőmesteri technológiák elsajátítása (tudás átadás)
- helyi hagyományok gyűjtése és dokumentálása
- népi építészeti karakterek feltérképezése és tervezési segédletek készítése
- tradicionális építészeti és kézműves alkotótáborok (TÉKA) szervezése és lebonyolítása
- szakmai rendezvények, tanácskozások megvalósítása
- egyéb turisztikai attrakciók, programok lebonyolítása és helyszíne
- fiatal, alkotó családok letelepedését segítése, otthonteremtés
- munkahelyteremtés
- helyi önfenntartó képesség erősítése, szemléletformálás
- helyi vidékfejlesztés, közösségfejlesztés
- erkölcsi és anyagi elismerése a hagyományőrzés és falufejlesztés elkötelezettjeinek
- helyi és nemzeti identitás erősítése

A „Helyi Hagyományok Háza" (HHH) program rövid ismertetése:

1. A házak és felvásárlása

A program lebonyolításának alapfeltétele a rendezett tulajdonviszony biztosítása. Ennek érdekében ezeket az épületeket fel kell vásárolni. Erre alkalmas pénzügyi forrást jelenthetnek a különböző Európai Uniós vidékfejlesztési források (LEADER, MNVH), amik az új tervezési ciklusban kifejezetten a multifund projekteket részesítenek előnybe. A tulajdonos az állam lenne, ami saját szakmai szervezetén keresztül gyakorolná tulajdonosi jogait. Ehhez kiváló alkalmat teremt az újonnan kialakított Forster Gyula Nemzeti Örökséggazdálkodási és Szolgáltatási Központ, ami állami tulajdont biztosítana ezeknek az épületeknek és összefogná a „Helyi Hagyományok Háza" szervezeteket.

2. „Helyi Hagyományok Háza" programban résztvevők kiválasztása.
Mivel a program lebonyolítására, a helyi szervezetek vezetésére meg kell találni a megfelelő és alkalmas személyeket, akik szakmailag is felkészültek és elkötelezettek, ezért a személyek kiválasztására pályázatot kell kiírni. (Szakmai önéletrajz, támogatók, részletes program és pénzügyi ütemterv)

3. Helyi szervezetek.
Természetesen az épületek hasznosítására több helyi csoport, regionális szervezet, alapítvány alakulna, amik egyben részei is a Forster Gyula Nemzeti Örökséggazdálkodási és Szolgáltatási Központnak és területileg felelősek a "Helyi Hagyományok Háza" (HHH) program megvalósításáért. Ezeknek a helyi szervezeteknek a vezetői, alkalmazottai lennének azok a családok, közösségek, akik az adott műemléki épületben laknának, és annak a helyreállítását, képzéseket, programokat koordinálják.

4. Gazdálkodás, önfenntartás
Minden egyes „Helyi Hagyományok Háza" (HHH) önálló gazdasági egységként üzemel. Működtetése, és üzemeltetése több forrásból valósítható meg. Részben a Forster Gyula Nemzeti Örökséggazdálkodási és Szolgáltatási Központ által nyújtott állami támogatásból, részben pedig pályázati (LEADER, MNVH) forrásokból, valamint saját bevételi forrásból. **Saját bevételi forrást jelenthet a nyári (nemzetközi) táborok (TÉKA) lebonyolítása**, a kézműves tanfolyamok szervezése, az itt tanuló és dolgozó fiatalok felnőtt képzése, valamint a kézműves és helyi mezőgazdasági termékek értékesítése.

5. Programok
Mindenek előtt műemlékvédelem, állagmegóvás, épület felújítás, amihez természetes módon kapcsolódnak a különböző tanfolyam rendszerek, oktatási programok. Az oktatás részeként népi építészeti, művészeti, kertészeti, gyakorlatokat is végezhetnek itt a fiatalok, amit akár hivatalos OKJ képzésként is deklarálni lehet. Ezek a programok későbbiekben nemzetközivé is válhatnának (lásd például Club Marpen, Franciaország). A műemlékvédelmi, oktatási tevékenység mellett egyéb kézműves programok képzések, (keramikus, fafaragó, hímző, fonó, néptánc, népzene, stb...) is kapcsolódhatnak, amik az adott helyi vezetők terveihez, igényeihez igazodnának. Egy-egy épület, helyi központ sajátos profilt is kialakíthat magának. Lehetne például gazdaudvar, (jószágtartás, teljesen hagyományos gazda eszközök munkálkodás, gazdaélet bemutatása). Kézműves alkotóház. Gyermek és felnőtt foglalkozások, a még élő népi kismesterségek bemutatására és képzésére. Gyógynövény kert, a hagyományos népi gyógynövény kultúra terjesztésére.

6. Népi építészeti karakterek gyűjtése és összefoglalása
A jó épület nem csak ízlés kérdése. Minden tájegységnek megvannak a jól meghatározható karakterei, hagyományos építési technikái. **A „Helyi Hagyományok Háza" egyik legfontosabb szakmai feladata ezeknek a feltérképezése, összegzése**. **Egy olyan tervezési segédlet összeállítása, amely egyszerű, közérthető, didaktikus formában szakmai „bulletint" je-**

lent az itt építkezők számára. Olyan kézikönyv összeállítása, ami az egységes falukép megőrzése érdekében, sok rajzzal, egyszerű, közérthető ábrákkal szemlélteti az adott tájegység népi építészeti hagyományait, a házak tömegarányait és a homlokzatok (vakolathímek, tornácformák, oromdíszek, tagozatok, ablakkeretek, stb.) motívumait. Ezeknek a kézikönyveknek, tervezési segédleteknek a felhasználásával az ott élő emberek jobban megismerhetik saját építészeti értékeiket, és olyan épületek születhetnek, amik figyelembe veszik, tisztelik, és tükrözik a táj karakterét, jellegzetességeit.

7. Munkahelyteremtés

A tervezési segédlet alapján megvalósuló felújítások, átalakítások és új épületek nem csak példaként szolgálhatnak mások számára, hanem munkalehetőséget is jelentenének a „Helyi Hagyományok Házában" (HHH) dolgozó építő mesterek, kézművesek és az itt tanuló - időközben maguk is mesterekké váló - fiatalok számára más, környékbeli építkezéseken. Ilyen formában a műemlékek helyreállításban, a kőműves, ács és tetőfedő faműves munkáknál, homlokzatok kialakításánál kamatoztathatják itt szerzett tudásukat, szakmai tapasztalataikat. De az egyéb programok, kézműves tanfolyamok, hagyományőrző rendezvények lebonyolítása is teremthet új munkahelyeket az itt élők számára. Akik vagy a kertészeti, mezőgazdasági munkáknál (pl: a hosszúszárú tetőfedő fedő gabona termesztése, betakarítása, őshonos gyümölcstermesztés, helyi élelmiszer előállítás, sajt és tejtermékek előállítása, gyümölcsaszalás, stb.) vagy maguknak a táborok **(TÉKA), tanfolyamok**, rendezvények szervezésénél, kiállítások, találkozók lebonyolításánál, ellátásánál kaphatnának hasznos és megbecsült munkát a helyi lakosok.

8. Vidékfejlesztés, szemléletváltás

A Helyi Hagyományok Háza nem jelenti csupán a védett épületek kijelölését, helyreállítását, a múlt értékeinek megőrzését, számbavételét, a hagyományos építőmesteri technológiák, mesterfogások elsajátítását – persze ez sem csekély! - hanem azt is, hogy az itt dolgozó helyi mesteremberek büszkén tanítják és adják át elfeledett tudásukat a fiataloknak. Öröm látni, amikor ezek az „egyszerű" emberek milyen büszkék arra, amikor a fiatalok ilyen nagy érdeklődéssel és igyekezettel figyelnek rájuk és tanulják meg tőlük a zsuppfedést vagy a vályogvetést. Németh László gondolatait idézve, ez a mester-inas képzés nem csak olyan évszázados táji karakterekre, építészeti ritkaságokra irányítja rá a figyelmünket, melyeket féltve őrzünk, hanem segít abban is, hogy megértsük a hagyományos népi kultúra értelmét, bölcsességét és tanuljunk abból. Ez a tájhoz simuló építészet legjobb iskolája. Talán ez a képzés teszi majd lehetővé, hogy a népi műemlékek mind újjászülessenek. Addig pedig legalább fennmarad az utókor számára emlékük, és bemutathatóvá válik vitathatatlan értékük. Megmarad valami, ami ellenáll az időnek.

Együttműködés

A „Helyi Hagyományok Háza" program lényege, hogy részben állami és pályázati forrásból, szakmailag rendezett és felügyelt körülményeket biztosítson azoknak az elkötelezett fiataloknak, akik felvállalják és féltve őrzik népi építészeti értékeinket, hagyományainkat, és saját

életükkel, példájukkal igazolják azok életképes, megújuló lehetőségeit. Ez a falu fennmaradásának, újjáélesztésének kulcskérdése. Ezért támogatandó a „Helyi Hagyományok Háza" (HHH) program minél szélesebb körben való elterjesztése, a helyi szervezetek támogatása, hogy minél több eladó ingatlant lehessen felvásárolni – elsősorban lakóházakat – ahol biztosítani lehet a faluban letelepedni szándékozók lakhatását és megélhetését. Mert a falvak jövője érdekében új munkahelyeket kell létesíteni, mind az új lakosoknak, mind a jelenleg itt élőknek, hogy a természettel, önmagukkal és társaikkal összhangban, szeretettel és megelégedéssel végezhessék mindennapos, saját akaratukból választott tevékenységüket. Családot alapíthassanak, gyermekeiket felnevelhessék és tovább adhassák nekik azt az életbölcsességet, mely szerint a kifelé sugárzó belső béke az emberhez méltó életben gyökerezik, ami hitből, szeretetből, és reményből táplálkozik.
Szerző: KRIZSÁN ANDRÁS Ybl-díjas építész, a Falufejlesztési Társaság elnöke

4.6.3. Kapcsolódás a TÉKA programhoz

Projektismertető és leírás
TÉKA = TRADICIONÁLIS ÉPÍTÉSZETI ÉS KÉZMŰVES ALKOTÓTÁBOROK

A program gazdája egy konzorcium: MTA VEAB Népi Építészeti Munkabizottsága, Magyar Építész Kamara (MÉK) és az Ybl Miklós Építéstudományi Kar. Partnerek: egyetemek és civil szervezetek.

1 Alaphelyzet: Elsőkből utolsók lettünk
Magyarország a világon az elsők között vezette be a **népi műemlék** fogalmát, amikor 1949-ben a 13. számú törvényerejű rendelet lehetővé tette, hogy a néprajzi értékkel bíró házak is védettek lehessenek, nemcsak templomok, paloták és várak. Ezzel hazánk pontosan **15 évvel előzte meg az UNESCO Velencei Kartáját**, amely hasonló ajánlásokat tett 1964-ben.

A mai helyzet viszont az, hogy a népi építészet legszebb emlékeinek jelentős része – most csak azokra gondolunk, amelyek nem kerültek skanzenekbe – siralmas állapotban van. Gyakran még a védett épületek is **eltűnnek nyomtalanul** szinte egyik napról a másikra. Természetesen nemcsak maguk az épületek vannak rossz állapotban, hanem a környezetük, ill. a gazdasági területük is. Ezzel együtt **eltűnik egy tudás,** és persze az **őshonos növények és állatok** is.

2 Kulcs a jövőhöz: Hagyományos házak és gazdaságok (stratégiai területek)
Magyarország, ill. a Kárpát-medence „nagyhatalom" a népzenében és a néptáncban, és ez a hagyomány alapvetően hozzájárult a modern zene és tánc megújításához (lásd Bartók és Kodály ill. a táncház-mozgalom). Ugyanezt elmondhatjuk a népi építészet és a kapcsolódó mesterségek, ill. gazdálkodás területén is. Tehát nemcsak arról van szó, hogy a múlt emlékeit meg kellene mentenünk az utókornak, hanem itt rejtőzik a jövőnk több kulcsa is:

2.1 Helyi emberek, helyi anyagok, helyi éghajlati szempontok (EU jelszó is: „go local")
Nagyon fontos, hogy ne divatos mediterrán házak és kertek épüljenek külföldi minták szerint, mert ezek téli fűtése ill. nyári öntözése egyre nehezebb lesz. A helyi mesterek munkája és a helyi anyagok használata, azért is előnyös, mert a szállítási költségek lényegesen kisebbek.

2.2 Energiatakarékosság
A népi építészet emlékeinek többsége energiatakarékos, ill. passzív ház volt, jóval ezeknek a fogalmaknak a megjelenése előtt. Itt fontos volt mind az anyagismeret, mind bizonyos szerkezeti megoldások optimális használata (vesd össze a mostani „slow design" mozgalom bizonyos elveivel). Erre a tudásra nagy szükség lesz a jövőben.

2.3 Ökológiai modellgazdaságok, helyi termékek
A falvak hagyományos házait nézve, ezek a környezetükkel mindig egységet alkottak. Nemcsak lakhelyként szolgáltak, hanem körülöttük aktív **mezőgazdasági termelés** folyt (ahogy ezt több kifejezés mutatja, pl. háztáji, háziállat, házinyúl) és az **élelmiszer-termelés, feldolgozás és tárolás** területén is példát mutattak (pl. házikenyér, házikolbász, házi pálinka stb.). A házak és a melléképületek szerves részei voltak a gazdaságnak, amely így munkahelyeket is adott és hozzájárult a helyi termékek gazdag választékához. (pl. volt gabonatároló, jégverem, füstölő, kocsiszín, pálinkafőzde stb.).

2.4 Helyi piacok / „Egészséges helyi termékeket a közétkeztetésbe"
Az ilyen modell-házak és gazdaságok segítették és segíthetik az egészséges táplálkozást mind helyben, mind a környező településeken. Alkalmi piacokat is működtethetnek és hozzájárulhatnak az „egészséges helyi termékeket a közétkeztetésbe" programhoz**. (**Több német nagyvárosban a mai napig szokás az, hogy egy-egy kerületnek szerződése van adott falvakkal, és nagyrészt onnan szerzik be a friss árukat. Ausztráliában egy egész hálózat szakosodott az ilyen feladatokra: IGA = Independent Groceries of Australia, ahova reggelente a környékbeli pékek hentesek, zöldségesek stb. beszállítják az áruikat, mert maguk nem tudnak saját boltokat üzemeltetni, ill. piacokra járni.)

2.5 „Mesterségek dicsérete"
A legtöbb házban kézműves tevékenység is folyt, ehhez voltak kisebb műhelyek ill. szerszámok. A „háziipar" szavunk is mutatja, hogy ezek egy idő után nemcsak saját célra készültek, hanem eladásra is. Egy érdekes statisztikai adat, hogy a mai napig sikeresebbek azok a kézművesek, akik egy hagyományos épületben, a tevékenységet is bemutatva árusítanak. Ez nem feltétlenül kell a saját műhelyük kell legyen, hanem egy erre alkalmas ház.

Ugyanakkor a házak felújítása, karbantartása, esetleg bővítése is munkát ad a környékbeli kőműveseknek, ácsoknak, tetőfedőknek, fafaragónak és más mesteremberekeknek. Igen fontos, hogy az ő tudásuk ne vesszen el.

2.6 Falusi turizmus, „Ökoporták" program

Világviszonylatban is egy dinamikusan növekvő területről van szó. Szerencsére ennek a térültnek hazai szövetsége is van, sőt egy kiváló minősítő rendszert is kidolgoztak. Világviszonylatban is egyedülálló volt az „Ökoporták" szempont-rendszerének kidolgozása, majd bevezetése.

3 A jelenlegi probléma, amelyet gyorsan orvosolni kell

A népi építészet emlékei igen **sérülékenyek**: pl. egy kis lyuk a tetőn, hamarosan a tetőszerkezet nagy részét, majd az alatta levő szobákat is tönkreteszi. Éppen azért igen fontos volt, hogy minden népi műemléknek alanyi alapon járt egy éves támogatás: 10 ezer ill. kisebb épületeknél 5 ezer Ft. Ez az összeg nem emelkedett az inflációval, de még ebben a formában is sokat segített, hiszen az apróbb hibákat azonnal ki lehetett javítani. A terület szempontjából katasztrofális volt, hogy **2007-ben** ez **a támogatási rendszer megszűnt**.

Sajnos a dokumentálás – így fényképek készítése, helyszínrajzok – nem sokat segítenek a népi építészet emlékeinek megőrzésében. Ez alapvetően megkülönbözteti a népművészet többi ágától: a népdal vagy a néptánc elég jól megőrizhető hang- ill. film-felvételekkel, de egy épület „titkaiból" csak nagyon keveset tud egy filmfelvétel megőrizni. Csak két módszer lehetséges:

- **skanzenbe vinni** – ezen a területek a magyar szakemberek kiváló munkát végeztek és végeznek, de így természetesen csak nagyon korlátozott számú épületet lehet megmenteni és a környezetüktől mindenképpen elszakadnak; ezek az épületek **múzeumi tárgyak** lesznek és így is kell kezelni ezeket,
- **helyben megőrizni** – ezen a területen vannak a hiányosságok, és itt van szükség azonnali beavatkozásra; ugyanakkor ezek az épületek alapvetően **hozzájárulhatnak** az adott helyen **a vidékfejlesztéshez** mind gazdasági, mind mentális alapon (helyi értékek megbecsülése, a hagyományok ösztönző ereje stb.)

A helyzetet nehezíti, hogy az értékes épületek eltűnéséhez, nemcsak a természetes állagromlás járul hozzá. Nyílt titok, hogy az ingatlan-ügynökök többet ígérnek egy telekért, ha azokat az „ócska épületeket" – lakóházat, magtárat, ólakat, fészert – eltűntetik pár nap alatt. Ilyenkor még a védett épületeket sem kímélik, hiszen mindig vannak kiskapuk és trükkök (az épületek váratlanul összedőlhetnek, vagy esetleg leéghetnek). A melléképületek eltűntetésével, pedig a mezőgazdasági munka újraindítása is kétségessé válik.

A házak egy jelentős részénél az a gond, hogy a tulajdonosok – legyen az egy közösség vagy magánszemély – nem tud pályázni, nem rendelkezik önrésszel, nem tudja megoldani az előfinanszírozást. Az eddig pályázati formák ugyan sokat segítettek, de nem tudtak átfogó megoldást adni.

4 A TÉKA mint modell – a problémák egy részének gyors megoldására

Számos nyári tábort szerveztek az elmúlt évszázadban, ahol a népi építészet emlékeit szakközépiskolások, főiskolások, egyetemisták – egyes esetekben érdeklődő laikusok –felmérték. (Nemrég könyv-alakban is megjelent az az anyag, amit Foerk Ernő vezetésével az Ybl Kar

jogelődjében végeztek a hallgatók 1918 és 1925 között). Sajnos azonban a felmérések nem mentették meg a házakat.

Fontos lenne tehát nemcsak felmérő táborokat szervezni, hanem olyanokat is, ahol a résztvevők – megfelelő helyi szakemberek irányításával – hozzájárulnak az állagmegőrzéshez ill. az épületek felújításához. Erre – egy szójátékkal – a **TÉKA** ill. **T.É..K.A**. nevet javasoltuk: **Tradicionális Építészeti és Kézműves Alkotótáborok**.

Ezek az **Alkotótáborok** részben a fiatalság, részben a helyi közösségek bevonásával működnének. Ezzel egyúttal

- **modellt adunk ill. példát mutatunk** – hangsúlyozva, hogy komoly értékekről van szó (gyakori probléma, hogy az emberek nem tudják, hogy milyen érték van a kezükben, mert általános szokás lett a „régi házak" becsmérlése)
- **munkahelyet teremtünk –** a helyi mestereknek ill. a beszállítóiknak
- **segítjük a tudás átadását és megőrzését** – amelynek jelenleg alig adottak a formái
- **hozzájárulunk a közösségi élethez**.– ahogy ezt számos példa bizonyítja a múltban
- **szociális program** is lehet bizonyos régiókban – pl. nagyon fontos lenne a vályogvetés mesterségének visszaadni a becsületét (az építőiparban ezt újra felfedezték és megjelent pl. Kaliforniából kiindulva a szupervályog is, ahol csak annyi az újdonság, hogy fémvázzal merevítik).

Kiemelkedően fontos szempont a felújítandó házak-gazdaságok esetében a **funkció** és a **fenntarthatóság**. Egyes esetekben ez lehet valamilyen közösségi feladat (pl. IKSzT, tájház, teleház), de gyakran arra van szükség, hogy a **mezőgazdasági termelést** és az **élelmiszer-feldolgozást** is újraindítsuk, sőt sok esetben a piacok és kézműves-bemutatók helyét is kialakítsuk,

5. A TÉKA programok indítása

Nem tagadjuk, hogy a távlati cél egy **mozgalom** elindítása, Ehhez azonban szükséges néhány **modell-értékű felújítás.**

A **TÉKA programok** nyári táborokként indulnának több helyszínen. Felvettük a kapcsolatot a szentendrei Skanzennel és több szakközépiskolával, főiskolával, egyetemmel ill. civil szervezettel – minden helyről pozitív választ kaptunk.

A programokhoz a következő **előzetes lépések** szükségesek

- az alkalmas épületek listájának összeállítása (egy előzetes lista már elkészült)
- annak felmérése, hogy hol milyen szakmunkákat kell elvégezni az Alkotótábor kezdete előtt (néhány esetben ez is megvan)
- a táborvezető szakemberek kiválasztása, az elvégzendő feladatok pontos kijelölése (tárgyaltunk lehetséges vezetőkkel)
- engedélyezési tervek és költségvetések készítése
- oktatási intézményekkel és helyi szervezetekkel való megállapodás
- az előzetes szakmunkák elvégzése.

Itt alapvető, hogy szétválasszuk a feladatokat három csoportba:

(1) csak szakemberek végezhetik – a munkának itt csak bemutató szerepe lehet

(2) szakemberek vezetésével azok végezhetik, akik bizonyos előképzettséggel rendelkeznek, (pl. szakmunkástanulók, építészhallgatók)

(3) szakemberek felügyeletével bárki végezheti.

Az Alkotótáborra – a jelentkezők összetétele szerint – (2) és (3) típusú munkákat kell előkészíteni a megfelelő arányban.

Hosszabb távon a TÉKA nemcsak nyári tábor lenne, hanem a helyi közösségek bármilyen alkalmas időben dolgozhatnának. Ehhez a konzorciumunk **szakmai segítségét** biztosítana ill. részt venne az **ellenőrző** munkában

Az is tervünk, hogy a TÉKÁ-val kapcsolatos munkák egy része a jövőben

- **képzési vagy szakoktatási program** lehet és
- **népfőiskolai programok** keretében is folyhatnának.

A TÉKA program kapcsolódik a **Darányi Ignác Terv** (Nemzeti Vidékstratégia, NVS 2012-2020) több területéhez, elsősorban a „Vidéki Gazdaság, Vidéki Közösségek" és részben az „Agrár- és Élelmiszergazdaság" stratégiai területekhez.

Készítette a konzorciumi szervezetek nevében
NAGY DÉNES, társelnök, MTA VEAB Népi Építészeti Munkabizottsága (NEM)
Projektgazdák: MAKOVÉNYI FERENC (dékán, Ybl Kar), NOLL TAMÁS (elnök, MÉK) és NAGY DÉNES (társelnök, NEM)

4.7. *Alapanyag termelés, értékesítési lehetőség kézművesek – mezőgazdasági termelők (feltételrendszer, értékesítési rendszer kidolgozása)*

Összefüggések

A jó munkához kell a jó FÖLD, ez adja az anyagot. A tiszta VÍZ- mely, megmossa és megszenteli a földet. A LEVEGŐ mely a gondolataink, érzéseink, tükre, a szellemi üzenet. S kell még a TŰZ – a szeretet, a napfénye: ezek kitartó és alázatos munkában alakulnak eggyé. A környezetért az ökológiai egyensúly fenntartásáért, míg régen a négy őselem a jó FÖLD, a tiszta VÍZ, a tiszta LEVEGŐ és a TŰZ a maga egyensúlyában volt jelen, és ezek ellen ma sokat vétünk. Veszélybe kerülhet a mesterségekhez elengedhetetlen anyagi kultúra, mely a négy őselem minőségi jelenléte nélkül nem tartható fenn.

A kézműves kultúra az alapanyagok és a mesterségek teljes összefonódása, a meglévő tapasztalatok felhasználása, a termesztés, a gyűjtés, a feldolgozás, okos, ésszerű, jól megtervezett összehangolt folyamatai nélkül elképzelhetetlen.

4.7.1. A fűzvessző termesztés területén:

A kézműves mesterségek legtöbbjének az alapanyagot a faluban, a környéken, a tájegységben megtermelt, vagy melléktermékként termelődött anyagok biztosították.

A vízjárás, vagy gyakran a belvizes területek biztosították a fűzvesszőt a kosárfonóknak, így biztosítva alapanyagot, életlehetőséget a Duna, a Tisza, a Rába, a Körös, és a Dráva folyó mentén élőknek, kb. 3000 embernek, az 1970-es években.

1 fő kosárfonó 1 évi alapanyag ellátására 1, 5 - 2 ha fűztelep termésére, feldolgozására van szükség. Ha összességében nézzük, ez mintegy 4,5 – 5 ezer ha erre alkalmas területtermesztésben tartását tette szükségessé, az 1970- es években.

A megtermelt alapanyag és a belőlük készített termékek ebben az időben jelentős exportlehetőséget kínáltak az országnak. A kosárfonással foglalkozó szövetkezetek és vállalatok megszüntetésével (1996 év) új termőterületek kialakítására, telepítésére nem került sor, mivel a telepítés tőke igényes (500.000 Ft/ha).

Egyéni vállalkozóként a kosárfonással fonott - bútorkészítőként dolgozó mesterek még pályázni sem tudtak, mert a fonóvessző termelését sem a mezőgazdasági, sem az erdőgazdasági termelési körbe nem vonták be.

Jelenleg a fonófűz területén az ellátás akadozik, nagyon rossz irányba befolyásolja a termesztést a megváltozott időjárás, csapadékhiány, nagy felmelegedések, és a telepek ápolatlansága, elhagyása.

Az alapanyagárak folyamatosan emelkednek. A mesterek hazai alapanyagból nem tudják ellátni tevékenységüket.

Teendők:

Ahhoz, hogy a szükséges alapanyag megtermelhető legyen, fel kell mérni a jelenleg még fűzvesszőtermesztéssel, feldolgozással (főzés, hántolás, stb.) foglalkozó üzemeket, termelőket, és azokat is, akik a közelmúltban szüntették meg e tevékenységüket.

Fel kell mérni a felhasználókat, a kosárfonókat, fonott-bútorkésztőket, az éves felhasználási kapacitásukkal kapcsolatosan kb. 2-3-évre visszamenőleg.

Piackutatást kell végezni az alapanyag értékesítésének külföldi piacán, véleményünk szerint jelentős piacot találnánk a jó minőségű alapanyagnak.

Az így felmért területek termőképessége, illetve a feldolgozó kapacitás alapján kiszámíthatóvá válik, hogy hány hektár fűzültetvény telepítésére és hány tonna fűzvessző feldolgozásának, munkaerő kapacitásának felépítésére van szükség.

A felmérés során jelentkező hiányzó ültevények pótlása, újak bevonása és telepítésre lenne a legsürgősebb feladat, mivel a területek talaj-előkészítése és termőre fordulása időigényes.

A telepítés mihamarabbi megkezdésére nagy szükség van, mert nagyon kevés szakember van az országban, aki e növény termesztésével foglalkozik és a megfelelő szakmai tapasztalatot át tudja adni.

A fűztermesztést azért is érdemes volna folytatni, illetve termőterületét növelni, mert egyszeri telepítéssel 20-25évig termesztésben tartható.

Az éves hozam hektáronként 5 tonna. Jelenlegi értéke 300 – 350 000 Ft, ami legjobban a hektáronkénti 4 tonna hozamú búzával hasonlítható össze. A búza tonnánkénti ára 40 000 Ft, így 4x 40 000 Ft = 160 000 Ft. A fűz termesztése a búzával szemben is jövedelmezőbb.

Nagyon sok olyan terület van az országban, ami kifejezetten jó termőterülete lehetne a fűzvesszőnek, egyéb növényféleség termesztésére nem alkalmas. A jelenlegi kapacitások alapján, ha 100 kosárfonóval számolunk, akkor 150-200 hektár termőterületre lehet számolni.

Az erre épülő feldolgozás (napi 5 tonna válogatása, főzése, hántolása, szárítása, kötözése, raktározása, stb.) egy feldolgozó üzem működését tenné szükségessé.

A feldolgozó munkák kb. 20-25 fő foglalkozását jelentenék üzemenként.

A termesztők és feldolgozók munkájához a megfelelő végzettséget adó tanfolyam elvégzése szükséges.

Jelenleg ilyen képzés nincs, ezért ezek a feladatok sok esetben minden számítás nélkül bonyolódnak le.

A **felhasználói kör** a következő:

- kosárfonók,
- népi iparművészek,
- díszlettervezők,
- látványtervezők,
- oktatás,
- kézműves játszóházak,
- kulturális rendezvények (falunap, szakkörök stb.),
- családi közösségek.

A termelés beindítása feltételei: A termelési folyamat beindítása érdekében a termesztőknek és vesszőfeldolgozóknak, kosárfonóknak folyamatosan koordinált munkakapcsolatot kell kialakítani a szervezhetőség érdekében.

Működtetése

A fűztelepek szempontjából fontos a tüzelőanyag biztosítása. Ennek érdekében a fonófűz mellett energiafűz ültetvényt is lehet működtetni.

Az energiafűz ültetvényt 3 éves korában letermelve hektáronként 150 tonna nyers faanyagot biztosít. Ez beszáradva 75 tonna tűzifa, amely 1 500 000 Ft értékű anyagot jelent az ültetvény gazdájának. Mindezzel további mezőgazdasági termelők, földhasználók vonhatók be az energiafűz termelésére vállalkozó gazdálkodók közül. Tehát olyan területek vonhatók termelésbe, amelyek belvizesség és árvízgyakoriság miatt eddig nem termeltek.

Megoldások

A fenti szempontok alapján főleg a Tisza és a Körös folyók környékén képzelhető el nagy fejlesztés ezen a területen, főleg, ha az óriási vésztározók megépülésre kerülnek.

A fűzvessző termelés feltételeinek figyelembe vételekor egy tájegységben nem szabad nagy területű telepítést végezni, mert akkor egy-egy természeti kár (aszály, belvíz, jégeső, fagy, stb.) egyszerre teszi tönkre az egész évi termést és ezzel a feldolgozást.

A meglévő feldolgozó üzemek mellett esetleg a megépítendő feldolgozó üzemek környékén ki kell alakítani a vesszőtermesztő körzetet.

A földhasználók köréből a vesszőtermesztésre jelentkezők közül 10-12 főt, kb. 50 hektár feletti területtel rendelkezők közül az ideális környezeti és talajtani vizsgálatok alapján kell kiválogatni a termelésre alkalmas területeket és gazdálkodókat.

Amennyiben a termelő és feldolgozó szerződéses megállapodást köt, az együttműködéssel megkezdhető a telepítés.

A telepítés nagyon költséges, ezért megfelelő támogatási rendszert kell kialakítani.

Mivel anyagi kultúránknak ez a területe nagyon sérülékeny nagyon komolyan kell venni a kínálkozó megoldásokat.

A telepítés főbb munkafolyamatai:

- időben és jól elvégzett talaj-előkészítés,
- megfelelő minőségű szaporítóanyag biztosítása,
- időben és jól elvégzett telepítés,
- az első éves telepítés gyommentesen tartása (kapálás vagy vegyszerezés),
- esetleges védekezés váratlanul megjelenő kártevőkkel szemben,
- időjárás és a lehetőség arányában öntözés,
- a letermelés módjának és idejének jó megválasztása.

Az első évben nyert letermelt vessző még fonási célra nem alkalmas. A másodéves telepítés fontos feladata az ültetvény gyommentesen tartása kapálással, vegyszerezéssel.

Fontos feladat a megjelenő rovarkártevők elleni védekezés időben történő elvégzése.

Az idősebb telepeken különösen fontos, mert ez határozza meg a termés minőségét, a vessző használhatóságát.

A jól ápolt telep 20-25 évig termesztésben tartható. Csak olyan földtulajdonos, gazdálkodó vállalja ezt a feladatot, aki rendszeresen elvégzi a terület ápolását, így egy ültetvény majdnem élete végéig kiszolgálja.

A fonóvesszőt minden évben a lombhullás és a tavaszi kihajtás közötti időben kell letermelni. A letermelés történhet kézzel és géppel. A kézi letermelés tisztább és kevésbé gyomos begyűjtés, mint a kévekötőgépekkel történő betakarítás.

A letermelt vesszőket hosszúság és minőség szerinti osztályozással készítik elő a főzésre. Ez a munka csak kézi válogatással végezhető el.

A hosszúság és minőség szerint szétválogatott fűzvesszőből mindig az a méret főzhető meg, ami a feldolgozók által keresett.

A hántolt vesszők szárítás után kötegelve kerülnek raktározásra, illetve kereskedelmi forgalomba.

A termesztők, a feldolgozók, és a felhasználók között történő megállapodások, szerződések biztonságosabbá és szervezettebbé tennék az anyagi és tárgyi kultúra egységét.

Várható hatás

A felhasználók valódiságától függően, a jelenleg működő üzemek beszámításával még 2-3 termesztő és feldolgozó üzemre lenne szükség az országban.

Felépítés: Egy feldolgozó üzem: kb. 25 fő

Kiszolgálja: 10-12 termelő ültetvény, 10 fő

Termőterület: 5-600 hektár
Országosan: 3 üzem: 75 fő
Kiszolgálja: 30 – 36 ültetvény: 30 fő
Összesen: 105 fő

Ez a termőterület 1000 kosárfonásból élő mesternek biztosítana megélhetést.

A műanyagból készült termékek (szállítóládák, kerti bútorok stb.) kereskedelembe kerülő mennyiségének korlátozásával újra lehetőség nyílna a természetes alapanyagokból készült szállítóládák, kerti bútorok, és még számtalan használati tárgy készítésére. A műanyag termékek elhasználódás után csak környezetszennyező módon semmisíthetők meg,

A természetes anyagokból előállított termékek érdekében mellőzni kellene az áruk félrevezető megnevezését. Például mostanában gyakran használják a polyrattan megnevezést, amivel az anyag műanyagból készült származását kívánják a vevők előtt homályosítani.

Megfelelően szervezett értékesítési hálózat kidolgozásával az ellátás biztonságos és kiszámítható lesz.

Az értékesítés során a termékeket képviseleti szervezeten keresztül, nyilvántartási rendszerrel, értékesítési katalógus kialakításával lehetne a piacon elhelyezni, illetve azokkal már meglévő mezőgazdasági hálózatokba betársulni.

4.7.2. Gyékény, sás, káka begyűjtése területén:

Lelőhelye

Bizonyos alapanyagokat a természet ingyen kínál, ilyen a gyékény, a sás, a káka. Termesztéséről nem kell gondoskodni, mert évről évre újra terem, hozama az időjárás függvénye, az éves csapadéktól függ. Az esősebb időszakokban jobb minőségű alapanyagok teremnek. Termőhelyük állóvizek, halastavak szegélye, lassúfolyású vizek ártere, víztározók környéke, lápos vizes rétek.

Ilyen körülmények között természetvédelmi területen találhatók. A természetvédelmi körülmények figyelembevételével, törvények módosításával lehetőséget kellene biztosítani szervezett formában ezeknek a növényeknek a begyűjtésére, értékesítésének a megteremtésére. A nyár folyamán megnőtt, kifejlődött gyékény és sás a téli fagyok alatt elpusztul. A hó lenyomja, így árkokban, medrekben a víz lefolyását akadályozva árvizesedést, belvizesedést okozhatnak. A víz lefolyása után korhadásnak indulnak.

Tennivaló:

Az ilyen helyeken elvégzett gyékény és sás begyűjtése csak segíthetné a természetvédelmi és önkormányzati területek karbantartását. Jelenleg minden gyékény és sásfeldolgozó maga gyűjti az alapanyagot, de a sok érdeklődő, oktatásban résztvevő ellátatlan. Engedélyezett letermelés szervezésével az ezen a területen munkálkodók alapanyaggondjai is megszűnnének, miközben munkahelyek teremtődnének, és a letermelés következtében a növényi kultúra is szebben, egészségesen fejlődne.

Támogatással, munkahelyteremtéssel, az értékesítési folyamatok, beindításával lehetne programot kialakítani.

A begyűjtéssel és feldolgozással foglalkozók munkájához tanfolyam elvégzése szükséges.

Jelenleg ilyen képzés nincs, többnyire mindenki magának gyűjti az anyagot, és bár lenne rá igény, széles körben nem megoldott az értékesítés.

A Természetvédelmi Hivatal és az előfordulás helyen lévő önkormányzatok lehetnének a gyűjtés, és értékesítés szervezői, gazdái.

A felhasználói kör a következő:
- gyékénykötők gyékényszövők,
- népi iparművészek,
- díszlettervezők,
- látványtervezők,
- oktatás (szakképzés, általános iskolák, óvodák),
- kézműves játszóházak,
- kulturális rendezvények (falunap, szakkörök stb.),
- családi közösségek.

Várható hatás:
- munkahelyteremtés,
- megfelelő alapanyag ellátás.

4.7.3. Kukoricacsuhé gyűjtése területén:

A kukoricatermesztés melléktermése a csőtermést borító fellevél, a csuhé. A hagyományos termesztési viszonyok között ezt az állatok takarmányozására, a puhább, szép leveleket kézműves termékek előállítására használták.

A termelési viszonyok megváltozásával (rövidcsövű hibrid kukorica sűrű soros termesztése gépi betakarításhoz) az 1970- évektől kezdve a fenti módszer elterjedt és a csuhék gyengék, rövidek lettek. A gyűjtés nehézkessé vált az alapanyag minősége romlott, a termesztési módszer miatt többnyire alkalmatlan volt a kézművességre.

Tennivaló

A csuhéból készült igazán szép használati tárgyak érdekében biztosítani kell a megfelelő alapanyagot.

A termelőket támogatással érdekelté kellene tenni, hogy ismételten kapjanak szerepet a hosszú csövű fajták, amiket nagyobb tőtávolságra vetnek, hogy a csövek jól fejlődjenek minél nagyobbra nőjenek, esetleg színes fajták termesztésére is vállalkoznának.

A felhasználók jelenlegi körét figyelembe véve kb. 200 – 300 hektár termőterülten nyert és megfelelően feldolgozott csuhé a hazai igényeket kielégítené.

A betakarítása és fosztása kézi munkával történik. Nagyon fontos lenne a megfelelően termesztett és kezelt alapanyag.

A felhasználói kör a következő:
- csuhéfeldolgozók,

- népi iparművészek,
- oktatás (szakképzés, általános iskolák, óvodák),
- kézműves játszóházak,
- kulturális rendezvények (falunap, szakkörök),
- családi közösségek.

Várható hatás:
- munkahelyteremtés,
- megfelelő alapanyag ellátás.

4.7.4. A nemezkészítés, szőnyegszövés alapanyaga: a gyapjú

A nemezkészítés és a gyapjúfonalak felhasználásában nagy változást hozott a műszálak használata. A műszálak használatával a mezőgazdasági állattenyésztésben is nagy változások történtek, mert olyan állatokat, fajtákat kezdtünk tenyészteni, amelyeknél a gyapjú minősége csak másodlagos követelmény volt.

A gyári feldolgozás az elmúlt 20 év során megszűnt, (hazai fésűs- fonó és szövőgyárak, posztógyárak), ezzel együtt a hozzá kapcsolódó felvásárló, minősítő szervezetek, illetve a nagy gyapjúmosó üzemek is megszűntek.

Jelenleg az európai gyapjú nagy részét dél-ázsiai kereskedők vásárolják fel, amit főként Indiába, Pakisztánba és Kínába és Törökországba szállítanak.

Tennivaló:

Most, amikor rádöbbentünk a természetes anyagok értékére és újra akarjuk használni, olyan helyzetbe kerültünk, hogy újra meg kell szervezni azokat az állattartó telepeket, amelyek képesek nemezeléshez és fonáshoz alkalmas használható gyapjút termelni.

A termelés merinói és cigája juh fajták tenyésztésével lehetséges.

Törekedni kell arra, hogy alakuljanak olyan társaságok, amelyek felvállalják ezeknek a juhféléknek a természetes körülmények közötti tenyésztését. Ehhez jó lehetőségek vannak a füves tájvédelmi körzetek (Hortobágy Duna-Tisza köze Heves - Pély füves puszták stb.) hasznosításában, így megőrizhető azok tájvédelmi jellege is. A tenyésztésben érdekelté tehetők a gazdálkodók, ha a kézművesség minőségi elvárásainak megfelelő gyapjú előállítására vállalkozók állami támogatásban részesülnek.

Jövőbeni cél lehetne a feldolgozóipar megerősítése, *támogatása.*

A vidéki falvakban gyapjúmosó, festő, kártoló, fonó műhelyek felállítása, a helyi és a környék béli gyapjú helyben való feldolgozása.

Tanfolyamok szervezése a falusi, munkanélküli asszonyok számára, akik ebben a munkában részt tudnának venni, illetve a megtisztított gyapjú helyben való felhasználása: nemezkészítés, szövés

- Javasoljuk a *vidékfejlesztés kapcsán*, a gyapjú helyben való feldolgozását, gyapjúmosók, kártoló-fonó műhelyek létesítését.

- A gyapjútermékek helyben előállításának fellendítését (kötött, szőtt, nemezelt termékek). Ezek megtanulására rendezett vidéki tanfolyamok kapjanak megfelelő anyagi támogatást.

A felhasználói kör a következő:
- szőnyegszövő és nemezkészítő,
- népi iparművészek,
- oktatás (szakképzés, általános iskolák, óvodák),
- kézműves játszóházak,
- kulturális rendezvények (falunap, szakkörök stb.),
- családi közösségek.

Várható hatás:
- munkahelyteremtés,
- megfelelő ellátás.

4.7.5. A szalma:

Ez a kézműves terület egyáltalán nincs ellátva alapanyaggal, néhány nagyon kicsi egyéni kezdeményezésről lehet tudni, de ez nem fedi le az igényeket.

Teendő

A szalma feldolgozással foglalkozók alapanyag ellátása érdekében szükséges lenne, hogy a gabonatermesztéssel foglalkozó mezőgazdasági vállalkozók azokat a gabonaféléket is vegyék termesztésbe, amelyek a szalmafeldolgozáshoz is szükségesek. Alkalmazzák a megfelelő betakarítási formát, és feldolgozást.

Ha figyelembe vesszük a szalmafelhasználók körét és a zsupptető készítő felhasználókat, kb. 200-300 hektár termőterületet venne igénybe.

A vállalkozásokat támogatásokkal kellene ösztönözni a feltételek megteremtéséhez.

A felhasználói kör a következő:
- szalmafonók, kalapkészítők, zsupptető készítők,
- népi iparművészek,
- oktatás (szakképzés, általános iskolák, óvodák),
- kézműves játszóházak,
- kulturális rendezvények (falunap, szakkörök stb.),
- családi közösségek.

4.7.6. Csont, szaru, bőr:

A csont, szarufaragó mesterségének alapanyag ellátása is elég problémás, de lehetőség van a javításra.

Teendők:

A csont és szarufaragó mesterek alapanyag szükségletének ellátására kedvező lehetőségek nyílnak. A külterjesen tartott szürke marha tenyésztésével és feldolgozásával egyre több vállalkozás foglalkozik.
Fontos, és szervezhető, hogy azok az üzemek, vállalkozások, akik melléktermékként természetesen feldolgozott, megfelelően konzervált formában értékesítenék a csont és szaru készletüket, központi nyilvántartás alapján elérhetővé váljanak.

Bőr:

A bőrművesek – szíjgyártók, nyergesek mesterségének alapanyag ellátása is elég problémás, de lehetőség van a javításra.
A probléma kezdete a bőrfeldolgozó gyárak (Pannonia bőrgyár, Pécsi kesztyűgyár, a simontornyai bőrgyár illetve bőrfeldolgozó) bezárására vezethetők vissza. A kézművességgel, bőrrel foglalkozók a mai napig sem minőségben, sem mennyiségben nem tudják pótolni ezek hiányát.

Teendők:

A bőrművesek – szíjgyártók, nyergesek, a különböző bőröket feldolgozó mesterek számára is kedvező lehetőségek nyílnak alapanyag területén. A külterjesen tartott szürke marha tenyésztésével és feldolgozásával egyre több vállalkozás foglalkozik, egyre több juhnyáj és kecske nyáj tartásával, tenyésztésével találkozunk. Fontos, hogy az állattartó elérhetőek legyenek az esedékesen felvásárolható bőrmennyiséggel együtt. Ehhez természetesen szükség van megfelelő hagyományos, de környezetkímélő bőrfeldolgozó üzemekre, képzett tímár, bőrkikészítő szakemberekre.
Mivel ez a terület régóta nem újult meg, ezért komoly támogatást kell biztosítani.

A felhasználói kör a következő:

- szaru és csontfaragók, bőrműves és szíjgyártó – nyeregkészítő mesterek,
- népi iparművészek,
- oktatás (szakképzés, általános iskolák),
- kézműves játszóházak,
- kulturális rendezvények (falunap, szakkörök stb.),
- családi közösségek.

Várható hatás:

- munkahelyteremtés,
- megfelelő ellátás.

4.7.7. Kender, len termesztés, feldolgozás:

Valamikor a kender feldolgozása (ipari és családi) virágzó kultúra volt hazánkban. Alapanyaga volt asztal és ágyneműknek, viseleteknek, stafírungoknak. A kender mellett mindenütt termesztettek lent is, ami rövidebb, de finomabb rostot adott. A ruházati kézműiparban is újra nagy kereslet van a lenvászonra. A jövő tendenciája is a természetes alapanyagok arányának növelése, ugyanis amellett hogy kellemesebb viselet, a nagy mennyiségben előállított külön-

féle szintetikus alapanyagok jelentős része veszélyes hulladékká válik. Ezeknek az anyagoknak az ártalmatlanítása hamarosan nagy problémát jelent világszerte. Itt lehetne helyzeti előnyt szerezni, akár kiviteli termék is lehet a len vagy kender alapanyag és a belőle szőtt vászon.

Ahol megfelelő termőterülete volt a kendernek, családonként többnyire 300 négyszögöl termőterületet műveltek. Ma elvétve találni ültetvényt és feldolgozót, pedig iparilag is, kézművesség szempontjából is nagyon fontos alapanyag.

Teendő

Szövők, hímzők, viseletkészítők, egyaránt nélkülözik ezt a szép rusztikus alapanyagot.

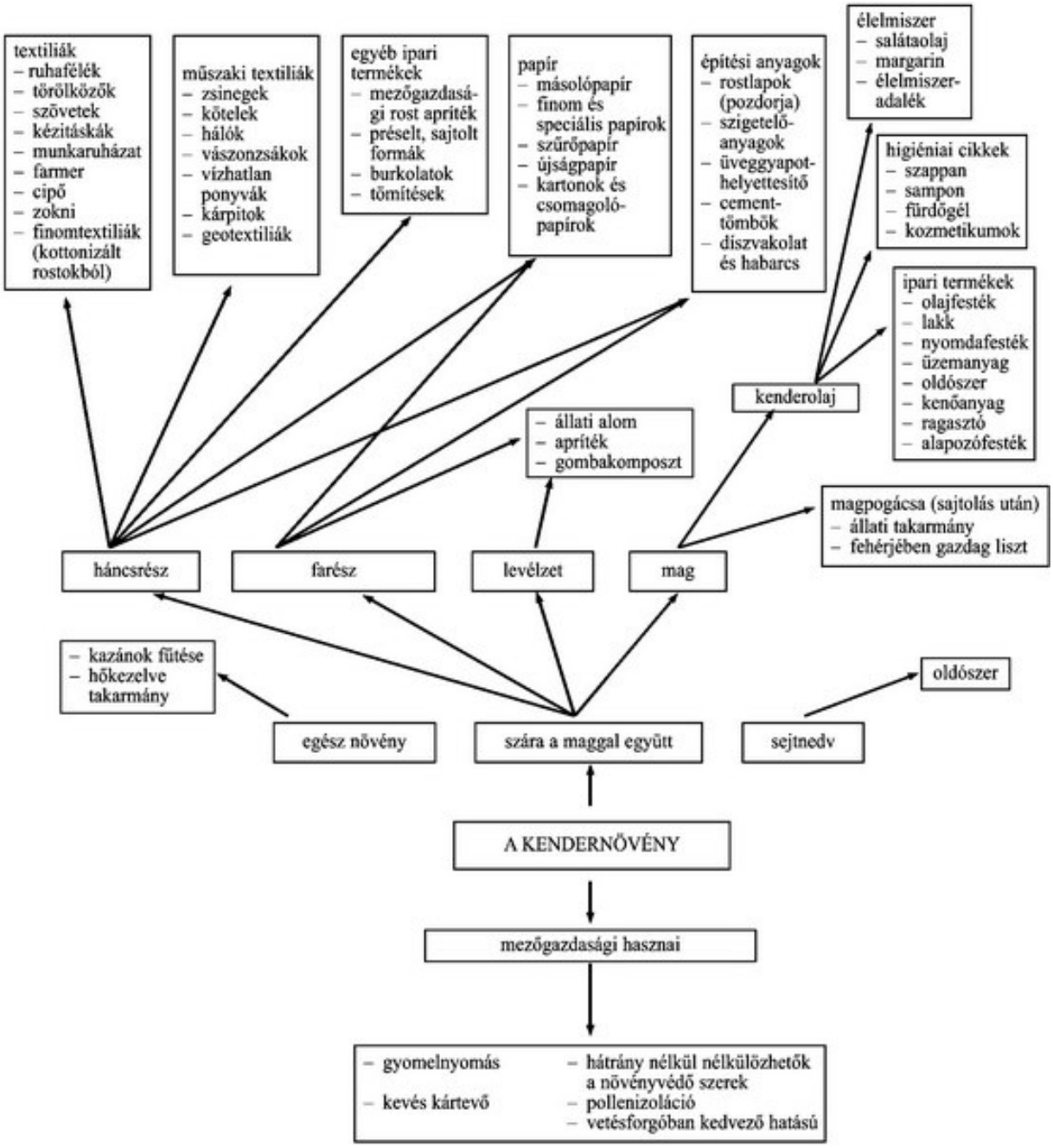
Ez a növény, ha termesztendő fajtát jól megválasszuk drog termesztésére nem alkalmas. Gyakorlatilag nem igényel különösebb talajviszonyokat, talaj-előkészítést, a gyomokkal szemben ellenálló.

Azok a feldolgozó üzemek, melyek feldolgozták, gyakorlatilag megszűntek. Az egész termesztést, és feldolgozást kell visszaállítani. A termelés gépesítése jól megoldott volt, ami főleg a szegedi kendertermesztői rendszerhez kapcsolódott. Jól megoldott volt a házi feldolgozás is, nagyon szép eszközök segítették.

A drogmentes fajták termesztése több EU tagállamban elterjedt, mert a korai vetése, nyárvégi betakarítása jól beilleszthető az európai vetésforgóba.

Nagyon fontos a termesztés és feldolgozás megfelelő támogatása.

Az alábbi táblázaton látható kivételes hasznosíthatósága:

A felhasználói kör a következő:

- szövők, hímzők,
- viseletkészítők,
- lakberendezők,
- látvány, és díszlettervezők,
- népi iparművészek,
- oktatás (szakképzés),
- kézműves játszóházak,
- kulturális rendezvények (falunap, szakkörök stb.),
- családi közösségek.

Várható hatás:
- munkahelyteremtés,
- megfelelő ellátás.

Értékesítés (javaslat):
A kézművesség alapanyaggal való ellátása egy újfajta nyilvántartás kialakításával javíthatóvá válna.

A kézműves jelentkezne egy országos termékportálon, ahol az általa készítendő termékek listáját és fajtáját mutatná be.

A nagyvárosokban vagy lokálisan működtetett kereskedelmi hálózatban, ezek a listák megtekinthetők lennének a portálokon, a kereskedők így ismerhetnék meg a kézművesek felvásárolható termékeit.

A kézműves az előző évi anyagfelhasználása eladott termékei alapján meg tudná határozni alap-anyagszükségletét.

Az így megismert alapanyag szükséglet alapján, az alapanyag előállítás, termesztés, feldolgozás irányíthatóvá válna.

A kézművesek és a termelők is regisztrálnának a portálon, és így könnyen megtalálnák egymást.

Az alapanyag szükséglet a termesztés feldolgozás és a kézműves termékek készítése így összehangolható.

Kapcsolódó jogszabályok, támogatási lehetőségek:
- 61/2009. (V. 14.) FVM rendelet (agrár-környezetgazdálkodási támogatások)
- 2009. évi XXXVII. törvény az erdőről, az erdő védelméről és az erdőgazdálkodásról (gyékény, sás, káka termesztése)
- 12/2004. (V. 21.) NKÖM rendelet a népi iparművészettel kapcsolatos állami feladatok végrehajtásáról (népi iparművész tevékenységek)
- A LEADER Helyi Akciócsoportok tevékenységeként az Európai Mezőgazdasági Vidékfejlesztési Alapból nyújtandó vidékfejlesztési támogatás keretében
- 61/2009. (V. 14.) FVM rendelet (kender termesztése)
- 32/2012. (IV. 2.) VM rendelet (kender termesztése)
- 150/2004. (X. 12.) FVM rendelet (őshonos /cigája/ juh tenyésztése)
- 137/2004. (IX. 18.) FVM rendelet (őshonos /cigája/ juh tenyésztése)

Kapcsolódó jogszabályok, támogatási lehetőségek:
- 61/2009. (V. 14.) FVM rendelet (agrár-környezetgazdálkodási támogatások)
Mind a földalapú mind az agrár- környezetgazdálkodási támogatások rendszerét ki lehetne egészíteni a népi mesterségek alapanyagának termesztését, előállítását szolgáló tevékenységek támogatásával, mely ösztönzés volna a más művelési ágban, vagy akár parlagon heverő területek hasznosítására.
- A LEADER Helyi Akciócsoportok tevékenységeként az Európai Mezőgazdasági Vidékfejlesztési Alapból nyújtandó vidékfejlesztési támogatás keretében

Ugyan ez vonatkozik a kimondottan a helyi igényekre épülő, a lokális sajátosságok kihasználásával működő vidékfejlesztési programokra is melyekben lehetősége van, az adott helyi akciócsoportnak a térségre kidolgozott programjába beemelni célirányosan a népi mesterségek támogatását, képzést, illetve az alapanyagok előállításának, feldolgozásának támogatását.
Az alábbi törvény és rendeletek az adott mezőgazdasági és állattartó tevékenységek feltételeit tartalmazzák.
- 2009. évi XXXVII. törvény az erdőről, az erdő védelméről és az erdőgazdálkodásról (gyékény, sás, káka termesztése)
- 12/2004. (V. 21.) NKÖM rendelet a népi iparművészettel kapcsolatos állami feladatok végrehajtásáról (népi iparművész tevékenységek)
- 61/2009. (V. 14.) FVM rendelet (kender termesztése)
- 32/2012. (IV. 2.) VM rendelet (kender termesztése)
- 150/2004. (X. 12.) FVM rendelet (őshonos /cigája/ juh tenyésztése)
- 137/2004. (IX. 18.) FVM rendelet (őshonos /cigája/ juh tenyésztése)

Szerzők: SZÉKELY ÉVA, FECSKE PÁL, VARGA ZSÓFIA, GÁBOR ESZTER

4.8. *Falusi turizmus, vendéglátás*

4.8.1. A néphagyomány megjelenésének lehetőségei a falusi turizmusban

A hazai falusi turizmus rokon kezdeményezés az Ausztriában és Németországban elterjedt „üdülés parasztudvarban” elnevezésű turisztikai programokkal. Ezek jellemzője a falusias környezetben, családias (jellemzően magánházaknál való) szállásadás, vendéglátás és az ezt kiegészítő kulturális programok és gasztronómiai kínálat.[9] A falusi turizmus tehát komplex jelenség, amely a természeti és épített környezet, a kulturális javak (tárgyi és szellemi kultúra területén egyaránt), kiemelten a néphagyományra, a helyi sajátosságokra fókuszál.

Hazánk számos térsége jó adottságokkal rendelkezik ilyen szempontból (még ha ezek az adottságok nincsenek is mindenütt kellőképpen kiaknázva), hiszen falvaink és egykori mezővárosaink jellemzően agrártelepülések voltak, ahol a hagyományos gazdálkodás és életforma, valamint a népi kultúra reprezentatív ágai - a tárgyalkotó népművészet, a népzene, néptánc, népviselet, szokások - a néprajzi gyűjtéseknek köszönhetően rekonstruálhatók ill. néhány régióban a helybeliek emlékezetével is elérhetőek.

Akkor válhat sikeressé ez a törekvés, ha

1. **Szakemberek segítségével** azonosítják **a helyi néphagyomány hiteles, értékes, attraktív, a turizmusban adaptálható elemeit.**

[9] http://www.fatosz.eu/ftp/kozerdeku/a_videki_turizmus_konkret_formai.pdf

2. **Kreatív tervezőmunkával** olyan programokká, szolgáltatásokká formálják a kulturális örökség kiválasztott elemeit, hogy azok megfeleljenek a korszerű szabadidő eltöltés, művelődés elvárásainak**.**
   Érdemes arra törekedni, hogy **minél több közvetlen részvételen, aktivitáson, a vendégek tevékeny bevonásán alapuló ötlet, lehetőség szülessen meg.** (kézművesség, bekapcsolódás a munkafolyamatokba, éneklés, táncolás kerüljön túlsúlyba a bemutatók, előadások helyett). Ehhez jó mintát adhat a magyar táncház-módszer, amelyet az UNESCO a hagyományos kultúra napjainkban való közvetítésének, továbbéltetésének nemzetközileg is elismert módszerévé nyilvánított 2011-ben.
3. Az egy térségben **szétszórtan található adottságokat és lehetőségeket feltárva**, mint lehetséges programelemeket, a helyiek összefogásával, **együttesen** kínálnak az érdeklődőknek. Ennek érdekében **regiszterek készítése**, **az összefogást ösztönző intézkedések (kistérségek kínálatának közös megjelenítése) meghozatala szükséges.**
4. Megfelelő **szakmai háttér biztosításával** kizárólag néprajzi és esztétikai szempontból hiteles, értékes elemeket kínál. Ennek érdekében szakmai tanácsadó testület létrehozása, amelynek tagjai néprajzban, a hagyományos kultúrában jártas, a helyi sajátosságokat ismerő valamint turisztikai szakemberek, **minősítési kritériumok** kidolgozása. **(Az egyes programok, porták pályázhatnának az évenként odaítélendő védjegyre, amelyet egy szakmai testület ítél oda.)**
5. **Kiemelt szerepet kapnak a** helyi sajátosságok **(lokalitás), amelyek** egyedi kínálatot **és turisztikai élményt eredményeznek. Ezek gondos feltárása, megismerése és turisztikai bemutatása más vidékekkel össze nem téveszthető arculatot kölcsönöz egy-egy kistérségnek. Különös gondot kell fordítani arra, hogy a – látszólag apróságokban megnyilvánuló – helyi sajátosságok megfelelő hangsúllyal szerepeljenek, és ne oldódjanak föl egy hamis (hamisított), ál-népi enteriőrben vagy programelemben.**

A néphagyományból ma elsősorban a népzene, néptánc, ezektől elválaszthatatlanul az ünnepi viselet, a jeles napi népszokások jelennek meg a turisztikai kínálatban, valamint a kézműves tárgyak. Még **mindig küzdeni kell a több évtizedes, hamis, rendkívül káros sztereotípiákkal** (a magyar konyha, a csikós-gulyás romantika, népművészeti giccs). **Ezek fölszámolása kizárólag képzések segítségével és minőségi követelményrendszer (lásd föntebb a védjegyre tett javaslatot) fölállításával szüntethetőek meg**. A kulturális szakemberek, turizmussal foglalkozók (és esetleg a közigazgatásban dolgozók) **célirányos képzésére és folyamatos, szemléletformáló továbbképzésekre lenne szükség a felsőoktatásban (vendéglátás-turisztika, szabadidő szervező) és a gyakorlatban dolgozók számára.**
Ennek eredményeként a néphagyomány több területe integrálódhatna a falusi turizmusban.

1. **Épített környezet** (népi építészet: lakóházak, gazdasági épületek, közösségi célú épületek, településszerkezet, utcakép) és ezek kapcsolata a természeti környezettel. Az Őrségben látható ennek egyik igen sikeres példája: itt a megőrzött településszerkezet, az egykori parasztporták felújítása ill. újak építése a helyi stílus figyelembe vételével és modern alkalmazásával komoly turisztikai vonzerőt jelent.

2. **A hagyományos gazdálkodás** (pl. tanya, ártéri gazdálkodás, tejfeldolgozás, állatartás - pásztorkodás), a mindennapi élet bemutatása. A hagyományos gazdálkodás, életmód bemutatására vállalkozók tevékenysége az ökoturizmussal is kapcsolódik, hiszen a hagyományos földművelés és állattartás a helyi természeti adottságokra épült. Jó kezdeményezések ismertek ezen a területen (Gömörszőlős, Pénzesgyőr, Őrségi olajütés hagyományainak fölelevenítése).
3. **Tárgyalkotó kultúra.** Nyitott műhelyek, mesterség-bemutató porták, valamint a turisztikai tartalmak szolgáltatásához kötődően megjelenő tárgyak, pl. a vendéglátó porta bútorzata, textíliái, konyhai felszerelése, használati tárgyai mai kézművesek által, a helyi stílusban létrehozott funkcionális darabok.
4. **A népi ételek** már meg-megjelennek a helyi fesztiválok programjában, szerepet kapnak a házi (és házias) vendéglátásban, de messze nincsenek eléggé kiaknázva a lehetőségek. Bővíteni lehet az ételkínálatot, valamint az ételkészítés tágabban értett folyamatába is bevonhatóak lennének a vendégek (a disznóöléstől az aszaláson keresztül a rétes nyújtásig).
5. **A népszokások közül első sorban a naptári ünnepekhez kötődő jeles napi szokások helyi változatai alakíthatók kulturális-turisztikai termékké**. A mohácsi busójárás nemzetközi szinten is sikeres turisztikai adaptáció, a mohai tikverőzés (szintén farsangi szokás) a karakteres, a helyi közösség által fenntartott lokális ünnepi hagyomány jó példája. Ez utóbbi komolyabb marketinggel szintén közismertté tehető. A népszokások bemutatásában a helyi néptánc- és népzenei együttesek, művészeti iskolák jelentős szerepet játszhatnak. Ezirányú tevékenységükhöz szakmai-módszertani útmutatásra és pályázati rendszerű anyagi támogatásra van szükség. **A vallási turizmushoz és a néphagyományhoz kötődő búcsújárás, búcsús helyek (kegyhelyek) látogatása** az esztendő meghatározott napjaihoz kötődnek, például az északi országrészben (palóc, matyó) élő, továbbélő vagy a közelmúltban megszűnt, felelevenithető hagyományokról van szó. A búcsújárás néprajza jól kutatott, más kulturális értékekkel (templom, kálvária, ereklyék, egyházzene) is kapcsolódik.
6. Magyarország **néptánc és népzene** szempontjából nagyhatalomnak számít (Kodály-módszer és a táncház-módszer nemzetközi ismertsége, elismertsége), a népmesével, népköltészettel, a gyerekfolklórral (népi játékok) a falusi turizmus fontos elemeivé válhatnak.

Javaslatok a falusi turizmusban megjelenő programtípusokra

1. Tematikus utak:

- **népszokások (kalendáris ünnepek).** Az esztendő minden időszakában lehet olyan alkalmakat találni (az őszi kukoricafosztástól a húsvéti, pünkösdi szokásokon át Szent Iván nyári ünnepéig), amelyek nemcsak a frekventált időszakokban kínálnak élményt a vendégeknek, sőt, akár vendégcsalogatóvá válhatnak a kevésbé frekventált időszakokban is.
- **gasztronómiai utak** (a borutak mintájára). A helyben termelt alapanyagok felhasználásával, hagyományos népi ételek, amelyek az adott tájegységre jellemzőek és követik a természeti év változásait (szezonalitás), valamint a hétköznapok és az ünnepek váltakozó rendjét.

- **gazdálkodás, életmód.** Jó példa lehet a Pénzesgyőrben működő Breuer László Természetvédelmi Oktatóközpont erdei iskola és kulcsosház[10], amely kemenceépítő tanfolyamot szervez, a hagyományos gyümölcsösök művelését, gondozását, a bakonyi tájfajták összegyűjtését, megismertetését is kiemelt feladatai között tartja számon.
- **népzene, néptánc**
- **kézművesség, mesterségek**

2. Vegyes profil

- a kistérség minden helyi sajátosságát felvonultató utak, programok illetve a néphagyomány összekapcsolása a gyógyturizmussal, lovasturizmussal, ökoturizmussal stb.

3. Cselekvési programtípusok a gyermekek számára hagyományismereti szabadidős programokra vonatkozóan:

Gyűjtőfogalomként a **Gyermek-ifjúság, Felnőtt és Család kategóriákat** alkalmazom.

Valamennyi korosztály számára tervezendő program, szabadidős tevékenység, tanulási lehetőség, vagy ismeretterjesztő alkalom esetében a legfontosabb szempont, hogy figyelemfelkeltő, személyes érintettséget sugalló, praktikus információkat hordozó - ha a téma lehetővé teszi interaktív - cselekedtető és feltétlenül értéket közvetítő legyen a felkínált program és az ismeretanyag és az átadás módszere.

Gyermekek esetében alapvetően fontos az életkori sajátosságokhoz igazodva megtalálni a legvonzóbb elfoglaltságokat a fentiekben feltüntetett célfeladatok eléréséhez.

Az új, élményszerű információkra, ismeretekre a legfogékonyabb korban lévők a gyermekek, ugyanakkor a gyermeki korban elsajátított – adott esetekben – szokássá váló tevékenységek tudnak felnőttkorukban hagyományként megjelenni az életmódjukban.

Játékosság, sikerélményhez jutás, praktikusság, használhatóság, viselhetőség, az idő kellemes, de értéket hordozó eltöltése, bizonyos helyzetekben barátokra, közösségre találás lehetősége jellemezze a gyermekek és fiatalok számára tervezett eseményeket, cselekvési, alkotói lehetőségeket.

A programok tervezésekor a gyermekek „figyelemfenntarthatóságának” idejével feltétlenül számolni kell. Ez a tény meghatározó lehet a foglalkozások, programok időtartam-, ismeret-terjedelem és módszertani megvalósíthatóság szerinti kategorizálásban is. Egyszeri, vagy többszöri népi kézműves játszóház, ***Népi kézműves játszóház és Aprók tánca*** *közös, egyszeri, vagy többszöri alkalmai,* mint folyamat tervezhető, ha több hónapon át azonos a résztvevők köre, de ünnepekre, tematikus tartalomra is lehet folyamatot tervezni a közös munkában.

Az ismeretterjesztésként tartott programokon – ünnepek, jeles napok, népszokások, népélet hétköznapjai stb. – elengedhetetlen a gyermekek aktivizálása, az ismeretek élményszerű elmélyítése a zene, a tánc, a kézművesség, dramatikus játékok lehetőségeivel.

A népművészet értékeinek megismertetésére, a hagyományok, népi mesterségek alapjainak elsajátítására, kézműves szakmák felfedezésére, a már megszerzett ismeretek továbbmé-

[10]http://oktatokozpont.pangea.hu/

lyítésére, a mester és tanítvány között kialakítható szakmai odafigyelésre, együtt munkálkodásra, a legideálisabb munkakörülmények megteremtésére az egybefüggő, hosszabb tanulási folyamatokat biztosító ***táborozási forma*** alkalmas.

Az eddigi gyakorlatban jól ismert táborozási módszerek mellett átgondolásra érdemes néhány új – más területen sikerrel alkalmazott – táborozási forma kipróbálása. Néhány új táborozási lehetőség minden bizonnyal felkeltené a gyermekek érdeklődését, de talán a gyermekeik nyári szünidejének értelmes eltöltéséért aggódó szülőkét még inkább. Az úgynevezett tematikus táborok, már ismertek és tartalmi eredményeik, tapasztalataik elismertek. A 7-8 napos táborok tematikai tisztasága jelentős fejlődést eredményez a résztvevők szakmai felkészültségében, ám gyakran merül fel, hogy a táborozás ideje alatt jó lett volna betekinteni a környező településeken élő mesterek műhelyei be is. Az ilyen típusú látogatások – az idő rövidsége miatt – azonban rendszerint elmaradnak. Több műhely és mester meglátogatása egy táborozási időszakban akkor lenne lehetséges, ha a táborozásban már ismert „**Vándortábor" szisztémájára, illetve az úgynevezett „Bor utak" mintájára *„Mesterség utak" szerveződnének.* A tematikus tartalmú „utak"/táborok fantázia nevekkel, vagy a tartalmak pontos megnevezésével indulhatnának, így a szövők esetében pl.: „Orsó", „Gyapjú", „Szőttes" stb. utak, hímzőknél pl. „Gránátalma", „Subrika", „Hímző" utak stb., fazekasoknak „Gölöncsér", „Tálas", „Fazekas" utak stb.**

A „mesterség utak" elnevezés takarhatná egy tájegység hagyományait, népi kézműves mesterségeit, a bemutató táborozási tematikát. **Indulhatnának olyan „mesterség utak", amelyek egy tájegység, egy földrajzi, vagy kizárólag néprajzi egység hagyományos életmódját, étkezési kultúráját, gasztronómiai specialitásait tárja fel is tanítja meg a táborlakóknak.**

A táborozás technikai megvalósítása történhet egy fix szálláshelyről **csillagtúra** szerűen körbejárni a tájegység „Mesterség útba" illesztett helyszíneit, műhelyeit, még élő adatközlőit, tájházait, néprajzi látnivalóit. A szállás lehet mobilabb is, amely jobban fedi a „vándortábor" meghatározást, ebben az esetben legalább 2 naponként más szálláshelyre érkeznek a résztvevők, természetesen szintén a tájegység néprajzi, népművészeti, vagy gasztronómiai sajátosságainak a megismerése, egyszerűbb mesterségbeli ismeretek elsajátítása a fő cél.

Ennek a táborozási formának a meghirdetése alapos, nagyon körültekintő előkészítő szervezést igényel. A **legfontosabb a biztonságos, kulturált – nem luxus – szálláshely** (amibe a tiszta és korszerű gazdálkodásnak megfelelő szénapadlás is beleférhet), **az étkezések, és a szakmai helyszínek közötti utazás módjának biztosítása** (pl.: lovas kocsival, kerékpáron, gyalogosan). Körültekintést igényel az életkor szerint szervezendő „Mesterség út" a tartalmi, ismeretanyag szerinti terhelés figyelembevétele miatt is. Érdemi, és hatékony munkát csak kis csoporttal lehet végezni. 15-20 főnél nagyobb létszámmal nem lehet tervezni. Gazdaságosság szempontjából ez a tény sajnos nem kedvező, hiszen a nagyobb létszámok jobb gazdasági mutatót feltételeznek. ***A kulturális tevékenységek támogatásáért felelős alapok, állami pályázatok – NKA, Minisztériumok - kísérletképpen jelentős támogatással segíthetnék az első próba „Mesterség utat/kat"!***

Érdekes és figyelem felhívó lenne a népművészet területén már a köztudatban is ismert *Palóc út útvonalának egy szakaszán próba „Mesterség utat" indítani*, amennyiben a feltételek

biztosíthatók lennének, valamint *átgondolásra érdemes* a az UNESCO Kulturális Örökség listájára felkerült *Matyók földrajzi egységének, hagyományos kultúrájának megismertetésére* egy ***„Matyó utat”*** *meghirdetni* a fentiekben vázolt valamelyik technikai megoldás szerint.

Az oktatási államigazgatás segítségével egyre nagyobb érdeklődés mellett valósítják meg a ***határon túli területek megismerését, meglátogatását célzó iskolai kirándulásokat,*** amelyeknek célja az anyaországi és a határon túli iskolák közötti kapcsolatok létesítése mellett a táj, az ott élő emberek és kultúrájuk, életmódjuk megismerése. Ehhez a programhoz – az oktatási terület által meghirdetett útvonalak ismeretében – útvonalankénti kész programkínálattal csatlakozhatna a népművészet országos intézmény a Hagyományok Háza és az országos civil szervezet a Népművészeti Egyesületek Szövetsége, együttműködve a tagszervezeteivel. Az anyaországba látogató iskolai közösségek a ***„Szomszédolás” elnevezésű ismeretszerző utak keretében ismerhetnék meg*** a fentiekben említett intézmény, illetve szervezet által összeállított népművészeti, kézműves mesterségbeli látnivalókat. Ezek a találkozások nagyon sok szálon folytathatók lennének a népművészet, a hagyomány, az anyanyelv ápolás, a táncos –, és zenei anyanyelv, életmód stb. kölcsönös megismerése területén – pl. nyári cseretáborok, tematikus csere táborok, a közösségek ünnepei, hagyományai, népszokásainak számontartása, gyermek-gyermek, család-család közötti kapcsolat kialakítása, elmélyítése, adott esetben a családra nehezedő gazdasági munkákba történő besegítés lehetősége, városi gyermekek feladatteljesítése a gazdálkodásban stb. – kötelesség, felelősség, a gyermek, a fiatal saját élethelyzetének, életmódjának elhelyezése a látott, megtapasztalt élethelyzetek ismeretében!

A gyermek és ifjúsági korosztály számára vonzerőt jelent még az olyan táborozási alkalom, amelyben a hagyományok, ünnepi események, jeles napi szokások megismerése, megélése dramatikus játékokon keresztül történik. Ilyen jellegű táborok – korábbi nagyon sikeres országos példa alapján – szerencsére szerveződnek megyei, tájegységi, vagy civil szervezeti szinten, ám a gyermek közösségeknek és a velük foglalkozó oktatóknak, mestereknek, szakkörvezetőknek igényük van az időnkénti megmérettetésre, az ismeretek feldolgoztatásának új formáira. *Ezt a célt szolgálhatná* ***az országos népművészeti táborok tematikai kidolgozása és ismételt megszervezése****.* Ez a táborozási forma komoly feladatot jelent gyermek és ifjúsági résztvevőnek, valamint oktatónak, mesternek, pedagógusnak egyaránt, hiszen egy egész éven keresztül – havi bontásban – ad feladatot a táborra jelentkezőknek és a feladatok sikeres, ötletes, színvonalas megoldásai alapján érdemelhetik ki a nyári országos táborba szóló meghívást. Az évközben kapott feladatok összefüggésben vannak a nyáron megvalósítandó „eljátszandó” tábori tematikával, szinte felkészülnek a nyári közös táborozás megvalósítására. ***Az országos tárbor tartalmát meghatározó hívó szó lehet Kerek egy esztendő, vagy Jeles napok, vagy Vízkereszttől Karácsonyig stb.*****, de *kisebb témaegységeket* is fel lehet dolgoztatni pl*. egy-egy ünnepkört, (pl.: Farsang farkától a Feltámadásig, vagy Adventtől Vízkeresztig,* vagy olyan tartalom amely alkalmat adhat arra, hogy adott ünnepkörhöz tartozó szokásokat, hagyományokat, étkezési, illemtani, viseleti, társasági szabályokat, szokásokat, arra a naptári időszakra, tájegységre, népcsoportra jellemző táncokat, énekeket ismerjenek meg a táborozók a Kárpát-medence különböző tájegységei szerint, valamint a nemzeti kisebbségek egyedi hagyományai szerint.**

A tábor megtervezéséhez és a feladatok folyamatos meghatározásához, számonkéréséhez, feldolgozásához természetesen igénybe lehet venni a Világháló adta lehetőségeket is, de nem nélkülözhető a személyes, emberi kontaktus sem.

A **családi programok**: továbbá olyan program kínálatok, amelyek alkalmat adnak az emberi kapcsolatok, barátságok alakítására, elmélyítésére fontos nemzetformáló, identitást erősítő események. Jelentős vonzerő rejlik, olyan kulturális, közművelődési szabadidős ajánlatokban, ahol az életkor a legtágabban értelmezhető, szinte nincs is határok közé szorítva.

Ilyen *a „KINCSES VÁNDORÚT"* a földrajzi, vagy néprajzi táji, tájegységi értékek mentén a korábban nagy sikerrel (10 ezer feletti aktív tagsággal a Tájak-Korok-Múzeumok Egyesület szervezésében) megvalósított közművelődési, közgyűjteményi és történelmi pecsételő játék megújított változataként indítható országos program. *A kultúra, a turisztika, valamint a vidékfejlesztés területén érintett tárcák anyagi és erkölcsi támogatásával a Tájak-Korok-Múzeumok Egyesülettel megkötendő együttműködés alapján a Tájak-Korok-Múzeumok (TKM) mozgalom pecsételő helyeinek listájában egyedi jelzést, kiemelést kapnak a néprajz, népművészet, népi kézművesség, népi építészet értékeit bemutató helyek, valamint a néprajzi tájegységek, illetve aktualizálandó a korábbi lista.* Ez a kiegészített címlista – térkép melléklettel – a turisztikai régiók által elkészített vonzerő leltárban szereplő értékek megismertetését és azok felkeresését is ösztönözné. *Az országos mozgalomban, adott évben a legtöbb települést meglátogatott állampolgár, család, vagy közösség a „Kincses Vándor" cím elnyerésén túl meghívást kap egy belföldi kincses jutalomlátogatásra a „HÁZTŰZNÉZŐBEN" mozgalomban résztvevő településre.*

Teljes mélységében még **kiaknázatlan terület a Turizmus, a Nemzeti Parkok, az Erdészetek és természetesen a Hagyományt, a népi életmódot jól ismerők együttműködése.** Az ismeretátadás, az interaktív megtapasztalás, személyes közreműködés, a valóságos „megélés" helyzetét eredményezheti a népművészet és a természet értékeinek megismertetésére létrejövő **szövetség a Nemzeti Parkokkal, a Magyar Állami Erdészeti Részvénytársaságokkal a Hagyományok Házával, a Népművészeti Egyesületek Szövetségével, és annak tagszervezeteivel.**

Kitűnő infrastruktúrális feltételeket tudtak biztosítani az előzőekben említett Nemzeti Parkokban, valamint Erdészeteknél működő **Erdei iskolák.** A természet megismeréséhez, védelméhez, az erdei gazdálkodáshoz felkészült szakemberekkel tudnának együttműködést kínálni a népi életmód, a népi mesterségek, a népművészet értékeit jól ismerőnek, a hagyományok követőinek. A helyi, tájegységi természeti és néprajzi, emberi értékek megismertetésére különböző időtartamú és tartalmú programok, programcsomagok alakíthatók ki. ***Hosszú hétvégék, téli-, tavaszi-, nyári szünidei lehetőségek kihasználása családok, iskolák, civil közösségek, különböző korosztályú osztályközösségek számára biztosítandó programokkal.*** A konkrét Erdei Iskolák részére szervezett egy hetes rendezvényeken is jelen lehet a hagyomány, az életmód fordulatait megismertető népművészeti tartalom. ***A Kárpát-medence valamennyi korosztálya részére lehet tartalmas, életkornak megfelelő kínálatot nyújtani.*** (Az együttműködést ígérő **programcsomag** figyelem felkeltő **elnevezése lehet**: **„Oltalom a Természetnek és a Hagyománynak", vagy „Természettől a Hagyományig - a Hagyo-**

mánytól a Természetig", vagy „Természetből Hagyomány – Hagyományból Természet"… stb.)

A „Hagyomány és kézműves utak" létrejöttéhez szükséges helyben elvégzendő feladatok:

- Helyi adottságok (táji- települési, természeti, néprajzi, kulturális) feltérképezése és elemzése.
- Helyi értékleltár kialakítása közösségfejlesztés keretein belül, szellemi műhelymunkákkal tárgyi és szellemi örökség feltérképezése (kézműves mesterségek, népzene, néptánc kultúra, népszokások, népviselet, gasztronómiai örökség, hagyományokat őrző tájház, falumúzeum, kiállítás, népi építészet példái), a vendéglátás színterei (szállás és étkezés – például falusi turizmus keretében: falusi szálláshelyek és tájjellegű ételek kompozíciója).
- Útvonalak kijelölése a helyi adottságok és a kialakított helyi értékleltár alapján.
- Szükséges fejlesztési irányok meghatározása.
- A helyi adottságok feltérképezésében, a helyi értékleltár kialakításában, az útvonalak kijelölésében, a fejlesztési irányok meghatározásában a szereplők (kézművesek, hagyományőrzők, helyi termék előállítók, falusi vendégfogadók, önkormányzatok, intézmények, helyi lakosság, szakmai civil szervezetek) együttműködésére van szükség, miután meghatározták az „utak"-hoz kapcsolódó közös célokat. Az együttműködés megvalósításának eszközei lehetnek példaként: szakmai tanácskozások, térségi fórumok, rendezvények, képzések.
- Az aktorok ösztönzésében koordináló szervezetekre, aktív szervező munkájára van szükség – akik példaként már meglévő hagyományőrző vagy kézműves civil szervezetek illetve vidékfejlesztési szervezetek lehetnek, megfelelő tudással, szakmai tapasztalatokkal rendelkeznek az összefogásban és hálózati kapcsolatok kialakításában. Ezen koordináló szervezetek feladata, hogy a közös célok megvalósítása érdekében aktivizálja a szereplőket rávilágítva a szereplők saját érdekeltségeik figyelembevételével is!
- A megvalósítás alapjait egyrészt a szereplők közötti együttműködés képezi, másrészt a források megszerzése jelenti. Ez utóbbi pályázati háttér megteremtéséből lehetséges – az állam részéről vidékfejlesztési irányvonalon: Pályázati kiírások szükségesek a hagyományőrző, kézműves tematikus utak kialakításához. A kiírásban szükséges javasolt pályázati tématerületek: helyi értékleltár létrehozása (előzetes adatgyűjtés, felmérés), közösségfejlesztés elemei, együttműködés színterei (hagyományőrző rendezvények, fórumok, képzések), beruházások (fejlesztések a tárgyi és szellemi örökséghez kapcsolódóan, a szállásheyekhez és a vendéglátás elemeihez kapcsolódóan, információs táblák elhelyezése), ajánlati csomagok kialakítása és ezek népszerűsítése megfelelő marketing és kommunikációs eszközökkel (pl. honlap, közösségi kampányok, mobil alkalmazások, időszakos média és sajtókampányok, kiadványok, térképek, kiállítások)
- A tematikus utakhoz kapcsolódóan feltárt értékekre alapozva és a fejlesztésekre építkezve ajánlati csomagokban célszerű a kínálatot egységesen megjeleníteni: helyi adottságok (természet, kulturális, néprajz) és helyi értékleltár (tárgyi és szellemi örökség) és a ven-

déglátás elemeire (szálláshely, étkezés) programszolgáltatók, specializált utazásszervezők bevonásával.

- Az ajánlati csomagokat megfelelő marketing és kommunikációs eszközök alkalmazásával el kell juttatni a célcsoporthoz (szakmai háttérszervezet feladata a marketing és kommunikációs terv összeállítása és megvalósításának koordinálása), ezen eszközök példaként lehetnek: a hagyományőrző és kézműves utakhoz kapcsolódó programfüzetek, térképek, örökség kalendáriumok, egységes honlap, színvonalas kiadványok, információs táblák, hagyományőrző fesztiválok szervezése, média és sajtókampányok).

Szerzők: DR. SÁNDOR ILDIKÓ, F. TÓTH MÁRIA, ENDRÉDI MELINDA

4.8. *Marketing stratégia*

Legfontosabb célunk, hogy a Népi Kézművességgel kapcsolatosan egy folyamatos, proaktív kommunikációt alakítsunk ki. A kommunikációs kampány/kampányok segítségével felhívjuk az érdeklődő lakosság figyelmét a magyar népi kézművességre, ápolásának fontosságára. Megpróbáljuk minél szélesebb körben bemutatni a kézműves szakmákat, tevékenységeket, ezen keresztül a termékeket is, külön kiemelve a jellegzetes szakmák földrajzi elhelyezkedését.

Fontos, hogy egy stabil alapokon nyugvó, átgondolt és tudatosan felépített marketing-kommunikációs stratégiát alkossunk meg, amely hosszú távon is támogatja a szakágazat népszerűsítését és minden célcsoporthoz eljut. Nem kampányszerű megjelenéseket szeretnénk elérni, hanem folyamatos kommunikációs jelenlétet a releváns médiákban. Ehhez két marketingkommunikációs, PR modellt vettünk segítségül: a RACE modellt és a MIHOKI mátrixot.

Az első modell, az úgynevezett RACE modell, ahol a kommunikációs stratégia 4 fázisra épül:

1. Research – kutatás
2. Action – akcióterv, tervezés
3. Communication – kommunikáció
4. Evaluation – értékelés
5.

1. Kutatás

Minden marketing stratégia elkészítésének legfontosabb alapja, hogy megfelelő mennyiségű és minőségű információ, adat és vélemény álljon rendelkezésre. Az adatokat két fő csoportra lehet osztani:

Elsődleges adatok - Ezek jellemzően kutatásokból származnak, amelyek lehetnek kvantitatív (számszerűsíthető) vagy kvalitatív (minőséget kifejező) adatok.

Másodlagos adatok - Ezek másodlagos gyűjtésekből származó adatok, amelyek alapja lehet:

- SWOT analízis
- BCG mátrix
- PEST analízis
- Piaci környezet elemzése

- Versenytárs elemzés,
- Benchmarking (élelmiszer kategória - Európa)
- Egyéb tanulmányok, piaci adatok (pl.: Nielsen kutatás az élelmiszer-fogyasztásról, stb.)

A Népi Kézművesség esetében a Kézműves Mesterekkel kapcsolatban részletes kutatás készült, amelyből sok ötletet, gondolatot lehet meríteni. Ugyanakkor **a fogyasztók, vásárlók részéről nincs rendelkezésre álló, használható, reprezentatív kutatás, amely segítségével relevánsan megismerhetnénk a honpolgárok véleményét a magyar népi kézművességről.** Fontos lenne tudni, hogyan vélekednek a magyar kézműves mesterekről és termékeikről, mennyire ismerik őket, hogyan ítélik meg a termékek minőségét, árát, hozzáférhetőségét, milyen gyakran és milyen csatornákon keresztül hallanak róluk és még sorolhatnánk a kérdéseket. Természetesen a szűkebb körben végzett interjúkból, kiscsoportos beszélgetésekből, a szakemberek tapasztalataiból, SWOT analízisből, piaci környezet elemzésből nagyon sok használható információ összegyűlt, ugyanakkor ez nem helyettesít egy reprezentatív kutatást, amelyre nagy szükség lenne a jövőben.

Az információra folyamatosan szükség van, ezért gyűjtésükről gondoskodni kell. Ez információ gyűjtés történhet:

- További kutatások végzésével – pl. Fent említett vásárlói kutatás
- Piaci információk vásárlásával
- sajtófigyeléssel

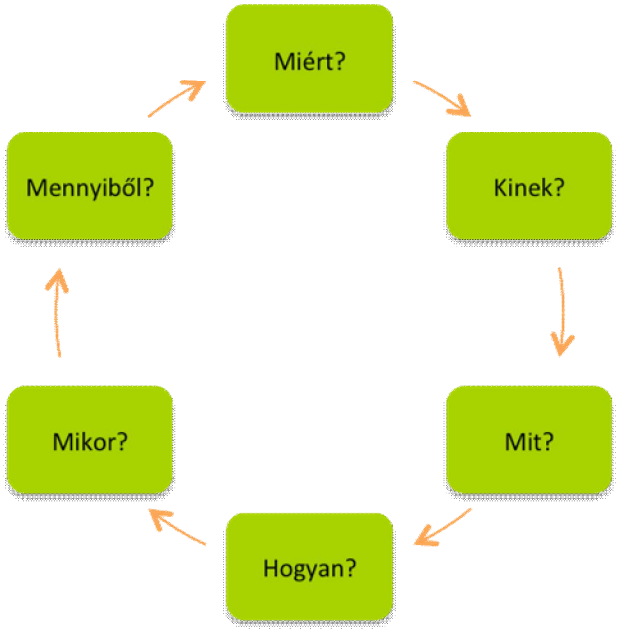
Ezen fázisban nagyon fontos még meghatározni a kommunikációs csapatot és az információ gazdákat.

2. Tervezés

Amikor minden információ a rendelkezésünkre áll, kezdődhet a stratégia tervezése. Ekkor kell feltenni a megfelelő kérdéseket, amelyek segítenek a megfelelő kommunikációs stratégia megalkotásában. Ebben segít a fentebb említett második modell, a MIHOKI mátrix.

MIHOKI mátrix

1. **Miért** kommunikál egyáltalán a cég, szervezet mit szeretne elérni a kommunikációval?
2. **Kiknek** szeretne kommunikálni, kiket szeretne maga mellé állítani? Azoknak mik az érdekeik és mik a preferenciáik?
3. **Mit** szeretne nekik mondani?
4. **Hogyan**, milyen eszközzel juttatja el az üzenetet?
5. **Mikor**, milyen időzítéssel kommunikál?
6. **Mennyi**t fordít kommunikációra?

2.1. MIÉRT kommunikálunk?

Alábbiakban foglaljuk össze, hogy miért fontos kommunikálnia a Népi kézművességnek és mit szeretnénk elérni a kommunikációval:

- A népi kézművesség társadalmi elismertségét erősítsük, helyreállítsuk
- Divatba hozzunk a népi kézművességet Magyarországon
- Megkülönböztessük az igazi népi kézművességet a rossz és silány minőségű tucat termékektől, amelyek bár kinézetükben próbálnak hasonlítani a kézműves termékekre, de sem előállításuk, sem származásuk, sem minőségük nem említhető egy napon velük
- Edukáljuk a lakosságot a népi kézműves termékek előnyeire, vásárlásuk és használatuk pozitív voltára
- Minél szélesebb körben népszerűsítsük a népi kézműves termékeket, és ezáltal élénkítsük az irántuk való keresletet
- A minőségi és eredeti népi kézművesség előtérbe helyezése által a hazánkba látogató turisták rólunk alkotott képe is pozitívabban tud változni, ezáltal az országimázsunkra hihetetlenül erős hatással tud lenni egy jól működő, erős imázzsal rendelkező népi kézműves ágazat

2.2.KINEK kommunikálunk?

A kommunikáció megtervezésénél nagyon fontos tisztázni, hogy kinek/kiknek szeretnénk kommunikálni. A népi kézművességnek a következő potenciális kommunikációs célcsoportjai lehetnek:

- Közügyek
  - Kormányzati szervek, parlamenti bizottságok, minisztériumok
  - Miniszteri biztosok (külkapcsolatokért felelős)
- B2B - beszállítók
  - Kézműves mesterek
  - Egyéb szolgáltatást, termékeket beszállítók

- B2B - partnerek
  - Viszonteladók (üzletláncok, boltok, szállodák)
  - Üzleti partnerek (rendszevényszervezők, bolt tulajdonosok, stb.)
  - Szponzorok
- Szakmai kommunikáció
  - Szakmai szervezetek
  - Szaksajtó
- Marketing kommunikáció
  - Vásárok célközönsége
  - Vásárlók, fogyasztók
  - Turisták
- Vélemény vezérek
  - Gasztronómia, Kereskedelem, média, kormányzat, rendezvényszervezés

A kommunikációs stratégia tervezése során minden célcsoportra gondolni kell. Természetesen a legfontosabb kommunikációs szegmens a marketing kommunikáció, amikor is a vásárlóhoz szólunk. Legfőbb célunk ugyanis, hogy a népi kézműves termékek iránt nagyobb keresletet támasszunk, növeljük az értékesítésüket, így az egész ágazatot fellendítsük és életképessé, fenntarthatóvá változtassuk.

Fontos megnézni, hogy az egyes célcsoportokat milyen érdekek vezérlik, milyen szükségleteik vannak, amelyekre a népi kézművesség választ, megfelelő üzenetet tud adni.

Célcsoport	**Érdekük, szükségletük**	**Üzenet**
Vásárlók	Népi kézműves termékek beszerzése, amely valóban magyar és nép kézműves mester által készített. Jó minőségű legyen, használható és időtálló. Hagyományt ápoljon és mutasson. Életformám egy része legyen, hogy népi kézműves termékekkel veszem körbe magam (nem feltétlen kizárólagosan). Mindennapi jó érzéssel töltsön el használata, amely által büszkeséget sugározhatok magamnak és környezetemnek, hogy ápolom és támogatom a népi kézművességet	A népi kézműves termékek segítenek abban, hogy egyedi lehess A népi kézműves termékek által garantáltan megtalálod a magyar, jó minőségű árut Széles a választék Magyar gazdaságot támogatod A magyar hagyományt és nemzeti identitásunk egy részének fennmaradását támogatod
Turisták	Szeretnék hazavinni valamit, ami Magyarországra emlékeztet Jó minőségű, lehetőleg kézműves terméket szeretnék Mind magamnak, mind szeretteimnek, mint ajándék megfelelő legyen	A népi kézműves védjeggyel ellátott termékek garantáltan egyediek, kézzel készítettek és autentikus magyar hagyományokat, jellegzetességeket hordoznak. Ha ezt viszed haza, garantáltan egy részt viszel el Magyarországból.
Közügyi szervek	Fontos, hogy a népi kézművesség életben maradjon és Magyarország nemzeti identitása és ezen hagyomány, ne tünjön el.	A népi kézművesség elindult a felnőtté válás útján, profi stratégiával és akciótervvel rendelkezik,

Célcsoport	Érdekük, szükségletük	Üzenet
	Jó lenne, ha a népi kézművesség saját lábra állna, fejlődne és önmagát eltartó, fejlesztő ágazattá tudna nőni.	tudatos kommunikációs kampányt folytat.
B2B – Beszállítók, kézműves mesterek	Figyelmet és segítséget szeretnénk kapni, ami által az egész népi kézműves ágazat fejlődni tud. Tudjanak rólam és termékeimről többen, keressék őket és legyenek hajlandóak megfizetni a kézműves termékek árát.	Van egy profi stratégiánk és akciótervünk, ami a népi kézművesség fejlesztését szolgálja.
B2B – Partnerek, viszonteladók	Szeretnék igazi magyar, népi kézműves termékeket árulni, de azok drágák és igen kicsi a kereslet irántuk. A vásárlók nem tudják vagy akarják megfizetni a drágább terméket. Jó volna támogatás, hogy a népi kézműves termékek eladhatóbbak legyenek.	Védjegyekkel, rendezvényekkel és erős kommunikációs és PR kampánnyal hívjuk fel a vásárlók figyelmét a népi kézműves termékekre és edukáljuk őket azok a népi kézművesség
Szakmai szervezetek	Tudatos, jó felépített stratégiai mentén segíteni a népi kézművességet.	Van egy profi stratégiánk és akciótervünk, ami a népi kézművesség fejlesztését szolgálja.
Szaksajtó	Folyamatosan újdonságokat, érdekességeket kapni a népi kézművesség témában	Az akciótervvel és a jól kidolgozott PR stratégiával folyamatosan kommunikálunk a népi kézművességről.
Véleményvezérek	Jó kiállni a népi kézművesség mellett és képviselni azt, mert érteket őrzünk, hagyományt ápolunk és segítjük ezt a autentikus magyar ágazatot.	Vannak véleményvezéreink, akik büszkén kiállnak a népi kézművesség mellett.

2.3. *MIT kommunikálunk?*

A kommunikációs kampány egyik legfontosabb esszenciája, hogy mit kommunikálunk, mi a téma, az apropó, amivel kapcsolatban szólunk a célcsoporthoz. Az egyes kommunikációs témák és kampányok tárháza korlátlan, alábbiakban pár kommunikációs témát szeretnénk példa értékkel felvázolni.

2.3.1. Népi Kézműves Védjegy

Mind az előzetes kutatásokból, mind a SWOT analízisből kiderült, **hogy óriási szükség lenne egy törvényi szabályozásra és hivatalos védjegyre, amelyet csak az előzetes kritériumoknak megfelelő népi kézműves mesterek és termékeik kaphatnak meg.** Ugyanezen folyamat játszódik le napjainkban a Magyar termékek védelmében, de megtalálható akár egyes borvidékeknél (pl. Villány – Kikerics eredetvédelem – lásd csatolt védjegy ábra). Ez egy hosszú folyamat, de csak ez biztosíthatja a hiteles megkülönböztetést a silány minőségű utánzatoktól és ez emelheti fel a megbecsültségét és értékét a népi kézműves termékeknek.

Nagyon fontos, hogy ezen védjegy, egy egységes, megkülönböztető arculattal rendelkezzen és amelyet minden – annak megfelelt – kézműves mester portálján és termékein meg kell jeleníteni. Egy védjegy bevezetése csak akkor lesz siker, ha azt komoly fórumokon, jelentős médiacsatornákon keresztül hirdetjük, felismertetjük a piaci szereplőkkel annak fontosságát, és hitelessé, elfogadottá tudjuk tenni a védjegy előnyeit. Ezáltal fogja elérni a védjegy, hogy komoly presztízs és reklámértéke legyen.

Ezen védjegy nagy előnye lehet, ha nemzetközi nyelven is értelmezhető, hiszen a turisták szívesebben vesznek olyan kézműves terméket, amelyről garantáltan tudható, hogy tényleg Magyarországon, hiteles kézműves mester és eljárás által lett előállítva. Ez tovább erősítheti a népi kézművesség országimázs erősítő szerepét.

2.3.2. Rendezvények

A **rendezvények lehetnek az egyik legnagyobb szócsöve a népi kézművességnek,** hiszen mind a helyszínen, mind a kommunikációs kampány során, mind pedig a rendezvényről hírt adó médiákon keresztül óriási tömegekhez juthatunk el. Egy komolyabb rendezvény (pl. Mesterségek Ünnepe) ilyen generált PR médiaértéke elérheti akár a 100 millió Ft-os értéket is. A probléma, hogy színvonalas rendezvényből, ami a Népi Kézművességet támogatja nagyon kevés van. Sokkal több – a Mesterségek Ünnepéhez vagy akár a Kézműves Magyar Ízek Vásárához hasonló – rendezvényre van szükség. Olyan rendezvényekre, amelyek támogatják és nem kihasználják a kézműves mestereket. Támogatás alatt kell érteni az ingyenes kiállítói standot vagy akár az utazási hozzájárulást. Ezen rendezvények nem feltétlen a fővárosban kell megrendezésre kerüljenek, hanem főbb kézműves régiókban illetve akár a határon túl is (pl. Erdélyben). **Egy-egy rendezvény tematikája sok mindenről szólhat:**

- az adott régió népi kézműves mestereinek bemutatásáról
- egy adott népi kézműves szakma összes művelőjének bemutatkozásáról
- népi kézművesség kapcsolódása egy adott gasztronómiai ághoz – pl. kenyér és péksütemény fesztiválhoz kapcsolni az összes fából készült konyhai kézműves portékákat, vagy egy gasztronómiai programhoz kapcsolni a sütő-főző edényeket, szőtt termékeket, alkalomhoz illő viseleteket.
- Magyar és határon túli kézműves szakmák összevetéséről
- össznépi kézművességről

2.3.3. Webbolt

Szükség lenne egy olyan, profin kivitelezett és működtetett webáruházra, ahol az összes hiteles népi kézműves termelő portékája megtalálható. A termékeknek nem feltétel szükséges készleten lennie, lehetséges bizonyos kategóriáknál a rendelésre történő elkészítés is. Ezen honlapon mindent megtudhatunk az érdekelt termékről, történetéről, előnyeiről és természetesen annak mesteréről is. Ehhez hasonló honlap a Magyar élelmiszerek kategóriájából a www.kezmuvesmagyarizek.hu oldal, ahol közel 2.000 kézműves Magyar terméket lehet megrendelni és otthonunkba szállítatni.

2.3.4. Népi Kézműves Nagykövet

A kommunikációt nagyon **figyelemfelkeltővé lehet tenni egy hiteles személy felkérésével**, **aki nevét és arcát adná a kommunikációs kampányokhoz**. Fontos, hogy ez a személy ismert és népszerű legyen, kötődéssel rendelkezzen a népi kézművességet illetően és maximálisan hitelesen tudja képviselni ezt az ágazatot. Összehasonlításképpen ilyen személy a Magyar minőségi élelmiszerekkel kapcsolatban Borbás Marcsi, aki például a Kézműves Magyar Ízek nagykövete.

2.3.5. Hivatali ajándékok

Nagy lobbi erőt kell képviselni a hivatali, állami és protokolláris ajándékozásoknál, hogy igazi magyar népi kézműves ajándékokkal kényeztessék külföldi látogatóikat a Magyar hivatali vendéglátók. Ez több, külföldi országban tökéletesen működik, hogy csak és kizárólag minőségi, népműves tárgyakat ajándékoznak a hivatalos szervek vendégeiknek. Egy-egy ilyen megállapodás szinten komoly PR értéket hordoz magában. Lényeges továbbá azt is megjegyezni, hogy országunk imázsának építéséhez is nagyban hozzájárul, ha **színvonalas kézműves remekműveket visznek haza külföldi diplomata vendégeink.**

Ajándékozás tekintetében **a karácsonyi és ünnepi ajándékozást** se hagyjuk figyelmen kívül. Ilyenkor mind a vásárlókedv, mind a magyar értékek iránt való érdeklődés megnő. Ugyanúgy, mint élelmiszerek terén Magyar ízeket és termékeket egyre divatosabb ajándékozni, **meg kell teremteni a kedvet a magyar népi kézműves termékek ajándékozása iránt is**. **Ehhez ajándékcsomag ötleteket, brosúrákat érdemes készíteni, webshopon keresztül népszerűsíteni, egyedi csomagolással ellátni azokat.**

2.3.6. Új szervezetek, összefogások

Amennyiben bármilyen új szerveződés, összefogás születik a népi kézművesség tekintetében, az mindenképpen fontos hír a szakma és ágazat iránt érdeklődők számára. Lehet ez egy új egyesület, új vállalkozás, aki összefogja a népi kézművességet (hasonlóan a Kézműves Magyar Ízekhez, akik a magyar minőségi élelmiszer termelőket fogják össze és népszerűsítik több platformon: boltban, nagykereskedésben, vásárokon, rendezvényeken, catering szolgáltatásokban, webshopban, ajándékcsomagokba), de akár egy klaszter jellegű tömörülés létrehozása is.

2.3.7. Edukációs, oktatási fejlesztések

Az utánpótlás nevelése, fejlesztése nagyon fontos a népi kézművesség esetében is, hiszen csak ez biztosítja, hogy nem halnak ki ezen hagyományőrző szakmák. Sok terv, törekvés van az edukáció megreformálásra, oktatási fejlesztésekre. Amennyiben ebből bármi is megvalósul, azt a PR erejével kell megosztani és népszerűsíteni.

2.3.8. Innováció

Bármilyen innováció, ami a népi kézműves termékek jobb értékesítését szolgája, hírérték lehet. Lehet szó egy új technológiáról, értékesítést támogató eszközről, bármiről ami segíti és előre viszi ezen termékek népszerűsítését, de nem veszélyeztetve kézműves jellegét.

2.3.9. Díjak, elismerések

A díjak, versenyek, elismerések mindig érdekesek a média számára. Érdemes új versenyeket szervezni, értékes díjakat létrehozni. Nagy érdeklődésre tehetne szert egy-egy nemzetközi elismerés, akár a termékeket, akár a szövetséget illetően.

2.4. *HOGYAN kommunikálunk?*

Az egyes kommunikációs kampányok eszköz és csatorna használata nagyon változó lehet. Míg bizonyos témák lehet, hogy kimerülnek egy sajtóközlemény megírásában, addig a komolyabb aktivitások teljes körű, integrált kommunikációt igényelnek. A legfontosabb kommunikációs csatornák, eszközök a következők.

2.4.1. PR csatornák

A PR csatornák és eszközök használata minden kommunikációs kampány elengedhetetlen része. **A népi kézművesség sikeres kommunikációjának záloga egy profi PR csapat felállítása** vagy **PR ügynökség megbízása**, aki rendelkezik a megfelelő sajtókapcsolattal és tapasztalattal, hogyan kell és lehet folyamatos jelenlétet biztosítani a Népi Kézművesség számára a médiumokban. A leggyakoribb PR eszközök:

- Sajtóközlemények írása és kiküldése
- Sajtótájékoztatók kitalálása, szervezése és lebonyolítása
- TV-s, rádiós szereplések szervezése
- Háttéranyagok biztosítása a sajtó részére

2.4.2. Tömegmédia

Tömegmédia alatt elsősorban a TV és rádió csatornákat értjük. Ezen csatornák szintén nagyon fontosak számunkra, hiszen ezen keresztül tudjuk elérni a legnagyobb tömegeket. Ugyanakkor vigyázni kell, hiszen ezen csatornákon nehéz pontosan célozni, viszonylag nagy lesz a szórás a célcsoport tekintetében. Ezzel együtt, nagyon hasznos média, főleg PR tekintetben. Egy TV vagy rádió csatornába bekerülni egy hírrel, akár híradóba, hírekbe, akár beszélgető műsorokba, nagyon nagy értéket jelent. Hirdetésekkel is lehet operálni, de ezt csak a nagy költségvetésű, főleg tömeg eseményeknél szokás igénybe venni. Jellemző megjelenési formák:

- Fizetett hirdetéssel
  - Reklámblokkban
  - Rovatszponzorációban
  - Nyereményjátékok (NK ajándékok)
- PR megjelenéssel
  - Hírekben, híradóban
  - Beszélgető műsorokban részvétel
  - Programajánlókban (rendezvények esetén)

A ***felnőtt társadalom népművészet, hagyomány iránti érzékenységét*** sajnos nagymértékben befolyásolja a megélhetés előteremtése mellett megmaradó nagyon kevés szabadideje. Legeredményesebben a gyermekeken, unokákon, a családon keresztül lehet érzelmileg

közelebb kerülni az aktív felnőtt korosztályhoz. A tartalmas, élményt adó programokban közösségi alkalmakon keresztül könnyebben bevonhatók és megnyerhetők. Ezek a helyzetek, közösségi alkalmak segíthetik az említett korosztályt közelebb kerülni saját gyökereikhez, családi hagyományaikhoz.

A fenti gondolatmenetből következhetnek olyan program tervek, amelyek érdekes, élményszerű találkozást ígérnek a célközönségnek. *Országos mozgalmakat, játékokat lehetne hirdetni az értékek fennmaradására, nyilvánosságra hozatalára, az emberi kapcsolatok szélesítésére, új barátságok, közösségek létesítésére, XXI. századi hagyományok teremtésére.*

A jelen, de a jövő számára feltétlenül fontos a néprajzi tájegységek kulturális értékeink összegyűjtése, népszerűsítése, elérhetővé tétele a társadalom széles rétegei számára.

Együttműködve az UNESCO Szellemi Kulturális Örökség magyar nyelvterületről listát készítőivel, a Nemzeti Vidékstratégia – Nemzeti stratégiai program keretében a Vidékfejlesztési Minisztérium, a kulturális tárca, a Hagyományok Háza és a Népművészeti Egyesületek Szövetsége felhívás közzétételével buzdítaná a települések civil, alkalmi, családi közösségeit, hogy a helyi kulturális, népművészeti, helytörténeti, honismereti, folklór, hagyományos kézműves és népi építészetet reprezentáló, tehát az adott néprajzi tájegység sajátosságait vegyék lajstromba és szakmai, szakértői segítséggel – a legkiemelkedőbb értékeket – digitális úton feldolgozva a Nemzeti Digitális Tudástárban elhelyezve tárják a nyilvánosság elé.

Az adott néprajzi tájegység területén élők saját településük értékeit összegyűjtik a legjellemzőbbeket külön megjelenítik és látnivalóként felkínálják más néprajzi tájegységek, településeken élők számára a „HÁZTŰZNÉZŐBEN" elnevezésű országos mozgalom honlapján. A mozgalomban résztvevő települések a kínálat alapján választanak egymás közül, hogy mikor, kivel, mely tájegységgel szeretnének megismerkedni, az ott élőkkel barátságot kötni. A honlap segítségével, és természetesen személyes kapcsolatfelvétellel önmaguk szervezik a „HÁZTŰZNÉZŐBEN" találkozási alkalmait. A látogatások során vendégül látnak/láthatnak televíziós társaságokat, amelyek közlésre alkalmas minőségben megörökítik a látogatást és az ott fellelhető, valamint bemutatott folklór, népművészeti és hagyományos értékeket. Ezek a felvételek a Televízió valamelyik csatornájával kötött megállapodás alapján képernyőre is kerülnének, mint egy rendszeresen jelentkező kulturális hírműsor**.**

Az *országos honlap működtetése a mozgalomban résztvevő települések elérhetőségét is biztosítja, segítséget nyújthat abban, hogy a települések felvegyék egymással a kapcsolatot és a barátság esetleg "szorosabbá" alakításának hagyományos szokásával „HÁZTŰZNÉZŐBE" induljanak, illetve ők maguk is fogadják más települések érdeklődőit.*

„ÉLETFA" a folklór népzenei és néptánc, valamint népmesei örökségünk, továbbá a még élő kézműves mesterségeink feltárása érdekében felmenő rendszerű országos játékos, élményeket nyújtó vetélkedő sorozat meghirdetése és lebonyolítása három kategóriában, általános és középiskolák, valamint családok számára. A vetélkedő meghirdetése, lebonyolítása az oktatási és kulturális tárca, az MTVAT valamint egy erre a célra alapított szervező apparátus. A vetélkedő anyagi fedezetét a kulturális tárca két államtitkársága biztosítaná. A díjakat szponzori hozzájárulások és felajánlások gazdagítanák. Országos döntő, kategóriánként az elsők díjazása, valamint egyéb különdíjak lehetnének. A győzelemmel együtt járó belföldi

jutalomút a „HÁZTŰZNÉZŐBEN” programba bekapcsolódott egyik tájegység megismerése. A vetélkedő a média aktív közreműködésével, területi elődöntőkkel és a televízió nyilvánossága előtti döntővel, valamint jutalmak átadásával zárulna.

2.4.3. Közterület

A közterületi reklámhordozók főleg nagy rendezvények esetén jönnek szóba. A kampányok területileg jól célozhatók, akár regionálisan is egy vidéki rendezvényesetén. Jellemzően használt közterületi reklámhordozók:

- Óriásplakátok
- Citylight poszterek
- Hirdető plakátok

2.4.4. Print, sajtó

A sajtó mind fizetett hirdetésekben, mind ingyenes PR megjelenésben is szóba jöhet. Mivel a népi kézművesség iránt érdeklődő célcsoport jól szűkíthető, ezért bizonyos médiumok kimondottan alkalmasak lehetnek az elérésükre. Ilyen médiumok lehetnek elsősorban:

- Női magazinok
- Lakberendezési magazinok
- Életmód és divat magazinok

PR szempontból viszont a napilapok és a tömegsajtó is érdekes lehet, hogy minél szélesebb körben tudjanak beszámolni a népi kézművesség aktualitásairól, történéseiről.

A hirdetéseknél fontos figyelembe venni a turistákat is, hiszen nagyon sok program- és vásárlási ajánló kiadvány készül számukra. Az eredeti népi kézműves termékeket forgalmazó boltokat, ezzel kapcsolatos rendezvényeket fontos hirdetni ezen médiumokban.

2.4.5. Online

Az online média manapság elhanyagolhatatlan, ugyanakkor az egyik legköltséghatékonyabb elérést biztosító média a célcsoportokhoz. Online tekintetben a következő kommunikáció megjelenésekről beszélhetünk:

- Honlap – saját honlap, amely lehet a népi kézművesség központi portálja, vagy egy esemény honlapja is, de akár egy népi kézműves termékeket árusító webbolt is
- Banner megjelenés – célcsoport által látogatott oldalakon vagy stratégiai partnerek honapján történő banner elhelyezése, amelyre kattintva a látogató eljut a mi honlapunkra, megkapva minden információt, amit az adott eseményről vagy aktivitásról közölni szeretnénk
- Hírportálokon történő megjelenés – egy PR eszköz, amikor is az adott sajtóközleményünket veszik át hírportálok, vagy a sajtóeseményről számolnak be tudósítással, -kép és hanganyaggal
- Facebook – a legdinamikusabban fejlődő kommunikációs csatorna, ami szinte már megkerülhetetlen. Érdemes foglalkozni ezen csatornával, hiszen a Népi Kézművességet szeretnénk divattá emelni, ahol az emberek büszkék lehetnek arra, hogy ilyen termékeket vásárolnak, hordanak, viselnek maguk körül. Ehhez pedig ezen közösségi média típus tökéletesen alkalmas.

2.4.6. Brosúrák, nyomtatványok, egyéb POS anyagok

Ezen kategóriába tartoznak mindazon anyagok, amelyek az értékesítés helyén segítik a termékek általános bemutatását, eladását. Ezek jellemzően brosúrák, szórólapok, kiadványok, ismertető anyagok, amelyek bemutatják az egyes régiókat, kézműves foglalkozásokat termékeket, mestereket, stb.

Az adott régiót, kézműves mestereit, termékeit, elérhetőségüket bemutató kiadványokat a következő helyeken érdemes elérhetővé tenni:

- Turisztikai állomások, információs pontok,
- Szálláshelyek (elsősorban falusi turizmus)
- Egyes régiókban található népi kézműves mesterek portája
- Csárdák, helyi kézműves élelmiszertermelők, ahol vendégek is megfordulnak (borászok, sajtosok)

Ezen kiadványokat arculatában mindenképpen egységesítést javaslunk. Fontos, hogy a kiadványok grafikája, megjelenése minőséget tükrözzön. A prémium megjelenés által a hagyományos értékeket modern formában tudjuk bemutatni, ami felemeli a termékek megítélését, presztízsét. Ezen kiadványok és profi arculati megjelenés is segíthet abban, hogy még divatosabbá tegyük a népi kézműves termékeket. Fontos továbbá, hogy az egyes régiók lokális jellegzetessége is meg legyen jelenítve a kiadványokban, hogy ezzel is kifejeződjenek a regionális egyediségek.

2.5. *MIKOR kommunikálunk?*

A kommunikáció időzítését csak a konkrét, elfogadott kampányok ismeretében lehet megtervezni. Ettől függetlenül nagyon fontos, hogy a népi kézművesség folyamatos kommunikációt tudjon biztosítani. Ezt folyamatos PR jelenléttel és az aktivitások megfelelő, egymást követő ütemezésével lehet biztosítani. Vigyázni kell, hogy a kampányok ne ad-hoc jellegűen történjenek, hanem egymásra épülve, egymást erősítve történjenek. A kommunikációt folyamatosan, éveken átívelően kell folytatni és építeni, mert csak így tudjuk elérni, hogy a népi kézművesség társadalmi megítélése a helyére kerüljön.

2.6. *MENNYIBŐL kommunikálunk?*

Ez talán a legnehezebb kérdés. Ideális esetben a népi kézművesség imázsának helyreállításához évi több-százmillió forintos kommunikációs büdzsé lenne szükséges. Természetesen a lehetőségeknek és adottságoknak megfelelően lehet súlyozni és preferenciát felállítani az egyes aktivitások és kommunikációjuk között. A források megkeresése döntő a sikeres kommunikáció elindításához. Jellemzően minisztériumi pályázati kiírások és európai uniós kiírások, pályázatok által lehet forrást találni. Javasolt egy állandó pályázat kereső és író céget megbízni az ilyen jellegű lehetőségek folyamatos monitoringozásához. Emellett vállalkozói összefogással, szponzorok keresésével is lehet pénzt allokálni egy-egy aktivitás megvalósításához, de ehhez szükséges egy vezető személy, cég , aki hajlandó mind az energiát, mind a kezdeti tőkét beinvesztálni a projektbe.

3. Kommunikáció

A kommunikációs részben valósul meg mindaz, ami a tervezési szakaszban jóvá lett hagyva és ki lett dolgozva. Jelen értekezésben arra szeretnénk külön felhívni a figyelmet, hogy profi kommunikációt csak profi kommunikációs csapattal lehet megvalósítani, akiknek valós tapasztalatuk van a reklámkommunikáció, rendezvényszervezés és PR kommunikáció tekintetében. Éppen ezért elengedhetetlen egy profi kommunikációs csapat felállítása vagy ügynökség kiválasztása.

4. Értékelés

A munka soha nem érhet véget az aktivitásaink és kommunikációnk értékelése és elemzése nélkül. Fontos hogy visszacsatolást kapjunk a sajtóból és folyamatos véleményeket gyűjtsünk a célcsoporttól. Ez tud segíteni Bennünket abban, hogy a következő kampányokban még alaposabbak és profibbak legyünk.

Az értékelésekhez a következő adatgyűjtések tudnak hozzájárulni:

Honlapok monitoringozása,

Minden a Népi Kézművességhez kapcsolódó honlap látogatást Google Analytics-szel kell mérni és elemezni. Ennek felelőse a honlapot üzemeltető cég. Minden hónapban forgalmi adatokkal szolgál, beszámol a oldalak forgalmáról.

Facebook statisztikák

Minden a népi kézművességhez kapcsolódó FB oldal látogatását a Facebook saját statisztikai moduljával kell mérni és elemezni. Ennek felelőse az FB-t üzemeltető cég. Minden hónapban forgalmi adatokkal szolgál, beszámol az FB oldal forgalmáról. (facebook.com/magyarizek)

Sajtófigyelés és elemzés, reklámérték számítás

Minden hónapban sajtófigyelés és elemzés küldése a népi kézművességről szóló sajtómegjelenésekből.

Rendezvényeken való kérdőívezés

Minden népi kézművességhez kapcsolódó rendezvényen kérdőívezünk, amelyekből elemzést készítünk. Itt a fesztiválok, vásárok közönségének összetételére vagyunk elsősorban kíváncsiak és az ő megítélésükről a népi kézműves termékeket illetően.

Szerzők: HAJNAL TAMÁS, F. TÓTH MÁRIA

Mesterségem Címere

A használható hagyomány, – a népi kézművesség stratégiája

I.

Mesterségem címere
– a használható hagyomány,
a népi kézművesség stratégiája I.

Hagyományőrző tevékenységi formák a múltban és a jelenben

Helyzetértékelés, problémafeltárás

Népi kézműves értékek – a mesterségek helyzete

A népi kézművesség helye – kapcsolódási pontok

Készült

a Nemzeti Agrárszaktanácsadási, Képzési és Vidékfejlesztési Intézet

megbízásából

2013

Hagyományok Háza

Konzorciumi partnerek: Népművészeti
Egyesületek Szövetsége Muharay Elemér
Népművészeti Szövetség

Projektvezető: Beszprémy Katalin
A stratégia készítésébe bevont szervezetek:
FATOSZ
LEADER Akciócsoport
Magyar Ízek KFT
Alkotóházak Országos Szövetsége
Magyar Művelődési Intézet
Élő Tiszáért Egyesület – Magyar termék, helyi piac
Magyar Tudományos Akadémia Néprajzi Intézete
Kulturális Szellemi Örökség Igazgatósága
HROD KFT – SWOT analízis
Falufejlesztési Társaság

Szakértők:
Ament Éva, Bakó Katalin, Bazsó Gabriella, Bereczki Csaba, Benedek Krisztina, Beszprémy Katalin, Budai Krisztina, Cs. Nagy Ágnes, Csapó Angéla, Csákányi Zoltán, Csonka-Takács Eszter, Csupor István, Csuporné Angyal Zsuzsanna, Dala Hajnalka, Debreczeni János, Dr Csizmadia László, Dr. Illés Károlyné, Endrédi Melinda, Erdős Balázs, F. Tóth Mária, Fecske Pál, Fehér Jánosné, G. Fekete Éva, Galánfi András, Gábor Eszter, Gémesné Deák Julianna, Guiprechtné Molnár Erzsébet, Hajnal Tamás, Héra Éva,
Hubert Erzsébet, Igyártó Gabriella, Juhász Katalin, Kiss Gabriella, Komjáti Tamásné, Kovács István, Krizsán András, Nagy Mari, Pál Miklósné, Pintérné Kanyó Judit,
Polyák Albert, Pongrácz Zoltán, Prokné Tirner Gyöngyi, Rézműves Melinda, Sándor Ildikó, Skrabut Éva, Szabadkai Andrea, Szabó Zoltán, Szalay-Zala Andrea, Székely Éva,
Takáts Zoltán, Terényi Gyöngyi, Tóthné Kiss Szilvia, Varga Zsófia, Vetró Mihály,
Vranesics Ágnes

Bevezető

A Nemzeti Vidékstratégia keretében meghirdetésre kerülő fejlesztési irányok között számos lehetőség kínálkozik arra, hogy egy-egy kistérség saját kulturális, hagyományos értékeit, arculatformáló vidékfejlesztő erőként használja fel. Ezáltal munkahelyeket tud megtartani és létrehozni, növelve a térségek népesség megtartó erejét.

A kézművesség, mint gazdasági és kulturális tevékenység, közösségformáló, egészségterápiában, rehabilitációban alkalmazható módszer és lehetőség, személyiségformáló, identitásalakító erő. A magyar vidéken még jelenleg is sok helyen rejtett formában, de megtalálható a hagyomány, a szokásrendszer, a településre, a tájra jellemző népi kézművesség, mely társadalmi megtartó erőt képvisel. Pszichológusok által bizonyított tény, hogy azok az emberek, akik jó közösségben, közösségi értékek által meghatározott értelmes munkával töltik ki életüket, kreatívabbak, egészségesebbek, az előttük álló nehézségeken könnyebben úrrá lesznek, s ez sokszor azon múlik, van-e értelmes cselekvési program, van-e olyan vezető, közösség, mely mindezt közvetíti a helyi társadalom számára. Ebben a folyamatban az egyik – talán genetikailag is meghatározottan – legjobban működő tevékenység a hagyományőrzés különféle fajtája, mely szerencsés esetben gazdasági haszonnal is párosul. A program célja, hogy megtalálja ezeket a lehetőségeket, mely egyaránt jelent megtartó erőt úgy a társadalom, mint a gazdaság szemszögéből nézve.

A helyi közösségek aktivitásának fokozására kitűnő lehetőségeket kínál a népi kézművesség különböző szakágainak felelevenítése, különösen, amikor a sajátos helyi hagyományok is fellelhetők, és ezek a XXI. század mindennapi életében is funkcionális szerepet kaphatnak. Fazekasműhelyek, fafaragó közösségek, hímző körök, kosárfonó csoportok, bőrművesek, szíjgyártók, nyergesek, gyapjú- és vászonszövő csoportok illetve egyéni alkotók készítenek míves, funkcionális termékeket.

A kreativitás és a kultúra hasznosítása az azokhoz kötődő iparágak terjeszkedése nem csupán a társadalmi-kulturális mozgások eredménye, hanem az európai versenyképességet erősítő stratégia is. A kreatív ipar ma a világ egyik legfejlődőbb ágazata. Az örökségvédelem, ezen belül a népi kézművesség, ezen iparág része, amely munkahelyeket teremthet.

Célunk, hogy szakmai javaslatainkkal, közös gondolkodással olyan középtávú fejlesztési – fejlődési és marketing programok létrejöttét segítsük, melyek a helyi hagyományokat alapul véve hitelesen, minőséget garantálva reprezentálhatnak egy-egy települést, térséget, egyúttal országimázst is teremtve.

Az egyik legfontosabb elem, a helyi arculat megtalálása és kialakítása. Ezen a területen megkerülhetetlen a helyi hagyományok meg- és bemutatása – mint például a népművészet, a folklór, a helyi specialitások, – ételek, a helyben előállított, feldolgozott élelmiszer, stb. – ezek csomagolása, és más speciális helyi termékek köre.

A felsorolt tényezők viszont csak akkor ütőképesek, ha a térségi arculatban komplexen, egymás – meg, és bemutatására épülve, egymást erősítve jelennek meg, ezáltal egy magasabb szintű *hozzáadott értéket* hozva létre.

Ezen a területen óriási a belső tudás, a szellemi tőke, és az akarat. Magyarország világszerte elismert nagyhatalom a hagyományőrzés terén, de hiteles értékeink mégis nehezen mutatkoznak meg a külvilág előtt. Alkotóink, alkotócsoportjaink napi megélhetési gondokkal küzdenek, nincs presztízse, társadalmi elismertsége munkájuknak, gondot jelent az utánpótlás kinevelése – problémák az oktatás területén – miközben mi, a szakma által elkötelezett emberek és szervezetek, de a társadalomnak és gazdaságnak minden szereplője tudja és hangoztatja, hogy ebben a tevékenységben mennyi érték, belső tartalék, erő rejlik. Ennek az ellentmondásnak alapvető oka az, hogy az általunk végzett kulturális, szakmai, gazdasági tevékenység a megfelelő kommunikáció, a kapcsolati rendszerhiányában nem hatékony. Ha nincs kooperáció, párbeszéd a meglévő intézmények, civil szervezetek, egyéni alkotók valamint a kormányzati – döntéshozó, a kommunikációs oldal között, tevékenységünk nem lehet átütő, hiszen a koncepciók, stratégiák, szabályozási rendszerek, a jogi, pénzügyi finanszírozás lehetőségei az összehangoltság az információk hiányában szétforgácsolódnak, vagy egymást kioltják.

A hagyomány jelentősége

Amikor a magyar vidék számára a népi kézműves stratégiát készítjük, nagyon fontos két dolgot tisztázni. Az egyik a hagyomány – azon belül a népi kézművesség - és annak napjainkban betöltött szerepének tisztázása. Miért fontos számunkra a XXI. században a hagyomány? Mi a társadalmi, kulturális és gazdasági jelentősége, szerepe a ma embere életében? A másik tisztázandó kérdés a fogalmak egyértelműsítése. Hiszen kézművességre, háziiparra, kismesterségekre, népi kézművességre, népi iparművészetre gyakran hivatkozunk, de a fogalmak pontos meghatározása híján gyakran elbeszélhetünk egymás mellett.

A hagyomány a történelem folyamán kialakult értékek összessége, mely a fejlődés folyamán szüntelenül összekapcsolódik a megújulással. Ez azt jelenti, hogy az újítás mindig a hagyományokra támaszkodva szakít a hagyományok egy részével, és mihelyt újjá születik, maga is hagyományt alkot. Az a tapasztalat és tudás, melynek ismerete és használata feltétele egy nép társadalmi, gazdasági, a kulturális szerves fejlődésének. A kérdés ma az, hogy felnő-e ma Magyarországon egy olyan generáció, mely átvevője, folytatója a korábbi évszázadok műveltségének. Kialakul-e olyan társadalom, mely öntudatos, egzisztenciálisan nem kiszolgáltatott polgárként ismeri, becsüli és továbbviszi országa legértékesebb felhalmozott tudását úgy, hogy közben befogadja az új ismereteket, környezeti feltételeket.

A hagyomány része a népi kézműves kultúra is, mely tárgyi anyanyelvünk.

A hagyomány a következő területeken tölt be nagy szerepet:

– **A hagyomány mint identitás**. Két egymásnak feszülő trend, a globalizáció, az egyetemességre törekvés, másfelől a kulturális identitásra való törekvés a két ellenpólus. Ha kulturális identitásról beszélünk, a hagyományokról is beszélünk, társadalmi, gazdasági és kulturális hagyományainkról, melyek a történelmi folytonosságot és magát a nemzeti kultúrát is jelentik.

De nincs nemzeti kultúra a lokális, a kis közösségek kultúrája nélkül. És nincs közösség kultúra nélkül. Márpedig közösségek, egészséges társadalom nélkül nem működőképes az

ország. Ezért olyan nagyon fontos, hogy ma Magyarországon a helyi kultúra, a helyi értékek és hagyományok, mint társadalom megtartó erő, visszanyerjék helyüket, szerepüket.

– **A hagyomány mint kulturális tényező**. A hagyományos paraszti kultúra, a népművészet, a népművészet felfedezésének kora óta megtermékenyítően hatott a „magas" művészetekre, gondoljunk csak a szecesszió korára, a Gödöllői műhely, a Zsolnay gyár, kiváló építészeink, Kós Károly, Lechner Ödön és társaik munkásságára, a divat területén Tüdős Klára tevékenységére, vagy a zene területén Bartók Béla, Kodály Zoltán munkásságára, és még folytathatnánk a sort. A XX. század végén ismét volt egy ebben a tekintetben pozitív korszak – Makovecz Imre és az organikus építészet, a táncházmozgalom és kisugárzása más művészeti területekre, mely művészeti alkotótevékenységek mind a nemzethez való tartozás felemelő érzését jelentik, melynek alapja a népi kultúra, mely ebben a vonatkozásban nemzeti kultúrává vált. Ez teszi hangsúlyossá a művészeti nevelés, ezen belül a hagyományok – köztük a népi kézműves hagyományok oktatásának, közkultúrában való megerősítésének fontosságát.

– **A hagyomány mint a pozitív pszichológia eszköze**. A folklór, illetve a közösségi művészet a közösségek védelmét szolgálja. A közösségek összetartozását segítő tevékenységek megsokszorozzák a közösség alkotó energiáit, növelik az esélyét a minden értelemben vett túlélésre. A közösségi kultúra hatása közvetlen pozitív tényező a stressz csökkenésében, ennél fogva a civilizációs ártalmak csökkenésében. A pozitív életminőség – boldogság – nem állapotot jelent, amit az ember birtokolhat, nem is időleges élményt, hanem aktivitást. A népi mesterségek gyakorlása olyan aktivitási formát jelent, mely bizonyos – sokszor nagyon magas - szinten az átlagember számára is elsajátítható, közösségben művelhető. Értéket közvetít és hoz létre, amennyiben szakmailag felkészült vezető az értékközvetítő. Ezért óriási a szerepe a közművelődés terén, a közösségek életében a népművészeti mozgalmaknak.

– **A hagyomány mint gazdasági tényező**. A népművészet XIX. századi felfedezése óta él az a vidékfejlesztő gondolat, hogy a hagyomány, és a népi kézművesség népesség megtartó erőként tud olyan vidékeken működni, ahol a helyi hagyományok kiemelkedőek, jelentősek. E mozgalomnak köszönhetően eltűnőben lévő paraszti kultúrák éledtek fel, váltak ismertté, divatossá. Ekkor indult az az óriási gyűjtőmozgalom is, mely napjainkig forrásául szolgál kézműveseinknek. Bár ez a gazdasági folyamat kellő kontroll híján devalválta ezeket a legdivatosabb (matyó, kalocsai, buzsáki) kultúrákat, eredményeit nem szabad lebecsülni.

A II. világháború után a háziipari szövetkezeti mozgalom vette át ezt a szerepet, a 80-as években pedig a szövetkezetek tevékenységének beszűkülésével, az amatőr, civil mozgalmak erősödésével egyre inkább megnőtt az egyéni alkotók szerepe. Míg a szövetkezeti időkben az alapanyag ellátás, az értékesítés nem az alkotók, hanem az erre szakosodott szövetkezetek és kereskedelem feladata volt, addig a bolthálózat megszűnésével ma az értékesítés feladata is az alkotókra hárul.

Mivel a képzés elszakadt a hagyományos kultúrák helyszínétől, és a népi kézművesség nem a helyi igényeket elégítik ki, napjainkra azok a kézművesek, akik számára a mesterség megélhetési forma, főleg városokban, azok környékén, és idegenforgalmat vonzó területeken élnek. A tudás visszatanítása a vidék számára szintén a jövőre, ránk háruló feladat.

Napjainkban, mint ez jó példáinkból is kiderül, a népi kézművességnek, mint gazdasági tényezőnek, szerepe jelentős a vidéki térségekben a turizmusban, a települések arculatának

formálásában, a helyi kézműves termékek felértékelődésével a helyi gazdaságban, a helyben termelt nyersanyagok feldolgozásában abban az esetben, ha erre megfelelő, a közösségek által is elfogadott kulcsszereplők, kezdeményező szerepet vállaló, de együttműködésre ösztönző, a jelenlegi pályázati rendszerekben otthonosan mozgó, korszerű tudással rendelkező szervező egyéniségek is vannak. A népi kézművesség, mint speciális, lokális tudás által tudja egy-egy térség egyedi arculatát be és megmutatni, különlegessé, vonzóvá tenni,

Azonban ahhoz, hogy a jelenleg meglévő szellemi potenciál, tudás ezen a területen ne vesszen el, és még jobban kifejthesse hatását, szükség van kormányzati akaratra, a szabályozók, a gazdasági jogi környezet változtatására, szemléletváltásra, ami a társadalmi elismertséget, az oktatásban változást, a média szerepvállalását, jelentős marketing tevékenységet feltételez.

BESZPRÉMY KATALIN

1 Hagyományőrző tevékenységi formák a múltban és a jelenben

1. 1 *Múltbeli tapasztalatok pozitívumok – buktatók – tévutak*

Mi a hagyomány?

A magyar társadalomnak ilyen gyökeres, gazdaságot, társadalmat, értékrendet felforgató változása, mint amelyben most élünk, a XIX. század óta nem volt. Társadalmi kihívásaink mellett komoly veszély a globalizáció kulturális hatása. A technikai fejlődés (műholdas tv, internet, stb.) révén gyorsan és mindenhol elérhető, megnézhető, megvásárolható nemzetközi trendek, márkák, a populáris kultúra látható és hallható celebjeinek világméretű térhódítása, a szélsebesen terjedő újabb és újabb divatok, pillanatok alatt zúzzák be a hagyományos kulturális értékeket. Igen figyelemreméltó azonban az a jelenség is, hogy az utóbbi évtized tudományos elemzései a világfolyamatok mozgató rugói közül egyre nagyobb jelentőséget tulajdonítanak a civilizációnak, a kultúrának, mint a regionális és nemzeti identitás alapjának. A két nagy egymásnak feszülő trend: a globalizáció, az egyetemlegességre törekvés, másfelől a kulturális identitásra törekvés. Ha a kulturális identitásról beszélünk, a hagyományokról is beszélünk, társadalmi és kulturális hagyományainkról, melyek a történelmi folytonosságot és magát a nemzeti kultúrát jelentik.

A jelen társadalmak egyik legnagyobb kulturális kérdése, a hagyományokhoz való viszony. Jelen van ez a kérdés Afrika törzsi háborúiban, meghatározója a Balkánon egymásnak feszülő nemzeti nacionalizmusnak, s az iszlám szélsőségesek világot fenyegető elszánt harcának is egyik mozgatója, hagyományaik védelme. Az egyesült Európa kulturálisan is sokszínű államai is kénytelenek szembenézni a hagyomány és társadalmi integráció kérdéseivel (törökök Németországban, cigányok Franciaországban, baszkok, skótok, stb.) és mai magyar társadalmunkban is megkerülhetetlen és megválaszolandó kérdések, megoldandó feladatok sokaságát veti fel hagyományaink értelmezése és vállalása.

„Mert azt tanultam mindenütt, azt láttam minden nagy nemzetnél, hogy az apák dolgát folytatják az utódok. Mert össze kellene szednünk nagy fáradsággal az ország minden részéről széjjelszórt köveket, hogy azokkal a magunk képére építhessünk. És ehhez hit is kellene, és nagy fanatizmus is és rettenetes sok munka...” A hagyomány és identitás kérdését pontosabban és szebben megfogalmazni, minthogy azt Kós Károly tette *A régi Kalotaszeg* (1911) című írásában, úgy vélem, nem lehet.

Mégis, mi az oka annak, hogy a hagyományhoz való viszonyunk – különösen kárpát-medencei térségünkben – mindig meg-megújuló viták tárgya. Következik ez történelmi helyzetünkből, társadalmi, vallási, nemzetiségi különbözőségeikből, de nálunk békésebb területek, egységesebb társadalmai is foglalkoznak ezzel a kérdéssel.

„Ha mindenben követjük a szokást, a régi por söpretlenül marad.” – mondja Shakespeare *Coriolánus* című drámájában.

Mi is valójában a hagyomány? Béklyó, mely a hatáskörébe tartozó egyéneket, s így a társadalmat is fogságban tartja, vagy a nemzeti kultúra, a nemzeti művelődés alapja?

A Világirodalmi lexikon így fogalmaz: „A hagyomány a történelem folyamán kialakult értékek összessége, mely a fejlődés folyamán szüntelenül összekapcsolódik a megújulással. Ez azt jelenti, hogy az újítás mindig a hagyományokra támaszkodva szakít a hagyományok egy részével, és mihelyt újjászületik maga is hagyományt alkot.”

A hagyományhoz való viszony önmagában is ellentmondásos. A hagyományőrzés és a hagyománytól való elszakadás tendenciái egyaránt jellemzik. Hogy csak a két szélsőséges végletet említsem: élnek szélsőségesen archaikus nézetek, melyek a hagyomány szigorú kötelékében képzelik el az életet. Találkozunk olyan nézettel is, mely teljesen megtagadja a hagyományt. Vannak emberek, akik természetes módon, mintegy szerves folytatásként születnek egy kultúrába, és észrevétlenül formálják saját képükre. S találkozunk azzal is, hogy a régi, keserves parasztsors részeként megpróbálják minél gyorsabban elhagyni a hagyományokat, vagy egyszerűen csak szégyellik, mint avított, régi ruhadarabot.

Andrásfalvy Bertalan professzor megfogalmazása tömör és a lényegere utal: a hagyomány a múlt kultúrájából levont tapasztalat, melyet a nemzeti kultúrába emelve megőrzünk, és tovább éltetünk. Ez a megfogalmazás már utal a feladatunkra is: ismerd meg hagyományt, értelmezd, tanuld meg és alkalmazd!

Szükség van tehát annak meghatározására, hogy mit értünk hagyományon. Itt az ideje annak, hogy a közösségek új szemlélettel áttekintsék azt, amit örököltek. Előítéletektől mentesen megismerjék történelmüket, számba vegyék értékeiket és válogassanak. Mit helyeznek el levéltárba, múzeumba, mit tartanak megőrzésre méltónak, mit tartanak olyan fontosnak, hogy megtanítsák az iskolában a gyerekeiknek, vagy továbbéltessék a közösségekben. A megismerés abban is segíteni fogja őket, hogy felismerjék, mi az a hagyomány, mely az életforma eltűnésével érvényét vesztette, vagy éppen a divatok vagy a kor aktuálpolitikai hatása miatt „hamis” vagy ízléstelen.

Ez a tudatos válogatás a garancia a hagyomány túlélésére, és arra, hogy egy új nemzedék tegye élete szerves részévé és önmaga kifejezésének eszközévé a múlt értékeit.

A hagyomány felfedezése az európai kultúrában

A XV-XIX. század a nép felfedezése az európai kultúrában. Az ipari forradalom, a paraszti életforma változásának következményeként az 1500-1800-as évek között az európai kultúra olyan változásokon ment keresztül, mely kulturális forradalmat is eredményezett. A XV. században a kultúra még egységes képet mutat egész Európában. Homogénebb volt a művészi ízlés, és önálló, paraszti művészettel, mint a későbbi évszázadokban, még nem találkozunk. A XVI-XVII. század körüli agrárkonjunktúra, a viszonylagos paraszti jólét hatására azonban a vagyonos parasztság egyre több használati tárggyal rendelkezett. A háztartásokba bekerültek az ón és fajansz edények, az öltözékben megjelentek a divatos darabok is. A gazdasági visszaesés és a recesszió későbbi évszázadaiban azonban a parasztok egyre jobban elszakadtak

az egykorú polgári ízléstől, és egyre önállóbb népművészetet alakítottak ki. Az önálló paraszti népművészet virágzását a szakirodalom a XVIII. század végére a XIX. század elejére teszi. Európa különböző részein – a gazdasági fejlődéstől függően – különböző időpontban történtek ezek a változások. A XV. században az angol paraszt még a földön aludt, a XVI. század végén azonban már szekrényei, edényei, falvédői voltak. Ez a század a falusi kézművesség fénykora Angliában.

Nyugat Európa más részein ez a változás a XVII. században következett be. Norvégiában, Svédországban a korábbi időszakból szinte egyetlen tárgyat sem ismerünk, de ekkor szinte mindenütt megjelenik a faragott, festett láda, a pohár és a tányér.

A parasztság életmódjának változása, a közösségi életforma felbomlása, a közösségek, emberi kapcsolatok rendjének változása folyamán, a tárgyak egyre inkább elvesztik funkciójukat, szokásokhoz, szertartásokhoz kapcsolódó szerepüket. A hagyományos viseletek helyett, a divatos ruhák térhódítása folyamán a mesterségek hagyományos technikái és funkciói is megváltoznak, alkalmazkodnak az új életmód, új divatok diktálta követelményekhez, s egyre nehezebben veszik fel a versenyt a gyáripar tömegtermelésével.

A parasztság életmódjának változásával egy időben, megjelenik a régi értékek elvesztése miatt érzett aggodalom. Angliában a „szabadidő kommercializálódásról" kezdenek beszélni.

Új szórakozási formák hódítanak: a cirkusz, a boksz, a karneválok. A „Skót Felföldi Társaság" (1823) azért aggódik, hogy a „legnemesebb erények kivesztek vagy háttérbe szorultak, mert a pénzimádat belopódzott, és mert a csalás, s a képmutatás kofaszellemet, s léleknyomorító hitvány kapzsiságot hozott."

Ezzel egy időben – a hagyományos paraszti életforma és kultúra bomlásával – a XVIII. XIX. század fordulóján került a „nép" az európai érdeklődés homlokterébe. Annak, hogy miért fordult az érdeklődés a nép felé, több oka is volt: politikai, esztétikai és intellektuális. A mai napig is e kérdések köré csoportosítható a hagyománnyal kapcsolatos viták nagy része.

Megfigyelhetjük, hogy a nemzeti hagyományokhoz való viszony azokban az országokban és azoknál a népeknél volt legerősebb, melyek politikailag nem voltak függetlenek. A XVIII. századi Spanyolországban a népi kultúra divatja a Franciaországgal való szembenállás egyik kifejezésmódja volt.

A népi kultúra felfedezése szorosan összefüggött a nemzeti nacionalizmusok megjelenésével is.

A népi kultúra iránti vonzalom máshol az önmeghatározás, a nemzeti felszabadítási mozgalmak része. Fauriel görög népdalgyűjteménye pl. az 1821-es törökellenes felkelés hatására született.

Napjainkban is élő példa a balti népek zenei mozgalma és évente megrendezésre kerülő fesztiválja, mely az orosz kultúrától való megkülönböztetés és a balti kulturális identitás fóruma a mai napig; „Baltic song and dance celebrations" (2003-tól az UNESCO Szellemi örökség listáján. 1863-tól a mai napig évente 40 ezer amatőr és hivatásos énekes, táncos hirdeti a balti népek kulturális identitását).

Az is megállapítható, hogy a népi kultúra Európa, vagy egy-egy ország azon részein vált fontossá, mely kulturális szempontból perifériának számított. Olaszországban a dalmátok,

Nagy-Britanniában a skótok, Franciaországban a bretonok, Spanyolországban az andalúzok ragaszkodtak leginkább a hagyományaikhoz. Azok a helyek, melyek földrajzilag viszonylag elkülöníthetőek voltak, ahol még élt a tájnyelv, ahol a hivatalos művészeti hullámok – reneszánsz, klasszicizmus – eredményei nem jutottak el, vagy nem rögződtek.

Német nyelvterületen a népi kultúrának alig volt szerepe a nemzeti műveltségben. A néphagyomány sokfélesége, vidékenként eltérő színei a német regionalitás és a nemzetállamok szoros tartozékai. Ezzel szemben azoknál a népeknél, melyeknek nem volt nagy múltú, folyamatos államiságuk, vagy hivatalos kultúrájuk (románok, szlovákok, szerbek), a népi kultúra igen fontos szerepet kapott a nemzeti műveltségben, a nemzeti öntudat kialakításában, a polgári nemzetállamok megszületésében is.

A hagyomány értelmezése Magyarországon

Hazánkban a néphagyomány és nemzeti műveltség viszonya a szomszédinktól eltérő, egyedi vonásokat mutat. Kelet-Európát a gazdasági változások csak később érintették, s országunkban fejlett polgárság hiányában, a nemzetté válásban a nemesség vitte a főszerepet. A reformkor, ahogy Szerb Antal fogalmaz, a „nemzeti öntudat kivirágzása”, melyben a nemzeti függetlenség és polgári átalakulás „haza és haladás” jelszavai egybeforrottak a magyar nyelv, a magyar kultúra kérdéseivel. Ekkor került be a folklór a nemzeti szimbólumok közé, de a nagy múltú hivatásos kultúra, a nemesség hagyományos ízlése, polgárias igényei nem engedték, és nem juttatták jelentős kulturális pozíciókhoz. Míg Európa polgári államaiban egységes értékrendet tükröz a hagyományok megítélése, nálunk a nemzeti lét és kultúra kérdésének felvetése a paraszti kultúrával mindig szoros összefüggésben merült fel, és társadalmilag vitákat gerjesztett.

A történelmi fejlődés fáziseltolódása, a társadalom rétegződése, a parasztság lebecsülése miatt a népi kultúra művészeti, politikai értelmezése nem egységes, hanem a mai napig újra és újra megújuló viták tárgya.

A hagyomány értelmezése esetünkben kétféle szélsőséges nézetet tükröz. A hagyomány elavult, idejétmúlt, vagy a másik nézet, mely tiszta források, csodaszarvasok, árvalányhajak, és piros csizmák képe mögé bújva hirdeti az „igaz magyart”. A kategorikus igen, vagy kategorikus nem egyformán hamis álláspont, mert mindkettő a hagyomány feldolgozott, aktuáldivatos vagy aktuálpolitikai manipulációs megjelenéséből ítél. Az a „tapasztalat és tudás” nem fontos számára, melynek ismerete és használata a kultúra szerves fejlődésének feltétele. A kérdés ma az, hogy felnő-e Magyarországon egy olyan generáció, mely átvevője és folytatója a korábbi évszázadok műveltségének. Egy olyan új nemzedék, mely nem nyugati mintákat követ, mely nem az előző korok műveltségének elutasítója, hanem öntudatos, egzisztenciálisan nem kiszolgáltatott polgárként ismeri, becsüli és továbbviszi országa legértékesebb hagyományait.

„Hagyomány a kirakatban” (a hagyományos kultúra megjelenésének formái)

A magyar népművészet felfedezésének és megmutatásának első korszaka a reformkor. Nemcsak az önálló nemzeti kultúra megteremtésének az igénye hívta fel a figyelmet erre a területre, hanem kapcsolódik a népművészet felfedezésének nyugat-európai hullámához is.

A bemutatás igényét Magyarországon (de az egész világban is) egyszerre hívta életre az idegenforgalom fellendítésének célja, és a falu, a népművészetet létrehozó ember megélhetésének biztosítása.

1867-es Párizsi Világkiállításon szerepelnek először népművészeti tárgyak.

1873-ban a Bécsi Világkiállításon már magyar gyűjteményt is bemutatnak.

1885-ben Budapesten az Országos Általános Kiállításon 15 parasztszobát láthat a közönség.

A kiállításon berendezett hat magyar és kilenc nemzetiségi parasztszoba a tárgyi környezet széles tartományát vonultatta fel. A mezőkövesdi, a kalotaszegi, a torockói, csíki székely, a hétfalusi és aldunai csángó szobák és a szobákban elhelyezett viseletes bábuk a legjellegzetesebbnek tartott népművészeti tájakat reprezentálták.

A legnagyobb elismerést a kalotaszegi együttes váltotta ki. Ma azt mondanánk, hogy azért, mert ennek volt legjobb a PR-ja! Az igazság az, hogy kevesen ismerték úgy a vidék népművészetét, mint a Bánffyhunyadon tevékenykedő Gyarmathy Zsigmondné (1843-1910), aki a kalotaszegi szobát maga rendezte be, és kereste a kalotaszegi varrottasok terjesztési és népszerűsítési lehetőségeit.

Kiállítást követően maga Erzsébet királyné lett a megrendelő, aki egy réges-régen divatból kiment fehér varrottast rendelt. Ennek hatására, mivel már alig volt ember, aki ismerte ezt a technikát, Gyarmathyné öt idős asszonnyal kezdte visszatanítani a régi mintákat, és hamarosan vásárlói között tudhattuk az egész magyar főúri kört.

A század első évtizedeiben a legismertebb magyar népművészeti központ Kalotaszeg volt, bár más tájak is igyekeztek a főúri körök érdeklődésére ismertté válni.

1886-ban alapították a Magyar Kereskedelmi Múzeumot, melyet a hazai termékek állandó kiállítása céljából alapítottak.

1895-ben, Pozsonyban alapították az Izabella Háziipari Egyletet, melynek tevékenysége során 65 faluban honosodott meg a hímző ipar – a történelmi Hont, Nyitra, Pozsony, és Trencsén megyék területén. Az Izebella munkái Londonig, a Liberty áruházláncig eljutottak.

1909-ben alakult az Országos Magyar Háziipari Szövetség, mely a helyi telepeket országos hálózattá igyekezett szervezni.

A Sárköz felfedezésében nagy szerepe volt Ács Lipót (1868-1945) szekszárdi rajztanárnak. Az 1900 éves elején írt visszaemlékezése szerint „az egész Sárközben 5 öregasszonyt találtam, akik ismerték a régi varrási módot és hímes főkötőket varrtak. **1902-**ben rendeztem Őcsényben és Decsen tanfolyamot, ahol az asszonyok fiatal nőket tanítottak meg erre a technikára. Őcsényben 1941 végéig dolgozott a hímző szakkör, s Aponyi grófné közvetítésével valóságos divatot teremtettek Rómában. Nem mellékes az sem, hogy 1903-tól 1939-ig 140 ezer pengő munkabért kerestek az őcsényiek.”

Az **1908-**as világkiállításon már szerepeltek a mezőkövesdi darabok, különösen a kékzöld selyemhímzésű díszpárnák arattak nagy sikert.

1911-ben háziipari szövetkezet létesült Mezőkövesden, ahol a párnákon kívül népviseletbe öltözött babákat, papucsokat is készítettek.

A legnagyobb budapesti társadalmi esemény **1911**-ben történt, amikor a Széchenyi bál rendezőbizottsága „Matyó lakodalom" címen az Operaházban rendezte meg a farsang elit bálját. A lakodalmas nép között mintegy 120 társaságbeli személy szerepelt. Az operabál nyomán Izabella főhercegné személyesen vett részt Mezőkövesden a matyó lakodalomban.

Az operabál, s a főurak „érdeklődése" jó értelemben vett divatot indított Pesten, mely Tüdős Klára munkássága idején érte el csúcspontját. Tüdős Klára az 1920-as évektől az Operaház jelmeztervezője, rendkívül művelt és széles látókörű asszony volt.

Nemcsak népi ihletésű színpadi kosztümjeivel aratott sikert, hanem a fennmaradt írások, ruhatervek arról tanúskodnak, hogy „Pántlika" nevű szalonjában rendkívül divatos, népi ihletésű ruhadarabok készültek. Tervei a népművészet valódi ismeretéről tanúskodnak, igyekezett megismerni a népi technikákat is. 1939-ben Nagylócon kéziszövő telepet alapított, mely nemcsak munkát biztosított a helyi asszonyoknak, hanem alapanyagot is szállított műhelyének.

1896-os millenniumi ünnepségekre, *Jankó János* néprajztudós kezdeményezésére egész néprajzi falu épült a Városligetben. Az ezredéves kiállítás faluja funkciójában próbálta bemutatni a falusi életet: parasztokat, állatokat hoztak vidékről, akik nemcsak mindennapjaik színterét ismertették meg a látogatókkal, hanem táncokat, szokásokat is eljátszottak, lakodalmat ültek.

1899-ben az első néptánctalálkozót Angliában rendezték, a hagyományos zene és tánc bemutatására.

1935-ben szintén Angliában volt az első világfesztivál, Londonban. Magyarországról is utaztak ki táncosok (Bokréta válogatott: Szany, Derecske, Mezőkövesd, Kalocsa).

Az **1920-as** évektől az egész országban különböző népművészeti bemutatókat tartanak.

1926-ban tartják Kodály Háryjának bemutatóját az Operaházban, s szinte ezzel egy időben a csákvári működvelő parasztcsoport is előadja a művet. A daljáték szövegírója és a csákvári előadás betanítója az a *Paulini Béla*, akit a Gyöngyösbokréta mozgalom megalapítója és szervezője címen tartunk számon.

1931-1944 Gyöngyösbokréta néven azt a rendszeresen visszatérő színházi bemutatósorozatot értjük, mely parasztcsoportok tánc-, ének- és játék bemutatóiból állt. Minden év augusztus 20-án, Budapesten találkoztak a csoportok, s a bemutatókon keresztül egy sajátos kulturális mozgalom bontakozott ki. Az ünnepélyes keretek között, a Városi Színpadon látott műsoroknak ezúttal csak egy lényeges vonását emelem ki: először látott az ország népe és az idelátogató külföldi magyar néptáncot.

Sajátos, a hagyományőrzés szempontjából jelentős népművészeti mozgalom szerveződött, mely egyedülállóan nagyszámú paraszti tömegeket mozgatott meg. Több mint 100 falu csatlakozott a „Bokrétához", s a Bokréta Szövetségnek 3500-4000 tagja volt.

Az első világháború elvesztése és a trianoni békeszerződés okozta sokk után, a területének és népességének kétharmadát vesztett ország számára a megbántott nemzeti önérzet ma-

gára találását is jelentette ez a korszak. A saját kultúra értékeit hangsúlyozta, s a nemzeti műveltség fejlesztésében látta a kibontakozás lehetőségét.

A Bokréta néptáncmozgalmunk szervezettségének első korszaka. Eredményei közül a csak a legfontosabbakat említem: tudatosította a falusiakban kultúrájuk értékeit; először látott Budapest és az ország népe néptáncot, s a szakértői hálózat létrehozásával megindult a filmezés, a néptánc és népzenei anyagok gyűjtése, és archiválása. Jelentős volt a turisztikai vonzata is.

A Vallás és Közoktatásügyi Minisztérium és a Belügy- és Kereskedelmi Minisztérium 1934-ben közös rendeletet adnak ki a Szövetség támogatására és szakmai ellenőrzésére.

A hiteles népművészet bemutatásának ellenőrzését a Magyar Néprajzi Társaság felügyelete alá helyezik. Gönyei Sándor fotói és a Néprajzi Múzeumban ma is őrzött filmek, gyűjtések, ezeknek az ún. „hitelesítési" akcióknak az eredményei.

Ugyancsak a szervezeti összefogást sürgetnek az ún. „népipari cikkek" gyűjtésére, kiállítására és árusítására is. Ilyen cikkeket a továbbiakban az IBUSZ-on kívül csak a Bokréta Szövetség árusíthat szervezetten.

1945 után

A hazai folklórmozgalmak második korszaka az 1945 utáni évek. A „néptánc" a sok száz és ezer néptáncegyüttes, a kultúrversenyek népünk „életörömét" és művészi alkotó tehetségét példázták. A politikai és protokolláris ünnepségekről, a május 1-i felvonulásokról nem hiányozhattak a táncosok. A „kárhoztatott" Gyöngyösbokrétát sikerült átöltöztetni az állami és társadalmi ünnepeket egy ideig elmaradhatatlanul kísérő népművészeti revüvé.

„A folklór (az ötvenes évek elejétől) szerves, tudatos részévé vált a kulturális politikának. (...) Ez a folklórnak jó volt, mert szinte állami rangra emelte a nép írástalan műveltségének értékeit. Az intézményes támogatás azonban túlságosan hivatalos keretet öltött, s ezzel éppen a további spontán folyamatokat gátolta. A hivatásos együttesek, az intézményes amatőr néptánccsoportok érthetően maradandó művészi értékeket akartak, vagy véltek létrehozni, s ezt mindig csak a színpadi kultúra, a színházi produkció, az individuális alkotások keretében képzelték el, más úton, lehetőségen nem is gondolkodtak Pedig a folklórban javarészt ettől eltérő tendenciák, vonások uralkodnak." (Martin György)

A népi alkotók, szintén szovjet mintára, állami kitüntetésben részesültek. Ekkor alapítják a Népművészet Mestere (1953) díjat. Kitüntetettjeink azonban, ellentétben a Szovjetunió példájával, mindig olyan népi alkotók – Kántor Sándor, Király Ilus, Kiss Jankó Bori, Kapoli Antal – akiknek díjjal való elismerése ma is a szakma megbecsülésével párosul, és életművük etalon.

A háziipari szövetség ajándéktárgyainak árusítását már a két világháború között sokan támadták. Veres Péter (1897-1970) idegennek állította mindazt, amit a városi polgár, a „középosztálybeli úriember" paraszti „kultúrkincsként" ünnepel. Erdei Ferenc (1910-1971) az „ál-iparművészeti" termékeket, a parasztlét „válságtermékének" ítéli. Győrffy István (1884-1939) arról ír, hogy mennyire szükség volna arra, hogy a minisztériumokban a népművészeti, néprajzi kérdésekben képzett szakemberek irányítsanak. „A hagyományos formákat nem tartják művészinek. Stílusuk nem hagyományos, hanem egyéni vagy idegen. A fazekasok nagy

része még őrzi a hagyományos formákat, de a hivatalos támogatással meghonosított idegen színek és díszítmények miatt gyártmányaik a hagyomány szempontjából teljesen értéktelenek."

A szovjet típusú hagyományőrzés évei – 1960-1970

A 60-as évektől művelődéspolitikánk az amatőr művészeti együttesek fenntartásával, fórumok biztosításával, az állami szakmai felügyelet kiépítésével támogatta a szabadidő hasznos eltöltését és a szocialista embertípus nevelését. A közműveltség szempontjait háttérbe szorította a színpadi produkció: a minősítések, fesztiválok, versenyek.

A Népművelési Intézetben megindult a táncoktató képzés, kiépült az országos és tájfesztiválok rendszere, a szolnoki és zalaegerszegi fesztiválok koreográfiai, együttesi versenyein komoly művészi eredmények születtek. Tudósaink a szisztematikus gyűjtőmunka eredményeit könyvekbe, monográfiákba foglalták, s a tanfolyamokon a leendő táncpedagógusok eredeti táncfolyamatokat tanultak. Martin György: Magyar tánctípusok és dialektusok és Pesovár Ernő: A magyar tánctörténet évszázadai című könyve számos kiadást megért és rongyosra olvasták-tanulták a táncosok újabb és korosztályai.

Táncosaink itthon is nagyon népszerűek, de a külföldi fesztiválokon a műfaj soha nem tapasztalt sikereket arat.

Martin György mégis elégedetlenül kesereg: „A táncmozgalom, sokféle anyagot ismer mélységében is, de a kultúra nem érdekli."

A 70-es években politikai nyitás tapasztalható a kultúra területén. A jelenlévő és leplezhetetlen társadalmi feszültségek miatt engedett a gyeplőn a kádári „gulyáskommunizmus". Ismertté vált a három „T" (támogat, tűr, tilt) fogalma és mindenki igyekezett magát tartani a játékszabályokhoz. A külföld előtt is szeretett volna jobb színben feltűnni az ország vezetése, megnyíltak a külföldi kapcsolatok lehetőségei is, és soha nem tapasztalt támogatást kapott a terület.

Érdekes, ellentmondásos, kulturális szempontból rendkívül izgalmas, szellemileg pezsgő élet jellemezte ezeket az éveket. 1956 emléke már csak a fű alatt élt, a parasztság kollektivizálása befejeződött, a háztáji gazdaságok termékei feledtették az 50-es évek padlássöpréseit, a gazdasági reformpolitika eredményei már látszottak, a lakosság gyarapodott.

A magyar falu a 70-es években

„Képzeljük el egyfelől a politikai ideálképet, a zenés, táncos, dolgos, jókedvű népet, a kulturális forradalom áldásait, a város és a falu között eltűnő különbségeket, a kuláktalanított falut, ahol az új gazdák után az „ingadozó középparaszt" is eldöntötte, hogy belép a téeszcsébe, másfelől a kitelepített, nagy számmal perbe fogott vagy másként megalázott birtokos parasztokat, a beszolgáltatást a padlássöprésekig és a sokféle nélkülözést!

Az eddigieknél is bonyolultabb ellentmondást rejtett magában az az illúzió, hogy a parasztság, pontosabban, aki paraszt marad, megtartható hagyományos kultúrájában, ha a kívülről érkező romboló, bomlasztó hatásoktól óvják, illetőleg segítik ellenállnia azoknak."

Az 1970-es, 1980-as évek magyar falujának általános vonása lett a hivalkodó fogyasztás, a vagyoni különbségek nyílt hangsúlyozása. A növekvő bőség közepette csökkent a tradicionálisan sokra becsült takarékosság jelentősége. Az 1960-as években még az iparba eljárók nagy része is parasztnak érezte magát, s ezt fogyasztási szokásaival is demonstrálta. Mégis a külvilággal erősödő kontaktus, a TV által közvetített új, városias minták az 1970-es évektől – természetesen országosan eltérő ütemben – egyre inkább a modern fogyasztási szokások átvételéhez vezettek, amelyekben gyakran éppen a paraszti léttől való eltávolodás vágya tükröződött; olykor egyenesen a paraszti léttől való menekülés, annak megtagadása fejeződik ki egyre erősödően. Az új fogyasztási minták bevezetésével a gazdagság megítélésének is egyre újabb kritériumai alakultak ki, a korábban oly fontos „föld – állat – ház szerzésével szemben a ház, a kényelmi cikkek és a járművek szerzése, továbbá a szórakozás vált fő céllá". (Sárkány Mihály)

És akkor jött a Röpülj Páva

Vass Lajossal, a tápiószecsői asszonyokkal, a bukovinaiakkal és a gitáros Sebő–Halomossal egy ország ismert magára és fedezte fel népművészetét!

Majd jött a táncház (1980-)

Minden eddigitől különbözve, civil érdeklődők tömegével, sajtóvisszhanggal, tv-filmekkel, politikai vádakkal, megfigyelésekkel és természetesen méltatlan szakmai vitákkal.

Bodor Ferencet idézem: „Volt egy nemzedék, voltak számosan, akiknek a népművészet, a kézművesség, a hagyománykeresés egyfajta megoldásnak tűnt. Kinek többet jelentett ez, míg mások 'csak' az örömszerzés, a szórakozás módjait találták meg e mozgalomban, s ez utóbbi is óriási dolog korunkban. A lehetőségek, közös sikereik, kudarcaik, szerepük valamilyen formában összeterelte őket. Ők is hoztak új szint, új látásmódot a hetvenes évek magyar szellemi életébe. Kitágították látóhatárunkat, egyetemesebb összefüggések meglátására figyelmeztettek, segítettek egy korszerűbb magyarságkép elterjesztésében itthon és külföldön. Olyan értékeket bányásztak elő és dobtak be a köztudatba, amelyeket már majdnem mindenki veszni látott."

Az 1980-as évek – a kultúra irányítói és a népművészetekkel foglalkozók számára egyaránt nem várt módon – a népművészet reneszánsza volt Magyarországon. A művészeti csoportok nagyszerű teljesítményét a hazai és külföldi közönség egyaránt elismerte.

Az 1970-es évek új népművészeti hulláma a tárgyalkotó kultúra életére is pozitív hatást gyakorolt. A kézművesség „új reneszánsza" megváltoztatta a fiatalok tárgy- és viseletkultúráját. Népművészeti dísztárgyak készítése helyett a használhatóság, praktikum, környezetkultúra szempontjai kerültek előtérbe.

A rendszerváltást megelőzően nagyon sok szakkör működött (elsősorban kistelepüléseken) művelődési intézmények fenntartásában. A gazdasági helyzet romlásával a fenntartók a működés terheit megpróbálták áthárítani a csoportokra, ami a megszűnéshez vezetett.

Ugyancsak megszűntek, csődbementek a háziipari szövetkezetek, a forgalmazó bolthálózat minden üzlete 2001 januárjára bezárt.

Az 1982-ben alakult Népművészeti Egyesületek Szövetsége az alkotókat a megyei szervezeteken keresztül fogja össze, egyéni tagság nincs. A korábban érdekképviseleti feladatokat is ellátó Népi Iparművészeti Tanács a Hagyományok Háza tanácsadó szerveként a zsűrizést végzi.

„Kultúrát nem lehet örökölni, minden korosztálynak újra és újra el kell sajátítania és a maga képére kell formálnia". (Kodály Zoltán)

Meg kell tehát tanulnunk! A táncházas nemzedék megtanulta. Muzsikájuk által megszólaltak az archívumok felvételei, újraszülettek a táncok. Fiatalok százai keresték fel a hagyományaikat őrző falvakat. Erdély népművészetben gazdag vidéke valódi „tiszta forrásként" szolgált a kultúrára szomjas ifjúságnak.

Megalakult a Fiatalok Népművészeti Stúdiója és a nyári táborokban, alkotóházakban a régi, megtanult technikák új alkotásokban születtek újjá a fiatal kezektől.

Ez a generáció felismerte, hogy hagyományainkat, népművészetünket nemcsak azért kell ismerni, mert hozzátartozik műveltségünkhöz. Népművészetünk olyan modell, mely évszázadokon át kifejezte az ember szépérzékét, kreativitását, művészi alkotó képességét. Az a gyermek, akit kis korában megtanítanak énekelni és táncolni, aki a természetes anyagokkal – fával, gyapjúval, náddal, stb. – megismerkedve apró játékokat, használati eszközöket készít, aki a népmesehősök küzdelmeiben éli meg a jó erkölcs diadalát, az nemcsak személyiségében lesz gazdagabb. Mindezek észrevétlen átadnak egy olyan értékrendet, megtanítanak egy olyan közösségi magatartásformát, melyek az egész társadalmat gazdagítják.

„Magyar modell" néven vált ismertté a világban ez a módszer. Lényege, hogy a magyar folklórkutatás filmen, hangzóanyagon, szövegben rögzített dokumentumai, különböző terjesztő csatornákon és a visszatanítás folyamatai révén, közkinccsé válnak. A tudományos archívumok anyagainak hozzáférhetősége, a sok helyen még töredékes formában élő néphagyomány, az időszakonként meg-megújuló hazai és nemzetközi érdeklődés újra és újra megújítja népművészeti mozgalmainkat. Néptánc és népzenetanításunk, kézműves oktatásunk pedagógiai módszerei révén nemcsak az iskolákban és együttesekben lehet megismerni ezt a hagyományt, hanem a táncházakban, játszóházakban, nyári táborokban – új közösségeket teremtve – fiatal érdeklődők százai, szórakozva sajátítják el apáik örökségét.

Ami hiányzik, és ami nem következett be a 80-as évek reneszánsza után, az az „áttörés". A népművészeti új hullámnak, a „nomád nemzedéknek", az a hatása, mely a népművészettel kapcsolatos nemzeti közgondolkodást egészséges újraértékelésre készteti. Itt most nemcsak arra gondolok, hogy a 90-es években újra megjelentek az árvalányhajas, romantikus népi szimbólumok. Szerencsére nem volt nagy hatásuk! Aggasztóbb az ősi magyar gyökereket felidéző, tudományos elemzéseket nélkülöző társaságok megjelenése, de a legaggasztóbb, hogy újraéledtek közéletünkben a népi–urbánus viták. A megosztottság nem segít egy stabil nemzeti értékrend kialakításában, aminek hiányát sajnos naponta érezzük.

Vannak azonban olyan kutatók, történészek, politológusok, akik a hagyomány mibenlétének egész más vonásaira mutatnak rá. Példának Kovács Ákos munkásságát említhetem, akinek tevékenységét sokan bírálják, megállapításaival még többen vitatkoznak, de a hagyományokról alkotott kép nem lehet teljes, ha nem figyelünk az általa ismertetett jelenségekre. Hazai és külföldi tudósok gyakori konferencia témája az utóbbi évtizedben az autenticitás, az

eredetiség kérdése. Ezzel kapcsolatban tartom fontosnak megemlíteni Kovács Ákos egyik tanulmányát, melyben az új kenyér szokásának kialakulását s annak történeti, néprajzi hátterét elemzi. Röviden: a 19. század végén, az Alföldön és tizennégy dunántúli megyében fellángoltak az aratósztrájkok. Darányi Ignác földművelésügyi miniszter leiratot fogalmazott a vármegyék közigazgatósági emberei számára, melyben felhívta figyelmüket a birtokos és a munkás közötti viszony bensőségesebbé tételére. E jó viszony kialakítását mi sem szolgálná szerinte jobban, mint „a régi aratási ünnepeknek a felújítása, melynek keretében a birtokos a jól bevégzett munka után munkásait vendégül látja, s azokkal együtt örömünnepet ül". Újítsuk fel az aratási ünnepeket! Harsogta a napi sajtó, és a miniszteri leírtaknak meg lett az eredménye! A rendelet, a politikai szándék, pedig divatba hozza a történetileg sosem igazolt „hagyományokat", s arató és új kenyér ünnepek százait rendezte az ország. Összekapcsolódik ez később a Szent István-napi ünnepekkel, majd az alkotmány ünnepével, s az új kenyérrel. A múlt évben már legnagyobb hangsúlyt az ország kenyere, az új kenyér ünnepe kapta.

E példa arra figyelmeztet, hogy a hagyományok értelmezése felelősség. Társadalmi, politikai és kulturális szempontból egyaránt felveti a moralitás kérdését. A nyelv példáját említhetném. A nyelv fejez ki durvaságot, trágárságot, primitívséget, műveletlenséget, lelki szegénységét, de ugyanaz a nyelv szól a lélek gazdagságáról, a szeretetről, a szépségről. A használót minősíti, hogy mire használja!

Szintén a felelősség kérdését veti fel 2001-ben egy budapesti konferencián Alkis Raftis görög néprajz- és néptánckutató, a Nemzetközi Tánctanács (Internationale Dance Council) elnöke.

„Véleményem az, népi örökségünkre a legnagyobb veszélyt nem a modernség, nem a globalizáció, de még nem is az elüzletiesedés jelenti, hanem a csalás, hamisítás. Azaz a 'hagyományos' címszó alatt a nagyközönséget félrevezető hamisítványok."

2003-ban UNESCO (Az Egyesült Nemzetek Nevelésügyi, Tudományos és Kulturális Szervezete) egyezményt fogad el a Szellemi Kulturális Örökség Megőrzéséről.

A preambulumban hivatkozik a szellemi kulturális örökségre, mint a kulturális sokszínűség mozgatórugójára és a fenntartható fejlődés biztosítékára, a szellemi kulturális örökség valamint az anyagi kulturális javak és a természeti örökség egymásrautaltságára.

Hivatkozik a globalizáció és a társadalmi átalakulás veszélyeire, s felismeri, hogy szükség van a védelmet célzó, kötelező érvényű okmányokra. Aggodalommal hívja fel a figyelmet az örökség súlyos hanyatlására, pusztulására, az örökség védelmére fordítandó anyagi források hiányára.

Felismerve még többek között a szellemi kulturális örökségnek az emberek közötti szorosabb együttműködés és megértés előmozdításában és az ifjúság nevelésében játszott felbecsülhetetlen szerepét, 2003 októberében elfogadja az egyezményt.

Hazai törvény a szellemi örökség védelméről

A Magyar Parlament 2006-ban a XXXVIII. kihirdető törvény megalkotásával lehetővé tette az egyezmény ratifikálását, melynek eredményeképpen hazánk harminckilencedikként csatlakozott az egyezményben a részes államok sorába.

A konvenciót ratifikáló 121 ország hivatalos kultúrpolitikája megújult a törvény elfogadását követően. A hagyományos kultúrák, s a kultúrát őrző közösségek tudása felértékelődött, s nemcsak kiemelt figyelmet, hanem nagyobb támogatást is kap.

Az UNESCO Az emberiség szellemi kulturális örökségének reprezentatív listáján jelenleg 166 kulturális „elem" található.

A törvény jelentősége

A világ számára a Konvenció elfogadásával következett be ez a pillanat, ami a hagyományos szellemi kultúra szempontjából történelmi jelentőségű. A hagyomány fogalmát új szemlélettel fogalmazza meg.

Szemléletváltozásra készteti a társadalmat hagyományai értékelése szempontjából, és szemléletváltozásra készteti mindazokat, akik a folklórral foglalkoznak.

Új szemléletet hoz, mert a szellemi örökség védelmében a közösségekre helyezi a hangsúlyt, célként a kulturális identitás megőrzését fogalmazza meg. Nem a letűnt kultúrák értékeit minősíti, hanem az elő emberi örökség folytonosságára irányítja a figyelmet.

Napjaink kérdései

— Hogyan értelmezzük ma a hagyományt?
— Van-e politikai akarat és társadalmi közmegegyezés abban, hogy a hagyomány a jövő műveltségének talpköve?
— Vannak-e és megfelelőek e törvényeink a szellemi örökségünk őrzésére, megtartására?
— Vannak-e állami – intézményes, anyagi – garanciák a kérdés megoldására?
— Milyen szemlélettel értelmezzük a hagyományt? A múlt részeként képzeljük-e el, művészeti kérdésként kezeljük, avagy a jelenbe újraértelmezendő entitásnak?
— Mi az a folyamat, amelynek folytatói vagyunk, mire lehet abból építeni és mit érdemes abból a mai kulturális folyamatokba integrálni?
— Mit jelent, jelent- e valamit a népművészet az új évezred emberének?
— Érvényesek- e még a népművészetre jellemző esztétikai értékek (egyszerűség, tisztaság, természetesség), melyek a művi, a kommersz elleni lázadáshoz vezetnek?
— Van-e és milyen társadalmi vonzereje van, közösségszervező ereje van az újjáteremtett folklórnak?
— Mit intézményesítünk, és milyen szerepet szánunk és hagyunk-e egyáltalán szerepet a közösségeknek, civil mozgalmaknak?
— Van-e elég elkötelezettség, elszántság és szakmai tudásunk ahhoz, hogy ne csak „sziget" legyünk, hanem e folyamatok mozgatói?

HÉRA ÉVA

1.1.2 *Népművészet – háziipar – népi iparművészet*

Példák az utóbbi 150 év tárgyalkotó népművészeti mozgalmairól

MOTTÓ: *„… Európa nem arra kíváncsi, hogy átvettük-e mindent, amit az európai művelődés nyújthat, hanem arra hogy a magunkéból mivel gyarapítottuk az európai művelődést. Európa az egyéniséget keresi és értékeli bennünk nem a tanulékonyságot."* (GYŐRFFY ISTVÁN)

A 19. század végi világkiállításokkal kezdődtek hazánkban azok az akciók, amelyeknek célja:

A népművészet értékeinek

1. feltárása, gyűjtése
2. megismertetése,
3. népszerűsítése
4. és ennek közvetlen gazdasági hasznosítása
    - munkahelyek számának növelése
    - hátrányos helyzetű kistérségek fejlesztése
    - piacok teremtése
        - a turizmus fejlesztése,
        - a belföldi igények feltérképezése
        - és marketing révén

Ahhoz, hogy ezt ma meg tudjuk tenni, érdemes áttekinteni az azóta eltelt időszak konkrét akcióit, programjait. Cél: megtalálni azokat a már egyszer jól működött intézkedéseket, amelyek napjainkban is eredménnyel szolgálhatnak.

Kik azok, akik ezeket a programokat megvalósíthatják?

Csakis a megfelelő tudással rendelkező szakértők!

– néprajzosok,
– közgazdászok,
– iparművészek, akik a népművészetet kiindulópontként kezelik és tisztelik,
– népi iparművészet szakértői – szakáganként
– Népművészet Mesterei, Népi Iparművészek (a szervezetek hangadó, mértékadó képviselői) – szakáganként
– turizmus szakértők
– PR-marketing szakértők
– Gazdasági szakemberek

De mindezt széles civil összefogással, a lakosság és a kézművesek széleskörű összefogásával.

A 21. század elején jelentkező „népművészet” nem lehet ugyanolyan, mint egy évszázaddal, vagy akár csak 50 évvel ezelőtt, hiszen megváltoztak a társadalmi, gazdasági körülmények, s ezzel együtt az életmód, a szükségletek, az ízlésformáló tényezők. Mások a készítők és nem ugyanazok a felhasználók sem, nem is beszélve az alapanyagokról. Ez nem jelenti azt, hogy jelen állapotunkban nem beszélhetünk már népművészetről. A fogalom használatát kell megváltoztatni, átértelmezni, mivel olyan tárgyalkotókkal van dolgunk, akik tevékenységükhöz elsősorban a hagyományos tárgykészítési technikákat alkalmazzák, ezt fejlesztik tovább.

Mindenképpen érdemes kitekinteni az elmúlt 100-150 év folyamataira, hiszen a sikeres és sikertelen kísérletekből egyaránt tanulhatunk. Itt a Kárpát-medencében

A népi kultúra igazi megbecsülése a népművészet hanyatlásával, fokozatos eltűnésével párhuzamosan alakult ki. Ez azonban nem pusztán magyar jelenség, hiszen a népművészet élményszerű felfedezése nagyjából azonos időben, a 19. század végén zajlott le nálunk és egész Európában. Angliából indult ki az a mozgalom, amely az *„ipar művészi voltára”* és közvetve a népművészetre is felhívta a figyelmet. A népművészetet a népköltészethez vagy a népszokásokhoz képest Európa-szerte nagy késéssel „fedezték fel”. A népművészeti tárgyak először nagy ipari kiállításokon kerültek közszemlére, így az 1867-es párizsi, az 1873-as bécsi világkiállításon *„háziipar”* címszó alatt. Magyarországon 1876-ban alakult meg a „*Központi Háziipari Egyesület*”, amely 1883-ban beleolvad az *Országos Iparegyesület Háziipari Szakosztályába*. Az 1890-es évek végén Baross Gábor, ekkor már kereskedelmi miniszter vonta állami felügyelet alá a háziipari termelést. 1894-ben Izabella főhercegnő támogatásával a felső-magyarországi megyék népművészeti jellegű és háziipari termékeinek értékesítésére jött létre az „*Izabella Háziipari Egylet*”. Ezzel egyidejűleg szervezte meg a Bánffyhunyadon Gyarmati Zsigáné a kalotaszegi asszonyok és Buzsákon pl. a Balatoni Szövetség megbízásából a Széchenyi grófkisasszonyok a megrendelésre készített városi igényeknek megfelelő öltözködést és lakást díszítő hímzések készíttetését.

A 19. század utolsó harmadában megindult a népművészeti tárgyak gyűjtése, nemcsak a múzeumokba, hanem városi lakásokban is. Az 1880-as években már *„korsó, kanta és bokály gyűjtési mániáról”* olvashatunk a budapesti sajtóban, aminek következtében csaknem minden harmadik lakás „*egy fazekas raktárhoz hasonló*”. A 19. század fordulóját követő évtizedekben Magyarországon együtt jelentkezett a modern európai művészet és a magyar népművészet nagyszerű találkozása. Erre több szép példát említhetnénk, de különösen kiemelkedik a Zsolnay család tevékenysége Pécsett, a Gödöllői Művésztelep tevékenysége, valamint Hódmezővásárhely művészeti élete.

A kalotaszegi varrottas háziipar megteremtője, megmentője

Gyarmathy Zsigáné Hóry Etelka (1843-1910), Kalotaszeg nagyasszonya a századforduló népszerű írónője, fél évszázadon át a táj művelődési és szellemi életének irányítója, a vidék patrónusa volt. Gyarmatyné újra felfedezte a nép által már nem varrt, elfelejtett kalotaszegi varrottast, azt háziiparrá fejlesztette, ország-világgal megismertette.

Már fiatal leány korában a népművészet szerelmese lett. Járta a falvakat, rajzolta, gyűjtötte a mintákat, felfedezte az elfelejtett, a nép által már nem készített régi varrottast. Felismerte a hímzés háziiparrá fejlesztésének lehetőségét: *„A miniszter fölkérésére kiállítottam 1885-ben az országos kiállításon a kalotaszegi szobát. Több faluból szedtem össze az ágyra és rúdra való szükséges varrottasokat. Minthogy akkor már a nép nem varrta ezeket a munkákat, kinyitottam a tulipános ládákat, és azok mélyéről kerültek elő a gyönyörű régi varrottasok. Dédanyáról unokákra szállt az ősi munka, féltve őrzött kincs. De azért bizalommal adták kezembe, pedig akkor még nem sejtették, hogy ebből az átengedésből fog kihajtani az a háziipar, mely máris áldása ennek a szép vidéknek"* vallotta tevékenységéről.

1885-ös Országos Kiállítás „Háziipari Csarnokába", amivel óriási elismerést arat. Azonnal vásárolni akartak a kiállított tárgyakból, de minden kölcsönbe érkezett, csak Erzsébet királynő kapott egy 4 szél fodorvászonból szőtt, fehér pamuttal varrt menyasszonyi lepedőt.

Herceg Eszterházy Pálné is vásárolni akart egy abroszt, de nem volt eladó. Gyarmatyné csináltatni akart egyet, de ez nagy nehézségekbe ütközött, mivel Kalotaszegen már alig talált olyan asszonyt, aki a varrottast el tudta készíteni! Az „invarrást" (a dupla keresztszemes) csak egy magyargyerőmonostori idős asszony tudta elkészíteni, aki fiatalokat tanított be, így készült abrosz Herceg Eszterházy Pálnénak. Ez volt a kiinduló alap, az első pénzért értékesített darab. Először csak ímmel-ámmal hímeztek az asszonyok, – ahogy Gyarmatyné leírja, – úgy viselkedtek, mintha neki tennének szívességet. A szervező kisebb ajándékokkal (kalács, kisebb tárgyak) látta el „bedolgozóit", akiket Ő látott el alapanyaggal és fel is vásárolta termékeiket. A főúri rend hölgytagjai segítették a tevékenységet hatékony piackutatással, így néhány év alatt fellendült a kalotaszegi háziipar. Gyarmatyné a nagyobb városokban a varrottas hímzésről előadásokat tartott, így népszerűsítette a népi és elsősorban a kalotaszegi hímző kultúrát. Bolthálózatot szerveztek, ahol rögzített áron értékesítették termékeiket.

A Gyarmathyné által bemutatott varrottasok első nemzetközi sikerüket az 1887-es brüsszeli kiállításon aratták. (A megrendelők között ott volt a belga királynő is!) Ezt követte az 1890-es bécsi gazdasági és erdészeti kiállítás, amelyen a varrottasokat díszoklevéllel tüntették ki. Az árusítással egybekötött kiállítás olyan jelentős anyagi sikert hozott, hogy a nyitvatartási három hónappal meghosszabbították. A varrottasok az 1904-es St-Louis-i világkiállításon is hírnevükhöz méltóan szerepeltek. Az 1905-ös liege-i kiállításon a kalotaszegi varrottasokat újra díszoklevéllel tüntették ki. A sikerek folytatódtak az 1905-ös milánói, az 1908-as londoni és az 1909-es berlini népművészeti kiállításon.

Gyarmathyné kitűnő gyakorlati érzékkel intézte az egyre szélesedő vállalkozás üzleti részét. Kapcsolatot teremtett áruházakkal, bazárokkal, bizományosokkal, divatszalonokkal, múzeumokkal. Árjegyzékeket küldött, rendeléseket vett fel, könyvelt. Levelei bejárták az országot, egész Európát, eljutottak Amerikába is, a leveleket pedig követték a gyönyörű varrottasok. 1891 őszén Bródy Sándor a következőket írta Gyarmathy Zsigánénak: *„Egy pár hónapig Itáliában jártunk és csaknem minden városban találtam kalotaszegire, az antikváriusok azt mondják reá, hogy magyar csipke és szeretik".*

Gyarmathyné alkalmazkodott a piac igényeihez, a régi párnák helyett inkább a polgári, főúri lakásbelsők ízlésének megfelelő asztalterítőket, futókat, függönyöket, térítőket varratta!

Mennyit jövedelmezett a varrottas háziipar? A Kolozsvári Kereskedelmi és Iparkamara jelentései szerint Gyarmathy Zsigáné nyolc kalotaszegi községből - Magyargyerőmonostor, Körösfő, Sárvásár, Nyárszó, Bánffyhunyad, Damos, Magyarbikal, Zsobok - 200-400 asszonyt és leányt foglalkoztatott rendszeresen.

A varrottas háziipar fellendítette a kendertermelést is, mely évente 6-700 forintot jövedelmezett. Később a kalotaszegiek éves keresete a 10-12 000 forintot is elérte. Gyarmathyné adatai szerint a legtöbb varrottast a körösfőiek készítették: „*csak az egy Körösfőre bement varrottasért vagy 10 000 forint*" írta büszkén.

A bánffyhunyadi állami iskolában 1884-től a női kézimunka felügyelője Gyarmathyné volt. A leányok hetente háromszor foglalkoztak kalotaszegi varrással és az év végi vizsgák alkalmával nagy népszerűségnek örvendő kiállításokat rendeztek. Az 1897-98-as tanévtől kezdve az iskolában kétéves kézimunka tanfolyam indult, amelyre évente 12 tanulóleányt vettek fel a környező falvakból. 1901-ben saját költségén három hónapos kalotaszegi varrótanfolyamot szervezett, amelyen Arad megyei Bukovinából áttelepült csángó asszonyok is részt vettek.

Gyarmathy Zsigáné segítette a Kalotaszegre látogató képzőművészeket is. Az ő vendégeként járt és festett a vidéken Munkácsy Mihály, akinek felesége a párizsi estélyeken gyakran jelent meg kalotaszegiben, az angol Walter Crane, a preraffaeliták vezére stb.

Hágából 1906. szeptember 21-én írott levelében Jan Van Essen holland festő számára varrottast kért, majd így folytatta: *„Alig várom már azt az időt, hogy az itteni tapasztalataimmal gazdagodva oly hosszú távollét után ismét festhessem Kalotaszeget, népét és bájos vidékét"*

Szellemi végrendeletében a kalotaszegi magyar népet jelölte meg örököséül: *„A kalotaszegi varrottas az a magyar háziipar, amelynek fejlesztését, terjesztését rátok hagyom örökül, ti vagytok hivatva, hogy folytassátok azt, amit én elkezdtem.*" A kalotaszegi varrottas háziipar azóta is életet adó kenyeret jelent a kalotaszegi magyarságnak. Ez nagyrészt Gyarmathy Zsigánénak köszönhető.

A felvidéki (Hont vármegyei) háziipar megmérettetése az ipolysági gazdasági kiállításon 1910-ben

THÉK ENDRE lontói földbirtokos a Hontvármegyei Gazdasági Egyesület 1907. szeptember 26- i ülésén felvetette „*hogy a gazdasági egyesület 1908. évben rendezzen vármegyei általános gazdasági és ipari kiállítást azon célzattal, hogy egyrészt megismerve, hogy mink van, azt fejlesszük, annak piacot teremtsünk, másrészt meglássuk a vármegyénk gazdasági életében mutatkozó hiányokat – azokat pótoljuk, s végül, hogy minden kiállítás nemes versenyt váltson ki az iparos és gazdaközönség körében*."[1] Más megfogalmazás szerint „*A kiállítás célja: a két törvényhatóság* [Hont vármegye, valamint Selmecbánya és Bélabánya szabad királyi városok] *mint egy vármegyei testvértestület mezőgazdasági, ipari és kereskedelmi képének bemutatása,*

1 Bolgár 1910, 107.; idézi: Csáky 2007c, 85. Thék Endre kezdeményező szerepéről lásd még például: Ivánka 1910a.

s az iparilag és kereskedelmileg értékesíthető termények és anyagok föltárása és megismertetése" volt.[2]

A rendezvény tervezetében kezdettől szerepelt a néprajz is:

„*A kiállítás néprajzi csoportjának eszméjét Nyáry Alfonz báró vetette fel. Semayer Vilibáld dr. az M. N. Múzeum Néprajzi Osztályának vezetőjével közölte az eszmét. Majd a Hontmegyei Gazdasági Egyesület vezető férfiaival beszélték meg a dolgot, s abban állapodtak meg, hogy a gazdasági egyesület a néprajzi rész egybegyűjtésére és kiállítására 1000 koronát ad, s az így kiállított anyagokat a Nemzeti Múzeum a kiállítás után beszerzési áron átveszi. A gyűjtés és kiállítás eszközlését a Nemzeti Múzeum végzi, Semayer Vilibáld dr. felszólítására aztán én vállalkoztam e munkára*" – olvashatjuk GYÖRFFY ISTVÁN egyik cikkében.[3]

A kiállítás tervezetében a néprajz az alábbi módon volt jelen:

„VI. Főcsoport. *Háziipari kiállítás. Kiállítható minden helyi háziipari készítmény, a nyírfasöprűtől a varrottasig, s minden helybeli műkedvelő által készített dolog*. […]

IX. Főcsoport. *Néprajzi, tanügyi és egészségügyi kiállítás. Kiállítható minden a megyei népéletre, s annak néprajzi jellegére vonatkozó tárgy és ábrázolat, valamint a megyei népoktatást szolgáló könyvek, taneszközök stb. – Minden a megye történetére vonatkozó mű, emléktárgy és lelet, a megyei családok emlékei, okmányai és gyűjteményei, valamint az egészségi viszonyainkat és egészségügyi szolgálatunkat feltüntető ábrázolat és kimutatás, s az erre vonatkozó intézmények és dolgok bemutatása*."[4]

A helyi lap – amely minden alkalommal kiemelte a Néprajzi Múzeum szerepét – a megye lakóit is gyűjtésre buzdította, például:

„*Amint velünk közlik, a kiállítás egyik legnagyobb része a néprajzi kultúrtörténelmi rész lesz, melynek rendezését – sőt, az anyaggyűjtés egy részét is – az Ortografiai* [helyesen Etnografiai] *Múzeum igazgatósága volt szíves elvállalni. Kérjük a vármegye közönségét, ha valamely művészi, iparművészeti, régészeti vagy néprajzi szempontból csak valamennyire is érdemes tárgy van a birtokában, jelentse be a kiállításra*!"[5] „*Amint már lapunk múlt számában is jelentettük, a kiállításnak egyik legvonzóbb része a néprajzi osztály lesz, melynek rendezését – sőt, az anyaggyűjtés egy részét – az Etnografiai Múzeum igazgatója, Semayer Vilibáld vállalta el.*"[6] SEMAYER igazgatóőr, a Magyar Nemzeti Múzeum Néprajzi Tárának (a későbbi Néprajzi Múzeumnak) a vezetője a gyűjtésben nem vett részt, viszont néprajzi szemleúton járt Hont vármegyében[7] és a néprajzi kiállítás koncepciójának a kialakításában, valamint a berendezésében segített GYÖRFFYnek.

GYÖRFFY ISTVÁN (1884–1939), a Magyar Nemzeti Múzeum Néprajzi Tárának fiatal gyakornoka, a Néprajzi Múzeum igazgatóőre, budapesti tudományegyetem Néprajzi Tanszékének alapítója, valamint (átvitt értelemben és szó szerint is) iskolateremtő tanára, kisebb meg-

2 Honti Lapok 1910a, 2.

3 Györffy 1910a. Báró Nyáry Alfonz ipolyszalkai képviselő kezdeményező szerepéről lásd még például: Bolgár 1910; idézi: Csáky 2007c, 85.

4 Honti Lapok 1910a, 3.

5 Honti Lapok 1910b.

6 Honti Lapok 1910c.

7 A Magyar Nemzeti Múzeum igazgatósága 1911, 125.

szakításokkal 1910. augusztus 26. és november 21. között tartózkodott és folytatott kutatást Hont vármegyében.[8] Gyűjtőmunkája – amelyhez nagy segítséget kapott például BOBÁL SÁMUEL egyházmaróti és KRAMÁR SAMU lissói evangélikus lelkészektől[9] – eredményes volt. Ennek és a tárgyakat beküldő hontiaknak volt köszönhető, hogy a Hont vármegye Törvényhatósága által a Hontvármegyei Gazdasági Egyesület közreműködésével a megyeszékhelyen, a környék gazdasági, kereskedelmi, társadalmi és kulturális központjában, Ipolyságon 1910. szeptember 24. és október 2. között megrendezett Hontvármegyei Gazdasági és Ipari Kiállítás, valamint (a már említett SEMAYER VILIBÁLD, és például REPICZKY EMILNÉ, MAILÁTH MARGIT, MAYER ILI[10] segítségével) a vármegyeházán kialakított néprajzi részleg nagy sikert aratott. Joggal jegyezte meg – a kezdeményező érdemeit is kiemelve – a kiállítás bezárása után egyik cikkében IVÁNKA ISTVÁN:

„*A néprajzi kiállítás jeles szakférfiak által rendezve elsőrendű érdekessége volt a kiállításnak. S hogy e férfiakat nekünk megszerezte, szíves köszönettel tartozunk Nyáry Alfonz bárónak.*”[11]

A néprajzi kiállításnak (Függelék 1.) körülbelül a felét tette ki az önként vállalkozó kiállítók által beküldött anyag, a másik felét GYÖRFFY gyűjtötte. A fő rendező a tárlatról külön cikkben számolt be, amelyben a viseletdarabokat, a kerámiákat, az „ősfoglalkozásokat” egyedül képviselő pásztoréleti tárgyakat, valamint a három szobában elosztott 60 darab eredeti fotót emelte ki[12] (Függelék 2.). A kiállított kerámiákról (és „régiségekről”) SCHMIDT TIBOLT cikkéből[13] (Függelék 3.) értesülhetünk, s a helyi lap a háziipar-kiállítás bemutatásának is szentelt egy írást[14] (Függelék 4.).

A GYÖRFFY ISTVÁN által a Hont vármegyei kiállításra gyűjtött néprajzi tárgyak – az eredeti tervnek megfelelően – a Néprajzi Múzeumba kerültek és ma is megvannak (ltsz.: 86902–87191).[15] A 294 darab tárgy az alábbi településekről származik: Bagonya (7), Bakabánya (77), Berencsfalu ((2), Bernece (8), Dacsólam (11), Drégelypalánk (13), Egyházmarót (4), Hídvég (2), Hont (3), Ipolyság (3), Korpona (9), Kőkeszi (1), Lissó (13), Litva (45), Lontó (2), Nádas (4), Nagycsalomja (9), Ősöd (2), Szénavár (2), Szeteharaszt (1), Terény (27), Teszér (41), Visk (5), Zsember (3).[16] A kollekció tárgycsoportok szerinti megoszlása: kerámia (122); viselet (89); lakástextil (24); bútor, lakásfelszerelés (12); háziipar, kismesterség (8);

8 A Magyar Nemzeti Múzeum igazgatósága, 1911, 127. Szilágyi Miklós szerint (1984. 581.) augusztus 15. és november 20. között gyűjtött Hont vármegyében. Megjegyezzük, hogy 1909-ben is kutatott a területen, amelynek eredményeit azonban csak az 1930-as években közölte: Györffy 1930a; 1933a; 1933b, 31–32.

9 Bolgár 1910, 111.

10 Bolgár 1910, 111.

11 Ivánka 1910b, 2. A néprajzi kiállításon tárgyakkal szereplő, résztvevő személyeknek kitüntetéseket is átadtak. Lásd erről: Györffy 1910a; Ivánka 1910b, 2.; Honti Lapok 1910f.

12 Györffy 1910a.

13 Schmidt 1910.

14 Honti Lapok 1910e. A néprajzi kiállítás néhány archív fotóját Somogyi Katinka magángyűjteményében Csáky Károlynak sikerült megtalálnia. Lásd például: Csáky 2007c, 83, 84, 87, 88.

15 Szilágyi 1984, 581.

16 Szilágyi 1984, 581.

földművelés (2); pásztorkodás, állattartás (26); halászat (3); táplálkozás (7), szokástárgy, hangszer (1).[17]

GYÖRFFY a gyűjtésre kapott 1000 koronával a kiállítás zárónapján, október 2-án számolt el. A fennmaradt *Elszámolási jegyzék*ben olvasható: I. Tárgyi kiadás (tárgyvásárlás, fényképek kidolgoztatása): 493,24 K; II. Személyi kiadások: 1. Vonat, vasúti fiáker, vasúti hordár, podgyász: 84,30 K; 2. Egész- és félnapos kocsik a megye „feljárására": 132,00 K; Kísérőknek, küldöncöknek, napszám, borravalók, a tárgyak „hordoztatására": 40,10 K; 4. Napidíjam 25 napra á 10 K: 250,00 K; Összesen: 999,64 K[18] (36–37. ábra).

A kiállítás bezárása után is folytatta gyűjtéseit, tárgyvásárlásait, ekkor vett például egy igen értékes tárgyegyüttest, az ipolykeszi kanász teljes öltözékét pásztoreszközeivel és dudájával együtt[19]. CSÁKY KÁROLY írja: „*Az ipolykeszi pásztor kellékei nem szerepelnek Györffy többször említett tárgyvásárlási jegyzékében. Ezeket ugyanis külön vette meg, s külön is vették a múzeum jegyzékébe. A nagy leltárkönyvben 1829-es törzsszám alatt az alábbi ipolykeszi tárgyak a következő jelzetekkel szerepelnek*: *kanászduda (89601), kanászbalta (89602), karikás ostor* (*89603), dohányzacskó (89604), kanászbocskor (89605), lábszárbőr (89606), kanászgatya (89607), kanászing (89608), kanászmándli (89609), kanászkalap (89610), cifra kanászszűr (89611), tarisznya (89613)*."[20] (39. ábra)

A *Honti Lapok*ban erről az alábbiakat olvashatjuk:

„*Mellesleg megjegyezzük, hogy ez a gyerek* [az ipolykeszi pásztor] *kívül-belül annyira eredeti kanász, hogy Györffy 101 korona árán teljesen levetkőztette őtet. Az ő kosztümjét láthattuk a kiállításon tülköstül, dudástul*."[21]

A gyűjtött tárgyakról – muzeológiai értékük miatt – az alábbiakat tartjuk fontosnak megjegyezni. A kanász alapöltözete egy házi szövésű pamutvászonból készült, kézzel varrt ingből, mérsékelten bő gatyából, magyar szabó által készített, zsinórozott, pitykegombokkal díszített mellényből (mándliból) állt. A lábára bőrből készült bocskort és lábszárvédőt húzott, míg a fejére fekete posztó pörgekalap került. Az öltözetet befenekelt ujjú, posztórátéttel, gyapjúfonállal hímzetten díszített cifraszűr felsőruha egészítette ki. Ehhez az öltözethez tartozott még egy fémgombokkal kivert bőrtarisznya és egy porcelángyöngyökkel, fém pipaszurkálóval, rojtokkal díszített, kostökből készült dohányzacskó is. A kanász felszerelésének része volt egy kovácsolással készült, ívelt, háromszög alakú, dísztelen baltafej, amelynek nyelét a fejnél rézberakásos ezüstlap borítja, valamint egy szintén keményfából esztergályozott, ólomberakással díszített ostornyél és az ahhoz csatlakozó, fémkarikákkal bőrszíjakból font ostorszíj. A tárgyegyüttes egyik legszebb darabja a palóc duda. A hangszer tömlője szőrrel befelé fordított, timsósan kikészített birkabőr. A dudafejet keményfából (szilvafából) faragták stilizált, nyújtott kecskefej alakra. A szemüregeket kékszínű gyönggyel töltötték ki. A fej felületét a szarvak végéig rézszegecseléssel díszítették. A sípszár becsatlakozó részén fogazott szélű rézpalásttal borították, erősítették. A faragott kettőssípszárat gyümölcsfából (szilvafából) ké-

17 Szilágyi 1984. 583. Vö. Csáky 2007c, 93–97.

18 Györffy 1910d.

19 G. Szabó 2004. 11.; 2006, 18.; Csáky 2007b. 31.

20 Csáky 2007c, 98.

21 Honti Lapok 1910g.

szítették közepén két párhuzamos furattal. Az dallamjátszó sípszár furatán 5 játszólyuk, valamint egy hátsó oktávlyuk található (a bolhalyuk helye látszik, de nem fúrták ki). A hangszer alaphangját az oldalt lévő hosszanti nyílás adta. A sípszár elejét és oldalát finom vésett, karcolt motívumok díszítik. A fából faragott kontrasíp hosszabbítójának (*pipka*) felső végén rézgyűrű található, alsó vége V alakban nyitott, hiszen a hangszer alaphangját, kontrahangját ezeken a nyílásokon tudta a zenész beállítani és ehhez csatlakozik a fogazott szélű, kétsoros lyukmintával ellátott, alsó végén feketített színű szarutölcsér. Az alkatrészhez egy rézlánc három rövidebb gyöngysor fonalbojttal csatlakozik. A keményfából esztergályozott basszussípszár 5 darabból áll, csapokkal illeszkedik egymáshoz, végeit díszes és míves ólmozással erősítették úgy, hogy a fa alkatrészek szinte nem is látszanak. Az első bekötőcsonk, valamint az utolsó tülök csatlakozási csonkja világosabb fából készült, pipa alakú, a fa természetes görbületét követő alkatrész, amelynek felső vége ólmozott, alul fadugóval lezárt. A szaruból készült tülök palástja fogazott szélű, négysoros, áttört lyukmintával díszített. Alsó része ólomöntéssel, csipkézett szélű rézgyűrűvel erősített. A befúvócső (emlő) tőkéje világos színű fából készült, egyik végén ólmozással és rézgyűrűvel erősített, mélyen a tömlőbe ágyazva.

GYÖRFFY kiállítási beszámolójában elismerően szólt az ipolykeszi fiatal kanászról, egyben a honti palóc pásztorokról:

„*A következő teremben mindjárt szemünkbe ötlik az ipolykeszi kanász teljes díszben. Az utolsó hírmondó a régi palóc kanászok közül. Művészi keze minden szerszámján megnyilatkozik. Különben a Hont megyei magyar pásztor mind született művész, mert a faragásban legfeljebb csak a somogyi pásztor múlhatta valamikor felül, de ma már az is elhanyatlik mellette*.”[22] CSÁKY KÁROLY közli, hogy „*Egyesek szerint a kiállítás megnyitójára magát a kanászgyermeket állították be öltözetében*.”[23]

Keramika és régiségek

A *néprajzi csoport* harmadik szobáját a keramikai néprajz tölti be. A megyében a XVIII. és XIX. században divatos és használatban volt cseréptányérok és kancsók, *bokályok* ezek. Habáni és bakabányai túlnyomólag. Nem egy nagyon régi, s nagyon értékes. Ornamentikájok is a múlt századra vall, de sok a rajta levő évszámmal bizonyítja be, hogy nem a mai kor keze alkotása.

Háziiparkiállítás

A kiállítás háziipari osztálya két kisebb teremben nyert elhelyezést, az egyik terem tárgyai a háziiparnak azon termékeit [tartalmazza], melyek a Hontmegyei Gazdasági Egyesület által rendezett tanfolyamokon lettek tanítva. Ott látjuk a honti káka munkatárgyakat; díszes asztal,

22 Györffy 1910a.

23 Csáky 2007b, 34.

székek, kerevet, konzol, képrámák és a különféle kosarak és tálcák mindenféle fajtában, mely tárgyak Siposs Jenő honti kántortanító fáradozásait és buzgalmát hirdetik.

Ugyancsak e teremben vannak elhelyezve a kosárfonóháziipar-tanfolyamokon készített különféle fűzvesszőkosarak, melyeket Palást, Visk, Pereszlény és Drégelypalánk községek ifjúsága készített a tanfolyamokon a kiállításra.

Továbbá ott vannak elhelyezve a börzsönyi favillák és gereblyék és gyönyörű kivitelű hátikosarak és pincetokok.

Látható még e teremben négy faragott kép, melyek készítői pór emberek, berneceiek, kik elismerésre méltó türelemmel alkották meg műveiket, e terem díszéül szolgál a kis házi oltár és Mária-kép, melyek a lombfűrészet remekeit képezik.

A másik terem a Csizmár-szoba, melynek tárgyait Szénavár község lakói készítették, s minden egyes darabja dicséretet érdemel. Ott látható a vászonszövéshez minden szükséges tárgy, szövőszék, gombolyító gereben, tiló, guzsaly, orsó, továbbá járom, söprű, fakanál, villa stb. háztartási cikkek.

Lontóról szállított szakajtók is valóban mesterien lettek készítve.

Szóval, a két teremben kiállított tárgyak tanúbizonyságot tesznek arról, hogy megyénknek már ma szépen fejlett háziipara van.[24]

A Zsolnay-család gazdasági tevékenységének gyökerei

Zsolnay Vilmos (1828-1900) Pécs, keramikusművész, nagyiparos.

Zsolnay Miklós 1852-ben alapította meg a tönkrement (Német)lukafai keménycserép manufaktúrából a gyár elődjét, a Zsolnay Keménycserép Manufaktúrát, amit 1854-ben idősebb fia, Ignác nevére íratott. Zsolnay Ignác 10 évig vezette a kezdetlegesen felszerelt, kézi erőre berendezett üzemet. A csupán helyi piacra termelő, nyolc–tíz, a kereskedelmi tömegáruk versenyétől elszegényedett fazekast foglalkoztató üzem kőedényeket, épületkerámiákat és vízvezetékcsöveket gyártott. A tőkehiánnyal küszködő, fejlesztést és gépesítést nélkülöző műhely nem bírta a piaci versenyt. Az elárverezéstől Zsolnay Vilmos mentette meg az üzemet, amikor 1865-ben átvette a vezetést Ignác bátyjától. Ő fejlesztette az üzemet világhírű gyárrá.

A családi manufaktúrát 1868-ban jegyeztette be a cégbíróságon: „Első Pécsi Czement Chamotte és Tűzbiztos Agyagáruk Gyára" néven. A terrakották és a használati cikkek mellett leginkább dísztárgyak készítését ambicionálta. Geológiai, kerámia-technológiai ismereteket szerzett, új alapanyagok, mázféleségek után kutatott.

1874-ben a gyár vezetésébe maga mellé vette fiát, Miklóst, míg a művészi munkában két lánya segítette. Teréz a magyaros népi hagyományokat elevenítette fel, míg Júlia a keleti kultúrák díszítő motívumait alkalmazta. Munkássága ekkor már nemzetközileg is elismert volt, pedig a legnagyobb találmányok még hátra voltak. Legjelentősebbek a porcelánfajansz és az épületek díszítésére alkalmazott színes fagyálló csempe, a „pyrogránit". A Zsolnay ke-

24 Honti Lapok 1910e.

rámiák száz év múltán is eleven színekben pompáznak legszebb épületeinken: a Parlamenten, a Mátyás templomon, a Nagyvásárcsarnokon, az Iparművészeti Múzeumon.

A gyár legnagyobb üzleti sikerét és Zsolnay világhírét mégis a fémes fényű máztechnika, az „eozin" teremtette meg. (A XVI. századi itáliai mester színjátszó kerámiamáza előállításának titkát Wartha Vince vegyészprofesszor fejtette meg, és Zsolnay alkalmazta először, 1893-ban.) Az első rubin színben pompázó edényről Wartha és Zsolnay eozinnak nevezte el a mázat, mert fénye a hajnal pírjára emlékeztetett. Az 1896-os Millenniumi Kiállításon az új fémes fényű lila, zöld, kék eozin dísztárgyak elsöprő sikert arattak, s Zsolnaynak már versenytársa sem akadt, mivel ezt a technikát a világon sehol nem tudták alkalmazni. 1900-ban új korszak köszöntött be új stílussal, a szecesszió, amelyet a gyárban Rippl-Rónai József munkássága határozott meg. A század egyik legnagyobb iparosa váratlanul elhunyt 1900-ban. Halála után fia, Miklós, majd 1918-tól unokái vezették a gyárat. A két világháború közötti években Zsolnay két lánya remekműveket tervezett.

Zsolnay Teréz (1854-1944) Teréz egy gyári alkalmazottól tanult mintázni és vésni. Ezután kezdett népművészeti emlékeket, tárgyakat gyűjteni, melyből 10 000 darabból álló páratlan gyűjtemény jött össze. Teréz a díszítésben a népi, magyaros motívumokat képviselte. Férjét, Mattyasovszky Jakabot egy bálon ismerte meg, aki geológusként az egész ország területén kutatásokat végzett, s ezzel nagy segítségére volt apósának, Zsolnay Vilmosnak a legtökéletesebb agyagfajták megtalálásában. Életét teljesen a családnak szentelte, ő volt a ház asszonya. Maga puritán polgári életvitelt folytatott, de gyerekei kitaníttatására, nevelésére nem sajnálta a pénzt. 70 éves korában kezdte el megírni a gyár történetét, melyet 90 éves koráig írt (csaknem 2500 oldalas anyaggá alakult). A könyvet, melyet lánya, Mattyasovszky Margit fejezett be, „édes gyermekeinek" címezte.

„Gödöllői iskola" összművészeti tevékenysége

A gödöllői művésztelep tagjai, festők, képző- és iparművészek (Körösfői-Kriesch Aladár, Nagy Sándor, Toroczkai-Wigand Ede, gróf Zichy István, Moiret Ödön, Remsei Jenő, Raáb Ervin, Juhász Árpád és mások) a népművészetet a művészi elvek legtisztább, legharmonikusabb értékeként tisztelték és a tiszta kútfők keresésével a nemzeti művészet létrehozásán fáradoztak (Gellér-Keserű 1987). Mint ismeretes, a művésztelep tagjai rendszeresen járták az egzotikusnak vélt színes népművészetéről legismertebb vidékeket. Ennek nyomán született a Malonyay Dezső nevével fémjelzett ötkötetes sorozat is (Malonyay 1907-1922), amelynek első kötete Kalotaszeg népművészetét mutatta be a művésztelep tagjainak helyszínen készült illusztrációival. A művészek ezek után az egész országot bejárva készítették el a további kötetek illusztrációit. Ez az ötkötetes munka napjainkig az egyik legjobb reprezentánsa a magyar népművészetnek.

A szövőműhely létrehozása

A későbbi művészettörténeti szakirodalom kezdetekben a művészeti iskola tevékenységi körei közül elsősorban a szövőműhely létrehozását emelte ki. Művészi tervezések és helyben történő kivitelezés és árusítás jellemezte ezt a tevékenységet. A művészi műhelymunka előzmé-

nyeit a hazai szőnyegszövő munkákban kell keresnünk. Már korábban is terveztek művészi szőnyegeket, amelyeket a Pozsonyi Állami Szövőiskola, Torontáli Szőnyeggyár RT nagybecskereki gyára, valamint Kovalszky Sarolta németeleméri (Torontál megye) szőtt le, ahol Guilleaumme Margit volt a vezető szövőnő.

E műhelyek tevékenysége azonos törekvések mentén látszik kibontakozni: fel akarták eleveníteni az egyszerű, már-már feledésbe merült háziipari technikákat.

Az alap a népművészet lett és erre születtek a művészi tervek. Körösfői-Kriesch Aladár mintalapok sokaságát adta ki, az egész koncepció a skandináv mintára született.

Számottevő állami támogatásban a kísérlet nem részesült.

Kovalszky Sarolta németeleméri kisüzemét 1903-ban ajánlotta fel a kultuszminisztériumnak és így kerültek a torontáli szövőszékek a munkásokkal, a vezető Guilleaumme Margittal együtt Gödöllőre.

A szövőműhely új vezetője 1905-től Leo Belmonte lett, aki francia klasszikus képzésben részesült és első szövött képeit már 1905-ben bemutatták Budapesten. (érdekesség, hogy Zichy István egyengette Leo Belmonte útját.) A szövőműhely tevékenységét 1907-ben Pécsett nagydíjjal jutalmazták.

Az itt készült szőnyegeket elsősorban chilim, vagy torontáli technikával szőtték, amit Erdélyben, Székelyföldön török szőnyegnek is neveznek.

A másik vonal az egyedi művészi szőnyegek leszövése volt, Körösfői-Kriesch Aladár vezetésével. A műhely az Iparművészeti Iskolához tartozott Krisch Lura vezetése alatt. 1939-től Remsey Ágnes irányította a munkát, csomózott szőnyegek készültek 20-25 szövőszéken és Békésszentandrásra is készítettek terveket ebben az időszakban.

A szövőműhely egészen az 1970-es-80-as évekig működött, de a Második Világháború után már szinte csak vegetált. Remsey Flóra, Szekeres Erzsébet iparművészek munkái felvetik a kérdést, beszélhetünk-e a gödöllői szőnyegről?

Népi Iparművészet 1951-óta

A Magyar Néprajzi Társaság és a Népművészeti Intézet Győrben 1952 novemberében megtartott tanácskozása új korszakot nyitott az „élő népművészet" alakulásában a főreferátumot Kresz Mária tartotta. (*Kresz Mária: Népi díszítőművészetünk fejlődésének útjai. Ethnographia 1952. LXIII. 10-43*)

A tanácskozás határozati javaslatai között első helyen szerepelt, hogy előterjesztést intéznek a kormányhoz: létesítsenek olyan szervezeteket, hozzanak ehhez szükséges rendeleteket, amelyek képesek az alkotó népművészek támogatására. Ehhez a tanácskozáshoz köthető a népi iparművészet fogalom bevezetése is.[25]

25 1953-ban a 2034/1953. MT-határozat, valamint a 34/1953/VII.7.) MT számú rendelet értelmében megalakult a Háziipari és Népi Iparművészeti Szövetkezetek Országos Szövetsége (HISZÖV) és a Népi Iparművészeti Tanács (NIT). A jogszabály a HISZÖV feladatává tette a háziipari és népművészeti szövetkezetek irányításának felügyeletét. A Népi Iparművészeti Tanács bíráló és ellenőrző szerv lett. A HISZÖV elnöke egyúttal a NIT elnöke is volt, és a HISZÖV népművészeti osztályának vezetője a NIT titkára lett. A NIT tagjai a Népművelési Minisztérium, a Néprajzi Múzeum, a Népművelési Intézet, a Képző- és Iparművészeti Szövetség, az OKISZ képviselője, a

Itt született meg a Népi Iparművészeti Tanács létrehozásának gondolata, majd megalakult a Háziipari és Népi Iparművészeti Szövetkezetek Országos Szövetsége, a HISZÖV. Az elmúlt mintegy ötven évet korszakolják a szakemberek, bár időben még nem akkora a távolság, hogy lezárt, vagy egyáltalában elmélyült kutatásokról lehetne szó.

Az akkori eredményekhez tartozik még, hogy a kimagasló alkotótevékenységet végző népművészek kitüntetésére külön kormányrendelet biztosította a *Népművészet Mestere* oklevelet és a vele járó pénzjutalmat, amely első ízben 1953. augusztus 20-án került kiosztásra a Parlamentben. Ez napjainkig mintegy 350 személy elismerését jelenti a tárgyalkotó népművészeti szakágban.

Érdemes azonban visszatekinteni az 1953. aug.8 - okt.15-ig rendezett *„Népművészet és Iparművészet”* című nagyszabású kiállításra is, amelyet a Műcsarnokban rendeztek meg.. A kiállításon megjelenített népművészeti rész két egységből állt: *„a népi díszítő művészet múltbeli és jelenbeli alkotásaiból’*. A munkatársak között találjuk Kresz Máriát, Fél Editet, és a szerkesztőt Balassa Iványt

A Képzőművészeti Körök IV. Országos Kiállításán 1955-ben, melyet a Népművészeti Intézet rendezett, első ízben kerültek bemutatásra a díszítőművészeti szakkörök munkái is.

Ortutay Gyula „Eleven, vagy múzeumi kultúra” című cikkében ismételten állást foglalt a népművészeti hagyományok kutatása és a megfelelő formában való alkalmazása mellett.

A Népművészeti Intézet kezdeményezésére országos népművészeti szakági pályázatok, alakultak, így 1963-ban a Kis Jankó Bori emlékére meghirdetett országos hímzéspályázat Mezőkövesden[26], 1966-ban a Gerencsér Sebestyén emlékére meghirdetett országos fazekas pályázat Siklóson, 1967-ben a „Sárközi Emlékdíj”- Országos szőttes pályázat Szekszárdon., illetve id. Kapoli Antal emlékére Országos Faragópályázat Balatonlellén.

Az elmúlt évtizedekben a pályázat kiírásában, bonyolításában, a konferenciák rendezésében a NIT, a Népművelési (majd Magyar Művelődési) Intézet és a Hevesi Népművészeti Szövetkezet vette át a szervezést és a rendezést.

Népi iparművészetünk 1953-1973-ig tartó időszakának bemutatását szolgálta a Nemzeti Galériában (a későbbi Néprajzi Múzeum épületében) 1973 július-augusztusában megrendezett kiállítás.[27] Jellemző módon ez a kiállítás is a következő tagolásba mutatta be a műfajokat: fazekasság, hímzés, faragás, szőttes, végül mesterségek szerinti bontásban sorolta fel a népi iparművészeket.[28]

A magyar népi iparművészet negyed százada (1953-1978) címmel rendezték meg szintén a Néprajzi Múzeumban 1978-ban azt a kiállítást, amit Nagy László a NIT elnöke irányított. Ezt követte 1981-ben *A Népi Iparművészet ma* című tárlat, amit a NIT anyagából Szuhay Péter, a múzeum munkatársa rendezett. Ennek az időszaknak összegzéseként került

---

Helyiipari Minisztérium (utódja a Könnyűipari Minisztérium) küldötte és két kiváló népművész lettek. A későbbiekben a NIT munkájában a Belkereskedelmi, a Könnyűipari Minisztérium küldöttei is részt vettek.

26 A nagy országos pályázatok az adott Megyei Tanácsok, a Népi Iparművészeti Tanács, a Háziipari és Népművészeti Szövetkezetek Országos Szövetsége és a Népművelési Intézet szervezésében és rendezésében születtek meg.

27 A kiállítás címe: A NÉPI IPARMŰVÉSZET 1953-1973.

28 A felosztás: 1.fazekasok, 2.hímzők, 3.faragók, 4.szövők és 5.népi kismesterségek.

bemutatásra 1983-84-ben *„A magyar népi iparművészet 30 éve”* című kiállítást, amely 800 m^2-en mutatta be az akkori alkotók és közösségek munkáit.**29**

A Néprajzi Választmány elnöke Balassa Iván rendkívül fontos kérdésnek tartotta a néprajz – népművészet – népi iparművészet kialakulásának figyelemmel kísérését. A NIT a TIT Néprajzi Választmánya, illetve Budapesti Szakosztálya a HISZÖV támogatásával 1974-ben a Kossuth Klubban a népművészeti szövetkezetek vezetői és művészeti irányítói részére indította rendszeres továbbképzést. Az előadások a néprajz alapfogalmaival, más tudományokhoz való kapcsolataival, a népi díszítőművészet egyes ágaival, a művészetek között elfoglalt helyével, az egyes vidékek népművészetének elemzésével, továbbá a határon kívüli magyarság, a hazai nemzetiségek és a környező népek népművészetével foglalkoztak.

Erre az időszakra tehető Kresz Mária értékelése *„A népi iparművészet múltja és jövője”* című korreferátumából: *„…ne a bajokról beszéljünk, hanem az ünnepi üléshez méltón, ünnepeljünk, örüljünk, vizsgáljuk meg, minek örülhetünk ennyi idő után, mi valósult meg abból, amit akkor Győrött csak áhítottunk, reméltünk. A legnagyobb eredmény, hogy él, virágzik a népi iparművészet, ez a tevékenység sok száz, sok ezer embernek kenyeret ad…”*

…az évek során megfigyelhettük, hogy egyre több jó születik: olyan tárgyak, amelyeknek formája jó, díszítése harmonikus múzeumi tárgyakon iskolázott szemünk is megpihenhet, némelyik semmivel sem marad alatta a régi népművészet remekműveinek: szép, tökéletes, művészi. …Úgy érzem, hogy reményeim valóra váltak: volt értelme a hitnek, a 25 évvel ezelőtt tett hitvallásnak (1953), hogy érdemes felvirágoztatni a régi kertet…”

Ezt a kulturális folyamatot a magyar népművészet szerves folytatásának kell tekintenünk, ami az elmúlt 50-60 évben folyamatosan változott, átalakult. Ezt a változást, megújulást az alkotói indíttatás, a társadalmi környezet, a társadalmi igény és a műbírálás (kialakított bírálati rendszer) folyamatosan alakítja, az adott kor követelményeinek megfelelően változtatja.

SZABÓ ZOLTÁN

29 Ezek után az 1990-es években az Élő népművészet címmel rendeztek tárlatokat: 1992-ben V. Országos Népművészeti Kiállítás (1992. 05.22-08.31.) Balogné Horváth Terézia rendezésében, valamint a 11. Országos Népművészeti kiállítást 1994-ben (1994. 10 14-1995. 01.09) Fügedi Márta, és W. Sáfrány Zsuzsa néprajzkutatók közreműködésével. Ezt követte a 12. Országos Népművészeti kiállítást (1996 11.22- 1997 03.03.) Magyar Művelődési Intézet szervezésében.

1.2 *Kézművesség, népi kézművesség*

A háziipari tevékenység és az amatőrmozgalmak története

A kézművesség olyan összefoglaló fogalom, amelynek tartalma a 19-20 század folyamán többször módosult, tágult, szűkült. A hagyományos paraszti kultúrában, a kézművességhez a háziiparosok, specialisták, kézműves-iparosok, kisiparosok tevékenysége és az általuk létrehozott tárgyak tartoztak.

„Háziiparos – olyan személy, aki termékeit maga, illetve családtagjaik segítségével külső munkaerő igénybevétele nélkül, kézi erővel állítja elő otthonában, a rendszerint saját maga által gyűjtött, vásárolt nyersanyagokról mások számára is.

Specialista – olyan személy, aki szakképesítés nélkül bonyolult munkák elvégzésére, irányítására alkalmas, ezt a képességét a közösség is számon tartja, igényli. Az ilyen személyek azok közül kerülnek ki, akik az egyes házi munkákban – fafaragás, szövés, varrás-hímzés, szappanfőzés stb. – különös adottságokkal és jártassággal rendelkeznek.

Kézműves-iparos – valamely szakképesítéshez kötött iparág művelője, aki kéziszerszámokkal, elemi erővel meghajtott gépek segítségével folytat termelőtevékenységet a fogyasztó számára. A feldolgozott anyag lehet a sajátja vagy a megrendelőé, díjazása pénzben vagy természetben történik.

Kisiparos – kéziszerszámokkal és mesterséges energiával meghajtott egyszerűbb gépekkel végez árutermelő ipari tevékenységet, többnyire magántulajdonban lévő saját műhelyében. Tevékenysége képesítéshez kötött, a nyersanyagot pénzért vásárolja és termékeit is pénzért értékesíti.”[30]

A fenti kategóriák, a működésükhöz szükséges közeg felbomlásával, a 19. század végétől kezdve átalakultak. Ezzel egy időben indultak a kézműves termelést, elsősorban a háziipart megmenteni kívánó törekvések, amelyek szintén befolyásolták a kézműves termékek termelését és kereskedelmét. A1867-es párizsi, és az 1873-as bécsi világkiállítás során kezdődött, majd az 1870-s években bontakozott ki többágú összefonódó törekvésként a „házi ipar” felkarolása és tárgyainak gyűjtése. E többágú mozgalom az ipar és kereskedelem, a nemzeti eszme és a kezdődő etnográfiai kutatás érdekei mentén szerveződött.[31] Ezekre a tevékenységekre pedig, ez időtől általánossá vált a népművészet kifejezés használata.

1949 után a népművészethez kapcsolható támogató és irányító elgondolások, a népművészet körébe sorolható tárgyak előállítóinak körét és az előállítás körülményeit egybemosva, mindent egyöntetűen a díszítőművészet, a népi iparművészet és háziipar fogalmak alá soroltak. (Az ide be nem sorolható szakmák a kézműipari szövetkezetekhez, vagy a magán kisiparba kerültek.)

30 Domonkos Ottó 1991. 12.

31 Kresz Mária 1968.

A mai szóhasználatban a kézművesség fogalma alá sorolódik, igen tágan értelmezve, minden eddig felsorolt kategória, az iparos munkától egészen a művészi megformálású tárgyig, elsősorban a gépesített, gyári előállítással szembeállítva.

A Magyar Kézművességért Alapítványt az Ipartestületek Országos Szövetsége (IPOSZ) hozta létre, 1993-ban. Célja a természetes anyagokat felhasználó, tevékenységüket alapvetően kézzel végző, egyedi vagy kis sorozatú, népművészeti vagy iparművészeti jellegű termékeket előállító kézművesek, a kihalófélben lévő szakmák, mesterségek felkarolása. Szemléletükre inkább a művészi megformálású tárgyak preferálása jellemző, a néphagyományból merítkező tárgyakkal szemben.

A „népi iparművész" címre ma, 44 foglalkozási ág művelője pályázhat, olyan tárgyakkal, melyek elsősorban a Kárpát-medencei kézműves hagyományokon alapulnak, és a mai kor követelményeinek megfelelő, esztétikailag igényes használati és dísztárgyak.[32]

„A gazdasági kamarákról szóló 1994 évi 16. törvény szövege ennél lényegesen tágabb körre terjeszti ki a fogalmat: a kőművestől a hegesztőn és a harangöntőn át a tűzzománc- és dísztárgykészítőig összesen 221 szakmát és tevékenységet sorolt a kézművesség körébe"[33]

Mindegyikükre igaz az, hogy így dolgozók átlátják a termelés egész folyamatát, és annak bármelyik mozzanatát el tudják végezni. Nem a gépi munka, hanem a szakismeret és a kézi megformálás az elsődleges, illetve nem a tömegtermelés, hanem az egyedi vagy legfeljebb kis szériában előállított termék a jellemző.[34]

Új fogalomként jelentkezik mindezek mellé a népi kézművesé.[35] Kialakítását az, az igény hozta létre, hogy a fenti, tágan értelmezett kézműves tevékenységekből ki lehessen választani azokat, amelyekre a Kárpát-medencében élő magyar és nemzetiségi népcsoportok hagyományos technikáinak és technológiáinak használata jellemző. A népi kézműves tárgyak motívum és formakincse táji specifikus, természetes anyagok felhasználásával készülnek, és a létrehozott tárgyak mai életben felhasználható, korszerű használati, dísz és ajándéktárgyak. Mintának elsősorban a 19. század környezet, lakás és viseletkultúráját tekinti, és célja a funkcionális kézműves tárgyak létrehozása.

A népművészet felhasználása 1949 után

„A keményen bírált néprajz számára szinte aranyhídnak tűnt föl, hogy az új rendszer - zsarnoksága ellenére - a népi kultúra megbecsülését hirdette, sőt ünnepélyes alkalmakon díszletként fölhasználta. A „szocialista faluval" foglalkozó néprajzi írásokban rendre találkozunk a „régi" mintájára alakuló, „új" kulturális jelenségek méltatásával, és azzal, hogy a „népművelés" igényeihez igazodva, hogyan próbált a néprajz az aktivista formáknak megfelelni."[36] Mű-

32 A népi iparművészeti alkotások minősítésének szempontrendszere. NIO 2006.

33 Szulovszky János 2005.

34 Szulovszky János 2005.

35 Első hivatalos megjelenése: 2006 Országos Képzési Jegyzék. Ide tartoznak az alábbi szakmák: csipkekészítés, fajátékkészítés, faművesség, fazekasság, gyékény, szalma, csuhétárgykészítés, kézi és gépi hímzés, kosárfonás, fonottbútor készítés, szőnyegszövés, takácsmesterség, nemezkészítés, népi bőrművesség

36 Kósa László 2001. 206.

velődéspolitikai direktíva volt a népi kultúra elevenen tartása. A népi díszítőművészetet szovjet mintára, a haladó hagyományokra és a társadalmi hasznosságra hivatkozva, kiemelt alkotótevékenységgé kívánták emelni. Aránytalanul felértékelődött a díszítőművészet, az elvárásoknak megfelelően aktualizált, politizált tárgyak készültek. A beszédek kiemelték az egyéni alkotók szerepét, állami kitüntetéseket alapítottak és osztottak, a készítőknek. Ennek jegyében változtatták át a kárhoztatott Gyöngyösbokrétát az 50-es években az állami és társadalmi ünnepeket egy ideig elmaradhatatlanul kísérő „népművészeti revüvé". A díszítőművészet területén a nagyszabású kiállítások reprezentálták mindezt, melyeket a magasművészet múzeumaiban rendezték, pl. az Ernst múzeumban, a Műcsarnokban, a Nemzeti Múzeumban.

Sajátos ellentmondás állt elő ezzel, a magyarországi hivatalos művelődéspolitika - miközben elvi vitákban marasztalta el a „narodnyik" néprajztudományt -, magát a népi kultúrát piedesztálra emelte.[37] Ennek intézményrendszerét pedig, a népművészet pártolás előző korszakára is jellemző jegyek mentén alakította ki. Ezek a szociális hasznosítás, a szaktudományos kutatás és a művészi felhasználás szempontjai voltak.

Új terminológiaként a népi iparművészet fogalom az 1950-es években terjedt el.[38] Az elnevezésben benne rejlik részben az a 19-20. század fordulóján kialakított szemléletmód, miszerint a nemzeti művészet kialakításának alapja a népművészet, részben az ötvenes években erőszakolt Szovjetunió felé fordulás, ahol a népművészet az iparművészethez nagyon közel állt, közvetlen kölcsönhatásban fejlődött. Nálunk azután az iparművészet az 50-es évek végére eltávolodott a népművészeti alapoktól, önálló fejődési úton járt.[39] A népi iparművészet teoretikusai azonban, a korszak egészében, a népi iparművészet egyetlen fejlődési vonalának és céljának az iparművészet felé való közeledést és végül az abba való beolvadást látták.

Emellett a népi iparművészet fogalom ugyan deklarálja, hogy már másról szól, mint a hagyományos népművészet, azonban magát a hagyományos népművészet folytatásként értelmezi, alkalmazva rá az elődjére jellemző belső működési sajátosságokat. Példa erre a népies motívummal ellátott, népies karakterű, de előzmény nélküli, formailag új tárgyak preferálása. (pl. edénykészlet, hamutartó, gyertyatartó, gyümölcstál, bombonier)

Lényeges továbbá a népi iparművészet alakulásában, alakításában, a folyamatos etnográfusi részvétel.[40] A Néprajzi Múzeum, és a vidéki néprajzi gyűjtemények munkatársai előadásokat és konzultációkat tartottak a hagyományos népművészet általános, és egy-egy műfajának történetéről, jellemzőiről. Lehetőséget adtak gyűjteményekben található néprajzi tárgyak tanulmányozására. Részt vettek a NIT és a szövetkezeti pályázatok zsűriében, illetve az amatőr pályázatok értékelésében.

A népi iparművészeti tárgyakra jellemző volt, hogy a funkció hierarchiájában, előtérbe került a díszítő, esztétikai funkció, a használati, reprezentatív és rituális funkciókkal szemben.

---

37 Kósa László 2001.

38 A fogalom felvetését mindenki az 1952-es győri ankéthoz köti, erről azonban nem találtam konkrét leírást. Kresz Mária, az ott elmondott előadásában a díszítőművészet terminust használja.

39 Néhány iparművész munkásságában azért továbbra is megtalálható a hagyományos népművészeti alapokból való kiindulás. A textiltervezők közül Bakay Erzsébet, majd tanítványai Ardai Ildikó, Holb Margit, E. Szabó Margit.

40 Andrásfalvy Bertalan, Balassa Iván, Bodrogi Tibor, Borbély Jolán, K. Csilléry Klára, Fél Edit, Flórián Mária, Fügedi Márta, Juhász Antal, Katona Imre, Kresz Mária, Manga János, Szilágyi Miklós, Varga Marianna

Előállítói, a hagyományba beleszületett egykori háziiparosok vagy specialisták, volt kézműves-iparosok vagy kisiparosok, a szövetkezeti vagy a szakképzésben tanult szakmunkások, és a szabadidős foglakozáson elsajátított ismeretekkel rendelkező amatőrök.

A műfajok - itt szakágak vagy ágazatok - kialakításának szempontja nem a mesterség és annak típusa szerinti besorolás, hanem inkább az alapanyag, a tevékenység és az elkészített tárgyak díszítésének lehetősége és foka.[41]

A népi iparművészeti tárgyaknak két felhasználási területet kellett kiszolgálnia, a lakáskultúrát és közösségi helységek berendezését, illetve az öltözködést. „A „népi dísztárgyak" a modern lakótelepi lakások konyháinak, és a hatvanas évek közepétől épülő falusi házak előszobáinak velejárói, de kedveltek a variabútorok polcain, és az alacsonyabb bútorok tetején is."

A közintézmények (pl. óvodai, iskolai termek, kultúrházak, házasságkötő termek) dekorációjának jellegzetes elemei voltak a szőttes vagy hímzett futók, falvédők, vagy a kerámia tányérok és köcsögök.

Elterjedt volt az éttermekben, szállodákban a népi iparművészeti textilek használata. Kevés adat van a „népművészeti blúz" divatról. (Csak a mezőkövesdi és a hevesi szövetkezet több tízezret gyártott belőlük, éveken keresztül.)

A szövetkezeti termelés jó része külföldi megrendelésre folyt. Az így használatba vett tárgyakról sincs adat. A népi iparművészeti tárgyak egy része szuvenír funkcióba került.

A korszakban a háziipar meghatározása nem egyértelmű. Legvilágosabb megközelítés a műfaji besorolás, miszerint háziipari termék a kosár, fonott-bútor és minden növényi anyagból font tárgy, a játékok, és a szövött vagy csomózott szőnyeg. Bonyolítja azonban a besorolást, hogy a háziiparhoz tartozó műfajokból is lehetett népi iparművész, sőt Népművészet mestere címeket is szerezni. Az előző korszakkal ellentétben, ekkor a háziparban dolgoztak bedolgozók és a szövetkezeti műhelyben dolgozók is.

A díszítőművészet fogalmat rendszerint a népművészet szinonimájaként használják, főként abban az esetben, amikor a díszítőtechnikák és a díszítőelemek kapnak hangsúlyt. Új terminológiaként, a Magyarság Néprajza című, összefoglaló műben jelent meg 1933-ban. A fogalmat Viski Károly használta a tárgyakon megjelenő művészet értelemben. A díszítőművé-

41 Kiemelt szakágak:

Szőttes – a takács- és parasztszőttes előképeket felhasználó, főleg vászonszőttesek tartoznak ide, a technika és az alapanyag alapján besorolva.

Hímzés – a hagyományos népművészetben házimunkaként, vagy specialisták által készített hímzéseket tekintik alapnak a készítői. Technika szerinti csoport. Az alkotók szempontjából a legnépesebb műfaj.

Faragás – előképe a pásztorok, fa-, csont-, szaru-, kobaktök- faragásai. Ide tartoznak a faragott szobrok is.

Fazekasság – az előzőektől eltérően önálló kézműves-iparos mesterség. A hagyományos fazekasság két elkülöníthető területből állt, a javarész városi igényeket ellátó céhes hagyomány és az egyszerűbb, a használhatóságot előtérbe helyező falusi fazekas tudás.

Ötödik szakágként a kismesterségek összefoglaló név alá tartozik a festett, faragott bútor, kovácsoltvas és egyéb fémmunkák, bőrmunkák, szűcsmunkák, kékfestő munka, szaruból készült nem faragott munkák, kulacs mézeskalács, gyertya, hangszer. Ez a szakág önállóan, 1973-ban, majd 1982-ben jelent meg.

Népviseleti babakészítés, és a pingálás is új, az 1930-as években a látványosság és eladhatóság okán fellendült népi iparművészeti ág.

1976-ban a halasi csipkét és a vert csipkét népi iparművészeti alkotásnak ismerték el, azonban egy 1982-es Művelődési Minisztériumi rendelet szerint a vert, horgolt és varrott csipke hagyományos háziipari termék.

szetre történeti képződményként tekintett, mely hasonlóan a néphagyomány egyéb területeihez, magába szívta és továbbalakította a történeti korok „hagyatékát". Kiemelte az anyag, technika, forma, díszítmény összefüggését, mint az „ősinek mondható tárgyak" tehát népművészeti tárgyak jellemző ismertetőjegyeit. Az ünnepi, „cifra" tárgyak mellett a köznapra szánt, de díszített használati tárgyakra is felhívta a figyelmet, olyan tárgytípusokat is közölt, amelyek addig kimaradtak a népművészeti közlésekből, így árnyalva a népi jelenségekről addig kialakított képet. [42]

Ebben az értelemben használták a díszítőművészet fogalmat később is, azonban ebből, a népművészeti termelésben inkább az ünnepi, az amatőr mozgalomban pedig a köznapi tárgyakra fókuszálva. A fogalom megjelent még egyéb szakirodalmi összefoglalókban is.[43]

A népművészet intézményrendszere 1949 után

1949 után, hasonlóan más területekhez, a néprajztudomány és a közművelődés intézményeit és szervezeti felépítését, a szovjet rendszer mintájára kívánták kialakítani.

A Néprajzi Társaság és a Népművészeti Intézet 1952. november 6-8. között Győrben vándorgyűlést rendezett. A később „győri tanácskozás" vagy „ankét" néven hivatkozott vándorgyűlés megállapításai és irányelvei több mint két évtizedre a népművészetről, díszítőművészetről és népi iparművészetről való gondolkodás meghatározói lettek, mind a tudományos megközelítésben, a népművészeti termelés irányításában és a népművészet közművelődési szinterein.

Határozati javaslatok:

– Létesítsenek olyan szervezeteket, hozzanak ehhez szükséges rendeleteket, amelyek képesek az alkotó népművészek támogatására.

– A népi díszítőművészet fokozott bekapcsolása a kulturális tömegmozgalomba (dekoráció, helyi kiállítások és versenyek, ajándéktárgyak elkészítése, népművészeti körök alakítása).

– Népművészeti szövetkezetek létesítése, az idősebb mesterek sürgős utánpótlása, a népi művészek öntudatosítása, a márkázási rendelet alkalmazása a népi művészet valamennyi termékére.

– Népi díszítőművészeti publikációk kiadása főleg azokról a területekről, ahol a gyakorlat számára sürgős szükség van rá. Kísérleti műhelyek a Népművészeti Múzeum mellé, a muzeális anyag fokozott felhasználására, díszítőművészettel foglalkozó néprajzos káderképzés.

– A népi művészek fokozott megbecsülése, a kiválóak kitüntetéssel való jutalmazása.[44]

Annak ellenére, hogy a kialakított intézményi struktúrának a létrehozását a politikai ideológia jócskán meghatározta, mégsem annak kiszolgálójaként, illetve nyomására működött. A reális művelődési és társadalmi igényeknek és funkcióknak való megfelelés működtette és

42 A díszítőművészet fejezet alfejezetei: A művészek, a díszítmény, kéregmunka, csont-és szarumunka, fésűsség, lószőrmunka, bőrmunka, szőttes, hímvarrás, szűrhímzés, szűcshímzés, csipke, tojáshímzés, fafaragás, fejfafaragás, kapufaragás, ház, templom, bútor, cserépmunka, fémmunka, mézesbáb, összefoglalás.

43 Kresz Mária Etnographia LXIII. 1952, Domanovszy György, 1981

44 Lengyel Györgyi 1962.

tartotta fenn. A szövetkezetek, és a bolthálózat működtetése, jelentős szerepet töltött be a foglalkoztatásban és a kereskedelemben. A Népművelési Intézet sokrétű munkájával – melybe beletartozott a kutatás, az oktatás, a népszerűsítés és az adaptálás is –, illetve a hagyomány „aktív" használatának propagálásával – a vizsgált időszakban – a népművészettel valamilyen kapcsolatban állókból széles társadalmi bázist tartott fenn és alakította a közműveltséget.

Ennek a többrétegű szerveződésnek a működése, 30-40 éven át tartó fennállása, valamint a mai, népművészettel kapcsolatos gyakorlatra tett hatása, a hagyomány aktív, és pozitív „használásával", az alkalmazott néprajztudomány példájának tekinthető.

Közművelődési intézmények

A Népművészeti Intézetet a Moszkvában működő Népi Alkotások Háza nevű intézmény mintájára hozták létre, 1951. januárjában. Feladatának a „kulturális tömegmozgalom" művészi irányításának elősegítését tűzték ki, ide sorolva a „népművészeti hagyományok szocialista továbbfejlesztését", és az „új népi művészet kialakulásának elősegítését".[45] Az Intézet feladata volt az állami kitüntetésekre való felterjesztés. Létrehozták a Népművészet Mestere állami kitüntetést, amelyet minden év augusztus 20-án a többi állami kitüntetéssel együtt adtak át. Az első alkalommal, 1953-ban 5 alkotó kapta meg a Népművészet Mestere díjat[46]. 1953 és 1958 között 27-en kapták meg a díjat, 1980-ban pedig már 132 népművészet mestere volt.

1956 után fokozatosan átszervezték az Intézetet, és 1957-től 1986-ig Népművelési Intézet néven folytatta munkáját.[47] A népművészek, népi iparművészek, népművészet mesterei részére az évenként meghirdetett pályázatok, találkozók megrendezésében az Intézet együttműködött a NIT-tel, aki ezt anyagilag is jelentősen támogatta. A Népművelési Intézet támogatta mindazokat a tevékenységeket, amelyek a népművészeti amatőrmozgalom kibontakozását segítették elő. Részt vett a megyei – járási népi díszítőművészeti kiállításokon, szakmai bemutatókon, a helyszínen beszélve meg az alkotókkal problémáikat. Tanfolyamokat szervezett a díszítőművészeti szakkörök vezetőinek, először a hímzés területén, majd a 70-es évektől beindult a szövő, később a fafaragó képzés is. Ebből aztán a hímző és szövő szakkörvezető képzés működött hatékonyan több évtizeden keresztül. Az Intézet által kialakított és irányított képzési rendszerből bontakozott ki az amatőr díszítőművészeti, népművészeti mozgalom.

Az 1969-től meghirdette a Népművészet Ifjú Mestere Pályázatot melyhez kapcsolódóan a sikeres pályázóknak alkotótábort rendezett, Fadd-Domboriban, majd Tokajba." Itt, e táborokban az együttlét, egymásra találás, az itt hallott előadások nyomán született meg azaz igény, hogy év közben, havi rendszerességgel is találkoznunk kellene. Ebből a társaságból született meg Zelnik József, Borbély Jolán, Bánszky Pál támogatásával és munkájával a Fiatalok Népművészeti Stúdiója."[48] A Stúdió tagjai, havonta egyszer, vasárnap az Intézetben talál-

45 NI 739 Javaslat a Népművészeti Intézet létesítésére (név és dátum nélkül) NI 740 A Népművészeti Intézet felépítése (név és dátum nélküli)

46 Szkricsák Bertalanné – fazekas Sárospatakról, Kisjankó Bori – hímző Mezőkövesdről, Kántor Sándor – fazekas Tiszafüredről, ifj. Kapoli Antal – faragópásztor46 és Kálmán István – faragópásztor.

47 18/1957/MK.2/MM rendelet

48 Beszprémy Katalin 2006. 111.

koztak, ahol előadást hallgattak, amit szakmai vita, tervek és a munkák megvitatása majd táncház követett. Más szemlélettel közelítettek a népművészethez, mint amit a népművészeti boltokban akkor kapható, szövetkezetek által képviselt népművészeti termelés tükrözött. „Azt is hamis elképzelésnek gondoltuk, hogy a magyar népi kultúrát a színes kalocsai, és a matyó hímzés, a túlzsúfolt díszítésű faragások, funkció nélküli kerámiák jelentik melyet az akkori kereskedelem, és a Népi Iparművészeti Tanács zsűrije üdvözítőnek, követendőnek talált." [49]

A Népművelési Intézet által támogatott, amatőr népművészeti mozgalom a 80-as évekre tömegessé vált. A szakkörök, stúdiók, alkotótáborok, alkotóházak tagságának létszáma adta a mozgalom méretét, mely 1985-ben 40-50 ezer embert jelentett.[50]

A népművészeti termelés intézményei

Az értékesítés megszervezésére 1946-ban létrejött az Országos Házipari Tanács, majd 1948-ban megalapították az Állami Háziipari RT-t. 1949-ben ezekből lett a Népművészeti és Háziipari Nemzeti Vállalat, ami 1953-ig működött majd Népművészeti és Háziipari Vállalat néven működött tovább az 1990-es évekig (székhelye Budapesten az V. ker. Régiposta u. 12-ben volt). Feladata volt, hogy felkutatassa a még dolgozó idős alkotókat, megrendeléseket adjon számukra, és vásároljon tőlük. Fő megrendelője volt a népművészei szövetkezeteknek is. 1951 februárjától életbe léptették, az un. Márkázási rendeletet, mely szerint a vállalat Népművészeti Osztálya mellé hattagú bizottságot kell alakítani, megfelelő szakemberekből. Ez a bizottság döntötte el, hogy megfelelően megjelölve, mit szabad forgalomba hozni népművészeti áruként. [51] Ez volt az első központosított zsűrizés.

A népművészeti termelőmunka főként bedolgozói rendszerben indult el, de helyenként sorkerült közös műhely kialakítása.

A Vállalat átvevőhelyeket alakított ki, és országos bolthálózatot is kiépített az értékesítés megszervezésére. Az első két bolt 1950-ben Budapesten nyílt, a Váci utcában és a Lenin körúton. 1975-ben 60 bolt működött állandóan, és 15 szezonálisan az üdülőhelyeken.

Az 1948-ban létrehozták a szövetkezetirányító apparátust, melynek legfőbb szerve az Országos Kisipari Szövetség volt. E szervezet alá tartoztak a kisiparosok és a háziiparosok. Az OKISZ feladata a népművészeti és háziipari szövetkezetek létrehozása és ezek egységes irányításának kialakítása volt gazdasági és művészeti szempontból, a HISZÖV és a NIT munkájának megszervezésén keresztül irányította a Népművészeti és Háziipari Vállalat működését.

1953-ban minisztertanácsi jogszabállyal létrehozták a Háziipari és Népi Iparművészeti Szövetkezetek Országos Szövetségét.[52] Feladata a háziipari és népi iparművészeti szövetkezetek irányítása, fejlesztése, az értékesítés és az alapanyag- ellátás megszervezése lett. A HISZÖV és a NIT munkája folyamatosan összekapcsolódott. A HISZÖV elnöke egyúttal a NIT elnöke, a HISZÖV népművészeti osztályának vezetője a NIT titkára lett. 1982-ben a

49 Beszprémy Katalin 2006. 112.

50 Kerékgyártó István 1985.

51 1951. jan. 31. 1011-5-38/1951 (I. 30.) Népművelési Minisztériumi rendelet

52 34/1953. (VII.7.) MT rendelet

HISZÖV megszűnt, az általa felügyelt szövetkezetek különböző gazdasági okok miatt elsorvadtak, az értékesítő üzlethálózat magán tulajdonba került, melyek azt felszámolták.

Az OKISZ kezdeményezésére, a Magyar Néprajzi Társaság és a Népművelési Intézet közreműködésével 1953-ban létrehozták a Népi Iparművészeti Tanácsot, azzal a feladattal, hogy önálló jogi és költségvetési intézményként, irányítsa és felügyelje a népi iparművészetinek nevezett mozgalmat.[53] Tagjai a Népművelési Minisztérium, a Népművészeti Intézet, a Képző-és Ipaművészeti Szövetség, a Néprajzi Múzeum, a Bel-és Külkereskedelmi Minisztérium küldöttei és az OKISZ képviselője és két népművész lettek.

A NIT elsősorban a szövetkezetekben dolgozó alkotókkal és tárgyaikkal foglalkozott, tehát azokkal, akik hivatásszerűen foglalkoztak a népművészeti alkotások létrehozásával. „A Tanács népi iparművészeti kérdésekben bíráló és ellenőrző szerv lett. Feladatává tették; őrködjék a népművészet tisztaságán, gondoskodjék az alkotók ideológiai és szakmai oktatásáról. Előírta a jogszabály, hogy a történelmileg kialakult tájegységeken tájházakat kell létrehozni. Kötelességévé tették a Tanácsnak, hogy mintagyűjteményt létesítsen, amely alapját képezi e kor népi iparművészetének."[54] Hatósági jogkörként, a kereskedelmi forgalomba kerülő népi iparművészeti alkotások minősítése is feladata volt.

A HISZÖV és a NIT mellett működött a Népi Iparművészeti Alap, melybe a népművészeti szövetkezetek éves tiszta nyereségének 10%-a folyt be. Ebből támogatták a tájházak létrehozását, a szakmai könyvkiadást, a pályázatok kiírását, tanfolyamok megszervezését.

A NIT 1960-ban egy népművészeti archívum összeállítását tervezte. A cél az volt, hogy a szövetkezetekben dolgozó tervezők és a központi tervezőrészleg munkáját segítsék úgy, hogy a mintákat, motívumokat, formákat és technikákat bemutató dokumentáció felhasználásával új, a modern igényekhez alkalmazkodó tárgyakat tudjanak tervezni. A dokumentáció összeállítását minden szakágban tervezték. A munka csak a hímzés és a szövés területén hozott eredményeket és az eredeti elképzelés csak azokban a szövetkezetekben valósult meg ahol a szövetkezeten belül volt népművészeti felkészültségű és gyakorlati ismeretekkel rendelkező személy, aki a teljes gyűjtő és feldolgozó folyamatot végig tudta vezetni.[55]

A Népművelési Intézet kezdeményezte a NIT felé az országos népművészeti szakági pályázatok kiírását, együttműködve az illetékes megyei tanácsokkal. Az országos szakági pályázatokon elsősorban a hivatásszerűen, szövetkezetekben dolgozók vettek részt.

Országos pályázatok:

– 1963-tól Kis Jankó Bori emlékére meghirdetett országos hímzéspályázat Mezőkövesden

– 1966-tól Gerencsér Sebestyén emlékére meghirdetett országos fazekaspályázat Siklóson,

– 1967-től „Sárközi Emlékdíj", Országos Szőttespályázat Szekszárdon.

– 1967-től id. Kapoli Antal emlékére Országos Faragópályázat Balatonlellén,

53 2034/11/1953 MT határozat

54 Nagy László 1978. 71.

55 Mezőkövesden, Hevesen, Kalocsán, Decsen és Hódmezővásárhelyen

– 1981-től Népi Mesterségek Művészete című pályázat, ami a kismesterségek művelőinek adott pályázati lehetőséget.[56]

Az amatőr mozgalom erősödésével, az ott kinevelődött tehetséges „alkotók" is megcélozták a népi iparművész cím elérését, és beadták tárgyaikat zsűriztetni, illetve részt vettek az országos pályázatokon. A NIT-nek tehát nyitnia kellett az amatőrök és az egyénileg, szövetkezeten kívül dolgozók felé is.

A HISZÖV megszűnésével a NIT-et 1982 januárjában alakították újjá. 1992-ben a Magyar Művelődési Intézethez csatolták, ekkortól szűnt meg az önálló státusa.

Népművészeti termelés

A népművészeti termelés a háziipari szövetkezetek exportra vagy hazai értékesítésre szánt, népi iparművészeti és hagyományos háziipari termék előállító tevékenysége. Ebbe a termelésbe a vizsgált időszakban, csak kis számban kapcsolódtak be magánkisiparosok, a jelentős többséget a szövetkezeti tagok adták.

A népművészeti termelés a kézmű-és háziipari ágazaton belül valósult meg. Itt nem volt külön szakágazati bontás, így a statisztikai adatok a kézmű-és háziipari ágazaton belül a népi iparművészeti, a hagyományos háziipari és a sajátos háziipari termelés adatait együtt tartalmazzák.

A kézmű- és háziiparban dolgozók száma és a termelési érték 1953 és 1980 között:

Év	szövetkezetek száma	dolgozók száma	termelési érték
1953	108	24.644 fő	299 millió Ft
1955	118	38.975 fő	641 millió Ft
1962	120	61.086 fő	1,187 milliárd Ft[57]
1977	73	45.944 fő	3 milliárd Ft[58]
1980	73[59]	56.000 fő	5,4 milliárd Ft [60]

1951 és 53-között nagy számban jöttek létre a háziipari szövetkezetek, és 1955-ben, amikor a más típusú szövetkezeti formák felbomlottak, a háziipar volt a legdinamikusabban fejlődő szövetkezeti ágazat. Ennek okai egyrészt a külföldi piac gyorsan növekvő kereslete a háziipar kézzel dolgozó ágazatainak termékei iránt. (Az ötvenes évek közepén a szövetkezetek exportjának 40%-át a háziipar adta.) A háziipari szövetkezetek termékei nyersanyag szempontjából olcsóak voltak, mert részben természetes alapanyagokat, részben egyes ágazatok maradék és hulladék alapanyagait is hasznosítottak így elkerülhették az alapanyag ellátás-

56 Varga Marianna 2001.

57 Tellér Gyula 1972.

58 Kuczka Péter (szerk.) 1978.

59 Tóth János 1985-ben 92 háziipari és népi iparművészeti termelést végző szövetkezetről beszél.

60 Lendvai István 1985.

ból származó termeléskiesést. (Ez a népművészeti termékekre csak részben igaz.) A háziipar számára mindig volt olyan használható munkaerő, amit nem kívántak a központosított foglalkoztatáspolitikában máshova csoportosítani. A munkaerőt igen olcsón foglalkoztatták, 1953-ban az egy főre eső munkabér a fele volt a többi szövetkezeti ipari munkabérnek.[61]

A szövetkezetek szervezője a legtöbb esetben a helyi értelmiség volt, emellett belépésre ösztönözték, a Népművészeti Intézet által felfedezett ”népi alkotókat” is. A szövetkezeti munka bedolgozó rendszerre épült. Ez azért volt előnyös, mert nem kellett nagy központ műhelyt fenntartani, hanem csak az alapanyag kiadásához és az elkészült áru átvételéhez volt szükség helyiségre. A munka beindulásával a prosperáló szövetkezetek saját épülethez jutottak, ahol már központi műhelyt, árukiadó és átvevőhelyet, csomagolót és raktárt is fenn tudtak tartani. A szövetkezetek tagsága tehát állt a benndolgozókból, akik a központi műhelyekben dolgoztak, és a bedolgozókból, akik otthon, esetenként a saját eszközükkel dolgoztak.

A bedolgozók nagyésze a falusi házi munka mellé vállalta a nem pontos időhöz kötött háziipari bedolgozást, vagy mert nem tudott a tsz-ben munkát vállalni, vagy már az idősebb generációhoz tartozott. A nagy létszámot az is biztosította, hogy 65-ig két szövetkezetnek is lehetett tagja egy ember, így a tsz-tagság mellett háziipari bedolgozást is tudtak vállalni.

A népi iparművészeti szövetkezetek számáról, fő tevékenységéről és a termelési értékekről egy 1977-78-ban a HISZÖV által késztett felmérés ad pontosabb információt.[62] A felmérés az 1978-ban működő, a HISZÖV tagsága okán háziipari szövetkezetinek tekintett 73 db szövetkezet alapadatait közli.

61 Kaposi Zoltán 2005.

62 Kuczka Péter (szerk.) 1978.

Háziipari és népművészeti szövetkezetek adatai 1977-1978-ban

Jellemző tevékenyég népi iparművészeti				Jellemző tevékenysége háziipari			
A létrahozás éve	Főtevékenysége népi iparművészeti[63]	Nem főtevékenység, de megjelenik a népi iparművészet	összesen	Főtevékenysége kosár, fonottbútor és egyéb fonottáru gyártás	Főtevékenysége szőnyegszövés vagy fonal előkészítés	Más háziipari terméket állít elő	összesen
1951	4	4	8	12	5	7	23
1952	11	5	6	7	2	8	17
1953	-	-	-	-	-	-	-
1954	1	1	2	1	-	-	1
1955	-	-	-	-	-	2	2
1956	-	-	-	1	-	-	1
1957	1	-	1	-	-	1	1
összesen	17	8	27	21	7	18	46
Foglalkoztatottak száma 1977-ben	21.107 fő			Foglalkoztatottak száma 1977-ben	24.834 fő		
Termelési érték 1977-ben	1196,3 millió			Termelési érték 1977-ben	1829,7 millió		

A népművészeti és háziipari szövetkezetek által gyártott népi iparművészeti tárgyak minőségéről, mennyiségéről, a hagyományos népművészettel való kapcsolatukról nehéz objektív adatokat találni.

A szövetkezetek alapító tagjai, a századforduló körül születtek, többségében még a családi hagyományból tanulták a „mesterségüket". A kezdeti időszakban készült tárgyak így az ő tudásukat tükrözték. Ezt a tudást alakította aztán részben az a szakmai irányítás, amit a NIT-en keresztül a néprajzkutatók jelentettek, részben az aktuális ideológia által elvárt tárgystílus, és a kereskedelemi igény.

A NIT a hagyományokhoz való ragaszkodást hirdette, de úgy hogy közben elvárta a „mai igények" kielégítését. A fent bemutatott népművészeti archívum koncepciója a hagyományos népművészeti alapokból való kiindulás feltételeit kívánta volna biztosítani.

A politikai ideológia befolyása az ötvenes évek elején hatott a legközvetlenebb módon, az ekkor létrehozott tárgyakat a korszak kiállításainak anyagában láthatjuk. Közvetve viszont az egész korszak tárgykészítésére hatással volt, mert ugyan a kezdeti célt, a dolgozó tömegek ellátását a népművészet által termelt lakberendezési és viseleti termékekkel, később nem han-

63 1951-ben alakított: Hevesi Népművészeti és Háziipari Szövetkezet (Heves), Matyó Népművészeti és Háziipari Szövetkezet (Mezőkövesd), Palóc Háziipari szövetkezet (Szécsény), Mezőtúri Fazekasok Népművészeti, Háziipari szövetkezete (Mezőtúr),
1952-ben alakított: Bajai Háziipari Szövetkezet (Baja), Baranya Megye Háziipari Szövetkezet (Pécs), Délbalatoni Háziipari Szövetkezet (Siófok),Fazekas Háziipari Szövetkezet (Kaposvár), Kalocsai Népművészeti és Háziipari Szövetkezet (Kalocsa), Karcagi Népművészeti Háziipari szövetkezet (Karcag), Sárközi Népi Iparművészeti Szövetkezet (Decs), Szabolcs-Szatmár megyei Népi Iparművészeti Szövetkezet (Nyíregyháza), Tótkomlósi Népművészeti és Háziipari szövetkezet (Tótkomlós), Népművészeti Agyagipari Háziipari Szövetkezet (Karcag), Népművészeti és Háziipari Szövetkezet (Hódmezővásárhely),
1954-ben alakított: Népművészek Háziipari Szövetkezete (Budapest)
1957-ben alakított:Gyulai Népművészeti és Háziipari szövetkezet (Gyula)

goztatták, de a termelésben eszerint kialakított tárgykészleten kevés szövetkezetben tudtak változtatni.

A szövetkezeti termékeknek méreteikben a standard méretekhez, az eladhatóság kedvéért a kereslet, a kereskedelem, de előfordul az is, hogy egy-egy kereskedő ízléséhez kellett alkalmazkodniuk. A termelés legfőbb irányítója a megrendelés volt. Ezt belföldre a Népművészeti és Háziipari Vállalat, külföldre HONGARPCOP, HUNGEXPO koordinálta. A megrendelők meghatározták a termékek típusát, színét, méretét. A fő szempont az eladhatóság volt, azt rendelték, amit a kereskedelem, pl. „sárközinek" fogadott el, függetlenül a hagyományos formáktól. 1952-1973 között, pl. a Sárközi Szövetkezetben, a bemintázott, elkészített több mint 1000 új termék közül, 270-et fogadott el a zsűri, a kereskedelem, pedig csak 50-et rendelt meg és árusított. [64]

A népművészeti termékek milyenségét a külföldi megrendelések is befolyásolták. Az exportra készített termékeket külön zsűrizték, kevésbé szigorú szempontok alapján.

A tárgyak alapvetően kétféle célból jöttek létre, a pályázatokon való részvétel, valamint a gyártás számára. „Ha egy szőttes szövetkezetben készül, addig nevezik *alkotás*nak, amíg egy kiállításon szerepel, s rögvest *termék* lesz belőle, ha piacra szánva termékszámot kap. A szövetkezeti tervező – bár szaktudása megengedné – csak nagyritkán tervezhet a szövetkezeti sokszorosítás lehetőségeit meghaladó pályázati *alkotás*t, mert neki a szövetkezet kivitelezési lehetőségeit mindig szem előtt kell tartania."[65] A pályázatra készült tárgy egyedi volt, a művessége okán, pedig ritkán kerülhet be a termelésbe.

A termelésben sorozatgyártás folyt. Itt a nehézséget az anyagbeszerezés, a megfelelő minőségű és színű alapanyag beszerzése jelentette. Az üzemi jellegű munkavégzéskor, pl. a vászonszövésnél a közös műhelyben, egy végen több műszakban, többen is dolgoztak, ami egy végen belül eltérő minőséget eredményezhetett.

A folyamos újítás biztosítására többféle ösztönzőt építettek be a szövetkezeti tervezők díjazásába. Egyik volt alkotói díj. Ezt 1954 óta a népművészeti és háziipari tervezőknek adták, fizetés kiegészítésként, ezzel emelve ki a munkájukat a kivitelezők közül.

A kereskedelmi forgalomba szánt tárgyak minősítését a 1953-tól a NIT Bíráló Bizottsága biztosította. Ezt 1959-ben átalakították, és létrehozták a NIT Lektorátust.

A zsűrizett tárgyak számáról és típusairól a NIO irattárában fennmaradt zsűri jegyzőkönyvek tanúskodnak. A legkorábbi jegyzőkönyvek, az 1959 és 1969 közötti lezsűrizett tárgyak megnevezését, anyagát, méretét, a benyújtó szövetkezet nevét és a tervező nevét tartalmazzák. Eszerint 1959 és 1969 között 15.631 db tárgyat zsűriztettek.[66]

Az értékminősítésről kezdetben nem volt egységesen elfogadott, és leírt szempontrendszer, az ebből adódó nehézségeket az állandó zsűritagok részvételével hidalták át. Először 1985-ben jelent meg az alkotók számára is hozzáférhető zsűri szempontsor.

1967-ig rangsorolás nélkül fogadták el a benyújtott tárgyakat, a kiemelkedő tárgyak alkotói, pedig alkotói díjban részesültek. 1967-től három kategóriába sorolták a tárgyakat.

---

64 Flórián Mária 1990.

65 Flórián Mária 2001.

66 fazekas: 6.091 db, szőttes: 3.539 db, hímzés: 3.639 db, faragás: 1.804 db, baba: 301 db, sablon 144 (hímzéshez), kályhacsempe: 82 db, kulacs: 31 db

Egyedi termék, szériatermelésre alkalmas tárgy, alkotói díj nélküli termék, és kivételes estben, ha a tárgy egyik kategóriába sem sorolható, akkor „mestermunka”

Az 1970-es évek végén vezették be az „A”, „B”, „C” betűkkel jelzett kategóriákat. „A” kategóriát kaptak az önálló szellemi tevékenység nyomán készült, egyedi tárgyak, „amely magas szellemi színvonalon fejleszti tovább a népművészet legjobb hagyományait, valamint a népi iparművészet esztétikai és funkcionális jellegzetességeit."[67] „B” kategóriát kaptak azok a tárgyak, amelyek a fentieket „jó színvonalon teljesítik”. A „C” kategória a sorozatgyártásra szánt tárgyaké.

A népi iparművészeti tárgykészítéssel foglalkozók fejlődésének lehetséges útja, a népi iparművész, majd a népművészet mestere cím elnyerése volt. 1953-58 között 380 népi iparművész volt - ebből 310 szövetkezetben dolgozott - 1980-ban, pedig 630 népi iparművészt tartottak számon.

1969 óta élt a szerzői jogi törvény, mely az iparművészeti tárgyak analógiájára biztosított a szerzői jogi védelmet a lezsűrizett tárgyaknak. Ez a szerző életében és még 70 évig tartott. A tervezők munkáit a 60-as évek közepétől név szerint zsűrizték, előtte a szövetkezet nevén szerepeltek.[68]

A szövetkezetek a 80-as évektől kezdve, fokozatosan válságba kerültek majd a 90-es években, sorra felszámolódtak. Ennek oka egyrészt a gazdasági környezet változása, másrészt az volt, hogy nem tudtak a termelésben megújulni, és a kor elvárásainak megfelelő tárgyakat kínálni.

Az 1950-1980 közötti időszakban a szövetkezetek az akkori kormányzat jelentős anyagi támogatásával működtek, utána azonban ez fokozatosan csökkent és mindinkább saját erőből kellett fenntartaniuk magukat. A kézműves termelésben a költségek közül a munkabéré a legnagyobb, a 80-as években, pedig fokozatosan nőtt az ehhez kapcsolódó járulékok terhe. 1981-ben megszűnt az érdekvédelemmel foglakozó szerv a HISZÖV, és a szövetkezetek a területileg illetékes megyei szövetséghez kerültek át, ahol háttérbe szorult ennek az ágazatnak a képviselete. Csökkent a külföldi és a belföldi megrendelések száma is.

Mindezek eredményeként a korábbi több mint 100 népművészeti és háziipari szövetkezetből 1990-ig alig 40 maradt meg, és ezek túlnyomó többsége is profilbővítéssel igyekezett tevékenységének gazdaságos működését biztosítani. Így a szövetkezetek többségénél a népi iparművészeti és háziipari tevékenység jelentősen lecsökkent, illetve megszűnt.[69]

A 80-as évekig az alkotók – kevés kivétellel – szövetkezeti tagként dolgoztak. „Amíg a gazdálkodó szervek helyzete 1980-tól évről évre egyre kedvezőtlenebb lett, az egyéni alkotók tevékenységéhez az 1/1982./I.16./MM. számú rendelet rendkívül kedvező lehetőséget biztosított. Ennek következtében egyre több népi iparművész és Népművészet Mestere kiválva a szövetkezetből, ahol korábban dolgozott, egyéni alkotóként folytatta tevékenységét. Az egyéni alkotóknak ugyanis iparengedély kiváltása nélkül volt lehetőségük alkotásaiknak műhelyből, műteremből történő értékesítésére, valamint a NIT útján történő pénzügyi bonyolítás mellett alkotásaikat kereskedelmi vállalatok, intézmények felé is forgalmazhatták. Az egyéni al-

67 Füzes Endre 1985.

68 NIO irattár – zsűri jegyzőkönyvek alapján.

69 Tóth János 2001.

kotókat viszont nem terhelték a bérhez kapcsolódó közterhek, így a TB járulék sem, amit a gazdálkodó szerveknek fizetni kellett."[70]

Az adórendszer folyamatos változása tovább súlyosbította a szövetkezetek helyzetét. Megszűnt 1988. január 1-jétől a zsűrizett népművészeti termékek 0%-os forgalmi adója, így ezeket a tárgyakat is csak 25%-os forgalmi adóval lehetett értékesíteni, majd 1990. január 1-jétől a zsűrizett népi iparművészeti termékek átkerültek a 0%-os kulcs alá. Ezután 1993. január 1-jétől 6%-ra, 1994. január 1-jétől 10%-ra, 1995. január 1-jétől 12%-ra emelték a zsűrizett népi iparművészeti termékek után fizetendő ÁFA mértékét.

A népművészeti termeléssel foglalkozó szövetkezetek kínálata a 70-80-as évekre eltávolodott mind a hagyományból vett kiindulási ponttól, mind a kereslet igényeitől. Az előző időszakban irányt mutató, még a hagyományba beleszületett mesterek kiöregedtek, meghaltak. A szövetkezeti tárgyak sem minőségükben, sem funkciójukban nem voltak már beilleszthetők a kor lakás és viseletkultúrájába és a gazdaságos termelés miatt sorozatban gyártott tárgyak, elsilányodtak. A tervezők nem fogadták be az újólag felfedezett tájegységek motívumait, tárgytípusait, illetve nem kapcsolódtak az új szellemi mozgalom a „nomád nemzedék" által képviselt látásmódhoz. A szövetkezetekből kivált egyéni alkotóknak ezzel szemben lehetőse volt az újításra, és az igényesebb, minőségi és egyedi tárgyak létrehozására is.

„Amatőr díszítőművészeti mozgalom"

Az 1952-es győri ankét határozatai között szerepelt a népi díszítőművészet bekapcsolása a „kulturális tömegmozgalomba", többek között a népművészeti körök alakításának segítségével. Ez a feladat a Népművészeti, Népművelési Intézet egyik alapfeladata volt, mely a szakkörök létrehozását, támogatását, szakfelügyeletet, a szakkörvezetők képzését, a szakkörökben készített darabok meghatározását jelentette.

A díszítőművészeti szakkörök nagyobb számban, az 50-es évek közepétől jöttek létre. Többféle módon szerveződtek, szakkört indított a Nőtanács, a KISZ, a TIT, a helyi tanács vagy a művelődési, iskolai, kollégiumi, esetleg munkahelyi vezetés. Elsősorban a kultúrotthonokban, általános és középiskolákban, óvónő- és tanítóképzőkben, úttörőházakban, kollégiumokban jöttek létre, a tagtoborzás is itt folyt.

A szakkörök többnyire hímzéssel foglalkoztak, így a díszítőművészeti szakkör megnevezés egyenlővé vált a kézimunka vagy hímző szakkörrel. A hímzés, kis eszköz és hely igényű műfaj, amellyel viszonylag kevés alapanyag felhasználásával látványos munka hozható létre. Népszerűségének oka lehetett, hogy hagyományosan női, otthoni tevékenység, amit az asszonyok maguktól is végeztek, ezért nem volt idegen a gyakorlása.

A Néprajzi Múzeum, és a vidéki múzeumok is segítették a gyűjtő és kutatómunkát a gyűjteményeik hozzáférhetővé tételével. Az 1930-as évekhez hasonlóan az 1950-1960-as évektől kezdődően is pártolta a szakma és a múzeum a népművészet ápolásának, felélesztésének mozgalmát A népi iparművészeti szövetkezetek, egyéni alkotók akkor, és azóta is merítenek a gyűjtemény anyagából.

1958-tól indult be a kézimunka tanári képzés pótlására az átfogóbb jellegű szakkörvezető képzés. A tanfolyamok célja a megyei-járási népművészeti szakreferens és szakkörvezető

70 Tóth János 2001

képzés volt, úgy hogy a végzettek technikai ismeretek elsajátításán túl az öltözködés és a lakáskultúra területén „ízlésnevelő tevékenységet" is képesek legyenek ellátni. 1958 és 1970 között az Intézet 12 ilyen központi tanfolyamot rendezett. A szakkörvezetők mellett a képzésen NIT-től vendéghallgatók, népi iparművészek, szövetkezeti tagok is részt vettek.

A Népművelési Intézet kialakított egy felmenő rendszerű képzési formát, melyben A, B, és C kategóriás szakkörvezető végzettséget lehetett szerezni, amit 1961-től, majd 1976-tól rendelet is szabályozott.[71]

A szakkörvezető képzésben részvettek számáról nincs adat, de a vizsgázók létszámát ismerjük. 1967-ig 185[72], 1976-ig pedig 1500[73] működési engedélyt adott ki a Népművelési Intézet, döntően a népi hímzés területén. 1976 és 1990 között 2238 fő kapott működési engedélyt, kézimunka, fafaragó, bőrműves szövő, fazekas szakágakban.[74]

A szövetkezeteken kívüli, főként az amatőr, szakköri tagként alkotók számára, a NIT által szervezett szakági pályázatok és kiállítások sokszor elérhetetlenek voltak. Ők elsősorban a helyi, megyei népművészeti pályázatokon és kiállításokon szerepeltek. Ilyen volt a Kaláris elevezésű, kétévente Szerencsen megrendezett észak-magyarországi (Borsod, Heves, Nógrád megye) pályázat, illetve a Dél-dunántúli Népművészeti Hét, ahol Baranya, Tolna, Somogy, Zala megyék alkotói szerepeltek.

1973-ban Nyíregyházán a Népművelési Intézet, és több nyíregyházi és országos szervezet, olyan Országos Népművészeti Pályázatot hirdetett amatőrök részére, ahol az összes un. szakág egyszerre jelen lehetett. „A Budavári Palota Munkásmozgalmi Múzeumában megrendezett „Élő Népművészet" c. országos kiállításunk ízelítőt adhatott abból a komplex szemléletből, ami a népművészet különböző ágait és műfajait szoros, egymást kiegészítő egységben kívánja tekintetbe venni."[75]

A pályázat célja „a magyar népi díszítőművészet hagyományainak ápolása, az alkalmazás, továbbfejlesztés, serkentése, a népművészeti alkotó tevékenység, az aktív művelődés széles körű népszerűsítése."[76]

A pályázati kiállításokat 1973 és 1989 között Nyíregyházán rendezték, amihez majd minden évben másodbemutatók is csatlakoztak.

A kiállításon szoborfaragás, használati tárgy faragás, szőttes (vászon és gyapjú is), hímzés, fazekasság, gyermekjáték készítés, bőr, gyékény, szalma, csuhé, fém, tojás, lószőr, hangszer kategóriákban jelentek meg a tárgyak. Ezekhez csatlakoztak még, a közösségek által elkészítetett tárgyegyüttesek, pl. játszótéri játékok, és a gyermek és ifjúsági szakkörök munkái. A legtöbb tárgyat számláló kategória a hímzés volt. 1979-ben pl. a beadott 4283 db, majd az ebből elfogadott 1809 db tárgyból 827 db volt hímzés.

A kiállítások koncepciója az amatőr népművészeti mozgalom azon szemléletére épül, mely szerint a hagyományos népművészeti tárgyak tanulmányozása alapján, olyan tárgyakat

71 5/1976. (X.26.) KM számú rendelet

72 Varga Marianna 1968. 4.

73 Borbély Jolán 1976.

74 MMI statisztikája alapján

75 Borbély Jolán 1976. 78-79.

76 Pályázati felhívás 1975.

kell létrehozni, melyek a modern környezetben nem dísztárgyként, hanem használati tárgyként tudnak megjelenni. Ennek alapján készültek pl. a fa használati tárgyak (pl bútorok, vagy a kézi szövés eszközei), a kerámia főző-és sütőedények, a gyermekjátékok, az ékszerek és viseleti darabok. A kiindulásnak és példának tekintett néprajzi tárgyak körébe, új tárgytípusokat és új tájegységeket is bevontak. Ilyen volt a határon túli területek hagyományos tárgyi kultúrájának a felfedezése, pl. a gömöri fazekasok munkái, vagy az erdélyi festékes szőnyegek.

BENEDEK KRISZTINA

Forrásjegyzék

Magyar Művelődési Intézet Adattár:
NI 739 Javaslat a Népművészeti Intézet létesítésére (név és dátum nélkül)
NI 740 A Népművészeti Intézet felépítése (név és dátum nélküli)
NI 742 A Népművészeti Intézet 1952. évi munkaterve
NI 742 Munkaterv az 1953-as évre.
NI 1970 A Népművészeti Intézet eddigi tevékenysége és jövő feladatai. 1955.
NI 4259 Németh Pálné: Tolna megyei díszítőművészeti szakköri munka. 1966.
NI 4253 dr. Kővári Ferencné: A Vas megyében működő díszítőművészeti szakkörök fejlődése, helyzete, jövőbeli feladatai.
NI 5288 Gerencsér Lászlóné: Zala megye díszítőművészetének helyzete. 1968.
NI 5300 dr. Németh Pálné: Tolna megye népművészeti szakköri tevékenysége. 1968
NI 8379 A Népművelési Intézet képzései az 5/1976 számú rendelet óta. 1978.

Néprajzi Múzeum, Ethnológiai Adattár:
EA 16152 Az MDP Kulturpolitikai Munkaközösségének vitaanyaga. Balassa Iván hozzászólása.
EA 16621, Domanovszky György Népművészeti és Iparművészeti kiállítás a Műcsarnokban

HH-NIO irattár (számozás nélkül)
1962. szept. 10. A HISZÖV Népművészeti dokumentációja felállításával kapcsolatos irányelvek. (előterjesztés)
1964. jan. 28. HISZÖV népművészeti dokumentációja (előterjesztés)
1961 II. Országos Népművészeti kiállítás (fotóalbum)
1966. máj. 27. Dokumentációs munkára vonatkozó programtervezet. (jelentés)
1966. okt. 17. A népművészeti termékek zsűriztetéséről. (körlevél)
1966. dec. 21. Alkotói díj megállapításának új módszere. (körlevél)
1959-1969 Zsűri jegyzőkönyvek
1983 A magyar népi iparművészet 30 éve (fotóalbum)

2 Helyzetértékelés, problémafeltárás

2.1 *Kézművesség, népi kézművesség az alkotók oldaláról*

A népi kézművesekkel foglalkozó szerveztek, intézmények – a Hagyományok Háza, az ágazattal foglalkozó minisztérium, a Népművészeti Egyesületek Szövetsége, stb. – a feladatukból adódó regisztrációval rendelkeztek az alkotókról. A különböző helyeken meglévő nyilvántartások összesítése azonban, az elmúlt harminc éven nem történt meg. A vidékstratégia készítés inspirációt adott arra, hogy elkészüljön az alkotók katasztere, amely nem teljes körű.

A tanulmány kizárólag azokat az aktívan dolgozó alkotó népi kézműveseket vette számba, akik az elmúlt öt évben minősítették munkáikat, és/vagy, akik rendelkeznek a Népi iparművész, és/vagy, a Népművészet Ifjú Mestere, és/vagy, a Népművészet Mestere kitüntetésekkel, és/vagy tagjai a Népművészeti Egyesületek Szövetsége (későbbiekben NESZ) tagszervezeteinek és/vagy az elmúlt években országos pályázatokra alkotásokat nyújtottak be.

Ezen népi kézműves kataszter nem terjed ki:

Azokra, akik megszerezték a különböző szakterületeken – pl. fazekasság, faművesség, kézi és gépi hímzés, népi játszóház vezetői, stb. szakképzettséget Ők rendelkeznek a mesterségbeli tudással, de aktív alkotói tevékenységet – zsűriztetés, pályázaton való megjelenés, stb. – nem végeznek. Számuk 2-3000 főre becsülhető.

Azokra, akik családi örökségként sajátították el a kézműves mesterségek műveléséhez szükséges tudást, de csak önmaguk számára készítenek tárgyakat. Számukat nem tudjuk megbecsülni.

Azokra, akik szakkörökben tevékenykednek, de önálló alkotóként még nem léptek a nyilvánosság elé. Számuk a közművelődési statisztika szerint közel 15 ezer fő.

Azokra, akik a korábbi években feladatuknak tekintették a paraszti tárgykultúra továbbéltetését, de leginkább életkoruk, vagy egyéb okok miatt már nem művelik azt.

Alkotók és települések

Az elemzés 4122 alkotóra terjed ki, akik Magyarország 862 településén élnek. A mellékelt térkép alapján látható, hogy az ország minden területén dolgoznak népi kézművesek, eloszlásuk egyenlőtlen.

A települések – 862 – 67,5%-ban egy vagy két alkotó él, ugyanakkor 32 településen összpontosul a népi kézművesek 37%-a.

Néhány példa: Budapest: 445 fő, Debrecen: 146 fő, Szeged: 105 fő, Miskolc: 96 fő, Nyíregyháza: 85 fő, Békéscsaba: 84 fő, Zalaegerszeg: 73 fő, Székesfehérvár: 65 fő, Szolnok: 62 fő, Kecskemét: 54 fő, Mezőkövesd: 50 fő.

A felsorolásból levonható a következtetés, hogy a nagyszámú alkotót tömörítő településtípus a város.

Az elmúlt évtizedekben paradigmaváltás következett be. A paraszti gazdálkodáshoz, életmódhoz szervesen kötődő népi kézművesség a városokban él tovább. A falvak ez irányú sajátos értékei összezsugorodtak, vagy esetleg eltűntek.

Okát több mindennel lehet magyarázni, a legjellemzőbbek a következők:

A megváltozott gazdálkodás, megváltozott eszközrendszert igényelt. Funkcionálisan nem volt szükség több olyan tárgyra, amelyet a gazdaság számára különböző kézművesek állítottak elő, pl. tejesköcsög, csirkeborító kasok, stb.

A települések a csak rájuk jellemző értékeknek – pl. viselet, hímzés, fafaragás, stb. – nem tulajdonítottak az elmúlt évtizedekben jelentőséget, ezek közé tartozik a népi kézműves értékek is. Elfelejtették, vagy mára csak nagyon kevesen ismerik a településre, vagy kistájra jellemző paraszti tárgykultúrát.

A hagyományos értékek szellemi és anyagi támogatása elmaradt.

A különböző kormányok művelődéspolitikája és az ehhez társuló támogatási rendszer nem kezelte megkülönböztetetten az identitást erősítő népművészetet.

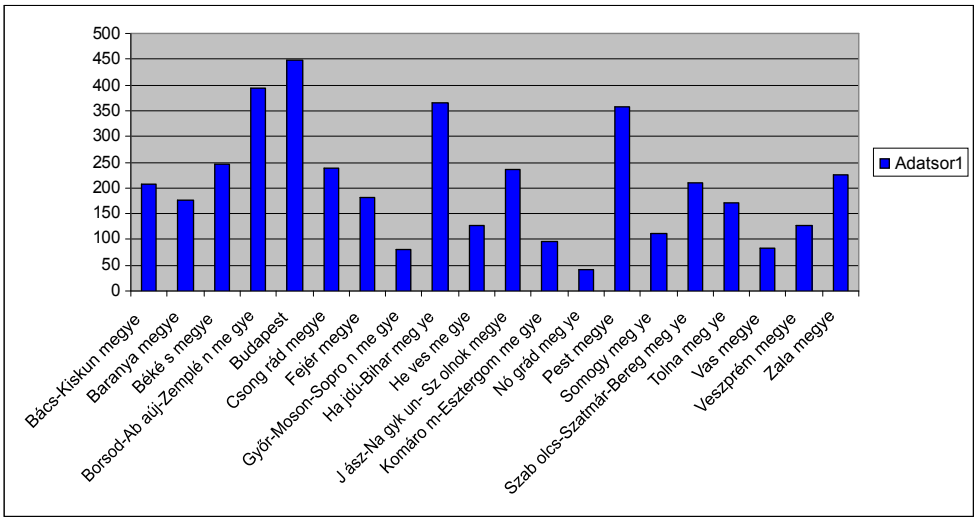
A 80-as években a népi kézművesség újkori reneszánszakor létrejött közösségek mára radikálisan lecsökkentek, a helyi társadalomban magára maradt az a néhány ember, aki fontosnak vélte a ránk hagyott „kincsek”továbbéltetését.

Megfigyelhető - a stratégia szempontjából egyik kitörési pont lehet - hogy, azokon a településeken, ahol a NESZ tagszervezetei működnek, vagyis van szervezet, van közösség, az alkotók száma az azonos település nagysághoz viszonyítva magas, pl. Tállya 42 fő, Törökszentmiklós 37 fő, Berettyóújfalu 29 fő.

A kézműves ismeretek újratanulása is a városokhoz, az ott működő szervezetekhez kötődik. Ezeken a helyeken lehet megszerezni a szakterület OKJ végzettségét vagy a tanúsítványt. Ahol képzőközpontok működnek szintén magas az alkotók száma. Budapest 445 fő, Békéscsaba 84 fő, Zalaegerszeg 73 fő Nádudvar 16 fő. az utóbbi településen korábban is meghatározó volt a népi kézművesség, elsősorban a fazekasság területén.

Alkotók és megyék

A grafikon megyei bontásban mutatja be az alkotók számát. Látható, hogy Budapest után Borsod-Abaúj-Zemplén, Hajdú-Bihar és Pest megyében él a legtöbb népi kézműves, a legkevesebb pedig Nógrád, Győr-Moson-Sopron és Vas megyékben.

A térkép további elemzéséből kiderül, hogy a megyékben eltérő az alkotók településhez kötődése. A legkoncentráltabban – alkotók száma és azon települések viszonyrendszere, ahol élnek – Hajdú-Bihar megyében fordulnak elő. A 366 kézműves 40 településre koncentrálódik, ebben a megyében az egy településre jutó alkotók száma 9 fő. A sort Csongrád megye követi, ahol a 238 alkotó mindösszesen 31 településen él. Település tekintetében a legnagyobb szóródást Nógrád megyében találjuk, a 41 alkotó 22 településen lakik

Azt is érdemes megvizsgálni, hogy hogyan aránylanak egymáshoz a települések, abban a tekintetben, hogy élnek-e ott népi kézműves alkotók vagy sem. Megdöbbentő adat, hogy a múlt század közepén még minden településen meglévő mesterségbeli tudás és konkrét gyakorlati tevékenység mára mennyire összezsugorodott. Magyarország 3155 településnek mindössze 27 %-án találjuk meg a népi kézművesség képviselőit.

A megyék ebben a tekintetben is jelentősen eltérnek egymástól. Békés, Csongrád és Pest megyében a települések több mint felén dolgoznak alkotók, ezzel szemben Baranya, Nógrád, Somogy, Szabolcs-Szatmár-Bereg és Vas megyében a 20%-ot sem éri el a kézművesek által lakott települések aránya.

A megyék közötti jelentős eltérés okai között megtaláljuk a szervezettséget. Meghatározó, hogy volt-e, van-e olyan intézmény/intézmények, szervezet/szervezetek, amelyek fontosnak vélték/vélik az alkotók összefogását, szakmai érdekvédelmét, menedzselését. Az ezredfordulóig többségében ezt a feladatot a Megyei Művelődési Központok látták el, ahol volt személyi és tárgyi infrastruktúra. Az intézmények leépítése, átalakulása után a tevékenység néhány megye kivételével a NESZ tagszervezeteire hárul, amelyek önkéntes munkában elhivatottságból „felhatalmazás nélkül” végzik szakmai érdekvédelmi tevékenységüket, amelyhez gyakran hiányzik a feltételrendszer. További okok lehetnek, a megyékben meglévő szellemi és anyagi támogatottság, a menedzsment feladatokat ellátó és a kézműves alkotók személyisége.

Alkotók és a család

Korábban jellemző volt a népi kézművesség területén a családi vállalkozás minden szakterületen. A mézeskalács készítők pl. családi recepteket, sajátos ütőfaformákat hagytak a következő generációra, vagy a kékfestők családi mintájú dúcokat örökítettek át a gyermekeiknek.

Ma az alkotók 13%-a – 527 fő – tartozik 243 olyan családhoz, ahol többen is foglalkoznak kézművességgel. Találunk azonos vagy éppen különböző mesterséget művelő férjet és feleséget, de előfordul, hogy apa a fiával együtt folytatja pl. a faművességet, fémművességet, stb. Ugyanez figyelhető meg az anyák lányok esetében is.

Tapasztalati megfigyelés, hogy a szülők – elsősorban a 10 éven aluli – gyermekeiket szívesen beavatják az általuk választott tevékenységbe, viszik magukkal táborba, kiállításra, rendezvényekre. A szocializáció ezen a szintjén megtörténik a családi átörökítés, az más kérdés, hogy a gyerekek életkorának későbbi szakaszában az érdeklődésük, a kortárscsoport által felkínált értékek és/vagy egyéb okok miatt eltávolodnak a kézművességtől.

A 862 település közül 38 olyat lehet felfedezni ahol egy vagy két család foglalkozik csak népi kézművességgel.

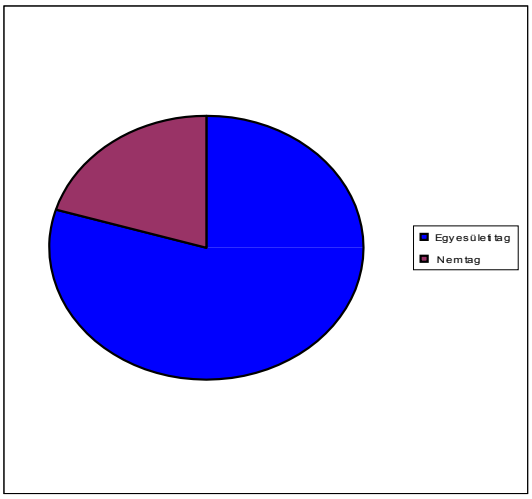
A legtöbb család Nógrád és Borsod-Abaúj-Zemplén megyében fordul elő, míg a legkevesebb Somogy és Győr-Moson-Sopron megyében.

Alkotók és a szakmai elismerés

Az elkészült alkotások minőségi fokmérője, ha alkotója Népi iparművész, Népművészet Ifjú Mestere illetve Népművészet Mestere elismerésessel rendelkezik. A felsorolt szakmai kitüntetések a települések tekintetében arányosan szóródnak. A 862 település 43%-ban találunk olyan alkotót, akinek tevékenységét a fenti címekkel elismerték.

A megyék tekintetében az eltérés jelentős. Bács-Kiskun, Győr-Moson-Sopron, Hajdú-Bihar, Somogy és Zala megyében élő alkotók 30-38%-a rendelkezik szakmai elismeréssel, ezzel szemben Békés és Fejér megyében ez az arány a 15%-ot sem éri el. A legtöbb szakmai elismeréssel rendelkező alkotó Budapesten és Debrecenben él.

Alkotó és szervezeti tagság

Az alkotók 80%-a tartozik a NESZ tagszervezeteihez, melyek minden megyében megtalálhatók.

Hét megyében – Békés, Győr-Moson-Sopron, Komárom-Esztergom, Nógrád, Somogy, Tolna, Zala – egy, hét megyében – Heves, Fejér, Veszprém, Csongrád, Bács-Kiskun, Hajdú-Bihar, Vas – kettő, Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében három, Baranya és Jász-Nagykun-Szolnok megyében négy, Borsod-Abaúj-Zemplén és Pest megyében öt, Budapesten hat szervezet működik. A Magyar Csipkekészítők Egyesülete és a Magyar Gyöngy Egyesület országos szervezetként működik.

A NESZ 51 tagegyesülete 3291 alkotót tömörít, amely nem azonos a teljes taglétszámmal. Oka, hogy az alkotók mellett jelentős az egyéb tudással rendelkező, pl. néprajz, menedzsment stb. tagok száma.

A megyei vagy kistérségi hatókörű szervezetek tagjai többségében az adott térség településein élnek, ugyanakkor az adatokból kiderül, hogy más térségekből is csatlakoznak hoz-

zájuk. Valószínűsíthető, hogy ennek okai között szervezeti és személyi, érzelmi és értelmi szimpátiákat, érdekeket lehet találni.

A szervezetekhez nem tartozó 831 alkotó az ország minden megyéjében megtalálható. Arányában legtöbben Budapesten és Hajdú-Bihar megyében, legkevesebben Nógrád, Békés és Heves megyében élnek.

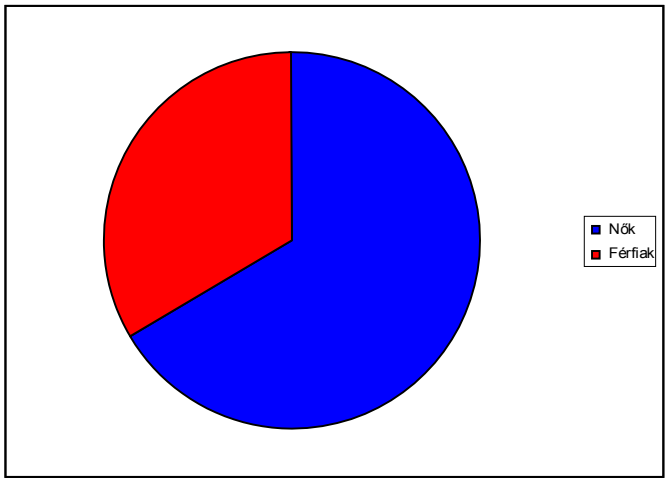
Az alkotók életkora

Tapasztalati adatok állnak rendelkezésre, amelyből kiderül, hogy a népi kézművességgel foglalkozó alkotók zöme középkorú, de inkább idős ember.

A legnagyobb gondot az utánpótlás jelenti. Ennek okai között megtalálható a terület alacsony társadalmi presztízse, továbbá az a tény, hogy a gyerekek az iskolai tanulás során nem ismerkednek meg a népi kézművességgel, így az nem is válhat vonzóvá számukra.

A közművelődési statisztika arról árulkodik, hogy kevés az- az intézmény, amely kínálatként, hímző, szövő, faragó, stb. szakköröket ajánl a környezetében élő gyerekeknek. 2011-ben a statisztikát beküldő 2989 közművelődési intézmény, civil szervezet által működtetett népi kézműves szakkörökben mindössze 4286 fő, 15 éven aluli gyermek vett részt.

Nemek aránya

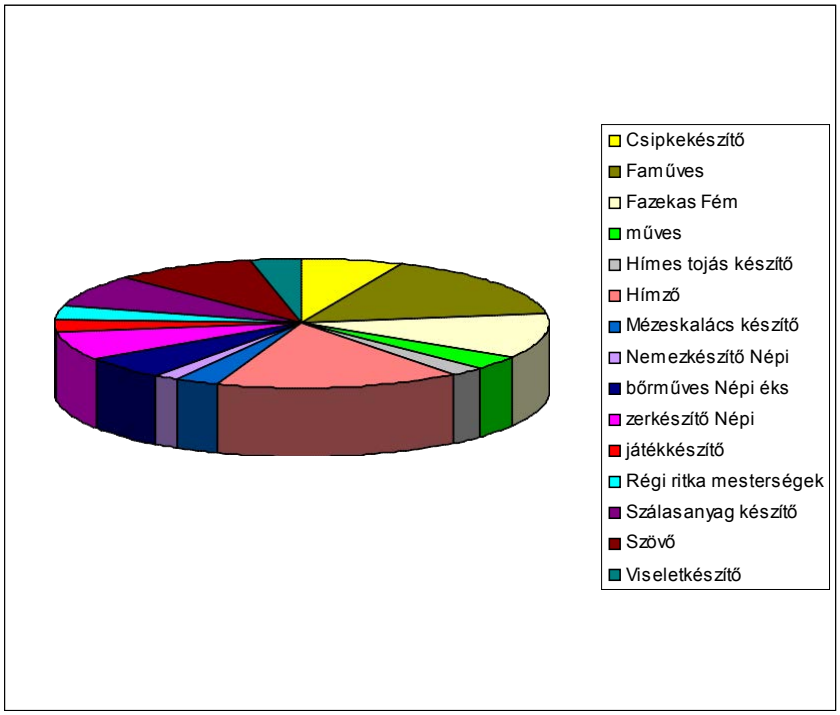

A 4122 alkotó 66%-a nő. A fa és a fémművesség kifejezetten férfiszakma, ahol az arányuk 92% fölött van.

A csipke-, a hímes tojás-, a mézeskalács-, a népi ékszerkészítés, a hímzés és a szövés nevezhető női szakmáknak itt a hölgyek aránya 80-90 %.

A fazekasság, a népi bőrművesség, a nemez, népi játék, a szálasanyag, a viseletkészítés területeken, bár változó arányban, de mind a két nem képviselteti magát.

Az alkotók és a népi kézműves szakterületetek

A tárgyalkotó népművészetben 15 nagy szakterületet lehet megkülönböztetni, amely több szakmát is felölel.

A grafikon és a térkép is mutatják, hogy az alkotók között a legnagyobb arányban a faművesek és a hímzők vannak 16-16 %, számuk szakterületenként meghaladja a 600 főt.

További sorrend: fazekas, szövő, szálasanyag-, népi ékszer-, csipkekészítő, népi bőrműves, régi ritka mesterségeket művelők, viseletkészítők, fémművesek, népi játék-, és mézeskalács készítők. A sort a hímes tojás- és a nemezkészítő zárja.

Az egyes kézműves szakterületek jellemzői:

Csipkekészítő

Számuk 279 fő, 115 településen élnek. A települések 65%-ában egy alkotó tevékenykedik.

Baranya megye kivételével Magyarország minden területén találunk olyan alkotókat, akik meghatározó területként a csipkekészítéssel foglalkoznak.

A legtöbb csipkekészítő Budapest után Pest megyében él – 42 fő, ezt követi Komárom-Esztergom és Zala megye 23-23 fővel.

A települések közül – ahol a legtöbb csipkekészítő él – Zalaegerszeg vezeti a mezőnyt, ahol számuk 16 fő, ezt követi Kiskunhalas 15 fővel és Debrecen 14 fővel. Valamennyi városban régóta működő műhelyek vannak.

A csipkekészítésnek belső specializálódása nem alakult ki, alkotónként változik, hogy a varrott vagy a vert csipkét, vagy éppen a szél illetve a betétcsipkét készíti szívesebben az alkotó.

A csipkések 10%-a a választott szakmáján kívül főleg hímzéssel, viseltkészítéssel foglalkozik, de találunk közöttük ékszerkészítőt is.

Ezen a szakterülten jellemző családi forma, hogy az anya átadja mesterségbeli tudását lányának, bár számuk elenyésző – 3 család –, továbbá egy házaspár is csipkekészítéssel foglalkozik. Érdekesség, hogy a jellemzően női tevékenységet 11 férfi is végzi az országban.

A csipkések közül 37 fő rendelkezik szakmai elismeréssel, ez az alkotók 13%-a. 36 fő szerezte meg a Népi iparművész címet, 4 főnek van Népművészet Ifjú Mestere kitüntetése és 1 főnek Népművészet Mestere díja. (Az alkotók egy része több elismeréssel is rendelkezik).

Faműves

Számuk 308 településen 663 fő, a legtöbb alkotó faművességgel foglalkozik. A települések 70 % a-ban egy alkotó tevékenykedik.

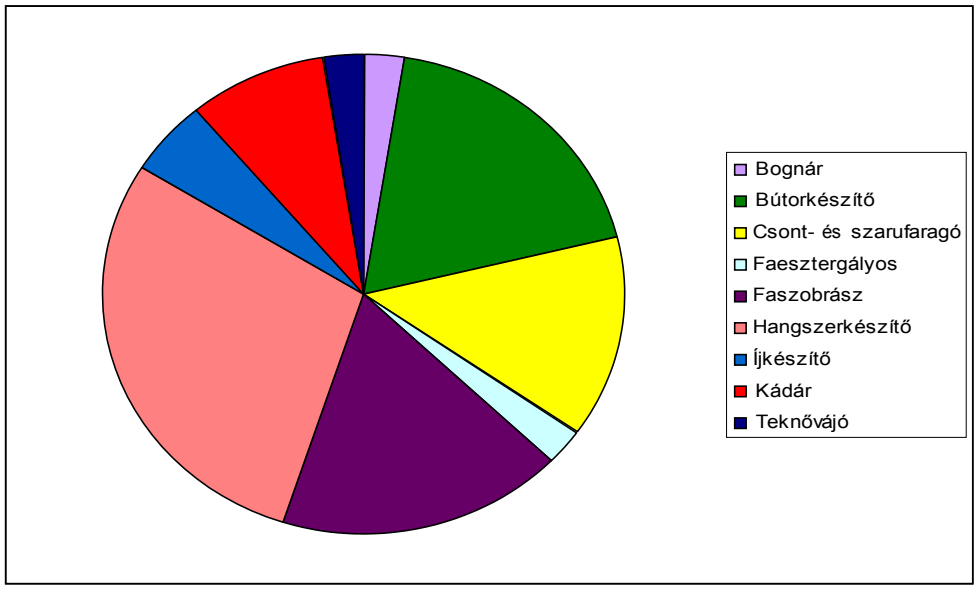
A térképen látható, hogy Magyarország térszerkezetében eloszlásuk egyenlőtlen, viszont nincs olyan megye, ahol ne élnének faművesek.

A legtöbb ezen a területen dolgozó alkotó Borsod-Abaúj-Zemplén megyében található – 71 fő, ezt követi Hajdú-Bihar és Pest megye 56-54 fővel. A legkevesebb fával foglalkozó Nógrád megyében él – 1 fő.

A települések közül – ahol a legtöbb faműves dolgozik – Budapest után Mohács vezeti a mezőnyt 27 fő, ezt követi Debrecen 22 fő, Miskolc és Békéscsaba 1615 fő. A mohácsi faművesek jelentős része busómaszk faragó. Meg kell jegyezni, hogy a Mohácsi Busójárás felkerült a Szellemi Kulturális Örökség Nemzeti Listájára.

A faművesek szakmai tagozódása

A fával foglalkozó alkotók között régen jelentős specializáció valósult meg, amely ma is megtalálható, bár a szakmát művelők közül a legtöbben általános faművesnek tartják magukat, arányuk 82 %, a maradék 18% szakma szerinti megoszlását mutatja a grafikon.

A fások között 34 hangszerkészítő van, akik elsősorban citerákat készítenek, főleg Csongrád és Fejér megyében.

A népi bútorkészítők száma 22 fő, megyénként 1 esetleg 2 fő. A faszobrászok többsége Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében él, számuk 21 fő. Csont- és szarufaragók száma mindösszesze 16 fő. Érdemes még kiemelni a bognár és kádár mesterséggel foglalkozókat, akiknek a száma összesen 13 fő, ők főleg Zala és Borsod-Abaúj-Zemplén megyében tevékenykednek. Valószínűsíthető, hogy ez a két mesterségbeli tudás eladható lenne a munkaerő piacon. A jellemzően férfiszakmában az alkotók 8%-a nő.

Az alkotók 10%-a a faművességen kívül főleg fajáték készítéssel foglalkozik, de találunk közöttük, vesszőfonót, tökkarcolót, szálasanyag készítőt, fém-, és bőrművest illetve népzenészt, ez utóbbiak hangszerkészítéssel foglalkoznak

A szakterületen 84 családtag van, döntő többségük olyan családban él ahol a család többi tagja más szakterülettel foglalkozik, főleg, hímzők, szövők, csipkekészítők. Jellemző családi forma, hogy az apa átadja mesterségbeli tudását a fiának, 10 ilyen családot számláltam meg a regisztrált alkotók között.

A faművesek közül 176 fő rendelkezik szakmai elismeréssel, ez az alkotók 26 %-a. 164 fő szerezte meg a Népi iparművész címet, 28 főnek van Népművészet Ifjú Mestere kitüntetése és 32 fő rendelkezik Népművészet Mestere díjjal. (Az alkotók egy része több elismeréssel is rendelkezik).

Fazekas

Számuk 459 fő,- a harmadik legnépesebb szakterület -, 210 településen élnek. A települések 65%-ában 1 alkotó tevékenykedik.

A lakóhelyük Magyarország térszerkezetében egyenlőtlen, de nincs olyan megye, ahol ne élnének fazekasok.

A legtöbb fazekas Budapest után Pest megyében lakik – 53 fő, ezt követi Hajdú-Bihar és Csongrád megye 34-34 fővel. A legkevesebb agyaggal foglalkozó alkotó Nógrád megyében él – 2 fő.

A települések közül Budapest után Hódmezővásárhely vezeti a mezőnyt – 11 fő, ezt követi Debrecen, Szeged, Mezőtúr, Szekszárd 10-10 fővel. Hódmezővásárhely és Mezőtúr régi fazekas központ volt.

A fazekasok közül mindössze 9 fő specializálódott cserépkályhaszem korongozására és 5 fő készít fajansz edényeket. A korábban elsősorban férfiak által végzett tevékenységben, ma a nők aránya 62%.

Az alkotók 10%-a a fazekasságon kívül másodszakmaként többféle népi kézműves mesterséget választott. Jellemzőséget nem lehet felfedezni közöttük, megtalálható az etnográfus, a faműves, a szálasanyag-, a hímes tojás-, mézeskalács-, nemez-, hangszer- stb. készítő és a kályhás is.

A szakterületen 60 családtag van, az összes alkotó 13%-a. Jellemző családforma, hogy a házaspár együtt dolgozik – 26 fő –, többségükben vállalkozók. Két teljes család is van a fazekasok között, ahol a szülők mellett a gyerekek is ezzel a mesterséggel foglalkoznak, de előfordul más családokban is, hogy a szülő átörökíti mesterségbeli tudását a gyermekeire.

A fazekasok közül 149 fő rendelkezik szakmai elismeréssel, ez az alkotók 30%-a. 140 fő megszerezte a Népi iparművész címet, 30 főnek van Népművészet Ifjú Mestere kitüntetése és 15 fő rendelkezik Népművészet Mestere díjjal. (Az alkotók egy része több elismeréssel is rendelkezik).

Fémműves

Számuk 139 fő, 82 településen élnek. A települések 67%-ában 1 alkotó tevékenykedik.

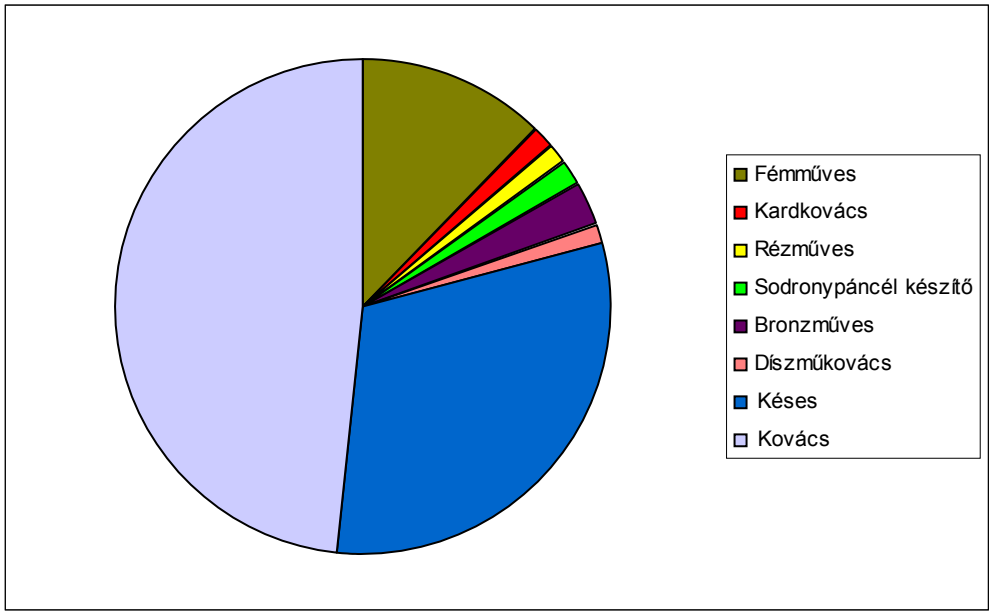
A térképen látható, hogy eloszlásuk egyenlőtlen, fehér folt Komárom-Esztergom megye, ahol nem él ezzel a tevékenységgel foglalkozó alkotó.

A legtöbb fémműves Hajdú-Bihar megyében dolgozik – 22 fő, ezt követi Fejér és Pest megye 13-11 fő. A legkevesebb fémmel foglalkozó alkotó Heves megyében él – 1 fő.

A települések közül Debrecen vezeti a mezőnyt – 10 fő, ezt követi Kecskemét – 6 fő, Nyíregyháza és Hajdúböszörmény 4-4 fővel

A fémmel foglalkozó alkotók között jelentős a specializálódás. Meghatározó a kovácsok aránya, a teljes fémműves szakterület 48%-át jelentik, őket követik 30%-os aránnyal a késesek és 12%-kal az általános fémművesek. A többi fémmel foglalkozó szakág – bronzműves, díszműkovács, kardkovács, rézműves, sodronypáncél készítő azonos arányban vannak jelen, számuk Magyarországon a regisztrált alkotók között 2-2 fő.

A jellemzően férfiak által művelt szakterületen 6% a nők aránya, ők késkészítéssel foglalkoznak

A fémmel foglalkozó alkotók más kézművességet nem művelnek, ennek okát abban lehet keresni, hogy e mesterségek, teljes embert igényelnek, nagy műhelyre van szükség, a szerszám- és eszközigénye magas.

Ezen a szakterülten 25 családtagot találunk, döntő többségében a fémművesek családtagjai más szakterületen dolgoznak. Jellemző családi forma, hogy az apa átadja mesterségbeli tudását a fiának 10 fő 2 házaspár kések készítésével foglalkozik.

A fémművesek közül 45 fő rendelkezik szakmai elismeréssel, ez az alkotók 32%-a. 42 fő megszerezte a Népi iparművész címet, 6 főnek van Népművészet Ifjú Mestere kitüntetése és 3 fő rendelkezik Népművészet Mestere díjjal. (Az alkotók egy része több elismeréssel is rendelkezik).

Hímes tojás készítő

Számuk 86 fő, – a második legkevesebb alkotót tömörítő szakterület - 56 településen élnek. A települések 69%-ában egy alkotó tevékenykedik.

A legtöbb tojásdíszítő Budapesten és Somogy megyében él – 9-9 fő ezt követi Baranya és Zala megye 8-8 fő.

A települések közül Budapest után Mezőkövesd vezeti a mezőnyt 4 fővel, ezt követi Budaörs, Báta, Kaposvár és Székesfehérvár 3- 3 fővel

Az alkotók 98%-a az írókázott és karcolt tojásdíszítéssel foglalkozik, mindössze három alkotó specializálódott a tojáspatkolásra, ez utóbbiakat férfiak készítik. A tojásdíszítő területen mindössze 7 férfi dolgozik.

Az alkotók 14%-a a választott mesterségen kívül másodszakmaként mézeskalács,illetve népi ékszerkészítést és szálasanyag fonást választott.

A szakterületen 9 családtag van, az összes alkotó 10%-a. Közülük 1 házaspárt és 2 családnál szülő-gyermek átörökítést találtam, a többi családtag más mesterséggel foglalkozik.

A tojásírók közül 36 fő rendelkezik szakmai elismeréssel, ez az alkotók 42%-a. 33fő szerezte meg a Népi iparművész címet, 7 főnek van Népművészet Ifjú Mestere kitüntetése és 1 fő rendelkezik Népművészet Mestere díjjal. (Az alkotók egy része több elismeréssel is rendelkezik).

Hímző

Számuk 661 fő, - a második legnépesebb szakterület - 219 településen élnek. A települések 57%-ában egy alkotó tevékenykedik.

A legtöbb hímző Borsod-Abaúj-Zemplén megyében él – 146 fő, ezt követi Békés és Bács-Kiskun megye 71-60 fővel. A három megyében él a hímzők 42%-a. Ennél a szakterületnél markánsan jelenik meg a személyiség hatása. Mind a három megyében nagy tudással, kiváló pedagógiai érzékkel rendelkező alkotókat lehet találni.

A legkevesebb hímző Nógrád megyében él – 1 fő, Vas megyében 4 fő, Komárom-Esztergom és Fejér megyében 7-7 fő.

A települések közül Tállya vezeti a mezőnyt 32 fő, ezt követi, Miskolc, Mezőkövesd, Békéscsaba 26-28 fővel. A településen hosszú évek óta működnek műhelyek a háttérben. A mezőkövesdi matyó hímzés felkerült a Szellemi Kulturális Örökség Nemzeti Listájára is.

A hímzők belső specializálódása minimális, az alkotók közül mindössze 13 fő specializálódott szűrrátét készítésre, közülük 2 fő Heves a többi Hajdú-Bihar megyében él.

Az alkotók 11%-a a hímzés mellet többféle mesterséggel is foglalkozik, döntő többségük csipkekészítést, szövést és viseletvarrást választott másodszakmaként, de megtalálható a népi ékszerkészítés, a hímes tojás írás, a szálasanyag készítés is.

Ezen szakterülten a 43 családtagot találunk, ez az összes alkotók 6%-a. Jellemző családforma, hogy az anya átadja mesterségbeli tudását a lányának –10 fő. A családok közt egy házaspár is található. A jellemzően nők által végzett tevékenységben 10 férfi is dolgozik.

A hímzők közül 152 fő rendelkezik szakmai elismeréssel, ez az alkotók 23%-a. 144 fő szerezte meg a Népi iparművész címet, 17 főnek van Népművészet Ifjú Mestere kitüntetése és 22 fő rendelkezik Népművészet Mestere díjjal. (Az alkotók egy része több elismeréssel is rendelkezik).

Mézeskalács készítő

Számuk 114 fő, 70 településen élnek. A települések 77%-ában 1 alkotó tevékenykedik.

A legtöbb mézeskalácsos Békés illetve Hajdú-Bihar megyében és Budapesten él 14-14 fő, a legkevesebb mézesbábost Győr-Moson-Sopron, Komárom-Esztergom és Vas megyében találunk 1-1 fő.

A települések közül Budapest után Békéscsaba vezeti a mezőnyt 8 fővel, ezt követi, Debrecen és Székesfehérvár 6-5 fővel.

A szakterület belső specializálódása minimális, az alkotók közül mindössze 5 fő foglalkozik grillázskészítéssel.

Az alkotók 16%-a a mézeskalács készítés mellett elsősorban tojásíró és gyertyamártó, de a másodszakmák között megtalálható a fazekasság, a szövés, a papírmerítés és a néprajzi képeslap készítés is.

Ezen szakterülten 23 családtag van, ami az összes alkotó 20%a. Jellemző családforma a házaspár illetve a teljes család, többségüknek ez a kenyérkereső foglalkozásuk is - 12 fő -, gyakori még, hogy a szülő átadja mesterségbeli tudását a gyermekének, bár számuk elenyésző – 4 fő. A mézeskalács készítők 82%-a nő.

A mézeskalács készítők közül 16 fő rendelkezik szakmai elismeréssel, ez az alkotók 14%-a. 15 fő megszerezte a Népi iparművész címet, 3 főnek van Népművészet Ifjú Mestere kitüntetése és 1 fő rendelkezik Népművészet Mestere díjjal. (Az alkotók egy része több elismeréssel is rendelkezik).

Nemezkészítő

Számuk 77 fő – ezen a szakterületen dolgozik a legkevesebb alkotó. Ennek oka, hogy ez a legfiatalabb elismert szakma, oktatása csak nem régen kezdődött el. A szakma művelői 46 településen élnek. A települések 69%-ában egy alkotó tevékenykedik.

A legtöbb nemezes Hajdú-Bihar és Bács-Kiskun megyében él 11-8 fő. Nincs alkotó Budapesten, Heves, Nógrád, Tolna és Vas megyében.

A települések közül Kecskemét vezeti a mezőnyt – 5 fő, ezt követi, Szeged – 4 fő.

A szakterület belső szakmai specializációja minimális, az alkotók közül mindössze 5 fő választotta a kalap-, és 5 fő a nemezruha készítést

Az alkotók 14%-a a nemezelés mellett elsősorban bőrművességgel és szövéssel foglalkozik, de a másodszakmák között megtalálható a népi ékszerkészítés, a szálasanyag fonás és a hálókészítés is.

Ezen szakterületen 13 családtag van, az összes alkotó 17 %-a. Jellemző családforma, hogy a házaspár, illetve a teljes család, együtt dolgozik, többségüknek ez a kenyérkereső foglalkozása – 9 fő. A nemezkészítők 75%-a nő.

A nemezesek közül 16 fő rendelkezik szakmai elismeréssel, ez az alkotók 21%-a. 8 fő szerezte meg a Népi iparművész címet, 8 főnek van Népművészet Ifjú Mestere kitüntetése és 3 fő rendelkezik Népművészet Mestere díjjal. (Az alkotók egy része több elismeréssel is rendelkezik).

Népi bőrműves

Számuk 225 fő, 114 településen élnek. A települések 71%-ában 1 alkotó tevékenykedik. A térképen látható, hogy Magyarország térszerkezetében eloszlásuk egyenlőtlen. Vas megye fehér folt, nincs egy olyan alkotó sem, aki meghatározó területként a bőrművességgel foglalkozna.

A legtöbb bőrműves Budapest után Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében él – 23 fő, ezt követi Hajdú-Bihar és Csongrád megye 22-18 fővel, a legkevesebb Nógrád megyében él – 1 fő.

A települések közül Szeged vezeti a mezőnyt 11 fő, ezt követi Debrecen és Papos 9-7 fő. (Papos 823 fős település Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében.)

A bőrrel foglalkozó alkotók között régen jelentős specializáció valósult meg, amely még ma is megtalálható, bár a szakmát művelők közül a legtöbben általános bőrművesnek tartják magukat.

Magyarországon, amikor a lovassport újkori reneszánszát éli, mindössze 21 nyerges – szíjgyártó mester dolgozik. A lábbelit – papucs, bocskor, saru, csizma, cipő – készítők száma is kevés – 17 fő. A regisztrált mesterek között 6 szűcsmester van.

Az alkotók 10%-a a népi bőrművességen kívül faművességgel, fazekassággal, szűrhímzéssel, viseletkészítéssel foglalkozik, de találunk közöttük íj- és hangszerkészítőt is.

Ezen a szakterülten 6 családot találtunk, ahol a férj és feleség együtt dolgozik, ők ebből a tevékenységből próbálnak megélni. A bőrművesek 58%-a férfi.

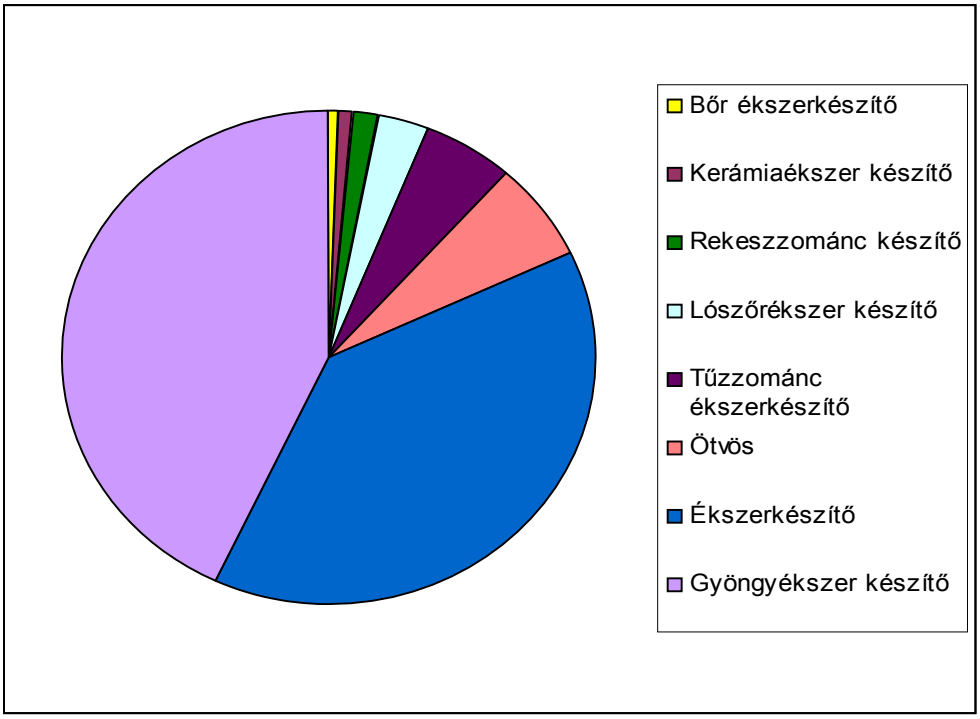
A bőrművesek közül 35 fő szerezte meg a Népi iparművész címet, 14 főnek van Népművészet Ifjú Mestere kitüntetése és 4 fő rendelkezik Népművészet Mestere díjjal. Az alkotók 18%-ának van szakmai elismerése.

Népi ékszerkészítő

Számuk 301 fő, 117 településen élnek. A települések 64%-ában 1 alkotó tevékenykedik.

A legtöbb ékszerkészítő Budapest után Pest megyében él – 43 fő, ezt követi Borsod-Abaúj-Zemplén megye – 27 fő. A legkevesebb alkotó Győr-Moson-Sopron, és Vas megyében dolgozik 1-1 fő.

A települések közül Budapest után Miskolc illetve Szeged vezeti a mezőnyt 15-13 fő, ezt követi Debrecen, Szeged és Törökszentmiklós 11-10 fővel.

A népi ékszerrel foglalkozó alkotók között meghatározó a gyöngyfűző, gyöngyszövő – 43%. Az általános ékszerkészítők aránya 39%, bár tapasztalatból tudjuk, hogy ezek zöme szintén gyöngyfűző. Az alkotók 18%-a a grafikonon látható szakmák között oszlik meg. Az ötvösök és a tűzzománc ékszerkészítők száma az országban 19-17 fő, a lószőrékszer és a rekeszzománc készítők száma 9-5 fő és a maradék 2-2 fő készít bőr- és kerámiaékszert.

Az alkotók 12%-a a népi ékszerkészítésen kívül főleg szövéssel, hímzéssel és népi játék készítéssel foglalkozik, de találunk közöttük pártakészítőt, üvegfestőt gyertyakészítőt és nemezelőt is.

A szakterületen egy családot találtam, ahol a házaspár együtt készít ékszert. Jellemző családi forma, hogy a család egyik tagja ékszerkészítéssel foglalkozik, a másik tagja pedig fa-, fémművességgel illetve egyéb népi kézműves mesterséggel. Gyakori még, hogy az anyák átadják mesterségbeli tudását a lányuknak, bár számuk minimális – 10 fő. A népi ékszerkészítőknek 9%-a férfi, akik alapvetően ötvösök és tűzzománc ékszereket készítenek.

A népi ékszerkészítők közül 43 fő rendelkezik szakmai elismeréssel, ez az alkotók 14%-a. 43 fő megszerezte a Népi iparművész címet, 10 főnek van Népművészet Ifjú Mestere kitüntetése és 1 fő rendelkezik Népművészet Mestere díjjal. (Az alkotók egy része több elismeréssel is rendelkezik).

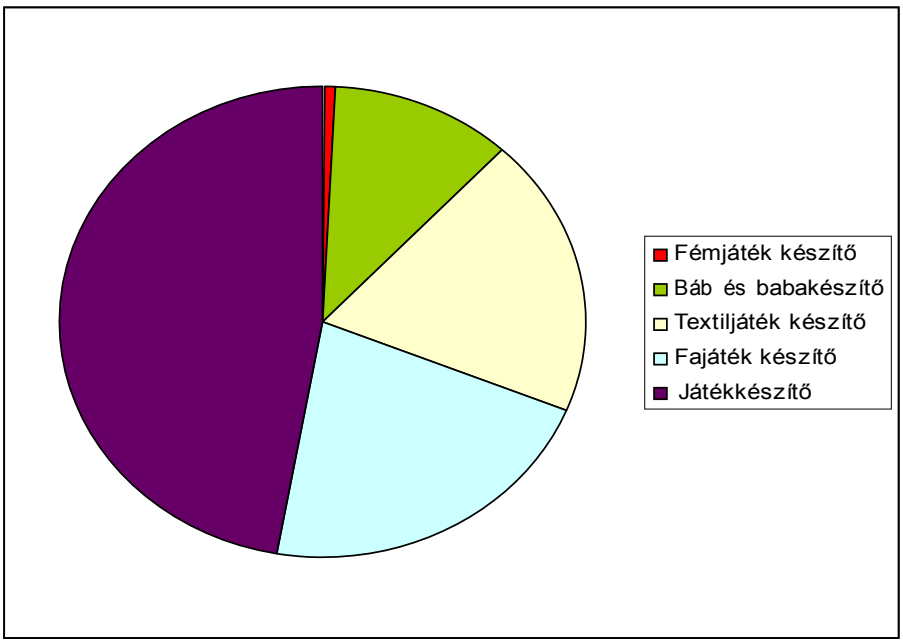
Népi játékkészítő

Számuk 125 fő, 61 településen élnek. A települések 60%-ában 1 alkotó tevékenykedik.

A térképen látható, hogy Magyarország térszerkezetében eloszlásuk egyenlőtlen, Komárom-Esztergom, Vas és Veszprém megyében nincs egyetlen népi játékkészítő sem.

A legtöbb játékkészítő Pest megyében él – 19 fő, ezt követi Budapest és Szabolcs-Szatmár-Bereg megye 17-17 fő. A legkevesebb alkotó Bács-Kiskun, Győr-Moson- Sopron, Nógrád megyében dolgozik 1-1 fő.

A települések közül Budapest után Nyíregyháza vezeti a mezőnyt – 12 fő, ezt követi Törökszentmiklós, Berettyóújfalu és Szeged 5-5 fővel.

A népi játékkal foglalkozó alkotók között meghatározó az általános játékkészítő – 59 fő.(47%), ezt követi a fajáték – 27fővel (22%), majd a textilkészítő 24 fővel, ha ehhez hozzáadjuk a báb és babakészítőt, akkor a textillel foglalkozók a teljes alkotói kör 30%-t teszik ki. A maradék 1%-ot a fémjáték készítők alkotják. A területen dolgozó férfiak aránya 29%, akik kivétel nélkül fajáték készítésével foglalkoznak.

Az alkotók 8%-a a népi játékkészítésen kívül szövéssel, bőrművességgel, csipkekészítéssel, faművességgel és gyékényfonással foglalkozik.

Az ékszerkészítők között 30 családtagot találunk, ez az összes alkotó 24%-a. Jellemző családforma, a házaspár, illetve a teljes család - 22 fő

A terület alkotói közül 7 fő rendelkezik szakmai elismeréssel, ez az összes alkotó 6%- a. 6 fő megszerezte a Népi iparművész címet, 1 főnek van Népművészet Ifjú Mestere kitüntetése és 1 fő rendelkezik Népművészet Mestere díjjal. (Az alkotók egy része több elismeréssel is rendelkezik).

Régi ritka mesterségek

Számuk 144 fő, 74 településen élnek. A települések 62%-ában 1 alkotó tevékenykedik.

Magyarország térszerkezetében eloszlásuk egyenlőtlen, Nógrád megyében nincs egyetlen régi ritka mesterséget művelő sem

A területen dolgozó legtöbb alkotó Pest megyében él – 19 fő, ezt követi Budapest és Borsod-Abaúj-Zemplén megye 18-10 fő. A legkevesebb alkotó Somogy, Tolna, Vas és Veszprém megyében van 2-2 fő.

A települések közül Budapest után Nyíregyháza vezeti a mezőnyt – 7 fő, ezt követi Baja, Szeged 6-6 fővel, s a sort folytatja Harta, Mezőkövesd és Miskolc 5-4 fővel.

A régi ritka mesterségekhez tartozó szakmák:

Sorszám	Szakma	Művelők száma (fő)
1	Halászháló-készítő	1
2	Ostorkészítő	1
3	Pingáló	1
4	Seprűkötő	1
5	Ikonfestő	2
6	Pintér	2
7	Pipakészítő	2
8	Szappanfőző	2
9	Tányérfestő	2
10	Gyapjúfeldolgozó	3
11	Tetőfedő-nádazó, fazsindely, zsúptető készítő	3
12	Paszománykészítő	4
13	Könyvkötő	5
14	Kötélverő	5
15	Papírmerítő	5
16	Porcelánfestő	6
17	Textiltervező	6
18	Növényi alapú textilfestő	7
19	Festett bútorkészítő	8
20	Gyertyakészítő	11
21	Kékfestő	11
22	Cserépkályha- és kemencekészítő	14
23	Üvegműves	16
24	Régi ritka mesterségek - általános	26
	Összesen	144

A szakterülethez tartozó szakmák száma 23. Látható, hogy a szakmák döntő többségében az alkotók száma országosan a 10 főt sem éri el, kivételt jelent a cserépkályha- és kemenceépítő, a gyertyaöntő és készítő, a kékfestő és az üvegműves, de ezeknél sem haladja meg a 20 főt. Utánpótlás hiányában az adott szakmai tudás, feledésbe merül.

Az ezen a területen dolgozó alkotók közül 48%-a férfi, akik főleg a festett bútor készítésével, díszítésével foglakoznak, illetve kályha és kemenceépítők.

Az alkotók 9%-a a választott mesterségén kívül csipkekészítéssel, szövéssel, faművességgel, fazekassággal, gyöngyfűzéssel, hímes tojás írással, hímzéssel, szálasanyag fonással és viseletkészítéssel is foglalkozik.

A szakterülten 33 családtag van, ez az összes alkotó 23 %-a. Jellemző családforma, a házaspár, illetve a teljes család

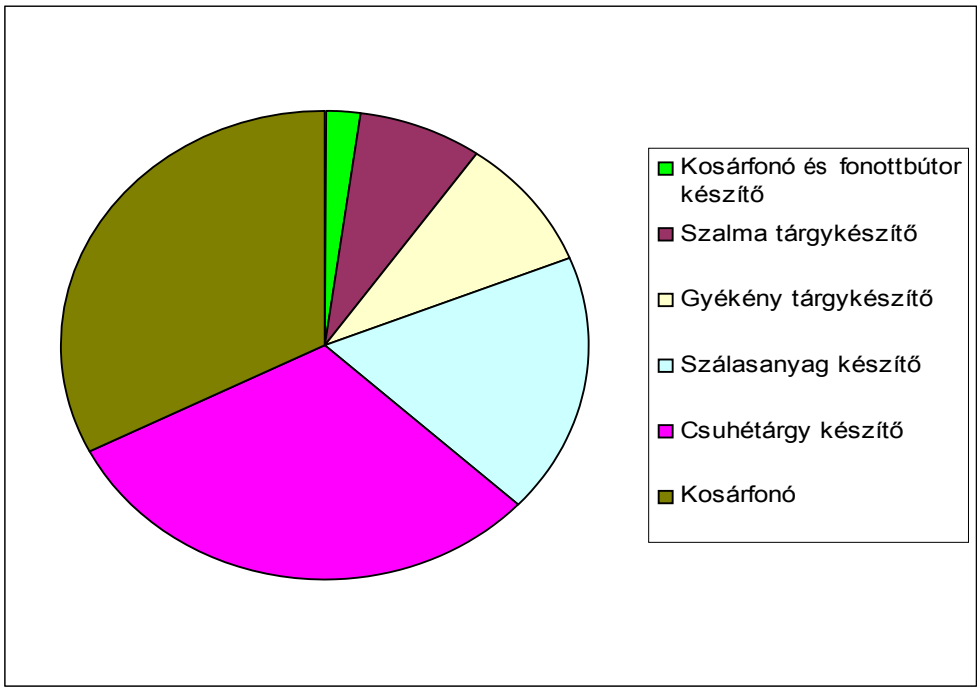
A régi ritka mesterségekkel foglalkozók közül 32 fő rendelkezik szakmai elismeréssel, ez az alkotók 22%-a. 29 fő megszerezte a Népi iparművész címet, 7 főnek van Népművészet Ifjú Mestere kitüntetése és 3 fő rendelkezik Népművészet Mestere díjjal. (Az alkotók egy része több elismeréssel is rendelkezik).

Szálasanyag készítő

Számuk 322 fő, 165 településen élnek. A települések 63%-ában 1 alkotó tevékenykedik.

A legtöbb szálasanyag készítő Hajdú-Bihar megyében él – 33 fő, ezt követi Békés, Csongrád és Pest megye 30-23 fővel, a legkevesebb alkotó Somogy megyében dolgozik – 1 fő.

A települések közül Budapest után Szeged vezeti a mezőnyt –19 fő, ezt követi Tokod és Törökszentmiklós 13-10 fővel.

A szakterületen alkotók között meghatározó a kosárfonó és a fonottbútorkészítő – összesen 112 fő, ez az alkotók 35%-a. Ezt követi a csuhétárgy készítő – 98 fő. A gyékénnyel foglalkozók, száma 30 fő, a sort a szalmafonók zárják, számuk 24 fő. A szálas anyaggal foglalkozók 76%-a nő. A területen dolgozó 76 férfi elsősorban kosárfonó, fonottbútorkészítő és gyékényes.

Az alkotók 10%-a a választott mesterségen kívül egyéb népi kézműves mesterséggel is foglalkozik., jellemzőséget nem lehetett találni.

A szakterületen 52 családtag tevékenykedik az összes alkotó 16%-a. Jellemző a házaspár - 12 fő -, illetve a szülőgyermek átörökítés – 18 fő

A szálasanyag fonók közül 63 fő rendelkezik szakmai elismeréssel, ez az alkotók 19%-a. 58 fő megszerezte a Népi iparművész címet, 11 főnek van Népművészet Ifjú Mestere kitüntetése és 4 fő rendelkezik Népművészet Mestere díjjal. (Az alkotók egy része több elismeréssel is rendelkezik).

Szövő

Számuk 366 fő, 151 településen élnek. A települések 64%-ában 1 alkotó tevékenykedik.

A regisztrált népi kézművesek között Nógrád és Vas megyében nincs szövő. A legtöbb szövéssel foglalkozó alkotó Hajdú-Bihar megyében él – 49 fő, ezt követi Budapest és Zala megye 41- 33 fővel, valamint Jász-Nagykun-Szolnok és Békés megye 28-28 fővel. A legkevesebb alkotó Baranya megyében dolgozik – 9 fő.

A települések közül Budapest után Debrecen vezeti a mezőnyt – 24 fő, ezt követi Szolnok, Kaposvár, Heves 16- 13 fővel.

Az alkotók 88%-a szőnyegszövő és 12%-a vászonszövéssel, takácsmesterséggel foglalkozik. Tapasztalati tény alapján tudjuk, hogy az arány nem pontos, hiszen ennél többen szőnek vásznat, de tevékenységükben a szőnyegszövés a meghatározóbb.

A szakterületen 12%-a a választott mesterségen kívül elsősorban hímzéssel, csipkeveréssel és nemezeléssel foglalkozik, de találunk közöttük szálasanyag-, mézeskalács-, népi ékszerkészítőt, bőrművest, gyertyaöntőt és tutyikészítőt is.

A szövősöknél 52 családtag van, ez az összes alkotó 13%-a. Jellemző a házaspár – 14 fő – illetve a szülő-gyermek átörökítés – 8 fő. A szövők 90%-a nő.

Az alkotók közül 86 fő rendelkezik szakmai elismeréssel, ez az alkotók 25%-a. 86 fő megszerezte a Népi iparművész címet, 23 főnek van Népművészet Ifjú Mestere kitüntetése és 15 fő rendelkezik Népművészet Mestere díjjal. (Az alkotók egy része több elismeréssel is rendelkezik).

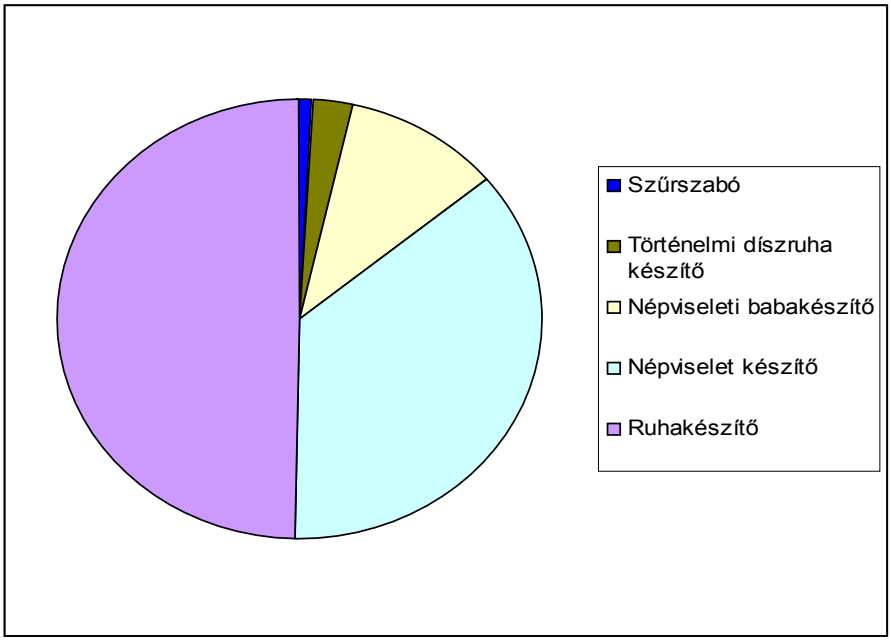
Viseletkészítő

Számuk 141 fő, 78 településen élnek. A települések 76%-ában 1 alkotó tevékenykedik.

Komárom-Esztergom és Veszprém megye kivételével minden megyében vannak viselet- illetve népi szabású ruhakészítők.

A legtöbb viseletkészítő Budapest után Pest megyében él – 20 fő, ezt követi Hajdú-Bihar és Borsod-Abaúj-Zemplén megye 16-10 fővel. A legkevesebb alkotó Csongrád és Vas megyében él – 1-1 fő.

A települések közül Budapest után Debrecen, Miskolc, Pécs vezeti a mezőnyt 4-4 fővel, ezt követi Keszthely, Nyíregyháza, Derecske, Mezőkövesd és Mohács 3-3 fővel.

Az alkotók 50%-a ruhakészítő, 36%-a népviselet készítő, 10%-a népviseleti babakészítő 3%a foglalkozik történelmi díszruhakészítéssel és 1%-a szűrszabó.

Az alkotók 26%-a a választott mesterségen kívül másodszakmaként elsősorban hímzést, csipkeverést, nemezelést választott, továbbá találunk közöttük viselettörténészt, textiltervezőt, paszománykészítőt is.

A viseletkészítőknél a családtagok száma 14 fő, az összes alkotó 10%-a. Valamennyi alkotó családtagja más mesterséget művel. A viselettel foglalkozó alkotók 87%-a nő.

A terület alkotói közül 29 fő rendelkezik szakmai elismeréssel, ez az alkotók 21%-a. 24fő megkapta a Népi iparművész címet, 9 főnek van Népművészet Ifjú Mestere kitüntetése és 6 fő rendelkezik Népművészet Mestere díjjal. (Az alkotók egy része több elismeréssel is rendelkezik).

Összegzés

Az elemzés 4122 alkotóra terjed ki, akik Magyarország 862 településén élnek.

A legtöbb kézműves Budapesten, Borsod-Abaúj-Zemplén, Hajdú-Bihar és Pest megyében él, a legkevesebb Nógrád, Győr-Moson-Sopron és Vas megyében. A megyék közötti eltérés okai között feltételezhetően a szervezettség és a személyiségek szerepe a meghatározó.

Tapasztalati adatok alapján tudjuk, hogy a népi kézművességgel foglalkozó alkotók zöme középkorú, de inkább idős ember. A legnagyobb gondot az utánpótlás jelenti.

Az alkotók 66%-a nő. A fa- és fémművesség kifejezetten férfiszakma, a csipke-, a hímes tojás-, a mézeskalács-, a népi ékszerkészítés, a hímzés és a szövés nevezhető női szakmáknak, a többi szakterületen – változó arányban – mind a két nem képviselteti magát.

A népi kézművesek 13%-a – 527 fő – 243 családhoz tartozik. Találunk azonos vagy éppen különböző mesterséget művelő házaspárokat, de gyakran előfordul, hogy a szülők átörökítik mesterségbeli tudásukat a gyermekiknek. A legtöbb családtag a faműveseknél, a fazeka-

soknál, a szövősöknél és a szálasanyag készítőknél fordul elő, a legkevesebbet a bőrműveseknél, a viselet-, és a hímes tojás készítőknél találunk.

Az elkészült alkotások minőségi fokmérője, ha alkotója Népi iparművész, Népművészet Ifjú Mestere illetve Népművészet Mestere elismerésessel rendelkezik. Az elemzett alkotók 23%-a rendelkezik a felsorolt elismerések valamelyikével, amely a településeken arányosan oszlik el. Az alkotók egy része több elismeréssel is rendelkezik.

Az alkotók 80%-a a NESZ tagszervezeteihez tartozik, amelyek minden megyében megtalálhatóak. Kimutatható tény – a stratégia szempontjából egyik kitörési pont lehet – hogy, azokon a településeken, ahol a NESZ tagszervezetei működnek, vagyis van szervezet, van közösség, az alkotók száma az azonos lakosságszámú településekhez viszonyítva magas.

A tárgyalkotó népművészetben 15 nagy területet lehet megkülönböztetni, ezek többsége több szakmát is felölel. Az alkotók között a legnagyobb arányban faművesek és hímzők vannak, a további sorrend: fazekas, szövő, szálasanyag-, népi ékszer-, csipkekészítő, népi bőrműves, régi ritka mesterségeket művelők, viseletkészítők, fémművesek, népi játékkészítők és mézeskalács készítők. A sort a hímes tojás- és a nemezkészítők zárják.

A szakterületeken belül további specializáció található a faműveseknél, a népi bőrműveseknél, az ékszer-, játék-, viselet-, szálasanyag készítőknél, és a régi ritka mesterséget művelőknél.

A fémműsek kivételével, változó arányban – 8-16% – a főtevékenységként művelt terület mellett, az alkotó más szakmával is foglalkozik. A legmagasabb arány a viseltkészítőknél van – 26%.

A népi kézművesség a városokban él tovább, a falvak ez irányú sajátos értékei összezsugorodtak, vagy eltűntek. A jelenség többek között azzal magyarázható, hogy a különböző kormányok művelődéspolitikája és az ehhez társuló támogatási rendszer nem kezelte megkülönböztetetten az identitást erősítő népművészetet, s e terület az ott élőkben nem képviselt helyi értéket.

A regisztrált és ez alapján elemzett alkotók száma Magyarország lakóinak 0, 0004%-a. Az adat olyan kicsi, hogy számítási hibának is elkönyvelhető, ugyanakkor ez a maroknyi embercsoport óriási anyagi és szellemi erőfeszítést tesz, sok esetben „Don Quijote" harcot folytat, hogy a Kárpát-medencében élő magyar és a Magyarországon élő nemzetiségek népi kézműves kultúrája megmaradjon.

Bár a népi kézműves szakterületek az összes magyarországi település 27%-ban jelen vannak, ha az egyes szakterületeket külön-külön vizsgáljuk, rá kell döbbenni arra, – ezt a térképek jól mutatják – hogy a szövők, szálasanyag készítők, fazekasok, hímzők, faművesek kivételével a többi szakterületeken dolgozó alkotók nagyon kevés számú településen élnek.

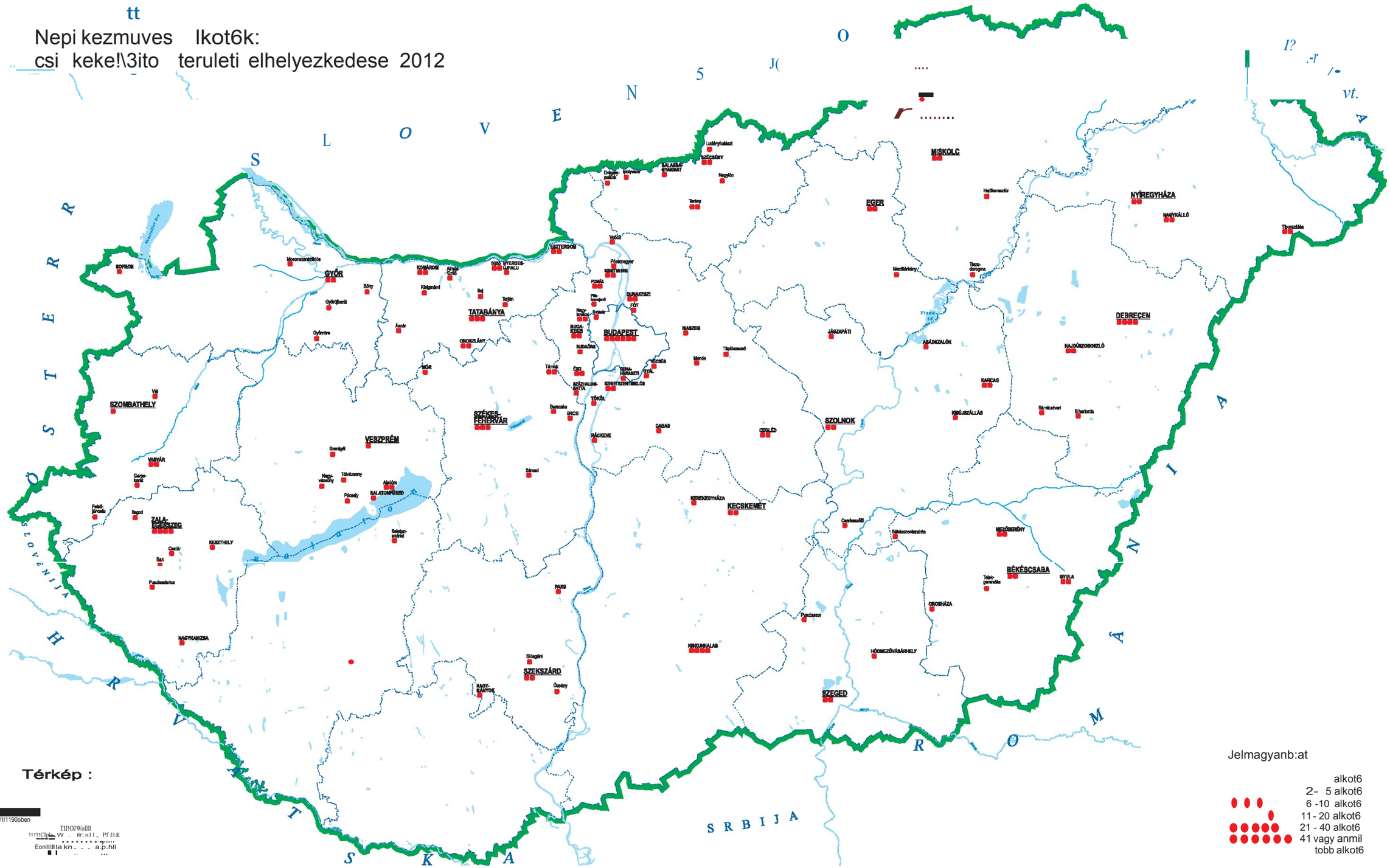
Tudjuk, hogy kevés emberről van szó, hogy kevés település életében vagyunk jelen, éppen ezért Kodály Zoltán intelme legyen szemünk előtt:

„A nép életéből lassan, de kérlelhetetlenül irtja a hagyományt maga az élet. Ezzel szembeszállni, egy természetes folyamat elé gátat vetni hiába való törekvés volna. Most a művelt rétegen a sor, hogy felkarolja, megőrizze, hogy élete cselekvő részévé tegye"

PÁL MIKLÓSNÉ

tt

Nepi kezmuves Ikot6k:
csi keke!\3ito teruleti elhelyezkedese 2012

Térkép :

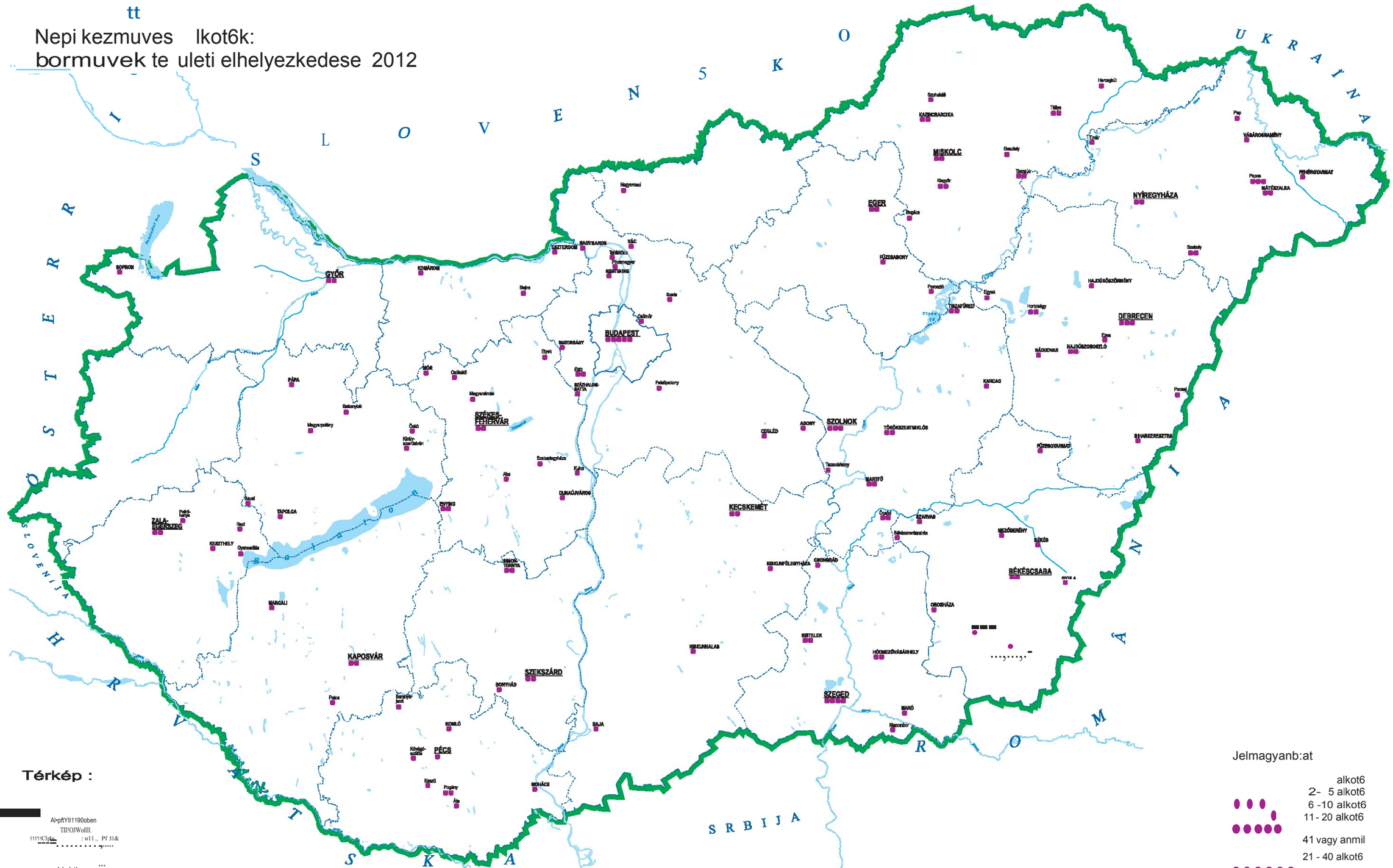
Jelmagyanb:at

alkot6
2- 5 alkot6
6 -10 alkot6
11 - 20 alkot6
21 - 40 alkot6
41 vagy anmil tobb alkot6

tt

Nepi kezmuves lkot6k:

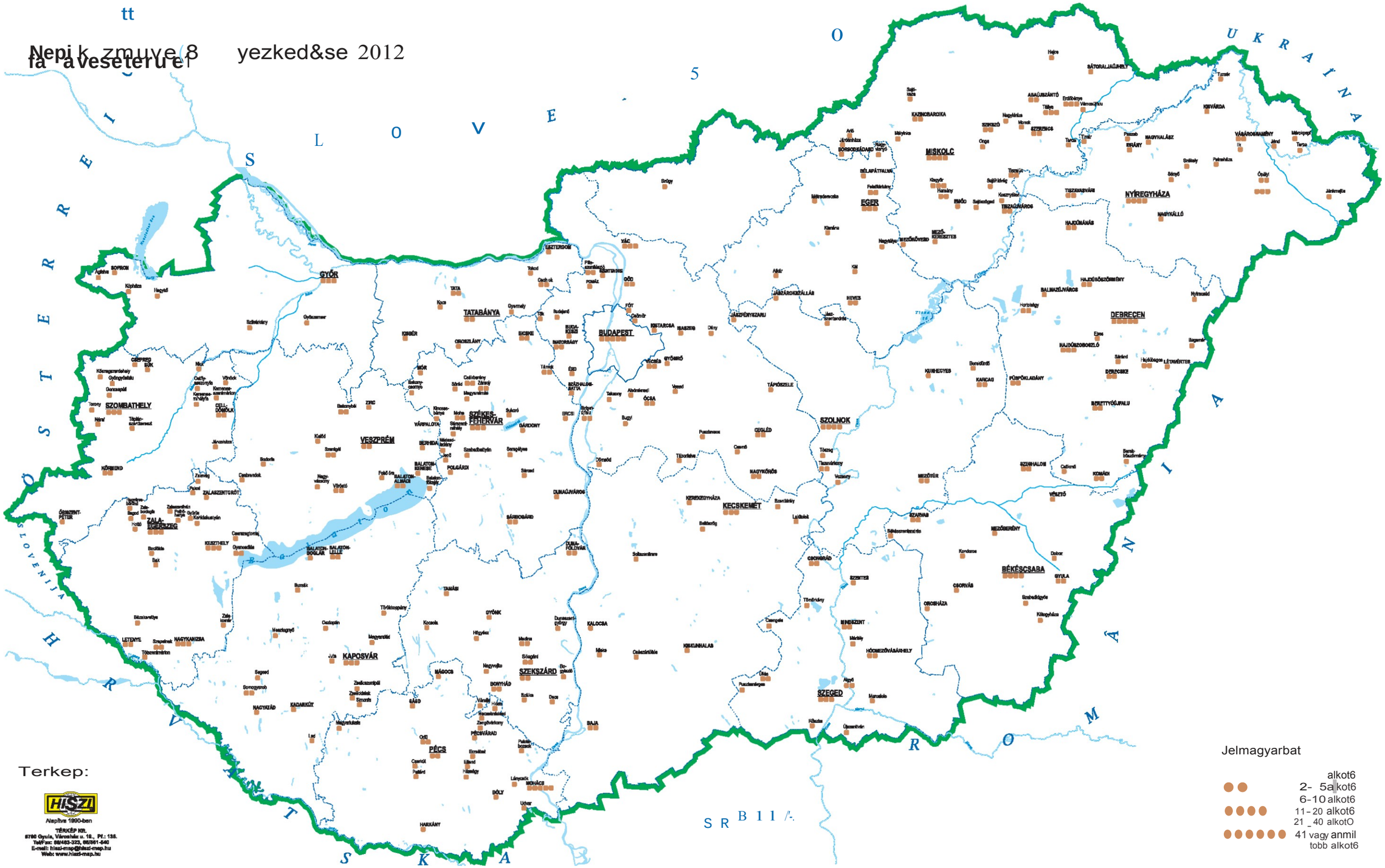
bormuvek te uleti elhelyezkedese 2012

tt

Nepi k zmuve 8 yezked&se 2012

fa ´aveseterue

Terkep:

HISZI

Alapitva 1990-ben

TÉRKÉP Kft.
5700 Gyula, Városház u. 18., Pf.: 138.
Tel/Fax: 66/463-323, 66/561-540
E-mail: hiszi-map@hiszi-map.hu
Web: www.hiszi-map.hu

Jelmagyarbat

alkot6
2- 5alkot6
6-10 alkot6
11-20 alkot6
21 _40 alkotO
41 vagy anmil tobb alkot6

tt

Nepi kezmuves(lkot6k:
fazekasoUeru eti elhelyezkedese 2012

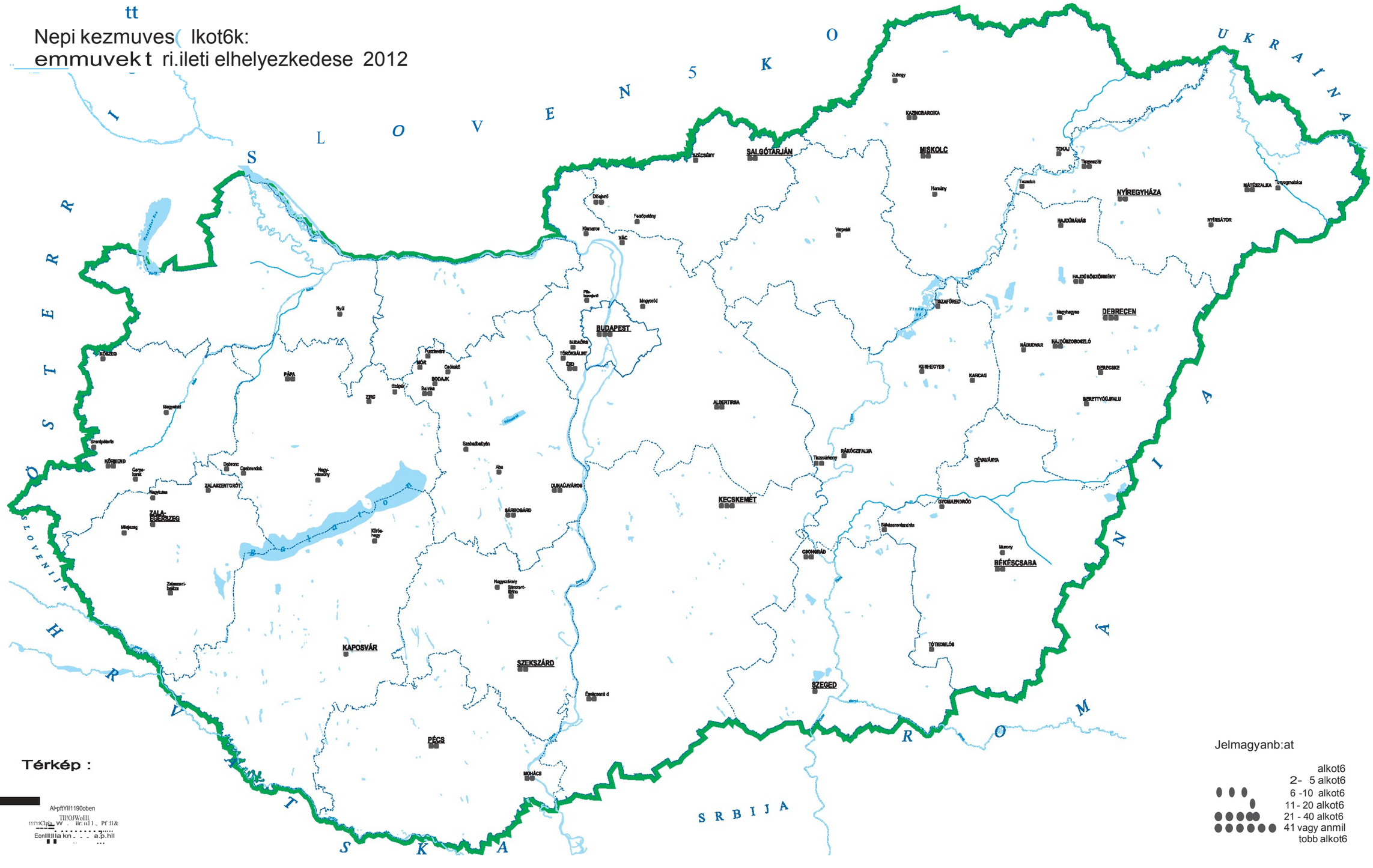
Térkép :

Jelmagyanb:at

alkot6
2- 5 alkot6
6 -10 alkot6
11 - 20 alkot6
21 - 40 alkot6
41 vagy anmil tobb alkot6

tt

Nepi kezmuves(lkot6k:
emmuvek t ri.ileti elhelyezkedese 2012

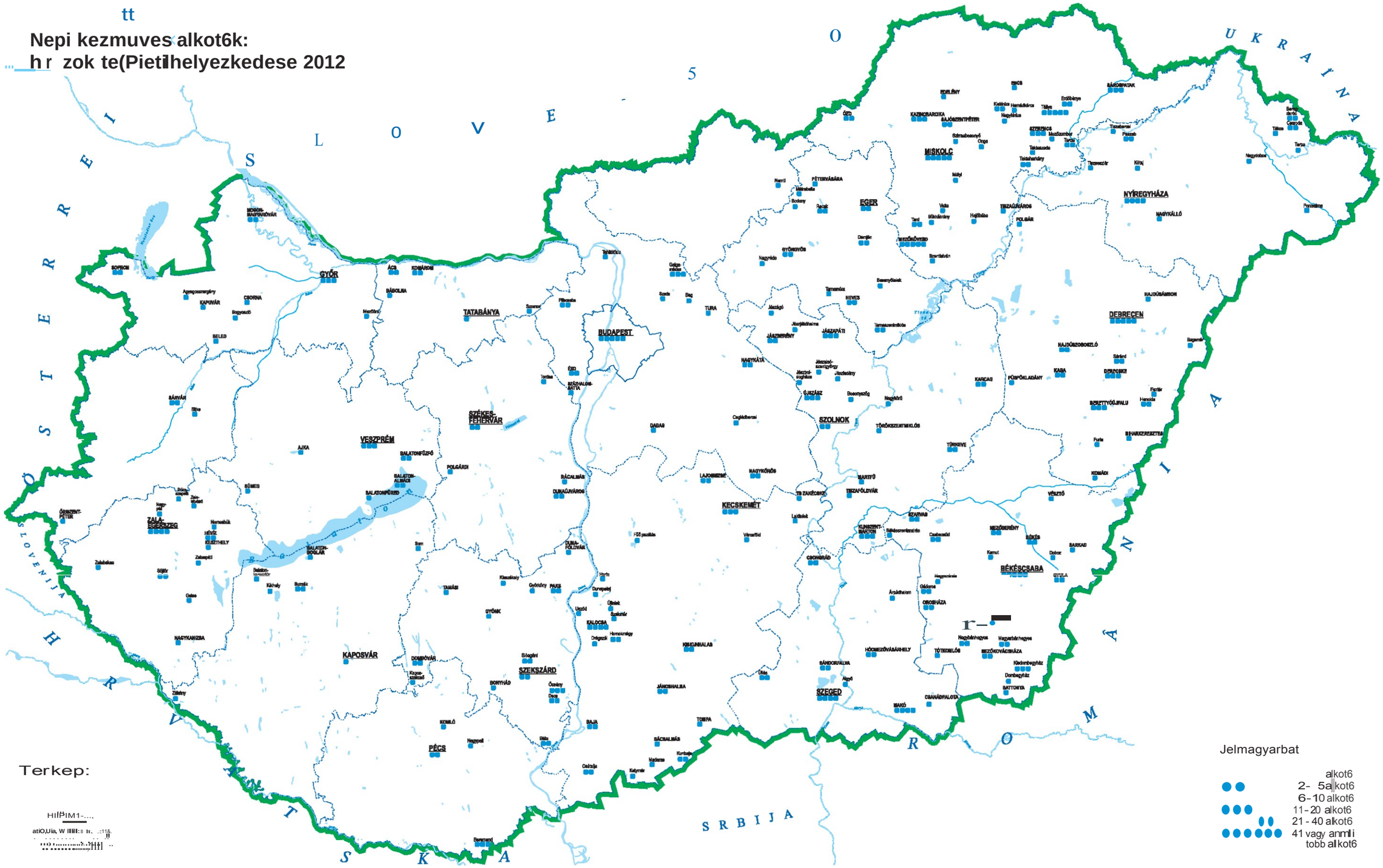
Térkép :

Jelmagyanb:at

alkot6
2- 5 alkot6
6 -10 alkot6
11- 20 alkot6
21 - 40 alkot6
41 vagy anmil tobb alkot6

tt

Nepi kezmuves alkot6k:
h r zok te(Pieti lhelyezkedese 2012

Terkep:

HIIPIM1-...

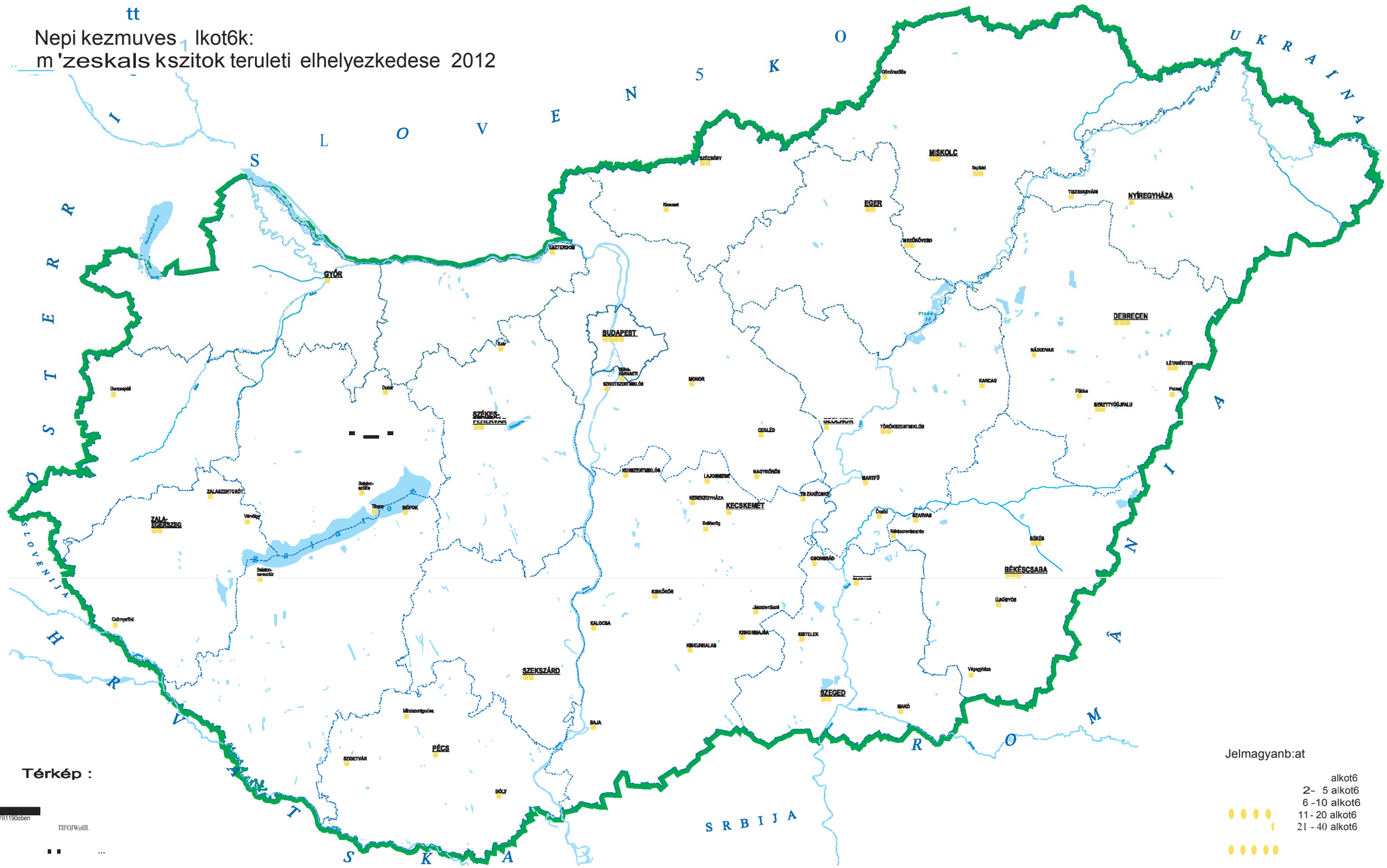
atiO,Uia, W IIIII:ll It, .:118

Jelmagyarbat

alkot6
2- 5alkot6
6-10 alkot6
11-20 alkot6
21-40 alkot6
41 vagy anmli tobb alkot6

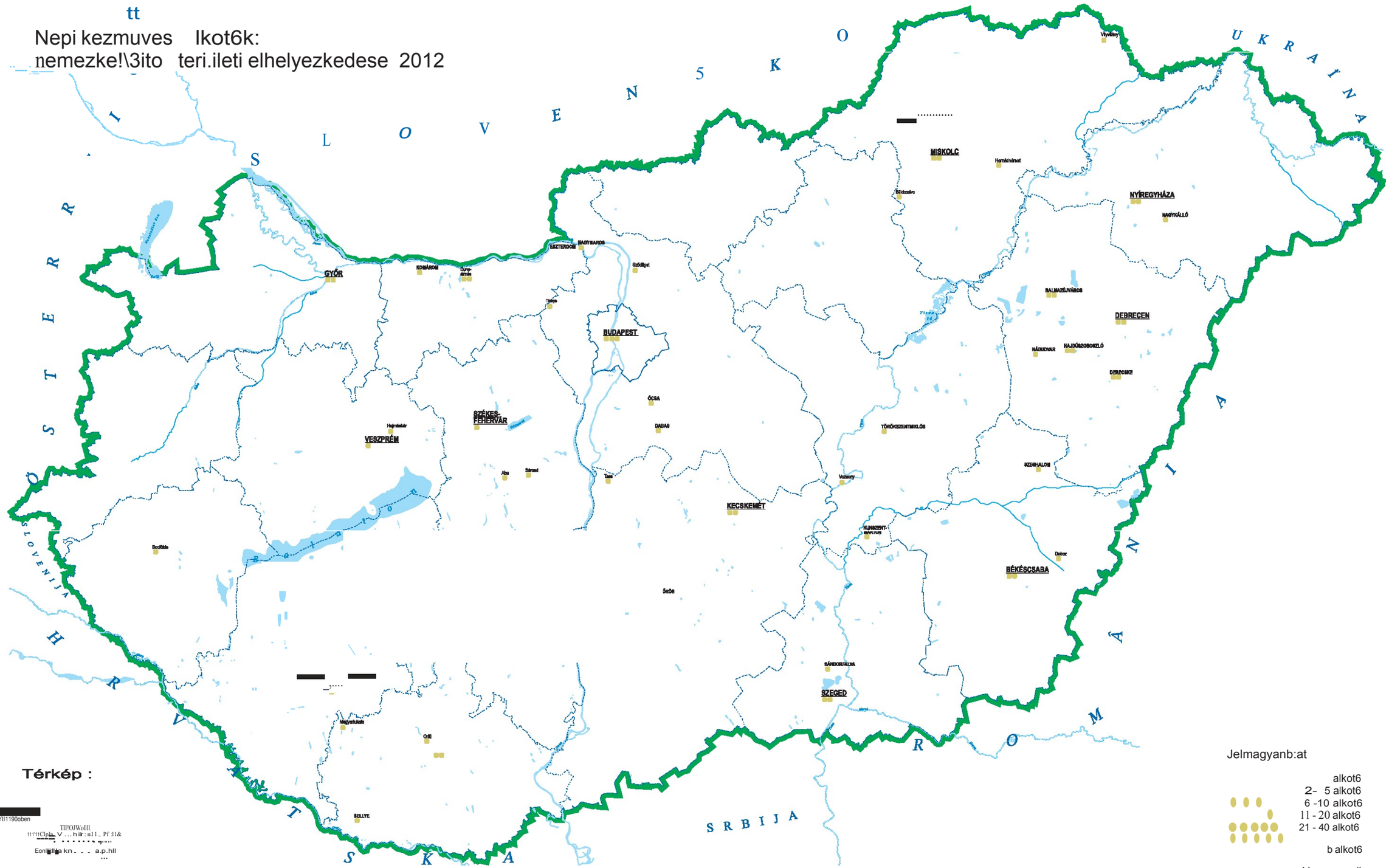
tt

Nepi kezmuves 1 lkot6k:
m 'zeskals kszitok teruleti elhelyezkedese 2012

tt

Nepi kezmuves lkot6k:
nemezke!\3ito teri.ileti elhelyezkedese 2012

Térkép :

Jelmagyanb:at

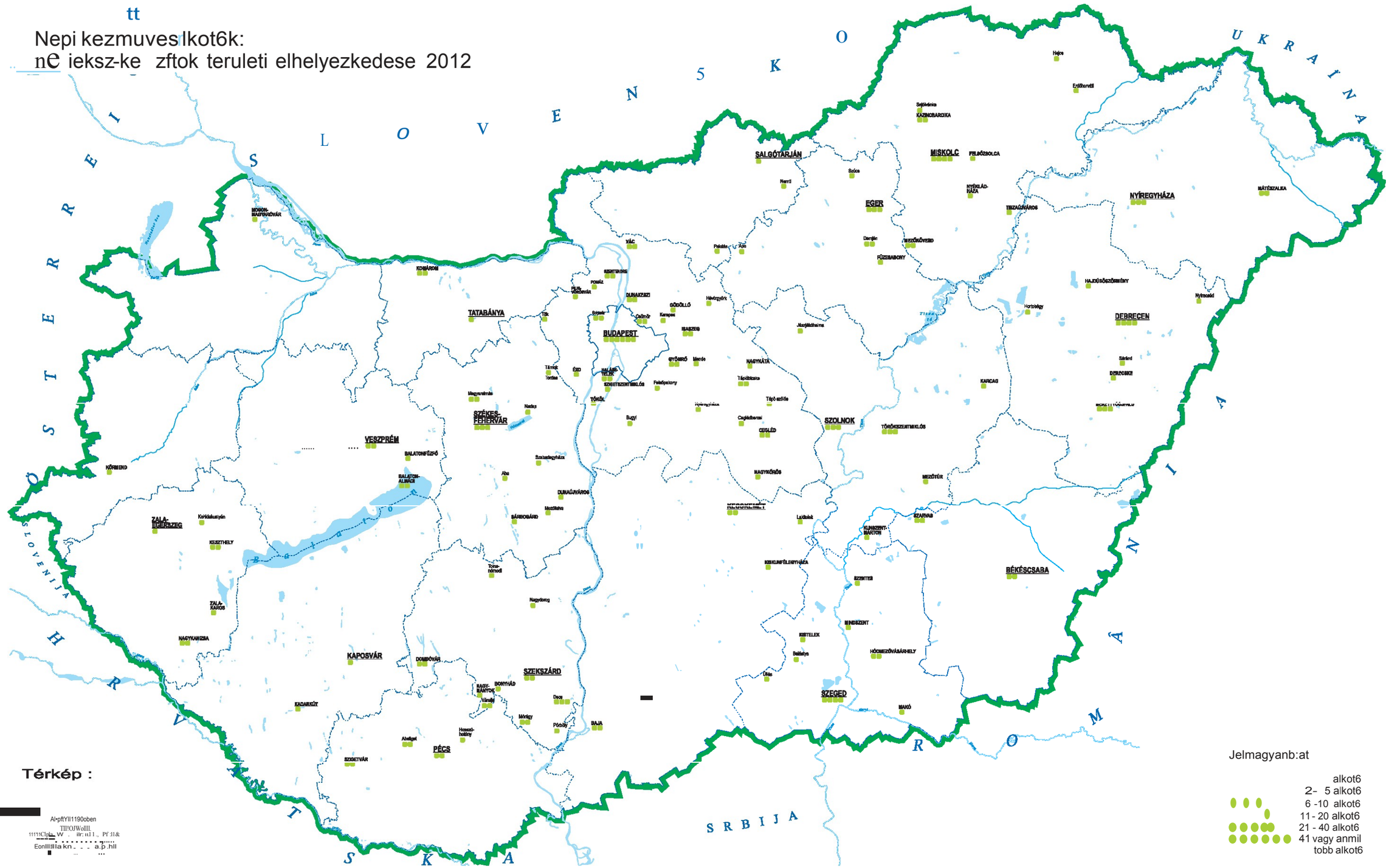
alkot6
2- 5 alkot6
6 -10 alkot6
11 - 20 alkot6
21 - 40 alkot6

b alkot6

41 vagy anmil tob

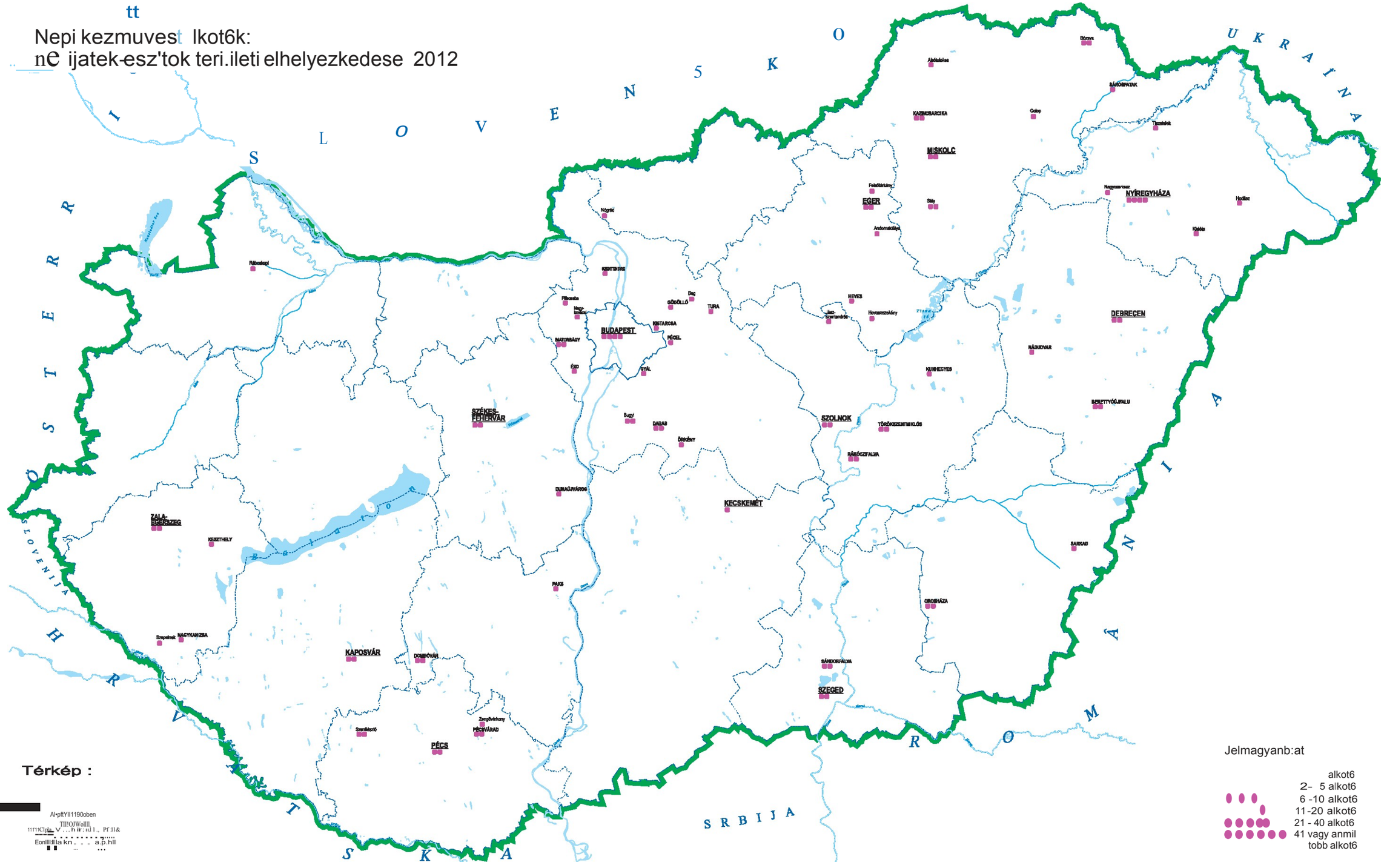
tt

Nepi kezmuves Ikot6k:
ne ieksz-ke zftok teruleti elhelyezkedese 2012

tt

Nepi kezmuvest lkot6k:
ne ijatek-esz'tok teri.ileti elhelyezkedese 2012

Térkép :

Al•pftYll1190oben
Eonlllllla kn a.p.hil

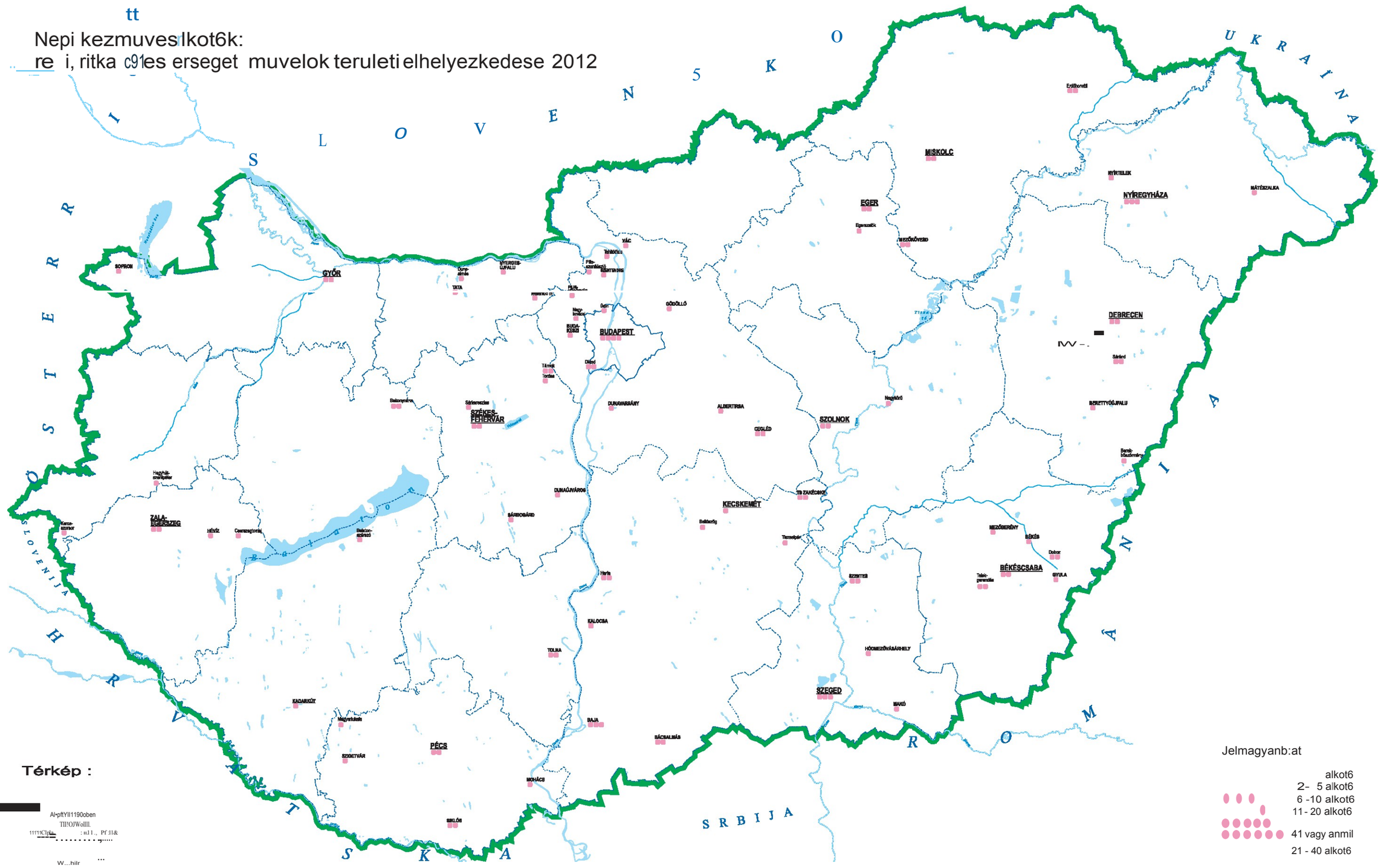
Jelmagyanb:at

alkot6
2- 5 alkot6
6 -10 alkot6
11-20 alkot6
21 - 40 alkot6
41 vagy anmil
tobb alkot6

tt

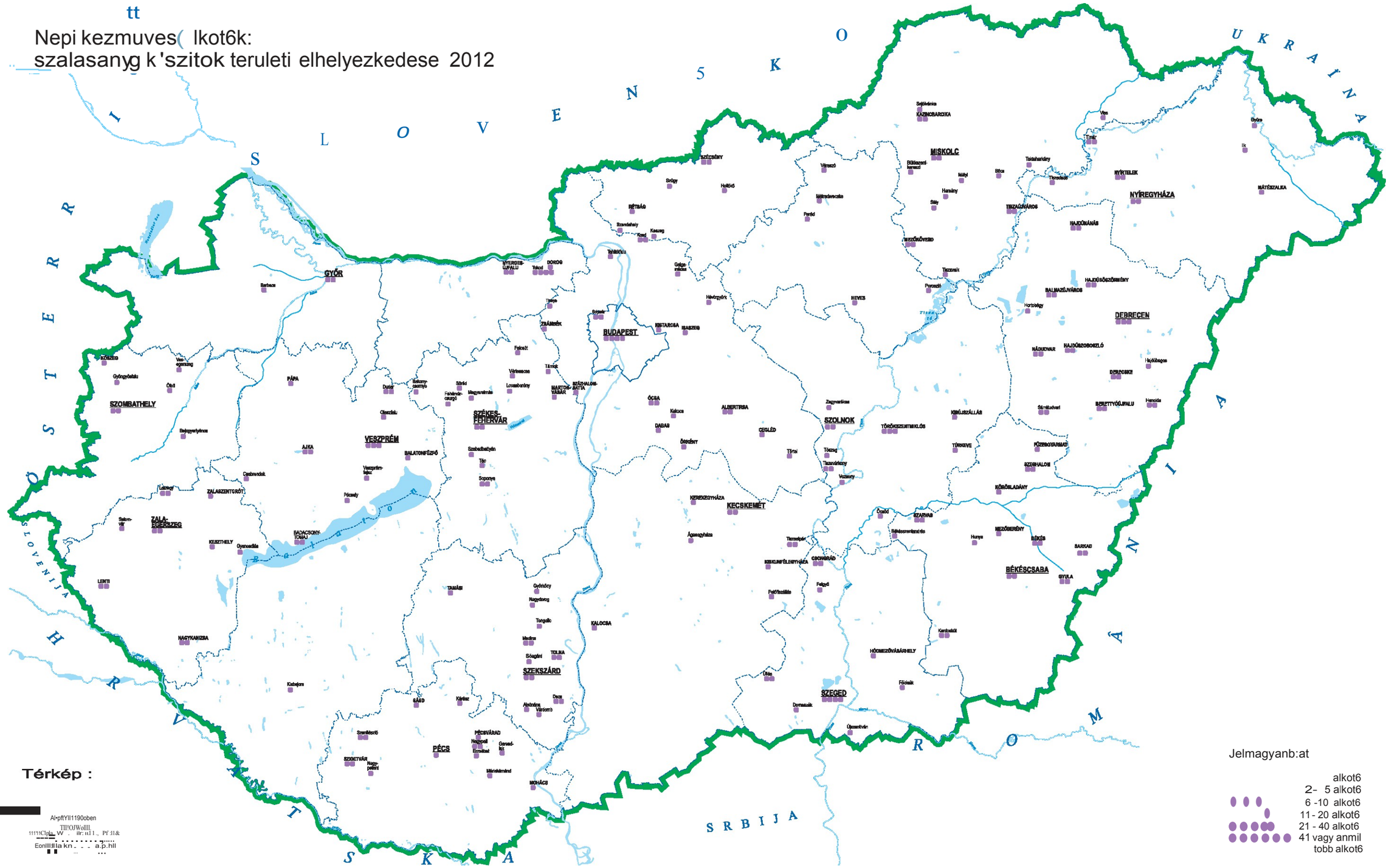
Nepi kezmuves Ikot6k:

re i, ritka c91es erseget muvelok teruleti elhelyezkedese 2012

tt

Nepi kezmuves(lkot6k:
szalasanyg k'szitok teruleti elhelyezkedese 2012

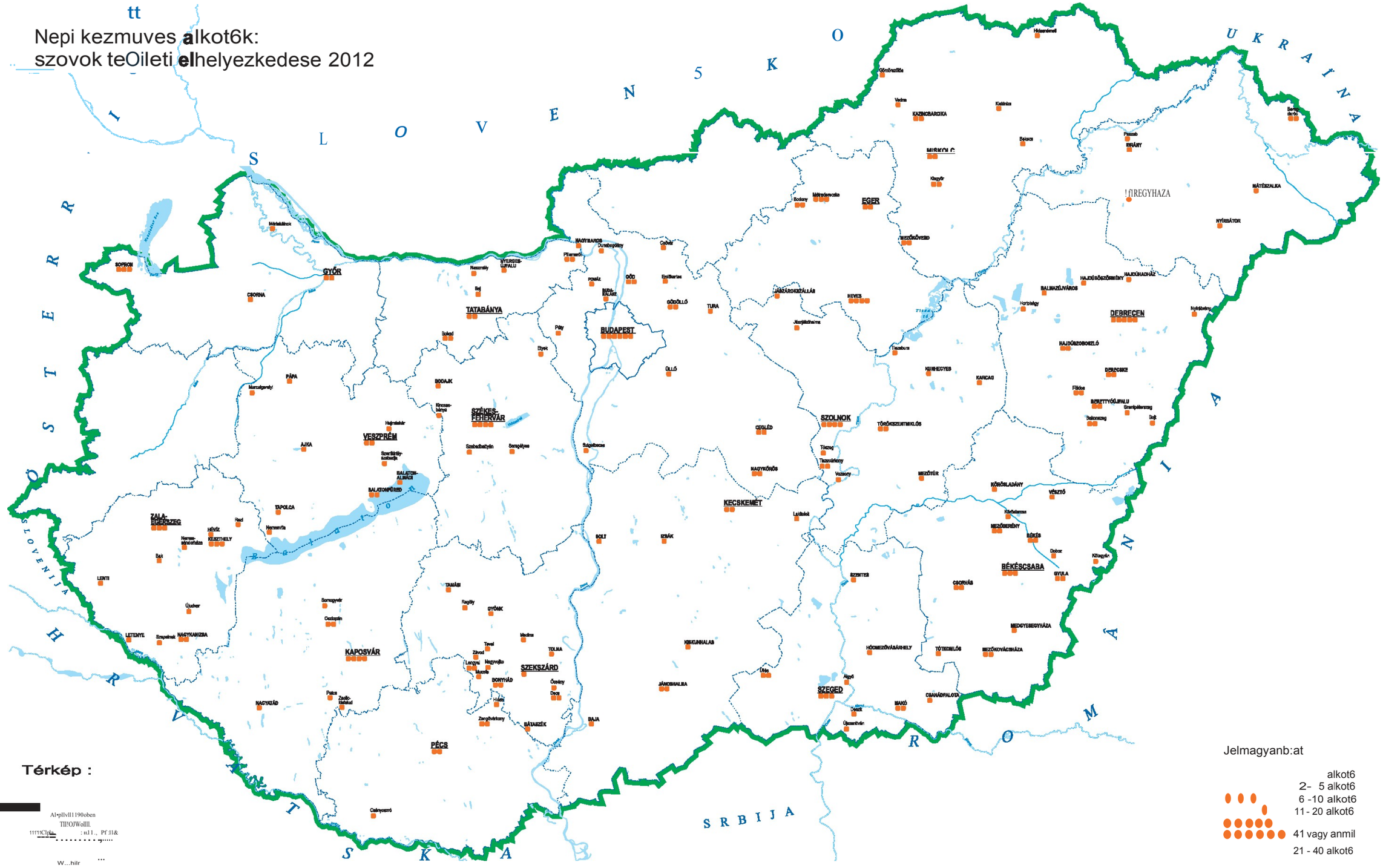
Térkép :

Jelmagyanb:at

alkot6
2- 5 alkot6
6 -10 alkot6
11 - 20 alkot6
21 - 40 alkot6
41 vagy anmil
tobb alkot6

tt

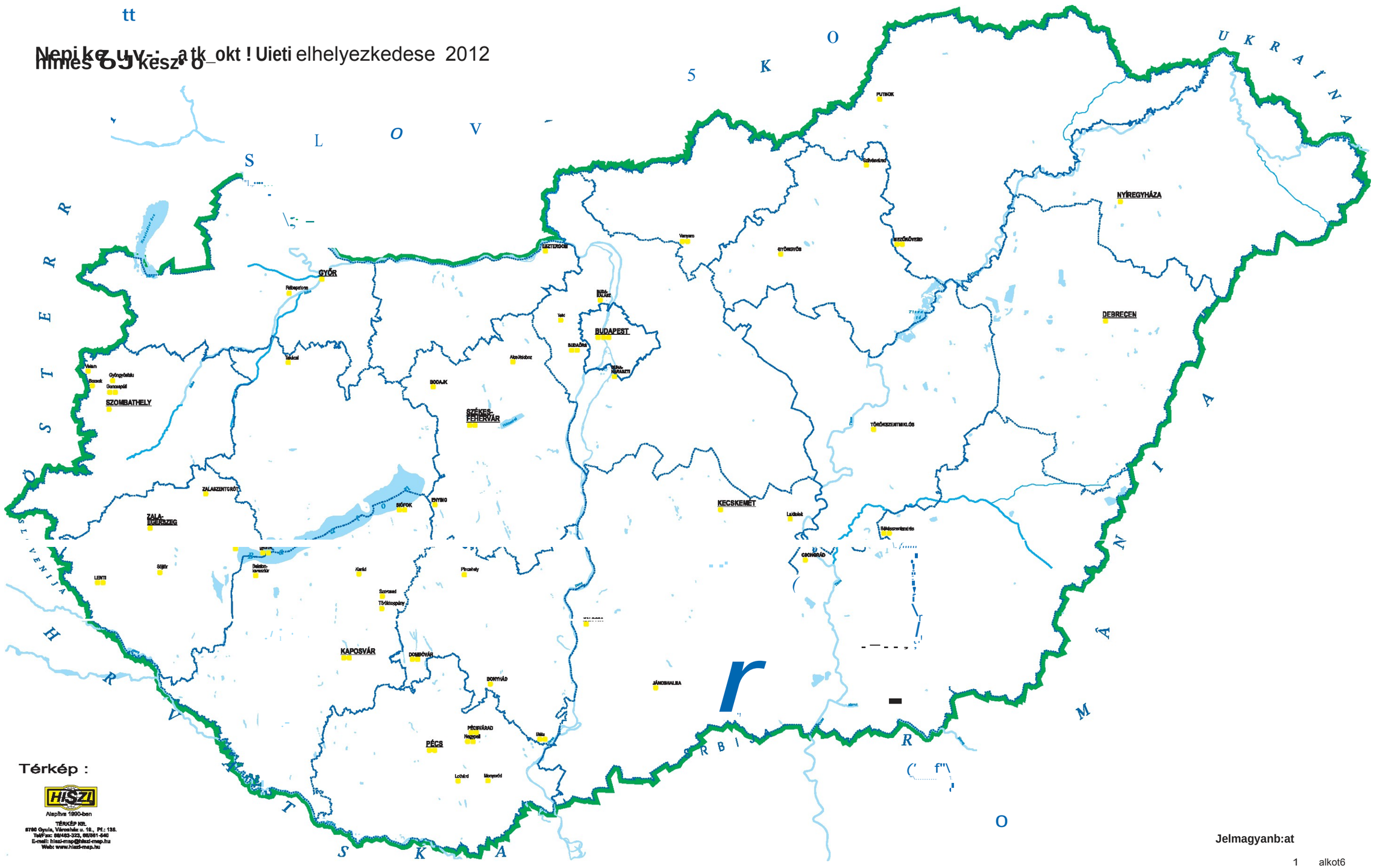
Nepi kezmuves **a**lkot6k:
szovok teOileti **el**helyezkedese 2012

tt

Nepi kz uv-: a tk_okt ! Uieti elhelyezkedese 2012

nimes OJ kesz• o_

Térkép :

HISZI

Alapítva 1990-ben

TÉRKÉP Kft.
5700 Gyula, Városház u. 18., Pf.: 136.
Tel/Fax: 66/463-323, 66/661-646
E-mail: hiszi-map@hiszi-map.hu
Web: www.hiszi-map.hu

Jelmagyanb:at

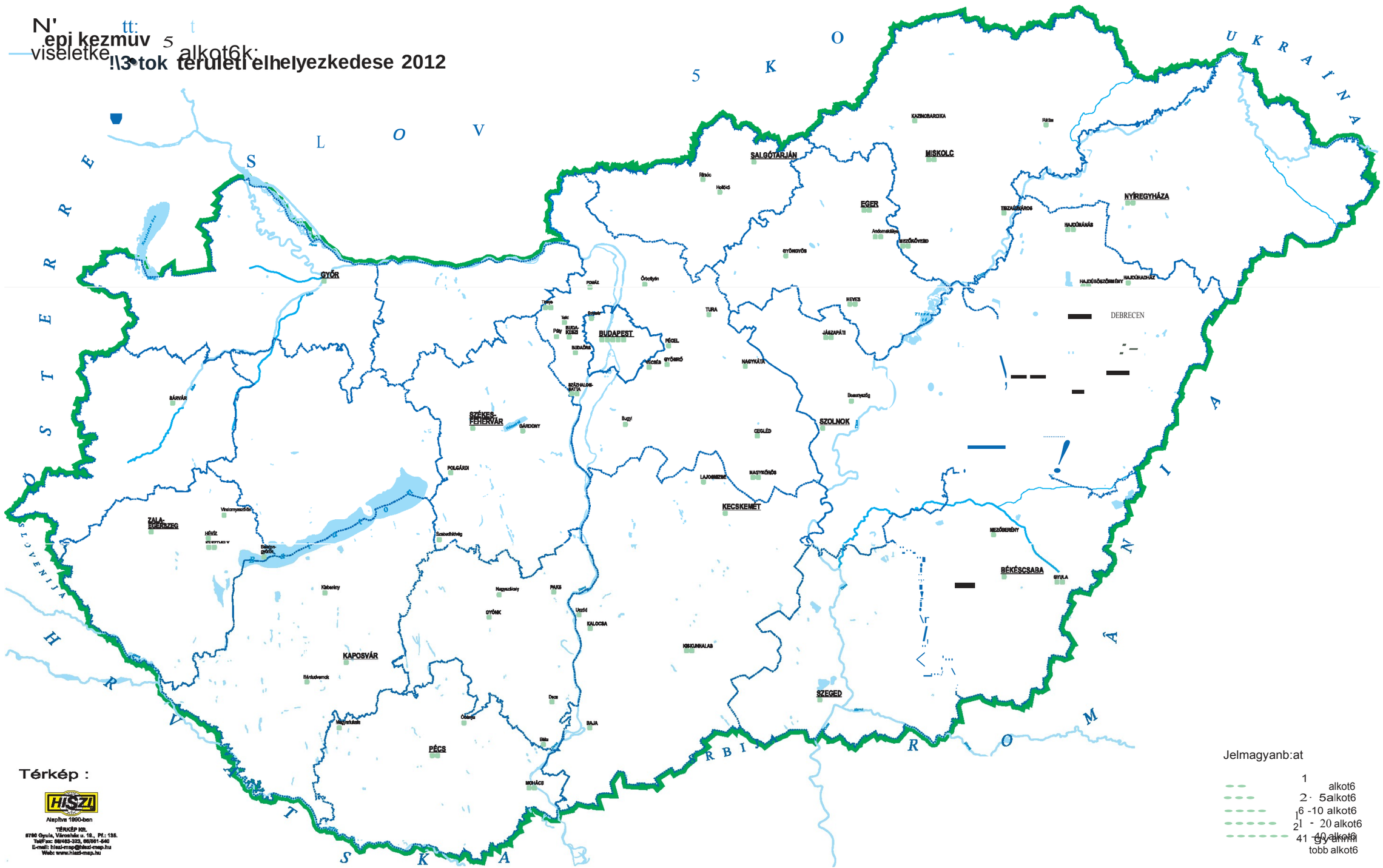
1 alkot6
2. 5 alkot6
6 ·10 alkot6
11 _ 20 alkot6
21 • 40 alkot6
41 vagy anmil tobb alkot6

N' tt: t

epi kezmuv 5 alkot6k:

viseletke

!\3•tok területi elhelyezkedese 2012

Térkép :

HISZI

Alapítva 1990-ben

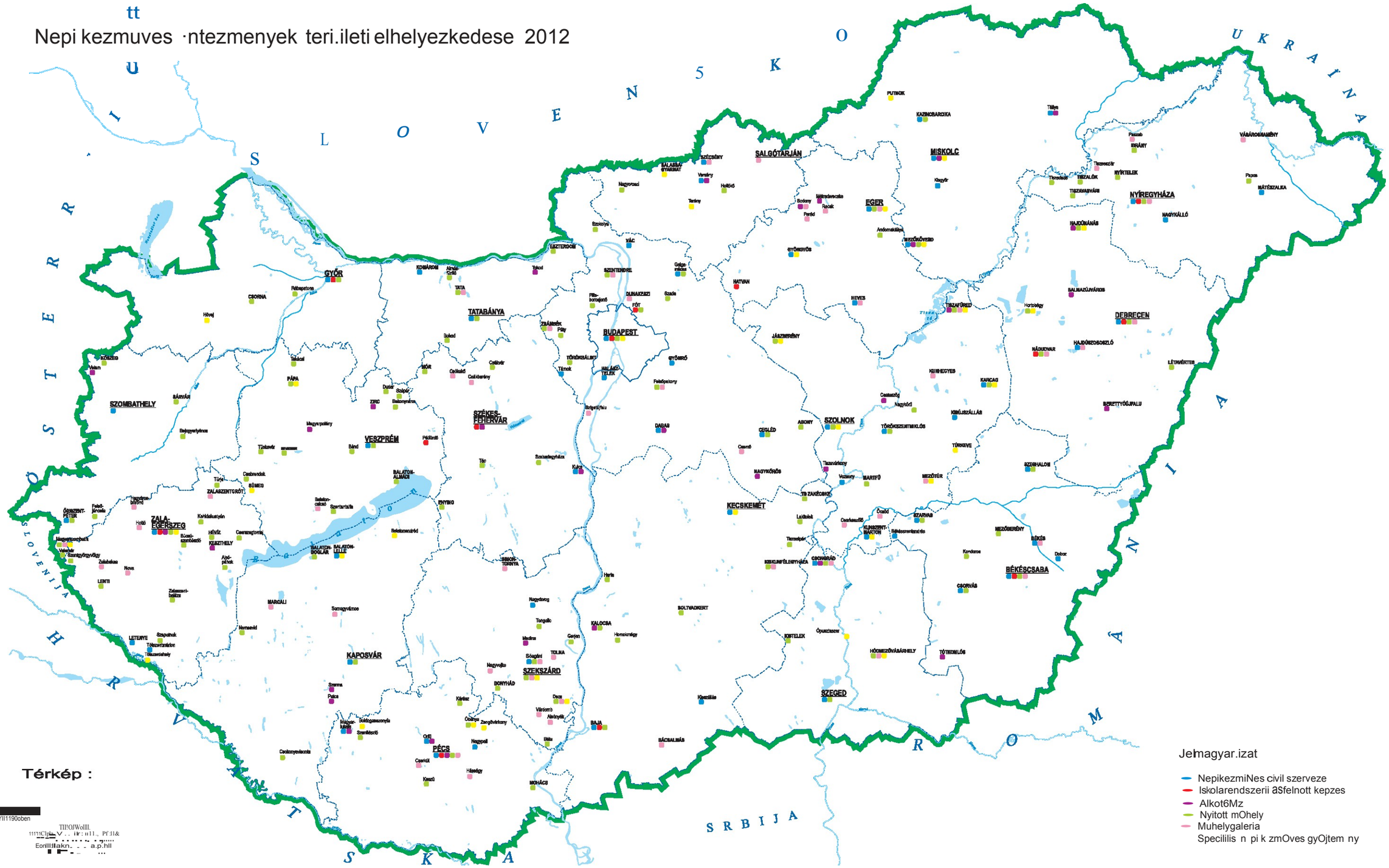
TÉRKÉP Kft.
5700 Gyula, Városház u. 18., Pf.: 136.
Tel/Fax: 66/463-323, 66/561-640
E-mail: hiszi-map@hiszi-map.hu
Web: www.hiszi-map.hu

Jelmagyanb:at

1 alkot6
2· 5alkot6
6 -10 alkot6
l - 20 alkot6
41 -40 alkot6
tobb alkot6

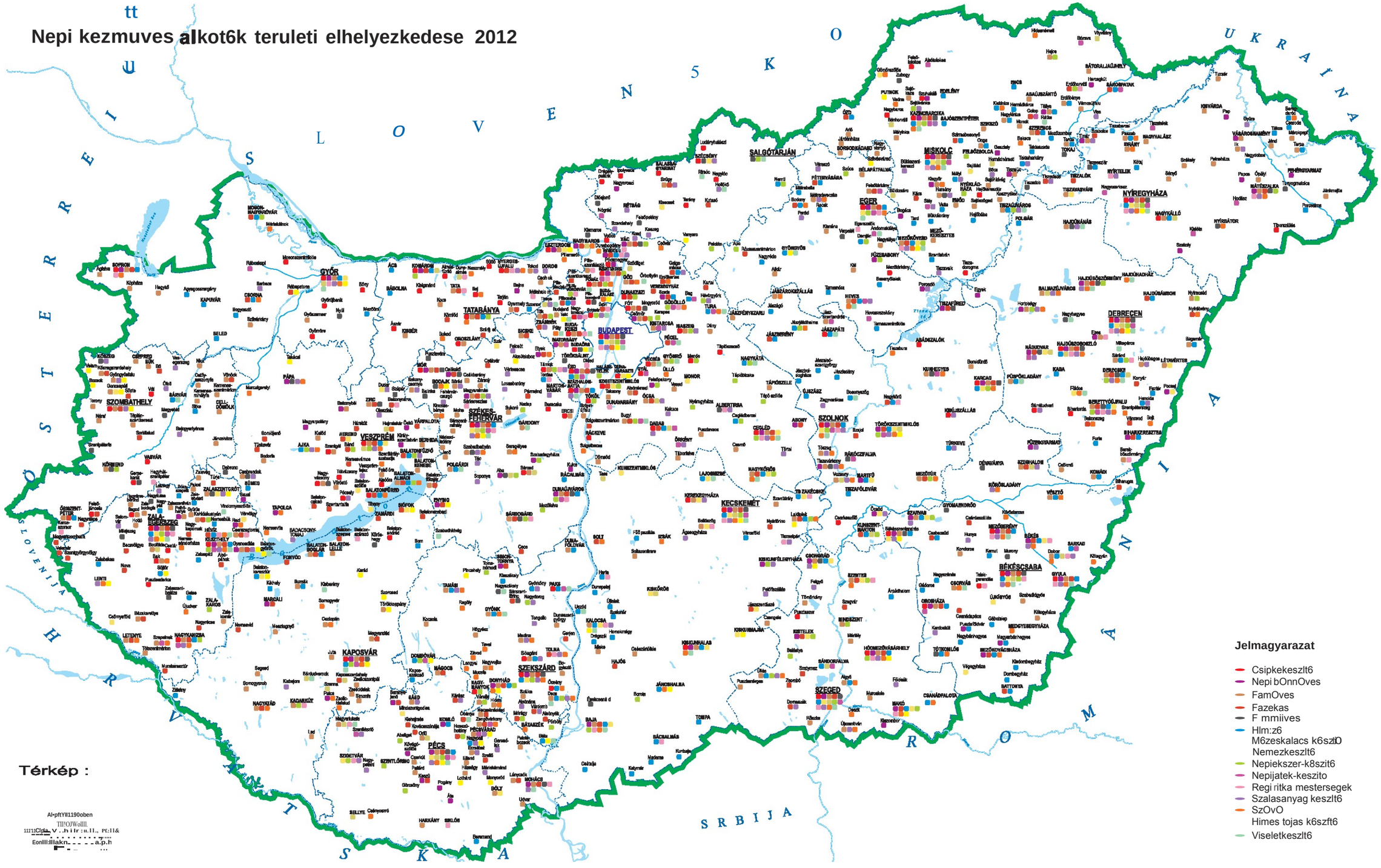
tt

Nepi kezmuves ·ntezmenyek teri.ileti elhelyezkedese 2012

tt

Nepi kezmuves alkot6k teruleti elhelyezkedese 2012

2.1.1.1 *Alkotók megoszlása településenként*

Település	Megye	Csipkekészítő	Népi bőrműves	Faműves	Fazekas	Fémműves	Hímző	Mézeskalács készítő	Nemezkésztő	Népi ékszerkészítő	Népi játékkészítő	Régi ritka mesterségek	Szálasanyag készítő	Szövő	Hímes tojás készítő	Viseletkészítő	Összesen
Aba	Fejér		1			1			1	1							4
Abádszalók	Jász-Nagy-kun-Szolnok	1															1
Abaliget	Baranya									2							2
Abaújszántó	Borsod-Aba-új-Zemplén			2													2
Abony	Pest		1		2												3
Ács	Komárom-Esztergom						2										2
Ágasegyháza	Bács-Kiskun												1				1
Ágfalva	Győr-Moson-Sopron			1													1
Agyagosszergény	Győr-Moson-Sopron						1										1
Ajka	Veszprém						1			1			2	1			5
Albertirsa	Pest					2						1	3				6
Alberttelep	Borsod-Aba-új-Zemplén	1															1
Alcsútdoboz	Fejér														1		1
Algyő	Csongrád			4			1							1			6
Almásfüzitő	Komárom-Esztergom	1															1
Alsónána	Tolna												1				1
Alsónémedi	Pest			1	1												2
Alsónyék	Tolna				2												2
Alsóörs	Tolna	4															4
Alsópáhok	Zala				1												1
Alsótelkes	Borsod-Aba-új-Zemplén										1						1
Andornaktálya	Heves										1					2	3
Apc	Heves									1							1
Arló	Borsod-Aba-új-Zemplén			1													1
Árpádhalom	Csongrád						1										1
Ászár	Komárom-Esztergom	1															1
Áta	Baranya		1														1
Atkár	Heves			1													1
Bábolna	Komárom-Esztergom						1										1
Bácsalmás	Bács-Kiskun						1					2					3
Badacsonytomaj	Veszprém												2				2
Bag	Pest						1				1						2
Bagamér	Hajdú-Bihar			1			1										2

Település	Megye	Csipkekészítő	Népi bőrműves	Faműves	Fazekas	Fémműves	Hímző	Mézeskalács készítő	Nemezkészítő	Népi ékszerkészítő	Népi játékkészítő	Régi ritka mesterségek	Szalasanyag készítő	Szövő	Hímes tojás készítő	Viseletkészítő	Összesen
Bagod	Zala	1		1													2
Baj	Komárom-Esztergom	1												1			2
Baja	Bács-Kiskun		1	2	1		2	1		2		6		1		1	17
Bajna	Komárom-Esztergom		1														1
Bak	Zala	1		1										2			4
Bakonszeg	Hajdú-Bihar				2									2			4
Bakonybél	Veszprém		1	2													3
Bakonycsernye	Fejér			1									1				2
Bakonynána	Veszprém				2							2					4
Balassagyarmat	Nógrád	1															1
Balástya	Csongrád									1							1
Balatonakarattya	Veszprém			1													1
Balatonalmádi	Veszprém			2	2		4			2				1			11
Balatonboglár	Somogy			1	1		1										3
Balatonbozsok	Fejér														1		1
Balatoncsicsó	Veszprém				1												1
Balatonendréd	Somogy	1															1
Balatonfőkajár	Veszprém			1	1												2
Balatonfüred	Veszprém	1			2		1							3			7
Balatonfűzfő	Veszprém				2		2			1			1				6
Balatongyörök	Zala														2	1	3
Balatonkeresztúr	Somogy						1	1							1		3
Balatonlelle	Somogy			3													3
Balatonszabadi	Somogy				1												1
Balatonszárszó	Somogy											1					1
Balatonszemes	Somogy				1												1
Balatonszőlős	Veszprém							1									1
Balinka	Fejér					2											2
Ballószög	Bács-Kiskun			1				1				1					3
Balmazújváros	Hajdú-Bihar			1					3				2	1			7
Bánd	Veszprém				2					1							3
Bánhorváti	Bács-Kiskun								1								1
Bánkút	Békés													1			1
Baracska	Fejér	1															1
Baranyajenő	Baranya		1		1												2
Barbacs	Győr-Moson-Sopron												1				1
Bárdudvarnok	Somogy								1							1	2
Báta	Tolna						2								3	1	6
Bátaszék	Tolna													1			1

Település	Megye	Csipkekészítő	Népi bőrműves	Faműves	Fazekas	Fémműves	Hímző	Mézeskalács készítő	Nemezkészítő	Népi ékszerkészítő	Népi játékkészítő	Régi ritka mesterségek	Szalasanyag készítő	Szövő	Hímes tojás készítő	Viseletkészítő	Összesen
Battonya	Békés				1		1										2
Bázakerettye	Zala			1	1												2
Bazsi	Veszprém		1														1
Becsvölgye	Zala				2												2
Bejcgyertyános	Vas												1				1
Bekecs	Borsod-Aba-új-Zemplén													1			1
Békés	Békés		1		1		3	2				1	4	3			15
Békéscsaba	Békés	5	3	15	6	2	24	8	2	4		2	4	8		1	84
Békésszentandrás	Békés	1	1	1		1	1	1					1		2		9
Bélapátfalva	Heves			1													1
Beled	Győr-Moson-Sopron						1										1
Beregdaróc	Szabolcs-Szatmár-Bereg						2							2			4
Berekböszörmény	Hajdú-Bihar			1								1					2
Berekfürdő	Jász-Nagy-kun-Szolnok			1													1
Beremend	Baranya						6										6
Berettyóújfalu	Hajdú-Bihar			4	4	1	7	2		6	5	1	4	5			39
Berhida	Veszprém			1													1
Besenyőtelek	Heves						1										1
Besenyszög	Jász-Nagy-kun-Szolnok						1									1	2
Biatorbágy	Pest		1	2							3						6
Bicske	Fejér			3	1												4
Biharkeresztes	Hajdú-Bihar		1		1		1										3
Bihartorda	Hajdú-Bihar	1															1
Biharugra	Békés				1												1
Bocfölde	Zala			1					1								2
Bodajk	Fejér					1								1	1		3
Bodony	Heves				3		1							2			6
Bodorfa	Veszprém			1													1
Bogács	Borsod-Aba-új-Zemplén		1														1
Bogyiszló	Győr-Moson-Sopron						1										1
Bogyoszló	Tolna			1													1
Bojt	Hajdú-Bihar													1			1
Bokod	Komárom-Esztergom													3			3
Boly	Baranya			1				1									2
Bonyhád	Tolna		1	1	1		1			1				2	1		8
Borota	Bács-Kiskun									1							1
Borsodnádasd	Borsod-			1													1

Település	Megye	Csipkekészítő	Népi bőrműves	Faműves	Fazekas	Fémműves	Hímző	Mézeskalács készítő	Nemezkészítő	Népi ékszerkészítő	Népi játékkészítő	Régi ritka mesterségek	Szálasanyag készítő	Szövő	Hímes tojás készítő	Viseletkészítő	Összesen
	Abaúj-Zemplén																
Bozsok	Vas														1		1
Bózsva	Borsod-Abaúj-Zemplén										2						2
Bő	Vas				1												1
Bőcs	Borsod-Abaúj-Zemplén												1				1
Bőny	Győr-Moson-Sopron	1															1
Budajenő	Pest			1													1
Budakalász	Pest													1	1		2
Budakeszi	Pest	5		1	2							1				1	10
Budaőrs	Pest	1				1									3	1	6
Budapest	Budapest	45	30	40	67	10	26	14	10	64	17	18	20	41	9	34	445
Bugyi	Pest			1	2					1	3					1	8
Buzsák	Somogy			1			3										4
Bük	Vas			1													1
Bükkábrány	Borsod-Abaúj-Zemplén						1										1
Bükkszentkereszt	Borsod-Abaúj-Zemplén												1				1
Bükkszentlászló	Borsod-Abaúj-Zemplén					2											2
Bükkzsérc	Borsod-Abaúj-Zemplén								1								1
Cece	Fejér				2												2
Cegléd	Pest	3	1	5	1			1		4		3	1	2		1	22
Ceglédbercel	Pest						1			1							2
Celldömölk	Vas			3													3
Csabacsüd	Békés				1		3										4
Csabrendek	Veszprém			1		1							1				3
Csákberény	Fejér			2													2
Csákvár	Fejér				3												3
Csanádapáca	Békés				1												1
Csanádpalota	Csongrád						1							1			2
Csányoszró	Baranya													1			1
Csárdaszállás	Békés				1												1
Csaroda	Szabolcs-Szatmár-Bereg						2										2
Császártöltés	Bács-Kiskun			1													1
Csátalja	Bács-Kiskun						2										2
Csatár	Zala	1															1
Csemő	Pest			1													1
Csengele	Csongrád			1													1

Település	Megye	Csipkekészítő	Népi bőrműves	Faműves	Fazekas	Fémműves	Hímző	Mézeskalács készítő	Nemezkészítő	Népi ékszerkészítő	Népi játékkészítő	Régi ritka mesterségek	Szalasanyag készítő	Szövő	Hímes tojás készítő	Viseletkészítő	Összesen
Csepreg	Vas			1													1
Cserkeszőlő	Jász-Nagy-kun-Szolnok	1															1
Cserkút	Baranya			1													1
Cserszegtomaj	Zala			1	1							1					3
Csókakő	Fejér		1		1	1											3
Csolnok	Komárom-Esztergom			2													2
Csongrád	Csongrád		1	5		2	2	1					2		1		14
Csorna	Győr-Mosón-Sopron				1		1							1			3
Csorvás	Békés			1										2		1	4
Csökmő	Hajdú-Bihar			1													1
Csömör	Pest		1	1	1					2							5
Csörnyeföld	Zala							1									1
Csővár	Pest													1			1
Dabas	Pest	1			2		1		1		2		1				8
Dabronc	Veszprém					1											1
Dány	Pest			1													1
Debrecen	Hajdú-Bihar	14	9	22	10	10	21	6	2	11	2	3	7	24	1	4	146
Decs	Tolna			1			5			6			2	3		1	18
Demjén	Heves						2			2							4
Derecske	Hajdú-Bihar			3	1	1	6		2	1			3	4		3	24
Deszk	Csongrád													1			1
Dévaványa	Békés					1											1
Dinnyés	Fejér			1													1
Diósd	Pest											2					2
Diósjenő	Nógrád					2											2
Doboz	Békés			1			1		1			2	2	1			8
Domaszék	Csongrád				1								1				2
Dombegyház	Békés						1										1
Dombóvár	Tolna						2			3	2				1		8
Dorog	Komárom-Esztergom												1				1
Dömsöd	Komárom-Esztergom			1													1
Drágszél	Bács-Kiskun						1										1
Drégelypalánk	Nógrád	1															1
Dudar	Veszprém							1					2				3
Dunaalmás	Komárom-Esztergom								2			1					3
Dunabogdány	Pest													1			1
Dunaföldvár	Tolna			2			1										3
Dunaharaszti	Pest	1						1							1		3

Település	Megye	Csipkekészítő	Népi bőrműves	Faműves	Fazekas	Fémműves	Hímző	Mézeskalács készítő	Nemezkészítő	Népi ékszerkészítő	Népi játékkészítő	Régi ritka mesterségek	Szálasanyag készítő	Szövő	Hímes tojás készítő	Viseletkészítő	Összesen
Dunakeszi	Pest	2			1					3							6
Dunapataj	Bács-Kiskun						1										1
Dunaszentgyörgy	Tolna			1													1
Dunaújváros	Fejér		1	1	1	2	2			1	1	1					10
Dunavarsány	Pest											1					1
Ebes	Hajdú-Bihar		1	1								1					3
Edelény	Borsod-Aba-új-Zemplén						1										1
Eger	Heves	2	4	10	2		4	2		6	3	2		2		2	39
Egerszalók	Heves											1					1
Egyek	Hajdú-Bihar		1														1
Ellend	Baranya			1													1
Emőd	Borsod-Aba-új-Zemplén			1													1
Encs	Borsod-Aba-új-Zemplén						1										1
Enying	Fejér		2		1												3
Ercsi	Pest	1		1													2
Érd	Pest	3	2	1	3	3	2			1	1						16
Erdőbénye	Borsod-Aba-új-Zemplén			7			4										11
Erdőhorváti	Borsod-Aba-új-Zemplén				1					1		2					4
Erdőkertes	Pest				2									1			3
Érsekcsanád	Bács-Kiskun megye					2											2
Erzsébet	Baranya			1									1				2
Esztár	Hajdú-Bihar						1										1
Esztergom	Komárom-Esztergom	2	1	1				1							1		6
Etyek	Fejér		1		2									1			4
Fehérgyarmat	Szabolcs-Szatmár-Bereg		1														1
Fehérvárcsurgó	Fejér												1				1
Felcsút	Fejér												1				1
Felgyő	Csongrád												1				1
Felsőjánosfa	Vas	1			2												3
Felsőörs	Veszprém			1													1
Felsőpakony	Pest		1							1							2
Felsőpetény	Nógrád					1											1
Felsőtárkány	Heves			3	1						1						5
Felsőtelekes	Borsod-Aba-új-Zemplén	1															1
Felsőzsolca	Borsod-Abaúj-Zemplén									1							1

Település	Megye	Csipkekészítő	Népi bőrműves	Faműves	Fazekas	Fémműves	Hímző	Mézeskalács készítő	Nemezkészítő	Népi ékszerkészítő	Népi játékkészítő	Régi ritka mesterségek	Szalasanyag készítő	Szövő	Hímes tojás készítő	Viseletkészítő	Összesen
Fonyód	Somogy				1												1
Fót	Pest	1		1	1												3
Földeák	Csongrád												1				1
Földes	Hajdú-Bihar							1						3		1	5
Furta	Hajdú-Bihar						1										1
Fülöpszállás	Bács-Kiskun						1										1
Füzesabony	Heves		1							1							2
Füzesgyarmat	Békés		1										1				2
Füzfőgyártelep	Veszprém						1										1
Gábortelep	Békés						1										1
Gádoros	Békés						2										2
Galgamácsa	Pest				1		9						1				11
Gárdony	Fejér															1	1
Gelse	Zala						1										1
Gencsapáti	Vas			1				1							2		4
Geresdlak	Baranya												1				1
Gerjen	Tolna				1												1
Gersekarát	Vas	1				1											2
Gesztely	Borsod-Aba-új-Zemplén		1														1
Golop	Borsod-Aba-új-Zemplén				1						1						2
Göd	Pest			2	1									3			6
Gödöllő	Pest									1	1	1		2			5
Gömörszőlős	Borsod-Aba-új-Zemplén							1						1			2
Görcsöny	Baranya									1							1
Gyál	Pest	1									1						2
Gyenesdiás	Zala		1	3	2								1		1		8
Gyermely	Komárom-Esztergom			1	1												2
Gyomaendrőd	Békés					1											1
Gyömöre	Győr-Mosón-Sopron	1															1
Gyömrő	Pest			1						2						1	4
Gyöngyös	Heves						2								1		3
Gyöngyösfalu	Vas			1									1		1		3
Gyönk	Tolna			1			1							1		1	4
Győr	Győr-Mosón-Sopron	5	3	7			8	1	2			3	3	2	1	1	36
Györköny	Tolna						1						1				2
Győrszemere	Győr-Mosón-Sopron			1													1
Győrújbarát	Győr-Mosón-Sopron	1															1

Település	Megye	Csipkekészítő	Népi bőrműves	Faműves	Fazekas	Fémműves	Hímző	Mézeskalács készítő	Nemezkészítő	Népi ékszerkészítő	Népi játékkészítő	Régi ritka mesterségek	Szálasanyag készítő	Szövő	Hímes tojás készítő	Viseletkészítő	Összesen
Gyula	Békés	2	1	4	1		2					1	3	3		2	19
Gyüre	Szabolcs-Szatmár-Bereg												1				1
Gyűrűs	Zala			1													1
Hagyárosbörönd	Zala			1													1
Hajdúbagos	Hajdú-Bihar			2									1				3
Hajdúböszörmény	Hajdú-Bihar		1	2	1	4				1			3	1		2	15
Hajdúhadház	Hajdú-Bihar													1		1	2
Hajdúnánás	Hajdú-Bihar			2		1							2			2	7
Hajdúsámson	Hajdú-Bihar				1		1										2
Hajdúszoboszló	Hajdú-Bihar	3	4	6	2	3	3		3			1	3	4			32
Hajmáskér	Veszprém								1					1			2
Hajós	Bács-Kiskun				2												2
Halásztelek	Pest									2							2
Harkány	Baranya			1													1
Harsány	Borsod-Aba-új-Zemplén			2		1							1				4
Hárskút	Veszprém				1												1
Harta	Bács-Kiskun						1					5					6
Hásságy	Baranya			1													1
Hegyhátszentpéter	Vas											1					1
Hegykő	Győr-Mosón-Sopron			1													1
Hejce	Borsod-Aba-új-Zemplén			1						1							2
Hejőbába	Borsod-Aba-új-Zemplén						1										1
Hejőkeresztúr	Borsod-Aba-új-Zemplén	1															1
Hencida	Hajdú-Bihar						2						2				4
Hercegkút	Borsod-Aba-új-Zemplén		1														1
Herend	Heves				1			1									2
Hernádkércs	Borsod-Aba-új-Zemplén						1										1
Hernádnémeti	Borsod-Aba-új-Zemplén								1								1
Hetényegyháza	Bács-Kiskun			2													2
Heves	Heves			3	1		5				1		1	13		2	26
Hevesvezekény	Heves										1						1
Hévíz	Zala				1		3					1		1		1	7
Hévizgyörk	Pest									1			1				2
Hidas	Baranya			1										1			2
Hidasnémeti	Borsod-Aba-új-Zemplén													1			1
Hodász	Szabolcs-Szatmár-										1						1

Település	Megye	Csipkekészítő	Népi bőrműves	Faműves	Fazekas	Fémműves	Hímző	Mézeskalács készítő	Nemezkészítő	Népi ékszerkészítő	Népi játékkészítő	Régi ritka mesterségek	Szalasanyag készítő	Szövő	Hímes tojás készítő	Viseletkészítő	Összesen
	Bereg																
Hódmezővásárhely	Csongrád	1	2	5	11		3			3		1	1	1	2		30
Hollókő	Nógrád												1			1	2
Homokmégy	Bács-Kiskun						4										4
Hortobágy	Hajdú-Bihar		3	3						1			1	1			9
Hosszúhetény	Baranya				1					1							2
Hottó	Zala			1													1
Hőgyész	Tolna			1													1
Hunya	Békés												1				1
Ibrány	Szabolcs-Szatmár-Bereg			1										1			2
Ilk	Szabolcs-Szatmár-Bereg			1									1				2
Ipolyvece	Nógrád	1															1
Isaszeg	Pest	1		1						3			1				6
Izsák	Bács-Kiskun													1			1
Jánd	Szabolcs-Szatmár-Bereg			1													1
Jánkmajtis	Szabolcs-Szatmár-Bereg			1													1
Jánoshalma	Bács-Kiskun						3							2	1		6
Jánosháza	Vas			1													1
Járdánháza	Borsod-Aba-új-Zemplén			1													1
Jászágó	Jász-Nagy-kun-Szolnok						1										1
Jászalsószentgyörgy	Jász-Nagy-kun-Szolnok						1										1
Jászapáti	Jász-Nagy-kun-Szolnok	1					7									2	10
Jászárokszállás	Jász-Nagy-kun-Szolnok			1										1			2
Jászberény	Jász-Nagy-kun-Szolnok				1		5										6
Jászboldogháza	Jász-Nagy-kun-Szolnok						1										1
Jászfényszaru	Jász-Nagy-kun-Szolnok			1													1
Jászjákóhalma	Jász-Nagy-kun-Szolnok						1			1				1			3
Jászladány	Jász-Nagy-kun-Szolnok						1										1
Jászszentandrás	Jász-Nagy-kun-Szolnok megye			1							1						2
Jásszentlászló	Bács-Kiskun				1			1									2
Jenő	Fejér			1													1
Juta	Somogy			1													1

Település	Megye	Csipkekészítő	Népi bőrműves	Faműves	Fazekas	Fémműves	Hímző	Mézeskalács készítő	Nemezkészítő	Népi ékszerkészítő	Népi játékkészítő	Régi ritka mesterségek	Szalasanyag készítő	Szövő	Hímes tojás készítő	Viseletkészítő	Összesen
Kaba	Hajdú-Bihar						3										3
Kács	Borsod-Aba-új-Zemplén				1												1
Kadarkút	Somogy			1						1		1					3
Kádárta	Veszprém									1							1
Kakucs	Pest												1				1
Kál	Heves			1													1
Kalocsa	Bács-Kiskun			1			19	1				1	1		1	1	25
Kamut	Békés						1										1
Kaposvár	Somogy	1	2	10	5	1	1			1	2			14	3	1	41
Kaposszekcső	Tolna						1										1
Kaposszerdahely	Somogy				1				2								3
Kapuvár	Győr-Mosón-Sopron						1										1
Karád	Somogy														1		1
Kárász	Baranya				1								1				2
Karcag	Jász-Nagy-kun-Szolnok	2	1	4	2	1	4	1		1				1			17
Kardoskút	Békés												2				2
Kartal	Pest				1												1
Katymár	Bács-Kiskun						1										1
Kazincbarcika	Borsod-Aba-új-Zemplén	3	2	3	2	2	6		1	4	2		4	4		1	34
Kecskemét	Bács-Kiskun	2	5	8	2	6	10	1	5	2	1	1	4	5	1	1	54
Kehidakustány	Zala			1	3					1							5
Kemenesmihályfa	Vas			1													1
Kemenesszentmárton	Vas			1													1
Kercaszomor	Vas											1					1
Kerekegyháza	Bács-Kiskun	1		1				1					1				4
Kerepes	Pest									1							1
Keszeg	Nógrád												1				1
Kesznyéten	Borsod-Aba-új-Zemplén			1													1
Keszthely	Zala	1	1	8	3		1			2	1		1	10		3	31
Keszü	Baranya		1		1												2
Kétegyháza	Békés			1													1
Kéthely	Somogy						1										1
Kincsesbánya	Fejér			1										1			2
Királyszentistván	Veszprém		1														1
Kisbajom	Somogy												1				1
Kisbér	Komárom-Esztergom			1													1
Kisberény	Somogy															1	1

Település	Megye	Csipkekészítő	Népi bőrműves	Faműves	Fazekas	Fémműves	Hímző	Mézeskalács készítő	Nemezkészítő	Népi ékszerkészítő	Népi játékkészítő	Régi ritka mesterségek	Szalasanyag készítő	Szövő	Hímes tojás készítő	Viseletkészítő	Összesen
Kisdombegyház	Békés						8										8
Kisecset	Nógrád							1									1
Kisgyőr	Borsod-Aba-új-Zemplén		3	10										4			17
Kisigmánd	Komárom-Esztergom	1															1
Kiskinizs	Borsod-Aba-új-Zemplén						3							1			4
Kiskőrös	Bács-Kiskun							1	1								2
Kiskunfélegyháza	Bács-Kiskun		1							1			1				3
Kiskunhalas	Bács-Kiskun	15	1	1			2	1						1		2	23
Kiskunmajsa	Bács-Kiskun							1							2		3
Kisléta	Szabolcs-Szatmár-Bereg										1						1
Kislőd	Veszprém			1													1
Kismaros-Borzsönyliget	Pest					1											1
Kisnána	Heves			1													1
Kistarcsa	Pest			1							1		1				3
Kistelek	Csongrád		2		2			1		1							6
Kisújszállás	Jász-Nagy-kun-Szolnok	1											1				2
Kisvárda	Szabolcs-Szatmár-Bereg			1													1
Kiszombor	Csongrád		1														1
Kisszékely	Tolna						1										1
Kocs	Komárom-Esztergom			1													1
Kocsola	Tolna			1													1
Komádi	Hajdú-Bihar			2			1										3
Komárom	Komárom-Esztergom	2	1		2		2		1	2							10
Komló	Baranya		1				1										2
Kondoros	Békés			1													1
Konyár	Hajdú-Bihar				1												1
Kópháza	Győr-Mosón-Sopron			1													1
Kosd	Pest												2				2
Kótaj	Szabolcs-Szatmár-Bereg						1										1
Kovácsszénája	Baranya				1												1
Kömlőd	Komárom-Esztergom				1												1
Körmend	Vas			2		2				1							5
Kőröshegy	Somogy					1											1
Körösladány	Békés												1	1			2

Település	Megye	Csipkekészítő	Népi bőrműves	Faműves	Fazekas	Fémműves	Hímző	Mézeskalács készítő	Nemezkészítő	Népi ékszerkészítő	Népi játékkészítő	Régi ritka mesterségek	Szalasanyag készítő	Szövő	Hímes tojás készítő	Viseletkészítő	Összesen
Köröstarcsa	Békés													1			1
Kőszeg	Vas					1							1				2
Kőszegszerdahely	Vas			1	1												2
Kötegyán	Békés													1			1
Kővágószőlős	Baranya		1														1
Kulcs	Fejér		1														1
Kunbaja	Bács-Kiskun						2										2
Kunhegyes	Jász-Nagy-kun-Szolnok			1		1					1			1			4
Kunszentmárton	Jász-Nagy-kun-Szolnok				1		10		1	1							13
Kunszentmiklós	Jász-Nagy-kun-Szolnok							1									1
Kutasó	Nógrád				1												1
Lad	Somogy			1													1
Lajosmizse	Bács-Kiskun						2	1								1	4
Lakhegy	Zala												2				2
Lakitelek	Bács-Kiskun			1	1		1			1				1	1		6
Lánycsók	Baranya			1	1												2
Lengyel	Tolna													2			2
Lenti	Zala												2	1	2		5
Létavértes	Hajdú-Bihar			1				3									4
Letenye	Zala			3	1									1			5
Lothárd	Baranya														1		1
Lovasberény	Fejér												1				1
Ludányhalászi	Zala	1															1
Madaras	Bács-Kiskun						1										1
Mágocs	Baranya			1	2												3
Magyaralmás	Fejér		1	1	1					3			1				7
Magyaratád	Somogy			1	1												2
Magyarbánhegyes	Békés		1				2										3
Magyarlukafa	Baranya			1					1			1				1	4
Magyarpolány	Veszprém		1														1
Magyarszombatfa	Vas				6												6
Majos	Tolna			2										1			3
Makó	Csongrád		1		3		15	1		1		1		3	1		26
Mályi	Borsod-Aba-új-Zemplén						1						1				2
Mályinka	Borsod-Abaúj-Zemplén			1													1
Marcalgergelyi	Veszprém													1			1
Marcali	Somogy		1		1												2

Település	Megye	Csipkekészítő	Népi bőrműves	Faműves	Fazekas	Fémműves	Hímző	Mézeskalács készítő	Nemezkészítő	Népi ékszerkészítő	Népi játékkészítő	Régi ritka mesterségek	Szalasanyag készítő	Szövő	Hímes tojás készítő	Viseletkészítő	Összesen
Máriahalom	Komárom-Esztergom											1					1
Máriakálnok	Győr-Mosón-Sopron													1			1
Máriakéménd	Baranya												1				1
Márokpapi	Szabolcs-Szatmár-Bereg			1													1
Maroslele	Csongrád			1													1
Mártély	Csongrád			1													1
Martfű	Jász-Nagy-kun-Szolnok		3				1	1									5
Martonvásár	Fejér												1				1
Mátészalka	Szabolcs-Szatmár-Bereg		5	10	6	2				3		1	1	1			29
Mátraballa	Heves						1										1
Mátraderecske	Heves			1									1	6			8
Mátrafüred	Heves						1									1	2
Mecseknádasd	Baranya			1	1												2
Medina	Tolna			2									2	1			5
Megyehid	Vas					1											1
Mende	Pest	1								1							2
Mesztegnyő	Somogy			1													1
Mezőberény	Békés	2	1	1	1		4					1	1	2		1	14
Mezőfalva	Fejér									1							1
Mezőkeresztes	Borsod-Aba-új-Zemplén			1													1
Mezőkovácsháza	Békés		1		1		3							2			7
Mezőkövesd	Borsod-Aba-új-Zemplén			1	2		27	2		2		4	3	2	4	3	50
Mezőörs	Győr-Mosón-Sopron						1										1
Mezőtárkány	Heves	1															1
Mezőtúr	Jász-Nagy-kun-Szolnok			3	10					1				1			15
Mezőzombor	Borsod-Aba-új-Zemplén						1										1
Mikepércs	Hajdú-Bihar															1	1
Milejszeg	Zala					1											1
Mindszent	Csongrád			2						1							3
Mindszentgodisa	Baranya							1									1
Miske	Bács-Kiskun			1													1
Miskolc	Borsod-Aba-új-Zemplén	4	5	16	6	3	28	2	2	15	3	4	2	2		4	96
Mogyoród	Pest					1											1
Moha	Fejér			2													2
Mohács	Baranya		1	27	6	3						1	1			3	42

Település	Megye	Csipkekészítő	Népi bőrműves	Faműves	Fazekas	Fémműves	Hímző	Mézeskalács készítő	Nemezkészítő	Népi ékszerkészítő	Népi játékkészítő	Régi ritka mesterségek	Szalasanyag készítő	Szövő	Hímes tojás készítő	Viseletkészítő	Összesen
Monok	Borsod-Aba-új-Zemplén			1													1
Monor	Pest							1									1
Monyoród	Baranya														1		1
Mór	Fejér	1	1	1	1	1											5
Mórágy	Tolna				1					2							3
Mosonmagyaróvár	Győr-Mosón-Sopron				3		2			1							6
Mosonszentmiklós	Győr-Mosón-Sopron	1															1
Mucsfa	Tolna													1			1
Murakeresztúr	Zala				1												1
Murony	Békés					1											1
Nadap	Fejér									1							1
Nádasdladány	Fejér			1													1
Nádudvar	Hajdú-Bihar		1		9	1		1	1		1		2				16
Nagyatád	Somogy			1	1									1			3
Nagybánhegyes	Békés						2										2
Nagybarca	Borsod-Aba-új-Zemplén	1															1
Nagycserkesz	Szabolcs-Szatmár-Bereg										1						1
Nagydobos	Szabolcs-Szatmár-Bereg						1										1
Nagydorog	Tolna									1			1				2
Nagyhalász	Szabolcs-Szatmár-Bereg			1													1
Nagyhegyes	Hajdú-Bihar					1										1	2
Nagykálló	Szabolcs-Szatmár-Bereg	2		1			1		1								5
Nagykanizsa	Zala	1		6	1		1			2	1		2	4			18
Nagykapornak	Zala				1												1
Nagykáta	Pest						2			1						1	4
Nagykinizs	Borsod-Aba-új-Zemplén			1			1										2
Nagykovácsi	Pest	2									1	1					4
Nagykőrös	Pest			2	1		2	1		1				3		2	12
Nagykörű	Jász-Nagy-kun-Szolnok				1		1					1					3
Nagykutas	Zala					1											1
Nagylóc	Nógrád	1															1
Nagymányok	Tolna	1								1							2
Nagymaros	Pest		1		1				1					1			4
Nagyorosz	Nógrád		1														1

Település	Megye	Csipkekészítő	Népi bőrműves	Faműves	Fazekas	Fémműves	Himző	Mézeskalács készítő	Nemezkészítő	Népi ékszerkészítő	Népi játékkészítő	Régi ritka mesterségek	Szalasanyag készítő	Szövő	Hímes tojás készítő	Viseletkészítő	Összesen
Nagypáli	Zala						1										1
Nagypall	Baranya						1						4		2		7
Nagypeterd	Baranya												1				1
Nagyrákos	Vas				2												2
Nagyrécse	Zala				1												1
Nagyréde	Heves						1										1
Nagyszékely	Tolna					1										1	2
Nagyszénás	Békés						1										1
Nagytálya	Heves			1													1
Nagyvázsony	Veszprém	1		1		1											3
Nagyvejke	Tolna			1										1			2
Nagyvisnyó	Heves			1													1
Nárai	Vas			1													1
Nemesbük	Zala						1										1
Nemessándorháza	Zala													1			1
Nemesvámos	Veszprém				1												1
Nemesvid	Somogy				2												2
Nemesvita	Veszprém													1			1
Nemti	Nógrád						1			1							2
Neszmély	Komárom-Esztergom													1			1
Nick	Vas			1													1
Nógrád	Nógrád										1						1
Nova	Zala				1												1
Nyáregyháza	Pest									1							1
Nyárlőrinc	Bács-Kiskun				1												1
Nyékládháza	Borsod-Aba-új-Zemplén									1							1
Nyergesújfalu	Komárom-Esztergom	1			1							1	3	1			7
Nyírábrány	Hajdú-Bihar				1									1			2
Nyíracsád	Hajdú-Bihar			1						1							2
Nyírbátor	Szabolcs-Szatmár-Bereg					1								1			2
Nyíregyháza	Szabolcs-Szatmár-Bereg	3	4	11	5	4	17		3	7	12	7	2	6	1	3	85
Nyírszőlős	Szabolcs-Szatmár-Bereg				2						1		1			1	5
Nyírtelek	Szabolcs-Szatmár-Bereg											1	4				5
Nyúl	Győr-Mosón-Sopron					1											1
Óbánya	Baranya				1											1	2

Település	Megye	Csipkekészítő	Népi bőrműves	Faműves	Fazekas	Fémműves	Hímző	Mézeskalács készítő	Nemezkészítő	Népi ékszerkészítő	Népi játékkészítő	Régi ritka mesterségek	Szalasanyag készítő	Szövő	Hímes tojás készítő	Viseletkészítő	Összesen
Ócsa	Pest			3	3				1				3				10
Olaszfalu	Veszprém												1				1
Onga	Borsod-Aba-új-Zemplén			1			1										2
Ópályi	Csongrád			2													2
Orfű	Baranya			2					1								3
Orosháza	Békés	1	1	1	1		5				2						11
Oroszlány	Komárom-Esztergom	4		1													5
Ostffyasszonyfa	Vas			1													1
Osztopán	Somogy			1										2			3
Ózd	Borsod-Aba-új-Zemplén				1		3										4
Őcsény	Tolna	1					9							1			11
Öcsöd	Jász-Nagy-kun-Szolnok		2					1					1				4
Ölbő	Vas												1				1
Őrbottyán	Pest															1	1
Őriszentpéter	Vas			1	3		1										5
Örkény	Pest										1		1				2
Öskü	Veszprém		1														1
Pakod	Zala			1													1
Paks	Tolna	1					3				1					1	6
Palotabozsok	Baranya			1													1
Palotás	Nógrád									1							1
Pap	Szabolcs-Szatmár-Bereg		1														1
Pápa	Veszprém		1			3							1	1			6
Papos	Szabolcs-Szatmár-Bereg		7														7
Parád	Baranya												1				1
Paszab	Szabolcs-Szatmár-Bereg			1			2							1			4
Patca	Somogy		1											1			2
Páty	Pest													1		1	2
Pázmánd	Fejér				1												1
Pécel	Pest				1						1					1	3
Pécs	Baranya		1	3	2	2	2	1	3	2	2	3	1	5	2	4	33
Pécsely	Veszprém	1											1				2
Pécsvárad	Baranya			1							2		1		2		6
Pellérd	Baranya			1													1
Pétervására	Heves				1		1										2
Pethőhenye	Zala		1	1													2

Település	Megye	Csipkekészítő	Népi bőrműves	Faműves	Fazekas	Fémműves	Hímző	Mézeskalács készítő	Nemezkészítő	Népi ékszerkészítő	Népi játékkészítő	Régi ritka mesterségek	Szalasanyag készítő	Szövő	Hímes tojás készítő	Viseletkészítő	Összesen
Petneháza	Szabolcs-Szatmár-Bereg			1													1
Petőfiszállás	Bács-Kiskun												1				1
Pilisborosjenő	Pest	1				1											2
Piliscsaba	Pest				1		2				1						4
Pilisjászfalu	Pest				1												1
Pilismarót	Komárom-Esztergom													2			2
Pilisvörösvár	Pest									1		1					2
Pilisszentkereszt	Pest				1												1
Pilisszentlászló	Pest			2								1					3
Pincehely	Tolna														1		1
Pocsaj	Hajdú-Bihar		1					1									2
Pócsmegyer	Pest	1	1														2
Pogány	Baranya		2														2
Pókaszepetk	Zala						1										1
Polgár	Hajdú-Bihar						1										1
Polgárdi	Fejér			1			1									1	3
Pomáz	Pest	2		1	1					1				1		1	7
Porcsalma	Szabolcs-Szatmár-Bereg						1										1
Poroszló	Heves		1										1				2
Pörböly	Tolna									1							1
Pusztaederics	Zala	1															1
Pusztaföldvár	Békés		1				1										2
Pusztamérges	Csongrád			1													1
Pusztaszer	Csongrád	1															1
Pusztavacs	Pest			1													1
Pusztavám	Fejér					1											1
Putnok	Borsod-Aba-új-Zemplén														1		1
Püspökladány	Hajdú-Bihar			2			1									1	4
Rábapatona	Győr-Mosón-Sopron				2										1		3
Rábcakapi	Győr-Mosón-Sopron										1						1
Rácalmás	Fejér						1										1
Ráckeve	Pest	1															1
Rákóczifalva	Jász-Nagy-kun-Szolnok					1					2						3
Rátka	Borsod-Aba-új-Zemplén															1	1
Recsk	Heves						2										2
Regöly	Tolna													1			1

Település	Megye	Csipkekészítő	Népi bőrműves	Faműves	Fazekas	Fémműves	Hímző	Mézeskalács készítő	Nemezkészítő	Népi ékszerkészítő	Népi játékkészítő	Régi ritka mesterségek	Szalasanyag készítő	Szövő	Hímes tojás készítő	Viseletkészítő	Összesen
Rétság	Nógrád												1				1
Rezi	Zala		1											1			2
Rimóc	Nógrád															1	1
Rózsaszentmárton	Heves				1												1
Röszke	Csongrád			1													1
Sajóhídvég	Borsod-Aba-új-Zemplén			1													1
Sajóivánka	Borsod-Aba-új-Zemplén									1			1				2
Sajókaza	Borsod-Aba-új-Zemplén			1													1
Sajólád	Borsod-Aba-új-Zemplén							2									2
Sajószentpéter	Borsod-Aba-új-Zemplén						3										3
Sajószöged	Borsod-Aba-új-Zemplén			1													1
Salgótarján	Nógrád					2				1						1	4
Salomvár	Zala												1				1
Sály	Borsod-Aba-új-Zemplén										3		1				4
Sándorfalva	Csongrád						2		1		1						4
Sáránd	Hajdú-Bihar			1			2			1		2					6
Sárbogárd	Fejér			3	1	3				1		1					9
Sarkad	Békés						1				1						2
Sárkeresztes	Fejér											1					1
Sárosd	Fejér	1		1					1								3
Sárospatak	Borsod-Aba-új-Zemplén				3		7				1						11
Sárrétudvari	Hajdú-Bihar	1											3				4
Sárszentlőrinc	Tolna				1	1											2
Sárszentmihály	Fejér			1													1
Sárvár	Vas						2									1	3
Sásd	Baranya			1									1				2
Sátoraljaújhely	Borsod-Aba-új-Zemplén			1													1
Segesd	Somogy			1													1
Sellye	Baranya								1								1
Sényő	Zala			1													1
Seregélyes	Fejér			1										1			2
Siklós	Baranya											2					2
Simonfa	Somogy			1													1
Simontornya	Tolna		3		1												4
Sióagárd	Tolna	1		2			2						1				6
Siófok	Somogy				1			1							2		4
Sitke	Vas						1										1

Település	Megye	Csipkekészítő	Népi bőrműves	Faműves	Fazekas	Fémműves	Hímző	Mézeskalács készítő	Nemezkészítő	Népi ékszerkészítő	Népi játékkészítő	Régi ritka mesterségek	Szalasanyag készítő	Szövő	Hímes tojás készítő	Viseletkészítő	Összesen
Solt	Bács-Kiskun				1									1			2
Soltszentimre	Bács-Kiskun			1													1
Solymár	Pest	1								3			2			1	7
Som	Somogy						1										1
Somlójenő	Veszprém				1												1
Somogyszob	Somogy			2													2
Somogyvár	Somogy													1			1
Soponya	Fejér												2				2
Sopron	Győr-Mosón-Sopron	1	1	1	1		2					1		8			15
Sorkifalud	Vas				1												1
Sóstófürdő	Szabolcs-Szatmár-Bereg			1	1								2	1			5
Sóstóhegy	Szabolcs-Szatmár-Bereg		1					1									2
Söjtör	Zala						2								1		3
Söpte	Vas				1												1
Sőréd	Fejér			1									1				2
Sukoró	Fejér			1													1
Sümeg	Veszprém						1										1
Süttő	Komárom-Esztergom	2															2
Szabadbattyány	Fejér			1		1							1	1			4
Szabadegyháza	Fejér		1							1							2
Szabadhidvég	Fejér															1	1
Szabadkígyós	Békés			1													1
Szabolcs	Szabolcs-Szatmár-Bereg				1												1
Szada	Pest		1		1		1										3
Szajol	Jász-Nagykun-Szolnok				1												1
Szakmár	Bács-Kiskun						1										1
Szakoly	Szabolcs-Szatmár-Bereg		2														2
Szálka	Tolna			1													1
Szápár	Veszprém					1											1
Szár	Fejér							1									1
Szárliget	Fejér				1												1
Szarvas	Békés		1	3			2	1		2			4				13
Szatina	Baranya				2												2
Szatymaz	Csongrád				1												1
Százhalombatta	Pest	1	1	1	1		1						1			2	8

Település	Megye	Csipkekészítő	Népi bőrműves	Faműves	Fazekas	Fémműves	Hímző	Mézeskalács készítő	Nemezkészítő	Népi ékszerkészítő	Népi játékkészítő	Régi ritka mesterségek	Szálasanyag készítő	Szövő	Hímes tojás készítő	Viseletkészítő	Összesen
Szécsény	Nógrád	5				1		2					2				10
Szeged	Csongrád	4	11	6	10	1	14	3	4	11	5	6	19	10		1	105
Szeghalom	Csongrád			2	1				1				2				6
Szegvár	Csongrád				1												1
Székely	Szabolcs-Szatmár-Bereg			1													1
Székesfehérvár	Fejér	7	3	10	7		2	5	1	7	3	3	2	11	3	1	65
Szekszárd	Tolna	3	3	2	10	2	5	3		2			3	1			34
Szellő	Baranya				1												1
Szendehely	Nógrád												1				1
Szenna	Somogy								1								1
Szentantalfa	Veszprém				1												1
Szentendre	Pest	3	1	1	8					2	1	1					17
Szentes	Csongrád			1	3			1		1		2		1			9
Szentgál	Somogy	1		2													3
Szentgyörgyvölgy	Zala				1												1
Szentistván	Borsod-Aba-új-Zemplén						1										1
Szentkirály	Bács-Kiskun			1													1
Szentkirályszabadja	Veszprém													1			1
Szentlászló	Baranya										2		4				6
Szentlőrinc	Baranya									1							1
Szentpéterfa	Vas					1											1
Szentpéterszeg	Hajdú-Bihar													1			1
Szepetnek	Zala			2							1			1			4
Szerencs	Borsod-Aba-új-Zemplén			2	1		8										11
Szigetbecse	Pest													1			1
Szigetszentmárton	Pest				1												1
Szigetszentmiklós	Pest	3			1			1		1							6
Szigetújfalu	Pest			4													4
Szigetvár	Baranya							1		2		1	2				6
Szikszó	Borsod-Aba-új-Zemplén			2													2
Szilsárkány	Győr-Mosón-Sopron			1													1
Szilvásvárad	Heves														1		1
Szirmabesenyő	Borsod-Aba-új-Zemplén				1		1										2
Szolnok	Jász-Nagy-kun-Szolnok	5	6	12	4		2	1		8	2	2	3	16		1	62
Szombathely	Vas	1		6	1								3		1		12
Szomor	Komárom-Esztergom						1										1
Szorosad	Somogy														1		1

Település	Megye	Csipkekészítő	Népi bőrműves	Faműves	Fazekas	Fémműves	Hímző	Mézeskalács készítő	Nemezkészítő	Népi ékszerkészítő	Népi játékkészítő	Régi ritka mesterségek	Szálasanyag készítő	Szövő	Hímes tojás készítő	Viseletkészítő	Összesen
Sződliget	Pest								1								1
Szúcs	Heves									1							1
Szuhakálló	Borsod-Abaúj-Zemplén		1														1
Szügy	Nógrád			1	1								1				3
Táborfalva	Pest			1													1
Tác	Fejér												1				1
Tahitótfalu	Pest		1		2		1					1	1				6
Takácsi	Veszprém														1		1
Tákos	Szabolcs-Szatmár-Bereg						1										1
Taksony	Pest			1													1
Taktaharkány	Borsod-Abaúj-Zemplén						4						1				5
Taktaszada	Borsod-Abaúj-Zemplén						1										1
Tállya	Borsod-Abaúj-Zemplén		3	7			32										42
Tamási	Tolna			1			1						1	1			4
Tápióbicske	Pest									2							2
Tápiószecső	Pest	1															1
Tápiószele	Pest			1													1
Tápiószőlős	Pest									1							1
Táplánszentkereszt	Vas			1													1
Tapolca	Veszprém		1											1			2
Tarcal	Borsod-Abaúj-Zemplén			1			3										4
Tard	Borsod-Abaúj-Zemplén						4										4
Tarján	Komárom-Esztergom	1															1
Tarnaméra	Heves						1										1
Tarnaszentmiklós	Heves						2										2
Tárnok	Pest	2		3						1		3	1				10
Tarpa	Pest			1			1										2
Tass	Bács-Kiskun								1								1
Tata	Komárom-Esztergom			4	2							1					7
Tatabánya	Komárom-Esztergom	7		2	1		1			1				2			14
Telekgerendás	Békés	1										2					3
Telki	Pest														1	1	2
Tengelic	Tolna												1				1
Terény	Nógrád	2															2
Tevel	Tolna													1			1

Település	Megye	Csipkekészítő	Népi bőrműves	Faműves	Fazekas	Fémműves	Hímző	Mézeskalács készítő	Nemezkészítő	Népi ékszerkészítő	Népi játékkészítő	Régi ritka mesterségek	Szalasanyag készítő	Szövő	Hímes tojás készítő	Viseletkészítő	Összesen
Tiborszállás	Szabolcs-Szatmár-Bereg	4															4
Tihany	Veszprém							1									1
Tímár	Szabolcs-Szatmár-		1	1									4				6
Tinnye	Pest								1				1			2	4
Tiszaalpár	Bács-Kiskun											1	3				4
Tiszabercel	Szabolcs-Szatmár-Bereg						1										1
Tiszabura	Jász-Nagykun-Szolnok													1			1
Tiszadada	Szabolcs-Szatmár-Bereg				1								1				2
Tiszadob	Szabolcs-Szatmár-Bereg					1											1
Tiszadorogma	Borsod-Aba-új-Zemplén	1															1
Tiszaeszlár	Szabolcs-Szatmár-Bereg					2	1										3
Tiszaföldvár	Jász-Nagykun-Szolnok						1										1
Tiszafüred	Jász-Nagykun-Szolnok		2		5	1											8
Tiszakécske	Bács-Kiskun						1	1				2					4
Tiszalök	Szabolcs-Szatmár-Bereg				1												1
Tiszaluc	Borsod-Aba-új-Zemplén		2	1													3
Tiszatelek	Szabolcs-Szatmár-Bereg										1						1
Tiszaújváros	Borsod-Aba-új-Zemplén			1			1			1			2			1	6
Tiszavalk	Borsod-Aba-új-Zemplén												1				1
Tiszavárkony	Jász-Nagy-kun-Szolnok		1	3		2							2	2			10
Tiszavasvári	Szabolcs-Szatmár-Bereg			5				1									6
Tokaj	Borsod-Aba-új-Zemplén					1											1
Tokod	Komárom-Esztergom			1									13				14
Tolna	Tolna				1							2	2	1			6
Tolnanémedi	Tolna									1							1
Tompa	Bács-Kiskun						1										1
Tordas	Fejér						1					1					2

Település	Megye	Csipkekészítő	Népi bőrműves	Faműves	Fazekas	Fémműves	Hímző	Mézeskalács készítő	Nemezkészítő	Népi ékszerkészítő	Népi játékkészítő	Régi ritka mesterségek	Szalasanyag készítő	Szövő	Hímes tojás készítő	Viseletkészítő	Összesen
Torony	Vas			1													1
Tószeg	Jász-Nagy-kun-Szolnok			1									1	1			3
Tótkomlós	Békés					1	1							1			3
Tótszentmárton	Zala			1													1
Tótvázsony	Veszprém	1															1
Tök	Pest			1	1					1							3
Tököl	Pest	1								1							2
Tömörkény	Csongrád			1													1
Törökbálint	Pest					1											1
Törökkoppány	Somogy			1											1		2
Törökszentmiklós	Jász-Nagy-kun-Szolnok		2		3		1	2	1	10	5		10	2	1		37
Törtel	Pest												1				1
Tunyogmatolcs	Szabolcs-Szatmár-Bereg					1											1
Tura	Pest						1				1			1		1	4
Túrkeve	Jász-Nagy-kun-Szolnok						2						1				3
Tuzsér	Szabolcs-Szatmár-Bereg			1													1
Türje	Zala				1												1
Tüskevár	Veszprém				1												1
Udvard	Baranya			1													1
Újkígyós	Békés							1									1
Újszász	Jász-Nagy-kun-Szolnok						6										6
Újszentiván	Csongrád			1									1	1			3
Újtelek	Bács-Kiskun						1										1
Újudvar	Zala													1			1
Uszód	Bács-Kiskun						1									1	2
Üllés	Csongrád			2			2			1			2	2			9
Üllő	Pest													1			1
Üröm	Pest				2							1					3
Vác	Pest		1	6	1	1				2		1					12
Vadna	Borsod-Aba-új-Zemplén													1			1
Vámosújfalu	Borsod-Aba-új-Zemplén			1													1
Váncsod	Hajdú-Bihar				1												1
Vanyarc	Nógrád														2		2
Váralja	Tolna			1						2							3
Váraszó	Heves												1				1
Várdomb	Tolna				1								1				2

Település	Megye	Csipkekészítő	Népi bőrműves	Faműves	Fazekas	Fémműves	Hímző	Mézeskalács készítő	Nemezkészítő	Népi ékszerkészítő	Népi játékkészítő	Régi ritka mesterségek	Szalasanyag készítő	Szövő	Hímes tojás készítő	Viseletkészítő	Összesen
Városföld	Bács-Kiskun						1										1
Várpalota	Veszprém				1												1
Várvölgy	Zala							1									1
Vasad	Pest			1													1
Vásárosnamény	Szabolcs-Szatmár-Bereg		1	2													3
Vasegerszeg	Vas												1				1
Vasvár	Vas	2															2
Vát	Vas	1															1
Vatta	Borsod-Aba-új-Zemplén						1										1
Vecsés	Pest	1		2												1	4
Végegyháza	Békés							1									1
Velem	Vas														1		1
Velemér	Vas				1												1
Veresegyház	Pest				1												1
Verőce	Pest	1															1
Verpelét	Heves					1											1
Vértesacsa	Fejér												1				1
Veszprém	Veszprém	1		4	4		7	1	1	1			6	4			29
Veszprémfajsz	Veszprém												1				1
Vésztő	Békés			1			1							1			3
Vezseny	Jász-Nagykun-Szolnok			1					1				1	1			4
Vilyvitány	Borsod-Aba-új-Zemplén								1								1
Vindornyaszőlős	Zala															1	1
Viss	Borsod-Abaúj-Zemplén												1				1
Vönöck	Vas			1	2												3
Vöröstó	Veszprém			2													2
Zagyvarékas	Jász-Nagykun-Szolnok												1				1
Zákány	Somogy						1										1
Zalaapáti	Zala						1										1
Zalabaksa	Zala						1										1
Zalaboldogfa	Zala			1													1
Zalaegerszeg	Zala	16	3	7	7	1	18	2		1	2	2	2	10	1	1	73
Zalaistvánd	Zala						1										1
Zalakaros	Zala									1							1
Zalakomár	Zala			1													1

Település	Megye	Csipkekészítő	Népi bőrműves	Faműves	Fazekas	Fémműves	Himző	Mézeskalács készítő	Nemezkészítő	Népi ékszerkészítő	Népi játékkészítő	Régi ritka mesterségek	Szalasanyag készítő	Szövő	Hímes tojás készítő	Viseletkészítő	Összesen
Zalaszentbalázs	Zala					1											1
Zalaszentgrót	Zala			1		1		1					1		1		5
Zalaszentiván	Zala			1													1
Zalavég	Zala			1													1
Zamárdi	Somogy				1												1
Zámoly	Fejér			3													3
Závod	Tolna													1			1
Zengővárkony	Baranya			1	1						1			2			5
Zirc	Veszprém			1	2	1											4
Zubogy	Borsod-Aba-új-Zemplén					1											1
Zsámbék	Pest				3								1				4
Zselickisfalud	Somogy													1			1
Zselickislak	Somogy			1													1
Zselicszentpál	Somogy			1													1
Zsombó	Csongrád				1												1
		279	225	663	459	139	661	114	77	301	125	144	322	386	86	141	4122

2.2.1 *Népi kézművességgel foglalkozó intézmények, szervezetek Magyarországon*

A népi kézművesség területével többféle intézménytípus és szervezet foglalkozik ma Magyarországon. Ezen intézmények, szervezetek a következők: csúcs-intézmény a Hagyományok Háza, mint az ágazattal foglalkozó minisztérium háttérintézménye. Az intézmények sorába a közművelődési, közgyűjteményi, oktatási intézmények tartoznak. A szervezetek közé a civilszféra különböző megjelenéseit soroljuk: egyesületek, alapítványok, egyéb szervezetek pl. a LEADER szervezetek, itt tartjuk számon azokat az egyéni/társas vállalkozókat, egyéni alkotókat, akik a „köz" számára látogatható műhelyeket, galériákat hoztak létre és tartanak fenn, mintegy működő intézményként.

A mellékletben közölt intézményi kataszter elkészítése ezen intézmények, szervezetek megszólításával történt. A felmérés módszere a kérdőíves megkeresés volt, mely a különböző intézménytípusokra, szervezetekre más-más tartalommal készült el, de valamennyi rákérdezett az alapvető fenntartói, gazdasági, tárgyi, személyi feltételekre, és a működés jellegzetességeire.

A kérdőív vonatkozott továbbá a rendelkezésre álló épületre, annak műszaki felszereltségére, infrastruktúrájára, gondjaira, fejlesztési elképzeléseire is.

Megkérdezett, ill. statisztikai jelentés alapján felmért intézmények, szervezetek:

- NESZ tagszervezetei (51 és maga a NESZ)
- Népi Kézműves Alkotóházak Országos Egyesületének tagjai (24)
- Kézművességgel foglalkozó képzők (17)
- Közművelődési statisztikában szereplő adatközlő intézmények, szervezetek
- (az országos közművelődési statisztikában 2991 jelentő volt a 2011-es évben,
- ennek csak kis hányada foglalkozik kézművességgel, így 443 jelentőnél működik valamilyen tárgyalkotó kör, ez nem egészen 15 % -ot jelent).
- Közgyűjteményi 2011. évi statisztikában szereplő múzeumi adatközlő intézmények, szervezetek (732)

A kérdőív a következő intézményi, szervezeti formákra, kategóriákra készült el és próbált információhoz jutni: népi kézműves civil szervezet, népi kézművességet oktató képző intézmény és szervezet, népi kézműves alkotóház, nyitottműhely, műhelygaléria, speciális népi kézműves gyűjtemény.

Szükséges volt a fenti kategóriák fogalmának meghatározása, hiszen csak így kaphattunk egyértelmű, értékelhető válaszokat munkánkhoz.

- népi kézműves civil szervezet: azon szervezeteket értjük ez alatt, amelyek döntően a népi kézművességgel foglalkoznak

— képző intézmény és szervezet: azok az intézmények, szervezetek, amelyek az OKJ-ban szereplő népi kézműves szakmákban végeznek iskolarendszerű és/vagy felnőttképzési tevékenységet, továbbképzést
— népi kézműves alkotóház: a tárgyalkotó népművészet színterei, ahol a magyar nyelvterület hagyományos népi kultúrájának, hagyományainak továbbéltetése, komplex bemutatása, közvetítése, oktatása, fejlesztése folyik intézményi, civilszervezeti, egyéni és egyéb fenntartási formákban. Ezek a helyek biztosítják mindehhez a szellemi hátteret és a személyi feltételeket, iskolákat, közművelődési színtereket, alkotóközösségeket hozhatnak létre és működtethetnek.
— nyitottműhely: látogatható, mesterség bemutatásra, csoportok foglalkoztatására alkalmas kézműves tevékenységet folytató műhely, mely intézmény, szervezet vagy magánszemély fenntartásában működik, esetlegesen üzlettel is rendelkezik (többnyire bejelentkezés alapján látogathatóak)
— műhelygaléria: intézmény, szervezet vagy magánszemély fenntartásában működő olyan létesítmény, amelyben nyitott műhellyel és hozzá kapcsolódó gyűjteménnyel is esetlegesen üzlettel is rendelkezik (többnyire bejelentkezés alapján látogathatóak)
— speciális népi kézműves gyűjtemény: olyan állami vagy magán fenntartásban működő gyűjtemény, mely a népi kézművesség valamely speciális területét/területeit mutatja be.

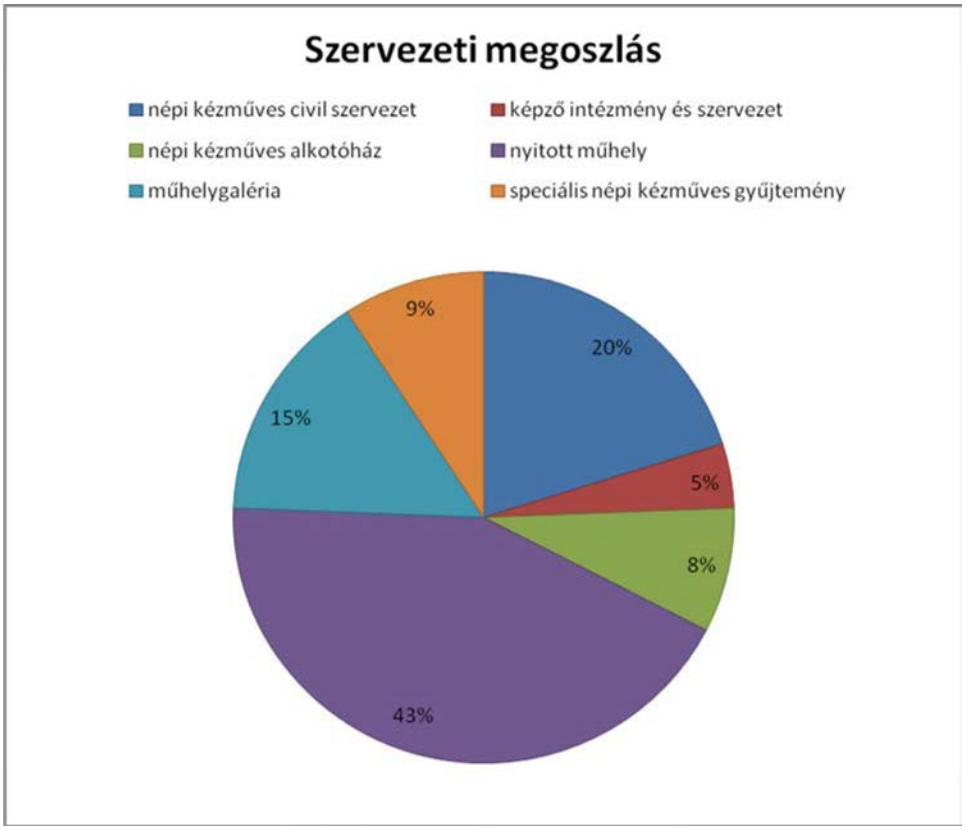
Az összegzés alapjául szolgáló kérdőíves felmérés nem teljes körű. Ez következik a megkérdezettek válaszadási arányából, valamint abból a tényből, hogy ezeket a szervezeteket/intézményeket ebben a formában még senki nem gyűjtötte össze, nem voltak e tekintetben használható nyilvántartások. Ez alól kivételt képez a NESZ és az alkotóházi egyesület alapszerveinek/tagságának nyilvántartása, mely naprakész adatokat tartalmazott. Az ezzel kapcsolatos fentebb leírt megkérdezetti kör, bár sok ismerettel rendelkezik, de a válaszadásban, mint említettük nem teljes körűen vett részt és nem minden kérdésre adott választ. Mindezek figyelembe vételével az elkészült kataszter jó kiindulási alap lehet, de annak továbbfejlesztése, állandó gondozása, az adatok állandó változásának követése fontos feladat lesz a továbbiakban. Javasoljuk e feladattal az alkotóházi országos szervezet megbízását, hisz épp e körben igyekszik tevékenységét kifejteni. Továbbá az elkészült kataszter a közművelődésben (művelődési házak, IKSZT-k), esetlegesen a múzeumi rendszerben (főként a tájházaknál, melyről külön fejezet szól) létező kézműves műhelyeket nem tartalmazza, mivel ezek többnyire nem nyitott műhelyek, hanem az intézmények kereteiben működő szakköri jellegű közösségek működésének helyei. Ez alól kivétel az a néhány műhelyrendszer (Azaum Almásfüzitő, Fafaragó műhelygaléria Vásárosnamény, Napsugár Gyermekház Szolnok), amelyek a nagyközönség számára folyamatosan látogathatóak. További feltáró munka szükséges tehát a közművelődéshez, múzeumi rendszerhez köthető műhelyek felmérésére. Jó kiindulási alapot nyújt ehhez az éves közművelődési statisztika, melynek alapján a továbbiakban bővebb elemzést is olvashatunk e témában.

Az intézmények, szervezetek jellemzői

A beérkezett, ill. az internet felhasználásával szerzett és összegzett információk alapján jelen állapot szerint, a kategóriánkénti szervezeti megoszlás a következőket mutatja:

- népi kézműves civil szervezet: 81
- képző intézmény és szervezet: 17
- népi kézműves alkotóház: 33
- nyitottműhely: 173
- műhelygaléria: 61
- speciális népi kézműves gyűjtemény: 37

Ez összesen 402 népi kézművességgel foglalkozó intézményt, szervezetet jelent, mely a mellékelt kataszterben azonosításra került. Az 1. ábra ezen intézmények/szervezetek megoszlásának arányát mutatja be úgy, hogy a felmérés eredményét tekintjük 100%-nak. A továbbiakban ezt az adatsort vesszük alapul, valamint az elemzéshez elkészült térkép is ezt az állapotot mutatja be.

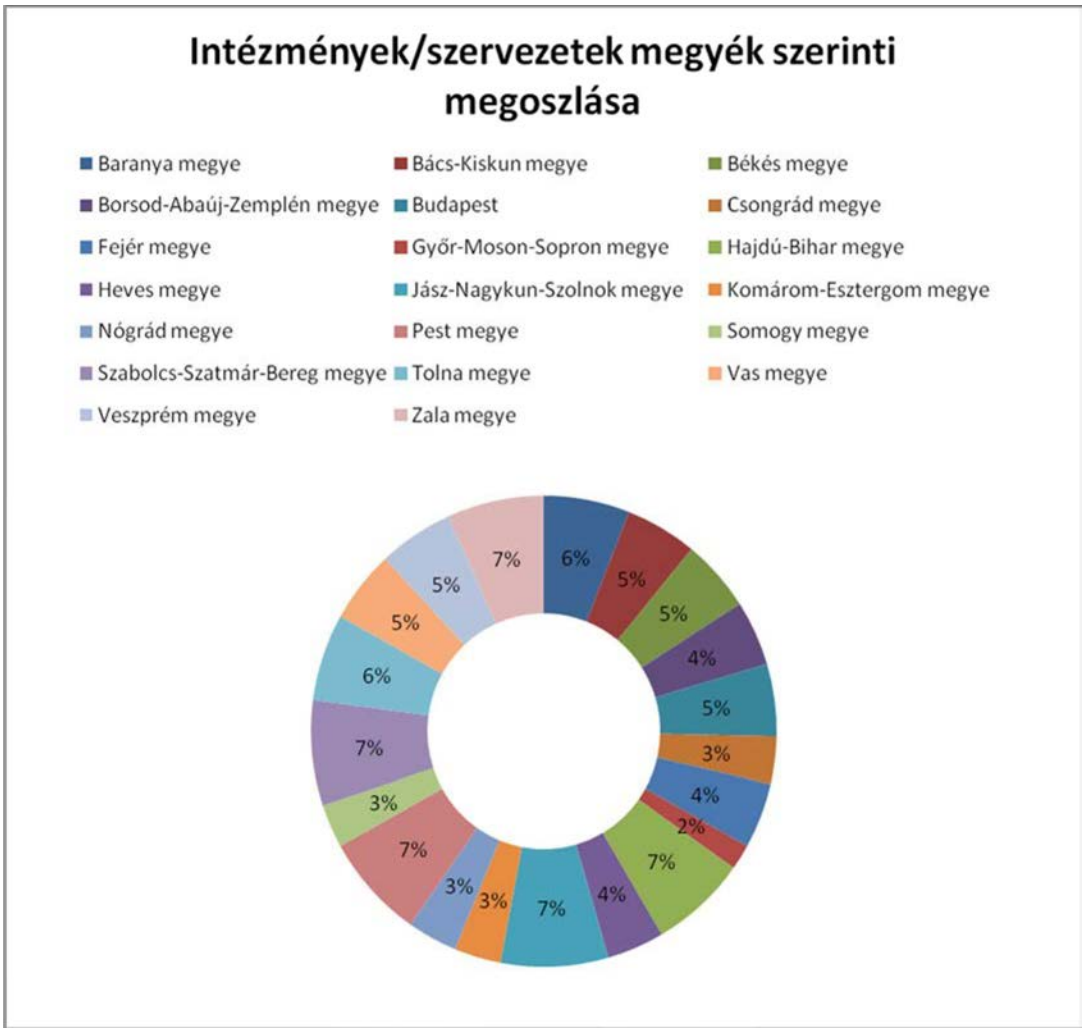

1. ábra

Területi elhelyezkedésüket vizsgálva az intézmények és szervezetek mennyiségi eltéréseket mutatnak. Az ország területén az elkészült kataszter alapján kimutatható, hogy a rögzített intézmények/szervezetek 214 településen helyezkednek el. Az intézmények, szervezetek elhelyezkedését mutató térkép alapján megállapíthatjuk, hogy az ország minden területén ta-

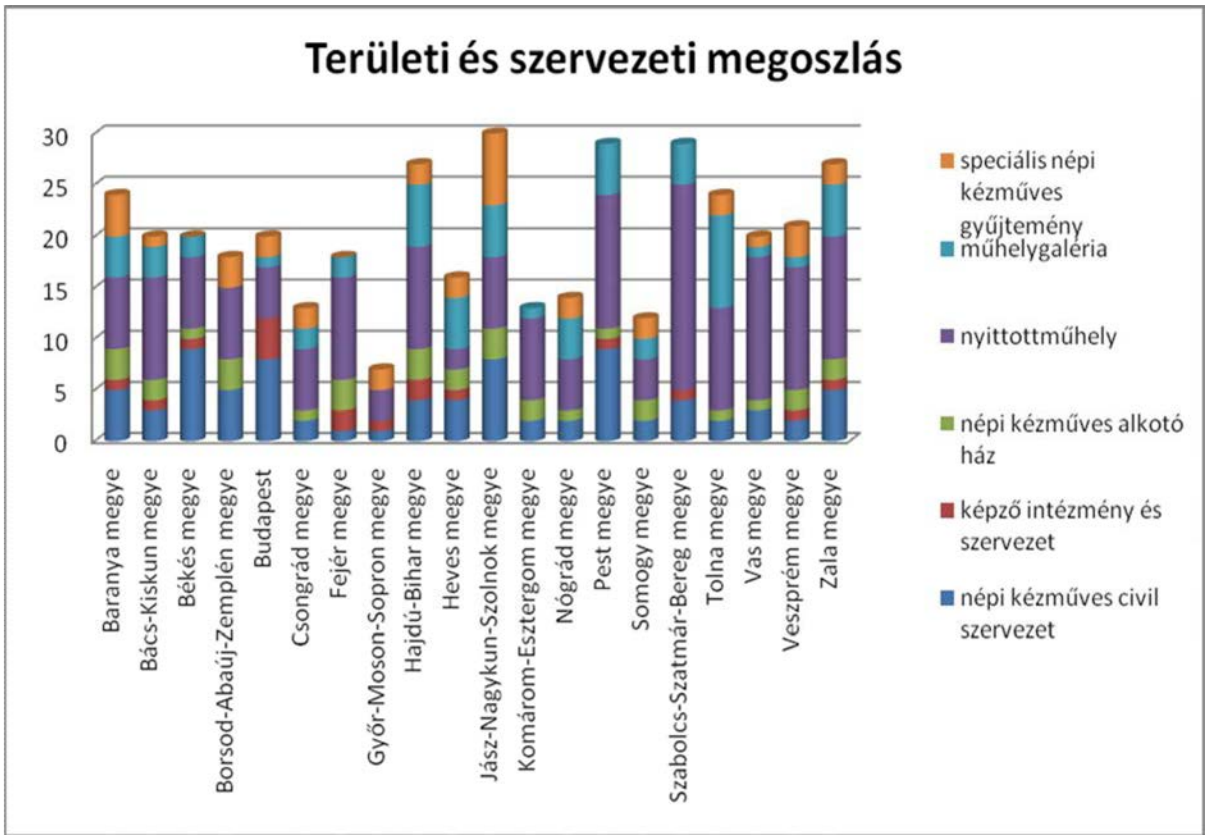
lálkozunk a kézművesség valamely intézményi/szervezeti típusával, de ezek megoszlása egyenetlenségeket mutat. Ezt szemlélteti a 2. ábra is, mely megyék szerinti felbontásban közöl adatokat.

A legtöbb intézmény/szervezet Jász-Nagykun-Szolnok, Hajdú-Bihar, Pest, Szabolcs-Szatmár-Bereg és Zala megyékben található. A legkisebb számban Győr-Moson-Sopron megyében találunk ilyeneket. Mindezen adatok itt is arra engednek következtetni, hogy azokban a megyékben, ahol évtizedek óta meghatározó szervezetek/intézmények/egyének irányítják a munkát, ott szélesebb intézményi és szervezeti hátteret tudtak maguk mögé sorakoztatni. Ezzel tudatosan építve, szélesítve az e területen folyó tevékenységet, jelentős értéket hozva létre, mind az alkotás terén, mind pedig annak tartalmi, szakmai hátterének feltárásában, rögzítésében, továbbfejlesztésében, oktatásában, vagyis tovább örökítésében. Mindezek csak úgy valósulhattak meg, hogy egy széles közösségi erő állt és áll az intézmények és főként a szervezetek mögött, melyet a közös cél, közös gondolkodásmód tart össze és erősít. A továbbiakban is szükséges és ajánlott erre a közösségi erőre támaszkodni, mely már létezik és arra vár, hogy kiteljesedhessen, amennyiben értő fülekre talál jelenlegi helyzetük. Nem mindig újat kell építenünk, hanem használni kell, fejleszteni a meglévőt, hiszen ez sokkal kevesebb erőt, energiát és anyagi ráfordítást igényel, mint a nulláról indulás.

2. ábra

Mindezen egyenetlenségeket még inkább érzékeltetni tudjuk a 3. ábra segítségével, mely a területi és szervezeti megoszlást együttesen mutatja be. Mint látjuk nagy mennyiségi eltéréseket is tapasztalhatunk, ha csak a két szélső példát vesszük, Jász-Nagykun-Szolnok megye és Győr-Moson-Sopron megye között 5-szörös eltérést tapasztalhatunk az előbbi megye javára. Az okokat keresve bizonyára nem a múltban kell keresni, hiszen a Rábaköz, a Szigetköz, a Hanság, a Fertő-tó vidéke nagy hagyományokkal rendelkező területek. Az okokat a közelmúltban kell keresnünk, van-e olyan szervezet, intézmény, egyén, mely a kultúrának ezt a területét szívügyének tekinti. Ezek a körülmények e megyében nem túl szerencsésen alakultak, sem az intézményi, sem a szervezeti támogatottság nem megfelelő. Bizonyára meg lehetne keresni azokat a partnereket, akik ebben tudnának segíteni.

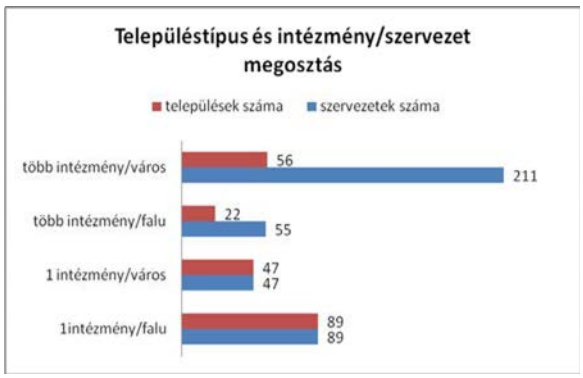

3. ábra

Összesen 214 településen rögzítettünk a fenti kategóriák valamelyikében 402 intézményt/szervezetet, melyeket működésük helye szerint vizsgálva - falu, város - azt állapíthatjuk meg, hogy az intézmények/szervezetek 64 %-a városokban tömörül. (4. ábra) Továbbá megállapíthatjuk, hogy 136 településen (ebből 89 falu, 47 város) 1 intézmény/szervezet működik, tehát összesen 136, míg a maradék 78 településen, (ebből 56 város, 22 falu) működik az intézmények/ szervezetek többsége, összesen 266. (5. ábra)

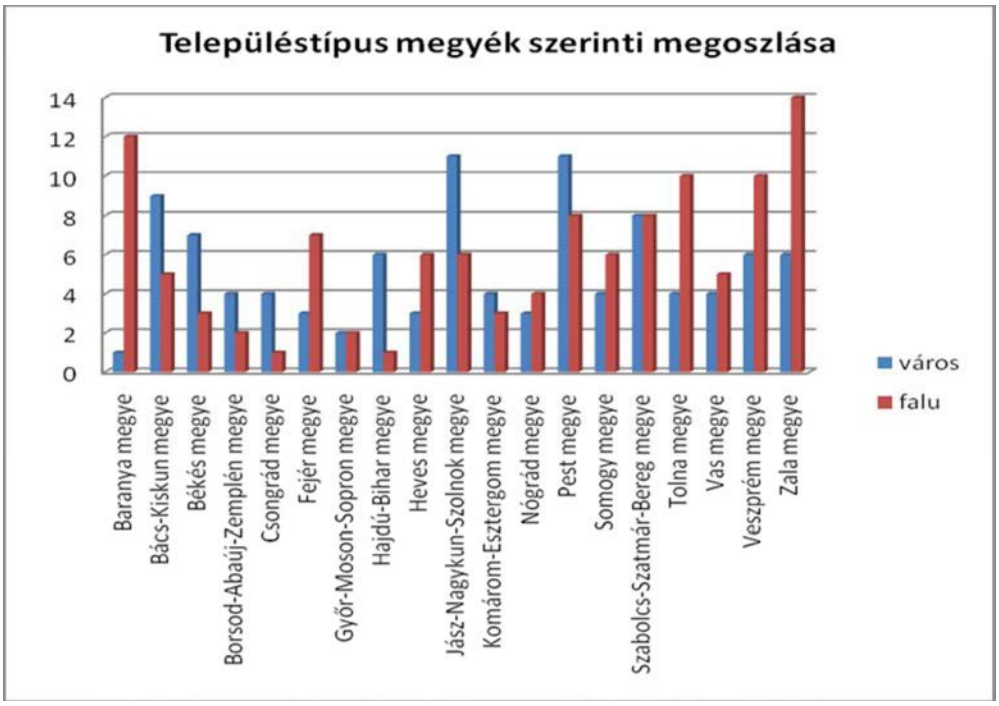
4. ábra

5. ábra

Mindez térképre vetítve is érdekes képet mutat, miszerint (lásd a térképmellékletet) megállapítható, hogy nem mindenütt a megyeszékhelyeken összpontosulnak az intézmények/szervezetek, hanem felfedezhetünk olyan települési gócpontokat, amelyek egy-egy régi nagy hagyománnyal bíró településen jelentős számú intézményt/szervezetet mutatnak. Ez jelzi a helyi hagyományra épülést, ezáltal annak továbbélését, továbbvitelét. Így például Magyarszombatfán 9, Nádudvaron és Mezőkövesden 8-8 tevékenységet kifejtő intézményt/szervezetet rögzítettünk.

Érdekes megfigyelni még a 6. ábra alapján a település típus és terület összefüggéseit. A Dunától nyugatra eső megyékben többnyire a falvakban találjuk nagyobb számban a kataszterben felmért intézményeket/szervezeteket, míg a keletre eső területeken a városok dominanciáját tapasztalhatjuk. Ez összefüggésben van a magyar természeti környezet jellegzetességeivel, az ebből adódó évszázadok alatt kialakult településrendszer jellegzetességeivel, valamint a XX. századi társadalmi életmódváltozással, mely a falu-város viszonyát erősen megváltoztatta.

6. ábra

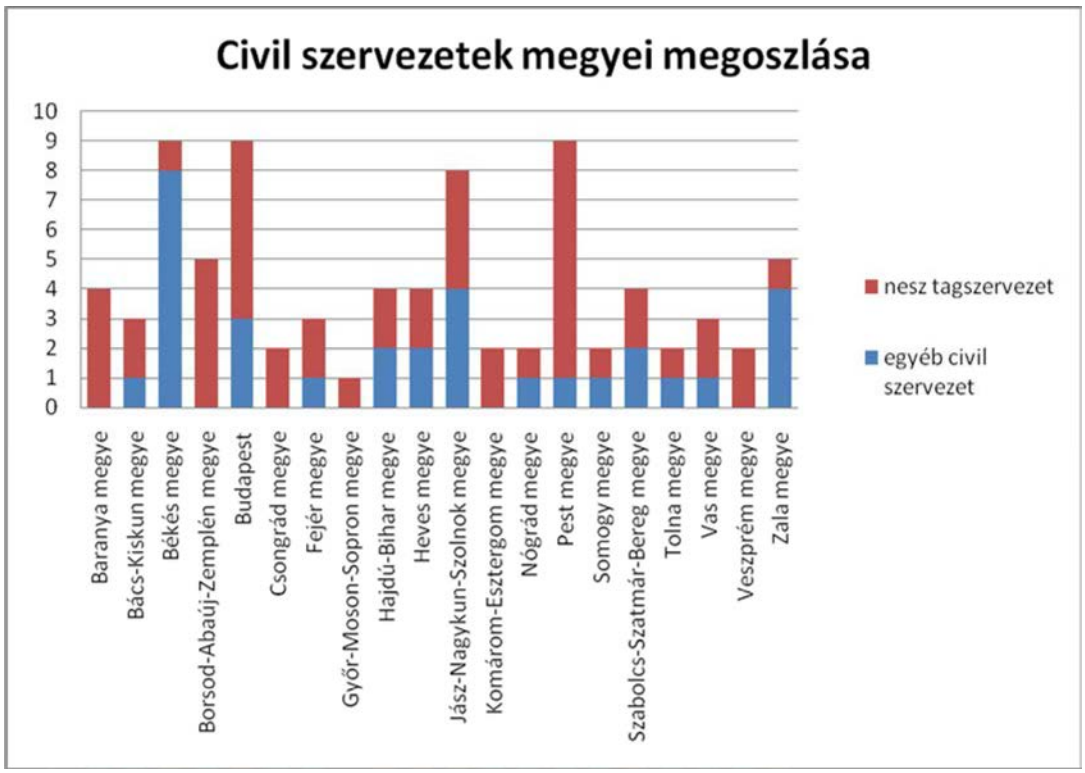
Közösségi színterek, szervezetek és a fenntartás, működtetés tapasztalatai

Az előzőekben ismertettek intézmény/szervezet típusok jellegzetességeit a fenntartó és a működésük szempontjából is vizsgáltuk, ennek tapasztalatait ismertetjük a következőkben.

a./ népi kézműves civil szervezetek

Az elkészült kataszterben összesen 83 civil szervezet szerepel, melyek területi elhelyezkedésüket tekintve a 7. ábrán található országos megoszlást mutatják. Csak azokat a szervezeteket gyűjtöttük össze, melyek a kézművességgel vagy annak egy-egy területével foglalkoznak. E szervezetek létrehozói: maguk a kézművesek és szakmai csoportosulásaik, valamely intézmény vagy intézményi kör, magánember. A civil szervezetek közül 51 szervezet (63%) a NESZ tagszervezeteként működik.

A NESZ tagszervezeteiről pontos adatok állnak rendelkezésre, erről külön részletes elemzés készült. A többi szervezet működési feltételeiről (személyi, tárgyi, anyagi) kevés adattal rendelkezünk, melyek nem általánosíthatóak. Annyit azonban megállapíthatunk, hogy e szervezetek között találunk épülethez, gyűjteményhez, kézműves szakághoz, településhez, valamely földrajzi, néprajzi tájegységhez, megyéhez kötődő, és országos hatókörű szervezeteket egyaránt. Közülük vannak, amelyek rendelkeznek saját épülettel, műhelyekkel, ezek becsült aránya 25% körüli. Vannak e szervezetekben működtetésében kisközösségek (szakkörök, klubok) is. Pontos adataink azonban nincsenek. Azt azonban a rendelkezésre álló adatokból tudjuk, hogy hasonló feltételekről, működési tapasztalatokról, problémákról adtak számot, mint a NESZ alapszervezetei. A NESZ szervezeteiről készült elemzésrészt, tehát tekinthetjük a népi kézműves civil szervezetekre is vonatkozó, országosan jellemző képnek.

7. ábra

b./ képző intézmények/szervezetek

A képzés területén az iskolarendszerű és felnőttképzés egyaránt jelen van. Számszerűségét tekintve nagyon szűk azon intézmények, szervezetek száma, összesen 17, ahol találkozhatunk az OKJ-ban jelenlévő Népi kézműves szakmák oktatásával, illetve felnőttképzési tevékenységgel. (Lásd 1. táblázat.)

A képzők közül 3 alapítványi formában működik, 9 iskola állami fenntartású, a többi képző saját fenntartásban működik, ami azt jelenti, hogy a hallgatóktól befolyt tandíjakból tartja fenn magát. Finanszírozását tekintve az iskolarendszerű képzés és a művészeti alapképzés az állami fejkvóta felhasználásával működik, a felnőttképzés a képzésben résztvevők tandíjából, esetlegesen pályázati pénzekből, az akkreditált pedagógus továbbképzés pedig részben az ehhez rendtelt normatív támogatásból (melyet az oktatási intézmény kiegészíthet), valamint a képzésben résztvevő pedagógus tandíjából működik.

A 150/2012. (VII.6.) kormányrendelet értelmében az új OKJ rendszere a népi kézműves szakképesítéseket – nem kevés harc árán - a kulturális és nemzeti örökségvédelmi szakképesítések közé sorolta a következők szerint: alapfokú rész-szakképesítés kosárfonó; népi kézműves középfokú szakképesítés: faműves és játékkészítő, csipkekészítő, kézi és gépi hímző, fazekas, kosárfonó és fonott bútorkészítő, szőnyegszövő, takács, szalma,- csuhé,- gyékény tárgykészítő, népi bőrműves, nemezkészítő. Ráépülésként a felső-középfokú Népi játék és kismesterségek oktatója szakképesítés szerepel, mely feltételezi egy középfokú kézműves szakképesítés meglétét, valamint a Hagyományok Háza által akkreditált Népi játszóház vezetői tanfolyami végzettség meglétét. A szakképzésben történt mostani változás az első fontos lépés annak érdekében, hogy e szakmák létét ne csupán a piaci igény határozza meg, hiszen ez a tudás kulturális örökségünk része, önazonosságunk meghatározó szegmense.

Iskolarendszerű képzés 11 iskolában van jelen (Baja, Békéscsaba, Budapest Esély, Népi Mesterségek, Debrecen, Fót, Győr, Hatvan, Nádudvar, Pécs, Pétfürdő). Ebből két iskolában speciális szakképzés folyik, Pécsett és Pétfürdőn. A többi helyszínen csak iskolarendszeren kívül és változó intenzitással folyik képzési tevékenység. Egyedül Békéscsabán van jelen együtt a művészeti alapképzési, az iskola rendszerű OKJ-s képzési és a felnőttképzési tevékenység.

képző megnevezése	megye	település	képzés jellege
Jelky András Szakközépiskola, Szakiskola és Kollégium	Bács-Kiskun	Baja	OKJ gépi- kézi hímző
Kézműves Szakiskola és Alapfokú Művészeti iskola	Békés	Békéscsaba	OKJ népi kézműves szakmák, felnőttképzés, alapfokú művészeti népi kézműves képzés
Dr. Kresz Mária Alapítvány	Budapest	Budapest	felnőtt képzés
Hagyományok Háza	Budapest	Budapest	felnőtt képzés
Esély Kövessi Erzsébet Szakképző Iskola és Gimnázium,	Budapest	Budapest	OKJ népi kézműves szakmák
Népi Mesterségek és Művészetek Szakközépiskolája	Budapest	Budapest	felnőtt képzés
Könnyűipari Szakközép- és Szakiskola	Hajdú-Bihar	Debrecen	OKJ kézi gépi hímző
Fóti Népművészeti Szakközép- Szakiskola és Gimnázium	Pest	Fót	OKJ textilműves-kézi szövő keramikus-fazekas
Marcalvárosi Főigazgatóság Kovács Margit Szakképző Iskola	Győr-Moson-Sopron	Győr	OKJ népi kézműves szakmák
Grassalkovich Szakközépiskola, Szakiskola és Felnőttek Általános Iskolája	Heves	Hatvan	OKJ kosárfonó
Ady Endre ÁMK Népi Kismesterségek Szakiskolája	Hajdú-Bihar	Nádudvar	OKJ népi kézműves
Népművészeti Szabadiskola	Szabolcs-Szatmár-Bereg	Nyíregyháza	felnőtt képzés
Világ Világossága Alapítvány BINOK	Baranya	Pécs	speciális szakiskolai képzés
Kolping Katolikus Szakiskola, Speciális Szakiskola és Kollégium	Veszprém	Pétfürdő	speciális szakiskolai képzés
Gébárti Kézművesek Háza/Zala Megyei Népművészeti Egyesület	Zala	Zalaegerszeg	felnőtt képzés

1. táblázat

Ide tartozik még az alapfokú művészetoktatás helyzete, melynek a képzés szerves részévé kellene válnia, de ezt megakadályozza a 27/1998 (VI. 10.) MKM rendelet, ugyanis a moz-

galom nagynevű alkotói nem vehetnek részt az oktatásban, mivel e rendelet rajztanári végzettséghez köti az oktatók körét. Ezzel a lehetőséget el is vették a mozgalomtól, a népi kézművesség kiszorult e képzésből, pedig itt lehetne megragadni a siker és élményadással az utánpótlás nevelésének elkezdését, ahol még befogadóként nincsenek előítéletek. E területen mindenképpen fontos teendőink vannak!

A képzésnél kell említést tennünk arról, hogy a tárgyalt intézmények/szervezetek egy része foglalkozik a kézművesség területén továbbképzési tevékenységgel, de e képzések nem, vagy csak elvétve adnak valamilyen állam által elismert végzettséget. Formájuk megvalósulhat előadások, gyakorlati foglalkozások, táborok stb. alkalmával. Szerepük mégis fontos, mert egy-egy szakterületen a résztvevők szakmai tudásának gyarapításában, szemléletének formálásában, a közösségérzet kialakításában óriási jelentőségük van.

Amiről még feltétlenül szólni kell, az a felsőfokú oktatás helyzete. Míg a népzene, néptánc szakterületen megoldott a felsőfokú képzés, addig tárgyi anyanyelvünk, a kézművesség területén ezt nem mondhatjuk el. Bár az első lépés itt is megtörtént, hosszas egyeztetések után Szombathelyen elindult a főiskolai képzés kísérleti évfolyama.

c./ népi kézműves alkotóházak

A 70-es 80-as években (de a későbbi időszakban is) a kézműves mozgalom által megépített népi kézműves alkotóházak (Tokaj, Velem, Gébárt, Tiszavárkony, Székesfehérvár) széles társadalmi összefogással jöttek létre. Az első Tokaj volt, a Tisza és a Bodrog találkozása által behatárolt félszigeten, 1978 és 1979 nyarán. A ház tervezője és a munkálatok vezetője Makovecz Imre építész volt. Az építés résztvevői a Fiatal Népművészek Stúdiójának tagjai. Akkor Makovecz Imre úgy fogalmazott, hogy "A tokaji házépítésnek előre tudott célja és értelme a közösség". És valóban, ezek a házak, a népi kézműves kultúra „helyei" lettek, mert kell egy hely felkiáltással, köréjük alkotók, alkotó közösségek, majd civil szervezetek gyűltek, melyek létrejötte, megalakulása nagy hatással volt a mozgalom további alakulására. A tokaji kísérletet követte a Velemi Faragóház és Műhely komplexum megépítése 1979-80-ban, majd a Zalaegerszegi Gébárti alkotóház létrehozása 1981-82-ben. A közösségek kialakulásában mind az építési munka, mint az azt követő, a házak berendezése, „felöltöztetése", a népművé- szek minden szakágában dolgozó alkotóit össze tudta fogni, hiszen a közösen, közös céllal végzett munka mindig is jelentős közösségépítő erővel bírt. Nem véletlen, hogy épp ebben az időszakban jöttek létre azok az egyesületek is, melyek aztán a megyei alkotók összefogásának feladatát vették vállukra és megkezdődött ezen szervezetek beépülése a társadalomba. Nem kis érdem, tehát, hogy ez a kézműves közösség a közművelődés területén országosan második szakmai érdekvédelmi hálózatként jelent meg.

Az azóta eltelt időszak, főként a rendszerváltás óta, nem kedvezett e létrejött intézményeknek. Működésük, működtetésük egyre nehezebb körülmények közé került. Az állami és vidékfejlesztési támogatással épült közösségi házak, de az egyéni kézműves műhelyek közül jónéhány mára megszűnt, vagy működtetési zavarokkal küzd, néhány példaértékűen működő ház kivételével. Elmondhatjuk, hogy 2010-től teljesen az önkormányzati, ill. civilszervezeti szféra (nem tudjuk lesz-e itt is lehetőség és erő, az új civil törvény nem kedvez a szervezetek-

nek) működtetésére szorultak a házak. A nyilvántartás jelenlegi állapota szerinti a 33 alkotóház a fenntartó tekintetében a 8. ábrán látható arányokat mutatja.

8. ábra

Az állam kivonult a támogatásból olyannyira, hogy 2010-ben már az egyetlen, a Tengertánc II. A népművészeti, a hagyományos népi kézműves értékeket megtartó és bemutató alkotóházak, nyitott műhelyek infrastrukturális és eszközfejlesztése c. pályázati lehetőség sem került kiírásra, vagy helyette más hasonló sem. Ez volt az egyetlen olyan pályázati lehetőség, amely az állagmegóvást, esetenkénti eszközfejlesztést tett lehetővé számukra. Azt tudni kell, hogy ezek az alkotóházak, műhelyek ma már a kézműves oktatás központjai, és ezt a feladatot egyre nehezebb teljesíteni támogatás nélkül. Az állagmegóvás pedig állami támogatás nélkül nem tud működni, mert sem az önkormányzatok, sem a civil szervezetek nincsenek olyan anyagi helyzetben, hogy ezt a feladatot kellő szinten fel tudják vállalni. Tehát ez nem folytatható gyakorlat, mert a feladat, amit ezek a házak működésük során ellátnak, túlmutatnak a helyi kisszerűségen, regionális, országos, sőt nemzetközi feladatokat is teljesítenek, képzéseket folytatnak. Helyei, feltárói, továbbadó éltetői, fejlesztői a hagyományos magyar kultúrának.

Épp ez a helyzet hozta létre a 2010-ben a Gébárti Kézművesek Háza által elindított konferencia sorozat hozadékaként, közös felkiáltással az alkotóházak érdekvédelme érdekében a Népi Kézműves Alkotóházak Országos Egyesületét. Az egyesület megfogalmazta legfőbb céljait: A kézműves alkotóházakat, műhelygalériákat és műhelyeket működtető jogi- és természetes személyek érdekeinek képviselete és összehangolása. A közösségek által kezdeményezett és már létrehozott kézműves alkotóházak és nyitott műhelyek, műhelygalériák megőrzésének, működtetésének, fenntartásának, fejlesztésének elősegítése, új alkotóházak, műhelyek létrehozásának szakmai támogatása. A közös funkció mentén működő hálózatuk kialakítása, mely a közművelődésben, a turizmus, idegenforgalom területén megerősítheti ezen in-

tézmények szerepvállalását. A hagyományok őrzését felvállaló és azt népszerűsítő kézműves alkotóházak, műhelygaléria és műhelyek nagyobb nyilvánosságának elősegítése. A kézműves alkotóházak, műhelygalériák és műhelyek jellemzőit tartalmazó adatbázis létrehozása és rendszeres karbantartása, létezésükkel és tevékenységükkel kapcsolatos információk folyamatos publikálása. Így itt válik érthetővé az intézményi/szervezeti regiszterrel kapcsolatosan az előzőekben leírt javaslat, hogy a szervezet ezt az adatbázist kezelni tudná.

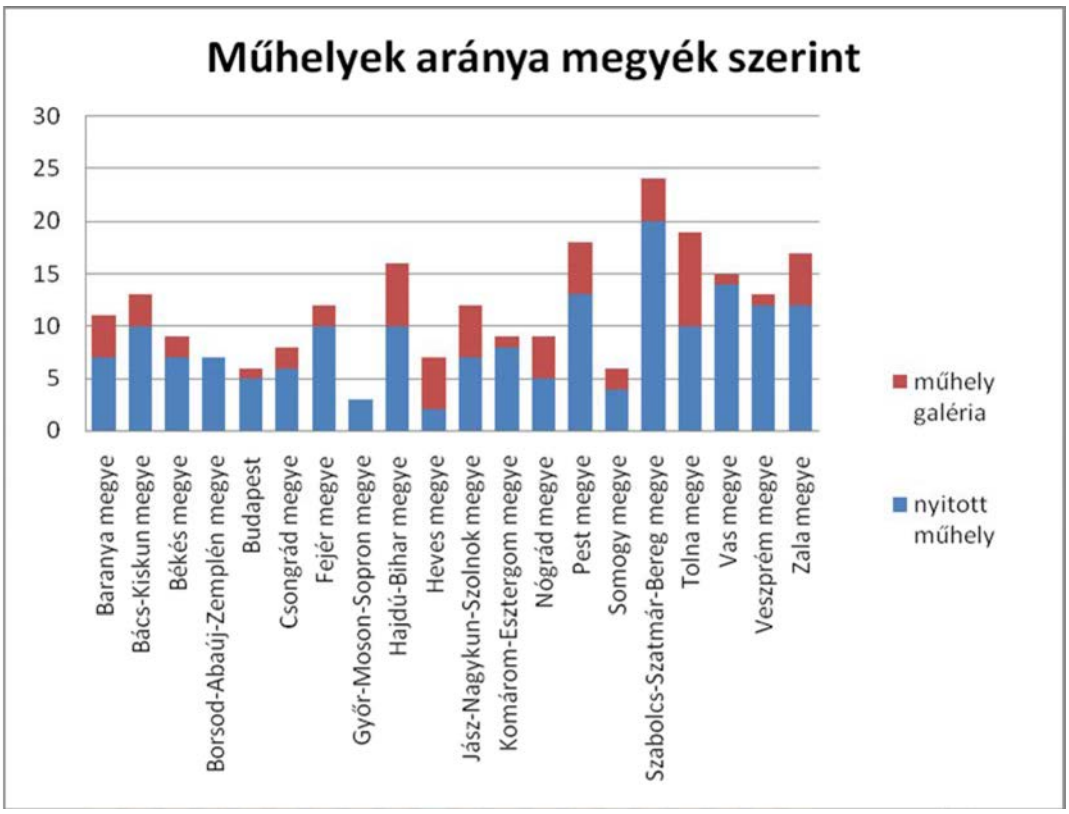
Fontosnak tartjuk megjegyezni, hogy a készülő közművelődés politikai koncepció sem számol e házakkal, műhelyekkel, sőt a koncepcióból úgy tűnik, ilyenek nem is léteznek, hiszen az ifjúsággal foglalkozó fejezetben, mint cél jelenik meg – itt is csak zárójelben – az alkotóházak építése. Nagy kár lenne, ha hagynánk a már meglévőket bezárni, hiszen a feladat ellátásra alkalmasak, és a nulláról újra indulni, mikor a gazdasági helyzetet tekintve, úgy gondoljuk nem mindegy, hogy meglévő helyeket hozunk helyzetbe, és működésüket segítve használjuk ki lehetőségeit (esetlegesen bővítjük a meglévők sorát), vagy új beruházással terheljük a költségvetési sorainkat, holott ezeket az összegeket tartalmi, infrastrukturális fejlesztésekre lehetne inkább fordítani.

d./ nyitott műhelyek

Meghatározásuk szerint olyan „intézményesült” helyei a kézművességnek, mely látogatható, mesterség bemutatásra, kisebb csoportok foglalkoztatására alkalmas kézműves tevékenységet folytató műhely, mely intézmény, szervezet vagy magánszemély fenntartásában működik, esetlegesen üzlet is kapcsolódik hozzá. Ezek a nyitott műhelyek többnyire bejelentkezés alapján látogathatóak, hiszen a bennük folyó munka többnyire a fenntartást szolgálja, estelegesen az ott zajló értékesítésen keresztül is.

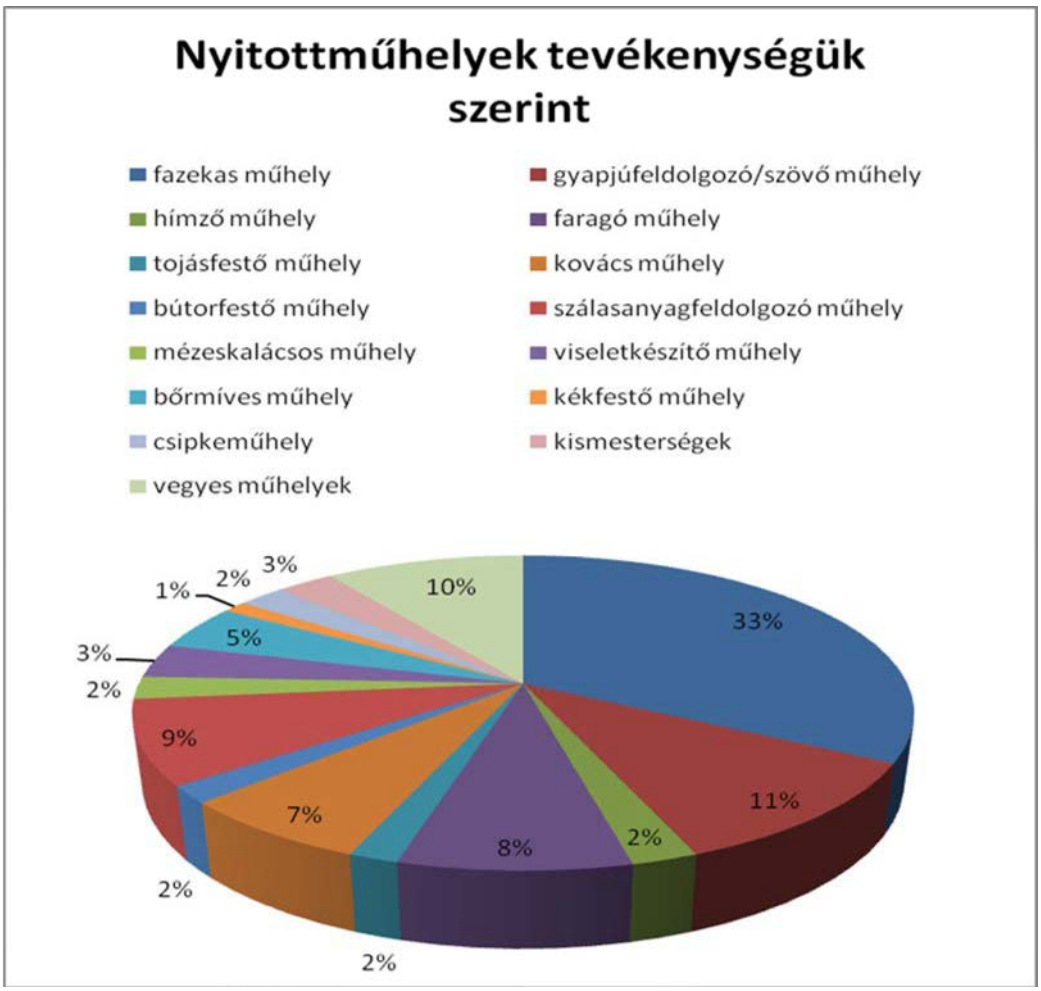
A nyitott műhelyek döntő többségét mesterek működtetik, tartják fenn. A regiszterben a 167 nyitott műhelyből mindössze 7 olyan van, amelyet önkormányzat tart fenn, 6 olyan, amelyet részben tart fenn az önkormányzat, részben a mester, és 1, amelyet civil szervezet tart fenn.

A műhelyek területi megoszlását mutatja be a 9. ábra, melyen kékkel jelöltük a nyitott műhelyeket. Legtöbb nyitott műhely Szabolcs-Szatmár-Bereg, Vas, Pest, Veszprém és Zala megyékben van. Pest kivételével valamennyi megye köthető egy-egy régi néprajzi tájegységhez, amely azt mutatja, hogy a hagyományos mesterségek átörökítése eredményes volt. Pest megyében pedig valószínűleg központi földrajzi elhelyezkedése miatt alakult ki nagyobb számú nyitott műhely.

9. ábra

A műhelyek tevékenységük szerint érdekes képet mutatnak. Mint azt a 10. ábrán látjuk, legnagyobb arányban a fazekas műhelyek vannak jelen, ez az összes műhely 1/3 része. Ezt követi a gyapjúfeldolgozó, szövő műhelyek aránya, de ez csak a fazekasműhelyekének harmadát teszi ki számszerűen. (Az említett műhelyek sorába soroltuk a gyapjú feldolgozásával foglalkozókat, a gyapjú és vászonszövő műhelyeket.) Ezt követik azok a műhelyek, ahol többféle tevékenység van, ezeket többnyire családok működtetik, ahol más-más mesterséggel foglalkoznak a család tagjai. Viszonylag magas még a szálasanyagfeldolgozó műhelyek aránya, ide soroljuk a szalma, csuhé, gyékény megmunkálásával foglalkozókat, majd a fa és fémmegmunkálók követik a sort. Ha összehasonlítást teszünk az egyéni alkotók szakmák szerinti megoszlása között, egész más eredményt kapunk: ott legtöbben vannak a hímzők, a faművesek, a szövők, csipkekészítők és csak ez után jönnek a fazekasok. A különbözőséget talán az okozhatja, hogy a látványosabb mesterségeknél könnyebb működtetni egy műhelyt, vonzóbb lehet a látogatók számára.

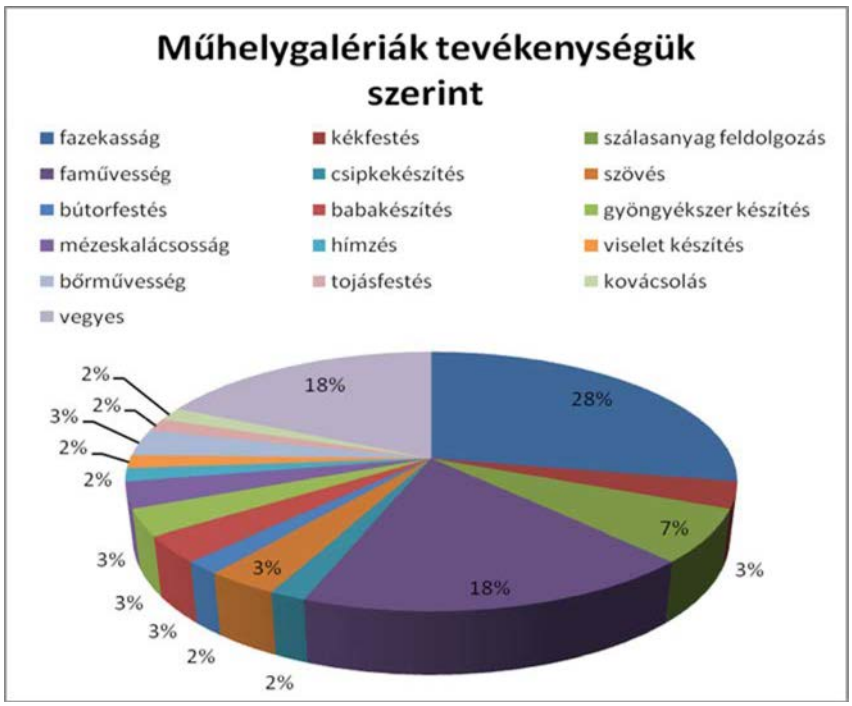
10. ábra

e./ műhelygaléria

Meghatározása szerint, olyan intézmény, szervezet vagy magánszemély fenntartásában működő létesítmény, amely nyitott műhellyel és hozzá kapcsolódó gyűjteménnyel, esetleg üzlettel is rendelkezik. A gyűjtemény szolgálhat saját munkák kiállítás szerű bemutatására, vagy a családi tevékenység szakmai folytonosságának, vagy régi gyűjtött tárgyak bemutatására. Többnyire ezek a helyek is bejelentkezés alapján látogathatóak.

A műhelygaléria döntő többségét is mesterek működtetik, tartják fenn, mint ahogy a nyitott műhelyeknél is tapasztaltuk. A regiszterben a 61 műhelygalériából mindössze 2 olyan van, amelyet önkormányzat tart fenn és 3, amelyet civil szervezet. A többi magánkézben, esetlegesen vállalkozásként működik.

A műhelygaléria területi megoszlását is bemutatja a 9. ábra, melyen vörössel jelöltük a műhelygalériákat. Előfordulásuk leggyakoribb Tolna, Hajdú-Bihar, Heves, Pest, Jász-Nagykun-Szolnok és Zala megyékben. Itt is megállapíthatjuk, hogy Pest megye kivételével valamennyi megye köthető egy-egy régi néprajzi tájegységhez, amely azt mutatja, hogy a hagyományos mesterségek átörökítése eredményes volt. Pest megyében pedig valószínűleg központi földrajzi elhelyezkedése miatt alakult ki nagyobb számú műhelygaléria.

11. ábra

A műhelygalériák tevékenységük szerint, mint azt a 11. ábra mutatja, legnagyobb arányban fazekassággal foglalkoznak, az összes műhelynek több mint 1/4 részét teszik ki. Ezt követi a faművesség, majd azok a műhelygalériák, ahol többféle tevékenység van, ezeket többnyire szintén családok működtetik, ahol más-más mesterséggel foglalkoznak a család tagjai. Viszonylag magas még a szálasanyagfeldolgozó műhelyek aránya, a többi mesterség szinte azonos arányban van jelen.

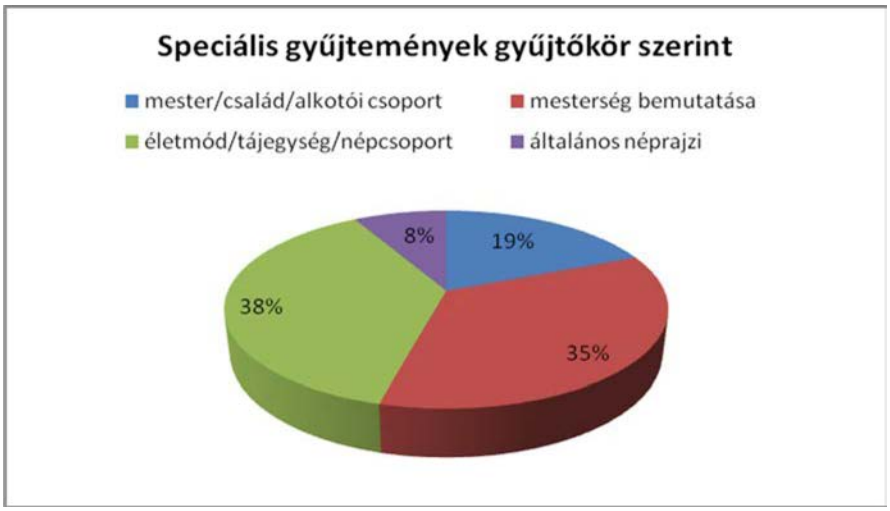
f./ speciális népi kézműves gyűjtemények

Meghatározása szerint, olyan állami vagy magán fenntartásban működő gyűjtemény, mely a népi kézművesség valamely speciális területét/területeit mutatja be. E gyűjtemények többnyire a múzeumi rendszer kereteiben működnek, de találunk magán működtetésű gyűjteményeket, ez a regisztráltak valamivel több, mint ¼ részét teszi ki. A 12. ábra mutatja be arányukat.

12. ábra

E speciális gyűjtemények gyűjtőkörüket tekintve lehetnek egy mester/család/alkotói csoport tevékenységét bemutató kiállítóhelyek, vagy egy mesterséget mutatnak be, vagy életmódot/tájegységet/népcsoportot, vagy általános néprajzi gyűjtőkörük van. Ezek arányát a 13. ábra mutatja be.

13. ábra

Összegzés

Mert kell egy hely felkiáltással létrejöttek az alkotóházak: Tokaj, Velem, Gébárt stb., hogy csak az elsőket említsük. Aztán létrejöttek az iskolák, melyek ugyanúgy helyei ugyanannak a mozgalomnak. Létrejöttek az egyéni műhelyek is. Ugyanazt műveljük, különböző helyeken. Ennek feltérképezése, naprakész információk adásával sürgető feladattá vált.

A most regisztrált adatok szerint országos szinten legalább 402 azon intézmények/szervezetek száma, amelyek a népi tárgykultúra, a kézművesség területén valamilyen tevékenységet fejtenek ki. Hozzá kell tennünk, hogy a közművelődési, az oktatási rendszerben előforduló tevékenység nem került számszerűleg a regiszterbe. Fontos feladatunk lesz e nyilvántartás bővítése, folyamatos gondozása, hogy minél jobban tükrözze a valóságot.

PROKNÉ TIRNER GYÖNGYI

2.2.2 *Az alkotói terület, az intézményi terület összevetése a néprajz csoportok, kistájak szerinti lehatárolással*

Intézményi terület

1. Nagytájak: A néprajzi szakirodalom szerint Magyarország négy nagy tájra bontható: Dunántúl, Alföld, Felföld, Erdély.

2. Etnográfiai csoportok: „Egy-egy etnográfiai csoport olyan sziget a magyarság egészében, amely jellegzetes elemekkel különül el a szomszédaitól. A megkülönböztető elemek alakulnak, változnak, mint ahogy a népi kultúra egésze sem valami megmerevedett egység."[77]

3. Néprajzi csoportok: A néprajzi csoport: "Egy népen belüli alegység, amelyet sajátos történeti hagyománya, kultúrája, életmódja, társadalmi szervezete vagy nyelve környezetétől elkülöníti. Egy nyelvterület egésze nem osztható fel úgy, hogy azt a néprajzi csoportok hálózata teljesen lefedje, számottevő vidékek maradnak, ahol elkülöníthető sajátosságok egyáltalán nem jelentkeznek."[78]

4. Néprajzi tájak, kistájak: „a földrajzi tényező szabja meg a határt, amikor egy hegység, egy lápvidék, egy folyóvölgy, egy szőlőtermelő terület népessége tartozik együvé."[79]

.A mai megyék természetesen legtöbbször nem azonosak a kistájakkal, néprajzi csoportok elhelyezkedésével. Ezért a kistájak bemutatásánál minden alkalommal jelezzük a mai megyét/ megyéket.

5. A ma élő népi kézműveseink mit örökítenek át a hagyományból, mi tekinthető hagyománynak?

Amit ma a népi kézművességben hagyományként kezelünk annak egy része

5/a. A paraszti közösségekben mint háziipari termék ismert, ezeket saját használatukra készítették, vagy

5/b. Specialistáknál rendelték meg falusi-mezővárosi lakosok.

5/c. Hagyományként kezeljük a városoknak a 17 század óta céhekbe szerveződött kézműveseinek termékeit.

5/d. Hagyománynak tekintjük a honfoglalás kori illetve a honfoglalás előtti korokból, régészeti anyagból, utalásokból ismert nemez és ötvös munkákat, amelyeket a magyarok használtak.

5/e. Hagyományként kezeljük még a népművészet legújabb stílusában készült tárgyakat is, amelyeket a háziipari szövetkezetek gyűjtöttek fel és alkalmaztak tervezéseik során.

---

77 Magyar Néprajzi Lexikon. Akadémiai Kiadó, Bp, 1981 4. kötet. 7. l. Barabás Jenő szócikke

78 Balassa Iván-Ortutay Gyula: Magyar Néprajz Corvina, Bp. 1980- 27. l.

79 . u.a. 18 l.

Nagytáj: Dunántúl

Kistáj: Göcsej és Hetés

Magyarország Dél-nyugati csücske, a mai Zala megye területén, az Őrségtől délre. Megyeközpont: Zalaegerszeg. A népi kultúrára a szláv hatás jellemző. Sok a kistelepülés, kevés a város.

Hagyományok: Az erdővel borított tájon a fa megmunkálásával sokan foglalkoztak. Házaikat, szerszámaikat, bútoraikat az itt lakók maguk készítették.

Építészetben jellegzetes hagyomány a fából készült házak cifrára faragott és festett oromzata.

Viseletben, a régi stílus érvényesül - kevés díszítést alkalmaznak, sokáig használták a házi készítésű alapanyagokat. Bundát, bekecset, szűrdolmányt, kisszűrt, ködmönt készítettek és viseltek. Ma 5 alkotó foglalkozik ezzel a kismesterséggel, ami kevésnek számít az értékes hagyományhoz képest.

Szövésben: Az alapanyag a len volt, később váltotta ezt fel a pamut alapanyag. Takács szőttesek maradtak meg, amit specialisták készítettek. A háziiparban a sávolyos szövés volt a jellemző.

Ma létszámukat tekintve is sok a szövéssel foglalkozó, 33 fő. Mivel a 70-80-as években indult el náluk ennek a kézműves mesterségnek a visszatanulása, először a gyapjúszövéssel ismerkedtek a városi lányok, asszonyok. Az itteni intézmények, civil szervezet szervezte ezeket a tanfolyamokat..

Értékes hagyomány Göcsejben a fazekasság. Tűzálló anyagból készítettek főző és sütő edényeket, amelyeket a fazekasok maguk juttattak el a vásárlóhoz, mivel kevés város volt a térségben, ahol vásárokat szerveztek volna.

Ma már sok másféle anyagból készülnek az edényeink, de ismét divatos lett a fazekas edényben történő sütés-főzés, ezért van kereslet ez iránt a tárgyféleség iránt. A sajátos adottságok ellenére 15 fő dolgozik a mesterséggel, ami a mai érdeklődés miatt lehetne jóval több is.

A helyi civil szervezet és a falumúzeum évente országos fazekas vásárt rendez, ahol nemcsak a helyieket, hanem az ország legjobb fazekasait is meghívják a sokszínűség biztosítása céljából.

A helyi fazekasoknak lehetősége van egész évben forgalmazni, /vásárok, üzletek/ és műhelyükben is árusíthatnak.

Faművesség: A sok erdő lehetőséget adott a faépítkezésre, a fa tárgyak és bútorok készítésére. A helyi civil szervezet alkotóháza tervezésénél és a kivitelezésben a göcseji és a őrségi faépítészetet nagymértékben visszaidézik, a hagyományokra építve létesítették alkotóházukat. Épületük példaértékű a népi kézművesek előtt.

Ma a faművességgel 9 fő foglalkozik kevésnek mondható az alapanyag és a hagyomány nyújtotta lehetőségekhez képest.

Tojásdíszítés: a katolikus helyeken mindenütt díszítettek tojást, Húsvétkor szentelmény, ajándék volt. Református településein nem volt nagy hagyománya.

Ma Zalában 8 fő foglalkozik tojásdíszítéssel.

Szálasanyag: szalma-vessző-gyékény, csuhé anyagokkal való foglalkozás vízjárta területeken jellemző, használták tárgy készítésére, elsősorban tároló edényeknek és építő anyagként.

Ma 9 személy foglalkozik vele, a nagyobb településeken, a városokban, ahol játszóházi foglalkozásokon 10-14 féle kismesterséggel foglalkoznak.

Régi ritka mesterségek: a zsuptető és a fazsindely készítő mesterségnek van hagyománya Göcsejben, a népi építészet egyik jellemzője e két anyag tetőfedésre való használata. Az alapanyag megszerzése nem okoz gondot.

Ma ezzel a mesterséggel a helyi alkotók foglalkoznak, folytatják a hagyományt, felhasználják egyes, hagyományos építésű épületek fedésére.

Játékkészítés: a hagyományban mindenütt jellemző volt a természetes anyagokból való játékkészítés, a gyermekek és a felnőttek körében egyaránt. Cél olyan, természetes anyagú játékok készítése, amelyekkel hagyományos, legtöbbször mozgásos játékok játszhatók (pl. szőrlabda, fa pörgettyűk stb.). A játék típusa elsősorban a fellelhető alapanyagtól függött.

Ma 8 ember foglalkozik ezzel Göcsejben elsősorban a városokban, ahol a játszóházak működnek.

Népi ékszer: a hagyományban az öltözetek kiegészítője volt népi ékszer. Göcsejben a viseletekre és minden népművészeti tárgyra az egyszerűség, a kevéssé díszítettség a jellemző nem találunk a hagyományukban népi ékszert.

Ma ennek ellenére 10 személy van, aki ezzel foglalkozik. Itt is jellemző, hogy a játszóházakban szívesen foglalkoznak gyönggyel, tanítják a gyerekeket erre a ma igen divatos népi kézműves mesterségre. Valószínű, hogy ma az országszerte ismert formákat, fűzési módokat használják az ékszerek készítésnél..

Nemezkészítés: a nemez készítés a népművészet virágkora előtti időkben volt jellegzetes kézműves tevékenység a magyarságnál. Ezért a néprajzi tájak jellegzetes kézművességei között nem találjuk.

Napjainkban: A nemezkészítés Göcsejben egy 20. század végi közös alkotómunka során indult meg, és vált országosan is példaértékűvé. A nemez tárgyak, elsősorban a nagyméretű darabok több ember közös munkája eredményeként hozhatók létre. A Zala megyei Népművészeti Egyesület ilyen tevékenységbe fogott és létrehoztak több nagyméretű nemez sátrat és más nemez textíliákat. Sajátos módon ma már csak 1 személy van, aki ezzel foglalkozik

Mézeskalács: Német és osztrák közvetítéssel érkezett a mézeskalácsos mesterség hozzánk, kapcsolata a gyertyamártással a méz-viasz miatt egyértelmű. A kolostorokban készültek először a mézes sütemények, a receptek titkosak voltak. Céhes iparrá alakult.

Ma szinte minden háztartásban készítenek mézest. A vásárok népszerű terméke. 13 alkotó foglalkozik a süteménykészítéssel Göcsejben.

Hímzés: Hagyományuk szerény, mivel sem a viseletet sem az ágyi ruhát nem díszítették gazdagon. A férfi és a női ingeken, vállkendőkön, rékliken elhelyezett fehér lyukhímzéses, apró elemekből álló díszítmény említésre méltó.

Ma a hímzéssel 34 fő foglalkozik, ez legnépesebb kézműves csoport a kistájon. Ez a kiváló szervező munkára, a civil szervezet, a közművelődési és közgyűjteményi intézmény jó együttműködésére utal.

Fémművesség: Ide a késes, a kovács, a rézműves mesterségek tartoznak. A késes mesterségnek hagyománya volt itt, a" vendek" foglakoztak ezzel.

Ma a helyi hagyományokat a kovácsművességben folytatják, a civil szervezet alkotóházában létesítettek kovácsműhelyt is. Itt használati tárgyak, főzőbogrács stb., valamint az épületeknél alkalmazott vasalatok készülnek.

Kovácsműhely van még a 5 helyen Göcsejben.

Bőrművesség: Az állattartó helyeken, elsősorban a marha és a lótartásnál van hagyománya a bőr feldolgozásnak. Göcsejben nincs erős hagyománya.

Ma 5 fő foglalkozik a bőrös szakma különböző ágazataival.

Csipkekészítés: Göcsejben nincs hagyománya a viselet dísztelensége miatt.

Ma ennek ellenére 20 fő foglakozik csipkekészítéssel, annak különböző technikáival. Oka, hogy olyan személyiség kezdett foglalkozni a mesterséggel, aki kitűnő alkotó és jó szervező erőt is képvisel, akit a civil szervezet támogat.

Tojásdíszítés: A kistájon 8 fő foglalkozik ezzel a kismesterséggel

Összefoglalva: Annak ellenére, hogy hagyományban nem annyira gazdag a kistáj, ma mennyiségileg és minőségileg is a leggazdagabbak a népi kismesterségekkel való alkotói foglalkozás területén.

Ennek oka a kimagasló szervező munka, a döntéshozók pozitív szemlélete, hozzáállása, és az, hogy helyenként jó kereseti lehetőség lett a népi kézművesség. /pl. fazekasság, faművesség/

Intézményi ellátottság: Göcsejben több nyitott műhely, műhelygaléria, alkotóház van a fazekasok részvételével.

Népi kézműves civil szervezet 5, iskola rendszerű oktatás 1, alkotóház 2, nyitott műhely 11, műhelygaléria 5, speciális kézműves gyűjtemény nincs.

Kistáj: Őrség:

18 falu, a Zala és a Kerka folyó közötti völgyben. A nyugati határszél, a mai Vas megye déli területe. Hagyományaira jellemző földrajzi fekvése miatt az erős osztrák-német hatás, a területen sok a fenyőerdő. Jelentős állatállomány, gyors polgárosodás jellemezte. Hagyományaiban sok a megőrzött régiség.

A téma miatt jelentős települések: Magyarszombatfa, Velemér, Gödörháza.

A Szombathelyen több kézműves mesterséggel, így csipke, bőrműves, mézeskalács, fazekasság és faművesség mesterségekkel foglalkoznak.

A hagyományban: Gazdag faállománya miatt gerendaházat építettek, fa eszközök faragásából is sokan megéltek. Sok faluban gölöncsérkedtek, fazekaskodtak Edényeik díszítetlenek, főző és sütőedények voltak.

Ma: Jelentősebb mennyiségben faművesek vannak, 10 fő, akiknek nagy szerepük volt a 70-es évek végén elkezdődött alkotóház építési mozgalomban. Velem az első olyan „kaláka munkában" amatőr alkotók, faművesek közreműködésével elkészült alkotóház, amely egy új népművészeti szemlélet kibontakozásának a helye volt Magyarországon. Az ország minden részéből érkeztek faművesek, bútorosok, kapu-kerítésépítők, hídépítők, utcabútor építők.

A faművesek mellett a ház berendezési tárgyait nyári táborok alkalmával készítették a szövők, a hímzők, a fazekasok, kovácsok az ország minden részéből. Évtizedekig példa volt a civil közösségekben a velemi alkotóház és az ott megvalósított táborok. Az építkezések és a működtetés folyamatossága azonban megszakadt, a helyiek már nem tudják olyan módon fenntartani a házat, mit virágkorában.

2 fémműves dolgozik Őrségben, tojásfestő 9 fő, mézeskalácsos 1.

Ma fazekasok Magyarszombatfán, Szentgyörgyvölgyön, Veleméren, Őriszentpéterben, Felsőjánosfán 7 műhelyt működtetnek, ami jelentős szám. Köszönhető ez a hajdani magyarszombatfai fazekas szövetkezetnek is.

Vas megyében az intézményi ellátottság: Népi kézműves civil szervezet 3, iskola rendszerű oktatás nincs, alkotóház 1, nyitott műhely14, műhelygaléria 1. speciális gyűjtemény 1.

Sopronban 7 féle mesterséggel foglalkoznak, a vidéken legnagyobb számban faművesek élnek és dolgoznak.

Kistáj: Rábaköz

Győr-Moson Sopron megye jelentős települései Mosonmagyaróvár, Csorna, Kapuvár.

Népi kézműves hagyományai a hímzés és a viselet területén jelentősek. A korán polgárosodott, gazdag kereskedő városokban és a termékeny mezőgazdasági területeken a viselet vált igazán ismertté, gazdag díszítményeivel, csipkedíszeivel. Kezdetben len- majd kendervászonra dolgoztak, a díszítményt a lepedővégekre szőrfonallal varrták, szabadrajzú és szálszámolásos technikával.

Ma 6 hímzéssel foglalkozó alkotót ismerünk, viseletvarrással nem foglalkozik senki sem. A nem elég hatékony közművelődési-civil szervező munka eredménye az, hogy nem használják ki az értékes hagyományaikat.

Kistáj: Szigetköz

Mai Győr-Moson-Sopron megye területén van. Legnagyobb városa Győr, Mosonmagyaróvár.

Ismerjük a késes hagyományt, amellyel ma nem foglalkoznak. A kistájnak egyebek között nem jelentős a népi kézműves hagyománya, ennek ellenére itt 11 féle kismesterség van jelen. Ennek magyarázata a Kovács Margit Művészeti Szakiskola, ahol a népművészetnek kiemelt jelentősége van.

Intézményi ellátottság Győr-Moson- Sopron megyében

Civil szervezet 1, iskolarendszerű képzés 1, nyitott műhely 4, speciális kézműves gyűjtemény 2

Kistáj: Balatonfelvidék

A mai Veszprém megye területén, annak déli részét foglalja el a Balatonfelvidék, a Bakony hegységgel. Jelentősebb települései: Pápa, Mór, Veszprém, Balatonfüred, Balatonalmádi, Veszprém, Sümeg. Városlőd.

E terület igen gazdag népi kézműves hagyományokban. A pásztorkodás igen jelentős tevékenység volt a területen valamint az erő borította területeken a faművesség virágzott. A pásztorok viselete közül a bakonyi szűr ismert. A hazai kékfestő mesterség bölcsője és egyetlen múzeuma valamint a hőálló agyag egyik jelentős bányászata van ezen a területen.

A Balaton környékén igen sok kézműves alkotó él, a gazdag népi kézműves hagyományra és az idegenforgalomra építik tevékenységüket.

Jó létszámú a szövéssel foglalkozóké, de nincs egyetlen viseletvarró sem a kistájon.

A hímzők alkotnak nagyobb csoportot, 16 fővel.

A faművességnek, ezen belül a bútorművességnek volt még hagyománya, jelenleg

5 faműves dolgozik.

Fazekassággal 5 alkotó foglalkozik.

Kevés a mézeskalácsos, a tojásfestő, a szálas anyaggal foglalkozó, a fémműves.

Nem jelöli a térképünk a régi-ritka mesterséget sem a kékfestő múzeum ellenére.

Ezen a területen vannak még a fejlesztésnek lehetőségei a népművészettel foglalkozó intézményeknek, civil szervezetek számára, annak ellenére, hogy mennyiségileg kiemelkedő az itt élő alkotók száma. A közművelődésben dolgozó szakemberek, a megyei intézmény vezetőjének szerepe a szakterület gondozásában kimagasló.

Intézményi ellátottság: Népi kézművességgel foglalkozó civil szervezet 2, iskolarendszerű képzés l, alkotóház 1, nyitott műhely 12, műhelygaléria l, speciális gyűjtemény 1

Kistáj: Külső- és Belső-Somogy, Nagyberek, Zselicség

A mai Somogy megye területén a Balaton déli része a déli határvidékig tartozik ide. Belső Somogyban Csököly és vidéke, Buzsák és környéke, a Kapos mente, Külső Somogy és Koppány mente népművészeti hagyományai jelentősek.

Nagyobb települései: Kaposvár, Nagyatád, ahol hímző fonalgyártással foglalkoztak évtizedekig, ők látták el hímzőfonallal az országot, a Balaton melléki fürdővárosok.

A hagyományra jellemző: Csököly vidékén jelentős a fehér gyászviselet, a jellegzetes fejviselet és a színes bőrruhák. A len termelés miatt ez volt a szövés legfőbb alapanyaga.

Hímző hagyománya a karádi lyukhímzés, amely a Kapos mentén és a Koppány völgyében ismert, és a férfiing elején használtak, a buzsáki hímzés, amelyre háziipari szövetkezetet is szerveztek az itt élő arisztokrata családok nő tagjai. Jelentős a somogyi szűr hímzés hagyománya is.

Pásztorművészete is rendkívüli hagyományokkal bír. Pásztor faragásban, karcolt, spanyolozott, fa és csont sótartók, tükrösök, ivópoharak tekintetében a leggazdagabb magyar megye Somogy.

Ma kevés a hímző, 6 fő. Ennek oka lehet a nem elég hatékony szervező munka, a civil szervezet hatékonyságának hiánya.

Ma területen a legtöbben szőnek, 14 fő. Ennek oka a jelentős, feldolgozott hagyomány és a nagyhatású, jelentékeny alkotó tevékenysége, aki országos sikereket ért el alkotóműhelyével.

Faművességük, pásztorművészeti alkotótevékenységük annak ellenére nem kiemelkedő, hogy itt hirdetik még évtizedek óta az id. Kapoly Antal a Népművészet Mestere emlékére szervezett országos pályázatokat.

Jelentős a tojásdíszítők száma, 9 fő.

Kaposváron, mint a legnagyobb városban 11 féle népi kismesterséggel foglalkoznak.

Intézményi ellátottság: Népi kézművességgel foglalkozó civil szervezet 2, iskolarendszerű képzés nincs, alkotóház 2, nyitott műhely 3, műhelygaléria 1, speciális gyűjtemény 2.

Kistáj: Zselicség, Ormánság, Drávaszög

A mai Baranya megye területén vannak ezek a kistájak, erős sváb és délszláv hatás érvénysül. Jelentős települései Pécs, valamint Pécsvárad, Zengővárkony, Komló, Szigetvár, Mohács.

Jelentős hagyomány az ormánsági és a hosszúhetényi szövés. A rokonságuk a Sárközzel ismert. Az Ormánságban a kender mellett hosszú ideig megmaradt a len szövés, mindkét területen korán elkezdték a pamut alkalmazását is. Jellegzetes mintájuk a darázslépés. Magyarországon kevés helyen, de itt jellemző a gyapjú felhasználása, is, amiből szoknyát, kötény, takarót, szőnyegeket szőttek.

Jelenleg 9 fő foglalkozik szövéssel ezen a vidéken, ami a jelentős hagyományhoz képest kevés.

Az erdőkben gazdag területen a faművességben az ácsolt láda, szökröny, szuszék az egyik itt ismert értékes hagyomány. Ma faművességgel 8 fő foglalkozik, ez is kevésnek mondható. Emeli a faművesek létszámát a Mohácson dolgozó busó maszk készítők nagy száma. Ők elsősorban az idegenforgalomban hasznosítják tudásukat.

Viseletvarróként 4 fő tevékenykedik, ami az országos helyzetnél jobb.

Zengővárkonyban működik a tojásmúzeum és a szalmamúzeum.

Az elsőként említett intézmény helyi, a sárközivel rokon tojásokból valamint 190 országból mutat be díszített tojásokat. A nemzetközi szalmagyűjtemény is idegenforgalmi látványosság, nem a helyi hagyományokra épül.

Óbánya, Mercseknádasd jelentős fazekas központ volt, német fazekasok lakták, akik az itt bányászható hőálló agyagból főző és sütő edényeket készítettek. Ma az erre épülő helyi fazekasok létszáma nem jelentős.

Az országosan is igen értékes népi kézműves hagyományok, a soknemzetiségű terület színes öröksége valamint a terület kiemelkedő idegenforgalma véleményem szerint több kézművest el tudna tartani.

A jelzett helyzetet a közgyűjtemények, közművelődési intézmények, a civil szervezetek nem elég hathatós munkájának tulajdonítom. Pécsett, mint a kultúra egykori európai fővárosában, 14 féle népi kézműves tevékenységgel foglalkoznak, lévén hosszú ideig művészeti, népművészettel is foglalkozó szakközépiskola és néprajzi tanszék az egyetemen.

A népi kézművességgel foglalkozó intézmények: A területen 6 civil szervezet, felnőttképzés 1 helyen, alkotóház 33 helyen, nyitott műhely 3 helyen, műhely galéria 4 helyen speciális kézműves gyűjtemény 4 helyen található.

Kistáj: Sárköz

A mai Tolna megye egy kicsi, de annál jelentősebb területe, ismert okok miatt rendkívül gazdag a népi kézműves hagyományokban. Sárközt öntudatos polgárai a református vallás egyik fellegvárává tették.

A hagyományban legfontosabb a viseletvarrás, és az ebből következő hímzés, szövés, népi ékszer mint népi kismesterség. Jelentős a fazekashagyománya is. Viseletére a 19. századtól már jellemző, hogy minden eleme gyári anyagból készült, egyedül a főkötő kapott kézi díszítést.

Az itteni párta fémszálas bevonatú 5-7-9 tagolású, kiálló dudorokkal. Neve tülkös vagy csücskös párta. A főkötő fátylas, díszíti a bíborvég. A férfi és a női ing is rövid, melyet széles övvel fognak össze. Rövid szoknyás a női viselet, a szoknya elöl nyitott, széleit feltűzik.

A hímzéshagyományt a főkötőkön, /bíborvég/ jegykendőkön, ingeken, pártákon, kendőkön, férfiingeken találjuk meg. A halottas párnát szőrhímzéssel díszítették. A kislányok nyakbodrot és gyöngyöt hordtak a nyakukba. A férfiak az 1900-as években fehér szűrt és hímzett subát viseltek.

Ma a gazdag hagyományokhoz képest kevés a viseletvarró. A hímző művészet a főkötőkön, bíborvégeken alakult ki és virágzott. Megjelent még a hímzés a férfiingen, a jegykendőn, a párnákon. Itt a halottas párnát gyapjúval hímezték, de legtöbbször a halottal együtt eltemették, ezért kevés eredeti darab maradt meg. Ma a hímzők száma az országos átlag alatt van.

Szövőművészetük hagyományai igen erősek. A legfinomabb vásznat lenből szőtték. Ebből az anyagbók készült a nevezetes bodros vászon is. Később a pamut majd a kenderszövés vált általánossá. A színes szőttesük piros csíkozású. Az így készült abroszt batyuba kötötték, magukra terítették, teherviseléshez is használták.

A sárközi népművészeti szövetkezet jelentős hagyományőrző tevékenységet végzett fennállásáig. Ma a szövők 13 településen dolgoznak.

A tojásfestés: a katolikus településeken, Bátán viasszal írták a tojást, több szint használtak. Ma Bátán 3 fő foglalkozik ezzel a mesterséggel.

A sárközi fazekasság a Dunántúl legegységesebb és legszínesebb fazekas kultúrája, központja Mórágy. A legrégibb edény alapszíne fehér volt, de később vált népszerűbbé a fekete és a vörös alap. Tálas munkák és bokályok készültek legnagyobb számban.

Ma fazekassággal 10 fő foglakozik.

A népi ékszerkészítés, gyöngyfűzés az erős hagyomány (a sárközi gyöngygallér a magyar népművészetben egyedülálló) 7 fő foglalkozik ezzel a mesterséggel, ami nagyon kevés hazai viszonylatban, annak ellenére, hogy a helyi civil szervezet országos tábort, pályázatot hirdet évek óta a hazai gyöngyfűzők számára.

Szálasanyag feldolgozással 5 helyen találkoztam. Többféle kézműves mesterséggel foglalkoznak Szekszárdon 10, Decsen 5, a megyéhez tartozó Bonyhádon 7, Tamásiban 4 félével.

A jelentős, országosan is egyedülálló örökölt népi hagyományaihoz képest vannak napjainkban mennyiségileg fejleszthető területek: gyöngyfűzés, szövés, hímzés, fazekasság.

Intézményi ellátottság: Népi kézműves civil szervezet 2, iskolarendszerű képzés nincs, alkotóház 1, nyitott műhely 10, műhelygaléria 9, speciális gyűjtemény 2.

Sióagárd: A Sárköz szomszédságában, közepes nagyságú falu, amely egyedülálló népviseletéről és hímző művészetéről nevezetes. A régebbi darabokon lyukhímzés, szabadrajzú hímzés és fehérhímzés található. Ma ez a hímzés természet utánzásával, színpompájával a kalocsaira emlékeztet.

Ma egy gazdag magángyűjtemény őrzi a sióagárdi viseletek és hímzések legnemesebb hagyományait.

Kistáj: Mezőföld

A Duna, a Velencei tó, Fejér megyei Sárrét és a Sió határolta sík terület. Fejér és Tolna megye területén elhelyezkedő néprajzi kistáj. Délszláv majd jelentős német betelepülők élnek itt a magyarok mellett. A hazai summások /matyók/ jelentős részét itt foglalkoztatták. Városai Sárbogárd, Enyig, Cece, Dunaföldvár. Annak ellenére, hogy a Dunántúlon van ez a kistáj, népi műveltsége inkább alföldi jellegzetességeket mutat.

Sárbogárdon 5 féle, Dunaújvárosban 8 féle kézműves mesterséggel foglalkoznak. A fémművességgel 7 településen, összesen 13 fő dolgozik. Tojásdíszítő 3 fő, mézeskalácsos 5 fő, 7 fő hímző dolgozik, fazekassággal 4 településen találkozhatunk.

A főváros közelsége, a jó szervezőmunka eredménye az, hogy a kevés hagyománnyal rendelkező kistájon is jelentékeny a népi kultúra mai őrzőinek száma.

Intézményi ellátottság: Népi kézműves civil szervezet 1, iskolarendszerű képzés 2, alkotóház 3, nyitott műhely 9, műhelygaléria 2, speciális gyűjtemény nincs.

Komárom-Esztergom megye területe

Bányavidék, jelentős dunai a hajózás miatt a kereskedelme, malomipara.

Hagyománya a szálasanyag feldolgozás, a faművesség (komáromi láda), a fazekasság, ami az itt található tűzálló agyag bányászatára épül.

Jelentős települései Csákvár, Csákberény, Komárom, Tata, Tatabánya, itt 6 féle, Esztergomban 5 féle Nyergesújfaluban 5 féle, Etyeken 3 féle mesterséggel foglalkoznak.

Szálasanyag feldolgozással 13 fő foglalkozik, kiemelkedők a dorogi alkotók. A csipkekészítésben 23 alkotó tevékenykedik, ez Pest után a legtöbb alkotót magáénak tudható táj. A csipkekészítés elterjesztése egy helyi alkotónak köszönhető, aki rendkívül felkészülten és elhivatottan, iskola rendszerű képzéssel is adta tovább ismereteit, szerzett elkötelezett híveket a csipkekészítésnek.

A csipkekészítéshez hasonló a szövés elterjedése a tájon. Etyek település egy tehetséges és elkötelezett szövő asszony munkássága által vált a gyapjúszövés iskolájává és nagyhatású műhelyévé az 1980-as években.

Fazekassággal 7 helyen foglalkoznak.

A térségben dolgozó civil szervezet, egy-egy elkötelezett alkotóművész, a közgyűjteményi és a közművelődési intézménnyel együtt igen erőteljes értékmentő munkát végez a népi kézművesség területén.

Intézményi ellátottság: Népi kézműves civil szervezet 2, iskolarendszerű oktatás nincs, alkotóház 2, nyitott műhely 7. műhelygaléria 1, speciális gyűjtemény l.

Nagytáj: Felföld

Kistáj: Palócföld – egyes kutatók (Filep Antal) szerint helyesebb a Felföld elnevezés.

A Garam folyótól Borsod megye közepéig terjedő igen jelentős kiterjedésű terület. Lakói a palócok, a nógrádi és a hevesi vagy nyugati és keleti palócok. Egyes kutatók a Gömör vidéket is ide sorolják. A Mátraalja magyarjai Parád és Bodony környékén, a barkók Borsod-Nógrád, Gömör és Heves határvidékén élők, a Karancsalja a Karancs hegy körül megtalálható néhány falu.

Az itteni, egymáshoz közeli falvak viselete rendkívüli módon különböző

A szlovák hatás érezhető a népi kultúrában. Szinte minden népi kézműves területen igen jelentős hagyománnyal rendelkeznek. Így jelentős a szövés, a hímzés, a viselet, a fazekasság, kender feldolgozás, a faművesség, a pásztorművészet.

Hímzés hagyományai az úri hímzéshez állnak igen közel. A szálvonásos, vagdalásos csipkés szélű lepedőszélek jelenti a legrégibb rétegeket. Abaújon a fehérhímzések és a színes szőrhímzések., szabadrajzú vagy keresztszemes hímzések jelentik a hagyományt.

Borsodban és Hevesen a keresztszemes, Nógrádban a fehérhímzés volt ismert. Legújabban a virág és bimbóhímzés terjedt el, amely rokon a kalocsaival, a sióagárdival.

Ma szakmák közül legtöbben a hímzők vannak, közel 100 fő.

Szövésben a hagyományok jelentősek, ezeknek éltetésével, nemes feldolgozásával rendkívül magas színvonalon foglalkozik, napjainkban már egyedül a Hevesi Háziipari Szövetkezet.

Ma a szövők, csak Hevesen 13 főt számlálnak.

Faműves hagyományai a bútor művességben csúcsosodnak- szuszék, ácsolt, keményfa láda, a faragott támlás pad. A pásztorfaragások közül a csanak, a borotvatok, a gyufa és a sótartók, ostornyelek, juhászkampók. .

Ma a faművesek közül a kádármesterséggel foglalkozók jelentik a kuriózumot és az egyik kitörési pontot a területen.

Fazekasság: A Felföld legjelentősebb háziipara és kiviteli áruja a tűzálló és a mázas cserép. Ez a terület ma Szlovákiához tartozik. Ma a fazekasok, a szálas anyaggal dolgozók száma nem jelentékeny.

A viseletvarrók, 10 fővel jelentékeny létszámot képviselnek épp úgy, mint a 27 fő ékszerkészítők. A többi mesterséghez képest kevés a nemezes és a tojásfestő.

Ma Szécsény, Salgótarján, Eger, Heves, Bodony, Mátraderecske köré csoportosulnak a kézművesek. Egerben 11 féle mesterséggel, Hevesen, 7 féle mesterséggel, Szécsényben 4 féle mesterséggel foglalkoznak.

A közgyűjteményben dolgozók és a civil szervezet jó együttműködése során a gazdag hagyományt sikeresen tartják életben és tovább is fejlesztik. Ma kiemelkedő minőségben a viseletvarrók, a hímzők, a szövők, a faművesek dolgoznak. A „Palóc Út" elnevezésű project, amelyet nagy önkormányzati, intézményi összefogással valósítanak meg évek óta, bemutatja, hogy az idegenforgalomban mennyire fontos és kihasználható a nép kézművesség.

Intézményi ellátottság a hevesi részen:

Civil szervezet 4, iskolarendszerű oktatás 1, alkotóház 2, nyitott műhely 2, műhelygaléria 3, speciális gyűjtemény nincs.

A nógrádi részen: Népi kézműves civilszervezet 2, iskolarendszerű képzés nincs, nyitott műhely 4, műhelygaléria 4, speciális gyűjtemény 1.

Kazinbarcikán a legsokszínűbb a népi kézműves tevékenység. 12 féle kézműves mesterséggel foglalkoznak. Ez a kiemelkedő szám az itt élő, aktív, elkötelezett alkotó tevékenységét dicséri.

Kistáj: Tokaj-Hegyalja

A Zemplén hegység és a mai B.A.Z. megye keleti része. Jelentős települései Szerencs, Sárospatak, Tokaj, Tállya, Miskolc, Kisgyőr. A kistáj lakosságát története során sokféle hatás érte: Kereskedelme révén görög, szerb, orosz, lengyel, szlovák, és német kultúra volt rá hatással Az Észak-magyarországi protestantizmus központja Sárospatak.

Mindezek befolyásolták a népi kézművesség virágzását és sokszínűségét a területen.

Hímzés hagyományai, faművessége, fazekassága jelentős. Miskolcon jelentős hagyomány gubakészítés, fazekasság, faművesség. Itt 14 féle, a többi településen 3-3 féle mesterséggel foglalkoznak.

Néhány kézműves szakma művelői közül itt élnek a legtöbben. Ilyen a hímzés, 146 fő, a faművesség 71 fő, népi ékszer, 27 fő. A régi ritka mesterségeket 18 fő űzi, viseletvarrással 10 fő foglalkozik. A hímzők nagy száma köszönhető annak az évtized óta kiemelkedő szakmai és szervező munkának, amelyet egy ott élő alkotónak köszönhet a hímző mozgalom.

A nagy kiterjedésű területen több civil szervezet és kiemelkedően jól dolgozó közgyűjtemény van, ezek sikeresen együttműködnek. Kisgyőrben az évtizedek óta megszervezett nyári fafaragó tábor alkotói formálták a csodálatosan tájba illesztett építészetet, köztereket, utcabútorokat.

Évtizedek óta több országos szakmai tábornak, képzésnek, továbbképzésnek a helyszíne Tokaj-Hegyalja, ami sokat segít az ott élő alkotóknak is.

Elmeny portya
Iepten-nyomon

hBqymaszas

borbemutató

szüretelés

vad6szlovagl6s

portyaz6 turautvonalak

falusi szálláshelyek

alkot6muhelyek

turavezetes

okopiacok

GYŐR
BUDAPEST
DEBRECEN
MISKOLC
NYÍREGYHÁZA
SZOLNOK
SZEGED
PÉCS
KAPOSVÁR
SZÉKESFEHÉRVÁR
VESZPRÉM
SZOMBATHELY
KECSKEMÉT
BÉKÉSCSABA
EGER
SZOMBATHELY
SZENTGOTTHÁRD
ZALAEGERSZEG
BALATONFÜRED
SIÓFOK
KESZTHELY
TATABÁNYA
SZEKSZÁRD
BAJA
HÓDMEZŐVÁSÁRHELY
MEZŐTÚR
TISZAFÜRED
HAJDÚSZOBOSZLÓ
BALMAZÚJVÁROS
NYÍRBÁTOR
MISKOLC
SALGÓTARJÁN
KAZINCBARCIKA
SÁROSPATAK
SZERENCS
TOKAJ
TISZAÚJVÁROS
TISZAVASVÁRI
MEZŐKÖVESD
GYÖNGYÖS
HATVAN
JÁSZBERÉNY
JÁSZAPÁTI
NAGYKÁLLÓ
HAJDÚDOROG
HAJDÚNÁNÁS
TÉGLÁS
NYÍRADONY
MÁTÉSZALKA
FEHÉRGYARMAT
VÁSÁROSNAMÉNY
ZÁHONY
KISVÁRDA
BAKTALÓRÁNTHÁZA
NAGYHALÁSZ
IBRÁNY
ÖTTEVÉNY
CSENGER
KUNSZENTMIKLÓS
KISKUNFÉLEGYHÁZA
CSONGRÁD
SZENTES
ORÓSHÁZA
KISKUNHALAS
KISKUNMAJSA
KISTELEK
MEZŐKOVÁCSHÁZA
TÖTKÖMLÓS
BATTONYA
MÓRAHALOM
MAKÓ
KISKUNFÉLEGYHÁZA
KUNSZENTMÁRTON
TÖRÖKSZENTMIKLÓS
PUSPOKLADÁNY
NÁDUDVAR
KUNMADARAS
KARCAG
TÚRKEVE
TISZAFÖLDVÁR
GYOMAENDRŐD
BÉKÉS
GYULA
BÉRETTYÓÚJFALU
BIHARKERESZTES
SZEGHALOM
NAGYKŐRÖS
DUNAÚJVÁROS
SZABADSZÁLLÁS
KISKŐRÖS
KALOCSA
PAKS
DOMBOVÁR
BÓNYHÁD
JÁSZSZENTLÁSZLÓ
JÁSZJÁRÁSZKÁLLÁS
GÖDÖLLŐ
SZENTENDRE
ESZTERGOM
KOMÁROM
TATA
OROSZLÁNY
BICSKE
BUDAÖRS
ÉRD
MÓR
SZÁZHALOMBATTA
VÁRPALOTA
GÁRDONY
DARAS
CEGLÉD
ABONY
NAGYKÁTA
MONOR
ÖCSA
VÁRPALOTA
PÁPA
CELLDÖMÖLK
SÁRVÁR
KÖRMEND
CSORNA
KAPUVÁR
SOPRON
MOSONMAGYARÓVÁR
KŐSZEG
CSEPREG
SZOMBATHELY
VASVÁR
SÜMEG
TAPOLCA
ZALAKAROS
LENTI
NAGYKANIZSA
LETENYE
CSURGÓ
NAGYATÁD
BARCS
SIKLÓS
MOHÁCS
BÁCSALMÁS
KOMLÓ
PÉCSVÁRAD
SZIGETVÁR
TAMÁSI
LENGYELTÓTI
BALATONLELLE
BALATONBOGLÁR
FONYÓD
BALATONSZEMES
BALATONKENESE
BALATONALMÁDI
ENTING
PÖLÖSKEI
SÁRBOGÁRD
DUNAFÖLDVÁR
SOLT
KUNSZENTMIKLÓS
LAJOSMIZSE
NAGYKŐRÖS
TÖRÖKBÁLINT
PILIS
ÁSZÓD
HEVES
TISZANAGYFALU
TISZASZENTIMRE
TISZAKÉCSKE
SZARVAS
KONDOROS
GYOMAENDRŐD
BÉKÉSCSABA
ÖTTEVÉNY
CSORVÁS
GYULA
ORÓSHÁZA
SZENTES
CSONGRÁD
KISTELEK
MEZŐHEGYES
BATTONYA
MÓRAHALOM
MAKÓ
SZEGED
KISKUNHALAS
TÖTKÖMLÓS
MEZŐKOVÁCSHÁZA
HÓDMEZŐVÁSÁRHELY
KISKUNMAJSA

Intézményi ellátottság:

Népi kézműves civil szervezet 5, iskola rendszerű képzés nincs, alkotóház 2, nyitott műhely 7, műhelygaléria nincs, speciális gyűjtemény 1.

Mezőcsát: A Közép Tisza vidéki fazekasság egyik kiemelkedő központja, a legkiérleltebb és legváltozatosabb stílust található itt meg, amely inkább Miskolchoz köti mint Debrecenhez.

20 mester volt ismert a szakirodalom szerint, „közülük 13-nak a stílusát is meg lehet határozni."80

„A kézműves népművészek elhelyezkedése" térképen Mezőcsát nincs bejelölve. Ez azt mutatja, hogy napjainkban ott nincs fazekas tevékenység, nem él ott alkotó.

Kistáj: Matyóföld

A Felföld és az Alföld határán 3 település tartozik ide: Mezőkövesd, Tard, Szentistván.

A kistáj népművészete a 19. századra virágzott ki és vált ismertté férfi és női viselete, hímzése, tojásdíszítés, faművessége, fazekassága (elsősorban festett tányérjai), valamint a régi ritka mesterségek gyűjtőnév alá sorolt mesterségek (pl. bútorfestés).

Jelentős hagyománya a férfiviselet, a 12 szélből szabott gatya, amelyet gazdagon díszítettek, a férfiing, amelynek ujját is szertelenül díszítették, a férfi ködmönök fémpikkelyekkel, paszománnyal ékesített változatai.

A női viselet legérzékesebb része a ködmön, kuzsuk. A bundát a szűcsök színesen hímezték majd gyapjúval és selyemmel fekete hímzést tettek rá.

A női öltözet hosszúszoknyás volt legfeljebb egy vagy két alsószoknyát viseltek, vonala így gótikus jelleget kapott.

A matyó viselet legnagyobb értéke az a mennyiségileg és minőségileg jelentős hímző munka, amelyet belefektettek.

Hímzés hagyománya: a vászon lepedőre varrott díszítmény, a keresztszemes, a subrikálás és a borsókálás, majd a szabadrajzú hímzések, végül a szűcsök tömött mintás matyórózsás stílusa.

A szövetkezeti időkben sok kiváló hímző asszony tervezte és varrta a viseleteket és a lakástextileket, a Népművészet Mestere címet is számosan kiérdemelték.

A hímzésben, viseletvarrásban hagyományokat a szövetkezeti értékek átmentésével tudja életben tartani és meg is újítani a civil szervezet és a közgyűjteményi intézmény.

Ma a hímzők létszáma 26 fő, országosan kiemelkedő.

A kicsi területhez képest jelentős a tojásdíszítők száma, 4 fő. A régi ritka mesterségekkel itt 5 fő foglalkozik, elsősorban bútorfestéssel. Napjainkban Mezőkövesden, a Hadas városrészben 10 féle mesterséggel foglakoznak.

80 Csupor István Csuporné Angyal Zsuzsa: Fazekaskönyv Bp. 1998 156. l.

Itt szívós munkával elérték, hogy a néptánc, a népzene, a díszítőművészet és a népi építészet megmaradt emlékei egy városrészben megtartva nagyszerű idegenforgalmi értéket képviselnek.

Intézményi ellátottságot nem tudunk kimutatni, a felmérés megyei szinteken készült. A matyók B.A.Z. megyéhez tartoznak

Nagytáj: Alföld

Kistáj: Jászság

A Tisza jobb oldalán, Jász-Nagykun-Szolnok megye északi területe a Jászság, a Kiskunságtól Északra.

Városai, jelentős települései: Jászberény, Jászapáti, Jászárokszállás, Jászjákóhalma.

Sajátos története, területi és jogi önállóságért küzdött, majd elvesztette,- lakóinál erős „mi tudatot" alakított. Katolikus vallásával eltér a környező területektől. Ez tette hagyományait különlegessé.

Hagyománya: viselet, amely az alföldi hosszúszoknyás viselet, de a palócéval is rokonságot mutat. Jászberény szűcsközpont volt. Ködmönt, subát viseltek a férfiak, hímezve, és viselték a szűrt is.

A ködmön itt női viselet, ami a Jászságtól nyugatra már nem volt ismert.

Városai közül 2 települések foglakoznak szövéssel, hímzők 7 településen élnek és dolgoznak, fazekasok, faművesek, viseletvarrók tevékenykednek, kis számban.

Hagyományaik több lehetőséget kínálnak a jelenleg felhasználtnál.

Kistáj: Nagykunság

Jász-Nagykun-Szolnok megye területén, a Tiszántúl középső részén, a Tisza középső folyásán, a Hortobágy mellett levő táj. Ma Szolnok, Karcag, Kisújszállás, Kunhegyes, Dévaványa, Törökszentmiklós, Mezőtúr, Tiszafüred települések tartoznak ide. Földműves, állattartó népének paraszt polgári kultúrája rokonságban van a Hajdúsággal, a Jászsággal. A pusztai állattartás miatt a pásztorművészet kiemelkedő volt.

A népművészetében a keleti hatások érvényesültek.

Hagyományos öltözetük a házi szövéssel előállított bő ujjú férfiing, a bőr nadrág, a daku ködmön. Szűrt is viseltek, hímezték és rátéttel is díszítették. A nők hamar letették az aranyos pártát, a selyem főkötőket, a piros kordován csizmát és a főzött bocskort.

Hagyományos kismestersége a fazekasság, a hajdani szövetkezetben számos mai alkotó tanulta mesterséget, akik az országos élvonalba tartoznak. Vonatkozik ez elsősorban Karcagra és Mezőtúrra. Ma itt 10 fő foglalkozik a mesterséggel. Fazekas szövetkezet és szakmunkásképzés valamint jelentős műhelyek voltak pl. Kántor Sándoré, ahol a Közép-Tiszavidék fazekas hagyományait követik. A jelentős mester kiemelkedő alkotókat nevelt, ma több, ott élő alkotó a Népművészet mestere címmel büszkélkedhet.

Ma jelentősebb számban dolgoznak szövők, 28 fő, hímzők 7 településen, viseletvarrók 2 településen, szálasanyaggal 3 településen foglalkoznak, népi ékszerkészítők közül a törökszentmiklósiaknál 10 fő dolgozik. Itt a sokféle népi kismesterséggel való foglakozás, a helyi hagyományok őrzése a civil szervezetnek köszönhető, amely hosszú évek óta folyamatosan dolgozik.

Szolnokon 12 féle kismesterséggel, Törökszentmiklóson 10, Karcagon 9 féle kézműves mesterséggel foglalkoznak, Kunhegyesen, Mezőtúron 5-5 féle mesterség él.

A jelentős hagyományokkal bíró kistáj napjainkban is gazdag népi kézművességet tudhat magáénak. Civil szervezetei, múzeumai elkötelezett hívei a mai népi kézművesség támogatásának.

Intézményi ellátottság: Jász-Nagykun Szolnok megye területén:

Népi kézműves civil szervezet 8. iskolarendszerű képzés nincs, alkotóház 2, nyitott műhely 7, műhelygaléria 6, speciális gyűjtemény 7.

Kistáj: Kiskunság

A mai Bács-Kiskun megye területén élnek a kiskunok. Mezővárosaiban polgárias műveltségű lakók éltek, egyes városai református, mások római katolikus vallásúak.

A hagyományban jelentős szerepe van a hímzésnek, a csipkének, a fémművességnek, ezen belül a késes mesterségnek.

A népi kézművesség területén kiemelkedő hagyománnyal bír Kiskunhalas, itt a csipkekészítés mellett másik 7 kismesterséggel is foglakoznak, Baja 9 kismesterséget éltet,. Kerekegyházán 7, Kecskeméten 15 féle, vagyis minden ismert kismesterséggel foglalkoznak.

A város nemezművességben kiemelkedő, 5 fő foglalkozik ezzel, köszönhetően az évtizedekkel ezelőtt itt letelepedett házaspárnak. Az országban itt működik egyetlenként a játékmúzeum.

Legtöbben hímeznek, 60 főre tehető a számuk. Ez a hajdan erős és sikeres, sok asszonynak munkát adó háziipari szövetkezet hagyományainak is köszönhető. Kiskunhalason közel 15 csipkekészítő alkotó dolgozik, ezzel másodikok az országban, a fémművességen belül a késes mesterséggel 6 fő foglalkozik. Fazekassággal, szövéssel, faművességgel is találkozhatunk a kistájon.

Intézményi ellátottság:

Bács-Kiskun megyében népi kézműves civil szervezet 3 működik, iskola rendszerű képzés

1 helyen, alkotóház 2, nyitott műhely 9, műhelygaléria 2, speciális kézműves gyűjtemény 1.

A Kiskunság értékes hagyományait méltó módon ápolják a civil szervezetek, együttműködve a közgyűjteményekkel, közművelődési intézményekkel.

Kalocsa:

A jobbágyfelszabadítás, a vizek lecsapolása, a vízrendezés volt a feltétele annak az anyagi felemelkedésnek, amely az igényesebb edényekre, ruhákra, bútorra költés lehetőségét megadta az ittenieknek.

Hagyományuk a festett bútorművesség, a fazekasság, tálas és korsós mesterség, a hímzés.

Ezt elsősorban női ingeken alkalmazták. Jellemző volt a két színnel varrás, a likvarrás, a slingelés.

Az 1920-as években indul meg a színesedés, és a „riselős" díszítmény elterjedése.

Napjainkban, a szövetkezet felbomlása után jóval megcsappant a hímzők száma.

Kalocsán 7 féle népi kézműves tevékenység folyik a hímzés mellett

Békés

Kistáj: Kissárrét

Délalföld, a Körösök vidéke ez a táj. Szlovák és német betelepülők, a román határvidék közelsége érvényesül a népi kultúrában ezért soknemzetiségű tájnak mondják. Jelentős városai Békéscsaba, itt 13 féle kézműves tevékenységgel, Mezőberényben 9 félével, Mezőkovácsházán, Gyulán 9 félével, Orosházán 6, Békésszentandráson 8 félével foglalkoznak.

A döntően mezőgazdasági jellegű területen a hímzés, a szálasanyag és a szövés hagyományai erősek, de jelentős volt bőrművesség valamint bútorművessége, amely rokonságot mutat a debreceni festett faragott bútorstílussal és a hódmezővásárhelyivel.

Szőttes hagyományaikat a mai igényekhez alakítva iparművészeti szinten őrzik.

Szálas anyag hagyományai elsősorban a vessző feldolgozásban mutatkoznak, Békésen háziipari szövetkezet működött évtizedeken át, nevezetes volt a békésszentandrási szövő üzem is. Fazekas hagyományai nem jelentősek.

Az ország hímzői közül itt élnek a legtöbben, 71-en, köszönhetően egy kiváló alkotónak, aki hímzők sokaságát tanítja, képezi feldogozva és újrafogalmazva a helyi magyar, valamint szlovák, román hímzés hagyományokat. Hímzés, szőttes és viselet kultúrájukat a kétévente megrendezett országos textiles pályázatokon népszerűsítik, és megteremtik az országos összehasonlítási lehetőségeket is.

Szálasanyag feldolgozással 30 fő dolgozik, mézeskalácsossággal 7 fő, szövéssel 28 fő foglalkozik 15 fő a faműves mesterséget űzi.

A hajdan háziipari szövetkezetek, a mai kézműves szakiskola, a jelentős erőt képviselő civil szervezet a közgyűjteményi és közművelődési intézmény együttmunkálkodása eredményeként a hagyományok magas színvonalú éltetése jellemzi a területen élőket.

Intézményi ellátottság:

Népi kézműves civil szervezet 8, iskolarendszerű képzés 1 helyen, alkotóház 1, nyitott műhely 6, műhelygaléria és speciális kézműves gyűjtemény nincs.

Csongrád megye

Központja Szeged.

Kézműves hagyománya a gyékényszövés, szíjgyártás, tímár mesterség szűcsmesterség, papucsos mesterség. Az itteni asszonyok a szövés-fonás mesterséggel elég korán felhagytak, ruháikhoz bolti kelméket használtak fel, sőt piacon vásárolták a kész ruhákat és a kiegészítőket. Az itteniek viseltek ködmönt, subát is.

A papucsosok gombkötők, paplanosok mesterségét a török hozta városba.

A szegedi polgár asszonyok szívesen viselték a kékfestőt, hozzá papucsot.

Csongrád megye: a Tisza alsó folyása mentén, az ország déli táján helyezkedik el, fő települései Szeged, Makó, Csongrád, Szentes Hódmezővásárhely. Mezőgazdasági foglalkozásból gazdag polgárosodó réteg alakult ki, akik igényes kézművességet tartottak fenn.

Hagyományában a fazekasságnak Hódmezővásárhelyen volt a legjelentősebb központja, ahol szövetkezeti keretekben kiváló szakmai munkafolyt. Az ott nevelkedett alkotók munkáival számos országos pályázaton lehet találkozni. Ma 10 féle más kézműves mesterséggel is foglakoznak az itt élők. Szegeden, mint a megye fővárosában 14 féle, vagyis szinte valamennyi ismert népi kézműves mesterséggel foglalkoznak.

Hódmezővásárhelyen 34 fazekas él, Szegeden 11. Bőrműves 22 fő dolgozik a területen, köszönhetően a hagyományos szíjgyártó mesterségben tevékenykedőknek. Népi ékszert 13 fő készít. Viseletvarró 1 fő van.

A vásárhelyi hímzés hagyományát 7 településen folytatják.

A rangos hagyományokat – hímzésben, papucskészítésben – lehetne erőteljesebben követni, folytatni.

Intézményi ellátottság:

Népi kézműves szervezet 1, iskolarendszerű képzés nincs, alkotóház, nyitott műhely 8, műhelygaléria 2, speciális gyűjtemény nincs.

Néprajzi táj: Hajdúság

Néprajzi csoport: hajdúk. Elhelyezkedésük a Tiszántúl középső részén. Eredetileg 6 szabadalmas város, tágabb értelemben Hajdúvárosok és Debrecen.

A témának megfelelő értelmezésben Hajdú-Bihar megyei hagyományairól szólunk, amely magába foglalja a határon inneni bihari részt és a Hortobágyot is.

Debrecen, mint a Tiszántúl reformátusainak központja, iskolaváros, kulturális központ, nagy hatást gyakorolt az egész Tiszántúlra. Hagyományait a 17. században alapított céhes iparai, a Hortobágy közelsége, ahol a pásztorművészet virágzott- valamint a hajdani háziipari szövetkezetek határozzák meg.

Céhekbe szerveződött kézműves iparok: Faművesség /asztalosság, festett bútor is/ fazekasság, késes mesterség, csatos-fésűs mesterség, mézeskalácsosság, paszománykészítés, tímármesterség, csizmadia mesterség, kalaposság, szűrszabó mesterség.

Szövetkezetek: szövő, szűrrátétes mesterségek. A Hortobágyi pásztorművészet hagyatéka: ostorkészítés, faművesség, szaru-csont megmunkálás.

Jelentős települések a téma vonatkozásában: Debrecen, a megyeszékhely, itt 15 féle, minden ma ismert és használt kézműves mesterséggel foglalkoznak, Berettyóújfaluban, a bihari táj központjában 10 félével, Derecskén 9 félével, Hajdúszoboszlón 10 félével, Hajdúböszörményben 8 félével, Balmazújvárosban 4 félével, Nádudvarion 7 félével, Hajdúnánáson 4 félével.

A kézművesség céhes formában működött Debrecenben és a vidéki filiákban, ez lehetőséget adott ahhoz, hogy az utódok megmentség és fenntartsák azokat a kézműves mestersége-ket, amelyekre igény van. Hatással volt és van az erdélyi népi kultúra is, amellyel folyamatos kapcsolata volt és van a táj népi kézműveseinek.

Szakmánként: a csipkekészítést egy, a kiskunságból a 80-es években idetelepedett hölgy alapozta meg. Ma a 3. helyen vannak létszám tekintetében az országban.

Létszám vonatkozásában a faművesek a második helyen vannak, köszönhetően a közművelődési intézmény 1980-as évekbeli alkotóház építő programjainak, amely mozgósította az érdeklődőket, képzéseket szervezett.

A fazekasok között a 3. helyen áll a megye. Itt a fekete kerámia hazájában a debreceni hagyományok szunnyadtak közel 100 évig, ennek felélesztése a közművelődés, a civil szervezetek és a múzeumi szakma érdeme.

A fémművességgel a debreceni késes céh továbbélését biztosítják, itt dolgozik a legtöbb fémműves az országban.

A hímzők jelentős erőt képviselnek a területen, de országosan nincsenek kiemelkedő helyen, mennyiségileg. Fenntartják azonban a helyi hagyományokat az új stílusú paraszt hímzéseket és a pásztorvilágban alkalmazottakat is. Országosan jelentős a szűrhímzés, a szűrrátét készítés.

A mézeskalácsosságot a híres debreceni mézes készítését több család vállalja, a nemezes mesterségben első a megye, a pásztorkalap készítésben országosan egyedülálló. A bőrművességben jelentős hagyományokkal bírnak, elsősorban a szíjgyártásban, jelenleg már csak 22 fő foglalkozik ebben a sok szakmát összefoglaló bőrműves mesterségben.

A szövés hagyományát, amely a környékbeli falvak vászonszövő hagyományaira épült az 1960-70-es években alapított Debreceni Háziipari Szövetkezet, itt is egy kiváló alkotó alapozta meg. A művészeti vezető áldozatos gyűjtő, feldolgozó munkájára is épült az amatőr mozgalom, amely a közművelődési intézmény műhelyében erősödött meg. Jelenleg ezen a területen él és alkot a legtöbb szövő országosan.

A viseletvarrásban a 2. legtöbb alkotó itt tevékenykedik, annak ellenére, hogy paraszti hagyomány itt nem volt fellelhető. A pásztorok szűrét, gubáját, bundáját tekinthetjük hagyománynak. Erre építenek a varrók.

A szálasanyaggal foglalkozók között országosan a legtöbben itt élnek, a Sárrét gazdag hagyományt jelent, de a 8-09-es években Erdélyből áttelepült szakember hozta vissza a kosárfonást, és azóta az iskola rendszerű oktatás segítségével sok szakembert képeztek.

Egyes mesterségekben voltak „szünetek”, ilyen a fazekasság, a szálas anyag feldolgozás, a festett bútorkészítés, de a közművelődési-közgyűjteményi intézmények és a civil szervezetek összefogásából minden kézműves hagyománnyal foglalkoznak, és magas szinten művelik.

Iskolarendszerű oktatás, felnőttképzés, a közművelődődés, a közgyűjtemény és a civil szervezetek együttműködése, nagy oktató-alkotó egyéniségek szerepe jelentős. Néhány mesterségnél van jelentősége az idegenforgalomnak /fazekasság, Nádudvar/ amely serkentően hat.

A mai alkotók közül már több mester ki tudott alakítani bemutatótermet, műhelygalériát, ami segítheti népi kézművesség idegenforgalomba való bekapcsolását.

Intézményi ellátottság: Népi kézműves civil szervezet 4, iskolarendszerű képzés 2, alkotóház 1, nyitott műhely10, műhelygaléria l speciális kézműves gyűjtemény 1.

Kistáj: Nyírség, Tiszahát, Szatmár

Észak-Tiszántúl, a Tisza, a Hortobágy és a Hajdúság, a Sárét, az Érmellék, az Ecsedi láp határolja. Ukrán, (ruszin) német, szlovák /tirpák/ bevándorlók színesítik a magyar lakosságot.

A jelenlegi Szabolcs-Szatmár-Bereg megye területe. Jelentős városok: Nyíregyháza, Nagykálló, Mátészalka, Nyírbátor. A téma szempontjából jelentős Paszab. Paraszti kultúrájának hagyományai a szakirodalomban meglehetősen feltáratlanok.

Jelenleg jelentős szövés, Paszabon háziipari szövetkezet működött, a faművesség, a bőrművesség, a keresztszemes hímzés Beregből.

Faszobrászatban 21 fő tevékenykedik, köszönhetően a közművelődési, közgyűjteményi, civil összefogásnak, amelynek eredménye a rendszeresen megszervezett nyári alkotótáborok, fesztiválok.

A fémművességben jó helyet foglal el a megye, 4 fő dolgozik, az itt élő jelentős alkotószervező egyéniségnek köszönhetően.

Kiemelkedő a bőrművesek száma, 23-as létszámmal a második helyen vannak országosan.

Játékkészítő 17 fő, ez is jelentős szám országos viszonylatban. Ismeretes, hogy a Kiss Áron Játéktársaság tagja a helyi civil szervezet, ez a szakmai kapcsolat erősíti a helyi alkotókat.

A régi ritka mesterségek gyűjtő név alatt igen sokféle kismesterségről van szó: Halászháló készítő, ostorkészítő, pingáló, seprűkötő, ikonfestő, pintér, pipakészítő, szappanfőző, tányérfestő, gyapjúfeldolgozó, tetőfedő-nádazó, fazsindely készítő, zsúptető készítő, paszományos, könyvkötő, papírmerítő, kötélverő, porcelánfestő, textiltervező, növényi alapú textilfestő, festett bútorkészítő, gyertyakészítő, kékfestő, cserépkályha és kemencekészítő, üveg műves

A Nyíregyházán 15 féle népi kézműves tevékenységgel foglalkoznak, az ott élők.

Hagyományaiknál jóval gazdagabban éltetik a népi mesterségeket. Élénkítő szerepe van a Sóstói Skanzennek, amely gyakran ad a helyi kézműveseknek feladatot, lehetőséget a kézműves bemutatók tartására.

Intézményi ellátottság:

Népi kézműves civil szervezet 4, iskolarendszerű képzés 1, nyitott műhely 14, műhelygaléria 2, speciális kézműves gyűjtemény nincs.

Pest megye, Budapest

A nagy kiterjedésű terület az ország legnépesebb megyéje, városainak felsorolására nincs lehetőség.

A hagyomány feltérképezésének módja, hogy a megyét határoló kistájak örökségét figyeljük meg és a továbbéltetést keressük.

Keleten a Jász, és a Nagykun vidék, Délen a Kiskun, Északon a Palócföld, Nyugaton a Mezőföld és a Komárom-Esztergom megye kistájai hagyományait kereshetjük.

A hagyományban fellelhető még Buda és Pest jelentős céhes kultúrája is.

Szakmánként:

A csipkekészítés: a legtöbb alkotó itt él. 42 fő, fazekasságban is az első a terület, 53 fő, fémművességben 11 fő, megelőzi Hajdú és Komárom, tojásdíszítés: Budapesten élnek legtöbben 9 fő, mézeskalács készítőknél három területen egyforma létszámban vannak: Békés, Hajdú és Budapest, 14-14 fővel. Nemezkészítésben nincsenek versenyben, nincs alkotó sem a megyében sem a fővárosban. Bőrműves Budapesten él a legtöbb. Népi ékszerkészítéssel is itt foglalkoznak legtöbben, 43 fő. Népi játékkészítő Budapesten és Pest megyében van legtöbb 17-19 fő. A régi ritka mesterség gyűjtőnévvel illetett kézműves csoportból is Pest megyében és Budapesten élnek legtöbben, 19-en. A szálas anyag feldolgozók közül 3. helyen áll Pest megye 23 fővel, a szövők közül a második helyen áll Budapest, 41 fővel. Viseletvarróknál Budapest és Pest megye vezet, 20 fővel.

A főváros és Pest megye kiemelkedő számadatainak okai:

Jó gazdálkodás a hagyományokkal, az oktatás intézmények, a közművelődési-közgyűjteményi intézmények és a civil szervezetek eredményes összefogása, valamint idegenforgalom, az értékesítési lehetőségek megléte, a tehetséges szakemberek feladat vállalása.

Intézményi ellátottság:

Pest megyében népi kézműves civil szervezet 9, iskolarendszerű képzés 1, alkotóház 8, nyitott műhely 10, műhelygaléria 5, speciális népi kézműves gyűjtemény nincs.

Budapesten: népi kézműves civil szervezet 8, iskolarendszerű képzés 4, alkotóház nincs, nyitott műhely 2, speciális gyűjtemény 1.

Összegzés:

A dolgozat célja, hogy az összegyűjtött adatokból fényt derítsen arra, van-e ok-okozati összefüggés a gazdag népi kézműves hagyományú kistájak és a ma ott élő népi kézművesek között mennyiségileg, szakmánként. Jól sáfárkodnak-e a kulturális örökséggel, milyen eszközeik vannak ehhez. Ha nem, milyen kihasználatlan lehetőségek vannak még előttük.

1.Összességében megállapítható hogy Magyarország területén rendkívül sokszínű, gazdag, még élő hagyomány van a népi kézművesség területén.

2.A népművészet virágkorában a népi kézműves szakmákat erősen meghatározták az alapanyag beszerzési-megtalálhatósági lehetőségek. Tűzálló agyaggal csak néhány helyen dolgoztak, mert az országnak csak néhány vidékén volt ilyen, a szálasanyag felhasználás a vízjárta területeken volt elterjedt.

Ma már ez nem érvényesül. Minden természetes anyaghoz hozzá jut az alkotó, amellyel dolgozni akar, legyen az bárhol az országban vagy a határokon kívül is.

3.Minden kistájon élő alkotónak elsőrendű kötelessége a helyi hagyományok anyanyelvi szintű ismerete, új tárgyaikkal is a helyi hagyományokra kell építeni és így megfelelni a mai kihívásoknak. Csak használható tárgyakat szabad készíteni, a dísztárgykészítést nem támogatja a mai ízlésvilágunk.

Ezért a hagyományt sok esetben úgy tudják életben tartani az alkotók, ha megváltoztatják a tárgy eredeti funkcióját, alkalmazzák azt a mai világhoz. Példa: A debreceni kerámia soha nem került volta a 20-21. századi családok közelébe, ha ma is díszedényeket készítenének ebben a stílusban. Ezért készülnek ma étkezési garnitúrák, tálaló edények, tároló edények debreceni stílusban. A szűrrátét készítés a lakástextil után ismét visszakerült az öltözetre, de ma már női kosztümöket, kabátokat díszít, nem a férfiak felsőruháját, a szűrt, amelyet ma igen kevesen viselnek.

4. Ahol nincs karakteres hagyomány, más tájak kultúrájához fordulnak, ami nehezebb feladatot ad.

Ebben segítenek a közgyűjtemények, a közművelődési és közoktatási szakemberek, a civil szervezetek.

5.A népi kézművességben a művészi, szakmai továbblépést nehezíti, hogy nincs felsőfokú képzés a szakmákban, igazán magas szintre csak önképzéssel juthat el az alkotó.

6. Nincs teljes ok-okozati összefüggés a gazdag népi kézműves hagyomány és a mai alkotók mennyisége között. A hagyományok feltárásában, a hozzáférhetőségben a közgyűjtemény, a közművelődés, az oktatási intézmények, a kereskedelem és a turizmus részvétele elengedhetetlen. A kulturális turizmus lehetőséget ad az alkotóknak, ösztönzi az eladható, és minőségi tárgyak készítését.

Látható ez azokon a területeken, ahol ez jól szervezett (pl. a Palóc Út „intézmény”)

7. Vannak elfeledett mesterségek egyes kistájakon, amelyek még gazdag lehetőségeket kínálnak a kézműveseknek. A faművességben: vásárhelyi, békési, sárközi, debreceni festett bútor, komáromi láda, baranyai láda, hímzésben és bőrművességben együtt: szűcshímzések országosan, kerámiában Tolna megyében a mórágyi fazekasság, a mezőcsáti fazekasság, stb.

A nálunk jellemző igen gazdag népi kézművesség léte, fennmaradása és továbbépítése a mindenkori hatalmi szféra függvénye.

Ha nincs erkölcsi és anyagi támogatottság, ez a gazdagság hamar elsorvad, visszaépíteni már nem lehet.

Intézményi ellátottság: országosan 80 civil szervezet van, amely népi kézműves tevékenységgel foglalkozik. Iskolarendszerű képzés (felnőtt és gyermek-ifjúsági) 17, alkotóház 32 működik hazánkban, nyitott műhely 154, műhelygaléria 59, speciális népi kézműves gyűjtemény 25.

HUBERT ERZSÉBET

2.2.3 *Falusi és agroturizmus komplexitása*

Falusi turizmus és a kézművesség

Alapvetés

A több évtizedes oktatói és előadói gyakorlatom során mindég szeretem tisztázni a fogalmakat, hogy azonos nevezőről indulhassunk.

Idegenforgalom – az ominózus „Fremdenfehrkehr"- német szó tükörfordítása, amit napjainkban az angol „Tourisem" kifejezésből kiindulva legtöbben turizmusnak neveznek. Valóban a gazdasági fogalmi megközelítés oldaláról teljesen mindegy az elnevezés, de szociológiai oldalról megkülönböztetve nem egészen azonos.

A fogalom fejlődéstörténete közel 100 évre tekint vissza. Guyer Freuler 1905-beni megfogalmazása szerint: „Az idegenforgalom modern értelemben az újkor jelensége, amely a gyógyulás és a levegőváltoztatás megnövekedett szükségletén, a tájszépségek iránt felébredt és ápolt érzésen, a szabad természet iránti örömön és élvezeten nyugodva, a kereskedelem, ipar fejlődése és a szállítóeszközök tökéletesedése által lehetővé tesz a különböző népek és az emberi társadalom körei közt egy szélesebb körű érintkezést."

A legutolsó gazdasági fogalmi meghatározás 1989-ben Hágában születet. A WTO - Interparlamentáris Unió konferenciáján. Ez az eddigi legtágabb értelmezés:"a turizmus alatt egyrészt az ember állandó életvitelén és munkarendjén (lakás és munkahely) kívüli valamenynyi helyváltoztatását és tevékenységét értjük, bár mi legyen azok konkrét indítéka, időtartama és célterülete. S turizmus másrészt az ezzel kapcsolatos igények kielégítésére létrehozott anyagi-technikai és szervezeti feltételek, valamint szolgáltatások együttese. Két formája a hivatás-turizmus és a szabadidő-turizmus."

A hivatás-turizmus a foglalkozással kapcsolatos helyváltoztatások során végzett szakmai és szabadidő tevékenységek együttese. A szabadidő-turizmus az állandó lakáson kívül szabadidőben végzett és szabadon választott tevékenységek összessége, amelyek az ember változatosság iránti szükségletiből erednek.

Ez a megfogalmazás az „idegeneken" (külföldi és belföldi turisták) kívül a helyi lakosság, helyben jelentkező szabadidő szükségleteinek kielégíthetőségét is beemelte a fogalomba. Miszerint – gondolom – abban mindenki egyetért, hogy az országnak és minden településnek érdeke, hogy minél több külföldi turista jöjjön és költsön a más országban megkeresett pénzéből. Ugyancsak érdeke minden településnek, hogy hozzá a belföldi turisták is jöjjenek és költsenek más településen megkeresett jövedelmükből. Most jön a svédcsavar, miszerint minden településnek az is érdeke, hogy saját lakossága szabadidős szükségleteiket, - ha van hol? – saját településükön elégítsék ki, s így a jövedelmük ezen, része is a település vállalkozásainál és egyéb helyi intézményeinél jelentkezzenek a többletbevételként.

Ez optimizmusra ad okot, mert minden a turizmus szükségletek érdekében megvalósított, helyi, minőséget jelentő beruházás a helyi lakosságnak is érdeke. Azt hiszem ez fordítva is igaz. A turizmus gazdasági jelentősége vitathatatlan!

Meggyőződésünk és ezt szakmai, tudományos igényű vizsgálatok is alátámasztják81, hogy Magyarország meghatározó vidéki turizmusának egyik fő szegmense a falusi turizmus. Szerepe a turizmus vidéki térségekre kiterjedő fejlesztésében, a helyi szereplők összefogásában, a minőségi fejlesztésekben igen jelentős. A falusi turizmus támogatására létrejött helyi és kistérségi szerveződésekben a vendégfogadók mellett, a helyi önkormányzatok, kereskedelmi és vendéglátó vállalkozások, programszervezők, helyi termék előállítók, kézművesek és helyi kulturális örökség ápolók egyaránt megjelennek. Ez a szervezetrendszer alkotja a vidéki turizmus leghatékonyabb hálózatát a megyékben és országosan is. Működésük szervezői és irányítói az egyes megyei szervezetei a falusi turizmusnak.

A falusi turizmus – vidéki turizmus tématerületen működő szervezetek szereplői komplex tevékenységükkel a helyben (vidéken) élők életminőségét szolgálják megteremtve számukra a turizmus kínálati oldalára való bekerülés és a direktértékesítés lehetőségét. A turisták pozitív élményeinek szerzését segítik elő minősített82 szálláshelykínálatukkal, illetve védjeggyel rendelkező, széles körű szolgáltatásaikkal (helyi termékek kínálata, falusi vendégasztal, bor- és pálinkakóstoltatás, kézműves foglalkozások, állatsimogatás, kerékpárkölcsönzés, sportszerkölcsönzés, lovaglási, horgászati lehetőség, illat és aromaterápiák, gyógynövénytúrák, helybeni direkt értékesítés, stb.) és vendégszerető, barátságos vendégfogadóikkal. A falusi turizmus az ország területileg legkiterjedtebb kínálata, amely a helyben élők gazdasági aktivitását is fokozza, kiegészítő jövedelmekkel segíti helyben maradásukat. Sikeres példákat ott látunk a vidék turisztikai fejlődésére, ahol összefogással, koordinált marketing és termékfejlesztési munkával teremtik meg az esélyt a piacra jutásra. Ebben játszhatnak meghatározó szerepet a falusi turizmus klaszterek. A falusi turizmus megyei szervezetei széles merítésű helyi termék előállítói adatbázissal rendelkeznek. Tagjaik között jelentős számban találunk kistermelőket, őstermelőket és kézműveseket egyaránt. Ezen résztvevők bevonása a turisztikai kínálatfejlesztésbe további esélyeket kínál számukra termékeik megismertetésében és értékesítésében.

2010 óta a falusi turizmusban tevékenykedők a különböző jogszabályi változások hatására a vállalkozások irányába mozdultak el, így jelentős számban bővült megyei szervezeteinkben a vállalkozások száma. Kimondható, hogy a hazai rurális területek gazdasági fejlesztésében fontos szereplővé léptek elő a falusi turizmussal, helyi termékek előállításával és szolgáltatások nyújtásával foglalkozó vállalkozások, amelyek összefogott piacra vitelében és marketingjében a falusi turizmus klasztereknek régiónként jelentős szerepük lehet.

---

81 Aubert A. – Csapó J. – Pirkhoffer E. – Puczkó L. – Szabó G. 2010: Complex Spatial Delimination Methods of Tourism Destinations in South Transdanubia, Földrajzi Értesítő. 2010/3.

Szabó G. 2006: A vidéki turizmus Magyarországon. In.: Aubert A. (szerk.) Magyarország idegenforgalma. Szakkönyv és atlasz. Cartographia Kiadó Bp. pp. 38-41

82 Nemzeti Termék Védjegy 2011-től; Dél-Dunántúli „Ökoporta" Védjegy 2010-től.

A Nemzeti Vidékstratégiában a Darányi Ignác tervben több helyen is nevesítve van a Helyi gazdaságfejlesztés, komplex területén a Vidéki turizmus, falusi vendéglátás program. Ennek megvalósítását klaszterszerveződések nagymértékben elősegíthetik.

Falusi- és agroturizmus összetevői

A fenti alapvetés után rátérve a falusi és agroturizmus komplex jelenségére, röviden nézzük ezek megfogalmazását.

Az Európai Uniós felfogás szerint rurális turizmus egy komplex, sokoldalú tevékenység, nem csupán a mezőgazdaságon alapuló turizmus. Beletartoznak a farmon alapuló üdülési formák, de ide tartoznak a különleges természethez kapcsolódó üdülési formák is, az ökoturizmus, természetjárás, sziklamászás, lovaglás, kaland, sport és egészséges életmód turizmus, vadászat és horgászat, tanulmányi utazás, művészet és kulturális örökség turizmus, és bizonyos területeken az etnikai alapú turizmus. Létezik ugyanakkor egy átfogó érdeklődés a kevésbé specializált rurális turizmusformák iránt Ezek, amelyek a fő üdüléssel kapcsolatban legfőbb követelményként a békét, a csendet, a pihenést biztosító vidéki környezetet fogalmazzák meg.

A mi megfogalmazásunk szerint az agroturizmus a szabadidő eltöltésének az a módja, amely elsősorban a mezőgazdaságban tartozó növénytermesztés, élelmiszer feldolgozás, erdőgazdaság, vadgazdálkodás, halgazdálkodás körébe tartozó turisztikai javak igénybevételére, ill. azok hasznosítására épül.

A FATOSZ fogalom szerint: a hazai lakosság és a külföldi vendégek, turisták szabadidő szükségleteinek, vidéki, falusi környezetben való, minél szélesebb körű kielégítéséhez nélkülözhetetlen, minőségi infrastruktúra és sajátos szolgáltatások kialakítása, fenntartása, prezentálása, a természet és a környezet egyidejű megóvása, valamint a helyi lakosság, intézményeinek és a helyi vállalkozások összefogása, életkörülményeinek javítása a vidéki (falusi) turizmusban szolgáltatást nyújtók szakmai együttműködése mellett.

A falusi és agroturizmus egy komplex, sokoldalú tevékenység halmaz, termék láncolat. Beletartoznak a falusi portákon a nyugalmat, a csendet, a pihenést biztosító vidéki környezetben való speciális üdülési formák mellett a különleges természethez kapcsolódó üdülési formák is, az ökoturizmus, a természetjárás, a sziklamászás, a lovag-lás, a kaland, a sport és az egészséges életmód turizmus, a vadászat és a horgászat, a művészet és a kulturális örökség turizmus. Bizonyos területeken az etnikai alapú turizmus is megjelenik.

A vidéki (falusi) turizmus fő vonzerőiként a természet közelsége, a még élő tradíciók (tárgyi, szellemi, kulturális, valamint termelési hagyományok), a vidéki élet-mód, a családias miliő, az emberi kapcsolatok emelhetők ki. Mindezek azonban nem egy meghatározott turizmus-változat alapját jelentik, hanem a sokszínű, táj-egységenként, településenként, de akár vendég-fogadóként is eltérő kínálat, a falusi turizmus számos típusának, specializálódásának kialakulásához nyújt kiváló lehetőséget.

Az elmúlt 20 év fejlődés állomásai

Visszatekintve a falusi turizmusunk eltelt 20 évére, megállapíthatjuk, hogy egy hatalmas utat tettünk meg. A kezdeti falusi szálláshely szolgáltatással kezdtük. Az önálló szervezet létrehozásának igénye megfogalmazódott az I. Falusi Turizmus konferencián, Hőgyészen 1993-ban. Ezt követően 1994-ben a budapesti főiskolán megalakult az országos szövetség a FTOSZ. Mindjárt az elején felvettük a kapcsolatot az EUROGITES-sel. Az európai tapasztalatok alapján megalkottuk 1994-ben a napraforgós minősítő rendszerünket, aminek használható követelményrendszerét magáévá tette a 110/1997. Korm. rendeletében az akkori kormányzat, megszabva ezzel a falusi szálláshelyek létesítési és működtetési követelményeit. A FTOSZ tagság megyénként is szerveződött, létrehozva különböző falusi turizmus helyi és megyei egyesületeit.

Szakmai ismereteink, tapasztalataink bővültek, s fokozatosan fordultunk, és ismertük fel a környezet, falvak állapota, ápoltsága, megjelenésének, tisztaságának fontosságát. A szállásnyújtás mellet először a reggeliztetés, majd hallgatólagosan a vendégek étkeztetése is megindult.

A tagság és a tevékenység népszerűségének növekedésével 2001-ben átszerveztük szövetségünket, beemelve az agráriumszolgáltatásokat, önállósítva a megyei szervezeteinket, Falusi- és Agroturizmus Országos Szövetségé váltunk (FATOSZ).

A fokozatosan növekvő vendégszámmal együtt, egyre jobban éreztük, hogy bővíteni kell a szolgáltatási palettát. Hadisorba kell állítani azokat a vidéki falusi szolgáltatás lehetőségeket, amihez tulajdonképpen megvannak a magyar vidéken, falvainkban a szunnyadó tárgyi és szellemi adottságok. Ezek főbb csoportjai a következők:

Helyi hagyományok és ezek csoportjai

- Történelmi, néprajzi, népi, nemzetiségi hagyományok
- Etnikumok, nemzetiségek!

Az év ünnepeihez, a gazdálkodáshoz kapcsolódók

Téli ünnepkör: karácsony, szilveszter, újév, farsang

Tavaszi ünnepkör: húsvét, pünkösd, majálisok

- Őszi ünnepkör: betakarítás utáni búcsú, szüret, disznótor, vadászat
- Emberi élet sorsfordító ünnepei (pl. lakodalom)

Folklór (angol eredetű) = teljes szellemi néphagyomány. Szűkebb értelemben: mondások, színjátékok, népmesék, népköltészet

Néprajzi, népművészeti összefüggésben: népzene, néptánc, népi díszítő művészet, a nép egyéb tárgyi alkotó művészete

Népművészeti, kézműves hagyományok:

Kézműipar = minden olyan tevékenység, amelyet döntő részben kézzel, több száz éve kialakult szerszámokkal és egyszerű gépekkel végeznek.

Fazekasság, szövés-fonás, hímzés, fafaragás, egyéb kismesterségek (pl. kovács, kékfestő, mézeskalácsos), népviseleti

Gasztronómiai programok elsősorban a háznál, ház körül

- Sütés – főzés a szabadban (nyársalás, bográcsos, rostélyon sütés)

- főzés a vendégek bevonásával
- főzőiskola

Egészségmegőrző programok

- Legnépszerűbb formái:
  - Gyalogtúrák
    - Erdei tornapályák
    - Kugli, teke, bowling
    - Lovaglás
  - Vízi sportok
  - Tenisz, tollaslabda
  - Mini kosárlabda, röplabda, asztalitenisz
  - Barlangtúrák, hegymászás
  - Gyógyhelyek, gyógy- és termálfürdők

Játékok, (mindenki szeret játszani) Két nagy csoportja van:

Teremjátékok Játékeszköz nélkül (pl. Kukutyin királya, névjegy-játék, mi lesz a vége, Amerikából jöttem, szkander)

Szerrel végzett játékok (pl. labdafogó, palackpecázás, marokkó, darts, stb.) Táblás játékok (pl. malom, sakk, dáma)

Játékkészítés, mint játék (pl. csutkababa, gesztenyebábuk, papírsárkány, tojásfestés)

Udvari játékok Célzó játékok (pl. patkódobás, freesby, lengőteke, golyójátékok)

Sportszerű népi játékok (pl. kanászkapós, méta, bige, paprikázás, adj király katonát, karikázás, kelj-fel-Jancsi, csőszjáték, stb.)

Labdajátékok

Ütővel: tollas, asztalitenisz, tenisz

Ütő nélkül: pl. röplabda, lábtenisz, kisfoci, stb

Szabadtéri sportlehetőségek

- Íjászat
- Vadászat
- Horgászat
- Lovas sportok, lovas programok

Természetjárás

Gyalogtúra

Kerékpártúra

- Vízi túra
- Téli sportok (pl. sí, szánkó, fakutya, korcsolya)
  - Téli játékok (pl. hóemberépítés, hócsata)

a. Helyi népi, építészeti, kulturális értékek, örökségek bemutatása
b. Falusi élet- és munkakultúrához kapcsolódó hagyományok bemutatása
c. Falusi vendégasztal szolgáltatás
d. Helyi gazdálkodási módok, termelési szokások bemutatása
e. Saját előállítású népművészeti és kézműves termék értékesítése

f. Az a-e pontokhoz kapcsolódó rendezvények szervezése

Ez a sokféle szabadidő eltöltési, élmény szerzési lehetőség szükségessé tette mindezen szolgáltatások jogi hátterének biztosítását. Több éves lobby tevékenységünk eredményeként megszületett a 136/2007. Korm. rendelet Falusi és agroturisztikai szolgáltató tevékenységről, amely jelentősen bővítettet a falusi turizmusban nyújtható szolgáltatások körét:

Ez a lehetőség sajnos csak két évig élt, mivel a 239/2009. Korm. rendelettel hatályát vesztette.

Azért ez a kormányrendelet – rövid élete ellenére – megindította a helyi termékek előállításának és értékesítésének a kezdeti lépéseit. Ebben a fejlődési folyamatban a LEADER mozgalom, az alulról jövő és a helyi adottságokra épülő fejlesztési elképzeléseket, helyi stratégiába megfogalmazó törekvések is szerepet játszottak. A HACS stratégiák ¾-ben a falusi turizmusfejlesztések szerepeltek. Az EMVA alapból nyert, európai vidékfejlesztési támogatások a magyar vidékfejlesztési program III. tengelyében meghirdetett a falusi turizmus és azt támogató pályázatok segítették a fejlesztéseket.

Kialakult szervezet, működő hálózat: a FATOSZ

Magyarországban csipkerózsika álmából a 80-as évek végén kezdett éledezni a falusi turizmus. A Hőgyészen 1993-ban megtartott I. Országos Falusi Turizmus Konferencia után Budapesten 1994-ben megalakult a Falusi Turizmus Országos Szövetsége (FTOSZ). A Szövetség haladéktalanul belépett az Eurogites-be is. A pár év alatt az ország különböző megyéiben és régióiban megnövekedet tagságot, valamint az átalakulásban lévő agráriumhoz kapcsolódó falusi turizmust már nem lehetett tovább közvetlenül Budapestről irányítani, ezért a Szövetség 2001-től átalakult megyei szervezeteinek szövetségévé - Falusi – és Agroturizmus Országos Szövetsége (FATOSZ) néven. Ma már nyugodtan kijelenthetjük, hogy az ország bármely részén is működő falusi turisztikai szolgáltatók többsége tag valamely megyei szervezetünkben.

Minden megyében működik tagszervezet. Különösen élén is sikeres munka folyik megyékben. A megyei hálózatokon keresztül tartjuk össze a mindösszesen 1800 regisztrált tagunkat. A megyei szervezetek a saját tagokkal való kapcsolattartás mellett a megyék és régiók, elsősorban a vidékfejlesztésben, turizmusban, agráriumban, természetvédelemben, kulturális ügyekben érdekelt szervezetekkel is kiépítették kapcsolataikat. A megyei szervezetek azonban komoly financiális gondokkal küzdenek, a megyei önkormányzatok egyre inkább kivonultak a finanszírozásból. A tagdíjak helyben maradó része nem elegendő a koordinációhoz, érdekvédelmi és marketing feladatok ellátásához szükséges személyi és tárgyi feltételek biztosításához. Az önkéntes munka és az adományok nem tudják a pénzhiányt kompenzálni. Emiatt szervezeteink alacsony hatékonysággal működnek.

A Szövetség eddigi tevékenységének is köszönhető, hogy a falusi és agroturizmus tevékenység elfogadottá vált és beépült a magyar vidék „szövetébe”.

A FATOSZ előkészítette és megszervezte a falusi szálláshelyek minősítését. Kiképezte a minősítőket, a falusi turisztikai tanácsadókat.

A FATOSZ vidékfejlesztéssel és falusi turizmussal foglalkozó szolgáltatók számára szakmai útmutatásokat, jogszabálygyűjteményt és egyéb ismereteket tartalmazó honlapot tart fenn a www.fatosz.eu oldalon.

A FATOSZ évente katalógust jelentetett meg és működteti, és klaszterszerűen tovább fejleszti az on-line szállás- és programkeresésre is alkalmas www.falusiturizmus.hu honlapot.

A FATOSZ kiterjedt kapcsolatrendszerrel rendelkezik. Részt vesz a NTB, több helyi TDM-ben, az ÚMVP Monitoring Bizottságában, Leader HACS-ok vezetőségében. Együttműködést folytat hazai és nemzetközi szervezetekkel. Stratégiai partnerünkként tartjuk számon az alábbi szervezeteket:

— Magyar TDM Szövetség
— Szövetség az Élő Tiszáért Egyesület
— Ökotárs Alapítvány
— Magyar Biokultúra Szövetség
— Muharay Elemér Népművészeti Szövetség
— Folklórfesztiválok Magyarországi Szövetsége
— Értelmi Fogyatékosok Társadalmi Alapítványa
— Magyar Kerékpáros Klub
— Tourinform Irodák Szövetsége
— Magyar Borutak Szövetsége
— Magyarországi Tájházak Szövetsége
— Szabadtéri Néprajzi Múzeum, Szentendre
— Szellemi Kulturális örökség Igazgatóság
— Tájak, Korok, Múzeumok Egyesület
— Kis-közép és Agrárvállalkozók Országos Szolgáltató Egyesülete
— Hegyközségek Nemzeti Tanácsa
— Magyar Lovas Turisztikai Közhasznú Szövetség
— Magyarországi Ifjúsági Szállások Szövetsége
— Magyar Campingek Szakmai Szövetsége
— Sárközy Péter Alapítvány a Biokultúráért
— Nordic Walking Akadémia
— Népművészeti Egyesületek Szövetsége
— Magyar Vendéglátók Ipartestülete
— Magyar Nemzeti Vidéki Hálózat
— Magyar Agrárszaktanácsadási, Képzési és Vidékfejlesztési Intézet
— Magyar Nemzeti Üdülési Alapítvány
— Nógrádi Geopark Egyesület
— Kárpát-medencei, Civilek Együttműködési Tanácskozás (CET)
— Farm- és Falusi Turizmus Európai Szövetsége (EUROGITES)
— Vidéki-Ökológiai és Kulturális Turizmus Szövetsége (ANTREC, Románia)

— The Healt Tourism Cluster of Vojvodina, Magyarkanizsa
— Beregszászi Információs Iroda
— MILVUS Polgári Társulás (Szlovákia)

A FATOSZ a Király utcában működő marketing (Tan-Tourimform) irodáját, kezdetben a még önálló Kereskedelmi, Vendéglátóipari és Idegenforgalmi Főiskola segítségével hozta létre, s jelenleg is a BGF. KVI. karának segítségével üzemelteti. A Tan-Tourimform Iroda évről-évre eredményesebben, hatékonyan végzi a belföldi turizmusban egyre jelentősebb szerepet betöltő falusi és agroturizmus marketing tevékenységét.

Együttműködési, szervezői készségünket, törekvéseinket jól példázta egy több Szövetséggel való összefogás eredményeként kiadott „Élményporta lépten – nyomon" országos térkép. A FATOSZ vállalva a koordinációt, összefogott a Magyar Biokultúra Szövetséggel, a Magyar Lovas Turisztikai Szövetséggel, a Népművészeti Egyesületek Szövetségével, a Magyar Természetbarát Szövetséggel, a Magyar Kerékpárosok Klubjával az országos lefedettséget jelentő térkép kiadására. Jól láthat a térképből, hogy a legsűrűbb lefedettséggel a Dunántúlon és Észak Magyarországon van.

A mi és kézműves térképen egyaránt látszik, hogy a kézművesek túlnyomórészt a 5000 fő feletti településeken, inkább városokban találhatóak és az őket képviselő kézműves szervezetek is a városokban találhatóak: Szolnok, Szeged, Törökszentmiklós, Zalaegerszeg, Békéscsaba, Győr stb. Ezen nem lehet csodálkozni mivel kézművesek portékáikat a mezővárosokban, vásárokon, piacokon, értékesítették, ezért a városokba tömörültek, itt éltek. Ezen a területen változás állt be. A gépkocsi használat elterjedésével ma már kisebb falvakban is megtalálhatják számításaikat a kézművességből megélni akarók. A több lábon állás ésszerűsége is megteremti annak lehetőségét, hogy a kézművesek műhelybemutatásokon kívül, saját vendégházzal, vagy szobákkal is rendelkezzenek, azaz fogadjanak vendégeket.

A kézművesekre jellemző a kézműves családok kialakulása, apáról fiúra szálló mesterségek átadása, a kézműves műhelyek megöröklése, a kibővült család új tagjainak bevonása a mestersége, adott munkafolyamat végzése 1 családra bízva pl. asszonyok a díszítést. A kézművesség az egész család számára megélhetést nyújtott és főállásban végezték és végzik. Amelyik kézműves nem tud megélni belőle, az másik mesterséget is kitanult pl. mézeskalácsos, fazekas, szövő. Nem pártolnak át másik szakmára, inkább még egy kézműves mesterséget kitanulnak. Sok helyen 1 városban számtalan kézműves, kézműves családok kialakulása pl. Nádudvar, Magyarszombatfa stb.

Idegenforgalmi és Kulturális, Vidéki-falusi Érdekképviseleti Ernyőhálózat (IKUVÉH)

Mint ahogy már előzetesen jeleztük a FATOSZ vezetése felismerte, hogy a falusi turizmus programkínálatának növelése és az egyes részterületek szakmai megalapozottságának érdekében fontos az együttműködés azokkal a civil szervezetekkel, amelyek a vidéki élet valamely szegmensének érdekeiért, szakmai fejlődéséért dolgoznak. Így már 2003-tól kezdve megkötött együttműködési szerződések, és a közös munka képezte a 2007-ben elnyert TÁMOP pályázat alapját és adta meg annak lehetőségét, hogy a falu idegenforgalmát elősegíteni képes szervezetekkel szorosabb és tartós együttműködés alakulhasson ki, a helyi és térségi komplex turisztikai termék megvalósítása érdekében, központi és helyi szinteken egyaránt.

A Falusi és Agroturizmus Országos Szövetség kezdeményezésére, a pályázatban résztvevő, Konzorciumi tagok közösen szervezeteik érdekeit összefogva (összeadva), érdekképviseleti együttműködést hoztak létre mind országos, mind megyei szinteken.

A Konzorcium által létrehozott „Idegenforgalmi és Kulturális, Vidéki-falusi Érdekképviseleti Ernyőhálózat"működésének segítségével megteremtődött annak lehetősége, hogy a konzorcium tagjainak helyi képviselői, illetve a helyi gazdasági, közigazgatási és társadalmi szervezetek, vállalkozások egy új szoros partnerség keretében dönthessenek térségűk turizmusának működéséről, fejlődéséről, jövőjéről és így bizonyos értelemben saját sorsuk „kovácsai" lehessenek. (TDM alapgondolata.)

A résztvevő szervezetek listája

- Magyarországi Ifjúsági Szállások Szövetsége
- Magyar Lovas Turisztikai Szövetség
- Kis-, Közép-, és Agrárvállalkozók Országos Szolgáltató Egyesülete
- Magyar Kerékpáros Érdekvédelmi, Szabadidősport és Turisztikai Szolgáltató Klub
- Magyar Borutak Szövetsége
- Hegyközségek Nemzeti Tanácsa
- Muharay Elemér Népművészeti Szövetség
- Magyar Kempingek Szakmai Szövetsége
- Folklórfesztiválok Magyarországi Szövetsége
- Sárközy Péter Alapítvány a Biokultúráért
- Magyar Biokultúra Szövetség
- Tourinform Szövetség
- Értelmi Sérültek Szolgáló Társadalmi Szervezetek és Alapítványok
- Kis Duna-melletti Civil Szervezetek Szövetsége.

Sajnos két partner szervezet (Népművészeti Egyesületek Szövetsége, Magyar Természetbarát Szövetség) nem csatlakozott a konzorciumhoz, mondván, hogy önállóan, egyedül pályáznak. – Sikertelenek voltak)

Elmondhatjuk, hogy nem volt könnyű a pályázat követelményeinek megfelelni. Az összefogás, az ígéretek betartása nehezen megy még. Különösen a megyei szereplők egy része nem érzi fontosnak az összefogást és annak erejét. Mindezek ellenére a FATOSZ elismertsége tovább erősödött és partnerek 8o %-val ma is jók a kapcsolatok. A 2010 év tavaszán megtartott záróeseményen a konzorcium tagjainak döntő többsége, közös szándéknyilatkozatban szögezte le, hogy „az elmúlt 18 hónapos sikeres együttműködés tapasztalatai és eredményeire tekintettel kijelentjük, hogy a jövőben is, egymást segítve, együtt kívánunk működni." Sajnos az együttműködés pályázati folytatására nem adtak lehetőséget. Ennek ellenére a többséggel együttműködünk, sőt még további civil szervezetekkel és vállalkozásokkal működünk együtt.

Helyi termékek jelentősége

A falusi/vidéki turizmus fejlődésével, és az idő múlásával a helyi termékek iránt növekedni kezdett a kereslet. A helyi termék előállításban a borágazat játszotta a vezető szerepet, s járt elő jó példával. Borvidékeink jelentős részében a borászok borutakba szerveződve a direkt értékesítik boraikat. A helyi kistermelésnek és értékesítésnek az 52/2010 FVM, majd ezt kiegészítő és módosító 4/2010. VM. rendeletek, megteremtették a jogi lehetőségét.

Egyre inkább felértékelődnek az egyes tájegységek. Nálunk is bevezetésre kerül a táj – termőtáj – kultúrtáj fogalma és tartalma. Ugyancsak felerősödik a hagyományok ápolása, kialakul az örökségvédelem szemlélete és lassan a gyakorlata is.

Az Európai Bizottság támogatásával az EU-ban 1992-ben elindult az Euroterroirs (Európa vidékei) program, aminek lényege, hogy az élelmiszer minőségét újszerű módon megközelítve, a számszerűsített kémiai, fizikai paraméterek mellett, a termékhez kötődő hagyományokat, tájat és kultúrát is a termék fontos minőségi jellemzőjének tekinti. Az európai gyűjteménybe való bekerülés feltételei hasonlóak az eredetvédelemre és a hagyományos különleges tulajdonságokra vonatkozó rendeletben rögzítettekkel. A magyar gyűjtemény létrehozásának jogi hátterét az 1998-tól hatályos EU-komfoerm rendelet biztosította. Az 1/1998. (I.12.) FM rendelet értelmében a hagyományos különleges tulajdonság, az élelmiszerhez felhasználást hagyományos nyersanyagból, hagyományos előállítási módból és összetételből tevődik össze és ennek tanúsítását az FVM látja el. Így született meg 2001-ben a magyar „Hagyományok – Ízek – Régiók" (HÍR) gyűjtemény, amely 300 hagyományos és tájjellegű élelmiszert tartalmaz.

Minden bizonnyal a HÍR gyűjtemény is szerepet játszik a Hungaricum törvény megalkotásában, a magyar nemzeti örökség piramis felállításában.

Hagyományaink és kulturális örökségünk a falusi turizmusban

Hagyományaink, kulturális örökségeink megóvása, ahol lehet azok újraélesztése, mind társadalmi, azon belül gazdasági, mind egyéni életünk minőségében, valamint a falusi turizmus vonzerőinek összetételében meghatározó jelentőségű.

A település, a térség, a táj elődeink által kialakított életvitelét, hagyományai, kultúráját ápolni kell. Gyökerek nélkül nem lehet élni, azokat ápolni kell! Ez a mi, ma élő emberek felelősége, a jelenben és a jövőben is. Olyan idegenforgalmi szolgáltatásokat kell létrehozni, kínálni, amelyek az adott tájat nem károsítják, s amelyeket a helyi lakosok is igénybe vehetnek, s amelyek a lokálpatriotizmusból eredő felelősség érzetüket is növeli.

Teljes mértékben igaza van Dr. Andrásfalvy Bertalan professzor, akadémikus úrnak, amikor egyik konferenciánkon így fogalmazott: „A hagyományok a mi gyökereink". A néphagyományok több évszázad tapasztalatait jelentik, s a kultúra mellett megélhetési lehetőségekről is szólnak. Az emberi élet tradícióit, szabályait meg kell őrizni és fel kell eleveníteni. A helyi hagyományokat ápolni kell, amelyek segítenek abban, hogy újra együtt éljünk a természettel, olyan formában, ahogy az elődeink tették. A hagyományaink felelevenítése a munkakultúra, a gazdálkodási- és életmódok, helyi kultúra, helyi élet, segít helyben maradni, ott

élni ahol születtünk, miközben a vidéki turizmus számára különleges vonzerőket tudunk felvonultatni.

A Budapesti Gazdasági Főiskola, Kereskedelmi, Vendéglátóipari és Idegenforgalmi karán 2011. év őszén megtartott kétnapos turizmus konferencia a két napig tartó szekcióülésen elhangzottakat összegezve, le szögezhetjük, hogy: a falusi/vidéki turizmus, a falusi vendégfogadó készség és alkalmasság fejlesztése az ország gazdasági érdeke. De az élhető, szerethető falu azonban emberekből, falusi közösségekből áll, akiknek életminősége, gazdaság-, táj- és környezetformáló képessége, szépérzéke, ízlése, műveltsége és szórakozása mind meghatározója annak, hogy szívesen megy-e az ember a falura, illetve vidékre.

A faluközösségek összetartó erejét legjobban a gyökerek, a helyi szokásrend, a helyi folklór, a népművészet századok alatt szinte észrevétlenül kialakult tulajdonságai alakítják. A népviselet, a helyi textilek; a hímzés, a szövés, a hagyományos használati tárgyak, a helyi mesterek által készített cserépedények, a faragott vagy festett bútorok, a dalok és a táncok éppúgy jellemzői egy tájnak, mint a természeti környezet vagy az építészeti arculat.

Ezért tartjuk fontosnak, a terület szakembereinek, a gazdaságban, a vendéglátásban és kultúrában dolgozóknak az együttműködését.

Szükség van a több szektorhoz, másféle gazdasági szabályok között működő területek, állami intézmények, vállalkozók, civilközösségek munkájának összehangolására. A törvényalkotástól, a pályázati kiírásokig, a helyi feladatok meghatározásától a rendezvényekig, a térségben lakók együttműködésére van szükség, hogy egységben, összehangolva és egymást ösztönözve fejlődjön a magyar vidék, maradjon meg a hagyomány, és virágozzon a falusi/ vidéki turizmus!

A tárgyi alkotó népművészet a népi kultúra szerves része; azaz a folklór egyik megjelenési formája. Az a tevékenységforma, amely tárgyakat állít elő, s főként a falusi mesteremberek által készített, apáról fiúra áthagyományozódott, általunk formált tárgyak sokasága, amely az ún. „nép”-nek az alkotókészséget, a viselkedését, szokását, s tárgyi környezetét mutatja be, időben változó módon. A hagyomány tisztelet mellett természetesen mindig jelen van (volt) a tevékenységben a változás igénye, a formázók, a használók új szemlélete. Ez azt jelenti, hogy az újabb nemzedékek törekvéseiket mindig a régihez ötvözték (ötvözik), igazítják. Ez általában véve megmutatás útján terjedt, ma tanulható.

A tárgyi kultúra azt jelenti, hogy az alkotószellemű emberek saját örömeik, igényeik szolgálatába állított használati eszközöket és dísztárgyakat készítettek. A tárgyak mindennapjaink szerves tartozékai, részei voltak. Berendezési tárgyaikat: az ágyakat, a szekrényeket, az asztalokat, a székeket, a terítőket, a tálakat, a kosarakat maguknak alkották; faragták, szőtték, fonták és korongozták. A nép tárgyi kultúrája, szokás világa még ma is feltűnően gazdag és színes.

Könnyen belátható, hogy a tárgyi környezetnek, mint látványnak és élethelyzetnek a vendéglátásban igen fontos jelentéstartalma van. Például a konyhai berendezéseknek, az ott használatos tárgyaknak a gasztronómiai élvezethez is közük van. A vidéki, paraszti, falusi környezetben (miliőben) eltöltött hétvégi pihenés, üdülés felejthetetlen élményt jelenthet.

Milyen népművészeti és kézműves hagyományok erősítik a falusi turizmus vonzerőit?

Elsősorban a fazekasságot kell említeni, melynek nagy hagyományai vannak Magyarországon. A fazekasok termékei között kiemelkednek a tűzálló edények.

A korongozás alapanyaga a megfelelő agyag, amit vízzel masszává gyúrnak, s majd a felhasználáskor vagy korongozással, vagy formába öntéssel készítenek. A korongozásnál a massza forog és a mester keze formázza. Az így megformázott, vagy a formában megszikkadt tárgyakat polcokra, állványokra helyezik, száradni, hogy onnan a kemencébe helyezzék be égetésre, majd mázzal bevonva újra égetik. A máz felvitelekor mintákat is kaphatnak a tárgyak. Ezek díszítések, írókázások, karcolások, vésések vagy festések lehetnek. A mai fazekasak tűzálló tálakat, tányérokat, falítálakat, poharakat, kancsókat, köcsögöket, szilkéket, butelkákat, gyertyatartókat, hamutálakat, különböző méretű tálkákat, tálakat, kuglófformákat,kévés és teás csészéket, és különböző apróbb tárgyakat, stb. készítenek leginkább.

Híres fazekas központok vannak: pl. nádudvari, túri, karcagi, tiszafüredi, baranyai, őrségi, mezőcsáti, stb.

Ezekkel a cserép tárgyakkal, még ma is, szinte az egész falusi vendéglátásunkat kialakíthatjuk, stílusossá tehetjük. A mesterek pedig szívesen fogadják a műhelyeikben az ódalátogatókat.

A szövés, hímzés a kézművesség, a népi textilművészet két nagy ága. Napjainkban is nagy a jelentősége.

A szövőmunkák fő központja a Sárköz, ahol a lentermelés otthonos volt. Itt is beszélhetünk más jelentős központokról, mint pl.: a baranyai, hevesi, palóc, cigándi, stb. Örömmel állapítható meg, hogy szőtteseknél, a hímzéseknél nagyobb változatosságok nem történtek. Lakástextileket egyre többen használják. A népviselet is terjedőben van, de inkább alkalmakkor. Fontos, hogy a falusi turizmusban tevékenykedők ismerjék településükön, illetve a térségükben a szövéssel, hímzéssel foglalkozó asszonyokat, kézműveseket, hogy egyrészt ajánlhassák őket, másrészt, hogy a tőlük beszerzett szőttesekkel, hímzett terítőkkel, falvédőkkel díszíthessék szobáikat.

A fafaragás is a legősibb kismesterségek egyike. A fafaragók a bútorokat, a tálasokat, tékákat és egyéb mindennapos használati tárgyakat készítenek. Egyes házak külső faszerkezetén, vagy kapuján is találkozni remekművekkel. pl. Székelykapu.

Más, egyéb kismesterségeknél is érdemes odafigyelni, mert kézműves termékeik újra divatba hozhatók. Kovácsoltvas dolgok, a késfestők, a mézeskalácsosok, fonott bútorkészítők, a kosárfonók, stb. Az általuk előállított használati tárgyak és dísztárgyak, a vendégházak felszerelésében jelentős szerepet játszhatnak. Mintegy jó példáját nyújtják annak, hogy ezek a tárgyak szépek és használhatók. Így több vendégben megszületi a vágy ezek megvásárlására. Ezt a vágyat csak tovább fokozhatjuk, ha a kézműves műhelyekbe el is visszük, illetve elküldjük vendégeinket. Egy-egy műhelylátogatás nagy élmény a városi ember számára. Az alábbiakban tekintsük át a kézművesség sokszínűségét. Szinte mindent előállítottak régen, amire vidékem falvakban, vagy mezővárosokban szükség volt.

A kézműves szakmák rendszerezése

Élelmiszer-előállítás
malmok
molnármesterség, vízimalmok, szélmalmok
pékmesterség, sütödék, mézeskalács-készítés
mészáros és hentes
olajütés
Fémművesség
kovácsok, cigánykovácsok, lakatosok, bádogosok
rézművesek, bronzművesek
üstök és kolompok, csengők készítői
drótozó és foltozómunkák készítői
késesek, köszörűsök
Bőr- és lábbeli-készítés
tímár, varga, csizmadia mesterség
Szíjgyártók
szíjgyártók, bőrdíszművesek, nyeregmesterek
Szűcsmunka
paraszti bőrkikészítés, szűcsmesterség, bőrruha-készítés
A kender, len és a gyapjú feldolgozása
feldolgozó telepek, háziszőttes készítés, kötélverők
Textil feldolgozás
Szabók, szűrszabók,
gubások, varróasszonyok,
hímzők
kékfestők
Fafeldolgozás
faszerszám és szekérkészítés
donga és talpfaragók, zsindelymetszők
teknővályók, kapu- és fejfaragók
faszénégetés
ácsmesterség, faházkészítés
kádármesterség, kerékgyártás
faesztergályos és csutorásmesterség, kanálfaragás
Növényi nyersanyagok feldolgozása
vesszőfonás, gyékénymunka, szalmakötés
kukoricahaj, seprűcirok, nád és sás feldolgozás
Bútorművesség
ácsolt ládák, székek készítői
asztalosok
bútorfestők

Agyagművesség fazekasmunka,
korsósmunka, tálasmunka,
fehéredényes munka **Egyéb**
mesterségek kályhásmesterség
sármunka, vályogvetés
kőfejtés, kőfaragás
papírmunka, diszítőművészetek, gyertyaöntés
könyvkötészet, tojásfestés-, pingálás

Nekünk szoros kapcsolatokat kell kiépíteni a tájházakkal, a népművészeti szövetkezetekkel, kézművesekkel, népi iparművészekkel.

Napraforgós Nemzeti Tanúsító Védjegy

Változó világunkban a kereslet minőségi áruk, szolgáltatások felé fordult. Éppen ezért fontos, hogy a falusi szállásadók, mind a szállásnyújtásban, mind egyéb szolgáltatásaikban a minőségre helyezzék a hangsúlyt. Ezt célozza a Napraforgós minősítő rendszer, ami már lassan két évtizedre tekinthet vissza.

A FATOSZ 1994-ben kidolgozott napraforgós szálláshely minősítő rendszerét, többször kis mértékben módosítottuk, csiszoltuk. Mint ahogy előzőkben említettem, a mi rendszerünket vette át a 110/1997. Korm. rendelettel az akkori kormányzat, önminősítést előírva. A mi tagjaink közül 2010-ben több mint 1400 falusi szállásadó rendelkezett napraforgós FATOSZ minősítéssel. Ez a civil, szakmai minősítő rendszer egyedüli volt a különböző kereskedelmi szálláshelyek esetében.

Így mikor a 239/2009. Korm. rendelet a kereskedelmi szálláshelyek üzemeltetési engedély megszerzésének kérdéskörét rendezte, jelezte, hogy a minősítés kérdését külön kívánják meghatározni. Ennek előkészítése során, még 2009-ben az Önkormányzati Minisztérium – akkor oda tartozott a turizmus – a FATOSZT kérte fel a falusi szálláshelyek Nemzeti Tanúsító Védjegy rendszerének kidolgozására. Természetesen ezt vállalva, saját rendszerünket, tovább fejlesztettük a minőségi és a komplexebb követelmények irányába, s még lógónkat is átengedtük, hogy minél zökkenő mentesebben lehessen, bevezetni az új rendszert. Ami 2011. szeptember 1-vel meg is történt. A FATOSZ továbbra is a minősítés operatív lebonyolítója, nyilvántartója és az éves ellenőrzések is az ő feladata lesz.

A védjegy szabályzati rendszer kidolgozása során az alábbi szempontokra koncentráltunk.

A falusi és agroturizmusról is – mint minden turizmusról – mindenkor egy adott helyen, térségben, megvalósuló jelenségről beszélhetünk csak. Itt is, vagy talán itt még fokozottabban van jelentősége a tájnak, a természeti adottságoknak, amit természetesen az ember által létesített építmények, a kézműves- és agrártevékenységek kiegészítenek. Ezek együtt jelenti a fogadóhelyet és környezetét, ami vitathatatlanul alapvető jelentőségű a turizmus vonzerői között. Ezen a téren sokat számit a földrajzi fekvés, a táj adottságai, domborzata, talajösszetéte-

le, flórája és faunája, természetes vizei, különleges természeti adottságai, a települések, falvak, lakóépületeik, esetleges különleges történelmi építményeik, kastélyaik, templomaik, az agráriumba beépülő tanyák, s mindezek környezete. Külön említenünk kell a falvak, települések megközelíthetőségét is. Ez is nagyon fontos, hogy mindenki számára elérhető legyen.

Ugyancsak fontos tényező, s egyben vonzerő is, maga a falusi szállást adó épület is. Nem véletlen, hogy a falusi szálláshelyek napraforgós minősítő kritériumában külön is hangsúlyt fektetünk az épület formájára, stílusára, megjelenésére, és állapotára. Felértékelendő a népi építészet és a falusi hagyományokat megvalósító épületforma.

A vendégszobák, lakrészek és a vendégházak belső tagoltsága, felszereltsége is komoly szerepet tölt be a minősítési rendszerben. Külön hangsúlyt kap a vizesblokk, a konyha, étkező, valamint az egységes, ízlése, stílusos berendezés.

A vendégelszállásolás tárgyi feltételei után növekvő hangsúlyt kaptak a szolgáltatások. Az étkezési, parkolási és a szabadban való pihenési lehetőségek mellett, a saját, a helyi és térségi programlehetőségekre is az eddigiektől nagyobb hangsúlyt kell fektetni.

A falusi szállásadóknál a személyi felkészültség, hozzáállás, kommunikációs készség és az összefogás szükségességének felismerése, a helyi, vagy a megyei, falusi turizmus szervezetbe való tagság alapkövetelmény lett.

A napraforgós minősítő rendszer újdonsága, hogy a falusi szálláshelyek alap követelményének növelése mellett bevezetésre került – éppen a falusi és agroturizmus kompxitása miatt – a falusi szálláshelyek fakultatív kínálatának – minősítéstől függő – követelményrendszere.

A fakultatív szolgáltatási követelményrendszer, a turisták szükségleteihez, valamint vidéken, falvakban nyújtható szolgáltatásokhoz igazodnak az alábbi csoportosításban:

— gasztronómiai szolgáltatások
— szórakoztató játékok
— gyermekbarát szolgáltatások
— tanya, vagy biogazdaság
— gyümölcsöskert – fűszerkert
— egyéb hasznos konyhai gépek
— szabadtéri sporteszközök és játékok
— vidéki-falusi aktív turizmus eszköze
— relaxációs eszközös
— egyéb szolgáltatások hosszú sora, Pl. kézműves bemutatók

A minősítés új követelményei egy minőségi fejlődést indítottak meg, s lehetővé tették a falusi szállásadó tevékenységeken belül a specializálódás beindulását.

Így lehetővé vált, hogy a falusi vendéglátó porták két-három speciális kínálatra szakosodjanak:

a) Aktív üdülés a falusi portán (kerékpár, horgászat, vadászat, természetjárás)
b) Egészségporta
c) Üdülés bébi- és gyermekbarát vendégházban
d) Üdülés lovas tanyán (lovaglás, kocsikázás)
e) Üdülés kerekes székes és mozgáskorlátozottakat fogadó vendégházban

f) Falusi életmód ifjúsági porta (agráriskola, csoportok vendégháza)
g) Üdülés boros gazdánál
h) Bioporta / Ökoporta
i) Hagyomány/örökség porta
j) A „falusi vendégasztal" vendégfogadó porta

A Nemzeti Tanúsító Védjegy rendszer működtetésében a FATOSZ-nak továbbra is jelentős szerepe van!

Megyei és országos szintű összefogás

A FATOSZ nagyon fontosnak tarja, hogy a megyei szervezetei elismertetettségben és működésben erősödjenek, ahol szükséges aktivizálódjanak, s minél szélesebb körben biztosítsák tagjaik érdekképviseletét, miközben megyéjükben a falusi turizmus szálláshely minősítéseket, a Nemzeti Tanúsító Védjegy pályázatok helyszíni ellenőrzését is eredményesen elvégezzék.

A FATOSZ a turizmusban érdekeltek térségi összefogásának fontosságát szem előtt tartva, elvállalja a vidék idegenforgalmában érdekelt szervezetek együttműködésének megyei és országos szintű klaszterrendszerű megszervezését, és a kapcsolatok fenntartását. Aktívan szerepet vállal a Leader HACS-okban, a TDM-ben és a szerveződő országos turizmus Klaszterben, egyaránt.

A kapcsolattartást és a nélkülözhetetlen – elsősorban - belföldi turizmus fejlesztését célul kitűző, az agrárium és a falusi turizmus helyi termékeit és kínálatait összefogó, széleskörűen koordináló, hatékony piacra vivő közösségi marketing centrum, illetve hálózat működtetését a FATOSZ megfelelő állami támogatás segítségével vállalja.

A fenti cél mielőbbi elérése végett egy közös marketing tevékenység megvalósítására törekszünk partnereinkkel. Ezt a célt szolgálja az a szándéknyilatkozat, amit most szeretnénk partnereinkkel egyeztetni, aláíratni, hogy megkezdhessük a közös munkát szervezni.

DR. CSIZMADIA LÁSZLÓ

2.3.1 *Jelenlegi jogi, gazdasági problémák jegyzéke*

Adójogi, számviteli problémák, javaslatok

A jelenlegi szabályozás szerint a tevékenységet megkezdő őstermelők legalább a minimálbér összege utáni járulékterhet fizetik, amely jelenleg 40.920 Ft/hó. A járulékterhet akkor is kötelesek megfizetni, ha a termelés szezonalitása miatt bevételük a járulékfizetési határidőig nem keletkezett, sőt még az azt követő hónapokban sem fog keletkezni. Ez a szabályozás így életszerűtlen és átgondolásra érdemes.

A munkahelyvédelmi akciótervben azoknak a hátrányos helyzetű csoportoknak munkához, jövedelemhez jutását célozzák meg, amelyek az egyes szociális juttatásokra (álláskeresési járadék, gyermekgondozási díj, gyermekgondozási segély) már nem jogosultak.

Javaslat: T/7955. számú „a munkahelyvédelmi akciótervben foglaltak megvalósítása érdekében szükséges egyes törvények módosításáról" szóló törvényjavaslat 4.§-ában javasolt foglalkoztatói kedvezményeket a kezdő őstermelőkre, egyéni adószámos kézművesekre és turisztikai szolgáltatókra is kiterjesztik. Ebben az esetben az őstermelőket a jelenleg érvényben lévő, kötelező minimálbér összegére vonatkoztatott 40.920 Ft/hó fizetendő járulékteherből legalább 13.485 Ft/hó járulékkedvezmény illetné meg.

Megjegyzendő, hogy a pályakezdő őstermelőnek, önfoglalkoztató kézművesnek, turisztikai szolgáltatónak, aki a saját munkáltatója, még ez a 27.435 Ft járulékbefizetési kötelezettség is életszerűtlen, kérjük az induló önfoglalkoztatók járulékbefizetési kötelezettségének további kedvezménnyel való segítését.

Az őstermelői, egyéni adószámmal végzett kézműves, turisztikai tevékenységből származó jövedelemszerzés korlátozás nélkül összeegyeztethető az álláskeresési járadékban, gyermekgondozási díjban, gyermekgondozási segélyben, gyermeknevelési támogatásban részesülő személyek otthon végezhető tevékenységével. Ez idő alatt helyzetüket, életkilátásaikat átgondolva lehetőséget kapnának egy pozitív jövőkép felállítására, az őstermelői, egyéni adószámmal végzett kézműves, turisztikai tevékenység megkezdésére, úgy hogy a kezdeti bevételhiányos időszakot hitelek igénybe vétele nélkül áthidalhatják, az azonnali járulékfizetési kötelezettség szorításából megmenekülnek.

Ebben az esetben az álláskeresési járadékban, gyermekgondozási díjban, gyermekgondozási segélyben, gyermeknevelési támogatásban részesülő személy úgy válhat őstermelővé, egyéni adószámmal rendelkező kézművessé, turisztikai szolgáltatóvá, hogy a részére folyósított ellátás mellett kezdheti meg tevékenységét, a fent említett ellátások bármelyikére való jogosultságát, biztosított jogviszonyát nem veszíti el, az ellátás időtartalma alatt a járulékfizetési kötelezettségek alól mentesül.

A kiegészítő mezőgazdasági tevékenységet végzőket (kézművesség, hagyományápoló rendezvények, falusi turizmus, vendéglátás…) és kistermelőket nem gazdasági szereplőként, hanem a „szociális önfoglalkoztatás" szereplőiként kellene megközelíteni a jogalkotás legkülönbözőbb területein.

Az az őstermelői, kiegészítő tevékenységet végző természetes személy, aki az alap- és kiegészítő jövedelmeit tekintve nem éri el a létminimum (összjövedelem/fő) és termelése önköltségét fedező összeget, az létfenntartása veszélyeztetése nélkül nem képes a közteherviselésre.

A családi gazdaságok közös őstermelői igazolvánnyal az alábbi mezőgazdasági és kiegészítő tevékenységeket folytathatják az 1994. évi LV. tv. (Földtörvény) 3.§ 4. pontja szerint:

(k) mezőgazdasági tevékenység: növénytermesztés, kertészet, állattenyésztés, halászat, haltenyésztés, szaporító anyagtermesztés, vadgazdálkodás, erdőgazdálkodás, vegyes gazdálkodás;

l) kiegészítő tevékenység: falusi és agroturizmus, kézművesipari tevékenység, fűrészáru-feldolgozás, elsődleges élelmiszer-feldolgozás, a mezőgazdasági tevékenység során keletkezett melléktermékek, növényi és állati eredetű hulladék hasznosítása, nem élelmiszer célú feldolgozása, valamint az ezekből a termékekből keletkezett termékek közvetlen termelői értékesítése, mezőgazdasági szolgáltatás.

Javasoljuk, hogy az Szja tv (1995. évi CXVII. Törvény). 6. sz. mellékletét terjesszék ki az őstermelők tevékenységét kiegészítő (228/1996. (XII. 26.) Korm. rendelet a mezőgazdasági őstermelői igazolványról) azon tevékenységekre, így a falusi és agroturizmusra, kézműipari tevékenységre, amelyeket a családi gazdaságok számára, közös őstermelői igazolvánnyal, kiegészítő tevékenységként az 1994. évi LV. Tv. (Földtörvény) megenged. Javasoljuk, hogy az egyszemélyes őstermelő szintén folytathasson ilyen jellegű kiegészítő tevékenységeket.

Ha viszont a kézműipari tevékenység nem preferálódik külön, akkor fenti eset teljesülésekor a kézművesek jelentős része kvázi-őstermelővé fog válni, hogy ezen kedvezményekkel élni tudjon.

Több népi iparművészettel foglakozó kézműves a korábbi törvény adta lehetőségekkel élve nyugdíjasként, vagy egészségügyi okokból járadékosként 2012.január 01-én azzal szembesült, hogy a korábban szerzett jogosultságai változtak, e naptól kezdve, ha rendelkezett vállalkozással amivel a járandóságát csekély mértékben kiegészítette fizetnie kell a középfokú minimálbér 112 %-a után 27 %-os szociális hozzájárulási adót, és a 150 %-a után pedig 8.5 %- os egészségbiztosítási járulékot, ha van jövedelme, ha nincs.

Erre nem hívták fel előre kellőképpen a figyelmet, így sajnos sokan nem tudták időben megszüntetni a vállalkozásukat / visszaadni a vállalkozói igazolványt, vagy szüneteltetését bejelenteni/ előfordult több esetben sajnos, hogy a fizetendő 60-75 ezer forintot egyéb jövedelem nem lévén az érkező nyugdíjból, járadékból kellett rendezniük.

Néhány esetben az is előfordult, hogy a kézműves, hogy tevékenységét legalizálja miután a vállalkozói igazolványát visszaadta, a NAV-tól kért úgynevezett 7-es adószámot, (adószámos magánszemély) de azt megtagadták, hogy az a kért tevékenységre nem adható ki, az ilyen intézkedéssekkel a tisztességes kézműves embereket bekényszerítenek a feketegazdaságba.

A kistermelői tevékenységi forma és kézművesség kormányzati támogatása életbevágóan fontos a vidéki lakosság ellátására, jövedelemszerző tevékenységének segítésére, a háztáji, házi munkába való visszavezetésére, a kereskedelmi tévécsatornák függőségéből történő kiszabadítására, sőt mentálhigiénés állapotának javítására, jó közérzetének kialakítására. A kistermelők által előállított minőségi élelmiszerek és kézműves termékek nagy hozzáadott értékkel, magas munkaóraszámmal készülnek, alkotóiknak sikerélményt jelentenek.

Ezen termékek előállításának legfőbb akadálya az ÁFA. A falusi turizmushoz hasonlóan, ezen termékek árában a kistermelő, a kézműves mindössze saját, alacsonyan árazott munkabérét tudja eladni. Egy aprólékosan gyűjtött, nagy élőmunka igénnyel feldolgozott csipkebogyó lekvár esetében ez az órabér talán még a kétszáz forintot sem éri el, az így előállított termék azonban már nem bírja el az ÁFA-t, mert árban nem lesz versenyképes. A különleges alapanyagból készült, feldolgozott termékek, pl. juhsajt, szürkemarha kolbász ára eleve magas, ezek sem bírják el az ÁFA-t. Ha a fenti termékek ÁFA nélkül előállított termelői árára ÁFA rakódik, a bolti forgalomban eladhatatlanok lesznek.

NGM válasz: áfa kulcsának csökkentése (nem mellékesen megjegyezve, hogy az előállító személye szerinti áfakulcs differenciálás nem összeegyeztethető a közösségi áfa szabályozással),

A 2007.évi CXXVII. Törvény. (ÁFA törvény) VI. fejezet 85. paragrafusa a tevékenység közérdekű jellegére tekintettel mentes az adó alól az n./ pont szerint:

a népművészeti, népi iparművészeti és iparművészeti termékek kiállításának, vásárának és bemutatójának szervezése, rendezése és az ahhoz szorosan kapcsolódó, jogszabály által meghatározott minősítés szerint zsűri számmal ellátott, egyedi meghatározott példányszámban, nem ipari gyártástechnológiával előállított népművészeti, népi iparművészeti és iparművészeti termék értékesítése, amelyet közszolgáltató vagy népi iparművész minősítéssel rendelkező személy, szervezet ilyen minőségében teljesít.

Javasoljuk, hogy a kistermelők által előállított minőségi kézműves élelmiszerek[83] és kézműves termékek ÁFA kulcsa 5% legyen. Javasoljuk, hogy a zsűrizett, nemzeti tanúsító védjegyes termékek ÁFA kulcsa 0 % legyen. Nincsen már 0%-os áfa (eu-s szabály, ha jól tudom), csak tevékenységre adott adókedvezmény. Azt kell tehát kérni, hogy a tanúsító védjegyes termék készítése és értékesítése adómentes legyen, szemben a jelenlegi torzan megfogalmazott szabállyal, melyben a.n) a népművészeti, népi iparművészeti és iparművészeti termékek kiállításának, vásárának és bemutatójának szervezése, rendezése és az ahhoz szorosan kapcsolódó, jogszabály által meghatározott minősítés szerint zsűriszámmal ellátott, egyedi vagy meghatározott példányszámban, nem ipari gyártástechnológiával előállított népművészeti, népi iparművészeti és iparművészeti termék értékesítése, amelyet közszolgáltató vagy népi iparművész minősítéssel rendelkező személy, szervezet - ilyen minőségében - teljesít (mentes az adó alól, azaz Áfa mentes)

NGM válasz: felvetik, hogy a zsűrizett, nemzeti tanúsító védjegyes termékek Áfa kulcsa 0 % legyen.

---

83 http://www.elotisza.hu/jogsegely/2011/05/17/78-szervezet-is-kiall-az-elelmiszer-afa-csokkentes-mellett

A zsűrizett termékekkel kapcsolatban az Áfa tv. 85.§ (1). bekezdésének nj pontjában foglaltakra kell figyelemmel lenni, az ott meghatározott feltételekkel a népművészeti, népi iparművészeti termékek kiállításokhoz, vásárokhoz kapcsolódó értékesítése adómentes, így a beszerezései áfáját az előállító nem helyezheti levonásba. Ezen rendelkezés a közösségi Áfa-irányelv rendelkezéseit ülteti át, ehelyett a levonási joggal járó adómentesség nem írható elő az érintett értékesítésekre.

Javaslat: a tevékenység közérdekű jellegére tekintettel mentes az adó alól az n./ pont szerint: a zsűrizett népi iparművészeti termékek előállítása és a piacrajutása, az előállítás képzése közérdek. A népművészeti, népi iparművészeti és iparművészeti termékek kiállításának, vásárának és bemutatójának szervezése, rendezése valamint a tájbolt/szakbolt, házi értékesítés és az ahhoz szorosan kapcsolódó, jogszabály által meghatározott minősítés szerint zsűri számmal ellátott, egyedi meghatározott példányszámban, nem ipari gyártástechnológiával előállított népművészeti, népi iparművészeti és iparművészeti termék értékesítése, amelyet közszolgáltató vagy népi iparművész minősítéssel rendelkező személy, szervezet ilyen minőségében teljesít.

A szervezetre meg kell alkotni minősítést! Lásd: népi iparművész minősítéssel rendelkező személy, szervezet

Érthető és elfogadható az a törekvés, hogy vidékfejlesztési, általános mentálhigiénés, stb. szempontok miatt minél szélesebb kör foglalkozzon akármilyen alkotó tevékenységgel szemben a TV, kocsma, stb. elfoglaltsággal, de kulturális, népművészeti szempontokból továbbra is létfontosságúnak tartom a minőségi kézműves alkotások kiemeltségét, különben elborít mindent az igénytelen, bár kézműves módon készült giccstömeg, ezért minimum a nem zsűrizett kézműves termékekre az adókedvezmény korlátozódjon kizárólag a készítő általi értékesítésre.

További pontosítást igényel, mikor tekinthetjük kézművesnek a terméket, ki dönti el, hogyan ellenőrizhető stb. Mert amúgy biztosra vehető a nagykereskedésekben fillérekért megvásárolható keleti kézműves-tömegcikkek megjelenése, vásárokon adókedvezménnyel történő értékesítése, ami rövid időn belül a kedvezmény megvonását fogja jelenteni, s ugyanott vagyunk, ahonnan indultunk. Ezért – mint jól működő rendszer – továbbra is feltételnek támasztanám a zsűrizést annak enyhébb formájában: ld. ajándéktárgy kategória.

Tekintettel arra, hogy jelenleg a kistermelői minőségi kézműves élelmiszer előállítás volumene csekély, s általában nem ÁFA-körös, ez az ÁFA-kedvezmény viszonylag kisszámú termelőt érintene, hosszútávon minden bizonnyal a kistermelői tevékenység fejlődését segítené elő. Üzenet értéke azonban felbecsülhetetlen lenne: a kormányzat támogatja az egészséges, minőségi, nagy hozzáadott értékkel készülő, kézműves élelmiszereket a magyar lakosság szolgálatára és a magyar vidék felemelkedésére.

A magyar lakosság rendszerváltást követő, kedvezőtlen irányba fordult fogyasztási szokásai következtében rendkívül szűk kör tekinthető tudatos vásárlónak. Ezzel párhuzamosan a hagyományos piacok plázákká építése, esetleges eltüntetése kiszorította a generációváltás következtében amúgy is egyre csekélyebb számú őstermelői, kistermelői kört a közvetlen értékesítésből. A kistermelői értékesítés érdekképviselete és gyakorlati szervezése egyre inkább a civil szervezetek feladatává vált. A nonprofit jellegű értékesítés / rövid ellátási láncot

működtető civil szervezetek két komoly számviteli problémával néznek szembe. Az egyik, hogy alaptevékenységük mellett felvállalt ilyen irányú gazdasági tevékenységük nem haladhatja meg az összbevételük 10%-át. A másik, hogy az 5 millió forintos bevételi értékhatár elérése esetén elvesztik alanyi adómentes státuszukat, és ÁFA-körbe kerülnek. Ez alapvetően nem a civil szervezetet érinti kedvezőtlenül, hiszen neki általában ÁFA-körbe tartozó termelése, illetve szolgáltatása nincs, hanem a kistermelőt, mivel az általa ÁFA-mentesen előállított, nagy hozzáadott értékű, minőségi, kézműves élelmiszerre vagy kézműves termékre hirtelen közel 30%-os többlet költség rakódik ÁFA formájában. Ez a teher elviselhetetlen, ellehetetleníti a tájboltok, gazdaboltok, gazdapolcok, dobozrendszerek non-profit alapú üzemeltetőit, a beszállító kistermelőket és nem utolsó sorban eltántorítja a vevőket az egészséges, minőségi, kézműves élelmiszerektől és kézműves termékektől.

Más EU tagországokhoz hasonlóan84 érdemes ösztönzőket bevezetni a közvetlen kereskedelem és rövid ellátási lánc ösztönzése érdekében, hiszen hazánkban is életszerűtlen az őstermelői, kistermelői mennyiségek közvetlen értékesítés során pl. néhány szem tojás, néhány kg meggy eladásakor nyugtát irogatni, különösen akkor, ha tudjuk, hogy az őstermelőnek 600.000Ft bevételi értékhatárig nem kell személyi jövedelem adó bevallást tennie, 4 millió Ft bevételig személyi jövedelem adó mentes, a személyi jövedelemadó bevallásban bevételére vonatkozóan csupán nyilatkozattételi kötelezettsége van. Kutatások, civil szervezeti tapasztalatok alapján ezt a jövedelemhatárt még egy kisebb méretű családi gazdaság is nehezen éri el, nemhogy egy egyedi őstermelő, kistermelő. Továbbá átgondolásra érdemes az, hogy még a legkisebb mennyiség, akár egyetlen barackfa termésének piaci értékesítése esetén is őstermelői regisztrációra, számlaképességre van szükség, ezáltal a családoknál keletkező kis mennyiségű felesleg nem talál utat a magyar lakossághoz, szégyenszemre ott rothad a fán, a kertekben.

Javasoljuk, hogy nonprofit jellegű értékesítés, rövid ellátási lánc (pl. tájboltok, gazdaboltok, gazdapolcok, dobozrendszerek) útján értékesített, kistermelők által előállított minőségi kézműves élelmiszerek és kézműves termékek esetén az 5 millió forintos bevételi értékhatárt elérő, e fötött alanyi adómentes státuszukat emiatt elvesztő, tehát ÁFA-körbe kerülő adóalanyok, illetve az ilyen termékek árusítását vállaló egyéb adóalanyok is választhassák, az általános forgalmi adóról szóló 2007. évi CXXVII. törvény második rész XVI. Fejezet 1. alfejezetében taglalt, a Viszonteladóra vonatkozó különös szabályok alkalmazását.

Tehát az ÁFA alanyi mentes kistermelőktől és kézművesektől értékesítésre átvett áruk esetében értékesítéskor az általuk alkalmazott árrés után számolják és fizessék meg az ÁFA-t.

Továbbá javasoljuk az őstermelő, kistermelő, kézműves - végfogyasztó közötti piaci értékesítés során a számlaadási/nyugtaadási kötelezettség eltörlésének lehetőségét megvizsgálni.

NGM válasz: az alanyi mentes kistermelőktől és kézművesektől értékesítésre átvett áruk esetében értékesítéskor az általuk alkalmazott árrés után számolják és fizessék meg az Áfa-t. Az Áfa tv. viszonteladókra vonatkozó rendelkezései megfelelnek a kÖzösségi Áfa Irányelv rendelkezéseinek, ezek a különös szabályok csak az ott meghatározott termékkörre

84 http://www.elotisza.hu/jogsegely/2011/10/24/nemzetkozi-osszehasonlitas

alkalmazhatóak, attól eltérő termékek értékesítésére nem alkalmazható árrésadózás. (Ez hol van a termékkör leírás?)

Javasoljuk, hogy az egyes kedvezmények érvényesítésekor előnyt jelentő ösztönzők illessék meg azokat a magas hozzáadott értékű termékeket és szolgáltatásokat előállítókat, akik országos szakmai szervezetek tagjai, nemzeti tanúsító védjegyek jogos használói (Falusi minősített porta; Magyar Termék; HÍR; UNESCO Szellemi és Kulturális Örökség; minősített biotermelő; Népművészet Ifjú Mestere és a Népművészet Mestere, Népi Iparművész). Pozitív lista készítése ajánlott.

NGM válasz: előnyt jelentő ösztönzők illessék meg azokat a magas hozzáadott értékű termékeket és szolgáltatásokat előállítókat, akik országos szakmai szervezetek tagjai, nemzeti tanúsító védjegyek jogos használói (Falusi minősített porta; Magyar Termék; HíR; UNESCO Szellemi és Kulturális Örökség; minősített biotermelő; Népművészet Ifjú Mestere és a Népművészet Mestere, Népi Iparművész). E felvetéssel ebben az általánosságban természetesen egyetértünk, azonban jelezzük, hogy ezen célok legkevésbé az adózás eszközrendszerével érhetőek el, tekintettel az adó, mint szabályozási eszköz erősen normatív jellegére. E körben várjuk további, konkrét javaslataikat.

T/7954. számú „a kisadózó vállalkozások tételes adójáról és a kisvállalati adóról" szóló törvényjavaslat 29. és 31.§-a szerinti javaslatok értelmezésünk szerint azt jelentik, hogy a kisadózói tételes adó hatálya alá tartozó vállalkozótól megrendelt áru vagy szolgáltatás alapján kiállított számla nem állítható be az általános szabályok szerint adózó vállalkozás könyvelésébe ELISMERT KÖLTSÉGKÉNT a társasági adó, és az Szja. szempontjából, függően attól, hogy melyik hatálya alá tartozik. Ez hátrányos helyzetbe fogja hozni a kisadózói tételes adót választókat, mert az általános szabályok szerint adózó vállalkozások kerülni fogják, hogy kisadózó vállalkozóktól árut vagy szolgáltatást rendeljenek meg, mivel számukra ez a költség adóalap növelő tétel lesz. Ez azt fogja eredményezni, hogy a kisadózó vállalkozói adót választók kizárólag lakossági megrendelésre fognak dolgozni, a beszállítói, alvállalkozói körből kimaradnak.

Nem javasoljuk a T/7954. számú „a kisadózó vállalkozások tételes adójáról és a kisvállalati adóról" szóló törvényjavaslat 29. és 31.§-a szerinti javaslatoknak a törvénybe kerülését.

NGM válasz: Egyetértünk azzal a javaslatukkal- és kezdeményezzük a megfelelő módosítás benyújtását – hogy a kisadózó vállalkozások által kibocsátott számla értékét a számlát befogadó egyéni, illetve társas vállalkozás költségként elszámolhassa.

A 7-es adószám problematikái (jövedelem kiegészítés)…

A 7-es adószámú kézműves jellemzően kicsi értékesítési volumennel, kiegészítő, vagy rosszabb esetben kizárólagos jövedelmének legalizálására használja a 7-es adószámot, mivel nincs más lehetőség a semmi és a vállalkozóvá válás között. Vállalkozóvá válni nem tud, mert "Az az őstermelői, kiegészítő tevékenységet végző természetes személy, aki az alap- és kiegészítő jövedelmeit tekintve nem éri el a létminimum (összjövedelem/fő) és termelése önköltségét fedező összeget, az létfenntartása veszélyeztetése nélkül nem képes a közteherviselésre.

7-es adószámmal működni viszont kockázatos a dolog, mert:

„üzletszerűen (ellenérték fejében, nyereség-és vagyonszerzés céljából, rendszeresen folytatott termelő vagy szolgáltató tevékenység) végzett önálló tevékenységhez ki kell váltani

az egyéni vállalkozói engedélyt, az egyéni vállalkozóról és az egyéni cégről szóló, 2009. évi CXV. törvény szerint."

A rendszeresség nincs definiálva, kizárólag az ellenőrző hivatal jóindulatán múlik, mit tekint annak. Ezt a NAV-nál is megerősítették szóban.

A jogszabály szerint a 7-es adószám nem rendszeres és szellemi tevékenységre használható, mint pl: óraadó tanár, előadó művész, ingatlan bérbeadás, adótanácsadás, ügynöki tevékenység.

Ha mégis vállalja a kézműves a kockázatot, akkor a következő gondokkal kell szembenézzen:

— ha kézműves alkotást értékesít pl. 1000 Ft-ért, nyugtát állít ki róla és 1000 Ft után fizeti a fizetni valókat. (ez még rendben is lenne)
— ha a kistermelő, vendégasztal szolgáltató kézműves foglalkozást tart és számlát ad 1000 Ft-ról, akkor nyilatkoznia kell a ktg hányadról és az szja-ról, a kifizető levon tőle 16% szja-t, 10% nyugdíjat, 7 % egbizt-ot, ha van 36 órát meghaladó munkaviszonya, akkor 4%-ot. A kifizető ezen kívül fizet még 27% szochót. Igazolást ad a számlaadónak, havonta adatot szolgáltat a NAV-nak.
— ha nem magánszemélynek ad el portékát, kiállít 1000 Ft-ról számlát, nyilatkozik szja-ról, ktg hányadról, adóelőleget vonnak tőle, így, bár a számlán 1000 Ft szerepel, de csak (1000 - ktg) x 0,84 Ft-ot kap kézbe. A kifizető fizet még utána 27% szochót az adóelőleg-alap számításba vett értékére, de ez esetben nem kell járulékokat vonni tőle. Azt majd a kézműves számolja ki és fizeti be. Minden ilyen számláról a vásárlónak (cég, intézmény) havonta bevallást kell nyújtani a NAV-nak.
— egyes intézmények (állami, önkormányzat?)- tudomásom szerint - 1000 Ft-ért vásárol portékát, de nekik nem kell nyilatkoztatni, levonni stb.

Ezek után a 7-es adószámos számlagubanccal a kézműves a tapasztalatok szerint rendre elesik a viszonteladóktól, foglalkozástartástól, megrendelésektől, sőt még a könyvelője sem akarja vállalni a buktatókkal teli munkát. Ha jobb híján vásárban próbálna jövedelemre szert tenni, akkor meg ott a rendszeres jövedelemszerző tevékenység veszélye.

Azaz: vásárbani értékesítésre nem lehet(ne) használni, viszonteladói értékesítésre bonyolult és a viszonteladók is kerülik, céges megrendelésre szintén. Marad a magánszemélynek háztól való eladás, ami oly elenyésző, hogy ez nem fogja sem a vidéket, sem a népművészetet fejleszteni. Tehát jelenleg a szabályok olyanok, amik ellehetetlenítik a tárgyalkotó népművészetet, a termelői, hagyományőrző szolgáltatásokat, így az elsorvad.

Az a tapasztalat, hogy visszaadják a 7-es adószámot és nem alkotnak (max hobbiból maguknak), vagy valamely családtag nevében számláznak, ha van rá lehetőség. Ez néha megtehető, de rendszert nem lehet belőle csinálni, tehát hosszabb távon ez sem segít.

Néhány esetben az is előfordult, hogy a kézműves, hogy tevékenységét legalizálja miután a vállalkozói igazolványát visszaadta, a NAV-tól kért úgynevezett 7-es adószámot,(adószámos magánszemély) de azt megtagadták, hogy az a kért tevékenységre nem adható ki, az ilyen intézkedéssekkel a tisztességes kézműves embereket bekényszerítenek a feketegazdaságba.

A jelenleg ha nem magánszemélynek történik az értékesítés a kifizetőt komoly adminisztráció terheli, neki kell külön-külön nyilvántartani és levonni a számlából az járulékokat és az SZJA t és a NAV felé bevallani / 10%nyugdij, 3% PEB, a 4% TEB és a 1.5 munkaerő piaci járulékot és a felbruttósított összeg után a 16% .

Munkáltatói közteherként a vásárolt termék vagy szolgáltatás után meg kell, hogy fizesse a 27% szociális hozzájárulási adót és a 1.5% szakképzési hozzájárulást./ ez csak évi 600.000,- Ft felett igaz!

Ilyen bürokrácia után kétszer is fontolóra veszi vásároljon e terméket, vagy szolgáltatást népi kézművestől. Az ide vonatkozó jogszabály:

Az Szja-tv. 3§-ának 30. pontja szerint ingó vagyontárgynak minősül az ingatlannak nem minősülő dolog.

Az Szja-tv. 58.§-ának (2) bekezdése szerint ingó vagyontárgy átruházásából származó bevételminden olyan bevétel, amelyet a magánszemély az átruházásra tekintettel megszerez, ilyennek minősül különösen az eladási ár, tehát cég és az adószámos magánszemély között megvalósult áruvásárlás, áruértékesítés tekintetében az Szja-tv. ingó vagyontárgy átruházásából származó jövedelemre irányadó szabályait kell figyelembe venni, mint ilyen elkülönülten adózó jövedelemnek minősül, amely után az adót a magánszemélynek kell az adóbevallásában megállapítani, és az adóbevallás benyújtására előírt határidőig megfizetni. Amennyiben az értékesítés gazdasági tevékenység 3§ 46.pont keretében történik, a megállapított jövedelem önálló tevékenységből származó jövedelemnek minősül, ezzel azonban nem a jövedelem megállapításának módja változik, hanem annak adóztatása, a magánszemély ez esetben sem köteles negyedévente adóelőleget fizetnie, elegendő a személyi jövedelemadót az 53-as nyomtatványon bevallani, majd határidőre megfizetni. Mindezt azonban csak 600.000,-Ft összeghatárig teheti meg, eddig az összeghatárig nincs évközben tenni valója, ez összeghatár felett a fejezet elején jelzett fizetési kötelezettség terheli.

Az értékesítőnek minden esetben nyilatkoznia kell, hogy ezt az összeghatárt nem lépte át. A kifizető bizonytalan, nem ismeri az idevonatkozó jogszabályt inkább elutasítja az adószámos magánszemélyt.

Vannak áfa mentes tevékenységeink (államilag elismert fazekas képzés és népi játszóházvezetői tanfolyam) és vannak ÁFA köteles tevékenységeink (pl. egyéb csoportos foglalkozások: szakkör, tanóra kiegészítő foglalkozás, szakkönyv-és alapanyag árusítás stb.). (Erre vonatkozólag kért a Dr. Kresz Mária Alapítvány (Fazekas Központ) NAV-tól állásfoglalást is, ami sajnos nem hozott pozitív változást. EREDMÉNYE? TARTALMA?)

A zsűrizett alkotások ÁFA-mentessége nem hatékony, a kézművesek körében szerintem nagyon kevesen tartoznak ÁFA-körbe.

Áfa törvény 85 § N bekezdésének NAV általi értelmezése.

Javaslat: A NITT zsűri-szám nem az alkotót, a tárgyat minősíti, tehát a tárgy részesülhet ÁFA mentességben független hogy annak előállítója egyéni, vagy közösségi alkotó.

A tevékenység lehet adómentes, a tárgy maga nem. A vonatkozó paragrafust kell az Áfa tv-ben javítani!

Javaslat: a tevékenység közérdekű jellegére tekintettel mentes az adó alól az n./ pont szerint: a zsűrizett népi iparművészeti termékek előállítása és a piacra jutása, az előállítás képzése közérdek. A népművészeti, népi iparművészeti és iparművészeti termékek kiállításának, vásárának és bemutatójának szervezése, rendezése valamint a tájbolt/szakbolt, házi értékesítés és az ahhoz szorosan kapcsolódó, jogszabály által meghatározott minősítés szerint zsűri számmal ellátott, egyedi meghatározott példányszámban, nem ipari gyártástechnológiával előállított népművészeti, népi iparművészeti és iparművészeti termék értékesítése, amelyet közszolgáltató vagy népi iparművész minősítéssel rendelkező személy, szervezet ilyen minőségében teljesít.

A népművészeti szövetkezetet a profitorientált vállalkozásokhoz sorolják. A Szövetkezeti Trv. nem alkalmas a tagsági termékek piacrasegítésére adójogi és számviteli problémák miatt.

A tag áfa mentes értékesítését a Szövetkezet nem viheti tovább, mint jogi forma. Az együttes értékesítés is csak számlaképes tagság vehet igénybe, de elveszítve az egyéni kedvezményeit.

Javaslat:

Kitűnő minta lehet a speciális német polgári jogi társulás, a gazdasági ügyviteli egyesület. Az egyesület működésének lelke az ú.n. „átfutó számlán" történő könyvelés, mely szerint a gazdálkodásból származó bevétel és költség nem az egyesület, hanem az egyesületi tag számláján jelennek meg. (Ehhez talán a hazai számviteli törvényt is módosítani kell.) Az átfutó számlán történő könyvelés igen sok előnnyel jár. A társulás átlátható, a termék árbevétele rögtön a tag számlájára kerül. Továbbá a társulás rezsije igen alacsony, hiszen nincs eltartandó „vízfej", a társulás lényegében véve csak könyvel, értékesít és beszerez. Mivel a társulásnak gazdálkodásból sem bevétele, sem költsége nincs, a nyeresége nulla, így a társasági adófizetés alól automatikusan mentesül, azaz non-profit elvű. A tagok pedig az ágazati kedvezmények szerint adóznak. Ha a tagok egymásnak nyújtanak szolgáltatást, az forgalmi adó mentes, mivel egy vállalkozáson belül nincs forgalmi adó fizetési kötelezettség. Ez azon tagok számára fontos körülmény, akik nem tartoznak az ÁFA-körbe. Végül megemlítendő, hogy a közösség a többi vállalkozóhoz képest kétszeres mértékű géptámogatásra jogosult. (Ez esetben a gép a társulás tulajdonává válik.) A társulás működési költségeit az általa közvetített szolgáltatások után szedett díjból fedezi. Végül meg kell említeni azt is, hogy a gazdasági ügyviteli egyesület csődbe sem mehet, hiszen mint non-profit gazdálkodó, nem kerülhet veszteséges pozícióba.

A társulás lehetséges feladatai:

- segítségnyújtás a tagok éves tervének elkészítéséhez, valamint a támogatási kérelmek begyűjtése;
- anyagbeszerzés a tag nevében és számlájára (a nagy tételben történő vásárlás olcsóbb);
- közös értékesítés (piacképes tétel) a tag nevében és számlájára;
- az egymásnak nyújtott szolgáltatás költségének nyilvántartása;
- beruházások nyilvántartása tagonként;
- közösségi géppark működtetése;

— adótanácsadás és ügyintézés;
— közreműködés a földhivatali nyilvántartások rendezésében;
— havi elszámolás tagok felé; valamint
— évente közgyűlés szervezése.

A Népi Iparművészeti Vásárokon történő értékesítés esetén több esetben a közterületen történő árusítás szabályai szerint történik az ellenőrzés a népművészeket összetévesztik a vattacukor árusokkal, 210/2009.(IX.29) Kormány rendelet 24§ (1) bekezdés, a 2005.évi CLXIV törvény 3 § (1) bekezdés szerint a rendezvény megkezdése előtt 3 munkanappal a tevékenységet be kell jelenteni az illetékes jegyzőnél, minden esetben új vásárlók könyvet kell vásárolni és alkalmanként 3.000,-Ft illetékbélyeget kell leróni a hitelesítésért, ez a törvény betarthatatlan, mivel 3 nappal előtte nem biztos, hogy mindenki külön több száz kilométerről fel tud utazni mondjuk Budapestre, vagy ha felutazott és nem mehet fel az ügyintézőhöz, mert már sok ügyfél várakozik, a következő napon pedig nincs ügyfélfogadás és az előre történő bejelentés szabályait már meg is sértettük, így fordulhatott elő, hogy a 2012. évi Vörösmarty téri Karácsonyi Vásáron a résztvevők 95 %-át megbüntette az V. kerületi Szabálysértési hatóság 20.000-tól 50.000,-Ff-ig terjedően, amit fellebbezést követően a Pesti Központi Kerületi Bíróság két hónap multán elengedett.

Megoldás: Piacon, vásáron történő értékesítés esetén NEM KELL a kereskedelmi tev. helye szerint jegyző engedélye, igazolása! Lásd. 210/2009. 2§.a.) Egyszer kell a tev. Kezdetén a helyi jegyzőtől egy igazolás.

Nem kell a rendezvény megkezdése előtt (nincs ilyen a 24. § (1)-ben) bejelenteni 3 munkanappal! Külön engedélyről az 57/2010 rendelkezik, de a kistermelők és nem élelmiszerek nem tartoznak bele.

Nem kell vásárlók könyve! Nem üzletben (üzleten kívüli) folytatott ker. tev.!

12. § (1) Közterületi értékesítés keretében - a (2) bekezdésben meghatározott eltéréssel - az 5. mellékletben meghatározott termékek forgalmazhatóak.

(2) Közterületi értékesítés keretében a húsvéti, karácsonyi és szilveszteri ünnepeken, valamint évente egy alkalommal, kizárólag az adott ünnepen és az azt megelőző 20 napban, az 5. mellékletben meghatározott termékeken túl az adott ünneppel, illetve az adott alkalomhoz kapcsolódó helyi hagyománnyal összefüggő termékek, továbbá nemesfémből készült ékszerek, díszműáruk és egyéb tárgyak forgalmazhatók.

A 2005.évi CLXIV.tv. a kereskedelmi tevékenységről szól.

A népi kézművesre ez a szabály vonatkozik, ha napi nyitvatartási időben, napi rendszerességgel értékesíti termékét még akkor is ha naponta csak egy vevője van. Mivel ellenérték fejében értékesíti a terméket ez kereskedelemnek minősül, és ez a törvény vonatkozik rá. Bizonyos termékek (felsorolni!) értékesítése még a kereskedői szakképesítést és pénztárgép üzembe helyezését és vásárlók könyvét ir elő a bejelentési kötelezettség mellett.

Csak ezeknél kell: 210/2009: 3. melléklet:

3. melléklet a 210/2009. (IX. 29.) Korm. rendelethez

A kizárólag üzletben forgalmazható termékek

1. dohánytermékek;

2. a kémiai biztonságról szóló törvény szerinti veszélyes anyagok és készítmények;

3. az egyes festékek, lakkok és járművek javító fényezésére szolgáló termékek szerves oldószer tartalmának szabályozásáról szóló kormányrendelet hatálya alá tartozó termékek;

4. állatgyógyászati készítmények és hatóanyagaik;

5. fegyver, l_szer, robbanó- és robbantószer, gázspray, pirotechnikai termék, a polgári célú pirotechnikai tevékenységek felügyeletér_l szóló kormányrendelet szerinti játékos pirotechnikai termékek, valamint a kis és a közepes tűzijáték termékek kivételével, az ott meghatározott feltételekkel;

6. növényvédőszerek és hatóanyagaik;

7. nem veszélyes hulladék;

8. „A" és „B" tűzveszélyességi osztályba sorolt anyag, kivéve a Jöt. szerinti tüzelőolaj, propán vagy propán-bután gáz és az üzemanyag.

Foglalkoztatáspolitikai problémák, javaslatok

A vidéken gazdasági és társadalmi probléma is az elöregedés, és a fiatalok elvándorlása. Ez hangsúlyosan jelenik meg problémaként a kézműves hagyományokat, amúgy az állami feladatot is átvállaló alkotók viszonylatában.

A munkahelyvédelmi akciótervben foglaltak megvalósítása érdekében szükséges egyes törvények módosításáról" szóló törvényjavaslat 4.§-ában tervezett 25 éves korhatárhoz kötött kedvezmény eredményeként a munkáltató abban lesz érdekelt, hogy az aktuális korhatár kedvezménynek megfelelő fiatalabb korosztályból újraválasztva olcsóbb és alacsonyabb szakképzettségű munkaerőt vegyen fel. Ehhez az elváráshoz igazodva a fiatal munkavállaló nem lesz ösztönözve 18 és 25 éves kora között továbbtanulásra, magasabb szintű szaktudás megszerzésére.

Javasoljuk, hogy a T/7955. számú „a munkahelyvédelmi akciótervben foglaltak megvalósítása érdekében szükséges egyes törvények módosításáról" szóló törvényjavaslat 4.§-ában a 25 év alatti, és az 55 év feletti foglalkoztatott után igénybe vehető adókedvezmény javaslat tekintetében módosítsák a kedvezmény igénybevehetőségének határait. Javasoljuk, hogy a kedvezmény igénybe vehető legyen (a 25 év alatti korosztály helyett) az iskola (bármelyik legmagasabb végzettség) befejezését követő 3.-5. évet megelőző életkorban lévő foglalkoztatott után. Az 55 helyett 50 éves korhatárt javasolunk bevezetni a járulékfizetési kedvezmény igénybevételének tekintetében. A felső korhatár 50 évre módosítását azért tarjuk indokoltnak, mert a 800/2008/EK bizottsági rendelet 2. cikk 18. pontja alapján hátrányos helyzetű munkavállalónak az 50 év feletti személy tekintendő. Véleményünk szerint ezt a hazai munkaerő piaci tapasztalatok is alátámasztják.

NGM válasz: az 55 év kedvezményre jogosító korhatár 50 évre csökkentése hozzávetőleg félmillió fővel növelné a kedvezményezett kört, amely jelenleg nem vállalható.

Támogatáspolitika

Ne a pályázó besorolása, hanem a pályázati téma, a cél döntse el a támogatás intenzitását. A vidékfejlesztés alapvetően a falvakat támogatja, egy kisváros civil szervezeteként eleve nem is pályázhatunk- tevékenységünk ugyanakkor abszolút a „vidék" kultúrájának megőrzése, fejlesztése- lehet-e ezen változtatni?

Megoldás: Fejes István, LEADER tervezés EMVA…

„További javaslat a 30 e fő alatti kisvárosok bevonása a vidékfejlesztési programba, hiszen tapasztaljuk, hogy sok esetben például egy kisvárosi vállalkozás és egy falusi vállalkozás között minimális különbségek vannak (ellentétben egy nagyvárosi vállalkozással), mégsem tudunk azonos fejlődési lehetőségeket adni a vidéki kisvárosok lakóinak, mert a jelenlegi vidékfejlesztési pályázatok nagy részéből kizárjuk őket. "

EMVA: COM(2011) 627 AZ EURÓPAI PARLAMENT ÉS A TANÁCS RENDELETE az Európai Mezőgazdasági Vidékfejlesztési Alapból (EMVA) nyújtandó vidékfejlesztési támogatásról

Javaslat kiaknázni a EU-s lehetőségeket:

„Ösztönözni kell a mezőgazdaság, a vidéki térségekben folytatott fenntartható és felelősségteljes idegenforgalmi tevékenységek előmozdításán alapuló vidéki turizmus, valamint a természeti és a kulturális örökség területét egyidejűleg felölelő projekteket, továbbá a megújuló energiaforrások terén végrehajtandó beruházásokat."

„Lehetővé kell tenni, hogy az egyetlen gazdasági szereplő által végrehajtott projektek is finanszírozhatók legyenek ezen intézkedés keretében, azzal a feltétellel, hogy az adott gazdasági szereplő az így elért eredményeket közzéteszi, megvalósítva ezáltal az új gyakorlatok, folyamatok vagy termékek terjesztésének célját.

Az együttműködés típusok szélesebb skálájának és a kedvezményezettek kisebb és nagyobb gazdasági szereplőket egyaránt magában foglaló, szélesebb körének támogatása hozzájárulhat a vidékfejlesztési politika célkitűzéseinek teljesítéséhez.

A kis gazdasági szereplők számára a közös munkafolyamatok szervezéséhez és az eszközök és erőforrások megosztásához nyújtott támogatás révén lehetővé kell tenni e gazdasági szereplők számára, hogy kis méretük ellenére gazdaságilag életképesek legyenek. Az ellátási lánc szereplői közötti horizontális és vertikális együttműködéshez, valamint a helyi kontextusban megvalósítandó promóciós tevékenységekhez nyújtott támogatásnak elő kell mozdítania a rövid ellátási láncok, a helyi piacok és a helyi élelmiszerláncok gazdaságilag ésszerű fejlődését.

Indokolt úgy rendelkezni, hogy ezeken a különböző területeken a támogatás nyújtása különböző formákban történjék. A klaszterek és a hálózatok különösen nagy jelentőséggel bírnak a szakértelem megosztása, valamint az új és specializált szakértelem, szolgáltatások és termékek létrehozása szempontjából. A LEADER megközelítés keretében létrejövő partnerségektől és stratégiáktól eltérően ezeket a partnerségeket és stratégiákat egyetlen ágazatra és/vagy viszonylag specifikus fejlesztési célokra – ideértve a fent említetteket is – lehetne korlátozni. Indokolt továbbá, hogy szakmaközi szervezetek is támogathatók legyenek ezen intézkedés keretében. A támogatás időtartamát célszerű hét évre korlátozni;

Meg kell határozni bizonyos közös, valamennyi beruházásra érvényes szabályokat. E közös szabályoknak meg kell határozniuk a beruházási kiadásnak tekinthető kiadástípusokat, és biztosítaniuk kell, hogy csak olyan beruházások részesüljenek támogatásban, amelyek új értéket teremtenek a mezőgazdaságban. Annak érdekében, hogy figyelembe lehessen venni az egyes konkrét beruházástípusokhoz – például a használt berendezések vásárlásához vagy az egyszerű pótló beruházásokhoz – kapcsolódó sajátosságokat, gondoskodva egyszersmind az EMVA-ból származó források hatékony felhasználásáról is.

20. cikk

A mezőgazdasági üzemek és a vállalkozások fejlesztése

1. Az ezen intézkedés keretében nyújtott támogatás a következőkre terjed ki:

(a) a vállalkozás beindításához nyújtott támogatás:

ii. vidéki térségekben folytatandó nem mezőgazdasági tevékenységekhez;

A támogatás azon mezőgazdasági termelőknek, illetve a mezőgazdasági háztartás azon tagjainak ítélhető oda, akik tevékenységi körüket nem mezőgazdasági tevékenységekkel bővítik; a szóban forgó támogatásban részesülhetnek ezenkívül a vidéki térségekben működő nem mezőgazdasági mikro-, kis- és középvállalkozások is.

(b) nem mezőgazdasági tevékenységekre irányuló beruházások;

A támogatás a vidéki térségekben működő nem mezőgazdasági mikro-, kis- és középvállalkozásoknak, valamint mezőgazdasági termelőknek és mezőgazdasági háztartások tagjainak ítélhető oda.

A mezőgazdasági munkavállalók kivételével bármely természetes vagy jogi személy, illetve természetes vagy jogi személyek bármely csoportja mezőgazdasági háztartás tagjának minősülhet, a nemzeti jog által a csoport és annak tagjai számára biztosított jogállástól függetlenül. Amennyiben a mezőgazdasági háztartás valamely tagja jogi személy vagy jogi személyek csoportja, az adott tagnak a támogatás kérelmezésének időpontjában mezőgazdasági tevékenységet kell folytatnia a mezőgazdasági üzemben.

„Mikro-, kis- és középvállalkozások (a továbbiakban: kkv-k)”: a 2003/361/EK bizottsági ajánlás25 szerinti mikro-, kis- és középvállalkozások;

(2003/361/EK: a vállalkozás „gazdálkodó tevékenységet folytató jogalany, jogi formájától függetlenül” Ily módon a rendszeres gazdasági tevékenységet folytató önfoglalkoztatók, családi vállalkozások, személyegyesítő társaságok és társulások tekinthetők vállalkozásoknak. A mikro-, kis es középvállalkozások kategóriája olyan vállalkozásokból áll, amelyek 250 főnél kevesebbet foglalkoztatnak, es vagy eves forgalmuk nem haladja meg az 50 millió eurót, vagy éves mérlegfőösszegük nem haladja meg a 43 millió eurót. A kisvállalkozások olyan vállalkozások, amelyek 50 főnél kevesebb személyt foglalkoztatnak, és amelyek éves forgalma vagy éves mérlegfőösszege nem haladja meg a 10 millió eurót. A mikrovállalkozások olyan vállalkozások, amelyek 10 főnél kevesebb embert foglalkoztatnak, s amelyek éves forgalma vagy éves mérlegfőösszege nem haladja meg a 2 millió eurót. Létszám: éves munkaerőegysegben (EME)

TEMATIKUS ALPROGRAMKÉNT, magasabb támogatási intenzitással: „rövid ellátási lánc”: az együttműködés, a helyi gazdasági fejlesztés, valamint a termelők és a fogyasztók

közötti szoros földrajzi és társadalmi kapcsolatok iránt elkötelezett, korlátozott számú gazdasági szereplő által alkotott ellátási lánc;

36. cikk

Együttműködés

(a) együttműködésre irányuló megközelítések az uniós mezőgazdaság, élelmiszerlánc és erdészeti ágazat különböző szereplői, valamint egyéb olyan szereplők – többek között szakmaközi szervezetek – között, akik, hozzájárulnak a vidékfejlesztési politika célkitűzéseinek és prioritásainak megvalósításához;

(b) klaszterek és hálózatok kiépítése;

(a) kísérleti projektek;

(b) új termékek, gyakorlatok, folyamatok és technológiák kifejlesztése a mezőgazdasági, az élelmiszer-ipari és az erdészeti ágazatban;

(c) kis gazdasági szereplők között a közös munkafolyamatok megszervezése, illetve az eszközök és a források megosztása terén folytatott együttműködés;

(d) horizontális és vertikális együttműködés az ellátási lánc szereplői között a rövid ellátási láncok és a helyi piacok támogatására szolgáló logisztikai platformok létrehozása érdekében;

(e) a rövid ellátási láncok és a helyi piacok fejlesztésével kapcsolatos, helyi kontextusban végrehajtott promóciós tevékenységek;

(f) az éghajlatváltozás mérséklése vagy az ahhoz való alkalmazkodás céljából végrehajtott közös fellépések;

(g) környezetvédelmi projektekre és alkalmazásban lévő környezetvédelmi gyakorlatokra irányuló kollektív megközelítések;

(h) horizontális és vertikális együttműködés az ellátási lánc szereplői között az élelmiszer- és az energiatermelésben, valamint az ipari folyamatokban való felhasználásra szánt biomassza fenntartható termelése terén;

A munkavégzés, áruk, szolgáltatások, földterület, illetve ingatlan formájában nyújtott természetbeni hozzájárulások, amelyek esetében nem történt számlákkal vagy azokkal azonos bizonyító erejű dokumentumokkal alátámasztott készpénzes fizetés, támogathatóak lehetnek, feltéve, hogy a(z) [CSF/2012]/EU rendelet 59. cikkében foglalt feltételek teljesülnek.

Szakmai jogi problémák

a.) Gyermekjáték (38/2011. (X. 5.) NGM rendelet a gyermekjátékok biztonságáról)

A rendelet hatálya alól ki kell venni a kézműves termékeket. Azokra egy a kistermelői rendelethez hasonló könnyített jogszabály szükséges.

b.) A játékgyártás (bármilyen) a 358/2008-as rendelet szerint TELEPPHELY bejelentés köteles!

A rendelet hatálya alól ki kell venni a kézműves mikrovállalkozásokat.

Szappangyártók…: (40/2001. (XI. 23.) EüM rendelet a kozmetikai termékek biztonságosságáról, gyártási, forgalmazási feltételeiről és közegészségügyi ellenőrzéséről)

A rendelet hatálya alól ki kell venni a kézműves termékekekt. Azokra egy a kistermelői rendelethez hasonló könnyített jogszabály szükséges.

3.) gyógynövényes termékek:10/1987. (VIII. 19.) EüM rendelet a gyógyszernek nem minősülő gyógyhatású anyagok és készítmények nyilvántartásáról és forgalomba hozataláról1

Az Európai Parlament és a Tanács 2004/24/EK irányelve (2004. március 31.)

az emberi felhasználásra szánt gyógyszerek közösségi kódexéről szóló 2001/83/EK irányelvnek a hagyományos növényi gyógyszerek tekintetében történő módosításáról.

Ez az EU-s jog csak a 2001/83/EK rendeletet pontjait módosítja, HATÁLYÁT nem! Márpedig a 2001/83/EK rendeletet hatálya szerint (II. Cím 2.cikk) Ennek az irányelvnek a rendelkezéseit a tagállamokban történő forgalmazásra szánt, iparilag előállított, emberi felhasználásra szánt gyógyszerekre kell alkalmazni. (This Directive shall apply to medicinal products for human use intended to be placed on the market in Member States and either prepared industrially or manufactured by a method involving an industrial process.)

A 10/1987. (VIII. 19.) EüM rendelet hatálya alól ki kell venni a kézműves termékeket. Azokra egy a kistermelői rendelethez hasonló könnyített jogszabály szükséges.

A hagyomány által már biztonságát bizonyított magánlakóházi, kézműves termékek (külső és belső használatú) kerülhessenek ki a hazai életszerűtlen, Egészségügyi hatósági engedélyeztetési és dokumentáció eljárása alól (EU-s hivatkozási jog hiányában), és vidékfejlesztési, kistermelői, kézműves szabályozás alá kerülhessenek, hivatkozva a 852/2004 EK rendeletre és annak II. melléklet III. fejezetére, illetve más tagországi példákra. Ezen biztonságos termékek, és kisléptékű termékelőállítás, értékesítés esetén hatályát vesztené (csak az ipari előállítás esetén maradna hatályban) a 10/1987. (VIII. 19.) EüM rendelet

ESETTANULMÁNYOK:

a vizsgálat állami intézménynél 20-40000 Ft, magánlaborokban ennek a többszöröse.

OÉTI bejelentés: egyszer 28 000 Ft-ot, amiért átnézték a termékinformációs dokumentációt, és 12 000 Ft-ot az OÉTI számért.

Önkormányzati bejelentés (kozmetikumok gyártása és csomagolása bejelentés köteles tevékenység): 4400 Ft illetékköteles.

Dél-Alföld:

OÉTI, ÁNTSZ kívánalmak, nincs erőm belefogni, illetve félúton feladni az egészet a teljesíthetetlenségek okán, amikor már anyagilag is belemásztam esetleg.

Vannak hasonló sorsú szappanos, kencés ismerőseim, őket is az engedélyeztetés anyagi része akadályozza leginkább.

Gyógynövényes, drogista kereskedői okj-s végzettségem van, őstermelői igazolványom, utána jártam, milyen folyamaton kell végigverekednem magam, hogy a termékeimet forgalmazhassam, már az első két levél után feladtam. Magam termelem, a bio gyógynövényeimet, ill. teremnek is maguktól, mivel önellátásra szervezzük a tanyánkat, a lehetséges legegyszerűbb anyagokat szeretném használni, ez egy nagyon nehéz terep, mert minden alapanyagot nem tudok megtermelni, még pl. méhviasz, fenyőgyantát, lanolinunk, nincs, és a

szőlőmagolajat is veszem, disznózsírt a szomszédtól veszem, engedélyezési folyamatot szörnyű még olvasni is.

A mézeskalács készítők ajándéktárgyat értékesítenek. (nem kistermelő, mert nem a saját termelte alapanyagból állít elő terméket) élelmiszeripari vállalkozókénti terheket és az ÜZEM létrehozást nem bírja el.

Javaslat a kézművesek MAGÁNLAKÓHÁZI előállítás engedélyezése, üzlet és üzem kötelem nélkül.

A 358/2008. Kormányrendelet foglalkozik a tevékenység bejelentése és a telepengedélyezési eljárás szabályozásáról. A korábbi többször módosított 80/1999(VI:11) Kormányrendelet helyett már valamivel kedvezőbb.

Ez a kormányrendelet feltehetően a nagy ipari üzemek létesítésére vonatkozik, felsorolja a tevékenységeket, a folyamatos enyhítés ellenére tartalmaz anomáliákat.

Szerencsére a hímző és csipkeverő műhely esetében nincs semmi kötelezettség.

Bizonyos tevékenység bejelentés köteles az illetékes jegyzőnél, ilyenek pl.: a háztartási kerámia gyártása, a textilszövés, egyéb fa, parafatermék és fonott áru gyártása.

Telephelyengedély köteles többek k között: a fémmegmunkálás, a szőnyeggyártás, a nemesfémgyártás, pl.: ha valaki nem csak textilt sző, hanem szőnyeget is rá a telephely engedélyezési eljárás vár.

A jogalkalmazót a törvény betűje érdekli, nem az, hogy nem gyárat szeretne az illető indítani csak egy műhelyt.

A telephely engedélyezési eljárás bonyolult, szükségesek hozzá a következő szakvélemények:

- Építésügyi használatbavételi engedély
- Közegészségügyi szakvélemény
- Környezethatósági szakhatósági engedély
- Rendőrhatósági hozzájárulás
- Tűzvédelmi szakhatósági hozzájárulás
- Vízügyi szakhatósági hozzájárulás
- Tűzvédelmi érintésvédelmi jegyzőkönyv
- Érintésvédelmi jegyzőkönyv
- Villámvédelmi szakhatósági szakvélemény
- Munkavédelmi állásfoglalás
- Zajmérési szakvélemény

Ez egy hosszú folyamat és nem utolsó sorban 500.000,-Ft és 1,200.000-Ft közzé tehető az ára, ami egy akármilyen jól működő kézműves vállalkozás számára is megfizethetetlen.

Ez egy hosszú folyamat és nem utolsó sorban 500.000,-Ft és 1,200.000-Ft közzé tehető az ára, ami egy akármilyen jól működő kézműves vállalkozás számára is megfizethetetlen.

Javaslat a 358/2008. Kormányrendelet hatálya alól kivenni a kistermelői, háztáji, kézműves mikrovállalkozásokat (pozitív lista, ha kell)

Módosítás hivatkozási alapja a 852/2004 EK rendelet II. melléklete III. fejezete (Mozgó és/vagy ideiglenes előállító- és forgalmazó helyekre – mint pl. sátrak, árusítóhelyek, mozgó-

árusok járművei – elsődlegesen magánlakóházként használt, de forgalomba hozatal céljából élelmiszerek rendszeres készítésére használt helyiségekre, valamint árusító automatákra vonatkozó követelmények) alapján az élelmiszerekre (eü. Szempontból kockázatosabb, mint a szőnyeg) is lehetővé tesz az EU:

COM 2000/438 Európai Uniós közlemény, mely a rugalmasság elvének rögzítése mellett a helyi piacot kiszolgáló, kis kapacitású feldolgozókra vonatkozóan kinyilvánítja, hogy azoknak nem szükséges az élelmiszer-előállító helyekre vonatkozó valamennyi előírásnak megfelelniük, de a rájuk vonatkozó speciális szabályok nem veszélyeztethetik az élelmiszer-biztonságot.

852/2004 EK az élelmiszer-higiéniáról:

9. preambulum: A közösségi szabályokat nem kell alkalmazni sem a magáncélú házi felhasználásra szánt elsődleges termelésre, sem pedig a magáncélú házi fogyasztást célzó házi élelmiszerkészítésre, kezelésre vagy tárolásra. Ezenkívül azokat csak a vállalkozásokra kellene alkalmazni, amelyek fogalma feltételezi a tevékenységek bizonyos folyamatosságát, valamint a szervezettség bizonyos fokát.

„10. preambulum: „Abban az esetben azonban, ha az alaptermékeket az azokat előállító élelmiszer-ipari vállalkozó kis mennyiségben közvetlenül a végső felhasználónak vagy a helyi kiskereskedelmi egységnek szállítja, helyénvaló a közegészségügyet a nemzeti joggal védeni, különösen a termelő és a fogyasztó szoros kapcsolata miatt…”

16. preambulum: „A rugalmasság alkalmas arra, hogy lehetővé tegye a hagyományos módszerek folyamatos használatát az élelmiszerek termelésének, feldolgozásának vagy forgalmazásának bármely szakaszában, valamint a létesítmények szerkezeti követelményeivel kapcsolatban (…)”

Az általánosan előírt higiéniai szabályok nemzeti kiigazítását lehetővé teszi a rendelet 852/2004. EK 13. cikk (3) bekezdése, amely nemzeti szabályozás céljaként a (4) bekezdés a hagyományos módszerek folyamatos használatának lehetővé tételét az élelmiszer, előállításának, feldolgozásának vagy forgalmazásának bármely szakaszában

A HACCP (kritikus szabályozási pontok) elveken alapuló eljárás bevezetésére és fenntartására irányuló követelményt a 852/2004/EK rendelet preambulumának (15) bekezdése írja elő:

„(15) A HACCP-re vonatkozó követelményeknek figyelembe kell venniük a Codex Alimentarius-ban szereplő alapelveket. Megfelelő rugalmasságot kell biztosítaniuk, hogy minden helyzetben alkalmazhatóak legyenek, a kisvállalkozásokat is beleértve. Különösen azt szükséges felismerni, hogy bizonyos élelmiszer-ipari vállalkozásokban nem lehetséges a kritikus szabályozási pontok meghatározása, és egyes esetekben a helyes higiéniai gyakorlat a kritikus szabályozási pontok felügyeletének helyébe léphet. A „kritikus határértékek" megállapításának követelménye ehhez hasonlóan nem jelenti azt, hogy minden esetben számszerű határérték rögzítésére van szükség. Ezen felül a dokumentumok megőrzésére vonatkozó követelménynek megfelelően rugalmasnak kell lennie, hogy ne hárítson indokolatlan terhet a mikrovállalkozásokra.”

A 852/2004 EK rendelet alkalmazására az Európai Bizottság Egészségügyi és Fogyasztóvédelmi Főigazgatósága által kiadott útmutató:

3.8. pontja szerint: (a 9. preambulum alapján) Az olyan műveletek, mint az élelmiszereknek a magánszemélyek által végzett alkalmi kezelése, elkészítése, tárolása és felszolgálása olyan eseményeken, mint templomi, iskolai vagy községi rendezvények nem tartoznak a rendelet hatálya alá. A „vállalkozás" kifejezést az „élelmiszeripari vállalkozás" fogalom meghatározása magában foglalja [az általános élelmiszerjogi jogszabály (178/2002/EK rendelet) 3. cikkének (2) bekezdésével összhangban az „élelmiszeripari vállalkozásnak" „vállalkozásnak" kell lennie]. Olyasvalaki, aki alkalmanként vagy kis volumenben kezel, készít, tárol vagy szolgál fel élelmiszert (pl. templom, iskola vagy községi rendezvények és más olyan helyzetek, mint az egyéni önkéntesek bevonásával szervezett jótékonysági összejövetelek, ahol az élelmiszereket alkalmanként készítik) nem tekinthetők „vállalkozásnak" és ennélfogva azokra nem alkalmazandók a közösségi higiéniai jogszabályok követelményei.

5.2. pontja szerint: „A tagállamokban élelmiszert olyan régóta meglévő hagyományokkal összhangban is gyárthatnak, amelyek már bizonyították biztonságosságukat, annak ellenére, hogy nem mindig vannak teljesen összhangban a rendelet bizonyos technikai követelményeivel. A rendelet elismeri, hogy szükség van az ilyen hagyományos termelési módszerek fenntartására, amelyek Európa kulturális sokszínűségét igazolják, és ilyen módon biztosítják az élelmiszeripari vállalkozások által igényelt rugalmasságot."

Szakképzés, képzés, oktatás, szakkör

Szakmunkástanuló felvétele jelenleg két módon lehetséges

- tanulószerződéssel
- együttműködési megállapodással

A tanulószerződés a gyakorlati oktatási helynek és a tanulónak (törvényes képviselőjének) a gyakorlati képzés céljából megkötött írásos megállapodása.

A tanulószerződés úgy jön létre, hogy a gyakorlati oktatási hely a tanulóval- a beiskolázást megelőzően – tanulószerződést köt. Ennek során írásba kell foglalni azt a megállapodásukat, hogy a képzési idő során milyen feltételek mellett, milyen időtartamban, melyik telephelyen, milyen juttatások biztosításával stb. történik a gyakorlati oktatás.

Megjegyzés: Ez a képzési forma a jövő kívánatos formája, az úgynevezett duális képzési forma. (az elméleti oktatás a szakképző iskolákban, a gyakorlati oktatás üzemekben, vállalkozásoknál, vagy vállalkozóknál történik.

Ki köthet tanulószerződést:

a./ Az a gyakorlati oktatási hely (műhely) aki a tanulószerződés-kötési igényét a tagsága szerinti illetékes gazdasági kamarának- a beiskolázást megelőző év december 31-ig bejelentette, illetve ezt követően a kamara kezdeményezte.

b./ Az a tanuló, aki tanköteles korát /16 év/ betöltötte és az adott szakma előképzettségi és egészségügyi követelményeinek megfelel.

A tanulót megillető pénzbeli juttatások: (Életszerű?)

A kor színvonalán álló termelési és technológiai feltételek, higiéniai követelmények, egészségügyi és munkavédelmi juttatások a tanulókat alanyi jogon illetik meg. Ezen felül kötelező ösztöndíj a vonatkozó tv. szerint.

A tanuló egyéb juttatásai:

- kedvezményes étkeztetés a gyakorlati napokon, ha a munkahelyen az étkezési lehetőség nem biztosított, az étkezési költségekhez hozzá kell járulni, ez nem lehet kevesebb, mint az adómentesen adható összeg.
- Munkaruha, védőruha, egyéni védőeszköz, tisztálkodási eszköz, a tanulót ugyanolyan juttatások illetik meg, mint az azonos munkakörben foglalkoztatott felnőtt dolgozókat. A munkaruha kihordási ideje 2 év, a munkaruha tisztántartása a tanuló kötelessége.
- A biztonságos és egészséges munkafeltételekhez hozzátartozik a tanuló részére megkötött felelősségbiztosítás, mint kötelező juttatás, ez nem azonos az iskolai balesetbiztosítással. Ugyancsak kötelező a tanulókat üzemorvosi ellátásban részesíteni a felnőtt dolgozókkal azonos mértékben és időszakonként. Ez sem azonos az iskolaorvossal.
- Útiköltség térítés is jár a tanulónak akkor, ha a változó munkahely, az évközi és záróvizsgák más-más helyen vannak és az utazását a kedvezményes tanulóbérlettel nem tudja megoldani.

Ezek a juttatások a gyakorlati oktatásban résztvevő tanulók részére – mint kötelező minimum – járnak. Nem zárja ki a jogszabály annak lehetőségét, hogy a tanuló ennél többféle és nagyobb értékű támogatást is kaphasson.

Együttműködési megállapodás:

Ha a szakképző iskola a gyakorlati képzést szervező, de ennek a feltételeivel csak részben rendelkezik és a feltételekről más szakképző iskolával együttműködve sem tud gondoskodni, akkor a gazdálkodó szervezettel kell megállapodnia a gyakorlati képzési feladatok ellátására vonatkozó együttműködésben. A szakképző iskolának ugyancsak együttműködési megállapodást kell kötnie a gazdálkodó szervezettel akkor is, ha a gyakorlati képzést szervező a teljes képzési idő alatt a gazdálkodó szervezet.

A gazdálkodó szervezettnél folyó gyakorlati képzés felügyeletét és a képzésre vonatkozó rendelkezések megtartásának ellenőrzését az illetékes területi gazdasági kamara- a feltételek biztosítása mellett- a szakképző iskola közreműködésével látja el.

Ha a szakképesítés nem tartozik egyik gazdasági kamara hatáskörébe sem, a gyakorlati képzés felügyeletéről a szakképző iskola gondoskodik.

A gyakorlati képzést szerevező eltérő megállapodás hiányában – köteles a gyakorlati képzés követelményeire való felkészítéshez, továbbá a gyakorlati vizsgához szükséges tárgyi eszközöket és a személyi feltételeket biztosítani.

SZABADKAI ANDREA, G. FEKETE ÉVA,
DEBRECZENI JÁNOS, PONGRÁCZ ZOLTÁN

2.3.2 *A közösségi színterek tárgyi és személyi feltételei, tevékenység elemzés, problémafeltárás*

A kézművességhez köthető közösségi színterek kataszterbe rendezése megtörtént, e színterek tárgyi, személyi feltételeinek adottságait és tevékenységüket segítette feltárni a már leírt kérdőíves felmérési módszer. A kérdőívvel az alkotóházakat, iskolákat értük el. A nyitott műhelyek, a műhelygalériák és a speciális gyűjtemények működéséről, nincsenek értékelhető adataink, de mint közösségi színterek, problémáik összeegyeztethetőek az alkotóházaknál tapasztaltakkal. Külön fejezetben elemeztük a közművelődési színterek, a tájházak működésének jellemzőit, valamint a civilszervezeteket.

a./ Alkotóházak

Az előző fejezetben érintettük a népi kézműves alkotóházak létrejöttének körülményeit, több mint 30 évre visszatekintő múltját. Ha az idevezető utat nézzük, ez még régebbre nyúlik vissza, ugyanis a 60 években meginduló „díszítőművészeti mozgalom" (az akkori szóhasználattal élve), majd annak 70-es évekbeli kiszélesedése, a Fiatal Népművészek Stúdiójának megalakulása vezetett el ahhoz a gondolathoz, hogy kellenek olyan helyek, ahol a „tárgyalkotó népművészet" (mai szóhasználattal élve) megfelelő terepet kap a kibontakozásra. Ennek eredményeként széles társadalmi összefogással és felbecsülhetetlen értékű önkéntes munkával épültek fel az első alkotóházak. (Azok a népművészek, alkotók, akik felépítették ezeket a házakat, most kemény pénzt fizetnek a használatáért.)

Működésük, működtetésük akkor az önkormányzatok, vagy önkormányzati intézmények feladata volt, tehát az állami szerepvállalás 100%-ban volt jelen. Ezen nem azt kell érteni, hogy mindent ez a pénzügyi forrás biztosított, de azt mindenképpen, hogy a működés, állagmegóvás biztosított volt. A 80-as 90-es években megjelentek azok a civil szervezetek, amelyek a háttérben segítették a tartalmi munkát, sok esetben már a működéshez is hozzájárulva. Aztán a 90-es évek 2. felétől egyre inkább eltolódott a működtetés az állami feladattól a civilek, nonprofit kft-k, magánszemélyek irányába. Ezt jól mutatja a 2.2.1. fejezet 8. ábrája, melyből kiderül, hogy e művelődési színterek fenntartásában az állam csak 21%-ban van jelen.

A pénzügyi feltételrendszer változásában is megfigyelhető ez a folyamat. Az állami/önkormányzati támogatás, már ahol van ilyen, évről-évre csökken, miközben az üzemeltetés költségei egyre emelkednek. Az épületek pályázatokkal ugyan létrehozhatóak, azonban az eszközök működtetésére nincs sem pályázati, sem egyéb más lehetőség.

Az állami támogatások először a pályáztatás révén kerültek kiegészítésre, illetve ezzel lehetett pótolni a hiányzó pénzeszközöket. Majd megjelentek a szponzori támogatások, a magán tőke bevonásának lehetősége, és az önkéntes munka. Valamennyi felsorolt forrás instabil, esetleges, tendenciáját tekintve egyre csökkenő. A művelődés minden területén ez jellemző,

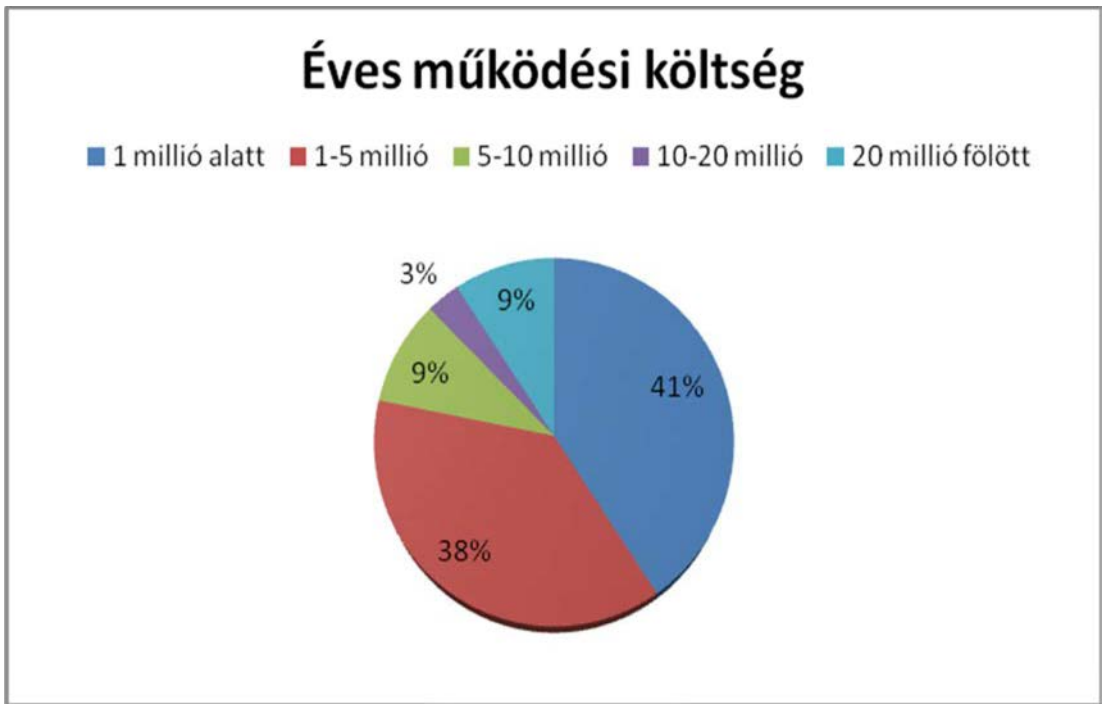
ráadásul más szférák is ezekre a támogatásokra szorulnak, és az a helyzet állt elő, amit egy szólással jól ki lehet fejezni: sok az eszkimó, kevés a fóka. Ez az alkotóházak esetében annyira igaz, hogy 2009-ben lehetett utoljára pályázati forráshoz jutni infrastruktúra, állagmegóvásra, netán fejlesztésre és eszközvásárlásra. Épp ez a helyzet indította el az érdekvédelmi civil szervezet létrehozását e területen.

Pénzügyi feltételek

Az alkotóházak éves költségeinek nagyságrendjéről tájékoztat az 1. ábra. Egy ingatlan fenntartásáról, sőt működtetéséről van szó, melynek vannak állandó, kötelezően kifizetendő költségei és vannak a használat során keletkező költségek. Megdöbbentő az adat, miszerint az alkotóházak 41%-a 1 millió Ft-nál kevesebb összeggel gazdálkodhat. Ezért alakult ki az a helyzet, hogy többnyire szezonálisan tudnak működni a házak, mert fűtésre, világításra egyéb költségekre nincs fedezet.

Ennél is nagyobb probléma, hogy a szakmai programok is pályázatfüggőek, így nem lehet pontosan tervezni, időben megjelenni a médiákban. Az egyre szűkülő költségvetés azt is jelenti, hogy a szakmai programok megvalósítására esetlegesen csak akkor nyílik lehetőség, ha a pályázati forrás, szponzoráció, önkéntes munka együttesen jelenik meg a működés során. Ugyanakkor a szolgáltatások „piacosodása" is elkerülhetetlen, piaci alapokon kell működtetni mindent, ez pedig nem kedvez a látogatottságnak, hiszen a közönség, a fogyasztók zsebe is egyre szűkül. Nem beszélve azokról az alkotókról, akik felépítették a házakat, hogy legyen a szakmai munkavégzéshez hely, most szinte kiszorulnak és keményen fizetnek a használatért, holott a működés tartalmi részét ők tudják biztosítani. A hazai pályázati források további szűkülésével is számolni kell, mert az önrész kötelezettség miatt a forrásszegény házak nem tudnak támogatáshoz jutni. A lehetőségek között még említenünk kell az EU-s pályázatokat, melyekre csak azok tudnak pályázni, akik kellően erősek anyagilag és előre tudják finanszírozni a költségeket. Néhány példát ismerünk csak e vonatkozásban. (Heves, Berettyóújfalu, Varsány) A hitelfelvételre pedig azért van kevés példa, mert a pályázat megvalósulását ugyan elősegítheti e pénzügyi lehetőség, de a hitel kamatát nem tudják kigazdálkodni a szervezetek, ezért eltekintenek e lehetőségtől.

Az intézmények nagyarányú összevonása miatt a pályázatokon való részvétel nehézkes és körülményes, az intézmény egységek egymás elől veszik el a pályázási lehetőséget. Egy kisebb intézményegységnek eleve kisebb az esélye, hogy pályázhasson.

1. ábra

Személyi feltételek

6 intézmény foglalkoztat főállású alkalmazottat, ezek száma 8 fő (ebből 2 fő pályázatkoordinátorként a pályázat lezárásáig van jelen, a többi alkalmazott művelődésszervező), a részfoglalkozású alkalmazottak száma 6 intézménynél szintén 8 fő (ebből 4 fő népművész, a többi takarító, egyéb alkalmazott). Ezek az adatok 22 intézményt érintenek. A magánkézben működő 11 háznál ezek az adatok nem relevánsak.

A személyi feltételek terén, mint azt a fentebbi adatokból látjuk, nagyon kevés a főállású és részmunkaidős alkalmazottak száma. Ez párosul azzal, hogy nem mindig a munkaterületnek megfelelő végzettségű az alkalmazott munkatárs. Nagy gond, hogy kevés olyan munkatárs dolgozik az intézményekben, aki profi pályázatíró, menedzser típusú gondolkodással bír, netán jogi ismeretekkel rendelkezik. Nagy szüksége lenne ezekre a szervezeteknek, intézményeknek egyaránt. A beérkezett adatlapok szinte mindegyikén szerepelt ez az észrevétel, megfontolandó, hogy az induló felsőfokú képzésben e területekre is gondoljanak a képzési program felépítése során. Fontos feladat az önkéntes munka körüli jogi szabályozás megismertetése, annak lehetőségeivel való élés megtanulása. Bár sokan jelezték, hogy rengeteg önkéntes munka van minden szervezet/intézmény mögött (mely inkább a hagyományos értelemben vett „társadalmi munkát" takarja), ennek dokumentálása rendszerint nem történik meg. Mindezek a problémák a pénzügyi feltételek szűkösségére is visszavezethetőek (lásd 1. ábra).

Technikai feltételek

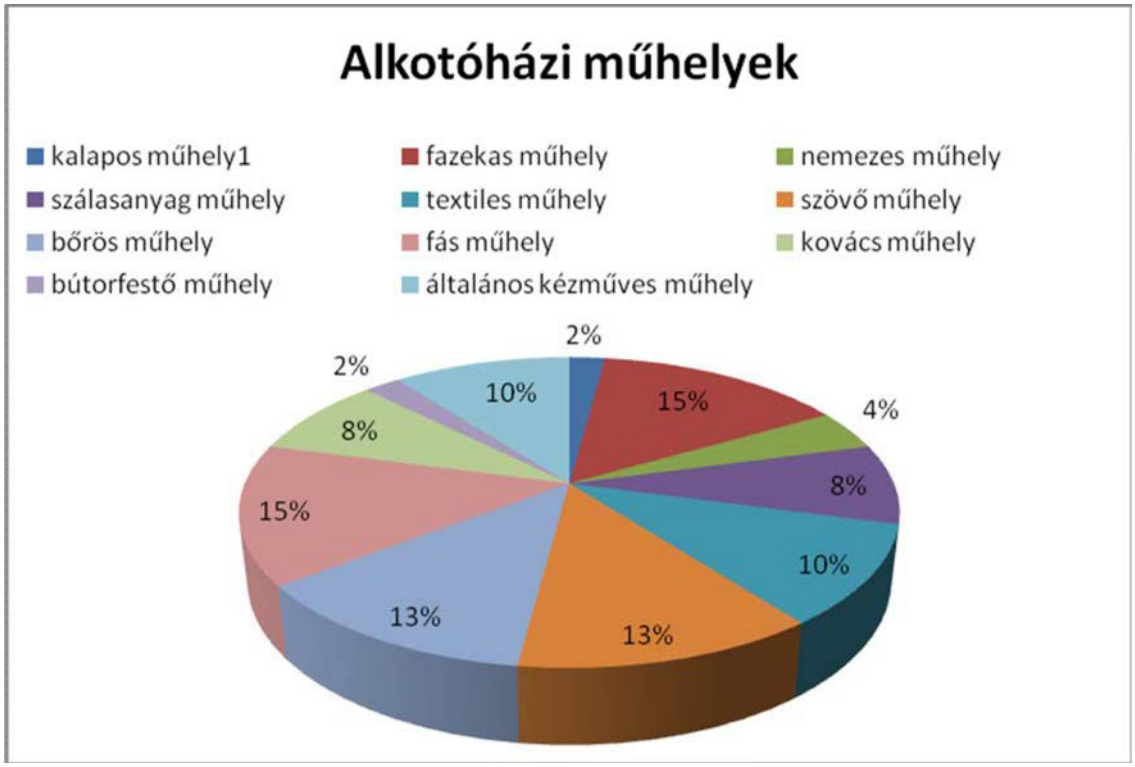
A beérkezett adatok alapján erősen hiányos a technikai ellátottság, a minimálisan elvárható irodatechnikai eszközpark többnyire rendelkezésre áll, ugyanez nem mondható el az oktatástechnikai eszközök tekintetében, hangosítással pedig csak 1 alkotóház rendelkezik. A rendezvények szervezéséhez, lebonyolításához szükséges technikai háttér, akár audiovizuális, han-

gosító, fény berendezések, rendezvénysátrak stb. hiánya általános jelenség. Hiányoznak a műhelyek, a megfelelő foglalkoztató termek, kiállító terek, árusításra alkalmas terek, szociális kiszolgáló helyiségek, és nem utolsó sorban a raktározásra szolgáló megfelelő helyiségek, ez szinte sehol nem megoldott. A műhelyek felszerelése a használat során elavul, amortizálódik, nincs lehetőség pótlásra, esetleg új eszközök, gépek vásárlására.

A fejlesztési elképzeléseknél, pályázatoknál sok helyen problémát jelentenek a rendezetlen tulajdonviszonyok mind a területre, mind az épületekre vonatkozóan. Problémákat látunk az épületek működési engedélyének megléte körül is. Mindezek pedig kizáró okok a nemzetközi pályázatoknál.

Működési feltételek

Az alkotóházak működési jellegüket tekintve nagy eltéréseket mutatnak. Egész éves folyamatos munka főállású dolgozókkal egyedülállóan a zalaegerszegi Gébárti Kézművesek Házában folyik. Az alkotóházak többsége szezonálisan vagy alkalomszerűen működik, éppen a nehézkes anyagi körülmények miatt. Eltérést mutatnak a felszereltség tekintetében is a házak. A klasszikus értelemben vett alkotóház műhelyekkel, közösségi térrel, szociális helyiségekkel rendelkezik. E tekintetben vannak olyan alkotóházak, amelyek nem tartanak fenn műhelyeket, viszont közösségi rendezvények szervezésére kiválóan alkalmasak, saját rendezvényeik vannak, mesterség bemutatókat, játszóházakat szerveznek. Jelen ismereteink szerint a 2. ábra mutatja be, hogy az alkotóházak milyen szakmai műhelyeket működtetnek. Ezek a műhelyek eszközökkel felszerelt, alkotásra alkalmas helyek. Összesen 43 ilyen műhelyről tudunk.

2. ábra

Az alkotóházak tevékenysége

A népi kézműves alkotóházak a hagyományos tárgykultúra, a hagyományos népi mesterségek oktatásának, továbbadásának, kutatásának, dokumentálásának, bemutatásának helyei, az ezzel foglalkozó alkotók és minden más érdeklődő számára. Közösségek létrehozásának, működtetésének, közösségi programok szervezésének helyei.

A beérkező adatok alapján a következő tevékenységekkel találkozunk leggyakrabban:

— mesterség bemutatók és játszóházak az alkotóházakban, de külső helyszíneken is;
— táborok szervezése, melyek szakági, vagy vegyes kézműves tematikával épülnek fel;
— közösségek működtetése;
— kiállítási tevékenység, mely 1-1 mester, 1-1 szakma, 1-1 műhely, alkotócsoport, pályázati anyag, múzeumi értékű régi anyag stb. bemutatására szolgál;
— saját hagyományőrző rendezvények, ahol a folklór is megjelenik a tárgyalkotás mellett;
— szakmai konferenciák szervezése;
— szakmai képzések, továbbképzések szervezése;
— pályázati tevékenység, pályázatok lebonyolítása;
— tárgyalkotók részére zsűrizés szervezése;
— kiadványozás;
— egyéb más tevékenységek;
— értékesítés (összesen 11 alkotóház jelezte, hogy állandó értékesítés folyik, ez épp harmada a regiszterben szereplő alkotóházaknak)

Az alkotóházak szervezésében a jelzett adatok alapján a következő szakköri tevékenységről tudunk:

alkotóház megnevezése	működő szakkörök	létszám
Fejér Megyei Művelődési Központ Mesterségek Háza Székesfehérvár	bőrműves	12 fő
	hímző	9 fő
	csipkeverő	10 fő
	fazekas	15 fő
	fafaragó	8 fő
	kosárfonó	20 fő
	szövő	14 fő
Keszthelyi Népművészeti Alkotóház	bőrműves	8 fő
	csipke stúdió	6 fő
	textiles	9 fő
	kéregmunka készítő	6 fő
Fehérvári Kézművesek Alkotóháza Székesfehérvár	vászonszövő	4 fő
	gyapjúszövő	8 fő
	textiles	4 fő
	bútorfestő	10 fő
Radics Galéria Alkotóház Heves	hímző	8 fő
	kézműves szakkör	8 fő
	tehetséges gyerekekért	12 fő
Bihari Alkotóház Berettyóújfalu	hímző	10 fő
	kosárfonó	12 fő
	szövő	8 fő
	fazekas	12 fő
Gébárti Kézművesek Háza Zalaegerszeg	hímző	9 fő
	fafaragó	6 fő
	csipkekészítő haladó	24 fő
	kezdő csipkés	6 fő
	fazekas haladó	10 fő
	fazekas kezdő	8 fő
	kosárfonó	20 fő
	gyöngyékszer készítő	6 fő
Diósgyőri Alkotóház	textiles	20 fő
összesen: 7 alkotóházban	31 közösség	310 fő

Társadalmi elismertség, kapcsolati tőke

A megkérdezett alkotóházak tevékenységük során partneri kapcsolatokat alakítottak ki különböző szervezetekkel. Legtöbb kapcsolat az önkormányzatokkal alakult ki az alkotóházak több mint felénél. Hatan jelezték, hogy a térség LEADER csoportjával van kapcsolatuk, helyi vagy

térségfejlesztési civil szervezettel 10 alkotóház alakított ki kapcsolatot. Konzorciumi kapcsolatokat 4 alkotóháznál találtunk, míg kulturális megállapodásról 6 helyről érkezett jelzés, turisztikai kapcsolatokkal 5 ház rendelkezik. Fontos lenne tovább lépni az együttműködések területén, hiszen egymást erősíthetnék a partnerek a feladatok megvalósítása során.

Folyton azzal találjuk magunkat szembe, hogy a kézművesség lehetőségeivel sokan élnek, függetlenül attól, hogy szakértelem párosul-e mindehhez. A mozgalom által „felnevelt" kézművesek tudását használják mindazok, akik ezt csupán üzleti alapon, haszonszerzés céljából teszik, ám ez a haszonszerzés többnyire egy irányban működik, a kézművesek kimaradnak a haszon felhasználásából. Törekedni kellene a megfelelő, akár üzleti alapú együttműködések megteremtésére, a kölcsönös haszonszerzés lehetőségének szem előtt tartásával.

Kapcsolati tőkénk hiányos, nehezen találunk partnereket a munkához, ebben szemléletváltásra van szükség. Szélesíteni kell a partneri kört, akár az iskolák, a civil szféra, de főként a gazdaság más területei felé is.

Gondolkodásunk még mindig túlságosan ragaszkodik a hagyományos tárgyi világhoz. Merítsünk a régiből, de azon túlmutató, a ma kihívásaira, szükségleteire választ adó tevékenységek, termékek létrehozása lenne sürgető feladat, egyben egy megújulási lehetőséggel el kell jutni az értékesíthető termékig. A terméket piacra kell juttatni, melyhez megfelelő üzlethálózatra van szükség. Az itt tárgyalt intézmények tudnak-e ennek helyei lenni? Mint jó példát, meg kell ismerni a Szlovák kézműves hálózatot, az U'LUV-ot, amely mintegy mintául is szolgálhat. A népművészek együtt dolgoznak a designerekkel, mintegy szemléletbeli frissességet nyújtva a kézműves termékek tervezésében, melynek előállítása a közös tervezés után már a mesterek dolga. Az elkészült termékeket a műhelyek mellett működő üzletekben meg lehet vásárolni. Így a látvány és a termék együtt „adja el" magát! Tehát az állami támogatás megjelenik a „nemzeti souvenir" előállításának, piacra kerülésének folyamatában. Persze a kifejezés nem igazán jó, mert ezen a színvonalas termékeket kell hogy értsük, nem a kommersz kínai magyar népművészetet!

Egyik legfontosabb feladatunk a tudás átadása, melyhez szükség lenne a fiatalokra, de hogyan lehet megnyerni a terület számára őket, ha nem is találkoznak ezzel a kultúrával, mert nincs megfelelő képzés, nincsenek megfelelő alkalmak, és megfelelő mennyiségű helyek s a mesterek bizony öregszenek.

PR tevékenység területén probléma, hogy nem adunk magunkról megfelelő híradást, nincs elég megjelenése a területnek. Ez nem mindig pénzügyi probléma, persze az is, hanem a kapcsolatok hiánya.

b./ Iskolák, képzők

A népi kézműves szakmák oktatása a társadalmi igények és körülmények gyökeres átalakulása után a XX. század elejétől számítva az 50-es évekig bezárólag szinte teljesen megszűnt. A következő időszakban a már emlegetett díszítőművészeti mozgalom megindulásával a 60-as években egy visszatanítási folyamat elindításának lehettünk tanúi néhány szakterületen. A Népművelési Intézet, majd a Magyar Művelődési Intézet A, B, C kategóriás szakkörvezetői képzéseket szervezett. A 70-es, 80-as években az akkor még erős megyei közművelődés is

bekapcsolódott e képzésekbe. Mindennek eredményeként néhány kézműves szakma a 80-as évek második felében bekerült az úgynevezett ágazati szakmunkás képzésbe. 1989-ben egy speciális program kidolgozásával elindult az első kísérleti évfolyam az akkori Budapesti Művelődési Központ égisze alatt, majd a következő években több vidéki város is bekapcsolódott és létrejött néhány speciális iskola. A névválasztás sajnos nem volt szerencsés, hiszen a „speciális" megjelölés akkoriban (és azóta is) a szellemileg retardált tanulók számára készült tantervi oktatást jelölte. Ez az iskolatípus népszerűségére rányomta bélyegét, valamint a fiatalok között a kézművesség társadalmi megítélésének sem tett jót, bár itt meg kell jegyezni, hogy ezzel a képzéssel a szakképzésben résztvevők azon rétege célzódott meg, akik hátrányos helyzetüknél fogva, nem tudtak bekerülni más iskolákba. Fogalmazhatjuk úgy is, hogy befogadó iskolákként működtek ezek az intézmények, melyek főként közművelődési intézményekhez kapcsolódva működtek. Mindezek a körülmények sok változáson mentek át, míg megérkeztünk a 2012. évi OKJ-hez, melyben, mint kulturális és nemzeti örökségvédelmi szakképesítések jelentek meg e kézműves szakképesítések. Ez nagy előre lépés, de az ehhez megfelelő finanszírozás még nem kiforrott. A jelenleg hatályos Országos Képzési Jegyzékben számos olyan kézműves szakmát sikerült megtartani, melyek értékét nem a munkaerő piaci helyzet, a magas hallgatói létszám, a tömeges képzés vagy a belőle történő megélhetés biztonsága jellemez, hanem elsősorban azért fontosak, mert kézműves iparos, és népi kézműves kultúránk mesterségbeli fogásait őrzik, kulturális örökségünk részei. Nagy eredménynek tartjuk ezt, mert a mesterségek kihalásával óhatatlanul olyan tudásanyag veszne el, mely tekintetében ma Magyarország nagyhatalom, ugyanakkor sok, nálunk fejlettebb európai ország óriási, pénzben is mérhető, jelentős áldozatot hoz azért, hogy az elfelejtett tudást valamilyen módon visszahozza.

Mindeközben a figyelem nem terjedt ki minden korosztály képzésére, pedig fontos lenne, hogy folyamatos lehessen kultúránk e területével való találkozás, csak így válhatna teljes értékű és elismert területévé a képzési rendszernek. Az általános iskolákban többnyire szakköri szinten jelent meg a népi kézművesség. Egy rendelettel megszűnt ez a lehetőség, és az ekkor létrejövő alapfokú művészeti képzésbe – a rendeleti szabályozás következtében – már nem tudott kellő mértékben beépülni. Az alapfokú művészeti oktatásban legalább olyan mértékben ott kellene lennie a népi kézművességnek, mint ahogyan beépült a néptánc és a népzenei oktatás. Tehát a középfokú képzés előtt a gyerekek legfeljebb csak játszóházi foglalkozások keretében találkozhatnak a kézműves szakmákkal, de ez nem tud megfelelő mértékben szemléletet, elkötelezettséget kialakítani, hiszen csak esetleges és a gyors a sikerhez jutást célozza meg, ami éppen nem jellemzője a kézműves mesterségeknek. A középfokú oktatás utáni lehetőség is hiányzik a vertikumból. Míg a népzene és a néptánc be tudott illeszkedni a felsőfokú oktatás kereteibe, addig a kézműves tárgyi kultúra oktatása ebből is kimaradt. Az első kísérlet 2011 őszén indult el Szombathelyen a választható népi kézműves szakirányú képzés elindításával, melynek tapasztalatai még nem állnak rendelkezésünkre.

Nagyon jó példákat látunk másutt e kulturális terület integrálására az oktatás rendszerébe, csak egyetlen rövid példa a hanti-mansi modell, ahol már az általános iskolai művészeti képzésben kötelezően oktatják a hagyományos kézműves tevékenységeket. Ezt követően a művészeti szakközépiskolában a választható tanszakok között is megtaláljuk a különböző

szakmákat (érettségi mellett!), ahol autentikus mesterek és designerek együtt oktatják a tanulókat, 1 mesterhez maximum 5 fő tanuló tartozhat. Az úgynevezett művészeti iskolák tartományonként szerveződnek, ahol összegyűjtik azokat a tanulókat, akik a művészet valamely ága iránt érdeklődnek (zene, képző és iparművészet, táncművészet, színházművészet). Majd az érettségi után felsőfokú egyetemi művészeti képzésben is tovább folytathatják tanulmányaikat. Fantasztikus eredményeket láttunk! A mi nagyon gazdag hagyományos kultúránkból mit lehetne csinálni, megfelelő képzési rendszerrel!

Jelenleg az alábbi szakmákban folyik középfokú és felnőtt képzés:

képző megnevezése	**oktatott szakmák**	**Iskolarend-szerben**	**felnőttképzés**
Ady Endre ÁMK Népi Kismesterségek Szakiskolája, Nádudvar	faműves, fajáték készítő	×	
	fazekas	×	
	nemezkészítő	×	
	népi bőrműves	×	
	szőnyegszövő	×	
	takács	×	
	népi játék és kismesterségek oktatója		×
	népi játszóház vezető		×
Hagyományok Háza, Budapest	csipkekészítő		×
	gyékény-, csuhé-, szalmatárgy készítő		×
	kosárfonó		×
	nemezkészítő		×
	népi bőrműves		×
	szőnyegszövő		×
	népi játék és kismesterségek oktatója		×
	népi játszóház vezető		×
Dr. Kresz Mária Alapítvány Budapest	fazekas		×
	népi játszóház vezető		×
Jelky András Szakközépiskola Szakiskola és Kollégium Baja	kézi és gépi hímző	×	
Kézműves Szakiskola és Alapfokú Művészeti iskola Békéscsaba	csipkekészítő		×
	takács	×	
	fazekas		×

képző megnevezése	oktatott szakmák	Iskolarend-szerben	felnőttképzés
	bőrműves	×	
	kézi és gépi hímző		×
	cserépkályha készítő	×	×
	kádár		×
	ötvös		×
	népi játszóház vezető		×
	népi játék és kismesterségek oktatója		×
Esély Kövessi Erzsébet Szakképző Iskola és Gimnázium, Budapest	kosárfonó és fonott bútorkészítő	×	
	szőnyegszövő	×	
Népi Mesterségek és Művészetek Szakközépiskolája, Budapest	bőrtárgykészítő	×	
	csipkekészítő	×	
	faműves, fajáték készítő	×	
	fazekas	×	
	kosárfonó és fonott bútorkészítő	×	
	mézeskalács készítő	×	
	szíjgyártó-nyerges	×	
	szőnyegszövő	×	
	népi játszóház vezető		×
	népi játék és kismesterségek oktatója		×
Könnyűipari Szakközép- és Szakiskola, Debrecen	kézi és gépi hímző	×	
Fóti Népművészeti Szakközép- Szakiskola és Gimnázium	keramikus (fazekas)	×	
	textilműves (kézi szövő)	×	
Marcalvárosi Főigazgatóság Kovács Margit Szakképző Iskola, Győr	faműves, fajáték készítő	×	
	fazekas	×	
	népi bőrműves	×	
Grassalkovich Szakközépiskola, Szakiskola és Felnőttek Általános Iskolája, Hatvan	kosárfonó és fonott bútorkészítő	×	
Népművészeti Szabadiskola, Nyíregyháza	népi játék és kismesterségek oktatója		×
	népi játszóház vezető		×
Világ Világossága Alapítvány BINOK, Pécs	szőnyegszövő	×	

képző megnevezése	oktatott szakmák	Iskolarend-szerben	felnőttképzés
Kolping Katolikus Szakiskola, Speciális Szakiskola és Kollégium, Pétfürdő	bőrtárgykészítő	×	
Gébárti Kézművesek Háza/Zala Megyei Népművészeti Egyesület, Zalaegerszeg	népi játszóház vezető		×
	népi játék és kismesterségek oktatója		×

Pénzügyi feltételek

Az állami normatív támogatás a bérekre, járulékokra és a rezsi költségek egy részére elegendő. A szakképzési alapból a működésre fordítható összeg aránylag kevés. Az alapanyagok beszerzésére alig van forrás. A pénzügyi feltételek romlása egyrészről a hallgatói létszám drasztikus visszaesésének, másrészről a jogszabályi változásoknak is következménye, pl. kötelező béremelés / minimál bér emelkedésének követése stb.

Az eszközök pótlására, javíttatására, vagy beruházásra új eszközök vásárlására semmilyen forrás nincs. Esetlegesek a pályázatok és többnyire utófinanszírozottak, a kisebb intézmények ezt nem tudják bonyolítani. Ezen kívül a pályázatok elbírálásnak ideje túl hosszú, nehezen tervezhető így a pénzügyi háttér.

Az óraszámok várható emelkedése drasztikusan fogja emelni a képzési időt, ezáltal a képzések díját. Ennek finanszírozására nem tudjuk honnan lesz forrás.

A felnőtt képzések támogatására alig van pályázati lehetőség, állami támogatás pedig a pedagógusképzésen kívül, egyáltalán nincs. A képzésekben résztvevők létszámának visszaesése nem (csak) az érdeklődés hiánya miatt történik, hanem célcsoportjaink anyagi helyzete miatt is.

Működési feltételek

Az oktatás területén rendelkezésre álló épületek alapterülete többnyire kevés, a műhelyek aránylag kicsik, hiányoznak a megfelelő kiszolgáló helyiségek (pl. raktár, előkészítő, stb.). Ezek hiánya megnehezíti a munkát, esetlegesen a kapacitás hiánya forrás kieséssel is jár.

A képzés területén folyó munkát megnehezíti az óriási bürokrácia, mely a képzések, tanfolyamok dokumentálásában jelentkezik. Nincs megfelelő létszám és ez financiálisan is sok fölösleges kiadással jár. Ezen kívül az adminisztratív munkával való leterheltség miatt, nem jut elég idő új programok létrehozására, tananyagfejlesztésre, amely a képzési kínálatot bővíthetné.

Társadalmi elismertség, társadalmi környezet

A kézműves képzés rendszerével kapcsolatban, több irányban is tovább kell lépnünk. A mozgalom nagy erőfeszítések árán tudja felmutatni azt, ami ma a hagyományokra épülő képzések

tekintetében megvalósult, illetve ami nem tudott megvalósulni, bár a szakterületet ismerők fejében már rég megszületett.

Egyik irány a művészeti alapképzés kérdése. Ezzel kapcsolatban fogalmazott meg a szakterület, nevezetesen a Népművészeti Egyesületek Szövetsége és a Hagyományok Háza még a NEFMI részére egy levelet. Ez a 14-évesekig terjedő korosztályt célozza meg az alapképzéssel.

A másik irány a szakképzés, melyben nagy előrelépést jelent az új OKJ, de mint említettük, annak financiális oldala még nem látható. A jelenlegi vizsgáztatási rendszer nem igazán mutatja meg a hallgatók szakmai felkészültségét, mert az értékelésben túl nagy hangsúllyal jelennek meg a különböző kompetenciák (pl. kommunikáció, megbízhatóság, felelősségtudat, elhivatottság).

Ennek koronája a felsőfokú képzés lenne, amely egyelőre gyerekcipőben jár. Az OKJ-ban szerepel ugyan a Népi játék-és kismesterségek oktatója képzés, mint ráépülés, de csak felső-középfokú szintű OKJ-s végzettséget ad. Ez pedig nem elég ahhoz, hogy akár az általános iskolákban, akár az alapfokú művészeti iskolákban, a szakiskolákban taníthassanak azok a mesterek, akik amúgy megfelelő szakmai ismerettel, tapasztalattal rendelkeznek (esetleg pedagógusok is egyben). Pedig a mozgalom és saját szorgalmuk által szakmájuk kiváló ismerői, művelői, alkotói. A pedagógus továbbképzés rendszerében történt támogatáscsökkenés miatt drasztikusan visszaesett a népi játszóházvezető tanfolyamon a hallgatói létszám, az iskolák nem tudják megfelelően finanszírozni, a pedagógusok úgyszintén nem. Kötelezettség mellé az államnak a pénzügyi fedezetről is gondoskodnia kellene. Fontos lenne mind a pedagógusképzésbe, mind az iparművészeti képzésbe beemelni ezeket az ismereteket, hiszen ezen is múlik magyarságunk kulturális örökségének megőrzése a globalizálódó világban. Segítségre, közös akaratra van szükség ez ügyben a szakmai szervezetek, minisztérium, kamarák, szakmai háttérintézmények, civilek összefogására.

Első lépésként a népi kézművesség társadalmi megítélésén kell változtatni. Több fórumon részt venni, komplex módon bemutatni tartalmát, előnyeit, a közösség megtartásában való szerepét. Költeni a PR és marketing tevékenységekre. Ez nagyban hozzájárulna képzéseink megfelelő létszámának eléréséhez. Célközönségeink bővítése szükséges, kommunikációnkat tovább kell erősíteni a külvilág felé: Facebook használatával, saját honlapon keresztül, kész sajtó anyagok kiküldésével stb. Át kell gondolni a hirdetési stratégiát, mert az írott sajtóban megjelenő apróhirdetések nem igazán hoznak eredményt.

Olyan programokat kell találnunk, amelyek a már végzett hallgatókat is visszavonzza, tovább fejlődésükhöz hozzájárul. A programok kidolgozásánál tájékozódni szükséges a célközönség igényeiről, mert csak így lehetünk eredményesek a képzések megszervezésében.

Összefoglalás

Mert kell egy hely felkiáltással létrejöttek az alkotóházak: Velem, Gébárt, Tiszavárkony stb., hogy csak az elsőket említsük. Aztán létrejöttek az iskolák, melyek ugyanúgy helyei ugyanannak a mozgalomnak. Létrejöttek az egyéni műhelyek is. Ugyanazt műveljük, különböző helyeken. Ennek feltérképezése, naprakész információk adásával sürgető feladattá vált. Egy-

értelművé, köztudottá kell tenni létüket! Nem volt könnyű megépíteni, és nem könnyű működtetni a meglévő házakat, műhelyeket, képző intézményeket. Ahol jól működik, ott a házak, műhelyek mögött erős közösségek, karizmatikus vezetők vannak.

A folytonosság azt igényli, hogy új területeken is meg kellene találni lehetőségeinket, ez a menedzseri gondolkodás fontosságát helyezi előtérbe. Az új lehetőségek (pl. vidékfejlesztés, turizmus, rekreáció, helyi érték kérdésköre, önfoglalkoztatás lehetőségei, ezzel a képzési tevékenység bővítése), melyekből ez idáig kimaradtak ezek a meglévő közösségi színterek, ill. esetlegesen jutottak szerephez, arra ösztönöznek, hogy ki kell találnunk a lehetséges új szerepünket.

Ehhez szükség lesz a jobb érdekképviselet kialakítására, ezzel együtt a döntéshozók megfelelő tájékoztatására, egyben javaslatok kidolgozására. Egy mozgalom felépített valamit, amit nem szabad elveszíteni. Nem csak az új létrehozása a cél, hanem a meglévők helyzetbe hozása! Tudomásul kell venni, hogy itt állami vagyon van szó, amelyet meg kell őrizni, fejleszteni kell, az idegenforgalom számára látvánnyá kell tenni! A művészeti alapképzésből való kizáródás a mozgalom számára döbbenetes erővel hatott. Mindent meg kell tenni annak érdekében, hogy a mi tevékenységünk is visszakerülhessen az alapképzésbe. Legfontosabb érvünk, a mozgalom közösségépítő ereje, mely új célokat, más életminőséget mutathat be a fiataloknak. A felsőfokú képzésben való előbbre jutás szintén ugyanilyen kardinális feladat, nem elodázható. Mindezen célokat széles társadalmi összefogással, közös erővel lehet elérni.

PROKNÉ TIRNER GYÖNGYI

2.3.2.1 *Az intézmények adatai*

Szervezet neve	Szervezet típusa	Megye	Isz.	Település	Cím	Telefon	E-mail	Vezető neve
Művelődési Ház Azaum Római Tábor	Nyitottműhely	Komárom-Esztergom megye	2932	Almásfüzitő	Petőfi tér 6.	34/348749 30/2983070	www.almasfuzito.muvelodesihaz@gmail.com	Bekéné Magyar Melinda
Steig Kerámia	Műhelygaléria	Tolna megye	7148	Alsónyék	Templom u. 8.	74/493451	steigkeramia@hotmail.hu	Jaszenovics Géza
„Sártekerő" fazekasműhely	Nyitottműhely	Zala megye	8394	Alsópáhok	Fő u. 43.	83/344064 30/4111122	cziborimi@freemail.hu	Czibor Imre
Örökség Alkotóműhely	Nyitottműhely	Heves megye	3399	Andornaktálya	Kossuth u. 18.	20/5384242	ema-il.orokseg@orokseg.hu	Katrics Krisztina
Bajai Kézműves Egyesület	Népi kézműves civil szervezet	Bács-Kiskun megye	6500	Baja	Határ u. 70.	20/4242352	vassjava@fakupa.hu	Vass János
Halász szerszám készítő műhely	Nyitottműhely	Bács-Kiskun megye	6500	Baja	Lőkert sor 74/a.	79/426051 20/3670560		Pencz József
Jelky András Szakközépiskola, Szakiskola és Kollégium	Iskola	Bács-Kiskun megye	6500	Baja	Petőfi u. 1.	79/326439	iskola@jelkya-baja.sulinet.hu	Királyné Koszter Mária
Czeglédi Bútorműhely	Nyitottműhely	Veszprém megye	8422	Bakonynána	Kossuth u. 77.	30/3006292 88/488197	butorfestes@gmail.com	Czeglédi Tibor és Katalin
Varrótű Tanoda	Nyitottműhely	Veszprém megye	8220	Balatonalmádi	Veszprémi u. 11.	88/438658 20/6110242	zctoth@gmail.com	Cz.Tóth Hajnalka
Látványszövöde	Nyitottműhely	Veszprém megye	8220	Balatonalmádi	Városház tér 4.	30/2825334	keziszovo@gmail.com	Fodorné László Mária
Fazekasház és Galéria	Műhelygaléria	Veszprém megye	8272	Balatoncsicsó	Fő u. 16.	87/479124 70/3140270	kerartika@vazsonykom.hu, info@csicsogaleria.com	Schmidt Ferenc
Kájel Csipkeház	Speciális népi kézműves gyűjtemény, nyitottműhely	Somogy megye	8613	Balatonendréd	Kossuth u. 30.	85/349653	csipkehaz.balatonendred@museum.hu, kajelne@t-online.hu	Kájel Endréné
"Lölle" Kulturális Hagyományőrző Egyesület	Népi kézműves civil szervezet	Somogy megye	8638	Balatonlelle	Kossuth u. 2.	85/351844 20/3157020	lolle_lelle@freemail.hu	Dolbert Ferenc
Kapoli Múzeum és Galéria	Speciális népi kézműves gyűjtemény	Somogy megye	8638	Balatonlelle	Kossuth u. 35.	85/354568 20/9372801	ligetig@kapoli-muzeum.hu	Ligeti Gábor
Kalapos Népművészeti Alkotóház	Alkotóház	Hajdú-Bihar megye	4060	Balmazújváros	Szegfű sor 1/a.	52/377336 30/5288015	mihalkgy@freemail.hu	Mihalkó Gyula
Fiastyúk Fazekas Műhely	Nyitottműhely	Veszprém megye	8443	Bánd	Kossuth u. 25.	70/3951815	adrienn@kupa2002.hu	Szabó Adrienne
Tojásfestő műhely	Nyitottműhely	Tolna megye	7149	Báta	Fő u. 17.	74/490704 20/5286289	czenczmarietta@gmail.com	Huszákné Czencz Marietta
Bátai Fazekasház	Nyitottműhely	Tolna megye	7149	Báta	Fő u.9.	74/490356	bfazekas@tolna.net	Szodoriané Móhr Szilvia
Kosárfonóműhely	Nyitottműhely	Vas megye	9683	Bejcgyertyános	Béke u. 37.	95/411067 30/9166715	padoszoltan@freemail.hu	Pados Zoltán
Kosárfonó műhely-galéria	Műhelygaléria	Békés megye	5630	Békés	Kossuth u. 24.	66/411237	nep.muvesz@napszam.hu	Kocsor Imréné
Békési Díszítőművészeti Közhasznú Kulturális Egyesület	Népi kézműves civil szervezet	Békés megye	5630	Békés	Széchenyi tér 4.		lukacs.eszter51@freemail.hu	Lukács Eszter

Szervezet neve	Szervezet típusa	Megye	Isz.	Település	Cím	Telefon	E-mail	Vezető neve
Nefelejcs Egyesület	Népi kézműves civil szervezet	Békés megye	5630	Békés	Szegedi Károly utca 3	30/9253933		Balog Gáborné
Kézműves Szakiskola és Alapfokú Művészeti iskola	Iskola	Békés megye	5600	Békéscsaba	Orosházi út 32.	66/325598	info@ibsen.hu	Barcsay Andrea
Fazekas Műhelygaléria	Műhelygaléria	Békés megye	5600	Békéscsaba	Dohány u. 9.	66/431346 30/6258355 30/6278181	szani6809@gmail.com	Farkas Gábor
Békés Megyei Népművészeti Egyesület	Népi kézműves civil szervezet	Békés megye	5600	Békéscsaba	Orosházi út 32.	30/2997789	info@bmne.hu	Pál Miklósné
Békés Megye Népművészetéért Alapítvány	Népi kézműves civil szervezet	Békés megye	5600	Békéscsaba	Orosházi út 32.	66/442122	info@bmne.hu	Szilágyi Menyhért
Fazekas műhely	Nyitottműhely	Békés megye	5600	Békéscsaba	Corvin u. 20/1.	30/2391672 30/3825862		Hugyecz László, Rózsa Ibolya
Fazekasműhely	Nyitottműhely	Békés megye	5600	Békéscsaba	Szent Imre u. 11/2	70/6104500	bjulee@citromail.hu	Barta Julianna
Békésszentandrási Kézművesek Egyesülete	Népi kézműves civil szervezet	Békés megye	5561	Békésszentandrás	István király u. 16.			Szabó Edit
Bihari Alkotóház	Alkotóház	Hajdú-Bihar megye	4100	Berettyóújfalu	Tavasz krt. 10	54/400146 20/5860181	nepmuv93@gmail.com	Török Istvánné
Bihari Népművészeti Egyesület	Népi kézműves civil szervezet	Hajdú-Bihar megye	4100	Berettyóújfalu	Tavasz krt. 10	30/2284738 54/402194	torokistvanne56@gmail.com, vass@ovoda3sz.t-online.hu , nepmuv93@gmail.com	Török Istvánné
Népművészeti Ház és Szövőműhely	Alkotóház	Heves megye	3243	Bodony	Kossuth u. 29.	36/444057	heveshsz@t-online.hu	Báder Miklósné
Fazekasház	Műhelygaléria	Heves megye	3243	Bodony	Kossuth út 55.	36/374054 20/4233965		Les Gábor
Szövőház	Nyitottműhely	Komárom-Esztergom megye	2855	Bokod	Fő u. 23.			Fáncsik Zoltánné
Hoffer János Emlékház	Speciális népi kézműves gyűjtemény	Baranya megye	7937	Boldogasszonyfa	Kossuth u. 24.	30/9721330		Szita Józsefné
Fazekas műhely	Nyitottműhely	Tolna megye	7150	Bonyhád	Perczel M. u. 37.,	74/453662 20/3412356	hhelga70@freemail.hu	Herbszt Helga
Cipész műhely	Nyitottműhely	Tolna megye	7150	Bonyhád	Rákóczi F. u. 9.	74/451347 20/4194346 70/3643047	info@fenyvesicipo.hu	Fenyvesi István
Dr. Kresz Mária Alapítvány	Iskola	Budapest	1163	Budapest	Cinke u. 33.	1/4071502, 20/3653815	fezekasközpont@mail.datanet.hu	Halmai Krisztina
Hagyományok Háza	Iskola	Budapest	1011	Budapest	Corvin tér 8.	1/2256065	beszpremy.katalin@hagyomanyokhaza.hu	Beszprémy Katalin
Esély Kövessi Erzsébet Szakképző Iskola és Gimnázium,	Iskola	Budapest	1089	Budapest	Dugonics u. 17-21.	1/2842662 1/3030317	esely@neteverest.hu	kozma László
Népi Mesterségek és Művészetek Szakközépiskolája	Iskola	Budapest	1203	Budapest	Ónodi u. 14.	1/2830893 1/4215064	guzsaly1@hdsnet.hu	Petrás György
Pest-Budai Kézműves és Népművészeti Közhasznú Egyesület	Népi kézműves civil szervezet	Budapest	1031	Budapest	Vízimolnár u. 10. 7/69.	1/3598434, 30/6263101	tuskestunde@gmail.com	Tüskés Tünde
Hereditas Kulturális Egyesület	Népi kézműves civil szervezet	Budapest	1052	Budapest	Vitkovics M. u. 12.		kovacs.il@chello.hu	Kovács István László

Szervezet neve	Szervezet típusa	Megye	Isz.	Település	Cím	Telefon	E-mail	Vezető neve
Napvilág Alapítvány	Népi kézműves civil szervezet	Budapest	1122	Budapest	Határőr u. 34.	20/2120977 1/3558325	napvilag@napvilag.hu	Dr. Máthé Lajos
Dr. Kresz Mária Alapítvány	Népi kézműves civil szervezet	Budapest	1163	Budapest	Cinke u. 33.	1/4071502 20/3653815	fazekaskozpont@mail.datanet.hu, arte@freemail.hu	Halmai Krisztina
Artchaika Ősművészeti Egyesület	Népi kézműves civil szervezet	Budapest	1224	Budapest	Bartók Béla u. 136.	1/3622413 20/9926804	info@keramiapark.hu	Vinczéné Lőrincz Ágnes
A Magyar Kézművességért Alapítvány	Népi kézműves civil szervezet	Budapest	1054	Budapest	Kálmán I. u. 20.	1/3543146	amka@chello.hu	Gergely Imre
Kézművelők és Hagyományőrzők Egyesülete	Népi kézműves civil szervezet	Budapest	1162	Budapest	Rákosi út. 224.	70/5197896	sarkadudvar@gmail.com	Trombitás Enikő
Fazakasműhely	Nyitottműhely	Budapest	1221	Budapest	Tordai út 3.	1/2279286	kamaras.kata@t-online.hu	Kamarás Kata
Hagyományok Háza. Népi Iparművészeti Múzeum Állandó Kiállítása	Speciális népi kézműves gyűjtemény	Budapest	1010	Budapest	Fő u. 6.	1/2018734	szabo.zoli@hagyomanyokhaza.hu	Szabó Zoltán
Magyarországi Kovácsmíves Céh	Népi kézműves civil szervezet	Budapest	1051	Budapest	Herceg-prímás u. 19. 3/36.	1/3026323	ceh@kovacsmivesceh.hu	Takáts Zoltán
Igen ez Műhely	Nyitottműhely	Budapest	1091	Budapest	Üllői u. 21.	20/9928279	ginannani@gmail.com	Vidák Anna
Ceglédi Alkotók Egyesülete	Népi kézműves civil szervezet	Pest megye	2700	Cegléd	Ilona u. 5.	53/312647 30/3567550	luag@freemail.hu	Détáriné Lukács Ágnes
Kovács és csuhéfonó műhely	Nyitottműhely	Veszprém megye	8474	Csabrendek	Rákóczi utca 31.	20/2806565 70/4315956	csiktamas1100@gmail.com bardonreka@gmail.com	Csík Tamás és Csíkné Bardon Réka
Fazekas műhely	Műhelygaléria	Fejér megye	8073	Csákberény	Orondi szőlőhegy 1545 Hrsz.	30/9280188	orond1545@gmail.com	Szmola Edina
Fazekas műhely	Nyitottműhely	Fejér megye	8083	Csákvár	Vörösmaty u. 8.	30/5769474	simon.dorart@gmail.com	Simon Dóra
Fazekasműhely	Nyitottműhely	Fejér megye	8083	Csákvár	Szent István u. 7	20/5672173		Kodolányi Borbála
Fazekasműhely	Nyitottműhely	Fejér megye	8083	Csákvár	Szent István u. 3-5	20/5122570		Lönhárd Edit
Szt.Vendel Nemezház	Alkotóház	Jász-Nagykun-Szolnok megye	5064	Csataszög	Külterület 017/3 hrsz.	30/3719756	info@nemezeles.hu	Pócsainé Müller Elza
Fafaragó műhelygaléria	Műhelygaléria	Bács-Kiskun megye	2713	Csemő	Bogdán iskola dűlő 15.	53/707691		Orisek Ferenc
Csipkeház és Bemutatóterem	Műhelygaléria	Jász-Nagykun-Szolnok megye	5465	Cserkeszőlő	Szabadság u. 2/A.	56/310637 20/3608562	info@csipkehaz.hu	Révész Márta
Famíves Ház	Műhelygaléria	Baranya megye	7673	Cserkút	Rákóczi u. 7.	30/2247559	hajdazsig@gmail.com	Hajda György Zsigmond
Fafaragóműhely	Nyitottműhely	Zala megye	8372	Cserszegtomaj	Barát u. 119.	83/310454 30/2711007	bereczky21@t-online.hu	Bereczky Csaba
"Mézes-Mázas Angyalvár" - fazekas és mézeskalács műhelygaléria	Műhelygaléria	Fejér megye	8074	Csókakő	Vértesi út 14.	20/3861602	csangyalzsuzsa@gmail.com	Csuporné Angyal Zsuzsa
Fafaragó Bemutató Múhely	Nyitottműhely	Somogy megye	7555	Csokonya-visonta	Xantus J. u. 80.	82/475091		Oláh Lajos

Szervezet neve	Szervezet típusa	Megye	Isz.	Település	Cím	Telefon	E-mail	Vezető neve
Fafaragó és játékkészítő Kézműves és Vendégház	Műhelygaléria	Csongrád megye	6640	Csongrád	Dankó P. u. 30.	30/3938040	tisza.kezmuveshaz@gmail.com	Tisza Sándor
Dél Magyarországi Alkotók Népművészeti Egyesülete 2004.	Népi kézműves civil szervezet	Csongrád megye	6640	Csongrád	Gr. Apponyi A. u. 13.	30/3103969	j.tarjanyi@vnet.hu, dane2004@invitel.hu	Tarjányi József
Faműves Műhely	Nyitottműhely	Csongrád megye	6640	Csongrád	Csáki Gy. U. 1.	63/471468 30/4051598		Lekrinszki Mátyás
Fafaragó Tanya	Nyitottműhely	Csongrád megye	6640	Csongrád	Tanya 244.	63/471342 30/3415529	fafarago@csongrad.hu	Simmer Sándor
Kézműves Alkotóház	Alkotóház	Csongrád megye	6640	Csongrád	Öregvár u. 34.	63/570325	csongrad@tourinform.hu	
Fazekasműhely	Nyitottműhely	Győr-Moson-Sopron megye	9300	Csorna	Kórház u. 8.	30/5894540		Ángyán Csilla
Csorvás Népműveszetéért Egyesület	Népi kézműves civil szervezet	Békés megye	5920	Csorvás	Rákóczi u. 5.	30/4949153	hudakjozsefne@mail.globonet.hu	Hudák Józsefné
Hudák Család Kéziszövő és Varró Műhelye	Nyitottműhely	Békés megye	5920	Csorvás	Tanya 183	66/258176 30/4949153	julikahudakne@citromail.hu, hudakjozsefne@globonet.hu	Hudák Józsefné
Kisgyerek Alapítvány Tájház és Kézműves Műhely	Alkotóház	Pest megye	2370	Dabas	Lakos dr. u. 27.	20/9334666	szente.krisztina@tajhaz.eu,	Szente Krisztina
Dabas és Térsége Kézműves Egyesület	Népi kézműves civil szervezet	Pest megye	2370	Dabas	Lakos dr. u. 27.	20/9334666	szente.krisztina@tajhaz.eu, fulemule@monornet.hu	Szente Krisztina
Radics Mézeskalácsos Műhely	Műhelygaléria	Hajdú-Bihar megye	4033	Debrecen	Alvinczi u. 5.	52/345348 20/9420739 20/3341881	info@radicsmezeskalacs.hu	Radics László, Radics Zoltán
Hajdú-Bihar Megyei Népművészeti Egyesület	Népi kézműves civil szervezet	Hajdú-Bihar megye	4026	Debrecen	Vendég u. 28.	54/480730 30/2635448	huberte@t-online.hu	Hubert Erzsébet
Kézműves Alapítvány	Népi kézműves civil szervezet	Hajdú-Bihar megye	4026	Debrecen	Nagy Gál István u. 6.	52/321260 30/3667774	info@kezmuvesalapitvany.hu	Hunyadi Sándor
Tímárház	Nyitottműhely	Hajdú-Bihar megye	4024	Debrecen	Nagy Gál István u. 6.	52/321260	timarhaz@debrecenimuvkozpont.hu	Mátrai Nagy Andrea
Kovácsműhely	Nyitottműhely	Hajdú-Bihar megye	4002	Debrecen	Fancsika 170/b.	52/470217 30/9833785	jozsef.molnar@tuzikovacs.hu	Molnár József
Kovácsműhely	Nyitottműhely	Hajdú-Bihar megye	4033	Debrecen	Bálint pap u. 13.	52/314292, 30/2396206	bestcomp@t-online.hu	Molnár Péter
Könnyűipari Szakközép- és Szakiskola	Iskola	Hajdú-Bihar megye	4027	Debrecen	Sétakert u. 1-3.	52/503833	igazgato@konnyuipari.hu	Pécsi Beáta
Kádár Műhely	Nyitottműhely	Hajdú-Bihar megye	4225	Debrecen-Józsa	Sillye G. U. 43.	52/386138 30/9281714	buglyo.peter@bbcooper.hu	Buglyó Péter
Gyöngyműhely,	Műhelygaléria	Tolna megye	7144	Decs	Öreg u. 6., Kossuth u. 36. kiállítóhely	74/496853 20/2386440	nazso@tolna.net	Nagy Zoltánné
Babamúzeum és műhely	Műhelygaléria	Tolna megye	7144	Decs	Kossuth u.8.	74/495734		Farkasné Pál Bözsi
Gyöngyműhely	Nyitottműhely	Tolna megye	7144	Decs	Jókai u. 2.	74/496579		Dömötör Erzsébet
Bogár tanya, néprajzi magángyűjtemény	Speciális népi kézműves gyűjtemény	Tolna megye	7144	Decs	Szőlőhegy u. 52-54.	74/413177 30/8520890		Bogár Éva

Szervezet neve	Szervezet típusa	Megye	Isz.	Település	Cím	Telefon	E-mail	Vezető neve
Kovácsműhely	Nyitottműhely	Veszprém megye	8460	Devecser	Hársfa u. 28.	88/223904 20/9156413	parazsszaki@gmail.com	Németh Szabolcs
Dobozi Népművészeti Egyesület	Népi kézműves civil szervezet	Békés megye	5624	Doboz	Hunyadi u.1.	66/268299	muvelodesihaz@doboz.hu	Hidvégi Julianna
Csuhés műhely	Nyitottműhely	Veszprém megye	8416	Dudar	Telekitó u.12.	88/487604 30/5602452	tas896@vnet.hu	Pappné Rátcz Ildikó
Sütő Levente Lehel Műhelye	Műhelygaléria	Pest megye	2092	Dunakeszi	Széchenyi u. 181.	23/454293 70/2036664	sutoleventelehel@gmail.com	Sütő Levente Lehel
Csontfaragó Műhelygaléria	Műhelygaléria	Heves megye	3300	Eger	Kolozsvári u. 20/A.	36/324863		Boros József
Heves Megyei Népművészeti Egyesület	Népi kézműves civil szervezet	Heves megye	3300	Eger	Knézich K. u. 8.	36/320536 20/9892656	feherjanosne@freemail.hu	Fehér Jánosné
Viseletkészítő Műhely,	Nyitottműhely	Heves megye	3300	Eger	Gyóni G. u. 31.	36/414173		Erdész Judit Mária
Cserepes Csűr	Nyitottműhely	Fejér megye	8130	Enying	Rákoczi u. 18	30/2543055	info@cserepes.hu	Kató Balázs
Szíj és nyeregkészítő műhely	Nyitottműhely	Fejér megye	8130	Enying	Arany J. u. 10.	30/2812768	fodorsaddler@gmail.com	Fodor Balázs, Fodorné Máté Rita
"Nyitott Műhely"	Nyitottműhely	Komárom-Esztergom megye	2500	Esztergom	Lázár V. u. 21/a.	33/400880 20/9758860		
Fazekasműhely	Nyitottműhely	Vas megye		Felsőjánosfa	Szénégető u. 1.	94/426037 30/2031163	k.erika.fazekas@freemail.hu	Gácsiné Kovács Erika
Gyöngystúdió	Műhelygaléria	Pest megye	2363	Felsőpakony	Zrinyi u. 54.	29/317116	fehersasfeszek@gmail.com	Fehér Anna
Bőrműves Műhely	Nyitottműhely	Pest megye	2363	Felsőpakony		30/6454462	info@leatherwork.hu	Dobos Krisztina
Fóti Népművészeti Szakközép- Szakiskola és Gimnázium	Iskola	Pest megye	2153	Fót	Vörösmarty tér 2.	27/359607	fot@freemail.hu	Kaudersné Madarász Zsuzsanna
Fazekas műhely	Nyitottműhely	Pest megye	2151	Fót	József Attila u 82	70/3484859	kisilona61@gmail.com	Kis Ilona
Galgamácsai Hagyományőrző Egyesület	Népi kézműves civil szervezet	Pest megye	2183	Galgamácsa	Kéri u. 29.	20/3880656 1/2212893	gulyasmagdolna@freemail.hu	Gulyás Magdolna
Zsigri-ház	Nyitottműhely	Pest megye	2183	Galgamácsa	Kéri u. 29.	20/3880656	gulyasmagdolna@freemail.hu	Gulyás Magdolna
Fazekasműhely	Nyitottműhely	Tolna megye	7134	Gerjen	Vajda I. m18.	75/337231	evakozak@tolna.net	Kozák Éva
Kosbor Kézműves Műhely	Népi kézműves civil szervezet	Pest megye	2230	Gyömrő	gr. Teleki u. 46.	70/2417471	samuszter@t-online.hu	Munkácsy Gábor
Marcalvárosi Főigazgatóság Kovács Margit Szakképző Iskola	Iskola	Győr-Moson-Sopron megye	9024	Győr	Répce u. 2.	96/428033 20/2624393	kovacsmargit@amk.gyor.sulinet.hu	Horváth Ágota
Kisalföldi Népművészek Egyesülete	Népi kézműves civil szervezet	Győr-Moson-Sopron megye	9025	Győr	Lazaret u 10.	96/322123 70/5283467	erdelyigabi@yahoo.com	Erdélyiné Horváth Gabriella
Győri Kékfestő Műhely	Nyitottműhely	Győr-Moson-Sopron megye	9025	Győr	Festő u. 20.	96/335206 20/3564774	gyorikekfesto@hotmail.com	Gerencsérné Tóth Ildikó
Hagyományőrző Faműves Gyűjtemény és Műhely	Műhelygaléria	Zala megye	8992	Hagyárosbörönd	Fő u. 3.	30/6858620	famuvesek@freemail.hu	Czudar Éva
Aranyszalma Alkotóház és Galéria	Alkotóház	Hajdú-Bihar megye	4080	Hajdúnánás	Jókai út 12.	20/2299131		Reszeginé Nagy Mária

Szervezet neve	Szervezet típusa	Megye	Isz.	Település	Cím	Telefon	E-mail	Vezető neve
Helytörténeti Gyűjtemény, Szalmamúzeum	Speciális népi kézműves gyűjtemény	Hajdú-Bihar megye	4080	Hajdúnánás	Bocskai u. 13.	30/3670033		Daróczíné Bordás Andrea
Kovácsműhely	Nyitottműhely	Hajdú-Bihar megye	4080	Hajdúnánás	Bessenyei u. 7.	20/9332294		Kéki Zsolt
Gazdaház	Műhelygaléria	Hajdú-Bihar megye	4200	Hajdú-szoboszló	Vasvári P. u. 40.	52/359119	gazdahaz.hajduszoboszlo@gmail.com	Vaskó Istvánné
Gyapjúsház	Műhelygaléria	Hajdú-Bihar megye	4200	Hajdú-szoboszló	Korpos u. 6.	20/4542203	gyapjushaz@gmail.com	Dezsőné Borbély Emma
Szoboszlói Gazdaház Közhasznú Alapítvány	Népi kézműves civil szervezet	Hajdú-Bihar megye	4200	Hajdú-szoboszló	Vasvári P. u. 40.	52/359119	gazdahaz.hajduszoboszlo@gmail.com	Vaskó Istvánné
Magyar Gyöngy Egyesület	Népi kézműves civil szervezet	Pest megye	2314	Halásztelek	Dózsa Gy. U. 21.	24/4512115 70/2733649	katigyongy@citromail.hu	Ganevné Székely Katalin
Bútorfestő Műhely	Nyitottműhely	Bács-Kiskun megye	6326	Harta	Kossuth u. 79.	78/407148	sphmharta@gmail.com	Schneider Péter és Péterné
Fafaragó bemutatóműhely	Műhelygaléria	Baranya megye	7745	Hásságy	Ady E. u. 9.	69/358038	szentkeresztifarago@gmail.com	Szentkereszti István
Grassalkovich Szakközépiskola, Szakiskola és Felnőttek Általános Iskolája	Iskola	Heves megye	3000	Hatvan	Csaba Vezér u. 6.	37/540104	gasz@mailbox.hu	Tircsi Erika Bernadett
Hevesi Kézműves Udvar,Radics Kúria	Műhelygaléria	Heves megye	3360	Heves	Kossuth L. u. 26-28.	36/346811 30/4940044	heveshsz@t-online.hu	Pataki Miklósné
Csillagvirág Népművészeti Egyesület	Népi kézműves civil szervezet	Heves megye	3360	Heves	Kossuth L. u. 28.	36/346838, 30/4940044	heveshsz@t-online.hu	Pataki Miklósné
Hagyományos Értékek Megőrzéséért Alapítvány	Népi kézműves civil szervezet	Heves megye	3360	Heves	Kossuth u. 26-28.	36/346838 30/9638602	heveshsz@t-online.hu	Báder Miklósné
Barakonyi Kerámia Műhely	Nyitottműhely	Zala megye	8380	Hévíz	Dr. Babócsay u. 98.	83/341998, 20/9711728	info@barakonyi-keramia.hu	Barakonyi István
Belvárosi Fazekasház	Műhelygaléria	Csongrád megye	6800	Hódmező-vásárhely	Lánc u. 3.	62/533024 70/5107004	keramix@freemail.hu, fazekas@vnet.hu	Ambrus Sándor
Fazekas műhely	Nyitottműhely	Csongrád megye	6800	Hódmező-vásárhely	Révai u. 24..	62/221952 30/2392688	forrokeramia@freemail.hu	Forró István és Ágoston Mária
Fazekas műhely	Nyitottműhely	Csongrád megye	6800	Hódmező-vásárhely	Eke u. 41.	62/244441 20/5300901	szenasikeramia@t-online.hu	Szénási János
Fazekasház	Nyitottműhely	Nógrád megye	3176	Hollókő	Petőfi u. 4.	32/379252 30/9245052	tarevare@citromail.hu, tarevare@freemail.hu	Régi László
Fazekasműhely	Nyitottműhely	Nógrád megye	3176	Hollókő	Petőfi u. 7.	32/380063 70/4567116 70/3376988		Bercsényi Péter
Kézművesporta	Nyitottműhely	Nógrád megye	3176	Hollókő	Kossuth u. 53.	20/5697525	tundekiss@freemail.hu	Kiss Tünde
Pajtakert-Szövőház	Nyitottműhely	Nógrád megye	3176	Hollókő	Kossuth u. 46.	32/379273 30/2891946		Ispánné Péter Éva
Himző műhely	Nyitottműhely	Bács-Kiskun megye	6341	Homokmégy	Sport u 6.	30/5457652		Romsics Lászlóné
Kézműves Udvar	Nyitottműhely	Hajdú-Bihar megye	4071	Hortobágy	Petőfi tér 13.	52/589321 52/958000 30/3034922	kezmuvesudvar@hnp.hu	Lisztes László
Balogh Mihály fafaragó műhelygaléria	Műhelygaléria	Zala megye	8991	Hottó	Szabadság tér 4.	92/370380	zsuzsanna0627@freemail.hu	Balogh Mihály

Szervezet neve	Szervezet típusa	Megye	Isz.	Település	Cím	Telefon	E-mail	Vezető neve
Csipkemúzeum	Speciális népi kézműves gyűjtemény	Győr-Moson-Sopron megye	9361	Hövej	Fő u. 54.	96/255196	polghiv.hovej@t-online.hu	
Höveji hímzések állandó kiállítása	Speciális népi kézműves gyűjtemény	Győr-Moson-Sopron megye	9361	Hövej	Fő u. 27.	99/381153 20/9254547	info@szigethyistvanne.hu	Szigethy Istvánné
Jász Múzeum	Speciális népi kézműves gyűjtemény	Jász-Nagykun-Szolnok megye	5100	Jászberény	Táncsics M- u. 5.	57/502610	jaszmuzem@invitel.hu	Hortiné dr. Bathó Edit
Rokolya Varró és Látványműhely	Nyitottműhely	Jász-Nagykun-Szolnok megye	5100	Jászberény	Külsőpelyhespart u. 18.	20/3553346	tajti.erzsebet@jaszsarok.hu	Tajti Erzsébet
Fazekas Alkotóház	Alkotóház	Bács-Kiskun megye	6300	Kalocsa	Kunszt J. u. 4.	78/465259 70/4305404	info@fazekasmester.hu	Kovács László
Himző műhely (FERDINÁND ÉS TÁRSA Kft)	Nyitottműhely	Bács-Kiskun megye	6300	Kalocsa	Damjanich u. 2/a.	30/2156184		Bolvári Ferdinánd
Himző és kerámia műhely (PANITA Bt.)	Nyitottműhely	Bács-Kiskun megye	6300	Kalocsa	Kubinszky u 5.	30/6065663		Bolvári Andrásné
Somogy Megyei Népművészeti Egyesület	Népi kézműves civil szervezet	Somogy megye	7400	Kaposvár	Egyenesi u. 83	82/414384 30/3851181	go-zo@kabelnet.hu	Gosztonyi Zoltán
Motolla Szövőműhely	Nyitottműhely	Somogy megye	7400	Kaposvár	Somssich u. 18.	20/5344697	csapoangela@gmail.com	Csapó Angéla
Mezei Ottó fazekas műhelye	Nyitottműhely	Baranya megye	7333	Kárász	Kültelek 5.	72/420080		Mezei Ottó
Nagykunsági Népművészek Egyesülete	Népi kézműves civil szervezet	Jász-Nagykun-Szolnok megye	5300	Karcag	Kálvin u. 4.	30/2292258	nmmiklos@freemail.hu	Dr. Nagy Molnár Miklós
Kovács műhely	Nyitottműhely	Jász-Nagykun-Szolnok megye	5300	Karcag	Varró u. 21/b.	59/313369		Tóth István
Györffy István Nagykun Múzeum, Kántor Sándor Fazekas Emlékház és Nagykunsági Tájház	Speciális népi kézműves gyűjtemény	Jász-Nagykun-Szolnok megye	5300	Karcag	Kálvin u. 4.	59/312087	karcagimuzeum@gmail.com	Dr. Nagy Molnár Miklós
Sajómenti Népművészeti Egyesület	Népi kézműves civil szervezet	Borsod-Abaúj-Zemplén megye	3700	Kazincbarcika	Dózsa Gy. u. 49.	20/5147847	ezakata@citromail.hu	Elzenwa Katalin
Egressy Béni Könyvtár, Kulturális és Sport Központ Csipkeműhelye	Nyitottműhely	Borsod-Abaúj-Zemplén megye	3700	Kazincbarcika	Dózsa Gy. u. 49.	48/310116	egressy@mail.matav.hu	Neszádeliné Kállai Mária
Kovácsműhely	Nyitottműhely	Borsod-Abaúj-Zemplén megye	3700	Kazincbarcika	Pincesor 16.	48/410379 20/5709457		Fülöp Tibor
Duna-Tisza Közi Népművészeti Egyesület	Népi kézműves civil szervezet	Bács-Kiskun megye	6000	Kecskemét	Serfőző u. 19.	76/327203	dunatiszakozi@gmail.com	Berei Andrea

Szervezet neve	Szervezet típusa	Megye	Isz.	Település	Cím	Telefon	E-mail	Vezető neve
Népi Iparművészeti Gyűjtemény	Speciális népi kézműves gyűjtemény	Bács-Kiskun megye	6000	Kecskemét	Serfőző u. 19.	76/327203 30/9756710	nim01@citromail.hu	Kriskóné Dávid Mária
Horváthné Gellért Erzsébet fazekas műhelye	Nyitottműhely	Zala megye	8784	Kehidakustány	Hunyadi u. 16.	83/334118 30/4998115		Horváthné Gellért Erzsébet
Népművészeti Alkotóház	Alkotóház	Zala megye	8360	Keszthely	Sopron u. 7.	30/2206117	zmna1990@citromail.hu	Molnárné Riskó Erzsébet
Kályhás műhely	Nyitottműhely	Baranya megye		Keszü	Petőfi Sándor u. 172	30/3320180	schultakos@maolbox.hu	Schulteisz Ákos
Bükkaljai Mesterek Népművészeti Egyesület	Népi kézműves civil szervezet	Borsod-Abaúj-Zemplén megye	3557	Kisgyőr	Dózsa Gy. U. 27.	46/476280 70/9446293	faluhaz@borsodweb.hu	Paranai Józsefné
Fafaragó műhely, nyitottgaléria	Műhelygaléria	Bács-Kiskun megye	6100	Kiskunfélegyháza	Oskola u. 4/a.	76/467939		Faragó József
Bene Ircsi Fonodája	Nyitottműhely	Bács-Kiskun megye	6100	Kiskunfélegyháza	Sas u. 5.	30/6450075	beneircs@gmail.com	Bene Ágostonné
Szíjgyártó műhely	Nyitottműhely	Csongrád megye	6760	Kistelek	Árpád u. 9.	62/259542 20/9413413	gyifko@invitel.hu	Gyifkó Gyula
Szalma-és Csuhéfonók Baráti Társasága Egyesület	Népi kézműves civil szervezet	Jász-Nagykun-Szolnok megye	5310	Kisújszállás	Deák F. u. 6.	20/9749169	szaber@enternet.hu	Szabó Katinka
Tanyavilág Kulturális Egyesület.	Népi kézműves civil szervezet	Bács-Kiskun megye	6421	Kisszállás	V. körzet 46.	20/4127115	sacro12@t-online.hu	Mikó Piroska
Komárom-Esztergom Megyei Népművészeti Egyesület	Népi kézműves civil szervezet	Komárom-Esztergom megye	2921	Komárom	Bokréta u. 7.	2063551768	anna.nyikus@gmail.com	Nyikus Anna
Fafaragó Műhely	Nyitottműhely	Békés megye	5553	Kondoros	Rákóczi u. 61.	66/388181 30/8574309		Balogh Zsigmond
Mézeskalácsos Műhely	Nyitottműhely	Vas megye		Kőszeg	Kelcz A. u. 13.	94/325097 20/9685865		Neumeister Gyuláné
Kulcsi Kézműves Alkotóház	Alkotóház	Fejér megye	2458	Kulcs	Császártanya	30/6005765	kemence-kulcs@gmail.com	Molnárné Lukács Anita
Kulcsi Kemencés Kézműves Egyesület	Népi kézműves civil szervezet	Fejér megye	2458	Kulcs	Kossuth l. u. 77.	30/6005765	kemence-kulcs@gmail.com	Molnárné Lukács Anita
Fafaragó galéria és néprajzi magángyűjtemény	Műhelygaléria	Jász-Nagykun-Szolnok megye	5340	Kunhegyes	Arany J. u. 69.	59/326067	cuppali@citromail.hu	Czupp Pál
Csenged Hagyományőrző és Népművészeti Egyesület	Népi kézműves civil szervezet	Jász-Nagykun-Szolnok megye	5440	Kunszentmárton	Újvilág u. 22.	56/705131 70/3812374	06703812374@vodafone.hu	Ország László
Helytörténeti Gyűjtemény	Speciális népi kézműves gyűjtemény	Jász-Nagykun-Szolnok megye	5440	Kunszentmárton	Kerületiház u. 6.	56/461518	muzeumatomlocben@t-online.hu	Pusztai Gabriella
Tojásfestő műhelye	Nyitottműhely	Bács-Kiskun megye	6065	Lakitelek	Kiss J. u. 2.	76/448747 20/2097027	szelesnekasailona@gmail.com	Szelesné Kása Ilona
Hetési szőttesműhely	Nyitottműhely	Zala megye	8960	Lenti	Zöldmező u. 11.	92/354777 30/9105674		Hácskó Imrésné
Kosárfonó műhely	Nyitottműhely	Zala megye	8960	Lenti	Mihályfai u. 55.	30/8581562		Dulics Margit

Szervezet neve	Szervezet típusa	Megye	Isz.	Település	Cím	Telefon	E-mail	Vezető neve
Letenyei Fafaragó Műhely Egyesület	Népi kézműves civil szervezet	Zala megye	8868	Letenye	Szabadság tér 2.	20/9311647	boaendre@freemail.hu	Boa Endre
Magyarlukafai Néprajzi Műhely	Alkotóház	Baranya megye	7925	Magyarlukafa	Fő u. 44.	73/554051, 70/2517174	lovaskata@freemail.hu	Lovas Kata
Kaptár Egyesület	Népi kézműves civil szervezet	Baranya megye	7925	Magyarlukafa	Fő u. 44.	73/554051 70/2517174	lovaskata@freemail.hu	Lovas Kata
Tájház és Alkotóház Magyarpolány	Alkotóház	Veszprém megye	8449	Magyarpolány	Petőfi S. u. 4.	88/503820 30/6204919	hivatal@magyarpolany.hu	
Albert Kerámia	Műhelygaléria	Vas megye	9946	Magyarszombatfa	Fő u. 21/b.	94/444022 30/6009881	info@albertkeramia.hu	Albert Attila, ifj, Albert Attila
Czúgh-Porta	Nyitottműhely	Vas megye	9946	Magyarszombatfa	Fő u. 21.	94/444189		Nyakasné Czúgh Zsuzsanna
Fazekasműhely	Nyitottműhely	Vas megye	9946	Magyarszombatfa	Fő u. 65.	94/444033		Tóth János
Fazekasműhely	Nyitottműhely	Vas megye	9946	Magyarszombatfa	Fő u. 20/a.	94/444196 30/9132737	csekejanos@uw.hu	Cseke János
Fazekasműhely	Nyitottműhely	Vas megye	9946	Magyarszombatfa	Gödörházi u. 10.	94/444029 30/3810551	vorosferenc@indamail.hu	Vörös Ferenc
Fazekasműhely	Nyitottműhely	Vas megye	9946	Magyarszombatfa	Fő u. 44.	94/444207 30/3270093		Vörös Gábor
Familia Kerámia	Nyitottműhely	Vas megye	9946	Magyarszombatfa	Fő u. 93/b.	94/444221 30/3785955	keramiabt@vipmail.hu	Pappné Cservék Gizella
Fazekasműhely	Nyitottműhely	Vas megye	9946	Magyarszombatfa	Fő u. 18/b.	94/444293		Tóth Ferenc
Czúgh János Emlékszoba	Speciális népi kézműves gyújtemény	Vas megye	9946	Magyarszombatfa	Fő u. 28.	30/3521032		Czúgh Mária
Fazekasműhely	Műhelygaléria	Somogy megye	8700	Marcali	Rózsa u. 49.	85/314226 20/5926360	nepiiparmuvesz@harangozorita.hu	Harangozó Rita
Mézeskalácsos Kézművesház	Nyitottműhely	Jász-Nagykun-Szolnok megye	5435	Martfű	Mártírok u. 1.	20/9150508	edit.hidvegi@t-online.hu	Juhászné Hídvégi Edit
Szatmár Néptánc és Népművészeti Egyesület	Népi kézműves civil szervezet	Szabolcs-Szatmár-Bereg megye	4700	Mátészalka	Budai Nagy Antal u. 29.	44/313954 3069566965	akicko@freemail.hu	Dr. Balogh László
Népművészeti Ház	Alkotóház	Heves megye	3246	Mátraderecske	Deák F. u. 1.	36/476719	heveshsz@t-online.hu	Báder Miklósné
Palóc Néprajzi magángyüjtemény	Speciális népi kézműves gyűjtemény	Heves megye	3232	Mátrafüred	Pálosvörösmarty u.2.	37/320137 20/5403281	info@palocbabak.hu	Lovászné Juhász Rita
Palóc Néprajzi magángyüjteményért Alapítvány	Speciális népi kézműves gyűjtemény	Heves megye	3232	Mátrafüred	Pálosvörösmarty u.2.	37/320137 20/5403281	info@palocbabak.hu	Lovászné Juhász Rita
Siógyöngye Kézműves Alkotóház	Alkotóház	Tolna megye	7057	Medina	Kossuth u. 71.	230/3954715,70/5436728	nincs	Godóné Varga Piroska
Szövőműhely	Nyitottműhely	Békés megye	5650	Mezőberény	Luther tér 12-13.	20/9567817	info@berenyitextil.hu	Debreczeni János
Népi Művészetek Háza és Táncpajta	Alkotóház	Borsod-Abaúj-Zemplén megye	3400	Mezőkövesd	Kisjankó Bori u. 5-7.	49/411686 30/2287119	info@matyofolk.hu	Berecz Lászlóné
Matyó Népművészeti Egyesület	Népi kézműves civil szervezet	Borsod-Abaúj-Zemplén megye	3400	Mezőkövesd	Kisjankó Bori u. 5.	49/411686 30/2287119	info@matyofolk.hu	Berecz Lászlóné

Szervezet neve	Szervezet típusa	Megye	Isz.	Település	Cím	Telefon	E-mail	Vezető neve
Bútorfestő Műhely	Nyitottműhely	Borsod-Abaúj-Zemplén megye	3400	Mezőkövesd	Kisjankó Bori u. 8-10.	49/500288 20/3679698	koszab@t-online.hu	Kovács Szabolcs
Fazekas Műhely	Nyitottműhely	Borsod-Abaúj-Zemplén megye	3400	Mezőkövesd	Kisjankó Bori u. 39.	49/311595 70/3194397	feher_tibor57@t-online.hu	Fehér Tibor
Játékház	Nyitottműhely	Borsod-Abaúj-Zemplén megye	3400	Mezőkövesd	Mogyoró-köz 4.	49/312623 20/2622731	nincs	Lukácsné Lengyel Erzsébet
Mézeskalácsos ház	Nyitottműhely	Borsod-Abaúj-Zemplén megye	3400	Mezőkövesd	Kisjankó Bori u. 6.	49/411686 70/2300138	mezeskalacsostajhaz@gmail.com	Pető Anna
Szövőház	Nyitottműhely	Borsod-Abaúj-Zemplén megye	3400	Mezőkövesd	Kisjankó Bori u. 30.	49/311082		Tábori Aranka
Badár Emlékszoba és Fazekas Alkotóház	Műhelygaléria	Jász-Nagykun-Szolnok megye	5400	Mezőtúr	Sugár u. 28.	56/550637 20/2436405		Derecskei Magdolna
Túri Fazekas Múzeum	Speciális népi kézműves gyűjtemény	Jász-Nagykun-Szolnok megye	5400	Mezőtúr	Bajcsy-Zs. U. 41.	56/350174	fazekasmuzeum@gmail.com	Pusztai Zsolt
Diósgyőri Kézműves Alkotóház	Alkotóház	Borsod-Abaúj-Zemplén megye	3534	Miskolc	Nagy Lajos király u. 18-20.	46/400419 30/2065019	fmne@kezmuvesekhaza.hu, forraymarian@gmail.datanet.hu	Molnárné Forray Marianna
Fügedi Márta Népművészeti Egyesület	Népi kézműves civil szervezet	Borsod-Abaúj-Zemplén megye	3534	Miskolc	Nagy Lajos király u. 18-20.	46/400419 30/2065019	fmne@kezmuvesekhaza.hu, forraymarian@gmail.datanet.hu	Molnárné Forray Marianna
Lézerpont Látványtár	Speciális népi kézműves gyűjtemény	Borsod-Abaúj-Zemplén megye	3531	Miskolc	Győri kapu 57.	46/428111	informacio@lezerpont.hu	Barna György
Bocskoros és tímár műhely	Nyitottműhely	Baranya megye	7700	Mohács	Felső-Dunasor u. 24.	20/9124381	farkasgyorgy@bocskoros.hu	Farkas György
Fazekasműhely	Nyitottműhely	Fejér megye	8060	Mór	Szt István tér 4.	30/2419365	valyogkovats@gmail.com	Kováts Judit
Kovácsműhely	Nyitottműhely	Fejér megye	8060	Mór	Szt István tér 4.	30/2582756	diostibi@freemail.hu	Diós Tibor
Nádudvari Kézműves Szakiskola	Iskola	Hajdú-Bihar megye	4181	Nádudvar	Kossuth u. 7.	54/480730 20/5919462	szakisko-la@adyamk.hu	Dr. Takácsné Baranyai Etelka
Fazekasműhely	Műhelygaléria	Hajdú-Bihar megye	4181	Nádudvar	Fő u. 152.	54/480569 30/4813441	info@nadudvarifazekas.hu	Fazekas Ferenc
Fazekasház	Műhelygaléria	Hajdú-Bihar megye	4181	Nádudvar	Fő u. 64.	54/480562 20/4231850	istvan_fazekas@freemail.hu	Fazekas István, ifj. Fazekas István
Nádudvari Fazekasház	Műhelygaléria	Hajdú-Bihar megye	4181	Nádudvar	Fő u. 159.	54/480425 30/9680940	info@nadudvarifazekashaz.hu	Fazekas Lajos
Nádudvari Kosárfonóműhely	Nyitottműhely	Hajdú-Bihar megye	4181	Nádudvar	Deák F. u 33.	20/3742067	balogkarcsi@gmail.com	Balogh Károly
Fehér Gólya Kézműves Udvar és Vendégház	Nyitottműhely	Hajdú-Bihar megye	4181	Nádudvar	Petőfi u. 19.	54/480222, 30/2329544	pava2000@fehergolya.hu	Pavluskáné Sulyok Júlia

Szervezet neve	Szervezet típusa	Megye	Isz.	Település	Cím	Telefon	E-mail	Vezető neve
Fazekasműhely	Nyitottműhely	Hajdú-Bihar megye	4181	Nádudvar	Völgyalj u. 16.	54/480185 30/3694716	dobine.vass.j@frakta l.hu	Dobiné Vass Júlia
Fazekasműhely	Nyitottműhely	Hajdú-Bihar megye	4181	Nádudvar	Miklós u. 37	30/3407468	knagyzsolt@nadudv arikemencesedenyek .hu	K. Nagy Zsolt
Nagydorogi Kézi-munka ésHagyományőrző Egyesület	Népi kézmű-ves civil szervezet	Tolna megye	7044	Nagydorog	Kossuth u. 81.		jakuci@enternet.hu	Máté Jánosné
Nagykállói Népmű-vészeti Egyesület	Népi kézmű-ves civil szervezet	Szabolcs-Szatmár-Bereg megye	4320	Nagykálló	Táncsics u. 28.	42/263161 20/9851150	felegyhazine@freem ail.hu	Félegyházi Józsefné
Duna-Tisza közi Egyesület Alkotó-háza	Alkotóház	Bács-Kiskun megye	2750	Nagykőrös	Csíkvár dűlő 6.	20/5635770	dunatiszakozi@gmai l.com	Berei Andrea
Szalmakötő műhely	Nyitottműhely	Jász-Nagykun-Szolnok megye	5065	Nagykörű	Dózsa Gy. U. 2/a.	30/5772182		Gregor Balázs
Régi Mesterségeket Felelevenítő Köz-hasznú Egyesület	Népi kézmű-ves civil szervezet	Baranya megye	7731	Nagypall	Szabadság u. 26.	72/466713 30/3441800 6	berces.a@freemail.h u	Bérczes Attiláné
Fafaragó és szövő műhely	Műhelygaléria	Tolna megye	7186	Nagyvejke	Fő u. 63.	74/483703	nincs	Beréti István
Fazekas Műhely	Nyitottműhely	Somogy megye	8738	Nemesvid	Ady u. 41.	70/2327501	bogdan.klara@freem ail.hu	Bogdán Klára
Fábriné Solymosi Hedvig fazekas műhelygaléria	Műhelygaléria	Zala megye	8948	Nova	Fő u. 42.	92/377094		Fábriné Solymosi Hedvig
Népművészeti Szabadiskola	Iskola	Szabolcs-Szatmár-Bereg megye	4400	Nyíregyháza	Arany J. u. 33.	30/4485500	aranyka-pu.puskasne@gmail. com	Dr. Puskásné Oláh Júlia
Aranykapu Bemuta-tó Terem	Műhelygaléria	Szabolcs-Szatmár-Bereg megye	4400	Nyíregyháza	Toldi u. 23	42/310893 42/796141 30/4485500	aranyka-pu.puskasne@gmail. com	Dr. Puskásné Oláh Júlia
Népművészeti Egyesület Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Szervezete	Népi kézmű-ves civil szervezet	Szabolcs-Szatmár-Bereg megye	4400	Nyíregyháza	Zrínyi u. 8-10.	30/968-3450	ica.vajda@gmail.co m	Vajda László
Aranykapu Népmű-vészeti Egyesület Közhasznú Szerve-zet	Népi kézmű-ves civil szervezet	Szabolcs-Szatmár-Bereg megye	4400	Nyíregyháza	Arany J. u. 33.	42/310893 42/796141 30/4485500	aranyka-pu.puskasne@gmail. com	Dr. Puskásné Oláh Júlia
Fa- és textiljáték műhely	Nyitottműhely	Szabolcs-Szatmár-Bereg megye	4400	Nyíregyháza	Sólyom u. 34/b.	42/430607 20/8248040	amik@upcmail.hu	Ámik Jánosné
Fazekasműhely	Nyitottműhely	Szabolcs-Szatmár-Bereg megye	4400	Nyíregyháza	Őszőlő u. 12.	42/438009 30/9036409	juditgyarmati@free mail.hu	Endrédiné Gyarmati Judit
Csipkeműhely	Nyitottműhely	Szabolcs-Szatmár-Bereg megye	4400	Nyíregyháza	Őszőlő u. 73. II/53.	30/508-8764	estokju@gmail.com	Estók Judit
Vászonszövő műhely	Nyitottműhely	Szabolcs-Szatmár-Bereg megye	4400	Nyíregyháza	Hajnal u.8.	42/342-614, 20/2052064	he-gyi.svajc@gmail.co m	Hegyi Jenőné

Szervezet neve	Szervezet típusa	Megye	Isz.	Település	Cím	Telefon	E-mail	Vezető neve
Viseletkészítő, zsinórozó műhely	Nyitottműhely	Szabolcs-Szatmár-Bereg megye	4400	Nyíregyháza	Rozsnyó u. 16.	42/342751 30/4181610	nemetgabci@freemail.hu	Németh Gabriella
Kovács- és bőrműves műhely	Nyitottműhely	Szabolcs-Szatmár-Bereg megye	4400	Nyíregyháza	Bártfa u. 4.	70/5508663	gyulapajer@t-online.hu	Pájer Gyula, Pájerné Rádi Mariann
Textiltervező műhely	Nyitottműhely	Szabolcs-Szatmár-Bereg megye	4400	Nyíregyháza	Korányi F. u. 209.	42/447195 30/4550589	henspergercecilia@gmail.com	Tamásné Hensperger Cecília
Textiljáték készítő műhely	Nyitottműhely	Szabolcs-Szatmár-Bereg megye	4400	Nyíregyháza	Lobogó u. 2.	42/802726 20/9652458	vinnaiilona33@gmail.com	Vinnai Ilona
Faműves Műhely	Nyitottműhely	Szabolcs-Szatmár-Bereg megye	4551	Nyíregyháza-Oros	Meggyes u. 62.	42/4810870	faragas.andras@gmail.com	Kiss András
Kosárfonó és fonottbútorkészítő műhely	Nyitottműhely	Szabolcs-Szatmár-Bereg megye	4461	Nyírtelek	Laktanya köz 1.	42/210444 20/9394874	kosarfonas@freemail.hu	Fehér Mihály
Fazekas Műhely	Nyitottműhely	Baranya megye	7695	Óbánya	Fő u. 64/1.	72/463076		Keszler István
Fazekas Kiállítás	Speciális népi kézműves gyűjtemény	Baranya megye	7695	Óbánya	Fő u. 70.	72/463108 72/463494 30/3484230	helytörteneti.obanya@museum.hu	
Orfűi Kézműves Egyesület Alkotóháza	Alkotóház	Baranya megye	7677	Orfű	Hrsz:540/2. Malom Múzeum	30/9790555	egerszegi.a@gmail.com	Egerszegi Andrea
Szalmafonó nyitottgaléria	Műhelygaléria	Jász-Nagykun-Szolnok megye	5451	Öcsöd	Lenin u. 3.	56/310139 70/2131698	bemar@freemail.hu	Bencsik Márta
Népi Mesterségek Műhelye Egyesület	Népi kézműves civil szervezet	Vas megye	9941	Őriszentpéter	Városszer 95.	94/428509 30/3974921	nepimestermuhely@gmail.com	Erdélyiné Horváth Terézia
Fazekasnő.hu	Nyitottműhely	Vas megye	9941	Őriszentpéter	Kovács szer 72.	70/3379142	kattyy@vipmail.hu	Róka Katalin
Zsohát -Porta	Nyitottműhely	Vas megye	9941	Őriszentpéter	Kovácsszer 70.	94/428208 70/3379140	zsohargyula@vipmail.hu	Zsohár Gyula
Lőrincz Textiles Műhely	Nyitottműhely	Veszprém megye	8500	Pápa	Korona u. 3.	89/322771	info@keziszoves.hu	Lőrincz Péter
Győry Néprajzi Gyűjtemény	Speciális népi kézműves gyűjtemény	Veszprém megye	8500	Pápa	Fő tér 23.	89/312086	esterhazykastely@papa.hu	
Bőrmíves műhely	Nyitottműhely	Szabolcs-Szatmár-Bereg megye	4338	Papos	Dózsa Gy. u. 4.	30/4073349	pacsabi@yahoo.com	Pankotai Csaba
Kosárfonó Műhelygaéria	Műhelygaléria	Heves megye	3240	Parád	Sziget u. 6.	36/364481		Baji Imréné
Paszabi Szőttes Népművészeti Ház	Műhelygaléria	Szabolcs-Szatmár-Bereg megye	4475	Paszab	Fő u. 58.	42/204793 20/5292018	paszabiszottes@freemail.hu	Vattai Jánosné
Patcai Kézműves Alkotóház	Alkotóház	Somogy megye	7477	Patca	Fő u. 43.	30/6789941		Rostás Klára
Csillagbojtár fafaragó és hagyományőrző műhely	Nyitottműhely	Pest megye	2071	Páty	Burgondia u. 13/B.	20/4586644	csillagbojtar@gmail.com	Plés Péter

Szervezet neve	Szervezet típusa	Megye	Isz.	Település	Cím	Telefon	E-mail	Vezető neve
Cuháré Közösségi és Alkotóház	Alkotóház	Baranya megye	7631	Pécs	Nagyposta völgyalsó út 33.	72-440244 30/5484628	horvath.agota.pecs@gmail.com	Horváth Ágota
Orfűi Kézműves Egyesület	Népi kézműves civil szervezet	Baranya megye	7624	Pécs	Zichy Gy. U. 27/A.	30/9478316, 30/979-0555	egerszegi.a@gmail.com	Egerszegi Andrea
Kézművesek Baranyai Egyesülete	Népi kézműves civil szervezet	Baranya megye	7631	Pécs	Kispostavölgy u. 58.	72/440244, 30/548-4628	hagonya@gmail.com	Horváth Ágota
Horváth Ágota fazekas műhelye	Nyitottműhely	Baranya megye	7631	Pécs	Kispostavölgy 58. (88)	72/440244 30/5484-628	horvath.agota.pecs@gmail.com	Horváth Ágota
Gyapjúfonó műhely	Nyitottműhely	Baranya megye	7629	Pécs	Zsolnay Vilmos u. 62.	30/3608526	gulyasgyapju@yahoo.com	Gulyás Árpád
Világ Világossága Alapítvány BINOK	Iskola	Baranya megye	7635	Pécs	Bálicsi u. 29.	72/310299	binok@vva.hu	dr. Sebestyén Ibolya
Bőrműves Műterem	Műhelygaléria	Baranya megye	7621	Pécs	Rákóczi u. 5-7.	72/240020 20/4475278	info@gyike.hu	Terényi Gyöngy
Kolping KatolikusbSzakiskola, Speciális Szakiskolabés Kollégium	Iskola	Veszprém megye	8105	Pétfürdő	Hősök tere 10.	88/476211	kolping@kolpingpet.hu	Fodor Tamás
Kovácsműhely	Nyitottműhely	Pest megye	2097	Pilisborosjenő	Szt. Donát u. 35.	26/336299 20/3478837	takats.zoltan1@t-online.hu	Takáts Zoltán
Fazekasműhely	Nyitottműhely	Győr-Moson-Sopron megye	9142	Rábapatona	Rózsa F. u. 12.	96/743652	fazekas@freemail.hu	Káldi Károly
Palóc Galéria	Műhelygaléria	Heves megye	7629	Recsk	Kossuth u. 118.	36/478444	heveshsz@t-online.hu	Báder Miklósné
Palóc viseletek	Műhelygaléria	Nógrád megye	3104	Salgótarján	Nagymező u. 44.	30/6395986	bocsieva@upcmail.hu	Bocsi Éva
Paszománykészítő Műhely	Nyitottműhely	Vas megye	9600	Sárvár	Katona J. u. 1.	70/5526152	drhajdu@airplanet.hu	dr. Hajdú Tamás
Bőrműves műhely és bemutatóterem	Műhelygaléria	Tolna megye	7081	Simontornya	Petőfi u. 12.	74/486241	konyvistvan@freemail.hu	Könyvné Szabó Éva
Hímzésmúzeum és műhely,	Műhelygaléria	Tolna megye	7171	Sióagárd	Leányvár	74/315550 30/2294293	himzesmuzeum@margitpince.hu	Vargáné Kovács Veronika
Tolna Megyei Népművészeti Egyesület	Népi kézműves civil szervezet	Tolna megye	7171	Sióagárd	Zrínyi u. 31.	74/501077 20/946-5617	komjathiagi@tolna.net, komi@tmamk.hu	Komjáthi Tamásné
Csuhéműhely	Nyitottműhely	Tolna megye	7171	Sióagárd	Zrinyi u. 5.	20/3528305	sajka@freemail.hu	Dr.Say Istvánné
Gyertyakészítő műhely és méhészet	Nyitottműhely	Szabolcs-Szatmár-Bereg megye	4481	Sóstóhegy	Csalogány u. 10.	42/475456 20/5473770		Chrenkó Mihályné
Kézműves ház	nyitottműhelyek	Fejér megye	2432	Szabadegyháza	Szabadság tér	30/6396376 20/2605735		Schmitsek Józsefné (kerémia), Pőszer Józsefné (szövés)
Népi Mesterségek Pest Megyei Egyesülete	Népi kézműves civil szervezet	Pest megye	2111	Szada	Dózsa Gy. U. 9.	28/405446 20/69117212	dulaieva@gmail.com	Dulai Sándorné
Szápári Kovácsműhely	Nyitottműhely	Veszprém megye	8423	Szápár	Kossuth u. 59..	88/486084 30/6051542		Kohus László
Sárarany Szalmaporta	Nyitottműhely	Békés megye	5540	Szarvas	Ezüstszőlők III.kk.350.	20/5241827 20/5120549	szalmaporta@gmail.com	Maczkó család
Szarvasi Kézműves Egyesület	Népi kézműves civil szervezet	Békés megye	5540	Szarvas	Kossuth tér 3.	70/2316708		Kugyeláné Décsei Mónika

Szervezet neve	Szervezet típusa	Megye	Isz.	Település	Cím	Telefon	E-mail	Vezető neve
Palóc Népművészeti és Háziipari Szövetkezet	Műhelygaléria	Nógrád megye	3170	Szécsény	Rákóczi út 65.	20/9886277	reznil@freemail.hu	Reznicsek Sándor
Kézművesház	Műhelygaléria	Nógrád megye	3170	Szécsény	Ady Endre út 4.	70/9841912	dolfi56@freemail.hu	Török János
Mézeskalács Házikó	Műhelygaléria	Nógrád megye	3170	Szécsény	Bajcsy-Zs. U. 18.	32/371011		Takács Béla
Palócföldi Népi Iparművészek Egyesülete	Népi kézműves civil szervezet	Nógrád megye	3170	Szécsény	Attila u. 31/A.	70/9841912	dolfi56@freemail.hu	Török János
Napsugaras Dél-Tisza Menti Kulturális Népművészeti Egyesület	Népi kézműves civil szervezet	Csongrád megye	6753	Szeged	Budai Nagy Antal u. 20-22..	20/9413413	napsugaras7@gmail.com	Gyifkó Gyula
Gyékényes műhely	Nyitottműhely	Csongrád megye	6753	Szeged	Budai Nagy Antal u. 20-22..	62/548235	hellero.muvhaz@int.ritek.hu	Török Gizella
Fehérvári Kézművesek Háza	Alkotóház	Fejér megye	8000	Székesfehérvár	Rác u. 27.	20/2592952	kezmuvesek@gmail.com, pongraczz@gmail.com	Pongrácz Zoltán
Mesterségek Háza.	Alkotóház	Fejér megye	8000	Székesfehérvár	Rác u. 20.	22/313175	gabriellakomendo@fejermmk.hu	Komendó Gabriella
Fehérvári Kézművesek Egyesülete	Népi kézműves civil szervezet	Fejér megye	8000	Székesfehérvár	Oskola u. 3.	20/3539755 70/3270202	kezmuvesek@gmail.com, pongraczz@gmail.com	Szenczi Jánosné
Fejér Megyei Népművészeti Egyesület	Népi kézműves civil szervezet	Fejér megye	8000	Székesfehérvár	III. Béla király tér 1.	22/313175 70/3785053	fejerm.nepmuvesz@gmail.com, molnarneanetta@gmail.com	Molnárné Tamás Anetta
Népi játszóház és fafaragó porta	Műhelygaléria	Tolna megye	7100	Szekszárd	Bátaszéki u.40.	30/2711710	famuvesseg@famuvesseg.hu	Törő György, Töttősi Attila
Szíjgyártóműhely	Nyitottműhely	Tolna megye	7100	Szekszárd	Széchenyi u. 16.	74/316206 74/315225	nepp.denes@szijgyarto.hu	Nepp Dénes
Szövőműhely	Nyitottműhely	Tolna megye	7100	Szekszárd	Porkoláb-völgy	74/501077 20/9465617	komjathiagi@tolna.net, komi@tmamk.hu	Komjáthi Tamásné
Petrits Mézeskalácsos,Gyertyaöntő és Cukorkakészítő Múzeum	Speciális népi kézműves gyűjtemény	Tolna megye	7100	Szekszárd	Munkácsy u. 9/b.	74/512110 20/9510687	petrits@mezeskalacs.hu	Petrits József
Örökség Kézművesház	Alkotóház	Somogy megye	7477	Szenna	Kossuth u. 26.	30/2716620		Orosz Adél
Nivegy-völgyi Fazekas Emlékműhely	Nyitottműhely	Fejér megye	8272	Szentantalfa	Templom u. 5..	87/479640 30/5627819	emlekmuhely@gmail.com	Nagy Lászlóné
Kósa Reneszánsz Kerámia Stúdió	Műhelygaléria	Pest megye	2000	Szentendre	Bükkös part 34.	30/919-5490	ko-sa@kosareneszansz.hu	Kósa Klára
Bőrmíves műhely	Nyitottműhely	Pest megye	2000	Szentendre	Kovács László u.67.	30/3978032	a.lepizsan@chello.hu	Lepizsán Attila
Fazekasműhely	Nyitottműhely	Zala megye	8975	Szentgyörgy-völgy	Vörösmarty u. 33.	92/351762, 30/5473334		Csótár Rezső
Csuhé- és Fajátékkészítő Bemutatóműhely	Nyitottműhely	Baranya megye	7936	Szentlászló	Kossuth u. 106.	73/354217 20/5399995	laszlo@altisk-szentlaszlo.sulinet.hu	Horváth Antónia, Horváth László,
Fafaragó műhely	Nyitottműhely	Zala megye	8861	Szepetnek	Királyi P. u. 5.	93/381247 30/2583690	endru82@freemail.hu	Németh Ferenc
Fafaragó Műhelygaléria	Műhelygaléria	Pest megye	2319	Szigetújfalu	Szőlő u. 9.	24/463175 70/4596618	gabinemes65@gmail.com	Nemes Ferenc
Kaczár Tanya	Nyitottműhely	Pest megye	2624	Szokolya	Hunyadi u.23.	27/385415 20/3740267	kacartanya@freemail.hu	Lénárt István

Szervezet neve	Szervezet típusa	Megye	Isz.	Település	Cím	Telefon	E-mail	Vezető neve
Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Népművészeti Egyesület	Népi kézműves civil szervezet	Jász-Nagykun-Szolnok megye	5000	Szolnok	Czakó E. u. 3. I/15.	56/423985 30/6279905	kenyeresne@t-online.hu	Kenyeres Sándorné
Szt.Lucia Kézműves Céh és Népi- és Iparművészeti Egyesület	Népi kézműves civil szervezet	Jász-Nagykun-Szolnok megye	5000	Szolnok	Hild tér 1.	20/3929512	abanovak@abanovak.hu	Molnár Mariann
Napsugár Gyermekház Nyitott Műhelye	Nyitottműhely	Jász-Nagykun-Szolnok megye	5000	Szolnok	Baross u. 56.	56/410521 20/3675788	napsugargyermekhaz@gmail.com	Lászlóné Nagy Ilona
Damjanich János Múzeum	Speciális népi kézműves gyűjtemény	Jász-Nagykun-Szolnok megye	5000	Szolnok	Kossuth tér 4.	56/510155	muzeum@djm-hu	Dr. Horváth László
Velemi Stúdió Népművészeti Egyesület	Népi kézműves civil szervezet	Vas megye	9700	Szombathely	Kodály Z. u. 18.	94/4558370 30/6298518 6	tarodil@gmail.com	Taródi Lajos
Vas Megyei Népművészeti Egyesület	Népi kézműves civil szervezet	Vas megye	9700	Szombathely	Ady E. u. 5.	30/4007319	gumi8@freemail.hu	Belencsák Mihály
Csutababa Műhely	Nyitottműhely	Fejér megye	8121	Tác	Széchenyi u. 18.	20/9889344	julis58@citromail.hu	Gelencsér Julianna
Tojásfestő és karcoló műhely	Nyitottműhely	Veszprém megye	8541	Takácsi	Vörösmarty u. 13.	30/7198407	ildi.folk@yahoo.com	Bakó Ildikó
Hegyaljai Alkotóház	Alkotóház	Borsod-Abaúj-Zemplén megye	3907	Tállya	Gesztenyesor u. 2.	47/398131	derineagi@gmail.com	Dériné Érsek Ágnes
Hegyaljai Mesterek Népművészeti Egyesülete	Népi kézműves civil szervezet	Borsod-Abaúj-Zemplén megye	3907	Tállya	Rákóczi u. 13.	70/7036291 46/380-929	derineagi@gmail.com	Dériné Érsek Ágnes
Iharos Népművészeti Egyesület	Népi kézműves civil szervezet	Pest megye	2461	Tárnok	Ősz u. 28.	23/389121 30/6234388 7	ament.eve@t-online.hu	Ament Éva
Fafaragó műhelygaléria	Műhelygaléria	Komárom-Esztergom megye	2890	Tata	Széchenyi u. 28.			
Csiszár fazekasműhely	Nyitottműhely	Komárom-Esztergom megye	2890	Tata	Eötvös u. 36.	34/380356	csiszar-tata@uw.hu	Csiszár József
Fazekasműhely	Nyitottműhely	Komárom-Esztergom megye	2890	Tata	Révai u. 10.	34/382850 20/4610481	veghpot@actel.hu	Végh Ákos
Magyar Csipkekészítők Egyesülete	Népi kézműves civil szervezet	Komárom-Esztergom megye	2800	Tatabánya	Bánhidai ltp. 402. I/7.	34/311665 30/4178100	vincemari@t-online.hu	Nagy Vincéné
Puskin Csipkeműhely	Nyitottműhely	Komárom-Esztergom megye	2800	Tatabánya	Kossuth u. 22.	30/4178100	vincemari@t-online.hu	Nagy Vincéné
Magyar Csipkekészítők Egyesülete Csipke műhelye	Nyitottműhely	Komárom-Esztergom megye	2800	Tatabánya	Gellért tér 4.	30/4178100	vincemari@t-online.hu	Nagy Vincéné
Fafaragó Bemutató Múhely	Nyitottműhely	Tolna megye	7054	Tengelic	Petőfi u. 112.	74/432135		Móricz József

Szervezet neve	Szervezet típusa	Megye	Isz.	Település	Cím	Telefon	E-mail	Vezető neve
Hunnia Csipkemúzeum	Speciális népi kézműves gyűjtemény, nyitottműhely	Nógrád megye	2696	Terény	Arany János u. 70.	20/5190927	hunnia@csipkemuzeum.com, fay.tornoczky.judit@gmail.com	Fáyné Tornóczky Judit
Kosárfonó műhely	Nyitottműhely	Bács-Kiskun megye	6066	Tiszaalpár	Deák F. u. 33.	76/424497 30/5072064		Kanalas János
Csuhé és szalmafonó műhely	Nyitottműhely	Szabolcs-Szatmár-Bereg megye	4455	Tiszadada	Ifjúság u. 6.	1/4052407 30/5466991	harsanyinee@freemail.hu	Harsányi Tiborné
Fazekas és tojásfestő műhely	Nyitottműhely	Szabolcs-Szatmár-Bereg megye	4455	Tiszadada	Nagy u. 9.	43/240534 30/3069902 20/5693305	monika@citromail.hu, probus@citromail.hu	Kovácsné Botrágyi Mónika, Kovács Géza
Kovácsműhely	Műhelygaléria	Szabolcs-Szatmár-Bereg megye	4464	Tiszaeszlár	Aradi u. 34.	42/277144 30/3714953	vajdalaszlo@freemail.hu	Vajda László
Bőrös Alkotóház	Alkotóház	Jász-Nagykun-Szolnok megye	5350	Tiszafüred	Ady u. 45.	59/353501	alkotohaz@freemail.hu	Horváth Tibor
Fazekas Műhely és Kiállítás	Műhelygaléria	Jász-Nagykun-Szolnok megye	5350	Tiszafüred	Belsőkertsor u. 4/a.	59/351483 70/3219253	szucskeramia@externet.hu	Szűcs Imre
Fazekasműhely	Nyitottműhely	Jász-Nagykun-Szolnok megye	5350	Tiszafüred	Szőlősi u. 27.	59/353538 70/5214460	torokzsoka@freemail.hu	Nagyné Török Zsóka
Kiss Pál Múzeum	Speciális népi kézműves gyűjtemény	Jász-Nagykun-Szolnok megye	5350	Tiszafüred	Tariczky sétány 6.	59/352106	kisspalmuz@freemail.hu	Dr. Vadász István
Kovács Kékfestőműhely	Nyitottműhely	Bács-Kiskun megye	6060	Tiszakécske	Körösi u. 9.	76/441132	info@kekfestokovacs.hu	Kovács Miklós
Népművészeti Alkotóház	Alkotóház	Jász-Nagykun-Szolnok megye	5092	Tiszavárkony	Endre király út 121.	56/436052 30/4053342	kenyeresne@t-online.hu	Kenyeres Sándorné
Faragóház	Nyitottműhely	Szabolcs-Szatmár-Bereg megye	4440	Tiszavasvári	Schönherz u. 11.	20/3386123	kalapalo@freemail.hu	Kovács Béla
Tokodi Alkotóház	Alkotóház	Komárom-Esztergom megye	2531	Tokod	Zrinyi u.3-4.	33/469011 30/5722665	radovicsgina@gmail.com	Radovics Georgina
Robotka Kézművesház	Alkotóház	Komárom-Esztergom megye	2531	Tokod	Flórián u. 20.	33/468668		Robotka László
Tolnai Kékfestő Műhely és Múzeum	Műhelygaléria	Tolna megye	7130	Tolna	Kossuth u.21.	30/6914033	kekfesto@gmail.com	Nagy Mária
Tótkomlósi Evangélikus Mesterségek Háza	Alkotóház	Békés megye	5940	Tótkomlós	Mezőhegyesi út 11.	20/8228682	karasz-andi@freemail.hu	Karasz Róbert Jánosné
Fafaragó Műhely Egyesület	Népi kézműves civil szervezet	Zala megye	8865	Tótszentmárton	Alkotmány u. 29.	93/383432 30/3945277	istvan.radnai@freemail.hu	Radnai István

Szervezet neve	Szervezet típusa	Megye	Isz.	Település	Cím	Telefon	E-mail	Vezető neve
Kovácsműhely	Nyitottműhely	Pest megye	2045	Törökbálint	Katona J. u. 20.	30/8638912	jimbeam13@t-online.hu	Benkő Attila
Apáról Fiúra Népművészeti és Kézműves Egyesület	Népi kézműves civil szervezet	Jász-Nagykun-Szolnok megye	5200	Törökszentmiklós	Széchenyi u. 134.	30/4028383 30/6316860	aparolfiura.nke@t-online.hu	Forgácsné Molnár Anett
Kézműves Örökség Egyesület	Népi kézműves civil szervezet	Jász-Nagykun-Szolnok megye	5200	Törökszentmiklós	Petőfi S. u. 58/a.	30/3980208	guzsaly1@t-online.hu	Molnár Jánosné
Szálasanyagfeldolgozó műhely	Nyitottműhely	Jász-Nagykun-Szolnok megye	5200	Törökszentmiklós	Batthyány u. 133.	56/394331 20/5169915	gelimari@freemail.hu	Gelencsér Mária
Finta Múzeum	Speciális népi kézműves gyűjtemény	Jász-Nagykun-Szolnok megye	5420	Túrkeve	Attila u. 1.	56/361183 20/4450429	mustkeve@enternet.hu, fintamuzeum@gmail.com	Kapás János Zsolt
Fazekas műhely	Nyitottműhely	Zala megye	8796	Türje	Cseresznyeszer u. 15.	83/356069 30/2440436	stekliilona52@gmail.com	Stekli Ilona
Fazekasműhely	Nyitottműhely	Veszprém megye	8477	Tüskevár	Kossuth u. 26.	88/259501	fazekas54@invitel.hu	Tóth Gergely
Dunakanyar Népművészeti Egyesület	Népi kézműves civil szervezet	Pest megye	2600	Vác	Dr. Csányi L. krt. 63.	27/316411 20/4426294	konczilianna@biokosar.hu	Konczili Anna
Tradíció Céh Alapítvány	Népi kézműves civil szervezet	Pest megye	2600	Vác	Kisgombás dülő 2.	30/9896593	klucsar.bandi@freemail.hu	Klucsár András
Fazekas műhelygaléria	Műhelygaléria	Tolna megye	7146	Várdomb	Kossuth u. 14.	74/430326 30/9011911	racs.robert@t-online.hu	Rács Róbert
Varsányi Kézműves Porta	Alkotóház	Nógrád megye	3178	Varsány	Kossuth u. 2.	30/2997948	nogradtur@gmail.com	Pintérné Kanyó Judit
Nógrád Megyei Kézműves Műhely Egyesület	Népi kézműves civil szervezet	Nógrád megye	3178	Varsány	Kossuth u. 2.	32/370777 30/8119951	nogradtur@gmail.com	Pintér László
Fafaragó Galéria Kölcsey ÁMK	Műhelygaléria	Szabolcs-Szatmár-Bereg megye	4804	Vásárosnamény	Damjanich u. 34.	45/471414		Gál Szabolcs
Velemi Népművészeti Alkotóház	Alkotóház	Vas megye	9726	Velem	Rákóczi F. u. 92.	94/360432 20/9726190	velem@kulturista.hu	Gregus Zsuzsanna
Habán kerámiaműhely	Nyitottműhely	Vas megye		Velemér	Fő u. 32.	30/2335774	haban@freemail.hu	Dávid Éva
Tiszafa Faműves Múhely	Nyitottműhely	Fejér megye	8200	Veszprém	Erzsébet sétány 1.	70/5280225	Szabó István	
Veszprém Megyei Népművészeti Egyesület	Népi kézműves civil szervezet	Veszprém megye	8200	Veszprém	Komakút tér 3.	30/9795147 2065775505	detti.tenk@eon-hungaria.com, mjudit@dez.sulinet.hu	Czefernekné Tenk Bernadett
Veszprémi Kézműves Műhely	Népi kézműves civil szervezet	Veszprém megye	8200	Veszprém	Mikszáth K. u. 38.	88/426167 20/8031757	hollo.eva@chello.hu	L. Holló Éva
Fazekas műhely	Nyitottműhely	Veszprém megye	8200	Veszprém	Aranyoskút u. 16/a.	20/3362209	szabo.eva@gmail.com	Szabó Éva
Szolnoki Kézműves Körért és a Tisza Mente Népművészetéért Alapítvány	Népi kézműves civil szervezet	Jász-Nagykun-Szolnok megye	5093	Vezseny	Rákóczi u. 28.	56/459119 30/4829261	tiszavolgy@freemail.hu	Deák Péter

Szervezet neve	Szervezet típusa	Megye	Isz.	Település	Cím	Telefon	E-mail	Vezető neve
Kézművesház	Nyitottműhely	Zala megye	8971	Zalabaksa	Rákóczi u. 109.	92/374410 20/5188962	csaszarerzsi@freemail.hu, hotvathotto.art@gmail.com	Horváth Ottó és Horváthné Császár Erzsébet
Zala Megyei Népművészeti Egyesület	Népi kézműves civil szervezet és iskola	Zala megye	8900	Zalaegerszeg	Gébárti u. 144.	92/312744 3062566711	skrabut.eva@freemail.hu, gebart@invitel.hu	Skrabut Éva
Zala Megye Népművészetéért Alapítvány	Népi kézműves civil szervezet	Zala megye	8900	Zalaegerszeg	Gébárti u. 144.	92/312744 20/2601429	erisko@gmail.com, andrea.pozvai@gmail.com	Molnárné Riskó Erzsébet
Népi Kézműves Alkotóházak Országos Egyesülete	Népi kézműves civil szervezet	Zala megye	8900	Zalaegerszeg	Gébárti-tó 0737 hrsz.	92/312744 20/5568086	prok.gyongyi@gmail.com	Prokné Tirner Gyöngyi
Gébárti Kézművesek Háza	Alkotóház	Zala megye	8900	Zalaegerszeg	Gébárti-tó 0737 hrsz.	92/312744 20/5568086	prok.gyongyi@gmail.com	Prokné Tirner Gyöngyi
Fazekasműhely	Nyitottműhely	Zala megye	8900	Zalaegerszeg	Gébárti-tó 0737 hrsz.	30/3640099	csutit@gmail.com	Csuti Tibor
Gébárti Kézművesek Háza	Iskola	Zala megye	8900	Zalaegerszeg	Gébárti-tó 0737 hrsz.	92/312744 20/5568086	prok.gyongyi@gmail.com	Prokné Tirner Gyöngyi
"Akantusz" kovácsműhely	Nyitottműhely	Zala megye	8772	Zalaszentbalázs	Pusztatető u. 27.	93/391020 20/9531601	akantusz@t-online.hu	Takács István
Hagyományőrző tüzi kovács és mézeskalácsos műhely	Nyitottműhely	Zala megye	8790	Zalaszentgrót	Béke u. 33.	83/361370 30/8258690 30/2731431	csizsu54@gmail.com	Csiszár Tiborné és Tibor
Míves Tojás Gyüjtemény Múzeális Intézmény	Speciális népi kézműves gyűjtemény	Baranya megye	7720	Zengővárkony	Kossuth L. u. 6.	72/466605	tojas@museum.hu	Nienhaus Rózsa
Szalma-Kincs-Tár Gyűjtemény	Speciális népi kézműves gyűjtemény	Baranya megye	7720	Zengővárkony	Arany J. u. 69.	72/466571	tuskestunde@gmail.com	Tüskés Tünde
Fazekasműhely	Műhelygaléria	Pest megye	2072	Zsámbék	Ady E. u. 12.	23/341363	bangoaliz@gmail.com	Bangó Aliz
Cserepeskert Fazekasház	Nyitottműhely	Pest megye	2072	Zsámbék	Etyeki u. 12	23/340279	cserepeskert@citromail.hu	Zombori László
Kovácsműhely	Nyitottműhely	Pest megye	2072	Zsámbék	Ótemplom domb, Farkas villa		szombathyg@mail.datanet.hu	Szombathy Gábor

2.3.2.2 *Népművészet a közösségi művelődésben*

A Hagyományok Háza

A Hagyományok Háza a Kárpát-medencei néphagyomány ápolására és továbbéltetésére létrehozott nemzeti intézmény, melyet a Nemzeti Kulturális Örökség minisztere 2001. január elsején alapított. A Hagyományok Háza szolgáltató központ, melynek közművelődéssel foglalkozó szervezeti egysége a Népművészeti Módszertani Műhely a hagyományos paraszti kultúrát (elsősorban a kézművességet, néptáncot, népzenét, népköltészetet) közvetíti a mai kor embere számára is élhető műveltségként.

Tevékenységei a népi kézművességen belül:

- tanfolyami oktatás, ezen belül OKJ felnőttképzés, akkreditált tanfolyamok, Képzők képzője típusú szakágankénti továbbképzések, mesterkurzusok szervezése, tananyagok, módszertanok, módszertani segédanyagok kidolgozása, szakkörök, táborok szervezése
- szakmai konferenciák szervezése
- országos szakági pályázatok lebonyolítása, kiállítások rendezése
- szakmai kiadványok készítése
- a kortárs népi kézművesek alkotásainak minősítése, zsűrizése. A zsűrizés szempontrendszerének a szakemberek, az alkotók, valamint a kor kihívásainak megfelelő igény szerinti folyamatos alakítása
- Népi Iparművész cím odaítélése
- a Magyar Népi Iparművészeti Múzeum működtetése – alkotók, alkotócsoportok részére bemutatkozási lehetőség biztosítása kiállítások és ahhoz kapcsolódó előadások, szakmai bemutatók segítségével
- ismeretterjesztés, első sorban gyermekek számára szervezett népismereti, kézműves és folklór programok
- kapcsolattartás kormányzati szervekkel a hagyományőrző tevékenység népszerűsítése, hiteles továbbadása érdekében
- kapcsolattartás a szakmai civil szervezetekkel
- közművelődési intézmények, tevékenységek az ország területén

A népművészettel kapcsolatos körök, klubok, a népdalkörök, a tánccsoportok, a népi tárgyalkotó csoportok, stb., hagyományosan a közművelődési tevékenységrendszer meghatározó részét alkották. A népi kultúra értékeinek őrzése, újraértelmezése, újra felfedezése, a szellemi és tárgyi örökség átadása, elérhetővé tétele az új generációk számára mindig a közösségi művelődés kiemelt feladatai közé tartozott.

A népi kultúra értékeinek különféle kultúrpolitikai értelmezésektől függetlenül a népművészeti tevékenységek gyakorlása mindenkor identitásépítő, illetve erősítő hatású volt.

A népművészet több jelentős népszerűségi hullámhegyén túl folyamatosan a kedvelt és gyakori tevékenységfajták közé tartozott.

Ezek a formák népszerűek a közművelődési intézményrendszer minden faktora számára. Elfogadott, népszerű tevékenység a „fogyasztók", a lakosságrészéről. Szakmai körben is kedvelt programtípusról van szó, és a fenntartói (önkormányzat, állami, stb.) oldal támogatása, elismerése is konstans.

A Magyar Művelődési Intézet évente elemzi a közművelődési statisztikai adatállományt. Az adatállomány az OSAP rendszerében kerül gyűjtésre. (A statisztikai kérdőívek címe: Jelentés a közművelődési tevékenységet folytató szervezetek működéséről, nyilvántartási száma: 1438.) Kis ingadozással, folyamatosan háromezernél (négyezret még soha nem érte el) több a jelentő szervezetek, intézmények száma az országban. A pályázati előírások miatt a jelentési fegyelem folyamatosan javul. 2009-ben tértek át a digitális jelentési módra, akkor visszaesett az adatszolgáltatók száma, de 2010-ben újra háromezer felé emelkedett.

A települések 67%-ról (2010.) érkeztek adatlapok. Joggal feltételezhető tehát, hogy a valóságban a kép, még a statisztika által kimutatott adatoknál gazdagabb aktivitást mutat.

Az alábbiakban néhány, a népművészeti tevékenységrendszert bemutató adatsort mutatunk be, amely alkalmas a helyzetelemzés megalapozására.

1. Alkalmak, rendezvények, kiállítások

1.1 Népművészeti kiállítások

A közművelődési statisztikai adatszolgáltatók 2011. évben 11 532 kiállításról adtak adatot, ezeket 4 388 218 érdeklődő látogató tekintette meg. Az összes, különféle típusú kiállítás 10%-a volt népművészeti tematikájú. Az összes kiállítás látogatóinak 12%-a vett részt ezeken a népművészeti kiállításokon. A legtöbb kiállítás (170 db) Budapesten került megrendezésre, kiemelkedően magas a népművészeti kiállítások száma Tolna megyében (101 db). Nógrád, Vas megyékben volt az átlagosnál lényegesen alacsonyabb a népművészeti kiállítások száma. Ez azért is szembeötlő, mert mindkét megyének gazdag népművészeti hagyománya van.

Az átlagosnál magasabb látogatószámmal keresték fel a népművészeti kiállításokat Békés, Hajdú-Bihar megyékben, illetve Budapesten. A legkevesebb számú látogatóval Nógrád, Vas és Csongrád megye számolhatott.

Népművészeti kiállítások, 2011.

Megye	Alkalmak (db)	Látogatók (fő)
Bács-Kiskun	42	34 250
Baranya	62	17 929
Békés	71	67 349
Borsod-Abaúj- Zemplén	59	24 011
Budapest	170	75 571
Csongrád	31	9 305
Fejér	58	18 861
Győr- Moson- Sopron	37	13 399
Hajdú-Bihar	72	52 716
Heves	36	21 741
Jász-Nagykun-Szolnok	70	34 180
Komárom-Esztergom	29	10 122
Nógrád	21	8 427
Pest	85	28 700
Somogy	35	15 793
Szabolcs	44	17 462
Tolna	101	14 657
Vas	29	9 014
Veszprém	84	22 678
Zala	90	36 510
Összesen	1226	532 675

1.2 Népművészeti események

Az összes művészeti esemény (30 030 db) 12%-a volt népművészeti, népszerűségüket jól mutatja, hogy az összes művészeti esemény látogatóinak 40%-a népművészeti eseményen volt jelen.

A népművészeti események száma Budapesten, Veszprém megyében kiemelkedően magas, meghaladja a négyszázat.

A legkevesebb számú népművészeti esemény Győr-Moson-Sopron és Nógrád megyében volt.

A látogatók száma Budapesten, illetve Tolna megyében volt kiemelkedően magas. Az országos átlag alatt volt számuk Komárom-Esztergomban, Győr-Moson-Sopron megyékben.

Népművészeti események, 2011.

Megye	Alkalmak (db)	Látogatók (fő)
Bács-Kiskun	355	74 094
Baranya	157	168 278
Békés	141	105 201
Borsod-Abaúj-Zemplén	243	151 982
Budapest	414	914 696
Csongrád	89	34 124
Fejér	158	170 523
Győr-Moson-Sopron	50	11 839
Hajdú- Bihar	172	88 793
Heves	134	87 567
Jász-Nagykun-Szolnok	259	35 722
Komárom-Esztergom	67	13 341
Nógrád	44	25 222
Pest	269	81 302
Somogy	172	36 854
Szabolcs	97	31 742
Tolna	257	252 453
Vas	92	47 288
Veszprém	412	68 424
Zala	125	28 997
Összesen	3707	2 428 442

A népművészeti kiállítások, rendezvények és ezek látogatói számának alakulását tekintve, a 2010-es és 2011-es adatsorokat vetettük össze. A kiállítások száma ebben az időszakban 6%-kal emelkedett. A kiállításokon megforduló emberek száma nem jelentős mértékben, 5%-kal csökkent. A emelkedést láthatunk azonban a rendezvények látogatóinak számában. 25%-kal magasabb a rendezvények rendezvények száma 2011-ben 3%-kal volt magasabb, mint a meg-

előző évben. Jelentős látogatóinak száma, mint a megelőző évben. Extrém magas emelkedés látható Tolna megyében, ötszörösére emelkedett a rendezvények látogatóinak száma, de Budapesten is 30%-os növekedést látunk. (A statisztikai adatszolgáltatói fegyelem örvendetes növekedésén túl, néhány a rendszerben újonnan felbukkanó országos, budapesti székhelyű ernyőszervezet megjelenésére kell felhívnunk a figyelmet, amelyek jelentései feltételezhetően göngyölített adatokat is tartalmaznak.)

Megye	2010.				2011.			
	Népműv. kiáll		Népműv. rend		Népműv. kiáll		Népműv. rend	
	alka-lom	látogatók	alkalom	látogatók	alka-lom	látogatók	alkalom	látogatók
Bács-Kiskun	66	36264	128	49309	42	34 250	355	74 094
Baranya	76	18235	211	178556	62	17 929	157	168 278
Békés	83	120109	109	89997	71	67 349	141	105 201
Borsod-Abaúj-Zemplén	58	17134	209	108446	59	24 011	243	151 982
Budapest	70	54782	714	698338	170	75 571	414	914 696
Csongrád	36	7053	135	156887	31	9 305	89	34 124
Fejér	69	19841	317	20374	58	18 861	158	170 523
Győr-Moson-Sopron	45	13925	50	13039	37	13 399	50	11 839
Hajdú-Bihar	63	46168	113	72051	72	52 716	172	88 793
Heves	42	55196	97	76458	36	21 741	134	87 567
Jász-Nagykun-Szolnok	51	21129	181	34024	70	34 180	259	35 722
Komárom-Esztergom	28	6387	46	10784	29	10 122	67	13 341
Nógrád	20	4794	47	36806	21	8 427	44	25 222
Pest	155	32418	271	71728	85	28 700	269	81 302
Somogy	23	15071	135	63860	35	15 793	172	36 854
Szabolcs-Szatmár-Bereg	42	14774	62	13783	44	17 462	97	31 742
Tolna	59	21337	163	55070	101	14 657	257	252 453
Vas	34	7771	133	61800	29	9 014	92	47 288
Veszprém	73	15249	307	90745	84	22 678	412	68 424
Zala	53	31781	138	45773	90	36 510	125	28 997
Total	1146	559418	3566	1947828	1226	532 675	3707	2 428 442

2. Rendszeres formák

A közösségi művelődésben mindig kitüntetett szerepe volt azoknak a tevékenységeknek, amelyek állandóak, rendszeresnek tekinthetőek. Az alábbi táblák olyan közösségek adatait foglalják össze, amely csoportokban a népművészet adja meg az összejövetelek fő témáját.

2.1 Hangszeres népzenei csoport

Az országban, 2011-ben 566 db hangszeres népzenei csoport működött. 6153 ember zenélt együtt, rendszeresen. 13243 alkalommal voltak együtt a népzenei csoportok, 3739 esetben volt lehetőségük bemutatni tudásukat. Budapesten zenéltek a legtöbben népzenei csoportban, az összes népzenei csoporttag majd fele budapesti. Magas a pest megyei és a bács-kiskun megyei zenészek száma is, három száz fő felett zenélnek együtt ezekben a megyékben. A hangszeresek között jelentős a fiatalok (29 fő alatti) száma (37,4%). A zenészek fele az aktív, felnőtt generációból került ki (30-59 éves), ami azért különösen figyelemre méltó, mert ezt a korosztályt lehet a közművelődés számára legnehezebben aktivizálni.

Hangszeres népzenei csoport, 2011.

Megye	Közösségek száma	Tagok éves átlagos száma					Foglalkozások száma	Bemutatkozások száma
		15 év alatti	15-29 éves	30-59 éves	60 év fölötti	Összesen		
Bács	38	77	53	108	84	322	1 204	419
Baranya	11	65	50	12	5	132	397	75
Békés	10	12	35	24	23	94	345	84
Borsod	16	62	25	58	12	157	714	151
Budapest	271	224	505	2 194	197	3 120	2 684	700
Csongrád	19	27	53	78	23	181	668	190
Fejér	10	34	25	34	4	97	402	198
Győr	16	104	68	70	15	257	878	125
Hajdú	21	37	28	104	83	252	773	223
Heves	11	31	18	21	9	79	345	118
Jász	19	27	45	47	16	135	1 023	154
Komárom	9	0	68	64	9	141	334	113
Nógrád	4	2	8	4	1	15	117	18
Pest	35	103	112	100	63	378	920	263
Somogy	10	38	31	63	7	139	250	102
Szabolcs	5	6	11	79	38	134	209	79
Tolna	8	37	4	8	4	53	257	47
Vas	25	51	89	63	8	211	873	406
Veszprém	12	30	40	49	13	132	369	114
Zala	16	45	23	42	14	124	481	160
	566	1012	1291	3222	628	6153	13 243	3739

2.2 Népdalkör, pávakör

2079 népdalkör működött 2011-ben, az éneklő közösségek száma jóval magasabb, mint a hangszereseké, majdnem négyszeres a számuk. 39 842 ember jár össze rendszeresen népdalokat énekelni, foglalkozni a népi énekléssel. Arányaiban kevesebb fiatal van közöttük, mint a

hangszeresek között (20%). 13674 fő hatvan év feletti ember énekel együtt rendszeresen. Több mint hatvanezer alkalommal énekeltek együtt, ennyi foglalkozást tartottak. 17506 alkalommal mutatkoztak be közönség előtt.
Kiemelkedően magas a budapesti népdalkörök száma (1304). (Feltételezhető, hogy ebben az adatban is szerepelnek az ernyőszervezet által jelentett országos adatok is.) Veszprém, Pest, Békés megye a legaktívabb a népdalkörök működésében.

Népdalkör, pávakör, 2011.

Megye	Közösségek száma	Tagok éves átlagos száma					Foglalkozások száma	Bemutatkozások száma
		15 év alatti	15-29 éves	30-59 éves	60 év fölötti	Összesen		
Bács	56	116	94	248	627	1 085	1 838	588
Baranya	35	145	89	154	231	619	1 074	236
Békés	80	6	43	187	914	1 150	1 785	469
Borsod	43	7	15	275	429	726	1 738	473
Budapest	1 304	1 200	5 501	14 263	4 522	25 486	34 340	7 030
Csongrád	22	5	23	108	269	405	829	241
Fejér	26	4	13	128	294	439	966	220
Győr	19	32	18	150	166	366	641	134
Hajdú	44	36	37	285	440	798	1 718	3 978
Heves	48	40	21	188	506	755	1 946	526
Jász	43	60	21	159	436	676	1 359	355
Komárom	23	7	13	127	274	421	947	250
Nógrád	23	10	38	109	177	334	676	209
Pest	80	31	52	412	753	1 248	2 564	729
Somogy	25	19	43	171	258	491	609	174
Szabolcs	17	0	3	52	212	267	632	135
Tolna	30	10	39	154	300	503	1 223	268
Vas	27	38	36	101	118	293	750	220
Veszprém	81	74	76	463	2 378	2 991	2 624	668
Zala	53	48	53	318	370	789	2 085	603
	2079	1888	6228	18052	13674	39 842	60 344	17506

2.3 Néptáncegyüttes

57 232 fő táncolt Magyarország településein, a különféle együttesekben a közművelődési rendszer keretein belül. Ez a legnépszerűbb tevékenységfajta a népművészeti tevékenységek között. Többen táncolnak, mint ahányan összesen énekelnek, vagy zenélnek. (Bár az éneklő csoportok száma magasabb a táncosoknál, de a tánccsoportok nagyobb létszámmal működnek. A táncosok 63%-a 15 év alatti gyermek. Értelemszerűen közöttük kisebb a hatvan év felettiek aránya. 62 585 alkalommal táncoltak együtt ezek a közösségek. Tízezer fölött van a fellépéseik száma. Budapesten és Pest megyében volt a legtöbb néptáncegyüttes a vizsgált

időszakban (544-149). Bács-Kiskun, Baranya és Veszprém megye működtetett még kiemelkedően magas számú tánccsoportot.

Néptáncegyüttes, 2011.

Megye	Közösségek száma	Tagok éves átlagos száma					Foglalkozások száma	Bemutatkozások száma
		15 év alatti	15-29 éves	30-59 éves	60 év fölötti	Összesen		
Bács	117	1 260	676	476	67	2 479	3 789	656
Baranya	93	1 286	437	286	33	2 042	4 207	627
Békés	78	491	398	174	259	1 322	2 521	464
Borsod	51	545	391	165	20	1 121	2 068	360
Budapest	544	18 474	5 546	1 410	145	25 575	3 671	649
Csongrád	45	900	462	119	4	1 485	3 112	342
Fejér	86	845	513	339	74	1 771	4 106	702
Győr	42	697	309	122	38	1 166	2 809	337
Hajdú	72	1 509	585	256	38	2 388	4 398	826
Heves	67	777	384	291	17	1 469	3 009	671
Jász	77	1 303	384	250	56	1 993	4 236	752
Komárom	42	667	282	150	25	1 124	1 564	300
Nógrád	31	377	257	99	6	739	1 392	291
Pest	149	3 013	1 006	601	188	4 808	7 599	979
Somogy	50	575	331	217	70	1 193	1 982	495
Szabolcs	23	155	288	110	9	562	824	212
Tolna	75	1 286	625	255	7	2 173	3 355	699
Vas	29	216	224	121	0	561	1 420	339
Veszprém	95	885	405	348	417	2 055	3 952	888
Zala	65	697	262	224	23	1 206	2 571	521
	1831	35 958	13765	6013	1496	57 232	62 585	11110

2.4 Hagyományőrző együttes

513 hagyományőrző együttes működött 2011-ben. Számuk megyénként igen eltérő, Komárom-Esztergom megyében mindössze ötöt jeleztek az adatszolgáltatók. Bács-Kiskun, Pest megye, Tolna megye esetében 40 felett volt a számuk. 14004 fő vett részt ebben a tevékenységben, 65%-uk harminc év feletti. 13054 alkalommal jöttek össze a hagyományőrzés ügye miatt ezek a csoportok.

Hagyományőrző együttes, 2011.

Megye	Közösségek száma	Tagok éves átlagos száma					Foglalkozások száma	Bemutatkozások száma
		15 év alatti	15-29 éves	30-59 éves	60 év fölötti	Összesen		
Bács	43	195	99	183	101	578	956	232
Baranya	23	259	172	140	21	592	768	272
Békés	22	2	4	3	133	142	244	44
Borsod	12	25	83	101	66	275	637	189
Budapest	151	815	841	690	1 341	3 687	690	787
Csongrád	6	26	27	74	71	198	335	47
Fejér	9	15	57	85	23	180	355	94
Győr	6	59	77	77	35	248	279	55
Hajdú	18	43	61	165	87	356	786	190
Heves	20	65	38	48	146	297	673	181
Jász	13	32	56	93	76	257	374	115
Komárom	5	10	7	16	24	57	137	48
Nógrád	21	61	47	126	99	333	616	214
Pest	50	170	259	449	439	1 317	2 091	397
Somogy	18	44	127	162	116	449	602	123
Szabolcs	15	45	57	40	40	182	588	73
Tolna	43	296	449	294	88	1 127	1 804	386
Vas	8	37	87	69	20	213	269	119
Veszprém	17	5	46	461	2 816	3 328	452	67
Zala	13	16	31	69	72	188	398	166
	513	2220	2625	3345	5814	14004	13054	3799

2.5 Tárgyalkotó népművészeti csoportok

Az utóbbi évtizedben a különféle népművészettel kapcsolatos aktivitások közül a tárgyalkotó tevékenységek estek vissza a legnagyobb mértékben. Az összes tárgyalkotó tevékenységet összefoglaló tábla sorai szerint 863 népművészeti csoport dolgozott 2011-ben. A legtöbb Budapesten, Baranyában, Fejérben, Jász-Nagykun-Szolnokban, illetve Pest megyében. 14415 ember vett részt ebben a munkában, kedvtelésben országosan. Harminc százalékuk volt 15 év alatti, hasonlóan harminc százalék a harminc és hatvan körüli korosztályból került ki. 22863 foglalkozások vettek részt. 2469 bemutatkozási lehetőségre nyílt alkalmuk.

Tárgyalkotó népművészeti csoportok összesen, 2011.

Megye	Közös-ségek száma	Tagok éves átlagos száma					Foglalkozások száma	Bemutatkozá-sok száma
		15 év alatti	15-29 éves	30-59 éves	60 év fölötti	Összesen		
Bács	33	170	74	115	63	422	1 077	75
Baranya	61	559	127	308	152	1 146	1 166	132
Békés	57	285	117	298	230	930	2 136	211
Borsod	45	168	32	193	211	604	1 250	110
Budapest	69	1 240	493	1 047	381	3 161	1 867	63
Csongrád	24	55	43	137	91	326	1 154	150
Fejér	60	123	63	279	174	639	1 803	158
Győr	22	38	8	85	123	254	619	47
Hajdú	43	145	56	294	292	787	1 310	132
Heves	25	74	34	55	95	258	591	46
Jász	62	274	53	240	306	873	1 448	238
Komárom	37	131	93	116	257	597	773	170
Nógrád	23	66	22	72	83	243	298	39
Pest	81	413	209	383	203	1 208	1 755	165
Somogy	21	23	80	111	74	288	551	54
Szabolcs	25	63	44	94	157	358	479	211
Tolna	41	101	78	263	156	598	962	83
Vas	42	96	40	200	172	508	1 191	83
Veszprém	40	131	71	207	129	538	987	108
Zala	52	131	94	255	197	677	1 446	194
	863	4286	1831	4752	3546	14415	22 863	2469

3. Összevetve a népművészeti aktivitásokat a különféle művészeti ágak aktivitásával

Az évtized adatsorait elemezve, szinte mindenhol az aktívan működő csoportok tagságának növekedését láthatjuk, de legalább is stagnálását. Így van ez a népi előadó-művészeti kategóriák esetében is.

A népművészeti, hangszeres csoportok tagjainak száma 4%-kal emelkedett, a néptáncegyüttesek stabilan tartják a taglétszámukat. A népdalkörök, pávakörök tagsága 44%-kal növekedett. A legnagyobb emelkedés a hagyományőrző együtteseknél (85%) és egyéb népi előadó-művészet kategóriájában látható (78%).

A népi tárgyalkotás esetében inkább a stagnálás és a csökkenés jellemző. A fazekas körök tagsága 68%-ra esett vissza. A fonható szálas technikákat művelők tagságuk majd felét vesztették el.

A fafaragás, textil csoportban sikerült megőrizni a tagokat. A bőrművesek száma 11%-kal emelkedett a vizsgált időszakban.

Összességében azonban a népi tárgyalkotók száma 2001-ről 2010-re 58%-ra esett vissza.

Taglétszám a különböző művészeti ágak esetén, 2001 és 2010.

	2001 (fő)	**2010 (fő)**	**2010/2001 (%)**
Színjátszó-, drámacsoport, vers- és prózamondó csoport	14 301	25 459	*178*
Bábcsoport	1 723	1 397	*81*
Klasszikus- és moderntánccsoport, társastánc	39 571	68 805	*174*
Képző- és iparművészeti csoport	7 242	7 212	*100*
Fotó-, film-, videocsoport	3 518	10 055	*286*
Kórus, énekkar	13 930	22 034	*158*
Könnyűzenei együttes	2 283	3 930	*172*
Komolyzenei együttes (szimfonikus, fúvós, kamara, egyéb)	4 860	6 972	*143*
Egyéb amatőr művészeti csoport	10 063	13 118	*130*
Művészeti csoportok összesen	97 491	158 982	*163*
Hangszeres népzenei csoport	3 165	3 278	*104*
Népdalkör, pávakör	12 519	18 034	*144*
Néptáncegyüttes	29 415	29 462	*100*
Hagyományőrző együttes	7 513	13 903	*185*
Egyéb népi előadó-művészet	2 305	4 097	*178*
Népi előadó-művészet összesen	54 917	68 774	*125*
Fazekas	2 288	1 553	*68*
Faragó (kéreg, fa, szaru, csont, népibútor-készítés, egyéb)	590	599	*102*
Bőrműves	257	285	*111*
Fonható szálas anyagmegmunkálók (vessző, csuhé, gyékény, szalma)	1 978	1 069	*54*
Textil (szövés, nemezelés, csipkeverő, hímző)	5 445	5 704	*105*
Egyéb komplex népi tárgyalkotó csoportok	13 264	4 497	*34*
Népi tárgyalkotó összesen	23 822	13 707	*58*

Összefoglalásként néhány adat, megállapítás kiemelve:

— a népdalkörök, a tánccsoportok, a népi tárgyalkotó csoportok, stb., hagyományosan a közművelődési tevékenységrendszer meghatározó részét alkották

— ezek a formák népszerűek a közművelődési intézményrendszer minden aktora számára

— az összes, különféle típusú kiállítás 10%-a volt népművészeti tematikájú

— az összes művészeti esemény látogatóinak 40%-a népművészeti eseményen volt jelen

— 2011-ben 566 db hangszeres népzenei csoport működött. 6153 ember zenélt együtt, rendszeresen

— 2079 népdalkör működött, 39 842 ember jár össze rendszeresen népdalokat énekelni
— 57 232 fő táncolt Magyarország településein, a különféle együttesekben a közművelődési rendszer keretein belül, ez a legnépszerűbb tevékenységfajta a népművészeti tevékenységek között
— 513 hagyományőrző együttes működött
— 863 népművészeti tárgyalkotó csoport alkotott
— a népművészeti profilú tevékenység a közösségi művelődés egyik legdinamikusabb, legnépszerűbb komponense

MAGYAR MŰVELŐDÉSI INTÉZET

2.3.2.3 *Közösségi színterek, kapcsolati lehetőségek a LEADER szervezetekkel, IKSZT-kel, tárgyi és személyi feltételek, tevékenységelemzés, problémafeltárás, marketingről, jelenlétről*

LEADER meghatározása, LEADER helye a vidékpolitikában, Helyi Vidékfejlesztési Akciócsoportok feladata, szerepe.

LEADER (francia betűszó: Liaison Entre Actions pour le Developpement de l'Economie Rurale) = Közösségi kezdeményezés a vidéki gazdaság fejlesztéséért.

Az Európai Közösség által 1991-ben életre hívott vidékfejlesztési program lényege, hogy egy adott, földrajzilag egy településcsoporthoz tartozó területen, a térség vállalkozásai, civil szervezetei, önkormányzatai létrehoznak egy fejlesztési közösséget, egy un. LEADER Helyi Akciócsoportot (HACS). Az akciócsoport számba veszi a térség adottságait, szükségleteit, és elkészíti az un. Helyi Vidékfejlesztési Stratégiát (HVS). A program Irányító Hatósága a stratégiához fejlesztési forrásokat rendel. Az akciócsoport a kidolgozott stratégia végrehajtása érdekében pályázatokat ír ki, amelyek támogatásáról helyben dönt.

A Magyarországon felhasználható Európai Mezőgazdasági és Vidékfejlesztési Alap 2007-2013 között felhasználható agrár-és vidékfejlesztési forrásait az Új Magyarország Vidékfejlesztési Program (UMVP) rögzíti, amelynek négy tengelye van. A III. és IV. tengely biztosítja azokat a forrásokat, amelyek felhasználásában a helyi akciócsoportok és munkaszervezeteik közreműködnek.

Az UMVP tengelyek, és a hozzákapcsolódó támogatási jogcímek:

III. tengely: Falumegújítás és fejlesztés; Vidéki örökség megőrzése; Mikrovállalkozások fejlesztése; Turisztikai tevékenységek fejlesztése.

IV. tengely: LEADER

A jelenlegi UMVP program, benne a LEADER program 2008-ban indult, megvalósítása 2013-ig tart.

A LEADER olyan vidékfejlesztési program, eszköz és módszer, amelynek működését jól körülhatárolható alapelvek határozzák meg:

- *területi lefedettség* (egy adott földrajzi területhez tartozó települések tartoznak az akciócsoporthoz);
- *partnerség* (A helyi akciócsoportokat a helyi önkormányzatok, vállalkozók, társadalmi szervezetek és magánszemélyek partnersége alkotja. Ebben az együttműködési rendszerben készül el a helyi vidékfejlesztési stratégia (HVS), és közösen történik a megvalósítás;
- *innováció* (célokban, módszerekben, megoldási lehetőségekben)
- *hálózat és együttműködés* (a szeplők, a térségek között, a jó példák bemutatása, és megvalósítása)

— *szubszidiaritás* (a döntések az érintettekhez legközelebbi szinten, azok együttműködésével jönnek létre, így a célok megfogalmazása, a pályázatok kiírása, és a támogatások odaítélése)
— *integrált intézkedések* (a tervezésben, a megvalósításban).

A LEADER nemzetközi és hazai tapasztalata azt bizonyítja, hogy azok az akciócsoportok eredményesek, amelyek a LEADER módszer alkalmazásával készítették el a helyi stratégiájukat (HVS), széles partnerségben dolgoztak, követték az alulról építkezés elvét, és törekedtek a minél szélesebb, és működőképesebb hálózatok kialakítására.

Magyarországon 2008 októberéig 96 Helyi Akciócsoport (HACS) alakult, többségében egyesületi formában. Ezek a szervezetek lefedték az ország vidékfejlesztésben érintett, az UMVP forrásaiból támogatott teljes területét. Jelenleg ez a létszám már változott, a folyamatos átalakulások következtében. A települések száma a helyi akciócsoportokban átlagosan 13, de a szóródás elég nagy (3-48 település).

Az ÁSZ 2012 augusztusában készült jelentése szerint: „2011.év végéig az UMVP-ben a vidéki élet minőségének és a vidéki gazdaság diverzifikálásának, valamint a LEADER- megközelítésű intézkedésének a megvalósítására rendelkezésre álló 207,2 milliárd Ft 59,7 %-a történt kötelezettségvállalás”*.

A pályázatok folyamatosan, több lépcsőben kerülnek kiírásra.

Kézművesség megjelenése a Helyi Vidékfejlesztési Stratégiákban, célterületekben, pályázatokban

A felhasznált, és a még rendelkezésre álló források összegét ismerve megállapítható, hogy még soha nem lehetett ekkora összeget felhasználni Magyarországon a vidéki térségek fejlesztésére, a hagyományok ápolására, a helyi értékek megmentésére, mint az UMVP forrásoknak köszönhetően.

A vidékfejlesztési programokban, így a LEADER-ben is, több programelem mentén jelent meg illetve jelenik meg a népi kézművesség:

A HVS megfogalmazása. Abban az esetben, ha az adott térségben működött olyan civil szervezet, amelynek céljai között szerepelt a helyi kézművesek együttműködésének segítése, érdekképviselete, vagy dolgozott a térségben olyan kézműves, aki részt kívánt venni az akciócsoport munkájában és felvállalta a stratégia megalkotásában való részvételt, akkor a kézművesség markánsan megjelent a helyi programban, a célkitűzések rendszerében, majd pedig a pályázatokban. (példák: 36 Jó Palóc Egyesület tagjaként Kulturális és Környezeti Értékvédő Egyesület, Zala Termálvölgye Egyesület tagjaként a Zalakanyar Vendégváró és Kézműves Egyesület)

UMVP pályázatok

UMVP III. tengely

Falumegújítás és a Vidéki örökség megőrzése jogcímhez kapcsolódva számtalan kézműves tevékenységet felvállaló pályázat kaphatott támogatást pl. tájházak, bemutatóhelyek, hagyományőrző épületek, múzeumok, kultúrpajták felújítása, bővítése, kialakítása stb. 100%-os támogatási aránnyal adhattak be pályázatot önkormányzatok, civil szervezetek, egyházak. (Vidéki örökség megőrzése: (példa: Kazár, Hagyományok Portája kialakítása)

A mikrovállakozások fejlesztése jogcímhez kapcsolódva lehetett pályázni helyi termék, kézműves termék előállítását segítő fejlesztésetek támogatására, 60-65 %-os támogatással.

Turisztikai tevékenységek ösztönzése jogcím, az agroturisztikai szolgáltató tevékenység keretében „a helyi, vagy saját népművészeti, néprajzi, kézműves, építészeti és kulturális értékek, örökségek, termékek bemutatása" vagy a „falusi élethez, környezethez és munkakultúrához kapcsolódó hagyományok, tevékenységek bemutatása" céllal lehetett pályázni 60-65%-os támogatással. (Vadlány vendégház kialakítása, Nagygörbő)

Arra vonatkozóan nincs adat, hogy a III. tengely keretében beadott, majd támogatást kapott pályázatokból hány van olyan, amely valóban a kézművesség fejlesztését, bemutatását, népszerűsítését vállalta fel.

A kézműves tevékenység az UMVP pályázaton belül talán a legjobban a LEADER programokhoz kapcsolódik, abban az esetben, ha ezt az adott akciócsoport a helyi stratégiájában megfogalmazta. Ez a kapcsolódás lehetett közösségi célú fejlesztés pl. egy Örökség Ház, Kézműves Ház kialakítása. Lehetett vállalkozási alapú fejlesztés, pl. nagy értékű eszközök beszerzése, vagy bemutatóterem kialakítása. Megvalósulhattak helyi rendezvények, falunapok, fesztiválok. Szerveződhettek szakmai találkozók, együttműködések, képzések, és hasonló programok. (példák: Vértes-Gerecse Vidékfejlesztési Közösség területén a „Mesterkezek program keretében vállalkozó és civil pályázatok; Vécs: alkotóház, amelyben kézműves képzések valósulnak meg iskolásoknak felnőtteknek, Nemesrádó Hagyományőrző Kézműves Ház, Szinergia Egyesület- négy baranyai településen gasztrofesztivál és kézműves mustra, Polgárdi Kézműves fesztivál, stb.)

A LEADER pályázatok körében sem áll rendelkezésre olyan elemzés, kimutatás, amelyből kiderülhet, hogy hány akciócsoport stratégiájában, és célterületében szerepel a kézművesség (a célterület az az egység, amelynek megvalósítására a pályázatokat kiírták)

A 96 HACS összesen 828 célterületet fogalmazott meg, amelyből 15 olyan található, amely a kézművesség támogatását tűzte ki célul. (képzés, bemutatóhely építés, rendezvényszervezés, helyi termék előállítás stb.)

Néhány példa a LEADER-ben megfogalmazott célterületekből:

- Gazdaságélénkítő oktatás, hagyományos tevékenységek továbbadását szolgáló képzések támogatása.
- A hagyományos kézműves szakmák továbbvitelének támogatása, a hagyományőrző tevékenységek továbbvitelét, hagyományos népi mesterségek, művészetek bemutatását, elsajátítását szolgáló táborok szervezése.
- Kézműves műhelyek fejlesztése.

— A gazdaságélénkítést elősegítő képzések, a hagyományos mesterségek, illetve kézműves tevékenységek körébe tartozó képzések, valamint a népszerűsítéshez kapcsolódó rendezvényszervezés támogatása
— Hagyományos mesterségek képzésének megvalósítása.
— Kulturális örökséget, népi hagyományokat megőrző kismesterségek támogatása, viseletek, hangszerek beszerzése, felújítása.
— Hagyományos kézműves mesterségek, palóc ételek "főzőiskola", számítástechnikai, vállalkozói ismeretek alapjai, falusi vendéglátó képzés, önismereti képzések.
— A térségben hagyományokkal rendelkező kézműves- és hagyományőrző képzés megvalósítása. Támogatható a képzésekhez szorosan kapcsolódó kis értékű eszköz beszerzés.
— A gazdaságélénkítést elősegítő képzések, a hagyományos mesterségek, illetve kézműves tevékenységek körébe tartozó képzések, valamint a népszerűsítéshez kapcsolódó rendezvényszervezés támogatása
— Rendszeres rendezvények, fesztiválok - gasztronómiai, kulturális kézműves bemutatók támogatása
— Mesterkezek Program keretében házi-és kézműipari termékek előállítása, a hagyományos kismesterségek technológiájának fejlesztése, valamint a tevékenység folytatásához szükséges műhely, bemutató és árusító tér fejlesztése, interaktív bemutatók tartásához szükséges eszközfejlesztés támogatása a cél.
— Hagyományos és népi mesterségek képzése, szakmai tudás- és képességfejlesztés

(saját gyűjtés, 2012.)

A 828 célterület megfogalmazásban 69 a helyi termék előállításához, bemutatásához, népszerűsítéséhez is kapcsolódik, amelyek többsége tartalmazza/tartalmazhatja a kézműves tevékenységet is.

24 olyan célterületi megfogalmazás létezik, amely mindkettő tevékenységre kiterjedhet.

További érdekesség, hogy a helyi védjegy létrehozása 17-szer jelenik meg a célterületekben.

A fenti gyűjtés alapján megállapítható, hogy a LEADER pályázati kiírások kb. 10-13%-a tartalmaz kézművességhez tartozó elemet.

Arra vonatkozóan nem érhető el adat, hogy a megfogalmazott célterületek megvalósítására hány pályázat került benyújtásra, hány kapott támogató határozatot, és hány valósult meg.

Az UMVP támogatásokról kritikaként azt is meg kell állapítani, hogy ezek a pályázatok Magyarországon ma a legnehezebb, legbonyolultabb, legbürokratikusabb rendszerűek. Hiánypótlásra sincs lehetőség, amely miatt a kérelmek 40-50%-a elutasításra kerül. Pedig már a kiírások rendszere sem egyszerű, mivel ezek a pályázatok alapvetően agrár-beruházási szemléletűek, amelyek nehezen kezelik a rugalmasabb, ember léptékűbb, sowt jellegű programokat, rendezvényeket, képzéseket.

Kapcsolódó programok

A LEADER-nek köszönhetően az elmúlt 2-4 évben számtalan olyan vidékfejlesztési program valósult meg pl. képzés, szakmai rendezvény, kulturális program, fesztivál, falunap, amely partnerségben szerveződött a helyi kézművesekkel. Ennek köszönhetően megnőtt a száma a helyi kézműves bemutatóknak, kiállításoknak, vásároknak, szakmai rendezvényeknek. A népszerűségét tovább növelte azoknak az országos konferenciáknak, találkozónak a száma, amely alkalmat teremtett a helyi kézművesek bemutatkozására. pl. LEADER EXPO, amelynek egyik a célja a kézművesség, helyi termékek bemutatása/bemutatkozása volt. Ugyanakkor ezeken a rendezvényeken, kiállításokon való megjelenést számtalan jogi, szervezési akadály nehezítette, vagy tette lehetetlenné (előzetes árajánlatok adásának kötelezettsége, ahol a megvalósítás sokszor csak egy év múlva történhet meg, továbbá a megvalósításban külön problémát jelentett, a NAV tevékenység szerinti megjelenés, amelyben nem kapcsolható össze a bemutatás, az ismertetés, és az esetleges értékesítés stb.)

Összességében megállapítható, hogy az elmúlt években a magyarországi vidékfejlesztési programok pozitív hatással voltak a kézműves hagyományok újraélesztésére, javult a termékek bemutathatósága, ismertsége. Ennek ellenére még mindig a népi kézművesség alulreprezentált a vidékfejlesztési támogatások, fejlesztések területén. Ennek elsősorban a jövőre vonatkozóan lehetnek kedvezőtlen hatásai azzal, hogy nincs kellő mértékben megalapozva a kézművesség (elmaradtak a fejlesztések), a népi kismesterségek tudása nem került át a fiatalok körébe (kevés a képzés), és nem jöttek létre azok a minőségi termékek, amelyek megfelelnek a mai kor elvárásainak.

A vidékfejlesztési programokhoz kapcsolódó kézművesség nehézségei:

- Kevés azoknak a civil szervezeteknek a száma, amelyek jogi személyként, érdekérvényesítőként is jelen vannak a térségekben így aktívan részt vehettek a HVS tervezésben.
- Kevés azoknak a főállású szakembereknek a száma, akiknek feladata lenne a kézművesség, népi kismesterségek népszerűsítése, a programok szervezése.
- Kevés azoknak a népi kézművességet bemutató alkotó házaknak, tájházaknak a száma, amelyek állandó jelleggel nyitva tartanak, ahol megismerhetőek, tanulhatóak a különböző mesterségek.
- Kevés azoknak a helyi kézműves vállalkozóknak a száma, akik ”számlaképesek” így tagjai lehetnek a helyi akciócsoportoknak, és részt tudnak venni a vidékfejlesztési tervezési folyamatokban, vagy pályázatokat tudnak beadni,
- A kézművesség, tipikusan mikrovállakozás, amelyre jellemző a tőkeszegénység, a családi vállalkozáson belüli működés, a kisléptékű fejlesztési igény, amelyet az eu-s pályázati rendszerek nehezen kezelnek.
- Túl bürokratikus az UMVP pályázati rendszer, amelyet a tőkeszegény vállalkozások nem tudnak teljesíteni (nincs pénzük pályázatíróra), ezeknek a vállalkozásoknak a többsége csak kisebb támogatást igényelne, de ez a támogatás összege nincs arányban a bürokráciával és az 5 éves fenntarthatósági elvárással.

— A kézművesség sajátossága, hogy egyedi, ezért nehezen beilleszthető a MVH-s pályázati rendszerbe.
— A kapcsolódó programokon való megjelenés nehézkes, rugalmatlan, bürokratikus pl. a bemutató nem kombinálható a képzéssel, az értékesítéssel stb.

LEADER pozitív hatásai:

— Megnőtt a térségben a helyi és még élő hagyományok feltárásának, megismerésének igénye.
— Először volt arra lehetőség, hogy a kézművesség önállóan, vagy kapcsolt elemként jelenjen meg a térségi komplex fejlesztési programban. (HVS).
— Gondolati és támogatási szinten is megjelent a népi kézművesség fejlesztése.
— Erősödött a turisztikai programcsomagokhoz való kapcsolódás, a kulturális turizmus keretében való megjelenés.
— Megnőtt az igény arra, hogy ne csak „termék előállítása" legyen fontos, hanem olyan magas minőségű, eladható termék szülessen, amelyre kereslet van.
— Megnőtt azoknak a száma, akik a jogszabályi és a pályázati elvárásoknak megfelelően számlaképessé váltak.
— Nőtt a bemutathatóság, bővült a lehetőség az értékesítésre.

A mai vidékfejlesztési programokban való részvétel kellő alapot, tapasztalatot adott ahhoz, hogy a népi kézművesség és a helyi termék előállítás a jövőben minél nagyobb hangsúlyt kaphasson a vidéki térségek életminőségének javításában.

GUITPRECHTNÉ MOLNÁR ERZSÉBET

2.4 Népi kézműves értékek – A mesterségek helyzete

2.4.1.1 *A bőrműves mesterségek helyzetelemzése*

A bőrös szakág igen sok egymástól független bőrfeldolgozó szakmából áll. Úgymint a szíjgyártók és nyergesek, a bőrművesek, (népi bőrművesek, bőrtárgykészítők), bőrdíszművesek, szűcsök, tímárok,és a lábbeli készítők (cipész, csizmadia, bocskoros), könyvkötő.

Az utánpótlásról

Szinte minden bőrös szakterületen van érdeklődés és utánpótlás is, de az igényes minőségi portéka értékesítése egyre nehezebb a magas alapanyag árak, az egyre emelkedő vásári helypénzek, no és a válság miatt csökkenő kereslet következtében.

A jelenlegi jogszabályi háttér nem segíti a szakmák hagyományos módon való elsajátítását mesterek mellett. A magas járulékok nem teszik lehetővé a szakmák mestereknél történő, hagyományos módon való tanulását. A jelenlegi képzésben igen sok az anomália.

Az oktatásról

Iskolarendszerben, és iskolarendszeren kívüli oktatás is folyik, de nem minden bőrös szakmában. Bázisnak tekinthető a Népi bőrműves szakma, mely több szakmát fog egybe: kisebb, nagyobb bőrtárgyak, táskák, mellények, sapkák, övek, kesztyűk, lábbelik készítőit képezi.

A felnőttképzésben 2 év a képzési idő. Ezután szükséges önképzéssel, vagy megfelelő mester megkeresésével az egyes területekre specializálódni, tovább tanulni.

A szíjgyártó szakma a 2012-es OKJ-ba érthetetlen módon nem került bele! Holott a szíjgyártó mesterség alapszakmája a nyerges mesterségnek. Jelenleg csak ez utóbbi szerepel az OKJ-ban önállóan, felnőttképzés keretében, 400 órában oktatható. Azonban az alap, a szíjgyártó szakma nélkül nem lehetséges a nyerges oktatása. Ez két, egymásra épülő szakma, melyek iránt jelenleg egyre növekvő igény tapasztalható (egészségügyi és sportlovaglás), ezért sürgős megoldást igényel a leírt anomália.

A bőrtárgy-készítő a könnyűipari bőrdíszműves szakma rész-szakképesítéseként került a 2012-es OKJ-be, mely speciális szakiskolákban is oktatható. Egyszerű bőrtárgyak kézműves készítésére képez.

Ebben az évben indult utoljára a bőrművesség nappali tagozaton, Budapesten, a Képző- és Iparművészeti Szakközépiskolában és a Modell Divatiskolában. Jövőre már egyik képzési helyen sem indítható ez a szakma, holott az utóbbi helyen 2007-ben alakították ki az új 5 éves képzési formát.

A Modell Divatiskolában a 2011/12 tanév egy jó metszete volt a képzésben zajló ötletelésnek, ugyanis az elmúlt években bevezetett új képzések variációinak teljes skálája jelen volt. Ebben az évben volt olyan évfolyam ahol a 2+3 év, míg másik évfolyamon a 2+2 év és egy harmadikon a 3 év alatti képzésben volt tanulható a bőrdíszműves szakma. Vajon azo-

nos szakmai felkészültséggel lép ki az életbe az a tanuló, aki 3 évig tanulta a szakmáját, mint az, aki 5 évig?

A végzettsége a papírforma szerint azonos lesz, de a tudása közel sem.

A 2013-14-es tanévben pedig az új OKJ képzési rendszerében a 3 éves képzés alatt a bőrdíszműves tanulóknak 3 szakmát kell majd elsajátítania! Bőrdíszműves, bőrtárgykészítő és kesztyűs is lesz egyszerre egy tanulóból. Ami a valóságban azt jelenti, egyik szakmát sem sajátítja el kellő mélységben.

Sajnos ez a tömörített forma szakmaiság rovására megy.

Három ilyen teljesen különböző alapanyagból, különböző szerszámokkal, és technológiákkal dolgozó szakmát nem lehet 3 év alatt elsajátítani. Ez a képzési forma nem ad használható szaktudást, hanem mindegyik szakmából csak egy csipetnyit, s ez nem lesz elegendő önálló alkotó munkához, illetve egy önálló vállalkozás beindításához.

Javasoljuk az OKJ-ből kikerült bőrműves és szíjgyártó szakmák visszaállítását, a szakmák összevonásának megszüntetését.

Szükség lenne a gyors intézkedésre, addig, amíg még vannak szakembereink és szakoktatóink.

Fontos lenne beindítani minden megyeszékhelyen a népi kézműves mesterségek oktatását mind az iskolarendszerű, mind a felnőttképzésben.

A szűcsmesterség területén az elmúlt 10 évben nem volt se nappali tagozaton iskolarendszerű-, se a felnőttképzésben oktatás. Egy magániskola akkreditáltatta a felnőttképzési programját, így tíz év után idén ősszel 12 hallgató vizsgázott a szűcsmesterségből. Megjegyzem nem a népi (magyar) szűcsmesterséget, hanem a német szűcs-séget tanulták.

A népi szűcsmesterség képzése jelenleg sincs megoldva. Holott ennek a szakmának óriási hagyományai vannak idehaza, és külföldön is lenne kereslet a minőségi szűcs termékekre.

A lábbeli készítők képzése is megoldatlan; nincs se iskolarendszerű, se felnőttképzés ezen a területen. Az OKJ-s rendszerben jelenleg csak a cipőkészítés oktatható.

Az utolsó szegedi papucsos néhány éve elhunyt, nem maradt folytatója a szakmájának.

Az utolsó bocskoros mohácson él és dolgozik, nincsenek tanítványai.

A jelenleg működő csizmadiák szakmai tudásának iskolarendszerben történő átadása sem megoldott.

A cipőboltok tele vannak lábbelinek látszó tárgyakkal, melyek rossz minőségű alapanyagból, „korszerű” technológiával készülnek (tehát javíthatatlanok) és a szavatossági időn belül széthullanak.

A vásárokon kapható, cipészek és csizmadiák által készített lábbelik ezzel szemben valódi, jó minőségű alapanyagból, hagyományos eljárással készülnek, tartósak és esztétikusak.

Nagyon fontos lenne újraindítani a képzést mind a cipész, mind a csizmadia szakmában, míg vannak szakemberek, akiktől lehet tanulni. Ne vesszen el az Ő tudásuk.

Kapcsolódás az egyesületekhez

Tapasztalatom az, hogy van erre is arra is példa, de a bőrműves szakágakban dolgozó mesterek túlnyomó többsége a lakóhelyéhez közel eső Népművészeti Egyesületekbe, vagy szakmai

szervezetekbe tömörül. Az alapanyagok és a szerszámok beszerzési lehetőségeinek nehézségei miatt relatíve nagy az összetartás a szakemberek között.

A vásárokon egyre magasabb a helypénz, ha az alkotó egyénileg vesz részt. Ha egyesülettel vásároznak a készítők, akkor nem terheli őket a helypénz. A vásározással járó terhek és feladatok megoszlanak a tagok között, (a sátor és installáció szállítása, felállítása, berendezése, árusítás és bemutatózás egyidejűleg, sátorontás, pakolás... stb.)

Ha közösen állítják ki a sátor (a pult) kínálatát, akkor az így sokkal színesebb és vonzóbb lehet, mintha csak egyféle mesterség áruját tennék ki. Tehát az eladás szempontjából is előnyös az egyesületi megjelenés.

A végére hagytam, de nem utolsósorban fontos a közösségi élmény a tapasztalatok kicserélése a különböző mesterségbeli kézművesek között.

Az árutermelés

Az árutermelés jellemző a bőrműves szakágak mindegyikében. A nehézséget a jó minőségű alapanyagok beszerzése jelenti. Kevés a hazai bőrkikészítő műhely és kisüzem.

A hazai bőrgyárak bezártak már évekkel ezelőtt. Így nagyobb mennyiségű, azonos minőségű bőr beszerzése hazai előállítóktól szinte lehetetlen. A bőr rendkívül drága alapanyag. A kereskedők által forgalmazott külföldi előállítású bőr is nagyon drága., és az utánrendelés is igen nehézkes, gyakran lehetetlen.

Márpedig a jó minőségű alapanyag elengedhetetlen a minőségi bőrtermékek előállításához. Ehhez járul a magas szakmai tudás, az egyéni ötletek, és a kivitel gondossága. Mindezek alapvető előfeltételei a jó minőségű kézműves portékának. Az árutermelés önmagában nem minőséget rontó tényező. Nagy szériát éppen az alapanyag sajátossága miatt (nincs két teljesen egyforma bőr, ahogy két teljesen egyforma ujjlenyomat sincs!) nem lehet készíteni.

Jelenleg a válság miatt a kézműves termékek piaca is beszűkült. Így csak kiváló minőségű termékkel lehet talpon maradni.

A bőrművesek nagy része úgy gondolkodik, hogy vásárra kisebb méretű, és egyszerűbb, sorozatban is előállítható termékeket visz, melyeket olcsón tud kínálni. Az a tapasztalat, hogy ez a tendencia együtt jár a minőség romlásával.

Mesterségbemutatók, rendezvények

Igen, jellemző a rendezvényeken való mesterségbemutató a bőrműves szakágakban is. Látványos, a nézőket elkáprázтató egy-egy szakmai fogás bemutatása a vásári forgatagban. A laikus számára gyakran megdöbbentő élmény, hogy gépek nélkül, pusztán egyszerű kézi szerszámokkal milyen igényes és tartós használati tárgyakat lehet létrehozni.

Tapasztalatom, hogy sokan egy-egy mesterségbemutató után határozzák el, hogy egy-egy tanfolyamon maguk is megtanulják a látott szakmát.

Támogatandónak, előremutató kezdeményezésnek tartom rendezvényeken a mesterségbemutatók beiktatását.

Mester-tanítvány viszony

A mester-tanítvány kapcsolatban igen nagy jelentősége van a mester szellemi kisugárzásának. Ez a tanulási folyamat során elkerülhetetlen.

Valamikor az inas évek után, a legények vándoroltak egyik műhelyből, a másikba, hogy a különböző mesterek fogásait is eltanulják, míg végül a mesterremek elkészítésével fejezték be tanulmányaikat. Mire elkészítették a vizsgaremeket, addigra szintetizálódott bennük a különböző mesterek mellett szerzett tudás. Akkor váltak igazi kész mesterekké, amikor már nem álltak a mesterük hatása alatt, hanem kifejlesztették saját egyéni stílusukat, munkamódszerüket. Még a nagyon kötött méretekkel és technikával dolgozó szíjgyártó szakmában is van lehetőség az egyéni megoldásokra. Igen gyakori volt régen a családi átörökítés. A szíjgyártó, a cipész, a bocskoros szakmákban ma is ismerünk ilyen második, sőt harmadik generációs mestereket.

A mai jogszabályok és a hatalmas járulékterhek nem teszik lehetővé a mesterek számára tanulók alkalmazását. Pedig ez lehetne a bőrműves szakmák elsajátításának leghatékonyabb módja. A jogszabályok megváltoztatásával, a járulék fizetési terhek csökkentésével lehetne javítani ezen a helyzeten.

Bőrműves vállalkozások

A bőrműves szakágakban csak igen csekély számban vannak vállalkozások. Ezek egy része kényszer szülte vállalkozás. A magas járulék terheket nagyon nehéz kitermelni az időigényes, és drága alapanyagból dolgozó mestereknek. A korábbi években még létező, de mára már eltörölt szellemi termékek adókedvezménye valamelyest enyhített ezen a helyzeten korábban.

Nem méltányos az a gyakorlat, hogy azonos elbírálás alá esik a Hungarikumot előállító kézműves mester a fröccsöntő kisiparossal.

Létezik, de igen csekély számú műhely, ahol több generáció dolgozik együtt ugyanabban a szakmában. A mai jogszabályok és piaci lehetőségek mellett ilyen társas vállalkozások beindítása ma komoly tőkét feltételez és rendkívül kockázatos.

Probléma az is, hogy a mai törvények szerint tanulókat fogadó műhelyeknek ki kell termelniük a tanulók teljes ellátását, ruházatát, biztosítását és díjazását is. Emiatt nincs olyan műhely ahol, a tanulókat részesítenék előnyben, és alkalmaznák, a már végzett szakemberek helyett!

A piac jelenleg beszűkült, de nem szabad erre a nehéz helyzetre alapozni.

Már vannak biztató jelek arra, hogy az emberek többsége megcsömörlött a rossz minőségű bóvlitól.

A jövőben egyre nagyobb teret kap majd a jó minőségű portéka. Ehhez azonban jól képzett szakemberekre lesz szükség. A jövő szakembereit most kell kiképezni.

Problémák

Az évek óta folyó átszervezésben kivéreztek a szakmák. Megszűntek képzési helyek, és a jól működő tanműhelyek, elmentek a szakoktatók, szakemberek. Meg kell állítani ezt a káros folyamatot.

Az elmúlt évtizedekben megszűntek a bőrös kisvállalkozások, szövetkezetek .Így a szakmába frissen kikerülteknek nincs hol elhelyezkedniük, emiatt gyakran kényszer vállalkozóként próbálnak helytállni.

A jelenlegi képzési formákban nincs elegendő idő a szakmák elsajátítására.

Ahhoz, hogy valaki önálló alkotóvá váljék, szükség van elegendő időre a képzésben.

A szakmai tantárgyakon kívül népművészeti-, néprajzi-, rajzi-, számítástechnikai- és idegennyelv ismeretre. Ezen ismeretek nélkül nagyon nehéz versenyképes terméket előállítani, és a piacon érvényesülni.

A szakmák összevonásának az az átka, hogy így egyik szakmát sem tanulja meg úgy a diák, hogy azután önállóan művelhesse. Így az iskolában eltöltött 3 év elvesztegetett idő, hacsak önképzéssel nem folytatja tanulmányait a végzett tanuló.

Ahhoz, hogy a képzés jól működjön, feltétlenül szükséges lenne a gyártó cégek tanműhely rendszerének visszaállítására. Továbbá az ipar által kiválasztott, oktatást vállaló szakembereknek a pedagógiai képzésére.

A mai helyzet szerint ugyanis az iskolai tanműhelyben csak pedagógiai végzettséggel lehet szakmai gyakorlatot tartani, míg a kinti munkahelyeken ugyanehhez a szakmai végzettségen kívül pedagógiai végzettségre nincs szükség. Miért? Mi a különbség?

Szükséges a most megszüntetett szakmák képzésének újraindítására, ha nem akarjuk, hogy nyomtalanul kivesszenek.

Valahogy elfelejtjük, hogy a jelen bizony csak pillanatkép, és hogy ha mi magunk nem teremtjük meg a jövő mestereit, akkor elvész a múltunk, a történelmünk, az identitásunk nemcsak egy darabja, de a maga teljessége is.

Itt Európa közepén egy olyan tudás birtokosai vagyunk még egy páran, akik képesek a múlt tudományát és technikáit reprodukálni, kétkezi tisztességes munkával, de ezt már nem értékként, hanem feleslegként kezeli a mai társadalom, és a gazdasági megszorításokra hivatkozva pusztít, pedig elég lenne kitekinteni a környező országokba, és kiderülne, hogy kincseket dobálunk egy rohanó vonat ablakából a semmi közepébe. Miért nem becsüljük meg szellemi kincseinket?

A bőrműves szakágakban magas szakmai színvonalú, kiváló minőségű áru előállítása csak a képzés színvonalának helyreállításával biztosítható a jövőben is.

Most még élnek, megvannak a szakoktatók, a mesteremberek.

A gyógy-és a sportlovaglás manapság reneszánszát éli, melyhez nélkülözhetetlenek a hazai előállítású lószerszámok. Nagyon szomorú lenne, ha ebből is importra szorulnánk.

Hazánkban a szíjgyártó szakma nagy hagyományokkal rendelkezik.

Vissza kell állítani szakképzésbe a szíjgyártó szakmát, mely alapja a nyerges szakmának, nélküle ugyanis az bajosan oktatható.

A kézműves tevékenység emberségre nevel, lelket nemesít.

Szükséges:

— a szakmai tantárgyak (elmélet és gyakorlat) óraszámának emelése a szakképzésben,

— a szakmák összevonásának megszüntetése,

— a régi szakmák becsületének helyreállítása az oktatásban,

— a tervezést segítő tantárgyak megtartása (ahol még nincs) a bevezetése: népművészet, néprajz, rajz, szakrajz, művészettörténet
— a közismereti órák számának megtartása, tekintettel az informatikára és az idegennyelv-oktatásra
— célzott támogatást adni a még meglévő műhelyeknek, hogy inasokat alkalmazhassanak
— külföldi tanulmányutak, támogatása, ösztöndíjak létesítése
— alkotói pályázatok meghirdetése
— szakmai konferenciák szervezése
— a külföldi vásárokon, rendezvényeken való megjelenés támogatása
— a határon túli népművészeti egyesületekkel való kapcsolatok megerősítése
— a népművészeti egyesületek kezelésében lévő alkotóházakban lehetőséget biztosítani a frissen végzetteknek az alkotó munkára
— a közösségi műhelyek létrehozásának, fenntartásának támogatása jogszabályok megváltoztatásával
— a vándorlás támogatása a szakmatanulásban
— támogatni a hazai alapanyaggyártást az importtal szemben
— a hazai szerszámkészítés fellendítése

A szakmai színvonalról

A bőrműves termékek piacán kétirányú folyamat van egyszerre jelen. A termékek színvonalának javulása mellett egy sematizálódási folyamat is látható. Az elmúlt években az egész bőrműves szakmára jellemző a szakmai színvonal leépülése (tisztelet a kivételnek). Főleg a kereslet miatt tapasztalható ez, mert a jelenlegi gazdasági helyzetben a vásárlóerő gyengülése miatt inkább az olcsó termékek iránt van fizetőképes kereslet.

A minőségi termékek eladása nagyon nehéz, bár sok igényes látogató csodálja meg a termékeket a vásárokon, akiknek nem áll módjukban megvásárolni azokat. Így a mester csak biztatást, dicséretet, és jó szót kap az alkotásaira.

Az a mester, aki nem hajlandó lejjebb adni a színvonalból, nagyon nehéz helyzetben van. De azért akad ilyen is szép számban.

A zsűrizett termékek áfájának eltörlése is sokat segíthet az bolti értékesítésben.

Azok, akik másodállásban készítenek termékeket, megengedhetik maguknak, hogy kiállításokra, bemutatókra alkossanak, de az ő számuk nagyon csekély.

A forgalmazott termékek többsége bár igényes anyagválasztásában, és kivitelében, ám közhelyessé vált tárgytípusaival unalmassá teszi a kínálatot.

Jellemző a bevált formák alkalmazása, és variálása, melyet egy részről magyaráz az előképekhez való igazodás, másrészt a tervezési képességek hiányosságaira utal. Nagy szükség lenne új, funkcionális, mai igényekre kimunkált bőrtárgyakra.

A szakmai továbbképzésben fontos szerepet játszik a Hagyományok Háza, melynek szervezésében szakmai előadások segítik az érdeklődő mestereket.. Az országosan meghirde-

tett szakmai találkozókon az előadások után kötetlen szakmai eszmecserékre, a tapasztalatok kicserélésére is van lehetőség.

Fontos szerepet tölt be sikeresen a nyaranta megrendezésre kerülő Országos Bőrműves Alkotótábor, ahol a résztvevők a bőrművesség egy-egy speciális területének elméleti és gyakorlati megismerése mellett a tervezés folyamatában is kipróbálhatják magukat.

Rendkívüli igény van a végzett tanítványok körében Tudásfrissítő jellegű kurzusok beindítására országszerte.

Kívánatos lenne emellett a tervezés-modellezés területét megcélzó gyakorlatorientált továbbképzéseket szervezni, iparművészek, dizájnerek bevonásával.

A zsűrizés rendszerének tervezett megújítása is komoly segítséget jelenthet az alkotóknak, amennyiben sikerül az egységes szempontokat érvényesíteni a vidéki zsűrik alkalmával is. Fontos, hogy csak az adott szakmához tartozó szakemberek zsűrizhessenek. A zsűri döntését alátámasztó részletes, szöveges indoklás segíti az alkotót a továbbfejlődésben.

További teendők, elérendő célok

A kézműves tevékenység által a diákok a tudásukat szerteágazóan gyarapíthatják, önálló alkotókká tudatosan gondolkodó, felelősséget vállalni kész, környezettudatos állampolgárrá válhatnak. A népi kézművesség helyzete az alapanyag ellátás kapcsán szorosan összekapcsolódik a vidékstratégiával.

A vidék megtartó képességének növelése érdekében:

- a vidékstratégia részeként újra ki kell építeni az állattartás háztáji rendszerét.
- Fontos a háztáji kisgazdaságok támogatása a megfelelő jogszabályi háttérrel, mely a hús- és tejhaszon mellett a bőrműves mesterségek alapanyagát is szolgáltatja. (marha-, kecske-, juhbőr) Ugyanilyen fontos ösztönözni a gazdákat az állattartás melléktermékeként keletkező nyersbőr értékesítésére. Így hazai nyersanyaghoz jutnak a nyersbőrfeldolgozó mesterségek: szűcs, tímár (jelenleg nincs képzésük).
- ha vannak bőrfeldolgozó műhelyek, kisüzemek, akkor van alapanyag ellátása a bőrműves szakmáknak, és van hol elhelyezkedni a diákoknak szakmai gyakorlaton, illetve a tanulmányok befejezése után.
- A kellékgyártó szakmák megtartása is fontos: fémkellék gyártó iparosokra, kereskedőkre is szükség van a kínálat színesítésére.
- Ez a rendszer egy egymásra épülő struktúrát ad, melyben az állattartástól a bőrkikészítésen, szerszámkészítésen át a készből feldolgozásig igen sok szakma képviselői jelen vannak.
- A művészpiacok támogatása, a rövid értékesítési lánc kialakítása a kézműves termékek esetében is.
- A hazai előállítású jó minőségű alapanyagokból színvonalas kézműves termékek készülhetnek, melyek hozzájárulnak a környezettudatos gondolkodásmód kialakításához.
- A tartós, esztétikus tárgyak vásárlásával a fogyasztók életminősége javul, és kevesebb környezetszennyező hulladék keletkezik.

— Ha a leend6 b6rmiivesek latjak szakmajuk kifutasat, ha van hatteripar (alapanyag-, szerszam- es kellekellatas), akkor van perspektiva elottiik, mely 6szt6nz6leg hathat rajuk.

— 6nall6, felelossegteljesen gondolkod6 allampolgarokka va!nak. Ez lehet a legfobb eeL

TEilliNYI GYONGY

2.4.1.2 *A csipkekészítő mesterség helyzetelemzése*

Az utánpótlásról

Divat ma kézzel készített alkotásokat létrehozni, saját készítésű ajándékokat adni. Rengeteg lehetőség van a kreatív és barkács alapanyagok és hozzávalók beszerzéséhez, országszerte komoly bolthálózat működik ennek az igénynek a kiszolgálására. Ezek a gyorsan, bárki által elkészíthető, szaktudást nem igénylő, de gyors sikerélményt adó ajándéktárgyak. Van viszont egy olyan réteg, aki szívesen áldoz időt és energiát a míves, értékes, maradandó tárgyak létrehozására.

A csipkekészítés tekintetében abban a kedvező helyzetben vagyunk, hogy ez a mesterség is újabb felvirágzását éli. Évről évre egyre több azoknak a csipkekészítőknek a száma, akik szeretnének megismerkedni ezzel a tevékenységgel. Visszatekintve 15-20 évre, mindösszesze néhány idős csipkeverő volt az országban, akik még a Háziipari Szövetkezetek bedolgozóiként mentek nyugdíjba és tevékenységüket saját célra utána is folytatták. A mai életkort tekintve általában 35-40 éves kortól számíthatjuk az érdeklődők egyik fő csoportját, akik gyermekeik felcseperedése után szép és hasznos elfoglaltságot keresnek a mindennapi munka után. A másik fő csoport, akik nyugdíjas éveikre készülve szeretnének otthon végezhető értelmes tevékenységet választani. Általános tapasztalat, hogy amíg a 8-12 éves gyermekek bevonhatók, az azt követő korosztály nehezebben motiválható.

A mesterség oktatása

Jelenleg OKJ képzési jegyzékben szereplő szakma, az országban 2 helyen, Budapesten és Békéscsabán működik Csipkekészítő szakképzés önköltséges, felnőttképzés formájában. Ezen kívül az ország számos területén működnek olyan szakkörök, klubok, stúdiók, ahol a tevékenység elsajátítható, mint pl. Zalaegerszegen, Budapesten, Békéscsabán, Nagykállóban, Szolnokon, Alsóörsön, Karcagon, stb. A képzésre mindenképpen nagy szükség van, mert a technikát átadták ugyan a valamikori bedolgozók, de a textilművesség egészében való gondolkodásmódot és a csipke, ezen belüli elhelyezkedését a Mátray Magdolna által kidolgozott oktatási tananyag tette a helyére. Ez azt jelentette a szakmának, hogy amíg a valamikori bedolgozók a csipkeverő technika megtanításával a 20-as, 30-as, 40-es évek vitrin – és asztalterítőit készítették újra, addig a csipkekészítő szakképzés vissza tudott nyúlni a 19-20. század fordulójáig, illetve az azelőtti időszakig, ahol a népi, sőt az úri, a főúri és az egyházi kultúránk része volt. A szakképzés nagy előnye még, hogy nem csak a csipkeverést, hanem a magyar kultúra valamennyi csipkefajtáját oktatja. A szervezett táborok, (pl. Csipkekészítők Országos Egyesülete, Békés Megyei Népművészeti Egyesület évtizedek óta szervez csipke tábort) továbbképzések, (Bábolna, Mátray Ház és Terényben Fáy Judit – magánszervezésben, NESZ-hez kötődően a Békés Megyei Népművészeti Egyesület és a Magyar Csipkekészítők Egyesülete, és nagyon kedveltek voltak a NESZ Szakmai Bizottságának továbbképzései). A konferenciák is jó alkalmat adnak egy-egy technika megismeréséhez, feldolgozásához. Az ilyen jellegű táborok száma évről évre szaporodik. Ez egyik oldalról tekintve nagyon pozitív, hiszen még ismertebbé válik a műfaj, másik oldalról nézve jó lenne szabályozni, hogy ki és mit

taníthat. Sajnos előforduló jelenség, hogy külföldi divathullámokat követve, a mi kultúránktól teljesen idegen alkotások születnek egy-egy ilyen táborban. Ennek azok a kezdők látják kárát, akik tapogatóznak még, keresik a szakmai kapcsolatokat és nem a mi csipkehagyatékunkat feldolgozva vallják idővel magukat csipkekészítőnek.

Az alkotók kapcsolódása egyesületekhez

A csipkekészítők jelentős része a NESZ valamelyik tagszervezetéhez, illetve több NESZ egyesülethez is tartozik. Többen a megyei egyesületüknek is, és mellette a Magyar Csipkekészítők Egyesületének is tagjai. A NESZ-hez tartozik a Magyar Csipkekészítők Egyesülete is – melyet Mátray Magdolna alapított –, nagyon jó a szakmai összefogásra, a tagok továbbképzéseinek szervezésére, a csipkés társadalom szakmai színvonalának emelésére. Előnye és hátránya egyaránt, hogy a tagok között nagy a fizikai távolság. Előny, hiszen az ország valamennyi részét összefogja, hátrány egy-egy közös rendezvény nehezen megszervezhető. A megyei egyesületek viszont a helyi programokat, a rendszeresebb kapcsolattartást tudják biztosítani tagjaiknak. Fontos ez azért is, mert egy vegyes mesterségű, de helyileg közel azonos lakóhelyű egyesület tagjai egy-egy rendezvényen szélesebb tevékenységi palettán tudnak bemutatkozni.

Az egyéni, elszigetelten tevékenykedő csipkekészítők száma egyre csökken, ennek oka, hogy ez a réteg még a csipkebedolgozók köréből tevődött össze. Ezek az asszonyok többen otthon tevékenykedtek a háziipari szövetkezetek megszűnése után is, de koruk, egészségi állapotuk már nem engedi meg, hogy bekapcsolódjanak a szakmai élet vérkeringésébe.

A kezdő csipkekészítők előbb-utóbb beintegrálódnak a NESZ tagszervezeti életébe. Ennek elsődleges oka, hogy az információkhoz könnyebben hozzájutnak, majd folyamatosan válnak aktív egyesületi tagokká.

Az árutermelésről

Az árutermelés általában nem jellemző, az értékesítés inkább megrendelés alapján történik. Oka, hogy a kézi csipkék nagyon lassan készülő termékek, ezért áruk sem az olcsó kategóriába tartozik. Szabad értékesítése nem könnyű, hiszen méret, stílus, színállás mind akkor jó, ha egy adott környezetbe van tervezve. A megrendelők abból a társadalmi rétegből kerülnek ki, akik ragaszkodnak az értékes, minőségi alapanyagból készült, igényes lakberendezési tárgyakhoz, kiegészítőkhöz. Vannak próbálkozások, melyek egy-egy vásáron meg is jelennek, mint sorozatgyártott termékek, de ezek nem a míves csipkékhez tartoznak. Minőségi problémák vetődnek fel ezen termékek egy részével kapcsolatban.

Ami viszont nagyon pozitív, hogy a csipkekészítők is találnak folyamatos pályázati lehetőségeket, ami alkotásra serkenti a mestereket. Ezek a pályázatok általában kiállításokkal zárulnak – így ez nagyon jó reklám egy-egy megrendeléshez.

Folyamatos árutermelés Kiskunhalason van, ahol bár iparművészeti csipkéket készítenek, de kézműves technológiával. Ez a Csipkeház is csak jelentős támogatással tud fennmaradni.

Mesterségbemutatók, rendezvények

Országszerte jellemző, hogy egyik fesztivál a másikat éri. Szerencsére egyre több rendezvényszervező él a lehetőséggel, hogy népi mesterembereket hívjon mesterség bemutatót tartani. A fesztivál résztvevői szívesen látogatják ezeket a standokat. Mivel a csipkeverés egy különösen látványos és ismertségét tekintve már a kihalás veszélyéből „feltámasztott ” mesterség, így ennek igen nagy a látogatottsága. Különösen pozitív lehetőség ez azért is, mivel a látogatók legalább 90 százaléka nem ismeri a tevékenységet sem, és magát a csipkéket sem, tehát a népi kultúra ezen ágának megismerése céljából is jó, hogy ott vagyunk. Az előbbi tényekből adódóan, és a rendezvények célközönségét figyelembe véve, hozzáadva, hogy a csipke nem egy olcsó kategóriájú vásárfia, ezeken a rendezvényeken az értékesítés nagyon minimálisnak mondható. A rendezvényszervezők különböző feltételekkel keresik fel az alkotókat, ez nyilván a pénzforrások függvénye.

Természetesen a helyi iskolákat, óvodákat, mikrokörnyezeti rendezvényeket szakmaszeretetből szolgálja ki a mester.

A nagy rendezvényeken viszont minden évben akad olyan érdeklődő, aki bevonható a megtanulás folyamatába akár egy-egy tábor, vagy tanfolyami formában. Talán éppen a mesterség bemutatók nagy száma indította el azt a folyamatot, hogy mára a csipkekészítők száma évről évre nő. Az országosan nyilvántartott népi mesterek között a csipkekészítők száma az első 5 szakmában benne van.

Mesterek és tanítványok

A csipkekészítés területén szerencsére volt egy olyan markáns, meghatározó személy, mint Mátray Magdolna, ilyet kevés szakma tudhat magáénak. Tanítása során nem csak a technikát, hanem azt a szellemiséget is át tudta adni tanítványainak, amely a csipkekészítés alapelveit jelenti ma. Természetesen vannak mesterek, oktatók, szakkörvezetők, akik jelentősen meghatározzák egy-egy csipkés csoport tevékenységének fő irányvonalát. Gyakori, hogy a mester csoportjához csatlakozik a tanítvány, még akkor is, ha földrajzi távolság van közöttük. Többször előfordul, hogy a tanítványból is egy csipkés csoport vezetője lesz, de a mester, az oktató akkor is ott áll a háttérben, akihez tanácsért, szakmai fogásért lehet fordulni.

A családi átörökítés is jellemző, többen tanultak szülőtől, nagyszülőtől, rokontól. Ez jellemző volt a bedolgozói időszakból is, mert a kisgyermek szinte akaratlanul is elsajátította a technikát. Érdekes adat, hogy a családból hozott tudást többen egészítették ki az OKJ tanfolyammal. Ennek valószínűsíthető oka, hogy olyan csipketechnikával találta szemben magát, ami több volt, mint amit otthon meg tudott tanulni.

Inasok vállalásának fő akadálya, hogy nincsenek önfenntartó műhelyek.

Műhelyek és vállalkozások

Kiskunhalason a Csipkeházban – ahol nem népi kézművesség, de kézi csipkekészítés folyik – ott jelenleg kilencen vannak, akik napi nyolc órában, a Halasi Csipke Közalapítvány kereteiben kenyérkereső foglalkozásként varrják a halasi csipkét.

Szakterületünkön többségében főállás mellett fenntartott másodállású vállalkozások vannak. Többen próbálkoztak önálló, látogatható műhellyel, de ezek nem voltak önállóan

működtethetők anyagi okok miatt, mint pl. Cserkeszőlőn Révész Márta Csipke bemutató terme. Jelenleg működő magánkézben lévő ilyen jellegű bemutató és oktató hely a Hunnia Csipkemúzeum Terényben.

Problémák

Az alapanyagok minősége és beszerzése már nem jelent problémát, mert egyre több vállalkozás foglalkozik a minőségi alapanyagok és kellékek beszerzésével, árusításával. A csipkék értékesítése nehéz, amióta bezártak a háziipari szövetkezetek népművészeti boltjai. A jelenlegi népművészeti boltok kínálatát gyakran az eladók sem ismerik, és az árukészletük is a keleti olcsó, gyorsan értékesíthető, minőséginek nem mondható termékekből áll. Ezeket a tárgyakat viszi haza a turista, mint magyar terméket. A minőségi, komoly munkákra igényes megrendelő és a készítő optimális esetben találkozik valamelyik vásárban, vagy internet útján.

A jelenlegi adószabályok és a befizetendő járulékok nagyon megnehezítik a vállalkozás működtetését. Munkavállalóként, mellékállású vállalkozásban a személyi jövedelemadót és kisebb kiadást jelentő járulékokat kell megfizetni, amely megfizethető, viszont a napi 8-10 órai munka után kevesebb idő és energia marad a csipkekészítésre. Egy óra alatt átlagosan 3-4 cm csipkét lehet elkészíteni, ebből nem lehet egy vállalkozást fenntartani. Amennyiben pedig magánszemélyes adószámot vált ki, akkor a bevétel jelentős részét kell különböző címeken befizetni. Ezek a költségek gyakorlatilag kitermelhetetlenek. Amennyiben nincsen adószám, akkor nem lehet részt venni különböző vásárokon sem, mert nem számlaképes. Az APEH szerint a magánszemélyes eladások nem alkalmazhatóak vásárokon, rendezvényeken.

A népi kismesterségek továbbélésének és működtetésének segítésére kezdeményezni kellene kedvezőbb adó- és járulékszabályok bevezetését az önfoglalkoztatás elősegítésére.

A szakmai színvonalról

A pályázati anyagokon, kiállításokon, szakmai bemutatkozások alkalmával a szakmai színvonal folyamatos, fokozatos emelkedése érzékelhető. Ez elsősorban a tanfolyami oktatásnak, a szakmai táboroknak, csipkés rendezvényeken való oktatásnak, konferenciáknak köszönhető. A tapasztalat azt mutatja, hogy a pályázati anyagok között egyre több a nívós darab. A silány minőségű munkák és készítőik lemorzsolódtak, vagy tovább képezték magukat szakmailag, hogy tudják követni a kihívásokat.

A másik része az alkotóknak a nyugat európai modern, figurális csipkéket utánozva kér helyet magának a magyar népi kultúra asztalánál. Sajnálatos módon nekik is vannak követőik, akik számára ők is tarthatnak helyi képzéseket, táborokat. Nehéz egy útkereső kezdő csipkekészítőnek megtalálni a helyes utat. Ezen jó lenne változtatni, szakmai felügyeletet biztosítani, ami most elindult a NESZ Szakmai Bizottságok részéről.

TÓTHNÉ KISS SZILVIA

2.4.1.3 *A faművesség helyzete*

A faművesség területén az alkotók nagy többsége az idősebb korosztályból kerül ki. Kijelenthetem, hogy a terület alkotói elöregedőben vannak. Ok az iskola rendszerű képzés az ország területén 3-4 központba folyik. E területen alkotók maguk is nagyrészt önképzéses úton sajátították el a szakmát. Maga a faművesség több régi ma már kihalófélben lévő szakterületet ölel fel. Magába foglalja az asztalos, bognár, kádár, pintér, ács, és paraszti kultúrában-háziiparban űzött mesterségeket pl. ácsolt láda, zsindelykészítő, kapufaragó, pásztorművészeti tárgykészítő csont és szaruműves tevékenységet és stb. Fiatalok körében az érdeklődés jelen van, de nem mindig jutnak, olyan környezetbe ahol ismereteiket bővíthetnék e-területen.

Az ország területén más és más az utánpótlás helyzete. Jelenleg a megyei Népművészeti Egyesületekben folynak képzések. Váltakozó létszámba vannak fiatalabb korosztályból érdeklődők e-szakterületekre. Akkreditáció hiányában nem minden megyei szervezet képes ilyen oktatásra. Szervezett képzés Békés Megyére jellemző. Szakiskolai képzés tudomásom szerint Nádudvaron, Debrecenben, Budapesten érhető el. Ez a helyzet nem elégíti ki a felmerülő igényeket. Itt van nagy jelentősége a megyei területeken hiánypótlást végző Népművészeti egyesületeknek és városi közművelődési intézményeknek. Az amatőr művészeti tevékenységet ápoló intézmények faragó szakköreinek meghatározó szerepe van az utánpótlás nevelésében. Nagyon fontos feladat a képzési formák kialakítása és intézményi feltételek megteremtése. Színvonalas szakmai anyag létre hozása akár szakköri tematikai rendszer kidolgozásával. A jelenleg az országba Népművészet Mestere Címmel rendelkező alkotók szakmai potenciálja nagyon fontos tudást őriz. A Mester címmel rendelkező alkotók nagy része is autodidakta módon képezve magát jutott el ehhez a tudás szinthez. Ennek a korcsoportnak tagjai vettek részt az ország területén mai napig működő alkotóházak és képzési központok megteremtésében, pl.: Tokaj, Velem, Zalaegerszeg Gébárt, Keszthely Kézműves ház, stb. és személyes kisugárzásuk következtében csoportosulnak köréjük az érdeklődő fiatalabb alkotók.

Az alkotók zömmel Egyesületek körében tömörülnek. Faművesség területén nagy létszámú Zala Megye, Szabolcs Szatmár Megye, Békés megye, Borsod megye, Jász Nagykun Szolnok Megye, Hajdú Bihar Megye, minden megyében fellelhetők alkotók több-kevesebb számban. NESZ felmérése alapján Zala Megye 38 fő faművessel az első helyen áll. Ezt követi Szabolcs Szatmár Megye 35 fővel, Békés Megye 30 fővel és így tovább csökkenő számban követik a többi megyék. Természetes, hogy ezek a számok nem fedik, a valós alkotói létszámot hisz számosan egyénileg végzik alkotó tevékenységüket. Sokkal inkább tükrözik azt az igényt, ami a közösséghez tartozás révén nyújtható segítséget jelent tevékenységükben. Sok alkotó saját örömére fő kereső tevékenység mellett végzi a faművességet. Ezek köréből kerül ki a legtöbb NIO zsűri előtt megméretett alkotás. Nagyrészt aktívan részt vesznek közösségi tevékenységben is alkotótáborok, helyi alkotóházak létrehozásába fenntartásába, szakköri tevékenységbe, szakmai bemutatókba. Nagyon sok egyéni alkotóval találkozhatunk az országba, akik nem tartoznak semmilyen szakmai közösséghez. Rájuk nem jellemző, hogy munkáikat zsűri előtt megméressék. Ezen alkotók körében láthatók zömmel stílus és korkeve-

redésbe készült alkotások. A közízlés formálása szempontjából ez az alkotói réteg jelenti a problémát.

A ma kialakulóban lévő termelői kézműves piacokon a fent említett alkotók jelentik a potenciális vásározói réteget. Kialakult egy árutermelői réteg, akik nem a minőségi és esztétikai szempontok alapján készíti termékeit. Számukra a gyorsan nagy mennyiségbe jól eladható tömegáru előállítása a cél. Mindezek a célok rontják, a hagyományos módon kézműves technológiával magas esztétikai igénnyel készítet alkotások használati tárgyak versenyképességét. A piacokon megjelenő áru csak annyiban kézműves termék, hogy ennek nevezik. Elvétve jelenik meg egy-egy anyagában funkciójába esetlegesen díszítésébe mívesen megmunkált tárgy e-körbe. Ide sorolhatok a minden szakmai tudás igénye nélkül készült különféle táblaképek is. Nem is szólva a legkülönfélébb formában megjelenő ízléstelen kínáló vájt tálak egy vagy többosztatú megjelenéséről. Ezek a tárgyak kéziszerszámmal nem találkoztak kialakításuk során.

Az országban több olyan rendezvény zajlik múzeumokban művelődési intézmények szervezésében vagy falunapokon ahol jelen vannak mesterség bemutatót tartó alkotók. A céltermészetesen az, hogy az ide látogató közönség megismerhesse egy-egy alkotó folyamat részleteit. Esetenként egyszerűbb munkafolyamatot kipróbálhasson. Saját magam és feleségem rendszeresen veszünk részt ilyen bemutatókon. Három éve a Szentendrei Szabadtéri Néprajzi Múzeum rendezvényein ismertetjük meg mesterségünket. A fafaragással és vert csipke készítésébe nyernek betekintést az érdeklődők. Minden alkalommal egy kis kamara kiállítással mutatjuk meg azokat a tárgyakat, kisbútor, szaru és csontfaragás karcolás, konyhai használati tárgyak, kéregmunkák, pásztorfaragások. Képeken nagyobb méretű alkotásokat kapuk, emlékoszlopok, sírjelek. Ugyanígy a vert csipkéről is. Lehetőséget adunk arra, önmaguk is kipróbálhassák pl. fafaragást. Előkészített faanyagból kulcstartó medált faraghatnak a bátrabbak ékmetszéses technikával. A személyes találkozás az anyaggal és a munkafolyamat nehézsége meglepi a próbálkozókat ennek ellenére a többség elkészíti saját medálját és nagy örömmel viszi magával sok esetben első próbálkozását. Az elkészült munkát felületkezelés után magukkal vihetik. Tapasztalatok azt mutatják, hogy nagy érdeklődéssel ismerkednek a számukra ismeretlen alkotó folyamattal. Meglepően sok fiatal család ül le a faragás mellé és akár húsz-harminc percig is dolgozik. Mindeközben tájékoztatást kapnak a különféle tárgyakról, szerszámokról és díszítési módokról is. Próbapárnán a csipkeverést is megtapasztalhatják. Természetesen nem csak Szentendrén mutatkozunk be. Keszthelyi Festetics kastélyban is többször ismertettük mesterségünket Zala Megye Népművészetéért Alapítvány Keszthelyi Alkotóházában turisztikai idénybe önként vállalt nyíltnapokon szintén bemutatózunk, itt külföldi érdeklődök is megpróbálkoztak a faragással. Természetes, hogy többen is részt vesznek ilyen vagy hasonló bemutatókon az ország más megyéiben is. Nagyon fontos a közönséggel való találkozás mivel itt teremtődik élő kapcsolat az alkotóval. A hagyományos népművészeti alkotás megismerése felkeltheti az igényt annak mélyebb elsajátítására. Az utóbbi évek tapasztalata, hogy a szervező intézmények anyagi lehetőségének szűkülése miatt nehézségek adódnak a bemutatók finanszírozása terén. Így nem látom biztosítottnak e társadalmilag fontos terület további értékteremtő szerepét. Egyre több olyan megkeresés érkezik melybe a szervező ingyenes eladási lehetőségért cserébe kéri a mesterség bemutatót. Természetesen, aki

nem eladási szándékkal kíván megjelenni eleve, kiesik ebből a körből. Nem is beszélve arról, hogy e rendezvényeknek nem a vásárszervezés a fő célja sokkal inkább az ismeret terjesztés vagy ünnepi esemény színesebbé színvonalasabbá tétele. Vásárra járó alkotói kör eleve nem bemutatózási akarattal vesz részt egy rendezvényen mivel az eladási szándék megvalósítása a cél. Az is tény, hogy vásározás mellet egy személy nem is tud bemutatót tartani mivel figyelmét mindkét esetben teljes mértékben leköti az éppen végzett tevékenység. Vagy a vásárlóval foglalkozik vagy bemutatózik. Ez egyértelműen azt jelenti, ha nem kap, lehetőséget egy intézmény vagy közösség a finanszírozás terén a feladat ellátására úgy egyre inkább elmaradnak, megszűnnek ezek az alkalmak. A pályázatok keretében nyerhető pénzforrások bizonytalansága eleve nem teszi lehetővé az előre gondolkozást és tervezést e területen.

Valamilyen mértékben az egész ország területén érvényesül egy-egy szakmai és közösségteremtésben kiemelkedő egyéniség. Általában e személyek körül jöttek létre alkotóházak szakkörök, stúdiók, amatőr csoportosulások. Az így kialakult közösségek mind a mai napig mondhatjuk, folyamatos tevékenységet végeznek. Nagyon sok alkotótábor köszönhető ezeknek az alkotóknak. Neveket nem szeretnék felsorolni mivel ezt a teljesség igényével nem, tudom megtenni. Saját példámon és megyében elért eredmények ismertetésével tudom alátámasztani tapasztalataimat. Magam is részt vettem az ország különféle területein alkotóházak építésében stúdiók munkájában. Tokaj, Velem, Budapest FNS, így szerezve meg azt a tudást és ismeretanyagot, amivel ma rendelkezem, a zalaegerszegi Gébárti tónál épült megyei kézműves ház. Hosszú évek munkájával lakóhelyemen is sikerült kézműves alkotóházat létrehozni, ahol kézműves tevékenységet végző csoportok kaptak helyet. Hetvenes évek végén Nyolcvanas években nyolc éven keresztül vezettem a Megyei Művelődési Intézet szervezésében a Megyei Fafaragó Stúdiót. Zala Megyében, ebben az időszakban teljesedett ki a fafaragással foglalkozók összefogása önképzése. Jó alkalom volt a velünk együtt élő Népművészet Mestereitől közvetlen tanulás ismeret szerzése együtt gondolkodása a hogyan tovább dolgokról. Többek között ennek is köszönhető a Megyei Népművészeti Egyesület megalakítása. A képzés fontossága innen datálódik természetes volt mindenki számára. Mindezt egy állami intézményrendszer koordinálta és szervezte biztosítva a helyszint az ismeretet nyújtó szakembereket. Szinte napi kapcsolat jött létre az alkotók és a Stúdió közt. Alkotók körében beindult a minősítési igény. Egyre többen zsűriztették munkáikat a NIT szakembereinek tanácsait felhasználva. Ennek köszönhető a Fafaragó Népi Iparművészek magas száma a megyébe. Mindezek mellet kisebb régiós alkotókörök is létrejöttek megyeszerte. Helyi viszonylatban Keszthelyen először ifjúsági szakkört majd felnőtt alkotókört is szerveztem. Mindkét csoport a mai napig működik a Goldmark Károly Művelődési Központ kereteibe. Helyileg a keszthelyi kézműves házba. Az ifjúsági csoport tagjai közül sokan már a felnőtt alkotókör tagjai és szép számban választanak faipari szakmát is maguknak. A felnőtt kör korosztályi megoszlásban a húsz évestől a nyolcvan évesig bezárólag oszlik meg. A Faragókör tagjai közül az elmúlt évtizedekbe öten érték el a Népi Iparművész címet. Jól tükrözi ez a folyamatosság lényegét a közösség erejét az egyéni alkotói kiteljesedés lehetőségét. Csoportos kiállításokon való bemutatkozások pályázatokon szerzett díjak fémjelzik a Faragókör tagjait. Cserszegtomaji iskolába is már 17 éve tartok faragó szakkört tanórán kívüli formába heti két órába. Tapasztalatom itt is azt mutatja, hogy a faragással megismerkedett gyerekek szívesen választják, pl.: az asztalos

szakmát. Térségünkben ez irányú képzésre az elmúlt időszakban volt lehetőség és munkalehetőség is. Természetesen napjainkra már ez nem érvényes. Megfelelő szakmai tudással rendelkező Mester körül mindenképpen kialakulhat egy őt követő közösség. Nagy szakmai elkötelezettség kell ahhoz, hogy minimális jövedelem mellet valaki ezt felvállalja a civil szféra keretein belül. Mindez családi támogatás nélkül nem is valósítható meg. Sajátos helyzeténél fogva Keszthely a vidéki értelmiség képzésében a Festeticsek által alapított agrárképzést végző egyetemi város. Így a Faragókörbe is megjelennek itt tanuló érdeklődő diákok. Tanulmányaik befejeztével elkerülnek a városból. Ennek ellenére kapcsolatom nem szakad meg velük. Emilen, telefonon konzultálunk, időnként személyesen keresnek fel szakmai tanácsért. Sokuknál a családalapítás és a munka megakasztja az alkotói folyamatot esetleg idősebb korban térnek vissza a faragáshoz. Van rá példa, hogy családon belül folytatódik a szakma átadása, de nem jellemző nagy számba. Főleg az asztalos képzés terén lenne jelentősége e terület megismerésének. A jelenlegi képzési rendszerben nincs lehetőség inasok vállalására több okból is. Az alkotók többsége nem képesített szakember ez eleve kizárja, hogy inas képzésbe részt vegyen. Törvényi feltételek nem teszik lehetővé, hogy az autodidakta módon kitanult ismereteket szakiskolai keretben átadhassák mestereink. Másik ok, hogy kevesen végzik tevékenységüket főállásban vagy vállalkozásba. Összegzés képen megállapíthatom e területen még jellemzően a szakköri tevékenység adja az utánpótlás derékhadát.

Megállapítható, hogy főállású vállalkozóként ezen a területen kevesen vannak jelen. Jellemzően a bútorkészítői körből kerülnek ki, akik ezt a működési formát választják. Az Iparművész címet elért alkotók zöme szellemi szabadfoglalkozásúként tevékenykedik. Van egy olyan alkotói réteg, akik őstermelői formák kereteiben keresik a lehetőséget. Az idősebb korosztály nyugdíjasként vagy kiegészítő tevékenységként nyugdíj mellet dolgozik. A fentiekből következik, hogy nagyobb méretű üzemi termelői munka nem jellemzi ezt a területet. Általában önfoglalkoztatás folyik, adandó nagyobb munkánál időszakonként egy-egy kisegítővel dolgoznak. A kézműves termékek előállítása magas élőmunka igénye miatt drága előállítást tesz lehetővé. Ebből következően piaci szerepe egy szűk szegmensen belül jelenik meg. Ez magába hordja, hogy nem nyújt biztos megélhetést az e területen alkotóknak és így nem lehet megalapozott jól működő vállalkozást erre építeni. Éppen ezért a több lábon állás jellemzi ezt az alkotói kört. Elmondható, hogy nagylétszámot foglalkoztató üzemi formában működő vállalkozások nincsenek a területen. A faművességgel foglalkozók összlétszámához viszonyítva úgy 10-14% tevékenykedik főállású vállalkozóként.

Problémák jegyzéke:

Minőségi alapanyag beszerzése napjainkban megoldott. Ami a kézművesség területén nehézséget jelent a nagyon magas faanyag árak miatti árfelhajtó erő az elkészült alkotásoknál. A magas árak szűkítik a keresletet.

Kézműves tevékenységet végző vállalkozásokat a verseny szféra szabályai szerinti terhek jellemzik. Ezen költségek kitermelése napjainkba szinte lehetetlen. Ugyanez jellemzi a kiegészítő tevékenységbe dolgozó vállalkozást is. Olyan jogszabályi feltételek megteremtése lenne szükséges, mint ami több nyugat európai országra jellemző. Pozitív diszkriminációval kezeli ezt a területet adózás, járulékfizetés, alacsony ÁFA kör. A területen alkotók száma nem

befolyásolja az ország összköltségvetési számait. Ugyanakkor személyes megélhetésük és a kihalófélben lévő szakmák értékek megmaradásának feltételeit meg lehetne teremteni.

Népművészet Mesterei esetében, aki aktív tevékenységet folytat szintén jellemzően a piaci törvények szerint tevékenykedhet és értékesítheti alkotásait. Minden téren ugyanazok a terhek nehezednek rá mintha a versenyszféra területén tevékenykedne.

Példaképp felsorolom, hogy nyugdíj mellet kiegészítő tevékenységbe dolgozó egyéni vállalkozó milyen terheket kell, kitermeljen és befizessen. Könyvelői költség, bank számlavezetés, helyi iparűzési adó, személyi jövedelemadó, havi egészségügyi szolgáltatási járulás, egészségügyi és nyugdíjjárulék befizetés. Mindebből természetesen következik, hogy miért okoz nehézséget a faműves terület alkotóinak léte és fennmaradása. Mindezen befizetései után kérheti a kereső tevékenységet folytató nyugdíjas a fél %-os nyugdíjemelést éves szinten.

Rendezvényszervező intézményeknek jogszabályi nehézségek akadályozzák pl. útiköltség elszámolását a felkért alkotók részére. Fontos feltétel a számlaképes vállalkozás megléte. A magánszemélyes számlakibocsájtás az intézmények nehezen kezelik problémás a kifizetőnek és kibocsájtónak is.

Fontos lenne a Népi Iparművész címet elérők számára a cím mellé egy olyan jogosítvány kiadása, amely a fent felsoroltakat orvosolná lehetővé téve a kézművesek számára az elviselhető közterhek kialakítását. Annál inkább mivel az alkotók nagy része vidéken tevékenykedik. Hasonló módon, mint ahogy az őstermelői kör részére biztosított jogszabályi és pénzügyi szabályozásba foglalt kritériumok alapján.

A szakmai színvonal megőrzése sok nehézséget hordoz magába. Jelenleg egyre inkább piacosodó vásári irányzat van előre törőbe. Jellemzően sok tucatáru jelenik meg és ezt készítők nem minősíttetik termékeiket. Az elmúlt több mint 30 év alatt elért eredmények, ami nagyfokú minőségi fejlődést teremtett meg a faművesség területén most hanyatlóban van. Sajnálatos módon jelen van egy olyan irányzat is, ami az úgy nevezett repülőtéri népművészet irányába tereli az alkotók nagy részét. Ez nem szerencsés mivel értékes filléres árut ezen a területen nem lehet előállítani. Itt van kiemelkedő szerepe a Hagyományok Háza szakembereinek, hogy ezt a tendenciát jobb irányba fordítsa.

Felkel vetni a zsűrizés problémáit is. A közelmúltban változott törvényi szabályok a zsűrizési költség növekedésével jártak. Ez az alkotók körében nem okozott osztatlan örömet. Abba az irányba viszi el kézműveseket, hogy felesleges zsűriztetni úgy is értékesíthetők a termékek minősítés nélkül. Ugyanakkor a területen tevékenységet végzők minőségi hagyományba gyökerező népművészetünket megmutató alkotások silányulhatnak piaci áruvá. Ezért hangsúlyozottan kell jogszabályi keretekben a kézművesek számára egy kedvezőbb pénzügyi adózási környezetet teremteni. Ez esetben nem válik hiábavalóvá a zsűrizés, sem mert védjeggyé válhatna a zsűri általi minősítés. A védjegy megjelenhetne az alkotásokon tájékoztatva a vásárlót arról, hogy értékes hagyományokba gyökerező ma is használható tárgyat vásárol.

Természetesen vannak jó példák is csak jóval kisebb mértékben találkozunk velük. Kiemelt szerep juthat a közmédiáknak is a jó példák bemutatása terén. Nem ártana a különféle vidéket bemutató műsorok keretében nem csak a gasztronómia és borkultúra értékeit bemutatni. Helyet kaphatna itt a helyi magas szinten dolgozó kézműves Iparművészek és Mesterek bemutatása is. Mindez segíthetné a szakmai munka magasabb szintre emelését további alko-

tókedvre serkentve a fával foglalkozó mestereket. Jó látni az ország különböző pontjain bemutatkozó alkotók munkáit kiállításokon, pályázatokon. Jó esetben a Facebok oldalakon találkozhatunk ezekkel is. Remélhetően az újra megrendezésre került Zalaegerszegi Országos Fafaragó Konferencia ismét betöltheti azt a szerepet, amit a 70-es évek végén Miskolc jelentett a fás mozgalmon belül. Hasznosak lehetnek a tematikusan meghirdetett pályázatok, így egy-egy terület nagyobb hangsúllyal mutatkozhat meg. Országos kiállítások helyett régiós rendezvények keretében rendezett kiállításoknak látok lehetőségét. A szállítási költségterhek el lehetetlenítik az alkotókat a nagy távolságra eső bemutatkozás terén.

Meg kell említeni a jelenlegi mecenatúra nem igazán, preferálja ezt a területet. Az országos pályázati rendszer kereteiben nagyon nehéz előre elképzelt feladatokra, irányokra finanszírozást nyerni. Miniszteriális szinten lenne szükség egy olyan forrás rendszer megteremtésére ahol intézményi keretben a szakirányú feladathoz a forrást is hozzárendelné függetlenül attól, hogy állami intézmény vagy civil szféra a feladat megvalósítója.

BERECZKY CSABA

2.4.1.4 *A népi kézművesség fazekas szakágának elemzése*

A népi kézművesség (és azon belül a fazekasság) a népművészeti alkotásokkal együtt jelenti azt az alapot, amely a tárgyi anyanyelvünket adja, és amelynek megőrzése, a mindennapi élet tárgyi világába történő átmentése mindennél fontosabb feladat. Ahogy a népzene és a néptánc területén világraszóló sikerekkel büszkélkedhetünk, úgy mód volna ezeket a tiszta forrásokat a tárgykultúrában is felhasználni, beilleszteni napjaink környezetébe, szervesen és értékőrző módon. Ha ezt nem tesszük meg, nemzeti kultúrán egy jelentős területe tűnhet el, vagy szegényedhet el, amellyel nem csak mi, hanem egész Európa veszít.

A népi kézművesség különböző szakágai nagyon különböző mértékben vannak kitéve a globalizáció hatásainak, mégpedig elsősorban a műhelyek felszereltsége, a ráfordított anyagi javak és energia, valamint a lehetséges piacok miatt. Míg vannak olyan szakterületek, ahol a szükséges felszerelés nem, vagy csak kisebb mértékben jelent komoly anyagi beruházást, más területeket ez annál érzékenyebben érint. Ezek közé sorolható többek között (a teljesség igénye nélkül) a bútorművesség, a kovácsmesterség, és természetesen a fazekasság is. Ugyanakkor a fazekasság terén – még a céhes világban kialakult klasszikus műhelymunka miatt – talán nagyobb a foglalkoztatottak száma, hiszen egy-egy műhely már a 18-19. században is gyakran (a közvetlen családtagokkal együtt) 10-15 embert tartott el, és ez napjainkban is hasonlóképpen működhetne, ha sikerülne ezt törvényi úton is biztosítani.

1. A fazekasság terén szerencsére megfelelő az utánpótlás, a szakma tanulható a népi kézműves OKJ szakma keretein belül, és az országos pályázatok is bizonyítják, hogy sok tehetséges fiatal bontogatja a szárnyait. Bár a fazekas szakmában sok az idősebb, kiváló mester, más területekkel szemben egyáltalán nem mondható, hogy ez a mesterség elöregedne. Ugyanakkor nagy szükség volna a képzés továbbgondolására, a szakmai továbbképzés biztosítására, mert éppen azoknak nem ad elegendő segítséget a kezdeti években, akik tényleg hivatásul választanák.

2. Ugyanakkor gondot jelent, hogy az eddigi képzési rendszerben csak kétéves képzési idő állt a tanulni vágyók rendelkezésére a mesterség alapjainak az elsajátítására, a törvényi előírások szerint, és csak az általános iskolát végzetteknek a szakmatanulására adtak több időt, ennek egy részét azonban elvitték a közismereti tárgyak. Véleményem szerint a háromféves képzési idő mindenképpen szükséges, és ezt még ki kellene egészíteni a képzési idő lejárta után megpályázható 1-3 éves ösztöndíj rendszerével.

Jelenleg információim szerint hat helyen lehet fazekas képzésben részt venni, Békéscsabán, Budapesten két helyen, Nádudvaron, Fóton, Győrben és Sárospatakon. Ugyanakkor olyan régi, patinás, kitűnő képzőhelyek estek ki a sorból (végleg vagy időlegesen), mint Mezőtúr, Hódmezővásárhely, Karcag, Zalaegerszeg, Kaposvár stb. Az eddigi tapasztalatok alapján ennyi képzőhely elegendő lenne az utánpótlás biztosítására, még úgy is, hogy ismereteink szerint nagyjából a szakmát végzettek egytizede fogja azt később is művelni. (Ugyanakkor úgy kellene ezt felfogni, mint a méltán világhírű magyar zeneoktatást: nem biztos, hogy mindenkiből, aki mondjuk egy zeneiskolában hegedülni tanul, hegedűművésszé válik, de egészen

más lesz a zenéhez való hozzáállása, mint annak, aki nem tanult muzsikálni.) Ez a képzési forma – kiegészítésekkel – mindenképpen biztosítani tudja a szükséges utánpótlást.

Az iskolai rendszerben történő tanulás esetében azonban nagyon sok olyan gond mutatható ki, amelynek megoldása jelenleg eléggé nehezen elképzelhető. A képzési idő alatt (még hároméves időtartam esetén is) csak a szakma alapjait lehet lefektetni, megtanítani, és nagy szükség volna arra, hogy a képzési idő letelte, a vizsga után megfelelő szakmai gyakorlatra tehessen szert a szakmunkás. Iskolai rendszerben ez nem megoldható, hiszen a tanműhelyek szűkös volta miatt minden helyre szüksége van az iskolának, így külsősöknek nem tud gyakorlásra sem időt, sem helyet biztosítani, éppen akkor, amikor a szakmát szerzett fiatalnak arra a legnagyobb szüksége volna. Az elméletben megszerzett tudást csak sok gyakorlás mellett lehetne készségszintűvé fejleszteni, az iskolákban erre nincsen mód. Ha sikerül is a jelöltnek a szakmában maradni, azt többnyire olyan egyszerű feladatok formájában teheti meg, amelyet egy betanított munkás is el tudna végezni, és amelyhez semmi szükség az ő magasabb szintű tudására. Sok esetben ráadásul nem is fazekas műhelyben, hanem az agyagművesség más területén, keramikusnál talál munkát, amely nem segíti a fazekas szakma magasabb szintű elsajátításában.

Elképzeléseink szerint ezt a problémát oldhatná meg az említett népi kézműves ösztöndíj, amely pályázat útján lenne elnyerhető, 1, 2, vagy 3 évre, és az ellenőrzött, a befogadó műhelyek listájára felvett mesterek keze alatt úgy végezhetne munkát (és egyben tovább mélyíthetné tudását), hogy nem nyomná a megélhetés gondja, a fogadó fazekas mester pedig kompenzációt kapna az ösztöndíjból. (Ehhez persze az is szükséges volna, hogy a pályázó mindig egy mesterrel együtt adná be kérelmét.) Ez mindenképpen nagyban segítené a fiatalokat, hogy ne hagyják el a pályát idő előtt. (Hasonló ösztöndíj ismert a művészettörténészeknél, az ún. Széchényi-ösztöndíj, ahol a végzett hallgató és egy intézmény pályázik közösen.) A tehetséggondozás tehát sokat segíthetne abban, hogy a legjobb képességekkel rendelkező fiatalok megmaradhassanak a szakmában.

Itt kell megjegyeznem ugyanakkor, hogy az 1990-es években felvetődött, az egykori céhes gyakorlat mintájára kialakítandó vándorlásokat, mint elképzelést ma már sok szempontból problémásnak érzem, elsősorban azért, mert az agyagművesség terén már a környező országokban is kevés olyan műhelyt, iskolát vagy képzési lehetőséget ismerünk, amely a Kárpát-medence fazekas hagyományait érdemben kiegészítené vagy segítené. Bár a magyar fazekasság a közös európai alapokból fejlődött ki, de rendkívüli formai, technológiai és stílusbeli változatossága belső fejlődés eredményeként alakult ki, és ezt érdemben aligha lehetne mondjuk német, svájci, brit vagy más, teljesen eltérő utat választó helyszíneken tanulmányozni vagy tanulni. Ezért inkább a hazai lehetőségekben (esetleg a szomszédos országok magyarok lakta vidékeinek műhelyeinek látogatásában) látom a kiutat.

3. Jelenlegi ismereteink szerint ma Magyarországon közel négyszázötven-ötszáz fazekas dolgozik. A pontos szám csak egy nagyon alapos felmérés után véglegesíthető, hiszen jelenleg a fazekasok nagyon sokféle formában működnek. Vannak, akik ipart váltottak ki, vannak, akik 7-es adószámmal rendelkező, szabad szellemi foglalkozást űzőként dolgozott, míg mások egyéni vállalkozóként, vagy csoportos vállalkozásban (Kft., Betéti Társaság stb.) próbálnak megélni, nem egyszer kényszervállalkozóként. Ez elsősorban a jövőbeni gazdasági alapo-

zás szempontjából jelenthet problémát, hiszen a népi iparművészek lehetséges adómentessége éppen ennek a (kényszer)vállalkozói rétegnek nem járható út, a költségelszámolás lehetetlensége miatt. Egy olyan, sok befektetést igénylő területen, mint a fazekas, ez elég nehezen áthidalható.

Elmondható, hogy a jelenleg dolgozó fazekasok jelentős többsége valamilyen egyesület vagy szervezet színeiben próbál boldogulni. A statisztika szerint 378-an tagjai a Népművészeti Egyesületek Szövetsége valamelyik tagszervezetének, és ha ehhez hozzávesszük, hogy ezen felül sokan tagjai a Kereskedelmi- és Iparkamarának (vagy annak is), akkor elmondható: viszonylag kevesen vállalják fel az egyéni boldogulás útját.

Nem megoldott ugyanakkor, hogy egy-egy családi műhelyben dolgozók esetében – éppen a zsűrizés sajátos helyzetéből adódóan – sokszor csak a műhelyt vezető mester ismert és elismert, és a vele egy életen át együtt dolgozó családtag (feleség, gyermek stb.) kimarad a sikerekből.

4. Az a fajta árutermelés, amely az 1970-1980-as évek népművészeti és háziipari szövetkezeteit jellemezte, ma nincsen jelen. A szövetkezeti bolthálózat felszámolásával javarészt az ezt kiszolgáló népművészeti szövetkezeteknek is befellegzett, megfelelő piac és értékesítési lehetőségek híján. Ezek a szövetkezetek korábban kisüzemként működtek, amelyben manufakturális jelleggel elkülönültek az egyes munkafázisok, és részben a hazai piacokra, részben exportra hatalmas mennyiségű népművészeti tárgyat állítottak elő. Ez a folyamat ma nincs jelen, inkább a korábbi, méltán világhírű magyar kézműves hagyományokat éltetik tovább az alkotók, egy kicsit a mának és a jövőnek dolgozva. Ugyanakkor természetesen kár, hogy a korábbi, a szövetkezetekben felhalmozott hatalmas szellemi kapacitás ennyire elenyészett!

Az egykori bolthálózat újraépítésére nincsen mód, mivel rengeteg pénzbe kerülne, bár kétségtelenül volna rá némi igény, a mai piaci helyzet azonban ennek az elképzelésnek nem kedvez. Ez tehát eléggé nehezen járható út. Az egykori szövetkezeti munkában ugyanakkor nemcsak az értékesítés, hanem az anyagbeszerzés területén is rengeteg segítséget kaptak az alkotók, amely ma nagyon hiányzik. Nem sírjuk vissza teljes egészében a szövetkezeti bolthálózatot, ma inkább a nyitott műhelyek, valamint a műhelygalériák irányában történt elmozdulás, jelenleg 250-nél több ilyen megoldást ismerünk az országban, és célszerű volna ezek helyzetbe hozásával, támogatásával is helyben maradásra bírni a kézműveseket, hiszen ők potenciális lehetőségeket jelentenek a turizmus, és az ehhez kapcsolódó vendégvárás-vendéglátás területén is! És akkor egy fazekas már nemcsak önfoglalkoztató lenne, és nem csupán a családtagjainak adna megélhetést, de – a kiegészítő területek révén – még további több tucatnyi embernek!

Mindenképpen szükséges volna ezeken a területeken belül a nagyobb mérvű együttműködés, sőt, együttgondolkodás is, amellyel a törvényi hátteret is biztosítani lehetne. Ha elfogadjuk azt, hogy a kézművesek helyben tartásával a foglalkoztatottság is javítható, akkor ennek meg kellene jelennie a törvényhozásban is. (Támogatások, kedvezmények, pályázati lehetőségek biztosítása a szakterület problémáinak – elsősorban a tőkehiány - ismeretében, stb.) A kézműves fazekas – az ipari termelésnél lényegesen nagyobb – hozzáadott értékkel állít elő olyan, magas művészi értékű, a hagyományokhoz kapcsolódó, azokból építkező, azokat újrafogalmazó egyedi vagy kis szériás tárgyakat, amelyekben megjelenik a Kárpát-medence tradí-

cióinak legjava. Ha ezt a tevékenységet nem támogatjuk, a farkastörvények szerint halálra lesz ítélve.

A műhelygalériák, a nyitott műhelyek rendszere megfelelő szervezésben tovább vihető, akár vidéken, akár mondjuk Budapesten a Fő utcában tervezett Mesterségek Utcájában.

5. A fazekasok közül meglehetősen nagy számban – az év során akár több százan is – szívesen vállalnak bemutatókat, akár műhelyükben, akár vásárokon, rendezvényeken. A korongozás a népművészeti, hagyományőrző rendezvények egyik sikeres bemutatója szokott lenni, különösen, ha ez interaktív lehetőséggel – a „korongoltatással" – találkozik. A közönség mindig nagyon szereti ezeket az alkalmakat, és szívesen ki is próbálja. Ugyanakkor a vásárszervezés terén jelentkeznek olyan problémák, amelyeket mindenképpen meg kéne oldani. A „kézműves", „népművészeti", „hagyományőrző" jelzőt vásárok esetében nem egyszer nagyon vegyes összképű, sokszor nem is a megjelölt terület mestereit megcélzó, és megalázó feltételeket kínáló szabadtéri rendezvények esetében is használják. Ezeken gyakran vagy nagyon magas, kigazdálkodhatatlan részvételi díjat kérnek, vagy az ott árusító kézművestől elvárják a bemutatózást is, ami egy személyben egyértelműen nem megvalósítható. Ez a kérdéskör azonban más gondokkal együtt jelenik meg, így az árusításra, a vállalkozásra vonatkozó törvények betartása és betartatása is nehéz.

6. A hagyományos mester-tanítvány viszony a fazekasságban szerencsére sokszor tetten érhető, és nem csak a családi műhelyek esetében. A legfőbb problémát itt az inasok vállalása terén látjuk, amely a korábbi oktatási rendszerben sem volt megoldott, de a jelenlegi módosítások, a modulos rendszerben történő szakképzés esetében sem kivitelezhető maradéktalanul. Ma már viszonylag kevés a hagyományos családi műhely, amelyeknél azok engedélyeztetése is problémákat okoz. A turizmus, a vendégvárás szempontjából nagyon jó lenne, ha ezt a fazekasok régi, őseiktől örökölt, különös hangulatú műhelyekben tehetnék meg, ezek azonban aligha feleltethetők meg a nagyon szigorú európai szabályozásnak. (Sem méreteik, sem a vendégfogadáshoz szükséges háromféle – férfi, női és mozgáskorlátozott - mosdó biztosítása nem lehetséges, így ezek a műhelyek vagy kiesnek a látogathatóak köréből, vagy csak kuriózumként, mintegy tájházként, hangulatos kiállításként tehető ez meg. Miközben a kézműves mesternek egy másik műhelyt kell építenie, ahol dolgozni fog tudni, és amelyhez megszerezhetőek a szükséges engedélyek.) Mindenképpen újragondolható, hogy az örökség-szakmák esetében ezekben a korlátozásokban mennyire lehetségesek engedmények, vagy esetleg felmentés adható ilyen esetben a szabályozás alól. Akár úgy, mint az oldtimer járművek esetében.

Ezzel összefügg bizonyos mértékben az inasok vállalása is. Jelenleg a szakma oktatása tanműhelyekben történik, viszonylag kevésszer fordul elő a fazekas képzésben, hogy valaki magánműhelyben, vagy családi műhelyben sajátítaná el a szakmát. Tapasztalataim szerint – 15 éven keresztül vizsgáztattam fazekasokat vizsgaelnökként részt véve a vizsgabizottságokban – ez a képzési forma azért nem működött, mert (a személyiségi jogok, a szabad műhelyválasztás joga miatt) nem biztosítható, hogy valaki a képzési idő alatt mindvégig egy műhelyben tanuljon. Mivel a mester csak nagyon korlátozott támogatást kap a tanuló után, ráadásul egy csomó törvényi szabályozásnak kell megfelelnie, így nagyon kevesen vállalnak csak inast. Ráadásul a képzési rendszerben még az iskolákban is csak megfelelő végzettséggel le-

het valaki oktató, így gyakran éppen a legjobbak nem adhatják át tudásukat a következő generációnak. Az első évben az inas ugyanakkor jórészt csak teher, a termelésbe be nem vonható anélkül, hogy a tanulása hátrányt ne szenvedne. Egy év után, amikor pedig már használható valamire, gyakran másik műhelybe csábítják át különböző ígéretekkel. Így a képzési idő nehezebbik felét vállaló mester kárt szenved, a tanuló pedig – tapasztalataim szerint – nem tanulja meg igazán a mesterség alapjait.

7. Mint már fentebb is említettem, a fazekas szakterület nagyon előreszaladt az újítások terén, és igen sok elgondolkoztató nóvum jelentkezett a körükben. Ez több területen is elmondható. A technológiában bekövetkezett változásokat némileg a kényszer szülte, hiszen a korábbi nyersanyagellátó helyek, és főleg az alapanyagot biztosító bányák, üzemek és gyárak bezártak, így nem egyszer most külhonból származó anyagokkal kénytelenek a mesterek dolgozni. Ennek következtében azonban a technológiai fegyelem a mostani nyersanyagokra vonatkozóan biztosítható, nagyobb módosításokra itt nem nagyon van szükség.

A tűzálló sütő- és főzőedények miatt nem egy fazekas átállt a magas égetési hőfokú agyagokra, és az ezekhez használható mázakra, amely lényegesen jobb adottságokat biztosít az elkészülő terméknek. Ez természetesen vállalkozó szellemű alkotókat kíván, és egyben megerősítette a fazekas műhelyek egy részében a műhelymunkát is. A már említett vállalkozási formák (az egyéni vállalkozó mellett nagyon sokan csoportos vállalkozásban próbálkoznak a megélhetés biztosításával) megjelenésével egy-egy műhely – munkahely is, gyakran dolgoznak benne a családtagok és segítő családtagok, de sokszor külső munkaerőket is alkalmaznak hosszabb-rövidebb ideig.

Németországban a közelmúltban szigorítottak a hagyományos kézműves műhely kategórián, amely most már csak családtagokkal működhet, különben elveszíti speciális besorolását. Nálunk a családi műhelyek nehézségei és háttérbe szorulása miatt ez a szigorítás értelmetlen lenne, viszont ha a hagyományőrző örökség-szakmák esetében a képzési rendszerben (akár egy ösztöndíj rendszerben) a befogadó műhelyeknek is referenciákat kellene szereznie, ez a képzési forma is működtethető lenne.

Az utóbbi években – nem egyszer uniós támogatással – több olyan elképzelés is született, amely a kézműves munkában átképzéssel, vagy betanítás révén munkanélküliekkel kívánna megoldani egy sereg munkafázist, ezzel kapcsolatban azonban bennem erős kétségek fogalmazódnak meg. A népi kézművesség (fazekasság) olyan kézműves alkotó tevékenység, amelyben a kézügyességen túl a sok év alatt elsajátított szakmai hozzáértés, rutin is komoly szerepet játszik, a művészi készségek mellett, akkor mennyire megengedhető, hogy ezt a munkát alacsonyabb szinten felkészített (segéd)munkások végezzék? Ne feledjük: a népi kézművesség egyrészt valóban manuális tudást igényel, másrészt azonban – éppen a tervezések, a hagyományok felhasználásában az újrafogalmazások és aktualitások nagyon bonyolult feladatai miatt, – művészi alkotó folyamat, nem pusztán gyártott termék!

Ha már a mai fazekasoktól elvárja a vásárló közönség, hogy technológiai kivitelében tökéletes, az iparművészekéhez hasonló hibátlan előállítás legyen a mérvadó, akkor ezeknek a kézműves, sok hozzáadott értéket és kézimunkát igénylő tárgyaknak az ára is igazodjon az iparművészeti alkotásokéhoz! Ebben az esetben sokkal több műhely lesz képes a kézműves alkotóknak megélhetést biztosítani, sőt nem csak nekik! Részfeladatokra többen tudnának

segítőket, munkaerőket alkalmazni, ami az országos foglalkoztatottságban is megjelenne. Ezeknek a népi iparművészeti tárgyaknak a szakmai elismerése, megbecsülése többek között megfelelő márkavédjegy (például a pávás matrica) jogszerű használatával is növelhető, amire nagyon nagy szükség volna!

8. A fazekasság terén – és egyben az összes népi kézműves mesterség esetében – problémát jelent, hogy már a képzésben nincs meg a teljes egymásra épülés, hiszen a középszint után hiányzik a szakterület felsőfokú oktatása, és ennek hiányában a terület egésze hiányt szenved. A fazekasságban nem, csak keramikusként lehet felsőfokú (egyetemi) végzettséget szerezni, ami a jelenlegi struktúrában alapvető hátrányt jelent, hiszen már az oktatók képzése esetében csak akkor lehet valakinek ilyen végzettséget szerezni, ha más területről rendelkezik felsőfokú végzettséggel. Ez egyben nem kevés kiváló fazekast zár ki a tényleges oktatásból.

Tisztában vagyunk vele, hogy ilyen irányú felsőfokú képzési intézmény létrehozására nincs lehetőség, és arra is igen kevés az esély, hogy mondjuk a Moholy Nagy Egyetem felvállalja a népi kézműves örökség szakmák oktatását, így maradnak az áttételes megoldások, és az olyan képzések, mint amilyet Szombathelyen indítottak. Ez azonban nem helyettesítheti a népi kézműves szakmák felsőfokú oktatását.

Más művészeti területekkel szemben a fazekasságban nincs lehetőség mestervizsga letételére sem, ami legalább valamilyen érzékelhető szakmai rangot jelentene, és ennek megteremtésére is kevés az esély. Nagy szükség lenne ugyanakkor a 2. pontban már jelzett ösztöndíjrendszerre, amely az örökség-szakmák esetében éppen a tanulóidő rövidségét tudná ellensúlyozni, és esetleg a képzésben jelentkező anomáliát (a hagyományos műhelyek bevonását az oktatásba) is megoldhatná képzési szerződések alkalmazásával.

Az alapanyagok biztosítása megfelelő lenne, itt a civil szervezetek, szakmai egyesületek sok segítséget nyújthatnak a tagjaiknak, mind a nyersanyagok beszerzésében, mind a termékek megismertetésében. Önálló internetes honlap építése, frissítése és működtetése a legtöbb kézműves alkotónak felülmúlja a képességeit és lehetőségeit, és nem is elvárható, hogy értsen hozzá. Ez különböző összefogások révén (egyesületek, önkormányzat, civil szervezetek stb.) azonban megoldható, ami a mai vásárlási szokások ismeretében óriási segítséget jelent.

A fazekasság esetében problémát okoz, hogy egy valamirevaló, használható műhely kialakítása (az engedélyek beszerzésével és az energia biztosításával együtt) legkevesebb 3,5-5 millió forintba kerül, amelyhez a fazekasoknak többnyire nincs megfelelő tőkéjük. Ha hitelt vesznek fel, akkor idejekorán belekényszerülnek a termelésbe, a könnyen eladható, divatos, sokszor giccses (és legkevésbé sem a népművészet formanyelvéből építkező) tárgyak készítésébe, az azonnali megtérülés, a részletfizetés kényszere miatt. A pályakezdő fiatal, akinek nagy szüksége volna még műhelyek látogatására, ismert mesterektől való tanulásra és rengeteg gyakorlásra, éppen a legfontosabb időszakban kényszerül más területre átlépni, vagy a könnyebb utat választani. Meggyőződésem, hogy az ilyen kényszerpályák már eddig is sok tehetséges fiatal elkallódását eredményezték, és megfelelő háttér kidolgozása nélkül a jövőben is sokan el fognak veszni a népi kézművesség számára, ha időben nem teszünk ellenlépéseket.

Az anyagbeszerzések terén korábban a szövetkezeti mozgalom sok gondot levett az alkotók válláról, most azonban ez inkább csak lazább szövetben és nem bedolgozói rendszerben képzelhető el. Nem arra volna szükség, hogy megint egy országos bedolgozói hálózatot hoz-

zunk létre újra, hanem sokkal inkább arra, hogy a megélhetést helyben maradás esetén is biztosítva lássa a kézműves alkotó, a fazekas. Ez egyben munkahelyek tucatjainak a lehetőségével jár együtt, a turizmus, a falusi vendéglátás és egyéb területek révén. A megfelelő kulturális kínálat révén azonban – mint amilyen például a *Palóc út*-nak nevezett programajánló – olyan széles és ezek alapján nagyon változatos és érdekes utak szervezhetők, amelyek teljes mértékben alkalmazkodnak a résztvevők igényeihez, ugyanakkor az adott vidék nagyon gazdag kulturális lehetőségeiről tájékoztatják a látogatókat, a folklór programoktól a kézműves műhelyek látogatását keresztül egészen a borkóstolásig. És főképpen: a helyben dolgozó kézműveseknek bemutatkozási és értékesítési alkalmakat biztosítanak.

Úgy vélem, a fazekasság esetében törvények módosítására nem igazán van szükség, a kormányrendeletek közül legfeljebb a telephelyre vonatkozókat kellene átnézni (80/1999. (VI. 11.) Korm. a telepengedély alapján gyakorolható ipari és szolgáltató tevékenységekről, valamint a telepengedélyezés rendjéről, valamint az 58/2003. (IV. 24.) Korm. rendelettel módosított 80/1999. (VI. 11.) Korm. a telepengedély alapján gyakorolható ipari és szolgáltató tevékenységekről, valamint a telepengedélyezés rendjéről, illetve az alábbiakat: 358/2008. (XII.31.) Korm. rendelet: telepengedélyezés rendje, bejelentés szabályai, 2004. évi CXL. tv. a közigazgatási hatósági eljárásról, 2009. évi LXXVI. tv. a szolgáltatási tevékenység megkezdésének és folytatásának általános szabályairól, 2005. évi CLXIV. tv. a kereskedelmi tevékenységről (ha a műhelyben a termelésen kívül eladás/forgalmazás is történik!), valamint egységesen a népi kézműves szakma oktatására vonatkozó jogszabályokat, amennyiben azt több szakterület igényli.

9. Véleményem szerint a fazekasság terén a szakmai színvonal igen magas, egy sereg, a többi területre nem jellemző, de sokszor kikényszerített újításon már túl vagyunk. Az előírások miatt a legfontosabb területeken már megtörtént a váltás, így az ólomtartalmú mázak kiváltása ólommentes mázakkal, a mérgező adalékanyagok lecserélése színtestekkel, valamint az agyagok módosítása (elsősorban a tűzálló edények miatt), ugyanakkor ez a látszólagos előny kétségtelen veszteségekkel is járt, egyes technológiák eltűnésével vagy háttérbe szorulásával, valamint a színskála szegényedésével. Az országos fazekas szakági pályázatokon és az Élő népművészet kiállításon megjelenő alkotások is egyértelműen bizonyítják ugyanakkor, hogy a fazekas szakma jó úton halad, és mindenképpen eredménynek mondható, hogy a legtöbb alkotónál meghatározó már a technológiai fegyelem, amely nélkül magas színvonalú munka nem lehetséges.

Az utóbbi években azonban jelentkezett egy olyan probléma is, amely korábban nem létezett. Több mai fiatal alkotó az Internetet forrásként használja, és ez számtalan kérdést felvet. Sokan ugyanis kényelemből vagy tájékozatlanságból már nem a népművészet eredeti forrásanyagához fordul, hanem sokszor a világhálóra feltett munkákból merít. Nem lehet elégszer hangsúlyozni, hogy az eredeti forrásanyag, a Kárpát-medence rendkívül változatos fazekasságának emlékanyaga kimeríthetetlen, és semmi mással nem helyettesíthető. A motívumgyűjtés szükségességét éppen a világhálóról merített előképek kapcsán kell említenünk, hiszen ezek a „koppintások” nem egyszer szerzői jogi kérdéseket is felvetnek. Amíg a hagyományok újrafogalmazása az eredeti tárgyak felhasználásával jól járható út, a már valaki által feldolgozott

és úgy használt minták másolása a plágium kérdéskörét is érintheti, és így visszaszorítandó jelenség.

A másik kérdés szintén sokszor feltehető, hiszen kézműves vásárokon is megjelentek már a Kínában alacsony költséggel előállított, kézműves jelleget idéző tárgyak, amelyek a mai alkotóknak nagyon komoly konkurenciát jelent, amellyel egyszerűen képtelenek versenyezni azok leszorított árrése miatt. Mondani sem kell, hogy az így előállított tárgyak révén mennyi munkalehetőséget vesztünk, amelyeket talán sohasem tudunk már visszaszerezni. Ráadásul a ténylegesen minőségi kézműves tárgyakat előállító alkotókat is méltatlan helyzetbe hozza, hiszen olcsó, sokszorosított termékekkel kellene állnia a lépést.

Ide tartozik az öntés, mint technika kérdésköre is, amelyet Németországban például már szabályoztak. Ott meghatározták, hogy egy kézműves vásáron részt vevő alkotó (és nem viszonteladó, kereskedő!) árujában milyen százalékban fordulhat elő sokszorosított, öntött (és így lényegesen alacsonyabb előállítási költséggel rendelkező) munka.

A harmadik: a fiatal fazekasok – sokszor megélhetési kényszerből – a könnyebb utat választják, azaz divatos, a hagyományokat még hírből sem ismerő, de eladható tárgyak készítését vállalják fel, amelynek révén éppen a tradicionális díszítő technikák és motívumkincs szorul háttérbe. És ez gyakran együtt jár azzal is, hogy valójában meg sem tanulnak díszíteni. Ezt erősíti, hogy egyre jobban terjed Magyarországon a *raku* égetés technikája is, amely a távolkeleti agyagművességben jól ismert, és az angol Bernard Leach keramikus révén az 1930-as évektől az egész angol nyelvterületen elterjedt. Ez az égetés közbeni hirtelen lehűtés és redukálás révén varázslatos látványú, fémeket idéző felületeket hoz létre anélkül, hogy valaki megtanulná a magyar fazekasság hagyományos díszítő technikáját és mintakincsét, és komoly veszélyforrást jelent a hagyományőrzés terén.

Mindenképpen hangsúlyozni szeretném ugyanakkor, hogy ezek a kérdések elsősorban a pályakezdőknél jelentenek veszélyeket. Nyugodtan elmondhatjuk, hogy ma Magyarországon a fazekasok a legtöbb tekintetben megfelelnek az elvárásoknak, a kihívásoknak, és a kezük alól kikerülő termékek magas művészi színvonalon megfogalmazott, valóban használható, és egyben a hagyományokat őrző tárgyak, amelyek bizonyítják, hogy kézműveseinket nem véletlenül sorolják a világ élvonalába!

CSUPOR ISTVÁN

2.4.1.5 *A kézműves fémművességek helyzete*

Kézművességen ebben a dolgozatban azoknak a szakembereknek a tevékenységét értem, akik hagyományos kézi technikával, hivatásszerűen, kisműhelyben vagy kisüzemben, erős szakmai elkötelezettséggel űzik mesterségüket. Közülük is azokat, akik munkásságukban esztétikai értékteremtésre, mívességre, minőségre, netán művészi színvonalra törekszenek. A fémmegmunkálás területén elsősorban a vasműves kovácsok és lakatosok, igen kis számban a rézművesek, szinte csak a lehetőség szintjén említhető bádogosok között találunk ilyeneket.

Külön kezelendő az örvendetesen nagyszámú művelőt felvonultató, rendkívül magas színvonalon teljesítő, erősen specializálódott késes mesterség, hiszen csak részben fémművesség, igen sok, a fémekkel egyenértékű kiegészítő anyaggal dolgozik. Annak ellenére, hogy a jelenkori fémes kézművességek között kétségtelenül a késes szakma rendelkezik a legtöbb kiváló mesterrel, mégis dolgozatomban elsősorban a kovácsokkal foglalkozom, mert tevékenységi körük összehasonlíthatatlanul szélesebb, a mindennapi életben és környezetkultúránkban nagyobb teret elfoglaló, mint az egyetlen tárgykörrel foglalkozó késeseké, vagy bármelyik másik fémművességé.

A rézművesség lehetne még az a szakma, amelyik a kovácsolással összevethető jelentőséggel rendelkezne, akár az építészetben, belsőépítészetben, akár a lakáskultúrában. A szomorú helyzet azonban az, hogy ez a mesterség gyakorlatilag kihaltnak tekinthető. Kivételt képez az épületbádogos szakmával rokon ága, a főleg műemlékvédelemben feladatokhoz jutó szakterület. Még itt is inkább az ipari módszerekkel előállított tetőfedő termékek jutnak főszerephez, igaz, jó kézműves szakember is alig akad, hamarosan egy se lesz. Másik kivétel a főleg öntéssel előállított, kisebb méretű használati és dísztárgyakat készítő, árutermelő mesteremberek kis csoportja. Talán 4-5 mesterről van szó, ők is inkább vásárokon eladható, nagyrészt ajándéktárgynak tekinthető munkákkal foglalkoznak, nagyobb igényű, egy adott épületen vagy belső térben meghatározó jelentőségű feladatra nem igen vállalkoznak. Igaz, ilyen megbízásokkal nem is halmozzák el őket. A rézművességről írottak hatványozottan igazak a díszműbádogos szakmára, említést szinte csak szép múltja miatt érdemel, pedig a fentebb már említett műemléki munkáknál nagy szükség lenne rá. Mindezen szakmákra, és a kovács, valamint a díszműlakatos szakmára is igaz, hogy szervezett, jól működő szakképzés jelenleg az országban nincs. A rézművesség és a késes mesterség még az OKJ-ból is hiányzik, a szakképzés feltámasztására még elvi lehetőség sincs. Ezek a fémműves szakmák csak valami csoda folytán, megszállott fanatikusok erőfeszítései nyomán maradhatnak meg, családi hagyomány, önképzés, önkéntes, magánjellegű mester-tanítvány kapcsolatok útján. Ez még a kovácsolásra is igaz, bár itt némileg reménytelibb a helyzet. Művelőinek száma lényegesen meghaladja a két kézen megszámolható rézművesekét, de ha szigorúan csak azokat vesszük számba, akik az első két mondatban leírtaknak megfelelnek, az országos létszám valahol 50-70 fő körül van. Ha egy kissé megengedőbbek vagyunk, és azokat is ideszámítjuk, akik nem hivatásszerűen foglalkoznak a kovácsolással, de szaktudásuk, szakmai teljesítményük alapján „profinak" tekinthetők, a szám akkor sem éri el a százat. Ez a létszám, és a mestereknél, valamint a ková-

csokat összefogó szervezetnél (Magyarországi Kovácsmíves Céh) évenként jelentkező 5-10 fiatalember, akik szeretnék a szakmát elsajátítani, reményt ad arra, hogy a mesterség a közeljövőben még nem tűnik el. Sajnos közülük csak a legkitartóbbakból és szerencsésekből lesznek kovácsok, mert az a 3-4 szakképző intézmény, ahol kovács szakképzés folyt, éppen a legutóbbi években hagyott fel ezzel. Az egyetlen megmaradt intézmény (a gödi piarista szakiskola) csapnivaló színvonalon, tisztázatlan keretek között (szerkezeti lakatos bizonyítványt ad, díszműkovács képzést ígér) működik. A kovácscéh próbálkozott felnőttképzési formában OKJ tanfolyamot indítani, kevés jelentkező miatt sikertelenül, így járt a Békéscsabai Népművészeti Egyesület kísérlete is.

Éppen napjainkban éljük át azt a pillanatot, amikor a kovácsmesterség fennmaradása is néhány minden nehézséget legyűrő fanatikus kitartásán múlik. Pedig a jelen helyzet még nem tűnik menthetetlennek. A mesterség művelőinek korösszetétele nem elöregedett, például a kovácscéh tagságánál az idősebb, (50-70 éves) közép, (30-50éves) és fiatal (20-30éves) korcsoport szinte kiegyenlített arányú. A mesterek között szép számmal vannak olyanok, akik szívesen foglalkoznának utánpótlás neveléssel.

A jelenlegi fiatal mesterek nagyrészt hagyományos mester-inas kapcsolatban nevelkedve, gyakran családi kötelékben szerezték szaktudásukat. Ez az út ma is járható lenne, de az a lehetőség hiányzik, hogy az így megszerzett szaktudást hivatalos szakképesítés igazolja. Mindez érvényes a késes mesterségre is, megtetézve a már említett súlyos akadállyal, hogy a késes szakma hiányzik az OKJ-ból.

Ennek ellenére az a különös helyzet állt elő, hogy szinte a késesség reneszánszáról beszélhetünk. Mint korábban már említettem, művelőinek számát tekintve a legnépesebb fémes szakma, az általános szakmai színvonala pedig egészen kiemelkedő.

Különösen örvendetes, hogy nagyon magas a fiatalok részaránya. Nagy részük önképzéssel, az idősebb mesterekhez eljárva, szakmai barátságokat ápolva szerezte meg tudását. Hogy ez a kötetlen, szabályozatlan forma ilyen szakmai fellendülést eredményezett, szinte megmagyarázhatatlan. Nagy szerepe lehet ebben annak, hogy a kések gyűjtése világszerte terjedő divattá vált, talán inkább egyfajta kultusszá, amihez a kések megszállottainak mozgalmai kapcsolódnak. Mindemellett azért senki se gondoljon valami hatalmas tömegre, amikor a magas művelői létszámról beszélek, országosan mintegy 150 főről lehet szó.

Természetesen ezek szakmai teljesítménye sem egyenletes, hozzávetőleg egy negyedrészük az, akik a többieket is maguk után húzó, kitűnő eredményeket produkálják. A sors fintora, hogy ez a virágzás éppen egy olyan szakterületen következett be, amelyik sajátosságainál fogva viszonylag csekély hatással bír az életünkre általában. Természetesen ezzel semmi lekicsinylőt nem szeretnék a késes mesterségről mondani, inkább csak a kovácscéh céhmestereként irigységgel vegyes szomorúsággal állapítom meg, hogy a kovács mesterség ilyen reneszánszát egyáltalán nem tapasztalhatjuk. Pedig azt hiszem, vitathatatlanul a kovácsolás rendelkezik potenciálisan a legnagyobb lehetőségekkel a fémművességek közül.

Az a tény, hogy minden fémművesség belőle nőtt ki, hogy a vaskovácsok máig megőrizték a többi fémmel, és a lakatossággal kapcsolatos tudásukat is, történelmi kapcsolata az építészettel hatalmas felhasználói területet jelenthetne, az élet szinte minden színterén, lakáskultúrától a szakrális terekig, utcától a kertekig. A szomorú valóság viszont az, hogy a mai, kö-

zösségi építészet egyáltalán nem számol a kovácsművességgel. A kovácsok a számukra legfontosabb feladatokat jelentő építészeti munkákat szinte kizárólag magán megbízóktól remélhetnek, többnyire nem túl színvonalas épületeknél, általában nem nagyon igényes, ízlésében múltba tekintő megrendelőktől. Csak a kovács kitartásán, önbecsülésén, meggyőző erején és kompromisszum képességén, ritka szerencsés esetben a tulajdonos, esetleg a tervező kulturáltságán múlik, hogy néha mégis létrejön értékes kovácsoltvas alkotás.

Itt kell megemlítenem egy, a mesterséget erősen sújtó jelenséget, a barkácsáruházakat, vaskereskedéseket elárasztó, nagyipari módszerekkel gyártott, úgynevezett kovácsoltvas félkész termékeket. Ezekből minimális szaktudással bárki könnyedén összeállíthat a közízlésnek megfelelő, a neobarokk stílusvilágát lerontott formában felidéző munkákat. Ezek leginkább a XX. század első felében virágzó műlakatos ipar kommerszebb alkotásaira hasonlítanak, sokkal alacsonyabb szakmai színvonalon. Ezek az „iparosok" gyakorlatilag letarolják a lehetséges piacot, dömpingáraikkal tönkreteszik igényességre törekvő társaikat. Az olyan megrendelő, aki felismeri a talmi tucatmunka és a valódi kovácsműves alkotás közti különbséget, és anyagi ereje is van e különbség megfizetésére, rendkívül ritka. Ebben a helyzetben különösen elszomorító, hogy a fentebb jellemzett munkákkal ma népi iparművész címet lehet szerezni.

Az építészet és a kovácsoltvas kapcsolatának felélesztésére a Magyarországi Kovácsmíves Céh 2007-ben kiállítást rendezett a Magyar Építőművészek Szövetsége budapesti székházában. Ezen a kiállításon a céh 17 tagja mellett olyan, tiszteletbeli tagok is részt vettek, akik a jelenkori magyar kovácsművészet legnagyobbjai, mint Lehotczky János, Seregi György, Pölöskei József. A tárlaton, elsősorban fotók segítségével, bemutattuk az elmúlt kb. 20 év épületszerkezeti kovácsoltvas alkotásainak legjavát, legnagyobb bánatunkra minden visszhang nélkül.

Ennél valamivel jobb a helyzet a kovácsolás egyéb területein. Talán részben azért is, mert az építészetből lassan kiszorulnak, a kovácsok egyre több új területre merészkednek, a lakberendezésben például a bútorkészítés merész példáival találkozhatunk. A kisebb berendezési tárgyak készítésénél jóval kevesebb akadályt kell elhárítani, sokkal kisebb a kockázat, a közönség is befogadóbb új formák, gondolatok iránt, mint az építészetnél.

Az ilyen munkák létrehozásakor szabadabban mozoghat az alkotó, bátrabban követheti saját elképzeléseit. Sokszor nem megrendelésre dolgozik, hanem a majdani értékesítés reményében. Erre lehetőséget a kézműves vásárok és hasonló rendezvények kínálnak, ahol a kovácsok gyakran szakmai bemutatókat is tartanak. A jelenleg működő kovácsok mintegy negyede, 15-20 fő, több- kevesebb rendszerességgel vesz részt ilyeneken, általában ők e bemutatók „sztárjai", hiszen a tűz, az izzó vas, a csengő üllő vonzza a közönséget. Ezek az alkalmak a közvetlen eladásokon túl, fontosak a kapcsolatteremtésben, megrendelések szerzésében, de a mesterség népszerűsítésében is. Ugyanakkor nagy veszélyt is rejtenek magukban, a kovács könnyen olcsó mutatványossá válhat. Sokan minimális szaktudással vállalkoznak „bemutatózásra", még az olyan nagytekintélyű rendezvényeken is, mint a Mesterségek Ünnepe, bőven találkozhatunk „parasztvakítással". Még a kifejezetten szakmai rendezvényeken, országos és nemzetközi kovácstalálkozókon, a kovácscéh által rendezetteken is gyakori a minősíthetetlenül alacsony teljesítmény. Ennek oka részben a már kifejtett szakképzési helyzet, részben az az önmagában nem kárhoztatható jelenség, hogy mesterség és művészet határa elmosódik. A

kovácsolással foglalkozók között is sok az igazi szaktudást nélkülöző önjelölt művész, ennél nagyobb baj, hogy a szakmai fórumok, kiállítási, verseny, rendezvény és egyéb zsűrik gyakran díjazzák őket! Határozott irányzatként van jelen a kovácsművészetben (mint a művészet más területein is) a geg, a látványosnak szánt, szakmailag értékelhetetlen ötletelés, meghökkenteni kívánó eredetieskedés. Ez talán összefügg korunk egyik általános problémájával, miszerint nem korszerű hosszú évek elmélyült tanulmányait és gyakorlatát igénylő dolgokkal foglalkozni, elég a gyors sikert hozó felszínen maradni. Jellemző korunkra, hogy még az olyan nagy odaadást, erőfeszítést igénylő mesterségben is, mint a kovácsolás, lábra kaphatott ez a tendencia. Szerencsére azért uralkodónak ezt semmiképpen nem mondhatjuk, akár a céh tagjainak, akár a céhen kívüli kovácsoknak a munkásságát nézzük, szép számmal találunk igazi szakembereket és tehetséges alkotókat.

A kovácsok egyik nagy problémája, hogy jellemzően nem egyedül űzhető szakma. Jól ismert a mondás: „egy kovács nem kovács, két kovács fél kovács, három kovács egy kovács", ami annyit tesz, hogy a kívánatos az lenne, hogy egy műhelyben legalább hárman dolgozzanak együtt. Ezzel szemben a helyzet az, hogy a kovácsok legalább fele egyedül dolgozik, legjobb esetben alkalmi segítőkre számítva. Sokszor ez a kényszerű helyzet is a könnyebb megoldások felé hajtja őket.

Mindössze négy olyan műhelyről tudunk, ahol a legalább három ember megvan, ezek mindegyike többgenerációs családi műhely. Az egyedűk dolgozóknál kialakult szokás az egy-egy munkára, több-kevesebb rendszerességgel való összefogás, a közellakóknál összejárás, néha részmunkák szétosztása. Ebben nagy szerepe van a céhben kialakult jó kapcsolatoknak.

A kovácsok munkajogi szempontból nagyjából három egyenlő létszámú csoportra oszthatók, önálló és társas vállalkozók, szellemi szabadfoglalkozásúak, és alkalmazottak. Mindössze két olyan műhelyről tudunk, ahol az apán és fián kívül alkalmazott is dolgozik, ezek kft. formájában működnek. A szellemi szabadfoglalkozásúak mind egyedül dolgoznak, két- három volt közöttük, akik amíg a beiskolázási lehetőségek léteztek, tanulókat vállaltak. Ez a fajta utánpótlás nevelés ma már csak hivatalos formák nélkül, a szakképesítés megszerzésének reménye nélkül folyik egy-két helyen. A szabad foglalkozásúak fő gondja, hogy az úgynevezett „7-tel kezdődő" adószámmal rendelkezők számláit a vele járó adó és járulék terhek miatt a megbízók egyre nehezebben fogadják el, sok megbízástól emiatt esnek el.

Az alkalmazottak csoportját sajnos nem úgy kell érteni, hogy kovácssegédként dolgoznak egy-egy mesternél, bár, mint említettem két ilyen esetről is tudunk. Az alkalmazottak nagy része kézműves hivatásától függetlenül, egzisztenciális kényszer hatására vállal munkát valamilyen cégnél, általában nem kovácsként, hanem hegesztő, lakatos, karbantartó, vagy valami teljesen más minőségben.

Sokszor ez egyáltalán nincs összefüggésben az illető kézművesi kvalitásaival, néha a legkiválóbbak kényszerülnek feladni önállóságukat, miközben a gyengébb képességű, de jobb üzletember szaktársuk nagyszerűen boldogul. Ez a jelenség éppen napjainkban erősödött fel, csak ebben az évben hat nagytehetségű és tudású, fiatal és középgenerációs kovácsról tudok, aki így vagy úgy, de feladta a mesterséget, félő, hogy nem egy közülük végleg.

Talán nem kell ecsetelnem, hogy ez mekkora vérveszteség a korábban már leirt körülmények között.

Sajnos a hanyatló tendenciák nem csak az egyéni pályák lehetőségeit tekintve jelentkeznek, ugyanez elmondható a szakmai közösségekről, egyesületekről is. Az alapvető ok nyilvánvalóan az általános gazdasági válság, de azt hiszem még e válság közepette is lehetne lényegesen többet tenni a helyzet javításáért, ha igaz az az állítás, hogy a kézművesség valami különleges érték.

Visszatérve a szakmai szervezetekre, jelenleg a kovácsok és a késesek céhe is a puszta fennmaradásért küzd, talán a késesek helyzete jobb, mint azt az idén is sikeresen megrendezett székesfehérvári fesztiváljuk mutatta. A Kovácsmíves Céh ezzel szemben idén már egyetlen jelentősebb rendezvényt sem tudott létrehozni. Fennállásának 20 évfordulóját csak a születési helyén, Nyíregyházán működő népművészeti egyesület nagyvonalú vendéglátásának köszönhetően, egy szerény kamara-kiállítással tudta megünnepelni. Mindez annak fényében szomorú, hogy működésének első 18 évében töretlen fejlődést mutatott.

A kezdeti évek regionális jelentőségű, városi önkormányzatok támogatásával rendezett kovácstalálkozói után évről évre nagyobb hatású, országos, majd nemzetközi rendezvényeket szervezett, nagyszabású kiállításokat, mesterkurzusokat, továbbképző szaktáborokat rendezett. 2007-ben Uniós támogatással 3×1 hónapos szakmailag nagyon értékes továbbképzést szerveztünk 15 résztvevővel, 2008, 2009-ben több részes, összesen több mint 5órás, dokumentum-oktató filmet készítettünk a Norvég Civil Alap támogatásával. Az utóbbi két év azonban brutális törést hozott, a támogatások elapadtak, pályázati lehetőségek beszűkültek, a tagok egzisztenciális gondjai növekedésével aktivitásuk csökkent, tervezett programjaink sorra meghiúsultak. Jelenleg a túlélésre játszva, az első évek működési formájához visszatérve, baráti társaságként egymás műhelyeit látogatva, esetenként kisebb továbbképző táborokat rendezve próbáljuk egyben tartani a céhet.

A sok gond és baj ecsetelése után jó lenne valami pozitívval zárni ezt az írást. A legszebb élményt és reményt több mint 40 éves kovács pályafutásom alatt számomra azok a fiatalok jelentették és jelentik, akik minden nehézséget legyőzve kitartottak választott mesterségük, a kovácsolás mellett, és szemem láttára váltak kiváló szakemberré. Közülük néhányat saját tanítványaimnak nevezhetek. Csak abban bízhatok, hogy a most jelentkezők között is lesznek, akik a minden korábbinál nehezebb úton is kitapossák saját ösvényeiket, és talán abban is valamennyire, hogy azok is tesznek majd valamit a feltételek javítására, akiknek erre lehetőség adatik.

TAKÁTS ZOLTÁN

2.4.1.6 *A hímestojás írás*

A hímestojás írás – mellette természetesen a karcolt tojás készítés is – soha nem volt önálló megélhetési forma, sőt nem is tekintették valódi mesterségnek, bár kétségtelen, hogy egy-egy közösségben mindig volt elismert, ügyes kezű tojásíró asszony. Művelői eredetileg csupán a húsvéti időszakban – kiemelt nap a nagypéntek – folytatták tevékenységüket. Az alapanyag kizárólag főtt tojás volt, mely elfogyasztásra is került. Rika esetben őriztek csak meg pár darabot pl. mintának, esetleg szerelmi ajándékként.

Napjainkra megváltozott az alapanyag – általános a kifújt tojás – és a funkció is módosult, felerősödött az ajándék és dísztárgy jelleg. (Itt érdemes megemlíteni, hogy nem szerencsés, ha a húsvéti ünnepkörön kívül más ünnepkörbe is bekényszerítésre kerülne a hímes tojás, mivel jelképisége egyértelműen csak a Húsvéthoz köti!)

A készítési idő kötöttsége is fellazult, szinte az év bármely szakában készülnek hímes tojások. Ez a folyamat a mesterség elsajátítása, valamint az értékesítés szempontjából kedvezőnek tekinthető, ha maga a hímes tojás „visszatalál" az eredeti időszakához.

1. Szerencsésnek mondható a hímestojás készítés helyzete, mivel szinte minden korosztály képviselteti magát az alkotók között. A szakmai bemutatókon való részvétel és az alapfogások elsajátítása után – mivel minimális az eszközigény – az érdeklődők gyakran folytatják otthon is a tevékenységet. Saját írókával, mintalapok segítségével, esetleg saját gyűjtéssel könnyen válhatnak olyan alkotókká, akik már nem csak alkalomszerűen, hanem akár eladásra is készítenek hímeseket. A népi iparművészeti zsűrizéseken, a kecskeméti Népi Mesterségek Művészete Pályázaton, az IPOSZ pályázatain valamint még jó néhány megmérettetésen (erre jó példa a székesfehérvári tojáspályázat!) mindig szép számmal vannak jelen a tojásírók és tojáskarcolók. Az alkotók sorában számos népi iparművész (jelenleg 46 alkotó viseli ezt a címet), Népművészet Ifjú Mester és Népművészet Mestere is van.

Fémrátétes tojások

Kevesen készítenek napjainkban, döntően kovács mesterremeknek számító *vasalt* vagy *patkolt tojást*. Készítése és felhasználása független a húsvéti időszaktól, eredetileg e különleges tárgyban egyesült a tojás és a vas mágikus erejére vonatkozó hiedelem.

Mivel az eredeti tárgyak díszítményei (patkó, sarkantyú, kovácsszerszámok kicsinyített másai, égitestek) és a felerősítésüket szolgáló, visszahajlított végű szegek kovácsoltvasból készültek kívánatos lenne ezen alapanyag megtartása. Nem szerencsés a puhafém (pl. ólom) mint díszítmény és a gombostű, mint rögzítő alkalmazása.

Külön említést érdemel az eredetileg a Felvidéken elterjedt *drótos tojás*, melynek hagyományos technikáját napjainkban a Dél-Alföldön élő szlovákok ápolják. A háztartási edények javításával foglalkozó vándoriparosok – drótos-tótok – kereset kiegészítésként készítettek ilyen sajátos tárgyakat. A kifújt natúr, vagy festett tojáshéjra készül, szerkesztési megoldásaiban leginkább a hálókötésre és csipkemotívumokra emlékeztető, vékony dróttal befont tojás eredetileg és napjainkban is döntően dísztárgy. Fontos a befonásra használt drót színének

és átmérőjének helyes megválasztása, valamint a kialakított minta egyenletessége, harmóniája.

2. A tojásírás tanulása hagyományos környezetben húsvét előtt zajlott több vidéken is oly módon, hogy a kislányok önállóan, saját írókával, édesanyjuk, vagy a tojásíró asszony által „rámázott" (a minta fő vonalainak megírása) tojáson a „petyekelést" (pozitív-negatív mintakiemelést pöttyök segítségével) végezték el, így elsajátítva a biztos írókakezelést és megismerve a mintakincset. Később a mintavonalakkal is próbálkoztak, melynek feltétele a forró viasszal való ügyes bánásmód. Ez a módszer minden további gond nélkül alkalmazható az oktatásnál. Könnyebb a biztos vonalvezetés elsajátítása egyszerűbb, akár szabadrajzú minták segítségével.

Mivel a viasszal történő tojásírásnak az eszközigénye szerénynek mondható, így a tevékenység elsajátítása sem ütközik különösebb bonyodalomba. Az alapok biztos tudása után, kellő szorgalommal szép eredmények érhetőek el. A meglévő oktatási formák kellő alapot adnak ahhoz, hogy aki szeretné művelni ezt a mesterséget megkaphassa a szükséges ismereteket.

3. Szinte minden népművészeti egyesületben alkotnak tojásírók, az egyesületek rendezvényein aktívan részt vesznek, gyakran vállalnak mesterségbemutatókat is.

Sajnos 2011-ben felbomlott a zengővárkonyi központtal több éven át szépen működő *Tojásdíszítők Nemzetközi Társasága*, de szerencsére a szintén zengővárkonyi *Míves Tojás Gyűjtemény* gondosan átgondolt, látványos kiállítóhelységgel látogatható.

Több kiadványban is megszólították már a hímes tojás készítőket, de ezek gyakran csak egyéni próbálkozások (pl. *Hímes Hírlevél*).

Természetesen vannak alkotók, akik semmilyen formában sem kapcsolódnak egyesületekhez, szakmai szervezetekhez, hanem egyénileg próbálnak boldogulni. Az ilyen alkotók bemutatkozására ad teret pl. a budapesti Néprajzi Múzeum, ahol minden évben megrendezésre kerül a húsvéti tojásvásár.

4. Döntően a húsvét előtti időszakban jelenik meg árutermelésként a tojásírás, de természetesen ez igaz a karcolással díszített tojásokra is. Ebben az időszakban jóval nagyobb a kereslet, mint az év bármely más időszakában és ilyenkor készülnek az igényes munkák mellett kimondottan ajándéktárgynak szánt „tömegáru". Ezekre a tojásokra jellemző a viszonylag egyszerű mintakincs és az egy színnel történő festés.

Itt érdemes megemlíteni, hogy az írott tojások mintakincsének nagyon nagy százaléka gyimesi eredetű. (Majdnem minden tojásíró, ha csak nem egy jellegzetes tojásdíszítő vidék szülötte, ezzel a mintakinccsel ismerkedik meg legelőször.) Mivel az eredeti gyimesi írott tojás egyszínű és a mintakincs tartalmaz egyszerű mintákat, szinte kézenfekvő, hogy a „tömegáru" is ilyen tojás legyen. Fontos lenne, akár csak kis darabszámban is a vásárokon más, kevésbé ismert, jellegzetes tájegységek hímeseit is bemutatni, még ha adott esetben a több színnel történő festés nagyobb kihívást is jelent az alkotó számára.

5. Főleg tavasszal, a húsvéti időszakot megelőzően gyakori a különféle rendezvényeken történő tojásírás bemutató. Ilyenkor a viasszal történő tojásírás mellett – bár jóval kisebb arányban –helyet kap a karcolással történő tojásdíszítés bemutatása is. A bemutatók mellett gyakran lehetőség van a látottak kipróbálására, valamint a készítéshez szükséges eszközök és

alapanyagok beszerzésére. A húsvéti vásárokon kívül nagyobb rendezvényeken pl. Országos Táncháztalálkozó, Mesterségek Ünnepe; is van lehetőség a tojásírás megtekintésére és természetesen kipróbálására is. Ezek a rendezvények minden bizonnyal hozzájárulnak ahhoz, hogy a hagyományos tojásírás gyakorlata és egyben az értékesítés is ne csak a húsvéti időszakra korlátozódjon.

6. Hagyományos közegben érezhető volt egy-egy ügyes tojásíró asszony áldásos hatása, próbálták mintáit átvenni, vagy ha ez nem sikerült felkérték a tojásírásra és így válhatott ismertebbé tudása. Napjainkban a családi átörökítésre vannak szép példák, de sokkal jellemzőbb az önállóan, családi előzmények nélküli, gyakran egy-egy mesterség bemutatón szerzett élmények hatására történő mesterségtanulás. A tojásírás, tojáskarcolás gyakorlatát ismerve „inas" vállalása nem indokolt.

7. A tojásírás és tojáskarcolás jellemzően – még ha árutermelés is kapcsolódhat hozzá – kiegészítő jövedelemforrásnak számít. A tojásírók és karcolók szabadidejükben, vagy nyugdíjasként űzik tevékenységüket. Nem jellemző a csak díszített tojásra épülő vállalkozás, gyakran kiegészül egyéb tevékenységgel pl. mézeskalács készítés.

A mesterség jellemzője az egy személyes alkotási forma, valódi műhelyekről nem beszélhetünk, így több embert foglalkoztató műhely sem fordul elő.

8. Az alapanyag (tojáshéj) beszerzése nem jelent gondot, kisebb mennyiségben az alkotók is elő tudják állítani, nagyobb mennyiség pedig lehetőség van a vásárlásra, kimondottan e alapanyag értékesítésével foglalkozó vállalkozóktól. Legkeresettebb termék a tyúktojás, de igény szerint beszerezhető minden különösebb gond nélkül kacsa és libatojás is. Ami itt problémát jelenthet, az a tojás belsejének eltávolításához szükséges lyuk nagysága és elhelyezkedése a tojás felületén. A túl nagy lyuk díszítés utáni elfedése az esztétikum rovására lehet, túl kicsi lyuk (ez döntően az alkotó által előállított kisebb mennyiségnél fordul elő!) pedig gátolhatja a felfüggesztést, ami gyakran előforduló vásárlói igény. Fontos, hogy a lyuk (függetlenül attól, hogy egy vagy két lyukon került sor a tojás belsejének eltávolítására!) mindig a tojás csúcsúnak közepén (illetve az aljának is a közepén) helyezkedjen el, hogy a mintaszerkezetet semmiféleképpen ne zavarja.

A tojások színezésére bőséges a kimondottan tojáshoz való festékválaszték, melyeknek nagy előnye, hogy mindig (természetesen azonos színű tojáshéj esetében) azonos szín érhető el, mely megrendelésre történő értékesítés esetén fontos szempont. A természetes, növényi festőlevek ugyan szép, meleg színeket produkálnak, de problémát jelent, hogy ritkán sikerül az azonos szín ismétlése.

Az írott tojás készítéséhez szükséges viasz beszerzése szinte korlátlanul megoldható, a méhészeti szakboltokban bőséges a készlet.

Fontos az értékesítésnél az esztétikus és a tojás törékenységét ellensúlyozó, kellően erős csomagolás. Átlátszó, műanyag tojástartók minden tojásméretre készülnek, tömegesen vásárolhatóak. Néhány alkotó papírdobozkában – gyakran az alkotó nevének és címének feltüntetésével „reklámfelület"-ként – értékesíti hímeseit, bár ebben az esetben csak egy-egy tojás elhelyezésére van mód.

Gyakran felmerülő probléma a hímes tojás esetleges felfüggesztésének milyensége. A magyar hagyományban – lévén főtt tojást díszítettek – ez a gond nem merült fel, így egységes

megoldás sem született. Kifújt tojás esetén fontos a függesztést szolgáló fonal vagy keskeny szalag tojással harmonizáló színe és rögzítésének biztonságos, szükség esetén oldható módja.

9. Az írott tojás mintakincse az idők folyamán gyakran bővült különféle egyéb népművészeti területek pl. hímzés, szövés; mintakincsével, de ez a hagyományos közegben egy lassú folyamat volt és így az új minta szervesen beépülhetett a meglévő díszítménykincsbe. Napjainkban gyakori a tojáson idegennek tűnő, gyakran egyéni ötlettől vezérelt minták megjelenése, melyeknek kiszűrése indokolt. Nem szerencsés egy-egy minta feldolgozás nélküli átvétele, szükséges a minták tojásra való átfogalmazása.

Szintén problémát jelent a jellegzetes tojásdíszítési módokon (írott és karcolt tojás) belüli mintaátvétel, mivel nem szerencsés pl. egy írókázott mintát karcolással megjeleníteni, vagy fordítva, kerülendő a karcolt díszítmények viasszal történő megírása.

Érdemes külön foglalkozni a tojások alapszínével, mivel hagyományosan magyar nyelvterületen a hímes tojáshoz olyannyira kötődött a piros szín, hogy a nem piros színű húsvéti tojásnak is „pirostojás” volt az elnevezése. A növényi festőlevekkel történő színezés szép eredményeket hoz, hátránya, hogy nem mindig sikerül azonos szín elérése. A nyugati, főleg német vásárlók körében igen kedvelt kék szín nem tartozik a magyar hagyományhoz, így kérdés marad mennyire tartható a hagyomány és mennyire fontos a jó eladhatóság.

CSÁKÁNYI ZOLTÁN

2.4.1.7 *A hímzés*

Életkori összetétel, utánpótlás

Az összes kézműves szakma közül talán a hímzés az, amelyre a leginkább jellemző az elöregedés. Ez látszik a különböző továbbképzéseken, konferenciákon, szakmai alkalmakon, a résztvevők nagy része időskorú, kevés a fiatal, míg ha bármelyik más szakágat nézzük pl. gyöngyfűzés, szövés, stb. ott sokkal több fiatal alkotóval találkozunk.

Az elöregedés legfőbb oka, hogy az iskolai oktatásban nem fordítanak kellő figyelmet a hímzés tanítására. Míg egyes foglalkozásokon megismerkednek például a szövés alapjaival, az agyagozással, gyöngyfűzéssel stb. addig a hímzés nem kerül előtérbe az iskolai alkalmak során.

A népi játszóházvezetői foglalkozás keretében is szinte minden kézműves szakmával megismerkednek a résztvevők, de a hímzés itt sem kerül előtérbe.

Az iskolai foglalkozásokon nem a gyermekek érdeklődésének hiánya az oka, hanem az, hogy az iskolában tanító pedagógusok nem tudják megmutatni a fiataloknak az alapvető öltéstechnikákat sem. Arra kellene talán nagyobb figyelmet fordítani, hogy a pedagógusok képzése során a technika, a rajz vagy akár a hon és népismereti tárgyat tanítók körében figyelmet fordítsanak arra, hogy a pedagógusok elsajátítsák a népi kézművesség, s ezen belül a hímzés alapjait is.

A javaslat az lenne, hogy a játszóházvezetői képzésbe is kerüljön beépítésre a hímzés alapjainak ismerete, valamint, hogy a fent említett tantárgyakat tanítók vegyenek részt a játszóházvezetői képzéseken, kézműves táborokban stb. így megismerkednének a hímzéssel, s emellett a népi kézművesség alapjaival is, s lehetőségük lenne ezt az iskolákban továbbadni a fiataloknak is.

A média, az újságok, a divat napjainkban nagyon felkapottá tette a hímzést (különösen a kalocsait, matyót), s a fiataloknak igénye lenne arra, hogy megtanulják ezt a szakmát, s maguknak is el tudjanak készíteni kisebb-nagyobb hímzéseket akár ruhadarabra, akár egyéb használati tárgyra is.

Az elöregedés legnagyobb problémájának tehát azt tartom, hogy a fiatalok körében nem kezdődik el a tanítás már a legkisebb korban, illetve ahol el is kezdik ezt, ott olyan dolgokat készítenek, melyben a gyermekeknek nincs sikerélményük.

Oktatás, képzés

Ha valaki rendelkezik alapokkal a hímzés területén, akkor nyílik lehetőség a mesterség területén a továbbfejlődésre, egyéni alkotások tervezésére és létrehozására. Ha van családi vagy iskolai háttér, akkor sokkal, nagyobb eséllyel kapcsolódik be az egyén az alapok elsajátításába, valamint a későbbi továbbfejlődésnek is nagyobb esélye van.

Szerencsére vannak az országban olyan szakiskolák (Baja, Debrecen), ahol a hímzést iskolai keretek között oktatják, így biztosított az, hogy a fiatalok alapokat kapnak a mesterség elsajátításához.

Békéscsabán a Kézműves Szakiskolában több más kézműves szakma mellett szerencsére a kézi és gépi hímzést is oktatjuk iskolarendszeren kívüli felnőttképzés keretében, így itt is lehetőség nyílik az érdeklődőknek a szakma elsajátítására. A felnőttképzés keretében az lenne a legfontosabb, hogy az itt végzett hallgatók az iskola befejezése után visszatérve saját környezetükbe továbbadják a megszerzett ismereteiket.

Iskola rendszerű oktatás, felnőttképzés

A legnagyobb gond az oktatás területén, hogy a felnőttképzés keretében nincs olyan intézmény, aki átvállalná a hallgatók képzésének költségeit, tapasztalatunk, hogy sokkal többen kapcsolódnának be a képzésbe amennyiben nem önköltséges alapon kellene ezen részt venniük. S nyilván ha több hallgatót tudnánk megtanítani a hímzés mesterségére, több olyan képzett szakember lenne, aki környezetében a hímzés gyakorlati tudománya mellett, néprajzi, és elméleti ismereteit is tovább tudná adni az arra érdeklődőknek.

Az OKJ-s képzéseknél szintén nagyot lendítene még az a jelentkezéseken, ha a korábbi évekhez hasonlóan ismételten részesülhetnének valamilyen utazási kedvezményben a résztvevők. Sokan, akik még be tudnák vállalni azt, hogy a képzési díjukat kifizetik, a magas utazási költség miatt mégis le kell, hogy mondjanak a képzéseken való részvételről.

A népi kézműves szakmákat az országban egyre kevesebb helyen oktatják, s szinte már nincs is olyan iskola, ahol minden szakmára lenne annyi jelentkező, hogy csoportot tudnának indítani. Így egy-egy hallgatónak gyakran több száz kilométert kell utaznia ahhoz, hogy az általa választott, szívéhez közelálló mesterséget elsajátítsa.

A művészeti alapiskoláknál problémát jelent az új jogszabály, hogy a szakmát, csak rajztanár taníthatja. Ez egyes tananyagegységeknél érhető is (pl. rajzolás, festés, mintázás), de a szakmai ismereteket továbbra is szakembernek kell oktatnia. Így nagyon sok alapiskolában megszűnt a hímzés, s más kézműves szakmák oktatása is. Megoldás lehetne még az is, hogy a rajztanároknak biztosítsanak lehetőséget az egyes szakmákon belüli továbbtanulásra, úgy hogy ennek a finanszírozási rendszerére is legyen megoldás az iskolák részéről valamilyen formában.

Kisebb települési rendezvényeken, falunapokon gyakran megjelennek olyan termékek is, melyek minőségükben nem képviselik a tradicionális magyar népművészetet. Itt lenne nagy jelentősége a képzéseknek, továbbképzéseknek, ha lehetőségük nyílna az adott településen, szakkörön való részvételre, ezek a munkák sokkal inkább kiszűrhetőek lennének.

Továbbképzések

A továbbképzések területén is találunk alkalmakat, ilyen például az országos hímző tábor, ahová valamikor a szakkörök vezetőit, szakreferenseit hívták, ez nagyon jó alkalom volt a szakkörvezetők részére, minimális térítési díj mellett juthattak szakmai ismeretekhez. A továbbképzésekhez kapcsolódóan is jó megoldás lenne, ha a küldő szervezet, intézmény átvállalná a résztvevő költségeit.

Táborok

A Népművészeti Egyesületek Szövetségének tagszervezetei táborokat hirdetnek, de itt is csak egyes táborokban tartanak hímző továbbképzéseket. Ezen kívül azok egyesületek, ahol szívükön viselik a hímzés jövőjét ott maguk is évről-évre néhány alkalomból álló, egy-egy tájegységet felölelő továbbképzést hirdetnek, s tartanak igény szerint.

Szakkörök

A 70-es években, amikor még szakkörvezetői képzéseket szerveztek közel 90 jelentkező volt a képzésre, csak egy megyéből, ma egy OKJ-s képzésen 15-en vannak az egész országból, s az éves továbbképzéseken résztvevők száma is alig éri el az 50 főt.

Jó lenne, ha ez a rendszer visszaállna, aki nem akarja a szakmát megtanulni, nem szeretne OKJ-s végzettséget szerezni, annak is lehetősége nyílna arra, hogy szakkört vezessen. Ez a falvakban különösen jó lenne, sokan félnek a vizsgától, illetve attól, hogy az összes átfogó szakmai ismeretet megtanulják.

Menedzsertudást adó szakmai képzésekre is szükség lenne, ahol a résztvevők, a gyakorlati ismeretek mellett közösségépítési, csoportkoordinációs ismereteket is megtanulhatnának.

Szerencsés dolog, hogy sokan annyira megszerették a kézi hímzést és az egyes területek hímzéseit, hogy a képzések befejezésével saját maguk körül kisebb alkotócsoportokat, szakkört hoznak létre, így az egyes kistelepüléseken, vidékeken tovább örökítik a hímzés mesterségét. Ezen csoportoknak kellene az a támogatás, amely még több fiatalnak, hátrányos helyzetű felnőttnek tennék lehetővé a csoport munkájába való bekapcsolódást.

Ha ezen a területen, akár egy intézmény, akár egy anyagi háttér biztosítva lenne minimális eszközigénye miatt sokkal több szakkör működhetne az ország kis falvaiban ,településein is.

A 70-es években mikor a népi kézművesség, de különösen a kézi hímzés a mostanihoz hasonló reneszánszát élte pl. Békés megyében közel 40 szakkör is működött, ma viszont sajnálatosan ezek száma alig 10-re tehető. Ez egy kiragadott példa, de országosan is ez a tendencia észlelhető.

Lehetőségek a területen

Bár vannak ezen a területen képzések, továbbképzések ezek száma mégis nagyon kevés ahhoz, hogy a szakma fiatalodjon. Ezeken a képzéseken is legfőképpen az idősebb korosztályok képviselői vesznek részt, kevés a fiatal.

A felsorolt lehetőségek nagyon fontosak, és további alkalmak is nagyon szükségesek lennének, a fiatalok csak akkor tudnának megismerkedni ezzel a mesterséggel.

A fiatalok csak abban az esetben tudnának bekapcsolódni, amennyiben lehetőség nyílna olyan ifjúsági táborok, szakmai továbbképzések megszervezésére, ahol a fiatalok térítésmentesen tudnának részt venni, s így lehetőségük nyílna a részvételre.

Az a fiatal, aki megtapasztalja azt, hogy van tehetsége, sikerélménye ezen a területen, az a későbbiekben biztosan megkeresi azokat a képzési, továbbképzési lehetőségeket ahol a tudását gyarapítani tudja.

Alkotók kapcsolódása szervezetekhez

A hímzés körében azt tapasztaljuk, hogy a minőségi munkát végző alkotók mindegyike kivétel nélkül valamilyen egyesülethez kapcsolódik. Azok körében akik rendszeresen zsűriztetnek, rendszeresen részt vesznek szakmai megmérettetéseken nem is tudni olyan alkotóról aki ne kapcsolódna valamilyen szervezethez, vagy ha szervezethez nem is, de valamilyen alkotócsoportnak mindenképpen a tagja. Egyéni alkotókról, akik nagy sikereket értek volna ezen a területen nem rendelkezünk információkkal.

A felmérések alapján pl. Mesterségek Ünnepe, az tapasztalható, hogy a NESZ 54 tagszervezetéből csak 17 olyan egyesület van, ahol a hímzést képviselik, s sajnos nagyon kevés számú alkotással, annak ellenére, hogy az egyesületekhez kapcsolódó hímző alkotók száma ma Magyarországon 484 fő.

Arra vonatkozóan nincs adatunk, hogy az országban egyénileg hányan próbálnak hímzéssel boldogulni, az ő számukra lenne a legfontosabb a segítségnyújtás, melyet a szakbizottság úgy próbál megoldani, hogy felmérést készít az országban működő szakkörökről. Ezen a terülten sajnos a lista még nagyon hiányos. Az egyéni alkotókhoz sajnos csak ilyen formában tudunk eljutni, így tudunk nekik segítséget adni abban, hogy munkájuk a technikai kivitelezés mellett szakmailag is megfelelő legyen.

Árutermelés

Az árutermelés ezen a szakterületen nem jellemző, ha igen csak az automatával történő gépi hímzés területén, ahol a hímzés előre megadott minták alapján történik. Legtöbbször ezeknek a mintáknak nincs köze a népművészethez, a népi hímzésekhez. Szerencsés helyzetnek tekinthető ebben az esetben, hogy a vállalkozóvá válásukhoz kötelezővé teszik a kézi és gépi hímző képzés elvégzését. Így legalább lehetőségük nyílik arra, hogy egy másfajta személettel találkozzanak, megismerkedjenek a népművészet, a néprajz alapjaival.

Az árutermelés hiányának másik oka, hogy ahhoz, hogy egy minőséget is képviselő munka elkészüljön, az rengeteg időt vesz igénybe, s erre a fizetőképes kereslet igen alacsony. Hímzésből eladásra ritkábban készülnek nagyobb darabok, esetlegesen csak egyedi megrendelés alapján, az elkészül alkotások inkább az ajándéktárgyak kategóriájába sorolhatóak.

A zsűrizett alkotásokból nagyon kevés azok száma, amelyet reprodukálnak, s áruként is újrahímeznek, s ezt, ahogyan a korábbiakban is említettük csak egyéni megrendelés esetén teszik meg a legtöbb esetben.

Mivel, hogy a vásárokon, rendezvényeken a kitétel az, hogy csak zsűrizett termékkel lehet megjelenni, de viszont itt nincsenek szabályozások arra, hogy az adott terméket ne árusítsák. A minőségi problémák ott jelentkeznek, hogy nincs lehetőség, nincs arra mód, hogy ezeket valaki ellenőrizze.

Államilag nem ellenőrizhetők azok az üzletek, ahol hímzéseket árusítanak, így ott nincs az a kitétel, hogy csak zsűrizett termékekkel találkozhassanak a vásárlók.

Rendezvényeken való részvétel

A leírtak alapján is elmondható, hogy a mesterség bemutatókon, rendezvényeken csak kis számban vesznek részt hímzéssel foglalkozó alkotók, annak ellenére, hogy a közönségnek lenne igénye arra, hogy találkozhasson a mesterséggel, s betekintést nyerjen a szakma rejtelmeibe.

Tapasztalatunk az, hogy azok a rendezvények ahol hímző műhelyekkel lehet találkozni, az érdeklődők nagy figyelemmel kísérik az alkotókat, kérdéseket tesznek fel, gyönyörködnek az alkotásokban. Jó lenne, ha egyes rendezvényeken lehetőség nyílna olyan bemutatkozásra ahol az egyes tájegységek a maguk komplexitásában mutatkozhatnának be.

A népművészeti bolthálózat megszűnésével a fizetőképes keresletnek nem nyílik lehetősége arra, hogy minőségi hímzéseket vásároljon, ezért is lenne fontos a rendezvényeken való megjelenések erősítése.

A mester szellemi kisugárzása

A hímzés területén a legjellemzőbb egy-egy mester szellemi kisugárzása. A legjellemzőbb az, hogy olyan területen alakulnak ki szakkörök, csoportok, ahol van olyan szakmai vezető, akiknek a résztvevők szakmai tekintélye mellett emberileg i felnéznek, fontos számukra a véleménye, el tudják fogadni az építő jellegű kritikáját. A hímzés tekintetében kivétel nélkül az figyelhető meg, hogy az egyes csoportok egy-egy elismert szakember köré tömörülnek.

A családi átörökítés a másik legfontosabb ezen a területen. Hatalmas motivációt jelent a szakma elsajátítására, ha a családtagok – szülők, nagyszülők, dédnagyszülők – között volt olyan, aki foglalkozott otthon hímzéssel. Sokan az ott látottak miatt jelentkeznek képzésekre, a példaképnek tekintett rokon fontos szerepet játszik abban, hogy akár a fiatalabb, akár a középkorú korosztály magáénak akarja tenni a hímzés mesterségét. A másik szintén fontos tényező, ha a családon kívül, valamilyen más környezetben, baráti körben, kiállítások keretében találkoznak a mesterséggel.

Mivel ezen a területen nagyon kevés a vállalkozók száma, így ezen a területen inasok vállalása ezen a szakterületen nem ismert.

Az automata gépek esetén valamint Kalocsán még mindig foglalkoznak a gépi hímzésekkel így az ő esetükben nyílna esetlegesen lehetőség inas alkalmazására. Viszont itt szintén a képzés fontossága lenne a lényeg, hiszen az inas munkának akkor lenne jelentősége, ha valamely képző intézményből előzetesen megszerzett szakmai ismeretekkel kerülne ki valamely vállalkozáshoz.

Vállalkozások, vállalkozó szellemű alkotók

Ezen a területen, ahogy azt már fentebb is említettük a vállalkozások száma igen csekély. Azok vannak jelentős többségben, akik nem a népművészeti motívumkinccsel foglalkoznak. Kézi hímzésből vállalkozót szinte nem is ismerünk.

Szerencsére a csekély számú hímzőkből mindig akadnak vállalkozó szellemű alkotók, akik fogékonyak az új dolgok iránt, kutatnak az adott témában, igyekeznek új funkciókat kitalálni, illetve az adott funkciónak megfelelő kompozíciót alkalmaznak, az elkészül tárgyaikon. A táji jelleg felismerhető az elkészült darabokon. Ezt bizonyítják az egyes kiállításokon szereplő alkotások (Országos Népművészeti Kiállítás – Budapest, Országos Textiles Konferencia – Békéscsaba). Főleg az utóbbi az, ahol mindig olyan pályázati kiírást fogalmaznak meg, amely ösztönzőleg hat az alkotókra, hogy újabb és újabb ötleteket találjanak, ki, újabb és újabb alkotásokban próbálják kamatoztatni tehetségüket.

A kevés számú hímzők között is kevés azoknak a száma, akiknek affinitásuk van ahhoz, hogy tervezzenek. A pályázatokon, zsűrizéseken tervezőként szinte mindig ugyanazon alkotók neveivel találkoznak a szakmai bírálók.

Nincs tudomásunk ilyen jellegű műhelyekről, az internet segítségével is csak néhány műhelyet találhatunk, de ezekről sincs tudomásunk, hogy mennyire követik a hagyományos népművészeti motívumok továbbörökítését Ha lenne egy olyan rendszer, ahol többen foglalkoznának akár gépi akár kézi hímzéssel is lehetőség nyílna arra, hogy akár több embert foglalkozatva is csak a hímzés tegye ki a mindennapi tevékenységüket.

Problémák a szakterületen

- Nincs olyan bolthálózat ahol az alkotók elkészült termékeiket értékesíteni tudják
- Az alapanyag beszerzése kizárólag csak a szövéssel foglalkozó alkotóktól lehetséges, amennyiben természetes anyagokkal kívánunk dolgozni, ezek beszerzése így nehézségekbe ütközik
- A boltokban alig találni olyan anyagokat, amelyeket a hímzéshez fel tudnak használni
- A bolti forgalomban megtalálható megfelelő minőségű eszközök, anyagok fonalak ára gyakran megfizethetetlen
- A korábban megszokott termékek sok esetben kivonásra kerülnek a piacról
- Legtöbbször a helyettesítő fonalak, már nem a korábban megszokott minőségben készülnek
- Törvényileg kellene szabályozni, hogy a népművészeti terméket árusító boltok, üzletek minőségben minden tekintetben megfelelő árukkal kereskedjenek.
- Nincs szabályozása az árusításnak, a szakemberek nincsenek jogszabályilag felhatalmazva az üzletek ellenőrzésére
- A képzéseknek nincs kialakult állami támogatási rendszere
- Alapfokú művészeti iskolák támogatási rendszerének növelése

Szakmai színvonal, tendenciák

A szakma színvonala azokon a helyeken ahol a képzések lehetősége adott, ahol lehetőség van az elkészített alkotások ellenőrzésére ott a szakmai színvonal magas tendenciát mutat. Nem

véletlen az sem, hogy aki magas színvonalú, szakmailag ellenőrzött hímzést szeretne vásárolni, az a budapesti Mesterségek Ünnepét választja erre.

Sajnos ahol ezek a feltételek nem adottak, ott szakmai színvonalról sem beszélhetünk. Ott születnek azok az alkotások, melyeket nem kellene a nagyközönség elé tárni, ugyanazzal a technikai tudással, de sokkal nagyobb felkészültséggel értékes termékek létrehozására is képesek lennének, ha lenne kihez fordulniuk szakmai segítségért.

DR. ILLÉS KÁROLYNÉ

2.4.1.8 *Mézeskalács, díszített tészták, megkülönböztetett élelmiszerek*

Itt legtöbbször mézeskalácsról, mézesbábról beszélünk, de ide kell sorolni a kelt díszített kalácsokat (lakodalmas, húsvéti), „pereceket“ (kulcsos kalács), „pogácsákat“ (Erdélyben a kiszúróval formált sütemény meghatározása, mint „tordai pogácsa“), máshol puszedlit, „tallért“, de a kvircedlit, ánizssüteményt, kézi mintázóval készült kekszeket, és a „grillázst“ mint lakodalmi édességet is, további helyi, hagyományos tésztaspecialitás mellett.

Mégis a mézeskalácsról beszélek elsődlegesen, hiszen a kelt, és cukros, ill. cukor tartalmú tészták készítése a (mézeshez képest) fiatalnak mondhatók, de a cukor, mint mézet pótló édesítőszer színre lép, ezért az azzal készített tésztákat is hagyományosnak kell tekintenünk!

Minden időben megkülönböztetett élelmiszer volt. Létjogosultsága fenn áll több ezer éve, egyedi alkotásként ugyanúgy, mint a manufakturális termelésben.

Egyedülálló értékét a méz adja, ami nem csak íze, forgalmi értéke miatt van így, hanem mert a méztartalom lehetővé teszi a tésztafelület tetszetős plasztikus mintázását is.

Történeti áttekintés nélkül nem érthető meg, hogy úgy anyagában, mint stilisztikai megjelenésében oly nagy különbséget mutató mesterség ágai hogyan értelmezhetők mind hagyományosnak.

Fejlődésének követése, korszakainak vizsgálata, stílusváltozást hozó okok ismerete támpont lehet a mesterség megítéléséhez, a hagyományt követők értékeléséhez.

Mindezek után hagyományosnak tekinthető:

A kézzel formázott és mintázott tészta. (ókortól napjainkig)

Jeles alkalmakra megkülönböztetett minőségű, élelmiszer alapanyagból készített, egyedi, vagy kis szériás termék. Az alkalomhoz illő formájú, és mintájú*, minden esetben jelentősége van annak, hogy elfogyasztják! (szentelt tészták)*

Ezek hordozhattak felületükön

— tészta „mintát“
— olajos magvakat, aszalványokat
— felületük lehet fényezett (tojással „húzott“), és ez karcolással díszített (puszedlik őrzik máig)
— Eszköz segítségével, pecsételővel (pl. fából, húsvéti kalács) plasztikus mintát ad

Eszköz segítségével sokszorosított, plasztikusan mintázott tészták rómaiaktól újkorig *cserépdúccal, kő dúccal,* középkortól napjainkig (ahol kevesebb agyag, több fa áll rendelkezésre, főleg Európa nyugati területein) ismertebb a fa dúccal, vagy *„ütőfával“* díszített mézesbáb, vagy spekuláciusz, kvircedli, ánizs sütemény stb.

Itt kell a *különleges alakos kalácsokról, grillázs készítményekről is megemlékezni, hiszen erre a célra készített formákra,* vagy bele, egészében, vagy elemeit elkészítik, majd egybeépítik.

Külön és hangsúlyosan kell vizsgálni a színezett tésztát!

A dúccal készített, színezett cukorral „kifestett“ bábokat. (Nürnberg)

Amiből a szakmatörténeti események folytán egyenesen eredeztethető az „eizolt“ bábok kialakulása.

Az *„eizolt*“, ez az előző század közepéig felfelé ívelő karriert futó stílus, a 20. sz közepére zsákutcába jutott, ezért a hagyomány követés tekintetében feketelistára került, hiszen „kiüresedett, és igénytelen kivitelűvé“ vált.

De a korábbi források és minőségek újjáépítésre és követésre méltóak! Mára ugyan nem sok remény látszik az „ehető mézeskalácsok“ közé visszasorolni, de mint „nosztalgikus“, „retro“, de mindenképpen kultúrtörténeti jelenséget, mint vásárfia-emléktárgyat nagy figyelemmel számon kell tartani.

Írott mézestészta

Az „eizolt“ stilizált, leegyszerűsített, újra ehető változata.

A szakág művelői

A stilisztikai különbözőségek tisztázása után egy másik specialitását kell hangsúlyozni ennek a területnek, mármint azt, hogy két markánsan elkülönítendő ága van a szakmának.

Egyéni alkotó

Ő alkalmi mézesbábos, aki jellemzően „konyhai“ körülmények között készít kisszériás, vagy egyedi terméket, legtöbbször nem főállásúként, hanem jövedelem kiegészítésként, (tanul, kismama, nyugdíjas), törekszik az értékesítési lehetőségek érdekében „zsűriztetni“, hogy „vásárba kerülhessen“, a finom receptúrával elkészített míves bábjaival. Azonban nem mint élelmiszert forgalmazza (itt durva ellentmondás van), hanem, mint népi iparművészeti terméket. (a nagyon szigorú hatósági előírások megkerülése érdekében)

Kisüzem, családi vállalkozás, tradicionális, több generáció által működtetett műhelyek

A mindenkori hatósági előírásoknak megfeleltetett műhely, amelyiknek létszükséglete, hogy a hagyományokat fenntartsa, de azokat olyan minőségben kivitelezze, hogy egyensúlyban maradjon a gazdaságosság, kivitelezhetőség. Amíg a műhelyek, a hatósági előírások piacszűkülés és ízlésváltozás miatt szűkítenek vagy bővítenek, korszerűsítenek repertoárjukon, az mindenképpen a hagyomány rovására történik. Csak az utóbbi időben oldódott valamennyire a „feszültség“, nézetkülönbség a „NIT“ és a műhelyek, az egyéni alkotók, és a műhelyek között. Ennek oka az, hogy képzett cukrászoknak, és élelmiszer technikusoknak „diktálnak, a laikusok“ beszélnek esztétikáról, hagyományról, a szakmához és a követelményekhez nem értve. Korlátozzák piaci lehetőségeiket, hiszen a jelesebb rendezvényekre, nekik, mint „hagyományukat őrző, és folytató“ iparosoknak esélyük sem látszott bejutni. A dúcos „zsűriztetése“ zűrös, hiszen nem ritkán 100 éves is lehet az eszköz, amivel dolgozik, de az nem a mester szellemi terméke, az eizolt üldözött, a puszedli, pedig cukrászati termék. Így a „fürdővízzel kiöntött gyermek“, kívül reked az Őt megillető körön. Akik talpon maradtak, tisztelet és megbecsülésre méltóak, mert országos viszonylatban kevés az a műhely, ahol a mézesbábos mel-

lett gyertyakészítő műhely is fennmaradt, de a Petrits családban Szekszárdon igen. És él az ütőfás és eizolt mézes, valamint a puszedlikészítés a Kozma családban Létavértesen, a Radics családban, Debrecenben. Emellett még több helyen él együtt az eizolt és a puszedli, mint a Takács családban, Szécsényben. Elemi érdekükben tartják fenn a kínálatot, a „hagyományőrzés" korábban saját norma szerint történt, ma már alávetik magukat a NIT elvárásainak is, és tagjaik közül valaki nevére veszi a „hagyományőrző" címet. Sokszor vásárra jutás követelményeként.

Ezért külön kell választ adjak minden kérdésre mindkét ágra vonatkozóan.

1. Van-e utánpótlás, mennyire kiöregedett a szakma?

Egyéni alkotó. A zsűriztető gazdasszony *saját nevéhez* fűződő „szellemi termékével", *minden korosztályból fel-felbukkan*. Alkalmi szereplő a piacon, lehet sem szakmai múltja, sem jövője nincs, divatot szolgál ki. Műhelyt nem alapít, sokoldalú tudást nem örökít. Egy-egy stílust képvisel, esetleges vannak követői, akik másolják, de fejlesztésre stílusteremtésre legtöbbször alkalmatlanok. Kivétel Vágó Edit, aki szintén „örömágon" indított, de közel harminc éve, nyomában kullog az amatőr, autodidakta mézeses társadalom.

Műhely. Termelékenység függő, gazdaságtalan ágait elhagyja, mint „gyertyakészítés" (hiszen korábban azzal együtt élő mesterség volt), vagy a dúcos marad el, vagy az eizolt, és marad a puszedli. *A műhelymunkába beletanulnak a családtagok,* Ők „felülképzetté" válnak, hiszen többször élelmiszer technikusi, többször szakmát súroló felsőfokú képzésben szereznek bizonyítványokat, *vagy külső segítők, akik betanított munkások így az utánpótlás megoldódik*. A fejlődés főleg technikai lesz, a műhely fenntarthatóságát célozza. Így a (családi) vállalkozások megfiatalodnak.

2. Milyen formában oktatható tovább a mesterség?

„A jó szándékkal kikövezett út"

A mézesbábosok státusa már a céhes világban is vitás volt. Mit is kellett tudnia, hogy azzá válhasson? Kicsit méhész, kicsit gyertyakészítő? Kicsit pék, kicsit cukrász? Kicsit népművész, kicsit iparos, kicsit korszerű, kicsit hagyományőrző?

A szakma sokrétűsége miatt eddig is baj volt a képzés terén, ez ma sincs máshogy. A XX. században a cukrász szakmába olvasztás látszott megoldásnak, de ezek után is az lett mézesbábos, aki örökölt, vagy vásárolt műhelyt akart továbbéltetni – ezzel jött a „szakember" is, így az az egy fejezet, ami erről a területről szól a korai tankönyvben elégnek is bizonyult.

Ma a pék szakma egy (le)ágazása?

Vállalkozást pedig ezekkel, és e nélkül is ugyanúgy lehet indítani, ezért az intézményi képzésnek nincs is értelme.

Az egyéni alkotók pedig elszabadítva egy veszélyes lavinát, „népi iparművész" címmel, követő kontroll nélkül „önmegvalósítanak" autodidakta felkészültséggel („mézeskerámiájukat" sikerrel hirdetve honlapjukon).

Oktatása iskola rendszerű képzésben esélytelennek látszik.

Ugyan végzettséghez kötött a (korábban kisiparosi, most) vállalkozási tevékenység, de semmit nem változott a helyzet, pláne a gyertyakészítés terén, mert olyan képzés nem is létezik.

A jó szándékú törekvés, miszerint felnőtt, tanfolyami rendszerben tanulható volt, és szakmunkás bizonyítványt lehetett szerezni, súlyos következményeket hozott. Növelte a szakma ágaiban dolgozók közötti feszültséget, a „gyorstalpalósok" rontottak legalább annyit a közízlésen, mint a korábbi „eizolt" mézeskalácsok.

Vállalkozások indulhattak konyhai feltételekkel- szemben a HCCP-nek megfeleltetett műhelyekkel, alanyi mentességgel előnyösebb árkialakítással, rugalmasabb igénykövetéssel (kisszériás termékek), eszközigény nélkül), és laza követelményeknek megfeleléssel. (Hatósági felügyeletet mellőzve.)

Először meg kell fogalmazódjon, hogy EU konform modulrendszerbe kellene-e passzírozni, ezt a sokoldalú szakmát, akkor semmilyen!

A tudatos „hivatásválasztás", az elkötelezettség a hagyomány követése mellett elengedhetetlen, az pedig csak a felnőtt képzésben képzelhető el. Akkor ez marad a valódi „autódidakta-naiv-amatőr-népművész" státusban, és vagy nyitnak a „képzett műhelybeliek" a NIT követelményei elvárása felé vagy nem.

Vagy, a cukrász, pék, vagy egyéb élelmiszeripari vagy sütőipari ágazatokban, szakma egyik ágaként (mint ahogy érintőlegesen most is van) speciális területeként folytatódik az alapképzés, vagy marad az ellentmondás, és a felszínesség.

Nem képzelhető el az értékmentés alapos képzés nélkül, a hagyományőrző szándékú mesterek számára továbbképzés nélkül!

Egyedül járható útnak a felnőtt, tanfolyami rendszerben folytatott továbbképzést tartom csak. A továbbképzés tartalma, pedig a szakmatörténeti ismeretekre kell épüljön, így az garantált, hogy a képzettek birtokolják a stílusok megjelenítéséhez szükséges ismeretet, és nem ragadnak le a bájos sütikéknél, hanem *nagyobb merítési lehetősséggel élve gazdagabb felhozatallal* állnak elő.

És ezt a képzést visszamenőleg is megkövetelném, hiszen nagyon nagy sebességgel haladunk a szakadék felé!

Itt bátorkodom megjegyezni, hogy a speciális továbbképzést (főként szakmatörténetet) javaslom a „zsűrőröknek" is, hiszen az elszabadult kreativitáshoz a NIT zsűriszámokkal aszszisztáltak. Míg a „becsüsök" magas szintű sokoldalú, képzésben vesznek részt annak érdekében, hogy hozzá tudjanak szólni kor, és stílus szerint különböző műtárgyakhoz, a tanult NIT zsűrőrök, sokszor a szakterületükön kívül is mindenhez ugyanúgy értenek.

3. Az alkotók mennyire kapcsolódnak egyesületekhez, szakmai szervezetekhez?

Az egyesületek, mint NESZ tagszervezetei, helyi, turisztikai, idegenforgalmi, örökségvédelmi, hagyományőrző egyesületek tagságában ott köszönthetjük alkotóink 90%át.

Ennek egyszerű oka van, piacszerzésre adnak esélyt. Annak pedig több oka is van, hogy az amúgy szakmainak indult szervezetek nagy része is ezek közé tagozódott be. A rendez-

vényvényeken való megjelenésnek, programokban való részvételnek kritériuma, hogy vagy egyesületi, vagy szakmai szervezet tagja legyen, aminek nem mindenhol feltétele a hiteles hagyomány őrzése.

Ennek jó hatását ismerjük, a háttérben pedig, ha palástolva is, de látszik, az az érdek, amiért az „egyesülés létrejött". A zászlóra felfestett cél, a tudás és ismeretbővítés - a sokszor sekélyes szintű és színvonalú ismeret átadásban kimerül. A zsűriztetés, ha nem kötelezettség, akkor elmarad. A szervezeti élet vásárszezonális.

A Kamarák pedig, mint szakmai ráadásul „érdekképviseleti szervezet" nem tudnak mit kezdeni a szórványos, sokrétű, szétszabdalt kézműves társadalommal. Ugyanarra a bázisra építi várát, vagy- önös érdekből ugyanazok a személyek, „mesterek" fújják a szelet a hajója vitorlájához, mint akik iparkodnak jelen lenni a hagyományt őrző társadalomban is. Itt inkább a vállalkozásban működökről van szó, mert az amatőrök részt vesznek kiírt pályázatokon, de piaci előnyt jelentő helyzetbe nem kerülnek.

Míg az egyéni alkotók inkább hagyományőrző csoportokhoz, népművészeti egyesületekhez csatlakoznak, a műhelyek családtagjai „több lábon állva" ahol a piaci előny reménye megvan, oda egyénként, vagy vállalkozóként beépülnek.

4. Jellemző-e a szakterületen az árutermelés és miért? Az árutermelés mennyire jelent minőségi problémákat?

Itt is külön kell választani az egyéni alkotót, és az árutermelő műhelyt.

A *műhelyek nyilván az árutermelés színterei*. Itt éppen az jelenti a problémát, hogy a hagyomány vagy „őrizve" van, de az örökség kétes értékű, és felülbírálat nélkül folytatják, vagy „ápolják" de megtartva betegen. Az egyéni alkotókkal folytatott versengésben újítanak többkevesebb sikerrel, amit a piac természetesen ugyanúgy kritika nélkül fogad.

A hatósági követelmények/élelmiszerbiztonsági szabályok,

(*A Kozma család működési engedélyének kritériumai: az élelmiszer-higiéniáról szóló 852/2004/EK rendelet 6. cikke (2) bekezdésében;*

- és az élelmiszerláncról és hatósági felügyeletről szóló 2008.évi XLVI. törvény 23.§ (2) bekezdésében és az élelmiszerek forgalomba hozatalának, valamint előállításának engedélyezéséről, illetve bejelentéséről szóló 57/2010.(V.7.) FVM rendelete

(továbbiakban: 57/2010.(V.7.) rendelet) 9. § (1) bekezdésében foglaltakban található.) a számviteli törvények, a munkavédelmi környezetvédelmi előírások olyan termelékenységre kényszerítik őket, amibe nem fér bele az, hogy egy 6 cm2 nagyságú süteményre 5 percig szezám, vagy lenmagot rakosgasson. (Az egyesületi- közösségi-társadalmi életre önkéntesen napokat áldozhasson. Szemben a nyugdíjas egyéni alkotóval.)

A zsűriszám mögé bújt *egyéniek, pedig soha nem titkolták, hogy azért kell a minősítés, hogy bejussanak a piacra. Egy-egy zsűriszám mögé komoly standokat lehet ellenőrizetlen, kétes értékű portékákkal megtölteni*.

5. Jellemző-e a mesterségbemutatókon, rendezvényeken való részvétel?

Kevés rendezvény az, ahol, valóban az érték bemutatásról szólnak a mesterség bemutatók, a rendezői oldalról közelítve a témát. A rendezvénynek rangot ad, ha ilyen is van, a helyszínen hangulatot adó díszlet, látogató csalogató látványosság. S minthogy ilyen teljesítéssel felmentést lehet kapni a helypénz fizetése alól, így többször felvállalják, mint amennyire eleget tesznek vállalásuknak. Jelzem, egy rangos bemutató többet ér, mint a helypénz, azaz nagyobb a kézműves vesztesége, (hangulatos installálás, drága felszerelés, drága /elpocsékolt/ nyersanyag, költséges kivonulás) irreális elvárás, minthogy 8-12 órán át, rendületlenül toppon lenni, sokszor több napon át.

Ebben a szakmában miért hamis egy rendezvényi bemutató?

Nem ad valódi keresztmetszetet, hiszen éppen csak a látványos pillanatokra fókuszál, pl. az írókázásra (ez a legsíkosabb terület), ezen keresztül vagy semmi kép nem alakul ki, vagy hamis. A többi stílus, mint ütőfás, eizolt technika pedig kivitelezhetetlen rendezvényi körülmények között.

A hivatásos mesterek nem szívesen mennek ilyenbe bele, tisztába vannak a felelősségükkel és a hatósági következményekkel. (itt erény, ott vétek)

A „sütike sütők“ szívesen vállalnak ilyet, (talán nem is a legjobbak) hiszen nem kockáztatnak semmit. Kedvet csinálnak boldog boldogtalannak ahhoz, amit nem kellene követni. Amúgy nyilvános helyen (nem HCCP-s konyha, porban, tömegben előállított élelmiszer nem bocsátható áruba. Ha teljesíti az elvárást, amit ki kell dobnia, drágább a helypénznél; drágább a leves, mint a hús, vagy mégis eladja?

Amit pedig érdemes lenne mutogatni, az csak műhelyben készülhet.

6. Jellemző-e egy-egy mester szellemi kisugárzása, családi átörökítés? Lehetséges-e inasok vállalása?

Természetesen itt is két szálon vizsgálódunk. Műhelyekben mindez hagyományosan megvalósul. Korábbi pontok alatt már említettem.

Az egyéni alkotók esetében igen visszás a helyzet. A jogosító „zsűriszám“ nem örökölhető, csak saját kezű munka forgalmazására jogosít, így itt nincs miről beszélni. Mivel a „mellesleg“ (kiegészítő jövedelemszerző tevékenységként – pedagógus, nyugdíjas, kismama stb.) készült süteményeket, és kétes értékű tésztaképeket lehet éjjel, konyha sarkában készülnek itt inas-tanítványról sem beszélhetünk. A többmesterséges alkotók, mint hímző és …..,(Polgár Judit) tojásíró és…..(békésmegyeiek) gyöngyfűző vagy bútorfestő és mézesbábos, pedig nem működtet folyamatosan műhelyt , így azért kizárva.

Amíg működtek a „szakiskolai képzések“ nagyobb kár keletkezett, mint érték. Alapképzés nélkül, alapos, sokoldalú gyakorlat nélkül, „gyorstalpalva“, a „jóindulattal kikövezett úton“ zsákutcába hajtotta a lelkes tanítványokat. Olyan „erős“ a mesterkövetés, (Lázár Juli, Békéscsaba), hogy egyenes út a szakadékba. A NIT zsűriszámokhoz való könnyed eljutás pedig lökés a zuhanáshoz.

Sajnos nem Bácskai Dorottya míves tésztái, Vágó Edit stilizáló készsége, Szmelo Judit

míves, igényes egyszerűsége, Tárnoky Csaba igényes mívessége, Sós Melitta saját kezűleg készített bábjai állnak piedesztálon!

Ugyan nem volt hiába való Rácz Ernő sokévi pedagógiai törekvése, Bérczíné Csilla szakmai tanácsai, és a Mézes-Mázas Pünkösdök sem voltak hatástalanok. Kovács Ernő, Kövér György, Dénes Ildikó remek dúcaikkal felsorakoztak Harasztovits Róbert mellé.

Mégis a „sütisütők" (bolti kiszúrókkal készült tészta, kontúrozott mintával) ülnek lóháton, a „mézeskerámiások" mellett. (Utóbbiak Tari Márta után szabadon). Legmarkánsabb képviselőik „népi iparművészek".

7. Vannak-e vállalkozók és milyen arányban?

Erre a kérdésre már több pontban is választ adtam. A nagyobb létszámot adók a „sütisütők" amatőr népművészek, rontva a renoméját, értéket felmutató alkotóknak, vállalkozásoknak.

Nem valódi értéken értékesítenek, sokszor engedélyek nélkül.

Akár melléktevékenységként, akár hivatásszerűen termelő műhelyek általánosan mindenhol megjelennek. Hagyományos műhelyek, pedig elengedhetetlenül több emberrel dolgoznak, meglehet több, csak szezonálisan beálló családtaggal.

8. Problémák jegyzéke

Tekintettel, hogy úgy az egyéni alkotók, mint a kisműhelyek alapanyaga bolti forgalomban kapható, így nem okozhat gondot a beszerzés. Amennyiben speciális színezékre, eszközre volna szükség, ami a sarki boltban nincs, arra pedig alkalmasak a cukrászati szakboltok.

Amíg egyiknek lehet népi iparművészeti terméket konyhasarkában előállítani, másiknak egészségügyi kiskönyv kell, HCCP- megfelelt műhellyel, mindig szakadék lesz a szakmán belül.

9. A szakmai színvonal milyen tendenciát mutat?

Minden előző pont tartalmaz ide való választ. Ha nem merítkezik a szakma korábbi forrásokból, amit megismerni kevés lehetőség van (pl. Mézes-Mázas Pünkösdön, Nemzeti Galéria Kiállításon volt utoljára rendezvényen alkalma,) nem tekinti hiteles forrásnak és bíztatásnak Vágó Edit könyvét, nem képezi magát, múzeumokban, nemzetközi irodalomból, (hiszen maga a mesterség a középkortól német nyelvterületekről érkezik, lásd a szakszavakat), mert hogy a magyar szakirodalom igen kevés, nehéz és göröngyös út vár a szakágra.

Sötét képet fest a nürnbergi példa, ahol címerükön hordozzák a mézesbábos mesterséget, de ott már nincs élő ember, aki „ütőfával" dolgozna.

Nekünk még van mit átmentenünk, hiszen minden autentikus stílus él még!

Örömteli, hogy láthatóan megnőtt az érdeklődés az ütőfák, és mintázó eszközök iránt, ezek ugyan csak kis mértékben lesznek láthatók a piacon, hiszen felerészt magánszemélyek a megrendelői, ill. amennyire szeretik látni a bábokat a vásárokban, annyira nem vásárolják!

Ennek egyszerű és két oka van: „olyan szép, hogy kár megenni“, olyan a tésztája, hogy nem „olvad azonnal a szájban“.

Az eizolt bábok esetében bizakodó vagyok, hiszen a fiatalabb „mesterek a tradicionális“ műhelyekben több helyen felismerték a megújítás lehetőségét. De szándékuk megvalósításához biztos, hogy kell a segítség. (Mármint hogy anyagilag is megérje a fáradtságot!)

És ha a NIT zsűrizés szempont rendszere szerint ítélnek a zsűrőrök és az alkotók „minőség/színvonalának követése“ (erre voltak a látómesterek a céhes világban) meg tud valósulni, akkor egy csodálatosan gazdag kézműves kultúra él tovább!

CSUPORNÉ ANGYAL ZSUZSA

2.4.1.9 *A nemezkészítő mesterség*

Előzmények

A nemezkészítés ősibb mesterség, mint a fonás és a szövés. A legrégebbi régészeti lelet 5500 éves. Európai és magyarországi újrafelfedezése az 1970-es évek végén kezdődött. A kutatásban, és elterjesztésében mi magunk is tevékenyen részt vettünk.

A mesterség bevonulása a gyermekek oktatásába
Magyarországon a Szórakaténusz Játékmúzeumban és Műhelyben kezdődött el a gyermekek alkalmi, majd rendszeres szakköri nemezoktatása. Ez a mi irányításunkkal történt. Később joggal vált ez a tevékenység a játszóházi foglalkozások, majd később a játszóház vezetői tanfolyamok részévé.

Felnőttoktatás, tanfolyamok
1982-1997 között a kecskeméti Szórakaténusz Játékmúzeum Műhelyében, minden évben két alkalommal rendeztünk nemeztanfolyamot. Az elvégzők az akkori Népművelési Intézettől vehették át okleveleiket, amit általában Borbély Jolán adott át. A ma alkotó magyarországi nemezkészítők szinte mindegyike itt kezdte tanulmányait, illetve valamilyen úton-módon tőlünk tanult.

Ugyanebben az időszakban tanítottuk a nemez készítését a Kecskeméti Óvónő és Tanítóképzőben. Mint művészeti ág, néhány tanóra erejéig bekerült az Iparművészeti Főiskola Tanárképző szakának programjába, (bevezetés a kézművességbe). Ezeken a 15 év alatt kb. 2000 fő vett részt.

A mesterség szakmai elismerésére, sok ellenállás legyőzése után az elmúlt négy évben került sor. Ekkor lett az Országos Képzési Jegyzékben hivatalosan elfogadott szakma.

A mesterség stílusbeli változásai 1979 és 2012 között
A mesterség iránti érdeklődésnek eddig két nagy korszaka volt. Az első korszak 1980 és 2000 közötti időszakra tehető. Fő jellemzője a helyi gyapjú felhasználása. A kötés és a szövés kiegészítése egy rokon, mégis kissé eltérő műfajjal, a nemezeléssel. Ebben az időszakban a tanfolyamokat látogató asszonyok főként a használati tárgyak iránt érdeklődtek. Szobai papucsot, mellényt, székpárnát akartak készíteni a maguk, és családjuk számára. Néhányuk ebben az időben még rendelkezett saját juhállománnyal.

A városi fiatalok érdeklődést mutatattak a mesterség története iránt, szívesen kutattak, utaztak.

A második korszakot egy újítás indította el a mesterségen belül. Ez a vékony, finom, ruházati célokat szolgáló nemez feltalálása volt. Ez Ausztráliában indult el, és a *Nuno* nemez megnevezést kapta. Ez a korszak 1990 és 2012 között újabb rétegeket hódított meg, és felkeltette a ruhatervezők, iparművészet iránt érdeklődők figyelmét.

A korszak fő használati tárgyai: sálak, kendők, felsőrészek és szoknyák, illetve kabátok. E korszak végére esik a nemez hímzésének, illetve festéssel és gátlónyomással történő mintázásának elterjedése. Továbbá a lakásokat díszítő faliképek, szobrok és lámpa búrák elterjedése. Megnő az érdeklődés a műfaj művészi volta iránt. Ezt az is bizonyítja, hogy a városon élő új alkotók előszeretettel nevezik magukat művészeknek.

Szakkönyvek
A mesterség elterjesztésében fontos szerepet játszottak az elmúlt 20 évben megjelent ilyen irányú szakkönyvek.

Világtalálkozók
1984-ben Kecskeméten, a Szórakaténusz Játékmúzeum és Műhelyben, megrendeztük az első Nemezművészeti Világtalálkozót, majd 1985 és 1988 között minden évben Nemezművészeti tábort rendeztünk Bugac-Székekpusztán, ahol a Közép-Ázsiából érkező népművészek adták tovább tudásukat a magyar illetve a világ minden részéből érkező érdeklődőknek. (kb. 400-500 fő) Ezzel megindult a nemezkészítés újrafelfedezése és elterjedése. 2004-ben újra világtalálkozót rendeztünk, 400 résztvevővel, (4 nagy kiállítással, 250 fő részvételével).

Címek, eredmények 2 fő Népművészet Mestere, 7 fő Népművészet Ifjú Mestere, 4 fő Népi Iparművész.

Az utánpótlásról

A nemezkészítő szakma nem öregedett el, mert az újra felfedezett mesterségnek csak 30 éves múltja van. A nemezkészítésben van utánpótlás, mivel jelenleg 4 intézményben is folyik OKJ- s képzés, ezen kívül szakkörökben és tanfolyamokon, nyári táborokban is elsajátíthatóak, a mesterség különböző elemei.

- 2006 és 2012 között 45 fő végzett mint kézműves nemezkészítő.
- A jelenlegi első és másodéves hallgatók száma felnőtt oktatásban 45 fő, átlagéletkora 35-38 év. Nappali tagozatos diák 10 fő. Jellemző, hogy a mesterség iránt, mint, ahogy az korábban is volt, főként hölgyek érdeklődnek.
- Az utánpótlás terén a kalapos mesterség okoz gondot, amely a kihalás szélén áll. Jelenleg egyetlen család foglalkozik ezzel, ahol egy mester, illetve a fia, aki mint népművészet ifjú mestere, dolgozik.

Az oktatásról

Az oktatás kapcsán felmerülő javaslatok:

- A szakköri mozgalom visszaállítása, illetve állami támogatása az ország (vidéki) művelődési házaiban.

— A középszintű képzés megerősítése gimnáziumokban és szakiskolákban. Az alap- és középfokú művészeti iskolákban tanítható legyen a népzene és néptánc mellett a tárgyalkotó népművészet is. Ehhez szükséges a jó színvonalú műhely felépítése az adott iskolában.
— Továbbképzésként, illetve szakmai szintként megfelelő az OKJ-s képzés.
— A szakképzés elvégzése után az oktatás iránt érdeklődők csak 3-5 év gyakorlati idő után kezdhessék el az oktatói tanfolyamot. Annak elvégzése után, egy év gyakorlat után válhassanak hivatalosan oktatókká.
— A *Népművészet* (benne a nemezkészítés), egyetemi szintű oktatásának megteremtése önálló intézményként. (mint a népzene oktatása a Zeneművészeti Akadémián).
— A szakirodalom kiadásának támogatása.

Alkotók és egyesületek

Az egyéni alkotók jellemzően *kapcsolódnak* szakmai szervezetekhez, alapítványhoz és egyesülethez. Feladat, hogy nemez képzésből kikerülők lehetőleg rögtön kapcsolódjanak valamilyen társadalmi, érdekvédő, szakmai szervezethez. Ilyen lehet például: a Duna-Tisza közi Népművészeti Egyesület *Nemezművészeti Alkotóközössége*, vagy beléphetnek az ország más népművészeti egyesületeibe.

Az alkotók egy kisebb része egyénileg próbál boldogulni, ők főleg eladásra készítenek nemezeket, főként vásárokon vesznek részt.

Az árutermelés és a minőség

Árutermelés az egyesületi tagokra csak részben jellemző. Sokan csak kevés, de jó minőségű tárgyat hoznak létre és ezeket kiállításon mutatják be.

Mások próbálkoznak eladással, de általános vélekedés, hogy ez nem könnyű, csak ebből megélni nem lehet. Szükséges lenne a szervezett eladás újra szervezése, (mint a házi ipari szövetkezet volt a múltban).

Vannak olyan nemezkészítők, (*ezek többnyire nem tartoznak egyesülethez*, így nem zsűriztetnek, kibújnak a minőségi felügyelet alól), akik az árutermelésre figyelemmel nem megfelelő minőséget hoznak létre, valamint felvásárolják a kelet-ázsiai olcsó termékeket, és mint sajátjukat adják tovább. Ezek ellen közös fellépésre van szükség.

Bemutatók, rendezvények

Az elmúlt 20 évben a minőségi igénnyel fellépő rendezvények igyekeznek lehetővé tenni bemutatók tartását. Tapasztalataink szerint ez elősegíti azt, hogy a látogatók fel tudják mérni az adott tárgy elkészítésének időigényességét, illetve az alkotók felkészültségét. A rácsodálkozó nézők egy része a későbbiekben maga is megpróbálkozik ilyen, vagy hasonló tárgyak létrehozásával. Ez elősegíti a különböző mesterségek újraéledését.

A mesterek hatása, inasrendszer

Az a néhány alkotó, aki nagy hatással van tanítványaira, az gyakran tanít, rendez munkáiból kiállításokat, és szakkönyvet ír. Mi magunk 1979 óta nagyon sok tanítványt neveltük fel, akik már szintén tanítanak.

Példaként megemlítünk néhányat közülük: Csille Márti, Pócs Judit, Kaszás Ákos, Vetró Mihály, ifj. Vidák István, Vidák Anna, Szedlák József, Farkas Túri Enikő, Kovács Túri Emese.

A mesterség családon belüli öröklődésére, egyelőre csak két példa van. A kalapos mesterségen belül a Mihalkó Zoltán, Mihalkó Gyula, ifj. Mihalkó Gyula, illetve a mi családunkban. (Nagy Mari, Vidák István, ifj. Vidák István, Vidák Anna).

Inast csak olyan család tud vállalni, ahol a munka egész évben folyamatos. Annak az oka, hogy ez ennyire ritka, az, hogy az inas tartással nő az adott család adója. Ennek megváltoztatásához jogszabályokat kell módosítani. Fontosnak tartjuk kedvezmények nyújtását, illetve adómentességet azon szakmákban, melyekből feltűnően kevés él napjainkban.

A következők megvalósítása segíthet az alkotókon: adócsökkentés, a nyilvántartások egyszerűsítése, a műhely létesítés elősegítése, piacszervezés, és teremtés. Alapanyag beszerzés elősegítése.

Vállalkozások

Vállalkozások a nemezkészítés területén elenyésző számban találhatók. Sokan *szellemi szabad foglalkozásúként vannak bejelentve, ez az un. 7-es adószám, amit (nem tudni miért, ha egyszer van), az intézmények nem fogadják el.*

A népi kézművesség terén szükség van egy teljesen új adószabályozásra, adó kedvezmény bevezetésére. Olyan nemezkészítő műhely jelenleg nem létezik, amelyikben több munkást foglalkoztatnának.

A problémákról

A nemezkészítés alapanyaga a gyapjú. *Jó minőségű finom merinó gyapjú* egész Közép- és Kelet-Európában *csak nálunk található nagy mennyiségben*. A gyári feldolgozás az elmúlt 20 év során megszűnt (hazai fésűs-, fonó- és szövőgyárak, posztógyárak), ezzel együtt a hozzá kapcsolódó felvásárló, minősítő szervezetek, illetve a nagy gyapjúmosó üzemek is megszűntek. Jelenleg az európai gyapjú nagy részét dél-ázsiai kereskedők vásárolják fel, akik főként Indiába, Pakisztánba és Kínába szállítják.

Jövőbeni cél lehetne a feldolgozó ipar megerősítése, *támogatása.* A vidéki falvakban gyapjúmosó, festő, kártoló, fonó műhelyek felállítása, a helyi és a környék beli gyapjú helyben való feldolgozása. Tanfolyamok szervezése a falusi, munka- nélküli asszonyok számára, akik ebben a munkában részt tudnának venni, illetve a megtisztított gyapjú helyben való felhasználása: nemezkészítés, szövés, kötés…

A nemeztermékek értékesítési gondjai:

- Még nem ismerik eléggé ezt a terméket.
- Nincs a köztudatban.
- Nincs védjeggyel ellátva.
- Nincs állami értékesítés.

— Javasoljuk a háziipari szövetkezetek visszaállítását.

— A magyar népi kézművesség, ezen belül a nemezkészítés legyen *Hungarikum*, mivel ez a világ legrégebbi textil technikája, amelynek feltalálói a közép ázsiai pásztornépek, és ennek a szellemi és tárgyi örökségnek Európában mi magyarok vagyunk az egykori és mai örökösei és elterjesztői.

— Javasoljuk ezzel kapcsolatos tudományos kutató központ felállítását.

— Támogatás:

- adókedvezmény a népművészeti, kézműves tevékenységre.
- Javasoljuk a *vidékfejlesztés kapcsán*, a gyapjú helyben való feldolgozását, gyapjúmosók, kártoló-fonó műhelyek létesítését.
- A gyapjútermékek helybeni előállításának fellendítését (kötött, szőtt, nemezelt termékek).
- Ezek megtanulására rendezett vidéki tanfolyamok kapjanak anyagi támogatást.

Szakmai színvonal

A mesterség sokat újult az elmúlt 10 évben. A szakmai színvonal még megfelelő, de a hagyománytól elszakadva megvan a veszélye annak, hogy túlzottan átveszi korunk fogyasztói társadalmának jellegzetességeit. Erősíteni kell a természet közeli gondolkodást, például a növényi festés újbóli elterjesztését.

Természetbarát gondolkodás elmélyítése, birka-legeltetés megnövelése, a rétek, és a kertek karbantartására. A nemez iskolákban és tanfolyamokon ennek a gondolkodásmódnak a terjesztése.

Összefoglalva

(Nemcsak) a nemez mesterség és művészeti ág előtt álló feladatok (jövőkép)

Az oktatás kapcsán felmerülő javaslatok:

— A szakköri mozgalom visszaállítása, illetve állami támogatása az ország (vidéki) művelődési házaiban.

— A középszintű képzés megerősítése gimnáziumokban és szakiskolákban.

— Az egyetemi szintű oktatás megteremtése önálló intézményként.

Javaslatok a szakma gyakorlása, illetve a megélhetés terén:

1990 után a nyugat-európai társadalmakhoz hasonlóan előtérbe került az a szemlélet, mely a tárgyak javítása helyett azok kidobását és újra cserélését javasolja. Ezzel egy időben

fogyatkozni kezdtek azok a mesterek, melyek a társadalomban javító, illetve új tárgyakat készítő munkát végeznek. Ennek a folyamatnak a megállításához, illetve visszafordításához meg kell erősíteni a szakmákat, az ahhoz kapcsolódó megélhetést, és megváltoztatni az általános fogyasztói szemléletet.

Az újonnan műhelyt és boltot nyitó mestereknek elő kell segíteni beruházásaik megkezdését. Célszerű volna részlegesen visszaállítani az 1990 előtt állami bolthálózatot, a népművészet terén. Erre jó példa a szomszédos Szlovákiában működő ilyen jellegű bolthálózat.

Jelenkori falusi társadalom gondjai

Érdemes lenne, Csóri Sándor szavaival élve, előtérbe helyezni a jelenkori falusi társadalom élet és munkakörülményeinek vizsgálatát. A magyar parasztság a földosztások után a 60-as években termelőszövetkezetekbe lett kényszerítve, majd ezek felbomlása után 1990 elején a parasztok egy része kárpótlási jegyeit érték alatt eladta, és föld nélkülivé vált. A fiatalok faluról való elköltözése tovább folytatódott. A mai középnemzedék gyakran nincs felkészülve már arra, hogy akár csak részben is, önfenntartó legyen.

Elvesztette hitét, korábbi világképét, a munkához való pozitív hozzáállását. Lassan ott tartunk, hogy újra kell földet osztani, megtanítani a gazdálkodást mai módon, visszahozni a földműveléshez kapcsolódó állattartást, *a téli kiegészítő kézműves tevékenységeket.*

Így oldható meg az a cél, hogy a földterület azoké legyen, akik az adott faluban laknak, illetve akik ebből tudnak megélni. Természetesen ehhez szemléletváltozásra van szükség, amit az egész társadalomnak kell segíteni. Szükség van a lakóhelyükön dolgozó kézművesek segítésére, mint az oktatás, árutermelés, és az áru értékesítése terén. Mindez megtartó erő kellene legyen, hogy a fiatalok falun maradjanak és ez az összetett tevékenység, megélhetést kellene, biztosítson a számukra.

NAGY MARI ÉS VIDÁK ISTVÁN

2.4.1.10 *Népi ékszerkészítés*

A népi ékszerkészítő szakma egy fiatal szakág a népi kézművesség területén. Mindig is jelen volt a kézműves szakmában, mint kiegészítő ág, azonban önálló mesterségként kb. 10 éve kapta meg a megillető rangját. Önálló szakbizottsággal, és folyamatosan bővülő tagsággal rendelkezik.

A népi ékszer, mint kategória 3 kiemelten nagy csoportot egyesít. A legnépesebb tábort a **gyöngyékszer készítők** képviselik. Őket követik az **ötvösök**, vagy fémékszer készítők, végül, de nem utolsó sorban ide sorolhatók a **lószőrékszer készítők** is. A három nagy csoporton túl minden olyan alapanyagból melyet a népművészet sajátjának tekint, készíthető ékszer, így a fások, a hímzők vagy akár a szálas anyagból dolgozók is kivehetik részüket a népi ékszerkészítésből.

A három mesterségcsoportot külön kell kezelni abból a szempontból, hogy az alkotók között nagyon kevés az átjárás egymás szakmájába. Mindhárom mesterségcsoport más alapanyagokat, más eszközöket és természetesen más eljárásokat alkalmaz a munkája során. Ebből adódóan mindhárom szakágnál más csoportot tekintünk adatközlőknek, mestereknek.

Fontos alapkövetelmény az ékszer kategóriában is, hogy az alkotások a mai kor viseleteihez is jól illeszkedjenek, használhatóak legyenek, és funkciójukat megfelelően lássák el. Előfordul, hogy a hagyományos alapanyag már nem kapható, illetve a mai ízlésvilágba harmonikusan nem illeszthető be, ilyen esetekben megengedhető a nyersanyag cseréje, amennyiben nem rugaszkodik el az általánosan használt alapanyag a minőségi és a színbeli követelményektől.

A tanulmány során – ahol szükséges – külön szempontok szerint értékelem a három szakág problémáit, törekvéseit.

Utánpótlás

A jelenleg aktív alkotók mindhárom szakágban 30 és 50 év közötti mesterek. Energikus, könnyen mozdítható, lelkes készítők. Ami a legnagyobb problémát jelenti a szakmában, mindhárom területen, az az utánpótlás kérdése. Gyöngyös területen viszonylag sok „kezdő”, tanulni vágyó alkotó keresi fel a mestereket a hagyományok elsajátítása céljából, azonban korban inkább közelebb vannak az 50-hez mint a 30-hoz. Egy-két alkotó vezet szakkört fiatalok számára, akik közül nagyon kevesen maradnak a szakma gyakorlói. A fiatalok nem gondolnak főfoglalkozásként a kézműves szakmára, elsősorban a megélhetés nehézségei miatt.

Az alkotók a szakma szeretetéért űzik a mesterséget, és legtöbbjük főállású munkahely mellett, szabadidejében alkot.

Oktatás

Mint minden kézműves szakma, az ékszerkészítőknél is nagyon fontos a gyakorlati tudás átadása. Iskolai oktatás kizárólag a fémékszereseknél fordul elő, akik ötvös végzettséggel vágnak bele az alkotásba. A fémműves oktatás iparművészeket képez. Az alkotók csupán szűk rétege válik népi ékszerkészítővé, kevéssé jellemző a kevert stílus előfordulása. Aki a népi ékszer motívumkincseiben elmélyed, általában megfelelő minőségben és a népi kritériumoknak megfelelően készíti az ékszereit, megtartva a hagyományos mintákat, formákat.

Az alkotók igénylik a szakmai előadásokat, melyeken betekintést nyerhetnek a hagyományos ékszereken túl a technikai fogások alkalmazásába is.

A gyöngyékszeresek és lószőrfonók képzése általában táborokban, illetve tanfolyamokon, magán úton történik.

Nincs a szakmáknak összefoglaló szakirodalma, mely egységesen elfogadható lenne. Egyéni törekvések előfordulnak, azonban ezek sosem átfogóak.

A gyöngyös szakmát újra élővé tevő két mester sajnos ez évben eltávozott közülünk. Mindkét alkotó maradandót alkotott a gyöngyös szakmában. Sokan kettejüket tekintették Mesterüknek, ugyanis a hagyományos ékszerekkel bíró területeken már jó ideje nem él adatközlő. Sajnos a két alkotó csupán az ékszereiket, a szellemiségüket és a tőlük tanult technikákat és mintakincset hagyta ránk. Ez nem kevés, azonban újra fel kell építeni a szakmában azt a tudásbázist, melyet mindenki egyformán elismer, elfogad, és biztonsággal használhat. Fontos, hogy a két alkotó hagyatékát hozzáférhető, feldolgozható formába öntsük, ezáltal tovább éltetve munkájukat, szellemiségüket és tisztelettel adózzunk életművük előtt.

Szükség lenne mindkét szakterület OKJ-s szintű tantervének kidolgozására, mely az ismeretek összegyűjtésén túl, a szakma minimum követelményeit is tartalmazná.

Veszélyesnek tartom, a képzetlen, önjelölt oktatók megjelenését a piacon. Szükséges lenne kidolgozni az oktatói jogosultság megszerzéséhez szükséges tudás mérését, esetleg valamiféle vizsgarendszert megalkotni az oktatás gyakorlásához.

Az alkotók nagy részének idejébe nem fér bele az oktatás, de - sokan elmondásuk szerint - nem is érzik magukat érettnek tudásuk átadására a jövő nemzedéknek. Ezektől eltekintve a finanszírozás megoldása is kérdéses. Az alkotók keveset áldoznak a tudás megszerzésére. Államilag finanszírozott lehetőség viszont nagyon ritkán adódik.

Egyesületek

Az alkotók szinte teljes egészében egyesületekbe tömörülve dolgoznak. Elsősorban a szervezett árusítási lehetőségek, az érdekképviselet, és a megjelenési lehetőség vonzza a készítőket az egyesületek kötelékeibe. Önállóan a piaci megjelenésre elenyésző lehetősége van egy készítőnek. A gyöngyékszereseknek van egy országos, csak gyöngyösöket tömörítő egyesületük a Magyar Gyöngy Egyesület, mely képzéseket, és rendszeres találkozókat szervez, azonban érdekképviseleti szerepe elhanyagolható.

A másik két szakágnál ilyen szervezetről nincs tudomásom.

Ahhoz, hogy az ékszerkészítők sikeresek legyenek a rendezvényeken, a minőségen túl biztosítani kell a vásárlók számára a széles választékot. A választék biztosítása magában foglalja a különböző stílusok ötvözését, és olyan ékszerek megjelenését, melyet a vásárlók mindennap viselhetnek. Ezek lehetnek népies jegyeket magukon viselő zsűrizett termékek, de akár teljesen modern alapanyagokból, és modern formák szerint készült ékszerek is. A vásárok túlnyomó többségén mindkét alkotástípus előfordul.

A készítők két csoportba oszthatók, melyek között ritkán találunk átmenetet. A kívánatos, és (szerencsére) többek által képviselt megjelenési forma úgy néz ki, hogy az alkotó egy megfelelő minőségi szinten dolgozik, számos zsűrizett terméke van már, és ezek mellett készít modern ékszereket is. A bemutatókon, vásárokon mindkét ékszertípus megtalálható, általában jól elkülöníthetően, így kiszolgálja a népi ékszereket kereső vásárlókat, és a modern ékszereket kedvelő közönséget is. Abból az aspektusból üdvözítő a két stílus egymás melletti megjelenése, mert a kizárólag modern ékszereket kedvelő/viselő érdeklődő is betekintést nyer a népi ékszerek világába, ezáltal bővül az ismerete a hagyományos kultúránkról. A modern ékszerek megvásárlásával pedig bevétele keletkezik az alkotónak.

A másik véglet a kezdő alkotó, aki nagy mennyiségben készít minőségileg kifogásolható alkotásokat, ezekből viszont sokat.

Ritkán fordul elő, hogy a készített ékszerek nagy mennyiségben forduljanak elő, ennek oka (még silány kivitel esetén is) az elkészítésre fordítandó hosszú idő. Ez értelemszerűen kizárja a tömegtermelés lehetőségét.

Az iparművész, vagy a már egy ideje zsűriztető alkotók szívesen vesznek részt a rendezvényeken, ahol a kész ékszereiken túl mesterség bemutatóval is emelik a rendezvény színvonalát. Az érdeklődő „laikusoknak” szívesen elmondják a szakma fortélyait, és a készítés menetét. Mivel a kézműves szakma sajnos közel sem elterjedt manapság, a rendezvényekre látogató közönség szívesen elidőz egy-egy érdekesebb mesterség vagy különlegesebb alkotás készítése fölött.

Vállalkozások, értékesítés

Az ékszerkészítő alkotók zöme vásárokban, népművészeti rendezvényeken értékesíti alkotásait. Újabban divatos az internetes kereskedelem. Saját web oldal használata, esetleg közvetítő portálokon keresztül (pl: Meska, Etsy) kerül sor az értékesítésre.

Vállalkozás, ami kimondottan ékszerkészítésre épülne, nincs. Elvétve akad olyan cég, melyben résztevékenység az ékszerkészítés, de a bevétel nagyobb részét az alapanyag kereskedelem teszi ki. Ezeknél a cégeknél folyik oktatói tevékenység is, mely szintén a vállalkozás bevételeit növeli.

Olyan műhely, kisvállalkozás, ahol alkalmazottat foglalkoztatnak ékszerkészítés céljából egyáltalán nem jellemző egyik szakterületen sem.

A lószőrékszer készítők közül nincs olyan, aki kizárólag ebből élne, a gyöngyösök közül egy-két alkotó foglalkozik üzletszerűen a mesterséggel, azonban csak az alapanyagokkal kiegészített kereskedelem tud megélhetéshez elegendő jövedelmet biztosítani.

A fémékszeresek között viszonylag sok alkotó főfoglalkozása az ékszerkészítés. Náluk más a helyzet a gyöngy és a lószőrösökhöz viszonyítva, ugyanis a fémékszeresek zöme ötvös végzettséggel dolgozik.

Nagy problémát jelent, hogy a vásárokon kívül az érdeklődők nem tudnak hozzájutni a kézműves termékekhez, ezek a rendezvények pedig –ahol valóban minőségi termékek kerülnek a vásárlók elé- nagyon ritkák. Ha a Tescoban értékesítenénk az elkészült tárgyainkat, előbb utóbb ahhoz a vásárlóhoz is eljutna, akinek sem lehetősége, sem ide nincs eljutni a népművészeti vásárokra. (Ez egy sarkított vélemény, de a mai világban, ha nem botlik bele a vásárló a termékbe – kivéve a tudatos vásárlót –, eszébe sem jut keresni eredeti kézműves terméket.)

Alapanyag

Mindhárom szakág anyagbeszerzése különböző. A gyöngyösök alapanyagainak széles választéka megtalálható a piacon, beszerzése nem okoz különösebb problémát. Nagyobb gond, hogy a „kezdő" művészek a silány, használhatatlan alapanyagokból kezdenek dolgozni, mert több árusítóhelyen előfordul, és árkategóriájában sokkal kedvezőbb a kívánatos, jó minőségű cseh gyöngyökhöz képest. A másik véglet az extra minőségű japán gyöngy megjelenése a piacon, mely olyan minőséget képvisel, hogy az alkotó művészi képessége sokszor hátérbe szorul, ha ezt az alapanyagot választja.

A lószőrékszer alapanyagainak beszerzése a legnehezebb. Elsősorban lovászatokban, illetve vágóhidak melléktermékeiként beszerezhető a jó minőségű lószőr. Ez az alapanyag nem helyettesíthető, mivel az ékszer lényegét adja a hagyományos alapanyag. Hazánkban egyre kevesebben foglalkoznak állattartással, csak nagyüzemi tenyésztés és feldolgozóhelyek lehetnek a lelőhelyek.

Törvényi akadályok, zsűrizés

A Magyar Állam a kézműves termékekre hungarikumként, nemzeti örökségként tekint. Ezt több fórumon kinyilvánították, azonban a kézműves nem érzi ezt a megtisztelő „diszkriminációt". Saját költségén tanulja meg a mesterséget, saját költségén zsűrizteti alkotásait, hogy idővel megfeleljen az előírt kritériumrendszernek, majd saját maga értékesíti azokat. Az adóbevallás során pedig ugyanolyan elbírálás alá esik, mint a vállalkozó aki csupán kereskedik, és nincs hozzáadott értéke a árusított termékhez.

A népművészeti terméket előállító alkotó annak ellenére, hogy egyedi, és kihaló félben lévő mesterséget űz, semmilyen kedvezményt sem kap a kereskedőkhöz képest, akik kereskedelmi céllal értékesít, nem pedig ízlésformáló, információ átadó szándékkal.

Az úgynevezett 7-es adószám a könnyítések helyett nehezített pálya, melyet manapság elkerülnek az alkotók. Megbízás esetén a befizetendő járulék nem csak az adószám használóját, de a megbízót is sújtja.

A jelenleg fennálló zsűrizési szempontrendszer biztosítja a termékek folyamatos magas minőségét. Azonban nem zárja ki, hogy a piacra kerüljenek olyan alkotások, melyek sem minőségben, sem színvilágban nem követik a népi hagyományokat. Nem is dolgunk, hogy az összes fórumon ellenőrizzük a minőséget, de kiemelten fontos feladatnak tartom, hogy a népművészeti rendezvényeken minden szakágban szervezetten történjen a minőség ellenőrzése. Ezen túl, a szakbizottság véleményének legyen súlya, különben nem várható minőségbeli javulás.

Az alkotók szeretnének betekintést nyerni a zsűri munkájába. Javaslatként megfogalmazták, hogy időnként szakmai konzultáció keretében legyenek jó és rossz alkotásokat bemutató előadások, melyeken keresztül megismerhetik a zsűrizési szempontrendszer alkalmazását.

Színvonal

A szakbizottság és a zsűribizottság munkájának köszönhetően a szakmai színvonal folyamatosan javul. A népművészeti rendezvényeken, ahol létezik a szakági zsűri, az alkotók többsége megfogadja a jó szándékú, építő jellegű kritikát. Az alkotók nagyobb része fontosnak tartja, hogy munkái a zsűri bizottság által elismert, zsűriszámmal ellátott alkotások legyenek. A szakmai színvonal ez által javul, egyre több jó minőségű, igényes kivitelű ékszer kerül a vásárlóközönség elé.

Át kell dolgozni a Népi Iparművész Cím odaítélésének gyakorlatát. A pályázat benyújtása után szakmai zsűri döntsön a Cím odaítéléséről. Ne legyen elégséges a törvényi db szám megléte, amennyiben az alkotó előmenetele, illetve munkáinak túlnyomó része alapján nem érdemes a Cím viselésére, legyen lehetőség az elutasító válasz megítélésére is. A Népi Iparművész Címre pályázó alkotó kérjen két ajánlást a pályázathoz, melyből legalább az egyik ajánló szakági mester legyen. Az ékszerkészítő szakbizottság dolgozza ki a Népi Iparművész Cím megszerzéséhez elengedhetetlenül szükséges minimum szakmai követelményrendszert (pl: tájegységi db szám, szakmai dolgozat, különböző ékszerek stb.). NESZ, Magyar Gyöngy, NIO, Hagyományok Háza

A különböző szakágak követelményeit minőségi és mennyiségi értelemben is harmonizálni kellene.

KISS GABRIELLA

2.4.1.11 *Népi- és kézműves játékkészítés*

Játékot nagyon sokféle anyagból lehet készíteni: fából, textilből, papírból, csuhéból és más szálas anyagokból, termésekből, vannak nemez és cserépjátékok is. Ez a tény önmagában hordozza azt a színességet és változatosságot, amit a hazai játékkészítők képe is mutat. A NESZ által 2011-ben végzett tagfelmérésében 67-en vallották magukat játékkészítőnek. Többségük fajátékkészítő és textiljátékkészítő, de van köztük szövő, nemezelő, és más szakmák képviselője is. Képzettségüket nézve tehát „játékkészítő" nagyon kevés van, általában egy adott mesterség képviselője, pl. egy fafaragó, vagy egy nemezelő beleszeret a játékokba, és elkezd játékokat készíteni. Iskolai végzettség szerint is nagyon változatos a kép, legtöbben autodidakta módon képezték magukat, de van köztünk iparművész, és képzőművész is. Igazi népi játékot Czár János a népművészet mestere készít, akit mesterünknek tartunk, és aki a mai napig tanítja és készíti a paraszti élet mindennapi játékait; termésekből, szálas anyagból, fából, csuhéból. Itt kell még megemlítenünk Nagy Marit és Vidák Istvánt, akik nemzedékeket tanítottak a nemezelésre, a szálas anyagokkal való munkára, gyűjtőmunkájuk, könyveik iránymutatóak, tanfolyamjaikkal, az általuk szervezett táborokkal sok kézművest indítottak el a pályáján.

A játékkészítőknél nincs olyan egységes szakmai követelmény, mint pl. a hímzőknél, fazekasoknál, szövőknél. Az adott anyag megmunkálására vonatkozó szakmai szempontok persze meghatározóak. Nincsenek a tájegységekre jellemző sajátosságok, kivéve talán a népviseletbe öltöztetett babákat. Ezek a tényezők megnehezítik a játékok zsűriztetését is: előfordul, hogy a zsűrik nem vállalják fel a tárgyakat, a játék zsűri inkább a felhasznált anyag szerinti szakmai zsűribe sorolná, a szakmai zsűri a játék zsűribe.

A játékok biztonságára nagyon szigorú EU-s szabályok vonatkoznak, amivel a készítők nincsenek többnyire tisztában, meg nehéz is betartani őket kézműves szinten. Ezt sokan úgy kerülik ki, hogy tárgyaikat nem játék, hanem ajándéktárgy kategóriába sorolják.

Oktatás, képzés

Magyarországon az állami oktatási rendszerben jelenleg nincs játékkészítő képzés. A Kiképzőben (Képző és Iparművészeti Szakközépiskola) évekkel ezelőtt megszűnt a nagyon színvonalas játék szak, és az Iparművészeti Egyetemen sem oktatják. Formatervezői szakon néha vannak játék jellegű feladatok, de önálló szakként nem működik. Az OKJ-s képzésben vannak fajáték- illetve textiljátékkészítő tanfolyamok. Az alkotók többsége autodidakta módon szerezte tudását. Ezért is van különleges jelentősége a nyári táboroknak, - pl. Játék Céh alkotótábor - tanfolyamoknak, ahol egy-egy témát kiválasztva, annak a témának a szakértőjét meghívva képezhetjük tovább magunkat.

Értékesítés, vásárok, adózás

A játékkészítők nagy része valamilyen más főfoglalkozás mellett végzi a játékkészítést, csak ebből a tevékenységből nem tudnak megélni. Vannak persze, akiknek ez a főfoglalkozásuk, ők többnyire egyedül – alkalmazott nélkül - szellemi szabadfoglalkozásként, hetes adószámmal dolgoznak. Nagyon sokat dolgoznak, bizonytalan értékesítési körülmények között, legtöbbször kézműves vásárokon értékesítve tárgyaikat.

Vállalkozóként kevesen tudnak megélni, ezek többnyire kis családi vállalkozások, alkalmazott nélkül. Sajnos ez is egyre ritkább: jellemző példa a jászberényi Palócz család esete, akik évtizedekig a tipikus vásári festett fajátékot, similabdát gyártották, élő hagyományként a falusi vásárokon értékesítve játékaikat. A Szórakaténusz Játékmúzeum és Műhely támogatása nyomán a Mesterségek Ünnepének állandó résztvevőivé váltak. Miután más is megjelent a Várban hasonló külföldről származó, jóval olcsóbb játékokkal, ők is és sokan mások abbahagyták a játékkészítést.

Az iparművészeti minőségű magas kvalitású magyar játéktervező-készítőkre újabb és újabb csapás, hogy ötleteiket, új tárgyaikat a következő hónapra lemásolják, és már külföldről származó dömpingtermékként látják viszont. Alkotásaikat semmi sem védi. Szintén újabb csapás volt az ez évben életbe lépett járulékfizetési módosítás, ami a többszörösére emelte a vállalkozók havonta befizetendő TB járulékát.

A 2009-ben megváltozott Áfa törvény mind a népi iparművészeti tárgyak, mind az iparművészeti és képzőművészeti tárgyak tárgyi adómentességét eltörölte, így a képtárak és kis galériák, a turista központokban lévő ajándékboltok szinte egyáltalán nem forgalmaznak magyar népi iparművészek és iparművészek tárgyait. Többen ezért abbahagyták a vállalkozást. A kereskedők pedig az olcsó külföldi termékeket árulják magyar kézműves és művészeti termékként.

A rendezvények közül messze kiemelkedik a Mesterségek Ünnepe. Sokan hónapokig csak erre készülnek, ez az igazi kézműves Ünnep. Sok rendezvényszervező szeretne hasonló színvonalú kézműves vásárt rendezni, csak egy dolgot felejtenek el: a Mesterségek Ünnepén nem a kézművesnek kell helypénzt fizetni, hanem a NESZ fizeti neki a szállást, szállítást, hogy olyan színvonalon meg tudjon jelenni a Várban. Ezek a szervezők a résztvevőkkel előre kifizettetik a helypénzt – ami elérheti a több százezer forintot is – a kézművesek kockázata ilyenkor, hogy mit sikerül értékesítenie. Ez is oda vezet, hogy még a legnívósabb karácsonyi vásárokon is találkozunk oda nem illő kínai vagy máshonnan származó árukkal. Egy átlagos kézműves játékkészítő nem tudja megengedni magának, hogy ilyen vásáron részt vegyen, ha többen együtt próbálkoznak különleges erő és összefogás kell hozzá, és egyáltalán nem biztos, hogy a végén pozitív lesz a mérleg.

Az értékesítés legkézenfekvőbb formája a boltban való értékesítés lenne. Az egyszerű játékboltok nem jönnek szóba, mert itt az árak szintje és a választék, a közönség igénye a kínai (legtöbbször műanyag) játékokhoz igazodik, a mi egyedi munkaigényes játékainkkal nem tudunk – és nem is akarunk – velük versenyezni. Volt próbálkozás színvonalas kézműves játékokat árusító galéria működtetésére – Magyar utca, „Két medve” galéria – de minden jó szándék, színvonalas árukészlet, a legjobb magyar játékkészítők aktív segítő részvétele mel-

lett sajnos ez az üzlet évek kitartó próbálkozása után megszűnt. Természetesen vannak azért itt-ott kézműves, vagy múzeumi boltok, egyedi kapcsolatok ahol kapható magyar játékkészítő munkája, de a legtöbb helyen a boltos 100%-ot tesz a termelői árra, így a termék eladhatatlanná válik.

Új forma az interneten való értékesítés, ilyen webes oldal többek közt a MESKA. Itt lehet találni színvonalas játékot is, de a legdilettánsabb tárgyak özönében nehéz észrevenni.

Kapcsolódás szakmai szervezetekhez, egyesületekhez, személyiségek, események

Az alkotók többségének számára fontos a szakmai szervezetekhez, egyesületekhez való kötődés. Elsőként kell megemlíteni a Szórakaténusz Játékmúzeum és Műhelyt ahonnan sok alkotó pályája indult, az itt folyó műhelymunka sokak számára meghatározó. A múzeum igazgatója Kalmár Ágnes, aki szakmai támogatást nyújt nekünk, támogatja és figyelemmel kíséri a hazai kézműves játékkészítőket, teret ad a bemutatkozásra. A múzeum munkájával, gyűjteményével kijelöli a mércét számunkra, elméleti és gyakorlati hátteret egyaránt biztosít.

A játékkészítők számára az egyik kulcs személyiség dr. Bánszky Pál, akinek nemcsak a Szórakaténusz létrehozásában volt fontos szerepe, de a mai napig aktívan támogatja a játékkészítés terén működő alkotókat, alkotó közösségeket.

Többen tagjai a Kiss Áron Magyar Játék Társaságnak, melynek elnöke dr. Györgyi Erzsébet, a társaság motorja, számos jó program kezdeményezője, elindítója. A társaság által szervezett pályázatok, kiállítások, konferenciák – többek közt a minden évben Győrben megrendezett Nemzetközi Babakonferencia és Babakészítési Verseny – megmérettetése inspiráló hatással van az alkotókra.

A legnagyobb seregszemle számunkra az öt évenként, a Nemzeti Erőforrás Minisztérium, a Hagyományok Háza és a NESZ által megrendezett „Élő Népművészet” kiállítás. Fontos megmérettetés a Művészi Kézműves Egyesület által minden évben szervezett „Kézműves Remek” kiállítás is.

1997-ben a Szórakaténusz Játékmúzeum és Műhelyben egy játékpályázat és kiállítás kapcsán alakult meg a Játék Céh. Ez a társaság azt tűzte ki céljául, hogy a hazai játékkészítők ne elszigetelten tevékenykedjenek, közös szellemi műhelyt és közös bemutatkozási lehetőségeket biztosítva számukra.

Tagjai közül sokan a hagyományos kézműves mesterségek művelői, a régi népi játékkultúra továbbéltetői, a Népművészet Mesterei, mások szintén ezekből a gyökerekből táplálkozva, és megújítva a mai kor formavilágához alkalmazkodva hozzák létre játékaikat. Az elmúlt 15 évben minden évben új kiállítással mutatkoztunk be, melynek sikere igazolta a kézműves játékkészítés jogosultságát. Nyári táboraink szakmai képzést, feltöltődést jelentenek a tagok számára. A Játék Céh a Duna-Tisza Közi Népművészeti Egyesület játék szakosztályaként működik, 32 tagja van.

A játékkészítők több szállal kapcsolódnak az alternatív színjátszáshoz, utcaszínházhoz, és bábszínházakhoz is. A Néder Norbert által vezetett Ládafia bábszínház előadásaival, körhintáival a vásárok elmaradhatatlan résztvevője. Balaskó Attila grafikus, gólyalábas tűzzsonglőr, és nemezművész, a győri Vaskakas bábszínház tervezője, a „Bergengócia” kalandjáték

kitalálója és megvalósítója. Mindketten rendszeresen részt vesznek alkotásaikkal játékkiállításokon is.

A Figurina Animációs kisszínpad rendszeresen használ kortárs játékkészítők által tervezett és kivitelezett játékokat, bábokat. (Hendikepp, Patkánykák lázadása), de említhetjük a zsámbéki egykori rakétabázison működő alternatív nyári színházzal való együttműködést is (Wojczek, Don Juan).

Fiatalok, utánpótlás

A játékkészítők derékhadát az 50-es korosztály jelenti, de szerencsére az utóbbi években több nagyon tehetséges fiatal is csatlakozott. Ilyen például Tóth Lóránt nagyvisnyói fafaragó, aki a népművészet ifjú mestere, több sikeres egyéni kiállítást tudhat maga mögött. A Balázs testvérek Róbert és Pál szintén fafaragók, tipikus családi vállalkozás, ahol nagy mennyiségben tudják gyártani igényes fajátékaikat. A Manufaktor – marionett manufaktúra: képzőművészeti gyökerekből táplálkozva teljesen egyéni hanggal jelentkezett, kidolgozott marionettjeikkel, papírszínházukkal, ujjbábjaikkal és a többi különleges játékkal elismerést vívtak ki maguknak itthon és külföldön egyaránt.

Mint már korábban az oktatásnál részleteztem, az iskolai képzés megszűnt, OKJ-s tanfolyamok vannak. Ezt a hiányt a Játék Céh próbálja egyensúlyozni a saját eszközeivel: célul tűztük ki, hogy nyári alkotótáborunkba tehetséges fiatalokat hívunk meg, akiknek teljesen ingyenes a részvétel.

Előnyök, értékek, mesterségbemutatók, kiállítások

Mesterségbemutatókon rendszeresen vesznek részt játékkészítők. Balázs Róbert, és Béndek Tamás lábhajtós esztergagépe igazi vásári látványosság, amit a gyerekek is kipróbálhatnak. Horváth Antónia kezében csuhéból alakulnak ki az állatok, és ahogy alkotja őket, ágat, bogat, virágot, terméseket belekötve, kicsiket és nagyokat egyaránt bevonva a csuhézásba, az önmagában látványosság. A játékkészítők leleményességéből fakadóan még rajtuk kivel sokan jelentkeznek újabb és újabb ötletekkel.

A magyar kultúra képviselőiként külföldön rendezett magyar napokra is rendszeresen hívják a magyar játékkészítőket, például Horváth Antóniát, vagy Gera Klárát, aki nemezelt mese-világával bárhol a világon megállja a helyét.

Talán az eddig leírtakból is kiderült, a kézműves játékkészítés hazánkban mennyire színes és gazdag. Ez leginkább a játékkészítők által rendezett kiállításokon érzékelhető. A hagyományos népművészeti kiállításokkal ellentétben itt sokféle anyaggal, humorral, kedvességgel találkozhat a közönség, és ami a legfontosabb: a gyerekekhez is eljut ezeknek a tárgyaknak, a természetes anyagoknak a szépsége, az alkotás öröme.

GÉMESNÉ DEÁK JÚLIA

2.4.1.12 *Régi ritka mesterségek helyzete*

Kezdetek

Szakmai Bizottságunk viszonylag rövid múltra tekint vissza, hiszen ebben a formában mindössze 2011 májusa óta működünk. Alakulásunk oka, hogy felmerült az igény néhány mesterség részéről, miszerint adott szakmához sorolandó, de az egyértelmű besorolása vitatott. Ilyen például a halászháló-kötő, aki eddig a csipkekészítőkhöz, vagy a csempe- és cserépkályhakészítő, aki eddig a fazekasokhoz tartozott. Nem kell szakembernek lenni ahhoz, hogy mindkét esetében egyértelművé váljon, a helyzet nem megoldott. Bár a halászháló-kötő is hurkolásos technikával dolgozik, mégsem tud halasi csipkét készíteni, de a kitűnő csempe- és cserépkályha-készítő sem biztos, hogy tud korongozni, miközben mindketten agyaggal dolgoznak. Így hát a Népművészeti Egyesületek Szövetsége közgyűlése úgy döntött, feltétlen megérett az idő egy különösen ritka szakmákat összefoglaló csoport létrehozására, mely a Régi Ritka Mesterségek gyűjtőnevet kapta. A szakmai felügyeletünk és érdekképviseletünk a jelenleg következő mesterségekre terjed ki: kékfestők, papírmerítők, könyvkötők, csempe- és cserépkályha-készítők, kemenceépítők, üvegfestők, porcelánfestők, ikonfestők, bútorfestők, halászháló-kötők, lószőrfonók, gyertyakészítők, pintérek, kádárok, (cserép)pipakészítők, pipafaragók, seprűkötők, kötélverők, szappanfőzők, bronzöntők, rézöntők, hintókészítők, kalaposok, pékek, nádazók és zsindelykészítők. Természetesen a lista nem zárult le, hiszen a Népművészeti Egyesületek Szövetségébe a tagszervezeteken keresztül mindig újabb és újabb kézművesek csatlakoznak, így figyelmünk folyamatos és listánk nyitott. A felsorolt 26 mesterségből is látszik, hogy a mesterségek skálája rendkívül színes, a szakma képviselői is mesterségbeli tudásban, korban, tapasztalatban igen változatosak.

Fontos kiemelnünk, hogy a szakmai felsorolás az országra nézve nyilván nem teljes, hiszen nyilvántartott alkotóink kizárólag a Népművészeti Egyesületek Szövetsége ernyője alatt működő tagszervezetek tagjai. Nincs, vagy csak részben van tudomásunk az egyénileg alkotó és önállóan dolgozó kézművesekről, ám őket nem elemezzük jelen helyzetjelentésünkben.

Jelenlegi helyzet

A széles szakmai skálából adódóan nehéz lenne egyértelműen kijelenteni, hogy elöregedett-e a szakma. Vannak bizonyos területek: kékfestés, pipafaragó, (cserép)pipakészítő amelyekben 70 év fölött (!) van az átlagéletkor. Ám számos egyéb területen szinte kétségbeejtő a helyzet, hiszen egy-egy területen szinte kihalásra ítélt a mesterség, gyakran egyáltalán nincs utánpótlás. A kézművesség némely ága az utóbbi időkben jobban vonzza a fiatalokat, de rendszerint ez csak hullámokban jelentkezik.

A képviselők létszám szerinti szakmai megoszlása az országban

1-5 fő: halászháló-kötő, hintókészítő, kalapos, könyvkötő, lószőrfonó, seprűkötő, kötélverő, rézöntő, zsindelykészítő, bronzöntő, pintér, kádár

6-10 fő: kékfestő, gyertyakészítő, seprűkötő, nádazó, papírmerítő

11-20 fő: üvegfestő, kemenceépítő, szappanfőző

21 fő felett: bútorfestő, csempe- és cserépkályha-készítő

Mindenképp szükséges megemlíteni, hogy a létszámot jelző számok nem minden esetben a kézműves megélhetését jelentő valós vállalkozást jelentenek, mert hozzávetőleg a mesterek 40%-a az, aki valóban főállásként választja a szakmát. Mint ahogy a népi kézművesség területén, itt is jellemző, hogy sokan szabadidős tevékenységként vagy kereset-kiegészítésként gyakorolják mesterségüket. A 11 fő fölötti létszámmal bíró mesterségek az utóbbi időkben „divatossá" váltak, melyet korunk lakberendezési irányával és a „csináld magad!" mozgalom széles elterjedésével magyarázunk.

Utánpótlás

A 10 fő alatti mesterségekben gyakorlatilag kimondható, hogy nincs utánpótlás! Ez mindenképp szomorú helyzet, mert félő, hogy a hagyományosan is ritka mesterségek véglegesen eltűnnek, gondoljunk csak például a szitakötőre! Gyakran azért nincs utánpótlás, mert anyagilag elérhetetlen egy-egy műhely berendezése, vagy a technikai tudás megszerzése évtizedekben mérendő. A ma emberének nincs ennyi ideje.

Oktatás, képzés

A régi ritka mesterségek többsége nem oktatható hagyományos képzési keretek között, leginkább a komoly műhelyfelszerelés hiánya miatt. A ritka szakmák mesterei gyakran idősek – átlagéletkoruk 70 év –, így már életkoruknál, egészségi állapotuknál fogva sem igazán alkalmasak az oktatásra. Az is tény, hogy a fizikai erőnlétet, kitartást igénylő szakmákra szinte nincs is érdeklődő fiatal. Az egyszerűbb, kevesebb eszközt kívánó mesterségeknél természetesen jobb a helyzet, ezek a Régi Ritka Mesterségek 11 fő fölötti csoportjait fedik le. Többnyire ezekben a szakmákban említhetjük, hogy elvétve szakköri formában beszélhetünk képzésről, de sajnos, számuk egyre kevesebb. Az idősebb mesterek az inas- és vándorlegényrendszer hatékonyságát említik. Mélyebb és összetettebb tudás szerezhető általa.

Egyéni és szervezeti hovatartozás

Bár a régi, ritka mesterségek képviselői jellemzően egyszemélyes műhelyekben dolgoznak, szívesen csatlakoznak egy-egy civilszervezethez. Az egyesületi, szakmai kapcsolódás gyakran egyben az információ könnyebb megszerzését, a szakmai berkekben történő folyamatos tájékozódást jelenti. A kézművesekre amúgy is igaz, hogy a kreativitásuknál fogva nem igazán marad energiájuk, de sokszor nem is értenek a saját maguk menedzseléséhez, ezért egysze-

rűbb, ha csatlakoznak valamely egyesülethez. A csempe- és cserépkályha-készítők valamint a kemenceépítők már néhány éve felismerték, hogy az állandó kapcsolatból szakmailag is épülhetnek. Időről időre szakmai fórumokat, táborokat szerveznek, ahol a napi gondokon túl egymás szakmai fejlődését is nyomon követhetik.

Árutermelés

A változatos szakmai skálából adódóan az árutermelés és annak jellemzősége ugyan ilyen színes képet mutat. Az azonban tény, hogy e mesterségek újáru előállító szakmák, ezért a klasszikus értelemben vett árutermelés igaz, de legfeljebb manufakturális szinten beszélhetünk áruról. Ám a manufaktúra üzemeltetése manapság nem kifizetődő állapot, ezért az értékesítés inkább kézműves vásárokban történik, annak viszont rendszerint költsége van (helypénz, szállítás stb.). A kézművesek amúgy is jobban szeretik a „portéka" meghatározást, mert kisebb mennyiségben előállított, személyesebb kapcsolatot jelent a készítőjével.

Az árutermelés minőségi problémát jellemzően nem jelent, hiszen a kézműves munkák minősége rendszerint jobb az ipari méretekben termelt árunál. Alkalmanként felmerül olyan probléma (legutóbb cserépkályha-készítésnél), mely a nagyobb cégek partner-kapcsolataiból adódik, ugyanis esetenként elvárás a különböző minőségbiztosítási jelzés (pl. ISO), márpedig a kisszériában készített árunál igen költséges az ilyen minősítés. Jó lenne, ha a Hagyományok Háza Népi Iparművészeti Osztálya által kiadott zsűri szám ezt is pótolná. Igény szerint nem pusztán esztétikai, hanem szakmai szempontból is lefedné az elkészült alkotás minőségét.

Mesterségbemutatók

A Régi Ritka Mesterségekre jellemző, hogy bemutatóval színesítenek egy-egy programot, de itt is kiemelném a kisebb eszközöket igénylő szakmákat. Lényegesen egyszerűbb például a seprűkötő alapanyagát és ülőalkalmatosságát költöztetni, mint a rézöntőét. Ám a ritka mester is szívesen kápráztatja el az érdeklődőt, ezért gyakran kifejezetten az ilyen fontosabb alkalmakra kisebb berendezést, vagy szerszámot készíttet, hogy egyszerűbb módon, mint a valóságban, de mégis bemutatkozhasson. A komolyabb bemutatkozásnak azonban költsége is van és bizony, ha a szervező nem járul ehhez hozzá, egyre kevésbé tudja a mester maga megfinanszírozni.

A bemutatkozásoknak azonban szinte mindig nagy sikere van, mely rendszerint további lendületet adhat a kézművesnek. Aki manapság felvállalja a mesterség bemutató tartását, abban bízik, hogy a bemutató egyben reklám is és esetleg a kíváncsiskodóból egyszer vásárló lesz, vagy éppen a maga tartotta képzésre, szakkörre keres érdeklődőt.

Mester-tanítvány viszony

Az idős mestereket kevés kivétellel, mély tisztelettel említjük, szellemi kisugárzásuk egy életre meghatározó. Rendszerint az a kézműves, akinek valaha volt alkalma hosszabb-rövidebb

időt egy klasszikus, meghatározó mester kezei alatt dolgozni, a végsőkig kitart választott szakmája mellett és alázattal végzi annak minden fázisát. A családi átörökítés egyre kevésbé jellemző, mert a piac szűkülése és a megélhetés bizonytalansága pályamódosításra kényszeríti az embereket. Lényegesen kevesebb energia ráfordítással képződnek a családi átörökítés kapcsán kialakult szakmák, mert az alkotó szinte bele születik a mesterfogások mindegyikébe. Ám a létbizonytalanság miatt akár milyen fájó, bezárnak a családi műhelyek és sokszor az érzelmi kötődés ellenére is áruba bocsájtják a régi eszközöket, berendezéseket.

Az inas-képzés a mesterek részéről kívánatos lenne, de igen költséges és nem kifizetődő. Ha a mester képzi az inasát, elvárja, hogy legalábbis egy ideig az ő műhelyében dolgozzon. Ám, ha az inas vagy annak családja állja a taníttatást, egy idő után rendszerint az inas önállóan szeretne dolgozni. Ismét az anyagi problémák szabnak gátat egy lehetséges képzési formának!

Vállalkozó alkotók

A Régi Ritka Mesterségek képviselői között hozzávetőleg 40% a vállalkozások aránya, de számuk évről-évre csökken. Ennek oka ismét az anyagi bizonytalanságra vezethető vissza. Gyakran tapasztaljuk, hogy két utat járnak az alkotók: az egyik a kívánt, áhított alkotó világ – mely szinte már-már alig kap teret – a másik, az eladható portékák készítése. A kettő ugyanis sokszor egyáltalán nem fedi egymást. Bizony az is előfordul, hogy a vállalkozásból kell az alkotómunkát finanszírozni, márpedig ha a mesternek családja van, erre aligha van gyakran lehetősége. Lehetőséget adna ugyan a különböző pályázatok kihasználása is, ám a fent említett okok miatt, - miszerint a kreatív ember elveszik az adminisztráció útvesztőjében – kevesen tudják kihasználni.

A műhelyek többségére nem jellemző, hogy több embert foglalkoztatnának. Sokkal inkább a családtagok időszakos besegítésével találkozunk, így nem okoz komolyabb problémát, ha rendszertelenül érkeznek a megrendelések, vagy nincs állandó munka. Sajnos a vállalkozások csökkenésének egyik további oka a fizetési teljesítések romlása is, hiszen számos esetben nincs, vagy alig van tartaléka a kézművesnek. Gyakran az alapanyag akkor olcsóbb, ha nagyobb mennyiséget vásárol az alkotó, viszont az is jellemző, hogy az anyagnak „érnie”, száradnia kell, tehát lassabban forog a befektetett pénze, mint egy kereskedőnek.

Problémák

A mesterek alapanyag beszerzése ugyan nem egyszerű, de az idők során rendszerint kellő ismeretet, kapcsolatot szereznek ahhoz, hogy folyamatos legyen az alapanyag beszerzése. A gondok sokkal inkább az értékesítéssel vannak, hiszen az utóbbi időkben gyakorlatilag egyre szűkül a piac. Nincsenek népi iparművészeti tárgyakat árusító üzletek, a kereskedő szinte csak bizományba hajlandó átvenni az eladásra kínált portékát, a kézműves vásárok komoly befektetést igényelnek. Ráadásul az utóbbi idők gazdasági helyzete sem kedvező, tudniillik az a

társadalmi réteg, melynek igazán igénye lenne a népi iparművészeti, népművészeti termékekre, ma anyagi nehézségekkel küzd.

A törvényi jogszabályok a kézművesek szerint sajnos, egyértelműen akadályozzák az alkotómunkát, ezért egyre többen fáradnak bele az állandó küzdelembe, és inkább hátat fordítanak mesterségüknek.

Szakmai színvonal tendenciája

A szakmai színvonal - kevés kivétellel - rendszerint a mester korával fordítottan arányos. A fiatalok általában a szakma töredékét ismerik, az idősek pedig piac híján a magasabb képzettséget igénylő munkát alig végeznek.

Az általunk képviselt mesterségek közül éppen a divatosabb szakmák figyelmeztetnek arra a veszélyre, hogy a nem kellő mélységű tudás tévúthoz vezethet és a végeredmény nem az áhított megújulást, felfrissülést hozta, hanem silány, felszínes munka született. Éppen ezért minden olyan szakmai fórumra szükség van, amely lépésről-lépésre segíti az alkotót és iránymutatást ad a későbbi munkához. Az ilyen területeken komoly támaszt jelenthet akár egy jó színvonalú szakkör.

Kitűnő lehetőség egy-egy szakmai fórum is, mely akár kiállítással, akár előadásokkal ad segítséget az alkotónak.

Pozitívumként mindenképp meg kell említeni a csempe- és cserépkályha-készítők valamint a kemenceépítők összefogását, akik szakmai folyóiratot indítottak. A benne lévő írások, tudósítások, felhívások ugyan elsősorban a szakmának szólnak, a lakberendezés iránt érdeklődőknek is hasznos tanácsokat ad. Túl azon, hogy év közben tájékoztató jellegű a lap, nyaranta szakmai tábort, találkozót is szerveznek.

Bár a Régi Ritka Mesterségek leginkább egyéni alkotók, és gyakran egymástól igencsak távol álló szakmák, mégis komoly élménnyel lettünk 2012-ben gazdagabbak, hiszen a Népművészeti Egyesületek Szövetsége a Mesterségek Ünnepén ránk bízta a kiemelt téma bemutatását. A kiállításon kevés kivétellel be is mutatkoztak az érintett mesterségek, 14 műhelyt rendeztünk be, melyekben élő munkával ismerkedhettek az érdeklődők. A programot a ritka mesterségekhez kötődő néprajz szakos egyetemi oktatók tartottak könnyed hangulatú, ám komoly témájú előadásokat.

AMENT ÉVA

2.4.1.13 *A szálasanyagok feldolgozása*

Ez a szakág a szálasanyagok fonásának kultúrája, előzmények bemutatása nélkül nehezen elemezhető. A környezet az ember számára mindig lehetőséget adott arra, hogy hasznos értékes, a természetben megtalálható, gyűjthető szálasanyagok segítségével olyan kulturális, és gazdasági értékeket hozzon létre, ami segíti és megkönnyebbíti a mindennapi életet.

Vegyük mesterségek és anyagok szerint a kutatásokat és a fejlődést.

A fűz és különböző vesszők megmunkálása

A kutatások szerint legidősebb kosárféle (egy varsa kb.30000 éves). Ha kicsit közelítünk napjaink felé a római birodalomban már írásos emlékek maradtak fenn az alapanyag termesztésről, készítésről és a mesterség gazdaságosságáról. A középkorban a XV. századtól a fonott áruk már ipari termékként szerepeltek a piacokon. A XVIII-XIX. században Franciaországból indult ki az iparszerű kosárfonás és terjedt egész Európában. Ekkor Magyarországon már jeleskedtek a parasztspecialisták. Az árterek közelében élők számára ez megélhetési lehetőség volt és nagyon hamar hazánkban is iparráfejlődött, a tudomány a kosárfonó családokon belül apáról fiúra szállt, másrészt nagyon hamar iskolát teremtett az ágazat, nagyon hosszú ideig az ágazati képzés biztosította az utánpótlást. 1994-ben az OKJ kialakításával kerül a képezhető szakmák sorába. A kilencvenes években a szövetkezések megszűnésével az alapanyagtermesztés is és a kosárfonók tevékenysége is elég válságos helyzetbe került.

A gyékény

A régészeti kutatások nyomán a gyékény felhasználása, tárggyá alakítása főleg szövéssel szintén nagyon régi mesterséget bizonyít.

A gyékényszövésnek több fontos központja alakult ki az évszázadok során így a legjelentősebbek az Alföldön de további jelentőseket találunk Erdélyben a Mezőségen, a Dunántúlon, a Fertőtó vidékén. Jelentős volt a spiráltechnikával kialakított szakajtókötés. Ez a megnevezés, technika nagyon sok tárgyféleséget foglal magába, a kötések, öltések, ritmusa, formája gyékényes központonként változik. A gyékénykényből készült tárgyak nagyon sokáig a Háziipari Szövetkezetek üzleteinek kiemelkedő alkotásai voltak.

A szalma

A szalmafonatokhoz használt alapanyag a gabona szára a szalma.

A szalma a mindennapi kenyerünket adó gabona melléktermék. Felhasználását a paraszti gazdálkodás hívta életre. Mivel megmunkálás nélkül is hasznosítható / háztetőfedés, fűtés stb./ felhasználása néprajzi jelentőségű.

Szálas szalmából készültek az aratási jelképek koszorúk, különböző ágú fonatokból a szalmakalapok. Számtalan apró használati tárgyat készítenek a fonatokból, hogy mennyire nem művészkedésről szólt a készítés meg kell említeni a puliszka kalapot, amit a többi tárgyal

együtt a szükség hozott létre. Nagyon régóta készülnek kópicok, hombárok, szakajtók, stb. melyek a spirálfonás technikájából adódóan évszázadokat túl élnek.

A gyékény, szalma, csuhé tárgykészítő OKJ-ban megfogalmazott szakmai leírásokkal a három anyagból alakult ki a mesterség melyet a leleményesség a találékonyság, a szép iránti érzékenység hozott létre.

Az utánpótlásról

A szálasanyagok feldolgozásának területén a mesterségekben OKJ-s képzés folyik iskolarendszerben és felnőttképzésben is. Mind két formában évenként kosárfonásból kb. 25-35 fő vizsgázik, gyékény szalma és csuhé tárgykészítő szakmából évente főleg felnőttképzésben kb. 10-12 fő vizsgázik. Ez a létszám megoldaná az utánpótlást, ha mindenki a tanult szakmájában elhelyezkedne, fejlesztené magát és mesterségét. Sajnos ez nem így van, mivel jelenleg ebben az értékesítési formában ezekből, a szakmából nem lehet megélni. Bizonyítja ezt az is, hogy a szakma elöregedett.

A kosár és bútorfonás területén mintegy 20-an vannak olyanok, akik több évtizedes tapasztalattal ebből élnek és koruk szerint 50 év felettiek közé tartoznak.

5-10 fő van, aki 30-50 év közötti és megélhetésének 60-70% származik kosárfonásból.

A 30 év alattiak közül csak 2-3.

Gyékény, szalma, és csuhé tárgykészítő területen nagyon sok alkotót ismerünk, de megélhetést 2-3 alkotónak biztosít. Jelenleg legtöbben azért sajátítják el ezeket, a mesterségeket, mert kedvelik ezeket a látványos szép alkotó munkafolyamatokat. Szeretnének ebből megélni, de az első próbálkozások kudarcai miatt visszariadnak. Ezt a helyzetet javítaná a szervezettebb munkalehetőség munkahely, értékesítés stb. Az is egy javító lehetőség lehetne, ha kicsit igényesebb környezetvédelmi előírások során a göngyölegeket /szállítóládákat, csomagolókat stb./ vesszőből fonott termékekkel váltanák ki. Nagy probléma még a keletről érkező minőségileg nagyon silány fonott árú.

Az oktatásról

Jelenleg a szálasanyagok feldolgozását a **kosárfonó – fonott-bútorkészítő szakma a kosárfonó rész szakképesítés és a gyékény szalma csuhétárgy készítő** az Országos Képzési Jegyzékben szerepeltetett szakképesítések biztosítják.

A meglévő és folyamatban lévő szakmai programok a teljes szakmai folyamat elsajátítását a minimális gyakorlat megszerzését biztosítják.

Nagyon fontos lenne a képzőintézmények felkarolása, a szakmai biztonság helyreállítása.

A gyakorló helyek kialakítása, az inasévek megszervezése.

Alkotók és egyesületek

Az alkotók jelentős része tagja valamelyik többnyire lakóhelyükhöz közeleső területileg illetékes Népművészeti Egyesületnek.

Ezek az egyesületek, ha jól működnek nagyszerű támaszai lehetnek az alkotóknak. Sokféle tanácsadást kaphatnak (művészeti, jogi stb.) ezen kívül a közös szakmai találkozások sok értékes információ cseréjét biztosítják. Az egyesületek szívesen vesznek részt településeik rendezvényein itt lehetőség, nyílik bemutatkozásra, szakmai bemutatókra, értékesítésre. Bemutatkozásra nagyobb rendezvényeken (Mesterségek Ünnepe stb.) Akik tagjai valamelyik egyesületnek szeretik ezt a szervezeti formát. Sok alkotónak az egyesület alkotóháza, helyisége helyettesíti a műhelyt (tokodi csuhéfonók) a legnagyobb szervezet a Népművészeti Egyesületek Szövetsége és ehhez kapcsolódnak a fent említett tagszervezetek. A NESZ által kiadott alkotók szakterületenkénti névsorából készítettem egy statisztikát a lista nem teljes kb. 80%-os. 275 alkotó nevét és a szálasanyagok területén való munkálkodást tartalmazza.

47 fő adata nem használható
95 fő kosárfonó
84 fő csuhé
24 fő gyékény
25 fő szalma

Számos olyan alkotó van, aki nem tartozik hivatalosan egyik szakmai szervezethez, sem mégis nagyszerűen fényesítik a kézműves szakmai palettát. Ők mesterségükből próbálnak megélni, különböző értékesítési lehetőségeket kihasználva egyénileg próbálkoznak, zsűriztetnek.

Egyéni felméréseket végeztem piaci, vásári kosárfonóknál, többen érdeklődtek de, jó részt nem is hallottak, de nem is kívánnak egyesülethez, szakmai szervezethez tartozni. Nem zsűriztetnek és nem is érzik fontosnak.

Az árutermelésről és a minőségről

A szálasanyagok feldolgozása során zömmel értékesíthető árú keletkezik az árutermelés így, jellemző. Ezek a termékek sokszorosíthatók bármilyen mennyiségben előállíthatók, a minőség romlása nélkül. Az árutermelés nem jelent minőségi romlást, ha az a hagyománynak megfelel. A mesterek katalógusból dolgoznak mely formát, technikai megoldásokat, és méretet tartalmaz. A minőségi romlás többnyire akkor következik be, amikor a megrendelő kívánságára a hagyománytól eltérő egyedi terméket készítenek, esetleg még divatba is hozzák.

Minőségi romlás következik be a nem megfelelő anyagfelhasználás során, a technológiai és technikai hibák során. Ezen a szakterületen a mesterektől nagyon ritkán látni rosszul megoldott, vagy csúnyán kivitelezett tárgyakat.

Mesterségbemutatók, rendezvények

Az alkotók, mint mindenki, aki létrehoz valamit, szereti bemutatni, megmutatni, szívesen vesznek részt rendezvényeken, szakmai bemutatókon. Egyrészt szakmai ismertséget jelent számukra, másrészt azt az örömöt, hogy bemutathat egy folyamatot mesterségéből, bemutathatja, elmesélheti hogyan születik egy tárgy. A bemutatók potenciális megrendelőkhöz jutatják, üzleti kapcsolatok születnek. A bemutatók alkalmával szerzett tapasztalatokat beépítheti a szakmai életébe.

Személyes tapasztalatom a Mesterségek Ünnepén, két éven keresztül vetélkedőt mesterségek bemutatását rendeztük a szakma legjobb mestereinek részvételével. A szakma legjobbjai szívesen vállalkoztak a megmérettetésre, igazán forró hangulatban vetélkedtek a pályatársak, egy nagyon szimpatikus riporter segítette a közönségnek bemutatni a mesterségeket. Azt nem tudtuk mérni, hogy a közönséghez mi jutott el de, a mesterek komoly ismertségre, elismerésre, egymás megismerésére tettek szert. Nagyszerű kezdeményezésnek indult és bevált ebben az évben másodszor került megrendezésre az Országos Kosárfonó Találkozó

Tiszaalpáron. A szeptemberi Mihály naphoz közeli hétvégén kerül megrendezésre, a kulturális része a Bársony Mihály emlékére rendezett tekerőlantosok, népdalkörök találkozójával egybekötve. A kosárfonók, akik nagyon szép számmal jelentek meg közelről és távolról elhozták termékeiket kiállítás keretében mutatkozott be a résztvevők jelentős része, a rendezők alkalmi zsűrizés keretében díjakat, adtak át a kiállítóknak. Közösen értékeltük a bemutatott tárgyakat. A helyi közösségek segítségével egy hatalmas sátrat állítottak fel és mindenki nekilátott hozott vagy a kapott anyagból a kosárfonásnak az elkészült kosarakat a helyszint biztosító óvoda kapta meg ajándékba. Előadások, beszélgetések, szelíd és kemény kritikák hangoztak el /érdekes senki nem bántódott meg/. Hihetetlen egység, közös akarat volt mindkét évben, ebben a találkozóban. A találkozót első évben teljes egészében Tiszaalpár finanszírozta ebben az évben a résztvevők a szállást maguknak, rendezték.

Mesterek és tanítványok

A szálasanyagok feldolgozásának területén egy-egy mester szellemi kisugárzása hosszú muníciót ad tanítványainak. Viszont az eltanult mozdulatok, fogások, formák előbb, utóbb egyéni elképzelés hozzáadásával vagy éppen elvételével megváltoztatva egyedi jellemzőként maradnak fenn.

Nagyon ritka a családi átörökítés/ez nem vállalkozást jelent/ kosárfonás esetében 8 családról tudok a csuhéfonás 4 család a szalmafonás 3 család. Sajnos nem jellemző, hogy a tudomány a mesterség apáról-fiúra öröklődik.

Kevés a működő állandóan üzemelő műhely, így a gyakorlati időre a mesterek nem vagy csak nagyon kevés helyen tudnak tanulót foglalkoztatni.

Nagyon jó lenne a végzettség után szakmatámogató inas évet-éveket nyújtani, hogy eljussanak idősebb mesterekhez, hogy első kézből nyerjenek szakmai és emberi tapasztalatot.

Műhelyek és vállalkozások

Vannak családi vállalkozások ennek száma nagyon kevés, mint a fentiekben írtam, ezek mintaszerűen bár a tőkehiányosság miatt nagyon nehezen működnek. Vannak vállalkozó szellemű alkotók, de a rendelések lehetősége és az igények nagyon beszűkültek, bár az utóbbi időkben nagyon kicsi pozitív változások történtek. 1964-es adatok szerint a tiszaalpári szövetkezet 200-250 ezer kosarat készített. Ha ezt nem is lehet így visszaállítani szövetkezéssel biztos, lehetne orvosolni. A műanyagból készített termékek elterjedésével (szállítóládák, szatyrok, kerti és fürdőhelyi bútorok, napozók, stb.) váltották fel a szálasanyagok felhasználásával készült tárgyakat. Nagymértékben változtatni lehetne, ha műanyag termékeket visszaszorítanák, hiszen azok fosszibilis alapanyagokból készülnek és megsemmisítésük is körülményes környezetszennyező voltuk miatt. A műanyagból készült szállítóládák kosarak és bútorok, fonható szálasanyagokból történő előállításával 2-3000 ember számára lehetne munkát biztosítani. A szükséges alapanyagot 500-800 ha. olyan területen lehetne megtermelni, amely más növény termesztésére nem alkalmas / ár-és belvízveszély. Mind ezek mellett azért is szükség volna mielőbbi intézkedésre, mert még több olyan üzem, műhely van, amelyik kevés ráfordítással termelésbe vonható. Lehetne akár a szakmai gyakorlat megszerzésére kézműves házakká alakítani ahol a végzett tanulók már mint munkaerők mesterek irányításával termelőmunkát végezhetnének.

A problémákról

Az alapanyag beszerzés területén több gond is van. A gyékényfélék és a sás jó minőségben csak tartósan víz borította területen illetve vízben élnek. Kevés a gyűjtésre alkalmas hely ugyanis többnyire magánterület és a tulajdonos engedélye szükséges a gyűjtéshez. Az öntözőcsatornákban nincs víz a víztározók környéke, pedig védett területnek számítanak.

A szalma és a csuhé alapanyag csak kézi betakarítással és a hagyományos fajták termesztésével biztosítható, ezért meg kellene különböztetni a gépesített termeléssel szemben.

A kosárfonó alapanyag termesztése egyedi feltétekkel történik. A telepítés költséges, körültekintő munka sok előkészítő feladattal, mivel 25-30 év termesztésre felkészítő beruházás, amihez a termesztő kevés tőkével rendelkezik.

Támogatás, hitel felvétele is bonyolult, mert sem szántóként, sem erdőként nem támogatják.

Az évenkénti kártevők elleni védekezés költséges, de fűz termesztése arányaiban mégis jövedelmezőbb, mint pl. a búzáé.

Az értékesítési körülményeken is változtatni kellene. A meglévő lehetőségeken kívül, szükség volna a központosított beavatkozásra is. Megfelelő marketing tevékenységgel, katalógussal ellátott Termék Porta kialakítására lenne szükség, vagy központi árubemutató szervezésére, ez már egyfajta szövetkezés lehetne a piackutatásra, értékesítésre.

Nagyobb darabszámú megrendelés több készítőnek is leosztható volna.

A műanyag szállítóládák használatának korlátozásával pl. az élelmiszeriparban, zöldség, gyümölcs, csomagolt pék és hentesáru szállítására alkalmasak tisztíthatók, mutatósak, jól szál-

líthatók. A műanyag ládáknál drágábbak, de környezetbarát, esztétikus, és elhasználódásuk után megsemmisítésük nem környezet szennyező, nem kerül pénzbe, nem kíván különleges feltételeket.

A szakmai színvonal tendenciája

A szakmai színvonal emelkedést mutat. Ezt mérni lehet a pályázatokon, kiállítások és zsűrizések alkalmával, nagyobb rendezvényeken, vásárok színvonalán. Bár vannak olyan vásárok, ahol megjelenik az olcsó, oda nem illő keleti áru. A szálasanyagok feldolgozásával foglalkozó szakmák az utóbbi években komoly megújuláson mentek, illetve mennek most is keresztül. A törekvésekben megfogalmazódik, hogy a ma emberének szánják tárgyaikat, alapanyag, technika, és formai kialakításban is. A 2009-ben a Mesterségek Ünnepén megrendezett „Egy gyékényen árulunk" kiállítás megrendezése óta ezek a szakmák valóban egy gyékényen árulnak. Sokat segít komoly szakmai fórum lett a Hagyományok Háza „Egy gyékényen árulunk" előadássorozata már két évadot ért meg, nagyon fontos szakmai fórummá vált. Tiszaalpáron a kosárfonó találkozók, az aratóversenyek, és díszek fonása és sorolhatnám a kezdeményezéseket, fontos lenne ezeket észrevenni, melléállni társadalmilag, gazdaságilag, emberileg.

SZÉKELY ÉVA

2.4.1.14 *A szövés*

Az utánpótlásról

A jelenleg érvényben lévő oktatási rendszer lehetővé teszi, hogy szakiskolai keretek között 16-25 év korúak nappali képzésben szakiskolai szinten kétéves képzésben részesüljenek, mely végén bizonyítványt szerezhetnek. Országosan ezen intézmények száma 10 alatt van, évente a végzősök száma 10-15 fő között mozog.

Ezen túlmenően oktatásszervező cégek, közintézmények, civil szervezetek OKJ-s képzést indíthatnak, mely képzés időtartama változó, 10 hónaptól 1,5-2 éves képzési időtartam is előfordul. Ez esetben a résztvevők korosztálya nincs meghatározva, a képzés végén ugyanúgy vizsgáznak, és bizonyítványt szereznek a hallgatók. Így a felnőttképzés is számottevő mértékű, a kézművesség iránt érdeklődőknek lehetőségük van hétköznapi munkájuk mellett elvégezni e tanfolyamokat.

Több esetben szociális otthonok, foglalkoztatók adják a hallgatókat, akik nem feltétlenül tagjai bármelyik népművészeti egyesületnek, így létszámukról, korosztályukról, aktivitásukról nincs minden esetben adatunk. A tagszervezeteink által indított képzésben résztvevők közül a későbbiekben aktívan szövők csatlakoznak adott egyesülethez, így bekerülnek a vérkeringésbe.

Ha az oktatásban a jövőre tervezett változtatásokat törvénybe iktatják, mely szerint OKJ-s képzést csak középiskolai keretek között indíthatnak, úgy várhatóan le fog csökkenni az utánpótlás képzése. Ha a szakma iránt érdeklődők számára kevesebb helyszínen lesz lehetőség bizonyítványt szerezni, akkor azok kiesnek, akik nem tudják térben és időben összehangolni a mindennapjaikkal a képzési feltételeket, illetve nem tudják vállalni a felmerülő többletköltségeket.

A tagszervezetek nyilvántartásában szereplő szövők alapadatai között nem lett feltüntetve születési adat – ám ismerve az aktívan szövő, szakmai rendezvényeken, pályázatokon, konferenciákon, országos kirakodóvásáron jelenlévő tagságot elmondható, hogy a többség középkorú. Fontos volna, hogy a képzésben részesülők találjanak maguknak egyesületet, illetve az egyesületek tudomást szerezzenek róluk, vonják be a végzetteket, legyenek motiváltak a szakmai elmélyülésre, kapjanak lehetőséget megmutatkozásra kiállításokon, pályázatokon, részt vehessenek szakmai rendezvényeken.

A végzett fiatalok, illetve a felnőttképzésben résztvevők bevonása az egyesületek szakmai tevékenységébe feltehetően javítaná az amúgy nem létező statisztikát.

A mesterség oktatása

Az utánpótlásról már részben szóltunk, a jövő évre vonatkozó jogi szabályozás befolyásolni fogja e terület lehetőségeit is.

A továbbképzésre a tagszervezetek által alulról szerveződő megyei, vagy országos szintű kezdeményezések, szakmai rendezvények nyújtanak lehetőséget, melyekre folyamatosan szükség van, ezek realizálását azonban nagyban meghatározza a pályázati feltételrendszerek (forrásteremtés) alakulása, az elmúlt évekhez képest jelentősen korlátozódtak e lehetőségek.

A korábbi évek gyakorlata, a Kézműves Akadémia előadássorozatai, a mesterkurzusok, tanulmányutak, pályázatok adott témáira való felkészítő tanfolyamok, termékfejlesztési projektek lehetőséget biztosítottak az alkotók szakmai továbbfejlődésére, ezekre továbbra is szükség van. A gazdasági helyzet válsága miatt sokan nem tudják vállalni az ezzel járó a költségeket, így tapasztalható volt, hogy nem az érdektelenség, hanem a forráshiány akadályozta meg e kezdeményezéseket.

Egyéni alkotók és egyesületek

A megyei tagszervezetek látókörében szereplő aktív szövők több, mint 95 %-a egyesületi tag, néhányan kettős tagsággal is rendelkeznek. Azok létszámáról és aktivitásáról nincsenek pontos adataink, akik képzésben részesültek, de nem léptek be egyesületbe (pl. szociális otthonok lakói, speciális iskolák hallgatói, fegyházban élők stb.), vagy autodidakta módon szerezték meg tudásukat. Az elmúlt évtizedekben kiállított bizonyítványok számadatai jelzéssel szolgálhatnak róluk, kérdés, hogy ez nyilván van-e a tartva, illetve milyen százalékban hasznosítják a megszerzett tudást, szakmában maradtak-e.

Az árutermelés és a minőség

A nyilvántartásban szereplő aktív szövők egy részének szabadidős tevékenységet jelent a szövés, ez azt jelenti, hogy munka, család mellett készítik alkotásait, szakmai rendezvényeken jelen vannak, munkáik színvonalasak, jó minőségűek, de nem kereskedelmi mennyiségben állítják elő őket.

A szövők másik fele adószámos magánszemélyként számlaképes, kereset kiegészítésként munkájuk mellett vállalnak el megrendeléseket, vagy évente néhány kirakodóvásáron megjelennek termékeikkel.

A szövők elenyésző hányada próbál főfoglalkozásként megélni a kézi szövésből.

A fenti arányok egyik oka, hogy a tevékenység rendkívül időigényes, egy-egy darab elkészítésének bekerülése költségei jelentősen befolyásolják az árutermelés lehetőségeit.

A kereslet-kínálat meghatározza az eladhatóságot, természetesen a vevő csak az éppen felkínált minőségből választhat, de rossz minőségű termékért nem szívesen ad senki pénzt.

Egy szövő részére szakmai kihívás, hogy tetszetős, praktikus, minőségi terméket készítsen úgy, hogy hatékonyan, gazdaságosan állítsa azt elő, hiszen csak így nem lesz veszteséges.

Ehhez nemcsak ügyes kivitelezőnek kell lenni, hanem kreatív alkotónak is, aki hajlandó kísérletezni, nyitott az új megoldások befogadására, alkalmazására.

Jellemzően az adható el, ami vagy nagyon olcsó (a legegyszerűbb technika alkalmazásával olcsó alapanyagból, viszonylag gyorsan készülő termék), így bárki hozzájuthat, vagy

nagyon egyedi, míves alkotás, ami speciális igényeket, vagy konkrét megrendeléseket elégít ki. Ebben az esetben elengedhetetlen, hogy a kézműves magasan kvalifikált legyen, termékeit folyamatosan fejlessze, bővítse, kövesse az igényeket, a keresletet, hiszen csak így maradhat terméke eladható.

Mesterségbemutatók, rendezvények

A szövés látványos, kedvelt tevékenység, könnyen telepíthető, így a mesterség bemutatók egyik biztos pontja. Számos helyi és országos rendezvényen vesznek részt az alkotók, a visszajelzések alapján elmondható, hogy sokan szívesen szemlélik, esetleg ki is próbálják azt.

Az idősebb korosztályban gyerekkori emlékeket ébreszt, a beszélgetések során felelevenedik a nagymama szövőszéke, felismerik az eszközöket, mozdulatokat.

A fiatalok érdeklődése jelentős, pár perc összpontosított figyelem, és már rákérdeznek a lényegre, mi miért és hogyan működik, stb. Szívesen kipróbálják, ráéreznek az ízére, sokan közülük visszatérnek a legközelebbi alkalommal is.

Mester és tanítvány

A klasszikus tanulási folyamat kapcsán mindenkinek van mestere(i), aki(k)től tanult, elsajátította az alapokat, aki(k)nek útmutatásait követve eljutott egy bizonyos szintre, ami természetesen egyfajta másolást jelent a kezdeti időszakban.

Aki nem áll itt meg, hanem továbblép, saját gondolatait, mondanivalóját, ízlésvilágát fogalmazza meg, már alkotó munkát végez, előbb utóbb egyéni stílusa lesz. Ebben még mindig segítheti mestere, többéves szakmai kapcsolatok alakulhatnak így ki. Természetesen ez egy egészséges folyamat, ami mindenki számára gyümölcsöző, hiszen a mester is sokat tapasztalhat e közös „munka” során, a tanítvány számára pedig új lehetőségek nyílnak meg. Ezekre számos példa van a szövés területén is.

A családi átörökítésre, a szövés, mint tevékenység folytatására néhány esetben tudunk példát, sajnos országos szinten tíz alatt van e műhelyek száma.

A klasszikus értelemben vett inas vállalása két ok miatt nem jellemző. Egyrészt elenyésző számú kézi szövést végző műhely van az országban, másrészt az inas, mint olyan egy gyermek, aki a szakmát a mestertől ellesi, kitanulja, miközben iskolai tanulmányait is végzi. A jelenlegi jogszabály szerint 16 év alatt nem dolgozhat a gyermek, így pont az inasévek jelentős részét vesztik el. Az oktatási rendszerben egy bizonyos formában inkább a szolgáltatóiparban van jelen (fodrász, autószerelő stb.), de kidolgozott rendszere van, a középiskola szerződést köt a mesterrel adott számú tanuló befogadására, stb., ami jelen esetben nem alakult ki a szövés területén.

Műhelyek, vállalkozások

A tagszervezetek által nyilvántartott szövők közel 5 %-a vállalkozó, illetve vállalkozásának fő tevékenységi köre a szövés. Az egyéni vállalkozók általában csak önmagukat foglalkoztatják, a vállalkozások néhány embert tudnak csak alkalmazni, általában tíz alatti létszámmal működnek.

Egyetlen szövetkezet működik még az országban, ahol a kézi szövés a hímzés és a varrás mellett jelen van, ám a szövésben foglalkoztatottak létszáma az elmúlt években sajnos csökkent.

Problémák

A kézműves mesterségek közül a szövés viszonylag jó helyzetben van, művelőinek létszáma, motiváltságuk, a tevékenység színvonala megfelelő, tehát van jelene és jövője a szakágnak, nem fog kihalni.

Az alapanyag beszerzés tekintetében nincs elkényeztetve a szakma, a jó minőségű fonalak ára rendkívül magas; a beszerzési lehetőségek szűk keresztmetszetűek, csak néhány gyártó, vagy forgalmazó van jelen, számuk alig éri el országos szinten is a két tucatot; a választék behatárolt, ami jelentősen korlátozza így a tevékenységet is. A szövők egy része így olcsó alapanyagból (szabászati hulladék, stb.) dolgozik, ami szintén behatárolja a termékek körét.

A klasszikus értelemben vett kézi szövés időigényessége miatt nem képes nagy mennyiségben előállítani termékeit, kivételt képeznek azok a szövők, akik gyorsvetélős szövőszéken dolgoznak, illetve speciális, egyedi, áruik piaca már kialakult, adott.

Az értékesítési probléma másik oldala, hogy a jelenlegi fizetőképes kereslet nagyon szűk körű, illetve nem eléggé terjedt el a közfelfogásban az egyedi, míves tárgyak értékének mivolta, jelentősége, kereslete.

A közintézmények, minisztériumok, cégek, vállalatok, külkapcsolatokkal rendelkezők stb. kis része rendel (az amúgy számukra sok esetben kötelező) protokoll ajándék céljából egyedi szőttes alkotásokat.

Jelentős szerepe lenne a marketingnek, az egyedi piacokra való jutásnak a szerepe, a kézműves tárgyak értékességének a köztudatban való terjesztése.

A szakmai színvonal tendenciái

A kézi szövéssel foglalkozók, és aktívan tagszervezeti szinten jelenlévők szakmai tudása megfelelő.

A továbbképzési lehetőségek biztosítására szükség volna, mivel sokan a képzésből kikerülve várják a szakmai fejlődést, továbblépést.

A stagnálás a romlásnál jobb pozíció, de nem szabad megelégedni vele. Aki alkotó emberként a kezét, eszét, szívét használja munkája során, annak elengedhetetlen, hogy mindig továbblépjen, új fejezetekkel ismerkedjen meg mestersége minél több területén.

Egy-egy országos szintű szakmai megmérettetés lehetőséget nyújt, és motiválja az alkotókat, hogy továbblépjenek, ám ehhez a szükségesek a felkészítő kurzusok, egy-egy adott témát közelebbről bemutató szakmai előadások szervezése az ország minél több pontján.

A szakmában több évtizede munkálkodók részéről sokszor felmerül a megújulás iránti igény, ezek kielégítésére alkotótáborok adnak lehetőséget, így az itt résztvevők továbblépése biztosított, ezekre minél nagyobb számban szükség van.

Az amatőr alkotóknak, kézműveseknek elengedhetetlen, hogy szoros és aktív kapcsolatban legyenek a múzeumok szakembereivel, etnográfusaival, akár helyi szinten, akár az ország minél több területére látogatva. Fontos, hogy minél több gyűjteményi anyaggal közelebbről megismerkedjenek, a szakmai tárlatvezetéssel a raktári anyag megtekintés stb. része és alapja legyen alkotótevékenységüknek.

CSAPÓ ANGÉLA

2.4.1.15 *Takácsmesterség*

Az utánpótlásról

Utánpótlás sajnos nincs, azok, akik jelenleg vászonszövéssel foglakoznak többnyire nyugdíjasként, vagy hobbiból szőnek, többnyire pályázatokra illetve zsűriztetés céljából. A népművészeti és háziipari szövetkezeti alapokon jelenleg Hevesen 10 fő foglalkozik vászonszövéssel, ebből 6 fő már nyugdíjas, szakmai ismeretekkel rendelkezik további 7 fő, akik legfeljebb pályázatokra készítenek alkotásokat, utánpótlás itt sincs. Békés megyében tevékenykedik több vászonszövő, akik zöme szintén nyugdíjkorú, szakképesítéssel többnyire rendelkeznek.

A Sárközben a háziipari szövetkezet megszűnésével szinte felére csökkent a vászonszövéssel foglakozók száma. A szövetkezetben foglalkoztatott szövők kereskedelmi és vállalkozási ismeretek hiányában nem folytatták a vászonszövést. A többség inkább a munkanélküliséget választotta, vagy rokkantnyugdíjba, később nyugdíjba ment. A fiatalabb korosztály más területen vállalt munkát, a szövést csak azok folytatták, akik otthonukban rendelkeztek szövőszékkel és rendszeresen saját alapanyagból a szövetkezeten kívül is pályáztak, zsűriztettek, ez korábban 6-7 főt jelentett. Sajnos mára már a sárközben csak egy-két ember foglakozik vászonszövéssel.

Egy decsi vászonszövő a beszűkült helyi lehetőségek miatt Balatonalmádiba költözött és ott folytatja tevékenységét eredményesen, a műhelyében rendszeresen tart bemutatókat, a korábbi vevői pedig követték az új lakhelyére is.

A Hagyományok Háza által Debrecenben szervezett vászonszövő tanfolyamon is többen végeztek, de sajnos az itt végzett alkotók is megöregedtek, csak néhányan foglakoznak még vászonszövéssel

Okai:

— hobbinak nehéz, megélni nem lehet belőle
— a befektetett szellemi és fizikai munka nincs arányban az elérhető jövedelemmel
— bár alkotómunkáról beszélünk, azonban a végzett munka nehéz fizikai tevékenység, amelynek munkarendben történő végzése csak komoly elhivatottsággal lehetséges
— az iskolákban, művelődési házakban megszűntek a szakkörök, ahol a diákok és a felnőttek ingyen vagy minimális anyagköltségért tanulhatták meg a szövés alapjait
— a vászonszövő /takács/ műhely kialakítása igen költséges ezt a legtöbb fiatal, illetve munkanélküli nem tudja finanszírozni. A befektetett pénz nagyon lassan forog vissza az alkotóhoz. Ennek okai: alacsony termelékenység, nagy alapanyag szükséglet, a kereskedelem tőkehiánya (bizományos áruátvétel)
— egy olyan kollekció (termékskála) kialakítása, amellyel vásárokon vagy kereskedőnél meg lehet jelenni több éves tervezői munka eredménye, a közvetlen értékesítés beindítása, egy vevőkör kialakítása folyamatos és minőségi alkotó folyamatot feltételez

— komoly állami támogatás, illetve valamilyen ösztöndíj nélkül egy fiatal elindulása ebben a szakmában eredményesen nagyon nehéz.

Az oktatásról

A népi kismesterségek, különösen a takácsmesterség oktatása elengedhetetlen, hiszen ezek által tudjuk megőrizni magyarságunkat. A gyermekeknek az óvodában, iskolában találkozniuk kellene a természetes alapanyagokkal, a pamuttal, gyapjúval, kenderrel, bőrrel, fával, stb. Bele kellene nevelni őket az alkotásba a saját szintjüknek megfelelően. Manapság a gyerekek nem tudják, mi a játék, mi a türelem, az izgalommal teli várakozás, az alázat. A szövés megtanítja mindezt és persze számos más dolgot is, hiszen egy szövőnek tudnia kell jól számolni, szorozni, osztani, tudnia kell a színekkel bánni, a takácsoknak pedig nagyon finomnak, nyugodtnak kell lenni, hiszen vékony szálakkal kell dolgozni, alázattal kell fordulni a munka felé.

Tehát a legjobb megoldás a „megmentésre" ha a takácsmesterség a többi népi kismesterséggel együtt az oktatási rendszerbe kerülne beépítésre. Kézműves szakiskolákban, alkotóházakban oktatható lenne, a legcélravezetőbb már az általános iskolákban technika tantárgy keretében tanítani a többi kézműves szakággal együtt, nagyobb esély lenne az érdeklődés felkeltése az utánpótlás szempontjából.

A Bukovinai Székely Szövetség Lőrincz Aladárné vezetésével 5-10 fiatal számára szövőszakkört működtet. Ennek eredménye, hogy az Élő Népművészet pályázaton a fiatalok munkája is kiállításara került a Néprajzi Múzeumban. Így sikerül átadni azt a technikai és technológiai tudást, amely a székely vászonszövés elsajátításához szükséges. Sajnos a szakkörből kikerülő diákok nincsenek olyan anyagi helyzetben, hogy szövőszéket tudjanak vásárolni és a szövést szabadidős vagy vállalkozási formában tovább tudják folytatni.

OKJ jegyzékben szerepel a takács szakma, több intézmény évek óta meghirdeti, jelenleg a Békéscsabai Kézműves Szakiskolában folyik már II. évfolyamon képzés, jelenleg 12 fővel felnőtt képzés keretében, minden tanuló részére a gyakorlati foglakozásokon külön szövőszék biztosított, a tematika felosztásra került az ország ismert szakemberei között, így témánként más- más szakembertől tanulhatnak. A vizsga 2013 nyarán lesz, a hallgatók zöme már rendelkezik saját szövőszékkel, így otthon is tudnak dolgozni a végzettek nyomon követése szakmai szempontból indokolt lenne.

A Nádudvari Kézműves Szakiskolában nappali tagozaton folyik takácsképzés két éves időtartamban. Két csoport már végzett, a jelenlegi csoportban 6 takács tanuló tanul. Az iskola szerint a fiatalok körében jelenleg a takácsmesterség iránti igény nagyobb, mint a szőnyegszövés iránt. Közös csoportban folyik a képzés, s menet közben a legügyesebbek mind a takács szakra szeretnének átiratkozni, mivel az állam csak egy szak elvégzését támogatja, ez nem könnyű döntés. A tanítványaik legszívesebben minden fajta textil szakot elvégeznének, tehát az érdeklődés a fiatalok körében töretlen, csak az anyagiak döntenek végül, hogy megengedheti-e a tanulást, vagy sem.

A Békés megyei Népművészeti Egyesület nyári táboraiban folyamatosan van továbbképzés az érdeklődők számára évenként más-más tájegység ismertetése, meghívott előadókkal.

A Fehérvári Kézművesek Egyesülete 4 éve 7 szövőszékkel indít tanfolyamokat, ez nem nyújt hivatalosan elismert képesítést, de a szakma továbbélése szempontjából ez is fontos.

A Hagyományok Háza tart minden évben mesterkurzust már szőni tudó felnőttek részére. Ez nagyon jó kezdeményezés, de sajnos az utánpótlás oktatásának problémáját nem oldja meg. Nagyon fontos lenne a vászonszövés rendszeres oktatása, mivel az egyes tájegységek olyan szellemi, kulturális tudással rendelkeznek még, amely már a közeljövőben exportképes tudásként fog megjelenni az Európai Unióban. De a vászonszövést alaposan ismerők szövők (számuk sajnos nem magas) rohamosan öregszenek és e tudás kihalásának veszélye nagy.

Alkotók és egyesületek

A jelenleg még alkotó vászonszövők zöme tagja valamelyik egyesületnek. A Nádudvaron végzett fiatalok érdekes módon nem csatlakoztak egy egyesülethez sem, inkább egyénileg boldogulnak.

A vászonszövők mindig is nyitottak voltak mind a néprajzi, mind a szakmai továbbképzéseken részt venni, a zsűriztetésen is élen járnak, jelentős számuk s szakági pályázatokon is részt vesz, ezekhez a NESZ és tagszervezeti a működő népművészeti egyesületek, valamint a Hagyományok Háza nagy segítséget jelentenek.

A Kereskedelmi és Iparkamarához is csatlakoztak a vállalkozó igazolvánnyal rendelkező vászonszövők, a szakmai segítségnyújtás régióként eltérő, sajnos a kamarai besorolásnál a takács egy kategóriába tartozik a kozmetikussal, a szobafestővel, ebből adódóan a szakmai segítségnyújtás kívánni valót hagy maga után.

Árutermelés és minőség

Árutermelés a Hevesi Háziipari Szövetkezetben, a Berényi Textil Kft-ben, a Hudák Szövőműhelyen kívül egy-két vállalkozónál szűkülő keretek között, csökkenő piaci érdeklős mellett folyik.

A minőség nem függvénye a mennyiségnek, többet jó minőségben is lehet készíteni. A vászonszövésnél arra kell nagy gondot fordítani, hogy a kész textil tükrözze a befektetett munkát, itt fontos, hogy az alapanyag, a textil és a befejező műveletek is szinkronban legyenek. A csomagolás is tükrözze a minőséget. A minőséget a változó és minősíthetetlen fonalellátás veszélyezteti jelenleg.

Mesterségbemutatók, rendezvények

A nagyobb egyesületek tagjai jelen vannak különböző mesterség bemutatókon, a kisebb egyesületek tagjai és az egyesületekhez nem tartózók a szövőszék szállításával kapcsolatos költségeket nem tudják felvállalni, így vászonszövés mesterség bemutatót nem tartanak. A mesterség bemutatók iránt egyébként nagy az érdeklődés, sokan kérdezősködnek, kipróbálásra a

gyerekek részéről van igény. Nem teljesen reménytelen a dolog, időnként találni olyan érdeklődőt, aki meg akarja tanulni a mesterséget, ha nem is mindenki hivatalos oktatási formában, de saját maga és környezete örömére és hasznára.

A rendezvényekkel kapcsolatban legtöbben a Mesterségek Ünnepén és kisebb saját egyesületi rendezvényeken illetve támogatott, vagy ingyenes vásárokon, rendezvényeken vesznek csak részt. Egyéb vásárokon a magas részvételi díj miatt nagyon kevesen, csak a vállalkozási formában működő vászonszövők (takácsok) egy része tud sajnos csak megjelenni. A hetente itt-ott megrendezésre kerülő „hagyományápoló népművészeti és kézműves vásár" sem tesz jót a zsűrizett népi iparművészeti alkotásokat készítőknek.

Mesterek és tanítványok

Egy-egy mester kisugárzása meghatározó. Egy jó mester sok követőt találhat, ha megfelelő körülmények között találkozhat a tanítványokkal. Ehhez iskolák kellenek, ahol van mód a mesterség bemutatására, megismertetésére. Ehhez nem elég az, hogy csak kiállításokon, vásárban árusítás közben, vagy mesterség bemutatókon találkozzon a mester az érdeklődőkkel.

A mester szellemi kisugárzása, a szakma iránti szeretete, nagy tudása, hogy elérkezzen arra a pontra, hogy ezt önzetlenül átadja, ez a legfontosabb. Pontosabban egy nagy kaput nyisson a tanítványok előtt, hogy minél előbb rátalálhassanak önmagukra, szembesüljenek saját tehetségükkel.

A hevesi szövők zöme Tompa Bélánét tarja mesterének. A családi átörökítés nem jellemző, akad, aki a nagyszülőtől lesett el valamint a szakmából és azt tökéletesítette a későbbiek során. A mai munkajogi szabályok nem teszik lehetővé az inasok tartását. Olyan sok a mester költsége, adminisztrációja, hogy nem éri meg inast, tanulót tartani. (fodrász, kozmetikus szakmáknál a szülőknek sok százezer forintot kell fizetniük, hogy a mester gyakorlati helyet biztosítson a tanuló számára.) A szövés nem kecsegtet olyan jövőbeli bevétellel, hogy a szülők ezt támogatnák.

Súlyosbítja a helyzetet, hogy a helyi építményadónál a korábban tanműhelyekre biztosított helyi építményadó kedvezményt eltörölték.

Műhelyek, vállalkozások

Hevesen működik a Házipari szövetkezet 4-6 fő foglakoztatására alkalmas műhelyekkel rendelkeznek, Békés megyében két vállalkozás működik, ahol több embert foglalkoztatnak, ezen kívül néhányan rendelkeznek vállalkozói igazolvánnyal, de ők főállásuk mellett végzik tevékenységüket, adószámos magán személyként pedig azok a vászonszövők, akik egy-két darabot készítenek csak eladás céljából. A piac egyébként nagyobb arányú vászon szőttes megjelenését jelenleg nem igényli.

Problémák

— A kereskedelem nem védi meg a hazai terméket a kínai, pakisztáni és egyéb távol-keleti textil termékektől, ezen termékek áraival versenyezni lehetetlen

— A turisztikafejlesztő pályázatok nem ösztönzik a helyi kézműves termékek, mint hagyományhordozó berendezési tárgyak felhasználását

— Kevés a folyamatos értékesítést vállaló szaküzlet, galéria, az eseti eladások nem teszik lehetővé a nagyobb arányú befektetést

— Alapanyag ellátás bizonytalansága. A magyar pamut és kenderfonodák megszűntek a fonalbeszerzés csak importtal oldható meg, mivel a szakma szereplői nem nagy felhasználók, így az importőr összevárja a megrendeléseket és ez komoly időbeli csúszást jelent.

— A korábbi cérnázó és festő üzemek bezártak

— a jogszabályok nem ösztönzik a minőségi kézműves tárgyak felhasználását- a zsűrizett terméket is magas ÁFA terheli, az Áfa törvény különbséget tesz a közszolgáltató által szervezett rendezvények keretében értékesített, egyéni és közösségi alkotó által előállított tárgyak között, holott a cél , a minőséget képviselő, zsűrizett tárgyak forgalmazásának ösztönzése.

— a törvényi szabályozás leginkább az adózás területén segítene, akik ebben a szakmában nemcsak saját megélhetésükért tesznek, hanem a hagyomány ápolói, átörökítői is! Megérdemelnék, hogy a zsűri számmal rendelkező alkotásaikat, amik valóban népművészeti értékek, ÁFA-mentesen vagy nagyon alacsony adókulccsal adózzanak, ez is adhatna egy kis rangot, tekintélyt a népi mesterségek ápolásának, vonzóbbá tehetné!

— Ez azért is fontos mert a magyar identitásunk úgy őrizhető meg, hogy nem hagyjuk kihalni, elsorvadni azt, ami az örökségünk.

— A Népművészet Ifjú Mestere címmel rendelkező fiatal a cím elnyerését követő legalább két évig havi alkotói támogatást kaphatnának, amit vállalkozás beindítás, műhely felszerelés, bővítés céljára fordíthatnának.

— A szellemi szabadfoglalkozású kézművesek a minimálbér 10 %-á nak megfelelő összeggel teljesíthetnék a járulékfizetési kötelezettségüket. (Munkanélküli helyett egy keveset kereső, de iparkodó ember lehetne.)

— Fontos még, hogy minden esetben textiles zsűrizéskor a bizottságban legalább két hozzáértő textiles bíráljon, az sem árt, ha szőtt már életében. A legnagyobb hozzáértés és pártatlanság nagyon fontos, hogy a kezdő takácsok egy-egy ilyen zsűrizéskor hiteles és továbbmutató bírálatot kapjanak, hogy kedvüket ne szegjék.

— a korábbi rokkantsági nyugdíjasok megadóztatása a további tevékenység folytatását ellehetetlenítette.

— a bóvli térhódítása megszűnne, ha visszaállítanák azt a jogszabályt, hogy közterületen csak zsűrizett termék árusítható.

A szakmai színvonal tendenciái

Az elmúlt évek országos pályázatain és kiállításain a szakmai színvonal magasra lett téve, gyönyörű munkákat láthattunk, tanulhattunk belőle. A szakmai színvonallal Magyarországon nincs különösebb probléma a még dolgozó vászonszövők magas színvonalon dolgoznak. Bízunk benne, hogy a jelenlegi helyzetben a minőséget befolyásoló gondokat (változó fonalminőség) még csupán az előállító, és kevésbé a befogadó érzi.

A szakma elöregedését látva, félő minden nap kevesebben leszünk!

A szakmai képzésekbe a nagy szakmai ismeretekkel és szakmai tapasztalatokkal rendelkező alkotókat jobban be kellene vonni, ha elmulasztjuk, bizonyos szakmai ismeretek az alkotóval együtt eltűnnek.

Európa határa nyitott a távol-keleti szövött textíliák előtt, amely a már jól láthatóan a magyar szőttes-kultúra ellen hat. A vászonszövők (takácsok) meglévő magas szakmai színvonalának fenntartása mellett fontos lenne a jövő érdekében az idegennyelv-tanulás.

DEBRECZENI JÁNOS

2.4.1.16 *Viseletkészítés*

Az öltözködés révén kifejezzük a nemzeti hovatartozásunkat, amit vagy vállalunk, vagy nem. Környezetünkben egyre ritkábban találkozunk hagyományos viseletekkel, a mai fiatalság lassan a magyar tájegységek viseleteivel csak különböző rendezvényeken találkozik. A falusi turizmus egyik fő vonzerejévé vált a viselethordás, ahol még felfigyelhetünk a különböző tájegységek viseleteire. Sajnos lassan eltűnőben van, dívatja múlt lesz tájegységeink viseleteit hordani. A magyar népviseletek nincsenek úgy megbecsülve, mint pl. a szomszédaink tiroli öltözete, vagy a skót nemzeti viseletek.

A magyarországi viseletek rendkívül sokszínűek. Nincs egységes magyar népviselet, helyette tájegységenként eltérő magyar népviseletek vannak. Minden falunak, közösségnek meg volt a maga viselete. Viselete alapján ismerték fel, hogy honnan származik a viselője. A viselet a maga módján egy üzenet, ami kifejez hovatartozást, rangot, életmódot, foglalkozást, alkalmat, ünnepek tiszteletét. A helyi viseletek őrizték és erősítették az identitás tudatot a helyi kisközösségekben, és megkülönböztették viselőjét a szomszéd településektől: kendőkötés, szoknya- kötény hossza, színe stb. A helyiek büszkén vállalták az általuk létrehozott viseleteket, identitásuk részévé vált. Az egyházi eseményekre felöltötték a rangjuknak megfelelő öltözetet és mindig a koruknak megfelelően öltözködtek. Tükrözte a családi állapotukat is, minden nagy ünnepnek meg volt az öltözete. Erre a szabályszerű, helyi "törvények" által uralt ruházkodásra ennek ellenére ugyanúgy hatottak a főként városból kiinduló divathullámok, csak sokkal lassabban, a közösség által megszűrve, letisztulva és szakaszosan. Ugyanakkor ebben a kötött, a csoport által irányított divatba meg volt a lehetőség az egyéniség kifejezésére is, hiszen mindenki egyénileg hímezte, díszítette öltözékét vagy a kiegészítőket.

Bizakodásra ad okot, hogy vannak olyan emberek, akik erőt éreznek magunkban, hogy ellenálljanak a divatnak, mely gyorsan változó, felülről irányított egyenruhába bújtat, és megpróbálják környezetüket egyénivé tenni. Hogy személyiségünket újra megtaláljuk egyik fontos kiinduló forrás, ha a népművészeti hagyományokhoz fordulunk. A régi népviseletek alapján saját elképzelésünk szerint a mai kor követelményeinek, elvárásainak megfelelő viseleteket, öltözeteket lehet készíteni, azt a mai korra fogalmazva. Megtartani a szabásvonalat, megőrizni a díszítést, a motívumkincs és színvilág harmóniáját, úgy hogy közben teljesen újként hasson, és kifejezze a készítő gondolatait. A megváltozott körülmények, életmód, ízlés és alapanyagok miatt azonban nem várható el, hogy a 21. század népművészete ugyanolyan legyen, mint amilyen volt régen. A hagyományos paraszti társadalom felbomlott, az ipar és az urbanizáció átalakította a társadalmi viszonyokat. Mégis most a 21. század elején nagyon fontosnak tartom, hogy minden tájegység, minden falu a saját viseletét megőrizze és azt büszkén viselni tudja, hiszen identitásunk és történelmünk része. A hagyományőrző együttesek feladata pedig, hogy hiteles viseletekben jelenjenek meg a különböző rendezvényeken, fesztiválokon, ezzel is prezentálják a vidék, a falvak, saját településük színes és változatos viseletét,

hiszen ez is megkülönbözteti őket másoktól. Sokszínű viseleteink megőrzése és új életre keltése tehet bennünket egyénivé, egyedi öltözetünk révén őrizzük meg öltözködési stílusunkat.

Csináljunk újra divatot egy – egy motívumból, régi formából, hiszen a divat lehet magyar gyökereken, tiszta forráson, népművészet hagyományain alapuló. Amit az elődeink megálmodtak azt kell nekünk életben tartani, mert csak az lehet a miénk.

Az utánpótlásról

A viseletkészítő szakma, ahogyan öregszik, úgy fiatalodik is! Megváltozott a világ a mai fiatalnak nem ugyanaz az üzenete a régi viseletnek. Másképpen gondolkodik, a 21. századnak alkot. Ez jó, biztató, van, lesz utánpótlás! Aggodalomra azért sincs ok, mert egyre több fiatal nyúl vissza a viseletek formáihoz, motívumaihoz, hiszen ismét kezd divatba jönni, hogy viseletben, hímzett ruhákban járjunk. Ez köszönhető a „Gombold Újra!" pályázatnak is, és néhány olyan véletlenszerű, ad hoc jelenségnek is, mint Nicole Kidman filmszínész magyar mintával díszített ruhában való megjelenése. Az ilyen és ehhez hasonló minták kialakíthatnak trendet, ha meg tudjuk tölteni tartalommal. Egyre több fiatal a régi viseleti kultúránkat tanulmányozva készít hagyományos és divatos öltözeteket. Olyan modern és hímzett ruhákat, melyek a 21. századnak szólnak. Friss ötletek révén újabb és újabb variánsai születnek a ma hordható viseletnek. Fontos szempont a hordhatóság és az, hogy arra a tájegységre rá lehessen ismerni, amihez nyúlt. A figyelem ismét az öltözködés felé irányul „Újra gombolva" újra gondolva, sok fiatal bátran, merészen nyúl az ősi motívumokhoz és formákhoz.

A szakma idősebb művelői elsősorban nem piacra termelnek, hanem maguknak akarnak készíteni különböző öltözeteket az alapján, amit a nyári táborok alkalmával elsajátítanak. Az idősebb korosztály elsősorban nem a trendeket követi, hanem a hagyományos szabások, varrásminták alapján készíti ruháit. A nyári táborok legfőbb részvevői is szintén ők, ahol a fiatal utánpótlás nem vagy alig képviselteti magát. Viseletkészítő nyári táborok működnek Tokajban, Magyarlukafán, Debrecenben és Békéscsabán.

A szakma utánpótlását csak úgy lehet biztosítani, ha a mesterséget iskolai órák keretében is tanítjuk. Bevisszük az iskolába és fakultatívan heti, vagy napi szinten foglalkozunk az anyaggal. Ez azért is fontos lenne, mert míg régen szinte minden nő a házkörüli textileket maga meg tudta varrni, addig sajnos ma akad, aki egy gombot sem tud felvarrni. A népművészeti alapismeretek mellett gyakorlati foglalkozás keretében az alapvető gyakorlati ismereteket is elsajátíthatnák már az általános iskolában, az utánpótlásra való nevelés már itt elkezdődhetne.

A mesterség oktatásáról

Az országban jelen pillanatban csak nyári tábor formájában tanulhatnak a fiatalok viseletvarrást. Ez nagyon kevés alkalom, hiszen legalább heti (napi) szinten kellene oktatni, tanítani a fiatalokat. A viseletvarrás egy komplex tevékenység, amit nem lehet tömbösítve, egy hét alatt megtanulni: szín- és formavilág, jó alapanyag használat, szabás-varrás, díszítmény, hímzés,

csipke, gyöngy stb. helyes alkalmazása. Ez heti (napi) szintű gyakorlást, oktatást, fejlesztést igényel. Bár a viseletkészítés, mint tudás, a kulturális örökség része, sajnos a viseletkészítés – mint szakma – nincs a képzési rendszerben.

A mesterség oktatása mellett szükség lenne etnográfusok szakmai előadásaira is, ahol a gyakorlati képzést kiegészítve elméleti oktatás folyna. Az alapos elméleti anyag megszerzése nélkül nem lehetséges a hagyományhű ruhák elkészítése, sem pedig népművészetünk továbbgondolása. Sőt, épp ellenkezőleg. Pont az ilyen ismeret nélküli „továbbgondolások" okozzák azt a sok „szörnyszülött", ál-népművészeti terméket, amely a népi mesterségek értékeit aláássa és összemossa a giccs és a népművészet fogalmát, határait.

A viseletvarróknak először is tisztában kell lenniük az adott tájegységek viseleti darabjaival, hol és hogyan viseleték a viseleteteket, mik a jellemzői, milyen anyagokat szabad használni, milyen színeket, milyen a díszítménye az adott viseletnek, és még sorolhatnánk.

Fontos lenne ezen felül tanulmányutak szervezése, hiszen az egyén számára sokkal gazdaságosabbak az ilyen csoportos utak, és megfelelő vezető segítségével a legjobb mesterekhez juthatnának el.

Innen már csak egy újabb lépcsőfok lenne a tájegységekre szakosodott kurzusok, ahol a készítők specializálódhatnak, kiválaszthatják, melyik tájegység viseleteivel szeretnének behatóbban megismerkedni.

Egerben kétévente kerül megrendezésre a „Viseletek régen és ma" országos népviseleti konferencia, mely hiánypótló a szakmában, hiszen a viseletkultúra megmentését szorgalmazza. Tanácskozási és találkozási lehetőséget biztosít az alkotók és a szakemberek számára. Sajnos ez csak túlélésre elegendő!

Alkotók és egyesületek

Jelen pillanatban közel 100 viseletvarrással foglalkozó tag van nyilvántartva, akik a népművészeti egyesületek tagjai. Az ő munkájukat ismerjük, róluk tudunk. Sokkal többen vannak azok, akik nem tartoznak egyesületekbe, szakmai szervezetekhez. Ez azért baj, mert ezek az alkotók gyakran nem felelnek meg az egyesületi elvárásnak, azonban áruikat ugyanúgy piacra viszik, ami rengeteget árt a viseletkészítő szakmának. Rendszerint ezen „alkotók" készítik a silány alapanyagból készített, stilizált „souvenir-ruhákat", amik sajnos gyakran egy polcon jelennek meg az igényes munkákkal. Különösen kártékony hatása ezeknek a termékeknek az alacsony ár, amellyel nem tud konkurálni a minőségi, egyedi és egyénre szabott ruházat. Lassan kirajzolódik az a kép, melyik társadalmi réteg tart igényt a magas kvalitású ruházatra, azonban az - elsősorban ismeret hiányában tudatlan – külföldi, és a kispénzű hazai réteg még mindig a kalocsai és matyó mintázatokból merítkező termékeket teszi kosarába vagy a „mű" magyaros viseleteket.

Árutermelés és minőség

A szakterületen, ha folyik, akkor elsősorban kisipari termelés folyik. Nagyrészt megrendelésre vagy nagyobb országos esetleg megyei vásárra készítenek az alkotók. Sajnos a hazai ajándék és souvenir boltokat, amelyek talán állandó felvevői lehetnének a kézműves termékeknek, még mindig nem sikerült a minőségi termékek árusítására rávenni. Ennek több oka is van. Az egyik a bizományos rendszer, amely egyáltalán nem kedvez a rendszerint egyedül, kevés terméket előállító készítőknek, és természetesen az alacsony átvételi ár. A készítők egy része inkább önálló megrendelők és visszajáró vendégek megrendeléseiből tarja fenn magát, mert a bizományos rendszer annyi többletmunkát és plusz anyagi ráfordítást igényelne, amely túlnő az alkotók által elviselhető terheken. Elsősorban Budapesten vannak előremutató próbálkozások, amelyek a minőségi, hand-made termékeket kínálják vásárlóiknak, azonban sajnos ezek a tendenciák vidéken még nem indultak el.

Mesterségbemutatók, rendezvények

A legtöbb alkotó a Mesterségek Ünnepén mutatkozik be, hiszen legtöbbjük valamelyik tagszervezethez tartozik. Azonban a viseletkészítő mesterek, ruhavarrók csak kevés rendezvényen jelennek meg, hiszen a legtöbb rendezvény alkalmatlan a viseletek, öltözetek prezentálásához. Tovább menve a viseletkészítés, mint mesterség, sem igazán alkalmas mesterségbemutatózásra, mert nem olyan látványos, mint például a csipkeverés, a korongozás, a nemezelés, vagy a papírmerítés. A viseletvarró be tudja mutatni a hímzést, a subrikakészítést, a gyöngyözést, vagy éppen a varrást, azonban ezek sem nem túl interaktívak, sem nem látványosak.

Mesterek és tanítványok

Viseletvarrás területén is jó lenne, ha ismét a fiatalok elszegődnének inasnak egy- egy mesterhez, hiszen csak a jó mestertől lehet tanulni, megtanulni, ellesni a szakmát. A szakma elsajátításához nem elég heti 1 – 2 óra, hiszen elfelejti, kiesik a ritmusból és ezért, mindig újból, előröl kell elkezdeni a tanulást. Fontos lenne, hogy folyamatában, napi szinten jelen legyen az inas a műhelyben, hogy ne csak tanulja, lássa, hanem legyen ideje gyakorlatban is felügyelet mellett megvalósítani a tanultakat.

Mester-tanítvány viszony lehetséges, de csak addig működik jól, amíg a tanítvány túl nem nő a mesteren. A „jó” tanítvány nem ugyanazt kell, hogy csinálja, amit a mesterétől megtanult, mert akkor csak másolati példányok születnek. A tanítványnak el kell sajátítani a mesterétől a mesterséghez szükséges alapokat - szabás-varrástudományát – de csak akkor válik jó mesterré, ha a tanultakhoz hozzá tud adni valami pluszt, amitől az alkotása egyénivé és egyedivé válik. Minden tanítványnak, alkotónak meg kell találnia a saját stílusát, ami csak rá jellemző, melyről felismerhető a készítője.

Sokan a családban tanultakat, látottakat viszik tovább, amit a nagyszüleiktől ellestek, eltanultak, később aztán azt hasznosítja.

Műhelyek és vállalkozások

A viseletvarrás szakterületén vállalkozásról nem igazán beszélhetünk. Családi vállalkozásban végezhetik a munkát, de ez már nem számottevő, hiszen a mesterség már nem tud egy-egy családot ellátni.

Bár vannak vállalkozó szellemű alkotók, akik egy-két embert foglalkoztatnak, de ezek száma is egyre fogy, és jellemzően csak alkalmanként működnek. A műhelyekre is ez jellemző. Alig akad varróműhely, hiszen nem szériában készülnek a munkák. Ahhoz, hogy ismét műhelyekbe tömörülve, alkotókat foglalkoztatni érdemes legyen, ahhoz piacot kellene teremteni, bolthálózatokat kellene kiépíteni. A kézműves most sajnos nemcsak alkotó, hanem kereskedő is, hiszen saját magának kell értékesíteni a portékákat.

Problémák

A viseletek vagy egyáltalán a modern ruhák elkészítésénél egyik legfőbb probléma a megfelelő anyagok beszerzése. A természetes alapanyagok használata eddig követelmény volt. A viselet együttesek természetes alapanyagból készültek, készülnek, ezáltal kellemes és jó a viselése télen is és nyáron is. Többféle szempontból jó: nem irritálja a bőrt, nyáron a 100 % pamut inkább hűt, mint fűt, nem izzaszt meg, mint a műszálas anyag. Sajnos azonban nagyon nehéz a jó minőségű anyagok beszerzése, hiszen megszűntek a textilgyárak. Sok anyagot külföldről kell beszerezni, ami további pluszköltségekkel jár, ezáltal magasabb árat von maga után. Sajnos égető probléma a jó minőségű alapanyag beszerzése.

Az értékesítés – mint már korábban kitértem rá – szintén nem kedvez az alkotónak, aki termékeit egyénileg vagy közvetítő segítségével tudja eljuttatni a lehetséges vevőkhöz. Az egyéni értékesítés vagy saját műhelyből vagy vásárokon lehetséges. A vásárazás még mindig a legjobb módja az értékesítésnek, hiszen közvetlenül az alkotóhoz jut a befolyt pénz, azonban ennek is vannak hátulütői. A vásárazás sajnos nagyon megviseli az viseleteket, amik ezáltal egy idő után eladhatatlanná válnak. A vásárok által elkért sokszor irreálisan magas helypénzt alig vagy nem lehet „kiárulni”, így ezek legtöbbször veszteségesek, csupán a prezentáció miatt szükséges a részvétel rajtuk. Sajnos a vásári árusítás alkalmával legtöbbször nem tesznek elhelyezésbeli különbséget a cukorka árus és a népművész zsűrizett terméke között. Nem utolsó sorban megemlítendő, hogy a vásárokon nem lehet kellően igényes módon bemutatni a viseleti ruhadarabokat (próbafülke, babákon való prezentálás, koszosodás stb.) A másik értékesítési lehetőség a üzletek felé történő bizományos módszer, amit már fentebb kifejtettem.

Megfontolandó lenne egy megkülönböztető jelzés, védjegy a népművészeti termékeknél, mint például a „Kiváló Magyar Termék” akció volt az élelmiszereknél. Ez talán a laikus vásárlóknak is segítséget nyújtana az eligazodásban. A viseletkészítés hungarikumnak számít, ami különleges, egyedi, jellegzetes, csak ránk, magyarokra jellemző és felismerhető a világ számára is!

A viseletkészítés, mint mesterség, szakma is hozzájárul az országimázs építéséhez. Jó lenne, ha nagyobb megbecsülést kapna és büszkék lennénk viseleteinkre, hiszen ez megkülönböztet más nemzettől. Egyedülálló a világon a magyar népművészet, a magyar népviselet.

A szakmai színvonal tendenciái

A 21. században nagyon nehéz megítélni, hogy mi a helyes út. A régi hagyományos formákból alkotunk mai világunk számára ma hordható, viselhető ruhákat. A modern ruhákat viszont sokszor az a vád éri, hogy nem az eredetihez hű viselet. Ahhoz, hogy a fiatalok számára elfogadható legyen a tradíció, ahhoz fontos az új, modern formák megfogalmazása, alkalmazása. Így lehet megismertetni és megszerettetni a saját népművészetünket, felkelteni az érdeklődést öltözködési kultúránkra. Ahogy a világ is változott úgy népművészetünk, és a viselet sem lehet már ugyanaz, mint régen volt (kivéve a hagyományőrző együttesek, néptáncosok). Viszont ahhoz, hogy megmentsünk valamit a mának, a gyökereinkkel is tisztában kell lenni. Világzenét is csak az tud jól játszani, aki az autentikus népzene alapjait megszerezte!

Bár a kézművesek fejében és kezében ott a szakmai tudás, nem mindig kreatívan, az újra nem nyitottan nyúlnak népművészetünkhöz. Pedig a népművészetet közelíteni kellene az iparművészet felé. Közös gondolkodásra van szükség, hiszen a továbbélés lehetőségének titka az együtt gondolkodás, más szemléletek, más látásmódok ütköztetése és nyitottság a világra.

A ruháknak ma is méltóképpen kell tükröznie a hagyomány szépségét, de képviselnie kell a modern kor eleganciáját is. Hogy a nemzetközi divatvilágban is felfigyeljenek ránk, fontos a természetes alapanyagon kívül a minőség, stílus, a ruha formája, jó megjelenése és az egyediség. A fiatalok figyelmét, érdeklődését az igényes öltözködés felé kell irányítani, hiszen az öltözködésnek ma is van üzenete, küldetése.

A kulturális identitás a kézművesség továbbvitele, újra gondolása a divatvilágába a fiatalokra vár.

Megváltozott a világ és megváltoztak az igények, a mai kor igényének megfelelően a régi stílusokat új életre kell kelteni. Nagy segítség ebben, hogy a magyar kormány felismerte ennek hiányosságát és 2010-ben meghirdette a „Gombold Újra! Divat a Magyar!” pályázatot, ezzel is a tradíció és kézművesség fontosságára irányítva a fiatalok figyelmét, érdeklődését. Reméljük, hogy újra lesz magyar divat!

FEHÉR JÁNOSNÉ

2.4.1.17 *Cigány hagyományos mesterségek*

Jelen írásban a hagyományos cigány mesterségeket kívántam röviden áttekinteni, ezzel útmutatást adni elsősorban azoknak, akik csak most kezdenek foglalkozni a témával. Sajnos nem számolhatok be a témát érintő friss kutatási eredményekről, a cigányok által gyakorolt kézműves mesterségek szükséges megújítását tervezett stratégiákról, mivel nem készültek ilyenek. Hiányzik ez is, mint sok minden más, amit a tudomány megkövetelne a cigány néprajz és antropológia területén. Vidékfejlesztési szempontból időszerű volna tervszerűen tenni és megbecsült munkához juttatni a mesterségüket gyakorló, azt továbbfejleszteni képes cigány kézműveseket. Ma éppen ezek az emberek figyelmeztetnek minket arra, hogy egyes mesterségek elhalnak, éppen ezért fontos feladatunk ezen a területen a feltárás, rendszerezés és a képzés. Jó alkalom a tervezésre, az átfogó kutatásra és a stratégiai tervek megvalósítására vagy éppen folytatására a kötet megjelenése. A hagyományos cigány mesterségek továbbadására nem születtek kormányzati kezdeményezések, az utánpótlásról egyéni kezdeményezések szintjén – főként a fafaragást, a kosárfonást érintve – beszélhetünk. Az alkotók egyénileg próbálnak boldogulni, lehetőség szerint beépülnek a helyi kézműves műhely munkájába vagy a megyei Népművészeti Egyesületekbe. A Roma Közösségi Házak, tanodák és civil szervezetek által szervezett kiállításokon, fesztiválokon, tanfolyamokon és nyári táborok alkalmával kapnak lehetőséget a bemutatkozásra a mesterségüket gyakorló roma kézművesek. A teljesség igénye nélkül szeretnék megemlíteni néhány intézményt, ahol megtalálhatók a hagyományos roma mesterségek tárgyai és munkaeszközei: Magyar Művelődési Intézet Roma gyűjteménye, Néprajzi Múzeum, Országos Roma Önkormányzat Múzeumi részlege, Fővárosi Roma Oktatási és Kulturális Központ, Rácz Aladár Közösségi Ház Pécs, Erkel Ferenc Múzeum Gyula, Hodászi Roma Tájház.

A történészek II. András (1205-1235) uralkodása idejére teszik a cigányok magyarországi megjelenését. Tény, hogy nem egyszerre érkeztek a cigányok az országba. Az első nagyobb csoport a 14. század elején érkezett, majd a 18.-19. században jöttek Magyarországra az un. oláh cigányok majd a beások. A kézművességhez és a szolgáltatóiparhoz köthető Indiából hozott megélhetési módjukat csak úgy tudták megőrizni, hogy alkalmazkodniuk kellett azokhoz a népekhez, akik igényt tartottak a szolgáltatásaikra. Viszonylag hamar rá kellett eszmélniük, hogy bevándorló népként a cigányoknak pontosan kijelölt helyük van a gazdasági rendszerben, a társadalmi munkamegosztásban. Sajátos ipart hoztak magukkal, ami elsősorban a falusi háztartások szükségleteit elégítették ki. Voltak közöttük kovácsok, tűzmesterek, golyóöntők, szegkovácsok, kardkovácsok, puskakészítők, fegyvercsiszárok. A romani (cigány) nyelvet beszélő csoport több fajtára, azon belül nemzetségi tagolódása nyelvjárási és foglalkozásbeli jellemzőkre vezethető vissza, így például a lovári: lókereskedők, lókupecek, colári: szőnyegkereskedők, kelderári: kézművesek, üstfoltozók, cerhári: sátorosok, csengő és harangöntők, másári: halászok, bugári: dögösök, csurári: késesek, drizári: rongygyűjtéssel foglalkozók, gurvári: fémművesek, ökörtartással foglakozók.

A középkori és újkori források alapján legtöbbet a fémműves cigányok mesterségéről olvashatunk. A 16. században a török hódítók által megszállt magyarországi területen (Nagyalföld, Dunántúl nagy része, Duna-Tisza-köze) élő cigányok nagy részét a hadsereg foglalkoztatta. Az állandó hadi készülődés munkát adott számukra. Ezért Zsigmond és Mátyás király uralkodása alatt egészen a 18. századig egyes cigány csoportok privilégiumokat kaptak. A hódoltsági területen kívül eső cigány kovácsok közül voltak, akik uradalmi szolgálatban álltak, mint kovácsok, fegyverkovácsok. Szolgáltatásaik miatt több földesúr igyekezett letelepíteni a kézműves szolgáltatásokat nyújtó csoportokat. Sok család a biztosabb megélhetés reményében ekkor adta fel vándorló életmódját. Az uradalmak biztosították számukra a vasat, meghatározták, hogy mit és milyen mennyiségben készítsenek, és szabott áron vették át tőlük a termékeket. A várakban is teljesítettek szolgálatot kovácsként, javítási munkák végzőiként. A feljegyzések alapján 1557-ben Perényi nádor a nagyidai vár védelmét egy ezerfős cigány csoportra bízta. A várak mellett a falvak jelentős részében cigány volt település kovácsa. A szabad királyi városokban, ha veszélyeztették a céhes kovácsok munkáját, akkor a városi rendeletek korlátozták tevékenységüket. A céhes kovácsoknak nemcsak a kontárokkal, hanem a háziipar-szerűen dolgozó cigánykovácsokkal is sok vitájuk támadt a századok során. Egy ilyen vita derített fényt arra, hogy milyen vastárgyakat készíthettek, ami nem sértette a magyar kovácsok érdekeit. Szeged város tanácsa 1723. március 1-én kelt tanácsülési határozatában mondta ki, hogy a városban megtelepült cigányok mit dolgozhatnak. Eszerint csizmákat patkolhattak, szántó vasakat élesíthettek, vasvilla ágat forraszthattak, vasvillát csinálhattak, szántóvas orrára két máriásig vasat verhettek. Nádvágó kaszát csinálhattak, sarlókat fogazhattak; iszkábákat verhettek, szőlőmetszőkést csinálhattak. Külön korlátozták azt, hogy a város adott részein hány kovács dolgozhat. A vándorló fémműves cigányok többségének nem volt műhelye. Földbevájt kohót, kecskebőrből készült fújtatót használtak. A letelepedés után műhelyt építettek, több helyen ez a műhely az istállóban volt. A műhely felszerelése olyan volt, mint a magyaroké: fújtató, kohó üllő, fogók, vágók, vésők és a különböző típusú kalapácsok.

Wlislocki Henrik írásaiból ismerhetjük leginkább az erdélyi aranymosó és a sátoros taxás cigányok életét, akiknek nagy része rézműves, üstműves, rostás, lakatos és késes volt. Velük kapcsolatban engedékenyebb törvényeket hozott az akkori közigazgatás. A 18. századi összeírások tanúsága szerint a cigány férfiak csaknem háromnegyede kézműves mesterséget folytatott, nagy részük valószínűleg fémműves volt. A több évszázada letelepedett cigány kovácsok és szegkovácsok jelentős része erre az időszakra már asszimilálódott. A szegkovácsok hidegen és melegen is dolgoztak. Munkáik akkor voltak kelendőek, amikor még a hajókat fából készítették. A hajók deszkáit iszkábákkal fogatták össze. Ezeket a cigányokat iszkábás cigányoknak is nevezték. Erdős Kamil feljegyzéseiből megtudhatjuk, hogy időnként cigány kovácsok látogatták meg a magyar kovácsok műhelyét, hogy ott bérleti díj ellenében dolgozhassanak. A bérleti díj mellé cigányfűrót is készítettek a gazdának. A cigányfűró sokkal jobb volt, mint a gyári munka, »mert a cigányfűró tolla felül volt a legszélesebb és a hegy felé fokozatosan keskenyedett, míg a gyári fűró középen öblösödött ki, s ezért fűrás közben imbolygott.« A műhely bérleti díjáért a magyar kovács megengedte, hogy a fejlettebb eszközöket (fújtató) igénybevevő munkához bérbe vegyék a műhelyt. A cigány kovácsok legkeresettebb munkája a cigányfűró, amely a legkeményebb anyagokhoz is használható volt.

A törökök kiűzése után az addig hasznosnak tartott tevékenység lassan feleslegessé vált és már csak a legalantasabb munkákat bízták a cigányokra. Elkezdődött elszigetelődésük és többnyire kóbor, lusta népként írtak a cigányokról.

A felvilágosodás időszakától számos rendelet született az erőszakos asszimilációjegyében. Mária Terézia és II. József legfőbb törekvése a vándorlás felszámolása a letelepítés, és a cigányok jobbágyságba történő beolvasztása volt. Többek között betiltották a lókereskedést, a kovácsmesterség korlátozását a járások szolgabíráira bízták. A zenélést a zeneszerszámok elkobzásával tiltották meg. A szolgabírák a zenélést csak azoknak engedélyezhették, akik jobbágyok vagy mesteremberek és szükséges nem vándorló kovácsmesterséget folytattak, útlevelet is csak ilyeneknek adhattak. A rendszabályozás érdekében 1773-ban, 1179-ben és 1783-ban felmérték a cigányok – pontosabban a hatalomtól kapott újabb nevükön új magyarok, új parasztok – számát. A népszámlálás nem volt pontos mivel több vármegye ellenállt a népszámlálás végrehajtásának. Ezek az erőszakos és tiltó rendelkezések főleg a 18-19. században érkező un. oláhcigány csoportokat – vándoriparosokat és kereskedők – érintette. Ezek a csoportok nyelvükben, szokásaikban megőrizték hagyományaikat, amelyek erős eltérést mutattak a hazánkban több évszázada megtelepült nyelvében és szokásaiban asszimilálódásra kényszerített cigányság nyelvjárásától és szokásaitól.

A 19. században a kor legrészletesebb, az egész ország területére kiterjedő cigányösszeírása (1893. január 31.) szerint a cigányok 91,48 százaléka falun élt, az állandóan letelepedettek aránya pedig 88,55 százalék volt. Az 1893. évi felmérés részletesen foglalkozik a cigányok foglalkoztatási helyzetével. A felnőtt cigány lakosság 65,58 százaléka végzett ebben az időben ipari munkát, ebből 15,3 százalék a fémmunkával foglalkozók aránya. A fémművesek közül a legtöbben kovácsok. Az ország kovácsainak 22,5 százaléka ebben a korban cigány volt. A kovácsok mellett a cigány fémművesek másik két népesebb csoportja az üstkészítők és a szegkovácsok. Csak kétharmad részük telepedett le véglegesen, a többiek részben vagy teljesen vándorló életmódot folytattak. Szegkovácsok nagyobb csoportokban az ország északi megyéiben éltek, rájuk a letelepedett életmód volt jellemző. Ma leginkább Nógrád és Pest megyében élnek. Baris János szegkovács mester szívesen emlékszik vissza arra az időszakra, amikor gödröt kellett ásni maguknak, amelyből a gödör szélére tett üllőt kényelmesen elérték, és abban állva dolgoztak naphosszat. A munkában az asszonyok és a nagyobb gyerekek is részt vettek. Hátukon cipelték a nyersanyagot és a készárut. A Baris család volt a legelső roma család Piliscsabán. A családi hagyomány szerint Baris János nagyapja az 1850-60-as években patkolókovács volt itt, és Erzsébet királynőnek is patkolt, amikor erre járt a hintóján. Baris Jánosék 13-an voltak testvérek. 1948/49-ben a Szegkovács Szövetkezetet az egyik testvér, Baris Béla alapította és ő is lett a vezetője egészen az 1970-es évek végéig, amikor nyugdíjba ment. Utána Oláh József lett a vezető. A cigány fémművesek többi csoportja: a csengőkészítők, kolompárok, bádogosok, rézművesek, késesek, köszörűsök, ha rendelkeztek is lakhellyel, munkavégzésük mozgó életformát követelt. A cigány fémművesek javító, szolgáltató tevékenységére még az 1860-as években is szükség volt a falvakban. A két világháború között nagyüzemek és vaskereskedők megrendeléseinek tettek eleget. Jellemző termékeik: stukatúrszeg, rabitzszeg, kampósszeg, sínszög, tokszög, ács- és állványkapocs, cigányszög, fedélpépszög, fillérszög, szárnyasszeg, sarokszeg, jancsiszög, iszkábaszög, csatornabilincs,

gázcsőtartó, söllnikampó. Jelentős szerepük volt a vasútépítési munkálatoknál, talán ez is hozzájárult mesterségük fennmaradásához a 20. században. A cigány fémművesek egy része az első világháború után drótozó, foltozó munkákat vállalva járta a falvakat. Az ipar fejlődése, a nagyüzemi termelés fellendülése egyre szűkebbre szorította a cigány iparosok lehetőségeit. A gépi nagyipar kialakulásával a cigány kovácsok termékeit egyre inkább az olcsó tömegcikkek helyettesítik, bár teljesen a második világháború idejéig sem tudták kiszorítani azokat. A második világháború után ugyanúgy dolgoztak a szegkovácsok, mint azelőtt. Kellett a bányának sínszeg, építkezésekhez az ácskapocs, állványkapocs, rabicszeg. Több szövetkezet alakult, a leghíresebb a nógrádmegyeri és a piliscsabai volt. A szegkovácstermékek iránti kereslet csökkenése miatt napjainkra a szövetkezetek megszűntek, tagjaik egy része vállalkozóként készíti továbbra is a hagyományos szegkovácstermékeket, de egyre többen áttérnek az egyéb kovácsoltvas termékek (dísztárgyak, kerítés, erkélyrács stb.) készítésére.

A rézműves cigányok üstöket készítettek és javítottak, kolompokat, csengőket, harangokat öntöttek, juhászkampókat, fokosokat, gyűrűket, pipaszurkálót és egyéb kisebb réztárgyat készítettek.

A német nyelvterületről érkező szintó cigányok foglalkozása a mutatványos mesterség és a hárfazene mellett máig is a késélezés, köszörülés. A köszörűsök, csakúgy, mint a drótosok, üstfoltozók, faluról falura járva, vásárokon, piacokon végezték munkájukat. Kést, bárdot, ollót éleztek, még esernyőt is javítottak. A velük nyelvi rokonságot mutató Somogy megyei vendek „slájferitika roma" szintén köszörüléssel foglalkoztak.

A történészek kutatásai azt igazolják, hogy már a 18. századi dokumentumokban találhatunk néhány adatot arról, hogy az ország északi és déli területein famunkával foglalkoztak a beások. A beások az archaikus román nyelvet beszélik, és akik között három jelentős nyelvi és néprajzi csoportot különböztetünk meg. Az 1893. évi összeírás idején Baranya és Somogy megyében a beás férfiak 20-25 százaléka foglalkozott famunkával: teknőkészítők, fakanálkészítők, orsókészítők, favágók voltak. A beások termékei: sózó-, mosogató-, dagasztó- és mosóteknők, szakajtók, fa evő-, keverő-, tejfelszedő és zsírkavaró kanalak, fatányérok, disznóvályúk, szerszámnyelek, hókotró lapátok és egyéb, a háztartáshoz szükséges faeszközök. „A régi teknővájó cigányok mindig valahol egy grófnál, egy uraságnál szegődtek el, az kijelölte nekik, hol rakhatnak gunyhót. Hogy odafogadta őket, ez azt is jelentette, hogy mindennemű zaklatástól védve voltak. Tehát a gróf védnökséget is vállalt, vagyis azt, hogy minden felelősség az övé volt." –emlékszik vissza Orsós Jakab ismert fafaragó, író. Az uradalmi erdőkben való megtelepedést és a famegmunkálási lehetőséget erdei robotmunka ellenében engedélyezték a dél-dunántúli teknővájó cigányság csoportjai számára. Ahogy csökkent a hagyományos munka iránti igény, úgy került előtérbe a robot: a fakitermelés, favágás és egyéb erdei munkák. Pest megyében (Máriabesnyőn, Gödöllőn, Pécelen) élő beások élete hasonló volt a dunántúli teknővájókéhoz. Ahol munkájukra megrendelő akadt, megvették a fát, ott maradtak, míg a teknőket kivájták, aztán odébb vándoroltak. Nyáron faágakból épített viskókban, télen földbe vájt kunyhókban éltek.

Munkájukhoz egyszerű szerszámokat használtak: fűrészt, fejszét, kapocskát, bárdot, stb. Békefi Margit 1963-as tanulmánya a magyarországi teknővájó cigányokról elsősorban a beás népcsoport munkájáról és megélhetési lehetőségeiről számol be. A tanulmány kitér arra, hogy

a beásoknak nevezett teknővájók kifejezetten hangsúlyozták, hogy magukat nem tekintik cigánynak, hanem teknős oláj, vagy a bajas, beás elnevezést használják. Fehér vászonruhájuk is megkülönböztette őket - pontosabban, lehetőséget nyújtott a megkülönböztetésre: „Mink nem jártunk olyan tarkába, mint a cigányok. Nézem őket, hát, azok az asszonyok, meg a férfiak is, csupa tarkaság, piros, sárga, ződ virágos szoknyák, meg azok a kabátok a férfiaknak. Ilyen kalap, olyan kendő, csupa cifraság, á, nem szép az. Mink, a régiek, jártunk tiszta fehérbe (...) csak úgy világított a sok fehérség, ha felöltöztünk." Békefi Margit által kutatott beás közösség egyik csoportja a Dél-Dunántúlon, a másik Szatmár megye, Nyírábrány környékén élt. Gyakran előfordult, hogy az eladott termékért cserébe nem pénzzel, hanem főként a falusi parasztok körében különböző terményekkel fizettek. Ha kanálról volt szó: egy darab szalonnát, tojást, ha több volt, akkor csirkét kaptak. Az ár vidékenként, illetve idényenként változott: „ha disznóvágás van valahol, akkor adnak húst, kolbászt, akkor többet adtak".

Idővel az olcsóbb műanyag és fémből készített háztartási eszközök, termékek elterjedése miatt csökkent a kereslet a fából készített tárgyak iránt. A második világháború után a jellemzően famegmunkálásból magát fenntartani képes közösség nagy része felhagyott a hagyományos mesterséggel és az iparban, bányákban, a fakitermelés területén vagy a mezőgazdaságban helyezkedtek el. Az 1990-es évektől ismét megnőtt a kereslet a fából készített teknők, fakanalak, tésztaszűrők, tálak és kerti bútorok iránt. Vásárokon, kiállításokon gyakran találkozunk olyan termékekkel, alkotásokkal, amelyeket a Népi Iparművészeti Tanács és az Iparművészeti Lektorátus zsűrizett. Büszkék lehetünk azokra a mesterekre, akik vállalva származásukat munkájuk és tehetségük révén elnyerték a népi iparművészeti címet vagy a népművészet mestere rangot. Figyelemre méltó Tisza Sándor fafaragó és játékkészítő népi iparművész kezdeményezése. A mester saját ingatlanában ad nyaranta lehetőséget arra, hogy alkotótáborokban sajátítsák el a diákok a fafaragás munkafolyamatát. Vásárokon és kiállításokon ismert alkotó Farkas Béla miskolci fafaragó, népi iparművész. A Népművészeti Egyesületek Szövetsége Hagyományőrző Díjban részesítette 2009-ben. Horváth Vince, Orsós Jakab, László Pál, Kosztics László munkái művészi értéket képviselnek.

A cigányzenészekről szóló legkorábbi írásos emlék egy számadáskönyvi bejegyzésből származik 1498-ból, Beatrix királyné birtokában lévő Csepel szigetéről. A 18. századi összeírások és a névanyag alapján feltételezhetjük, hogy elég jelentős volt a katonák, katonazenészek száma is a korabeli cigányság körében. A 18. század végére megsokasodik a cigányzenekarok száma a városokban, ennek okán őket a magyar hangszeres szórakoztató zenei hagyomány kiváló ismerőinek és reprezentatív képviselőinek tekintették. Az 1893-as összeírás alkalmával 17 ezer zenész cigány regisztráltak. A cigány zenészek pártfogójaként ismert Habsburg-házi uralkodó József főherceg gyakran levelezett cigány prímásokkal. A cigány zenészekről számos könyv, tanulmány és cikk olvasható magyar nyelven. Külön említést érdemelnek a hangszerkészítéssel foglalkozó mesterek. A zenészekhez képest nagyon keveset tudunk róluk és szakmájukról. Rácz Pál munkásságát nemzetközi szinten elismerik a hangszerkészítéssel foglalkozó kollégái és a zenészek egyaránt. „A hangszerkészítéssel foglalkozó egykori mesterek a háború után, aztán az 1956-os forradalomkor kivándoroltak Nyugatra, és ott öregbítették a magyar hegedűkészítők hírnevét, átörökítették tanítványaiknak a magyar mesterek nagy tradícióinak 200 év alatt felhalmozott tudását" – jegyezte meg Rácz Pál egyik

vele készített riportban. Az aranykoszorús hegedűkészítő mester elmondta, hogy mára mindössze talán 10-15 világszínvonalú hegedűkészítő él hazánkban, egyre rosszabb, kilátástalanabb helyzetben.

Az elmúlt két évben a média hatására ismerhette meg a közélet Szórádi Ferenc nagyvázsonyi hangszerkészítőt, aki autodidakta módon sajátította el a szakmát. A szakma mesterfogásait bátyjától tanulta. Munkái között főként híres olasz hangszerkészítők (Paolo Castello, Antonio Pandolfi, G. B. Morassi) hegedűit, brácsáit, bőgőit és csellóit utánozza. A kisebbségi kultúra megőrzéséért végzett munkásságát a megyei közgyűlés 2010-ben oklevéllel ismerte el.

A cigány lókereskedők Mária Terézia és II. József rendelkezéseinek következményeként nem gyakorolhatták mesterségüket. Ezt az időszakot leszámítva a cigány lókereskedők és cincárok az első világháború idejéig jelentős befolyással rendelkeztek, elismert szakértőként az állami lófelvásárlási bizottságok munkájában is részt vettek. A lókereskedés az első világháború után hanyatlani kezdett, ekkorra tehető néhány közösségben a régiségkereskedésre és az autókereskedelemre való áttérés. A 20. század második felétől a vidéken élő cigány nyelvű közösség körében újra megnövekedett azoknak a száma, akik ló és szarvasmarhatartással és kereskedelemmel foglalkoztak.

A fém-, toll- és rongygyűjtés szintén a korábbi vándor, szolgáltató tevékenységek során kialakult tapasztalatokra alapozódott, mint új tevékenységi forma.

A falun élő szegényebb parasztok és cigányok között alakult ki a vályogvetés, amelyet a megrendelés helyszínén tavasztól őszig végzett egy-egy család. A vályogvetés egyike a legnehezebb sármunkáknak, mégsem biztosított – idényjellege miatt – megfelelő megélhetést. A vályogtégla csak az 1850-1980-as évektől kezdte felváltani a vert föld falakat, a kő- és téglafal pedig még a 20. század első felében is csak a házak kisebbik hányadára volt jellemző. Leginkább az Alföldön terjedt el a vályogból való építkezés. Napszámba dolgoztak vagy darabszámba vállalták a munkát. A vályogvetéshez rendszerint a férfiak gödröt ástak, amibe szalmát, töreket és kevés sót kevertek. Ha volt rá lehetőség, akkor lótrágyát tettek hozzá, hogy tartósabb legyen majd többször átkapálták a földet miközben vízzel locsolták a megfelelő keveredés miatt. Általában a nők feladata volt a vályogtéglák kivetése. Miután az egyik oldala megszáradt, megfordították, hogy a másik oldal is megszáradhasson. Az ügyesebb családok hajnaltól késő estig kb. 3000 darab vályogtéglát vetettek naponta. Az idősebb generáció tagjai visszaemlékezéseiből gyakran hallhatjuk, hogy bizony „keserves kenyérkeresési lehetőség volt ez a munka számukra”. Mindenesetre a falu és a térség számon tartotta és megbecsülte a vályogvetéshez értő családokat és idény jelleggel ugyan, de megkeresték őket ha vályogból akartak házat vagy istálót építeni, felújítani. Parasztházak padlásainak tapasztásához továbbá kemencék építéséhez is elhívták a vályogvetőket.

A kosár- és seprűkötés, kefe- és meszelőkötés és a gyékényből készített tárgyak kiegészítő jövedelemül szolgáltak sok háztartásnak. Ahol rendelkezésre áll az alapanyag, máig végzik ezeket a munkákat. Közös jellemzőjük, hogy a feldolgozandó anyagok a környezetben megtalálhatók, beszerzésük nem igényel befektetést. A környezeti adottságok miatt vesszős-, gyékény- és sásfeldolgozó hagyományokkal rendelkező településeken máig megmaradtak a mesterségek helyi specialistái, akik közül sokan a cigányság köréből kerülnek ki. Forgács Sándor kosárfonó a Népművészet Ifjú Mestere elismerést 2009-ben kapta, aki szakoktatóként

tanít a Debreceni Javítóintézetben. Kakas József kisbajomi vesszőfonó nem csak használati tárgyakat, hanem maketteket is készít. Hivatását missziónak tekinti, gyakran tanít nyári táborokban, tanodákban, szívesen vesz részt a felnőttek részére szervezett oktatásban. Az utóbbi 10 évben az Európa Unió által támogatott foglalkoztatási programok kínálatában gyakran szerepelt a kosárfonás és seprűkötés a cigányokat célozva. A madzagkészítés, kötélverés, fonásszövés és kézimunka a nők számára biztosított jövedelmet jellemzően a 20. század közepéig. A gyógynövények, gomba és csigák gyűjtése, valamint a halászat ugyancsak idényjellegű jövedelemszerzési lehetőség, amit máig folytatnak azokon a területeken, ahol ezeknek a tevékenységeknek hagyománya van. A második világháború után a zenészek és a kereskedéssel foglalkozók megélhetési lehetőségei csökkentek a legnagyobb mértékben. A zenészek, kereskedők, mutatványosok és vállalkozóvá vált szegkovácsok a családi hagyományokon alapuló összetartásnak köszönhetik az új körülményekhez való alkalmazkodás során elért sikereiket.

Bódi Zsuzsa kutatásai szerint az 1990 es évek végén a cigányság körében országosan 10 ezer főre tehető a kiegészítő tevékenységként népművészeti tárgyakat készítők és családtagjaik száma. Bódi Zsuzsa részvételével 1997-ben megalakult a Cigány Népművészek Országos Egyesülete, ami Zsuzsa halála után sajnos nem működik. Az egyesület feladatának tekintette, hogy segítséget nyújtson az eddig szűk körben tevékenykedők országos és nemzetközi szinten történő bemutatkozáshoz, vásárokon, kiállításokon való részvételükhöz. Az egyesület 15 évvel ezelőtt megfogalmazott céljai változatlanul fontosak maradtak számunkra. A rég célok újra említése és néhány újjal történő kiegészítése irányt mutató lehet a témával foglalkozó szakemberek számára.

— A cigány hagyományos mesterséget gyakorló kézművesek felkutatása és munkáik szakmai értékelése alapvető feladat.
— Lehetőséget kell adnia a helyi kismesterek vállalkozóvá válásához, illetve a már vállalkozóként dolgozók további szakmai segítése a cél.
— A mesterek számára folyamatos képzési lehetőséget kell biztosítani.
— Alakuljanak roma kézműves műhelyek, ahol inasok tanulhatnak tapasztalt mesterektől.
— Szükséges a helyi kismesterségekre vonatkozó ismeretanyag összegyűjtése, a tanórán kívüli foglalkozások tartására való felkészítés is elengedhetetlen.
— Készüljön országos gyűjtés, feltárás és dokumentálás a témában.
— A nyári alkotótáborok újra indítása hasonlóan fontos feladatot jelent.
— Az országban működő népművészeti egyesületekhez történő csatlakozás jó lehetőséget adhat a továbbfejlődéshez, felzárkózáshoz.
— Hasznos volna egy országos kiállítást rendezni a roma kézművesek termékeiből.
— Szükséges a Népművészet Mestere, a Népművészet Ifjú Mestere és a Népi Iparművész cím elnyeréséhez szükséges ismeretek megszerzésére, illetve a népi kismesterség oktatók képzésébe való bevonásuk.
— Készüljenek filmek a cigány mesterségekről úgy, hogy elősegítsék azok oktatását a felnövekvő nemzedék számára.
— Tematikus kiadványok megjelentetése segíthetik az oktatást és a szolgáltatások népszerűsítését.

Bizom benne, hogy a 2014-2020-as tervezesi idoszak a foglalkoztatas es a videkfejlesztes teriileten pozitiv valtozast eredmenyez az emlitett teriileten. A remelt tamogat6 politikai diintes utan sziikseges megfogalmazni egy cselekvesi tervet, amely orszagos szinten gyors felzark6zast jelenthet a cigany hagyomanyos mesterseget gyakorl6 mesterek szamara.

REZMUvES MELINDA

szakma, szakmacsoport neve	szakmacsoport rész szakmái	utánpótlás	oktatás	szakmai szervezetek-egyéni boldogulás	árutermelés	mesterségbemutatók	mesterek-inasok-tanítványok	vállalkozások	problémák	szakmai színvonal
népi bőrműves		van, de nehezen élnek meg belőle, ezért felhagynak sokan a mesterséggel	OKJ, iskolarendszerben és felnőttképzésben is	igen, egyesületekben jellemzően, vásárok miatt	igen, de nehéz a versenyt állni a magas kézi munka és a drága alapanyag miatt	igen, bevonz új tanulókat	mester kisugárzása jellemző, fontos, de gond az inasok fogadása, fontos lenne ösztöndíj rendszer kialakítása	kényszervállalkozások, magas járulék terhek	képzési helyek megszűnése, alapanyagok beszerzése, oktató a jó mester nem lehet megfelelő végzettség nélkül, kellék, szerszámgyártás hiánya,	fontos lenne a disájner-kézműves gyakorlat orientált továbbképzés. Egyszerre van jelen a színvonaljavulás és a sematizálódás,(olcsó termékek iránti piaci kereslet)
	bőrműves		nincs	igen, egyesületekben jellemzően	igen				képzés hiánya	
	szűcs	nincs, nem képeznek magyar szűcsöt	nincs	kamara	igen				képzés hiánya	
	papucsos	nincs	nincs		igen		családi örökítés	családi műhelyek	képzés hiánya	
	csizmadia	nincs	nincs		igen		családi örökítés	családi műhelyek	képzés hiánya	
	bocskoros	nincs	nincs		igen		családi örökítés	családi műhelyek	képzés hiánya	
	szíjgyártó, nyerges	nem kielégítő	szíjgyártó nincs, bár a nyerges erre épülne, de a nyerges is csak felnőttképzésben 400 órában oktatható, ami kevés	részben tartoznak szakmai szervezetekbe	igen	igen, jellemző	jellemző egy-egy mester kisugárzása	kényszer vállalkozások, magas járulék terhek	képzés hiánya	nincs probléma
csipkekészítő		vannak fiatalok, a szakma újabb felvirágzását éli	OKJ, iskolarendszerben is lehetséges az oktatás,de jelenleg csak felnőttképzésben oktatják	megyei és szakmai egyesületekbe tömörülnek	nincs, megrendelésre dolgoznak. Árutermelés csak Kiskunhalason van	igen, bevonz új tanulókat	jellemző a mester-tanítvány viszony hosszú távon is, és a családi átörökítés is	csak Kiskunhalason, egyébként főállás mellett működik, vállalkozások ha voltak is, csődbe mentek	értékesítés, adószabályok, járulékok,	jó, emelkedő
faművesség		szakköröknek, egyesületeknek nagy szerepe volt, lenne az utánpótlás kinevelésében	OKJ, de kevés helyen oktatják	nagyrészt egyesületi tagok, de jellemző az egyéni alkotó is	részben	igen, bevonz új tanulókat, érdeklődőket, de nem lehet egyszerre bemutatózni és vásározni, két ember kell hozzá	jellemző a mester-tanítvány viszony, egyesületekben, szakkörökben is,de inasokat nem tudnak vállalni, mert nincs végzettségük, vállalkozásuk	főállású vállalkozásként kevesen művelik, nyugdíjasként, kiegészítő vállalkozásként, szellemi szabad foglalkozásként	alapanyag van, de drága, magasak a járulék terhek, rossz a társadalmi elismertség - média	kialakult egy árutermelő réteg, ahol a piac a minőségi és esztétikai szempontokat felülírja
	bútorkészítő	elöregedik	nincs					kevés, de van		
	bognár	elöregedik	nincs					kevés, de van		
	kádár	borászat miatt van munka	nincs		borászat miatt van munka			kevés, de van		
	pintér	1 alkotó van	nincs							
	ács		van OKJ,					kevés, de van		
	kapufaragó	nincs képzés, utánpótlás	nincs					kevés, de van		
	csont-szaruműves	kevés a fiatal	faművesen belül					kevés, de van		
	fafaragó	kevés a fiatal	faművesen belül					kevés, de van		

szakma, szakmacsoport neve	szakmacsoport rész szakmái	utánpótlás	oktatás	szakmai szervezetek-egyéni boldogulás	árutermelés	mesterségbemutatók	mesterek-inasok-tanítványok	vállalkozások	problémák	szakmai színvonal
fazekasság		megfelelő	OKJ,iskolarendszerben és azon kívül is,elég a képzőhely, de kevés a képzésre fordítható idő. Nem tudnak kellő gyakorlatot szerezni	kb 450-500 fazekas van, jelentős többségük valamilyen szervezeti formában részt vesz (378 fő)	igen, jellemző	jellemző, látványos, sok érdeklődőt vonz, de sokszor megalázó körülmények között, ezért is fizet a mester. Ellentmondás a megkövetelt vendéglátási és a hagyományos műhelyfeltételek között	sokszor tetten érhető, de nem megoldott az inasok fogadása, gond hogy egy jó mester nem lehet oktató hivatalosan	egy önálló műhely kialakítása 3,5 5 millió ft, a fiataloknak nincs ekkora tőkéje	telephely engedélyek módosítása lenne szükséges, jó ösztöndíj rendszer kellene a fiatalok pályakezdéséhez	magas minőség jellemzi, a problémát a fiatalok megélhetési kényszerből árutermelésben mutatkozó színvonal csökkenése, öntési technológiák elterjedése, jelenti
fémművesség	vasműves kovács	50-70fő most, de jelenleg nincs képzőhely. Nem elöregedett	nincs képzőhely, OKJ-ban díszműkovács és patkoló kovács létezik	kovács céh, egyesületek	kevés a megrendelés,a mai közösségi építészet nem tart rá igényt, csak magán megrendelések	jellemző, látványos, sok érdeklődőt vonz,	családi műhelyek vannak, nem hivatalosan bejelentett tanítványok, már kevesen dolgoznak együtt, csak egy-egy megrendelésre, alkalmi közös munkára	sokan feladták az elmúlt időkben	megrendelés hiánya, vállalkozás nehézségei	a barkácsáruházak silány félkész, de olcsó termékeivel nehéz tartani a versenyt
	rézműves	kihaltnak tekinthető, 4-5 fő van, aki öntéssel foglalkozik	nincs							
	késes	virágzó, vannak új mesterek, magas szakmai színvonal 150fő	nincs, de mégis virágzik, családi hagyomány, önképzés, magán mester-tanítvány viszony alapján, mert divat	civil szervezetek tagjai	jellemző	nehéz a mesterséget ilyen formán bemutatni	jellemző, és a családi átörökítés is	működnek		magas
hímzés		nincs, hiányzik a közoktatásból, elöregedik	OKJ felnőttképzésben Békéscsabán oktatják jelenleg	tagok szakkörökben, egyesületekben dolgoznak	nincs a magas élőmunka igény miatt	ritkán	jellemző, vannak a területen kimagasló egyéniségek, jellemző a családi átörökítés	nincs, nem jellemző	bolthálózat, alapanyag beszerzés nehézségei,	magas minőség jellemzi,
	kézi				nem jellemző a magas munkaigény miatt, nincs rá kereslet	ritkán		nincs, nem jellemző		magas minőség jellemzi,
	gépi				igen, főleg Kalocsán	ritkán		vannak, főleg Kalocsán		vegyes, de inkább alacsony. A kalocsai divatossá vált, és silányult az árutermelés következtében

szakma, szakmacsoport neve	szakmacsoport rész szakmái	utánpótlás	oktatás	szakmai szervezetek-egyéni boldogulás	árutermelés	mesterségbemutatók	mesterek-inasok-tanítványok	vállalkozások	problémák	szakmai színvonal
mézeskalács		kevés a fiatal	OKJ, pék elágazásaként	vegyes	jellemző	vannak, díszlet, látogató csalogató, helypénz fizetés helyett az eizolást vállalják,		kiegészítő foglalkozásként, főleg szezonálisan	hivatásos műhelyekben magas követelmény, HCCP, egészségügyi kiskönyv, stb., míg mások otthon a konyhában dolgoznak	a színvonal nagyon vegyes
	tradicionális műhelyek	családon belül folytatódik saját norma alapján,a fiatal generáció élelmiszer technikusi végzettséggel rendelkezik, a műhely fenntartása üzleti érdek			jellemző		családban igen	igen		Vegyes. Vannak kiváló mesterek, de sok az igénytelen, vásári árus is.
	egyéni alkotók	van utánpótlás, de a színvonal vegyes			jellemző		kevéssé jellemző	többen több szakmát is gyakorolnak, mert idényjellegű a kereslet, vagy munka mellett		Vegyes. Vannak kiváló mesterek, de sok az igénytelen, vásári árus is.
nemezkészítés			OKJ iskolarendszerű és felnőttképzésben is							
	nemezkészítő	sok fiatal	OKJ, oktatása 4 helyen	jellemző az egyesületekbe való tartozás	részben	jellemző, segíti az utánpótlást	nagyon jellemző	elenyésző a terhek, nehézségek miatt	alapanyag, feldolgozó ipar hiánya (mosók, kartolók)	jellemzően magas, de vannak, akik az árutermelés miatt külföldi olcsó portékát vásárolnak fel
	kalapos	egy hagyományos családi műhely van, de a kalapkészítést tanítják a nemezkészítő szakmán belül	a nemezkészítő szakmán belül, és tanfolyamokon oktatják, de nem a régi, hagyományos technikát	jellemző az egyesületekbe való tartozás	jellemző, vásárokon értékesítenek	nem jellemző	nagyon jellemző	működnek	alapanyag,	magas
népi ékszerkészítés			táborokban, tanfolyamokon, magántanulóként, HH - nem akkreditált pedagógusképzés	szinte teljes egészében egyesületekbe tömörülnek, van gyöngy egyesület, de megyeik is	igen	igen	nagyon jellemző			
	gyöngyékszer-készítő	30-50 évesek	táborokban, tanfolyamokon, magántanulóként, HH - nem akkreditált pedagógusképzés	szinte teljes egészében egyesületekbe tömörülnek, van gyöngy egyesület, de megyeik is	igen, vásárok, internetes kereskedelem	igen	nagyon jellemző	nem jellemző, nem lehet megélni belőle, 1-2 ember kiegészíti a tevékenységet gyöngyértékesítéssel	vállalkozás nehézségei,nincs szakirodalom, szükség lenne OKJ képzésre, nincs alapanyag (lószőr)	folyamatosan javul, de vegyes, vannak, akik keveset, de kiválót, és vannak akik tömegesen de gyengébb színvonalút készítenek
	ötvös	30-50 évesek	a fémműves szakma iparművészeket képez	egyesületi tagok	igen	nem jellemző, nem is nagyon lehetséges	nem jellemző	igen	vállalkozás nehézségei, nincs szakirodalom, szükség lenne szakmai képzésre	magas

szakma, szakmacsoport neve	szakmacsoport rész szakmái	utánpótlás	oktatás	szakmai szervezetek-egyéni boldogulás	árutermelés	mesterségbemutatók	mesterek-inasok-tanítványok	vállalkozások	problémák	szakmai színvonal
	lószőrékszer készítő		táborokban, tanfolyamokon, magántanulóként	egyesületi tagok	kevéssé jellemző, nem tudják megfizetni a magas élőmunka igényt, nem vált divattá sem		nagyon jellemző	nem jellemző	vállalkozás nehézségei,nincs szakirodalom, szükség lenne OKJ képzésre, nincs alapanyag (lószőr)	magas
régi ritka mesterségek		átlagéletkor 70 év	nincs utánpótlás, képzés	szívesen csatlakoznak	jellemző, gond a minőségbiztosítási követelményekkel van (iso)	a kisebb eszközigényű szakmáknál igen	idős mesterek kisugárzása máig jelentős, családi átöröklés egyre kevésbé jellemző, gyakran bocsájtják áruba a műhelyt, eszközöket	40% az arányuk, de egyre csökken, családtagok időszakos besegítése előfordul, pályázatokat megfelelő tudás hiányában nem tudják kihasználni	értékesítés, üzletek hiányoznak, törvényi, pénzügyi szabályozók, terhek	a szakmai színvonal a mester korával fordítottan arányos, tudásuk felszínes, az idősek pedig piac híján a magasabb képzettséget igénylő munkát kevéssé végzik
	halászháló készítő	1-5fő			jobban szeretik a portéka szót					
	Hintókészítő	1-5fő								
	kalapos	1-5fő								
	könyvkötő	1-5fő								
	seprűkötő	1-5fő								
	kötélverő	1-5fő								
	rézöntő	1-5fő								
	zsindelykészítő	1-5fő								
	kékfestő	6-10fő								
	gyertyamártó	6-10fő								
	nádazó	6-10fő								
	papírmerítő	6-10fő								
	kemenceépítő	11-20 fő								
	üvegfestő	11-20 fő								
	szappanfőző	11-20 fő								
	bútorfestő	21fő felett								
	csempe-cserépkályha készítő	21fő felett	van OKJ, és divatos szakma lett							

szakma, szakmacsoport neve	szakmacsoport rész szakmái	utánpótlás	oktatás	szakmai szervezetek-egyéni boldogulás	árutermelés	mesterségbemutatók	mesterek-inasok-tanítványok	vállalkozások	problémák	szakmai színvonal
Népi kézműves játék készítő	a felhasznált anyag szerint vannak műfaji különbségek, ezért a zsűri legtöbbször e szerint, és nem a játék kategóriában bírál (az alkotók is ezt a gondolatmenetet követik)	az 50-es generáció a derékhad, de akad néhány fiatal (fajáték készítők)	OKJ fajáték készítő van, textiljáték készítő már nincs, a kisképzőben és az egyetemen is megszűnt a játékkészítés, mint tanszak	Játék Céh, Szórakaténusz Játékmúzeum, Kis Áron Játéktársaság összefogja a játékkészítőket, akik szakmai továbbképzést is kapnak itt	jellemző, de a mai magyar bolti játékkultúra mellett a játékboltokban nem tudnak érvényesülni, boltjuk csődbe ment, vásárokon értékesítenek, de ezeken a helyeken az óriási helypénz kérdésessé teszi a hasznot, pozitív eredményt . Internetes értékesítés, MESKA működik	pályázatok, kiállítások, nyári alkotó táborok vannak, a Mesterségek Ünnepén mesterségbemutatók is	Vannak húzó nevek - Czár János, akit minde játékkészítő mesterének tart, Nagy Mari, Vidák István, Horváth Antónia, Gera Klára	kevesen vannak, akik vállalkozóként meg tudnak élni a magas terhek miatt, sokan egyéb munka mellett bizonytalan 7-es adószámú igazolvánnyal, vagy anélkül. Egyedül a fajáték készítők tudnak szériában sorozatban gyártani, ők mint vállalkozók is megélnek	nincs megfelelő szakmai képzés, nincs olyan bolt, bolthálózat, ahol ezek a játékok érvényesülhetnének, magas helypénz a vásárokban, nagy adóterhek,	a hazai játékkészítők magas szinten dolgoznak, de sajnos portékáikat hamar "lelesik" olyanok, akik ezeket később alacsonyabb színvonalon, olcsóbban adják, ezért romlik a minőség, a míves termék pedig kiszorul a piacról. Pályázatokon, színházi produkciókban is részt vesznek, megállják a helyüket
szálasanyag			OKJ iskolarendszerben és felnőttképzésben is	az árutermelők jellemzően nem tagjai az egyesületeknek	erősen szétválik egy piacon értékesítő árutermelő, és a hagyományos mesterséget követő réteg	jellemző, gyakran jár az üzleti kapcsolatok építésével	mester kisugárzása jellemző,családi átörökítés van, de nem nagy számmal	visszaesett a korábbi számokhoz képest, kiszorították a termékeket a piacról a műanyag termékek. Fontos lenne a természetes anyagú göngyölegek új divatja	alapanyag-ellátás - telepítés nem támogatott, gyűjtés lehetetlen a védett területről, a gépesített betakarítás is gát, hiányoznak a hagyományos régi fajták	a színvonal emelkedő a képzések, a funkcionális tárgyak térnyerésével
	kosárfonás 95 fő	utánpótlást megoldaná, de a végzettek nem tudnak megélni a szakmából	OKJ iskolai és felnőtt képzésben is	egyesületi tagság jellemző	jellemző, kb 20fő	jellemző, gyakran jár az üzleti kapcsolatok építésével	mester kisugárzása jellemző, családi átörökítés van, de nem nagy számmal		alapanyag, vállalkozás nehézségei	a színvonal emelkedő a képzések, a funkcionális tárgyak térnyerésével
	gyékényes24fő	utánpótlást megoldaná, de a végzettek nem tudnak megélni a szakmából	OKJ iskolai és felnőtt képzésben is	egyesületi tagság jellemző	nem jellemző , 2-3 fő,	jellemző, gyakran jár az üzleti kapcsolatok építésével	mester kisugárzása jellemző,családi átörökítés van, de nem nagy számmal		alapanyag, vállalkozás nehézségei	a színvonal emelkedő a képzések, a funkcionális tárgyak térnyerésével
	szalmafonó25 fő	utánpótlást megoldaná, de a végzettek nem tudnak megélni a szakmából	OKJ iskolai és felnőtt képzésben is	egyesületi tagság jellemző	nem jellemző , 2-3 fő	jellemző, gyakran jár az üzleti kapcsolatok építésével	mester kisugárzása jellemző,családi átörökítés van, de nem nagy számmal		alapanyag, vállalkozás nehézségei	a színvonal emelkedő a képzések, a funkcionális tárgyak térnyerésével
	csuhéfonó84fő	utánpótlást megoldaná, de a végzettek nem tudnak megélni a szakmából	OKJ iskolai és felnőtt képzésben is	egyesületi tagság jellemző	nem jellemző , 2-3 fő	jellemző, gyakran jár az üzleti kapcsolatok építésével	mester kisugárzása jellemző,családi átörökítés van, de nem nagy számmal		alapanyag, vállalkozás nehézségei	a színvonal emelkedő a képzések, a funkcionális tárgyak térnyerésével

szakma, szakmacsoport neve	szakmacsoport rész szakmái	utánpótlás	oktatás	szakmai szervezetek-egyéni boldogulás	árutermelés	mesterségbemutatók	mesterek-inasok-tanítványok	vállalkozások	problémák	szakmai színvonal
szövés		többség középkorú	OKJ iskolai és felnőtt képzésben is , szakkörök is vannak, HH tanfolyamai	95% egyesületi tag	főleg szabadidős tevékenység, a szövők 5%-a vállalkozó	szívesen gyakran tartanak bemutatót	a mester hatása természetes, de túl kell őt lépni, akkor van jövője a kézművesnek. Inasok nincsenek a területen, mert nincsenek nagy műhelyek	kereset kiegészítésként, megélni ritkán tud belőle valaki, az olcsó termék eladható csak,mely kevés munkát, olcsó alapanyagot jelent,	alapanyag beszerzési nehézségek,értékesítés	szakmai színvonal jó, vannak továbbképzések
takács		elöregedett, hosszú ideig nem volt képzés, a befektetett munka nem térül meg	OKJ Nádudvaron, Békéscsabán, HH tanfolyamai, szakkörök Bonyhádon, Székesfehérváron	zöme egyesületi, szövetkezeti tag, a nádudvaron végzettekre nem jellemző az egyesületi tagság	néhány esetben, Hevesi Háziipari Szöv. és néhány kisebb vállalkozások esetében igen, de vannak egyéni nem árutermelő alkotók	nem jellemző, nehéz ezeket a szövőszékeket szállítani, beállítani. Kivétel a Hevesi HSZ és a nádudvari iskola	nagyon fontos, jelentős, de nem a szokásos inas képzés jegyében, ezt nem támogatja a mai rendszer, inkább a képzések során alakul ez ki. Családi átörökítés nem jellemző	az országban 5-6 vállalkozás működik, a többi alkotó nem „nagyban” dolgozik, egy-egy alkalommal vásárokon értékesítenek. A piac többet nem is bír el	alapanyag-ellátás, hazai termékvédelem hiánya, vállalkozások ellehetetlenülése, értékesítés problémái	mindezekre megoldás
viselet készítés		egyre több a fiatal	kellene szakoktatás, jelenleg csak táborokban tanfolyamokon tanítják	egyesületekben 100tag van, de sokkal magasabb a viseletvarrók száma	kisipari termelés folyik, vásárokon értékesítenek, önálló megrendelők, visszajáró vendégek	nem alkalmas a bemutatózásra, legfeljebb a díszítmény, hímzés, gyöngyözés bemutatására	kellene, de nem működik. A mestert hátráltatják a tanítványok,sokan családi hagyományokat visznek tovább	kevés a vállalkozás, 1-2 embert foglalkoztató kis műhelyek vannak, az alkotók kereskednek is	nincsenek a kereskedelemben megfelelő anyagok, nehéz az értékesítés, nehéz a helypénzt is kitermelni	kellenének az alapos képzések, szakmai, szabás-varrás, néprajzi és tervezői képzés egyaránt. Divatot kellene teremteni PR
cigány mesterségek		a gazdasági élet változásával, életmód váltással iparosítással megszűnt, visszaszorult az értékesítési lehetőség	fontos lenne a folyamatos képzési lehetőség	fontos lenne feltérképezni az aktív mestereket, bevonni a közösségekbe, jelenleg nincs szervezetük, és nem is tartoznak egyesületek körébe	piaci, út menti árusítás	nem jellemző	szükség lenne rá	nincsenek	kellenének a kutatások, gyűjtések, képzések, kiállítások	vegyes, de nincsenek alapos ismereteink
	kovácsok									
	üstkészítők									
	szegkovácsok									
	csengőkészítők									
	kolompárok									
	bádogosok									
	rézműves									
	késes, köszörűs									
	teknővájók									
	Fakanál-, orsókészítők	van jelenleg piacuk								
	vályogvetők									
	kosár,seprűkötők	van jelenleg piacuk								
	kefekötők									
	hangszerkészítők									

2.4.2 *MTA VEAB Kézművesipar-történeti Munkabizottsága*

Történet

A Veszprém Megyei Múzeumi Igazgatóság kezdeményezésére 1971. április 22-én és 23-án az ország egész területéről 33 szakember ült össze Nagyvázsonyban, hogy megvitassák a magyarországi céhkataszter összeállításának és számítógépes feldolgozásának lehetőségét. A tanácskozás másik fő célja az volt, hogy a céhtörténeti kérdésekkel foglalkozó szakemberek megismerjék egymást, kicseréljék gondolataikat, tapasztalataikat, ismertessék kutatási tevékenységüket és munkamódszereiket, s alakítsák ki az eredetileg 1971 őszére tervezett céh- és kézművesipar-történeti szimpózium témavázlatát annak érdekében, hogy a magyarországi gazdaságtörténetnek ezen a meglehetősen elhanyagolt területén egységesebb, szervezettebb, összefogottabb és komplex módon alakulhasson ki az adatgyűjtés, feldolgozás és publikálás. Az eszmecsere első napján a résztvevők a céhkataszter adatlapjai kidolgozására egy bizottságot választottak meg. A Nagy Lajosból, Bácskai Verából, Vörös Károlyból, Domokos Ottóból, Kopasz Gáborból, Bodó Sándorból, Bartócz Józsefből, Nagy Lászlóból és Nagybákay Péterből álló testületre hamarosan újabb feladatokat is testáltak. A tanácskozás más-napján többek között felvetődött, hogy meg kell állapítani az ipartörténeti kutatás széles kereteit és célját, ki kell jelölni a pontos határokat, s ezeken belül célszerű meghatározni a kutatás konkrét soron következő témáit, javaslatot kell tenni a kutatási témák időbeli és hely szerint ütemezésére. A kilencfős testület megbízási köre erre is kiterjedt. Amikor 1975 novemberében Éri István elnökletével megalakult a Kézművesipartörténeti Munkabizottság, jószerivel ugyanazok alkotják, mint akiket az első tanácskozáson felkértek: Bodó Sándor, Bácskai Vera, Dóka Klára, Domonkos Ottó, Eperjessy Géza, Heckenast Gusztáv, Kiss Mária, Nagy Lajos, Vörös Károly – és végül, de nem utolsósorban a fáradhatatlan Nagybákay Péter, mint titkár.
Amikor a Magyar Tudományos Akadémia 1972-ben létrehozta a Veszprémi Akadémiai Bizottságot (VEAB), a humán tudományok művelői sorában az elsők között kapcsolódtak be a kézművesipar történetének kutatói e területi akadémiai bizottság munkájába. Előbb a Településtörténeti Szakbizottságban, majd 1975 novemberétől az önálló Kézművesipar-történeti Munkabizottság keretében szervezték szakmai rendezvényeiket. Mindmáig azon ritka területi akadémiai munkabizottságok közé tartozik, amelyek nemcsak a régió szakembereit fogják össze egy-egy tudományterületen, hanem országos hatókörűek.

A kézművesipar-történet kutatóinak együttmunkálkodása rendszeres szimpóziumokat eredményezett. Hamarosan nemcsak belföldieket, hanem nemzetközi konferenciákat is – a munkabizottság szakmai teljesítményére ugyanis a nemzetközi tudományos élet is hamar felfigyelt. A magyarországi céhes ipar forrásanyagának 1975-ben és 1976-ban napvilágot látott köteteit a külhoni kutatók is példaértékű teljesítménynek minősítették.

A szimpóziumokon elhangzott előadásokat rendszeresen közreadták. Ebben csak a két utolsó tanácskozás kivétel: a IX. belföldi kézművesipartörténeti szimpózium anyaga előbb csak válogatásban jelenhetett meg. Az akkor kimaradt tanulmányok jelentős része utóbb nap-

világot látott a Tanulmányok a kézműipar történetéből c. kötetben, amely voltaképpen az V. nemzetközi szimpózium legtöbb előadását is – egy másik tanácskozás anyagával egyetemben – publikálta. Amikor 2001. október 29–30-án a számvetés jegyében megrendezésre került X. Kézművesipartörténeti Szimpóziumot összehívták, az első három évtized tanácskozásait és közös forrásfeltáró munkáit már mintegy 8200 oldalnyi terjedelemben összesen 28 kötet reprezentálta.

Az utóbbi évek azonban bizonyos megtorpanást hoztak. A konferenciaszervezés és kötetszerkesztés komoly szervezőmunkát igényel, olyat, amelyet háttérintézmény nélkül nem lehet igazán végezni, hisz önmagában csupán a telefon- és postaköltség is jelentős összegre rúg. Míg korábban mindig akadt olyan intézet, amely mindehhez segítséget tudott nyújtani, ez a lehetőség megszűnt. Éppen ezért 1998 óta nem szerveztek nemzetközi konferenciát, csak belföldi tanácskozásokat.

Amikor 2000 tavaszán a Munkabizottság új vezetőket választott, az új vezetés a helyzetfelmérés után úgy látta, csak akkor lehet tovább folytatni a megváltozott viszonyok közepette a közös munkát, ha keresik az összefogást mindazokkal, akik fontosnak tartják a kézműves Kulturális örökség ügyét.

Szeretnénk mindazon magánszemélyek, vállalkozások, szakmai szervezetek, közgyűjtemények közös fóruma lenni, akik készek együttműködni e célok megvalósításában.

Főbb tevékenységünk:

· tudományos kutatás, kutatásszervezés,

· tudományos ismeretterjesztés és népszerűsítés,

· kiadói tevékenység, kiadványok szerkesztése,

· kiállítások rendezése, rendezvények szervezése,

· audiovizuális anyagok készítése, multimédia.

Az Egyesület közreműködik az MTA VEAB Kézművesipar-történeti Munkabizottság és az MTA VEAB Archaeometriai és Iparrégészeti Munkabizottság közös rendezvényeinek szervezésében, kiadványainak megjelentetésében.

Adószám: 18124736 –1– 41

Bírósági nyilvántartási szám: Fővárosi Bíróság 9929. Pk.60.348/2002

Az Egyesület számlavezetője a Raiffeisen Bank Számlaszám: 12010501-00145305-00100009

TAGOK

Balázs György	Domonkos Ottó	Kakucs Lajos
Bárkányi Ildikó	Erdei Lilla	Kapitány Orsolya
Benda Judit	Flóra Ágnes	Kemecsi Lajos
Borvölgyi Györgyi	Flórián Mária	Kiss Emília
Cseh Fruzsina	Gábor Ildikó, (Füléné)	Knézy Judit
Csifféry Gergely	Gál Éva	Kócziánné Szentpéteri Erzsébet
Csukás Györgyi	Gyulai Éva	Kothencz Kelemen
Csupor István	Hála József	Kovács Molnár Judit
Dóka Klára	Jeney-Tóth Annamária	Lackner Mónika

Méri Edina
Mód László
Nagy Krisztina
Nagy Molnár Miklós
Nagy Zoltán
Oláh András
P. Szalay Emőke
Pandur Ildikó
Papp Zsófia
Pásztor Emese
Pató Mária
Pauló Tamás
Pauló Tamás
Pusztai Zsolt
Rácz Zsófia
Recska Endre
Révész József
Sándor-Zsigmond Ibolya
Selmeczi Kovács Attila
Szabó Magdolna
Szabó Sarolta Szende
László Szőcsné Gazda
Enikő Szűcs Judit
Szulovszky János
Takáts Rózsa
Tarján Gáborné
Tomisa Ilona
Tomka Gábor
Torma László
Tuza Csilla
Vajkai Zsófia
Varró Ágnes
Veres Gábor
Veres László
Vida Gabriella
Vissi Zsuzsanna
Wöller István

A belföldi szimpóziumok köteteinek leírását arab, a nemzetközi tanácskozásokét római számok jelzik. Mivel a nemzetközi szimpóziumok anyagát nemcsak idegen nyelven, hanem magyarul is publikálták, illetve az V. belföldi tanácskozás előadásaiból egy német kiadó gondozásában válogatás is készült, ezeket a változatokat "A", ill. "B" betűk jelzik.

Konferencia- és tanulmánykötetek

1.A.
Az 1972. szeptember 29-30-i veszprémi kézművesipartörténeti szimpozium vitaanyaga.
Veszprém, 1972. augusztus. Veszprém, MTESZ Veszprém Megyei Szervezete, 1972. 112.
001. Bevezetés
002. VÖRÖS Károly: Szempontok a kézművesipartörténeti kutatások tárgyának, határainak és főbb részletkérdéseinek a meghatározásához
003. RÓZSA Miklós: A kézművesipartörténeti kutatások kérdései. Vázlat.
004. BÁCSKAI Vera: A "céhmítosz" a várostörténetben
005. NAGYBÁKAY Péter: Lehetőségek és feladatok a céhtörténeti kutatásokban
006. RUZSÁS Lajos: A céhek gazdasági szerepe a feudalizmusból a kapitalizmusba való átmenet idején Magyarországon (1790-1484)
007. DÓKA Klára: Kézműipari szervezetek a polgári forradalom után
008. DOMONKOS Ottó: A mesterlegények vándorlásának jelentősége a kultúra közvetítésében (16-19. század)
009. EPERJESSY Géza: A horvátországi céhek történetéhez a feudalizmus válsága korában
010. BODÓ Sándor: Az észak-magyarországi terület kézművesiparának szerkezete
011. KOPASZ Gábor: Céhek és városigazgatás Pécsett
012. GÖMÖRI János: A középkori kovácsmesterség kutatása
013. K. CSILLÉRY Klára: Magyar bútoripari (faipari)-munkaeszközök és technikák
014. CSAJÁGI Réka: A Veszprém megyei csapó céhlevelek
015. ENDREI Walter: A XVIII. századi posztósmesterek munkarendje és termelékenysége

016. GYŐRIVÁNYI Sándor: A kötélgyártó és hálókötő kézművesipar technikatörténeti vonatkozásai
017. DÓZSA Katalin: Adatok a ruházati kisipar helyzetéről, ízlésformáló szerepéről a dualizmus korában, kitekintéssel a reformkorig
018. SELMECZI KOVÁCS Attila: A mátrai vízimolnárok munkaszervezeteinek változása a XIX. század végén. (A néprajzi vizsgálat lehetőségei a vízimolnárok életének kutatásában)
019. Függelék. A magyarországi céhes iparra vonatkozó 1. sz. adatlapok kitöltésének irányelvei
020. 1. sz. Adatlap a magyarországi céhes iparról (céhenként)
021. Útmutató a magyarországi céhes iparra vonatkozó 2. sz. adatlap kitöltéséhez
022. 2. sz. Adatlap a magyarországi céhes iparról (az egyes céhekhez konkrétan nem köthető, nem azonosítható céhiratokról és tárgyakról)

1.B.

Az 1972. szeptember 29-én és 30-án Veszprémben megtartott Kézművesipartörténeti Szimpózium referátumai és hozzászólásai.

Összeállította: NAGYBÁKAY Péter.

Veszprém, Veszprém Megyei Múzeumok Igazgatósága. 1973. 86.

023. Bevezetés
024. MAKKAI László: A magyarországi ipartörténeti kutatások problémái és feladatai
025. NAGYBÁKAY Péter: A kézművesipartörténeti szimpózium előzményei és célkitűzései

I. A kézművesipartörténeti kutatások tárgyának, határainak és főbb szempontjainak meghatározása.

026. VÖRÖS Károly: A kézművesipartörténeti kutatások tárgyának, határainak és főbb szempontjainak meghatározása. Vitaindítás
027. RÓZSA Miklós: A kézművesipartörténeti kutatás tárgya, időbeli határa és néhány gondolat a kézművesipartörténet forrásaival kapcsolatban
028. Hozzászólások (Domonkos Ottó, Eperjessy Géza, Vörös Károly)

II. Az országos céhkataszter eddigi munkálatai és további konkrét feladatai.

029. BARTÓCZ József: Beszámoló az 1971-ben megindított országos céhkataszter összeállítási munkáinak és számítógépes feldolgozásának állásáról és tapasztalatairól
030. EPERJESSY Géza: Hozzászólás
031. Hozzászólások (Makkai László, Vörös Károly, Fügedi Erik, Heckenast Gusztáv, Paczolay Gyula, Czigány Béla)

III. A kézművesipartörténeti kutatások gazdaság- és Társadalomtörténeti vonatkozásai.

032. NAGY Lajos: A kézművesipartörténeti kutatások gazdaság- és társadalomtörténeti vonatkozásai. Vitaindítás

033. RUZSÁS Lajos: Kiegészítés „A céhek gazdasági szerepe a feudalizmusból a kapitalizmusba való átmenet idején Magyarországon (1790-1484)" c. vitacikkhez
034. KOPASZ Gábor: Hozzászólás
035. DÓKA Klára: Szempontok a céhek és a városigazgatás kapcsolatának elemzéséhez a céhek válságának idején

IV. A kézművesipartörténeti kutatások technikatörténeti vonatkozásai.
036. DOMONKOS Ottó: A kézművesipartörténeti kutatások technikatörténeti vonatkozásai. Vitaindítás
037. ENDREI Walter: XVIII. századi posztósmesterek munkarendje és termelékenysége (A szimpózium vitaanyagában közzétett vázlat részletes kifejtése)
038. DÓKA Klára: A hagyatéki leltárak technikatörténeti elemzése
039. WÖLLER István: Hozzászólás
040. Hozzászólások (Incze László, Heckenast Gusztáv, Csajági Réka, Mialkovszky Mária, Halász Béla)
041. DOMONKOS Ottó: Vitazáró összefoglaló
V. A kézművesipartörténeti kutatások közízlést formáló, művészettörténeti vonatkozásai.
042. HOFFMANN Tamás: A kézművesipartörténeti kutatások közízlést formáló, művészettörténeti vonatkozásai. Vitaindító
043. Hozzászólások (Csilléry Klára, Kresz Mária, Domonkos Ottó, Vörös Károly, Dózsa Katalin)
044. DÓKA Klára: A céhek szerepe a közízlés formálásában és konzerválásában
045. BÁCSKAI Vera: Hozzászólás
046. ÉRI István: Összefoglalás. A szimpóziumon elhangzottak összefoglalása és a magyarországi kézművesipartörténeti kutatások elősegítését célzó további konkrét feladatok

2. A.
Az 1973. december 14-én és 15-én Veszprémben megtartott
II. Kézművesipartörténeti Szimpózium vitaanyaga.
Szerk.: BARTÓCZ József – ÉRI István – NAGY Lajos –NAGYBÁKAY Péter.
Veszprém, Veszprémi Akadémiai Bizottság Településtörténeti Szakbizottsága. 1973. 24.
047. BARTÓCZ József – ÉRI István – NAGY Lajos –NAGYBÁKAY Péter: A magyarországi céhes ipar forrásanyagának katasztere. (Bevezetés)

2.B.
Az 1973. december 14-én és 15-én Veszprémben megtartott II.
Kézművesipartörténeti Szimpózium referátumai és hozzászólásai.
Összeállította és a bevezetéssel ellátta: NAGYBÁKAY Péter.
Veszprém, Veszprémi Akadémiai Bizottság Településtörténeti Szakbizottsága. 1974. 118.
048. NAGYBÁKAY Péter: Bevezetés
I. Országos céhkataszter
049. BARTÓCZ József: A céhek által adományozott kiváltság – levelek Veszprém megyében

050. NAGY Lajosné: Következtetési lehetőségek a céhkataszter adataiból egyes céhek korábbi alakulására és a céhszervezetek területi összefüggéseire
051. KRESZ Mária: Magyarországi fazekascéhek
052. DOMONKOS Ottó: A céhes anyag térképes feldolgozásának tapasztalatai
053. BÁCSKAI Vera: A céhkataszter szerepe a további kézművesipari kutatásokban
054. Hozzászólások (Veress Éva, Szikossy Ferenc, Földes László, Kopasz Gábor, Füzes Endre, Kaposvári Gyula)
II. Mesterségnévszótár
055. Hozzászólások Nagy Lajos mesterségnévszótárához (Kaposvári Gyula, Irena Balata, Milka Mikuska)
III. Kézművesipartörténeti bibliográfia
056. NAGYBÁKAY Péter: Céh- és kézművesipartörténeti szakbibliográfia
057. CSORBA Csaba: Hozzászólás a kézművesipartörténeti bibliográfiához
058. Hozzászólások (Heckenast Gusztáv, Bodó Sándor, Szabó László, Ungváry Ferencné, Czigány Béla, Lénárt Andor, Mándoki László, Vámos Éva)
IV. Kézművesipari műhelykataszter
059. DOMONKOS Ottó: A vidéki múzeumokban őrzött kézművesipari műhelyek katasztere
060. Hozzászólások (Kaposvári Gyula)
V. Általános hozzászólások, adatközlések, kutatási beszámolók és javaslatok
061. EPERJESSY Géza hozzászólása
062. CZIGÁNY Béla hozzászólása
063. SZABOLCSI Hedvig hozzászólása
064. LÉNÁRT Andor: Veszprémi piaci rendszabások 1838-ból
065. RÓZSA Miklós: Beszámoló a kapitalizmuskori iparigazgatási jogszabályok rendelkezéseinek áttekintést nyújtó összefoglalására irányuló munkáról
066. CSORBA Csaba: A mesterjegyek, polgári címerek kutatása
067. BERTA István: A céhbizonyságlevelek városképábrázolásai
068. CSORBA Csaba: Javaslat a XVI-XVIII. Századi leltárak és összeírások számítógépes feldolgozására
069. VÖRÖS Károly: A céhes viszonyok kutatásának további útjai
070. ÉRI István: Zárszó

3.

III. Kézművesipartörténeti Szimpózium referátumai és hozzászólásai.

Fertőd, 1976. október 26-27.

Összeáll.: NAGYBÁKAY Péter.

Veszprém, Magyar Tudományos Akadémia Veszprémi Akadémiai Bizottságának Értesítője 1., 1977. 131.

071. NAGYBÁKAY Péter: Bevezetés
072. NAGYBÁKAY Péter: A III. Kézművesipartörténeti Szimpózium előzményei és célkitűzései

I. Az országos céhkataszter munkálatairól

073. LUKÁCS Márta: Számítástechnikai vonatkozások és problémák a magyarországi céhes kézműipar forrásanyagának számítógépes
074. Hozzászólások a céhkataszter számítógépes feldolgozásához (Dóka Klára, Rózsa Miklós, Petánovits Katalin)
075. NAGY Lajos: A mesterségnév-szótár továbbfejlesztése
076. Hozzászólások a mesterségnévszótárhoz (Rózsa Miklós, Csilléry Klára, Vörös Károly)
077. DOMONKOS Ottó: Műhelykataszter, műhelyfelszerelések, szerszámkataszter
078. LÉTAY Miklós: Hozzászólás a kézművesipari műhely- és szerszámkataszter kérdéséhez
079. Hozzászólások a műhely- és szerszámkataszterhez (Csorba Csaba, Tóth Imre, Éri István)
080. NAGYBÁKAY Péter: A céhkataszter kiegészítése a publikált céhlevelekkel
081. DÓKA Klára: Az Országos Levéltár iratanyaga a céhkataszter kiegészítésénél
082. Nádasdy Lajos: Néhány újabb szempont a céhes kézművesipar írásos és tárgyi forrásanyagának további feltárásához
083. Hozzászólások a céhkataszter kibővítéséhez (Éri István, Domonkos Ottó, Kaposvári Gyula, Csorba Csaba, Rózsa Miklós, Vörös Károly)
084. BARTÓCZ József: A kézműipar kapacitás-számítási problémái

II. Az árszabások (limitációk) mint az ipar- és gazdaságtörténet forrásanyaga

085. DOMONKOS Ottó: Árszabások feldolgozásának jelentősége
086. DÓKA Klára: Az árszabások összegyűjtésének kérdéséhez
087. HECKENAST Gusztáv: Szempontok és javaslatok a limitációkataszter elkészítéséhez.
088. BARTÓCZ József: A limitációk gyűjtése és feldolgozása
089. Hozzászólások az árszabások összegyűjtéséhez és feldolgozásához (Dávidházy István, Faragó tamás, Bácskai Vera, Csorba Csaba, Vörös Károly, Kiss Mária, Marosán Lajosné)

III. A szabad királyi városi, mezővárosi és falusi kézművesipar

090. EPERJESSY Géza: Szabad királyi városi céhek
091. ORTUTAY András: Az esztergomi kézművesek gazdasági ereje a XVIII-XIX. században
092. SERGŐ Erzsébet: Az 1480-as varasdi céhlevél útja Csornáig
093. LENDVAI Anna : A nagykanizsai céhek a XVIII-XIX. században
094. SIMONNÉ TIGELMANN Ilona: A céhek szerepe Zalaegerszeg mezőváros közéletében a XIX. század első felében
095. BODÓ Sándor: Falusi kézművesek Észak-Magyarországon
096. FARAGÓ Tamás: Falusi kézművesek egy Buda melletti faluban a 18. században
097. Hozzászólások a szabad királyi városi, mezővárosi és falusi kézművesipar kérdéséhez (Bácskai Vera, Bodó Sándor, Kaposvári Gyula, Solymos Ede, G. Vámos Mária, Domonkos Ottó, Vörös Károly, Eperjessy Géza)

IV. Beszámolók a kézművesipartörténet-kutatás különböző területeiről

098. DÓKA Klára: A városi levéltárak iratanyagának felhasználása a kézműipari kutatásokban
099. RÓZSA Miklós: Céhen kívüli iparok és iparosok az Ideiglenes Iparrendtartás igazgatási rendszerében
100. HALÁSZ Margit: Adalékok a magyarországi könyvkötőcéhek történetéhez (Kutatásmódszertani kérdések. Feladatok)
101. TÓTH Imre: A zár és a lakatgyártás céhes, kisipari és nagyipari emlékei a Kiscelli Múzeumban és az Elzett gyár gyűjteményében
102. ÉRI István: Zárszó. A szimpózium eredményei és a kollektíva további munkaprogramja

I.B.

Nemzetközi Kézművesipartörténeti Szimpózium.

Veszprém, 1978. november 22-24.

Szerk.: ÉRI István – BÁCSKAI Vera – DÓKA Klára – NAGYBÁKAY Péter.

Veszprém, Magyar Tudományos Akadémia Veszprémi Akadémiai

Bizottságának Értesítője 2, 1979. 332.

156. ÉRI István – BÁCSKAI Vera – DÓKA Klára – NAGYBÁKAY Péter:

Bevezető

157. NEMECZ Ernő: Megnyitó

I. A kézműves legényvándorlások útvonala és a éegényvándorlások technikatörténeti jelentősége
158. DOMONKOS Ottó: A kézműves legényvándorlások útvonala és a legényvándorlások technikatörténeti jelentősége
159. LERNER, Franz: Magyar vándorlegények Frankfurt am Mainban
160. OTRUBA, Gustav: Mesterlegények vándorlási kötelezettsége és útvonala a bécsi és alsóausztriai céhiratok alapján
161. JARITZ, Gerhard: Legényvándorlás Alsóausztriában a XV-XVI. században, különös tekintettel a Tulln-i vargalegényekre
162. SZABOLCSI Hedvig: Magyarországi asztalosok a bécsi Tischler Innung anyagában
163. WÜTHRICH, Lucas: Legényfelszabadító levelek a XVIII-XIX. századból a zürichi Landesmuseum gyűjteményéből
164. STOPP, Klaus: Városábrázolásos céhbizonyság-levelek bibliográfiája
165. BODÓ Sándor: Egy fazekasközpont és a legényvándorlás viszonya
166. Hozzászólások (Beliczay László, Spiesz Anton, Domonkos Ottó)

II. A céhek tárgyi emlékei, mint történeti forrásanyag és a céhjelvények nemzetközi összefüggései
167. NAGYBÁKAY Péter: A céhek tárgyi emlékei, mint történeti forrásanyag, a céhjelvények nemzetközi összefüggései
168. ENDREI Walter: Posztóáruk ólom pecsételése
169. PECHSTEIN, Klaus: Nürnbergi céhtárgyak
170. WRÓBLEWSKA, Grazyna: Nagy-lengyelországi céhtárgyak

171. KAPLINSKI, Küllike: Tallini céhjelvények. Források az észt városok kézművesipari kapcsolatainak kutatásához
172. KAPLINSKI, Küllike: Tallin céhprivilégiumainka kapcsolata a skandináv és német városokkal
173. Hozzászólások (Friderike Prodinger, Nagybákay Péter)

III. A közép-kelet-európai kézművesipar késői, 18-19. századi céhszervezetei és az ipari fejlődés átmenete a manufaktúrába, illetve a tőkés vállalkozásokba
174. DÓKA Klára: A közép-kelet-európai kézművesipar késői, XVIIXIX. századi céhes szervezetei és az ipari fejlődés átmenete a manufaktúrába, illetve tőkés vállalkozásokba
175. SCHEUFLER, Vladimir: A kézművesipar kibontakozása a cseh tartományokban a kései feudalizmus idején (1750-1860)
176. EHMER, Josef: A kézművesipar fejlődési feltételei a kapitalista iparosodás befolyása alatt a XIX. századi Bécsben
177. SCHÖNE, Bernd: A lausitzi szalagszövőipar. Kézművesség, manufaktura, korai gyáripar
178. BARTÓCZ József: A tőke behatolása és a termelési struktúra a céhes kézművesiparban
179. BELICZAY László: A mézeskalácsos-viaszöntő ipar és a méhészek XIX. századi termelési módszerei közti összefüggések
180. RÓZSA Miklós: Iparos szervezetek magyarországon az 1859. évi iparrendtartás igazgatási rendszerében
181. SCHULTZ, Helga: A falusi kézművesipar és a céhek a kelet-elbai nagybirtokrendszer feltételei között (XVIII-XIX. század)
182. FARAGÓ Tamás: Falusi iparosok a Pilisben és Buda környékén a XVIII. században 183. SOMKUTI Éva: Az ipar és kereskedelem érintkezési pontjai a
XVIII-XIX. századi Székesfehérvár féhér-tímár (tobak) iparban
184. T. MÉREY Klára: Az iparfejlődés útja a Paks és Mohács közötti Duna-szakasz településeiben (1828-1876)
185. LENDVAI Anna: Zalai mezővárosok kézműiparának összehasonlító vizsgálata a XVIII-XIX. században
186. TURNAU, Irena: A magyarországi kötő-hurkolóipar története a XVIII. században
187. ZLINSZKYNÉ STERNEGG Mária: Asztalosmesterből bútorgyáros (Vogel Sebestyén szabadalmazott pesti bútorgyára)
188. J. HALÁSZ Margit: Céhek és manufaktúra kapcsolata és szerepe a könyvterjesztésben
189. KAPOSVÁRI Gyula: A szolnok céhes ácsipartól a fűrészmalmokig
190. Hozzászólások (Domonkos Ottó, Franz Lerner)
191. DÓKA Klára: Összefoglaló a harmadik témakörrel kapcsolatban
IV. Céh- és kézművesipartörténeti kutatások
192. SPIESZ, Anton: A céhrendszer a magyar királyságban és helye az összeurópai céhrendszerben
193. OTRUBA, Gustav: A kézművesipar és a céhek historiográfiájához a jelenlegi Ausztria területén
194. BRÄUER, Helmut: Céhszabályzatok, mint a polgári ideológiai kutatások forrásai

195. MARKUS, Michal: A hámoros és fuvaros céhekről
196. ARANYNÉ MAGYAR Zsuzsanna: Adalékok a bűbájos manipulációkra a posztófestésben
197. ŠIFTAR, Vanek: Céhek a Muravidéken (Prekmurje)
198. BACH, Ivan: A kézműves fémipar forrásarchívuma Zágrábban
199. ŠERCER, Marija: A zágrábi gombkötőcéh magyar szakkifejezései
200. ERB, Teja: A kézműves mesterség elnevezések, szótári vagy rendszeres bemutatásuk problémái, a közép- és újlatin forrásanyag példáján
201. KAPLINSKI, Küllike: Észt mesterségelnevezések
202. THALLER, Manfred: Történelmi források számítógépes kiértékelésének problémái. Számítógép által olvasható regeszták tervezete)
203. Hozzászólások (Franz Lerner, Teja Erb, Spiesz Anton)
204. Tájékoztató a kézművesipari árszabások (limitációk) jelzet kataszterének munkálatairól
205. Tájékoztató a kézművesipartörténeti bibliográfiáról
206. Javaslat-tervezet a nemzetközi együttműködésről
207. Hozzászólások (Teja Erb, Spiesz Anton, Franz Lerner, Heckenast Gusztáv, Domonkos Ottó, Küllike Kaplinski, Irena Turnau, Vörös Károly, Éri István, Dobrovits Dorottya, Szabolcsi hedvig, Vladimir Scheufler, Helga Schultz)
208. RÁNKI, György: Zárszó

4.

IV. Kézművesipartörténeti Szimpózium. Veszprém, 1980. december 1-2.

Szerk.: NAGYBÁKAY Péter.

Veszprém, Magyar Tudományos Akadémia Veszprémi Akadémiai Bizottságának Történelmi Szakbizottsága VEAB Értesítő, 1981. 210.

209. NAGYBÁKAY Péter: Bevezetés

I. Gazdaságtörténet – kézművesipartörténet – céhtörténet

210. BÁCSKAI Vera: Gazdaságtörténet – kézművesipartörténet – céhtörténet
211. MAKKAI László: Céhek és kereskedő tőkések a XVI. századi Debrecenben (Akadályoztatása miatt el nem hangzott előadásának kivonata)
212. VARGA Gyula: Néhány debreceni céhes iparág termelése a XVIII. század végén
213. EPERJESSY Géza: Az iparűzők számának megoszlása a reformkori szabad királyi városokban
214. LÉNÁRT Andor: Céhenkívüli ipar Egerben a XVIII. században
215. DOBROVITS Dorottya: A 18. századi építőcéhek és a nagybirtokos uradalmak kapcsolatai
216. KÁLLAY István: Céhesipar és uradalmi igazgatás a XVIII-XIX. században
217. TÓTH Zoltán: Bécsi iparosok életviszonyai hagyatéki iratok tükrében (1889-1890)

II. Magyarországi árszabások

218. DOMONKOS Ottó: Soproni és Sopron megyei árszabások és a limitációkataszter tanulságai

219. LUKÁCS Márta: Az országos árszabás jelzetkataszter számítógépes feldolgozásának módszertani kérdései
220. ENDREI Walter: Limitációkban és vectigálokban szereplő textiltermékek azonosítása
221. BALOGH István: Megyék és a városok harca a limitációk körül a XVI-XVII. században
222. NYAKAS Miklós: A hajdúkerület 1793-as limitációja
223. KISS Mária: Vas megyei limitációk a XVI-XIX. században
224. SOMKUTI Éva: Fejér megyei és székesfehérvári kézműves árszabások a XVIII. század első felében
225. MIHÁLY Ferenc: Magyaróvár mezőváros limitációi
226. DÓKA Klára: Limitációk egy mezőváros életében (Szentendre)
227. NEMES Lajos: Észak-Kelet magyarországi limitációk a XVIIXVIII. században (Néhány szempont a limitációk feldolgozásához – különös tekintettel az árak és a bérek vizsgálatára)
228. KÁLNICZKY László: A felvidéki vármegyék limitációinak kutatásáról

III. Kutatási beszámolók
229. RÓZSA Miklós: Az első magyar általános ipartörvény iparigazgatási rendszere
230. KERECSÉNYI Edit: Kézműipar-történeti gyűjtések és kutatások Zala megyében
231. ESZES László: A keszthelyi kőfaragó műhely (1750-1850)
232. NÁDASDY Lajos: A kemenesaljai vízimalmok
233. FARAGÓ Tamás: Szeszipari és szeszfogyasztás Buda környékén a 18. században
234. KÓCZIÁNNÉ SZENTPÉTERI Erzsébet: A Pest-budai kocsigyártó céhek és szerepük a fogatolt járművek gyártásában
235. NÉMETH Gábor: A felső-magyarországi kannagyártó céhek a XVI-XVIII. században
236. TÓTH Imre: Adalékok a főváros céhes inasképzéshez a pesti rajziskola megalakulásától a céhek feloszlásáig
237. Vita (Balogh István, Eperjessy Géza, Dobrovits Dorottya, Tóth Zoltán, Vörös Károly, Lénárt Andor, Bácskai Vera, Heckenast Gusztáv, Lábadi Imréné, Bodó Sándor, Rózsa Miklós, Nagy Lajos, Domonkos Ottó, Szabolcsi Hedvig, Faragó Tamás, Dóka Klára)
238. ÉRI István: Zárszó

II.B.

II. Nemzetközi Kézművesipartörténeti Szimpózium.

Veszprém, 1982. Augusztus 21-26. 1-2. k.
Szerk.: DÓKA Klára – ÉRI István – NAGYBÁKAY Péter.
Veszprém, Magyar Tudományos Akadémia Veszprémi Akadémiai Bizottsága. 1984. 384, 324.

293. DÓKA Klára – ÉRI István – NAGYBÁKAY Péter: Bevezetés
294. MARKÓ László: Megnyitóbeszéd
I. Kézművesség és ipari forradalom
A) Általában
295. MENDELS, Franklin: A kézművesség és az ipari forradalom összefüggései Flandriában

296. SCHULTZ, Helga: Honnan származtak a 18. századi berlini kézművesek?
297. KOMLOS, John: A gépesített technológia elterjedése Csehországban az 1775-1825 közötti átmeneti időszakban
298. KAPLINSKI, Külike: Adalékok az észtországi manufaktúrák keletkezéséhez és az ipar fejlődéséhez a 20. századig
299. BÁCSKAI Vera: A városi kézművesek gazdasági szerepe és társadalmi helyzete a reformkori Magyarországon
300. OTRUBA, Gustav: Céhszabályzat és gyári privilégium. Jogfolytonosság az iparosodási folyamatban?
301. RÓZSA Miklós: A második magyar általános ipartörvényen alapuló iparigazgatás rendszere a 19. század végéig
302. ENDREI Walter: A textilipari céhek harca az innovációk ellen
303. KERKHOFF-HADER, Bärbel: A kézművességtől az iparig: képforrások a textiltermelés forradalmi átalakulásához
304. LERNER, Franz: A technikai fejlődés pozitív és negatív következményei Hessen 19. századi iparosodásában
305. KALAVSKY, Michal: Milyen szerepet játszott a kézművesség a társadalom életében Szlovákiában a kapitalizmus idején?
306. EPERJESSY Géza: Zsidó kézművesek az 1848 előtti magyarországi városokban
307. BINDER Pál: A céhek hanyatlása és megszűnése Brassóban
308. L. CSAJÁGI Réka: Szeged kézművesei a 18. században
309. SAUER, Walter: Bécsi földesúri akták a 18. század végéről, mint kézművesipartörténeti források

B) Legénymozgalmak, legényvándorlás

310. REININGHAUS, Wilfried: Legényegyletek: kontinuitásprobléma a német társadalomtörténetben
311. BRÄUER, Helmut: Gondolatok a vándorkönyvek forrásértékéről
312. PICKL, Othmar: Testvéregyesületek, legényszövetségek és legényrendtartások Stájerországban
313. ELKAR, Rainer S.: A vándorlás keservei. Vándorlegények eredeti tanúbizonyságai, mint a 19. századi kézművesség társadalom- és művelődéstörténeti forrása
314. GRIESSINGER, Andreas: Sztrájkmozgalmak a német építőiparban a 18-19. század fordulóján. Összehasonlító elemzés
315. DÓKA Klára: Legénymozgalmak Magyarországon és nemzetközi kapcsolataik (1780-1849)

2. kötet

C) Falusi kézművesség

316. FARAGÓ Tamás: Falusi kézművesek család-, háztartás- és munkaszervezete a 18. században
317. T. MÉREY Klára: A kézműipar válságának megnyilvánulási formái a századfordulón egy mezőgazdasági jellegű régióban

318. KETTEMANN, Otto: Falusi kézművesség Schleswig-Holsteinben a 19. században. Kutatási programbeszámoló és az első eredmények
319. KOVÁCH Géza: A mezővárosi kézművesség elterjedése a 18. század első felében a Bánság és a Kőrösök vidékén (Románia)
320. RODEKAMP, Volker: Kézművesség az iparosított világban. Az élettörténet-kutatás feladatai az újabbkori kézművesiparkutatás területén néprajzi szempontból
321. KALESNÝ, František: Szőlőműves céhek a szlovákiai KisKárpátok bortermő vidékén

II. A kézművesség öröksége és jövője – Céhtárgyak – Kézművesipartörténeti muzeológia – Adalékok egyes szakmák történetéhez

322. STÜRMER, Michael: Udvari kultúra a régi Európában, öröksége az iparosított gazdasági életben
323. SZABOLCSI Hedvig: Mesterremek és piac. Bútortípusváltás a 18. és 19. század fordulóján
324. FYOT, Jean-François: A művészi kézműipar lehetőségei napjainkban
325. TINTO I SALA, Margarita: Kézművesség a középkori Barcelónában
326. BARTÓCZ József: A minőség szabályozása a magyarországi céheknél
327. FINKENSTAEDT, Thomas: A régi céhtárgyak számbavételéről, különös tekintettel Bajorországra
328. AZZOLA, Friedrich-Karl: Sírkövek, mint a kézműves mesterségjelvények ikonográfiai kutatásának forrásai
329. GÜRTLER, Wolfgang: A Burgenländisches Landesmuseum céhtárgyai és az ezzel kapcsolatos problémák
330. CSIFFÁRY Gergely: Céhzászlók az egri múzeumban.
331. ERB, Teja: A korai középkor építőiparának szociálökonómiai aspektusai
332. STEININGER, Hermann: Adalékok a kelet-ausztriai fazekasság történetéhez az 1500-as évekig
333. VOSSEN, Rüdiger: Tradicionális kerámiakereskedelem Spanyolországban és Marokkóban. A modellképzés szempontjai
334. LENTIĆ, Ivo: A dubrovniki köztársaság ezüstfémjelzései
335. BACH, Ivan: A zágrábi fémművesség történeti forrásdokumentációjának további fejlődéséről
336. TORANOVÁ, Eva: A művészi önművesség kutatásának eredményei Szlovákiában
337. TÓTH Imre: A Kiscelli Múzeum 18-19. századi óragyűjteménye és az alkatrészellátás néhány külföldi vonatkozása
338. LUKÁCS László: Adatok a székesfehérvári csizmadia-céh történetéhez
339. OSTROLUCKÁ, Milena: Adalékok a kassai mézeskalácsos céh történetéhez
340. NAGYBÁKAY Péter: Kézművesipartörténeti kutatások Magyarországon
341. LUKÁCS Márta: Számítástechnikai módszerek alkalmazása a magyarországi kézművesipartörténeti kutatásokban
342. Elnöki összefoglalók (Heckenast Gusztáv, Bácskai Vera, Domonkos Ottó, Helga Schultz, Thomas Finkenstaedt, Herman Steininger)

343. OTRUBA, Gustav: Hozzászólás
344. ÉRI István: Zárszó

5.A.
V. Kézművesipartörténeti Szimpózium.
Veszprém, 1984. november 20-21.
Szerk.: NAGYBÁKAY Péter – NÉMETH Gábor.
Veszprém, Magyar Tudományos Akadémia Veszprémi Akadémiai Bizottsága. 1985. 309.
345. NAGYBÁKAY Péter – NÉMETH Gábor: Bevezetés
I. Kézművesipar a török hódoltság idején
346. SZAKÁLY Ferenc: Magyar kézművesség a 16. századi hódoltsági mezővárosokban
347. HEGYI Klára: Török iparosok a hódoltságban
348. HECKENAST Gusztáv: Török hódítás és a felsőmagyarországi vasipar
II. A kézművesipar újjászerveződése a török alóli felszabadulás után
349. EPERJESSY Géza: Céhesedés a török uralom alól fölszabadult területen
350. DÓKA Klára: A budai kézművesség a török kiűzése után
351. GÁL Éva: Kézművesség az óbudai uradalom mezővárosaiban a török hódoltság után
352. FARAGÓ Tamás: Pilis-Budakörnyék kézművesipara a török uralom után (1686-1730). Forráselemzés
353. RÓZSA Miklós: A török alól felszabadult Budán és Pesten megtelepedett cukrászok származási, valamint inas- és legényéveik eltöltésének helye
354. TIMAFFY László: Győr kézművesiparának újjáéledése a török megszállás után
355. L. CSAJÁGI Réka: A céhek megalakulása Szegeden a 18. század elején
356. NEMES Lajos: Eger város kézműiparának újjászerveződése és fejlődése a török kiűzésétől a 18. század közepéig, különös tekintettel a kézművesipar és a szőlőtermesztés kapcsolatára
357. PRAZNOVSZKY Mihály: A nógrádi céhes iparról az új kutatások tükrében
358. PÁLMÁNY Béla: Adatok a kézművesipari termékek és termények árucseréje történetéhez Nógrád vármegyében a török hódoltság végén és az újratelepítés korszakában (1593-1731)
359. DÁVIDHÁZY István: Adalék a Bánáti Határőrkerület és Pancsova céhszabadságához

III. Főcéhek és céhfiliák
360. DOMONKOS Ottó: A főcéhek vonzáskörzetei
361. NÉMETH Gábor: Céhek és céhfiliációk a Hegyalján a 16-18. században
IV. Kutatási beszámolók
362. SZULOVSZKY János: A kisiparok néprajzi rekonstrukciójáról. Gondok és gondolatok
363. BURIĆ, Mirko: Az eszéki mészáros céh
364. KALESNÝ, František: Kézművesipar és céhszervezetek az észak-szlovákiai Rajec mezővárosban a 16-19. században
365. SOLYMOS Ede: A magyarországi halászcéhek
366. KÜRTI Béla: A hatvani takácscéh létének bizonyítékai

367. WÖLLER István: Vízimalmok Veszprém megyében
368. NÁDASDY Lajos: A pápai molnárcéh vízmesterének szolgálati szabályzata
369. TÓTH Imre: Oktató eszközök a budapesti tudományegyetemen a nagyszombati korszaktól 1870-ig
370. NAGYBÁKAY Péter: A történelmi Magyarország kézművesipartörténetének kutatottsága a VEAB szimpóziumain
371. Hozzászólások – Vita – Javaslatok – Zárszó (Bácskai Vera, Faragó Tamás, Dávidházy István, Gál Éva, Nagybákay Péter, Somkuty Éva, Vörös Károly, Domonkos Ottó, Heckenast Gusztáv, Kiss Mária, Németh Gábor, Rózsa Miklós, Tóth Imre, Szulovszky János, Éri István)
372. Zusammenfassungen

III.B.

III. Nemzetközi Kézművesipartörténeti Szimpózium.

Veszprém, 1986. október 18-24. Válogatás

Szerk.: NAGYBÁKAY Péter – NÉMETH Gábor.

Veszprém, Magyar Tudományos Akadémia Veszprémi Akadémiai Bizottsága. 1988. 252.

432. NAGYBÁKAY Péter – NÉMETH Gábor: Bevezetés
433. BRÄUER, Helmut: Megjegyzések a céhes ipar társadalmi és gazdasági fejlődéséhez Szászországban 1648 és 1763 között
434. VERMAUT, Joseph: A szociális kérdés a textilipari szakmákban Flandriában és Brabantban, különös tekintettel a 16-18. századra
435. KNIERIEM, Michael: Decentralizált tex-tilmanufaktúrák a bergi vidéken a korai iparosítás előestéjén – a wuppertalbarmeni "Caspar Engels fiai" cég példája
436. REITH, Reinhold: Az augsburgi munkaerőpiac struktúrája a 18. században
437. KALAVSKÝ, Michael: A kézművesek társadalmi aktivizálódásának problémái a céhek megszűnése után
438. DÓKA Klára: A pest-budai kéz-műipar struktúrájának átalakulása, különös tekintettel az ipari munkásság fejlődésére (1780-1870)
439. T. MÉREY Klára: A Dél-Dunántúl kézműiparosai a tőkés válságok idején (19. század vége, 1929-1933)
440. TEIBENBACHER, Peter: Kézművesvándorlás Bécsbe 1350 és 1600 között
441. N. KISS István: A kézműiparosok népességi és gazdasági súlya Magyarországon 1707-ben
442. Edgren, Lars: A svédországi Malmö városában 1820-ban és 1845-ben működő kézműiparosok társadalmi és földrajzi eredete
443. Lenger, Friedrich: Szakmai mobilitás a Verlag-rendszerű városi kézművességben. Szabók, cipészek és asztalosok Düsseldorfban a 19. század harmadik negyedében
444. FARAGÓ Tamás: Vándorlás és mobilitás az 1850-es években (A szentendrei kézművesek házasságkötései 1856-1865)
445. LINDSTRÖM, Dag: Cég, város, állam. Az 1622 előtti stockholmi céhek
446. OTRUBA, Gustav: A bécsi kézművesség és a céhek a 17. és a 18. század fordulóján

447. NEMESKÜRTYOVÁ, Ludmilla: 15. és 16. századi céhszabályzatok a mai Szlovákia területéről
448. OSTROLUCKA, Milena: A város és a céhek közötti kapcsolat a 16-17. századi Kassán
449. Kietaibl, Hans: Iparoscéhek a kismartoni Esterházy uradalom területén
450. REININGHAUS, Wilfried: Brandenburg-Poroszország kézműipar- és céhpolitikája Mark grófságban (1650-1806)
451. SCHULTZ, Helga: Céhes kézművesipar hagyomány és válság között? Az 1731-es birodalmi céhtörvény hatása Brandenburg-Poroszországban
452. TORANOVÁ, Eva: Adalékok a pozsonyi művészi kézművesség történetéhez a 17. és 18. századi polgárkönyvek alapján

6.

VI. Kézművesipartörténeti Szimpózium. Veszprém, 1988. november 15-16.
Szerk.: NAGYBÁKAY Péter – NÉMETH Gábor.
Veszprém, Magyar Tudományos Akadémia Veszprémi Akadémiai
Bizottsága. 1989. 260.

453. NAGYBÁKAY Péter – NÉMETH Gábor: Bevezetés
454. NAGYBÁKAY Péter – NÉMETH Gábor: Vorwort
455. BÁCSKAI Vera: A kézműves és társadalom. (Bevezető előadás)

1. A kézművesek vagyoni helyzete

456. N. KISS István: A kézműiparosság helyzete Magyarországon 1707-ben
457. BENDA Gyula – KIRÁLY Ferenc: Iparosok egy kisváros társadalmában
458. KAPOSI Zoltán: Uradalom és ipar (A vrászlói uradalom ipari struktúrája a 19. század közepe táján)
459. MAKRALF Katalin: A Duna-vízivárosi céhes és céhenkívüli mesterháztartások szerkezete az 1809. évi összeírás alapján
460. KENDE Tamás: A Buda-vízivárosi céhes mesterháztartások szerkezete
461. CSŐGÖR Csaba: A Buda-vízivárosi legények háztartásszerkezete az 1809. Évi összeírások alapján
462. T. MÉREY Klára: Az egyes kézműves szakmák "hierarchiája" az 1876-ban fizetett jövedelemadók alapján
463. CZEGLÉDI Imre: Békéscsabai iparosok helyzete az 1870-1880-as években az iparkamarai összeírások alapján
464. GAJÁRY István: A kézművesipar határain
465. SZENDE Katalin: A soproni iparosok végrendeleteik tükrében (kb. 1400-1526)
466. JUHÁSZ Antal: Szegedi kézművesek vagyoni helyzete és életmódja a hagyatéki leltárak alapján (1780-1828)
467. J. HALÁSZ Margit: A magyarországi könyvkötők és könyvkereskedők vagyoni helyzetéhez a 19. században
468. HORVÁTH D. Tamás: Lichtenvolner Ferenc (1775-1847) keszthelyi ácsmester hagyatéka

2. A kézművesek társadalmi helyzete

469. FENYVESI László: A magyarországi balkániak etnikailag heterogén kézműves társadalma (15-17. század)
470. PÁLMÁNY Béla: A nógrádi mezővárosok kézműves társadalma a polgári átalakulás idején (1820-1870)
471. NAGY Zoltán: Körmend kézműves társadalmának vázlata a 18-19. században összeírások és matrikulák alapján
472. DOMONKOS Ottó: A munkában töltött évek száma
473. POLLÁK, Róbert: A vándorlegények helyzete a 19. században a kassai vándorkönyvek tükrében
474. FEJÉR Gábor: Asztalosok a makói társadalomban 1824-ben
475. RÓZSA Miklós: A 19. század első fele budai és pesti cukrászainak társadalmi helyzete
476. BARTÓCZ József: A soproni kovácsmesterek társadalmi helyzete
477. DÁVIDHÁZY István: A soproni posztóscéh védekező iratai 1697-1821
478. GYŐRIVÁNYI Sándor: Hogyan élt az öreg weber?
479. KOCSIS Gyula – NAGY VARGA Vera: A ceglédi református iparosság házassági kapcsolatrendszere a 19. század-ban az anyakönyvek alapján
480. KERECSÉNYI Edit: Adatok Nagykanizsa benépesedéséhez: A polgárok lajstromába 1745-1825 között bejegyzett személyek foglalkozás és születési hely szerinti összetétele
481. TORANOVÁ, Eva: Lőcse kézművesipara az 1550-1680-as polgárkönyv bejegyzései alapján
482. LÖFFLER Erzsébet: Iparosok Eger közigazgatásában a 18. században
483. BŐSZE Sándor: A somogyi kézművesek egyesületi tevékenysége a kiegyezés után (1867-1918)
484. N. CZAGA Viktória: Budai iparosok, kézművesek és kereskedők részvétele a védegyleti mozgalomban

7.

VII. Kézművesipartörténeti Szimpózium. Veszprém, 1990. november 12-14.

Szerk.: NAGYBÁKAY Péter – NÉMETH Gábor.

Veszprém, Magyar Tudományos Akadémia Veszprémi Akadémiai Bizottsága. 1991. 202.

485. NAGYBÁKAY Péter – NÉMETH Gábor: Bevezetés
486. NAGYBÁKAY Péter – NÉMETH Gábor: Vorwort
487. VÖRÖS Károly: Megnyitó
488. VÖRÖS Károly: Eröffnungsrede

Vállalkozó kézművesek, kisiparosok a századfordulón

1. Kisipar, falusi ipar

489. FARAGÓ Tamás: Népszámlálási adatok a falusi iparról (1857-1910)
490. T. MÉREY Klára: A kézműipar helyzete 1876-ban a jövedelemadó-fizetések tükrében
491. KERECSÉNYI Edit: A dobronaki, kebelei és filóczi (egykor Zala vm., ma Szlovénia) parasztfazekasok termékértékesítése az 1900-as években
492. DÓKA Klára: Baranya megyei vízimalmok a vízjogi törvény kiadása (1885) után

493. Dózsa F. Katalin: A szabóipar helyzete a századfordulón 55-60
494. VERES László: A falusi kézműves-ipar szerkezeti változásai Borsodban a századfordulón
495. FEJÉR Gábor: A faiparosok struktúrálódása Szilicén – a házimunkák kutatásának tanulságai
496. KOVÁCH Géza: Adatok az Arad megyei kisipar történetéhez a 19. század utolsó harmadában
497. INCZE László: A kézművesség és a kisiparosok helyzete a századfordulón, Kézdivásárhelyen
498. FODOR László: Adalékok Székelyudvarhely kézmű- és kisipara történetéhez (1872-1916)
499. HIDVÉGI Violetta: A méterrendszer magyarországi bevezetése. Budapesti mérleggyárak működése (1873-1919)
2. Ipari szakoktatás, állami ipartámogatás
500. GYŐRIVÁNYI Sándor: A kereskedelmi szakoktatás
Magyarországon a dualizmus korában
501. DOMONKOS Ottó: A késmárki szövőipari szakiskola
502. J. HALÁSZ Margit: A nyomdászok, könyvkötők és könyvkereskedők szakoktatásának változásairól az 1900-as évekig
503. SZABÓ Péter: A győri ipartestület közös gépműhelye
504. DÁVIDHÁZY István: A soproni Krausz Károly posztós cégnek nyújtott gépsegély
505. SZULOVSZKY János: Iparfejlesztés és a gömöri agyagipar
506. BENCZE Géza: A Technológiai Iparmúzeum szerepe a hazai kisiparfejlesztésében (1883-1914)
507. TÓTH Imre: Az iparoktatás eszközei és emlékei a Kiscelli Múzeumban
3. Kutatási beszámolók
508. POLLÁK Róbert: Kézművesipar-történeti kutatások Kelet-Szlovákiában
509. TORANOVA, Eva: A szlovákiai rézművesség és helye a városok iparművészeti kultúrájában
510. CSATÁRY György: Kézművesipartörténeti anyagok az ungvári, munkácsi és beregszászi városi levéltárakban
511. HODGYAI Mátyás: Nagyváradi céhek a 18. században
512. DOMONKOS Ottó: Kézművesipartörténeti kutatások Burgenlandban
513. DOMONKOS Ottó: Zárszó
514. DOMONKOS Ottó: Schlusswort

8.

VIII. Kézművesipartörténeti Szimpózium. Veszprém, 1992. november 9-11.

Szerk.: NAGYBÁKAY Péter.

Veszprém, Magyar Tudományos Akadémia Veszprémi Akadémiai Bizottsága. 1993. 199.

515. NAGYBÁKAY Péter: Bevezetés
516. NAGYBÁKAY Péter: Vorwort

1. A kézművesipari termékek forgalma és a hatóságok
517. BÚZA János: A XVII. századi limitációs törvénycikk monetáris háttere
518. FODOR László: Az erdélyi árszabályzatok
519. SZENDE Katalin: A limitációk számítógépes feldolgozásának lehetőségei
520. TORANOVÁ, Eva: A limitációk jelentősége az iparművészeti kutatásban
521. T. MÉREY Klára: Tolna mezőváros iparosainak beszerzési forrásai és áruik piaca a XVIII. század végén
522. KOVÁCH Géza: Kalmár céhek Aradon
523. KÖVECSES-VARGA Etelka: Az Esztergomi kereskedő és kalmár társulat
524. HODGYAI Mátyás: Piaci élet Nagyváradon a XVIII. században
525. KÓCZIÁNNÉ SZENTPÉTERI Erzsébet: Teherszállító fogatolt járművek a hazai közgyűjteményekben
526. PALKÓ Attila: Tutajozás a Maroson a XVII. század végétől a XX. század első feléig
527. K. CSILLÉRY Klára: A mátraalmási (Szuhahuta) faeszközkészítők árusító útjai
528. SZABÓ Sarolta: Hatósági rendelkezések a közellátás érdekében (Szabolcs megye XVIII. század második fele)
529. TURBULY Éva: Sopron város mészárszékének tevékenysége számadáskönyvei tükrében 1567-1593
530. DÁVIDHÁZY István: A soproni posztócéh és az osztrák vámhatóság
531. ENDREI Walter: Egy debreceni kereskedő leltárának szövetei 1718-ban
532. FLÓRIÁN Mária: A kittelnadrágtól a farmerig
533. DOMONKOS Ottó: A soproni cipész céh árulerakata 1811-1844
534. J. HALÁSZ Margit: Kereskedőtőke – kézművesség – piac a könyves szakmában
535. VOIGT Vilmos: A magyar folklór jellegű kézműipari termékek forgalma
536. FEJÉR Gábor: A mórahalmi ipar XX. százada
2. A kézművesipari műhely- és szerszámkataszter
537. NAGY Zoltán: A kézművesipari műhely és szerszámkataszter Vas megyei tanulságai
538. Sz. CSENKI Éva: Könyvkötőműhely rekonstrukció
539. NAGYBÁKAY Péter: Képes vaskereskedelmi árkatalógusok és tankönyvek mint a kézművesipartörténeti kutatómunka segédeszközei
540. GREMAN, Vojtech: A nagysallói céhek története
541. BÁCSKAI Vera: Összegezés

IV.

IV. Nemzetközi Kézművesipartörténeti Szimpózium. Veszprém,
1994. 11. 9-11. / IV. Internationales Handwerksgeschichtliches Symposium.
Veszprém, 9-11. 11. 1994.
Szerk./Red.: DÓKA Klára – ÉRI István.
Budapest–Veszprém, Magyar Tudományos Akadémia Veszprémi Akadémiai Bizottsága. / Ungarische Akademie der Wissenschaften
Veszprémer Akademische Komission. 1995. 308.

542. DÓKA Klára: Bevezetés

543. DÓKA Klára: Vorwort

I. A kézművesek társadalmi helyzete általában / I. Die gesellschaftliche Stellung der Handwerker im Allgemeinen

544. MÜLLER, Albert: Zum Problem der sozialen "Hierarchisierung" im Handwerk (A szociális hierarchia problémája a kézműiparban)

545. SCHULTZ, Helga: Die gesellschaftliche Stellung des Zunfthandwerks in Berlin und Brandenburg im 18. Jahrhundert (A céhes ipar társadalmi állása Berlinben és Brandenburgbam a 18. században)

546. BÁCSKAI Vera: Jövedelem, vagyon, presztízs és társadalmi helyzet a 19. század első felében (Einkommen, Vermögen, Prestige und soziale Stellung in der ersten Hälfte des 19. Jahrhundert)

547. T. MÉREY Klára: A kézművesek hierarchiája és kereseti viszonyai Dél-Dunántúl két vegyeslakosságú mezővárosában (Tolna, Mohács) a 18. század végén (Hierarchie und Lohnverhältnisse der Handwerker in der zwei südtarnsdanubischen Marktfläcken mit gemischter Bevölkerung (Tolna, Mohács) im ausgehenden 18. Jahrhundert)

548. SZABÓ Péter: A győri kézművesszakmák helye az adózási adatok tükrében (Győrer Gewerbe im Spiegel der Steuerungsdaten)

II. Bérezési formák és szociális feltételek / II. Lohnformen und soziale Bedingungen

549. MIHELIČ, Darja:Entlohnung der Handwerker in ausgewählten Städten des slowenischen Raums bis 1340. Methoden, Problem, Erkenntnisse. (Kézművesbérek néhány szlovéniai városban 1340 előtt. Módszerek, problémák, eredmények)

550. SZENDE G. Katalin: Handwerkerwitwen in der mittelalterlichen Gesellschaft von Ödenburg (Kézműves özvegyek Sopron középkori társadalmában)

551. REITH, Reinhold: Lohnformen im frühzeitlichen Handwerk (Bérezési formák a kora újkori kézműiparban)

552. ŠERCER Mária: A céhlegények bérei a 17. században /Zágráb, Kapronca/ (Die Lohnformen der Gesellen im 17. Jahrhundert. /Zagreb, Koprivnica/)

553. OTRUBA, Gustav: Das Verhältnis Stadt-Landmeister in Niederösterreich (Városi és falusi mesterek Alsó-Ausztriában)

554. FURCH, Helmut: Die Viertellade des Steinmetz- und Maurerhandwerkes im kaiserlichen Steinbruch am Leithaberg in Beziehung zur Wiener hauptlade – 17.-18. Jhdt. (A Lajtahegységi Kaisersteinbruch kőfaragó és kőműves céhének vitája a bécsi főcéhhel a 17-18. században)

555. FIEDLER, Uwe: Handwerk und Bildung. Zur Relevanz sog. "Klipp- und Winkelschulen" für die ausserberufliche Bildung Chemnitzer Handwerker im 17-18. Jahrhundert (Kézművesség és művelődés. Az ún. zugiskolák szerepe a chemnitzi kézművesek általános képzésében a 17-18. században)

556. BECKMANN, Uwe: Die Arbeitstelle zur westfälischen Handwerksforschung. Ziele, Methoden und Erfahrungen. (A Vesztfáliai Kézművesipari kutatóközpont. Célok, módszerek, eredmények)

557. GYŐRIVÁNYI Sándor: Tekintélyelv és demokratizmus a 16-18. századi magyarországi köteles céhlevelekben (Autoritätsprinzip und demokratie in den zunftfbriefen der ungarischen seiler des 16-18. Jahrhunderts)
558. KÓCZIÁNNÉ SZENTPÉTERI Erzsébet: A kocsigyártás mesterei /A kocsigyártóipar ágazati és belső szakosodása/ (Meister des wagenbaus (Die innere Spezialisierung des Wagenbaugewerbes nach Gewerbezweigen)
559. CSIFFÁRY Gergely: Magyarország üveghutái 1827-ben elsősorban Ludovico Nagy Notitiái alapján (Glashütten in Ungarn im Jahre 1827, vornehmlich nach der "Notitia" von Ludovicus Nagy)
560. Sz. CSENKI Éva – J. HALÁSZ Margit: A magyarországi könyves iparág területi elhelyezkedése a 18-19. században (Die territoriale Lage des ungarischen Buchgewerbes im 18-19. Jahrhundert)
561. NAGY Mari – VIDÁK István: Adatok a kapcakötő mesterség déldunántúli megtelepedésének történetéhez (Einiges zur Geschichte der Niederlassung der Wollsocken-macher in Südtransdanubien)

III. Egy-egy megye vagy település iparosai / III. Handwerker in den einzelnen Komitaten oder Siedlungen

562. J. HALÁSZ Margit: Der Wandel der gesellschaftlichen, wirtschaftlichen und sozialen Positionen innerhalb eines Handwerks von 16. bis zum Anfang des 19. Hahrhunderts 38 (A társadalmi, gazdasági és szociális helyzet változásai egy iparágon belül a XVI. századtól a XIX. század elejéig)
563. KNÉZY Judit: Somogy megyei fazekas árlimitációk (Preislimitationen für Keramik aus Komitat Somogy)
564. WÖLLER István: A malomipar fejlődéséről, különös tekintettel Veszprém megyére (Zur Entwicklung der Mühlindustrie mit besonderer Rücksicht auf Komitat Veszprém)
565. FODOR László: A kézművesszakmák területi eloszlása Udvarhely megyében a századforduló idején (Die territoriale Gliederung des Handwerk im Komitat Udvarhely an der Jahrhundertwende)
566. OSTROLUCKA, Milena: Die Rolle der Vertreter der einzelnen Gewerbe in der Stadtselbst-verwaltung von Košice im 17.-en Jahrhundert (Az egyes szakmák képviselete Kassa város önkormányzatában a XVII. században)
567. HOLZ, Eva: Die Entwicklung des Gewerbes im 19. Jahrhundert in Ljubjana (A ljubljanai kézművesipar fejlődése a XIX. században)
568. STEIDL, Annemarie: Mobilität und Stabilität im wiener Zunfthandwerk (1740-1860). Ein Projektentwurf (Mobilitás és stabilitás a bécsi céhes iparban (1740-1860))
569. SZABÓ Sarolta: A kézművesek életviszonyai Nyíregyházán a 19. század első felében (Die Lebensverhälfte des Handwerker in Nyíregyháza in der ersten Hälfte des 19. Jahrhunderts)
570. SZŰCS Judit: Csongrád iparosainak szerepe a 19. századi mezőváros társadalmában (Die Stellung der Handwerker in der Gesellschaft des Marktfleckens Csongrád im 19. Jahrhundert)

571. FORRÓ Katalin: Kézművesek Püspök-Vác mezőváros tanácsában 1790-1848 között (Handwerker in dem rat des Marktfleckens Püspök-(Bischofs)-Vác zwischen 1790-1848)
572. HODGYAI Mátyás: Iparosok, kereskedők és piac 1848 után Nagyváradon (Handwerker, Kaufleute und Markt in Nagyvárad nach 1848)
573. KIETAIBL, Hans: Die Handwerkszünfte in Purbach am Neusiedler See (Kézművescéhek a Fertő melletti Purbachban)
574. GÜRTLER, Wolfgang: Die Eisenstädter (Bürgerliche) Zunft der Uhrmacher, Schlosser, Büchsenmacher und Weiβklanpfner /1813-1896/ (A kismartoni (polgári) órás, lakatos, puskaműves és bádogos céh /1813-1896/)
575. KLUSCH, Horst: Die Hermannstädter Töpferzunft (A nagyszebeni fazekascéh)
576. DÁVIDHÁZY István: 18. és 19. századi posztósműhelyek egy városon belüli területi megoszlása (Die territoriale Gliederung der Tuchmacher-werkstätte einer Stadt im 18-19. Jahrhundert)
577. RÓZSA Miklós: Einkommens- und Vermögensverhältnisse der Zuckerbecker von Ofen in der ersten Hälfte des 19. Jahrhunderts (A budai cukrászok jövedelmi és vagyoni viszonyai a 19. század első felében)
578. NÉMETH Györgyi: Céhes tímárok Miskolcon a 19. század elsőfelében (Zünftige Gerber in Miskolc in der ersten Hälfte des 19. Jahrhunderts)
579. VARGA Éva Teréz: Fafaragó specialisták a falu társadalmában /Bakonybél/ (Holzschnitzer in der dörflicher Gesellschaft /Bakonybél/)
580. DÖRNER, E. Antal: A szászvárosi szabók céhének 1807. évi alapszabályzata (Die Zunftordnung der Schneider von Szászváros aus dem Jahre 1807)
581. VIGH Annamária: A Pest-budai céhpecsétnyomók köriratainak heraldikai vizsgálata (Die heraldische Analyse der umschrifte Pest-budaer Zunftsiegel)

9.

IX. Kézművesipartörténeti Szimpózium. Veszprém, 1996. szeptember 27-28.

Luxusiparok. Válogatás az előadásokból.

Szerk.: HORVÁTH Sándor – SZULOVSZKY János.

Budapest –Veszprém, Magyar Tudományos Akadémia Veszprémi Akadémiai Bizottsága. 1997. 144.

582. DOMONKOS Ottó: A luxusiparok történetéhez
583. G. SZENDE Katalin: A luxus fogalma és a luxusigények kielégítése a középkorban
584. TORANOVA, Éva: Pozsony ötvössége a 15-16. században
585. NÉMETH Gábor: Nagyszombati kézművesek, különös tekintettel a luxusiparokra (16-17. század)
586. CSENKI Éva: A Ráday gyűjtemény számára készített könyvkötések és azok mesterei
587. HORVÁTH Sándor: A művészet, az ipar és a népművészet határán. (A herendi manufaktúra és porcelánja)
588. CSIFFÁRY Gergely: A 18-19. századi üveghuták szerepe a hazai iparfejlődésben
589. KÓCZIÁNNÉ SZENTPÉTERI Erzsébet: Díszhintók és díszkocsik a 19. században

590. FORRÓ Katalin: A váci Reitter család és a kocsigyártás
591. RÓZSA Miklós: A cukrész kézművesség termékei iránti kereslet Buda és Pest városában a 19. században
592. SZŰCS Judit: Gyovai Antal mézeskalácsos inventáriuma
593. DÓKA Klára: Utószó
594. DÓKA Klára: Nachwort

9.-V.

Tanulmányok a kézműipar történetéből.

Szerk.: CSIFFÁRY Gergely – DÓKA Klára.

Veszprém, Magyar Tudományos Akadémia Veszprémi Akadémiai Bizottsága. 1999. 472.

595. CSIFFÁRY Gergely – DÓKA Klára: Bevezetés

I. Ipar és mezőgazdaság, vidéki iparűzés

596. KNÉZY Judit: A német iparosok szerepe a majorok kiépítésében a XVIII. században és a reformkorban Somogy megyében /Die Rolle der deutschen Handwerker beim Ausbau der Meiereien (im XVIII. Jahrhundert und zur Reformzeit)
597. T. MÉREY Klára Az ipar helyzete a Dunántúlon 1810 körül /Die Lage des Handwerks in Transdanubien um 1810
598. GYULAI Éva: Mezővárosi iparosok a hódoltság peremén. (Iparűzés Miskolcon a XVI-XVII. században) /Handwerker in Marktflecken am Rande von Frondienstgegenden (Gewerbebetreibung in Miskolc im XVI–XVII. Jahrhundert)
599. FORRÓ Katalin: A filoxérapusztítás hatása Vác kézműiparára /Die Wirkung der Phylloxeraseuche auf das Handwerk von Vác
600. SZŰCS Judit: Kovácsok és bognárok Csongrádon a XIX. században /Schmiede und Wagner in Csongrád im XIX. Jahrhundert
601. KEMECSI Lajos: Járműkészítő iparosok Észak-Dunántúlon /Handwerker für Fahrzeugherstellung in NordTransdanubien
602. ERDÉLYI Péter: Csongrád mezőváros iparosai a Károlyi uradalomban a XIX. század első felében /Die Handwerker im Marktflecken Csongrád auf dem Landsgut von Károlyi in der ersten Hälfte des XIX. Jahrhunderts
603. SZABÓ Sarolta: A mezőgazdasági tevékenység szerepe a nyíregyházi iparosok életében /Die Rolle der Tätigkeit der Landwirtschaft im Leben der Handwerker von Nyíregyháza
604. CSIFFÁRY Gergely: A XVIII-XIX. századi uradalmi serfőzés Heves megyében /Herrschaftliche Bierbrauerei im Komitat Heves des XVIII–XIX. Jahrhunderts
605. KLUSCH, Horst: Entwicklung des Brauereigewerbes in Siebenbürgen /A sörfőzőipar fejlődése Erdélyben
606. GYŐRIVÁNYI Sándor: A gazdasági kötéláruk választéka és minősége. Árutörténelem /Die Auswahl und Qualität der Handels-Seilwaren. Warengeschichte
607. WÖLLER István: Vízimalmok az örvényesi Séden /Wassermühlen auf dem Bach Séd in Örvényes
608. CSIFFÁRY Gergely: A gyöngyössolymosi malomkőbányászat története /Die Geschichte des Mühlsteinabbaus von Gyöngyössolymos

II. Kézműipar a polgári korban

609. DÓKA Klára: A kézműipar történetének levéltári forrásai (1850–1950) /Die Archivquellen der Handwerkergeschichte (1850-1950)
610. CSIFFÁRY Gergely: Fenékbélyegek, mesterjegyek, gyári védjegyek használata a magyarországi finomkerámiaiparban /Der Gebrauch von Bodenmarken, Meisterkarten, Firmenschutzmarken im Handwerk der Feinkeramik Ungarns
611. BALOGH Elvira: Iparostanoncoktatás pápán /Ausbildung von Handwerkerlehrlingen in Pápa
612. BÍRÓ György: A Gyulai Általános Ipartestület /Die Allgemeine Gewerbekörperschaft von Gyula
613. BARTUSZ Gyula: A kisipar és a kézművesség fejlődése Szlovákiában /Die Entwicklung der Kleinindustrie und des Handwerks in der Slowakei
614. GÁL György: A vonóshangszer-javítás szerszámai /Die Werkzeuge der Verbesserung von Streichinstrumenten

III. Kutatási beszámolók

615. FIEDLER, Uwe: Chemnitzer Handwerker im Kontext von Schützengesellschaft und Stadtverteidigung /A chemnitzi kézművesek kapcsolata a lövészegylettel és a város védelmével
616. JENEY-TÓTH Annamária: Adalékok a kolozsvári céhek XVII. századi életéhez /Beiträge zur Geschichte der Zünfte von Klausenburg im 17. Jh. (Forschungsbericht)
617. SCHLENKRICH. Elke: Verarmung Chemnitzer Leineweber im 18. Jahrhundert /A chemnitzi vászonszövők elszegényedése a XVIII. században
618. RÓZSA Miklós: Einkommens- und Vermögensverhältnisse der Pester Zuckerbäcker in der ersten Hälfte des XIX. Jahrunderts /A pesti cukrászok jövedelmi és vagyoni viszonyai a XIX. század első felében
619. JÓZSÁNÉ HALÁSZ Margit: A magyarországi könyvkötőcéhek történetéből /Aus der Geschichte der ungarischen Buchbinderzunft
620. T. PAPP Zsófia: Adatok a pécsi mézeskalácsosok életéről /Lebkuchenbäcker von Pécs
621. PAPP Árpád: Vajdaság néprajzi atlasza /Volkskundeatlas der Vojvodina

III. Forrásfeltárások

F.1.

A magyarországi céhes kézművesipar forrásanyagának katasztere I.

Register of sources relating to crafts and guilds in Hungary I.

Quellenmaterial-Kataster des zünftigen Handwerks in Ungarns I.

Szerk./Ed./Red.: ÉRI István – NAGY Lajos – NAGYBÁKAY Péter.

Budapest, 1975. 382.

622. ÉRI István – NAGY Lajos – NAGYBÁKAY Péter: Bevezetés
623. ÉRI István – NAGY Lajos – NAGYBÁKAY Péter: Introduction
624. ÉRI István – NAGY Lajos – NAGYBÁKAY Péter: Einleitung
625. FARAGÓ Kálmán: A forrásanyag számítógépes feldolgozásának rendszere és programspecifikáció

626. FARAGÓ Kálmán: The system for the electronic processing of source data and the program specification
627. FARAGÓ Kálmán: System der Verarbeitung des Quellenmaterials auf elektronischer Rechneranlage und Programmspezifikation
628. NAGYBÁKAY Péter: Céhszervezethez nem köthető tárgyi céhemlékek jegyzéke (List of material guild relics not in connection with a guild organisation / Verzeichnis der sich an Zunftorganisationen nicht knüpfenden gegenständlichen Denkmäler)
629. Domonkos Ottó: Kézművesiparuói műhely- és szerszámkataszter (Register of craft workshops and tools / Kataster der Handwerks-Werkstätten und -Werkzeuge)
630. NAGY Lajos: Kézművesipari mesterségnév szótár. (Bevezetés)
631. NAGY Lajos: Dictionary of craft denominations (Introduction)
632. NAGY Lajos: Handwerksnamen-Wörterbuch (Einleitung)
633. Magyar – német – latin (Hungarian – German – Latin / Ungarisch – Deutsch – Lateinisch)
634. Latin – magyar – német (Latin – Hungarian – German / Lateinisch – Ungarisch – Deutsch)
635. Német – magyar – latin (German – Hungarian – Latin / Deutsch – Ungarisch – Lateinisch)

F.2.

A magyarországi céhes kézművesipar forrásanyagának katasztere II.
Register of sources relating to crafts and guilds in Hungary II.
Quellenmaterial-Kataster des zünftigen Handwerks in Ungarns II.
Szerk./Ed./Red.: ÉRI István – NAGY Lajos – NAGYBÁKAY Péter.
Budapest, 1976. I-VIII, 410.

F.3.

Magyarország kézművesipartörténetének válogatott bibliográfiája.
Szerk.: DOMONKOS Ottó – NAGYBÁKAY Péter.
Budapest, MTA Néprajzi Kutatóintézete. 199

Konferencia

A textilművesség évezredei a Kárpát-medencében
- Konferenciafelhívás

Folytatódik a Kárpát-medence anyagi kultúrája egyes ágait középpontba állító interdiszciplináris konferencia-sorozat. Az MTA VEAB Kézművesipar-történeti Munkabizottsága és az MTA VEAB Iparrégészeti és Archaeometriai Munkabizottsága a Magyar Nemzeti Múzeummal együttműködve 2012 december 4-én és 5-én megrendezi „A textilművesség évezredei a Kárpát-medencében” c. tanácskozást.
Erre a következő témakörökben várunk előadás-javaslatokat:

1. Nyersanyagtörténeti témák:
- az őshonos textilnövények helyi öltözködésalakító szerepe egykor és napjainkban
- a kereskedelem szerepe a textilalapanyagok kontinensek közötti terjedésében
- a textilszínezékek kontinensek közötti útja

2. Magyarországi történeti emlékanyag
- régészeti ásatások textilmaradványai
- levéltári források a hazai textil-előállításról
- nyugati és balkáni textil-kereskedelem Magyarországon
- balkáni kereskedők árukészlete
- textil és reprezentáció

3. Történeti textil-tárgyaink megóvása
- jelentősebb tárgyegyüttesek restaurálása
- hagyomány és újítások a történeti textilek védelmében
- az EU vegyszer-rendeletei és a múzeumi tárgyak állaga

4. Az alapanyag előállításának eszköztörténete
- az alapanyag előkészítés eszközei (gereben, tiloló, stb.)
- a szövőszék típusai, fejlődése és befolyása a szabás, az öltözködés változataira

5. Az öltözet előállításának eszköztörténete és mesterei
- a tű – történeti múltja, hazai régészeti emlékei, a tűkészítő mesterség
- a gyűszű – történeti múltja, hazai régészeti emlékei, a gyűszűkészítő mesterség
- az olló – történeti múltja, hazai régészeti emlékei, mesterei
- a szövő- és varró fonalak – varrók és hímzők
- a varrógép forradalma

A jelentkezéseket legkésőbb 2012. október 20-ig várjuk a következő címre: Szulovszky János, MTA BTK Történettudományi Intézete, 1014 Budapest, Úri u 53. E-mail: szulovszky@tti.hu.

SZABÓ ZOLTÁN

2.4.4 *A kézművesség helye a szellemi kulturális örökség megőrzéséért életre hívott UNESCO egyezményben*

A szellemi kulturális örökség UNESCO egyezménye

Az Egyesült Nemzetek Nevelésügyi, Tudományos és Kulturális Szervezete (a továbbiakban UNESCO) megalakulása óta számos egyezményt hozott létre a világ kulturális javainak megmentése és megőrzése érdekében. Ezek a nemzetközi jogi dokumentumok egységes szemléletű irányelveket és cselekvési stratégiákat nyújtanak. Az egyezmények végrehajtása során létrehozott kormányközi bizottságok, működési irányelvek és a reprezentációt segítő listák és regiszterek pedig a kulturális örökség megőrzésének fontosságára igyekeznek irányítani a figyelmet, és segíteni hivatottak a megfelelő nemzetközi és nemzeti szintű feladatok megvalósítását.

Ezek közül az 1972-es, közismert nevén Világörökség Egyezmény *(Egyezmény a világ kulturális és természeti örökségének védelméről)*[85] közvetlen előzménye a szellemi kulturális örökség iránt felmerülő érdeklődésnek.

E nemzetközi dokumentum elfogadását követő évben rendezett UNESCO ülésen már felmerült az a gondolat, hogy a világörökség egyezmény gyakorlatilag figyelmen kívül hagyja a nem tárgyiasult, azaz szóban, tudásban, képességekben, szokásokban létező, és az élő közösségekhez kapcsolható kulturális gyakorlatokat, pontosabban csak az objektum vagy a kultúrtáj kialakítása, birtokbavétele során felhasznált mögöttes tudást és gyakorlatot tekinti az örökség részének, azt a gyakorlatot és tudást, amely létrehozza és fenntartja azt.

E hiányérzet továbbgondolása és az örökség fogalmának kiterjesztése eredményeként, hosszas előkészítés során, ajánlásokat és cselekvési terveket megfogalmazó számos tárgyalást és konferenciát követően 2003-ban az UNESCO közgyűlése elfogadta a Szellemi kulturális örökség megőrzéséről szóló egyezményt.[86] 2012 októberéig 146 állam nyújtotta be csatlakozási szándékát, s került ezáltal az egyezményben részes államok sorába.

Mi a szellemi kulturális örökség?

A szellemi kulturális örökség alapvetően gyakorlat, tudás és tevékenység. Az egyezmény célja az *élő közösségi gyakorlatok* megőrzése, a globalizálódó-modernizálódó világban fennma-

85 Convention Concerning the Protection of the World Cultural and Natural Heritage. Magyarországon az egyezményt az 1985. évi 21. törvényerejű rendelet hirdette ki, majd a „6/1999. (III. 31.) NKÖM rendelet a Világörökség Magyar Nemzeti Bizottságáról" szabályozta a bizottság mint a kulturális örökségért felelős miniszter tanácsadó testületének működését. A 2011. évi LXXVII. törvény az első önálló végrehajtási jogi dokumentum az egyezmény történetében.

86 Convention for the Safeguarding of the Intangible Cultural Heritage. Magyarország a XXXVIII. kihirdető törvény megalkotását követően ratifikálta az egyezményt.

radó közösségek identitásának megerősítése, kulturális arculatuk megmutatása, ezáltal a kulturális sokszínűség kölcsönös elismerése, valamint a nem tárgyiasult és gyakran kihalással fenyegetett kifejezési formák jelentőségének tudatosítása, az ilyen örökség-elemek védelme.

Míg a kulturális világörökség esetében végső soron mindig világörökségi *helyszín*ről van szó, addig a szellemi kulturális örökség esetében mindig az örökséget éltető (létrehozó, gyakorló, fenntartó, továbbadó) *közösség*ről.

A szellemi kulturális örökség (angolul intangible cultural heritage, franciául patrimoine culturel immatériel) fogalma az intangible/immatériel szóval fejezi ki megfoghatatlan voltát, nem tárgyiasult jellegét. A szellemi kulturális örökség hagyományos és élő egyszerre, folyamatosan újraalkotott és szóban vagy utánzással továbbadott. A szellemi kulturális tevékenység soha nem statikus, hanem olyan tudás, mely generációról generációra való vándorlás során alakul ki és létezik tovább. A szellemi kulturális örökség a közösségekben él, annak tagjai az örökség gyakorlói és hordozói, egyben ők a megőrzés letéteményesei is. Ebben az esetben tehát nem helyszínekről, rögzült vagy élettelen tárgyi emlékekről, hanem a mindennapokban élő közösségi megnyilvánulásokról van szó.

A szellemi kulturális örökség lehet szokás, ábrázolás, kifejezési forma, tudás, készség – valamint *az ezekkel összefüggő eszköz, készítmény* és kulturális színhely –, amelyet a közösségek kulturális örökségük részeként elismernek. Ez a nemzedékről nemzedékre hagyományozódó szellemi kulturális örökség, amelyet a közösségek állandóan újrateremtenek, közös identitást és folytonosság érzést nyújt számukra.

A szellemi kulturális örökség többek között az alábbi területeken nyilvánul meg:

a) szóbeli hagyományok és kifejezési formák – beleértve a nyelvet, mint az örökség hordozóját, *b)* előadóművészetek, *c)* társadalmi szokások, rítusok és ünnepi események, *d)* a természetre és a világegyetemre vonatkozó ismeretek és gyakorlatok, *e) hagyományos kézművesség*. Ez utóbbi kategória éppen magyar kezdeményezésre került a megnyilvánulási területek közé az egyezmény szövegében.

Az UNESCO az egyezmény létrehozásával ösztönözni kívánja a szellemi kulturális örökség megőrzését, az érintett közösségek szellemi örökségének elismerését, az örökség jelentőségének tudatosítását helyi, nemzeti és nemzetközi szinten. Továbbá célja a közösségek figyelmének felhívása saját kulturális értékeik és szellemi örökségük jelentőségére, a helyi szellemi erőforrások, kapacitások megtartó erejére, identitáserősítő hatására, a megmaradásban, a jövőben betöltött szerepére. Ugyanakkor a nemzeti és nemzetközi szintű közvéleménynyel, továbbá a különböző felelős szervekkel is igyekszik elismertetni a helyi örökség jelentőségét és a megőrzés szükségességét. Erre különböző megőrzési stratégiákat ajánl, vagy ír elő az egyezményben részes államok számára: az ilyen örökség azonosítása, számbavétele, nyilvántartása, dokumentálása, vagy az általános tervezésbe történő beépítés, az örökséggel kapcsolatos kutatások kezdeményezése, az archiválás, a hozzáférés biztosítása, az örökségi szakemberképzés, és az oktatás, ismeretterjesztés minden formájának alkalmazása, a szellemi örökség oktatási rendszerekbe történő széleskörű beépítése.

Nemzetközi lépések

Az egyezmény meghatározza azt is, milyen lépéseket tesz a világszervezet a szellemi kulturális örökség védelme érdekében nemzetközi szinten. Három nyilvántartást indított útjára 2009-ben, amelyre az egyezményhez csatlakozott részes államok adhatnak be felterjesztéseket. Ezek rövid bemutatása mellett tanulságos megvizsgálni a jegyzékeken szereplő kézműves hagyományok jellegét.

A láthatóvá tétel és a szellemi örökség jelentőségének tudatosításáért a Kormányközi Bizottság létrehozta „Az emberiség szellemi kulturális örökségének reprezentatív listáját". Eddig 213 elemet vett föl e jegyzékre, mint például a perzsa újév ünnepét, a Japánban élő ainu táncot, a romániai doina énekhagyományt, vagy a perui zaparák szájhagyományát.[87] Megfigyelhető, hogy a kézműves hagyományok jelenléte a reprezentatív listán - arányait tekintve - igen csekélynek nevezhető. A 213 örökség-elemből összesen 27 tekinthető e körbe tartozónak. A leggyakoribb a *szövés* előfordulása (5), azok közül is a szőnyegszövés a jellemzőbb. A textil tekintetében ezt követi a *csipke* (3), majd a *selyem* (2), és egy-egy esetben fordul elő a *gobelin*, a *batik*, a *brokát* és a *hócsalánruha* készítésének hagyománya. A famunkák közül az *ácsmesterség/faépítészet* hagyománya háromszor fordul elő, a *fajáték* készítés egy esetben. Egy *fakereszt* és egy *kőkereszt faragó* hagyomány jelenik meg a reprezentatív listán. A *papírkészítés* (2), *-metszés* (1), a hagyományos *könyvnyomtatás* (1) és *pecsétkészítés* (1) mindegyike jellemzően kínai örökség-elem. Egy esetben szerepel a listán a *mézeskalácskészítés* hagyománya. Meglepő módon az emberiség szellemi kulturális örökségét reprezentáló nyilvántartáson egyetlen esetben találkozunk hagyományos *kerámiakészítési* technikával/hagyománnyal.

A bizottság emellett létrehozta „A sürgős védelmet igénylő szellemi kulturális örökség listáját", amelyre a valamilyen okból veszélyeztetett, például végleges eltűnéssel fenyegetett örökség elemek kerülhetnek fel, amelyek indokolt esetben anyagi támogatást is kaphatnak az erre létrehozott alapból. Mostanáig 16 elemet vettek fel a sürgős védelmet igénylő elemek listájára (például a mongol hőseposz éneklést vagy a mali-i csoportos halászati szertartást). A kézművesség tekintetében e listán is vezet a *textilkészítés* (főként szövés) (2) és *famegmunkálás* (fedeles fahíd és hajó) (2) hagyománya mellett Kína. Az öt tematikusan ide tartozó örökségelemből hármat az ázsiai ország terjesztett föl, melyből az ötödik a mozgatható fanyomóelemes *könyvnyomtatás*.

A bizottság továbbá létrehozta „A szellemi kulturális örökség védelmét célzó programok, projektek és tevékenységek" nyilvántartását. Ezek a programok az egyezmény elveinek és céljainak példaszerű megvalósításai. E regiszterben jelenleg nyolc program található, többek között a spanyolországi iskola-múzeum pedagógiai programját.[88] Az iskolamúzeum tantervében szerepel a kézműves oktatás is. Emellett egy konkrét kézműves oktatási program szerepel e nyilvántartáson: az indonéziai batikolás.

87 Ebben a sorban kapott helyet 2009-ben Magyarország felterjesztése, a mohácsi busójárás télvégi maszkos szokása is, mely így első magyarországi elemként került a reprezentatív listára. 2011-ben újabb két magyarországi örökség-elem felterjesztésére került sor: a matyó népművészet és a magyar solymászat került jelölésre a reprezentatív listára.

88 2011-ben „A táncház-módszer mint a szellemi kulturális örökség megőrzésének magyar modellje" című jelölést felvették a regiszterre.

E listák létrehozása mellett az UNESCO a Szellemi Kulturális Örökség Alap segítségével anyagilag is támogatja a legveszélyeztetettebb gyakorlatokat, továbbá a legjobb megőrzési eljárásokat, és ezek terjesztését.

A hazai megvalósítás

Magyarország 2006-ban a XXXVIII. kihirdető törvény megalkotásával lehetővé tette a dokumentum ratifikálását, melynek eredményeképpen hazánk harminckilencedikként csatlakozott az egyezményhez. A kihirdető törvény értelmében annak megvalósításáért a kulturális örökség minisztere teszi meg a megfelelő intézkedéseket, azaz az egyezmény végrehajtása a kulturális tárca hatókörébe tartozik.

A korábban ismertetett nemzetközi védőintézkedések mellett a részes államok számára az egyezmény meghatározza a végrehajtással kapcsolatos lépéseket, feladatokat is. Az egyes országok a csatlakozással vállalják, hogy megkezdik a szellemi kulturális örökség elemek azonosítását, ezek nyilvántartásba vételét, leltárak készítését, továbbá elkötelezik magukat, hogy az örökségmegőrzést bevonják a tervezési programokba, felelős szakértői testületeket hoznak létre (Magyarország esetében a nemzeti bizottságot, örökségvédelmi szakértői rendszert, szakmai hálózatot), kutatási módszereket fejlesztenek ki a szellemi kulturális örökség megőrzése érdekében, elindítják a szellemi kulturális örökség szakértők képzését (Magyarországon egyetemi képzés, akkreditált továbbképzések formájában), biztosítják a szellemi kulturális örökséghez való hozzáférést, dokumentációs intézményeket hoznak létre a szellemi kulturális örökség számára (archívumok, adatbázisok formájában).

A feladatok között kulcsszerepe van az oktatásnak, a tudatosság erősítésének, mely manapság letéteményese lehet az örökség, a hagyomány (tovább/túl)élésének. Ezek formája lehet nyilvánosságot megcélzó oktatási, tájékoztatási program, helyi tantervek és képzési programok, kapacitásépítő tevékenység és a tudásátadás iskolarendszeren kívüli módjai.

A szellemi kulturális örökség megőrzéséről szóló egyezmény célja szerint a védőintézkedések részeként a részes állam a területén található szellemi kulturális örökség elemeket azonosítja és nyilvántartja. Ennek megvalósítása érdekében a kultúráért felelős miniszter felhívása alapján a Magyarországon élő közösségek, csoportok vagy egyének a saját szellemi kulturális örökségükként elismert elemeket javasolhatnak felvenni A szellemi kulturális örökség nemzeti jegyzékére. A jegyzék célja, hogy nyilvántartsa, és széles körben hozzáférhetővé tegye mindazon kulturális megnyilvánulásokat, amelyeket *a közösségek saját örökségükként tartanak számon és gyakorolnak napjainkban* is. A nemzeti jegyzékre történő felvételre a közösségek az előírásoknak megfelelő jelölő nyomtatvány kitöltésével tehetnek javaslatot. Emellett a kötelező dokumentáció csatolása is szükséges, amely részben archív, de főként a mai állapotokat rögzítő és bemutató fotóanyagból és filmből áll. A jelölési dokumentáció összeállítása ezáltal komoly szakmai felkészültséget és az örökség-elem sokrétű bemutatását igényli. Ebből következően a jelölés összeállításába a helyi szakmai- és civilszervezetek, valamint az érintett csoportok lehető legszélesebb körét kell bevonni. Az örökség-elemet gyakorló közösséggel előre ismertetni kell a jelölés szándékát és kérni hozzájárulását ahhoz, valamint részvételét a felterjesztés folyamatában. A szellemi örökség számbavételének itt bemu-

tatott magyarországi mechanizmusa nemzetközi viszonylatban példamutató, és kevés kivételtől eltekintve egyedülállónak számít. Az érintettek irányából kezdeményezett, de szakmailag kontrollált és segített saját örökség meghatározása, értelmezése, a megőrzésére tett lépések megtervezése mind olyan folyamat, amely az egyezmény szellemiségét messzemenőkig szem előtt tartja. Az egyezménynek nem célja, hogy a számbavétel során felülről irányított módon nemzeti szimbólumokat felsorakoztató értékleltárak készüljenek.

A jelölést benyújtó közösségek a teljes jelölési anyagot az előírásnak megfelelő formában elküldik Szabadtéri Néprajzi Múzeum Szellemi Kulturális Örökség Igazgatóságára. Az Igazgatóság megvizsgálja, hogy a jelölés az előírt formai kritériumoknak megfelel-e, majd két független szakértő bevonásával értékeli azt. A további feldolgozás és előkészítés után az Igazgatóság a jelöléseket eljuttatja az UNESCO Magyar Nemzeti Bizottság Szellemi Kulturális Örökség Szakbizottsága számára, mely a következő ülésén megvizsgálja azokat, és ennek alapján javaslatot tesz a miniszter számára, hogy mely jelöléseket vegyék fel a nemzeti jegyzékre. A nemzeti jegyzékre kerülő szellemi kulturális örökség elemek listája és teljes felterjesztési anyaga hozzáférhető a www.szellemiorokseg.hu honlapon.

Mindezt azért tartottam szükségesnek részletesen ismertetni, hogy világossá váljon a szellemi örökség magyarországi számbavételének mechanizmusa, mely egyben azt is takarja, hogy a nyilvántartásra kerülés mindenki számára nyitott, és folyamatosan zajló procedúra. A jegyzék kiépítésének jelenleg nincsenek számbeli és időbeli korlátai. Ez egyben azt is jelenti, hogy a nemzeti jegyzék jelenlegi tartalma „esetleges”, nem tervezett (és főleg nem teljes, tematikáját tekintve), azaz összetétele és bővítése azon múlik, hogy az érintett közösségek milyen módon és ütemben férnek hozzá az ezzel kapcsolatos információkhoz, továbbá hogy készen állnak-e a felterjesztés elkészítésére, és egyáltalán tudatában vannak-e örökségük létezésének, fennmaradása szükségességének, és erre rendelkezésre állnak-e a megfelelő kapacitások, illetve a közösségi akarat.

Fontos leszögezni, hogy a szellemi kulturális örökség nemzeti jegyzékén való szereplés nem díj vagy kitüntetés, és nem támogatás. Egy olyan inventárium, amely lehetőséget biztosít az érintett közösség saját örökségének széleskörű el- és megismertetésére, amely (jelenleg) elsősorban erkölcsi megbecsülést jelent. A jelölési dokumentációban külön fejezet foglalkozik a megőrzési stratégiák kérdésével. A felvétel egyik kritériuma az, hogy a közösség bizonyította, készen állnak a jövőbeni megőrzési tervek, és már eddig is eredményes lépéseket tett az örökség megőrzése érdekében. A munka tehát a nemzeti jegyzékre kerüléssel kezdődik, vagy legalábbis nem ér véget vele. A közösségek számára kiemelt felelősséggé válik az örökségről való gondoskodás, az állam részéről kiemelt figyelmet kell fordítani ezen örökség-elemek felé.

A szellemi kulturális örökség nemzeti jegyzékének tagjai 2012 szeptemberéig:

1. *Busójárás Mohácson – maszkos farsangvégi télűző szokás (2008)*
2. *A Népművészet Mestere díj kitüntetettjeinek tudása és tevékenysége (2008)*
3. A kunsági birkapörkölt karcagi hagyománya (2009)
4. *Élő hagyományok Kalocsa kulturális terében: hímzés, viselet, pingálás, tánc (2009)*
5. *Mezőtúri fazekasság (2009)*
6. A magyar solymászat (2010)

7. *A halasi csipkevarrás élő hagyománya (2010)*
8. *Matyó örökség – a hímzés, viselet folklór továbbélése (2010)*
9. *Pünkösdi templomdíszítés Mendén (2011)*
10. Tikverőzés Mohán. Maszkos, alakoskodó, farsangi szokás (2011)
11. Emmausz Bólyban. Húsvéthétfői népszokás (2011)
12. A molnárkalács borsodnádasdi hagyománya (2012)
13. *Sárköz népművészete: szövés, hímzés, gyöngyfűzés, viselet (2012)*

Kurzívval emeltem ki azokat az örökség-elemeket, amelyeknek vagy önmagában, vagy részeként létezik kapcsolata a kézművességgel. Az UNESCO listához képest az önálló kézműves hagyományok tekintetében is jobbak az arányok, s ha a kapcsolódó örökség-elemeket is idevesszük, megállapíthatjuk, hogy a nemzeti jegyzéknek jelenleg több mint a fele sorolható tágabban-szorosabban a kézműves hagyományok sorába. Szinte egyértelmű a népművészeti régiók jelenléte a jegyzéken, melyek egyesével is több kézműves technikát képviselnek egyszerre. A lista e tematikus része természetesen nem teljes, már készülnek felterjesztések a palóc népművészet, és a sióagárdi viselet kapcsán. A csipke megjelenése a nemzetközi listákhoz hasonlóan jellemző és igen korai volt a halasi csipke formájában. Előkészületben van a höveji csipke felterjesztése is. A magyarországi nyilvántartáson örvendetesen gyorsan jelent meg a fazekasság tematikája, a legnagyobb ma működő mezőtúri fazekasközpont képviseletében. Folyamatos az érdeklődés más régiókból is, de az érintett közösségek ez esetekben még nem jutottak el a felterjesztés fázisáig. Így várat magára a nádudvari fekete kerámia és a magyarszombatfai, valamint a tatai fazekasság megjelenése a nemzeti jegyzéken. Felmerült viszont a tápéi gyékényszövés felterjesztésének gondolata.

A szakmai közös gondolkodás során többször felmerült már a magyarországi kékfestés még élő képviselőinek, működő központjainak közös előterjesztése. Ehhez azonban szükséges egy mindenki által hitelesnek tartott összetartó személy vagy szervezet, amely képes összefogni a mesterség képviselőit.

Sajátos „eleme” a nemzeti jegyzéknek a Népművészet Mestereinek tudása és tevékenysége. A felvételét szakmai grémium kezdeményezte még a nemzeti jegyzék létrejöttekor. A rendszer ugyanis minden elemében megfelel az UNESCO egyezmény szellemiségének és célkitűzéseinek, emellett a jegyzékre vétel kritériumainak is. A közösségükben élő és ott kiemelkedően alkotó és tevékenykedő népművészek ugyanis már eleve ajánlás, felterjesztés útján kaphatják meg a díjat. Az 1953 óta folyamatosan adott állami elismerés szinte teljes mértékben hasonló az UNESCO által 1993-ban (!) közzétett irányelveihez, melynek értelmében minden országban alapítsák meg a „Living Human Treasure” (élő emberi értékek) díját, és alakítsák ki a díjazásnak, pénzügyi támogatásnak és a megbecsülésnek a rendszerét. A Népművészet Mestereinek jelnleg 510 elismert személye van, akik közül több mint 300-an a tárgyalkotás kategóriában kapták meg a díjat. Így elmondható, hogy a nemzeti jegyzéken végeredményben minden kézműves szakma képviselteti magát. A jegyzékre kerüléstől kezdve a mai napig folyamatosan tart a Népművészet Mesterei teljes adatbázisának elkészítése, mert az elmúlt 60 évben nem készült összesítés a díjazottakról. A tárgyalkotó mesterek anyagainak összeállításában a Népművészeti Egyesületek Szövetsége működik közre. (http://www.nepmuveszetmesterei.hu)

Az idei év nagy eseményeként tarthatjuk számon, hogy vélhetően sikerrel nyújtotta be Magyarország felterjesztését az UNESCO reprezentatív listájára a matyó népművészetről. Az idén decemberben Párizsban összeülő Kormányközi Bizottság fog dönteni a kérdésben, de nagy reményre adhat okot, hogy az előértékelő testület megfelelőnek találta a felterjesztést és javasolja felvenni az örökség-elemet a reprezentatív listára. Érdekes folyamat volt, ahogy a felterjesztés első változatát - amely Matyó örökség címen a népcsoport jellegzetes kultúráját írta le, amelybe beletartozik a szorosan vett népművészet mellett a viselet és a folklórhagyomány, a vallás is (mindez együtt alkotja a matyó identitást) - átdolgozásra javasolták, és kérték szűkítését egy "konkrét" örökség-*elemre*, hiszen a mostani tendenciák szerint kulturális régiót általában, mindenestül nem támogat felvenni az UNESCO. Így mérlegelni kellett, hogy az identitás összetevőiből mely elem a legjellemzőbb, és ma is gyakorolt forma, ennek eredményeként a felterjesztés címe (és természetesen tartalma) a következőképpen alakult: *Folk art of the Matyó, embroidery of a traditional community*. A reprezentatív listára kerülés esetén ez lesz az első *hímzést* képviselő örökség-elem.

A nemzeti jegyzékre kerülés tehát nem díj és pénzjutalommal járó kitüntetés. De a jegyzék „csapatába” kerülve különböző bemutatkozási lehetőségek adódnak a közösségek számára. Ez számukra láthatóan fontos esemény, mert soha nem hagyják ki ezeket a megjelenési alkalmakat. Lényeges szempont, hogy mindig kulturált körülmények között, és megfelelő kontextusban kerülnek bemutatásra.

A nemzeti jegyzékre adott évben felvett elemek ünnepélyes kihirdetésére mindenkor a Kulturális Örökség Napjai (KÖN) országos megnyitóján kerül sor. Ezután két napig a megnyitó helyszínén mutatkozhatnak be a közösségek. A legnagyobb közös bemutatkozási alkalom a Szabadtéri Néprajzi Múzeumban rendezett Pünkösdi Sokadalom – Nemzetközi Szellemi Kulturális Örökség Találkozó. Ezen alkalmakkor minden közösség szigorúan a nemzeti jegyzéken szereplő elemet mutathatja be, aktív formában. Ez a kézművesek esetében - egy kivétellel- minden alkalommal bemutató és foglalkozást takar. Megfigyelhető, hogy ezeken az eseményeken a közönség számára legkedveltebb örökségek azok, amelyekbe aktívan be tud kapcsolódni, így a kézműves tevékenységek a legnépszerűbbek. A programok legnagyobb kedvence a fazekasság, ezért a mezőtúri fazekasok megállás nélkül tanítják az érdeklődőket korongolni, agyagozni, festeni. Emellett „slágernek” tekinthető a kalocsai pingálás, melyet órákig képesek művelni a közben megszállottá váló érdeklődők. Minden alkalommal nagy figyelem irányul a Népművészet Mestere díj képviselője iránt, hiszen egyedit alkotnak és ők is szívesen tartanak foglalkozást. A mesterek a Skanzen egész éves programjának vendégei, hiszen a Régimódi Vasárnapok programsorozatnak mindig egy-egy meghívott mester a kiemelt vendége. Közöttük akad, aki saját kérésére többször visszatér egy évben, mert olyan élményt jelent számára az autentikus környezetben való megmutatkozás és a látogatók érdeklődése, a velük kialakított interakció.

Összességében elmondható, hogy nagy igény van a kézművesek részéről is a bemutatkozásra, nemkülönben pedig a többi közösséggel való együttlétre. Az Igazgatóság ugyanis létrehozta a Tudatos Örökségvédő Közösségek Körét, amelynek minden, a nemzeti jegyzékre újonnan bekerült közösség tagja lesz. Ezután ők együtt önálló kis (egyre duzzadó) közösséget alkotnak, személyes és szakmai kapcsolatokat építenek ki, meghívják egymást saját rendez-

vényeikre, és kölcsönösen segítik egymást. Ezt az igazgatóság külön fórumok megrendezésével is segíti. Hagyománnyá vált például, hogy a Pünkösdi sokadalom két napját megelőző 0-ik nap a közösségi találkozó és kölcsönös bemutatkozás alkalma.

A nemzeti jegyzéken szereplő kézműves közösségek minden fórumon, kiadványban hirdetik, hogy a nemzeti jegyzék részei. Az idén átadott szellemi kulturális örökség "logótáblát" a két kézműves közösség, Mezőtúr és Kiskunhalas is kitette a saját múzeuma falára. Ennek kapcsán fontos megjegyezni, hogy a kézműves közösségek szerencsére komoly, gyakran önálló gyűjteményekkel rendelkeznek. De előfordul az is, hogy a jegyzékre kerülés hatására erősítik meg a helyi dokumentációt, például a kézműves produktumok összegyűjtése kapcsán.

Lényeges kiemelni, hogy a kézműves örökség-elemek képviselői a saját nagyrendezvényeiken már kivétel nélkül meghívták az igazgatóságot, és fontosnak tartották országos, sőt nemzetközi szinten is hirdetni, hogy a szellemi kulturális örökség „csapat" tagjai. Számukra ez nagy megerősítés, főleg abban az időszakban, amikor egyre lehetetlenebbé válik létezésük, munkájuk, vagy éppen múzeumuk sorsa.

Reményeink szerint 2013-tól (amikor éppen 10 éves lesz az UNESCO egyezmény), elindulhat egy nevesített támogatási forma azon közösségek számára, amelyek a nemzeti jegyzéken szerepelnek, segítve őket az örökségük megőrzésében.

Egy érdekes példával zárnám az összefoglalót. Mindannak ellenére, hogy a jegyzékre kerülés „csak" erkölcsi elismerést jelent a közösségek számára, büszkék rá és ragaszkodnak hozzá. A halasi csipke kapcsán felmerült - és korábban már be is került a rendszerbe – hogy Hungarikumnak nyilvánítsák. A közösséget képviselő és lelkének számító múzeum igazgatója annyit fűzött hozzá: „Mi nem Hungarikum vagyunk, hanem szellemi kulturális örökség." Pedig a „Hungarikum Törvény" értelmében még támogatást is kaphat az az érték, amelyet a bizottság annak nyilvánít.

Lehet, hogy a kézműves hagyományok fennmaradása nem csak anyagi kérdés?

DR. CSONKA-TAKÁCS ESZTER

2.4.5 *Hungarikumok, ezeken belül a népi kézművesség helye, megítélése*

2008. június 9-én fogadta el az Országgyűlés dr. Medgyasszay László és dr. Simicskó István kezdeményezésével előterjesztett anyagot kisebb módosító javaslatokkal a Hungarikumok védelméről szóló (77/2008. (VI.13.) OGY határozatot. (Megjelent a Magyar Közlöny 2008. évi 87. számában.) Az országgyűlési határozat több feladatot is megjelölt a Kormány számára, de emellett társadalmi kezdeményezések sora is megmutatta a nemzeti értékek feltárása, bemutatása és megőrzése iránti igényt. Több megye – elsőként Bács-Kiskun – településeiben, kistérségeiben, majd megyei szinten is megbeszéléseken, kiállításokon, szakértői fórumokon is megjelentek és bekapcsolódtak a párbeszédbe a szellemi és tárgyi kulturális örökség alkotói, közvetítő szervezetek képviselői és a jogszabályalkotásban résztvevő helyi – megyei politikusok, országgyűlési képviselők. Több kézműves és kézműves szervezet képviselje részt vett Hungarikumok a Parlamentben három találkozóján, jelezve ezzel az értékfeltárás, -megőrzés és -teremtés iránt igényt és szükségességet.

Az országgyűlés április 2-i ülésén fogadta el A magyar nemzeti értékekről és a hungarikumokról szóló 2012. évi XXX. törvényt.

A törvény preambuluma kijelenti, hogy a magyar nemzeti értékek és azokon belül a hungarikumok megőrzendő és egyedülálló értékek, nemzetünk értékeit össze kell gyűjteni, dokumentálni, az értékvédelem alapjául szolgáló dokumentációt a szigorú nyilvántartás és kutathatóság szabályai szerint meg kell őrizni, az értékeket pedig ápolni, védelmezni és támogatni kell

A dokumentálás alapfeltétele a kézműves termékek létrehozásának szellemi és technológiai leírása egységes módszertanának (figyelve a szellemi kulturális örökség, valamit Magyar Termék, Kiváló Élelmiszer, a HIR, Magyar Élelmiszerkönyv kiválasztási folyamatainak, működése során kialakított eljárásokat) kidolgozása és elterjesztése. Különösen fontos, hogy ezekben az egyes termékeknél megjelenjen a földrajzi eredet szerinti sokféleségre való adaptálás lehetősége.

A magyar kultúra évezredes értékeit, a magyarság szellemi és anyagi alkotásait, ember alkotta és természet adta értékeit átfogó értéktárban kell összesíteni.

A Hungarikum törvény ugyan nem így említi, de az értékek piramis-szerű, többszintű felépítésének rendszerét az ágazati értéktárak mellett települési, táji-térségi, megyei és nemzetei szintjei alapján határozza meg. A felmenő rendszer legmagasabb szintéjén lévő nemzeti értékek közül választja ki a Hungarikum Bizottság a hungarikumot, mely gyűjtőfogalom, az egységes osztályozási, besorolási és nyilvántartási rendszerben olyan megkülönböztetésre, kiemelésre méltó értéket jelöl, amely a magyarságra jellemző tulajdonságával, egyediségével, különlegességével és minőségével a magyarság csúcsteljesítménye, témánk tárgya szerint a kiváló nemzeti termék kategóriába tartozik.

A területi szemponton létrejövő értéktárak egyik forrása az ágazati értéktár, melynek létrehozásának kezdeményezése a szakszövetségek alapvető feladata és érdeke. A törvény 6 § (1) bekezdése az ágazati miniszter feladatkörébe sorolja a szakágazat nemzeti értéktárba való felvételének szabályozását és a Magyar Értéktárba való felvételét. A NESZ fontos feladata lesz a kulturális államtitkársággal való együttműködés kialakítása az ágazati – nemzeti értéktár szabályozási folyamatának kidolgozása, szakértői munkával való segítése, az ez ügyeket intéző, később létrehozandó bizottságban való szakértői részvétel biztosítása.

Hasonló feladatot kell teljesíteni a helyi, táji-térségi és megyei értéktárak kialakításánál is. A hungarikum törvény végrehajtását szabályozó kormányrendelet, miniszteri rendeletek és helyi önkormányzati rendeletek jelen időpontban még nem készültek el. E szabályozási folyamathoz a kialakult partneri egyeztetési keretek adta lehetőségekkel élni kell. Különösen fontos a szakmai tevékenységeket végző kézművesek aktivizálása a helyi rendeletek előkészítésében, véleményezésében való részvételre.

A helyi értéktárak a második pillér, ahonnan a nemzeti értéktárba való bekerülés lehetséges. A területi elven működő értéktár kialakítása, működtetése feltételezi a kiválasztás során nyújtandó szakmai – szakértői munkát a helyi alkotók segítése, s majd az értéktárba esélyes tárgyak kiválasztásában a még nem zsűrizett alkotások esetén. Ezt minden kézműves egyesületnek és szakmai szervezetnek feladatként kell felvállalni, s együtt kell működni a szomszédos megyékben, tájegységekben működő szervezetek között az összeférhetetlenségi szabályok és a személyes konfliktusok elkerülése érdekében.

Nemzeti értékeink széles körű hazai és külföldi bemutatása, megismertetése nyelvi, szellemi, kulturális, gazdasági teljesítményünk, természeti és épített értékeink elismertetése, valamint az országmárka erősítése egyaránt kiemelkedő jelentőségű

A kézműves mesterek és termékeik helyi, térségi és országos jelentőségű ünnepi alkalmakon való megjelenését a szakmai szövetség aktuális információk nyújtásával, együttes fellépéssel, tárgyi eszközökkel, (akár közös dizájn elemekkel is) támogassa. Fontos, hogy a jelenlét ne csak az ünnepi alkalmakkor történjen meg helyi és térségi szinteken, hanem az kapcsolódjon a hétköznapokban való rendelkezésre állásban is. A minőségi munkát végző mesterek vállaljanak szerepet a köznevelésben, gyakorlati oktatásban, a szakmai képzésben, az iskolai órákat kiegészítő szabadidős foglalkozásokban. Ehhez kapjanak szervezeti segítséget a kialakuló tankerületekkel való kapcsolat felvételhez, s az érdeklődők alapvető pedagógiai ismereteket a foglalkozások megtartásához.

Javasoljuk, hogy a településre, tájra jellemző mezőgazdasági, élelmiszeripari termékek kialakult „fesztiváljai”, falunapjai mellett kapjanak ugyanilyen figyelmet az adott helyre jellemző kézműves termékek is, mivel ezek a helyi termelési kultúrához eszközeikkel szorosan kötődnek. Elérendő cél, hogy a helyi közösségek, önkormányzatok külső, nemzetközi kapcsolataikban ezeket a helyi tárgyakat népszerűsítsék, akár használatukban (pl. viselet), vagy ajándékként.

Szintén cél, hogy a kiváló helyi termékeket huzamosabb ideje előállító mesterek a más tevékenységben végzők mellett helyi elismerésben részesüljenek. A kitüntetéseket szabályozó helyi rendelet előírásainak módosítása a személyi javaslattétel, vagy annak kezdeményezése legyen a területi kézművesek egyesületek feladata.

Indokolt felvenni a helyi megjelenés segítése érdekben az értékek települési ünnepeken való kiállítását, hétköznapokon pedig egy-egy kiválasztott tárgy részére egész évre szóló kedvezményes, vagy térítésmentes árusításának biztosítását a helyi piacon, vásárban.

…az értékeket pedig ápolni, védelmezni és támogatni kell!

A fenti szakmai – szervezeti tevékenységek mellett a Hungarikum törvényben lehetőségként majdan rendelkezésre álló források a kézművesek részére való hozzáférhetőségét segíteni kell a nemzeti értéktárba kerülő termékek előállításához fejlesztési források, valamint alkotóik „normatív alapon", vagy adókedvezmények általi biztosításával. A szakterületre vonatkozó speciális szabályzó rendszer kidolgozásának kezdeményezése, a munkában való részvétel az egyeztetési eljárásban biztosított módon szükséges. Segíteni kell e-mellett a helyi termékek értékké válási folyamatát képzéssel, bemutatók szerzésével, kiadványokban való megjelentetésével. Ennek pénzügyi forráshoz való jutásának pályázati rendszerét ki kell dolgozni.

Működtetni kell az ösztönző és szakmai minősítő és ellenőrző kontroll rendszert a már kialakult értékek fenntartása érdekében folyamatos szervezeti és annak személyi feltételeinek biztosításával.

POLYÁK ALBERT

2.4.6 Magyarországi Tájházak Szövetsége – ezen belül a népi kézművesség helye, megítélése

Magyarországi Tájház Szövetség

Tájház: A népi építészet szempontjából jelentős, esetleg népi műemlékeknek minősített épületekben berendezett lakásbelsőket (esetleg műhelyeket, kezdetlegesebb ipari létesítményeket) bemutató muzeális intézmény. (1)

A tájházak vagy falumúzeumok olyan szabadtéri néprajzi gyűjtemények, amelyek a helyben összegyűjtött és megőrzött tárgyakkal az adott település vagy tájegység hagyományos tárgyi kultúráját, a népi építészet szempontjából jelentős (esetleg népi műemlékeknek minősített) épületekben berendezett lakásbelsőket, olykor a műhelyeket, a gazdasági épületeket vagy a kezdetlegesebb ipari létesítményeket mutatják be.(2)

A fenti két definíció is alátámasztja, hogy milyen szellemi és tárgyi értékekre terelődött a figyelem a múzeumfalu, tájház kifejezések köztudatban történő elterjedésével, a helyi, tájegységi tárgyi emlékek, használati tárgyak felkutatásával, összegyűjtésével.

1949-ben új műemléki törvény lépett életbe, amely elismerte a népi építészet objektumait is műemléknek, s megkezdődött az egész országra kiterjedő műemlékkutatás. A népi építészet táji sajátosságait megjelenítő épületek felkutatása maga után vonta az épületekhez kapcsolható – életmódot, társadalmi helyzetet reprezentáló – tárgyi értékek, használati eszközök gyűjtését is.

A népi műemlékek védelmének két módszere alakult ki, vagy szabadtéri néprajzi múzeumokba telepítik át az épületeket, vagy helyben megőrzik, műemlékké nyilvánítják és bemutatják. Ez utóbbiba tartoznak a tájházak. 1974-ben a Minisztertanács határozatot hozott, hogy azokat a helyben megőrzött népi műemlékeket, amelyeket másként nem tarthatnak fenn, állami tulajdonba veszik. 30 millió forintos állami támogatásnak köszönhetően országszerte tájházak, faluházak, múzeumházak, szabadtéri néprajzi múzeumok, tanyamúzeumok, honismereti tájházak, emlékházak, helytörténeti gyűjtemények alakultak, amelyek az egykori paraszti, falusi életmód emlékét őrzik. A felsorolt kifejezések közül a tájház vált elfogadottá abban az esetben, amikor a népi építészet szempontjából jelentős, esetleg népi műemléknek minősített épületekben korhűen berendezett lakásbelsőket, műhelyeket, bemutató múzeumokat találunk.

A műemléképületben kialakított tájházban nemcsak a kiállított tárgyak alkotják a kiállítást, hanem maga az épület is a múzeum szerves részének tekinthető. Egy "igazi" tájház egyszerre állít emléket az ábrázolni kívánt korszak, valamint társadalmi réteg kistájra jellemző építészeti hagyományainak, mindennapi életének, különleges esetben gazdálkodásának és mesterségbeli tudásának. A Magyarországon található tájházak rendszere igazi időutazást kínál az érdeklődőknek. A hagyományos épületekben, korhűen berendezett enteriőrök a kiegyezést követő időszaktól, egészen az 1950-es évekig ábrázolják a paraszti kultúra változását. Megismerhetjük a különböző tájegységekre, az ott jellemző társadalmi rétegekre, nemze-

tiségekre jellemző szokásokat, életmódbeli különbségeket, betekinthetünk néhány rég elfelejtett mesterség titkaiba. (1)

A tájházak rendszere Magyarországon az első kezdeményezések után az 1970-80-as években erősödött meg. A tájházak többsége a megyei múzeumi szervezet részeként és szakmai irányításával működött. Egyes megyékben a megyei múzeumok vezetésével tájházak láncolatát alakították ki, amelyek tudományosan és muzeológiai szempontból jól megalapozottan mutatták be az adott megye népi építészetének és életmódjának sajátosságait. Máshol helyi, személyes vagy közösségi indíttatásból hoztak létre tájházakat.

A rendszerváltást követően az önkormányzati törvény átalakította a múzeumi területen a tulajdonosi és működtetői viszonyokat, a tájházak jelentős számban átkerültek a helyi önkormányzatok birtokába, de magánfenntartású tájházak is létrejöttek. Az épületállomány egy része leromlott, a szakmai segítségnyújtás keretei meggyengültek. Az 1990-es évek második felétől a helyi közösségek egyre több helyütt figyeltek fel kulturális értékeikre, múltjuk őrzőire, és újabb tájház-alapítási hullám indult el. Az 1990-es évek végén a muzeális intézményi működési engedéllyel rendelkező intézmények közül mintegy 180 volt tájház, majd néhány év alatt további 50-60 tájház jött létre, kialakult a szlovák és német tájházak önálló, országos hálózata. (2)

Napjainkban 200 fölött van a muzeális intézményi működési engedéllyel rendelkező gyűjtemények, tájházi kiállítóhelyek száma, de becslések szerint 250-300 tájház működik Magyarországon, és közel 100 határon túli, magyar vonatkozású tájházról, néprajzi gyűjteményről is tudunk. (2)

A napjainkban Magyarországon található több száz tájház tárgyi kulturális örökségünk jelentős számú emlékét őrzi. A tájházak érdekképviseletére, szakmai koordinálására alakult 2002. november 26-án a *Magyarországi Tájházak Szövetsége*.

A Magyarországi Tájházak Szövetsége tíz esztendős szakmai tevékenységében központi helyen szerepel a tájházak tudásátadó, identitásnövelő, hagyományápoló- és továbbörökítő tevékenysége. A tájház és a tárgyi örökség megőrzése együttesen szükséges. A tájház a benne lévő berendezés, a szellemi tudás, a nem tárgyi örökség, amit közvetíteni lehet és kell. (3)

Az ismeret, az információ közvetítéséhez – szellemi, szakmai, gyakorlati tudással bíró, igényesen felkészült, a tájegységet folklór és gyakorlat, valamint mesterség területén is – hiteles, képzett szakemberek szükségesek.

A kérdést, hogy mitől jó ma egy tájház, több szempontból érdemes körüljárni. Elsődleges szempont, hogy az épület – amelynek berendezése a településre és a bemutatott korszakra jellemző, szakszerű és helyből származó tárgyakból áll – hiteles és jól karbantartott legyen. Nem elhanyagolható tényező, hogy a látogató gondozott belső és külső tereket találjon. Mindemellett napjainkban elengedhetetlen, hogy a tájházat élettel, hiteles szakmai programokkal megtöltő helyi közösségek bekapcsolódjanak a működtetésbe. A jó tájház sohasem puszta kiállítás, hanem ideális esetben a helyi hagyományőrző programok helye, a találkozás színtere a helyi közösség tagjai, és a helyi tudás átadásának helyszíne a fiatal generációk és az odaérkező turisták számára. (3)

A jó tájház szakmai kritériumának megvalósításához segítségre van szükségük a létesítmény működtetőinek.

A Magyarországi Tájházak Szövetsége, tagjai számára – az információk áramlását, a fejlődést, a továbblépést, a szemlélet formálását segítve – Országos Tájháztalálkozókat, szakmai fórumokat, tematikus továbbképzéseket szervez. 2012-ben X. alkalommal került megrendezésre a házigazda Hajdúböszörmény város intézményeinek közreműködésével.

A Tájháztalálkozók szakmai napjának elméleti előadásai egy-egy összefoglaló témához kapcsolódóan széles kitekintésre adnak lehetőséget, ugyanakkor a konkrét eredmények, sikerek, mások számára alkalmazható jó gyakorlatok bemutatását is szolgálják. Az egymástól tanulás lehetőségét nyújtják a szakmai nap délután programjai, amelyhez – minden alkalommal - jól kapcsolódnak a következő nap tanulmányi kirándulásához kiválasztott helyszínek. (1)

Jelen tanulmány szempontjából a kézművesség, a tárgyalkotó népművészet és a tájházak kapcsolata a körbejárandó együttműködési terület.

A Magyarországi Tájházak Szövetsége (a továbbiakban: MTSZ) által felvázoltakat figyelembe véve a „jó tájház” „ideális esetben a helyi hagyományőrző programok helye, a találkozás színtere a helyi közösség tagjai számára, és a helyi tudás átadásának helyszíne”. (3)

Fontos és jogos elvárások a hagyományok megtartása, átörökítése érdekében működtetett létesítménnyel szemben.

A cél lehet az, hogy a tájház szakmai tevékenysége alapján alkalmassá váljon arra, hogy a népi iparművész- és kézműves mesterek közreműködésével nem pusztán muzeális intézmény, turisztikai helyszín, hanem a helyi kulturális értékek, a hagyományok megismerésének, átörökítésének és újraalkotásának központja legyen ez a hagyományos értékeket feltáró, összegyűjtő intézmény. A helyszíni szakmai-, mesterség bemutatók, kézműves-gyakorlatok a tudásgyarapítás és átadás sajátos lehetőségét nyújtják a résztvevőknek.

A Tájház lehetsége feladatai

- *A helyi hagyományőrző programok helyszíneként* is használni az intézményt. Nagy társadalmi és közösségi összetartó erőt, hagyományt alakíthat ki a lakosságban. Kitűnő lehetőség az identitás erősítésére.

Veszély: Esetleg nem minden eseménynek megfelelő a helyszín méretét tekintve, vagy jellegéből, környezetéből adódóan. Távol esik a megszokott, központi helyszíntől, kicsi lesz az érdeklődés. Nem vezetődik be a mindennapi gondolkodásba.

Megoldás: Jó hirdetéssel, korszerű eszközöket is igénybevevő propagandával új színt lehet vinni a település ünneplési szokásaiba, hagyományteremtő módon nemzeti ünnepeket összekötni témához illő kiegészítő programmal. Tájházban végzett felújítás, bővítés, pályázati munka befejezésének, lezárásának ünnepi eseményével összeköthetően válik az ünnep helyszínévé. Gazdálkodás ünnepéhez, jeles napokhoz kapcsolható, stílusos centruma az eseményeknek.

- *Találkozás színtere a helyi közösség tagjai számára* amennyiben az adottságok, több helyiséges épületek lehetővé teszik a megfelelő elhelyezést, zavartalan munkavégzést. (pl.:

nyáron a napfénytől, esőtől védett szabadtéri, vagy az épületegyüttes részét képező pajtában, gazdasági épületekben)

Veszély: a településen működő civil közösségek, szervezetek rendelkeznek már működési helyszínnel, nem szívesen váltanak, távolinak, alkalmatlannak tartják a már bejáratotthoz hasonlítva. Nem akarnak, vagy nagyon nehezen fogadják el az esetleges „közösködést", a másik szervezethez történő igazodást. Nem készek a kompromisszumokra, nincs sikerélményük az eredményes együttműködésben.

Megoldás: a lehetőségekhez mérten kialakítani a tájházi feltételeket a szervezetek működésének zavartalanabbá, minőségibbé tétele érdekében. Közös feladatok, együttműködési tervek alakítása, amelyeknek a megvalósításához jó pozíció a közös helyszín, továbbá az infrastruktúrális ellátottság kialakítása, különböző szervezeti működést segítő szolgáltatások biztosítása egységesen, a házban a otthonra talált szervezetek számára. Karbantartás, biztonság egységes kezelése, takarékossági, kényelmi szempontok figyelembevétele. Érdekelté tenni a szervezeteket a tájház működésének színvonalasabbá tételében.

- *A helyi tudás átadásának helyszíne,* a helyi tárgyi szellemi értékek bemutatásának felvállalása, a tartalom interaktív közelhozása a látogatóhoz. Ez nemes kötelessége is kell, hogy legyen a tájháznak. A legnagyobb szakmai kihívást és felelősséget ez a feladat jelenti a ház működtetői számára. Műhely/ek működtetése, foglalkozások, népi játszóházak szervezése, mesterség bemutatók, kézműves napok, előadások, kiállítások megfelelő helyszín/ek kialakításával.

Veszély: Nem kellően felkészült, ellenőrizetlen „művészi" teljesítményű – bár helyben, vagy a környéken élő köztiszteletben álló lakos – énekes, hangszeren játszó, vagy hímző, szövő, fafaragó képviseli a helyi értéket. Rossz példát közvetít, hiteltelenné válik a ház szakmaisága. A műhely feltételei nem vonzóak a kézműves mesterek számára, nem alkalmasak látogatók fogadására.

Megoldás: Kapcsolt felvétele, folyamatos együttműködés kialakítása adott megyei, vagy tájegységi szempontból legközelebb működő Népművészetei Egyesülettel, Népművészeti Alkotóházzal, akiktől a területre jellemző, hiteles, felkészült együttműködők, kézműves mesterek, népi iparművészek végezhetik a mesterségek bemutatóit és az oktatói munkát is. Ez az együttműködés garancia az esetleges termékárusítás minőségére, a zsűrizett alkotások kínálására is. Néptánc, népzene területén hasonló együttműködés kialakítása javasolt a megfelelő civil közösségekkel. A biztosabb eligazodás érdekében az országos tájházi címlista figyelembevételével a jövőben segítség lehet az együttműködő felek számára egy néprajzi tájegységi értékekre koncentráló kézműves mester, oktató, civil szervezet – szakma és név – címlista létrehozása.

További együttműködési lehetőségek:

- *népi kézműves játszóházak* – rendszeresen, tematikus tartalommal, ünnepi alkalmakkor, rendezvényekhez kapcsolódva, stb.
- együttműködés a környékbeli alapfokú művészetoktatási intézményekkel,

- kézműves mesterségekbe beavató szakkörök működtetése felnőtteknek, gyermekeknek,
- népi ételek – főzőiskola felnőtteknek,
- kisgazdasszony szakkör gyermekeknek (együttműködés a helyi iskolával és a technikát oktató pedagógusokkal)
- gazdálkodási szokások, hagyományok felelevenítése, oktatása, gyakorlása,
- főzéshez szükséges növények termesztése, felhasználásuk, befőzések, tartósítási módok,
- biogazdálkodási ismeretek felnőtteknek, gyermekeknek egyaránt.

Veszély: Nem jól előkészített és nem körültekintő szervezéssel, nem felkészült szakemberekkel érdektelenségbe fullad. Egyszerre több program elindításával a bőség miatt nem tudnak választani, nem megfelelő időpontban, napszakban tartják a programokat stb.

Megoldás: A célközönség helyes megválasztása, az ismeret átadásra felkért szakemberek szakmai hitelessége, Népművészeti Egyesületek mesterei, népi iparművészek, a településen elismert idős emberek (pl. lakodalomi főző, sütő asszonyok), gazdálkodásban bizonyított helyi gazdák, gazdasszonyok felkérése, együttműködés velük.

A közös munka néhány hónapos eredményét a település lakossága elé tárni, (kiállítás, terménybemutató, vendéglátás étellel, táncos, zenés bemutatóval stb.) külső előadók meghívása, más településről idős mesterek meghívása, munkásságuk bemutatása, beszélgetés szakmai munkásságukról. Gyermekek hívják meg a felnőtteket, illetve felnőttek látják vendégül a gyermekeket stb.

Akadályozó tényezők

Első gondolata talán mindenkinek, hogy az anyagi, gazdasági biztonság hiánya határozza meg és talán meg is pecsételi a tájházak tartalmas, sokrétű működésének, együttműködési szándékának kibontakozását.

A pénzügyi háttér biztonsága valóban nagyon fontos – mint minden területén az életnek, a kultúrának, a gazdálkodásnak, a tanulásnak – de nem kizárólagos.

A közösségi összefogás, a közös érdek, a nyitás más szakmai területek, szakemberek felé éppen ez a közösségformáló ereje a Tájházak működtetésének, a Népművészeti Egyesületek, Népművészeti Alkotóházak értékmentő alkotói megnyilatkozásainak. A településeken létrejövő civil szerveződések, és azok összehangolt, tervszerű együttműködése hozhatja meg az ott lakók számára a megelégedettséget, a kiegyensúlyozott, jól értelmezett lokálpatrióta szellemiséget. A gyermekek bevonása ebbe az átgondolt közösségépítő, ismeretátadó munkába biztos bázisa a hagyományok fennmaradásának.

Akadályozó tényezők azért vannak, de leküzdésük, elhárításuk, kiküszöbölésük sok tényezőn múlnak és minden bizonnyal személyfüggők is.

– Nem minden tájház rendelkezik múzeumi intézményi működési engedéllyel, ez akadálya- többek között - a pályázatokon történő részvételnek is.

- Kevés azoknak a pályázati lehetőségeknek a száma, amelyekben adott funkciójukkal sikeresen pályázhatnak ezek az intézmények. Kizárólag egyedül képzelik el a pályázatokon történő próbálkozást. Konzorciumukban, egy-két szervezettel való társulást elképzelhetetlennek tartanak. Sokszor nincs is meg a bíztató szellemi háttér a pályázat kidolgozásához, az előírt önerő még kevésbé.

- Egy esetleges „tájház létrehozó" programot néhány ember, egy kis csoport saját titokként kezel, és úgy akar előrukkolni, ha majd már pénz van a kezükben és lehet indítani az építkezést. A remek terveket megálmodók nem gondolnak arra, hogy ötletüket a település közössége elé tárva, műemlék és tárgyi-, szellemi értékmentő álmukat megosztva a széles nyilvánossággal hamarabb akadnak segítők, jó ötlettel, szponzori lehetőségekkel hozzájárulók az álom megvalósításához.

- A fenntartó és a működtető személye nem azonos, nehéz az egyeztetés pályázatok, programok, együttműködések alakítása, beadása esetén.

- A tájházak épületei, infrastruktúrájuk gyakran még nem kielégítő, nem alkalmas nagyobb csoportok, események befogadására. Ezekben az esetekben nem is gondolnak – a településen található más, esetleg műemlék épület, vagy - egyéb megfelelő környezet bevonására, pedig a rendezvény, a program szakmaiságát biztosító más helyszínen is megjelenhet a tájház nem csak a saját épületében.

- Gyakori, hogy az intézmény személyi ellátottsága nagyon hiányos, hiszen nincs főállású vezetője a tájháznak, vagy gondnoka van, akinek a tájház pásztorolása a 25. feladata. A ház nyitva tartása, a téli időszakban a fűtése jelent gondot. Igazi pezsgő életet tavasztól őszig tudnak szervezni.

- Megfelelő szakember gárda nem áll a tájház működtetői mögött. Az egyszerű megoldások, a pénztelenség kedvéért gyakran foglalkoztatnak helyben élő, tiszteletben álló idős embereket (hímzés, fafaragás, csuhéfonás), vagy lelkes, ám képzetlen óvoda-, ill. iskola pedagógusokat, akik a félreértelmezett „hagyományőrzés" máza alatt szakmaiatlan, a tiszta értékeket vakvágányra terelő ismereteket közvetítenek (só-kerámia, pirított tészta, műanyagok, hiteltelen hímző minták, meghökkentő színű hímzőfonalak alkalmazása stb.)

- Nem használják ki a településen élők számára evidenciának számító nemzetiségi kultúrák jelenlétét. Nem baj, ha egy falu közössége nem bírja el négy különböző nemzetiségi kultúrát bemutató tájház fenntartását, de abban az egyben jusson hely a települést maradék nélkül reprezentáló kisebbségeknek is. Ha folyamatos tárgyi jelenlétre nincs mód, akkor a rendezvények sorában megtalálható a helye a más nemzetek kultúráját bemutató, gyakorló alkalmaknak is. (pl. a hét egy napja a németeké, vagy a szlovákoké stb., rendszeresen működtetnek szakköröket, rendeznek kiállításokat, sajátos ünnepi, hétköznapi szokásaik bemutatására, gyakorlására is kapnak lehetőséget). Szerencsére van példa önálló, magas színvonalon működő nemzetiségi tájházakra is.

- A tájházi bemutatók többsége elsősorban az összegyűjtött, kiállított tárgyakon keresztül reprezentálja csak a település, a földrajzi tájegység gazdálkodási, megélhetési hagyományait, szokásait. A hagyományosan termelt növények, gazdálkodási formák széleskörű bemutatása, adott esetben gyakorlása, újraélesztése, a termények feldolgozásának hagyománya a település XXI. századi kuriózuma, védjegy lehetne.

Lehetne még folytatni a sort és természetesen a fentiekben felsorolt hiányosságok, akadályok mellé – bíztatásul a küzdelmes munkát végzőknek - szerencsére jó példák is illeszthetők, hiszen nem tudna maga mögött több mint 200 engedéllyel bíró tájházat a MTSZ, ha nem lennének eredményeik, sikereik a házakhoz kötődő civil- és település-, valamint szakmai közösségeknek.

Összességében feltétlenül kihangsúlyozandó, hogy a Magyarországi Tájházak Szövetsége, és tagszervezetei munkásságában a népi kézművességnek feltétlenül helye van, és hogy hiteles szakmai közreműködők, segítők nélkül nem szabad ezt a munkát végezni. Ehhez nagyszerű országos, megyei népművészeti szervezetek, nagyon magas színvonalon dolgozó kézműves mesterek, népi iparművészek, képzett népi játszóház vezetők, Népi játék és kismesterségek oktatói, a néptáncot, népzenét, népdalt kitűnően átadni tudó, hagyományban jártas és felkészült segítők készek az együttműködések megvalósítására. Talán néhány, a fentiekben felsorolt szervezettel közösen rendezett Országos találkozó hozzájárulhat, hogy a tájházak – a velük együttműködni kész népi kézműves szervezetek - a helyi kismesterségeken, a népművészet helyi produktumain keresztül a formális és informális tudásátadás egyedi formáival a vidékfejlesztés egyik motorjává váljanak, mely lehetőség szerint munkahelyeket tarthat meg és teremthet, és szerepet vállalhat a települések élhetőbbé tételében, fenntarthatóságában, és így társadalmi hatása is számottevő lehet.

F. TÓTH MÁRIA

Források:
(1) www.tajhazszovetseg.museum.hu Magyar Tájházak Honlapja
(2) http://hu.wikipedia.org./wiki/Magyarország%C3%A1giA1jh%C3%A1zh%C3%A1l%C3B3zat
(3) http://magyarmuzeumok.hu/tema/168_mitol_jo-egy-tajhaz dr Bereczki Ibolya

MELLÉKLET (1)

Magyarországi tájházak listája

Baranya megye

- Hidas – Hidasi Tájház
- Kásád – Sokác Tájház
- Magyarlukafa – Tájház
- Mecseknádasd – Német Nemzetiségi Tájház
- Nagydobsza – Tájház, Talpasház
- Nagytótfalu – Iskolamúzeum és Tájház
- Orfű – Tájház
- Ófalu – Német Nemzetiségi Tájház
- Siklós – Paraszthá̧z
- Szentlászló – Tájház
- Zengővárkony – Tájház

Bács-Kiskun megye

- Baja – Szentistván – Bunyevác Tájház
- Császártöltés – Sváb Tájház
- Dunaegyháza – Tájház
- Kalocsa – Népművészeti Tájház
- Kiskőrös – Szlovák Tájház
- Kiskunhalas – Tájház
- Kiskunmajsa – Kenyérsütőház, Tájház
- Madaras – Tájház

- Kerekegyháza – Rendek Tanyamúzeum
- Szabadszállás – Tájház

Békés megye
- Szlovák Tájház – Szarvas
- Endrődi Tájház – Gyomaendrőd
- Békési Tájház – Békés
- Román Tájház – Kétegyháza
- Szlovák Tájház – Békéscsaba
- Szlovák Tájház – Tótkomlós
- Német tájház – Elek
- Román tájház – Elek
- Cigány tájház – Elek

Borsod-Abaúj-Zemplén megye
- Matyó Hadas Városrész – Mezőkövesd
- Duber István Pista Bácsi Tájháza – Szögliget
- Huszita-ház – Gönc
- Sváb tájház – Hercegkút
- Tájház – Tájtörténeti kiállítás – Boldogkőváralja
- Ruszin Tájház – Komlóska
- Oszlai-Tájház – Cserépfalu
- Tájház – Bodrogkisfalud
- Tájház – Prügy
- Tájház – Taktaszada
- Matyó Tájház – Tard
- Füzéri Tájház – Füzér
- Mezőcsáti Tájház – Mezőcsát
- Borsodi Tájház – Edelény
- Német Nemzetiségi Tájház – Rátka
- Ónod Tájház – Ónod
- Tájház – Taktaharkány
- Barlanglakás Tájház – Cserépváralja
- Dél-Borsodi Tájház – Mezőcsát
- Jókai Mór Emlékszoba és Tájház – Tardona
- Jósvafői Tájház – Jósvafő
- Répáshutai Tájház – Répáshuta
- Tájház és Könyvtár – Arló
- Szlovák Tájház – Vágáshuta
- Szlovák Tájház – Háromhuta
- Tájház – Helytörténeti Gyűjtemény – Sajóvelezd
- Tájház – Szentistván
- Tájház – Sály
- Tájház – Csobád
- Tájház – Tiszalúc
- Tájház – barlanglakás – Szomolya
- Tájház – Megyaszó
- Tájház – Sajószentpéter
- Tájház – Bogács
- Tájház – Ricse
- Tájház - Erdőbénye

Csongrád megye
- Csongrádi Tájház – Csongrád
- Hagymás ház – Makó
- Falumúzeum – Szegvár
- Tájház – Algyő

Fejér megye
- Sárréti Tájház – Füle
- Tabajdi faluház
- Cecei Tájház – Cece
- Tájház – Sárbogárd
- Tájház – Középbogárd [1]
- Mezőföldi Tájház -Dég

Győr-Moson-Sopron megye
- Tájház – Tényő
- Horvát Tájház – Kópháza
- Helytörténeti és Néprajzi Gyűjtemény – Dör
- Tájház – Hövej
- Kiss Ferenc Emlékház – Szilsárkány
- Tájház és szabadtéri múzeum – Táp
- Porpáczy Aladár ÁMK – Fertőszéplaki Tájházak – Fertőszéplak
- Tájház – Sarród

- Tájház, pincesor – Gyarmat
- Tájház – Csapod
- Tájház – Újkér
- Tájház – Győrújbarát
- Tájház – Felpéc

Hajdú-Bihar megye

- Hajdúböszörményi Múzeum és Tájház
- Semsei Andor Múzeum – Balmazújváros
- Tímárház – Debrecen
- Hajdúdorogi Tájház – Hajdúdorog
- Hajdúnánási Tájház (Hajdú Ház és Kovácsműhely) – Hajdúnánás
- Tájház – Létavértes
- Bánki Tájház – Debrecen
- Tájház – Bakonszeg
- Tájház – Csökmő
- Tájház – Nyíradony
- Tájház – Szentpéterszeg
- Tájház – Pocsaj
- Tájház – Nagyrábé
- Tájház – Furta
- Tájház – Hosszúpályi
- Tájház – Kismarja
- Tájház – Derecske
- Tájház – Monostorpályi
- Tájház – Csökmő
- Zsellérház – Tiszacsege

Heves megye

- Tájház – Domoszló
- Népművészeti Tájház – Recsk
- Abasári Kapásház
- A Szihalmi Népi Kultúra Értékeit Bemutató Tájház – Szihalom
- Palóc tájház – Mátraderecske
- Tájház – Markaz
- Tájház – Kisköre
- Tájház – Boldog
- Tájház – Egercsehi
- Tájház – Mátraszentimre
- Tájház – Lőrinci
- Tájház – Mátraballa
- Tájház – Gyöngyöspata
- Tájház (Gazdaház) – Noszvaj
- Tájház – Markaz

Jász-Nagykun-Szolnok megye

- Nyúzó Gáspár Fazekasház – Tiszafüred
- Nagykunsági Tájház – Karcag
- Kántor Sándor Fazekasház – Karcag
- Tabáni Tájház – Szolnok
- Kossuth Tájház – Kunmadaras
- Peresi Tájház – Mezőtúr
- Tájház – Nagyiván
- Tájház – Jásztelek
- Tájház – Nagykörű
- Tájház – Alattyán
- Tájház – Tiszabura
- Tájház – Kisújszállás

Komárom-Esztergom megye

- Szlovák Tájház – Vértesszőlős
- Szlovák Tájház- Pilisszentlélek (Esztergom)
- Szlovák Tájház – Oroszlány
- Német Nemzetiségi Tájház – Dorog

Nógrád megye

- Szlovák Nemzetiségi Tájház – Bánk
- Palóc Múzeum – Balassagyarmat
- Tájház – Dejtár
- Tájház – Terény
- Tájház – Karancslapujtő
- Tájház – Kisterenye
- Palóc Tájház – Bátonyterenye
- Tájház – Kétbodony
- Tájház – Vanyarc
- Tájház – Kazár
- Tájház - Hollókő
- Falumúzeum Hollókőn

Pest megye
- Tájház – Kiskunlacháza
- Ócsai Tájház – Ócsa
- Tájház – Szada
- Tájház – Bernecebaráti
- Tájház – Vámosmikola
- Tájház – Nagybörzsöny
- Gyömrői Tájház – Gyömrő
- Nagykátai Tájház – Nagykáta
- Tájház – Kemence
- Tájház – Pilisvörösvár
- Szentendrei Szabadtéri Néprajzi Múzeum
- Szerb porta, néprajzi gyűjtemény, Pomáz
- Néprajzi Ház, Dány

Somogy megye
- Zamárdi Tájház – Zamárdi
- Horvát Nemzetiségi Tájház – Lakócsa
- Karádi Tájház – Karád
- Népművészeti Tájház – Buzsák
- Sváb Tájház – Szulok
- Tájház – Balatonszentgyörgy
- Tájház – Lábod
- Tájház – Vörs

Szabolcs-Szatmár-Bereg megye
- Szatmárcsekei Tájház – Szatmárcseke
- Tájház – Záhony
- Beregdaróc Tájház – Beregdaróc
- Bemutatóhely, Tájház – Fehérgyarmat
- Tájház – Tarpa
- Tájház – Kölcse
- Tájház – Csaroda
- Tájház – Tiszaeszlár

Tolna megye
- Tájház és halászház – Báta
- Német Nemzetiségi Tájház – Gyönk
- Sárközi Tájház – Decs
- Bátaszéki Tájház – Bátaszék
- Kaposmenti Tájház – Szakály
- Sióagárdi Tájház – Sióagárd
- Német Nemzetiségi Tájház – Nagymányok
- Német Nemzetiségi Tájház – Hőgyész
- Székely Tájház – Izmény

Vas megye
- Hegyhátszentpéteri Tájház – Hegyhátszentpéter
- Fazekasház – Magyarszombatfa

Veszprém megye
- Német Nemzetiségi Tájház – Városlőd
- Helytörténeti Gyűjtemény és Tájház – Várpalota
- Szabadtéri Néprajzi Múzeum – Tájház – Bakonybél
- Tájház – Szentgál
- Tájház – Paloznak
- Kenesei Tájház – Balatonkenese
- Tájház – Kékkút
- Tájház – Magyarpolány
- Taposó kút – Somlóvásárhely
- Tájház és Galéria – Zánka

Zala megye
- Lakóház – Baglad
- Tájház – Galambok
- Tájház – Zalalövő

2.4.7.1 *A népi kézművesség helye, szerepe és megítélése a magyarországi fesztiválok tükrében*

„Az igazi hagyomány sohasem a múlt élethű visszaállítására törekszik, hanem arra, hogy elébe álljon annak a pusztulásnak, amit az idő, a feledékenység, a dolgok természetes halála elhoz közénk." (CSOÓRI SÁNDOR)

1.

Ha a magyarországi fesztivál-körképet nézzük, akkor madártávlatból úgy látszik, hogy a népi kézművesség reneszánszát éli, a fesztiválvilág igényli a népművészet és a népi kézművesség jelenlétét. Beszédes tény, hogy *a népművészet, néptánc, zene programjai a különböző típusú fesztiválokon 67 százalékban, a népi mesterségek 50 százalékban, a népi hagyományőrzés, népszokások 49 százalékban van jelen*. (Lásd: Benedek Mariann és Stark Judit: *Fesztiválvilág. Turizmusbuletin. XIII. 3. Szám. 2009. november, 38.)* Az is igaz, hogy fesztiválszervezők előrelátóan azt az „igazi hagyományt" állítja előtérbe, amelyről Csoóri Sándor a fentiekben írt. Csakhogy az összkép korántsem ennyire derűs, ha közelebbről szemügyre vesszük, hogy ma hogyan jelenik meg a fesztiválokon a népi kézművesség, és miféle tanulságokkal szolgál ez a fesztiválszervezők, és a kézművesek számára.

Magától értetődő, hogy népművészet a nemzeti kultúra része, melynek a hagyományápolás, a tradíció-fenntartás az egyik fő célja. Nincs nemzeti kultúra a hagyomány megtartása nélkül, a közös európai kultúrkincs a nemzeti kultúrák folytonos, és folyamatos jelenlétén, egymásba-játszásán, és kiegészítésén alapul. A kézműves hagyományőrzés célja: felélesztени, megőrizni, használni a hagyományt, kreatív örömet szerezni régi és új generációknak egyaránt, hogy – valamelyest leporolva és persze a „modern" kor követelményeihez igazítva – az emberek (fiatalok és idősebbek egyaránt) újra élhessék, újra művelhessék, újra gyakorolhassák őseink kultúráját, szokásait, nem ritkán a *művészettel* felérő tárgyalkotási tevékenységét.

Innen nézve tehát örvendetes tény, hogy mára a turisztikai, így a fesztivál-kínálat biztos része lett a népművészet, és ezen belül a népi kézművesség hagyományainak bemutatása. Ezek a mesterségek több évszázados értéket képviselnek, amely összetéveszthetetlen eleme a nemzeti kulturális örökségünknek, és igen fontos – európai szemmértékkel is – nemzeti identitásunk szempontjából. Az idézett tanulmány adatai elsőre azt mutatják, hogy a népi kézművesség megtalálta a helyét a magyarországi fesztiválokon, és olyan erős pozíciót ért el, amely még további előnyös kilátásokkal kecsegtet.

Mintha minden rendben volna. *Csakhogy a számadatok mögötti valóság emellett más – negatívba hajló – képet is kirajzol.*

A magas számarány ugyanis fölöttébb megtévesztő lehet a nem szakemberek számára. A fesztiválokon ugyanis többnyire mellék- vagy epizódszerep jut a kézműves mestereknek, akik mintegy kiegészítői résztvevői a fesztiválok túlnyomó többségének. A fesztiválszervezők rajtuk keresztül próbálnak bevételhez jutni, mert amíg a fesztiválok más résztvevőit fellépését

dotálják és honorálják, addig a népi kézművesség csak a Mesterségek Ünnepén részesül ebben. Óriási probléma és hátrány, hogy a legtöbb fesztiválon a népi kézművesség – nem is csak szélsőséges esetekben – az „árokparti" kirakodóvásár szintjén jelenik meg, ez pedig visszaüt magára a népi kézművességre, annak mesteri gyakorlóira. Nem pusztán egy hagyomány, egy mesterségcsoport leértékelődése ez; a hiteles kézműves termékek értékének alá ásását is jelenti az, ha a fesztiválszervezők beengednek a fesztiválokra kontárokat és bóvliárusítókat. Márpedig tapasztalati tény, hogy megteszik ezt; kényszerből, mert az állami, önkormányzati, vagy szponzori támogatás kiszámíthatatlan, másfelől, hogy a saját profitjukat növeljék. Néhol nyoma sincs a népművészet szeretetének, pusztán anyagi érdekek állnak a háttérben.

Ezért mindenekelőtt fontos lenne, ha jogszabály írná elő, hogy közterületen csak NIO vagy az iparművészeti lektorátus által zsűrizett termékeket lehessen árusítani és ezt betartatni. Így helyzetbe hoznánk, piacra segítenénk a kézműves mestereket és a távoli keleti „magyar népművészetet" háttérbe szoríthatnánk. Csak így lenne bemutatható a magyar népművészet roppant gazdagsága. Ekkor válna a fesztiválokon megjelenő minőségi, zsűrizett népi kézművesség a népi hagyományőrzés védjegyévé, szemben az utóbbi időkben már-már jóformán *mindenütt* megrendezendő kirakodóvásárokon található kétes eredetű és minőségű, giccsbe fordult tárgyakkal.

Tehát az a legrosszabb a népi kézművesség szempontjából, amikor a fesztiválszervezők engedményeket tesznek a minőségben. *A silány minőségű, hamis portékákat látva a közönség joggal válik gyanakvóvá, és giccsparádét felvonultató fesztivál magával ránthatja a többit is.*

Az lenne az ideális, ha minden fesztiválszervező, és minden résztvevő nemcsak önmagáért, hanem a másikért is felelne.

A jó, az ésszerű, és a perspektivikus megfontolás az – és ezt büszkén képviselheti minden résztvevő –, amikor a fesztiválszervezők valóban „tiszta forrásból" merítenek, és csakis a magas szakmai követelményeket tartják egyedüli szempontként mérvadónak. A zsűrizett, jó termékek bemutatását és árusítását alapkövetelménynek kellene tekinteni a fesztiválokon.

Ez a felismerés hozzásegítene a népi kézművesség még előnyösebb megítéléséhez, még több vásárlót, látogatót vonzana, továbbá ösztönözné a mesterségek művelőit is a jobb színvonalra, hogy szebb, keresett portékákkal jelenjenek meg a közönség előtt. Ez a kézművesek részéről a fesztiválrészvétel nem elhanyagolható eleme, ám a fesztiválok többségében nem erre helyezik a hangsúlyt.

Ezért érdemes a fesztiválok programjába iktatni a mindig nagy sikert arató mesterségbemutatókat, szabadtéri kiállításokat, játszóházakat. A mesterség bemutatók mintegy történelmi dimenzióba helyezik a hagyományt, sikere mindig biztos. Látványosságok, amelyeket igen sok látogatók vonzanak. Erre is jellemző példa a Mesterségek Ünnepe, ahol a kézművesek működő műhelyeket rendeznek be, és ott mutatják be mesterségük titkait. A vidéki, falusi kisebb fesztiválok keretében még autentikusabb programokat kínálhatnak az odalátogatónak egy igazi, a valóságban is működő kovács-, kádár-, fafaragó-, kékfestő-műhelyben, jurtában.

Nagyon gazdag, rendkívül széleskörű, és a mindennapi élet teljes spektrumát átöleli a magyar népi hagyomány, a magyar tárgyalkotó népművészet. *Ezt a gazdagságot kellene általánossá tenni és minél teljesebben kiaknázni a fesztiválokon.* Ehhez több odafigyelés és odaadás kellene, ne csak a financiális szempontok diktáljanak a szervezésben és a lebonyolítás-

ban. Érdemes lenne kihasználni a népművészetnek, szorosabban a népi kézművességnek azt kínálkozó előnyét a kultúra egyéb területeivel szemben, hogy nemcsak bemutatni lehet a népi kézművesség által létrehozott alkotásokat, hanem interaktív módon a készítésbe a közönséget be is lehet vonni, vagyis az alkotás, a „művelés" folyamatába.

Hiába derül ki tehát Benedek Mariann és Stark Judit szerzőpárosnak a Nemzeti Kulturális Alap kutatásai alapján készített összefoglalásából, hogy *„A népművészeti, az amatőr művészeti és szórakoztató, valamint gasztronómiai fesztiválok közel felét adják a fesztiválpiacnak, ezen belül is különösen nagy arányban szerepelnek a népművészeti fesztiválok." (Fesztiválvilág. Turizmusbuletin. XIII. 3. Szám. 2009. november, 35. lap),* továbbá, hogy a vizsgált fesztiválok 6000 programjában *„a népművészeti programok erős jelenléte látható, a fesztiválok kétharmadában volt több-kevesebb népművészethez kapcsolódó program",* tennivaló bőven van.

A gondokat nem szabad elhallgatni: először is a tervezhetőség és vele karöltve a finanszírozás kérdését kell alaposan szemügyre venni. A pályázati rendszerek változékonysága és az ezzel együtt járó kiszámíthatatlanság nem teszi lehetővé legalább egy évre előre a tervezhetőséget, mert a támogatások léte roppant bizonytalanokká vált, így pedig a turisztikai vérkeringésbe, a turisztikai eseménynaptárba való bekerülése a fesztiváloknak majdhogy nem lehetetlen. Ezért erre a labilis helyzetre a fesztiválszervezőknek minden fórumon föl kell hívni az illetékesek figyelmét, hogy változtatni kell a rossz, labilis gyakorlaton, a tervezés ideje és aktusa rendkívül fontos, ez a megvalósulás, megvalósítás egyik fő záloga.

Ne feledjük el azt sem, hogy a fesztiválok több tízezer embert mozgatnak meg, tehát egy-egy város vagy térség szállásadói, vendéglátósai, kereskedői, profitálnak ezekből a rendezvényekből, a bevételekből jó lenne pályázat, vagy támogatás formájában visszajuttatni forrásokat a rendezvényt lebonyolító szervezeteknek, pontosan azért, hogy a népi kézműveseket is valamilyen módon támogatni tudják (például kedvezményes vagy ingyenes szállással), ne szedjenek tőlük helypénzt az árusítás lehetőségéért, sőt honorálják a részvételüket. Így minden soron következő fesztivál még nívósabb lehetne, még több látogató lehetne részese egy-egy eseménynek, ahol még több kézműves juthatna majd még több jövedelemhez. Megjegyzem: egyedül a Mesterségek Ünnepe valósítja meg ezt a kézműves-támogatási, fesztiválllebonyolítási szisztémát.

A népi kézművesség jelenléte a fesztivál-turizmusban, a falusi turizmusban új lendületet ad és a jövőben is adhat a népi kézművesség hagyományok továbbélésére. *De csak akkor, ha a minőség, az autentikusság lesz a domináns tényező.* Ennek stratégia céllá kell válnia. A népi kultúra egy volt társadalmi, gazdasági és műveltségi helyzetet tükröz. A népviseletek, népszokások a paraszti élet szigorú szabályaiba engednek betekintést az utókornak. Az „ahány ház, annyi szokás" közmondás igazsága a fesztivál-turizmusban a gazdag variációs kínálatot jelenti, amelyet együtt kell hasznosítani a fesztiválszervezőknek és az idegenforgalmi szakembereknek.

Magyarország kiaknázható „természeti kincseinek" egyike a kulturális turizmus. Most csak felsorolásszerűen néhány gondolatot említenék: kevés olyan területe van a hagyományőrzésnek, mint az a lehetőség, amely a kulturális turizmussal adódik, mely mintegy prizma, magába gyűjti egy-egy tájegység, kisközösség tradícióját, azok szokásait, és ezeket mintegy

élővé varázsolva hozzájárul a fennmaradásukhoz. A kulturális turizmus, benne a fesztiválokkal, hatékony gazdasági eszköz a területi különbségek kiegyenlítődéséhez, mert ösztönzi a munkahelyek teremtését, és növeli a művelődési kínálatot. Ezzel megteremti a lehetőségét az életminőség javításának, és ennek részeként közelebb hozza egymáshoz a különböző kultúrákat. Megmozgatja a civil szervezeteket, vagyis a helyi kezdeményezések motorja lehet. *És hozzátesz az ország-képhez, mert a környezeti adottságok után a kulturális örökség az, amely leginkább befolyásolja a hazánkba látogatók érdeklődését, és választásait.* A kulturális turizmusban való aktív részvétel az ismeretszerzés, és a tanulás szinte semmivel sem helyettesíthető élményével kecsegtet, melye egész életre kihathat. A XXI. században – a turizmus világszervezetének felmérése szerint – növekszik a szabadidő aránya, és lecsengeni látszik a tömegturizmusban való puszta részvétel, és az utazó ember érdeklődését a kultúrtörténeti emlékek iránti figyelem, a hagyományokkal és a népművészettel való ismerkedés, valamint az érintetlen természeti világ felfedezése köti le. Az aktív pihenésre való megnövekedett igényt csak a kulturális turizmus képes kielégíteni.

Feladat és cél, hogy magyarországi fesztiválszervezők ezzel a jövőben jól sáfárkodjanak.

2.

Általános vélekedés szerint a kulturális, hagyományőrző fesztiválok palettáján komoly értéket képviselnek a Népművészeti Egyesületek Szövetsége és a tagszervezetei által rendezett események. Néhány -- nemzetközileg is számon tartott és elismert – példa: első helyen a Budai Várban immár 26. alkalommal megrendezésre k erült Mesterségek Ünnepe, a Táncháztalálkozó, melyet a NESZ társrendezőként szervez, a tél rangos eseménye, a Vörösmarty téri Karácsonyi Vásár mely a NESZ-nek és a résztvevő tagjainak köszönhetően világhírnévre tett szert.

A Mesterségek Ünnepe, a tárgyalkotó magyar népművészet legnagyobb seregszemléje, mely évente augusztus 20-a körül kerül megrendezésre a Budai Várban.

Az ezerkilencszáznyolcanas évek elején merült fel – az akkor még újdonsült szervezet –, a Népművészeti Egyesület tagságban az az igény, hogy a magyar kézművességnek legyen évente egy rangos bemutatkozó fóruma Budapesten. A rendezvény ötlete a Táncháztalálkozóra hajazva fogalmazódott meg, célja pedig az volt, hogy rangos bemutatkozási, és egyúttal értékesítési lehetőséget teremtsen a tárgyalkotó népi iparművészetet műkedvelőként vagy akár hivatásszerűen művelő mesterek számára. A Mesterségek Ünnepe megálmodói annak idején azért választották az ünnepi időpontot, a reprezentatív helyszínt és a kirakodóvásári formát, hogy ezzel is fölhívják a figyelmet arra, hogy a hagyományőrző tárgyalkotás a magyar kultúra integráns részét képezi, és hogy ezt Magyarországon milyen sokan, és milyen magas szinten művelik. A Mesterségek Ünnepe ötlete és megvalósítása Péterfy László szobrászművész (a Népművészeti Egyesület akkori elnöke), Makovecz Imre építész, Borbély Jolán etnográfus és Bánszky Pál művészettörténész nevéhez fűződik. Céljuk az volt, hogy a népművészet körüli állóvizet fölkavarni, ezért egy nagyobb léptékű bemutatót kívántak szervezni, ahol ez a tradicionális népi kultúra a maga teljességében jelenne meg. Arra gondoltak, hogy szerencsés lenne, ha a közönség munka közben láthatná a kézműves mestereket, hogy a

városi nézők ismerjék meg, hogyan készül például egy fazék, egy kosár, egy szőnyeg. Abban az időben még olyan erős volt a népművészeti boltok, a háziipari szövetkezetek hatása, hogy a népi iparművészek szűk körein kívül alig volt olyan ember, akinek népművészetről hallván, lelki szemei előtt ne a turizmus számára készült emléktárgyak jelentek volna meg. Kevesek-nek volt valamilyen elképzelése arról, hogyan lehetne a tárgyalkotó népművészetet, mint egy-fajta "design-t", beilleszteni a mindennapok tárgyi kultúrájába. Azóta a Mesterségek Ünnepe minden évben bizonyítja ennek a törekvésnek a helyességét. A rendezvény megszervezése nagy űrt töltött be az akkori kulturális életben. A szervezők már a kezdet kezdetén arra gon-doltak, hogy a rendezvényen együtt jelenjen meg a zene, az ének, a tánc a kézművességgel, mert ez a természetes, mint ahogy a népi hagyományban is együtt vannak. A rendezvény ré-vén az országszerte működő kézműves mesterek számára sikerült komoly megmérettetési lehetőséget, fórumot teremteni, ahol ügyességüket, mesterség-tudásukat bemutathatják, és egyben árusításra is lehetőséget kapnak. Másrészről a közönség, a látogató ráébredt arra, hogy mi mindent lehet kézzel, természetes anyagokból, igen egyszerű eszközökkel létrehozni. Sike-rült elérni, hogy a közönség is bekapcsolódjon a munkába. Számos példát ismerünk, hogy valaki azért választott valamely kézműves mesterséget -- ha nem is feltétlenül szakmájának, de a szabadideje kreatív eltöltésére --, mert azt látta a Mesterségek Ünnepén. A Mesterségek Ünnepe több mint 900 különböző szakmát űző mestere a kéz munkájának örömét és dicséretét sugallva újra és újra kivívja a közönség elismerését, melynek eredményeként minden évben többen látogatnak el erre a kivételesen értékes rendezvényre. Ezért kell azóta is gondosan ügyelni arra, hogy csak nívós portékák kerüljenek a közönség elé. A NESZ Szakmai Bizott-ságai a rendezvény ideje különböző szempontok szerint minősítik, mint az eladásra kínált termékeket, mint a mesterség bemutatók színvonalát, hogy megfelelnek-e a hagyományőrző kézművesség követelményeinek. A rendezvény fejlődését jelentette, hogy 1997-től kezdődő-en először különböző nemzetek (Hollandia, Lengyelország, Olaszország) kultúrái vendéges-kedtek a Mesterségek Ünnepén, a későbbiekben pedig egy-egy mesterség (kovácsmesterség, hangszerkészítés, szövés, fazekasság, játékkészítés, nemezelés, faművesség) került a fókusz-ba. A Mesterségek Ünnepe egyik nagy hozadéka, hogy az elmúlt 25 évben mind több ren-dezvényen jelenik meg a népi kézművesség, mesterség bemutatókkal, játszóházakkal. A ren-dezvény mintául szolgál a többi hasonló program számára, és ez komoly értéket jelent. A Mesterségek Ünnepe fontos funkciója, hogy programot, célt ad minden résztvevőnek, mivel a rendezvényre minden alkalommal komolyan fel kell készülni.

A Mesterségek Ünnepe valóban ünnep; évenkénti megrendezése biztosíték a folyama-tosságra, valódi találkozási alkalom, aki pedig meghívást kap rá, valóban büszke lehet, mert ez a szakmai tekintélyt jelent a számára. A kézműves portékák bemutatója és értékesítése így önmagában is generáló jellegű: jó értelemben vett versenyt eredményez az egyes szakmák képviselői között, a látogató-vásárló számára pedig lehetőséget ad az értékorientált választás-ra. A Mesterségek Ünnepe napjainkban olyan egyedi kulturális esemény, amelyen a legkivá-lóbb magyarországi hagyományőrző népművészek tárgyalkotó tevékenységét munkájuk köz-ben tekintheti meg a közönség. A Népművészeti Egyesületek Szövetsége által felkért szakér-tők bírálata szavatolja a bemutatott tevékenységek és áruk értékét, valamint a minőségét.

A Mesterségek Ünnepe az élő népi kultúra bemutatkozásának legjelentősebb fóruma. A népművészet, a hagyomány funkciója természetesen a XXI. század elejére alapos változáson ment keresztül, de – mint a Mesterségek Ünnepe példája mutatja - még mindig kínál lehetőséget azoknak az embereknek, akik életük fontos részévé kívánják tenni. Ezért a maga eredetiségében, tisztán kell megőrizni a hagyományt, mert akkor mindig lehet meríteni belőle, meg lehet találni benne az önkifejezés formáit, vagyis az emberek mindennapi életéhez kapcsolódó tartalmat.

A Népművészeti Egyesületek Szövetsége tagjai körében végzett kutatások eredményei, a kézművesek helyzetelemzése

Részlet a Szent István Egyetem Gazdaság – és Társadalomtudományi Kar marketing szakos hallgatóinak felméréséből, mely tanulmány 410 fő válaszadó adataiból készült.

A felmérés jellemző kérdései:

- *Jár-e más rendezvényekre?*
- *Van-e otthon boltja, üzlete vagy egyéb értékesítési lehetőség?*
- *Van-e valamilyen kereskedő, aki értékesíti a termékét?*
- *Milyen rendezvényeken szokott részt venni?*
- *Melyik rendezvény legszínvonalasabb Ön szerint?*
- *A helyár és a bevétel hogyan viszonyul a rendezvény színvonalához?*
- *Milyen csatornán értékesít?*
- *Üzletpolitikája hogyan alakul?(piacra hogyan jut, van e felvásárló, idegenforgalmi helyeken bejut-e a turisztikai forgalomba, milyen csatornákon)?*
- *Miért fontos a Mesterségek Ünnepén való részvétel?*

Milyen rendezvényeken vesz részt?

NESZ által szervezett rendezvények

Nem	Igen	Nem válaszolt
14 (7,9%)	160 (89,9%)	4 (2,2 %)

A megkérdezettek 90%-a részt vesz a NESZ által szervezett rendezvényeken. A válaszolók 1/3-a konkrét rendezvényeket is felsorolt, melyek közül a legtöbben (majdnem mindenki) részt szokott venni a Mesterségek Ünnepén. Más rendezvényeket is megjelöltek, legtöbben a Táncháztalálkozót említették és a Karácsonyi Vásár követi a sorrendet. Jelentős azoknak a száma is, akik szinte minden rendezvényükön részt vesznek.

Más országos rendezvények

Nem	Igen	Nem válaszolt
55 (30,9%)	119 (66,9%)	4 (2,2 %)

A megkérdezettek kb. 2/3-a szokott részt venni más országos rendezvényeken, majdnem minden második válaszadó nevezet meg ilyen rendezvényeket. A legtöbbet említett rendezvények: Művészetek Völgye; Győr – és Szombathelyi rendezvények.

Külföldi rendezvények

Nem	Igen	Nem válaszolt
134 (75,3%)	40 (22,5%)	4 (2,2 %)

A válaszadók mindössze 22,5%-a vesz részt külföldi rendezvényeken, a legtöbben Németországban, de népszerű: Anglia, Hollandia, Ausztria és Franciaország is.

Az értékesítés csatornája

Saját bolt/üzlet

Nem	Igen
140 (78,7%)	38 (21,3%)

Kereskedőn keresztül

Nem	Igen
91 (51,1%)	87 (48,9%)

Vásárok

Nem	Igen
42 (23,6%)	136 (76,4%)

Rendezvények

Nem	Igen
46 (25,8%)	132 (74,2%)

A legtöbben (76,4%) vásárokon értékesítik termékeiket, a rendezvények szerepe is hasonló, ahol az összes megkérdezett arányában 74,2% ezt az értékesítési csatornát is használja. A kereskedőn keresztüli értékesítés is jelentős szerepet tölt be a 48,9%-os aránnyal. Mindössze az összes válaszadónak 21,3%-a rendelkezik saját üzlettel vagy bolttal.

Egyéb

A válaszolók kb. 20%-a megjelölte az egyéb értékesítési csatornát is, pl.: baráti, ismeretségi kör; műhely megrendelések; otthon; é terjedőben van az internet használata is a termékek értékesítésére.

Miért fontos a Mesterségek Ünnepén való részvétel?

Reklám

Nem	Igen	Nem válaszolt
77 (43,3%)	99 (55,6%)	2 (1,1 %)

Presztízs

Nem	Igen	Nem válaszolt
85 (47,8%)	91 (51,1)	2 (1,1 %)

Kapcsolatok

Nem	Igen	Nem válaszolt
34 (19,1%)	142 (79,8%)	2 (1,1 %)

Jövedelem

Nem	Igen	Nem válaszolt
53 (29,8%)	128 (69,1%)	2 (1,1 %)

A legtöbb megkérdezettnek (majdnem 80%) a kapcsolatok kialakítása miatt fontos, hogy részt vegyen a Mesterségek Ünnepén. Fontossági sorrendben a jövedelem áll a második helyen (69,1%) majd ezt követi a reklám (55,6%) és utána a presztízs (51,1%)

Részlet az Inbox Bt. által készített feltáró jellegű kutatás eredményéről, mely feltárás az alábbi csoportosítás szerint történt:

- Az alkotók szocio-demográfiai beazonosítása
- Az alkotók szakmai munkássága és egyesületük jellemzése
- Az alkotók, egyesületük és NESZ viszonyának értelmezése

A válaszadók száma a NESZ tagjainak köréből 415 fő.

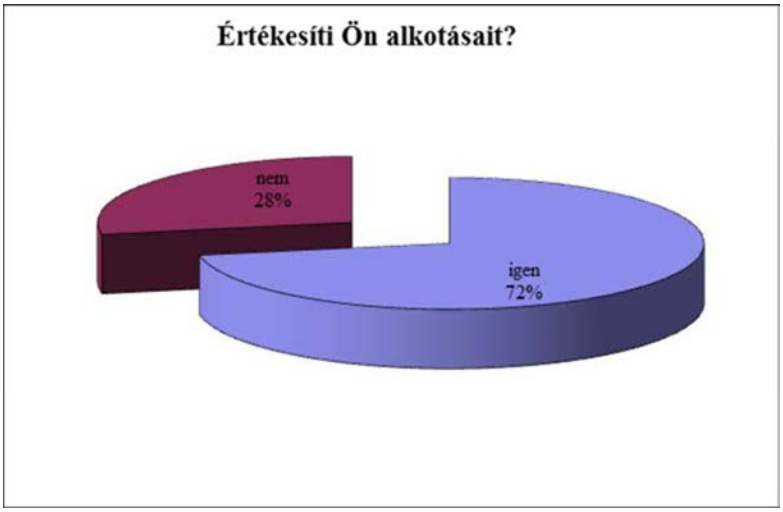
A válaszok alapján, nagyon alacsony azok száma, 18%, akik mesterségüket professzionális szinten űzik, abból a szempontból, hogy ez jelenti számukra a megélhetést is egyben. Az a trend körvonalazódik, hogy az adott mesterséget, inkább a szakma szeretete miatt űzik a válaszadók, hiszen 46%-uk egyáltalán nem rendelkezik jövedelemmel, vagy csak elhanyagolható mértékben az adott szakma gyakorlásából.

Huszonöt különböző mesterséggel foglalkoznak azok, akik teljes mértékben meg tudnak élni mesterségükből. Legtöbben a fazekasságból tudnak megélni, 21 válaszadó, melyet a tetőfedők követnek (9-en). A fával foglalkozó mesterek között szintén sok kerül ki, aki biztos megélhetését szakmája gyakorlásából nyeri: 12-en fafaragók, 8-an faművesek és 5-en faszob-

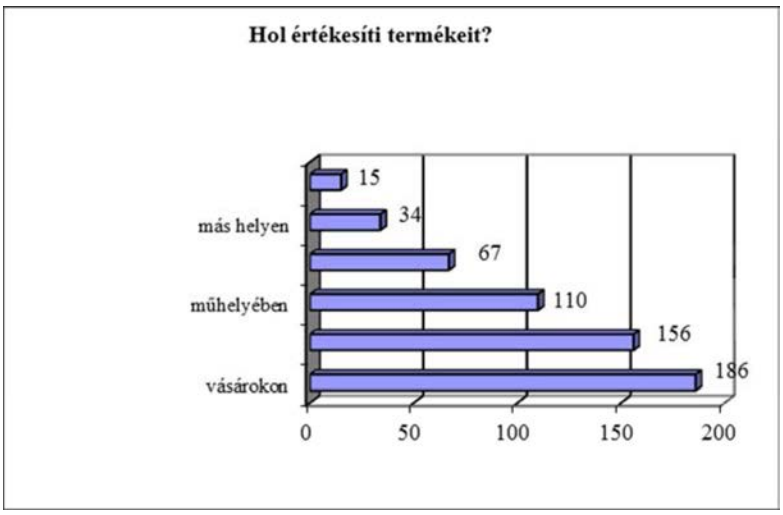
rászok. A kovács mesterégből és a népi játékkészítésből további 5-en biztosítják fenntartásukat. További megélhetést biztosító mesterségek: bőrműves (4-en), csipkekészítő, cserépkályha készítő, csizmadia, kosárfonó, mézeskalács készítő, nemezkészítő, népi hangszer készítő, népi ékszerkészítő, szíjgyártó, vászonszövő, gyapjúszövő, viseletkészítő, festett bútorkészítő, hímes tojás festő, hímző, kékfestő és késes.

A fenti mesterségeket alapvetően két részre oszthatjuk: az elsőbe tartoznak a hagyományos falusi élethez szükséges mesterségek, mint pl. kovács, cserépkályha-készítő, gyapjúszövő; a második kategóriába pedig azon hagyományos mesterségek melynek végtermékei ma a városi lakosság körében igen keresettek, reneszánszukat élik, mint pl. festett bútorkészítő, népi ékszerkészítő, népi játékkészítő stb.

Életkori megoszlásaik alapján elsősorban a 40 év felettiek gyakorolják professzionális szinten mesterségüket, a fiatalabbak inkább hobby szintjén űzik, nem ebből származik a napi megélhetésük. Ez utóbbi csoport 75%-a azonban ha tehetné kizárólag a mesterségével foglalkozna a válaszok alapján. Az összes megkérdezett egyötöde válaszolta csak, 21%-uk hogyha megtehetné, akkor sem foglalkozna kizárólag a mesterségével, ami azt jelzi, hogyha nagyobb kereslet lenne a mesterségük termékei iránt, akkor a szakemberek közel 80%-a kizárólag csak ezzel foglakozna.

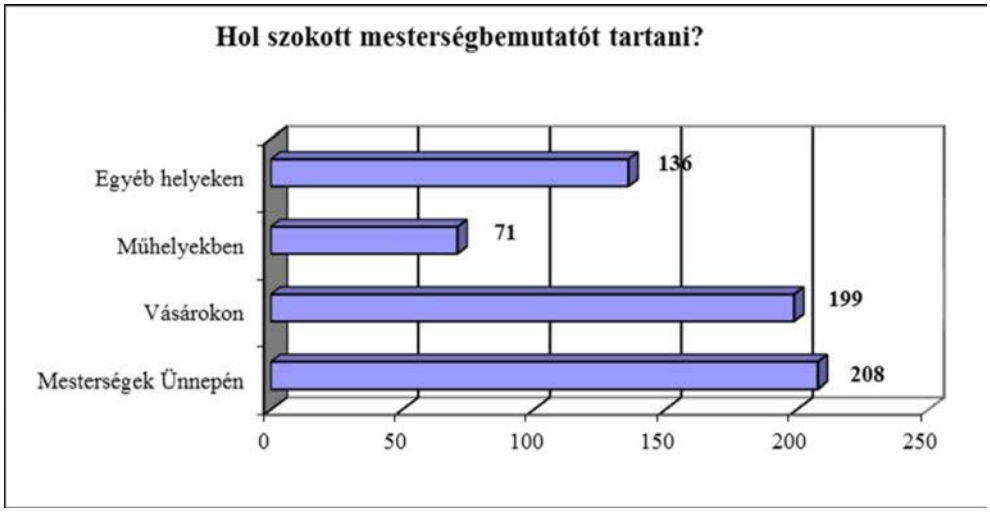

Ezt támasztja alá az is, hogy a mesterek 72%-a nem csupán önmaga és szűkebb környezete számára készíti termékeit, de azokat értékesíti is. A probléma csak az, hogy nagyrészük nem tud ebből a bevételből megélni, ezért sokan ún. másodállásként, vagy jövedelem kiegészítésként foglalkoznak szakmájukkal.

A mesterek legfontosabb értékesítési lehetőségét a vásárok jelentik, közel 50%-uk ott tudja eladni termékeit. Ezt az egyesületi rendezvények követi, 156-an jelölték meg, majd a saját műhely mely közel 30%-uk számára jelent alternatívát. A hivatalos kereskedelembe nagyon kevesen kapcsolódtak/vagy tudtak bekapcsolódni: kereskedőn keresztül 67-en, saját boltjukban pedig csak 15-en árulják portékájukat.

Az oktatással is foglalkozó mestereken kívül elég sokan tartanak bemutatókat, a válaszadók 75%-a jelezte, hogy részt vett már hasonló rendezvényen.

A bemutatóknak alapvetően két fő helyszíne van: a Mesterségek Ünnepe és a vásárok. Ez utóbbiak egyben a termékek fő eladási helyeként is szolgálnak. Az egyéb helyek között, az oktatáshoz hasonlóan az alkotótáborok és rendezvények emelkednek ki számszerűen, melyet a falunapok és fesztiválok követnek.

IGYÁRTÓ GABRIELLA

Legjelentősebb események

Részvételi/bérleti díjak alakulása az elmúlt években

Mesterségek Ünnepe

A résztvevő mesterek közel 90%-a támogatottan van jelen, részvételi/bérleti díjat nem fizet.
Kézművesek bérleti díja, akik nem NESZ tagok: (a bérleti díj mértéke függ a pavilon rendezvényen belüli elhelyezésétől)

2012.: 100.000 Ft; 130.000 Ft
2011.: 100.000 Ft; 130.000 Ft
2010.: 100.000 Ft; 130.000 Ft; 140.000 Ft
2009.: 100.000 Ft; 140.000 Ft
2008.: 120.000 Ft; 170.000 Ft
2007.: 111.000 Ft; 159.000 Ft
2006.: 109.000 Ft; 112.000 Ft; 120.000 Ft; 164.000 Ft
2005.: 77.500 Ft; 95.000 Ft; 105.000 Ft; 115.000 Ft; 157.000 Ft
2003.: 60.000 Ft; 70.000 F; 80.000 Ft; 90.000 Ft; 100.000 Ft; 140.000 Ft
2002.: 56.000 Ft; 70.000 Ft; 77.000 Ft; 119.000 Ft; 145.000 Ft

Országos Táncháztalálkozó és Kirakodóvásár

Kézművesek bérleti díja: (a bérleti díj mértéke függ a pavilon elhelyezésétől)

2012.: 29.000 Ft; 32.000 Ft; 52.000 Ft
2011.: 27.000 Ft; 30.000 Ft; 50.000 Ft
2010.: 27.000 Ft; 30.000 Ft; 50.000 Ft
2009.: 27.000 Ft; 30.000 Ft; 50.000 Ft
2008.: 23.000 Ft; 25.000 Ft; 45.000 Ft
2007.: 23.500 Ft; 26.000 Ft; 47.000 Ft
2006.: 22.500 Ft; 24.375 Ft; 43.750 Ft
2005.: 22.500 Ft; 24.375 Ft; 43.750 Ft
2004.: 22.500 Ft; 24.375 Ft; 43.750 Ft
2003.: 17.920 Ft; 19.600 Ft; 39.200 Ft
2002.: 15.680 Ft; 17.920 Ft; 35.840 Ft

Vörösmarty téri Karácsonyi Vásár

Kézművesek bérleti díja: (bérleti díj mértéke függ a pavilon elhelyezésétől)

2012.: 750.000 Ft; 850.000 Ft
2011.: 750.000 Ft
2010.: 540.000 Ft; 695.000 Ft; 755.000 Ft
2009.: 550.000 Ft; 700.000 Ft; 755.000 Ft
2008.: 450.000 Ft; 505.000 Ft; 595.000 Ft; 705.000 Ft

2007.: 276.000 Ft; 336.000 Ft; 384.000 Ft; 456.000 Ft; 552.000 Ft
2006.: 246.000 Ft; 338.000 Ft; 407.000 Ft; 478.000 Ft; 650.000 Ft
2005.: 209.000 Ft; 281.000 Ft; 342.000 Ft; 400.000 Ft, 546.000 Ft
2004.: 209.000 Ft; 281.000 Ft; 342.000 Ft; 400.000 Ft, 546.000 Ft
2003.: 201.000 Ft; 274.000 Ft; 330.000 Ft; 386.000 Ft; 526.000 Ft
2002.: 143.000 Ft; 206.000 Ft; 250.000 Ft; 295.000 Ft; 403.000 Ft

Összegzés

- Legfőbb értékesítési csatorna a kézművesek számára a vásárok
- Kézműves vásárok színvonala, változó
- Önkormányzatok, fesztiválszervezők, vásárszervező cégek profitálni akarnak a kézművesekből
- Fontos lenne a keletkező profitból valamilyen formában visszajuttatni a kézműves területre
- A kézművesek, mint produkció jelenjen meg a rendezvényeken: kiállítás, játszóház, vásár

2.4.7.2 A népi kézművesség helye, megítélése a Szekszárdi Szüreti Napokon

A népi tárgyalkotó kézműveseknek meghatározó szerepük van a helyi közösségek azonosságtudatának formálásában. A népművészek által létrehozott egyesületek a társadalmi összetartozás erősítésében, a helyi közösségek önállóságának kialakításában jelentős szerepet vállalnak.

A népművészeti egyesületek által szervezett kiállítások, kézműves- bemutatók, játszóházak mára már a turisztikai kínálat elengedhetetlen részévé váltak. A hazánkban szervezett fesztiválok szinte mindegyike felhasználja imázs építéshez, programjai színesítéséhez. Ennek ellenére a népművészek és az általuk készített alkotások társadalmi megbecsültsége alacsony.

A következőkben a Szekszárdi Szüreti Napok bemutatásán keresztül próbálom ismertetni a Tolna megyei kézművesek helyzetét, azokat a nehézségeket, amivel a kézműveseknek egy-egy ilyen rendezvény alkalmával meg kell küzdeniük.

Szekszárdi Szüreti Napok rövid története:

Az első szüretet ünneplő rendezvényt, Szekszárdi Szüreti Napot 1969-ben szervezték meg Szekszárdon. Ekkor még a szüreti felvonulásra és egy-két táncos produkcióra korlátozódott a rendezvény, amely egy délutáni programot jelentett.

1990-ben a rendszerváltással egy időben Dránovics István magánvállalkozó az önkormányzat támogatásával, piaci alapú magánkezdeményezésként átvette a szervezést, és Szekszárdi Szüreti Fesztivál néven hirdette meg a már három naposra tervezett eseményt. A program lényegesen megváltozott, borudvar kialakítására került sor, amelyet bekerítettek és az első pár évben pohárvásárlásával lehetett bejutni a borudvarba, majd később belépőjegyet kellett fizetni. A szekszárdi borászok közül csak kevesen mutatták be és árusították boraikat. A borudvar környékén árusok sokaságát telepítette, helypénz fizetése ellenébe. Az árusok összetétele nagyon vegyes képet mutatott, a kínai ruhaárustól, a műanyag giccseket árulóktól kezdve az autószalonokig mindenkinek helyet biztosított, aki helypénzt fizetett. A minőség egyáltalán nem számított az elsődleges cél a bevétel növelése volt. A népi kézműveseket is megkereste a Tolna Megyei Népművészeti Egyesületen keresztül a szervező, és hosszas tárgyalások után megegyeztek abban, hogy a bóvli árusoktól távolabb, külön helyet biztosít a népművészeknek és kevesebb helypénzt kér tőlük, mint a kereskedőktől. A népi kézművesekre két okból volt szüksége, a egyik ok volt a pályázatokon sikeresebben tudott pályázni, a másik ok, hogy az alkotók kézműves bemutatókat és foglalkozásokat tartottak a gyerekek és felnőttek részére. (A pályázatokban erre minden alkalommal kért támogatást a szervező.) A rendezvényre látogatók körében nagyon népszerűek voltak a kézműves bemutatók és foglalkozások. Ennek ellenére, szinte minden évben kisebb nagyobb csatákat kellett vívnia az egyesület vezetésének a szervezővel, hogy tagjai ne kerüljenek méltatlan helyre és helyzetbe a rendezvényen. 2003-ra már olyan felfogásbeli ellentét alakult ki a kézművesek és a szervező között,

hogy az egyesületi tagok bojkottálták a rendezvényt, amelynek hatására a rendezvényen a boron és az autókon kívül szinte már semmilyen minőséget képviselő áru és program nem maradt. A város lakói is többször hangot adtak nemtetszésüknek a rendezvény színvonalával kapcsolatban, ezért 2005-ben jelentős változás következett be a rendezvény életében.

A korábbi szervezővel nem hosszabbította meg a szerződést a város, aki azonban levédte a Szekszárdi Szüreti Fesztivál megnevezést és a hozzá kapcsolódó Háry János logót. Így a város visszatért a rendezvény eredeti nevéhez, a Szekszárdi Szüreti Napokhoz. A szervezéssel a Babits Mihály Művelődési Ház és Művészetek Házát bízták meg. A rendezvény társrendezője a Szekszárdi Borvidék Kht. lett. A fesztiválszervezők teljesen új felfogásban és nagyrendezvényekkel szemben elvárt módon alakították ki koncepciójukat, és a múlt hibáit elkerülve új programszerkezetben, új helyszínen és megújult arculattal hirdették meg a fesztivált.

A négy napos rendezvény időpontja minden év szeptemberének 3. hétvégéjére került át (a korábbi 4. hétvégéről), hogy ne ütközzön a pécsi boros programokkal és ne szívja el a vendégforgalmat. A programokban és a helyszínekben is változás következett be. Külön választották az igényesebb népi kézműves, a kézműves jellegű valamint a vidámparkos, könnyedebb programok helyszíneit. 2011-ig[89] a történelmi városközpontba, a belvárosi templom köré helyezték a borászok, éttermek pavilonjait, a népi kézműves és iparművészeti vásárt, valamint a nagyszínpadot.

2012-ben a Béla téri építkezések miatt „régi-új" helyszínen az előző években kialakított felfogásnak és színvonalnak megfelelően rendezték meg a fesztivált rendezvény szervezői.

A szüret Szekszárd és környéke legnagyobb ünnepe. A programsorozat a négy nap alatt a város és környéke lakóinak illetve vendégeik számára olyan programsor bonyolódik, mely ötvözi magában a Sárköz és a Szekszárdi történelmi borvidék szürettel összefüggő néphagyományait a gasztronómia, a borászat és a kulturált borfogyasztás és kikapcsolódás szokásait. Megjelennek a rendezvényen a várost körül ölelő kistérségek saját kultúrájukkal, táncaikkal, étkeikkel, tárgyi népművészetükkel éppúgy mint az országban működő borrendek. A szervezők a programsor összeállításakor törekedtek és kiemelten figyelnek a helyi értékek átadására. A rendezvényen a vendégeket 12 helyszínen 72 produkció, esemény várta. A Borudvar és az Ízek utcája pavilonjainak kiválasztásánál a szervezők ügyeltek az egységes arculat kialakítására és figyelembe vették a kiválasztásakor, hogy elég nagyok legyenek ahhoz, hogy a vendégek kényelmesen elférjenek alatta és rossz idő esetén ne ázzanak meg. A kulturált borfogyasztást erősíti, hogy csak palackos borokkal jelennek meg a borászok, és üvegpoharakban történik a kóstoltatás. A Borszeminárium új programelem, mindössze 5 éve szervezik, amely során egy-egy helyi borász mutatja be borait szűkebb közönsége számára. Az esemény célja, hogy a vendégek jobban megismerhessék a borkóstolás lépéseit, a kulturált borfogyasztást és a helyi termelőket. Az Ízek utcájában a helyi éttermek szövetségbe szerveződve, egységesen a Szekszárdi Vendéglátók Kerekasztala Egyesület keretében, kínálják frissen készített ételeiket, ezáltal is erősítve a helyi vállalkozásokat. A tradicionális Szüreti felvonuláson közel

89 2012-ben ideiglenes jelleggel, a történelmi városrész rekonstrukciója miatt a fesztivált vissza vitték a Babits Mihály Művelődési Ház és Művészetek Háza előtti területre, ahol 1990-től 2004-ig került megrendezésre a fesztivál.

2000-en vesznek részt a helyi és meghívott borrendek, a város vezetése, a műsorokban szereplő néptánc csoportok, lovas kocsis felvonulók, a helyi óvodák és iskolák fiataljai.

A változatos programokról, a közreműködő civil csoportok sokszínűségéről és a rendezvény nagyságrendjéről az alábbi statisztikai adatok tanúskodnak.

A kézműves és hagyományőrző fogalmak használata:

A fent közölt statisztikai adatok rámutatnak arra, hogy a szervezők nem használják külön a népi iparművész vagy népművész fogalmat, hanem a kézműves és hagyományőrző kifejezéseket használva zavarják meg a közönséget. Általános tény, hogy a kézműves, hagyományőrző szavainkat ma már sokkal tágabb értelemben használják. Így lehetséges az, hogy a kézműves vásárokon tömegével jelennek meg a kereskedők, akik a legtöbb esetben esztétikailag kifogásolható tömegáruval (jobb esetben magyar, de gyakrabban pakisztáni, távol-keleti stb.) jelennek meg és a zsűrizett tárgyaknál jóval olcsóbban árusítják árukészleteiket. Ez az új trend sajnos hátrányos megkülönböztetést jelent azon népi kézművesek számára, akik zsűrizett, hagyományos technológiával előállított termékeket készítenek. A statisztikában is csak úgy sorolják fel a szervezők, hogy hagyományőrző vásáron belül a lufi árustól kezdve a hennafestőig mindenkit ebbe a csoportba sorolnak. A népművészek részvételét ellenben csak egyesületi megjelenésként tünteti fel, és nem tünteti fel az alkotók számát. A Tolna Megyei Népművészeti Egyesületből a Szüreti Napokon 17 alkotó 11 szakágban (fazekas, hímző, cipész, szíjgyártó, kosárfonó, csipke-,viselet-, mézeskalács-, pacsker-, bőrtárgy-, fajáték készítő) mutatta be és árusította zsűrizett termékeit.

A kézművesek értékesítési lehetőségei:

A fesztiválokon, vásárokon, falunapokon való megjelenés alapvető fontosságú minden vállalkozásban tevékenykedő népi kézműves részére. A rendezvényeken való megjelenés alkalmas a piaci jelenlét érzékeltetésére mind a fogyasztók, mind a konkurencia felé. Ezek a rendezvények biztosítják a közvetlen kapcsolatot a fogyasztókkal. Az ilyen közvetlen találkozások alkalmával van lehetőségük az alkotóknak bemutatkozni, és termékeik választékát bemutatni. A közvetlen kapcsolat arra is lehetőséget biztosít, hogy az alkotók a tárgykészítés folyamatáról, a tárgy alapanyagának tulajdonságairól és használatának módjáról is tájékoztassák az érdeklődő vásárlókat. A beszélgetések során a vásárlók új ismereteket szereznek és egy másfajta élményben részesülnek, mint a hétköznapi bevásárlásaik alkalmával.

A fesztiválokon történő megjelenést nehezítő okok:

A vásárokhoz általában a helyi önkormányzatok biztosítják a területet a szervezőknek, amit általában a szervezők igen magas helypénzt kérve adják ki a résztvevőknek. (A Szüreti Napokon a Tolna Megyei Népművészeti Egyesület hosszú évek érdekvédelmi tevékenységének, a rendezvényhez kapcsolódó népművészeti kiállításoknak és a mesterek által tartott kézműves foglalkozásoknak köszönhetően vagy ingyenes, vagy minimális napi 2000,-Ft/nap helypénzért tudnak megjelenni.) A szekszárdi példa nagyon ritka és a jellemző az, hogy a szervezők nem tesznek különbséget kereskedő és zsűrizett népi iparművészeti tárgyakat készítő árusítók között.

Az önkormányzatok a törvények értelmezésében sem egységesek. Példaként említendő, hogy Szegeden a vásáron résztvevőknek egyenként kell közterületen történő kereskedelmi tevékenységre engedélyt kérni. A „bejelentés köteles kereskedelmi tevékenység folytatásáról" szóló 210/2009. IX. 29. Korm. Rendelet 1. számú melléklete nem rendelkezik a készítőről, ezért kereskedőként kell kérni az engedélyt, és kell befizetni a 2200,- Ft illetéket a helypénzen felül. A népi kézművesek számára érthetetlen, hogy miért kell, önkormányzatonként kérni az árusításhoz az engedélyt, amikor a telephely vagy székhely szerint illetékes önkormányzat a készítőt már nyilvántartásba vette.

A zsűrizett népművészeti tárgyaikat árusító alkotók részvételét egy-egy rendezvényen az is nehezíti, hogy a reggeltől késő estig tartó rendezvényeken nem kérhet segítséget a mellette árusító társától vagy családtagjától arra az időre, míg emberi szükségleteit elvégzi, mivel ez be nem jelentett munkaerő foglalkoztatásnak számít.

A Népi Iparművészeti Zsűri által minősített tárgyak megkülönböztetésére még a rendszerváltás előtt bevezették a „Páva" védjegyet, hazánkban és külföldön is. A védjegy tájékozatta a népművészetben nem jártas, de igényes vásárlókat arról, hogy esztétikailag szép és a hagyományokat hitelesen képviselő tárgyat vásárol. A népművészet háttérbeszorulásával e védjegy köztudatba tartására, reklámozására már nem maradt pénz és figyelem. Pedig a védjegy lényege szerint: *„olyan megkülönböztető minőségi tanúsítvány meglétét igazoló emblléma, melynek használatával az alkotás-áru szakmai ismeret nélkül hitelesnek, minőségi ajánlatnak fogadható el.*

A védjegy használata „értéket növel", hatékony verseny eszköz, amely minőségjelző és reklám funkcióval bír.

A védjegy- a marketing egyik legerősebb szegmensének, a reklámozásnak a középpontjában áll.

A védjegy az árukra vonatkozó információk sűrített szimbolikus megjelenítője. Minőségjelző funkciója miatt a védjegy a vállalkozói jó hírnév, a piaci elismertség és tekintély (imázs, reputáció) hordozója is.

A védjegyre és annak újbóli bevezetésére nagy szüksége lenne a népi iparművészeknek. Áruikat így jobban meg lehetne különböztetni a nem magyar eredetű tárgyaktól. Ez tovább erősítené itthon azt a felfogást, hogy vásárolj helyi és magyar terméket. A turisták részére pedig, segítséget nyújtana a választásban.

Marketing:

A rendszerváltást követően a házipari szövetkezetek és a termékeiket árusító népművészeti bolthálózatok megszűntek. Jelenleg a népi kézművesek termékeiket csak saját műhelyükből vagy a fesztiválokon, és egyéb nagyrendezvényeken tudják értékesíteni. A népi kézművesek számára a legjobb reklám, ha termékeik jó minőségűek és szépek. Így nagyon fontossá vált a vevőkkel kialakított jó kapcsolat. „Építs ki jó kapcsolatot, és majd ezek meghozzák a nyereséget!" Meghatározó tehát, hogy a kézművesek egyáltalán el tudnak-e jutni olyan rendezvényekre ahol megtudják mutatni tárgyaikat. Itt nyílik alkalmuk új vásárló megszerzésére, és a már meglévő vásárlókkal történő további kapcsolat fenntartására. Az egyre nehezebb megélhetési gondokkal küzdő népi kézműveseknek nincs lehetősége a médiumokban történő reklámok finanszírozására. Ehhez állami segítségre van szükségük.

Ezért rendkívül fontos, egy kiszámítható és a népi kézművesek által is értelmezhető jogi környezet kialakítása. A zsűrizett termékek „Páva" védjegyének újbóli széleskörű reklámozása. A tárgyalkotó népművészek társadalmi megbecsülése.

2009-ben a Szekszárdi Szüreti Napok kiváló minősítést kapott, többek között azért, mert nagy hangsúlyt fektet a magyar értékek bemutatására. Idézet a fesztivált minősítő bizottság jegyzőkönyvéből: *„Ezek elsődlegesen a bor és a szüreti hagyományokhoz kapcsolódó összes programelemben érhető tetten. Ezen kívül idesorolható „Sióagárd népművészete régen és ma" című kiállítás, melyen a Tolna Megyei Népművészeti Egyesület alkotóinak munkáiba kapunk betekintést, a magyar néptánc is bemutatásra került az ország kiemelkedő gyerekcsoportjai és a Honvéd Táncszínház által, a Bogyiszlói Népi Zenekar által a magyar népzene is teret kapott, valamint a népköltészet a pajzán székely népmesék által. A Népművészeti vásárban is megjelennek a magyar népi-és iparművészek."*

KOMJÁTHI TAMÁSNÉ

2.4.7.3 *Kapcsolódás pontok a múzeumok, tájházak és a népi kézművesség között Hajdú-Bihar megyei példákon bemutatva*

A múzeum

„42§.(1) A múzeum a kulturális javak tudományosan rendezett gyűjteményeiből álló muzeális intézmény.

(2) A múzeum feladata a kulturális javak meghatározott anyagának folyamatos gyűjtése, nyilvántartása, megőrzése és restaurálása, tudományos feldolgozása és publikálása, valamint kiállításokon és más módon történő bemutatása."[90]

A népi kézművesség hagyományainak gyűjtése, nyilvántartása, megőrzése és restaurálása, folyamatos feldolgozása és publikálása a múzeumok egyik kiemelt feladata.

Mivel elsősorban annak a tájnak a tárgykultúrájával foglalkozik a múzeum, ahol létesítették és működik, a mai népi kézművesek számára szinte az egyetlen hiteles anyaggyűjtési helyként szolgál.

A két „rendszer" kapcsolata szerves és természetes, egymást nem nélkülözheti.

A dolgozatban a Hajdú-Bihar megyei intézmények és a helyi népi kézművesség kapcsolatát, kapcsolódási pontjait, együttműködését veszem példaként, hiszem, hogy rendszerünk és működésünk nem tér el sokban a hazai gyakorlattól.

A debreceni Déri Múzeumhoz a jelenlegi megyei múzeumi hálózathoz tartozó városaink múzeumai mint módszertani intézményhez kapcsolódnak. Városi múzeum/ helytörténeti gyűjtemény van Hajdúnánáson, Hajdúböszörményben, Hajdúdorogon, Bamazújvárosban, Hortobágyon, Berettyóújfaluban, Püspökladányban.

A múzeumok közül a megyei módszertani központban (Déri Múzeum) van több közművelődési, ill. múzeumpedagógiai szakember, akiknek egyik feladata a népi kézművességgel való folyamatos kapcsolattartás.

A megye városaiban levő múzeumok közül azokban működik számottevő kapcsolattartás a népi kézművesekkel, ahol az intézmény vezetője néprajzos muzeológus. Ez vonatkozik a tájházat fenntartó és működtető intézményekre is.

A múzeumok első és legfontosabb kapcsolódási pontja a népi kézműves tevékenységhez a gyűjteményünkön keresztül valósul meg.

l. A múzeum az érdeklődő kézműves rendelkezésére bocsátja a gyűjteményt, szakmai tanácsot ad kérdéses tárgyakkal kapcsolatban. Ez a mi vidékünkön természetes és mindennapi, de más megyékben illetve a fővárosban helyenként eltérő a gyakorlat.

A Déri Múzeum gyűjteményében kiemelt helyen van a népművészeti anyag, a Budapesti Néprajzi Múzeum után a második legjelentősebb kollekcióval itt rendelkeznek. Ennek kö-

90 Szempontok és segédanyagok „A kulturális javak védelméről és a muzeális intézményekről, a nyilvános könyvtári ellátásról és a közművelődésről" szóló 1997.évi CXL. Törvény önkormányzati közművelődési feladatainak ellátásához. Budapest, 2000. 41. oldal

szönhető, hogy szövésben újratervezték és életre keltették a gyűjteményben fellelhető megyei hagyományú bihari csipke technikát, vászonszövésben használt kilim technikát.

A hímzés területén a debreceni kisbunda hímzés áttervezése, vászon anyagon történő alkalmazása a Déri gyűjteményre épült. A Déri gyűjtemény viseletanyaga segített abban, hogy a kalotaszegi vállfűs hímzést újra felfedezze és lakástextilen alkalmazza egy igen tehetséges, a Népművészet Mester címet is elnyert hímző alkotó.

A debreceni gyöngyös párta megismerése inspirált több hely alkotót, gyöngyűzőket a rekonstrukcióra. Ezekből a pártákból terveztek új, más, modern funkciójú ünnepi használati tárgyakat is.

A debreceni guba szövése hosszú évtizedekig szünetelt. Egy gyapjúszövéssel foglalkozó alkotói munkaközösség aktívan kutatni kezdte a múzeumi gyűjteményben szereplő gubákat.

A közös munka eredménye az, hogy kiváló, ma használható öltözeti darabok készültek, de a múzeum is tanult az alkotótól. A napjainkban folyó újjáépítési munkák során az állandó kiállításba gubaszövő műhelyt állítanak fel.

A múzeum is újra felfedezte az addig nem igazán feltárt hagyományt.

Ha a múzeumban fellelt, értelmezett tárgy újratervezése a néprajzos muzeológus segítségével történi, akkor a siker garantált. Az elméleti szakember és a gyakorlati tevékenységben jártas népi kézműves közös munkája jó eredményt hoz.

3. A gyűjtemény gyarapításához is hozzá tud járulni népi kézműves. A hímző szakember külföldi, magyarlakta területen, gyűjtőúton járva olyan addig még nem ismert értékre talált, amelyből vásárolni is tudott és haza hozva bekerülhetett múzeum gyűjteményébe (Zobor vidéki szálán varrott női ingek, kolonyi viseletdarabok).

Az 1950-es 60-as években kezdődően a Déri Múzeum néprajzos szakemberei a megyei hagyományok feltárása során elsősorban a kézművességgel foglalkozó családokat segítették szakmai tanácsaikkal. Egyes esetekben elindították a kézművest egy olyan korszerű, értékes hagyományokra támaszkodó úton, amelynek máig érvényesülő kiváló eredménye lett. (Nádudvar) Fazekas Lajos a Népművészet Mestere szakmai pályafutásának kezdetén Béres András és Varga Gyula néprajzkutató útmutatásai alapján dolgozott, hasonlóan az Erdei családhoz, ahol a szűrrátétes mesterség felfrissítésében segítettek az elméleti szakemberek. Nagy szerepe volt Szalay Emőkének, Varga Gyulának abban, hogy a debreceni kerámiát az 1980-as évek végén ismét felfedezzék és funkcióváltással „életre keltsék."

4. A múzeum egyes régészeti gyűjteményben levő tárgyairól a népi kézművessel múzeumi másolatokat készíttet, így őrzi meg a legértékesebb darabokat az esetleges környezeti ártalmaktól. Értékes csipke, hímzés, szőttes, famunkák elkészítésére kapnak megbízást a megye népi kézművesei.

5. Ezt a tevékenységet felhasználják a múzeumpedagógiában is. Az újonnan felépített debreceni guba műhelyben olyan foglakozásokat szerveznek, ahol a gyerekek szőnek, összedolgoznak, majd felpróbálják az általuk elkészített gubát.

6. A Déri Múzeum múzeumi üzletet hozott létre az elmúlt években. Ide a gyűjteményre építve múzeumi másolatokat készíttetnek a helyi alkotókkal és azokat forgalmazzák, valamit megrendelnek eladható, jó színvonalú népi iparművészeti tárgyakat (hímzések, szőttesek, öl-

tözeti darabok, öltözet kiegészítők, apróbb famunkák, fazekas munkák, népi ékszerek, ötvös munkák).

7. A múzeum néprajzos szakemberei rendszeresen részt vesznek a megyei alkotók munkáinak hatósági bírálatban, a NIO zsűrizéseken is. A fazekas, a hímző , a szövő és a viselet témákban a helyi szakemberek bírálnak.

8.Nagyrendezvények: A debreceni Déri Múzeum 5. éve szervezi meg elsősorban a hagyományos debreceni mézeskalács kultúrára és a mai alkotókra építve a két napos Debreceni Mézeskalács Fesztivált. A fesztivál programja: a mézeskaláccsal kapcsolatos termékek bemutatója és vására. A mézeskalácskészítés, kézműves foglalkozások, gyermekprogramok helyszíne Medgyessy Ferenc Emlékmúzeum.

A komplex, népzenét, néptáncot, népi kézművességet bemutató programsorozat lehetőséget ad a helyi alkotóknak a bemutatkozásra és értékesítésre a mézeskalács mellett a fazekasok, a faművesek számára is és egyben a kismesterségek népszerűsítését is szolgálja.

A megújult debreceni fazekasság népszerűsítését tűzte ki céljául a 2002-ben indított Debreceni Nemzetközi Fazekasfesztivál, amely a helyi múzeum segítsége nélkül nem érkezett volna el a 7. rendezvényéhez 2012-ben.

A szakmai segítség mellett, a pályázati témakijelölése, a zsűrizés, a rendezés, a múzeum termeit /Medgyessy Ferenc Emlékmúzeum majd ennek a múzeumnak a csodálatos parkjában felállított sátor/ is használta a programot meghirdető és megszervező közművelődési intézmény és a megyei, népi kézművesek tömörítő civil szervezet.

Ezen intézmények összefogása példaértékű és a közönség és a szakmai siker biztosítéka 7. éve.

9. A Déri Múzeumban a múzeumpedagógiai tevékenység 2004-ben egy időszaki kiállítás kapcsán indult el. „A népművészeti örökségünk a Jászságtól Beregig" az alföldi tájegységek népművészeti emlékeit bemutató kiállítás kiváló lehetőséget nyújtott a gyermekfoglalkozásokra, amelyeken kicsik és nagyok megismerkedhettek a pásztorkodással, a különböző népviseletekkel valamint kipróbálhatták a nemezelést, a horgolást és a szűrrátét készítést."[91]

10. A TÁMOP-os pályázatok is jó lehetőséget adnak a muzeológusoknak a népi kézművességgel, a népi kézművesekkel az ismeretterjesztő munkához.

A játszóházi foglalkozások vezetésével a helyi népi kézműveseket, játszóház vezetőket bízzák meg.

Hajdú-Bihar megyében közel 30 tájház van. Ezek nagy része az önkormányzatok, kisebb százalékban az állam és egy része magántulajdonban van. A tájházak fenntartása és korszerű működtetése okoz igazán gondot a tulajdonosnak. Legtöbbször a települések közművelődési feladatai mellé sorolják és a közművelődési intézménnyel működtettetik.

Ahol van a téma iránt fogékony szakember, vagy a településen aktív, erre időt szánó népi kézműves, ott megtalálják a kézművesek helyét és szerepét a tájházban. Ha ezek a tényezők nincsenek, nehéz a tájházakban a népi kézműves tevékenységnek nyomait megtalálni.

91 B Pinczés Orsolya: Egy néprajzi kiállítás múzeumpedagógiai programja. A debreceni Déri Múzeum Évkönyve 2006. 153. l.

Csaknem 10 évvel ezelőtt a kulturális ágazat minisztériuma meghirdetett egy olyan pályázatot, amely a tájházak tárgyi feltételeit és az ott folyó munka megerősítését, a kézművesség erősebb megjelenítését szorgalmazta.

Hajdú-Bihar megyében lehetőséget teremtettünk a civil szervezet és a megyei közművelődési intézmény együttműködése eredményeként arra, hogy a pályázat adta lehetőséget kihasználva színvonalas népi kézműves programokat vigyünk a megyében működő tájházakba.

Példának szántuk a kezdeményezést, a tájházakra akartuk felhívni a szakma és a közönség érdeklődését. A rendezvénysorozat végén tanácskozáson vontuk le a tanulságokat.

„Terítékek" címmel kiállítást szerkesztettünk a civil szervezet tagjainak, megyében dolgozó fazekasok, hímzők, szövők, fémművesek, szálasanyaggal dolgozó alkotóknak munkáiból.

Terített asztalokat mutattunk be, főzőedényekkel és étkészletekkel, abroszokkal, szalvétákkal, evőeszközökkel, kenyérkosarakkal. Olyan példákat mutattunk be, amelyek megmutatták, hogy helye van a természetes anyagból készített, a hagyományokat követő használati eszközöknek mai életünkben.

A kiállításokat a tájházban vagy a helytörténeti gyűjteményben rendeztük, a megnyitóra mindig a település jelentős személyiségét- jegyző, polgármester kértük fel. Egy szakemberünk tárlatvezetésen mutatta be a kiállítást majd kézműves bemutatók következtek fazekasság, szövés mesterségekből.

A kiállítás nyitva tartásának időszakában játszóházakat tartottunk az adott településen a tájházban.

A programsorozatot a Tengertánc pályázat során valósítottuk meg.

Tapasztalatom az, hogy országos segítség, központi anyagi támogatás (pályázatok) nélkül a tájházak, de a tájházakat segítő Országos Tájházszövetség sem tud áttörést elérni abban, hogy jelentős helyük legyen a népi kézműveseknek ezekben a gyűjteményekben, a települési kulturális örökséget megőrző intézményekben.

HUBERT ERZSÉBET

Tartalomjegyzék

Bevezető *(Beszprémy Katalin)* 3
1 Hagyományőrző tevékenységi formák a múltban és a jelenben 7
1. 1 Múltbeli tapasztalatok pozitívumok – buktatók – tévutak *(Héra Éva)* 7
1.1.2 Népművészet – háziipar – népi iparművészet *(Szabó Zoltán)* 19
1.2 Kézművesség, népi kézművesség *(Benedek Krisztina)* 32

2 Helyzetértékelés, problémafeltárás 48
2.1 Kézművesség, népi kézművesség az alkotók oldaláról *(Pál Miklósné)* 48
2.1.1.1 Alkotók megoszlása településenként 48
2.2.1 Népi kézművességgel foglalkozó intézmények, szervezetek Magyarországon *(Prokné Tirner Gyöngyi)* 92
2.2.2 Az alkotói terület, az intézményi terület összevetése a néprajz csoportok, kistájak szerinti lehatárolással *(Hubert Erzsébet)* 108
2.2.3 Falusi és agroturizmus komplexitása *(Dr. Csizmadia László)* 128
2.3.1 Jelenlegi jogi, gazdasági problémák jegyzéke *(Szabadkai Andrea, G. Fekete éva, Debreczeni János, Pongrácz Zoltán)* 144
2.3.2 A közösségi színterek tárgyi és személyi feltételei, tevékenység elemzés, problémafeltárás *(Prokné Tirner Gyöngyi)* 163
2.3.2.1 Az intézmények adatai 176
2.3.2.2 Népművészet a közösségi művelődésben *(Magyar Művelődési Intézet)* 194
2.3.2.3 Közösségi színterek, kapcsolati lehetőségek a LEADER szervezetekkel, IKSZT-kel, tárgyi és személyi feltételek, tevékenységelemzés, problémafeltárás, marketingről, jelenlétről *(Guiprechtné Molnár Erzsébet)* 206
2.4 Népi kézműves értékek – A mesterségek helyzete 212
2.4.1.1 A bőrműves mesterségek helyzetelemzése *(Terényi Gyöngy)* 212
2.4.1.2 A csipkekészítő mesterség helyzetelemzése *(Tóthné Kiss Szilvia)* 220
2.4.1.3 A faművesség helyzete *(Bereczky Csaba)* 224
2.4.1.4 A népi kézművesség fazekas szakágának elemzése *(Csupor István)* 230
2.4.1.5 A kézműves fémművességek helyzete *(Takáts Zoltán)* 238
2.4.1.6 A hímestojás írás *(Csákányi Zoltán)* 243

2.4.1.7 A hímzés *(Dr. Illés Károlyné)* 247
2.4.1.8 Mézeskalács, díszített tészták, megkülönböztetett élelmiszerek *(Csuporné Angyal Zsuzsa)* 254
2.4.1.9 A nemezkészítő mesterség *(Nagy Mari, Vidák István)* 262
2.4.1.10 Népi ékszerkészítés *(Kiss Gabriella)* 268
2.4.1.11 Népi- és kézműves játékkészítés *(Deákné Gémes Júlia)* 273
2.4.1.12 Régi ritka mesterségek helyzete *(Ament Éva)* 277
2.4.1.13 A szálasanyagok feldolgozása *(Székely Éva)* 282
2.4.1.14 A szövés *(Csapó Angéla)* 288
2.4.1.15 Takácsmesterség *(Debreczeni János)* 293
2.4.1.16 Viseletkészítés *(Fehér Jánosné)* 299
2.4.1.17 Cigány hagyományos mesterségek *(Rézműves Melinda)* 305
2.4.3 MTA VEAB Kézművesipar-történeti Munkabizottsága *(Juhász Katalin)* 313
2.4.4 A kézművesség helye a szellemi kulturális örökség megőrzéséért életre hívott UNESCO egyezményben *(Csonka Takács Eszter)* 339
2.4.5 Hungarikumok, ezeken belül a népi kézművesség helye, megítélése *(Polyák Albert)* 347
2.4.6 Magyarországi Tájházak Szövetsége – ezen belül a népi kézművesség helye, megítélése *(F. Tóth Mária)* 350
2.4.7.1 A népi kézművesség helye, szerepe és megítélése a magyarországi fesztiválok tükrében *(Igyártó Gabriella)* 360
2.4.7.2 A népi kézművesség helye, megítélése a Szekszárdi Szüreti Napokon *(Komjáthi Tamásné)* 372
2.4.7.3 Kapcsolódás pontok a múzeumok, tájházak és a népi kézművesség között Hajdú-Bihar megyei példákon bemutatva *(Hubert Erzsébet)* 377

Mesterségem Címere

A használható hagyomány, – a népi kézművesség stratégiája

II.

Mesterségem címere
– a használható hagyomány,
a népi kézművesség stratégiája II.

Jó példák tára

Készült
a Nemzeti Agrárszaktanácsadási, Képzési és Vidékfejlesztési Intézet
megbízásából

2013

Hagyományok Háza

Konzorciumi partnerek:
Népművészeti Egyesületek Szövetsége
Muharay Elemér Népművészeti Szövetség

Projektvezető: Beszprémy Katalin
A stratégia készítésébe bevont szervezetek:
FATOSZ
LEADER Akciócsoport
Magyar Ízek KFT
Alkotóházak Országos Szövetsége
Magyar Művelődési Intézet
Élő Tiszáért Egyesület – Magyar termék, helyi piac
Magyar Tudományos Akadémia Néprajzi Intézete
Kulturális Szellemi Örökség Igazgatósága
HROD KFT – SWOT analízis
Falufejlesztési Társaság

Szakértők:
Ament Éva, Bakó Katalin, Bazsó Gabriella, Bereczki Csaba, Benedek Krisztina, Beszprémy Katalin, Budai Krisztina, Cs. Nagy Ágnes, Csapó Angéla, Csákányi Zoltán, Csonka-Takács Eszter, Csupor István, Csuporné Angyal Zsuzsanna, Dala Hajnalka, Debreczeni János, Dr Csizmadia László, Dr. Illés Károlyné, Endrédi Melinda, Erdős Balázs, F. Tóth Mária, Fecske Pál, Fehér Jánosné, G. Fekete Éva, Galánfi András, Gábor Eszter, Gémesné Deák Julianna, Guiprechtné Molnár Erzsébet, Hajnal Tamás, Héra Éva, Hubert Erzsébet, Igyártó Gabriella, Juhász Katalin, Kiss Gabriella, Komjáti Tamásné, Kovács István, Krizsán András, Nagy Mari, Pál Miklósné, Pintérné Kanyó Judit, Polyák Albert, Pongrácz Zoltán, Prokné Tirner Gyöngyi, Rézműves Melinda, Sándor Ildikó, Skrabut Éva, Szabadkai Andrea, Szabó Zoltán, Szalay-Zala Andrea, Székely Éva, Takáts Zoltán, Terényi Gyöngyi, Tóthné Kiss Szilvia, Varga Zsófia, Vetró Mihály, Vranesics Ágnes

Közösségi színterek

A Népművészeti Egyesületek Szövetsége és a hozzá kapcsolódó 51 tagszervezet működése

Magyarországon az 1970-es évek végén állami, tanácsi és szakszervezeti közművelődési intézményrendszer működött, többségében művelődési házak, melyek a helyi kultúraközvetítés kizárólagos intézményei voltak. Feladatuknak tekintették a közösségek működtetését, a helyi köz-, és kulturális élet, a nagy- és kisközösségi rendezvények szervezését, stb.

A művelődési házak többsége elégséges tárgyi, személyi és pénzügyi infrastruktúrával rendelkezett. Az intézmények tevékenységszerkezetében jelentős helyet foglalt el az akkor induló „díszítőművészeti" mozgalom, amely főleg hímzőszakkörök működését, a hozzájuk kapcsolódó kiállítások szervezését, a kézművesség fejlesztését jelentette.

Az intézményrendszer szakmai szempontból hierarchikus volt. A községi, városi intézmények segítőjeként működött minden megyében a Megyei Művelődési Központ, amely a népi kézművesség szempontjából meghatározó intézmény volt, koordináló-segítő tevékenységet folytatott. Többek között itt szerveződtek a különböző kategóriájú képzések, a megyei bemutatkozások, s lebonyolítói voltak, a témában meghirdetett országos versenyek megyei fordulóinak. A közművelődési hálózat élén a Magyar Művelődési Intézet állt, amely egyszerre töltötte be a kulturális minisztérium háttérintézményi szerepét és látta el a művelődési otthoni mozgalom szakmai koordinációját.

Az intézményrendszer változásnak csírái már a 80-as években megjelentek. A közművelődés területén második országos szakmai érdekvédelmi szervezetként jött létre 1982-ben az Országos Népművészeti Egyesület, amely feladatának tekintette a népi kézműves tevékenység, illetve az alkotók és az alkotások szakmai érdekvédelmét.

Az első évtizedben a szövetség munkáját a hálózat kialakítása jellemezte. A 90-es évek közepére, minden megyében létrejöttek az önálló megyei egyesületek. Néhány megye kivételével ezen egyesületek háttérintézményei is a Megyei Művelődési Központok voltak. A két szervezet – néhány kivételtől eltekintve – harmóniában és szimbiózisban élt, az intézmény biztosította az infrastruktúrát, – épület, ember technika, stb. –, az egyesület adta a szakmai tudást és a civil szférában rejlő erőt – lelkesedés, önkéntes munka stb..

A második változási hullám az ezredforduló környékén következett be. Az országos közművelődési módszertani központ kettévált. A Magyar Művelődési Intézet mellett létrejött a Hagyományok Háza (2001), mint a népművészet országos módszertani intézménye. Kettősség alakult ki: a művelődési házak – beleértve a megyei intézményeket is – a Magyar Művelődési Intézet szakmai koordinációjával tevékenykedtek, az intézményekben folyó népművészeti tevékenység segítője, pedig a Hagyományok Háza lett. A két intézmény egymástól teljesen függetlenül végezte munkáját.

Ugyanebben az időben a megyei közművelődési szolgáltatást és tanácsadást végző intézmények folyamatosan átalakultak, ez jellemzően zsugorodást hozott az infrastruktúrájuk-

ban és tevékenységükben egyaránt. 2007-ben – s ez igaz a jelenre is – több olyan megye volt/van, ahol önálló, megyei közművelődéssel foglalkozó szervezet nem működött. Valamilyen – pedagógiai intézet, könyvtár, stb. – intézményegységeként, egy vagy két ember látta el azt a feladatot, amelyet korábban 10- 20 ember végzett.

A népi kézműves tevékenység a megyei közművelődési feladatellátók többségének tevékenységéből kiszorult.

Erre az időszakra jellemző a népművészeti egyesületek számának növekedése. Ennek oka részben az volt, hogy a megyei egyesületek különböző érdekek, emberi okok miatt szétváltak és egy megyében akár két-három népi kézművességgel foglalkozó civil szervezet is létrejött. A másik ok, hogy az egy-egy városban vagy kistérségben működő alkotók a helyi kultúraközvetítés, a jobb érvényesülés, a potenciális támogatások miatt önálló egyesületeket hoztak létre.

Az eltelt 10-15 év alatt a közművelődésben végbement változások eredményeként a népművészettel foglalkozó szervezetek részben „a sok szék közül a földre ülés" veszélye miatt, megerősödtek, szervezettebbé váltak, tevékenységük kiszélesedett, s mindezt önerőből, önkéntesen vállalták fel, jellemzően infrastrukturális háttér nélkül.

A változások pozitív hatása

- Létrejött a Népművészeti Egyesületek Szövetsége, amelynek ma 51 népi kézművességgel foglalkozó önálló civil tagszervezete van határainkon belül. Jelenleg Magyarországon az egyetlen népi tárgykultúrával foglalkozó országos lefedettségű hálózat, amely integrálja a határon túl élő magyar népi kézműveseket is.

- Tudatos célrendszer határozza meg a szervezetek munkáját – a népi kézműves hagyományok ápolása, e kultúra hiteles közvetítése, az eseményeken felvonultatott értékek minőségének szavatolása.

- A tagszervezetek a magyar népi kézművesség legkiválóbb alkotóit tömörítik, akik egyedi, magas művészeti értéket hordozó alkotásokat, tárgyakat hoznak létre.

- A NESZ és a tagszervezetek elsajátították a szervezet működtetésének alapismereteit – önálló gazdálkodás, önmeghatározás, önfenntartás, önálló tevékenység, kapcsolatrendszer, stb. Kialakult bennük a közösségi és a szervezeti tudat.

- A népművészeti egyesületek többsége felismerte azt a hiányt, hogy a népi kézművesség továbbéltetésével a környezetében más nem, vagy csak kis mértékben foglalkozik, ezért önkéntesen felvállalta a területén, a térségi vagy megyei közművelődési tanácsadó és szolgáltató feladatokat is.

A változások negatív hatása

- A népművészeti egyesületek részben elveszették infrastrukturális hátterüket, ez igaz az épületekre, az eszközrendszere és a menedzsertudással rendelkező munkatársakra, újat saját erőből jellemzően nem tudtak teremteni.

- Anyagi biztonságuk megszűnt, a kiszámíthatatlan pályázati támogatás, a tevékenységükből származó bizonytalan saját bevétel jelenti a pénzügyi alapot.

- A Hagyományok Házának nem alakult ki a népművészet területén megyei feladatellátása.

A NESZ tagszervezeteinek tagsága

A Népművészeti Egyesületek Szövetségében 51 hazai és három határon túli népi kézművességgel foglalkozó egyesület tömörül. A hazai egyesületek 3291 alkotót és 393 segítő munkatárast tartanak nyilván, ez utóbbiak között, etnográfust, technikust, fotóst, kultúraközvetítőt, reklámszakembert, jogászt, közgazdászt és segítő családtagot egyaránt találunk.

A taglétszám tekintetében a hazai egyesületek jelentős eltérést mutatnak.

Tagok száma	Tagszervezetek száma
50 fő alatti taglétszám	24
51- 100 fő közötti taglétszám	15
101-150 fő közötti taglétszám	8
151- 200 fő közötti taglétszám	2
200 fő fölötti taglétszám	2

Hét megyében – Békés, Győr-Moson-Sopron, Komárom-Esztergom, Nógrád, Somogy, Tolna, Zala – egy, hét megyében – Heves, Fejér, Veszprém, Csongrád, Bács-Kiskun, Hajdú-Bihar, Vas – kettő, Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében három, Baranya és Jász-Nagykun-Szolnok megyében négy, Borsod-Abaúj-Zemplén és Pest megyében öt, Budapesten hat szervezet működik. A Magyar Csipkekészítők Egyesülete és a Magyar Gyöngy Egyesület országos szervezetként működik.

A NESZ és tagszervezeteinek tárgyi, személyi és pénzügyi ellátottsága

A tagszervezetek 13%-a rendelkezik ingatlannal, 7 szervezetnek van önálló alkotóháza, amelynek működtetéséről maguknak kell gondoskodniuk. (Bihari Népművészeti Egyesület, Fügedi Márta Népművészeti Egyesület. Fehérvári Kézművesek Egyesülete, Hegyaljai Mesterek Népművészeti Egyesület, Orfűi Kézműve Egyesület, Duna-Tisza közi Népművészeti Egyesület, és a Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Népművészeti Egyesület. Ez utóbbi kettő esetében az alkotóház nem azon a településen van, ahol a szervezet a mindennapi életét éli – nagykörös, Tiszavárkony.)

A Matyó Népművészeti Egyesület a Népi Művészetek Háza és Táncpajtában dolgozik, az épület a népi kézművesség mellett a város táncosainak is otthona.

A Zala Megyei Népművészeti Egyesület a Keresztury Dezső Városi Művelődési Központ által működtetett Kézművesek Háza ad otthont, az egyesület részt vesz az alkotóház szakmai működtetésében.

A Kaptár Egyesület a Magyarlukafai Néprajzi Műhelyben tevékenykedik, amely a Baranya Megyei Múzeumok Igazgatóságának tagintézménye.

A Békés Megyei Népművészeti Egyesület a Békéscsabai Kézműves Szakiskola és Alapfokú Művészeti Iskola épületében tevékenykedik, részt vesz az iskola szakmai patronálásában, az épületet alkotóházi funkcióval a két szervezet közösen működteti.

A Tolna Megyei Népművészeti Egyesület a sióagárdi Tájház melléképületét pályázati forrásból és önerőből felújította, a tevékenységét Szekszárdról Sióagárdra helyezte és szakmai tevékenységével segíti és népszerűsíti a település népművészeti hagyományát. Ezért az Önkormányzattal kötött megállapodás alapján térítésmentesen használják az ingatlant.

Vas megyében a Velemi Népművészeti Alkotóházban tartja alkalmanként az összejövetelét a Velemi Stúdió. Az ország első kézműves alkotóházát a Szombathelyi Művelődési Központ működteti.

A többi egyesület alkalmi bérleményekben, több esetben az egyesület vezetőjének lakóházában bejelentve tevékenykedik

A szervezetek közhasznúsági beszámolóiból megállapítható, hogy 27 szervezet nem rendelkezik tárgyi eszközökkel, vagy olyan régiek vannak a tulajdonukban, amelyek az amortizáció miatt a mérlegadatokban már nem szerepelnek.

A tagszervezetek évi összes bevétele 240 millió Ft körül van. A pénzügyi források meghatározó része a bizonytalan pályázati támogatás. 19 szervezet részesül önkormányzati támogatásban, amelynek mértéke 30 ezer Ft-ot és 5 millió Ft közötti összeg.

A teljes bevétel 43%-a származik a közhasznúsági és vállalkozási tevékenységből. Egyéb bevételt jelent a tagdíj – 5 millió Ft – és az SZJA felajánlott 1%-a, ennek összege évente 8-10 millió Ft.

Összeghatár	**Egyesületek száma**
1 millió Ft alatt	21
1 millió – 5 millió Ft között	17
5 millió – 10 millió Ft között	7
10 millió Ft fölött	6

A szervezetek éves bevételük alapján nagy szóródást mutatnak.

A teljes ráfordítás 78%-át a dologi költségek jelentik, a személyi jellegű kiadások összege 42 millió Ft. 9 egyesületnél alkalmaznak rész-, vagy főállású munkatársat, 4 szervezetnél jelenik meg 2-3 millió Ft körüli bérköltség.

Levonható következtetések:

- A szervezetek döntő többsége nem rendelkezik sem saját, sem működésre átadott épülettel, a tevékenység megvalósításához szükséges tárgyi eszközök a szervezetek felében nem adottak.
- A bevételek közel fele az egyesületek szolgáltatási tevékenységből származik, a további forrást jórészt a kiszámíthatatlan pályázati támogatás jelenti.
- Az egyesületek közel fele egymillió Ft alatti bevételből gazdálkodik, amely a szervezet szűk létfenntartásra – könyvelő, bankköltség, stb. – elegendő, s csak minimális tartalmi tevékenység megvalósítását teszi lehetővé.

- A szervezetek által megvalósított tartalmi tevékenységet a tagok önkéntes munkában végzik. Mindössze 9 szervezetnél van rész-, vagy főfoglalkozású alkalmazott.

A NESZ és tagszervezeteinek tevékenysége

A NESZ és tagszervezetei évente 2000-2500 eseményt valósítanak meg, amelyek között megtalálhatók a fesztiválok, a konferenciák, a képzések, a táborok, a közösségi alkotások létrehozása, a kiállítások a mesterség bemutatók, a játszóházak, stb. A felsorolt tevékenységek szervezetenként eltérő arányban jelennek meg.

A tevékenységstruktúra legsikeresebb elemei a fesztiválok, konferenciák, pályázatok lebonyolítása, amelyek hozzájárulnak a népi kézművesség megismertetéséhez, és elismertetéséhez. Országos szinten a legsikeresebb rendezvény a Mesterségek Ünnepe, amely az élő népművészet legnagyobb seregszemléje. Az 1987 óta évente megtartott esemény, a Budai Vár történelmi környezetében, mind a főváros, mind az ország egyik kiemelkedő értéket képviselő, nemzetközi érdeklődésre számot tartó turisztikai fesztiválja.

A tagszervezetek – a NESZ támogatásával – maguk is számos országos rendezvény szervezői. Az események hozzájárulnak egy-egy szakterület eredményeinek bemutatásához, az alkotók ismereteinek bővítéséhez. Az események egyben az alkotók, az alkotások népszerűsítését is jelentik a nagyközönség számára. Néhány példa:

„Merre tart a népi kézművesség?" Országos Népművészeti Konferencia, Országos Textiles Konferencia és a hozzá tartozó országos pályázati kiállítások – Békéscsaba. „Kitesszük a szűrét" Országos szűr-szűrrátét és nemez- pályázat, kiállítás és szakmai nap – Berettyóújfalu. Tűzzel-vassal Fesztivál, a késesek, kovácsok és fegyverművesek találkozója – Székesfehérvár. Viseletek régen és ma „Országos Népviseleti Konferencia – Eger. Országos „Mesterremek" meghívásos pályázat, konferencia és kiállítás – Nyíregyháza. Nemzetközi Fazekas Fesztivál – Debrecen, Országos Fazekas Találkozó és Fesztivál – Zalaegerszeg, stb.

Sikeresek a képzések, táborok, amelyet a gyermekek és felnőttek részére egyaránt szerveznek. A képzések, továbbképzések segítséget nyújtanak a szakterületek mélyebb megismeréséhez, vagy éppen fejlesztéséhez, a tagszervezetek humán erőforrásainak javításához. Lehetőséget biztosítanak a médiában való megjelenéshez, és nem utolsó sorban közösségi élményt is nyújtanak a résztvevőknek.

A népi kézműves alkotók továbbképzéseit, – mely a szakmai tevékenység fejlődésének alapja – néhány kivételtől eltekintve a NESZ és tagszervezetei végzik. A képzések gazdag, változatos formákban valósulnak meg, megtaláljuk az egynapos képzést, az előadássorozatokat, a stúdiófoglalkozásokat, a konzultációs napokat, a táborokat is. Tartalmában a kézműves szakterületek valamennyi részére illetve azok speciális tudástartalmára kiterjednek.

27-30 egyesület, alapítvány szervez évente többnyire egy hetes táborokat, számuk 50 körül van. Tapasztalati tény, hogy a szervezetek által megvalósított táborokban a szakmai színvonal magas, hiteles ismeretanyagot gyakorlati jártasságot közvetítenek, az alkotóknak, a közösségek vezetőinek és az érdeklődőknek. Néhány példa: Komplex népművészeti táborok – Székelyudvarhely, Békéscsaba, Kisgyőr, Székesfehérvár, Miskolc. Országos csuhéfonó tábor – Berettyóújfalu. Országos fazekas táborok – Budapest. Fafaragó táborok – Kecskemét, Szé-

kesfehérvár, Orfű, Békéscsaba. Országos Bőrműves Tábor – Debrecen. Országos Nemeztábor – Magyarlukafa. Országos Csipketábor – Tatabánya, Szécsény stb.

Az egyesületek alapvető célkitűzése, hogy sajátos eszközrendszerével – érdekvédelem, képzés, bemutatkozás stb. – segítse az alkotókat, hogy minél több hiteles alkotást hozzanak létre. Ez a tevékenység alapvetően egyénekhez kötődik, de néhány szervezetnél megjelenik a közösségi alkotások létrehozása is. A Bükkaljai Mesterek Népművészeti Egyesülete Családi táboraiban Kisgyőr település köztéri alkotásait hozták létre az elmúlt 20 évben, sajátos, egyéni arculatot adva ez által a falunak. A Békés Megyei Népművészeti Egyesület a 20 éve működő nemzetközi fafaragó alkotótáboraiban szabadtéri kapumúzeumot, több Békés megyei településre játszóteret, és egyéb köztéri alkotásokat hozott létre. A Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Népművészeti Egyesület a Tiszavárkonyi Alkotóházba készít alkotásokat.

A közösségi alkotások létrehozása jelenleg kiaknázatlan lehetőség, meggyőződésem, hogy mecénások segítségével sok település, intézmény kaphatna sajátos arculatot.

A Hagyományok Háza által hatósági feladatként ellátott alkotások minősítését is segítik a szervezetek. 10-15 egyesület rendszeresen szervez kihelyezett NIT zsűrizést, könnyítve az alkotók anyagi és szervezési terheit.

Az egyesületek tevékenységének markáns része a szolgáltatás, számuk évente 1000 körül van. A szolgáltatások skálája széles, megtalálható benne a kiállítás, a játszóház, a komplex gyermekfoglalkozás, a nyitott műhelyfoglalkozások, a néprajzi, népi kézműves előadás, előadássorozat és a népművészeti vásár is. Új tevékenységtípusként jelentek meg a mesedélutánok, a fejlesztő-esélyjavító programok.

Az események egy részét az egyesületek saját maguk szervezik, de jelentős a közreműködői szolgáltatások száma is, vagyis az előzőekben felsorolt tevékenységekkel a mások által megvalósított eseményeken való jelenlét.

A szakköröket szervező egyesületek, alapítványok száma az elmúlt három évben növekedett – 10 szervezet 32 szakkört működtet. A kisközösségek működtetésének legfőbb akadálya az épületek hiánya.

A helyi patronáló tevékenységet végző szervezetek száma viszonylag kevés. A patronálás szakkörökre, táborokra, alkotóházakra, tanfolyamokra, népművészeti egyesületekre és OKJ képzésekre terjed ki.

A szervezetek szellemi műhelyeiben a különböző szakterületeken jelentős a gyűjtő, kutató munka, melyek kiadványokban, vagy az új alkotásokban kerülnek a nyilvánosság elé.

A NESZ tagja az Európai Kézműves Szövetségnek. A Szövetség szervezésében magyar kézművesség bemutatkozott pl. Franciaországban, Olaszországban, Kanadában. A Mesterségek Ünnepén hagyományosan fogadja a különböző országok kézműveseit pl. Franciaország, Bulgária, Olaszország.

A magyar kézművesség külföldön történő megismertetését, valamint a más nemzetek népművészetének hazai népszerűsítését, szerény anyagi lehetőseikhez képest, aktívan végzik a szervezetek.

A nemzetközi tevékenységet végző egyesületek száma 18. a tevékenység tartalma többnyire kölcsönös kiállításokra, mesterség bemutatókra, táborokra terjed ki. Érintett országok:

Szerbia, Szlovákia, Lengyelország, Románia, Finnország, Ukrajna, Olaszország, Ausztria, Szlovénia, Franciaország, Horvátország, Kanada, Kína és Kazahsztán.

A külföldi kiállítások, mesterség-bemutatók hozzájárulnak az országimázs növeléséhez. A nemzetközi kapcsolatrendszer bővülése segíti a népi kézműves alkotók és munkáiknak a piacra juttatását is.

Az utóbbi években Európai uniós támogatásokkal 4 szervezetnél valósultak, illetve valósulnak meg különböző típusú projektek. Néhány példa: Termékfejlesztés és határ menti együttműködés Szlovéniával – Zalaegerszeg. Gyermek, ifjúsági és felnőtt népi kézműves szakkörök működtetése, iskolai szabadidős programok megvalósítása – Békéscsaba. Népi kézműves képzések, iskolai szabadidős programok megvalósítása – Berettyóújfalu. Iskolai szabadidős programok megvalósítása – Heves.

Az érdekvédelemi, érdekképviseleti tevékenységet alapvetően a szövetség látja el. A NESZ tagja több – országos érdekvédelmi feladatot ellátó – szervezetnek, mint pl. Magyar Népművészeti Tanács, IPOSZ, Hagyományok Háza által működtetett Népi Iparművészeti Tanács, Folklór Szövetség. Formális együttműködés alakult ki a Kereskedelmi és Ipar Kamarával.

A legfrekventáltabb területek: pályázatok érdekképviselete, népi kézműves szakmák oktatásának érdekképviselete, érdekvédelme, kézműves alkotók és az általuk készített termékek érdekvédelme.

Tevékenységek, eredmények:

- Több nagy jelentőségű néprajzi gyűjtést végeztek a szervezetek, amelyek kiadvány formájában közkincsé váltak.
- Szakkörökben, táborokban, tanfolyamokon, több tízezren tanulták újra a népi kézműves szakmákat.
- A népi kézművesség élő, erről tanúskodik többek között a megszámlálhatatlan kiállítás, rendezvény, mesterség-bemutató, pl. a Mesterségek ünnepe.
- A népi kézművesség megmaradt, kenyérkereső foglalkozásnak is, igaz jóval kevesebben élnek meg belőle, mint amennyin élhetnének.
- Részesei vagyunk a kulturális turizmusnak, a vidékfejlesztésnek.
- Kapcsolati tőkénk jelentős, a világon mindenhol „beszélik a népi kézműves nyelvet”, ez lehetővé teszi a közös programokat, a kulturális diplomáciát, Magyarország képviseletét, Romániától Kanadáig.
- Tagszervezeteink megyéjükben, térségükben közművelődési szolgáltatást és tanácsadást valósítanak meg.
- Esetenként sikerrel, esetenként kudarccal, de képviseljük a szakterületünk, az alkotások, az alkotók érdekvédelmét.
- A népművészet mesterei részét alkotják a szellemi kulturális örökségnek.
- A népi kézművesek egyszerre hoznak létre művészi alkotásokat és olyan, a hagyományokban gyökerező tárgyakat, amelyeket a XXI század embere is használ.

Gondok, hiányosságok:

- Az alkotók társadalmi megbecsültsége alacsony.
- Hiányoznak a kézzel készített alkotások versenyképességét növelő kedvezmények.
- A népi kézművesek problémája az alapanyagok magas árán túl a vásárlóerő hiánya. Bár sok érdeklődő van, de kevés a vásárló, ennek oka főként a válság, az elszegényedés, az általános anyagi problémák.
- A népi kézművesség művelésének infrastruktúrája szegényes. Az alkotások bemutatásához vagy a tevékenység műveléséhez szükséges eszközök, épületek száma elenyésző. Bár büszkék vagyunk a létrehozott alkotóházakra, iskolákra, műhelygalériákra, amelyekben a népművészek több évtizedes önzetlen fizikai és szellemi munkája testesül meg, de ezek száma kevés, megtartásuk nagy erőfeszítést igényel.

Néhány konkrét példa tagszervezeteinktől:

1. Komoly gondunk van amióta a közművelődési intézmények megvonták a támogatásukat és jelentős bérleti díjat számolnak fel a rendezvényeink helyszínéért.
2. Az egyesületünk műhelyeinek helyszínét az önkormányzattól béreljük, havi 48 000 Ft-ért. Külön probléma, hogy az épület rossz állagú, felújítását az önkormányzat nem tudja vállalni, az egyesület pályázati támogatásból megpróbálná, ha hosszú távú használatra megkapná az épületet, erre viszont nincs fogadókészség.
3. Tagjaink a megye, különböző városaiból jönnek össze. Nincs állandó, biztos helyünk ahol találkozhatnánk, az eszközeinket elhelyezhetnénk. Telephelyhiány miatt a kapcsolatrendszer kialakítása nehéz, pályázatoknál a szervezési feladatok ellátása bonyolult. Helyhiány miatt a szakkörök működtetése nehézkes. A kiállítási, bemutatkozási lehetőség is minimális.
4. Az épület hiánya miatt örök probléma az alapanyagok, gyűjteményi anyagok, installációk tárolása.
5. Az egyesület szakmai bázisa a tagság által megépített Kézművesek Háza, amelynek szakmai működtetésében is részt vesz; az épület az önkormányzat tulajdona, a helyi művelődési ház működteti Az egyesület is fel tudná vállalni, ha a fenntartás költségét támogatásként megkapná az önkormányzattól, saját erőből és pályázati támogatásból erre képtelenek lennénk. A műszaki infrastruktúra fejlesztésére jelenleg nincs hazai pályázat.

A népi kézművességért dolgozó, menedzsmenttudással rendelkező főállású szakemberek száma elenyésző. Néhány konkrét példa tagszervezeteinktől:

1. Az egyesület több mint hat éven keresztül tudta főállásban alkalmazni titkárát, aki középfokú közművelődési végzettséggel és népi iparművész címmel rendelkező alkalmazott volt. Sajnos a folyamatosan csökkenő pályázati támogatások miatt, kénytelenek voltunk felmondani a munkavállalónak. Elmenetele óta az egyesület tevékenysége jelentősen visszaesett.
2. A jelenlegi jogszabályok nagyon sok gondot okoznak a szervezetünk életében. A jelenlegi Civil törvény igen kemény feltételeket szab, melynek megfelelni szintén nem könnyű. Nagyon hiányzik egy főállású koordinátor, olyan személy, aki a jogszabályok pontos követője, és segít a tevékenységek szervezésében.

3. Szűkös kereteink nem engedik meg, hogy főállású vagy megbízásos jogviszonyú munkatársat foglalkoztathassunk. A vezetőség, de főleg az elnök és az alelnök, végzik ezt a munkát szabadidejükben és sokszor a főmunkájuk rovására, ellenszolgáltatás nélkül.

A helyi és az állami közvetett támogatások kiszámíthatatlanok nem teszik lehetővé a stabil működést, az EU-s források „fehér hollóként" jelennek meg a területen. Az állítás megerősítésére néhány idézet a szervezetek vezetőitől:

1. A kétségbeejtő tény az, hogy a 2012-es NEA pályázatok a működésre, az előző évekhez képest még kevesebb támogatást biztosítottak az egyesületek számára. Ennek további sajnálatos következménye, hogy az egyesület távlati tervei derékba törnek, s ha ez így folytatódik, ellehetetlenülnek a civil szervezetek.

2. Néhány kivételtől eltekintve a szervezetek „törzstőkével" nem rendelkeznek, a pályázatok jelentős része utófinanszírozott, amelyet hitel felvételével lehet megvalósítani, a kamatokat, viszont az egyesületek nem tudják kigazdálkodni.

3. Az elvi elismertség nem hoz magával anyagi támogatást, sem helyi, sem országos szinten. Unalomig ismert, sokszor halljuk, hogy Magyarország milyen gazdag népművészet tekintetében. Úgy tűnik, azonban vagy nem szükséges a népi kultúra továbbélése vagy azt hiszik, hogy ez magától is működik, nem kerül pénzbe. A pályázati források jelentősen beszűkültek (lásd: NEA), a társadalom fizetőképessége, a szolgáltatások és vásárlás iránti igénye csökken, a napi működtetés költségeinek előteremtése (bérek, rezsiköltség) a teljesítőképesség határán van.

4. A jogszabályi változások pénzügyi követése gondot jelent - kötelező béremelés/minimálbér emelése stb. - Annak ellenére, hogy a költségeket ahol csak lehet, lefaragjuk, nem tudunk tartalékot képezni a váratlan kiadásokra, vagy beruházásokra, vagy a dolgozói létszám növelésére, a jelenlegi helyzet fenntartása is nehéz. A törvényi előírások betartására odafigyelünk, de lassan belehalunk.

- Gyenge a marketing, a PR tevékenység, a médiában nem tudunk megjelenni. A népi kézművességgel foglalkozók körében nem működik a marketingtevékenység, mert ők alkotó emberek, és nem marketing szakemberek.

- Nem működnek – az infrastruktúra és a támogatások hiánya miatt – gyermek-, ifjúsági- alkotóközösségek, a felnőttek körében is alacsony a számuk.

- Az érdekképviselet, érdekvédelem alacsony hatásfokon működik.

- Hiányzik a minőségi termékeket forgalmazó bolthálózat.

- Az oktatásban a népi kézművesség nem jelenik meg (művészeti alapiskolák, szakképzéssel kapcsolatos gondok). Kevés pedagógus rendelkezik népi játszóház vezetői, illetve népi kézműves ismeretekkel. Az utóbbi időben e szakterületen a képzésekbe bekapcsolódó pedagógusok száma, elsősorban finanszírozási gondok miatt, folyamatosan csökken.

- A közművelődési intézmények a rendezvénycentrikus működés miatt, nem fektetnek kellő hangsúlyt a hagyományos kultúra közvetítésre, a kiscsoportok, kisközösségek – köztük a

népi kézművesek is – gyakran kiszorulnak a közintézményekből. Hiányoznak a népművészetet pártoló, irányító kulturális szervezetek.

- A jelenlegi jogszabályok nehezítik a tevékenységet. A Civil törvény kemény feltételeket szab, a kis szervezetek életben maradása kétséges. A jogszabályok nem preferálják a tárgyalkotó népi iparművészetet, mint értéket jelentő nemzeti kincset – adókedvezmények, jogvédelem, a minősítési rendszer előnyként való alkalmazása, bemutatkozási, megjelenési lehetőségek támogatása, stb.. A kézművesek számára a 7-es adószámmal összefüggő szabályzások, a rokkantnyugdíjas, de másodállású vállalkozókkal kapcsolatos szabályok is megnehezítik a tevékenységet.

- A tagság összetétele vegyes, de inkább az idősebb korosztály van túlsúlyban. Amennyiben a kézműves tevékenység nem segíthet a vidéken élők jövedelem-kiegészítésében, nem tudjuk a hagyományőrzésben megtartani a fiatalokat.

- A szervezetek tagsága nagy távolságra él egymástól és a székhelytől is, megszervezésük nehéz feladat, mert megnőttek az anyagi gondjaik, s mivel tevékenységüket munka és megélhetés mellett végzik, a közösségi munka háttérbe szorult. A társadalmi elismerés, elismertetés alacsony.

Kitörési pontok, további fejlesztési lehetőségek

- A népi kézművesség hungarikumként és szellemi örökségként való elismerése. A népi kézművesség állami szintű támogatási rendszerének kidolgozása, amely egyrészt az utánpótlást segítené, másrészt a bizonyítottan jó szakembereket, hogy ne kényszerüljenek pályaelhagyásra.

- A nemzeti kultúra értékei iránti érdeklődés fokozása, a hazai és a helyi termékek, alkotások felértékelődése.

- Önkormányzati, vagy pályázati támogatásokból, vagy államilag támogatott foglalkoztatási formák kihasználásával a nagyobb egyesületeknél menedzsmenttudással rendelkező rész- vagy főállású munkatárs alkalmazása, aki segíti az adminisztrációs, pénzügyi és a tartalmi tevékenység megvalósítását.

- A népi kézművesség a közművelődés szerves része, amely kötelező állami és önkormányzati feladat, függetlenül a munka végzőjétől. A tevékenység végzésének infrastruktúráját – épület, eszközpark – meg kell teremteni.

Lehetséges megoldások:

1. Önkormányzati tulajdonú, egyesület által működtetett épület, épületrész, amelynek rezsiköltségét a helyi testület az állam által adott közművelődési normatív támogatásából biztosítja.
2. A helyi közművelődési intézmény, IKSZT fogadja be térítésmentesen az egyesületet és közösen gondoskodjanak a tevékenyégről.
3. A népi kézművességhez közel álló, épülettel rendelkező szervezet fogadja be, – például helyi gyűjtemény, kézműves iskola, tájház, stb. – térítésmentesen az egyesületet és közösen gondoskodjanak a tevékenyégről.

- Kedvező jogszabályi változások. Kedvezményes adózási lehetőség megteremtése a népi kézművességgel foglalkozók részére. A mezőgazdasági őstermelő státusz mintájára az elismerten népi kismesterségek művelői számára kedvező adózású és kötelezettségekkel járó státusz megteremtése. A területen működő, önálló egyéni vállalkozó számára olyan adókedvezmény megteremtése, amely a tevékenységgel kitermelhető.
- Növekvő jelenlét a médiában, amely hozzájárul népi kézművesség értékeinek megismertetéséhez és presztízsének növeléséhez. A népi kézműség nem tudja felvenni a versenyt a tömegcikket gyártóival és eladóival. Jelenleg a népművészet nem jelenik meg sem termékreklámban, sem óriásplakáton, sem tv-reklámban. Összehangolt, állami segítséggel olyan média-megjelenéseket, kampányt kellene elindítani, amely a magyar élelmiszerekhez hasonlóan a magyar népi kézműves termékek megvásárlására ösztönöz! A szervezeteknek a kommunikációjukat tovább kell erősíteni a külvilág felé, facebook használatával, saját honlapon keresztül, kész sajtóanyagok kiküldésével.
- A szakterület pénzügyi forrásainak növelése, beleértve a hazai és EU-pályázatokat is. A tagok nem tudnak annyi tagdíjat fizetni, amiből a szervezetek a tevékenységüket bővíteni tudnánk. A vidékfejlesztés alapvetően a falvakat támogatja, az egyesületek székhelye a város, ugyanakkor a tevékenységük a „vidék” kultúrájának megőrzése, fejlesztése.
- Az utánpótlás illetve az értő és befogadó közönség érdekében a közoktatáson belül a népismeret, a népművészet, a népi kézművesség tanításának megerősödése, a szakoktatásban az örökség-szakmák támogatottsága, a felsőoktatásban a különböző kézműves szakágak megjelenése kívánatos. Lehetőséget kell adni a fiataloknak a közösségi tanuláshoz, a korszerű tárgyformálás megismeréséhez. A fiatalításra egy megoldás lehet a gyermek-, ifjúsági szakkörök támogatása, számuk jelentős növelése.
- A népi kézműves szakmák a hatályos OKJ-ban örökség-szakmákká váltak, amely státusz – reményeink szerint – kedvezményeket is von maga után. Szükséges az országban 4-5 jól felszerelt, oktatóhely megteremtése.
- Kívánatos a fokozottabb jelenlét a vidékfejlesztésben, munkahelyteremtésben és turisztikai szolgáltatásokban.
- A tagszervezetek közművelődési tevékenységének elismerése, intézményesülése a terület erősödésével járhatna.

PÁL MIKLÓSNÉ

2.5.1 *Összehasonlító adatgyűjtés a népi kézművesség helyzetéről tizenegy országból*

Azt követően, hogy meghatároztam a népművészet fogalmát, ezen belül is tisztáztam, hogy a Magyarországon és a Kárpát-medence területén mit értünk a hagyományos kézművesség fogalmán, kilenc kérdést tettem fel a különböző országokban a kézművességekkel foglalkozó intézményeknek, vagy civil szervezetek, partner-egyesületeknek.

Megkeresésemre az alábbi országok küldtek adatokat: Finnország, Svédország, Norvégia, Franciaország, Portugália, Spanyolország, Szlovénia, Észtország, Lettország, Lengyelország, Szlovákia.

A fogalom, amelyet a használtam a következő: A népművészet, a hagyományos népi kézművesség nemzeti kultúra szerves része, amely több évszázados tudást felhalmozó szellemi és tárgyi örökség, melyet minden nemzetnek kötelessége megőrizni és továbbadni.

Ezek alapján úgy ítéltem meg, hogy a lehetőségeimhez mérten átfogó képet kaptam arról, ahogyan az egyes országok vagy régiók értelmezik a hagyományos kézművességet, továbbá a válaszok alapján felmérhettem a hagyományok ápolásának formáit, a hagyományos kézművesség helyzetét, az állami és a civil szférához való viszonyulását, és az adott támogatási formákat, illetve a követendő jó gyakorlatokat.

Vastag betűkkel emeltem ki azokat az országokat, amelyek gyakorlata előnyös példát jelenthet a számunkra is.

I. Hogyan értelmezik a népi kézművességet egy adott országban? Mi tartozik e fogalom alá?

1. Finnország: Nagy hagyományokra visszatekintő szakmai tudást felhalmozó ismeret, tudás, amely ma is hatékonyan jelen van a mindennapi életben, a lakáskultúrában és a ruházati cikkekben egyaránt. Jelen van továbbá a szabadidős tevékenységekben, az elmúlt évtizedekben a megélhetést biztosító kézművességet sok esetben felváltotta a hobby jellegű kézművestevékenység.

2. Svédország: Finnországhoz hasonlóan nagy történelmi múltra tekint vissza a népi kézművessé. Az elszegényedés, a tömege kivándorlás majd az ipari forradalom kiváltotta vidéki elnéptelenedés valódi kézműves mozgalmat eredményezett, esetenként a helyi kulturális hagyománnyal lépve szövetségre. Sajátságos módon felülről szervezetten alakult a hagyományos kézművesség iránti érdeklődés, amit nem utolsó sorban az IKEA-jelenség határozott meg.

3. Norvégia: A skandináv országokra jellemző folyamatok mentek végbe itt is, a hagyományos kézművesség és a kisipar együtt létezik, többnyire egyéni vállalkozási vagy kisiparosi formában.

4. Franciaország: A korai iparosodásnak köszönhetően az országban már nem létezik a mi fogalmaink szerinti hagyományos kézművesség. A francia kifejezés, métiers des arts, inkább fedi az iparművészet fogalmát, mint a hagyományos kézművességét.

5. Portugália: Mindkét jelenség fellelhető; a skandinávok országokhoz hasonlóan a hagyományos kézművesség fogalmába tartozik a kötés és horgolás is.

6. Spanyolország: A kézművesség mindig is elismert tevékenység volt. A legtöbb kézműves *vállalkozás* vagy *műhely* olyan mikrovállalkozás, amely ötnél kevesebb, többnyire két-három munkással működik, és évi bevétele 100 000 eurónál kisebb. 2003-as felmérés adatai szerint 16 376 műhely vagy kézműves-vállalkozás volt. A legtöbb műhellyel rendelkező alszektor a fabútor-készítés, 3085 vállalkozással, ami a teljes kézművesipar 19%-át teszi ki, ezt követi az kerámia (2869, 18%), a fatárgy-készítés (1589, 10%) és a bőrdíszmű-készítés (1574, 10%). A kisebb alszektorok a hangszerkészítés mindössze 275 vállalkozással (2%), a növényi szálakat felhasználó 392 vállalkozás, és azok, amelyek üveggel foglalkoznak (429 vállalkozás, a teljes kézművesipar 3%-a).

7. Szlovénia: A hagyományos kézművesség és a kortárs kézművesipar, hagyományokra építő innovatív kézművesség nem válik el egymástól olyan markáns módon, mint nálunk. Ennek ellenére az UNESCO égisze alatt szervezett bármilyen esemény kizárólag a hagyományos kézművességre épít és építhet.

8. Észtország: Egyértelműen fedi a magyar értelmezést.

9. Lettország: Észtországhoz hasonlóan a letteknél is a hagyományos kézművesség ugyanazt a fogalmat takarja.

10. Lengyelország: A hagyomány fogalmát ugyanúgy értelmezik, mint mi.

11. Szlovákia: Az értelmezés ugyanaz, mint nálunk.

II. Milyen támogatási formában részesül a hagyományos kézművesség? (Költségvetési, vagy egyéb támogatás?)

1. Finnország: Felülről szerveződő állami és regionális támogatás.

2. Svédország: Ma Svédországban országos szinten kizárólag a mozgalom nonprofit ágát támogatják: tanácsadók képzése, PR –tevékenységek és belső szervezési munka. Az ízlés formálását a Hemslojden látja el. A mesteremberekkel való kapcsolattartást a megyei társaságok végzik megyei tanácsadók révén.

3. Norvégia: Állami támogatást csak regisztrált kisiparos, vagy magánvállalkozó kaphat regisztrációt a SIKA, a Szellemi Örökség Központja és Kézműves mesterségek fejlesztéséért felelő félig civil félig költségvetési szerv végzi. A támogatások a SIKA javaslataira történnek közvetlenül, vagy pályázati úton osztják szét. A támogatás lehet központi vagy regionális.

4. Franciaország: A támogatás pályáztatással vagy szponzoráció és mecenatúra útján történik

5. Portugália: Spanyolországtól eltérően nem jelentős és nem törvényben rögzített az állami támogatás, inkább lobby-szinten, esetlegesesen történik.

6. Spanyolország: Spanyolországban a kézművességgel összefüggő jogi és minden más hatáskör az Autonóm Közösségekhez tartozik. A legtöbb Autonóm Közösségben a kézművesipari törvények előírják a kézművesek és a kézműves műhelyek nyilvántartását. Törvény határozza meg azokat a kritériumokat is, amelyek alapján egy műhelyt kézműves vállalkozásnak lehet tekinteni. Ez ahhoz szükséges követelmény, hogy a kézművesség fejlesztésére kidolgo-

zott elvi célkitűzések keretein belül létrehozott különféle támogatásokhoz és pályázatokhoz hozzá lehessen jutni.

7. Szlovénia: A központi támogatás a Chamber of Craft and Small business of Slovenia, a Szlovéniai mesterségek és kisvállalkozások kamaráján keresztül történik

8. Észtország: A kézműves egyesület költségvetési intézményként működnek, a kulturális minisztériumhoz tartoznak, és költségvetési támogatást kapnak. A megyei, regionális székhelyű szervezetek általában önkéntes alapon szerveződnek, de projekt alapú pályázati finanszírozásban is részesülhetnek. Van olyan megye és régió, ahol a kézművesség megyei költségvetés támogatásával működik.

9. Lettország: Nem jellemző a központi költségvetésből való támogatás, de van olyan hagyományos műhely (stúdió), ahol az ügyvezetők fizetett alkalmazottak. A helyi önkormányzat támogatja a kézműves műhelyeket, sok esetben megtéríti a műhelyek bérleti díjait. Jelenleg Lettországban több mint 100 műhely (stúdió) üzemel. 2012 őszétől az állami költségvetés biztosítja az ügyvezetők havi juttatásának egy részét.

10. Lengyelország: Erős állami támogatás a Kulturális és Művészeti Minisztérium, a Nemzeti Kulturális Központ (lengyel „NKA") részéről. Vannak az államtól független támogatót is, például a Cepelia Alap, a Népművészek Szövetsége, továbbá a civil szféra egyéb képviselői, de az utóbbi időben minden téren csökkenő tendencia mutatkozik.

11. Szlovákia: Jelentős állami támogatás a központi a Kulturális Minisztériumhoz tartozó ULUV-on (Népművészeti Központ) keresztül. Emellett regionális támogatásban is részesülnek a kézművesek, ezt minden régió a maga lehetőségei szerint teszi, vagy nem teszi.

III. Milyen szerveződési keretek között működnek országonként a népi kézművesek?

1. Finnország: Finnsih Craft Organisation (Finn Kézművesek Szervezete) a regionális szervezetekkel együtt az országos hatókörű Taito Group elnevezésű szakmai tanácsadó és a kézművesség problémáival foglalkozó csoportosulás tagja. A Taito Group hálózat 22 tagszervezettel 150 állandó irodával és 300 munkatárssal dolgozik. A Taiton belül működő Finn Kézművesek Szervezete 18 művészeti és kézműves szervezettel, 111 kézműves központtal és 26 kézműves bolttal rendelkezik.

2. Svédország: A legtöbb kézműves szervezet a megyei városokban jött létre, majd ezt követték a falusi társulások, mígnem 1912-ben létrehozták a Svéd Kézműves Társaságok Országos Szövetségét.

3. Norvégia: Kisipari formában működnek.

4. Franciaország: Kisipari forma, vállalkozói alapon.

5. Portugália: Nincsenek adatok.

6. Spanyolország: Kizárólag civil és vállalkozási alapon.

7. Szlovénia: Civil szervezetekben működnek. 11-13 regionális központ létrehozását tervezték az Art and Craft Centers (Művészeti és Kézműves Központok) keretében, de jelenleg csak 4 működik.

8. Észtország: Zömmel állami intézményekben dolgoznak, de civil szervezeteik is vannak.

9. Lettország – A National Decorative Art Stúdió (Nemzeti, Országos Művészeti Stúdió) önkéntes alapon szerveződő műhelyek szervezete, amelyek nem önálló jogi személyek. Tagjai elkötelezett kézműves mesterek, vagy hagyományokkal foglalkozó, a hagyományok ápolását, kutatását felvállaló civilek. A műhelyek nagyobb része a Lettországi Népművészek Egyesületében található. A másik civil szervezet – a több mesterséget tömörítő – a Lett Kézműves Kamara.

A Kulturális Minisztériumhoz tartozó Művészeti Oktatás, és a Szellemi Örökség Központja központi költségvetési intézmény, amelynek munkatársai módszertani segítséget nyújtanak a civil szervezeteknek.

10. Lengyelország: NESZ– hez hasonló egyesületek szövetsége. Neve: Assocaiton of Folk Artists.

11. Szlovákia: Nincsenek egyesületek.

IV. Támogatják-e a kihalófélben levő mesterségeket?

1. Finnország: Nincsenek információk róla.

2. Svédország: Nincsenek információk róla.

3. Norvégia: A SIKA, államilag finanszírozott, a központi költségvetéshez tartozó intézmény feladata felmérni a mesterségek folytonosságának állapotát; listázzák a veszélyeztetett mesterségeket, államilag támogatják mind a mesterek, mind a tanítványokat arra az időszakra, amely a mesterség bizonyos fokú elsajátításához szükséges.

4. Franciaország: Nincsenek információk róla.

5. Szlovénia: Odafigyel az illetékes irányító hatóság a népi kézműves mesterségekre, de konkrét lépésekre eddig nem került még sor.

6. Észtország: Felmérések történtek, a múzeumok segítségével konkrét lépéseket is tettek a kihalófélben levő mesterségek megmentésére, de látványos eredményeket még nem sikerült elérni.

7. Lettország: Figyelemmel kísérik a kihalófélben levő mesterségeket, főként az építészethez kapcsolódó szakmák vannak eltűnőben, de a megváltozott életminőség, az olcsóban hozzáférhető termékek, a drágábban előállított kézműves termékekkel szemben előnyben vannak, és elsorvasztják azokat, a régen nagyra becsült mesterségeket, például a kőfaragás.

8. Lengyelország: Nincs erre vonatkozó adat

9. Szlovákia: Odafigyelnek, hogy a kihalófélben lévő mesterségek új életre keljenek. Fönnmaradásukat oktatással, eszközigényeiket anyagi támogatással igyekeznek megőrizni.

V. Szerepelnek-e a hagyományos mesterségek egy-egy ország oktatási rendszerében? Ha igen milyen formában?

1. Finnország: az 1980-as és 1990-es években a törvényhozás szabályozta a népművészet és ezen belül a népi kézművesség oktatását: része lett az alapoktatásnak, de a gimnáziumi oktatás terén még van tennivaló.1990-től a felsőfokú oktatásban részt vevők kézműves diplomát szerezhetnek.

2. Svédország: Az 1940-es évektől megnőtt a svéd kézműves mozgalom által szervezett tanfolyamok és előadások száma. Ennek eredményeként az 1950-es években már 950 tanfo-

lyamot szervezetek évenként. 1964-ben a svéd Kézműves Társaságok Országos Szövetsége Saterglantantban létrehozta a mozgalom oktatóközpontját, a kézműves mozgalom legjelentősebb intézményét. Az oktatóközpont mind a mai napig működik Évente általában 70 rövid - a 4 napostól a két hetesig terjedő - kurzust tartanak. Néhány példa a képzési kínálatból: népviselet készítés, szövés, esztergálás, gépi kötés, díszítő-festés, vasmegmunkálás, kosárfonás, báránybőrvarrás, gyapjúhímzés, bronzöntés, fafaragás, szalagszövés, szalmafonás.

Az iskola költségvetésének felét az állam fedezi, a másik felét a tandíjakból áll.

1987-ben a svéd parlament úgy döntött, hogy tovább javít a házi kézművesség helyzetén. Minden megyében a tanácsadói hálózatot hoztak létre. Azóta a hálózat a kézműves mozgalomban fontos szerepet tölt be.

1981-ben felállítottak az Országos Svéd Kézműves Tanácsot, amely kezdetben az Ipari Minisztérium alá tartozott, aztán a Kulturális Minisztériumhoz került. A kézművességet mind inkább az állami kultúrpolitika részének tekintetik. Kiemelten kezelik egyebek mellett a csipkeverést, a számi kézművességet, és nagy súly fektetnek a gyermekkori oktatásra.

3. Norvégia: Nincs állami oktatás, a mesterségbeli tudás átadása műhelyekben mester, vagy a hagyományos módon, apáról fiúra szállva történik.

4. Franciaország: Nincs adat rá, de iparművészeti szakközépiskolákban folyik oktatás.

5. Portugália: Nincs adat.

6. Spanyolország: Nincs adat.

7. Szlovénia: Nem szerepel az iskolai tanrendben a népi kézművesség oktatása. A mesterségek elsajátítása többnyire egyéni kezdeményezések útján történik.

8. Észtország: Része az általános iskolai oktatásnak, a felnőtteket népfőiskolákon tanítják, valamint kézműves központokban.

9. Lettország: Önálló tantárgyként nem oktatják. Érintőlegesen esik szó róla egy-egy tantárgyon belül. A mesterségbeli ismeretek elsajátítása nem az állami oktatás keretein belül történik.

10 Lengyelország: Az általános iskolában néprajzi leckéknél esik szó róla.

11. Szlovákia: Nem része az iskolai oktatásnak, de az ULUV országos szinten sok gyermek- és felnőtt tanfolyamokat, kreatív workshopokat és tematikus kirándulásokat szervez. Emellett az iskolák meglátogathatják az ULUV központot, ahol egy szakértők igazítják el a tanulókat a népi kézművességben. Vannak még a Kulrztális Minisztérium által akkreditált tanfolyamok is.

VI. Hogyan kerülnek értékesítésre a kézműves termékek?

1. Finnország: a Taito Group saját marketing hálózatán keresztül lehetőséget biztosítanak a tagszervezeteknek a helyi, regionális, országos és nemzetközi vásárokon valórészvételre; A Taito Group bolthálózatot is üzemeltet, illetve online vásárlási lehetőséget kínál a www.suomentaitoverkko.fi honlapon. A 2005 – ös adat szerint 2,7 millió eurós forgalomról számol be.

2. Svédország: Az értékesítés az üzletek és a mesterek feladata Az 1980-as években megközelítőleg 70 kézműves bolt működött Svédországban, az évtized végén azonban hozzávetőlegesen mindössze 20 maradt. A nagyközönséggel történő mindennapi kapcsolattartás az

országos szövetkezet égisze alatt működő üzletekben folyik. Az ezredforduló után a fővárosban, Stockholmban megnyílt üzlet azt jelzi, hogy ismét erőre kap a népi kézművesség, és portékái iránt nő a kereslet.

3. Norvégia: Nincs bolthálózat, a mesterek egyénileg adják el a portékáikat.

4. Franciaország: Kiállításokon és vásárokon próbálják értékesíteni a termékeiket a mesterek. Adódó lehetőség még a számukra, hogy állami költségvetésből finanszírozott intézmények nagynevű boltokkal szerződve kínálják a portékákat.

5. Portugália: Nem létezik szervezett és szakosodott bolthálózat. Vannak olyan üzletek, ahol a kézművesek bizományi rendszerben elhelyezhetik termékeiket. A Lisszabonban működő népművészeti bolt egyben kiállító-teremként is funkcionál, és a kiállított tárgyakat meg lehet vásárolni.

6. Spanyolország: Szakosodott bolthálózat nincs. A Fundacion Espanola para la Innovacion de la Artesanía alapítvány különböző programokon belül segíti a kézműveseket a piacra-jutáshoz. A programok egyike olyan szoftver fejlesztését finanszírozta, amely a kézműves kisvállalkozás-menedzselését segíti. A programon keretében kézműves bizományirendszer működik, amelynek az a célja, hogy egyfajta virtuális katalógusból árusítsa a kézműves tárgyakat, a nagyközönség számára elérhető butikokban, szállodákban, kézműves központokban és egyéb hasonló helyeken.

7 Szlovénia: közvetlenül a műhelyeikben árusítanak a mesterek, és többnyire az idegenforgalmat kiszolgáló boltokban, ünnepeken és vásárokon, de van online értékesítés is

8 Észtország: Több értékesítési fórum áll rendelkezésre: vásárok, bolthálózat, külföldi megrendelés.

9. Lettország: Az egyéni eladás a döntő, ez piacokon, vásárokon, fesztiválokon, továbbá hagyományos bolthálózaton keresztül történik

10 Lengyelország: A Cepelia Alapítvány országos bolthálózata, és kiállítótermek hálózata, vásárok és a múzeumok boltjai állnak a népi kézművesek rendelkezésére.

11. Szlovákia: Ajándékboltokban, vásárokon, galériákban árusítják a mesterek portékáit, továbbá web áruház működik, és az ULUV bolthálózatán keresztül is eljuthatnak az érdeklődőkhöz a mesterportékák.

VII. Van-e valamilyen adó, vagy forgalmi adó (ÁFA) kedvezmény?

1. Finnország, 2. Svédország, 3. Norvégia, 4. Franciaország, 5. Portugália, 6. Spanyolország: Nem tudnak róla, hogy lenne, de nem tartják valószínűnek, hogy van.

7. Szlovénia: Igen nagyok a kedvezmények. Az eladott termékek utáni adó 70%-a leírható, de nincs ÁFA-kedvezmény

8. Észtország: Nincsenek kedvezmények.

9. Lettország: Nincsenek kedvezmények.

10 Lengyelország: 1993 óta a Nemzeti Művészeti és Népművészeti Tanács által zsűrizett, és védjeggyel ellátott termékek után a befizetendő ÁFA mértéke 8% (az általános ÁFA kulcs 20 %). Félő azonban hogy 2013-tól egységes 23 %-os ÁFA lesz, amely rendkívül hátrányosan érintené a kézművességet.

11. Szlovákia: Nincsenek kedvezménye.

VIII. Minősítik-e a kézműves mestereket? (Népművészet mestere, vagy egyéb címek.)

1.Finnország, 2. Svédország,3, Norvégia, 4. Franciaország, 5. Portugália, 6. Spanyolország: Nincsenek adataink.

7. Szlovénia: Nincs minősítő rendszer.

8. Észtország: Léteznek állami kitüntetések, valamint a szövetség által adományozott szakmai elismerések

9. Lettország: Nincs minősítő rendszer.

10. Lengyelország: Létezik a Mester-cím, amelyet szakáganként, szakmánként osztanak ki.

11. Szlovákia: Létezik a Népművészet Mestere-díj, amelyet az ULUV hoz tartozó mesterek közül választ ki az ULUV, meghatározott kritériumrendszer alapján. Évente 6 – 8 személyt díjaznak.

IX. Zsűrizik- e, minősítik-e a tárgyakat?

1.Finnország, 2. Svédország, 3. Norvégia, 4. Franciaország, 5. Portugália, 6. Spanyolország: Nincs zsűrizés.

7. Szlovénia: 1986 óta nagyon szigorú zsűrizési rendszerük van; a bolthálózatok valamint a turisztikai hivatalok ajándékboltjai „Rododelstovo – Art §Craft – Slovenia" címkével ellátott termékeket forgalmazhatnak

8. Észtország: Nincs országosan egységesített zsűrizés, de a legtöbb olyan régió, amelyek specifikus termékekkel rendelkeznek, védjeggyel látja le termékeit.

9. Lettország: Folyamatban van a kialakítása.

10. Lengyelország: Oklevelek kibocsátásával oldják meg.

11. Szlovákia: szigorú kritériumok alapján végzi az ULUV; csak az általuk zsűrizett tárgyakat árusíthatják az ULUV bolthálózatban. Sajnos, egyéb csatornákon olyan termékeket is árusítanak mesterek, amelyeket az ULUV nem zsűrizett vagy nem mentek át a szakmai szűrőn.

Összesítés

Az adatok magukért beszélnek: a népi kézművesség helyzete és megítélése ott jó, ahol zsűrizett termékek kerülnek a piacra, megvannak a hagyományos és a mai időknek is megfelelő értékesítési csatornák, ahol, mint Finnországban és Svédországban, jól kiépített az oktatási rendszer, ahol csak védjeggyel ellátott, hamisítatlan érték kerül a közönség elé. Az oktatás és az utánpótlás nevelése döntő a népi kézművességben is; az is lényeges, hogy az állami szerepfelfogás milyen, mert mint északi szomszédunk, Szlovákia, és délnyugati szomszédunk, Szlovénia példája mutatja, ha a nemzeti ügyként kezelik a népi kézművességet, akkor van eredmény. Ebben egyébként a skandináv országok járnak elől. Van mit tanulnunk tehát.

IGYÁRTÓ GABRIELLA

2.5.1.2 *Nemzetközi kitekintés*

A hagyományos kézműipar, népművészeti termékek felmérésére 2002-ben már próbálkoztam a CIOFF-ban. (Folklórfesztiválok és Népművészet Nemzetközi Szövetsége, az UNESCO szakmai konzultatív partnere.). A próbálkozás sikertelen volt, értékelhető választ nem kaptam.

Most 64 tagországba küldtem el kérdőívemet, árnyaltabban megfogalmazva, hogy mi, mit értünk ezen a területen. Kilenc országból kaptam írásos választ és a novemberi párizsi közgyűlésünkön kb. 40 ország részvételével kerek asztal beszélgetés keretében vitattuk meg a témát. Árnyaltabbá teszi a helyzetképet, hogy a beszélgetésen dél-amerikai és harmadik világbeli szakemberek is jelen voltak.

Ennek összefoglalását vázolom az alábbiakban.

1. Nincs közös, mindenkire érvényes terminológia. Ennek oka elsősorban nemcsak a nyelvi különbségekben keresendő, hanem a különböző történelmi, kulturális, gazdasági héttérben

2. Sehol nem ismerik az adókedvezmény fogalmát, vagy a vállalkozásokra vagy a kereskedelemre vonatkozó, országonként egységes adórendszer szerint adóznak.

3. A támogatási rendszer országonként eltérő. Van, ahol az alkotók ösztöndíjban részesülnek (Finnország Svédország Norvégia). Ösztöndíjat kérhetnek országos szervezettől, vagy a kulturális tárcától, de regionális és helyi szervezetek is adnak támogatást, ha helyileg fontosnak ítélik meg a tevékenységet. Sok helyen előnyben részesítik a műhelyek támogatását, fejlesztését.

4. A rendezvényeket, az árusítást nem támogatják, csak akkor, ha valamilyen célhoz kapcsolódik (pl afrikai szegények megsegítése) vagy valamilyen „project”-hez köthető.

5. A piacra jutást, az árusítást általában non profit társaságok szervezik. (Erre majd példát is adok.) Céljuk egyforma arányban kulturális és szociális: segíteni a gazdasági és kulturális fenntarthatóságot. A vásárok nyitottak, bárki jelentkezhet, de művészeti tanács válogat. A válogatásnál következő szempontok érvényesülnek: művészeti minőség, piacképesség, a termék hagyományőrző jellege, a termék funkcionalitása, szerepe vagy használata a népművész közösségében.

Tapasztalataim szerint földrészenként és társadalmi rendszerenként is más-más az értelmezés.

Európa nyugati fele, ahol az iparosodás és polgárosodás kb. két évszázaddal előbb következett be, és a szerves kulturális fejlődés a jellemző, nem válik élesen külön a népi kézműipar. A mai, hozzánk hasonló alkotókat inkább iparművészeknek nevezik, s az egyetemi képzésben is szerepelnek a hagyományos technikák. Ezen a területen dominál leginkább a hobbi jelleg is. Norvégiában pl. része a női tudásnak, a nők 72 %-a hímez, köt, stb., de pl. a vidéki francia nők nagy része csipkézik.

A volt szocialista országok helyzete hasonló hozzánk. Részben a megkésett történelmi fejlődés és fáziseltolódás miatt a hagyományos mesterségek továbbéltek, a paraszti életmód-

hoz kötődtek és az életforma változásával elhaltak. Az államosítás következtében a műhelyeket bezárták, az ezredfordulóra a szövetkezetek is hasonló sorsra jutottak. Az új revival egyedül Magyarországra jellemző.

A harmadik világban a megélhetés kérdései kerültek előtérbe, s kapnak támogatást a hagyományosan női mesterségek. Támogatják, az un "Asszony-szövetkezetek" létrejöttét, mint a megélhetés biztosításának legegyszerűbb formáját.

Az alábbi országok nem a kérdőívre válaszoltak, hanem rövid összefoglalást adtak, melyben az általuk fontosnak tartott dolgokat emelték ki:

Ausztria

Szervezetük: Bund der österreichischen Trachten u. Heimatvereine

A hagyományos kézművességet egész Európához hasonlóan Ausztriában is kisüzemi termelési mód jellemezte. Ha a mester nem egyedül dolgozott, akkor gyakran családi üzem volt. Egészen a 18-19. századig egy vagy két segédet, kisegítő személyt alkalmaztak.

A hagyományos kézművességet még az is jellemezte, hogy a segédek rendszerint a mester házában ettek és laktak. Ez az étkezési és lakási egység csak az iparosodással a 18. század utolsó részében oldódott.

A kézműveseket tartományokra lebontva a Meisterstrasse (mesterutca) igyekszik számba venni abból a meggondolásból, hogy a régi kézműves mesterségek és az autentikus kézműves kultúra Ausztria egyedülálló kulturális örökségét alkotja.

Azon mesteremberek, akik a „Meisterstrasse" emblémát birtokolhatják, kötelezték magukat, hogy a legszigorúbb minőségi kritériumoknak megfelelnek.

A hagyományos kézművességről áttekintő képet ad Traditionelle Handwerkskunst in Österreich 160 Seiten, mit zahlreichen farbigen Abbildungen, Maße: 22,7 x 22,5 cm, Gebunden, Deutsch Stocker ISBN-10: 370201344X

Norvégia

Szervezetük: Norges Husflidslag (Norwegian Folk Art and Craft Association)

Norvégia első civil szervezete, 1910-ben alakult. Célja: hagyományos kultúrák, elsősorban a kézműves hagyományok fenntartása és továbbfejlesztése. A szervezet, a hagyományos mesterségek évtizedeken átívelő összefogásával nemcsak a kultúra fennmaradását segítette, hanem ez a szerves kulturális folyamat biztosította az átmenetet és kapcsolatot a népművészet és napjaink tárgykultúrája között. (Ezzel a norvég (skandináv) design modellértékű!)

Nem kormányzati szervezet. Tagjainak száma: 24. 000

A Szövetség Norvégiában (Európában is) ismert, nagy presztízsű szervezet. A hagyományok fenntartása nemzetstratégiai kérdés (politikai megítélése fel sem merül). Az identitás folyamatosságának, a közösségek működésének és a demokratikus kultúra gyakorlásának támogatott és kiemelt terepei a népművészeti, hagyományőrző közösségek.

A Szövetség a kulturális szervezetek összefogó Norges Kulturvernforbund ernyőszervezet tagja. Irodája, 18 más kulturális szervezettel együtt közös épületben van.

A szervezeti haló háromszintű:

- helyi, regionális, országos (választott vezetőséggel)
- szakmák szerinti szakosztályok (textil, fa, szín és dizájn)
- hivatásos kézművesek szervezete

Működés:

Munkájukat 19 tagból álló szakmai/konzulens testület segíti, melynek feladata a szervezeti- és kereskedelmi hálózat fejlesztése, a regionális és országos hálózat működtetése, projectek szervezése.

Minőségbiztosítás: A szakmai tanácsadó testület biztosítja (kutatók, művészek, mesterek) és szakosztályok szerint működik: szövő, viseletek, fafaragás, textil.

Oktatási tevékenységek: Norwegian Folk Art and Craft Association Norvégia legnagyobb felnőtt-képzés szervezője. Évente mintegy 2000 kurzust szervez kb. 15. 000 résztvevővel.

Gazdálkodás: Működésének alapját a tagdíjak, és az önkéntes munka biztosítja. Saját bolthálózattal rendelkezik (8 bolt). Termékei keresettek, a bevételt képzések, kiállítások, projectek szervezésével a hálózat és a szakmai munka fejlesztésére fordítják. Szakmai projectjeire államtól és különböző alapítványoktól pályázat útján kap támogatást.

Nemzetközi kapcsolatok:

2010-ben megalapították a Nordic Folk Art and Craft Association-t (Svédország, Finnország, Dánia) és több európai ország hasonló szervezeteivel (Litvánia, Szlovákia) is jó kapcsolatokat ápolnak.

Svájc

A hagyományos kézművesség itt akkor tekintendő hagyományosnak, ha az már 1950 előtt hasonló formában létezett.

A kézműves mesterséget a veszélyeztetettség szempontjából - a ballenbergi skanzen és tanfolyamközpont szakemberei véleménye alapján, - a kézművesek számát és korát figyelembe véve az alábbiak szerint kategorizálták:

1. kihalt
2. nagymértékben veszélyeztetett
3. közepesen veszélyeztetett
4. kevésbé veszélyeztetett
5. nem veszélyeztetett

Kiindulópontot a skanzen és tanfolyamközpont szakemberei valamint ipari kultúra szakembere Hans-Peter Bärtschi által rendelkezésre bocsátott lista képezte

A hagyományos kézművesség piacgazdasági és kultúrpolitikai jelentőségét asz alábbiak szerint osztályozzák:

- nemzetközileg keresett szakemberek vagy mesterségek szerepe a kulturális javak restaurálásában vagy nagy értékű egyedi termékek előállításában
- a hagyományos kézművesség szerepe a nemzeti kulturturizmusban

A hagyományos kézművesség továbbadásánál két módot különböztetünk meg:

1. Intézményesített szakképzés.
2. Nem formális képzés.

Svájcban a szakképzés a hagyományos kézművesség legfontosabb közvetítő terepe, mely sokéves hagyománnyal rendelkezik. A fiatalok 2/3 része a szakmai alapképzésen keresztül lép be a munka világába. A szakképzés az élethosszig tartó tanulás alapja. Több mint 200 féle szakképzési forma, és 400 szakmai és magasabb fokú vizsga valamint 52 magasabb képzést adó szakirány közül választhatnak.

A kézműves mesterségek Intézményesített szakképzésen kívüli továbbadása:

Az intézményesített szakképzésen kívül ma számos intézmény hozzájárul a hagyományos kézművesség továbbadásához. A kínálat sokféle és eltérő a továbbadás minősége is változó.

A hagyományos kézművesség továbbadásához ma leginkább a speciális továbbképző tanfolyamok járulnak hozzá. Ezen a területen különösen áttekinthetetlen a kínálat.

A képzésben fontos szerepet töltenek be a népfőiskolák.

A Ballenbergi tanfolyamközpont a hagyományos, de a modern szakmákkal is foglalkozik.

Valamennyi érdeklődő részére hozzáférhető alapképzéseken kívül vannak olyanok is, amelyek a résztvevőknél mélyebb szakismeretet feltételeznek.

Újabban több, három éves időtartamra elosztott modulokból álló képzéseik, jelenleg a következő szakmákban vannak: szövő, kovács, cipész és nemezkészítő. A végzősök megélhetésüket részben az elsajátított képességekkel biztosítják. (Mint kézműves termékek előállításával vagy oktató tevékenységgel)

Textilművesek Svájc gazdaságtörténetében különösen jelentős szerepet játszanak.

A svájci textil szakiskola Wattwilben, St. Gallenben és Zürichben szervez újra meg újra tanfolyamokat, ahol a széles nagyközönségnek hagyományos kézművességről ismereteket közvetítenek

A hagyományos kézműves mesterségek megőrzésénél az ismeretek tárolása és dokumentálása fontos szerepet játszik.

Különösen fontosak ebből a szempontból a történeti múzeumok és levéltárak, állami és magántulajdonban lévő intézmények.

Ide tartozik a Ballenbergi Skanzen – egy magán alapítvány - mely a falusi építményeket és lakásberendezéseket és munkaeszközöket gyűjti Svájc valamennyi vidékéről.

Ide tartozik a svájci népművészeti társaság könyvtára és filmgyűjteménye is és megemlítendő a Winterthuri mesterségmúzeum tárgyi archívuma, mely online adatbankkal rendelkezik.

A hagyományos kézművesség kézenfekvő és tartósan ható közvetítésének formája a kereskedelem is. Lehetséges eladási csatornáknak számítanak a vásárok és piacok.

Ezzel kapcsolatban Mexikó példáját emelem ki. Egyrészt azért, mert a hagyományos kézművestermékek piacra jutatását és a termékeket gyártók megélhetését az állam a piaci monopólium biztosításával támogatja.

FONART – a kézműves termékek terjesztője, védjeggyel, bolthálózattal internetes árusítással biztosít előnyt a hazai termékeknek. Egész üzletláncuk van ahová rendszeresen viszik buszokkal a turistákat. Figyelmeztetik őket Interneten és hirdetésekkel hogy ne vásároljanak bóvlit akárhol, főleg ne a nagy bevásárlóközpontokban mexikói népművészet címszó alatt, mert az gyakran made in China. stb. Gyönyörű üzleteik vannak, ahol minden régió munkáit bemutatják és garanciával árulják, hogy az ezüst az ezüst, a gyapjú az igazi gyapjú, a minták autentikusan mexikóiak... stb.

The Santa Fe International Folk Art Market – a világ legnagyobb autentikus kézműves vására – eredmény orientált nonprofit szervezet, mely helyet kínál hagyományos művészek bemutatkozására, munkáik kiállítására és árusítására. Lehetőséget ad a népművészeknek arra, hogy eredményesen lépjenek fel a piacon. A Market képességeket teremt és javítja az életminőséget a közösségekben, ahol a népművészek élnek

A vásár így definiálja önmagát:

Mi a Folk Art?

FOLK ART a világ hagyományos kultúrájának a kifejezője.

FOLK ART a közösségből és kultúrából eredő hagyományokban gyökerezik, kifejezve a kulturális identitást, közvetítve a közösségi esztétikai értékeket.

FOLK ART egyének hozzák létre, akiknek a kreatív képességei közvetítik közösségük autentikus kulturális identitását

Ma ez a legnagyobb népművészeti vásár a világon és ez Santa Fe-nek az „UNESCO Folk Art város" címet eredményezte. Elsőként vette fel az UNESCO a várost a kreatív városok hálózatába.

A Market küldetése, hogy segítse a gazdasági és kulturális fenntarthatóságot a népművészek számára világszerte és interkulturális cserealkalmat, teremtsen, mely összeköti a világ népeit

A Market teljesíti küldetését, amennyiben a világ legjobb népművészei számára lehetőséget kínál az évente megrendezendő kétnapos eseményen.

Minden évben, júliusban 54 országból több mint 150 népművész utazik a történelmi Santa Fe-be, ahol több ezer hazai és külföldi látogató gyűlik össze, hogy megcsodálja és megvegye a különféle népművészeti tárgyakat, mely a világ különböző kultúráját fejezik ki.

A Market résztvevői elsősorban a fejlődő országokból, Afrikából, Ázsiából, Dél-Amerikából, Közép-Ázsiából, Eurázsiából és Közel-Keletről jönnek, ahol ijesztő politikai, szociális és környezeti körülmények között élnek.

A Market 2011-es adatai:

- A bemutatkozó árusok 94 %-a a fejlődő országokból érkezett
- A résztvevők fele olyan országból jött, ahol az átlagjövedelem kevesebb, mint napi 5 dollár.
- Látogatók száma 365. 000
- Az értékesítés bevétele 2.4 millió dollár, egy árusítóra (bódéra) jutó bevétel: 18.200 dollár.

A meghívásokra a vásár művészeti bizottsága tesz javaslatot. A válogatásnál következő szempontok vezetik: művészeti minőség, piacképesség (mennyire tud hatni a termék a látoga-

tókra), a termék hagyományőrző jellege, a termék szerepe vagy használata a népművész közösségében.

A művészeti szekció bizottsága Santa Fe-ben december elején ül össze, hogy kiválassza a Folk Art Market résztvevőit. Valamennyi jelentkezőt december emailben értesítenek, hogy meghívást kapnak-e júliusra a Folk Art Marketre.

A részvétel feltételei:

- a jelentkezések alapján a művészeti bizottság választja ki a résztvevőket
- a résztvevők az utazási költségeiket fizetik
- itt tartózkodásuk alatt a Market vendégei
- árusítandó anyagokból egy minőségi darabot (árufajtánként van meghatározva) át kell adni a szervezőknek, akik ebből biztosítják a vásár infrastruktúráját

Érdemes rákeresni a vásár honlapjára: http://www.folkartmarket.org/

(O.5 másodper alatt 670 ezer találat jelenik meg.) Példamutatóan tudatos, közösség és kultúra központú, rendkívül informatív, színes. Egyedülálló a résztvevőket bemutató film dokumentációja is. Pl. Madagaszkári hagyományos szövési kultúra, mely a helyszínen forgatott életmód- és kultúra bemutatása is egyben. Rengeteg önkéntessel dolgoznak szerte a világban.

HÉRA ÉVA

2.5.2.1 *Három hazai jó gyakorlat*

1. Gömörszőlős

„Gömörszőlős fönn van az istenháta mögött, úgy bebujtatva a rossz dombok közé, hogy onnan még a híre se megy ki. Nem is tud Gömörszőlős sokat a világról, de a világ se őróla. Sőt a világ egyenesen megfeledkezett Gömörszőlősről." (Szeberényi Lehel – riport,1948)

Gömörszőlős egy alig 80 lelkes települése a határon inneni kis Gömörnek. Vonzó természeti környezete, történeti, néprajzi örökségének felmutatása révén lett ismertté, a megye és az ország idegenforgalmában jegyzett településsé. Ami miatt más, több mint a hasonló méretű települések, az a hagyományos értékeinek felismerése, azok tudatos mentése, a mai kor igényei szerinti felhasználása. Ezt a ma már tudatos értékőrző tevékenységet alapozta meg a több mint 50 éve Gömörszőlős helyszínnel megalakult lelkes lokálpatrióta közösség mai nevén *Tompa Mihály Gömöri Kulturális Egyesület.*

Ezen öt évtized alatt a szervezet felvállalta a dél-gömöri települések történelmi, néprajzi és településtörténeti és természeti értékeinek gyűjtését, ápolását. Rendszeresen szervezett helyi, térségi és megyebeli résztvevők számára honismereti, művészeti és kézműves táborokat és egyéb kulturális rendezvényeket. Az egyesület kiemelt fontosságot tulajdonít az ifjúság hagyományos értékek tiszteletére való nevelésének, a környezet-és természetvédelmi nevelésnek. A programok szervezésében és lebonyolításában, a falu képének, jövőjének alakításában, a hagyományos értékek mentésében ma már közreműködő partner a faluban tevékenykedő Ökológiai Intézet Alapítvány, továbbá meghatározó szerepe van a falu vezetésének. A falu irányítói általában fogékonyak a hagyományos értékekre, a falu középületeinek, köztereinek felújítását is értékőrző szellemben végzik.

A kis falu társadalmi szervei, önkormányzata több hazai és nemzetközi elismerés birtokosai: a British Airways – Turizmus a holnapért díj, Kós Károly építészeti díj, Az év múzeuma – 2003. A településen vezet keresztül az országos Kék Túra útvonala.

A falu vezetői korán felismerték – és a rendszerváltás után szinte elsődleges célként is meghatározták –, hogy a szerepnélküliség sorsára ítélt aprófalvak megmaradásának fontos lehetősége a turizmusba való bekapcsolódás. Ez különösen követendő út azoknak a településeknek, amelyek a szép természeti adottságuk mellett gazdag építészeti és kulturális értéket tudhatnak magukénak. E felismerés szülte az elhatározást, hogy az egyesület széles helyi társadalmi összefogással Dél-Gömörben több állandó kiállítást és bemutató helyet hozzon létre.

E célból igen jelentős és példaértékű szellemi és tárgyi hagyománygyűjtés indult el.

Először Kelemérben a *Tompa Mihály Emlékmúzeumot* hozták létre, majd Kelemérben a műemléki templom előterében létesítették a *dél-gömöri és Sajó-menti* fejfákat bemutató *sírjelgyűjteményt*.

Gömörszőlősön ma már csak 4-5 fő az általános iskoláskorú gyermekek száma, így sajnos feleslegessé vált maga az iskola épülete. Ezt követően szinte adódott az ötlet, hogy ki-

állítást rendeznek, elsősorban gömöri, vagy Gömörhöz valamilyen szállal kötődő létrehozzák az egykori iskolához tartozó gazdasági épületben egy *néprajzi gyűjteményt*, amelyet az épülethez tartozó kertben egy szabadtéri bemutató résszel, *népi gazdálkodást és erdőgazdálkodást* bemutató egységgel bővítettek.

A volt iskola egykori tantermében *Kisgalériát* létesítettek. Itt számos időszaki képzőművészek, népművészek kapnak bemutatkozási lehetőséget, de a múlt közismert művészei, így Borsos Miklós, Holló Barnabás, Kós Károly munkáit is láthatta a galéria közönsége.

A Galéria utóbbi kiállításán a Nemzeti Kulturális Alap támogatásával két népi iparművész, Ament Éva és Eperjesiné Paranai Mónika által készített *Gömörszőlős Önkormányzatának adományozott festett bútorokat és gömöri csomós hímzéseket* láthattunk. A galéria állandó kiállításának részét képezik az ajándékozott műtárgyak.

A református templomban Gömör-Torda-vidéki festett mennyezetkazettákat bemutató fotókiállítás látható. A régi fekete-fehér kiállítási anyagot az idén nyáron – az I. Gömörszőlősi Értékmentő Tábor keretén belül – Ament Éva vezetésével lelkes bútorfestő népművészek a környék fotókiállításon is érintett műemléki templomainak mennyezet kazettáiról készült hiteles másolataival egészítették ki. A tábor megvalósulásához némi pályázati támogatást is sikerült szerezni, de Gömörszőlős Önkormányzata is jelentős önrésszel támogatta. Terveik között szerepel a gyűjtemény folyamatos bővítése, a néprajzi anyag információs tábláinak, útmutatók gömöri stílusban való megjelenítése.

Több mint húsz éve a falu ad otthont nyaranta az *Alkotók Népfőiskolája képzőművészeti nyári táborá*t. A Máger Ágnes festőművész által vezetett tábor kiállítási anyaga minden évben a Kisgalériában látható.

A falu csak bekötőúttal közelíthető meg. Ez az elzártság konzervált sok régi építészeti emléket. Ezek a hagyományos lakó- és gazdasági épületek ma már meghatározói a településképnek.

Egy magánkezdeményezés nyomán több lakóház, porta újult meg az ún. Kakasvári dombon, az É. Kovács család portáján.(Valószínűleg e falu számára is értékes kezdeményezés hatására alakult úgy, hogy az É. Kovács család valamilyen formában évtizedek óta jelen van az önkormányzati munkában is.)

Az érdeklődők számára nyitott az a három szomszédos porta, amelynek egyikén a család hajdan önellátó gazdálkodást folytatott. A gazdasági épületeket külső formájukban megőrizték, de belső átalakítással más funkciót kaptak. Így az egykori istálló *ma a család alkotásait bemutató képzőművészeti galéria és kézműves kiállítás* helyszíne, a *csűr*ök pedig közösségi terekké és *csűrszínpaddá váltak*.

Családi galéria

A porta gazdái maguk is gyűjtő és alkotó tevékenységet folytatnak. A családtagok képzőművészeti alkotásai –festmények, grafikák, fotók, szobrok, kisplasztikák, új és régi gömöri szőttesek valamint sok egyéb kézműves használati és dísztárgy láthatók a gazdasági épületből kialakított családi galériában.

A kakasvári gyűjtemény egyik létrehozója *É. Kovács Lászlóné sz. Babus Éva népi* iparművész szövő, a régi textilmunkák nagy ismerője, gyűjtője és készítője volt. Az ő szőttesei,

textilmunkái, valamint alkotó egyéniségének, ötletének számos megvalósulása is látható a kakasvári gyűjteményben és a település középületein. Személye meghatározó volt az ide látogató érdeklődőknek, szakmabelieknek, hiszen lokálpatriotizmusánál csupán a népi kultúra iránti elkötelezettsége volt nagyobb. Maga kalauzolta a látogatókat, így személyes történeteit, életének sikereit, nehézségeit is megismerhették a kíváncsiskodók.

Babus P. Benjamin faműves gyűjteménye

Babus Benjamin (1895-1985) gazdálkodó parasztember volt, a porta egykori gazdája. Az önellátó gazdálkodás minden területét művelte. A földművelés mellett a falu ezermestere is volt, aki a faművesség szinte minden ágát – az ács, az asztalos, a bognár (kerékgyártó), a bodnár (hordókészítő) munkát és a vesszőfonást elsajátította, azokat mester módján művelte. Munkái a praktikum mellett szépen formázottak, mértékletesen díszítettek. Az általa készített gazdasági és háztartási eszközökből álló gyűjtemény az e célra átalakított téglaépületben látható.

Csűrszínpad

A galéria szomszédságában lévő két csűr képzőművészeti és kézműves foglalkozásokhoz munkatérré, egyik csűrfiókja pedig színpaddá lett alakítva.

Utcakép, tornácok

Gömörszőlősön számos régi lakóházat újítottak fel. Ezek majd mindegyikéhez tartozott tornác. A tetőzettel lefedett külső tér több szempontból is praktikus hely. Jól hasznosítható ruhák, növények szárításra, pihenésre, családi, baráti együttlétre, beszélgetésekre, de nem elhanyagolható a bejáratot és a falszerkezetet csapadéktól védő és esztétikai funkciója sem.

A dél-gömöri területen nagy hagyománya van a fából ácsolt tornácoknak is.

A fatornácok oszlopközeit és mellvéddeszkáit gazdagon látták el fűrészelt díszítményekkel. A mintákat fenyőfára rajzolták, majd kézi lyukfűrésszel vágták ki a mintát. A motívumot vagy a fa pozitív formája írja ki, vagy a kivágott, negatív formából tűnik elő. A fűrészelt díszeknek nagyon jó kiegészítője az apácarács, vagyis a vékony fenyőlécből összeállított rácsozat. Ezek a csipkeszerű, könnyed fadíszek nagyon barátságossá tesznek bármilyen egyszerű épületet. Gömörszőlősön és a szomszédos Kelemérben sok különösen szép fatornác maradt meg. Ezt a gazdag mintakincset monografikus jelleggel évekkel ezelőtt egy diákcsoporttal felgyűjtötték és dokumentálták, Népi díszítőművészet Dél-Gömörben és Dél-Tornában címen könyv formában is (szerzők: Koleszár Krisztián, É.Kovács Judit, Laki-Lukács László) megjelent.

Gömörszőlősön már több éve tudatosan építik újjá az elpusztult tornácelemeket, sőt több új épülethez is társították. Fatornácosak például az Ökológiai Intézet vendégházai, oktatási központja, a polgármesteri hivatal, a művelődési ház, a ravatalozó. A gömörszőlősi megrendelések kapcsán több mesterember is elsajátította a tornáckészítés fogásait és ma már más gömöri településeken is készültek fatornácok.

Az Ökológiai Intézet céljai kitűnően illeszkednek a gömörszőlősi irányvonalhoz, hiszen az intézet is a hagyományos helyi értékeket, mint a fenntarthatóság pilléreit támogatja. Egy helyi termékes kis boltot hoztak létre, ahol helyi a környék kézműveseinek termékeit mutatják

be és értékesítik. Egy közel 100 éves gépsort vásárolva a látogatók számára is nyitott gyapjúkártoló üzemet létesítettek, melynek működéséhez a környék juhászaitól vásárolt gyapjút használják fel. A műhelyben a nemezelés alapfogásait sajátíthatják el az érdeklődők., de alapanyag beszerző helyként is nyilvántartott a szövősök, nemezesek körében.

A gazdaságilag halmozottan hátrányos helyzetű gömöri térségben csekély az ipar jelenléte. Gömörszőlősön a gyapjúmanufaktúra jelenti az egyetlen ipari értelemben értett üzemet, és miután nem is kíván az önkormányzat ipart letelepíteni, mindenképp az adottságokhoz igazodó turizmus felé érdemes nyitnia. Ebből adódóan a nők számára is kereseti lehetőséget jelenthet a térség hagyományos népművészeti kultúrájára alapozó piacképes termékek előállítása.

Gömörszőlős önkormányzatának értékőrző tevékenysége

A mai közfoglalkoztatásban lehetőség van értékteremtő tevékenységekre pályázni a START közmunkaprogram kapcsán.

Gömörszőlős számba vette a helyi munkanélkülieket, akiknek nagyobbik része szakképzettséggel rendelkezik. Kialakult egy olyan lista, melyben néhány, a falu számára is igazán hasznos mesterség szerepelt. Ezt kihasználva az önkormányzat magáénak érzi a feladatot, hogy a meglévő szakmai tudást, a falukép minőségi alakításához szükséges igényt és a munkanélküliségből adódó állapotot közös nevezőre hozza.

A falu üresen álló – utód híján az állam tulajdonában lévő – parasztházait az önkormányzat szerény anyagi lehetőségeihez képest megvásárolta és hagyományos módon felújította. Így a helyben élő, régi idők szakemberei felélesztve hajdani tudásukat a mai kornak megfelelő, táji jellegzetességeket hordozó, ízléses kulcsos házakat alakítottak ki. Elsősorban az országos Kék Túra teljesítői keresik fel, de ma már bátran elmondható, hogy a falusi vendéglátást szerető turistáknak is kedvelt szálláshelye.

A közmunkaprogramon belül az elvégzendő feladatokat úgy válogattuk össze, hogy az a falu jövőbeni életéhez, az egyes emberek tudásának későbbi önálló hasznosításához ötletet, lehetőséget adjon. A tárgyak tervezésében fő szempont volt, hogy kézműves technikával, természetes anyagból, a lakókörnyezetbe illeszkedjenek, motívumok a hagyományokban gyökerezzenek. A férfiak alakították ki a lakóházak fűrészelt épületelemeit (tornácot, oromdíszeket), de készítettek kültéri virágládákat, képkereteket, függönykarnisokat is. Az elkészült tárgyak folyamatosan a falu köztereibe és középületeibe kerülnek.

A nők textilből készült ajándéktárgyakat varrnak, mint például hímzéssel ellátott párnákat, kötényeket. Egy pályázati támogatásból az aszalás technikáját tanították vissza falubelieknek. Fontos szempont volt, hogy a helyben termő gyümölcsöket, zöldségeket aszalják, ezáltal is a helyi ízeket népszerűsítik.

Ezekkel a típusú munkákkal esetleg hosszabb távon tudnak helyben kereseti lehetőséget, kereset kiegészítő tevékenységet biztosítani munkanélkülieknek. A termékek a helyi termék boltban értékesíthetők.

Az önkormányzat tulajdonát képező egykori iskolaépület kertje helyi és térségi rendezvények színhelye is. A gasztronómiai programok mindig kedvelt elemei a rendezvényeknek.

Ide egy hagyományos gömöri kemencét építettek, hozzáépített rakott tűzhellyel, valamint köré egy faszerkezetű fogadóteret létesítettek, amely szükség szerint színpadként is funkcionál.

A következő évben ezt a munkát tovább tervezik folytatni, a fogadótérbe asztalok, padok készülnek, a nők textil ajándék- és használati tárgyakat készítenek.

Gömörszőlős lakói gyökereik megtartó és megújító erejét szeretnék a mai kor igényeinek is megfelelve közkinccsé tenni.

2. Kisgyőr

„Európa nem arra kíváncsi, hogy átvettünk-e mindent, amit az európai művelődés nyújthat, hanem arra, hogy a magunkéból mivel gyarapítottuk az európai művelődést." (Győrffy István)

Az ország faművesei között aligha van olyan alkotó, aki ne hallotta volna hírét Kisgyőrnek, és ne tudná, hogy micsoda csodálatos munkát végeznek itt a famunkák területén. Így is nevezik a települést: „a faragások faluja".

A Kisgyőrről szerkesztett Falukönyv ajánlásában ez olvasható: *„A Bükk hegység árnyas völgyei, napsütötte sziklái, az erdőrengetegek mélye különleges hatást gyakorol minden idelátogatóra. Miskolctól mintegy 10 km-re délnyugatra, Kisgyőrt ezt a sajátos adottságú települést gyümölcsös kertek, szőlők övezik . Különleges népi építészete, földvárai őrzik a több évezredes múltat, melyet 1261-ből fellelhető első írásos emléke is bizonyít.*

Itt megcsodálhatjuk az országos hírű fafaragó táborok művészi alkotásait. A község 1600 főt meghaladó lakássága folyamatosan növekszik, amely annak is betudható, hogy itt minden nyugalmat sugároz. A küzdelmes múltat kárpótolja, hogy a Bükki Nemzeti Park ölelésében csak erősödik az itt lakók hite: jó itt élni".

A csodálatos természeti adottságok, az erdőben gazdag vidék, a szépségre nyitott lakók közül a 80-as évek végén két alkotó, Szegedi Miklós, a miskolci faragó műhely egykori vezetője és Kékedi László kezdeményezésére a „Kisgyőri fafaragás hagyománya" című dolgozatban elméletileg megfogalmazottakat váltották valóra az első faragó táborban, 1989-ben.

Az első időszakban két fővel, majd 1997-tól kezdve már Kékedi László fafaragó vezetésével folyik az a munka, melynek eredményei napjainkban teljesednek ki.

Szegedi Miklóst a miskolci ifjúsági faragó kör vezetőjeként sok alkotó tartja mesterének. Az általa vezetett nyári táborokban játszótereket, köztéri munkákat készítettek, keze nyomát viseli az ország számos játszótere.

Kékedi László kisgyőri születésű, 1980-ban kezdett fafaragással foglalkozni Szegedi Miklós szakkörében. Részt vett a mestere által vezetett táborokban, közösségi munkákban, majd átvette a Családi Kézműves Szaktábor szervezését, vezetését szülőfalujában.

Talán az egyetlen, ma is virágzó olyan tábor ez a kisgyőri, amely a hajdani alkotótáborok szellemiségét töretlenül tovább viszi, szakmai eredményeik kiválóak, hiszen levetkőzve az elődök gyermekbetegségeit, tökéletesen teljesítik vállalásukat.

Olyan faluközösségben dolgoznak itt nyaranta a kézművesek, amely elfogadja és befogadja, de részt is vesz az alkotó folyamatban, anyagilag és erkölcsileg, együtt él vendégeivel.

Így vallanak a tábor vezetői: *„A falu lakói, akik eleinte furcsán nézegették, méregették a nyüzsgő, szorgoskodó embereket, már az első év után befogadták, szívükbe zárták a tábort, illetve azok résztvevőit. Ökörsütést, kecskesütést, pincelátogatást szerveztek – ebben különösen a polgármester jár az élen – vagy egyszerűen csak egy tál süteménnyel, egy kosár gyümölccsel fejezték ki hálájukat, köszönetüket az önzetlen munkáért."*

Kialakult és szinte állandósult a táborosként ide érkezők köre, számukra megtiszteltetés, hogy jelen lehetnek, hogy otthagyhatják kézjegyüket. Közülük sok a fiatal, pályakezdő alkotó, számukra csodálatos „mesteriskola" a kisgyőri tábor.

Minden alkalommal egy hét áll a rendelkezésére az alkotóknak, hogy kemény, megfeszített munkával megvalósítsák elképzelésüket. A férfiak évről-évre valami jelentős, látványos, maradandó kültéri alkotással gazdagítják a települést, eddig szám szerint ötvenet! Így született a temetőkapu, a gémeskút, az óvodai izgalmas favár, a Faluház kapuja és felirata, a köszöntő tábla, a két buszmegálló, a templom kapuja, a harangláb, a világháborús emlékmű, a faragott ivókút padokkal, az utcajelzőtáblák, a Falukapu, '48-as és az '56-os Emlékmű, az Aradi13 emlékműve, illetve Frech Ottó - az azóta elhunyt budapesti faszobrász - keze munkája nyomán, a Pincemester, az Erdő Szelleme, a Sirató Asszony, a Millenniumi Emlékfa, a Rákóczi Emlékoszlop, a felújított híd, és a szabadtéri színpad. Természetesen az asszonyok sem unatkoznak: szövéssel, fonással, hímzéssel, gyöngyfűzéssel „múlatják az időt". Az elmúlt esztendőkben a református templomba készítettek hímzett terítőket, illetve a Népdalkör részére keszkenőket, a házasságkötő terembe asztalterítőt. A nagyobb fiúgyermekek az apjuk mellett szorgoskodnak, míg a kisebbek, fiúk – lányok egyaránt népi gyermekjátékokkal, gyöngyfűzéssel ismerkednek.

A dolgos hétköznapok estéit a tábor szervezői érdekes, magas színvonalú szakmai előadásokkal színesítik, gazdagítják.

Együttműködés: Az önkormányzat elsősorban az ott lakók segítségére támaszkodik, de a természetesen ez a jóindulat ellenére is kevés, így évről-évre a Bükkaljai Mesterek Népművészeti Egyesületét hívják segítségül. Gyakran a Népművészeti Egyesületek Szövetsége faművesei is együttműködő partnerek. Hozzávetőleg évente 15 család munkája gazdagítja a falut. A 2012-es esztendőben egy sok települést összefogó Bükkaljai együttműködésben gondolkodnak, mely a közműfejlesztésre is pozitívan hat majd.

Finanszírozás: Anyagi értelemben is jelentős terhet vállal a falu önkormányzata, ám kihasználja a hazai és Európai Uniós adta pályázati lehetőségeket is.

A legutóbb elkészült csűr például LEADER támogatással valósult meg, de a hozzá tartozó park kivitelezése már a START közmunka program segítségével egészült ki. Így a teljes falukép kialakítása gyakorlatilag átlag 30% közmunkával valósulhatott meg.

Közreműködők visszajelzései: Természetesen egy alkalmi közösség, mint Kisgyőr esetében a Családi Tábor mindig szoros emberi kapcsolatokat eredményez, főleg, ha az alkotó látja, munkáját a helybeliek értékelik, használják, megbecsülik. Generációk nőnek fel az évek alatt, akik e tábor keretén belül kóstolnak bele a köztéri szobrászatba vagy a népi építészet ilyen jellegű irányába. Talán a másik nagy erénye a „kisgyőri titoknak", hogy első perctől kezdve felvállalták a család fontosságát . A táborozók átlagos dolgozó emberek, átlagos csa-

láddal és bizony sokuknak ez a tábor jelenti a családi nyaralást is. Miközben a családfő aktív alkotásban éli ki kreativitását, gyermekei, felesége is hasznosan és rendhagyó módon pihen.

Nehézségek: A tervek, álmok megvalósításához anyagi fedezet is kell. Bármilyen jól gazdálkodik is egy falu, a nehézségek többnyire az anyagi lehetőségek szűkössége miatt adódnak, így van ez Kisgyőr esetében is. Nehezíti a helyzetet a pályázati támogatások késedelmes érkezése is vagy utófinanszírozása is.

Hatás a térség fejlődésére: Kisgyőr szépülése, ízléses és karakteres falusias képe minden környező település számára követendő példa. A több mint két évtizedes kitartó munka, szervezés meghozta gyümölcsét. Az a tény, hogy számos utazó a környéken kifejezetten kíváncsi Kisgyőrre már egyértelműen jelzi, hogy a közterek ilyen jellegű kialakítása sokak számára érdekes.

Munkahelyteremtésről egyértelműen csak korlátozottan beszélhetünk, bár a közmunkaprogram bevonása mindenképp szélesíti a lehetőségeket. A kialakított közterek folyamatos karbantartása, a parkok kertészeti munkái közmunkások irányított segítségével történik.

Fejlesztési lehetőségek: A kistérség számos más példa kapcsán is úgy döntött, a falvak összefogása több területen is pozitív eredményt hozhat. Ennek szervezése folyamatban van, hiszen az ellátó intézmények, oktatásban, infrastruktúra fejlesztésében, közös Európai Uniós pályázatok esetében is hasznos egymást erősíteni, esetleg a meglévő emberi erőket is igény szerint átcsoportosítani.

Ma már mindenki számára nyilvánvaló, akár helybeli, akár idelátogató, milyen jelentős, és meghatározó szerepe van a tábornak a falu életében, fejlődésében. A település arculatát, szellemiségét, hangulatát is meghatározzák az itt létesített „utcabútorok", köztéri szobrok, emlékhelyek, melyek nemcsak szépek, de hasznosak is.

A közösségi rendezvények helyszíneként szolgáló kis terek, az itt elhelyezett padok, kutak szolgálják az ittenieket. Az innen elinduló, majd visszatérő utazót a falu határát jelző oszlop búcsúztatja és várja vissza, a temetőben elhelyezett harangláb békét és nyugalmat áraszt, a szép családi házak kapui, kerítései díszítenek, kiemelik az épület szépségét, az eléjük helyezett „pletykapadok" kellemes beszélgetések helyszínei.

Az emlékparkok, emlékoszlopok emlékeztetik a helyieket és az idelátogatókat a nehéz idők hőseire. Az óvodában elhelyezett favár egyként emlékeztet a falu küzdelmes múltjára és szolgálja a gyermekek kalandvágyát.

Befejezésül az itt tényked ők hozzáállását, gondolkodását híven tükröző Kós Károly gondolat:

„ *Amit mi csinálunk, itt és ma, az nem felekezet és nem egyház, de a vallás maga; amit mi építünk, az nem világnézet, nem pártpolitika, nem üzlet, de hit és kétségbeesett reménység; amit mi élünk az nem mulatság, nem sport, nem mártírium, amiben mi hiszünk az nem a rombolás, nem a tagadás, nem a halál, de a feltámadás…"*

3. Kézművesség oktatása a budaörsi Mindszenty József Katolikus Iskolában

A kézművesség általános és alapfokú iskolákon belüli oktatásának egyik jó példája a budaörsi Mindszenty József Katolikus Általános Iskola és Óvoda ez irányú kezdeményezése.

Előzmények: Az iskola és a szülők részéről fölmerült az igény, hogy örülnének, ha gyermekeik közelebbről megismerkednének a magyar népi kultúrával, hazánk kézművességével és némi rálátásuk is lehetne a paraszti élet mindennapjaira. A jelenlegi Nemzeti Alaptanterv technika tantárgya nem biztosítja a gyermekek életben is elvárható és használható gyakorlati tudását. Ám fontos szempont volt, hogy az oktatás menete szorosan igazodjon az iskola szellemiségéhez, figyelembe véve azt a tényt is, hogy a ma városi gyermeke már bizony eltávolodott a paraszti élettől, szokásai, életmódja merőben eltér a hagyományostól. A következő nehézséget Budaörs földrajzi helyzetéből adódó agglomeráció adta, hiszen az utóbbi évtizedben szinte az ország minden részéből költöztek ide családok, színes palettáját felvonultatva nemzetiségi, vallási hovatartozásnak.

Közös munka: Az Iharos Népművészeti Egyesület az iskola alsó tagozatával évek óta gyümölcsöző kapcsolatot ápol, így kézenfekvő volt, hogy a feladat ellátásához olyan gyakorlott kézművesek, népi iparművészek segítségét kérik, akik ismerik a gyerekeket és programjuk szervesen be tud épülni az iskolai tanrendbe. Az egyesület tagjai 24 népi mesterséget képviselnek, tehát nem okozott komolyabb gondot, hogy a mindennapi hagyomány lehető legtöbb területét kipróbálják a gyerekekkel. Az Iharos Népművészeti Egyesület pedagógusai, játszóház vezetői kezdetben arra törekedtek, hogy a technika tantárgy a hon- és népismeret illetve a rajz tárgyakra épüljön, olykor kiegészítve azt. Rövid időn belül kiderült, hogy ha az egyesület ezt a szemléletet kívánja követni, új tanmenetet kell írnia. Fontos szempont volt, hogy 6 éves kortól technikailag is szellemileg is igazodjon a gyermekek képességeihez, ám mindig valami többletet és kihívást jelentsen az óra anyaga. A technika a készségfejlesztő tárgyakhoz tartozik ugyan, de az egyesület évfolyamonként fölépítette a tanmenetet, melynek rendje szeptembertől kezdve az évkörökhöz és a népi kultúra ciklikus időszámításához igazodik. Természetesen jelen vannak a hétköznapok, jeles napok és az ünnepek is, melyek minden tekintetben a gyermekek korának rendelődnek alá. A magyar népi kultúra ilyen jellegű feldolgozásánál az Iharos Népművészeti Egyesület ügyelt arra is, hogy bár az iskola alapvetően katolikus, az egy-egy témát megelőző beszélgetés vagy vetítettképes bevezető Magyarország egyéb vallási szokásaira is kitérjen. Ezen kívül már az 1. osztálytól kezdve következetesen figyelnek arra, hogy a hagyományos magyar családi szerepek az osztályon belül is leképeződjenek (a lányok nőies, a fiúk férfias feladatot kapnak). Az alkotás közben szinte észrevétlenül elsajátítják a gyerekek a klasszikus viselkedési normákat (udvariasság, segítőkészség) is, melyek észrevétlenül beépülnek a szemléletükbe is.

Már a 2. évfolyamtól kezdve ragyogóan lemérhető ezen gyermekek eszközhasználata, hiszen fokozatosan ismerkednek az éles, szúró-vágó szerszámokkal.

Az évkörhöz igazodva jelen vannak a téli, közösségi munkák, a kerti munkák, a háztartási ismeretek, de még a hagyományos népi gyógyászat is.

A gyerekek annyira szeretik a rendhagyó kézműves órákat, hogy az adott napon már az azt megelőző szaktanár alig képes lekötni a figyelmüket. Ezért bizony gyakran előfordul, hogy a pedagógus a lehetőségeihez képest a saját tantárgyában is „kitér” a technika óra aznapi

tematikájára (pl. Márton-napon a vágott lúdtoll írásához használt betűsegédletével értelmezték a budaőrsi német, nemzetiségi sírfeliratokat a temetőben).

A program része, hogy a tanév végén az elkészült munkákból kicsiny kiállítást tartanak, melyen a szülők, a többi diák és pedagógus is megtekintheti a kézművesség óra teljes anyagát.

Visszaigazolás: Az ötlet és annak alkalmazásának sikerét jelzi, hogy számos gyermek az órán tanultakat otthon újra elkészíti, az alkotómunkába gyakran bevonva a családtagjait is. A hagyományok visszatekintésében az Iharos Népművészeti Egyesület komoly szerepet szán a nagyszülőknek is, hiszen saját gyermekkoruk megélt szokásai bővíthetik a tananyagot is. Ám a legmeghatóbb mégis, ha egy gyermek a legközelebbi alkalomra az órán elkészített munka nagyszülőjétől hozott sajátos változatával jelenik meg.

Nehézségek: Sajnos, a mai oktatási rendszer nem teszi lehetővé a népművészeti oktatás ilyen jellegű megjelenését, ezért hivatalosan szakkörként nyilvántartott a kézművesség az iskolában. Hasznos lenne a felügyeleti szerveknek belátni, hogy népi kézművességet sokkal hitelesebben tud az az ember tanítani,aki nap, mint nap a mesterségében dolgozik vagy a lehető legnagyobb mértékben mindennapjaiban is követi a hagyományokat.

Távlati tervek: Ideális lenne ezt a munkát már óvodás korban elkezdeni, hiszen komoly sikereket a rendszeres, következetesen egymásra épülő feladatokkal tudnának elérni.

AMENT ÉVA

2.5.2.2 *Jó példák: felnőttképzés, népművészeti táborok*

1994-ben jelent meg az Országos Képzési Jegyzékben (OKJ) a Népi játék és kismesterségek oktatója képzés, valamint az akkor két szakképzés részeként, (Népi játék és kismesterségek oktatója, Közművelődési szakember) moduljaként is megjelenő Népi játszóházi foglalkozásvezető tanfolyam vizsgakövetelménye.

Ettől kezdve az egész ország területén, ahol a személyi és műhelyfeltételek lehetővé tették, főleg megyei művelődési központokban, de civil szervezetek által megszervezve is beindult a képzés. Ettől az időszaktól kezdve 4100 fő népi játszóház vezető, és 1100 fő népi játék és kismesterségek oktatója szerzett vizsga alapján végzettséget.

Felnőtt képzésről lévén szó, a képzésre jelentkezők száma mindig függ a gazdasági környezettől, meg tudják-e fizetni az emberek a részvételi díjat, van-e perspektívája a képzésnek?

Az idők folyamán a megyei intézményhálózat megszűnésével jelentős számban csökkent a képzőhelyek száma. Volt, ahol civil szervezet, kézműves iskolák, múzeum, átvették a képzés szervezését, de mivel ezek az ügyek erősen személy- és intézményfüggők, az átállás nem sok helyen sikerült.

Tudni kell, hogy az, aki a Népi játék és kismesterségek oktatója végzettséget megszerzi, egyben birtokosa a népi játszóházi foglalkozásvezető képzés tudásanyagának, egy népi kézműves szakma szakképesítésének, valamint oktatói ismereteknek. A képzésekhez szakmai táborok is kapcsolódnak. Ezek a táborok kiváló példát adnak e hallgatók további tevékenységeihez.

Az alkotói statisztikákban nem feltétlenül jelennek meg ezek az emberek, mert közöttük sokan nem válnak alkotókká, viszont az óvodákban, iskolákban, egyházi, civil szervezetekben, a közművelődés, múzeumpedagógia terén jelentős szerepet játszanak. Jellemzően kevesen válnak a NESZ tagjaivá, bár ez sem egyértelmű, mert ellenpélda is akad, Dunakanyar Népművészeti Egyesület tagjai nagy részben a Hagyományok Háza volt hallgatói, a Kresz Mária Fazekasközpont, és azok az egyesületek, amelyek képzők is egyben jelentős számban rendelkeznek olyan tagokkal, akik valamikor tanulók voltak.

Jellemző erre a rétegre, hogy részt vesz a falusi vendéglátásban, (a nádudvari iskola tudatosan szervez falusi vendéglátó képzést, és a tanulók ezzel párhuzamosan, emellett megtanulják a kézműves szakmákat, játszóház vezetői tanfolyamot), foglalkozásokat vezetnek táborokban, rendezvényeken, a népi kultúra egyik legfontosabb közvetítőivé válnak, válhatnak. A végzett tanulók jó része a civil, vagy vállalkozói szférában, öko, bio, természetvédelemhez, falusi turizmushoz kapcsolódó táborok szervezésében, szakmai vezetésében vesznek részt..

Ugyanakkor potenciális közönségét jelentik a népművészeti rendezvényeknek, programoknak, koncerteknek, vásároknak.

Táborok

A népművészeti táborok – kezdetben alkotó táborok – kezdete a Nomád nemzedék tevékenységének virágkora, a népművészeti mozgalmak megújulásának időszaka, a táncházmozgalom indulása, az 1970-80-as évek voltak.

Ebben az időben épültek fel közös tábori munkával azok az alkotóházak, melyek a mozgalom bázisává váltak. Ezekben a házakban kezdetben tudatosan, a mesterségeket összefogó, közös alkotótevékenységre serkentő, alaposan végiggondolt építőmunka (Makovecz Imre, Péterfy László, Jankovics Marcell és többek szakmai irányítása mellett), majd ezt követően szakmai továbbképzések zajlottak, szintén tábori formában.

Azok az alkotóházak, alkotó közösségek váltak sikeressé, ahol az építés nagy feladata után a ház szakmai és valóságos működése folyamatos, tartalmas, és gazdaságilag is fenntartható volt.

A táncházmozgalom indulása új tábori formák szervezését is jelentette. (Kassák klub – Sebő tábor a tánc mellett műemléki, építészeti felméréseket is végeztek), de beindult a táncházi zenészeket és táncosokat oktató táborok sora.

Ebben az időszakban azok jutottak el ezekbe a táborokba, akik már saját szakmai területükön (néptánc, népzene, kézművesség) bizonyos szinten dolgoztak. Bekerültek szakmai körökbe, ahonnan információjuk és lehetőségük nyílt arra, hogy meghívást kapjanak ezekbe a táborokba.

Az első, teljesen nyitott, táncos, zenész, kézműves tábor a TÉKA tábor volt, 1983-ban, amelynek célközönsége a városi táncházas felnőttek és gyermekeik voltak, akik valamilyen indíttatásból a népi kultúra irányába nyitottak voltak, de ezt megelőzően népművészeti ismereteik egyáltalán nem voltak. A tábor koncepciója alapján egy hétig teljesen szabadon tanulhattak, kipróbálhattak több kézműves mesterséget, tánc, ének és zenetanulással együtt, az estét pedig mindig tábortűz, közös éneklés és táncház zárta.

A tábor óriási sikerrel működik ma is. Az idők folyamán ebből a tábori típusból modell lett, és az országban számtalan helyen rendeznek hasonló táborokat, de ezek kibővültek a határon túli táborokkal, melyek már saját lokális kultúrájukat tanítják, nagy sikerrel, egyre nagyobb számban.

Ezekben a táborokban a foglalkozásvezetők a fent említett képzések oktatóiból, végzett hallgatóiból verbuválódnak.

Mint az első TÉKA tábor kitalálója és szervezője most is táborszervező vagyok. Az Élő Hagyomány, illetve korábban a Hagyományok Háza TÁ-BOR-át 2012-ben VI. alkalommal szerveztük meg.

VI. Hagyományok Háza TÁ-BOR

2012. július 15-21. Szajol – Holt - Tisza part

A tábor létrejöttét az a hallgatói igény hozta létre, mely a Hagyományok Háza tanfolyamainak nyári táborai után – alatt fogalmazódtak meg, egyrészt a jó hangulatban, hagyományos környezetben folyó tanulás, másrészt a közösségi élmények együttes pozitív hatása eredményeképp.

Az első tábort 2007-ben Városlődön szerveztük. 2008-tól új, tágasabb helyszínen, Somogydöröcskén szerveztük a tábort. A tábor helyszínét idén újra megváltoztattuk, mivel Somogydöröcskén az árak emelkedése nem hozta magával a tábori körülmények javulását.

A gazdasági nehézségek, a költségvetési támogatás szűkülésével a Hagyományok Háza munkatársai nem adták fel a tábor szervezésének gondolatát, hiszen ez kiváló lehetőség a szakmai továbbfejlődésre, a volt hallgatókkal történő kapcsolat tartására. Ugyanakkor beindult a tábor kapcsán egy olyan szerencsés folyamat, ami a régi hallgatók továbbtanulását, a kézművesség – tánc- ének- furulya-mese tanfolyamokra történő áthallgatását eredményezte. Ezzel megvalósulni látszik az a törekvésünk, hogy a népi kultúra egészét tudjuk közvetíteni az érdeklődők felé.

A tábor további pozitívuma, hogy gyermekek számára korcsoportonként külön programokat szervezünk, így hallgatóink gyermekeikkel együtt táborozva, de mégis külön, a szakmai programokon tőlük függetlenül, arra jobban koncentrálva tudnak tanulni, alkotni.

Az elmúlt évek megszorításai a Hagyományok Házát sem kímélték. A tábort négy éve az intézmény nem tudja támogatni. Mivel bevételeink 50%-át a működésre kell befizetni, a Hagyományok Háza teljes mértékben kivonult a szervezésből. A nehézségeket úgy tudtuk áthidalni, hogy a szakmai hátteret a Hagyományok Háza és munkatársai, valamint az intézmény képzései, programjai köré szerveződött kiváló szakemberek adják, viszont a szervezés és lebonyolítás feladatát már az elmúlt három évben is az Élő Hagyomány Alapítvány vette át.

A tábor idén ünnepelte 6. évfordulóját. Az idei táborban 160fő vett részt.

A tábor koncepciója:

Délelőttönként kézműves szakmai továbbképzés jellegű foglalkozások zajlanak. Délután tánc és énektanulás, este pedig közös programok: előadás, táncház, közös éneklés, néprajzi filmek vetítése.

A gyerekek számára délelőtt és délután korcsoportonként kézművességet, sport- körjátékot, falujátékot szervezünk.

Kézművesség:

- szövés parasztszövőszéken, (négynyüstös vászon- és gyapjúszövés)
- nemezelés, (tarisznyák, tokok, fejfedők)
- bőr-csont ékszerek készítése,
- viseletvarrás, hímzés díszítménnyel
- bútorfestés
- gyöngyfűzés
- tárgyak készítése vízparti növényekből

Néptánc:

Az elmúlt évi tapasztalatok alapján a táborba főleg nők jelentkeztek. Emiatt a tánctanítás területén elsősorban a kör, lánctáncok – dél-alföldi, moldvai, magyarbődi, domaházi – tanítjuk.

Hangszeres zenetanítás:

A táborba felfogadott zenészek jelentkezők esetén gyermekekkel és felnőttekkel egyaránt igény és felkészültség alapján személyre szabottan foglalkoznak.

Énektanítás: az énektanulás a közösségi élmény egyik forrása a mi táborunkban is. Az énektanítás anyaga a táncanyaghoz, illetve az esti táncházak szokásos táncrendjéhez kapcsolódik.

Mesemondás: várjuk a táborba a Hagyományok Házában végzett volt tanfolyami hallgatóinkat, akik számára megfelelő létszám esetében külön szakmai programot is összeállítunk, de mindenképpen lehetőséget biztosítunk számukra a mesemondás gyakorlására, gyermekek és felnőttek részére egyaránt.

Gyermekek számára: fajáték készítés, nemezelés, kötélverés, papírmerítés, bőrözés, agyagozás, nomád kemenceépítés, eszközös és pásztorjátékok, énekes és sportjátékok, mese.

A gyermekek foglalkozását két korcsoportra – óvodások, iskolások – osztva bonyolítjuk le.

Esti program: táncház, ének, mese, filmvetítések, néprajzi előadások. A táborban rendszeresen vetítjük Halmos Béla és Szomjas György néprajzi filmjeit, Halmos Bélával a vetítés után minden évben a film hátteréről, a témáról beszélgetünk.

A szakmai programokat úgy választottuk meg, hogy amelyik műfajban lehet, a tábor helyszíne, a Tisza-mente, a jászok, kunok hagyományos kultúráját is bemutassuk a tábor résztvevőinek.

A táborban a foglalkozásvezetők nagy része a Hagyományok Háza munkatársaiból, valamint a tanfolyamainkon oktató szakemberekből áll.

Gyermekprogramok: Sándor Ildikó, Németh Nóra, Legeza Márta, Bakonyi Erika, Babinetz Sándor, Csiki Lóránt, Dobi Pál, Csiki Virág

Kézműves programok:
Beszprémy Katalin – hímzés
Gulyásné Szabó Zsuzsanna – gyöngy ékszerek készítése
Palik Kriszta – viseletvarrás
Pintér Piroska – szövés
Vetró Mihály – nemezelés
Benő Tamás – bőr-csont ékszerek készítése
Radeczky Jenőné – bútorfestés
Bárány Mara – tárgyak készítése vízparti növényekből

Énektanítás:
Juhász Erika

Tánctanítás:
Bakonyi Erika, Babinetz Sándor

Zene: DŰVŐ zenekar

A tábor szervezői: Kedves Róbert és Beszprémy Katalin

Finanszírozás:
A tábor részvételi díjas, ami két részből áll: szakmai díj, mely a foglalkozások, meghívott oktatók, zenészek, táncosok, énekesek, kézművesek tiszteletdíját, ellátását, valamint a foglalkozások anyagköltségét fedezi. A Hagyományok Háza munkatársai munkaidőben, tiszteletdíj nélkül vesznek részt a tábor munkájában.

A résztvevők ezen kívül saját szállásukat és ellátásukat a helyszínen a szállásadóknak fizetik ki.

Támogatási forrás az NKA, Közművelődés és népművészet szakmai kollégiuma, mely az elmúlt két évben támogatta a rendezvényt. E támogatásnak köszönhetően tudjuk a tábor szakmai költségét az öt évvel ezelőtti szinten, 15 000Ft összeggel kellőképpen alacsonyan, nagycsaládosok számára is elérhető szinten tartani.

Pozitívum, elért eredmények:
A táborba évente 100-160 fő jön el, nagyrészt családosok. A család olyan módon tud együtt nyaralni, hogy a szülők és gyermekeik együtt, de mégis külön nyaral, nagyon gazdag, korosztálynak megfelelő programokat kap. Nagyon ügyelünk a szakmai színvonalra, jeles szakemberek, oktatók, népi iparművészek tanítanak. Az anyagok korlátlanul és jó minőségben állnak a táborozók rendelkezésére. Figyelünk arra is, hogy mindig olyan újdonsággal szolgáljunk, ami kuriózumot, vonzerőt jelent. A tábor utolsó estéjén kiállítást rendezünk az elkészült tárgyakból, és a táborlakók műsor keretében bemutatják a táborban tanultakat. Ez kedvet teremt a következő táborhoz, hiszen egy-egy hét kevés ahhoz, hogy mindenki mindent kipróbáljon.

Van a táborba visszajáró réteg, akik ismerőseik, barátaik számára ajánlják táborunkat.

A tábor programjait amennyire lehetséges, annak a táji kultúrának megfelelően alakítjuk, ahol a tábor helyszíne van, (Bakony, Somogy, Kunság), így a résztvevők megismerik annak a tájnak a speciális hagyományait, kultúráját.

Gyengeség:
Nagyon nehéz ma Magyarországon olyan táborozó helyet találni, ahol megfelelő mennyiségű és minőségű, elérhető, középréteg számára megfizethető szálláshely, valamint a táborban kellő mennyiségű közösségi tér, műhelynek, foglalkozásnak, táncháznak alkalmas fedett terem is van.

BESZPRÉMY KATALIN

2.5.2.3 *Panziós–falusi vendéglátás oktatása a Nádudvari Kézműves Szakiskolában*

Az Európai Unió által elfogadott irányelvek a tagállamok kulturális sokszínűségének megőrzését szorgalmazzák, melynek igen fontos része a hagyományos nemzeti kézműves tudás. 2006-ban Magyarország is csatlakozott az UNESCO által elfogadott Szellemi Kulturális Örökség Védelméről szóló konvencióhoz, így hazánkban a 2006. évi XXXVIII. törvény fogalmazza meg a feladatokat az oktatási és kulturális miniszter számára.

A Sárréti Településfejlesztési és Területfejlesztési Önkormányzati Társulás 2000-ben jött létre az Önkormányzati törvény alapján a Sárréti Településegyüttes Társulás – 1996-ban alakult – jogutódjaként. Az önkormányzatok érdekeinek képviselete, közös területfejlesztési, vidékfejlesztési programok kidolgozása és megvalósítása (infrastruktúra, környezetvédelem, felszíni és egyéb vizek védelme, természetvédelem, működő tőke vonzása, imázs-fejlesztés) jelentek meg a helyi vidékfejlesztési programban.

A térség második városi rangú települése Nádudvar, mely népességszámát tekintve feleakkora, mint Püspökladány. Intézményei kisvárosi színvonalnak felelnek meg, a településnek lényegében nincs település-földrajzi vonzáskörzete.

A hátrányos helyzetből adódó helyi fejlesztési célok között a kistérség népességének helyben tartása, az életkörülmények, életszínvonal javítása révén a kistérség gazdasági versenyképességének erősítése, a kistérség természeti környezetének, valamint építészeti és kulturális örökségének védelme, megújítása szerepel.

A kitűzött célokhoz iskolánk képzési profiljával, pedagógiai programjában megfogalmazott, és felvállalt küldetésével kapcsolódik. A Sárrét hagyományaira, néprajzára épülő speciális képzés, rendezvények (fesztiválok), hátrányos helyzetűek segítő, támogató rendszere, térségre jellemző termékek marketingjének fejlesztése, térségi minőségbiztosítás létrehozása, speciális sárréti termékek felkutatása, kézműves mesterségek felelevenítése, átörökítése, mind illeszkedik intézményünk alapfeladataihoz

Iskolánk jelentős térségi szerepet tölt be: hasonló profilú szakképző iskola nincs a megyében, sőt országosan is igen kevés az olyan intézmény, ahol a népi kézműves szakmákat ilyen széles skálán lehet tanulni. Kiemelt feladatnak tartjuk a kézműves hagyományok újjáélesztését. Napjainkban egyre nagyobb kereslet mutatkozik a hagyományos, kézműves módszerekkel készített, míves használati tárgyak iránt, ezek elterjesztésével újabb piaci igények is támaszthatók. Az egyre népszerűbb falusi turizmus is új lendületet kaphat a helyi kézműves hagyományok segítségével, mint ahogy fontos része lehet a kulturális turizmusban és az igényes ajándéktárgy piacon is.

Tanulóink a magyar népi kultúra iránt érdeklődő, alkotó fiatalok. A gyakorlati kézműves munkában kiemelkedő tehetségű diákok gyakran elméleti megalapozottság hiányával küszködnek. Fontosnak tartjuk a szakmai gyakorlati munka mellett a magyar kultúra iránti elkötelezettségük növelését, az elméleti tudás megalapozását és személyiségük komplex fejlesztését.

Erre törekszünk az iskolai foglalkozásokon és a kiemelkedően tehetséges diákokkal tanítási órán kívül is.

A Nádudvaron 20 éve működő Népi Kismesterségek Szakiskolája a folytonosság kisebb megszakításával szinte mindvégig oktatja a Panziós–Falusi vendéglátó szakot.

A központi programot helyi tantervében igyekszik olyan sajátosságokkal kiegészíteni, melyek szorosan összekapcsolják a népi kultúrával, a kézművességgel és nagy hangsúlyt fektet a magyar konyhakultúrára.

A falusi vendéglátás térhódítása igazán piacképes szakmává emeli ezt a képzést.

Az iskola tudatos életre nevelést folytat és tart szem előtt minden szakmáját tekintve. Ehhez szervesen kapcsolódik a falusi vendéglátó szak is. A 2012-ben módosított OKJ, melyben már, mint Mezőgazdasági gazdaasszony, falusi vendéglátó található meg a szakma, kerettanterve még közelebb visz minket a mindennapi élet, a fenntartható életmód megismeréséhez.

Iskolánkban a következő módon zajlik a szakma oktatása:

Az eddigi évek gyakorlata szerint a diákjaink két év alatt sajátították el szakma fortélyait, aminek keretében kiemelt szerepet kapott a népi ételkészítés, a kézművesség, a néptánc, a vendégfogadás. A népi kézműves szakmák alapjait ismerhetik meg a falusis diákjaink, melyek képesé teszik őket arra, hogy munkájuk során gyakorlati foglalkozást vezethessenek, saját terméket állítsanak elő, ajándéktárgyakat készítsenek, stb. Mindezt úgy, hogy a magyar hagyományokat alapul véve jól használható tárgyakat készítenek.

Az intézményben oktatott egyéb szakmáknak alapja, kiegészítője is ez a terület, így nem ritka, hogy diákjaink egy kézműves szakma előtt vagy után elvégzik ezt is.

Az iskola falain kívül több olyan személlyel, szervezettel, vállalkozással állunk kapcsolatban, melyek színesítik oktatásunkat. Nádudvaron, illetve közvetlen vonzáskörzetében több falusi vendéglátással fogalakozó magánszeméllyel vagyunk kapcsolatban. Ilyen például Koroknai Béla, a bárándi Koronai porta tulajdonosa, a FATOSZ Hajdú-Bihar Megyei Szövetségének elnöke.

Olyan vállalkozókkal is kiépítettünk kapcsolatot, kiknek tevékenysége nem konkrétan a vendéglátás, de profiljuk szorosan illeszkedik a szakmához. Ilyen például Rózsa Péter, a balmazújvárosi Virágoskút Biogazdaság tulajdonosa. Másik hasonlóan kapcsolható ágazat a Kócsójfaluban működő Górés tanya.

Ezek mellett folyamatos a kapcsolat a helyi és környékbeli kézművesekkel, valamint egy erdélyi magángazdasággal is.

A falusi vendéglátással foglalkozó szervezetek, egyesületek ismerete és a velük való kapcsolat is nagyon fontos intézményünknek, hiszen az általuk közvetített információk segítségével oktathatunk naprakész és aktuális módon. Falusi Turizmus Országos Szövetsége, a Falusi Turizmus Hajdú-Bihar Megyei Szövetsége segítenek ebben.

A fentiekben említett kapcsolatrendszer több éve működik, melynek eredményeként az iskola időben felismerhette, hogy mekkora igény van a kézművesség terén is jól képezett falusi vendéglátókra. Sajnos a tapasztalat azt mutatja, hogy ezen a téren elég hiányos a paletta. A saját termék felértékelődése, a gazdagabb kínálat iránti igény, és e kettő elemből jól kombinálható egyedi stílus elengedhetetlen a piacon való megmaradáshoz.

Tanulóink a magyar népi kultúra különböző területeivel ismerkednek elméletben és a gyakorlatban is megélve azokat. Találkoznak a környéken még rendelkezésre álló természetes alapanyagokkal, megismerik ezek megtermelését, begyűjtését, előkészítését, és belekóstolnak az ezekhez kapcsolódó hagyományos mesterségek alapjaiba. Kipróbálják a fazekasságot, a bőrművességet, a szövést, a fafaragást, a kosárkötést, a nemezkészítést, a gyertyamártást, a mézeskalács készítést, a varrást, a hímzést. Részt vesznek a közösség, a település életében, hagyományos ünnepi szertartásokat szerveznek, melyben megismerik a közös ünnep feltöltő erejét, gyakran bevonva a település időseit és a különböző intézményeket:

Márton napon a libákkal kapcsolatos énekek és játékok mellett népszerű a hagyományos erőpróba, hagyományos rétest nyújtanak a környék gazdaasszonyainak segítségével, libát sütnek a maguk épített udvari kemencében, s miután ezeket együtt elfogyasztották zenés, táncos mulatsággal zárul a nap.

Szent Miklós napján a magyar hagyomány mikulása, a Láncos Miklós és segítői korbácsolják fel az indulatokat, majd próbálják lecsendesíteni a lelkeket, készülve a karácsonyi szertartásokra.

Az adventi elcsendesedés időszakában sok diák részt vesz a karácsonyi szokásjátékok összeállításában, megtanulásában. A betlehemes dramatikus játékhoz szükséges öltözeteket és kellékeket is maguk készítik el. A karácsony előtti napokban ezzel, karácsonyi énekekkel és újévi jókívánságokkal járják a környék közösségeit, az iskolákat, idősek otthonait, az önkormányzat hivatalait és a termelő üzemeket, ahol a karácsonyi rítus éneklő, táncoló, bőségvarázsló pásztoraira és az angyalokra már várnak. A házigazdák megköszönik a jókívánságokat és megvendégelik a játék résztvevőit.

A farsang végén disznótoron vesz részt az iskola az idősebbek bevonásával. A játékok és szertartások mellett megtanulják és a gyakorlatban is kipróbálják a húsfeldolgozást, a hagyományos ételek készítését. Majd ezeket együtt fogyasztják el.

A húsvéti szertartásokhoz a fiúk ostorokat, korbácsokat fonnak, elkészítik a tojásíráshoz szükséges gicéket, és mondókákat, rigmusokat tanulnak, miközben a leányok évezredes motívumokkal ismerkednek, és elkészítik a termékenységvarázsló hímestojásokat.

Az oktatásban igen fontos szerepet kap a hagyományismeret, a néprajz, melyet nem elsősorban elméletben, hanem valamennyi szokást, játékot, munkafolyamatot kipróbálva ismerik meg. Ilyenkor egyszerre hat az élmény szinte valamennyi érzékszervre, hiszen a folyamat során nemcsak látják és hallják a tudásanyagot, de a tárgyak elkészítése közben ki is próbálják, megtapintják, szagolják, sőt gyakran meg is ízlelik.

Az önismeretben fontos szerepet kap a hatalmas magyar népmesekincs. Egy-egy mese elolvasása után csoportos beszélgetések alkalmával derül ki, milyen útmutatást ad a régiek tudása, a nemzedékről nemzedékre öröklődött mitikus történetek sora. A mesékbe sűrített világmagyarázat jó lehetőséget ad a nagy beszélgetésekre, és a diákok komolyan veszik a mesék befejező mondatát: „Aki nem hiszi, járjon utána!”

Az általános iskola elvégzése után a diákok egy része olvasási és írási nehézségekkel küzd. Ennek legyőzésére is kiválóan alkalmas az ősi magyar rovásírás rendszere. Tapasztalatunk szerint a szakmunkásképzésbe kerülő diszlexiás és diszgráfiás tanulók igen hamar elsajátítják a rovásírást, hiszen – mivel nem mechanikus, hanem kreatív, alkotó folyamatot végez

közben – ilyenkor más agyterületet használ, mint latin betűs írásnál. A rovásírás és -olvasás elsajátítása visszahat a latin betűs írásrendszer használatára is, hiszen a diákok örömüket találják a szövegek elolvasásában és megalkotásában, közben önbizalmuk is növekszik, megtapasztalván, hogy képesek egy írásrendszert elsajátítani.

A képírás – mely a magyar népművészetnek is fontos része –, a jelképek megalkotása és megfejtése is segíti a diákok kreativitásának fejlesztését.

A műhelyekben átlagosan tizenkét fős csoportok dolgoznak együtt, a diákok különböző korosztályokból kerülnek ki. A 16-18 évesek mellett minden műhelyben tanul néhány húsz év feletti és néhány felnőtt, időskorú „diák". Ezzel a régi magyar tanyasi iskolák oktatási rendszerét használjuk, ahol szintén több évfolyam tanult együtt, a kisebbek figyelve (néha irigyelve) az idősebbeket. A nagyobbak azonnal továbbadhatták tudásukat, amikor segítették a kisebbeket. A megszerzett tudás ugyanis hatékonyabban épül be, és igazán akkor kristályosodik ki, amikor továbbadásra kerül, amikor rendszerezni kell, hogy elmagyarázhassa valakinek a tudásanyag lényegét.

Nagy szerepe van a kalákának, a közös munkának, a közös alkotótevékenységnek. Eközben megismerik az együttalkotás örömét és az egymásrautaltságot, de nagyon fontos, hogy mindenki céltudatosan vesz részt a folyamatban, később pedig élvezi munkájának gyümölcsét. Ilyen összefogás eredménye a hagyományos nomád hajlék, a jurta.

Kalákamunkában, a mesterek és a tanulók közreműködésével építettük fel az iskola egyik szárnyát, az úgynevezett Szín-teret. A szín hagyományos Kárpát-medencei épület, melyben helyet kaptak a gazdasági élet eszközei, a háziállatok, de gyakran itt szervezték valaha a táncházakat is. Arra törekedtünk, hogy helyben meglévő anyagokat és hagyományos technológiát használjunk fel. Nádudvar környéke a folyószabályozások előtt gyakran vízjárta terület volt, ezért faszerkezetű, paticsfalú épületeket építettek. A fagerendák közét hajlékony vesszővel kosárszerűen fonták be, majd a közöket szalmával kevert sárral töltötték ki, betapasztották és fehérre meszelték. Árvíz esetén az értékeket a padlásra menekítették, és hagyták, hogy a víz keresztülfolyjon az épületen, majd az ár levonulása után az ottmaradt sárral újratapasztották.

Az építkezéshez szükséges alapanyag egy részét a diákok gyűjtötték a környéken. A fűzvessző és gyalogakác botok kivágásával nemcsak értékes építőanyaghoz jutottak, de közben megtisztítottak elgazosodott területeket is. A munka során mindenki megtalálta a hozzá legjobban illő tevékenységet. A fafaragók a faszerkezet elkészítésében, a belső faragásokon dolgoztak, a kosárkötők a paticsfalat fonták, míg a sár taposásában, a tapasztásban és a meszelésben valamennyi műhely tanulói részt vettek.

Az épületet elkészülte után a diákok munkáival, bútorokkal és textíliákkal rendezték be. A hossztengely egyik végébe Nádudvaron hagyományos formájú búbos kemence készült helyi idős mester irányításával. A térelrendezés, a tudatosan tervezett beeső napfény és a faragott karzat templombelső hatását keltik. A Szín-térben rendezik közös ünnepeiket, kiállításokat, táncházakat, előadásokat.

A közös munka összehozza a csoportokat, a diákok érzik, hogy kezük munkája, tudásuk megbecsülést kap, együtt dolgoznak mestereikkel, tanáraikkal, így ezután az elméleti tanórá-

kat is komolyabban veszik. Szívesen vesznek részt az épületek karbantartásában, felújításában, használat közben jobban megbecsülik saját munkájuk gyümölcsét.

Arra a kérdésre, hogy mitől jó a nádudvaron folyó képzés, többféleképpen is válaszolhatunk.

Elsősorban azért, mert egységében nevel, és oktat a fenntartható életmódra és a piacon való megmaradáshoz szükséges informatikai, idegen nyelvi és gazdasági ismeretekre a Darányi Ignác terv célkitűzéseink megfelelően.

A falusi vendéglátó szakma iskolarendszerű oktatásában általános tendenciaként figyelhető meg, hogy a jelentkező diákok többsége vagy gyenge képességű, vagy annyira céltalan, hogy más szakmára nem nyer felvételt, így a „valamit választani kell" elvét követve kerülnek be a képzésbe. Ennek eredménye, hogy a munkaerő piacra nem kerülnek ki olyan szakemberek, akik tudatosan a vendéglátó szakmát szeretnék folytatni. Így a szakma becsülete is csorbul, valamint az oktatása is problémákat vet fel. Elsődleges cél tehát a szakma becsületének visszaszerzése, kiváló szakemberek képzése.

A másodszakma térítéskötelezettsége is komoly gond, hiszen a diákokat megfosztja a továbbképzés lehetőségétől. Egy ösztöndíjprogram, vagy a másodszakma állami finanszírozása nagyban elősegítené, hogy motivált, jól képzett mezőgazdasági gazdaasszonyok, falusi vendéglátók kerülhessen ki a munka világába.

Az OKJ 2012-es változtatása még sok kérdést vet fel a szakma oktatásával kapcsoltban. A képzési idő megnövekedése, a gyakorlat arányának emelése mind abba az iránya mutatnak, hogy a szakmájukat tényleg használni tudó diákok kerüljenek ki az iskolarendszerből. Ehhez nagyban hozzájárulna, ha gyakorlati idejük egy részét külső helyszínen tölthetnék, aminek egyenlőre anyagi, szervezési akadályai vannak. Ebben az esetben is segítség lenne egy ösztöndíj program.

BENŐ-NAGY RÉKA, DR. TAKÁCSNÉ BARANYAI ETELKA, VETRÓ MIHÁLY

2.5.2.4 *Vőfélytalálkozók Gyönyörű Zsiga szervezésében*

A program rövid leírása

A rendezvény címe: Kárpát-medencei Vőfélytalálkozó

A rendezvény helye: Földes, Karácsony Sándor ÁMK, Karácsony Sándor tér 6.

Az épület Hajdú-Bihar megye egyik legjobban megépített, ÁMK-nak tervezett objektuma, ahol a fogadó tér/előtér/közösségi tér mérete, a nagyterem/tornaterem/ mérete és elhelyezkedése, színpada alkalmas a nagyléptékű programok lebonyolításához.

Az előtérben rendezik meg a népi iparművészeti vásárokat, 6-7 kézműves meghívásával, a nagyteremben a színpadon mutatkoznak be a vőfélyek, a hagyományőrző együttesek, a zenekarok.

A közművelődési teremben előadások, vitafórumok egy-egy aktuális témában, a nagytermi programok és a stúdió felvételek kivetítése valamint kiállítások kapnak helyet. A épület melletti és mögöttes részeken sátrakat állítanak fel, ahol a csárda működik, a főzés folyik, ez a tér a produkciók szüneteiben igen látogatott.

Minden térben más-más program folyik, a gyermek korosztálytól az idősekig megtalálja minden ide látogató az érdeklődésének megfelelő szórakozást.

A rendezvény ideje: 2011. november 18-19.

A rendezvény célja: a Kárpát medencében ismert hagyományos lakodalmas szokások megőrzése és átmentése mai világunkba a családi és ünnepi alkalmak gazdagítása a magyar népi kultúra tárából. Ezek mellett a „nemzeti viseletek” megőrzésére hívja fel a figyelmet valamint segíti néptáncaink, népdalaink fennmaradását. A találkozón archiválják a vőfélyek által elmondott, sokszor igen régies szöveget, rigmusokat, táncokat, dalokat. A rendezvényen fellépő hagyományőrző csoportok lakodalmi dramatikus játékokat adnak elő, amellyel szintén a hagyományok átörökítését segítik.

Meghívottak: a program címének megfelelően a Kárpát medencéből hívnak meg vőfélyeket, fiatalokat és idősebbeket egyaránt. 2011-ben 200 vőfély kapott meghívást ebből 96 fő tudta azt elfogadni. Érkeztek Erdélyből, Moldvából, Felvidékről, Szlovákiából, most először Délvidékről, innen koszorúslányok is, ami különlegesség volt a találkozón.

Jelen voltak még népi kézművesek, viseletvarrók, gyöngyfűzők, faragók, csizmadia, kalapos, akik a vőfélyek által használt öltözeteket, öltözet kiegészítőket mutatták be, lehetőséget adva a vásárlásra, megrendelésekre.

A rendezvény résztvevői voltak még hagyományőrző együttesek, Magyarfaluból, Kalotaszegről, Csobotfalváról, elsőként mutatta be műsorát a helyi, a földesi lakodalmaskodók csoportja. A népzenei csoportok közül jelen volt a Dűvő Zenekar, a Bakator Zenekar, a Szilágysági Hagyományőrző Zenekar, Antal Imre és zenekar Csíkcsomortánról és az állandó meghívott vendég, a Szeredás Népzenei Együttes Debrecenből. Ők szórakoztatták a nagyérdeműt a színpadon 2 napon keresztül a már említettek mellett.

2011-ben azt erdőbényei kádárok és bortermelők voltak kiemelt a vendégek, a tokaji borok mellett a kádárok jellegzetes táncát is láthatta a közönség.

Fontos résztvevői a rendezvénynek a szervező barátai, régi táncosok, hobby szakácsok, előadóművész, a népi kultúra hívei, ápolói, a térségből.

2011-ben a részvevők és a vendégek összlétszáma 1000 fő körül mozgott.

A VI. Kárpát-medencei vőfélytalálkozó programja:

1. napon a stúdióban hangban és mozgóképben örökítik meg a vőfélyek rigmusait, verseit, táncait, ezt kivetítőn megnézhetik az érdeklődők, a csárda mellett spontán bemutatkozások folynak. Vitafórum

2. nap pogácsaverseny, népzenei koncertek, gyermek játszóház, néprajzi előadások, énektanulás. Este: a vőfélyek záró éneke, bál hajnalig.

Volt-e és milyen együttműködés másokkal szervezetek, személyek. Tapasztalat, tanulságok

A rendezvényt 2011 őszén 6. alkalommal szervezték meg. Az előmunkálatok során és a program megvalósításában példaértékű összefogás valósult meg az önkormányzati, a helyi civil szervek, szervezetek és a magánemberek között. A rendezvény hivatalos szervezői, társrendezői: Földes nagyközség Önkormányzata, Karácsony Sándor Általános Művelődési Központ, Földes, Méliusz Juhász Péter Megyei Könyvtár és Művelődési Központ, Debrecen, Szélrózsa Hagyományőrző Egyesület, Földes, valamint a település intézményei, civil szervezetei:

Földes Községi Óvoda, Segítő Kezek Szociális Szolgáltató Központ, Nagyközségi Népfőiskolai Egyesület Asszonyklubja, Szivárvány Nótaklub, Őszirózsa Nyugdíjas Klub, Nosztalgia Hagyományőrző Egyesület, Balásházy János Kertbarát Kör.

Összesen 150 fő vett részt a településről a szervező-lebonyolító munkában.

A szervező munkában a helyi civil szervezetek -akik összeszokottan dolgoznak,- erősen kiveszik a részüket, de a közművelődési intézmény munkatársai és a megyéből is ideérkező személyek, Gyönyörű Zsiga barátai, munkatársai is szerepet vállalnak és kapnak.

A III és IV. alkalommal a Hajdú-Bihar Megyei Népművészeti Egyesület is felkérést kapott kiállítás szervezésére, rendezésére.

Lakodalmi étkészleteket és főzőedényeket mutattak be az egyesület fazekas, hímző és szövő tagjainak alkotásaiból illetve kiállítást szervezett az egyesület a Békés megyei, a Heves megyei és a Hajdú-Bihar megyei viseletvarrók alkotásaiból a hagyományokra épülő esküvői ruhákból, férfi és női öltözetekből A bemutatott darabok alkotói voltak: A Hudák műhely, (Békéscsaba) Erdész Judit Mária, a Népművészet Mestere (Eger), Kovácsné Szeitz Ágnes népi iparművész, (Hajdúnánás), Kormányos Lászlóné népi iparművész (Mikepércs) stb.

A rendezvény előkészítése és lebonyolítása a rendkívül sok meghívott résztvevő miatt meglehetősen nehéz. A legnagyobb gondot a határon túlról érkező vőfélyek megoldhatatlannak tűnő utazási-szállítási problémái okozzák. A gyakran már igen idős vőfélyek csak családjuk segítségével tudnak ide utazni, így az elegendő szállás igényt nagyon nehéz megoldani.

Emellett ellátásuk is rendkívüli feladat elé állítja a szervezőket. Ennek ellenére nagyobb fennakadás nélkül zajlik a 2 napos rendezvény, sokak megelégedésére.

A finanszírozás módja

A 2 napos rendezvényt, önkormányzati támogatásból, pályázati pénzekből valósítják meg. Az összes forrás 47%.a önkormányzati támogatás a Nemzeti Kulturális Alaptól 21% érkezik, a Méliusz Juhász Péter Megyei Könyvtár és Művelődési Központ 17%-ot adott. A Hajdú-Bihar Megyei Önkormányzat támogatása 2 %, a jegyeladásból származó bevétel az összes forrás 13%-a.

A rendezvény hozadékaként, a rendkívül értékes fotó és hanganyagokat, amelyeket a vendég vőfélyek mondanak fel, könyv formában kiadta a Méliusz Könyvtár és Művelődési Központ, ennek költségeit a megyei intézmény biztosította saját alapjaiból.

Mitől jó? – szakmailag, hatása, közönség, résztvevők visszajelzései. Kézzel fogható eredményei

A házasságkötés az emberi élet egyik jelentős fordulója, minden korban és a világ minden részén igen jelentős esemény az egyén és a család életében. Ennek széppé, emlékezetessé tétele az ünnepeltek és az ünneplők számára is fontos.

Szakmailag: A magyar népi hagyomány igen gazdag a lakodalmi szokásokban, ezek megismerése, életben tartása, állandó megújítása nemzeti kultúránk megőrzésének része. A vőfélyen nagyon sok múlik a lakodalom során. A hagyományokra épülő események irányítója, szervezője, a kikérés, az étkezés menete, az étkek bemutatása, majd a menyasszonytánc stb. levezetője. Sehol Európában nem olyan széleskörű e ceremónia mester feladata, mint a magyarságnál.

A rendezvény főszereplői a vőfélyek, de mellettük kiemelten kezelik a hagyományőrző csoportot felléptetését is. Minden évben más-más tájegységről hívnak meg csoportokat, így a Kárpát-medence különböző területeiről érkező lakodalmas hagyományőrző csoportok által bemutatott játékok számos magyarlakta terület szokásaiból adnak ízelítőt.

A vőfélytalálkozók megszervezése azért kiváló gondolat, mert a megvalósítás során egyre több értéket fedeznek fel a szervezők, amelyekkel jól sáfárkodnak. A vőfélység hagyományát úgy tudják életben tartani, hogy szövegeik a mának szólnak, a ma emberéhez, úgy hogy mindig érezhető a paraszti hagyomány hatása, és tisztelete is. Minden kornak megvannak a jellegzetes vőfély szövegei, mert mindig aktualizálni kellett az előadott szöveget. Ezért nagyon sajátos és érdekes lenyomatai a vőfély szövegek az adott kornak. A jó vőfély alkalmazkodik a vendég elvárásaihoz. Ez a vőfélység intézménye megmaradásának egyetlen lehetősége.

A vőfély jól kommunikál, ismeri a helyi szokásokat, embereket, tud énekelni, táncolni, beszélni, mesélni.

A néprajzos számára kiváló lehetőség a szokás és művelőinek tanulmányozására:

Találkozik olyan adatközlőkkel, akikkel csak rendkívüli erőfeszítés során léphetne kapcsolatba, elsősorban a határainkon kívül élőkről van itt most szó de nem gyakori az a lehetőség sem, hogy a családi jellegű rendezvényre, a lakodalomra eljusson a gyűjtő és megismerje, lejegyezze a vőfély szövegeit, animátor szerepét dokumentálja.

Itt stúdió körülmények között rögzítik ezeket, nem kizárva a közönséget sem, akik a felvétellel egy időben, kivetítőn részesülnek az élményben.

Élmény a nyelvésznek is a vőfélyek előadása, hiszen csodálatos nyelvjárásokban hallhatják a verseket, rigmusokat, köszöntőket, pohárköszöntőket, „legénykikérőket", „bekéredzkedőket".

A közönség számára:

A szereplők öltözete, megjelenése, az előadott szövegek, rigmusok, ének, tánc, a legtöbb ember számára érdekes, vonzó. Képet ad a paraszti világból még megmaradt és élő hagyományokból egy egységes világképet sugárzó kulturából. A vőfélyversek, rigmusok sokszor humorosak, az előadóik színészi képességekkel rendelkeznek.

A résztvevők számára:

Továbbképzés ez a vőfélyek számára, hiszen a jelen levő vőfélyek, hagyományőrző csoportok egymástól tanulnak, összehasonlítják szövegeiket, előadói stílusukat, a zenei és táncos kiegészítő produkciókat is megismerhetik a Kárpát medencei magyarság rendkívül gazdag népi kultúrájából.

A vőfélytalálkozó kézzel fogható eredményei

Meghívások a lakodalmakba, amelyeket a vőfélyek kapnak sikeres bemutatkozásuk, előadásuk után. A népi iparművészeti kiállítások is példaként állnak a lakodalmakat rendezők előtt: öltözeteket látnak a magyar népi hagyományok jegyében, terítési példákat ismernek meg a népi iparművészet területéről. Öltözeteket, öltözet kiegészítőket vásárolhatnak vagy megrendelhetnek a 2 nap során bemutatkozó népi kézműves alkotóktól.

2011-ben egy különleges kiállítás szereztek, Győrből, egy kalotaszegi cifra szobát mutattak be.

Jelentős értéket képviselt „Az alföldi vőfélyek hagyományai" címmel megjelent vőfélykönyv kiadása melynek értékét növeli a CD melléklet., amely audio formában őrzi a vőfélyverseket

és a nagy mennyiségű video felvétel megszületése a Kárpát medence vőfélyeinek verseiből rigmusaiból, énekeiből, táncaiból.

A helyi, és a környező települések kulturális értékeinek bemutatása, népszerűsítése jó lehetőség ezen a találkozón. Vendégként szerepelt már a Nádudvari Kézműves Szakiskola néptánccsoportja és zenekara, a Hajdú-Bihar Megye Népművészeti Egyesület, a megye és a régió jelentős népzenei együttesei, hagyományőrző csoportjai.

Nehézségek, problémák

A résztvevők és a közönség létszámának emelkedésével nehezen lehet követni és kielégíteni a szállás-ellátás igényeket.

Az előkészítő munkákban még több önkéntesre lenne szükség – szállás, ellátás megszervezése majd lebonyolítása.

A falusi vendéglátásban résztvevők számát gyarapítani kellene, ehhez azonban több ilyen léptékű rendezvényre lenne szükség a környéken.

Kevés a külföldi, fizetőképesebb közönség.

Az egyre növekvő kiadás oldal mellé a bevétel növelését is meg kellene oldani.

A vidék szempontjából melyek a pozitív hatások, eredmények? Milyen hatással van a program a település a térség fejlődésére, munkahelyteremtésre, megélhetésre?

A vidék szempontjából pozitív hatású a vőfélytalálkozó, mert megismerteti a települést a sok száz látogatóval és a távolról ideérkező fellépőkkel. A település november közepének két napján „megtelik," a kiadó szobák vendégeket kapnak. Kapcsolatok formálódnak a határon inneni és túli vőfélyek, hagyományőrző csoportok tagjai és vezetői között, de a környéken dolgozó közművelődési intézmények munkatársai is számos meghívható csoporttal ismerkedhetnek, szélesíthetik a rendezvény kínálatukat. A 2 napos programhoz kapcsolt népművészeti kiállításokat, az itt bemutatkozó kézműveseket meghívhatják saját rendezvényeikre.

A „vőfélyek erdeje" is növekszik Földesen, hiszen minden évben elültetnek egy-egy facsemetét a résztvevők.

A település fejlődésére az hat majd pozitíven, ha sikerül vendéglátóhelyek és a szálláshelyek számának növelése. Ez, véleményem szerint külső segítséggel valósulhat meg.

Fejlesztési lehetőségek

A Kárpát-medence további területeiről vőfélyek meghívása (Szerbia, Szlovénia, Ausztria). A rendezvénynek néprajzos szakmán belüli népszerűsítése, európai összehasonlító elemzések.

A vőfélyek öltözetének szigorúbb megítélése, verseny meghirdetésével.

A népi gasztronómia erősebb magsúlyozása, lakodalmi ételek versenye.

A rendezvény idegenforgalmi attrakcióként történő kiajánlása Európába.

Céljuk, hogy bekerüljenek a Szellemi Kulturális Örökség Nemzeti jegyzékébe.

Névjegy

Gyönyörű Zsigmond néptáncos, együttes vezető, a Szélrózsa Hagyományőrző Egyesület elnöke, vőfély, önkormányzati képviselő szülővárosában.

Hajdú-Bihar megye egy községében, Sárándon született, paraszti családban. Keresztapja tanító volt a településen, akitől először táncolni tanult. A településen éltek még népszokások, gyermekként a lagzik alkalmával sok dramatikus játékot, zenét, látott. Általános iskolásként került a Debreceni Népi Együttesbe, amelynek a vezetője akkor dr. Béres András neves néprajzkutató, táncos, koreográfus volt. Évek alatt az együttes kiemelkedő táncosává vált.

Sárándon sok lakodalomban vett részt, figyelte a vőfélyek munkáját, sok verset, táncot, sajátos előadói stílust ismert meg és meg is tanul.

Vőfélyként ma már az országban a legismertebbek köze tartozik, a lakodalmak levezénylésén túl fontosnak tartja az értékes hagyományok folytatását és az értéktelen kigyomlálását. Ezáltal jelentős kulturális mentő missziót vállal fel.

A földesi vőfélytalálkozó megszervezésének gondolata 2005-ben az ő fejéből pattant ki, hiszen sokszor vett részt vőfélytalálkozón, de mindig volt valamilyen hiányérzete a rendezvényeken.

Ő igyekszik teljes komplexitásában megvalósítani a példaértékű találkozókat, figyelve a vőfélyek viseletére, az előadott versek hitelességére, a zenei anyagokra stb.

Földesen néptánccsoportot vezet, az igen aktív civil közösséggel együtt évek óta szervezik a jeles napok programjait, szüreti ünnepet, kántálást, disznótorokat, András napi „zöldfarsangot" stb. szülőfalujában Sárándon és Földesen is. Ezekből a rendezvényekből „hízott meg"a vőfélytalálkozó ötlete.

A Vókonya pusztán és Földesen megrendezett programokról összefoglalva

Mindkét programra jellemző hogy a népi gasztronómiával gazdagított rendezvények népszerűsége általában garantált. Kiemelten fontos ez a vidéki településeken, ahol még élnek a kalákamunka hagyományai, annak végeztével a közös evés-ivás-szórakozás szokása.

Akkor válhatnak ezek a visszatérően megrendezett gasztronómiai programok igazi értékké, amikor valamilyen fontos feladatot felvállalnak még: pl a biogazdálkodás, a bioételek megismertetését és népszerűsítését, a Hortobágy pusztai pásztorok évenkénti találkozójának megszervezését, vagy a nagy hagyományú, néprajzi értéket képviselő vőfélység intézménye felelevenítését, gazdagítását, népszerűsítését.

Sajátos – de nem véletlen – az a tény, hogy mindkét Hajdú-Bihar megyei rendezvény szellemi atyja az ötletek adója 3-4 személy, akik között szoros emberi-szakmai összetartó erő működik.

Ők egymás rendezvényein is részt vesznek, vezető szerepet vállalnak.

HUBERT ERZSÉBET

A dolgozat forrásai:

Két alkalommal mint felkért társrendező a Hajdú-Bihar Megyei Népművészeti Egyesület anyagából majd az Országos Textilpályázat legjobb alkotásaiból rendeztünk ott kiállítást.

Internet

Interjúk, beszélgetések: Gyönyörű Zsigmonddal, a program fő szervezőjével

Bíró Valériával a Karácsony Sándor ÁMK közművelődési vezetőjével

Mesterség és Művészet 2008 IV. száma

2.5.2.5 *Rózsa Péter kertész, biogazda és közössége a biotermékek népszerűsítésével összekötött programja*

A program rövid leírása

A 2012-ben 10. alkalommal megszervezett program

A rendezvény neve: Országos Biofőző verseny és Pásztortalálkozó

Helyszíne: Hortobágy-Vókonya puszta, amely terület Tiszacsegét Balmazújvárossal összekötő úton, 170 hektáron fekszik. A vállalkozás kezdetekor létesített kertészet (Virágoskút) trágyázása és a gazdaság bővítése miatt állatok tenyésztésével is elkezdett foglalkozni a gazda, ennek helyszíne Vókonya puszta.

A terület Virágoskúttól, Rózsa Péter biogazdasága központjától 20 kilométerre, közvetlenül a Hortobágy folyó partján fekszik. A gazda itt tartja a Hortobágyon őshonos állatokat, szürke marhát, bivalyt, magyar tarkát, szamarat, lovat, racka juhot, mangalicáét, a tanyai majorban baromfit.

Tavasszal elárasztják a terület egy részét a Tisza vizével, így mindig zöld a legelő, madarak is fészkelhetnek itt. Újabban a területen tavakat is kialakítottak és a korábban őshonos halakat telepítettek. A gazdaság részei a terelő kutyák, komondorok.

Ideje: visszatérően augusztus utolsó vasárnapja.

A Hortobágyon a júliusi Lovas Napok és az augusztus 20.-án rendezett Hídi vásár évtizedek óta visszatérő, nagy hazai és nemzetközi érdeklődésre számot tartó kulturális-turisztikai attrakció.

Ezekhez a programokhoz kellett alkalmazkodni a bionap(ok) időpontjának kijelöléséhez, természetesen fontos volt az is, hogy az iskola kezdés előtti időszakra tegyék a rendezvényt.

Az időjárás az év e szakaszában évtizedek óta alkalmas a szabadtéri programok szervezésére, volt azonban olyan alkalom, amikor 2 napos eső után tartották meg a bionapo(ka)t, ekkor terület megközelítése (a szikes talaj felázás esetén igazán ragadóssá válik) szinte lehetetlenné vált.

Célja: Kulturális-gasztronómiai rendezvény megszervezése a pásztor hagyományok életben tartása.

A biotermékek népszerűsítése felhasználásuk megismertetésével, a Hortobágy kulturális hagyományainak felelevenítése, tisztelgés az elődök előtt.

Programja:

2012. augusztus 26

9.30 köszöntés Vókonya puszta gazdája, Rózsa Péter mentateával köszönti a vendégeket

10.00 előadások: dr. Roszik Péter a Biokontroll Hungária Nonprofit Kft ügyvezető igazgatója

Makoldi Sándor festőművész, néprajzkutató (Debrecen)

Kunkovács László fotóművész, néprajzkutató (Budapest)

Könyvbemutató: Molnár Zsolt-Hoffmann Károly: A hortobágyi pásztorok növényismerete

11.00 Pásztorok köszöntése

Közreműködik: Kaló Imre erdész-borász, Eger

Molnár László pusztaiból lett színművész

Az Örökös Pásztorokat köszönti Szomjas György filmrendező

A „Hortobágy Örökös Pásztora" cím átadása

12.30 Versenyételek bemutatása.

A versenyre csak bio alapanyagokból készült ételekkel lehet benevezni.

15.00 Zsűrizés, díjkiosztás.

A biofőző verseny zsűrijének tagjai: Boros László mesterszakács (Budapest)

Németh László mesterszakács (Hajdúszoboszló)

Varga István bio chéf, mesterszakács

Versenyt hirdetnek a hagyományos viseletben érkezettek számára is.

Az öltözeteket szakmai zsűri bírálja.

A viselet zsűri tagjai: dr. Vajda Mária muzeológus, etnográfus (Debrecen)

Dr. Szathmári Ibolya muzeológus, etnográfus (Debrecen)

Galánfi András faműves, a Népművészet Mestere (Hajdúszoboszló)

Pergéné Szilágyi Zsuzsanna (Hortobágy)

Tóthné Pásztor Ágota

A nap folyamán könyveiket dedikálják: Schaffer Erzsébet és Kondor Katalin újságírók

Köszöntőket mondanak: Galánfi András és Gyönyörű Zsigmond táncos, koreográfus, vőfély

Bajuszverseny a Magyar Bajusz Társaság közreműködésével.

Bio alapanyagból készített hagyományos pásztorételek, italok kóstolása, bio büfé

Népi kézműves termékek bemutatója és vására – kovács, fazekas, kádár, kosárfonó, nemezelő, karikás ostorkészítő, csuhé-szalmafonó, teknővájó, szaru és csontfaragó, mézeskalács készítő, fegyverkovács, rézműves, pásztorkalap készítő

Táncház, gyermekek részére játszóház, szamaragolás, népi játékok.

Kiállítás a Jurta Galériában dr. Tóth Csaba és ifj. Berede Sándor fotóiból

A színpadon közreműködnek Hajdú-Bihar megye jeles néptánc együttesei és népzenészei: a Bakator Zenekar, Kerekes-Polgár Lilla, a Bárándi Citera Együttes, Kadarcs Népzenei Együttes, a csikcsobotfalvi Antal Imre és bandája,

A 10. jubileumi programon speciális vendégek voltak a Magyar Dudások, Pál Istvánnal, Juhász Zoltánnal, Dsupin Pállal, Marticsek Józseffel.

Együttműködő társközösségek, csoportok:

1. Állam, önkormányzat és önkormányzati intézmény, gazdasági társaság:

Balmazújváros Önkormányzata, polgármester: dr. Tiba István országgyűlési képviselő,

a helyi közművelődési intézmény – Veres Péter ÁMK – és csapata, vezetőjük: Tóth János néprajzkutató, néptáncos,

Debreceni Déri Múzeum főmunkatársa(dr. Vajda Mária néprajzkutató)

Nádudvari Kézműves Szakiskola hajdani művészeti igazgatója, Galánfi András.

2. Civil szervezetek:

Szabolcs-Szatmár-Bereg megyei Népművészeti Egyesület elnöke, Vajda László

És az egyesület egy tagja /teknővájó mester/

Hajdú Bihar megyei Népművészeti Egyesület hajdani (dr. V. Szathmári Ibolya) és jelenlegi (Hubert Erzsébet) elnöke,

az egyesületnek a Hortobágy hagyományaihoz kötődő népi kézműves tagjai:

Mihalkó Gyula pásztorkalap készítő, a Népművészet Mestere, Hagyományőrző Díjas

Hutkai László bőrműves, népi iparművész, Király Zsiga díjas

Konyári Sándor rézműves

Kovács Zoltán csont és szarufaragó népi iparművész

Kovács Zoltánné csuhéfonó, tojásfestő népi iparművész

Radics László mézeskalácsos népi iparművész, Király Zsiga díjas

Petrovics Sándor és felesége szálasanyag fonók

a debreceni Motolla Egyesület,

a NESZ a Mesterségek Ünnepe kapcsán, hiszen távolabbról meghívott kézműveseket itt ismeri meg és hívja el a rendezvényre a fő szervező.

Rajtuk kívül még számos olyan személyiség, akikkel Rózsa Péter, mint a rendezvény fő szervezője és finanszírozója ismeretségbe került a jelentős népművészeti rendezvényeken.

Szerepet vállalnak és kapnak olyan művészek,. értelmiségiek, akik azonos módon gondolkoznak a magyarság múltjáról, jelenéről és jövőjéről és akik ezen véleményüket szívesen egyeztetik és hangoztatják. Újságírók, orvos fotós, néprajzos –tanár-festőművész, kézművesek, zenészek, táncosok és azok barátai.

Az a szellemi közösség, amely megvan a szervezők, közreműködők és a vendségeik között, döntő módon meghatározza a rendezvény hangulatát.

Jellemző a hortobágyi élet, az ott élő és hajdan ott élt emberek iránti nagyfokú tisztelet.

Ez a rendezvény tematikájának összeállításában minden vonatkozásban tetten érhető.

A hajdani és a mára átmenthető népi kultúrát egységében, komplexitásában tudja bemutatni, ami a rendezvény egyik legnagyobb erőssége.

a./ A népzenei és a néptánc csoportok és szólisták Kelet-magyarország legjelentősebb művészei.

b./ A közreműködő előadóművész, vőfély folyamatos jelenléte, megszólalásaik színesítik a szabadtéri rendezvény hangulatát, nekik köszönhetően a színpadon „mindig történik valami”.

c./ a viseletben érkezettek viselet versenye és annak nyilvános zsűrizése komoly ismeretterjesztő feladatot valósít meg. A viseletben érkezett vendégek nem fizetnek az elfogyasztott étkekért.

d./ A legkiválóbb és a Hortobágyhoz kötődő népi kézművesek bemutatókat tartanak és beszélgetnek az érdeklődőkkel.

e./ A Hortobágy Örökös Pásztor díj.

Célja hasonló a „Nemzet Színésze" cím alapításával.

A Tiszántúlról választottak 12 pásztort, hiszen a Dunántúlon már nincsenek pásztorok.

Az kaphatta ezt a címet, aki hagyományőrző, családjából ismeri a mesterséget, ő maga is pásztorkodott élete jelentős időszakában. A szervezők évekkel ezelőtt alakítottak egy bizottságot, akik a jelöltekből kiválasztották a 12 főt. Ha egy tag elhalálozik, akkor lehet csak új tagot beválasztani a Hortobágy Örökös Pásztora csoport tagjai közé.

Minden pásztor mesterségből van közöttük, sőt, egy asszony tagjuk is van. Ő azért kapta a kitüntető címet, mert megírta a férje pásztorcsaládjának a történetét.

A pásztor találkozón és a biofőző napon hagyományos öltözetben, legtöbben szűrben jelennek meg, minden díszes használati eszköz a kezükben vagy az öltözetükre helyezve látható. Mivel legtöbben idős emberek, családtagjaik hozzák őket a helyszínre. Vókonyán szállást és étkezést kapnak. Folyamatosan jelen vannak minden eseményen. Vasárnap 11 órakor köszöntik őket a pusztában, a gémeskútnál. Bemutatják a pásztorrendet, egyesek zenélnek, tárogatón játszanak. Ezt a jelentős eseménysort fotózzák, 2012-ben ebből az anyagból a Jurta Galériában kiállítást mutattak be, a fotós dr. Tóth Csaba orvos volt, akik évek óta dokumentálja a találkozó eseményeit.

A nap folyamán a szervezők alkalmat találnak, arra is, hogy a pásztorokkal a pusztai életmódról beszélgessenek, ezeket a megszerzett ismereteket archiválják. 2012-ben a téma a gyógynövények használata volt.

A Hortobágy Örökös Pásztora díj igen nagy elismertségnek örvend a pásztorok körében, vetélkednek azért, hogy bejuthassanak a 12 fő köz. Egy-egy jelentősebb rendezvényre (pl. Szürke Marha Fesztivál 2011 Budapest) ők is megjelenhettek.

A sokféle közösséget, intézményt, szervezetet Rózsa Péter, mint meghatározó személyiség fogja össze, de a sikeres rendezvény nélkülözhetetlen szereplője a helyi közművelődési intézmény, vezetője és munkatársai.

A finanszírozás módja

Erről a kérdéskörről nehezen tudtam tájékozódni, a rendezvény kitalálója és főszervezője nem akart erről nyilatkozni. Lényegében saját maga finanszírozza a rendezvényt, nem pályázzák ezt a programot. Belépőjegyet lehet váltani, de nem kötelező.

Dr. Tiba István polgármester magánemberként alapított pásztor díjat.

2008-ban a rendezvény belépőjegyeiből érkező bevételt kiegészítette az önkormányzat és minden Örökös Pásztor 50.000 Ft támogatást kapott.

A meghívó elkészítését és kifizetését a Művelődési Központ vállalta.

A biofőző versenyre benevezők, akik a szervezők meghívásra érkeznek, maguk biztosítják az ellenőrzött alapanyagot. 2012-ben 80 bográcsban főtt a bioétel.

Ezt a zsűrizés után eladják a látogatóknak.

Van egy boros gazda, aki Egerből érkezik ő is forgalmazza a termékét.

A főzőverseny győzteseit a népi kézműves bemutatóra, vásárra meghívott alkotók felajánlásaiból beérkezett tárgyakkal díjazzák, jutalmazzák.

A kézművesek ezzel szponzorálják a rendezvényt, helypénzt nem kérnek tőlük. A vásárlási kedv azonban nem kiemelkedő, gyakorlatilag gyenge.

A viseletben érkezettek a házigazda vendégei egy ebédre.

A házigazda is főz, bio büfét szervez, (lepcsánka, kemencébe sült túrós béles, szürke marha steak, birka pörkölt, levesek stb.) és bio italokat árusít saját készítményeiből.

Mitől jó?

Szakmai hatása, közönség, résztvevők visszajelzései. Kézzel fogható eredmények. A rendezvény hozadékai:

a/Gasztronómia, népi gasztronómia:

A szervező szándéka szerint a bioételek megkedveltetése, a biopiacok népszerűsítése, felhasználási példák, javaslatok a főző verseny eredményeként.

A hagyományos pásztorételek bemutatás és népszerűsítése, a főzési módok megismertetése, a szabadtéri főzés népszerűsítése, hagyományos-új sütő-főző eszközök megismertetése (tárcsában sütés, parázsban padlizsánsütés stb.)

Elismert szakemberek, a többi között Németh László mesterszakács, Hajdúszoboszló, Hotel Aqua Sol séfje, több hazai és nemzetközi verseny győztese vesz rész évek óta a közel 80 versenyző vetélkedése bírálatában. Véleménye szerint az elsősorban pásztorételek, szabadtűzön készített ételek versenye nagyon népszerű az ide látogatók körében. A zsűri magas szakmai követelményeket állít a versenyzők elé, nemcsak az étel előkészítését, a higiéniát, a munkafolyamatokat, az ízeket , a gazdaságos, nem pazarló technológiát is figyelik, de értékelik a tálalás módját, az ételek esztétikus megjelenítését, felszolgálását is.

Tudomása szerint nincs Európában hasonló, a népi gasztronómiát ennyire előtérbe helyező, komplex rendezvény, ezért is tartja fontosnak a pusztai programot.

Tapasztalata szerint a birka, a szürke marha elkészítésére vannak jól használható receptek, de igen sok a slambuc variáció is, amelyekből ő maga is sokat tud tanulni.

b/ idegenforgalom: a Hortobágyi puszta iránti érdeklődés fokozott felkeltése, az itt élő pásztorok életmódjának megismertetése, az ősök iránti tisztelet erősítése

c/ természettudományos ismeretterjesztés: a szürke marha, mint őshonos állat rendkívüli hasznosságának, sokrétű felhasználhatóságának megismertetése

d/ hagyományőrzés: a hagyományos pusztai életmód megismertetése, a paraszti kultúra teljességének megismertetése a hagyományos termelési módok, a népi gasztronómia, a népi kézművesség, a népzene és a néptánc komplexitásában.

Érzékelhető, hogy a résztvevők, „szereplők" és az ide érkező vendégek döntően azonos szellemiségű emberek, különösen már a 10. alkalommal megszervezett 2012-es rendezvényen ez tapasztalható volt.

A szereplők:

zenészek, táncosok, előadóművészek, újságírók írók, kézművesek, festők-fotósok, akik az idelátogatók szórakoztatásáról gondoskodnak, jól ismerik egymást, baráti kapcsolatban vannak egymással, az év során többször találkoznak. A meghívott pásztorok számára ünnepnapok ezek, vetélkednek azon, hogy ki váljon a Hortobágy Örökös Pásztora címre jogosulttá. A kézművesek erősen készülnek a bemutatkozóra, hiszen hozzáértő, szakmai közönségük, vásárlóik vannak. A szervező tőlük rendeli a versenyek díjait, egyéb megrendeléseket ad, a véleménye mérvadó.

A közönség:

ismerik a hely szellemiségét, a rendezvény jellegét, tudják, mire számíthatnak. A puszta romantikáját, a hagyományos pásztor életmódot és annak művészi megmutatkozását keresik és találják meg sokkal inkább itt, Vókonyán, mint a Hortobágyon megrendezett Lovas Napok, vagy a Hídi vásár alkalmával.

A rendezvény példaként szolgál ahhoz, hogy megtanuljuk, hogyan lehet a hagyományos paraszti tapasztalatokat, évszázados tudást, értékrendet a modern korban is hasznosítani.

Azok, akik ebben a szervezőknek segítenek, a programokban közreműködnek, hiteles személyek, így az általuk nyújtott szellemiség is hiteles.

A rendezvény kézzel fogható hozadékai

A biovásárok népszerűségének erősödése országosan is. A népi kézművesek részt vesznek olyan további rendezvényeken is, amelyekre a biogazda kéri fel őket, „magával viszi" a paraszti kultúrának ezt a részét. (Szürke marha Fesztivál, Budapest)

Az évek során Rózsa Péter megismerkedett olyán kézműves tevékenységekkel, amelyek a családtagjait, szűkebb környezetét is vonzották. Kapcsolatba került a pápai szövőszékkészítő mesterrel, Galánfiné Schmidt Teréz szövővel, fiatal nemezes alkotókkal. Részvételükkel szövőtábort és nemezes tábort szervez, mindig a nyár elején, immár rendszeresen.

Balmazújvárosban az ÁMK-ban is működtetnek kézműves köröket, kiváló rajzpedagógusaik vannak, de ez a magánkezdeményezés új szint jelent a tanulási lehetőségek között. A virágoskúti hangulat sok felnőttet és családokat is vonz a népi kézművesség felé.

Nehézségek, problémák

A szervező nehezen tudja biztosítani az elvárható infrastruktúrát a helyszínen (szálláshelyek, mosdók, stb.) Az időjárás szeszélyének nagyon kiszolgáltatott a program. Esős időszakban nem lehet megtartani a rendezvényt annak ellenére, hogy a tanyán vannak jurták, lakóházak stb.

Azok a kézművesek, akik nem kapnak egyéb jelentős megbízást a szervezőktől és egyáltalán nem tudnak árusítani, lassan kikopnak a rendezvényről annak ellenére, hogy helyük lenne ott. (pl. viseletvarrók)

A vidék szempontjából melyek a pozitív hatások, eredmények? Milyen hatással van a program a település, a térség fejlődésére, munkahelyteremtésre, megérhetésre?

A szervező biogazda számára valószínű, hogy jelentős anyagi befektetést jelent a rendezvény megvalósítása, de reklám értéke véleményem szerint jelentős.

Sok vendéget hoznak Balmazújváros vezetői, a korábbi években a Hortobágyi Nemzeti Park és a Génmegőrző KHT munkatársai. Elsősorban hazai látogatói vannak a vókonyai programnak, akik elviszik a pusztai romantika, a jó ételek és a zene-tánc nyújtotta hangulatot magukkal és ezáltal újabb híveket toboroznak a biogazdálkodásnak, a népi kézművességnek stb.

Rózsa Péter 50 személyt foglalkoztat folyamatosan a gazdaságában, de természetesen ennél sokkal több személy jut jövedelemhez a rendezvény kapcsán.

A program idegenforgalmi vonzereje a régióban egyre nő, a 10 év távlatából azonban ez még számszerűen nem kimutatható, kizárólag a szervező család vonatkozásában mérhető.

Fejlesztési lehetőségek

Csárdaépítés a terv Virágoskúton, a család egyik fiúgyereke számára. Ő szakács, ő fogja működtetni, vezetni az új beruházást. A telken parasztházakat is építenek, szállás lehetőségként. Elindult az együttműködés a Veres Péter ÁMK és a Debreceni Egyetem Néprajzi Tanszéke között. Témája a pásztorkodással kapcsolatos gyűjtő és kutató munka. Közel 15 órányi dokumentációs anyagot vettek fel a megjelent 12 pásztortól, ezt az anyagot rendezés után közzéteszik, mindenki számára elérhető lesz.

Névjegy

Balmazújváros jelentős hagyományok őrzője és életben tartója. A Veres Péter szavait idéző „Hortobágy mellyéki település” a Debrecen-Hortobágy-Hajdúszoboszló-Tiszamente idegenforgalmi négyszög fontos tényezője. A város nagy szülöttei a 20. században Veres Péter, a tragikus sorsú színész, Soós Imre, a drámaíró Sarkai Imre.

Rózsa Péter kertész, biogazda 1962-ben született, ősei, nagyapja és apja is mezőgazdasággal foglalkoztak Balmazújvárosban.

1980-ban szerzett kertész szakmunkás bizonyítványt, az érettségit Debrecenben a Pallagi Mezőgazdasági Szakközépiskolában tette le. Kezdetben bérelt földön zöldséget, gyümölcsöt termelt és eladta majd fokozatosan bővítette tevékenységi körét.

A kertészeti szakmában igen hamar jelentős eredményeket ért el, a helyi termelői szövetségek-közösségek vezetője lett. Export tevékenységük kiterjedt Európa szinte minden országra.

Ezzel a tevékenységgel felhagyva, önállósodott, magáncéget alapított,13 éve foglalkozik kiemelten a biogazdálkodással. Az elmúlt évtizedekben ő szervezte meg a miskolci, a nyíregyházi, a debreceni, az óbudai biopiacokat.

Tapasztalata szerint az ott vásárlók igényes fogyasztók, a tudatos vásárolók közé tartoznak, akik anyagilag is megengedhetik maguknak a kiemelten jó minőségű, folyamatosan ellenőrzött élelmiszer fogyasztását.

Döntően értelmiségiek, a velük való folyamatos kapcsolattartás, ismeretek begyűjtése alakította ízlését, gazdagította ismereteit a művészetek, a néprajz, a népművészet területén.

Ennek lehet az eredménye az, hogy vókonyai program minden eleme a magyar népművészet és gasztronómia, a zene, tánc, viselet, népi kézművesség legjavát sorakoztatja fel, hozza el a Hortobágy mellé.

Jelenleg 50 embert foglalkoztat a gazdaságban.

Rózsa Péter családi gazdasága két helyszínre összpontosul:

Növénytermesztés és feldolgozás, valamint a tejfeldolgozás helye Virágoskút.

Gazdaságának főbb jellemzői:

Balmazújvárostól 17 km-re bérelte majd megvásárolt 25 hektár földet. Jelenleg ebből 6 hektár fóliás zöldség és fűszernövény, 1 hektár gyümölcsös 5 hektár erdő,6 hektár gyep. A többi területen szántóföldi növénytermesztés, biodinamikus módszerekkel, folyik.

1986-ban kezdte a biológiai növényvédelmet alkalmazni a kártevők ellen.

A biogazdálkodásban vallott elve az, hogy együtt kell élni a növényekkel, az állatokkal, nem vegyszerekkel, hanem hasznos segítőkkel kell dolgozni, és helyenként a termés egy részét át kell engedni nekik. A kártevőket inkább el kell csalogatni más növényekre.

Ami frissen terem, eladja, ami megmarad, feldolgozza. 50 fajta zöldség konzervre írhatja ár a Virágoskút Kertészeti KFT nevét.

A termelésben legfontosabb a jó minőségű áru előállítása.

Másik telepe:

A legelőkön nevelődő állatokat is feldolgozzák és értékesítik a biopiacokon, vagy még gyakrabban a tanyáról megvásárolják.

A biogazda így vélekedik a tevékenységéről:

„Az élelmiszerek közvetítők nélkül, a termőföldről, ellenőrzés és tanúsítás mellett- kerülhetnek a fogyasztó asztalára. Mi azt gondoljuk, hogy aki keresi a termékeinket, egyúttal egy letűnt világ értékeinek megőrzését is támogatja, benne az állat- és növényfajtákat, a népi technológiákat, a hagyományokat és a természetvédelmet”.

A termelés, a termék feldolgozás és forgalmazás tökéletesnek látszó rendszere nem nélkülözheti a reklámot, a népszerűsítést.

Ehhez kiváló lehetőséget talált a gazda a biofőző versenyek és pásztortalálkozók megszervezésével, amelyek 2012. augusztus 26-án jubiláltak, 10. alkalommal szervezték meg a programot.

Rózsa Péter és elődei tősgyökeres balmazújvárosiak, az 1700-as években betelepített német sváb családok utóda. A mezőgazdaságból élt édesapja is, még az országosan is jelentős eredményekkel büszkélkedő egykori Vörös Csillag és a Lenin TSZ időszakban ő volt az egyik személy, aki a TSZ mellett önállóan is elkezdett gazdálkodni, sikeresen. A család maga

is nagy tekintélynek örvend, Rózsa Péter elismert és nagy tiszteletnek örvendő személyiség a településen. Kiváló szervező ereje, jó kapcsolatépítő képessége, nagy szakmai ismeretei segítségével nem volt gond számára a biotermék népszerűsítése és a paraszti-pásztor hagyományok bemutatása céljából szervezett komplex kulturális programhoz partnereket találni.

Természetes szövetségese lett a Hortobágy melléki, erős paraszti és pásztorhagyományokkal rendelkező város, Balmazújváros, annak polgármestere, a kulturális életet szervező Veres Péter ÁMK igazgatója, a néptáncos, etnográfus Tóth János, Galánfi András előadóművész, fafaragó, a Népművészet Mestere, Gyönyörű Zsigmond néptáncos, vőfély, Makoldi Sándor tanár, etnográfus, festőművész.

HUBERT ERZSÉBET

A dolgozat forrásai:

Személyes élmények, tapasztalatok, több alkalommal részvétel a programon

Internet

Interjúk, beszélgetések a fő szervezővel Rózsa Péter biogazdával,

Tóth Jánossal, a Balmazújvárosi Veres Péter Művelődési Központ igazgatójával

Kovács Zoltán népi iparművésszel, szaru és csontfaragóval,

a Hajdú-Bihar Megyei Népművészeti Egyesület tagjával

Mihalkó Gyula népi iparművésszel, a Népművészet Mesterével, a H.B.M. Népművészeti Egyesület tagjával

Németh László mesterszakáccsal, a biofőző verseny zsűrije egyik tagjával

Tóth János: Élhető hagyomány. Megjelent a Balmazújváros Önkormányzat Közszolgálati Lapja 2008. szeptember

2.5.2.6 *Jó gyakorlatok a falusi vendéglátásban a kézművesség szempontjából*

Schreiner Károly

http://www.schreinerfa.hu/

Győr-Moson-Sopron megyében, Écsen 1991. óta működteti vállalkozását Schreiner Károly fafaragó, aki egyedül dolgozik. Élete során arra törekedett, hogy munkái természetes alapanyagokból, első osztályú minőségben készüljenek, aminek eredménye a sok megrendelés és a vevőkör sokrétűsége. Magánemberek, egyházak, karitatív szervezetek, iskolák, óvodák látogatják, adnak munkamegbízást, vagy éppen mondanak köszönetet munkájáért, segítőkészségéért. Fantasztikus keze és érzéke van a faragáshoz, rajzoláshoz, pályázatíráshoz, valamint kiválóan gondolkodik és szervez. Tiszteletet parancsol, és példátlanul eredményes eddigi életpályája…

Fontosnak tartja vállalkozásának és szaktudásának folyamatos bővítését, ezért 1998-ban mestervizsgát tett, az utánpótlásban gondolkodva tanulókkal kezdett el foglalkozni és egy új műhely kialakítását valósította meg, amely még az Európai Uniós előírásoknak is megfelel, a maga 250 m2 területével. Jelenleg 4 szakmunkás, 5 tanuló dolgozik nála, akik közül ketten közülük mestervizsgával is rendelkeznek. A nála végzett tanulókat megpróbálja tovább foglalkoztatni, munkahelyet teremtve számukra.

Műhelyének teljes körű és speciális felszereltségének köszönhetően mindennemű minőségi asztalosmunkát el tud vállalni. Minőségi kültéri ajtó és ablakait antik profillal készíti. Nemcsak a munkaeszközök magas minőségére, hanem az ott dolgozók kényelmére és egészségük megóvására is nagy hangsúlyt fektet, automata porelszívó rendszer és klímaberendezés beszerelésével.

Schreiner Károly fafaragóműhelyében csak a Népi Iparművészeti Tanács által zsűrizett termékek készülnek. 2000-ben kapta meg az Ezredforduló Kézművesmestere címet, vannak remekmű díjas munkái, de vásárdíjakat is szerzett és szinte állandó jelleggel kiállításokon, kamara-kiállításokon szerepel.
A népi fafaragásokon belül a rábaközi telibe faragások és a domború faragás és a kristálymetszés – ami az ékrovás egy szebb változata – kelendő leginkább. Ezen kívül kedveltek a díszítő jellegű vadászmotívumok, amelyek gyakran dombormű jellegűek és a fegyvereken kívül a bútorokon is megjelennek. Az egyházi témájú faragások szintén egy külön területet jelentenek, szobrokkal, domborművekkel és nem utolsósorban restaurálási munkákkal. A fafaragás mellett falusi vendéglátással is foglalkozik, melynek eredményeképpen 2011 évben elnyerte a nyugat - dunántúli régió falusi vendéglátója díját.

Vendégháza szintén Écsen, a fafaragó műhely szomszédságában a Pannonhalmi-dombság lábánál található, ahol szobáiból gyönyörű kilátás nyílik a Pannonhalmi Főapátságra.

Népi iparművészként fontos tartja, hogy gyermekei és unokái megismerkedjenek a falusi élettel és népművészeti hagyományokkal.

Fafaragóként, aktív pihenés lehetőségét is kínál az odalátogató családoknak, festői környezetben, minden igényt kielégítő vendégházában és a hozzá kapcsolódó alkotóházban.

Falusi vendéglátóként legfontosabb célja, hogy a szülő és gyermeke együtt ismerkedjen meg népi kultúrával és alkosson, melynek kézzel fogható eredményeképpen emlékül szolgáljon a későbbiekben is.

Vendégháza 12 fő számára kialakított, korszerű konyhával felszerelt, igényes falusi szálláshely, amely ingyenes internet hozzáférési lehetőséggel és gépkocsi beállóval, fűtött medencével, grillezési lehetőséggel és helyi borkóstolással is rendelkezik.

A nyári hónapokban kreatív kézműves programokat és alkotótáborokat szervez.

Egy-egy hétvégére családokat szállásol el, kézügyesség fejlesztő kurzusokat tart, ahol a foglalkozásokon készült műveket a készítők haza is vihetik.

Nagycsaládosként szereti a gyermekeket, mert látja bennük a fogékonyságot a fa, a faragás iránt, ezért nemcsak otthonában, hanem szerte az országban kézműves oktatást tart, évente közel 800 óvodás és iskolás gyerek csoportos látogatását fogadja kézműves foglalkozásokon műhelyében. Ennek következtében kiemelkedő azon gyermekek száma, akik a fafaragó mesterség és a kézművesség iránt fogékonyakká vállnak.

Mindezek mellett a Gézengúz Alapítványon keresztül, a rendellenességgel született gyerekek részére tart évente gyakorlattal egybekötött fafaragás bemutatót, amely felejthetetlen élményeket nyújt a sérült gyermekek számára.

Magyarszombatfa

http://www.cserepmadar.hu/05/index-hu.htm;

http://csinyalohaz.hu/;

http://zsupfedeleshaz.extra.hu/;

http://www.orsegvendeghaz.hu/

Az őrségi fazekasság története évezredekre nyúlik vissza. A legkorábbi égetett agyagtárgy amelyet az Őrségben találtak, az a 7500 éves szentgyörgyvölgyi tehénszobor .

Az 1980-as évek közepétől kezdődően erősödött ismét a fazekasműhelyek tevékenysége az Őrségben. Az 1953-ban létrejött Kerámaigyár bezárása után ősi fazekas-mesterség lett a legjelentősebb megélhetési forrás és egyben idegenforgalmi vonzerő az őrségben.

A XX. század első évtizedeiben szinte minden házban foglalkoztak agyag edények készítésével. A későbbiekben már csak a legjobbak folytatták a tevékenységet. Az 1900-as évek elején több mint 100 fazekas dolgozott a Veleméri-völgy falvaiban, azonban a mai időkben az őrségi fazekasok száma jelentősen lecsökkent, a szakma képviselői elöregedtek, a fiatalok képzése a jelentkezők alacsony száma miatt megszűnt, azonban a falusi turizmus nyújtotta lehetőségek hatására mára már egy-két fazekas más vidékről betelepült az Őrségbe. A sok évszázados fazekas mesterség hagyományaira épül a 3 napos fazekas találkozó és vásár (Fazekas Napok Nemzetközi Fazekas Találkozó) július hónapban Magyarszombatfán.

Magyarszombatfán sok évszázados hagyománya van a fazekas mesterségnek, jelenleg is 15-20 fő gyakorolja a fazekasságot. A találkozóra vajdasági, burgerlandi és romániai résztvevők is érkeznek, akik hazájuk fazekas hagyományait hozzák el ide.

A rendezvény főbb eseményei: fazekasbemutató, kiállítás, korongozó verseny, műhelylátogatások, szakmai előadások, kulturális (népzene, néptánc), művészeti és sportprogramok, gasztronómiai rendezvények.

Magyarszombatfán a település egyetlen kitörési pontja a fazekasság, amelynek közel ezer éves hagyománya van. A fazekasság vonzza a turizmust, melynek következtében kitűnően össze tudják kapcsolni a helyi termékeket - tökmagolaj, házi lekvár, aszalt gyümölcs- a természet nyújtotta lehetőségeket, úgy, mint gyógynövények, gombák, hagyományos tájjellegű ételek, tökös-mákos rétes, göcseji gombaleves és mellette a falusi szállásadást.

Veleméri Sindümúzeum

A veleméri Sindümúzeum 200 darab rajzos sindüből (házilag készített tetőcserépből) álló gyűjteményt őriz, amelynek nincs párja a hazai múzeumokban. A veleméri rajzos sindük az ősvallás jelképeit (pl. az égig érő fa rajzát, vagy felülnézeti világmodellt) őrizték meg, székely rovásjelekkel rokonítható szójelekkel (ősvallási hieroglifákkal) egyetemben. Ez bizonyítja az őrségi (és általában a magyar) népi jelkészlet, valamint a székely írás rokonságát (kőkori, ősvallási eredetét); továbbá azt is, hogy a székely írás a magyar nép alkotása. A veleméri Sindümúzeum a világ egyetlen múzeuma, amelynek a magyar hieroglif írás a gyűjtőköre.

A fazekas mesterség nyújtotta vonzerőt kihasználva alakultak ki jó minőségű falusi szálláshelyek az Őrségben. Velemért a szerencsés adottságai kifejezetten alkalmassá teszik a falusi turizmus céljára, ezért szaporodnak itt is gomba módra a kiadó szobák, a parasztházból kialakított szállások és vendégházak. Nagyméretű (50 főt, vagy többet befogadó) szállás, vagy panzió nincs a településen, kizárólag a falusi turizmus befogadóképessége között maradó szálláshelyek.

Az Őrségben a falusi turizmus terén jelentős előrelépés történt az utóbbi években. Ennek köszönhetően sok panzió, vendégház, apartman és egyéb szállás nyílt meg az őrségi településeken. A kisebb őrségi szállások többnyire valamilyen olcsó megoldást választanak kulturális programot és egyfajta őrségi hangulatot kínálnak helyi termékeikkel . A szállás területén bemutatják az Őrség népi kultúráját - egy múzeumként berendezett helyiséggel, vagy a szállás muzeális értékű berendezésével. A vendég nem ritkán falusi parasztházat keres, ahol megtapasztalhatja a csendet és a Őrség természeti szépségeit.

A legnagyobb befogadóképességű veleméri szálláshelyen is csak 16 ágy áll a vendégek rendelkezésére. A veleméri Botszer három szomszédos szálláshelye együttvéve 35 vendéget tud fogadni.

A veleméri Csinyálóház 2 szobából álló 5 férőhelyes falusi szálláshely, amellyel egy portán van a 3 szobából és 11 férőhelyből álló Cserépmadár szállás, ami valójában százéves, kényelmes és szépen berendezett paraszthéz. A házakat nászutasoknak, csoportoknak, baráti családoknak alakították ki, de csoportkedvezmények is érvényesíthetőek.

Ezek a szállás céljára szolgáló veleméri épületek az egyik legszebb őrségi tájban épültek meg. A dombtetőn lévő szállások körül virágzó rétek, néhány száz méterre patakok és erdők találhatók. Jellemzője a portának és Velemérnek a béke és szépség. Az épületeket elsősorban őrségi parasztbútorokkal rendezték be, amelyeket saját tervezésű elemekkel egészítettek ki -

de van egy múzeumuk is. A Sindümúzeum látogatóinak rendszeresen megmutatjuk a szállásokat is, ha azokban éppen nincs vendég.

Zsúpfedeles Házikó

Az Őrség egyik legszebb falujában, Szalafőn, erdős, dombos tájon, gyönyörű, nyugodt, természetvédelmi környezetben áll a hangulatos házikó.

Az eredeti formában helyreállított paraszthá̧z a térség építészeti hagyományainak megfelelően zsúpszalma tetőfedéssel, borona (fagerenda) falakkal, külön bejáratú helyiségekkel, kényelmes, természetes alapanyagú bútorokkal és textilekkel, helyi népi tárgyakkal berendezve várja a pihenni vágyókat. A népi műemlék paraszthá̧zban 2 szoba, konyha, zuhanyzós fürdőszoba és tornác található.

A falusi vendéglátóhely elsődleges program lehetőségei között található a környék kézműveseinél tett látogatások, kézműves foglalkozások.

Őrségi vendégház

Vas megyében, Őrimagyarosdon található az Őrség Vendégház, ami egy környezettudatos és gyermekbarátszálláshely az Őrségi Nemzeti Park szívében, amely a testi-lelki kikapcsolódás felhőtlen örömét nyújtja vendégeinek romlatlan falusi környezetben, a modern kor minden vívmányával felszerelkezve. Az Őrségi Vendégházban a természetes egyszerűség, a virágos mezők szénaillata, a csillagos ég mélysége és hihetetlen élvezhető. Tantestületi kirándulásokat és osztálykirándulásokat is szerveznek a környék fazekasainak és kézműveseinek bevonásával. A szervezett kirándulások között található keramikus segédletével agyagozás, korongozás, identitástudat erősítő foglalkozás (helyi történelmünk megismertetése, az Őrség öröksége), népi táplálkozás fortélyai, főzés oktatása, (málék, dödöllék, tökös pástétomok, lekvárok), alma lé préselése, népművészetünk dalban, hímzésben, legendákban, közösségformáló daltanulás, tábortűz

Míves Vendégház, Pogány

http://mivesvendeghaz.blogspot.hu/

Baranya megyében, Pécstől délre, Pécsváradtól délnyugatra, Pogányon található a Míves vendégház, ahol a régi nyári konyha különálló épületében rendezték be falusi szálláshelyüket a háziak.

A külön bejárattal rendelkező fürdőszobás vendégszoba konyhája teljesen felszerelt, a vendégek minden igényét teljesen kielégíti.

Az udvaron lehetőség van udvari tűzrakó használatára is, ami bográcsos, tárcsás illetve babos fazékban történő gasztronómiai élményt nyújthat vállalkozó kedvű látogatóinknak.

A vendégház szolgáltatásai közé tartozik a gasztronómiai szolgáltatás , melynek keretében reggeli, vacsora, jellegzetes tájjellegű ételek kóstolására is lehetőség nyílik (saját lekvárok, savanyúságok, befőttek, pálinka, villányi borok, kürtőskalács pörköltcukor stb.)A házon kívül a falu, Pogány számos kikapcsolódási lehetőséget kínál az odalátogatóknak: horgászat , gyermekek lovagoltatása, kézműves műhelyek látogatása (fazekas), kirándulás.

A szállásadó Beke Lívia kézműves, népi kismesterség oktató és férje kézművesek, akik kézműves bemutatókat, foglalkozásokat és táborokat szerveznek 0-20 éves korú gyermekek számára (csuhé, gyékény, szalma megmunkálása, batikolás, nemezelés, fonaltechnikák, fazekasság, bőrmegmunkálás, mézeskalács, tojásfestés, papírmasé.

Antik Anti

http://www.antikanti.hu/

Heves megyében, Noszvaj településen él az észt származású Antik Anti díszműkovács, aki nemcsak számos kézműves vásáron tart bemutatót és értékesíti portékáit, hanem otthon saját portáján is komplex kínálattal szolgál az oda látogatóknak. 1997-ben költözött Noszvajra Észtországból. A díszműkovács mesterséget régóta űzi. Főleg kovácsoltvas dugóhúzó, vas dísztárgy, és vas használati tárgyak kerülnek ki a keze alól.

Igen népszerűvé váltak a műhelyudvarában falusi vendégasztal keretében, kézműves bemutatókkal egybekötött vacsorái.

Ezeken az estéken keresztül munkája másik oldalát, az életstílusáról ad ízelítőt.

A vacsora mellé többféle helyi bort és pálinkát kóstoltat, ami után mindenki megnézheti a kovácsműhelyét, ahol kovácsolási bemutatót tart. A bátrabbak ki is próbálhatják.

Új és visszatérő vendégeinknek is szeretnének kedvezni kicsit bővített, frissített menüsorunkkal:

Mézes fokhagymás birka (egyéb fűszerekkel), kemencében sült krumplival, répával és cukkínivel, rizikés mártással, sajtos céklás salátával és friss kerti salátával.

Római tálban készült fehérboros tejszínes házinyúl erdei gombás krumplipürével és friss salátával.

Meleg füstölt csirke sajátos lecsóval, Észt krumpli salátával és friss salátával.

Saját módra töltött bőrös csirkemell zöldséges rizzsel, sajátos lecsóval és friss salátával.

Kemencében, csiperkegombával, paradicsommal, sajttal sült tarja vagy karaj, vajban pirított hagymával és paradicsommal, kemencés burgonyával és friss salátával.

Kapros, joghurtos, sajtkrémes sült lazac, pirított kaliforniai paprikával és répával, zöldséges rizzsel és friss salátával.

Birkapörkölt sült burgonyával vagy rizzsel, uborkás, mentás, citromos salátával, friss kerti salátával.

Kemencében sütött marhahús tekercsek tejszínes, újhagymás mártással, sült burgonyával, marinált paprikás fokhagymás salátával és friss salátával.

A vacsora végén mindenki kap egy kis kovácsolt szerencsepatkót ajándékba.

Bográcsban főzött ételei mellé saját kezűleg készített házi kenyeret (pirított fokhagymás, rozmaringos, napon szárított paradicsomos, olivás, baconos , snidlinges) és Sajttálat kínálnak (10-14 féle sajtot) valamint helyi termékeket a noszvaji hentestől, friss zöldségeket.

Talentum Vendégház

http://www.irotalentum.hu/

Borsod-Abaúj-Zemplén megyében, Irotán tényked REG-LEX Bt. 1997-ben fogott az első saját fejlesztési mintaprojekt megvalósításába. Először a CSER-KÉK Falusi Vendégfogadó Hálózathoz kapcsolódó vendégház létrehozását valósította meg. További fejlesztések révén ma már a Miskolctól 42 km-re-északra fekvő, erdőktől és gyümölcsösöktől körbefogott csereháti kis zsákfaluban a Talentum Falusi Turisztikai Fogadóhelyhez tartozó 8 fős falusi vendégházban, 1,5 hektáros élményudvaron, 20 fős erdei iskolában és kézműves házban a természet, a falusi élet és saját kreativitásuk felfedezésének élménye várja a csendre, nyugalomra a természet közelségére vágyó családokat, baráti társaságokat, iskolai csoportokat.

Vendégeik körében nem csak diákokat, hanem országos kéktúra útvonalán haladó turistákat, pihenésre vágyó családokat, egy-két napra a világtól elvonulni kívánó baráti társaságokat, munkahelyi kollektívákat is szívesen látnak. A kényelmes szálláshely, a szépen parkosított, gondozott udvar, a hangulatos kis tó, a gyógy- és fűszernövény parcellák, a mezítlábas ösvény mellett az üstben főtt, kemencében sült népi ételek is segítenek a kikapcsolódásban, a falusi hangulat megélésében. Télen kívánságra disznóölést, tavasszal az immár hagyományos „Nyitnikék" rendezvényt, nyaranta egyetemistáknak falukutató táborokat, ősszel hecsedli főzést szerveznek.

Az autóval nem rendelkező turisták helyben kerékpárt bérelhetnek, és azzal kereshetik fel a Cserehát és a Bódva-völgy nevezetességeit, elsősorban a kis középkori templomokat, az építészeti arculatukat megőrzött aprófalvakat és a csereháti kézműves hálózat többi elemét.

Kézműves Ház

Bemutatók, alkotó munka, ajándékárusítás

Az irotai Talentum Kézműves Házszövő, hímző, fazekas, kovács, gyertyaöntő, papírmerítő műhelyeibe előzetes egyeztetés szerint várják a kézművesség iránt érdeklődőket. Megnézhetik, és szeretteiknek ajándékként elkészíthetik, vagy készen megvásárolhatják a szebbnél szebb, ízlésüknek megfelelően elkészített, egyedi kézműves termékeket. A mesterségek kipróbálása jó szórakozás, együttes cselekvés a családtagoknak, barátoknak. Ne hagyja ki, szerezzen régi-új élményeket a Cserehát szívében!

Nyári Természetbúvár és Kézműves Tábor

A nyári táborok vasárnap 17 órától, péntek 17 óráig tartanak. Napi 5 étkezést, szállást és folyamatos felügyeletet biztosítanak. A táborozás alatt naponta változatos, szórakoztató programok, kézműves foglalkozások, udvari játékok garantálják a hasznos és kellemes időtöltést.

Program: ismerkedés a falu életével

Népi ügyességi játékok

az erdő állatainak és növényeinek megismerése, vadles

a környezet állapotának felmérése, időjárási, vízminőségi értékek mérése

gyógy- és fűszernövények felismerése, gyűjtése

tejtermékek, tartósított gyümölcsök, hagyományos étkek készítésének megismerése

természetfotózás, épületfotózás

ismerkedés a szövés, fazekasság, kovács, gyertyaöntő, papírmerítő mesterségekkel

a választott mesterségben saját alkotó munka lehetősége, munkadarabok készítése, saját alkotásokból kiállítás összeállítása

kürtöskalács / mézeskalács sütése

labdajátékok (röplabda, kispályás foci, kézilabda)

Hilda Kézműves Vendégház

http://www.hildatoth.hu/

Borsod-Abaúj-Zemplén megye nyugati részében, Kazincbarcikától délnyugatra, Ózdtól délkeletre fekszik Dédestapolcsány. A térség a Bükki Nemzeti Park közvetlen közelében található és hozzá tartozik a Lázbérci-tó Tájvédelmi Körzete, ami kiváló lehetőséget nyújt természetjárásra, horgászatra , vadászatra, kerékpározásra egyéb aktív turizmus nyújtotta szabadidő eltöltési lehetőségeknek. A község nemcsak mészkőlelőhelyéről, hanem kultúrtörténeti emlékéről, vármaradványáról is híres: Dédes Vára, Serényi Kastély, Dédesi Református Templom,

A községen végigsétálva sok szép olyan házat látni, amely megőrizte a hagyományos népi építészet formáit, ezért találhatunk egy-két olyan tornácos házat is, amelyeken még az eredeti bán-völgyi pala látható. A kultúrtörténeti emlékek közül kiemelendő egy magángyűjtő lakásán található több mint 2000 db-ból álló cserép- és keménycserépből álló gyűjtemény, ami mindennapos használati és díszítési eszközökből áll: „bélapátfalvai" tányér, findzsa, komatál, korsó, kancsó, a különböző gömöri és alföldi csecseskorsó, és kisebb-nagyobb méretű vászonfazekak. Emberek, vidékek szokásait, művészi értékeit ismeri meg a látogató, e páratlanul gazdag és impozánsan berendezett magángyűjtemény megtekintésekor.

A faluban számos falusi turizmussal foglalkozó szállásadó található, amely közül kiemelkedő a Hilda Kézműves Vendégház.

A tájjellegű fatornácos vendégház 2 fürdőszobás szobával 4 illetve 3 férőhellyel (+ pót ágyazható) rendelkezik. A konyha komplett felszerelt, az udvari kemence gondoskodik a vendég gasztronómiai igényeinek kielégítéséről.

A vendégházban kézműves műhely működik, tűzzománc kemencével felszerelve, és saját népi és iparművészeti bemutató teremmel.

A vendégház, télen-nyáron míg a kézműves műhely előre megbeszélt program szerint működik, a bemutatóterem állandóan nyitva áll a látogatók számára. Az itt található népi és iparművészeti tárgyak megvásárolhatóak.

A Kézműves vendégház tulajdonosa Szabóné Tóth Hilda, aki Szegeden született, 1996-tól alkot, munkássága a magyar táj szépségében gyökerezik. A festészet alapjait Svájcban tanulta, itthon tovább képezte magát, így megismerte az üvegfestést és a tűzzománc technikát.

Gazdag színvilága alkotásain harmonikusan tükröződik. „Tűzön át látni" a mottója. 840°C fokon égetett rézlemezein a fény és a természet állandó mozgása érződik. Képei sikeresen szerepelnek kiállításokon, Magyarország több városában, falvaiban. Alkotásai külföldre is eljutottak: Svájc, Franciaország, Svédország, Spanyolország, Németország, Bulgária, Olaszország.

A vendégfogadó a szállásadás mellett különböző gasztronómiai szolgáltatásokat és kézműves foglalkozásokat tart vendégei számára.

Harsányi Ház, Tiszadada

http://www.szallaskiado.hu/harsanyi-haz-tiszadada/
A Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyében a Felső-Tiszavidéken, Tiszadadán csendes falusi környezetben található a Harsányi Ház. A település Tiszalök szomszédságában a Tisza partján fekszik. A falu szép stranddal, a község melletti holtág pedig horgászati lehetőséget nyújt az odalátogatónak. Tiszadadán falusi szálláslehetőséget a Harsányi Ház kínál az 1930-ban épült parasztportán, amit 2008-ban újítottak fel a mai kor turisztikai követelményei szerint. Kertjében füves udvar, homokozó, kiépített tűzrakóhely található. A szálláshely 3 db. egybenyíló szobából, nagy belső teraszból, ebédlőből, fürdőszobából és egy jól felszerelt konyhából áll.

Az oda látogató családok a gyerekbarát szolgáltatások és a helyi termékek szabad fogyasztása mellett a házigazdától, Harsányiné Etelka csuhéfonótól népművészeti fortélyokat is tanulhatnak pl. kukoricacsuhéból figurák, babák készítése illetve szalma fonására is van lehetőség.

Borostyán Vendégház

http://www.falusiturizmus.hu/hu_HU/lodgement/54/borostyan-vendeghaz.html
Hajdú –Bihar megyében a 4-es számú főközlekedési út és a Budapestet Záhonnyal összekötő 100-as vasúti fővonal között terül el Hajdúszoboszló (8 km) és Debrecen (13 km) között, a Hortobágytól mindössze 29 km-re Ebes település. A XIX. század közepén megépült Budapest-Debrecen vasútvonal a területet bekapcsolta az ország vérkeringésébe. 1949-ben megkezdődött a mezőgazdaság nagyüzemi átszervezése, amely a tanyák fokozatos felszámolásához vezetett. 1952-ben Ebes, mint község alakult meg. Ekkor épült 116 ház, a községháza, az első iskola, orvosi rendelő, járda, út és villanyhálózat

A 6 férőhelyes Borostyán vendégház Ebesen található zárt parkolási lehetőséggel, felszerelt konyhával, a kertben szabad főzési lehetőséggel. A ház szolgáltatásai közé tartozik a házi tej és a házi készítésű sütemények és tájjellegű ételek (slambuc) kóstolása.

A ház egyediségét azonban a kézműves mesterségek elsajátítása, azaz a kosárfonás alapjaira való tanítás adja meg.

A Venterné Kovács Erzsébet szállásadó rendszeres jelleggel kreatív szakköröket tart, ahol azt szeretné megmutatni, hogy egy kis fantáziával, minimális költséggel (vagy akár a nélkül) mi mindent ki lehet hozni az egyszerű - sokszor kidobásra ítélt- anyagokból. Az elkészítés menetére is nagy hangsúlyt fektet . A bemutatók mellett on-line hírlevelet is készít ,amely által a hírlevélre beregisztrált tagjaival az aktuális ünnepekhez és eseményekhez is kapcsolódó kreatív ötletet oszt meg. Hitvallása szerint a Kreatív szakkör gyermekekkel is megvalósítható, ahol játékosan el lehet játszani a formákkal, színekkel és lehetőségekkel.

A kézműves, más vendégházaknál is tart kézműves bemutatókat, szakköröket.

Fehér Gólya vendégház

http://www.fehergolya.hu/index.htm

Hajdú-Bihar Megye nyugati részén, Debrecentől 40 km-re, Hajdúszoboszlótól 18 km-re fekszik Nádudvar település, melyet a Hortobágyi puszta határolja. Nádudvar évszázados hagyományokkal rendelkezik a népi mesterségek terén. Fazekasai Európa szerteismertek, az egyedi, ősi technikával készülő fekete cserép méltán tette híressé a mezővárost, de mára már idegenforgalmáról is ismertté vált. 1700-as évek elejére tehető a nádudvari fazekasság kialakulása, amióta apáról fiúra száll a fekete kerámia elkészítésének titka. A nádudvari mezőváros mester emberei a kézművesség mellett fazekassággal is foglalkoztak, korsók, kanták, bödönök, korsók kerültek ki a kezük alól. 1930-ig kizárólag paraszti használati tárgyakat készítettek, azonban az átalakult ízlésnek köszönhetően megjelentek a funkcionális tárgyak is. 1992 óta Nádudvaron, az Ady Endre Általános Művelődési Központban működik az Ady Endre Közművelődési egység, amely a Városi Könyvtárat, és az Alapfokú Művészeti Iskola egységekkel együttműködve, közös igazgatású intézményben látja el feladatát.

Az iskola szakmai képzése országosan is kiemelkedő a hagyományos kézműves szakmák iskolarendszerű oktatása tekintetében. A képzés időtartama négy év 2+2-es szerkezetben: 9-10. évfolyamon általános- és kézműves alapképzés, a 11-12. szakképző évfolyamon mesterségek oktatása. A szakmai ismeretek mellett népzene, néptánc, néprajz és művészettörténet oktatás is folyik intézményben. Az iskola célja a kézműves hagyományok újjáélesztése, így az általuk oktatott hagyományos mesterségek a következőek: bőrtárgy-készítő, faműves, fazekas kosárfonó-fonottbútor készítő, szőnyegszövő, nemezkészítő és panziós-falusi vendéglátó képzés.

A kézművesség mellett a pásztor hagyományok emlékét is őrzik különböző fesztiválok, rendezvények megszervezésével, ami körül kiemelkedő a Nádudvari pásztorok napja és a Nádudvari napok a hagyomány jegyében elnevezésű rendezvény, ami a nemcsak a pásztorok életét és gasztronómiáját mutatja be, hanem kiállítások tekinthetőek meg a nádudvari kézművesek munkáiból.

A nádudvari hagyományokra épülve jött létre a Fehér Gólya Kézműves Udvar (Nádudvar a Petőfi utca 19.), amely 2004 tavasza óta várja vendégeit.

Családi vállalkozás formájában működő falusi szálláshely arra hivatott, hogy a régi falusi életmódot, a pásztoréletet és a hozzá kapcsolódó tárgyalkotó népművészet hagyományait mutassa be vendégeiknek. Az alföldi paraszthház stílusában felépült épületben kézműves műhelyek,(kosárfonó, bőrös és mézeskalácsos), foglalkoztató terem és négy fő elszállásolására alkalmas apartman található. Hagyományos búbos kemencéjükben Nádudvarra, Hortobágyra és a Sárrétre jellemző népi ételeket készítenek, hagyományos receptúra alapján. A Kézműves Udvarban foglalkozásokat tartó mesterek elhivatott képviselői szakmájuknak, a népi hagyományoknak és nagy szeretettel és hozzáértéssel vezetik be az odalátogatókat a különféle mesterségek rejtelmeibe. A Fehér Gólya Vendégház az érdeklődőket bevezeti a régi falusi élet rejtelmeibe, az évszaknak megfelelően bekapcsolódhat a paraszti munkákba, törhet, foszthat, morzsolhat kukoricát, kertészkedhet, megtanulhatja a kenyérsütést, a népi ételek készítését. A közelben lévő Hortobágy csábítja a kerékpáros, gyalogos lovas túrázókat. A Kézműves Udvar Programajánlata közé tarozik iskolás és óvodás csoportoknak különböző kézműves foglalko-

zások megtartása, így választható: mézes kalácssütés, bőrözés, babakészítés, csuhézás, nemezelés, kalácssütés.

A programok szüneteiben népi játékok, kakassütés, kakaslövés, köcsögdobásra is sor kerülhet.

Hosszú hétvége Nádudvaron a Fehér Gólyában

3 nap 3 éjszaka

Érkezés: csütörtök este

Programajánlat péntekre: Délelőtt városnézés, fazekas műhelylátogatás, délután népi játékok a szabadban, csutkababa készítés, este tekeparti a Művelődési Központban, a Club Caféban.

Szombati programajánlatok:

Szekerezés vagy kerékpártúra a pusztában, lovaglás száron vagy lovas túra, tetszés szerint. Délután kenyérsütés, mézeskalács mintázás.

Vasárnapi programajánlat:

Délelőtt nemezelés, labda, karkötő vagy sál készítése. Délután kirándulás, választható helyszínek: Debrecen, Hortobágy, Karcag, gépkocsival, Farkas-szigeti arborétum kerékpárral.

Elutazás vasárnap este vagy hétfő reggel. A program bővíthető egy vagy két hetesre igény szerint, kérhető reggelivel vagy félpanzióval.

Szállás, 3000 Ft/fő/éj apartman, 2500 Ft/fő/éj kétágyas szoba.

Étkezés: Reggeli 1000 Ft/fő/nap, félpanzió 2500 Ft/fő/nap

Programok: 1000-2500 Ft/fő

Kirándulás Nádudvarra, a Fehér Gólya Kézműves Udvarba

Programajánlat iskolás és óvodás csoportoknak

9:00 óra Érkezés

Köszöntés, a ház megtekintése. Szekerezés, látogatás a Dávid Lovas tanyán, állat simogatás, lovaglási lehetőség, játék

Kézműves foglalkozás a Kézműves Udvarban

Választható: mézes kalácssütés, bőrözés, babakészítés, csuhézás, nemezelés, kalácssütés

Ebéd,- gulyásleves, sütemény, vagy kenyérlángos

Délután népi játékok, kakassütés, kakaslövés, köcsögdobás

Városnéző séta, közben, Fazekas István műhelyében, megnézzük a híres fekete kerámia készítését.

Elutazás: 16 óra körül

Részvételi díj: 2.400 Ft /fő, min. 15 fő esetén.

Kisebb létszám esetén a program díja 36.000 Ft

Kézműves foglalkozások:

Vesszőfonás, csuhéfonás, mézeskalács készítés, nemezelés, babakészítés, népi ételek sütése, főzése

Részvételi díj: 2 000 Ft/ fő csoportos díj: 1000 Ft/fő (min 15 fő)

Sárarany Szalmaporta

http://www.szalmaporta.hu/

Békés megyében, Szarvas határában nyílt meg 2010 júliusában a Sárarany Szalmaporta, ami jelenleg is kézműves házként funkcionál. A ház tulajdonosai családi vállalkozás keretében több mint 10 éve foglalkoznak kézművességgel: Maczkó Ferencné, szalmafonó és Maczkó Dóra, gyöngyékszer készítő

A kézműves ház megnyitása előtt rendszeresen értékesítették portékáikat különféle hazai és külföldi kézműves vásárokon, rendezvényeken, illetve több saját kiállítást is szervezetek. A Szarvas-Ezüstszőlőkben álló tanyát 2009 évben vásárolták meg és több mint egy év alatt, saját kézzel újították fel, alakították át kézműves házzá. Céljuk egy olyan állandó kiállítás létrehozása volt, ahol az oda látogatók megismerhetik a szalmafonás, mint mesterség eszközeit, munkafolyamatait. Így a búzatáblától végigkövethető például egy szalmakalap megszületését. A házat pedig igyekeztek úgy berendezni, hogy tükrözze egy korabeli paraszthá hangulatát, így mentették meg a kemencét, kiállították a nagyszülők mindennapi használati tárgyait valamint vajköpülőt, közel 100 éves szövőszéket, diótörő mozsarat, néhány régi ruhadarabot. A kiállított tárgyak egy része meg is vásárolható, melyek finoman ötvözik a magyar hagyományokat a modern kor elvárásaival. A kézművességet ötvözve a falusi turizmussal egy új épületrész megvalósítását tervezik, ahol lehetőségük nyílna nagyobb csoportok fogadására és szolgáltatásaikat gasztronómiai programokkal kiegészíteni: kenyérsütés, lekvár főzés, sajtkészítés. Ezen kívül a meglévő fűszerkertet egy komolyabb gyógynövény- és fűszerkertté kívánják kibővíteni. A kézműves porta egyben programlehetőséget is kínál a környék falusi vendéglátók vendégeinek.

A Szalmaporta nyitva tartása:

Március 15. és május 31. között és szeptember 1. és október 31. között szombaton és vasárnap 10:00 – 17:00, június 1. és augusztus 31. között szerdától vasárnapig 10:00 – 18:00

Ünnepnapokon 10:00 – 18:00 Külön egyeztetett időpontban lehetőség van kézműves foglalkozások, illetve bemutatók megtartására is.

Maczkó Ferencné, szalmafonó

1991 óta foglalkozik komolyabban szalmafonással. Ebben az évben hirdette meg a Törökszentmiklósi Művelődési Központ az első országos szalmafonó pályázatot, majd minden évben alkotótábort is szervezett. Ezekben a táborokban, kezdetben egymástól, majd külföldi többek között erdélyi, vajdasági, orosz, angol, amerikai és svájci mesterektől tanulta meg a szakma rejtelmeit.

2007-ben megszerezte a népi játszóház-vezetői, és csuhé-, gyékény,- szalmafonó szakmunkás és szakoktatói képesítést.

Szívesen foglalkozik gyermekekkel és felnőttekkel egyaránt. A gyermekcsoportoknál a szalmafonás segítségével kiválóan lehet fejleszteni a kreativitást, kézügyességet, kitartást. Inspirálni lehet őket az új létrehozására, önálló munkavégzésre, a természetes anyagok megismerésére, tágabb értelemben a természeti környezet felfedezésére is.

Munkáit rendszeresen zsűrizteti.

1999-ben a Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériumának nívódíjában részesült alkotásaiért.

Maczkó Dóra, gyöngyfűző

Több mint hat évig fazekasságot tanult, most azonban a szalmafonás alapjaival ismerkedik. Ezen kívül quilling képek készítésével foglalkozik. Legjobban mégis a gyöngyfűzés fogta meg, mely utazást jelent a színek és formák világába. Az alapok könyvekből való elsajátítása után a bonyolultabb technikákra Gordon Éva tanította. Munkáit rendszeresen zsűrizteti a Népi Iparművészeti Zsűri által.

Pipacsos Pihenőház

http://pipacsoshaz.hu/

Az Alföld déli részén, Bács-Kiskun megyében Bajától 28km-re található Dávod község, amely leginkább gyógyfürdőjéről nevezetes. A környezet mind tárgyi, mind természeti szépségekben gazdag. A Ferenc-csatorna a Duna holtágaként kis folyamként szeli ketté Dávodot és Püspökpusztát. A csatorna környezete horgászatra, csónakázásra hívogatja az oda látogatókat.

A falu szívében helyezkedik el a Pipacsos Pihenőház, amely egy 1830-ban épült eredeti nádtetős paraszthá̧z, így a 2004-es felújítás során a régi parasztos jelleg megőrzésére törekedtek a tulajdonosok. A ház jellege mellett a régi korokban élő emberek szokásainak megőrzését is szem előtt tartották a vendéglátók, így épült ki egy eredeti szabad kéményes konyha, ami sajátos hangulatot kölcsönöz a pihenésének és a nyaralásának.

2 szobából álló 8 férőhelyes 3 napraforgós falusi szálláshely konyhája jól felszerelt, önellátásra alkalmas. Az udvar zárt, biztonságos.

A vendégház elsődleges programlehetőségei közül kiemelkedő a település környezetében található kirándulóhelyek: a Gemenci erdőség, a Kiskunsági Nemzeti Park, Ópusztaszer, dunai szigetek valamint az aktívturizmushoz kapcsolható horgászat, vadászat, kerékpározás, csónakozás, kajakozás.

A vendégház másodlagos programlehetőségei a kézműves táborok és kézműves foglalkozások gyermekek számára.

SZALAY-ZALA ANDREA

2.5.2.7 *Jó példák, törekvések a viselet, öltözködési kultúra területén*

Egy nép, népcsoport identitásának egyik leglátványosabb kifejező eszköze a régmúltban, de napjainkban is a viselete.

Számos európai nép napjainkban is büszkén viseli - különösen ünnepnapokon – hagyományos régi, vagy felújított, korszerűsített viseletét. Európa számos országában – Ausztriában, a skandináv államokban, Portugáliában, Spanyolországban, Hollandiában - büszkék az emberek viseletükre, ünnepnapokon természetesen öltik magukra nem csak régi, de a régi alapján újonnan, korszerűbb anyagokból, s kényelmesebb szabással készített öltözeteiket. Mi, akik sokkal gazdagabb hagyománnyal rendelkezünk, sokszor félve, idegenkedve vesszük fel viseleteinket, hiszen sajátos történeti –társadalmi fejlődésünk következtében rengeteg előítélet övezi ezeknek a viseleteknek hordását.

Pedig a történelmi tradíció, vagy a népviseletek által ihletett öltözeteknek napjainkban is van létjogosultsága.

A Jászok példája

A Jászságban az 1970-es évek második felében a Jászsági Népi Együttes volt a kezdeményezője a jász viselet felújításának. Az 1990-es évek elején újabb követők akadtak a Jászság tánccsoportjai, a táncosok szülei, a pávakörök, díszítőművészeti szakkörök tagjai, és a bandériumok (Jász Lovas Bandérium, Lehel Huszár bandérium, Szűcs Mihály Bandérium) révén.

A Jász Múzeum gyűjteményében, valamint a helytörténeti gyűjtemények anyagában és magántulajdonban lévő ruhadarabok, egykorú leírások, és fotók segítségével Bathó Edit néprajzkutató, múzeumigazgató szakmai segítségével, és személyes példájával újból felelevenítették a régi viseleteket.

Az 1989-es rendszerváltás óta soha nem látott lendületet vett a régi jász viselet iránti érdeklődés. Egyre több emberben merül fel az igény a hagyományos viselet megvarratására, annak ellenére, hogy az öltözethez szükséges finom selyem, brokát, taft, bársony kelmék ma is igen drágák, és egy rend öltözet elkészítése igen komoly összegbe kerül. Ennek ellenére nem kevesen rendelkeznek már két-három rend viselettel, melyet a jász ünnepeken magukra is öltenek.

Napjainkban egyre többen foglalkoznak a jász viselet elkészítésével, s a szép, míves viseletek országos és nemzetközi pályázatokon, kiállításokon is bemutatásra kerülnek. E munkában különösen élen járnak a Jászapáti Rokolya Varróműhely tagjai: Tajti Erzsébet, Borbásné Budai Valéria, Donkóné Birkás Tünde, Nagy Erzsébet, Utassy Gáborné, Tajti Ferencné, Szabóné Nagy Enikő, Bagi Éva, valamint a JNSZ Megyei Ipari, Mezőgazdasági, Kereskedelmi és Vendéglátóipari Szakközépiskola szaktanárai. A varróasszonyoknak minde-

nekelőtt meg kellett ismerniük a régi viselet sajátosságait, maitól eltérő szabásvonalait. Ehhez nyújtott nagy segítséget a Jász múzeum igazgatója a gyűjtemény segítségével.

A jász viselet feleleventésénél és készítésénél számos problémával kellett megküzdeniük. Legnagyobb gondot a megfelelő alapanyagok hiánya jelentette. A kereskedelmi forgalomban nem voltak kaphatók azok a kelmék, melyekből egykoron a viseleteket varrták. Ezért meg kellett találni azokat a mai, korszerű anyagfajtákat, melyek megközelítően hasonlítanak a régiekhez. Hasonló problémát okozott a díszítő szalagok hiánya is. Ebben az esetben is rá kellett találni azokra az arany, ezüst sujtásokra, csipke szalagokra, melyekkel a régiek helyettesíthetőek voltak.

Napjainkra Jászberényben már megéri olyan méteráru boltot üzemeltetni, melyben ezek a kelmék és kiegészítő anyagok megkaphatóak.

A ruhaanyagok színe ugyancsak egyik fontos kérdése volt a rekonstrukciónak. A jász viseletben sose alkalmaztak élénk, rikító színeket. Jelen korunk textíliái azonban inkább a divatos élénk színeknek kedveznek. Ebben a tekintetben is jelentős előremozdulás történt az idők folyamán.

Komoly problémát jelentett a jász öltözet jelenkori viselésének módja is. Meg kellett értetni az asszonyokkal, hogy ma is mindenki az életkorának megfelelő színű ruhát öltheti csak magára. Megváltozott kultúránkban, életszemléletünkben ez nem ment zökkenőmentesen. Meg kellett tanulni a ruha viselését is. (felöltés módja, benne való viselkedés, testtartás.)

Kezdetben mindenki az ünnepi viseletet varratta meg, s mindenhova azt vette fel. Később azonban egyre többen értették meg, hogy szükség van un. gyüvő-menő ruhákra, sőt az ünneplők között kis és nagyünneplőre is. Hiszen táncmulatságba nem lehet felvenni a nagyünneplőt, a templomi ruhát, s a bandériumok által szervezett hadjáratba nem vehető fel még a kisünneplő ruha sem.

Természetesen a beletanulási folyamat lassú volt, mindent újra kellett értelmezni, tanulni, és a feleleventett ruha használatát napjaink életviteléhez kellett igazítani. Senki nem gondolja, hogy ezek a viseletek a régi módon, minden nap hordhatók.

A felújított viseletek egyértelműen bizonyos alkalomhoz, főleg ünnepi alkalomhoz köthetőek. Vannak, akik úgy vélik, hogy a felújított jász viselet jelmez. Ez az állítás nem állja meg helyét. Mert a jelmezt legtöbbször színpadon, valamilyen előadás keretében e funkcióra érzelemmentesen viselik.

A felújított jász viseletnek azonban érzelmi háttere van, amely még ma is a kiváltságos történelmi múltat szimbolizálja, és a mindenkori jász öntudatot erősíti.

Az elmúlt évek során megteremtődtek a jász ruha viselésének alkalmai is. Különböző város-, és falunapok, nemzeti ünnepek, a nemzetközi hírűvé vált jászberényi Csángó Fesztivál, nemzetközi mézvásár, főzőversenyek, jász bálok, hagyományőrző rendezvények mind alkalmat teremtenek e szép ruhák viselésére. Ezek közül is kiemelkedik az 1995 óta minden évben más és más jász településen megrendezésre kerülő Jászok Világtalálkozója, ahol 1998 óta díszes ceremónia közepette kerül sor az újkori jászkapitány megválasztására. Ha valaki ellátogat egy világtalálkozóra, megláthatja, hogy idősek és fiatalok, egyre többen öltik magukra jász őseik szép öltözetét, s mindenkor büszkén viselik azt. A jászok által felújított, és egyre

népszerűbbé váló XIX. századi parasztpolgár viselet szép példája egy népcsoport identitástudatának és hagyományőrzésének.

Debrecen példája

Debrecen példája mutatja, hogy nem csak a falu, hanem ebben az esetben a cívisváros is fontosnak tarthatja viseletkultúrája megmentését, újra divatba hozását.

A debreceni önkormányzat pályázati felhívására a Debreceni Művelődési központ, a Tímárház köré csoportosuló népi iparművészek, kézművesek közösen adtak be pályázatot, amit el is nyertek. A felkészülés során Szathmári Ibolya néprajzkutatóval folytattak konzultációkat, elemezve a múzeum gyűjteményi anyagát.

Elkészült munkáikat a városi farsangi bálon, majd beöltözési lehetőséggel megfűszerezve kiállításokon, és a megyében rendezett divatbemutatókon népszerűsítették.

E kezdeményezés remélhetően olyan módon kiforrja magát, mint a jász példa esetén láttuk.

Program leírása:

Debreceni viseletrekonstrukciók készítése

Debrecen szabad királyi várossá nyilvánításának 650. évfordulója évében méltán merült fel az igény arra, hogy készüljenek az egykori debreceni viseleteket hűen tükröző viselet rekonstrukciók. A vállalást az ünnepi évfordulón túl indokolttá teszi az is, hogy a debreceni viselet – ami különösen annak parasztpolgári jellegét illeti – szélesebb körben kevésbé ismeretes, rekonstrukciók még alig készültek, így ez a mostani vállalkozás hiánypótlónak is tekinthető. Az elkészült ruhák kiállításokon történő bemutatásával orvosolhatjuk az említett hiányosságot, széles körben megismertethetjük a térségünkre jellemző, tradicionális viseleteket, legalábbis annak egy részét.

A viselet rekonstrukciók bemutatása számos kapcsolódó program szervezését teszi lehetővé a Tímárház – Kézművesek Házában. Főképpen az iskolás korosztály számára kínál olyan programokat, ahol a résztvevők megismerkedhetnek az egyes viseleti darabok funkciójával, formai- és díszítménybeli sajátosságaival. A rekonstruált viseletek mindemellett esetenként - pl. ünnepi alkalmakkor – reprezentációs céllal felölthetők is lennének.

A rekonstruálásra kerülő viseletek kiválasztásakor célunk mindenekelőtt az volt, hogy különböző korosztályok viseleteit jelenítsük meg többnyire a XIX. század vége és XX. század eleje időszakából. A választásokat maghatározta továbbá az is, hogy ezeken az öltözékeken megjelenítsük azokat a formai- és díszítménybeli sajátosságokat, melyek a debreceni viseletre ez időben a legjellegzetesebbnek, legtipikusabbnak tekinthetők. Mintául részben a Déri Múzeumban őrzött eredeti viseleti darabok, részben archív fotók szolgáltak. A rekonstrukciók készítői – viseletvarrók, a viselet kiegészítők készítői – szakmájukat értő, nagy tapasztalattal és gyakorlattal rendelkező alkotók. Valamennyi viselethez – a kiállítási bemutatóhoz nélkülözhetetlen – bábu vagy baba is készül.

A fentiek értelmében 6 viseletrekonstrukciója készül el:

- fiatal pár, vagy jegyespár leány és legény viselete,

- középkorú pár asszony és férfi viselete,
- nagyünneplő asszonyi viselet, mely tekinthető az idősebb korosztály öltözékének is,
- gyermek leány viselete.

A rekonstrukcióra tervezett viseletek rövid bemutatása

1/ A fiatal jegyespár leány viselete áll egy lábszárközépig érő zöld színű tarf selyem, derekánál szabott szoknyából, alatta alsószoknya, nyakánál összehúzott, bő fodros ujjú fehér blúza patyolat finomságú anyagból készül, a szoknya elé a blúz anyagával harmonizáló csipkeszerű kötény, a blúz fölé zsinórdíszes, a szoknya színétől egy árnyalattal sötétebb vagy világosabb színű, karcsúsított mellény vagy pruszlik kerül. A lányság kifejezéseként a nő fejére rekonstruáljuk a debreceni gyöngyös bogláros pártát, a rekonstrukció hűen követi az eredeti párták díszítményét, így pl. elkészíttetjük a szalagok és masnik díszéül szolgáló, fémszálból vert szalagcsipkéket is. Lábára fekete keményszárú női csizma, kezébe vert csipke szélű fehér patyolat jegykendő kerül.

2./ A legény öltözékének alapanyagát fekete posztóanyag adja, ebből készül a csizmanadrág és a rövid felsőkabát, vagy zakó, az utóbbi díszét a nagyméretű ötvös remek ékszergombok adják. A legényviselet legjellegzetesebb ruhadarabja az a tükör bársony alapanyagú, dekoratív mellény, mely csak erre a térségre volt jellemző viselet. A bordó, püspöklila, kék, zöld, rozsdabarna stb. színekben egyaránt készült mellény - melyet jegyajándékba kapott a legény - szabás vonalát tekintve négyféle változatban volt ismeretes. A rekonstrukció során az álló nyakú, magas gombolású mellény készül el dekoratív ékszergombokkal ezüstszínű, visszafogott zsinórdíszítésekkel. A mellény alá archaikus szabásvonalú, elején tűzött díszítésű, magas nyakú, keskeny gallérú fehér ing kerül. A viselethez továbbá debreceni típusú fekete posztókalap és fekete rámás csizma társul.

3./ Középkorú pár asszony viselete kétrészes, ruhájának alapanyaga ugyancsak taft selyem, színében is tükrözi a korát (barna különböző árnyalatai). A felsőrész, azaz a karcsúsított szabású női ujjas elején és ujja végein saját anyagából fodrozódó díszítményekkel van ellátva. Szoknyája derekánál szabott, földig érő, alatta alsószoknya. Fejére a ruha anyagával megegyező alapanyagból a debreceni nők jellegzetes főkötője készül. A nő kezébe gyöngydíszes erszény kerül.

4./ A középkorú férfi öltözéke fekete posztó alapanyagú, a csizmanadrághoz hosszú, zsinórdíszes, karcsúsított szabású kabát társul. Mellénye fekete posztó mellény, egyszerű pitykegombokkal van ellátva, alatta fehér színű, magas gombolású gyolcs ing található kis fekete nyakkendővel. Csizmája keményszárú csizma, fekete posztókalapja az előbbinél szélesebb karimájú debreceni típusú kalap.

5./ Nagyünneplő, vagy idős asszony viselete fekete nyomott mintás taft selyem anyagból készül. Ez a viselet egykoron nemcsak az idős korosztály viselete volt, a XIX. század II. felében még a menyasszony is feketében esküdött. Szoknyája hosszú, derekánál szabott szoknya, felső része, az ujjas karcsúsított szabású, elején, nyakán, alján, ujja végein fekete apró gyöngyökkel és fekete csipkével gazdagon díszítve. A ruhához annak anyagából egy pelerinszabású köpeny, vagy gallér is készül, melyen a gyöngy és csipkedíszítések szintén jelen vannak. A

szoknya elé fekete selyem kötény kerül. Az asszony fekete főkötője gyöngy és csipkedíszítésű.

6./ Gyermek leány viselete világos alapú, apró mintás karton anyagból készül. Az egybeszabott lányka ruha karcsúsított szabású, szoknyarésze kissé lefelé bővülő, lábközépig ér. A ruha díszét a piros bársony anyagú betét díszek adják, melyek a ruha felső elej – részén, a szoknya elején lefelé futva és a deréknál, mintegy övként vannak jelen. Lábára fekete, elől fűzős, száras cipő, fehér patent harisnya, hajába piros szalag kerül.

A viseletek készítői *felkérésre* azok közül az alkotók közül kerültek ki, akik a legnagyobb ismeretekkel és tapasztalatokkal rendelkeznek elsősorban a komplex debreceni viseletek, vagy az egyes speciális viseletdarabok - pl. a párta - elkészítése terén. Ennek alapján *Kormányos Lászlóné* hímző- és viseletvarró a pártás leány és a középkorú asszony viseletét, *Tóthné Dénes Anikó* viseletvarró az idősebb asszony öltözékét és az asszonyok főkötőjét, *Antall Csaba* viseletkészítő a fiatal és idős férfi viseletét, *Gálné Kovács Gyöngyi* pártakészítő a leányka viseletet és a debreceni pártát készítette el. Külön mestere volt az ékszergombok, a debreceni leány öltözékén és pártáján lévő vert csipke, valamint a posztókalapok és a csizmák, cipők elkészítésének Rácz Erika ötvös és ékszerkészítő, *Harsányi Edit* hímző- és csipkekészítő, *Mihalkó Gyula* kalapos, *Litomereczki Zoltán* és *Czéh Gabriella* csizma- és cipőkészítők személyében.

DEBRECEN MEGYEI JOGÚ VÁROS ÖNKORMÁNYZATÁNAK PÁLYÁZATI FELHÍVÁSA
KÖLCSEY FERENC ÖSZTÖNDÍJ

Debrecen Megyei Jogú Város Önkormányzata pályázatot hirdet amatőr és hivatásos művészek, művészeti együttesek alkotói tevékenységének támogatására.

Az ösztöndíj célja: Debrecenről szóló, a város kulturális értékeihez kötődő, azokat gazdagító alkotás létrejöttének ösztönzése, amely lehetőséget teremt alkotó művészek, csoportok számára, hogy kifejezzék kötődésüket városunkhoz.

Ösztöndíjban részesülhet: egy személy vagy egy művészeti csoport.

Pályázók köre: Debrecenben élő és a várossal aktív kapcsolatot tartó amatőr és hivatásos alkotó művészek, művészeti együttesek.

A pályázás módja: Pályázni csak az erre a célra rendszeresített formanyomtatványon lehet, ami az Új Városháza (Debrecen, Kálvin tér 11.) 2. sz. ügyfélszolgálati ablakánál vehető át, vagy letölthető az www.debrecen.hu honlapról. A pályázatokat a Kulturális Osztálynak címzetten, 2 példányban kell benyújtani. Postacím: Debrecen Megyei Jogú Város Polgármesteri Hivatal, Kulturális Osztály, 4026 Debrecen Kálvin tér 11.

A pályázat benyújtásának határideje: 2011. február 25.

Pályázaton elnyerhető támogatás összege: bruttó 2 millió Ft. A díj megosztható. Az ösztöndíj feltétele: a pályázó nyilatkozata arról, hogy az ösztöndíj ideje alatt egy új, eddig nyilvánosság előtt be nem mutatott produkciót, alkotást hoz létre.

A pályázatot meghirdető Önkormányzat a szerzői jogról szóló 1999. évi LXXVI. törvény alapján, fenntartja az első kiadás-, az első nyilvános előadás-, az első kiállítás-, illetve az első megépítés jogát.

Az ösztöndíjas vállalja, hogy az ösztöndíj időtartama alatt készített mű, illetve művek publikálásánál, előadások alkalmával feltünteti, hogy Kölcsey Ferenc ösztöndíjas.

A benyújtott pályázatok elbírálását DMJV Önkormányzat Közgyűlésének Kulturális, Ifjúsági és Sportbizottsága végzi.

Az ösztöndíj átadására a Város Napján, ünnepi Közgyűlés keretében kerül sor.

Debrecen, 2011. január 27.

Kulturális, Ifjúsági és Sportbizottság

„A maradandóság városa”

Az egykoron Hajdúság fővárosaként, cívisvárosként emlegetett Debrecen évszázados hagyománya, szellemi öröksége az elmúlt időszakban különösen fontos aktualitását élte, mezővárossá nyilvánításának 650. évfordulója alkalmából a tavalyi évben.

A Debreceni Művelődési Központ idén folytatni kívánja ennek az örökségnek más és más aspektusból való megismertetését a széles közönséggel, így a debreceniek szíves figyelmébe ajánljuk az alábbiakban felsorolt, 19. század végi-20. század elejei cívis létet, annak mindennapjait reprezentáló programjainkat, melyekkel városunk egykori szigorúan erkölcsös, kálvinista paraszt- polgári rétegének mindennapjait mutatjuk be.

PROGRAMJAINK:

- február 17, 17 óra „A cívisvilág emlékezete”- II.
  Debreceni polgári viseletek kiállítása
  Helyszín: Tímárház- Kézművesek Háza, Nagy Gál I.u.6.
  (A kiállítás április 12-ig látogatható, csoportok számára
  ingyenes tárlatvezetéssel, előre egyeztetett időpontban.)

- február 24
  március 16
  március 30
  április 6
  NOSZTALGIA FOTÓZÁS
  Helyszín: Tímárház- Kézművesek Háza
  Régi idők fotói a kiállításban!
  Tegye emlékezetessé kiállítás látogatását!
  Öltözzön be és készítessen képet magáról, mint a régi
  szép időkben! (A fotózás díja: 1.200 Ft/fő)

- március 20 17 óra „ Két ujja van a ködmönnek
  kerek alja a pendelynek”
  Divatbemutató debreceni viseletekből a
  Hajdú Táncegyüttes közreműködésével
  Helyszín: Belvárosi Közösségi Ház, Kossuth u.1.

- március 22, 10 óra „ Fordulj erre, fordulj arra, felöltözött már a baba”
  Babaöltöztető játszóházi foglalkozás
  Helyszín: Tímárház- Kézművesek Háza

- április 11 10 órától A város napja alkalmából
  egész napos programsorozat a Tímárház-
  Kézművesek Házában
  (tárlatvezetés, kézműves bemutatók, előadások)

Hrivnák Tünde – By me

Kalocsai és Mezőkövesdi hímzések a mai öltözetkultúrában

Előzmények:

Hrivnák Tünde tótkomlósi származású, édesanyja, nagyanyja varrónők voltak. A hagyomány tiszteletét nagyanyjától, a mesterségbeli fortélyokat édesanyjától tanulta, a szegedi ruhaipari technikumban és a budapesti divatiskolában szerzett végzettséget. Hrivnák Tünde saját tervezésű ruháival a magyar hagyományok fontosságát, kívánja megjeleníteni úgy, hogy azok megfelelően tükrözzék a ma diktált trendeket. Számára egyértelműen a hordhatóság a legfonto-

sabb, célja olyan öltözködési stílus megformálása, mely egyedi, nőies, nem elvont kreáció. Az egyedi tervezésű ruháknál pedig a megrendelő egyéniségét tartja szem előtt, mely a funkció, az alapanyag és a díszítés harmóniáját is jelenti egyben.

Kezdetben a tótkomlósi motívumokat vitte át a viseletre, így fedezte fel őt Kalocsa város polgármestere. A kiinduló ok a Forma-1 ruhán megjelenő egyáltalán nem autentikus, mondhatni a kalocsai hímzést megszégyenítő motívumok nagy népszerűsége volt, ami ellen a jó érzésű polgármester oly módon tiltakozott, hogy felkérte Tündét egy kalocsai kollekció elkészítésére. Tünde mély alázattal közelít a hagyományos viselethez, és hímzésekhez.

Megtervezi a modellt, és a helyi hímző asszonyok tervezik és készítik el a hímzéseket.

Ilyen módon munkalehetőséget, színvonalas továbbélést biztosít a helyi hímző kultúra számára.

Sajnos ez a modell a mezőkövesdiek esetében azért nem működik ilyen szerencsésen, mert a projektben résztvevő Matyó Népművészeti Egyesület, mely kiváló szakemberekből áll, korántsem élvezi ennyire a városi vezetés bizalmát.

Pozitívumok:

A mai divat trendeket, az etno divatját minőségben, kiválóan ötvözi a hagyományokkal, megélhetést, hírnevet biztosítva azoknak a jelentős, szellemi kulturális örökségünk részét képező népművészetéről híres központoknak, melyek kultúrája kommercializálódott.

Kiváló marketing stratégiával, divatbemutatókkal és azt követően jó sajtóval rendelkezik.

Megrendelői a külföldi diplomata feleségek, híres hazai személyiségek, és külföldön élő magyarok.

Tetőtől-talpig

Az Élő Hagyomány Alapítvány szervezésében, rendezésében a Táncháztalálkozókon, a Mesterségek Ünnepén, az Élő Népművészet pályázat és kiállítás alkalmából a Néprajzi Múzeumban, a Reneszánsz év jegyében az országban több helyen 2005 óta szervezett divatbemutatókat abból a célból, hogy népszerűsítse azokat a kézműves ruhákat, melyek magukon viselik valamilyen módon – gondolkodásmódjukban, formavilágukban, anyaghasználatukban, technikájukban, díszítményükben – a paraszti, parasztpolgári, történelmi viseletek jellegzetességét. Hordhatóak, modernek, divatosak, egyediek.

A divatbemutatókon a ruhák mellett bemutattuk a kézműveseket, életútjukat, alkotói hitvallásukat, és kollekciójuk felvonulása előtt elmondtuk melyik ruha, milyen módon kapcsolódik hagyományos viseletkultúránkhoz. A közönség az alkotók elérhetőségét is megkapta.

A manökkenek néptáncosok voltak, akik a színpadon otthonosan mozogtak, de lelki beállítottságuk folytán tudták viselni ezeket a ruhákat. Az aláfestő zene az öltözetekhez illően vagy népzene, vagy világzene volt.

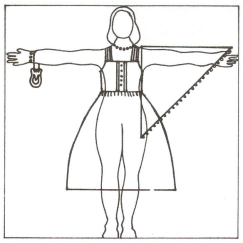
E divatbemutatók voltak az előzménye a Tetőtől talpig pályázatnak, melyet a Népművészeti Egyesületek Szövetsége és a Hagyományok Háza írt ki.

Pályázati felhívás

A XXV. Mesterségek Ünnepe fő témája a viselet, ehhez kapcsolódóan pályázatot ír ki a Népművészeti Egyesületek Szövetsége és a Hagyományok Háza

TETŐTŐL TALPIG címmel

Fővédnök: Schmittné Makray Katalin

A pályázat mottója: Hagyomány a divatban – viselet másként

A pályázat célja: a Kárpát-medence hagyományos öltözet-kultúrájának, valamint népi kézműves értékeinek megőrzése, népszerűsítése, alkalmazásuk a mai öltözködéskultúrában, hogy ünnepeink és hétköznapjaink részévé váljanak.

A pályázat témája: olyan férfi, női, gyermek öltözetek és kiegészítők tervezése, amelyek alapja tradicionális formavilág, díszítmény, alapanyag vagy technika.

Pályázati kategóriák:

1. Hagyományt követő viseletek és kiegészítőik

2. Mai, modern ünnepi és hétköznapi ruhák és kiegészítőik (táska, ékszer, lábbeli stb.), amelyeken fellelhető a hagyomány egy-egy eleme akár a formavilágban, akár a díszítményben, akár az alapanyagban vagy az alkalmazott technikában.

Pályázni valamely pályázati kategóriának megfelelően 3-5 darabból álló új **kollekció – alapanyagukban, stílusukban hasonló modellek –** fotódokumentációjával lehet, amelyet CD-n 2011. július 17-ig várunk a következő címre: Népművészeti Egyesületek Szövetsége, 1255 Budapest, Pf. 193. A kollekcióban szabadon választva szerepelhetnek férfi, női, gyermek ruházati darabok és kiegészítők.

Díjazás kategóriánként:

1. díj 200. 000Ft

2. díj 150. 000Ft

3. díj 100. 000Ft

A zsűri által kiválasztott legszebb alkotásokat a **XXV**. **Mesterségek Ünnepén** divatbemutató keretében láthatja a közönség a Budai Várban.

Kiírók: Népművészeti Egyesületek Szövetsége, Hagyományok Háza

Információ: Beszprémy Katalin 06 20 361 9227, beszpremy.katalin@hagyomanyokhaza.hu

Igyártó Gabriella 06 1 214 31 47, 06 1 214 35 23, neszfolk@nesz.hu

A zsűri a beérkezett 135 pályázó fotódokumentációjának értékelése után 50 alkotó munkáit kérte be a következő válogatásra, amelyen a díjazott alkotások kiválasztására, illetve a divatbemutatón szereplő ruhák végleges kiválasztására került sor.

Ezen a válogatáson 40 alkotó viseletei kerültek kiválasztásra a bemutatóra.

A zsűri a beérkezett pályamunkák értékelése után változtatott a díjazás összetételén.

A hagyományt követő viseletek és kiegészítőik kategóriájában I. és III. díj került kiosztásra.

I díj: 150 e Ft Borbásné Budai Valéria Jászapáti viseletkészítő „ A jászkapitány új ruhája „ viseletéért, melyet az alkotó ünnepi, protokolláris viseletként ajánl.

III. díj : 75 e Ft Magyar Csipkekészítők Egyesülete vertcsipkével díszített vizitkéiért

A mai ünnepi és hétköznapi modern ruhák és kiegészítőik kategóriájában 2db. I. , 3 db II., 1db III. díj került kiosztásra

I. díj 150 e Ft „Meyke" Molnár Madarász Melinda Budapest, torockói viselet modern átiratáért

I. díj 150 e Ft Hampel Katalin Budapest, a zsinórdíszítmények, a történeti viseletek mai korszerű alkalmazásáért

II. díj 100 e Ft Igéző alkotócsoport Budakeszi, a hagyományos ornamentikák egységes, sajátos formavilágú viseleten történő alkalmazásáért

II. díj 100 e Ft Szaka E. Katalin Aba, mívesen készített nemezruháiért

II. díj 100 e Ft Carlie-Kovács Flóra Budakeszi, nemezmunkáiért,

III. díj 75 e Ft Adonyi Kata Törökbálint, igényes, míves kivitelű, sajátos hangvételű kollekciójáért

A divatbemutató a Mesterségek Ünnepén nagy sikerrel lezajlott.

A pályadíjak összegét 5-500 e Ft-ot a NESZ, illetve a Hagyományok Háza ajánlotta fel, a divatbemutató költségét (1 millió Ft) a Mesterségek Ünnepe költségvetésén belül a NESZ vállalta.

A divatbemutató nagy sikerrel zajlott le, egyedüli negatívuma csak az volt, hogy megérdemelte volna a nagyobb publicitást, azt, hogy szélesebb körbe jusson el a sok sokszínű, a viselet megújítását illetően sokféle technikát, gondolkodási módot megmutató produkció.

Gombold újra! Divat a magyar 2.0

Pályázati összefoglaló

Kedves Pályázók!

Határon túliak, nem magyar állampolgárok is indulhatnak a Gombold Újra Divat a magyar! öltözékkollekció tervezési pályázaton illetve a Design és hagyomány pályázaton. Díjazást azonban csak abban az esetben tudunk fizetni részükre, ha a pályázó vagy annak képviselője rendelkezik magyar adószámmal.

Megértésüket köszönjük,

a Design Terminál csapata

Folytatódik a 2010 tavaszán első ízben meghirdetett *„**Gombold újra**! Divat a magyar"* öltözéktervezési pályázat. Az új kiírást – az elsőhöz hasonlóan – a Közigazgatási és Igazságügyi Minisztérium felkérésére annak háttérintézménye, a Design Terminál tette közzé, a Moholy-Nagy Művészeti Egyetem, a Hagyományok Háza és a Népművészeti Egyesületek Szövetsége szakmai együttműködésével.

A pályázatokról általában

A *kortárs öltözékkollekció pályázat* és a *Design és hagyomány pályázat* együttes célja, hogy elősegítsék a kárpát-medencei magyar tradicionális öltözködési formák, ruhadarabok, kiegészítők, alapanyagok, díszítések, motívumok és technikák felhasználását a kortárs divatba illeszthető újraértelmezéssel.

Kiíró

A Közigazgatási és Igazságügyi Minisztérium felkérésére a Design Terminál Nonprofit Kft., a Moholy-Nagy Művészeti Egyetem, a Hagyományok Háza és a Népművészeti Egyesületek Szövetsége szakmai együttműködésével.

A kortárs öltözékkollekció tervezési pályázat részletei

A *kortárs öltözékkollekció tervezési pályázat* célja a tradicionális magyar öltözék- és divattörténeti értékek és hagyományok modern szemléletű feldolgozása, beemelése a hazai és nemzetközi divatszakma és az érdeklődő közönség látóterébe.

· A pályázó feladata: egyszerre trendkövető és magyar ihletésű hordható ruhadarabok és kiegészítők készítése.

· Kategóriák: hordható ruházat (alkalmi és hétköznapi) és öltözködési kiegészítő.

A Design és hagyomány pályázat részletei

A pályázat együttműködésre kívánja ösztönözni a hazai designereket és a hagyományos viseletet tradicionális technikákkal és/vagy anyagokból készítő magyar kézműveseket. A cél olyan ruhadarabok megalkotása, amelyek ötvözik a tradicionális mintakultúrát a modern formaalakítással.

· A pályázó feladata: magyar divattervezők által formatervezett ruhadarabok kiegészítésének tervezése, kivitelezése hagyományos kézműves technikák alkalmazásával, azaz a magyar divattervezőktől kapott szabásminta kiegészítése és kivitelezése saját, hagyományos technikával.

· Kategóriák: ruhadarabok és meghatározott méretű kiegészítő.

Díjazás

· *Kortárs öltözéktervezési pályázat:* a legjobb ruhakollekció és a legjobb kiegészítő tervezője egyaránt nettó 1 100 000 forint díjazásban részesül.

· *Design és hagyomány pályázat*: a nyertesek kategóriánként 400 000-400 000 forint díjazásban részesülnek.

· A Design Terminál vállalja, hogy a pályázók munkái közül a Terminál által kiválasztott darabokat két hétig értékesíti a divatbemutatót követő egy éven belül egy ideiglenes üzletben, Budapest egyik legfrekventáltabb pontján, az Erzsébet téren.

A Pályázat tapasztalatai

A pályázat kiírói épp a Tetőtől talpig pályázat sikerét látva nyitottak az elmúlt évi – első – pályázathoz képest. A kiírásban hangsúlyosan szerepelt a hordhatóság, valamint újdonság volt a kézművesek bevonása, designerek-kézművesek közös munkája révén.

A pályázat zsűrijébe bevonták a népi kézművesek képviselőit is.

A jó szándék ellenére ez az együttműködés nem sikerült úgy, ahogy azt a kiírók szerették volna. A pályázatot megkésve, rövid határidővel, a karácsonyi vásárok idején írták ki, mikor a legtöbb kézműves termel, értékesít. Komoly gondot jelentett, hogy a pályázati anyagot rajzos formában kérték. Mivel a rajz a kézműveseknek nem erőssége, (bizonyos technikákat pl. nemez rajzon nem is lehet érdemben bemutatni, hiszen a textura a lényeg, ami munka köz-

ben alakul) így még a legkiválóbb mesterek is hátrányos helyzetben voltak akár egy első éves egyetemistával szemben is.

Az oktatás hiányosságára vezethető vissza, hogy a pályázók (főleg MOME hallgatók) néprajzi, viselettörténeti ismeretei nagyon felszínesek, hiányosak voltak, megrekedtek a közhelyek szintjén. A zsűri tagjainak nagy része nem a hordhatóság, és a hagyományok iránti alázat szempontjából értékelte az alkotásokat, hanem a meghökkentő, kihívó, formabontó ruhák arattak sikert a szemükben.

A kézműves – iparművész együttműködésnek közös tervezői - kivitelezői munka esetében lett volna értelme. Így mindkettő tanulhatott volna egymástól. A kézművesek a dizájnerektől szemléletmódot, tervezést, az iparművészek pedig a kézművesektől mesterségbeli tudást.

Remélhetően a pályázat folytatódik, és a tapasztalatok birtokában eléri a kiíró a kitűzött célokat.

Pozitívumok: a pályázatnak óriási volt a visszhangja a médiákban. Nagy társadalmi figyelem, érdeklődés kísérte a bemutatót, felhívta a figyelmet a tradicionális díszítő elemek viseleten történő alkalmazására.

Az alkotók számos bemutatkozási, értékesítési lehetőséget, marketinget kaptak.

A pályázat költségvetése 150millió Ft volt.

A jövő útja egy konkrét feladatra – pl. egy-egy tájegységre koncentráló műhelymunka lehetne, ahol kellő elméleti, néprajzi, viselettörténeti előadásokkal erősítve közös alkotói, tervezői-kivitelezői gyakorlat épül, ahol a rekonstrukció mellet valóban modern mai öltözetek is készülnek, melyek valóban hordhatóak, egyben tükrözik a forrást, a tradíciót.

Tanulságok: A népi, vagy hagyomány alapú viseletkultúra napjainkban világdivat, világjelenség. Ezt a trendet nem kihasználni vétek. Hazánkban nagy számban él és alkot olyan kézműves, iparművész, akik élethivatásként ezt a célt tűzték ki maguk elé, ebben a szemléletben tevékenykednek. A gond alapvetően az, hogy ezekhez a viseletekhez előítéletek, vélt politikai hovatartozás, hiányos ismeretek társulnak.

Nincs képzés, hiszen a színvonalas, hordható ruhák készítéséhez tervezői, szabászati és kézműves tudás egyaránt szükséges, mindez nem csak gyakorlati, de elméleti viselettörténeti, néprajzi tudás birtokában működik.

Ehhez kell társuljon a jó PR és marketing, mely valóban divattá, mozgalommá teszi ezt a stílusirányzatot, viseletkultúrát.

BESZPRÉMY KATALIN

2.5.2.8 *A Falufejlesztési Társaság „Nagyapám Háza” mester-inas mintaprogramja*

A „Nagyapám Háza” mester-inas mintaprogram a Vidékfejlesztési Minisztérium és Magyar Nemzeti Vidéki Hálózat támogatásával készült a Kultúra és Örökség munkabizottság megbízásából
Témavezető: Krizsán András Ybl-díjas építész, a Falufejlesztési Társaság elnöke
www.falufejlesztesitarsasag.hu

„Amit én emeltem, mind homok volt: de nagyapám háza bizton áll még s éveimből, e fojtó romokból hogy révébe meneküljek, vár még.” (Babits Mihály: Hazám!)

Bevezető

A régi vakolathímes parasztházak nemcsak egy zárt közösség történeti, műszaki, esztétikai értékeit őrzik, amire nosztalgiával tekinthetünk, hanem az egész Kárpát-medence építészeti kultúrájának élő, eleven emlékei is. Olyan örökségünk, amit nem csak megőriznünk, gondoznunk és védenünk kell, hanem tovább is kell adnunk az utánunk következő nemzedék számára. Népi műemlékeink nem csupán üres, történeti emlékek, mint a polcra rakott múzeumi tárgyak, hanem olyan épületek, amiknek falai közözött sorsok, életek, tapasztalatok, bölcsességek rejlenek. Nagyapáink, dédapáink, ükapáink élete, tapasztalata, szakmai tudása, amiknek nemcsak gyakorlati, hanem szakrális jelentése is van, aminek megfejtése nélkül a világ értelmetlen véletlenek halmazára esne szét. *Az örökséget és a hagyományt* általában összekeverjük, pedig Istvánfi Gyula tanár úrral egyetértve, célszerű megkülönböztetni az anyagiságában megfogható örökséget a hagyomány szellemi tartományától. Noha szorosan összetartoznak, de a hagyomány az mégis több mint az örökség. A hagyomány az örökség lelke! Nélküle az örökség pusztán értékesíthető tárgy vagy természeti jelenség, míg a hagyomány az „ige” a „szakrális” belső tartalom, ami nélkül az örökség nem értelmezhető. A hagyomány egyúttal szellemi-technológiai készség is, ami elődeinktől származik. Attól a közösségtől, aminek soha nem maradiságot, értéktelen ragaszkodást jelentett a múlthoz, a meghaladotthoz való ragaszkodás, hanem azt a belső képességet, ami biztosíték a túlélésre, a fejlődésre, a keretek között tartott újításra. A kereteket pedig a föld, a falu, a létezés alapját jelentő munka, a mezőgazdálkodás jelentette. Az elmúlt évtizedek társadalmi, gazdasági átalakulásai, a falut érő csapások, mindenekelőtt a hagyományok elvesztésével jártak. A hagyományos faluközösségek megszűnése, a kis települések elnéptelenedése, ezekben a mezőgazdasági munkát végző falvakban okozta a legnagyobb változást. A megváltozott igények miatt ezekre az épületekre, az eredeti funkciójuk szerint alig van szükség. Pusztuló falvaink szomorú látványa tanúsítja, hogy az idő egyre jobban tizedeli népi építészeti értékeinket és napról napra kevesebb a védelemre valóban érdemes, összefüggő épületegyüttes és paraszthház. Egyre több régi magtár, istálló, ól, paraszthház dől össze a szemünk láttára, tűnik el a tájból. Hiszen az utolsó gazdákkal ennek az élő népi építészetnek is vége, mára már lezárt fejezet. Korunk nemzedéke ezt az élő parasztvi-

lágot már nem láthatta. Számunkra annak látásmódja, arányérzéke, tévedhetetlen ízlése csak a ránk hagyott emlékekből, használati tárgyakból, a százötven éves öreg házakból idézhető meg. Ez a tudás könyvekből nem tanulható. Nem csoda hát, ha népi műemlékeink műszaki fennmaradását, állagmegóvását különös gonddal, szakszerűséggel és fokozottabb aktivitással kell követnünk. A vidéki örökségvédelem nem nélkülözheti a hagyományok felderítését és megőrzését, de szükség van azok újra tanulására, tanítására is. Ez ugyanolyan feltétel, mint a műemlékvédelemben a megelőző tudományos kutatás. Hogy megértsük ezeket az összefüggéseket ismét föl kell fedezzük a valóság szakralitását, ahol a hétköznapok szentsége és a mindennapok küzdelme egységes, de rejtelmes módon jelent meg egy élő, eleven kozmikus rend szövedékébe beágyazva.

A „Nagyapám Háza" mester-inas mintaprogram leírása

Európa szerte elfogadott módszer, hogy a védett népi épületek megóvását vagy múzeumi (skanzen) körülmények között biztosítjuk, vagy saját környezetükben az eredeti jellegüknek és karakterüknek megfelelő, lehetőleg az eredeti funkcióra utaló *„in situ"* hasznosítást szorgalmazzuk. De ki fogja - és ami még lényegesebb – ki tudja majd karbantartani, felújítani, tovább adni azokat a mesterségbeli tudásokat, hagyományos házépítési technológiákat, amikkel ezek a hajdan volt régi szép épületek épültek? A népi műemlékeink sorsa és léte ugyanis – függetlenül a jogszabályi, anyagi keretektől – ezektől a gyakorlati módszerektől is függ.

A Falufejlesztési Társaság a „Nagyapám Háza" mester-inas mintaprogramja ezeket a személyeket, emberi közösségeket kívánta megtalálni és identitásukban megerősíteni. Akik a természetes életforma felértékelődését, sokszor romantikus indítékból felvállalják és népi építészeti értékeinket és hagyományainkat – a fenntartási gondokat is örömmel átvállalva – féltve őrzik. Mert vannak emberek, akik képesek rá! Ezt a képességüket kell erősítenünk lokális eszközök segítségével, reális elképzelések alapján. Helyi öntevékenységen alapuló, személyes kapcsolatteremtésre épülő szakmai és anyagi támogatást kell számukra biztosítanunk, amely mindig az adott épület körülményeit, a hagyományos építőmesteri tudást tartja szem előtt.

A Falufejlesztési Társaság a Vidékfejlesztési Minisztérium kiemelt projektjeinek támogatásával ennek szellemében dolgozta ki a „Nagyapám Háza" mester–inas minta programot a népi építészet iránt érdeklődő és elkötelezett középiskolások, egyetemisták, főiskolások számára. E hiánypótló program célja, hogy a fiataloknak ne csak műszaki felmérésre és dokumentálásra legyen lehetőségük a nyári gyakorlataik során, hanem a tradicionális építőmesteri munkákat is megismerhessék, és testközelbe kerülhessenek a népi építészet értékeivel. A „Nagyapám Háza" mester-inas program olyan gyakorlati képzés, ahol a kiválasztott fiatalok, 4 héten keresztül a gyakorlatban, eredeti helyszíneken tanulhatták meg, hogyan kell egy régi népi épületet, tájházat, vagy parasztházat felújítani, rendbe tenni, miközben megismerték a hagyományos népi építőmesteri technológiákat, a tradicionális építészet értékeit.

Együttműködés

A „Nagyapám Háza” mester-inas minta program lényege, hogy összehozza a népi építészet értékei iránt érdeklődő fiatalokat és azokat az építkezőket, akik a népi épületek, hagyományos építésű paraszthá zak, kúriák, vagy más építmények állagmegóvását, építését tervezik. A minta program nem egy konkrét épület felújítására szervezett nyári tábor, ahol egy helyen egy időben több fiatal vesz részt egy épület helyreállításán, hanem egy olyan együttműködés, ahol a jelentkező fiatalokat összekapcsoljuk, „beajánljuk” a programtól függetlenül is megvalósuló építkezésekhez. Ilyen módon ezek a fiatalok egymástól független, több helyszínen, több mester irányítása mellett dolgozhatnak. Nem egy tábor lebonyolításáról, vagy védett épületek felújításáról van tehát szó, hanem egy képzési programról, ahol a fogadó mestereket és az érdeklődő fiatalokat egy független szervezet, a Falufejlesztési Társaság hozza össze, és szervezi meg együttműködésüket. A szervező munka a program jellegéből adódóan több fél együttműködését jelent, amit a felek bilaterális szerződésekben rögzítettek és a szervező Falufejlesztési Társaság generált. Ezekben a szerződésekben a fogadó szervezetek vállalták, hogy:

....eredményesen és sikeresen hajtsák végre a Falufejlesztési Társaság szervezésében meghirdetett, és a Vidékfejlesztési Minisztérium által támogatott „Nagyapám Háza” – mester inas mintaprogram a tradicionális népi építészet jegyében” című programot.

I.2. A fogadó szervezet és a Falufejlesztési Társaság a „Nagyapám Háza” mester-inas mintaprogram végrehajtása érdekében Együttműködési megállapodást köt tanulók és végzett fiatalok nyári szakmai gyakorlatának biztosítására.

I.3. A szakmai gyakorlat célja, hogy a „Nagyapám Háza” mester inas mintaprogramban résztvevők elméleti tudásukat gyakorlati ismeretekkel egészítsék ki, és képesek legyenek ismereteik gyakorlati alkalmazására.

I.4. A „Nagyapám Háza” mester inas mintaprogramban résztvevők - a jogszabályi előírások szerint szakmai gyakorlatra kötelezett tanulók - betekintést nyerhetnek tanult szakmájuk gyakorlatába, így ezzel a vonatkozó jogszabályok alapján teljesíthetik tanulmányi kötelezettségeiket.

I.5. A „Nagyapám Háza” mester inas minta program szakmai gyakorlati, képzési rendszerű elismertetéséért, annak a tanuló jogviszonya szerint illetékes oktatási intézmény előírásai és a vonatkozó jogszabályi rendelkezések szerinti bejelentéséért és dokumentálásáért a mintaprogramban részt vevő tanuló felelős.

I.6. A szakmai gyakorlat időtartama 4 hét, amely 2012.07.01- 2012.08.31. között valósul meg.

I.7. A gyakorlatok a fogadó szervezet telephelyein zajlanak a kijelölt felelős szakembereinek irányításával.

Rögzítésre került továbbá, hogy a fogadó szervezet vállalja a tanuló(k) kötelező, összefüggő szakmai gyakorlatának biztosítását. Az együttműködő felek megállapodtak abban is, hogy a szakmai gyakorlat időtartama alatt a tanuló(k) jogállása változatlan, így az iskola és egyéb szervezetek által nyújtott juttatásaik, továbbá egyéb jogaik és kötelezettségeik is változatlanok.

Fontos feltétel volt, hogy a fogadó szervezet a „Nagyapám Háza” mester-inas mintaprogram keretén belül az alábbiakra vállal kötelezettséget:

III.1. A gyakorlat lebonyolításához a fogadó szervezet biztosítja a szabályszerű körülményeket, helyet, eszközt és a tanulót a vonatkozó eseti jogszabályoknak megfelelő építkezésen, életkorának és tanulmányainak megfelelő szakterületen foglalkoztatja.

III.2. A napi foglalkoztatás időtartama a 8 órát nem haladja meg.

III.3. A tanulóknak a nyári gyakorlat ideje alatt rendezett, komfortos szállást, és napi háromszori étkezést (reggeli-ebéd-vacsora) biztosít.

III.4. Titoktartási kötelezettséggel járó információt, adatot kizárólag olyan körben bocsát a tanuló rendelkezésére, amely a későbbi elhelyezkedésüket nem korlátozza.

III.5. A tanuló részére a nyári gyakorlat alatt biztosítja a végeztethető fizikai, tervezési, felmérési, kitűzési, anyagvizsgálati, egyéb szakmai munkákban való szakszerű, irányított gyakorlati, manuális foglalkoztatást és ezért felelősséggel vállal.

III.6. A tanulót lehetőség szerint csoportba beosztva foglalkoztatja és előzetesen balesetvédelmi és munkabiztonsági oktatásban részesíti.

III.7. Biztosítja a tanuló részére a megfelelő szerszámokat, munkavédelmi felszereléseket.

III.8. Az előírások szerinti bejelentési kötelezettségeket teljesíti.

III.9. A Múzeum a tanulónak fizetést nem ad, de a szakmai gyakorlat idejére a vonatkozó jogszabályokban előírt díjazásban részesítheti, részére a szakmai gyakorlat idejére hallgatói felelősségbiztosítást köthet.

Természetesen mindezekért cserébe a Falufejlesztési Társaság anyagi támogatást nyújt cserébe, amit a Vidékfejlesztési Minisztérium kiemelt projektjeinek terhére biztosít a Falufejlesztési Társaságnak. A Falufejlesztési Társaság, mint projektgazda, a mintaprogram lebonyolításáról külön megállapodást és kötelezettségvállalást kötött a Vidékfejlesztési Minisztériummal.

II.3. Az Együttműködési megállapodásban rögzített támogatás feltétele a fogadó szervezet által igazolt jelenléti ív és a tanulók által naponta vezetett munkanaplók leadása a Nemzeti Agrárszaktanácsadási Képzési és Vidékfejlesztési Intézet (NAKVI) állandó titkárságán (12234 Budapest, Park u. 2) legkésőbb 2012. szeptember 15. napjáig, amelyben naponta fel vannak tüntetve az elvégzett feladatok, esetleg fényképpel, rajzzal, egyéb dokumentumokkal dokumentálva.

Fogadó szervezetek

A fogadó szervezetek kiválasztását a Falufejlesztési Társaság részben saját szakmai kapcsolatai révén, részben a népi építészet értékei iránt elkötelezett szervezetek (Tájház Szövetség, Néprajzi Múzeumok, Faluszövetség, stb.) felé intézett felhívások, felkérések alapján szervezte meg. A „Nagyapám Háza” mester-inas program előfeltétele volt, hogy jogilag rendezett és anyagilag garantáltan előkészített építkezések, felújítások álljanak rendelkezésre. Az első éves minta program tapasztalata alapján elmondható, hogy nem az érdeklődő fogadó szervezetek hiánya jelentette a legnagyobb nehézséget, hanem az, hogy az, hogy anyagi lehetőségek hiányában egyre kevesebb szervezet tudja vállalni, hogy saját erőből felújítsa, rendbe tegye népi épületeit, védett tájházait.

A 2012 évi „Nagyapám Háza” mester-inas mintaprogramban résztvevő fogadó szervezetek:

1. Szabadtéri Néprajzi Múzeum, 2000 Szentendre Sztaravodai út, gyakorlatvezető: Román Árpád
2. SAVARIA Múzeum Szabadtéri Néprajzi Múzeuma, 9700 Szombathely, Kisfaludy Sándor u. 9., gyakorlatvezető: Illés Árpád, Nagy Endre
3. Pannatax Kft, 2612 Kosd, Mikes K. u. 42., gyakorlatvezető: Rácz Miklós
4. Kárász Ervin egyéni vállalkozó, 6727 Szeged Bánk-Bán u 62., gyakorlatvezető: Dr. Ozsváth Gábor Dániel
5. Lénárt István őstermelő, 2624 Szokolya, Hunyadi u. 23., gyakorlatvezető: Lénárt István
6. Hagyományos Házépítő Kft. 9800 Vasvár, Szentmihályfalvi u.12. gyakorlatvezető: Sári Lóránt
7. Kőház 2000 Kft. 8271 Mencshely, Kossuth u. 20., gyakorlatvezető: Fazakas András

Képzésben résztvevő fiatalok

A tapasztalatok alapján könnyebb feladatot jelentett az érdeklődő fiatalok kiválasztása. Erre egy pályázati formát talált ki és bonyolított le a Falufejlesztési Társaság. A „Nagyapám Háza” mester-inas programra egy kötetlen formájú dolgozat beadásával lehetett jelentkezni, ahol a jelentkező fiataloknak egy maximum 20 oldalas (műszaki, irodalmi, fényképes, rajzos, stb.) dolgozatot kellett beadniuk, „Nagyapám Háza” címmel, amiben egy általuk kiválasztott népi műemlék épületet, tájházat, parasztházat ismertettek, bemutatva annak építészettörténeti, helytörténeti múltját, értékeit. A bemutatásra kerülő épület nem feltétlenül kellett, hogy a saját nagyszüleik, dédszüleik háza legyen, de több pályázó is megható személyes részletekkel mutatta be saját családjuk gyökereit, az ősi szülői házat. A dolgozatok tartalmazhattak építészeti felmérést, fotó dokumentációt, helytörténeti leírást, vagy más személyes dokumentumot is. A beadott dolgozatok nem voltak titkosak, a dolgozatban minden jelentkezőnek meg kellett adnia a beadott épület pontos címét és meghatározását, valamint a pályázó nevét, postacímét, e-mail címét, telefonszámát, születési évét és jelenlegi iskolájának pontos megnevezését. A dolgozatot írott formában postán a: Nemzeti Agrárszaktanácsadási, Képzési és Vidékfejlesztési Intézet (NAKVI) 1223 Budapest, Park u. 2. címre, vagy elektronikusan a nagyapamhaza@gmail.com e-mail címre kellett eljuttatni.

Nagy örömünkre és meglepetésünkre összesen 27, igen magas színvonalú pályaműérkezett be.

A 2012. évi „Nagyapám Háza” mester-inas mintaprogramra jelentkező fiatalok:

1. Arany Éva*(Eszterházy Károly Főiskola Turizmus-vendéglátás kar): Kiss József családi háza - Derecske, Bajcsy-Zsilinszky utca 45.
2. Balogh Edit (BME Építészmérnöki kar): Sóstói Múzeumfalu
3. Behán Tamás (Budapesti Corvinus Egyetem): Paraszthéznak épült lakóépület - Budakeszi, Erdő utca 79.

4. Bihari Ádám* (BME Építészmérnöki kar): Zsuzsi néni háza – Jakabszállás II. kerület 62.
5. Boór Bernadett (BME Építészmérnöki kar): Falukép tanulmány - Palotaváros, Rác u.
6. Bujdosó Dorottya (BME Építészmérnöki kar): A hortobágyi csárdák világa
7. Diósi Hanna (SZIE Ybl Miklós Építéstudományi kar): Nagyapám háza - Jászkarajenő
8. Ficker Kata (BME Építészmérnöki kar): Az én drága nagyapám háza – Csánig, Fő utca 23.
9. Hajdú Blanka (NYME FMK Építőművész kar): Őrség-Pityerszer-kerített ház
10. Hársvölgyi András* (okl. építészmérnök): Nagyapám háza-Szigliget, Külsőhegyi út 18/A
11. Imeli Soma Barna (Kozma Lajos Faipari Szakközépiskola): Tarpai szárazmalom-Tarpa, Kossuth u.
12. Jakab Dániel* (SZIE Ybl Miklós Építéstudományi kar): Svábjellegű lakóház-Vecsés, Jókai u. 6.
13. Jánossy Dóra Anna* (BME Építészmérnöki kar): Jánossy-kastély-Cserhátsurány, Petőfi u. 14.
14. Kiss Anna (BME Építészmérnöki kar): A Meggyes-csárda története
15. Koller Gergely (Pécsi Tudományegyetem Pollack Mihály Műszaki Kar): Karapancsa kiskastély- Hercegszántó, külterület
16. Lencsés Albert* (BME Építészmérnöki kar): Paraszthá̀z-Nagyszékely, Rákóczi u. 15
17. Mészáros István* (Debreceni Egyetem Műszaki Kar, Építészmérnök szak) : Ismerkedés a bokortanyákkal
18. Ökrös Éva (BME Építészmérnöki kar): Lakóház-Budapest, Pasarét
19. Pásztor Krisztina (BME Építészmérnöki kar): A napsugaras házak
20. Pethő Richárd* (SZIE Ybl Miklós Építéstudományi kar): Varjúvár-Sztána
21. Smuczer Hanna (Debreceni Egyetem, Bölcsészettudományi Kar, Néprajz szak) : Noszvaji gazdaház - Noszvaj, Deák F. u. 40.
22. Szabó Kálmán (Nagy Sándor József Gimnázium): Nagyapám háza - Hunya
23. Szilágyi Ákos* (BME Építészmérnöki kar): Egy Vasi paraszthá̀z rövid bemutatása - Nára, Petőfi u. 108.
24. Tar Dániel* (Debreceni Egyetem Műszaki Kar, Építészmérnök szak): Tiszacsegi zsellérház - Tiszacsege, Jóborszug, Óvoda u.
25. Tari Bálint* (BME Építészmérnöki kar): Nyakas pajta-Kisbodak
26. Vörös Katalin* (SZIE Ybl Miklós Építéstudományi kar): Zamárdi tájház - Zamárdi, Fő u. 83.
27. Gera István* (Szegedi Tudományegyetem Pedagógia szak): Hódi-féle napsugaras ház, Szeged

A „Nagyapám Háza” mester-inas képzést, az akkreditált tanintézetek, a kötelező nyári szakmai gyakorlatnak beszámítják, ezért a jelentkezők többsége építészhallgató volt, ám voltak már végzett diplomások, néprajzosok, idegenforgalmi szakemberek is. A beadott pályázatokat a „Nagyapám Háza” mester-inas program igazgatótanácsa értékelte, akik a Magyar

Nemzeti Vidéki Hálózat elnökségi tagjai közül voltak (Szabadkai Andrea, Ónodi Gábor, Kovács István és Krizsán András) és közös döntésük alapján kiválasztották a legjobbakat. A pályamunkákból 13 került kiválasztásra. (Lásd a *-gal jelölt neveket.) A kiválasztottakat ezután külön értesítették, és a nyári gyakorlatok lebonyolításának, beosztásának megbeszélésre egy közös egyeztetésre meghívták őket. Az egyeztetésen megbeszélésre került, hogy melyik fiatal inas, melyik mesternél, fogadó szervezetnél fog dolgozni. Természetesen igyekeztünk az egyéni szempontokat is lehetőség szerint figyelembe venni. A fogadó szervezetek közül többen is képviselték magukat ezen a megbeszélésen, így még közvetlenebbé vált a kapcsolatfelvétel. Ez annál is inkább fontosabb volt, hiszen a mester-inas viszonyban kiemelkedően fontos személyes kapcsolat és a párbeszéd. Átadni és megszerezni a tudást csakis kölcsönös bizalom és szimpátia alapján lehet. A fiataloknak innentől kezdve önállóan kellett megbeszélniük és leegyeztetniük a nyári gyakorlataik időpontját és részleteit. A múlthoz hasonlatosan az inasok most is a „mestereknél laktak", akik a gyakorlati hely közelében biztosítottak szállást a programban résztvevő fiataloknak. Természetesen a Falufejlesztési Társaság és a NAKVI szakemberei mindenben segítették őket.

Képzés

A képzés időtartama 4 hét volt, ami a munkafolyamatokhoz igazodóan, minden fogadó szervezettel egyénileg került meghatározásra. Az inasoknak munkabér nem járt, de a mesterek, a Falufejlesztési Társasággal kötött együttműködési megállapodás keretei között, vállalták a tanulók szállás és étkezési költségeit. A „Nagyapám Háza" mester-inas képzés keretén belül kiválasztott „inasok" egy hónapon át részt vehettek egy népi műemlék, tájház, malom, vagy paraszthá z felújítási, kivitelezési munkáiban. Olyan hasznos alkotó munkát végeztek, amellyel gyarapíthatták tudásukat, bővíthették szakmai ismereteiket, közvetlen tapasztalatot gyűjthettek a népi építőmesteri munkákról, hagyományos kőműves mesteri technológiákról. A gyakorlatban tanulhatták meg a hagyományos házépítés ács és tetőfedő szakmáit, valóságos helyszíneken, eredetiben sajátíthatták el a mesterfogásokat, tekinthettek be a népi építkezés, felújítás folyamataiba. Ezeket minden nap munkanaplóba rögzítették. Ezekből következik egy kisebb összefoglaló:

Dörgicse, Óbudavár – mester: Fazekas András, inas: Hársvölgyi András

Hársvölgyi András a Balaton-felvidéken dolgozott, ahol a kő az általános építőanyag. Mindenütt kő-kő hátán, amerre csak a szem ellát. Ezer meg ezer kődarab borítja a szántókat legelőket. Kőből épültek a házak, templomok, és a pincesorok présházai is. Kőtámfalak, bástyák, kerítések és istállók állnak kőből rakva a mai napig. András kőből épült boltozatos pince építésében vehetett részt. Megtanulta a kő boltozat rakásának fortélyait, a romonád építésétől a kész kőboltozat fugázásig.

Kiskundorozsma – mester: Dr. Ozsváth Gábor, inas: Pethő Richárd

Pethő Richárd a kiskundorozsmai szélmalom rekonstrukciós munkáiban vett részt. Megismerkedett a faiparban használatos gépekkel, dolgozott ácstelepen, részt vett a faanyagok kiválasztásában, előkészítésében. A helyszíni ácsmunkák és javítások mellett bepillantást nyert több, párhuzamosan futó malom munkálataiba, a szakmai egyeztetésekbe, és kivitelezésbe egyaránt. A szélmalmok mellett dolgozott családi ház tetőszerkezetén, a szegedi Mátyás-templom plébániájának cserépfedés-cseréjén, megismerte a rétegragasztott faelemek, és fa rácsostartók üzemi előregyártását. Emellett lehetősége nyílt meglátogatni az Ópusztaszeren található Árpád-kori régésztelepet is, ahol honfoglalás-kori magyar település építményeit ismerhette meg.

Szentendre, Skanzen – mester: Román Árpád, inasok: Arany Éva, Vörös Katalin

A skanzeni munka nagyrészt a falumúzeum új tájegységében található, erdőhorváti ház falazási munkái tették ki. Az inasok megismerkedhettek a kőműves eszközök használatával, a tapasztás módjával. Részt vettek az anyagkeverésben, agyagtéglát vetettek, megtanultak simítani, meszelni. A fő munka mellett jutott idő a tájegységek megismerésére, kévefedés-felújításra, faszögkészítésre, ácsmunkára, díszítő festés restaurálására. A falumúzeumon belüli munkák mellett részt vettek külső helyszíni bontáson is: a Szőnyön található disznóólat felmérték, elbontották, és a múzeumba szállították.

Tiszaföldvár – mester: Rácz Miklós, inasok: Lencsés Albert, Tari Bálint

Tiszaföldváron egy végső pusztulástól megmentett vályogház felújítása volt a feladat. Ha az épület elkészül, tájházként fog újra üzemelni. Lencsés Albert és Tari Bálint megismerkedett a vályogkeverés módjával, mind a négy homlokzatot felújították: a tapasztás nagy része levált, a repedéseket betömték, végül újratapasztották, simították, meszelték. A lábazati téglákat is újra kellett fugázni, csiszolni. Emellett a ház körül elkészítették a téglajárdát, sor került nyílászárócserére, gerendacsiszolásra, és a padlásfödém javítására.

Oszkó – mester: Sári Lóránt, inasok: Bihari Ádám, Mészáros István

A munkák Oszkó mellett Szalafő-Pityeszeren, Nagyrákoson, Pankaszon zajlottak. Az inasok megismerkedtek a Hegypásztor Körrel, amely a község nagy múltra visszatekintő, értékvédelemmel, vidékfejlesztéssel foglalkozó civil szervezete. A több helyszínen zajló, változatos munka során Bihari Ádám és Mészáros István megismerkedett a döngölt agyagpadló készítésének módjával, karámkerítéssel, faháncsolással, sárazással. Emellett beavatást nyertek a zsúpfedés speciális technikáiba, a kévekötéstől és a kettőzésen túl a zsúp felkötésén át a tetőgerincképzésig, taposott gerincet, és fonott gerinczsúpot is készítettek. Az építkezések mellett részt vettek a község hagyományos aratási ünnepségén, ahol ízelítőt kaptak a helyi szokásokból, és megismerhették a helyi embereket.

A szabadnapjukon meglátogatták Viszákon a Csernyus Lőrinc vezette építőtábort a falu Tündérkertjében. Végül egy öreg, megmentésre váró pinceépületet mértek fel, és dokumentáltak.

Szokolya, Kacár-tanya – mester: Lénárt István, inasok: Tar Dániel, Szilágyi Ákos, Jakab Dániel, Gera István

A Kacár-tanya Szokolya külterületén, dombháton terül el, gazdája, Lénárt István másfél évtizedes munkával hozta létre. Az inasokra változatos, és kemény munka várt, emellett megismerkedhettek a tanyasi hagyományokkal, az önellátással. Mesterük beavatta őket a tanya, és egyben az életük történetébe. A tanyán számos, különböző tájegységre jellemző falusi épület található: istálló, cséplőpajta, dagasztóház, földház, gulyás-kunyhó, szélmalom. Megismerték a vályogkészítés, keverés módját, a keverés hagyományosan, taposókeretben történt. Építettek rakott sárfalat, kályhát, tapasztottak, a vályogmunkák mellett a tetőszerkezetépítés során ácsfogásokat lestek el, vesszőfonatos falat készítettek, disznóól és csirkeól épült, készítettek siskanádfedést, és taposott szalmafedést. Ezzel együtt egy mozgatható szecskavágóépületet is elkezdtek. A rengeteg gyakorlati tapasztalat mellett hallhatták mesterük előadását a kenyér útjáról, megismerték a vetésforgó lényegét, valamint a faluban egy hagyományos kemencét is felmérhettek

Szombathely, Savaria Múzeum – Jánossy Dóra

Jánossy Dóra a szombathelyi Vasi Múzeumfalu dolgozóival tevékenykedett. Az első két hétben több ház zsúpfedését is elbontották és újrafedték. A következő két hétben pedig a tapasztás technikájával ismerkedhetett meg. „Szerencsés vagyok, hogy olyan mesterektől tanulhatok, akik még azoktól tanulták a mesterséget, akik saját maguk is zsúptetős házban éltek, édesapjuk készítette tető alatt.”

A képzésben részt vett fiatalok a nyári gyakorlataik során folyamatosan vezették munkanaplóikat, amelyekben több rajz, fénykép és részletes leírás bizonyítja, hogy szakmai gyakorlatuk során mennyi hasznos és tanulságos dologgal ismerkedhettek meg. Napi jelenlétüket és munkájukat a mesterek aláírásukkal igazolták a jelenléti íveken, amiket a gyakorlat végén a fiatalok leadtak a Nemzeti Agrárszaktanácsadási és Vidékfejlesztési Intézetben.

A nyári gyakorlaton szerzett tapasztalataikról egy őszi szakmai tanácskozás keretén belül számoltak be, ahol mindannyian átvehették a megérdemelt elismerő okleveleiket is, amelyen a mesterek és a támogató szakmai szervezetek ajánlása szerepel.

Összegzés

A modern ember számára a hely elveszítette semmi mással fel nem cserélhető, konkrét minőségi valóságát. Korunk térszemlélete túlságosan elvont, általános, csupán mennyiségi értelmezésű. Semleges tér, amely pusztán a funkcionális igényeknek megfelelően tetszőlegesen mérhető, szabható, függetlenül a hely sajátosságaitól, anyagi valóságától. A térrel ellentétben a hely azonban konkrét minőségi valóság. Ezeknek az élményeknek köszönhetően az ember, bárhol is jár a világban, mindenhol úgy érzi magát, mintha személyesen lenne megszólítva. A dolgok jelen vannak, közöttük élünk. Élő kapcsolatot tartunk fenn velük. Tárgyak, házak, utcák, falvak olyanok, mint az emberek. Az ég, a föld és a lakóházak is saját történelemmel, hagyománnyal, térbeli adottságokkal, részletekkel rendelkeznek, mint pl. a domboldalak, a fa-

sorok, a kerítések, az utcakövek, a homlokzatok, amelyek minden esetben megkönnyítik tájékozódásunkat, lehetővé teszik azonosulásunkat az adott hellyel. Így van minden talpalatnyi földnek saját karaktere, amely visszavezet bennünket ahhoz a valósághoz, amely aligha írható le másképp, mint személyes fogalmakkal. Ezeknek a személyes benyomásoknak a megértésével csodálkozhatunk rá és kerülhetünk spontán módon párbeszédbe egy hellyel. Így válhatunk egy soha nem látott táj barátjává, megérezve a hely szellemét, azt a semmi mással össze nem téveszthető élményt, amellyel az ember egy vidéken azonosul.

Ma az a legfontosabb, hogy a hivatalos műemléki jegyzékbe vett népi műemlékek védelmén kívül, a környezetükben elhelyezkedő, helyi védelemmel ellátott épületekről is gondoskodjunk. Ez a gondoskodás nem jelentheti csupán a védett épületek kijelölését, a helyi értékvédelmi rendeletek megalkotását. A helyi öntevékenységen alapuló, személyes kapcsolatteremtésre épülő szakmai ismeretátadást is és anyagi támogatást is biztosítanunk kell, amely mindig az adott település körülményeit, felemelkedésének stratégiai lehetőségeit tartja szem előtt. Talán a „Nagyapám Háza" mester-inas mintaprogram teszi majd lehetővé, hogy ezek a házak újjászülessenek. Mert ahogyan Molnár V. József néplélekrajz-kutató írta: *„Az, amit népi építészetnek nevezünk, az emberi hajlékkészítésnek korántsem idejétmúlt módja. Ellenkezőleg. Építési elvei örökzöldek, mindig is hatni fognak és mindig is használhatók lesznek, legyen szó családi házról, társasházról, vagy akár városi középületről. Hogy miért? Mert népi építészetünk, közelebbről építészetünk elvei mélyen bennünk gyökereznek: istenadta, kitörölhetetlen ősképek. S ha tiszavirág életű divatokkal nem fojtjuk el őket, akkor munkánkon keresztül biztonságos otthonokká alakulnak, amelyek emberi léptékűek és barátságos megjelenésűek lesznek; csupasz és kifejezéstelen falak helyett pedig imát és varázslatot sugárzó, beszédes homlokzatokkal tekintenek vissza ránk."* Forduljunk hát mi is bizalommal ezekhez az évszázados építőmesteri fogásokhoz, hagyományos technikákhoz, amiket féltve őrzünk és segítenek abban is, hogy megértsük a hagyományos népi kultúra értelmét, bölcsességét és tanuljunk abból. Ez a tájhoz simuló építészet legjobb iskolája.

KRIZSÁN ANDRÁS

2.5.2.9 *Sióagárd és a Tolna Megyei Népművészeti Egyesület együttműködése a helyi népművészeti hagyományok népszerűsítése érdekében*

Projekt jellege: **Nonprofit**
Projekt gazda: **Tolna Megyei Népművészeti Egyesület**
7171 Sióagárd, Zrínyi u. 31.
20/946-5617
Projekt gazda típusa: **Civil szervezet**
Projekt partnerek: **Sióagárd Község Önkormányzata**
Projekt helyszíne:
Régió: **Dél-Dunántúl**
Megye: **Tolna Megye**
Kistérség: **Szekszárd-Tolnai kistérség**
Teleülés: **Sióagárd**

A civil szervezetek többségének komoly nehézséget okoz egy székhely megvásárlása, üzemeltetése, fenntartása. Az önkormányzatoknak viszont tájházaik, gyűjteményeik szakmai tartalommal történő működtetésére nincs gyakorlatuk és idejük. A Tolna Megyei Népművészeti Egyesület és a Sióagárdi Önkormányzat együttműködése, a feladatok megosztása és összehangolása példát mutat arra, hogy a megvalósítási lehetőségek meghatványozódnak.

A kezdeményezés célja:

Hazánkban általános szokássá vált, hogy az önkormányzatok új kulturális tereket, intézményeket építenek, alakítanak ki településeiken. A kezdeti lelkesedést követően viszont a működtetéshez szükséges forrásokat nem vagy alig biztosítják. Így az egykor sok munkával és pénzzel létrehozott közösségi épületek csak „gondot", kiadást jelentenek az önkormányzatok számára.

A Sióagárdi Tájházat is egykor ünnepélyes keretek között, nagy büszkeséggel hozták létre. Feladatát, szerepét a település életében sajnos nem fogalmazták meg, pedig a kultúrának kiemelt szerepe van az identitástudat erősítésében.

A Tolna Megyei Népművészeti Egyesület a Sióagárdi Önkormányzattal kötött Partnerségi megállapodásban vállalta, hogy tiszteletben tartva a Tájház műemléki jellegét, a sióagárdi hagyományokra építve, szakmai munkájával segíti a múzeumi tevékenységet és a település rendezvényeit. Az egyesület által jól megtervezett kézműves foglalkozások, múzeumpedagógiai programok és szakmai előadások sokat segíthetnek az emberi erőforrások megfelelő mozgósításában. A közösségben való szerep megtalálása a helyi lakosság önbecsülésének erősödéséhez vezet, és ösztönző erővel hat az együttműködés képességének kialakulására.

Az egyesület célja egyrészről a tagság munkájának folytatásához egy megfelelő helyszín kialakítása volt, másrészről programjai segítségével a Tájház-alkotóház életébe bevonni a helyi, sióagárdi gyermek és felnőtt lakosságot. A tájház leltározott anyagának állagmegóvása után a ház működtetése és tárlatvezetések kialakítását követően a múzeumpedagógiai foglalkozások bevezetése, melynek segítségével a helyi lakosság a Tájház rendszeres látogatójává és a település cselekvő polgárává válhat. A Tájházba látogató turisták részére maradandó és ismeretszerző program biztosítása.

A kezdeményezés indoka, háttere:

A Tolna Megyei Népművészeti Egyesület megalakulása idején (1996) Szekszárdra jegyeztette be székhelyét. Szekszárd, mint megyei jogú város alkalmas helyszínnek tűnt az egyesület programjai megvalósításához. Azonban a LEADER és más egyéb a kistelepüléseken élők részére kiírt pályázatokra az egyesület nem pályázhatott Szekszárd, városi rangja miatt. Továbbá az egyesület a népi kézművességet érintő, folyamatosan végzett, hagyományőrző, hagyományápoló, hagyományteremtő és –bemutató tevékenységének további és egyre magasabb színvonalú feladat végzéséhez szükségessé vált egy hely, ahol a közösségi és szakmai programjait rendszeresen folytatni tudta. E probléma megoldására 2006-ban Decs község önkormányzatát keresték meg és ajánlották fel szakmai tudásukat[1]. Decs község önkormányzatának képviselőtestülete kétkedve fogadta az ajánlatot, így az együttműködés nem jött létre.

Tolna megye 105 településéből a Tolna Megyei Népművészeti Egyesület tagjai 37 települést képviselve gazdagítják a szervezet munkáját és képviselik saját néprajzi tájegységük kézműves hagyományát. A 2007 évi februári közgyűlésen az egyesület elnöke tájékozatta az egyesület tagjait Decs község képviselőtestületének határozatáról. E hírt hallva a sióagárdi képviselőtestület a tájház melletti épületet felajánlotta irodahelység és alkotóház céljára az egyesület számára, melyet egy partnerségi megállapodásban rögzítettek[2].

Az önkormányzattól kapott segítség további feladatokat adott az egyesület számára. Elsőként a település múltját, jelenét hímzés és szőttes hagyományát kellett alaposabban feltérképezni. Világossá vált, hogy a helyi lakosság a Sióagárdra látogató turisták és az egyesület tagsága részére csak akkor tud érdekes és emlékezetes komplex programokat nyújtani, ha részükre új ismereteket tud továbbítani. Ehhez szükséges:

- Sióagárd múltjának, szellemi- és tárgyi hagyományának ismerete[3]
- A jelenlegi helyzet feltárása
- A Tájház épületének története[4] és mai helyzetének feltárása
- A Tájház melletti épület felújítása, a kor igényeinek megfelelő illemhelység kialakítása a Sióagárdra látó turisták részére.
- Egy programterv a Tájház széleskörű birtokba vételéhez.
- Pályázati lehetőségek felkutatása
- A várható eredmények számbavétele

[1] CD 1. számú melléklet Együttműködésre vonatkozó ajánlat (2006).
[2] CD 2. számú melléklet Partnerségi Megállapodás (2007)
[3] CD 3. számú melléklet Sióagárd múltja és jelene (2011)
[4] CD 4. szám melléklet A Tájház története

A tájház helyzete

A Tájház fenntartására, működtetésére és intézményi kapcsolatrendszerére vonatkozó helyzetkép felmérés:

Erősségek:

Az Önkormányzat, mint fenntartó magáénak tekinti a Tájházat és úgy tekint meglétére, mint a sióagárdi paraszti élet emlékeit és hagyományait őrző bemutatóhelyre. Szeretné, ha a Tájház közösségi szintérré válna a lakosság minden korosztálya számára. A település vezetői felismerték, hogy a Tájház a helyi lakosság kultúrájának őrzője, ezért az egyik legalkalmasabb hely arra, hogy a fiatalok élményszerűen megismerjék családjuk, rokonaik és lakóhelyük múltját. Továbbá alkalmas hely arra, hogy a települési kulturális rendezvények helyszínévé váljon.

Működési engedéllyel rendelkezik, nyilvántartási száma: Kh/260. Jellege: múzeumi kiállítóhely

Az önkormányzat a fő- és melléképületeken elvégzendő felújításokat folyamatosan fontossági sorrendben végzi. A legfontosabb tűz- és villámvédelemmel felszerelték a házat. A felújítási feladathoz amennyiben szükséges, építész, néprajzos szakember véleményét is kikéri a fenntartó. Éves költségvetésében a pályázatokhoz szükséges önrészt biztosítja.

A Tájházban elhelyezett tárgyakat a Wosinsky Mór Megyei Múzeum leltárba vette, a tárgyakat leltári számmal ellátta, és a szükséges katalogizálást elvégezte. A Sióagárdi Tájházban a múzeumi leltár szerint jelenleg 724 tárgy van nyilvántartásba véve.

Az önkormányzat a Tájház fenntartásához szükséges szemétszállítási, takarítási és egyéb üzemeltetési költségeket biztosítja.

A Tájházról az Önkormányzat készíttetett levelezőlapot, amelyet a látogatók megvásárolhatnak.

Az Önkormányzat tagja a Magyarországi Tájházak Szövetségének. A Szövetség munkájáról, a pályázati lehetőségekről a Tájházi Hírlevél tájékoztató füzetén keresztül informálódik.

Az éves múzeumi statisztikai jelentést elkészíti.

Az önkormányzat nyitott az új kezdeményezésekre, a Tolna Megyei Népművészeti Egyesülettel jó és korrekt kapcsolatot tart fenn.

A község lakói büszkék hagyományaikra, a helyi programokba szívesen bekapcsolódnak, ha szükséges, tevékenyen részt vállalnak annak megvalósításában.

Civil kezdeményezések eredményeként létrejött a Leányvári pincefaluban a Varga család Hímzés Múzeuma, komoly értéket képvisel Finta Jánosné szőttes magángyűjteménye. A Hagyományőrző Néptánc Egyesület a tavaszi, nyári és téli ünnepkörökhöz kapcsolódó helyi rendezvényeken komplex turisztikai programot képes nyújtani a turisták részére.

Gyengeségek:

A Tájház takarítására, a látogatók fogadására egy helyi nyugdíjas nénit alkalmaz az Önkormányzat. A Tájháznak nincs állandó nyitva tartása, az ide látogató turistáknak előzetesen telefonon kell bejelentkezniük.

A Tájházba érkező vendégek és turisták részére nincs megfelelően kialakított vizesblokk.

A gondnoki munkát végző nénit nem készítették fel tárlatvezetésre, a kiállított anyaghoz nem készült kiállítás-vezető vagy tájékoztató füzet.

A Tájház udvarában a csapadékvíz elvezetéséhez szükséges földmunkákat nem végezte el az Önkormányzat, így nagyobb esőzések idején a melléképület falát rongálja a víz.

A Tájház épületében nincs fűtés és világítás. A rendszeres szellőztetés hiánya, a nagy páratartalom elősegíti a gombák és egyéb kártevők elszaporodását. Az évenkénti szakszerű tisztítási, konzerválási és restaurálási munkák nem valósulnak meg.

A helységekben kialakított enteriőr egységét megbontja egy-egy oda nem illő tárgy elhelyezése. Az évek során az apróbb tárgyak helyét megváltoztatták. Az ablakokra nylon függönyt helyeztek, ami nagymértékben illúzióromboló és hiteltelen.

Az Önkormányzat nem alkalmaz főállású szakembert a Tájház működtetéséhez. A gondnoki munkát végző nyugdíjas néni minimális tiszteletdíjban részesül, ezért a munkájával szemben nincsenek is komoly elvárások.

A tájházban a képeslapokon kívül semmilyen ajándéktárgy, kiadvány vásárlására nincs lehetőség.

A Tájházról nem jelenik meg rendszeres tájékoztató a médiumokban. A település nem reklámozza múzeumi kiállítóhelyét, amit alátámaszt a statisztikai jelentésben feltüntetett éves 190 fős látogatószám is.

A Tájház működtetéséhez nem készül éves munkaprogram és pénzügyi terv. Tudatos és tervezett kapcsolatépítés éppen ezért nem jön létre a helyi óvoda és iskola, illetve a Tájház között, ezért jobb esetben évente egyszer látogatnak el a helyi óvodások és az alsó tagozatos iskolások a Tájházba.

A település Nyárköszöntő falunapját a Tájház udvarában rendezi, amikor az időjárás és a talajvíz ezt lehetővé teszi.

Az Önkormányzat nem fordít kellő előkészületet és munkát a pályázatok figyelésére és azok megírására. Mivel nem rendelkeznek éves munkaprogrammal, és nincs középtávú tervük a Tájház működtetésére, fejlesztésre, ezért a gyorsan „összecsapott” múzeumpedagógiai pályázataik sikertelenek.

A Tájházban látható szőtteseket ma már senki nem készíti a településen. A sióagárdi szőttes készítésének technikáját már alig ismeri egy-két idősebb asszony. A szövés tudománya kihal, a település nem fordít kellő figyelmet erre a tényre.

Lehetőségek:

A Tolna Megyei Népművészeti Egyesülettel kötött együttműködési megállapodás révén új, eddig nem folytatott tevékenységek valósulhatnak meg a Tájházban. Adott a lehetőség múzeumi táborok szervezésére, rendszeres kézműves foglalkozások szervezésére a helyi gyerekek körében. Az egyesület mesterei segítségével rendszeres múzeumpedagógiai foglalkozások tartása válik lehetővé, az oktatási intézmények pedagógiai programjának figyelembevételével. A hímzés és szövés mesterségének újratanítása is elkezdődhet.

Egy főállású tájház-vezető alkalmazása, feladatainak, hatáskörének pontos megfogalmazása, a muzeális intézményekre vonatkozó törvények figyelembevételével pályázat jóvoltából esélyes lehet.

A vázolt együttműködés keretében megoldható a Tájház rendszeres nyitva tartásának biztosítása.

A helyi oktatási-nevelési intézmények érdekeltsége alapján elérhető a Tájház szerepének növelése az oktatásban. Az ismeretek átadásához szükséges múzeumpedagógiai programok kidolgozását az egyesület felvállalja. A sióagárdi gyerekeket oktató-nevelő intézményekkel kiépítendő szoros kapcsolat révén az iskola beépítheti pedagógiai programjába a Tájház látogatását, alkalmazhatja az ismeretátadás élményszerű lehetőségét.

A turisztikai-, utazási programokat koordináló szervezetek vezetőivel kapcsolat alakítható ki. Rendszeresen tájékoztathatóak a tájházi programokról.

A megyében működő Tájházakkal együttműködés jöhet létre egymás propagálására, a programok változatosságának figyelembevételével. Lehetőség nyílik néprajzi túraútvonalak kialakítására.

A vendégfogadók, műhelygalériák, borászatok, szállásadók részére tájházi programcsomagok készíthetők, hogy szolgáltatásaikat színesítve állítsák össze programkínálatukat.

Rendszeres konzultáció alakítható ki a Wosinsky Mór Megyei Múzeum szakembereivel. Segítség kérhető tőlük a tárgyak állapotának megőrzése érdekében.

Mindezeknek előfeltétele a Tájház stratégiai tervének elkészítése, azon lépések kidolgozása, amelyek a fejlesztéshez feltétlenül szükségesek, a Tájház küldetésének, feladatának és célcsoportjának meghatározása, valamint a módszerek kiválasztása a célok eléréséhez.

Ezek révén a sióagárdi hímzés és szőttes mintakincs megmenthető, a sióagárdi hímzés és szövés újratanítható a fiataloknak és a felnőtteknek.

Veszélyek:

A fenntartó önkormányzat forrásainak csökkenése esetén még kevesebb figyelmet és pénzt biztosít a Tájház fenntartására.

A műemlék jellegű épület állaga lepusztul.

A Tájházban elhelyezett tárgyak állapota romlik, rossz esetben ezek megsemmisülnek.

A település hagyományának bemutatására már méltatlan állapotok következnek be, ezért a Tájház bezárása napirendre kerül.

Fejlesztési javaslatok

Egy jól működő tájház a település kulturális életének szerves része. E cél elérése érdekében az Önkormányzatnak el kell készítenie a Tájház stratégiai tervét, meg kell határoznia küldetését, feladatait és célcsoportját.

Biztosítania kell legalább tavasztól őszig a rendszeres nyitva tartást, egyszerűsítve ezzel a tájház megtekintését minden érdeklődő részére.

Egy Európai Uniós elvárásoknak is megfelelő vizesblokk építése, amely alkalmazkodik a műemléki környezethez.

Elengedhetetlen feladata és érdeke éves pénzügyi és munkaterv készítése, csak ezek megléte után lesz képes az Önkormányzat a felújításokra, működtetésre és programokra eredményesen pályázni.

A rendszeres nyitva tartás alapfeltétele a múzeumpedagógiai programok szervezésének, az oktatási intézményekkel történő folyamatos kapcsolattartás kialakításának.

A Tájházról, a benne meghirdetett programokról folyamatosan lehessen tájékozódni a helyi- és országos médiumokban.

A sióagárdi hagyományokra alapozva hímző-és szövőszakkör indítása a gyerekek és a felnőttek részére egyaránt.

A kezdeményezés leírása

A Tájház és a mellette álló épület helyzetének ismeretében világossá vált, hogy az egyesületnek is új fontossági sorendet kellett felállítania munkatervében. Elsőként a melléképületet és a hozzá tartozó górét kellett felújítania, ahhoz, hogy az egyesület jelenléte lehetővé váljon a helyszínen. Ehhez a Nemzeti Kulturális Örökségek Minisztériuma által kiírt Tengertánc II. pályázat nyújtott lehetőséget. A pályázat beadásának előfeltétele volt az építési, felújítási-, költségvetési terv és a Kulturális Örökségvédelmi Hivatal engedélye, valamint az Önkormányzattal egy újabb megállapodás a felújítandó helyiség használatáról. A 4.4-13-0802/2008 azonosító számú pályázaton a bírálóbizottság 3.000.000,-Ft összeggel támogatta az egyesületet. Bár műszakilag az épület tetőzetének felújítása lett volna az elsődleges, a belső lakhatóvá tétel volt az egyesület számára a legfontosabb cél, hogy a szakmai munkálatok elkezdődhessenek. A belső terek átépítését az egyesület 2009 tavaszán befejezte. A kivitelezési munkálatokat a SZOKI KFT végezte, mely szervezet 1992-óta foglalkozik felnőttképzéssel és munkanélküliek gyakorlati szakképzésével. A segédmunkákat az egyesület tagjai végezték önkéntes munkában.

A második ütemre tolódott tehát a tetőzet teljes felújítása. Ahhoz, hogy a belső felújításokra fordított idő, munka és pénzösszeg ne váljon feleslegessé, és az alkotóház állagvédelme biztosítható legyen a tetőzet és a padlás felújításával kellett folytatni a megkezdett munkát. Ezeket a felújításokat a 2008 évi Tengertánc II. pályázatra benyújtott tervek is tartalmazták, azonban az igényelt és megítélt támogatás közti különbség ezek megvalósítását nem tette lehetővé, ezért Sióagárd Község Önkormányzata a tető felújítási munkáit átvállalta a padlás padlózatának cseréjével együtt.

Az egyesület a Tengertánc I. pályázaton „Dél-dunántúli gyöngyhagyományok, valamint sióagárdi hímzések és vászon szőttesek gyűjtése” című pályázaton 600.000,-Ft támogatásban részesült. A sióagárdi hímzésekről szóló tanulmány alapja a sióagárdi leányvári magángyűjtemények és a megyei múzeum leletanyaga volt. A sióagárdi szőtteseket mára már senki nem készíti a településen ezért vált sürgetővé dokumentálásuk, digitalizálásuk. [5]

A Sióagárdon végzett építési- és gyűjtőmunka, a személyes ismeretségek kialakulása az egyesületi tagok és a helyi lakosság közötti jó viszony teremtette meg annak a lehetőségét, hogy a magángyűjteményben lévő régi hímzésekből és szőttesekből és az egyesület tagjainak

[5] CD 5. számú melléklet (2008)

munkáiból nyílt közös kiállításokra sor kerüljön. Elsőként Sióagárdon, majd Szekszárdon és ezt követően a szlovákiai Révkomárom Limes Galériájában és Szabadkán a Vajdasági Magyar Folklórközpont kiállítótermében volt látható Sióagárd népművészete.[6] A Sióagárdi Hagyományőrző Néptáncegyüttes táncosai viselet- és táncbemutatói tették teljessé és egészítették ki a Sióagárdot bemutató kiállítás sorozatot.

A Tájházban megtartott nagyobb rendezvények (Családi nap, Falunap, Hazaváró) programok során nehézséget okozott, hogy csak egy az alkotóházban elhelyezett mosdóhelység található. A rendszeres és csoportos vendégfogadáshoz és a mai igényeknek is megfelelő turisztikai elvárásokhoz igazodó vizesblokk építése vált szükségszerűvé.

Az egyesület, Sióagárd önkormányzatának anyagi támogatásával a Tájház-alkotóház felújításának tervezőjével a meglévő épülethez, műemléki környezethez igazodó tervet készíttetett. A kivitelező árajánlata azonban sokkal magasabb összeget jelölt meg, mint a 2009 évi Tengertánc II. pályázaton megpályázható összeg volt. Szerencsére a tervek szakaszolása lehetővé tette a megkezdett munkák elvégzésének megosztását is. Ennek megfelelően készült el a beruházás első fele 2010 tavaszára 2.400.000,-Ft értékben. 2011 végén az egyesület LEADER pályázaton sikeresen igényelt a belső szerelvények kiépítéséhez további támogatást. A pályázat utófinanszírozású, emiatt az egyesületnek további segítséget kellet kérnie az önkormányzattól. A megállapodásban[7] az önkormányzat vállalta, hogy az egyesület részére előfinanszírozza a pályázaton nyert összeget és a pályázat elszámolását követően ezt az egyesület visszautalja az önkormányzat részére.

Az egyesület tagjai az építés első szakaszában önkéntes munkában végezték az alapárok ásását, a kitermelt föld deponálását és teregetését, a külső és belső faszerkezetek alapozását és lazúrozását és a homlokzat meszelését. A vizesblokk második ütemének munkálatai jelenleg folyamatban vannak, a befejezésre várhatóan 2012. december közepén kerül sor.

A Tájház-alkotóház az eltelt időben többször helyszíne volt családi programoknak, gyerektáboroknak, előadásoknak. A helyi lakossággal, civilszervezetekkel, iskolával és önkormányzattal kialakított jó viszonynak köszönhetően a település 2011-ben pályázatot nyújtott be az Építő közösségek pályázatra, amelyen 17.000.000,-Ft-ot nyert, kézműves-, báb-, néptánc-, fotó- és képzőművészeti foglalkozásokra.

A megvalósítás során alkalmazott eszközök

- Sióagárdi hímzések és szőttesek gyűjtése, digitalizálása és dokumentálása.
- Kiállítások szervezése Tolna megyében, Szlovákiában, Szerbiában.
- Bemutatkozási lehetőség a Művészetek Palotájában Budapesten.
- Kiadványkészítés az összegyűjtött hímzés és szőttes anyagból.
- A rendezvényekről, kiállításokról szóló dokumentumok megjelentetése az egyesület honlapján.
- Önkéntes munka.
- Közösségépítés a település lakói és az egyesület között.
- Oktatás, képzés, ismeretbővítés az egyesület tagjai és a helyi kasság részére.

[6] CD 6. számú melléklet
[7] CD 7. számú melléklet, 8. számú melléklet

A kezdeményezés eredményei

A kihasználatlanul és rossz állapotban lévő Tájház- és melléképület felújítása lehetőséget teremtett arra, hogy az egyesület megvalósítsa terveit és kialakíthasson egy olyan bázist ahonnan a szakmai tevékenységéhez szükséges eszközöket (sátor, projektor, számítógép, fényképezőgép, dokumentumok stb.) tárolni tudja. Közösségi programok, előadások, gyerekeknek kézműves foglalkozások és táborok megtartására nyílt lehetőség az alkotóház felújításával. A szabadidő élményszerű és egyben hasznos eltöltésére tudtunk példát mutatni a sióagárdi gyerek és szüleik részére. Széleskörű tevékenység-rendszeren keresztül, tudtuk és tudjuk fejleszteni a diákok készségeit és képességeit, motoros és kognitív területen egyaránt. A gyerekfoglalkozásokon keresztül a felnőttek érdeklődését is felkeltettük saját hagyományaik ápolásának fontosságára. Hímző szakkör indult felnőttek részére.

Jó és gyümölcsöző munkakapcsolatot alakítottunk ki a többi helyi intézménnyel (óvoda, iskola, önkormányzat), és civilszervezettel. Közös összefogással tudtuk bemutatni kiállításokon keresztül Sióagárd egyedi néprajzi és folklór értékeit a határainkon túl is.

Az egyesület tagjai adó-, vám-, fogyasztóvédelmi oktatáson vettek részt, ahol megismerhették az Európai Unió és az unión kívüli országok ide vonatkozó előírásait.

Az egyesület tagjainak és a helyi civilszervezeteknek a Tolna Megyei Általános Művelődési Központtal közösen „Értékleltár" címmel konferenciát szervezett, mely eredményeként a település elkezdte értékeinek dokumentálását.

A sióagárdi gyerekek 2013-tól iskolarendszeren kívüli foglalkozásokon sajátíthatják el a kosárfonás, hímzés és szövés alapjait, és ismerkedhetnek meg lakóhelyük múltjának értékeivel.

Térségi hatás

Az egyesület és a település közös munkája hozzájárult Sióagárd értékeinek, rendezvényeinek népszerűsítéséhez. A nyári kézműves gyerektáborok iránt már a szekszárdi és a környező településeken élő szülők is érdeklődnek. Az egyesület által szervezett népi iparművészeti szűrizések, kiállítások, konferenciák alkalmával a Dél-Dunántúlról érkező alkotók igénybe veszik a helyi szolgáltatásokat és látogatják a helyi kiállítóhelyeket. A környező települések számára jó példát mutat az eredményes együttműködés a civilszervezetek és az önkormányzatok között.

Miért jó gyakorlat a projekt sorozat?

Példát mutat arra, hogy a lakóhelyükön élő emberek sorsuk, életminőségük javítása érdekében milyen tevékenységeket végezhetnek. Megtapasztalhatták, hogy az összefogással, közösségben végzett közös munkával a település minden lakója számára pozitív eredményeket lehet elérni. Az infrastrukturális fejlesztések terén is együttműködhet civilszervezet és önkormányzat. A pályázatok sikeres megvalósítása érdekében kötött megállapodások és együttműködések eredménye a 27 millió Forint feletti pályázati forrás felhasználása.

Nehézségek, tanulságok a megvalósítás kapcsán

A Tolna Megyei Népművészeti Egyesület 2005-től főfoglalkozásban tudta alkalmazni az egyesület 50 év feletti titkárát. Az NCA pályázat megszűnésével és a NEA pályázatok késői kiírásával és elbírálásával rákényszerítette a szervezetet arra, hogy 2011 januárjában megszüntesse munkaviszonyát. Ez a folyamatosan növekvő adminisztrációs munkák mellett nagymértékben megnehezíti az egyesület szakmai munkáját, továbbá megakadályozza annak a lehetőségét, hogy megszervezzék a Tájház állandó nyitva tartását.

További tervek a fejlesztés jövője

A Tolna Megyei Népművészeti Egyesület továbbra is szeretné folytatni a Sióagárdot népszerűsítő tevékenységét kiállításokon, kézműves bemutatókon. Feladatának tekinti a Tájház állandó nyitva tartásának megszervezését, mely alapfeltétele a Sióagárdra látogató turisták számának növeléséhez. A szolgáltatások javítása érdekében tervezi belépődíj bevezetését. A rendszeres múzeumpedagógiai programok segítségével, a falu gyermek és felnőtt lakosságának feldolgozható, élményszerű és átélhető ismereteket szeretne nyújtani az egyesület a település múltjának megismeréséhez, hogy összefüggéseiben láthassák lakóhelyük fejlődését. Váljék világossá előttük, hogy milyen a sióagárdi emberektől független történelmi (török hódoltság, termelőszövetkezetekbe kényszerítés) és természeti események (árvizek) befolyásolták, segítették vagy gátolták a település fejlődését, életét.

A hagyományos termelési, módszerek és életmód megismerésén túl a kézműves alkotómunkán keresztül vonzóvá tenni a fiatalok számra a tárgyalkotó munkát és a vidéki életet.

KOMJÁTHI TAMÁSNÉ

2.5.2.10 *Dél-Dunántúl legnagyobb Regionális Kézműves Fesztiválja – Vendel napi búcsú Magyarlukafán, 1985-2012*

Projekt jellege: Nonprofit
Projekt gazda: Kaptár Egyesület, 7925 Magyarlukafa, Fő u. 16.
Projekt típusa: Civil szervezet
Projekt partnerek: Önkormányzat – Magyarlukafa
Régió: Dél-Dunántúl
Megye: Baranya megye
Kistérség: Szigetvári
Település: Magyarlukafa

Magyarlukafa Baranya megyében Szigetvártól 20 kilométerre a zselici dombság déli peremén lévő apró falu. Az ország egyik legkisebb települése 81 lakosával. A patak osztotta völgyben mintegy ötven porta áll. A szinte érintetlen környezet, a hatalmas erdőségek, rétek, a település alatt fekvő három halas- illetve horgásztó ideális körülményt biztosít, a természetet kedvelő turistáknak. A magyarlukafai példa megmutatja, hogy egy falunapnak indult rendezvényből, hogy lehet fiatalos lendülettel, kitartó munkával és folyamatos odafigyeléssel több ezer embert érdeklő regionális kézműves fesztivált szervezni.

A kezdeményezés célja

A hátrányos helyzetű településeken kiemelkedően fontos a megtartó –és a vonzerő növelése. A település vezetői és lakói 1985-ben az első Vendel- Napi Búcsút, még abból a célból szervezték, hogy a településnek legyen egy önálló ünnepe és evvel is erősítsék a falu lakóinak kötődését lakóhelyükhöz. A rendezvény évről évre változott, programjai bővültek és megkezdődött egy tudatos kulturális fejlesztés, amely alapozott a meglévő épített- és természeti értékekre, a helyi lakosság és kézműves egyesület tudására, továbbá megkeresték azokat az újonnan bemutatható vonzerőket, amelyek segítségével a rendezvényt a Dél-Dunántúli Régió legnagyobb és legnépszerűbb kézműves ünnepévé emelte.

A kezdeményezés háttere

Az 1980-as évek elején a Baranya Megyei Múzeumok Igazgatósága felújította a faluban álló, a 19. század jellegzetes népi építészeti megoldását reprezentáló talpas házat és a portán álló két pajtát. Mivel a megyében már több hasonló népi kultúrát bemutató tájház is működött, ezért ezt az épületegyüttest „élő múzeummá" alakították át. Magyarlukafa hírnevét a tájház és a benne működő Magyarlukafai Néprajzi Műhely alapozta meg. A néprajzi műhelyben megszervezett alkotótáborok hatására a nyolcvanas évek végén néhány városi, fiatal kézműves telepedett le a faluban. 1987-ben helybéliekből és a városból Magyarlukafára költözött kézművesekből megalakították a Kaptár Magyarlukafai Kézműves Egyesületet. Az egyesület biztosítja immár több mint két évtizede a Néprajzi Műhely magas színvonalú folyamatos működé-

sét és részvételével segíti a Vendel-napi Búcsú országosan is elismert színvonalát. A lakosság részvételének, az egyesületi tagok oktató-nevelő tevékenységének, a szervezet eltökélt hagyományápoló, kultúraközvetítő munkájának köszönhetően ma már egész évben kiránduló családok, természetjárók és kézműves mesterségek iránt érdeklődő turistákat fogadhat a település.

A kezdeményezés leírása

Magyarlukafán 1985. óta minden év október 20-át követő vasárnap kerül megrendezésre a Vendel-napi Búcsú. A falu lakóinak évszázadokon keresztül a zselici erdőség biztosított megélhetést. Elsősorban makkoltató disznótartással foglalkoztak régen a faluban. Ma már nyoma sincs ennek a fajta állattartásnak, de Szent Vendelnek, mint a pásztorok védőszentjének még ma is nagy a kultusza a helyi lakosság körében. Ezért kapta a rendezvény a Vendel-napi Búcsú nevet és ezért rendezik minden év október 20-át követő vasárnapon.

Az első, 1985-ben megrendezett falunapon a helyi lakosságon kívül a Néprajzi Műhelyben tevékenykedő 10 kézműves árulta portékáit és személyes barátságoknak köszönhetően a Muzsikás együttes adott koncertet. 1986-1987-ben a környező falvakban élőket is meghívták a falu ünnepére. 1987 decemberében megalakult a Kaptár Egyesület a tagok közül mindenki szerette volna bemutatni és árusítani tárgyait a falunapon. A falu vezetőire ezét az a feladat hárult, hogy a rendezvényt az eddigieknél nagyobb nyilvánosság előtt hirdessék meg. Ennek érdekében felkeresték a Baranya Megyei Kulturális Központot, és az Ő ötletük és támogatásuk alapján került sor a Néptánc minősítő verseny megrendezésére a faluban. A falunapon résztvevők száma a néptáncosok és kísérőik számával már jelentősen megnövekedett. A szinte még mindig „családias" búcsú, a kézművesek bemutatói, a közös tánc és ének, a jó hangulat híre, gyorsan elterjedt a népművészet iránt érdeklődő városi emberek között. A rendezvény népszerűségének újabb lendületet adott 2000-ben, a Millenniumi Zászlóavatás, amelyre a Vendel-napi Búcsú napján került sor. A médiumokban is reklámozott állami rendezvény híre az eddigieknél sokkal távolabb élő emberekhez jutott el, ezért az eseményre nagyon sok olyan ember is érkezett a régióból, a környező városokból és a szomszéd falvakból, akik eddig még soha nem jártak a faluban.

A 2012-ben megrendezett Vendel-napi Búcsú az elmúlt évtizedekhez hasonlóan idén is azzal a szigorúan megválogatott népi kézműves kínálattal várta a látogatókat, mely mára már az országban és határainkon túl is híressé tette ezt a rendezvényt. Az igényes színpadi produkciók, a gyerekeknek szóló előadások, a vásárra jelentkező kézművesek megválogatása, a Kaptár Egyesülethez hasonló, más megyei népművészeti egyesületek meghívása jelenti azt a minőséget, amivel a rendezvényre látogatók találkozhatnak évről évre, és amiért egyre többen zarándokolnak el ide Vendel nap környékén. 100-nál több kézműves és 40 élelmiszert, kalácsot és ételt kínáló árus tartotta szükségesnek részvételét, annak ellenére, hogy idén először kellett a szervezőknek 2500Ft/nap helypénzt kérnie az értékesítésre jelentkezőktől. A vásárra jelentkezők nagy számának oka az, hogy nem csak mesterek árukínálatában jelenik meg a minőség, hanem a látogatók is egy olyan érdeklődési körből kerülnek ki, mely eleve családias jellegűvé emeli a rendezvényt. A látogatók pontosan azt keresik, amit itt biztosan megtalál-

nak. A karácsonyi ajándékokat, a biotermelőktől a minőségi élelmiszereket, a helyiektől pedig a figyelmes vendégszeretet.

Az a tény, hogy a 81 lakosú aprófaluban a búcsú napján több mint 6000 vendég fordul meg, fényes bizonyítéka annak, hogy érdemes igényes programot szervezni, mert az emberek szeretnek biztonságban, szép környezetben kikapcsolódni.

A rendezvényt az egyesület saját bevételből (árusoktól szedett helypénz (2500,-Ft/nap/árus), parkoló jegy (400,-Ft/autó), LEADER pályázaton kapott 1.500.000,-Ft támogatásból finanszírozta.

Néprajzi Műhely

Az 1980-ban felújított öreg épületet nem a megszokott hagyományos módon kiállításnak rendezték be, hanem a városi emberek érdeklődését is felkeltő műhelyeket alakítottak ki a műemlék épületekben. Az egykori tisztaszobában textiles műhelyt, a konyharészben szerszám és anyagraktárt, a hátsó lakószobában pedig fazekas műhelyt rendeztek be. A felső pajta a fás munkáknak és a gyertyakészítésnek ad helyet, míg az alsó pajtában papírmerítő- és kosárfonó műhelyt működtetnek a Kaptár Egyesület tagjai.

Ezzel lehetőséget biztosítottak a gyerekek és a felnőttek számára, hogy a műhelyekben található hagyományos kézi szerszámokkal a népi kismesterségek alap-és mesterfogásaival ismerkedhessenek meg a faluba látogatók. 2-3 napos kirándulások, egy hetes táborok és több napos tanfolyamok keretében lehet tanulmányozni a szövés, fazekasság, faragás, nemezkészítés, gyertyamártás, gyöngyfűzés, papírmerítés, kosárfonás stb. technikáját.

Az egész éven át igénybe vehető programkínálat a Néprajzi Műhely működéséhez szükséges bevételeket biztosítja és további fejlesztési lehetőséget teremtett a helyi lakosok számára a vendégfogadás területén. A rendszeres programok iránti nagyfokú érdeklődés következtében szinte egész esztendőben telt házzal működik a faluban található turistaház, melyben olcsó szálláslehetőség adott 20 fő részére.

A Magyarlukafai Néprajzi Műhely áprilistól október végéig kiváló célpont osztálykirándulások, vagy baráti társaságok, szakmai csoportok részére, ahol a kézművesség mellett kirándulással, sportolással és horgászással lehet egy, vagy több napot eltölteni.

Kézműves programot előzetes bejelentés alapján tudnak szervezni.

Minimum létszám 10 fő

Múzeumi belépő vezetéssel: 300,-Ft/fő

Kézműves foglalkozás: 800,-Ft/fő

Műhelyvezető:

Lovas Kata.

73-554-051, 06-70-251-71-74

lovaskata@freemail.hu

Kaptár Egyesület

Az 1987-es megalakulás óta sok Baranya megyei mesterember csatlakozott a szervezethez, jelenlegi taglétszámuk 52 fő. Tagjaik nagy része népi kézműves, sokan rendelkeznek Népi iparművész, Népművészet Ifjú Mestere és a Népművészet Mestere címmel. Az egyesülethez

csatlakoztak még népművelők, pedagógusok, bábszínészek is. Az egyesület tagjai között a népi kézművesség szinte valamennyi ágának művelője megtalálható. Az egyesület tevékenysége igen sokrétű, de első számú feladatuknak a Néprajzi Műhely működtetését és a hagyományos népi kismesterségek oktatását tekintik. Tevékenységükhöz hozzátartozott éveken keresztül a 2000 kötetes egyesületi könyvtár működtetése, és a helyi kulturális események szervezése is, aminek fő eseménye minden év októberében a Vendel-napi Búcsú.

Az egyesület megalakulása óta képviselteti magát országos, és régión belüli kézműves pályázatokon, konferenciákon. Az Élő Népművészet Kiállítás, a Mesterségek Ünnepe, a Táncháztalálkozó is jó alkalmat nyújt, hogy mesterség-bemutatók tartásával, játszóházi foglalkozásaikkal és igényes kézműves termékeikkel is felhívják a figyelmet a baranyai kistelepülés értékeire. A tagságon keresztül Európa sok országában nyílt lehetőség bemutatkozásra, magyar kulturális hetek, vagy testvérvárosi kapcsolatok ápolása keretében.

Az egyesület működését tagsági díjból, a helyi önkormányzat nem anyagi jellegű támogatásából és a pályázatokon nyert összegekből tartja fenn magát és finanszírozza programjait.

A megvalósítás során alkalmazott eszközök

- Rendezvényszervezés
- Közösségépítés
- Hagyományőrzés,-átadás
- Településmarketing
- Kiállítások szervezése, kiállításokon, kézműves pályázatokon való részvétel
- Konferenciák szervezése és azokon történő részvétel
- Tanfolyamok, táborok szervezése
- Helyi termékek népszerűsítése és piacra jutásának támogatása
- Honlapok működtetése, melyek informatívak, aktuálisak és a helyi lakosság részére is fontos információkat nyújtanak.

A kezdeményezés eredményei

Az önkormányzat az eredetileg boltként és kocsmaként funkcionáló épületet megvásárolta és átalakította a faluközösség részére Faluháznak. A többfunkciós akadálymentesített házban 7 darab ingyenes internet hozzáféréssel ellátott számítógép ad lehetőséget az informálódásra és az elektronikus ügyintézésre. Az információs irodában a település lakói segítséget kapnak a szociális és hivatalos ügyeik intézésében, de támogatást és segítséget kérhetnek a mindennapi élet nehézségeinek megoldásában is. A Faluház rendszeresen programot kínál a helybéli lakosságnak. Játszóházi foglalkozásokat, mikulás és karácsonyi ünnepséget szerveznek, az országosan meghirdetett kihívás napján, a Közöd-napon részvételt biztosítanak a helyieknek.

A Faluház egyik helységében könyvtárat hoztak léte, amelynek alapját az a közel kétezer könyv jelentette, melyet a településen működő Kaptár Egyesület adományozott a falunak. A település 2008-ban csatlakozott a Könyvtárellátási Szolgáltató rendszerhez, ezzel a csatlakozással további új könyvek vásárlására nyílt lehetőség, melyek a Dél-Zselici Kistérség tulajdonaként a mozgókönyvtár részét képezik. A Könyvtárközi kölcsönzés lehetőséget nyújt

olyan a könyvtár állományában nem található dokumentumok és irodalmi művek beszerzésére is, amelyre a helyi lakosságnak szüksége van.

A norvég Stella Polaris Társulat tagjai Magyarlukafát tartották alkalmas helynek, arra, hogy színházművészeti központot hozzanak létre és házuk pajtáját színházzá alakítsák, és előadásaikat itt mutassák be. Rendszeresen szerveznek workshopokat hazai és külföldi 16 év feletti érdeklődőknek, mely képzések tovább tágítják a Magyarlukafára érkezők körét.

A Kaptár Egyesület tagjai a helyi lakosság és saját egyesületi közösségükön belül is elismert, környezetükre hatást gyakorló, mintaadó alkotók, akik jelentős hagyomány-átörökítő és értékmentő tevékenységet végeznek 25 éve.

Térségi hatás

A helyi szolgáltatások (mobil posta, mozgó bolt, falu busz), alkotótáborok (nemez, viselet, stb.), népi kézműves tanfolyamok iránti kereslet folyamatosan nőtt a Vendel-napi Búcsú segítségével. Ma már külföldről is szép számban látogatják a falut és veszik igénybe szolgáltatásait. A népi kézműves alkotók részére, eladási lehetőséget biztosított a rendezvény. A tanfolyamok az ország más területén élő népi kézműves mestereinek is megbízásos feladatot nyújtott és kereseti lehetőséget biztosított. A környező települések lakóit is arra ösztönözte a Magyarlukafai példa, hogy szálláshelyeket alakítsanak ki és működtessenek. A falu és a környező települések helyi termékeinek ismertsége is növekedett, az ide látogatók a megyehatáron túl is népszerűsítik és ajánlják azokat.

A helyi lakosságot kiegészítő keresethez juttatja és csökkenti a falu bezártság érzetét. A településen működő közművelődési intézmények a hétköznapokban is programot és művelődési lehetőséget biztosítanak, az ott élőknek, ezzel is javítva a lakosság életminőségét és tovább fokozva a turistáknál vonzerejét.

További tervek

A helyi lakosság megtartása, lehetőség szerint foglalkoztatása és a közösségi programokba történő még aktívabb bevonása. Olyan új programkínálat kialakítása, amelyben a falu és az egyesület tagjai az eddigieknél több munkalehetőséghez, megbízásos, munkához juthatnak.

A Vendel-napi Búcsú minőségi színvonalának megtartása és új elemekkel való bővítése.

Miért jó gyakorlat a projekt?

A szervezők törekvése, hogy közvetlen kapcsolatot alakítsanak ki a tárgykészítők, az élelmiszertermelők és a vevők között. Ennek igényét az is bizonyítja, hogy sok vendég azért érkezik meg már kora délelőtt a faluba, hogy még mielőtt elfogyna a termék a standról, vásárolhassanak belőle.

A falu életben maradásához feltétlenül hozzájárult az önkormányzat, és a Kaptár egyesület tagjainak együttműködése. A közösen megvalósított fejlesztések és szakmai programok hozzájárultak a lakosság helyben maradásához életének, szabadidős tevékenységének javításához. Az aktív egyesületi élet új lakók letelepedését is generálta. A közös gondolkodás és tervezés eredménye, hogy Magyarlukafa és térsége mindinkább ismertté és vonzóvá válik, a turisták számára.

Nehézségek, tanulságok a megvalósítás során

A fesztiválélmény megteremtéséhez olyan produkciókat kell meghívnia a szervezőknek, ami a rendezvénnyel szemben felállított minőségi követelményeknek megfelel. Sajnos ezek egy kistelepülés és főleg egy civilszervezet részére saját erőből szinte megfizethetetlenek, ezért mindenképp pályázati támogatás is szükséges megvalósításukhoz. Így különösen nagy nehézséget okoz a pályázatok adminisztratív elvárásainak teljesítése és a pályázati pénzek kifizetésének lassúsága. A LEADER pályázatok utófinanszírozási rendszere. Emiatt, a rendezvény szervezőjének, a Kaptár Egyesületnek banki kölcsönt kell felvennie, ami azt is jelenti, hogy kezest kell keresnie. A település képviselőtestületének képviselői között mindig akad egy-két olyan képviselő, aki egyéni sérelmek miatt nem hajlandó megszavazni azt, hogy a település előfinanszírozza vagy kezeskedjen a felvett kölcsön felett.

Magyarlukafa távolsága és nehéz megközelíthetősége, a közlekedés költségeinek drasztikus emelkedése miatt az utóbbi egy évben, jelentősen lecsökkent az iskolákból érkező tájház látogató diákok és a tömegközlekedéssel kiránduló családok száma.

A falu őslakossága rohamosan öregszik, a fiatalok továbbra is nagyon nehezen vagy nem találnak munkalehetőséget. A faluban kezd jellemzővé válni a többgenerációs munkanélküliség. Ezeket az embereket mindinkább nehéz kimozdítani reménytelen helyzetükből, és bevonni a közösség által biztosított munkákba is.

Az újonnan betelepülő 15 Holland család, csak nyaralónak használja a megvásárolt ingatlanokat. Ha ez a tendencia folytatódik, nagy a veszélye annak, hogy a falu üdülőfaluvá válik.

KOMJÁTHI TAMÁSNÉ

2.5.2.11 *Határ menti együttműködések Zala megyében*

A Zala Megyei Népművészeti Egyesület 2008-ban került kapcsolatba a határon átnyúló együttműködési programokkal. Elsőként a Szlovénia-Magyarország Határon Átnyúló Együttműködési Program 2007-2013 elnevezésű operatív program nyújtotta lehetőségekkel ismerkedett meg. Helyi önkormányzatból, önkormányzati fenntartású szervezetekből (pl. múzeum), oktatási központokból, kézművességgel foglalkozó civil szervezetekből álló, már korábban létrejött szlovén és magyar konzorcium tagjává válhattunk. A kiírás azon tengelyébe, ahová pályázni kívánt a konzorcium, prioritást kapott a kézművesség és a hagyományőrzés, nekünk pedig 30 éves népművészettel kapcsolatos tapasztalatunk, eredményeink voltak.

A projektpartnerek, a szervezetünkkel kiegészülve, új kézműves termékek és szolgáltatások fejlesztése érdekében, létre hozták az informális oktatással és képzéssel foglalkozó, interdiszciplináris nemzetközi központot, vagyis az első közös projektünket, a Kézműves Akadémiát. A Kézműves Akadémia a kézművesek, helyi közösségek, valamint az oktatási és kulturális intézmények hálózatba foglalásával, lehetővé tette a közös infrastruktúra zavartalan fejlődését, valamint a kézművességgel kapcsolatos információáramlást. A Kézműves Akadémia projektben prioritásként fogalmazódott meg a két ország határ menti területeinek (Vas és Zala megye, Premurje) kulturális örökség védelme, az idegenforgalmi szolgáltatóknak a kézműves szolgáltatások és termékek iránti igényfelmérése, továbbá a célcsoportoknak, a kézműves képzésekben való részvétellel kapcsolatos igényfelmérése. Célként fogalmazódott meg, hogy a határon átnyúló térségben, a hagyományos kézműves ismeretek és képességek megőrzése szempontjából, aktív szerepet vállaló Kézműves Akadémia oktatási tartalmainak elkészítése, lebonyolítása és értékelése.

A projekt, a javasolt tevékenységek által, ösztönzi a kézművesség tárgyi és szellemi kulturális örökségének őrzését, a kézművesség fiatal generációval való megismertetését, valamint új és innovatív képzési formáknak a kidolgozását. Utóbbi tevékenység alkalmat adott különböző szintű formális és informális keretek között zajló képzések lebonyolítására, mely egy-egy népi kismesterség tanítását célozta meg.

A projekt küldetéseként fogalmazódott meg, hogy a határon átnyúló vidéki térség foglalkoztatási kapacitásait növelni fogja, mégpedig a kézművességből élő, illetve a kézművességet jövedelemkiegészítő tevékenységként végzők körében, és ennek eredményeként új kézműves termékekkel gazdagodik a határ menti térség idegenforgalmi kínálata. A Kézműves Akadémia jó példájává vált annak, hogyan lehetséges összefogni a határon átnyúló térségben működő kézműveseket, a lakosságot, az oktatási- és kulturális intézményeket, valamint a kulturális hagyományok őrzésével foglalkozó szakértőket, civil szervezeteket. Lehetővé tette a „szomszédok" kulturális örökségének megismerését, valamint a szinte már feledésbe merült kézműves mesterségek megismerését képzés formájában. Innovatív megközelítésekkel pedig lehetővé tette a kézműves tevékenységek továbbfejlesztését, melyben meghatározó szerepet kapott a Zala Megyei Népművészeti Egyesület.

Teret engedett a tárgyalkotó népművészettel foglalkozó kézművesek számára, a megújulás lehetőségeit kereső termékfejlesztési kísérletek életre hívásának, melynek hátterében a kézműves termékek eladhatóságának növelése állt, abban a reményben, hogy ez fokozni fogja a vidéken élők jövedelem kiegészítő tevékenységét, melynek egyik legkézenfekvőbb hozadéka lesz a vidék megtartóerejének erősítése. Ehhez a tevékenységhez szorosan kapcsolódott az a tükörpályázat meghirdetése, mely szlovén partnereink közül (ebben a konzorciumban 7 szlovén és 4 magyar partner vett részt) a kézműves termékek nemcsak előállításával, hanem értékesítésével is foglalkozó szervezet, név szerint a Pomelaj Vidékfejlesztési Szövetkezettel közösen került kiírásra. Szlovén oldalról „Természetes anyagokból készült ékszerek és divatkiegészítők", magyar oldalról „Legjobb Termék" természetes alapanyagokból készült ajándéktárgyak" címmel indultak a nemzetközi kézműves pályázatok. A két nemzetközi pályázat azonos feltételrendszert szabott a pályamunkákkal kapcsolatban. Ezek a követelmények a következőek voltak: természetes alapanyagból készült; őrzi és továbbfejleszti a helyi / regionális környezet kézműves örökségét; kézzel alakított és készített termék. Az apróbb méretű tárgy alkalmas nagyobb példányszámú előállíthatóságra (kisszéria), vagy kereskedelmi célú előállításra; a pályamunka része legyen az egyedi csomagolás, mellékleve a termékleírást (történet, anyag, méret, színállás, tisztíthatóság, ár); először kerül bemutatásra és a kereskedelemben még nem volt elérhető. A pályamunkák és a termékfejlesztés alatt elkészült tárgyak, nemzetközi vándorkiállítás sorozatban vettek részt, összesen 18 helyszínen mutatkoztak be szlovén és magyar helyszíneken.

A program a használaton kívül álló, felújításra szoruló kézműves műhelyek rendbe hozását, illetve azok eszközfejlesztését is lehetővé tette, ennek sikereként 13 kézműves műhely került kialakításra, illetve fejlesztésre a kedvezményezetti területen, ebből egy Zalaegerszegen a Kézművesek Háza műhelyrendszerében.

Abban a szerencsés helyzetben lehettünk, hogy ez a projekt nem állt meg az előbb felsoroltaknál, hiszen ugyanebben a programban pályáztunk a Kézműves Akadémia 2-re, mely az első forduló tapasztalataira építve, tovább vitte a projekt szellemiségét, és az elkezdett folyamatoknak láthattuk a kimenetelét, illetve az infrastrukturális fejlesztések esetében megoldottá vált a fenntartás, a tartalommal való megtöltés.

Nehézségek, melyek az első projekt során adódtak, és az új projekt megoldásai:

Határon átívelő képzési lehetőségek.

A formális képzések csakis azoknak nyújtottak továbbképzési lehetőséget, akik saját országukban kapcsolódtak be egy-egy oktatási formába, legyen az tanúsítványt nyújtó, vagy OKJ-s, középfokú végzettséget adó képzés. A magyar és szlovén oktatási rendszer eltér egymástól mind tartalmilag, mind fogalomkészletben. Már a képzésekbe való bemeneti feltételek különbözőek a két országban. Így a formális keretek között zajló felnőttképzés résztvevői Magyarországon magyarok voltak, Szlovéniában szlovénok a projektterületen belül.

Feloldást jelentett erre a problémára az informális képzési formák előnyben részesítése, melyet az első Kézműves Akadémia projektnél még ún. hobby jellegű képzésnek hívtunk, majd a közös fogalomalkotást követően, ismeretterjesztő műhelyfoglalkozásnak neveztünk el.

Ez a képzési forma a rövidített képzések közé sorolható, általában a legrövidebb időtartam egy-egy hétvége, vagyis 16 óra, a leghosszabb időtartam kb. egy hét, vagyis 48 óra. Ez az idő arra elegendő, hogy egy-egy kézműves műfajon belül egy-egy konkrét tárgy elkészítéséhez szükséges, előzetes tudást nem igénylő technikát a hallgató megismerjen, és oly módon elsajátítson, hogy a későbbiekben otthon, a szabadidejében önállóan is gyakorolni tudjon, illetve szakkörökben boldoguljon vele, de nyilván ez még olyan elmélyült tudást nem eredményez, amiért bizonyítvány járna, mely a szakmai tudását ismeri el. Miután nincs a képzés elvégzéséhez kötelező bemeneti feltétel, bárki részt vehet rajta, így a mi konkrét esetünkben a magyar képzésben a szlovén és fordítva.

Meglévő műhelyek kihasználása.

A különböző nagyságú beruházásoknak, infrastrukturális fejlesztéseknek nagy csapdája a fenntarthatóság, egy-egy nagyobb volumenű projekt lezárását követően. A nyilvánosságot, a fejlesztés megvalósítását támogató programról, alapról tájékoztató kötelező feliratok, táblák elhelyezésén túl sokszor nem marad lendület a „megálmodóknál" . A Kézműves Akadémia 2. esetében az újonnan létrehozott, vagy fejlesztett kézműves műhelyek népszerűsítésére kitaláltuk az ún. élő műhelynapokat. Ez azt jelenti, hogy az általunk berendezett szálasanyag műhelyben, a szálasanyag gyűjtőfogalom köré rendezhető mesterségekből bemutatót tartunk a közönség számára, melybe bekapcsolódhatnak, megismerhetik a különböző mesterségeket, azt hogy miként készülnek a különböző használati tárgyak, dísztárgyak, hogy néz ki feldolgozatlan formájában az alapanyag. Ha éppen nincs bemutató a műhelyben, akkor is fogadjuk a látogatókat, hiszen ebben az esetben egy igényesen berendezett műhelyt nézhet meg a látogató, ami egy turista számára fontos, hiszen nem marad élmény nélkül. Ahhoz viszont, hogy ez jól működjön, elengedhetetlen a jó kapcsolat kialakítása az idegenforgalommal foglalkozó tourinform irodákkal és civil szervezetekkel, mert ők azok, akik ajánlani tudják a szolgáltatásainkat.

A partnerségünkben arra is van példa, hogy a kézműves műhelyeket úgy használják ki, hogy fizetett alkalmazottá válik egy kézműves, napi 8 vagy 4 órában, attól függően milyen tevékenységre foglalkoztatják. Az ő feladata, hogy munkaidejében szakköröket tartson óvodás és iskolás gyerekek számára, vagy szintén a helyi idegenforgalmi szervezetekkel együttműködve előre leszervezett turistacsoportoknak tart mesterség- bemutatót.

Termékfejlesztés lehetőségei az értékesítésben.

A termékfejlesztés két módon történt az első szakaszban. Szlovén partnereink közül ismét a Pomelaj Vidékfejlesztési Szövetkezettel működtünk együtt szorosabb értelemben. Ők az általuk már eleve alkalmazott csuhéfonással foglalkozó kézműveseket egy hetes továbbképzésen taníttatták be egy iparművésszel, az általa már megtervezett csuhétárgyak elkészítésére. Így ebben az esetben, egy ember munkája volt a hagyományos termékek újraértelmezése, újszerű használati tárgyak kitalálása, és azok terveinek, majd az alapján a prototípus elkészítése. A kézművesek az alkotó folyamat ezen részéből kimaradtak, viszont a további előállítás érdekében az újszerű tárgyak elkészítését tökéletesen elsajátították. Pomelajnak már meglévő értékesítési csatornái vannak, de a piacon való maradás érdekében, a versenyhelyzet mi-

att szinte szükségszerű az állandó megújulásra való törekvés. A fejlesztéssel munkahelyeket tudnak megtartani, továbbá a kereslet megnövelésével új munkahelyeket teremteni.

A mi példánk eltér a szlovén mintától. A Zala Megyei Népművészeti Egyesület tagságából minden műfajból felkértünk egy-egy alkotót arra, hogy vegyen részt egy termékfejlesztési kurzuson. A kurzus elméleti képzés volt, heti rendszerességgel került sor az összejövetelekre, ahol Csapó Angéla népi iparművész iránymutatása alapján egy újfajta szemlélet elsajátítására került sor. Szerettük volna, ha az a biztos technikai tudás, stílusérzék, motívum és néprajzi ismeret, ami eleve a népművészekben rejlett, továbbfejlődött volna mindenkiben önálló módon az innováció útján. A kurzust követő tervezési szakaszban már csak konzultációkra volt lehetőség. Az így elkészített tárgyakat zsűri értékelte, melynek tétje az volt, hogy melyek azok a darabok, melyek egy nemzetközi kiállítás sorozaton, valamint országos plénum előtt teljes mértékben vállalható, előremutató, példaértékű kezdeményezés lehet.

A kezdeményezés kedvező visszhangra lelt, a projekt keretében „Kézműves portékák a mindennapokra" című kiadványban bemutatásra is kerültek.

Tény, hogy igény mutatkozik a hagyományos technika használatával, vagy hagyományos motívum alkalmazásával készülő, a XXI. századi igényeknek megfelelő használati vagy ajándéktárgyak készítésére. A termékfejlesztési tevékenységet ezért itt nem lehet abbahagyni, hanem minél jobban törekedni kell arra, hogy a két, önmagában kimondva eltérő fogalom, mint „hagyomány" és „innováció" a lehető legigényesebb formában összhangra találjon.

Kellenek-e „Népi Design" pályázatok, avagy használható-e a „népi design" kifejezés?

Mindkét Kézműves Akadémia projektben kitüntett szerep jutott a Népi Design pályázatoknak, melyek nemzetközi kézműves pályázatok voltak. A válasz a kérdés mindkét felére határozott igen.

Azt az irányvonalat, melyet képviselünk, valahogyan meg kell határozni. A népi design kifejezés azért szerencsés, mert kifejezi a nemzetköziséget, a modernitást, ugyanakkor elárulja annak tárgyát is. Az első nemzetközi kézműves pályázatok anyagát összehasonlítottuk az idei pályázatra érkezett alkotásokkal. Úgy értékeljük, hogy az alkotók egyre jobban kezdik megérteni, hogy ha népi design-ról van szó, az nem egyenlő a giccs kategóriával. Az idei pályázati anyag sokkal jobban leköveti a mai kor igényeit, sokkal jobban figyeltek az alkotók a használhatóságra, arra, hogy egy-egy tárgynak mi a funkciója, pl. mi illik egy modernnek mondható otthon dísztárgyai, használati tárgyai közé, vagy milyen ékszer való egy mai utcai öltözethez. A kivitelezés sokkal átgondoltabb, minőségibb, nem feszegeti a jó ízlés határait. A kiállításokat megtekintő látogatók közül jó néhányan felvették a kapcsolatot az alkotások készítőjével megrendelés céljából, ami valóban azt bizonyítja, hogy van kereslet ezekre a tárgyakra.

Azt sem szabad elfelejteni, hogy ezeknek a pályázatoknak van egy idegenforgalmi vonulata is, mert ezekben a kiírásokban keressük azokat a tárgyakat is, melyek szuvenírként funkcionálhatnak, akár kereskedelmi forgalomba is hozhatóak lehetnének. Utóbbi példára van a legkevesebb próbálkozás sajnos.

A két ország pályamunkáit összehasonlítva elmondható, hogy míg a szlovén alkotók különös figyelmet fordítanak az ajándéktárgyak csomagolására, addig a magyar pályázók szinte kivétel nélkül figyelmen kívül hagyják. Képzeljünk el egy csodálatos ajándéktárgyat, ami mi-

nőségileg kivitelezett, minden pontosan a helyén, már látjuk lelki szemeink előtt, ahogy átnyújtjuk annak, akinek szánjuk azt az ajándékot, amit éppen megvásárolunk egy kézművestől, aki ezt a szép vizuális élményt máris agyoncsapja, mert megfelelő csomagolás híján beleteszi egy csíkos nejlon zacskóba és úgy adja át. Ugye milyen illúzióromboló?

Persze van ellenpélda is, jobb, amikor csak nézegetjük a csomagolást, és a tárgyat inkább nem nézzük meg tüzetesen, mert ott esetleg az ajándéktárgy kivitelezésben találunk hibát.

Addig, amíg a hangsúlyok nem kerülnek a helyükre, igenis kellenek ezek az ösztönző pályázatok, melyek arra sarkallják az alkotókat, hogy minél jobbak legyenek, mert így fogunk kapni olyan tárgyakat, amik valóban tükrözik a népi design kifejezést. Azok az alkotók, akik felismerték ezt, azok képesek eladásra is termelni, akár jövedelemkiegészítő tevékenységként is.

Pomelaj esetében viszont világosan látjuk, ha nem újulnának meg folyamatosan, akkor nem tudnának kézműveseket foglalkozatni, és a kézműves termékeket értékesíteni. Talán érdemes lenne a kézművességgel, mint fő kereseti forrásként foglalkozó népművészeknek átvenni ezt a működőképes példát.

Egy másik jó példája a határon átnyúló együttműködés lehetőségeinek a Magyarország-Horvátország IPA Határon Átnyúló Együttműködési Program 2007-2013. A CULTUREVIVE II. című projekt apropója, a három projekt partner korábbi közös projektje a CULTUREVIVE, melynek köszönhetően egy rendkívül sokszínű, színvonalas turisztikai és egyben hagyományőrző rendezvényfüzér valósulhatott meg határainktól függetlenül. Az első projekt tapasztalatai, szakmai és idegenforgalmi sikere alapozta meg a további együttműködés irányvonalait, mely új, egy esztendőt átfogó projektben végződött, és a CULTUREVIVE II. nevet kapta, mely egy angol mozaik szó a kultúra és megújulás szavak angol megfelelőiből. A projekt teljes címe: Összefogás kulturális örökség megőrzésére, javítására és ápolására a közös kulturális rendezvények szervezésével a projekt keretében II.- a fenntartható fejlődés jegyében.

Az projekt céljai voltak: a kulturális hagyományok megőrzése és fenntartható fejlődése a projekt területen: Zala-, Međimurje és Koprivnica-Križevci megyékben; a kulturális identitás erősítése, a kulturális turizmus fejlesztése, az előző projekt által elkezdett határon átnyúló együttműködés folytatása és bővítése; a régió hagyományos programkínálatában szereplő mesterségek, szokások és értékek friss ismeretanyagának bővítése.

Három, egymáshoz kapcsolódó hagyományőrző esemény, és a két nemzet mesterei számára egy tapasztalatcserén alapuló képzés került megrendezésre a projekt partnerek által, hangsúlyt fektetve mind a közös kulturális örökség népszerűsítésére, mind a hagyományok ismeretének cseréjére, amit horvát és magyar kézművesek, folklórcsoportok jelenlétével biztosítottunk. Ezek a rendezvények a következőek voltak:

Reneszánsz Fesztivál, Kapronca

„Arra az új évre" Horvát Hagyományos Karácsonyi Vásár és Nemzetközi Kiállítás, Csáktornya

Magyar és horvát kézművesek tapasztalatcseréje, Zalaegerszeg

Magyar- Horvát Családi Pünkösd- Népi Hagyományőrzők Fesztiválja, Zalaegerszeg.

A horvát-magyar együttműködés elsősorban idegenforgalmi célú projekt volt, időben rövidebb lélegzetvételű (1 év), mint a szlovén- magyar együttműködés (3 év).

A Zala Megyei Népművészeti Egyesület életében kiemelt jelentőséggel bírt a Magyarország-

Horvátország IPA Határon Átnyúló Együttműködési Programban való részvétel lehetősége, ahol a vezető partneri szerepet töltöttünk be.

A program lehetővé tette, a már meglévő, és működő horvát- magyar kapcsolatrendszerek szorosabbá tételét, keretet és teret nyújtott közös törekvéseink megvalósításának.

A CULTUREVIVE című első horvát- magyar határon átnyúló projektünkben sikerült egy hagyományőrző rendezvénysorozatot úgy megvalósítanunk, hogy az országaink között húzódó határ, igazából csak földrajzi értelemben választott bennünket szét, mert együttműködésünk a két nemzet közötti hasonlóságot, a horvát és magyar nemzetet összekötő tradíciókat, kézműves kultúrát, folklórt és népi gasztronómiát mutatta be a projekt során, mely rendkívül népszerűnek bizonyult Zala megyében, a Muraközben és Kapronca- Krizevci megyében.

A CULTUREVIVE II. projekt esetében, ahogy a szlovén- magyar együttműködésnél is, sikerült az elkezdett munkát továbbfejlesztenünk, tapasztalatainkból tanulva, a visszajelzéseket figyelembe véve az első projekt tevékenységeit tovább vinnünk. A projekt Horvátországban már az első fordulót követően mintaprojektté vált, így a második fordulós megvalósítást kiemelt média figyelem kísérte.

Nem csoda, hogy a CULTUREVIVE sikerein felbuzdulva, az elmúlt év rendezvényeinek tapasztalatait felhasználva kívántuk megerősíteni hagyományőrző fesztiváljainkat Kapronca, Csáktornyán és Zalaegerszegen. Újításként, a Zala Megyei Népművészeti Egyesület szorgalmazta, hogy mestereink továbbképzésével, tapasztalatátadásával is foglalkozni kell. Ennek megfelelően alkalmat teremtettünk a horvát és magyar mesterek egymástól való tanulásának, a kihalóban lévő mesterségek újratanításának.

A 2010-2011-ben Magyarország-Horvátország IPA Határon Átnyúló Együttműködési Program 2007-2013 keretében megvalósuló CULTUREVIVE projekt egyik tanulsága, hogy szükséges a hagyományőrző rendezvények fejlesztése mellett, a bevont kézművesek, népművészek számára kézműves tapasztalatcserét szervezni. A szemináriumon kölcsönösen tanulhattak egymástól a népművészek annak érdekében, hogy a kihaló félben lévő, már-már feledésbe merülő mesterségeket tovább örökítsük annak érdekében, hogy mindkét nyelvterületen fennmaradjon, majd a megszerzett tudást képesek legyenek továbbtanítani.

A határon átnyúló együttműködés eredményei

- Határon átnyúló térség idegenforgalmi kínálatának bővítése szervezett mesterségbemutatókkal (élő műhelynapok), kiállításokkal, újszerű kézműves termékekkel, kézműves vásárokkal.
- Emblematikus fesztiválok évről évre való megrendezésének biztosítása.
- Kézművesek számára új bemutatkozási lehetőségek és értékesítési csatornák megnyitása.

- A programok megvalósításán keresztül a határon átnyúló térségre való tudatos figyelemfelhívás.
- Térség kézműveseinek foglalkoztatásának növelése a projekt tevékenységek által, mint mesterség-bemutatók végzése, mesterségek oktatása, újszerű kézműves termékek előállítása, azok piacra juttatása.
- Kézművesek foglalkoztatása mellett a résztvevő szervezetek foglalkoztatási kapacitásának növelése szakmai és pénzügyi területen, melyet a projekt finanszíroz.
- Meglévő képzési tartalmak továbbfejlesztése, újak kidolgozása.
- Szabadidő aktív eltöltésére való kísérletek népszerűsítése a határ menti térségben.
- Erdei iskolák, kézműves táborok folyamatos szervezése.
- Határon átnyúló kézműves vásárok népszerűsítése.
- Ingyenes képzési lehetőségek biztosítása mesterség megszerzésére.
- Ingyenes szakmai továbbképzések szervezése nemcsak kézművesek számára.
- Kézműves műhelyek látvány műhellyé fejlesztése, eszközfejlesztése.
- Partneri kapcsolatok kialakítása szakmai tapasztalatcserék révén kézművesek számára.
- A tevékenységek köztudatba való helyezése fizetett hirdetések, promóciós anyagok révén.
- Kézművességet népszerűsítő ingyenes kiadványok, katalógus készítése több nyelven.
- Hagyományőrző nemzetközi fesztiválok megrendezése.
- Programok ingyenessé tétele.
- Helyi termelők, a helyi termék népszerűsítése a rendezvényeken keresztül.
- Idegenforgalmi szervezetekkel szoros együttműködés kialakítása.
- Partnerszervezetek népszerűsítése, mely a projektek befejezését követően nagyon fontos szerepet játszhat a további partnerségek kialakításában, új források felkutatásában.

A siker érdekében vállalt kockázatok

A partnerségben résztvevő tagok mindegyike jelentős pénzügyi kockázatot vállal egy határon átnyúló projekt lebonyolításakor. A hasonló projektek mindegyike utófinanszírozott, igaz jelentős mértékű az ERFA, vagyis a közösségi támogatás, ami esetünkben 85%. A nemzeti hozzájárulás mértéke 10%, mely a projekt kezdetekor előleg formájában a támogatott számára kifizetésre kerül. Ez a projekt elindításához egy nagyon jókor jövő anyagi segítség, e nélkül nehézkesen indulnának be a projektek. Minden partnernek egységesen 5% önrészt kell biztosítania a megvalósítás során. Az 5% jelentéktelennek tűnik a 95%-hoz képest, viszont a nagyságrendek is jóval nagyobbak, mint pl. egy kizárólag hazai finanszírozású pályázati forrásnál. Amikor több tíz milliós költségvetésről van szó, akkor a sajáterőnél is milliós nagyságrendekben kell gondolkodni, ami különösen a civil szervezetekre nézve rendkívül megterhelő, mert az átlagos civil szervezeteknek nincsenek milliós tartalékaik. A tevékenységek szigorú időrendhez kötöttek, melyeket tartani kell, ezt minden szervezet esetében a társfinanszírozási szerződés rögzíti. Ennek megfelelően a kifizetéseknek is rendben meg kell történniük, hogy a költségek elszámolhatóak legyenek. Ahhoz, hogy gördülékenyen működhessen a projekt, a civil szervezeteknek többnyire hitelfelvételre van szükségük, hogy megelőlegezhessék a megvalósítás közben benyújtott számlák kifizetését, de a kölcsönfelvétellel már a kamatok kigaz-

dálkodásának terhe is a szervezet vállát nyomja. Nem lehet arra számítani, hogy az adott elszámolási időszak alatt felmerült költségek kifizetésre kerülnek a következő elszámolási időszakban kifizetendő tételek teljesítéséig. Előfordul, hogy a partneri jelentés leadását követő 9 hónap múlva kerül kifizetésre a támogatás, és figyelembe véve, hogy az alatt a 9 hónap alatt is adódhatnak jelentős kifizetnivalók, nehéz helyzetbe kerülnek a szervezetek. Minél nagyobb egy partnerség, annál több késedelem fordulhat elő, mivel kétszintű ellenőrzésen mennek keresztül a jelentések. Az elsőszintű ellenőrzést minden országban nemzeti elsőszintű ellenőrzés, ahol hitelesítik a benyújtott jelentést és a számlákat. A hitelesítési dokumentumok birtokában ezt követően a vezető partner készít egy közös jelentést, mely már nem partneri szintű jelentés lesz, hanem projekt szintű. Ha egy-egy partner nem teljesít időben, vagy bármilyen probléma adódik a megvalósításban, addig nem nyújtható be a projekt szintű jelentés, amíg minden partner hitelesítési dokumentumai nincsenek meg. Igaz, hogy a rendszerben lassan fordul meg a pénz, de az is igaz, hogy sokszor a partnerség gyenge láncszemei lassítják le a folyamatot, és ebből a szempontból nézve mindegy, hogy önhibájukból vagy önhibájukon kívül történik meg.

A hitelfelvétel összességében járható útnak bizonyult, ún. támogatást megelőlegező kölcsön formájában lehetett hozzáférni a bankok által létrehozott hitelkonstrukcióhoz, de ez a konstrukció csak 2011-ig működött, miután a 350/2011. (XII. 30.) kormányrendeletnek köszönhetően 2012-ben a civil szervezetek csak úgy adható hitel, ha a visszatérítési támogatás nem haladja meg a civil szervezetek rendelkezésre álló vagyonát, mely nagyon sok civil szervezet számára teszi lehetetlenné a kölcsön felvételét. Ha bármelyik partner szervezet nem tudja megelőlegezni a kifizetéseket addig, amíg az elszámolást követően visszajut a pénz a szervezethez, akkor nem csak saját szervezetét teszi lehetetlenné a projekt szempontjából, hanem az egész partnerséget, azokat is, akik rendre teljesítik vállalt kötelezettségeiket.

A hitelfelvétel lehetősége nélkül viszont kérdésessé válik a civil szervezetek további részvétele ezekben a programokban, mert nem lesznek képesek előteremteni azt a forrást, mely a projektrész lebonyolításához szükséges.

Az érem másik oldalán viszont azt láthatjuk, hogy nagyot lehet álmodni a szakmai megvalósításban, mert a támogatás mértéke lehetővé teszi azt. Olyan speciális területek kapnak figyelmet, melyekre a hazai finanszírozású pályázati csatornák nem tudnak pénzt juttatni. Beruházások, eszközfejlesztések, különböző szintű képzések, táborok, kiállítások, erdei iskolák, termékfejlesztés, kézműveseknek kiírt alkotói pályázatok, színvonalas katalógusok, kiadványok készítésére van mód, és ez mind egy pályázatban, egy gondolat köré felfűzve. A fesztiválok, rendezvények valóban nemzetközi színvonalúak tudnak lenni, megfelelő propagandát tudunk mellérendelni. A tevékenységek megvalósítása a során a támogatás helyben kerül felhasználásra, vagyis a kedvezményezetti területen működő szolgáltatókat tudjuk erősíteni, legyen szó bármilyen vállalkozási formáról, civil szervezetről, vagy költségvetési intézményről. A helyi kézművesek profitálnak elsősorban a tevékenységekből, hiszen hosszú távon többféle lehetőséggel ismerkednek meg tevékenységük fejlesztéséhez, potenciális piacuk szélesítéséhez.

A programnak köszönhetően minden képzést és rendezvényt ingyenesen tudtuk kínálni az érdeklődők számára, így azok is részt tudtak venni a különböző eseményekben, akiknek

anyagi okokból amúgy esélyük sem lett volna egy-egy tanfolyamot elvégezni, vagy egy színvonalas nemzetközi fesztiválon részt venni.

Összefoglalva elmondható, hogy a megvalósítást vállaló szervezetek nem kevés áldozatot hoznak a szakmai siker érdekében, mely elsősorban a programból részesülők érdekeit szolgálja, és csak másodsorban a megvalósítóét, de e nélkül elképzelhetetlen lenne a szakterület fejlesztése, lendületben tartása, az új elképzelések, kísérletek kipróbálása.

DALA HAJNALKA

2.5.2.12 *Érték alapú fejlesztési kezdeményezések a présház felújítástól a helyi termék klaszterig*

A Hegypásztor Kör gyakorlatának bemutatása

A Hegypásztor Kör egy 27 éve működő egyesület. Tevékenységének alapja a helyi értékekre alapozott, közösségi keretek között zajló fejlesztő tevékenység, amely az értékek megőrzésén túl segíti az Oszkóban és a térségben élő emberek helyben való boldogulását is.

Jelen dokumentum elsősorban a kézművességhez kapcsolódó jó gyakorlatok bemutatására hivatott, viszont ez a Hegypásztor Kör esetében nem választható le a többi tevékenységről. Az egyesület által követett „modell" pozitív hatásai elsősorban épp a komplex megközelítés miatt jelentkeztek, emiatt a jelen leírásban is törekszem az átfogó bemutatásra, kihangsúlyozva a kézműves stratégia szempontjából különösen fontos elemeket, tapasztalatokat.

A program rövid leírása

I. A Hegypásztor Kör tevékenységének bemutatása – 27 év munkája röviden[8]

A Hegypásztor Kört 1985-ben helyi fiatalok alakították a Vas megyei Oszkó községben. A civil szervezet már alapításakor megelőzte korát, hiszen a nyolcvanas években még egyáltalán nem volt mindennapi dolog egyesületet létrehozni. Így a térség első társadalmi szervezeteként jegyezték be, mely innovativitását a mai napig megőrizte.

Az alapítók célja az volt, hogy a faluhoz tartozó szőlőhegy műemléki értékű présházait dokumentálják, lehetőség szerint megmentsék, valamint kulturális programokat szervezve megpróbálják élénkíteni a falu életét, felelevenítve annak hagyományait.

Az eredeti elképzelések megtartása mellett az egyesület tevékenysége jelentősen kibővült az elmúlt 25 év alatt. Vidékfejlesztés, értékvédelem, turizmusfejlesztés, szőlészet-borászat, ifjúsági munka, teleház-szolgáltatások, helyi termékek felkarolása: csak néhány címszó a széles palettából.

A klasszikus önszerveződés – közösségfejlesztő jellegét megőrizve – szociális foglalkoztatóvá, bizonyos értelemben non-profit vállalkozássá nőtte ki magát. A folyamatos pályázati munka mellett, ma már az egyéb, önálló bevételi források megteremtése is cél. A jelenleg 7 fiatalnak munkát adó szervezet a 650 lakosú Oszkó mellett már térségi, sőt néhány területen megyei és régiós hatókörű tevékenységeket végez.

Helyi-, térségi közösségfejlesztés

Az egyesület működésének alapeleme volt mindig is a közösségi programok. A megalakulást követően hamarosan megvásároltak egy romos állapotú présházat az oszkói szőlőhegy egyik legelhanyagoltabb részén, amit sokéves munkával teljesen felújítottak. A helyreállítási

[8] Az egyesület honlapja – www.oszko.hu – alapján készült leírás

munkák jelentős része nyári néprajzi táborok keretében történt, ahol a helyi és a környékbeli fiatalok mellett az ország különböző pontjáról érkező középiskolások és egyetemisták éltek és dolgoztak együtt. A résztvevők megismerkedhettek a szőlőhegyi építészethez kapcsolódó különböző népi mesterségekkel: aratás, cséplés, kévekettőzés, zsúpolás, sározás, meszelés, stb. Ezt követően az épület és környezetének fenntartása, majd az újabb területek és épületek kialakítása is közösségi munkában történt. Így lehetett, hogy az évek során újabb és újabb generációk fiataljai jutottak közösségi élményhez azáltal, hogy hasznos és értékmentő munkát végeztek és közben az idősektől megtanultak olyan hagyományos mesterségeket, melyek természetes továbböröklése a mai felgyorsult világban teljesen megszakadt.

A népszokások feleleventése és fenntartása (szüreti felvonulás, pásztorozás, májusfa állítás, lucázás, passió-éneklés), a falu új és régi ünnepei (falunapok, nemzeti ünnepek, mikulás, falukarácsony), az egyéb kulturális programok (helyi színi előadások, színházlátogatások, kézműves foglalkozások, filmvetítések, stb.) mind a napjainkban egyre pusztuló falusi közösséget erősítik. Tudjuk, hogy ezért tennünk kell, szerveznünk kell, feladatokat kell magunkra vállalni, mert a világ ellenünk dolgozik. Ennek érdekében hoztuk létre 2005-ben Oszkó központjában többfunkciós Közösségi Házunkat. Az épület amellett, hogy közösségi tereket biztosít, helyet ad irodáknak, vinotékának és egy kerékpárkölcsönzőnek.

Az egyesület aktív közösségi élete egyéb közösségek létrejöttét generálta:

1990-ben támogatásunkkal újra kezdte működését a községben komoly hagyományokkal rendelkező Rozmaring Színjátszócsoport. A csoportot 14-25 éves fiatalok alkották. Tevékenységével kettős feladatot töltött be: egyrészt tartalmas, rendszeres alkotómunkát biztosít tagjainak, másrészt alkalmat ad a falu minden korosztályának, hogy évente több alkalommal, a színjátszással közvetített értékek befogadója lehessen. A repertoárban klasszikus középkori és XX. századi darabokból készült összeállítások szerepeltek.

1995-ben a Vasvári Művelődési Házzal közösen létrehoztunk egy néptánccsoportot (Palotás Néptánccsoport), amelyet oszkói és vasvári fiatalok alkottak. A csoportnak sikerült számos koreográfiát elsajátítani az évek során. A térségben szervezett programok mellett a megye számos pontján és külföldön is felléptek, ezzel népszerűsítve a népzenét és a néptáncot. 2002 őszén a csoport térségi táncház-mozgalommá alakult át.

A Hegypásztor Kör támogatásával 2002 tavaszán megalakult 16 fővel a Gyöngyvirág Daloskör. Számos környékbeli és megyei rendezvényen felléptek, saját programokat szerveztek. A Daloskör ma már önálló csoportként működik, hasznos és szórakoztató időtöltést biztosítva nyugdíjas tagjai számára.

Igazi közösségi színtérré vált az oszkói Teleház, melyet 2001-ben hozott létre a Hegypásztor Kör. A Teleház lehetőséget nyújt a kis falu lakói számára, hogy hozzáférjenek modern irodai és számítástechnikai eszközök használatához: számítógépek, nyomtatók, fénymásoló, fax, Internet-elérés és ezáltal próbálják leküzdeni vidéki létükből adódó hátrányukat. Hasonló okokból fontos a Teleházban elérhető munkaerőpiaci információs szolgáltatás is. Több alkalommal szervezetek számítástechnikai tanfolyamot az érdeklődök részére, valamint "Teleházbajnokságot" a számítógépes játékok ifjú ismerői számára. A Teleházban kezdte meg működését a Szerepjáték Klub és a Médiaklub is.

Az ifjúsággal való foglalkozás kezdetektől különös fontosságú volt az egyesület tevékenységében. A fiatalok bevonása, helyi kötődésük erősítése nélkülözhetetlen a kis falvak továbbélése szempontjából. Ezen törekvéseik kiteljesedéseként éveken keresztül láttak el mikrotérségi szinten (6 településen) ifjúságsegítői feladatokat. Önismereti, csapatépítő programokat szerveztek, képzésekre és tanulmányutakra vitték az aktív fiatalokat. Mindezekkel igyekeztek szélesíteni a résztvevők látásmódját annak érdekében, hogy felismerjék mit kezdhetnek magukkal és társaikkal saját faluközösségükben.

Kezdeményezésükre jött létre 2002-ben az Oszkó Ifjúsági Önkormányzat.

A Hegypásztor Kör alapító tagja volt a Nyugat-Dunántúli Ifjúsági Szövetségnek (NYUGI), mely Vas és Zala megyék ifjúsági szervezeteit fogta össze. Éveken keresztül az egyesületet látta el a Szövetség munkaszervezeti teendőit. A NYUGI 2009-ben befejezte tevékenységét.

Szőlészet-borászat, szőlőhegyek térségi fejlesztése

Az oszkói szőlőhegy épített és természeti értékeinek védelmét a mai napig az egyesület fő feladatának tartja. Ennek jegyében készült 1986-ban a szőlőhegy legértékesebb épületeit bemutató könyv, majd a megvásárolt romos présház felújítása és ennek a szomszédságában 2002-ben egy gerendafalú, zsúpfedeles lakópince teljes rekonstrukciója. Ezt követően az oszkói szőlőhegyen 6, majd a Petőmihályfán 2 hagyományos borospince felújítását valósították meg. A helyreállításokat pályázati támogatással, a tulajdonosokkal együttműködve tudtuk véghez vinni.

Mivel a présházfelújításokhoz folyamatosan zsúpra volt szükség és a korábbi években az egyesület több tagja is kitűnően megtanulta a zsúpkészítés munkafázisait az idős mesterektől, elkezdtek nagyobb mennyiségben is foglalkozni a kézi aratással és a rozsszalmafeldolgozással. Ez a tevékenység lett az egyesület első önálló bevételi forrása, hiszen a saját felhasználás mellett egyre nagyobb lett az érdeklődés ezen ritka építőanyag iránt az ország különböző pontjairól. A zsúptető-készítést a mai napig művelik, évről-évre érdekes és értékes közösségi munkát teremtve az aratások és a zsúpelőállítás révén.

2005-ben elkészítették a helyi szőlőhegy rendezési tervét, majd összeállítottak egy tanulmányt, mely bemutatja és dokumentálja a térség szőlőhegyein található hagyományos építésű présházakat. Az oszkói szőlőhegyen saját erőből rendbe tették a főbejáratnál található két többszáz éves tölgyfa környékét, gyepűszakaszokat újítottak fel és utakat javítottak, hegyi kapukat építettek..

Azonban azt is látni kellett, hogy nem elegendő csupán az épített értékekkel foglalkozni. Ha az a cél hogy újra élet kerüljön a jelenleg csak pusztuló szőlőhegyekbe, a szőlészet-borászat szakmai hátterének fejlesztésére is energiákat kell fordítani. Ennek jegyében indítottak el egy térségi képzést, melyre 10 településről jártak érdeklődők több mint fél éven keresztül. A tanfolyam folytatásaként 2005-ben megalapították a Hegyháti Borbarát Kört, mely folyamatos szakmai fejlődést biztosít közel 60 tagja számára. Szintén ebben az évben nyitotta meg kapuit a Határmenti Vinotéka a Közösségi Házban, tovább erősítve a térség borászati jellegét és kapcsolatait más nyugat-magyarországi bortermelő vidékekkel.

Nemzetközi szinten is sikerült szakmai kapcsolatokat építeni: Kőszeg és Vaskeresztes mellett részt vettek a VinumEst elnevezésű programban, mely európai kis bortermelő vidékek fejlesztését tűzte ki céljául, és öt európai országból vettek részt benne partnerek.

Az egyesület szőlőhegyi területén egy olyan mintaültetvény kialakítása is megvalósult, ahol korszerű telepítési rendszerben, a táj adottságai alapján kiválasztott magyar szőlőfajták mellett kerülnek új a modern szőlészeti technológiákat, ezzel is példát mutatva a térség bortermelői számára.

Turizmusfejlesztés, turisztikai szolgáltatások

Turizmusfejlesztési programjukat 1999-ben fogalmazták meg. Lényege, hogy a szőlőhegy értékeit úgy próbálják megmenteni, továbbéltetni, hogy bemutatható formára hozzák, a turisták számára elérhetővé téve azokat. A turizmus révén plusz források válnak elérhetővé a fejlesztésekhez és a helyi lakosok számára – a vendégfogadásba való bekapcsolódásuk révén. Ez idővel jelentősen javíthatja a falu és a térség lakosságmegtartó erejét.

A program kapcsán az eddigi kisebb, elsősorban kulturális és ifjúsági pályázatok mellett nagyobb volumenű regionális (TRFC), országos (VFC, TTFC), majd EU-s (PHARE CBC, INTERREG) vidékfejlesztési forrásokra is fogalmaztak meg projekteket. Ez jeletős fellendülést indított el az egyesület és a falu életében. EU-s pályázati programjaik kidolgozása kapcsán mindig számíthattak két legrégebbi külföldi partnerszervezetükre: a heiligenbrunni Pinceegyesületre (Ausztria) és a filovci Borturisztikai Egyesületre (Szlovénia).

2000-ben elkezdtek építeni egy szállásépületet a szőlőhegyi területükön. A 25 fős Erdei Iskola és Turistaszállás ma már szép környezetben, széles programajánlattal várja vendégeit (2013-tól 48 főre növekszik a szállásférőhelyek száma, s egy szőlőhegyi infrastruktúrafejlesztő projekt keretében önálló kút fúrására és napelemes energiatermelő rendszer kiépítésére is sor kerül..) Tanösvényt alakítottak ki a szőlőhegy természeti és épített értékeinek megismerésére. Nagyméretű közúti táblák hívják fel az átutazók figyelmét az Oszkói Pincesorra. Immár két nagyszabású turisztikai program is várja az érdeklődőket a Hegypásztor-pincéknél évről-évre. A május végi Orbán-Napi Hegyi Vigadalom elsősorban a borról és a hozzá kapcsolódó érdekességekről szól. A szeptember közepén megrendezett Oszkó-Hegyi Mulatság és Helyi Termék Vásár a tágabb térség gasztronómiáját, kézműves- és házi termékeit mutatja be.

A faluban található Közösségi Házban 70 fős, modern előadótermet kínálnak képzések, tájékoztatók, kisebb konferenciák szervezői számára. A kerékpárkölcsönzőben 30 db jól felszerelt bicikli várja a túrázni vágyókat, akik számára túrajavaslatokat kínálnak a térség megismerésére. Időközben a faluban két vendégház nyitotta meg kapuit és több más kezdeményezés is arra utal, hogy egyre többen látnak fantáziát a vendéglátásban, ami korábban elképzelhetetlen lett volna Oszkón.

A helyi és térségi turisztikai kínálat valamint a Vasi Hegyhát értékeinek bemutatására több igényes kiadványt is megjelentettek az elmúlt években.

Zsúpkészítés, présházfelújítás

Az egyesület alapítói és tagjai már a kezdeti években megszerezték azt a tudást, ami a tulajdonukba jutott romos présház felújításához kellett. A faluban élő idősektől tanulták meg a ké-

zi aratás, cséplés, zsúpkettőzés, paticsfal készítés, stb. fortélyait, melyet az első időszakban kizárólag értékmentő, illetve hagyományőrző céllal használtak.

A későbbiek során, - 90-es évek végétől kezdve – ezt a tudást már a helyi foglalkoztatás-turizmus- és gazdaságfejlesztés szolgálatába is állították. 2004-ben, - OFA támogatás révén - elindult egy zsúpkészítő „műhely" kialakítása, melynek célja az volt, hogy hátrányos helyzetű, tartósan munkanélküli fiatalok számára helyben foglalkoztatási lehetőséget biztosítsanak. Ennek tükrében a zsúpkészítést és a kapcsolódó munkákat már vállalkozási tevékenységgé kellett fejleszteni, hiszen szükség volt a program fenntarthatóságát biztosító bevételek elérésére.

Az egyesület vállalkozási jellegű tevékenységeivel kapcsolatban alapvető megközelítéssé vált, hogy piaci bevételek generálásával fenntartható foglalkoztatási lehetőséget biztosítson helyi fiatalok számára, s egyúttal az egyesület egyéb (bevételt közvetlenül nem hozó) tevékenységeire is visszaforgatható többletbevételeket eredményezzen. Ugyanakkor valamennyi „bevétel-termelő irány esetében közvetlenül is beépült az értékek megőrzése, tovább adása. (pl. hagyományos építészeti tudás megőrzése, erdei iskolai programok esetében a térségben élő kézművesek, gazdák közvetlen bekapcsolása, számukra is kiegészítő jövedelem generálása, stb.)

A népi építészeti tudásra alapozott vállalkozási tevékenység folyamatosan fejlődött. Kezdetben zsúp-értékesítés, majd tetőfedési-, javítási munkák alkották a megrendelések zömét, később már komplex épület-rekonstrukciók, áttelepítések is színesítették a palettát. Kiemelkedő feladat volt a szentendrei skanzen újonnan felépülő, - Észak-Magyarországi tájegységet bemutató - részén 13 épület tetőfedése, valamint 2012-ben az Őrségben a pityerszeri épületegyüttes komplex felújítása.

A népi építészeti tevékenység a Hegypásztor Körben, illetve az egyesülettel szorosan együttműködő Hagyományos Házépítő Kft.-ben jelenleg 8 fő számára teremt főállású munkahelyet, és évente 3-4 hónapon keresztül további 15-20 fő számára biztosít időszakos munkát. Az idők során további 2 önálló vállalkozás alakult a Hegyháton, amelyek szintén zsúpkészítéssel és tetőfedéssel foglalkoznak. Mindkettőt egykori egyesületi munkatársak alapították, tehát elmondható, hogy a térségben szervessé vált ez a tevékenység.

A zsúpkészítés vállalkozássá válásával nem tűntek el az érték-őrzést célzó programok sem, évente megrendezésre kerül az „arató nap", valamint a nyári néprajzi táborok programjaiba is szervesen beépültek a népi építészettel kapcsolatos tevékenységek.

A szalma, mint alapanyag használata az elmúlt években megjelent az egyesület által szervezett kézműves foglalkozások és képzések között is, cél, hogy előbb-utóbb az ajándék- és a használati tárgyak szintjén is jellemezzék a Hegyhátat a rozsszalmából készült tárgyak, és az ezek elkészítését lehetővé tevő tudás elterjedése.

Vidékfejlesztés, térségfejlesztés

Évtizedes vidékfejlesztési és pályázati munkájukat és tapasztalataikat elismerve több térségi illetve megyei projektben kaptak feladatot, vállaltak partnerséget. Az Európai Unió által támogatott LEADER+ program keretében a Vasi Hegyhát Akciócsoport 100 millió forintos támogatást kapott, mely összeget helyi pályáztatás révén oszthatta fel a térség legfontosabb fej-

lesztései számára. A programban a Hegypásztor Kör kapta azt a megtisztelő feladatot, hogy ellássa a gesztorszervezeti feladatokat, vagyis koordinálja, dokumentálja az egész folyamatot a térségben közel két éven át.

A humán-erőforrás fejlesztés területén a Vasi-Hegyhát Többcélú Kistérségi Társulással és a Megyei Munkaügyi Központtal partnerségben dolgoztak a Térségi Foglalkoztatási Paktum létrehozásán. Az EQUAL nemzetközi programban egy 5 partneres konzorcium keretében dolgoztak távmunkahelyek kialakításán. A projektben 10 teleházban foglalkoztattak távügyintézőket.

Az egyesület gesztorságával kezdte meg működésélt 2011 januárjában a Vas Megyei Önkéntes Centrum. Célja megyei szinten az önkéntesség népszerűsítése, önkéntesek és fogadó szervezetek toborzásával, felkészítésével, hálózati elven működő önkéntes megmozdulások elindításával. Idén szeptembertől a Hegypásztor Kör látja el ugyancsak megyei szinten a Civil Információs Centrum feladatait. Ebbe beletartozik a civil szervezetek segítése, informálása, tanácsadások szervezése, széles körű partnerség kiépítése az önkormányzati- civil- és vállalkozói szektor szereplői között.

Pannon Helyi Termék Klaszter

A Pannon Helyi Termék Klasztert 2005. október 3-án hozta létre tizenhárom, a Nyugat-Dunántúli Régióban működő szervezet, közel egy éves előkészítő munkát követően. A klaszter a régióban fellelhető és előállítható mezőgazdasági és kézműipari termékek összegyűjtését, hatékony előállítását, egységes arculatú megjelenítését, piacra jutásuk segítését tűzte ki célul.

A Hegypásztor Kör, mint a Klaszter egyik alapítója, kapta a megbízást a menedzsment feladatok ellátására. Így az egyesület koordinálta többek között a két nyertes pályázathoz kapcsolódó tevékenységeket. A Regionális Innovációs Ügynökségnél támogatott projektben a lehetséges értékesítési helyek feltérképezése, védjegyezés, WEB-áruház kialakítása, csomagolástechnikai és minőségbiztosítási fejlesztések zajlottak. A GRIP-IT elnevezésű nemzetközi programban olasz és cseh partnerekkel tapasztalatcserét valósítottak meg. Közösen dolgozták ki a helyi termékek nemzetközi hálózatának koncepcióját, áttekintették az Uniós védjegyezés lehetőségét, illetve a kereskedelmi szabályozásokat.

A klaszter tagjai között jelenleg helyi termelők, éttermek, szakmai szervezetek vannak, és szolgáltatásai között ugyancsak megjelennek a helyi termék-előállítással, helyi termékalapú gasztronómiával, turizmussal, kézművességgel kapcsolatos képzések, szakmai programok.

II. A kézműves tudás- és örökség megőrzését- és átadását célzó fontosabb projektek

Egy meghatározó projekt, mely koncentráltan a kézművességre fókuszál: A Kézműves Akadémia – Rokodelska Akademija-projekt:

„A Szlovénia-Magyarország Határon Átnyúló Együttműködési Program 2007-2013 keretében megvalósuló Kézműves Akadémia című projekt fő célja a hagyományos népi mester-

ségek tovább- éltetése, a feledésbe merült mesterségek tudásanyagának átadása, valamint új és innovatív képzési formák kidolgozása. A magyar illetve szlovén partnerek arról határoztak, hogy az új kézműves termékek és szolgáltatások érdekében létre kell hozni egy informális oktatással és képzéssel foglalkozó, interdiszciplináris nemzetközi központot, Kézműves Akadémiát, amely a "lentről felfelé" elv alapján működve, a kézművesek, helyi közösségek, sebezhető csoportok, valamint az oktatási és kulturális intézetek hálózatba foglalásával lehetővé teszi a kézművességgel kapcsolatos információáramlást.

A partnerséget magyar oldalon a Hegypásztor Kör, a Vas Megyei Múzeumok Igazgatósága, Savaria Múzeum, a Martineum Római Katolikus Alapítvány és a Zala Megyei Népművészeti Egyesület alkotja.

Szlovén oldalon Veržej Önkormányzata (mint vezető partner), a Nemzeti Szakképzési és Oktatási Intézet (Ljubljana), a Goricko Tájvédelmi Park, a Muraszombati Területi Múzeum, a Pomelaj Vidékfejlesztési Szövetkezet, a Prlekia Fejlesztési Ügynökség és a Marianum Egyesület vesz részt a közös célok elérésben.

A projekt során megvalósuló tevékenységek kiterjednek a kulturális örökség határon átnyúló védelmére (kutatás, felmérés, dokumentáció, konferenciák, táborok), valamint a kézműves szakmák oktatásához szükséges tananyag közös fejlesztésére, illetve a kifejlesztett tananyagok oktatására mindkét országban." – tájékoztat a részletekről a projektismertető.

A Hegypásztor Kör szerepe ebben képzési programok lebonyolítása, egy hobbi szintű valamint egy négyhónapos módszertani képzés illetve négy erdei iskolai program tematikájának kidolgozása és a mintaprogramok megvalósítása (kézműves erdei iskolai programok).

A szervezet vállalta egy népművészeti tábor szervezését, melynek szintén meghatározó eleme a kézművesség volt, valamint kiadványok, szórólapok, katalógus és kézművességet népszerűsítő film elkészítését valamint információs táblák készíttetését, vásárokon való részvételt (mely a kézműves áruk értékesítése szempontjából sem elhanyagolandó) és végül, de nem utolsó sorban mesterségek műhelyének kialakítását. A Közösségi Házban illetve az oszkói Szőlőhegyen fonó és fazekas illetve zsúpkészítő-műhely kialakítása, berendezése is megtörtént.

2012 tavaszán megvalósult egy „zsúptető készítő" képzés (előzetesen a tematika részletes kidolgozásával), amit két irányban hirdettünk meg, egyrészt egy 520 órás képzés keretében, hátrányos helyzetű munkanélküli embereknek, másrészt egy rövidebb kurzust olyan érdeklődőknek, akik nem megélhetési szándéktól vezérelten szerették volna megtanulni a mesterség fogásait.

2012-ben elindult a Kézműves Akadémia II projekt. Ennek fő célja a kézművesség és a turizmus minél szélesebb körű összekapcsolása, és további képzések kifejlesztése, kipróbálása. A program keretében megvalósul pl. egy olyan egy éves képzés, ahol hátrányos helyzetű fiatalok idős kézműves mesterek mellett (szinte velük együtt élve) tanulják a mesterséget, és minden mást, amit a mester átadhat (életszemlélet, értékrend, tartás, stb.), a régi inasság mintájára, összekapcsolva korszerű turisztikai ismeretekkel is, amelyek hozzásegíthetnek egy kézműves műhelyt a fennmaradáshoz.

CCC (Cultural Capita Count)

Az Európai Unió transznacionális Közép Európa Programjának „Cultural Capital Counts" című projektje hat közép-európai ország - Ausztria, Lengyelország, Magyarország, Németország, Olaszország, Szlovénia – tíz térségét egyesíti. A projekt magyarországi partnere, az oszkói Hegypásztor Kör. Az érintett térségek célja közös: azonosítani, felértékelni és tőkésíteni szellemi kulturális örökségüket. A program feladata, hogy a regionális öntudat fejlődésével hozzájáruljon az adott régió vonzerejének növekedéséhez, mind a helyi lakosok, az idelátogató vendégek, mind a vállalkozók számára. Mindez az életminőség javulását és a versenyképesség növelését eredményezheti az adott régióban – esetünkben, a Vasvári Kistérségben.

A projekt keretében a nemzetközi közös szakmai munka eredményeként az alábbi tevékenységek valósulnak meg:

- Szakértői csere-látogatások a mintatérségek között (célja azoknak az értékeknek az észrevétele, amik gyakorta a helyben lakók számára sem láthatóak)
- Nemzetközi jó gyakorlatok beazonosítása,
- Módszertani kézikönyv készítése a szellemi kulturális örökség „tőkésítéséről",
- „Kulturális gazdagságunk" kiadványok elkészítése és terjesztése a térség lakói felé,
- Kistérségi Örökség tár (interaktív digitális archívum), valamint kisfilm és hangoskönyv készítése az értékekről),
- Kistérségi találkozók, képzések szervezése, a szellemi kulturális örökségre alapozott fejlesztési folyamatok beindítására,
- Közös fejlesztési stratégia kidolgozása

Az együttműködés tapasztalatai, tanulságai

A Hegypásztor Kör elmúlt 27 éves tevékenységét mindvégig a partnerségi alapú hozzáállás jellemezte, és jellemzi ma is. Valamennyi tevékenység széles körű együttműködésben valósul meg, „nyer-nyer" helyzetek elérésére törekedve. Általános tapasztalatunk az, hogy csak azok a törekvések tudnak hosszú távon fennmaradni és hatni a térségükre, amelyek kooperációs alapon szerveződnek. Esetileg ez sokkal fontosabb erőforrásnak tekinthető, mint pl. az elnyert pályázati források önmagukban. Amennyiben egy fejlesztésekbe fogó szervezet nélkülözi a „partnerségi kompetenciákat", úgy legtöbbször csak elszigetelt, rövid távon ható, sokszor csupán látszat eredményeket tud elérni.

Az egyesület által kialakított partnerségekre általában jellemző, hogy mindegyiknek van valamilyen közvetlen célja, ami jó esetben nem csupán egy fölérendelt, magasztos cél, hanem olyan, ami – teljesülése esetén – az együttműködésben részt vevő szervezetek és személyek életében közvetlen javulást idéz elő.

A legnagyobb hatású együttműködési színtérnek tekinthető az egyesület partnersége személyes segítőivel, önkénteseivel, támogatóival. Ez az a terület, amelyre folyamatosan figyelni kell, aminek az elhalását a legnagyobb veszély fenyegeti akkor, ha egy szervezet túlságosan is a „nagy ívű" fejlesztésekre és pályázatokra koncentrál. Jelenleg az egyesületnek hozzávetőlegesen 150 önkéntese van, akiket próbálunk minél több munkába bekapcsolni, a szüreten és a présházak karbantartásán át a programok szervezéséig.

A szakmai szervezetekkel alkotott partnerségek általában valamely konkrét program mentén szerveződnek, és amellett, hogy fontos a hasonló tevékenységet végző szervezetekkel való együttműködés, nagyon sok pozitív impulzust hozhat, ha sikerül a miénktől szögesen eltérő területen működő szervezetekkel együttműködésre lépni (pl. a hegypásztor kör esetében ilyen volt több mezőgazdasági vállalkozással elindult partnerség, vagy a Savaria Rehab Team Nonprofit Kft.-vel, mint hajléktalan ellátó szervezettel kialakított kooperáció.

Kiemelkedően fontosnak tartjuk a média-kapcsolatokat is, a helyitől az országos szintűig bezárólag.

Az alábbi táblázatban röviden bemutatjuk a Hegypásztor Kör partner-térképét, az egyes tevékenységi területek és területi szintek szerint tagolva. (a bemutatása nem teljes körű, több esetben mellőztük a szervezetek pontos felsorolását, inkább csak szervezet-típusokat jelöltünk) A táblázat első sora röviden összefoglalja az adott terület kapcsolódását a Hegypásztor Kör kézművesség körébe tartozó programjaihoz.:

Tevékenységi kör/területi szint		Közösségfejlesztés, civil segítés	Szőlőhegyi kultúra	Népi építészet	Turizmus	Helyi termék-előállítás	Vidékfejlesztési programok
Kézművességgel való kapcsolódás		*Kézműves foglalkozások, szakkörök gyerekeknek, szabadidős képzések szervezése, készségfejlesztés*	*Présházak megőrzéséhez kapcsolódó programok, táborok*	*Zsúpkészítés, népi építészeti munkák végzése, az épületekhez kapcsolódó tárgyak megalkotása*	*Erdei iskolai- és egyéb programok keretében a kézművességre alapozott programok, ajándéktárgyak készítése*	*Kézművesek képzése, segítése, termékfejlesztés, képzések, vásárok szervezése, értékesítési akciók*	*LEADER- és egyéb programokba a kézműves vonatkozások beépítése, SZKÖ-re alapozott folyamatok, programok, kézműves projektek*
Partnerek	Helyben - Oszkó	Helyi önkormányzat, kulturális csoportok civil szervezetek, tagok és segítők	Tagok, segítők, Önkormányzat, gazdák, segítő vállalkozások	Segítők, rozstermelő vállalkozások	Helyi gazdák, kézművesek,		önkormányzat
	Térség – Hegyhát	Önkéntesek, térségi önkormányzatok, Iskolák, hagyományőrző csoportok	Gazdák a térség szőlőhegyeiről	Hasonló tevékenységet végző vállalkozások	erdei iskolai programok gazdái, általános iskolák, TDM Egyesület	Kézművesek, termék-előállítók, Foglalkoztatási Paktum	Kistérségi társulás, Művelődési Ház, Könyvtár,
	Vas Megye	Megyei Önkormányzat, Városi Ömkormányzatok, önkéntes pont hálózat,	Csepregi Borbarát Hölgyek Egyesülete, Vas Megyei Múzeumok Igazgatósága	Vas Megyei Múzeumok Igazgatósága, Őrségi Nemzeti Park	Általános- és középiskolák, Őrségi Nemzeti Park	Vas Megyei Önkormányzat, Kamara, szakmai szervezetek	Martineum Felnőttképző Akadémia, Vas Megyei Múzeumok Igazgatósága
	Regionális	Civil Centrumok, Önkéntes centrumok, szakmai szervezetek			Regionális Marketing Igazgatóság	Szakmai szervezetek, termelők	RFÜ, Zala Megyei Népművészeti E.
	Országos	Önkéntes Központ Alapítvány, Civil Közösségi Házak Egyesülete, szakmai szervezetek		Falufejlesztési társaság (pl. nagyapám háza program kapcsán),		Szövetség az Élő Tiszáért Egyesület, más régiók szakmai szervezetei	CESCI, MNVH,
	Nemzetközi		Heiligenbrunn község (Ausztria), Filovci (SLO)			oszták, olasz, cseh partnerek	CCC szakmai partnerek

A finanszírozás módja

Az egyesület alapvetően tagdíjakból pályázati támogatásokból, adományokból és saját bevételekből gazdálkodik. Legnagyobb részarányt a pályázati források jelentik, ezt követik a saját bevételek, és egyre nagyobb súlya van a magánszemélyektől, illetve cégektől kapott adományoknak. Célként fogalmaztuk meg, hogy ez utóbbi két forrás nagysága összességében elérje a pályázati bevételek összegét.

A nagyobb összegű, utófinanszírozott pályázatok esetében hitelfelvétel is szükséges a finanszírozáshoz. A Hegypásztor Kör 2010-ben 23 millió, 2011-ben közel 40 millió Ft.-ból gazdálkodott.

Mitől jó? – Kézzelfogható eredmények

Az egyesület munkája, eredményei egyre szélesebb körben ismertek. Annak ellenére, hogy a visszajelzések nagyon jók, folyamatosan látjuk azokat a területeket, ahol még jelentős mértékben kell fejlődni. A legnagyobb pozitívumnak talán az tekinthető, hogy folyamatok valósulnak meg, csak ritkán alárendelődve a „projekt-ciklusoknak". Az egyesület annak ellenére, hogy kifelé nagyobb hatású programokat is megvalósít, mégis megőrizte a közösségi jellegét, a tagok-, segítők személyes részvételére alapozott működését.

A kézzel fogható eredmények közül talán az alábbiakat lehetne külön is kiemelni:

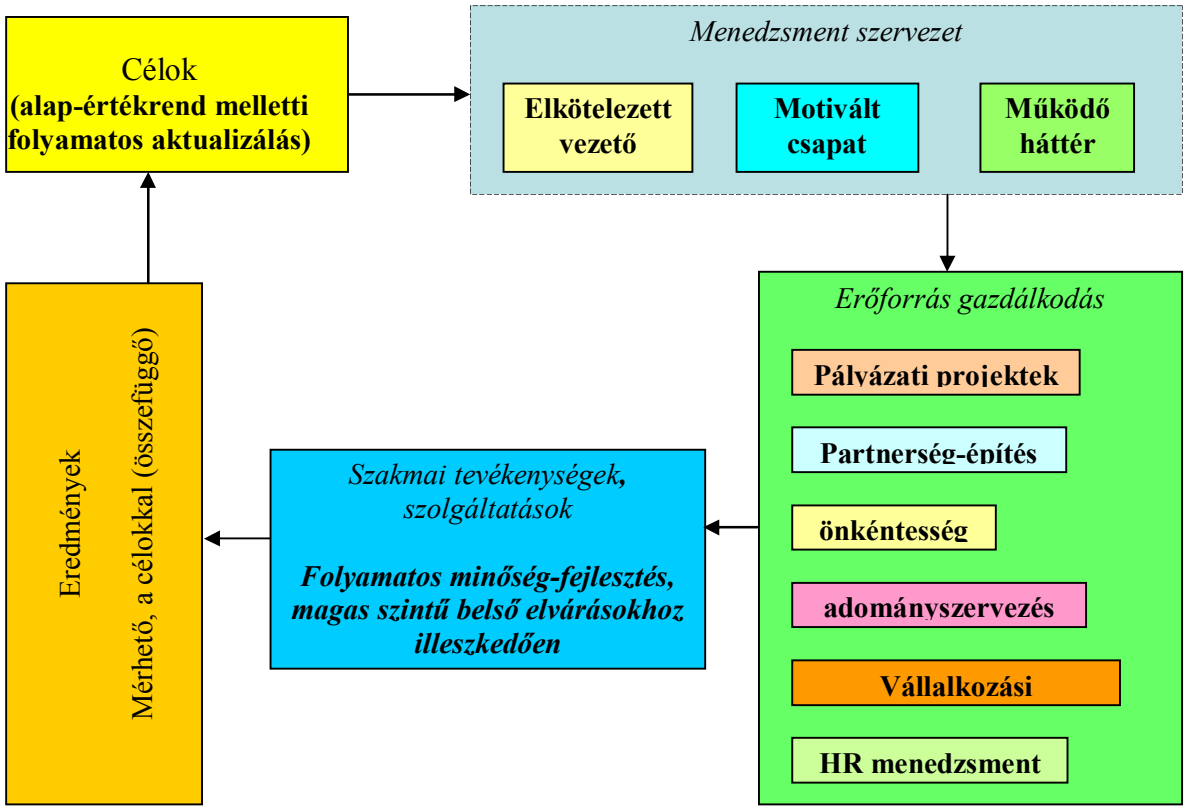
- Zsúpfedeles présházak megmentése, a népi építészetin örökség megőrzése, tovább adása,
- Fiatal szakemberek számára helyben munkalehetőség biztosítása, hátrányos helyzetű emberek foglalkoztatása,
- A kézműves programok, erdei iskolák, néprajzi táborok révén folyamatos lehetőség biztosítása az „örökségünk" megismerésére, az óvodás-koról felfelé,
- Élő- és alkotó közösségek létrejöttének segítése,
- Hozzájárulás a Vasi Hegyhát turisztikai felfedezéséhez,
- Helyi termék-előállítás és fogyasztás előtérbe kerülése a Nyugat-dunántúlon

Sikerkritériumok, amelyek az érték alapú helyi gazdaság-fejlesztési folyamatokat eredményessé tehetik:

- Elkötelezett, kompetens helyi fejlesztő
- Helyi értékek felismerése és megőrzésének igénye (természeti környezet, épített örökség, kulturális hagyományok)
- Helyi célokért (problémák megoldásáért) dolgozó aktív, kezdeményező közösség (közösségi munka)
- Helyi, illetve helyben felismert piaci igények, lehetőségek (a helyi értékekhez kötődő, illetve azokból kinövő)
- Piaci igényekre alapozó termékek és szolgáltatások (helyi alapanyag, munka, tudás)
- Fenntartható szervezeti keretek és erőforrás-gazdálkodás kialakítása

A működés fenntarthatóságát tekintve az alábbi (általánosított) logikai keret mentén jellemezhető az a rendszer, ahogy a Hegypásztor Kör szervezi tevékenységét és erőforrásait. Különösen fontos ebben a rendszerben a komplex erőforrás-gazdálkodás, amelyben egyik erőforrás-típus sem kerülhet kizárólagosságba, és fontos az erőforrások kiegyensúlyozott bevonása:

Fenntarthatóságot megalapozó működési logika
a Hegypásztor Kör gyakorlatában

Nehézségek, problémák

A Hegypásztor Kör eddigi működése során számos nehezen leküzdhető probléma jelentkezett. Ezek többsége tipikusnak tekinthető a hasonló keretek között dolgozó vidékfejlesztő szervezeteknél. Problématerületek, amelyek hosszabb-rövidebb ideig elkísérték az egyesületet (zárójelben a megoldásuk érdekében tett lépésekkel):

A) Helyi közösség aktivizálásának megújuló problémái

- Az egyesület alapvetően ifjúsági bázison jött létre, és a későbbiek során is folyamatosan igyekezett bevonni az újabb korosztályokat a tevékenységébe. Problémát okozott, hogy a fiatalok néhány aktív évet követően elsodródnak az egyesülettől, sok esetben a faluból is, és

mindig „újra kell kezdeni” a közösség szervező munkát. Ráadásul az újabb korosztályok egyre távolabb kerültek a hagyományos értékektől, ami egyre kreatívabb megoldásokat kívánt a bekapcsolásuk érdekében.

- Helyi önkormányzat aktivitása ciklusról ciklusra változott. Volt időszak, amikor teljes passzivitás jellemezte közösségi-, kulturális téren az önkormányzatot, ami abba az irányba hatott, hogy a Hegypásztor Kör vállalt fel szinte minden ezirányú feladatot, a nemzeti ünnepek megtartásától kezdve a helyi újság szerkesztéséig. A későbbi, aktív önkormányzati időszakban nehéz volt kialakítani az egyensúlyt, és visszavenni a „kényszerűen” felvállalt célokból

B) Pályázati ráutaltságból fakadó nehézségek

- A szervezeti és a támogatói célok nincsenek teljes átfedésben, - stratégiai „elhajlás veszélye (pl. HPK Térségi Rehab tanácsadás)

- A szervezet hosszabb távú programokban gondolkodik, míg a pályázatok rövidebb projekt-szakaszokat támogatnak (Számos máig élő kezdeményezés épp egy pályázat lezárását követően tudott kibontakozni, pl. egy pályázatból finanszírozott szőlész-borász képzést követően alakult mega Hegyháti Borbarát Kör, ami 2005 óta folyamatosan működik, szakmai programokat szervez, s azóta jelentősen javult a hegyháti borok minősége, új telepítések jelentek meg az elhanyagolt hegyháti szőlőhegyeken.)

- Az egyre nagyobb túladminisztráltság felemészti a belső erőforrásokat és leépíti a személyes motivációkat (pl. teleházak

C) Présházak megmentése kapcsán jelentkező problémák:

- A 90-es évek második felében pályázati forrásból számos présházat sikerült felújítani az oszkói- és a petőmihályfai szőlőhegyen. Az ezt követő években viszont az épületek közel felénél az állagromlás tovább folytatódott, mivel a tulajdonosi motiváció gyenge volt, vagy az idős tulajdonos meghalt, esetleg eladta az épületet. Ezt követően ismertük fel, hogy nem elegendő az épületek megmentése, sokkal fontosabb az azokat használók elkötelezettségének megteremtése, érték-szemléletének formálása.

D) Munkaszervezet működtetése

- A főállású munkatársak megjelenésével folyamatossá váltak a finanszírozási problémák. Pályázati források révén szinte lehetetlen volt megtartani a már tapasztalattal rendelkező kollégákat, nem is beszélve a folyamatos anyagi- és szakmai fejlődés lehetőségének megteremtéséről. (Részben emiatt is erősítettük meg a vállalkozási tevékenységeket, s így néhány kivételtől eltekintve meg tudtuk tartani a kollégákat).

Pozitív hatások a térségre

A korábbiakban már több helyütt említésre kerültek a Hegypásztor Kör működésének térségre gyakorolt pozitív hatásai. A térségi megélhetés- és munkahely teremtés szempontjából az alábbi hatások tekinthetők kiemelkedőnek:

- Folyamatos munkalehetőség teremtése a hátrányos helyzetű vasvári kistérségben (az elmúlt 12 évben 5-20 fő között mozgott az egyesület főállású munkatársainak száma, emellett kb. ugyanekkora létszám került ki az időszakos munkavégzésre bevont munkanélküliek közül).
- Kiegészítő jövedelmek teremtése az erdei iskolai programokba bekapcsolódó térségi vállalkozások, gazdák, kézművesek számára, segítve a hagyományos értékek fennmaradását.
- Közreműködés a hegyháti Foglalkoztatási Paktum létrehozásában és működtetésében, ami ugyancsak közvetlen munkahely-teremtő aktivitásokat eredményezett.
- A térség szőlőhegyei iránti érdeklődés megélénkülése, mind a helyi lakosság, mind a turisták, egyéb külső szereplők körében.
- A térségi LEADER+ program gesztori teendőinek ellátása, melynek időszakában 40 feletti sikeres projekt valósult meg a térségben.
- Pannon Helyi Termék Klaszter elindítása, segítése

Fejlesztési lehetőségek

A Hegypásztor kör folyamatosan törekszik a térség számára hasznos fejlesztési programok megvalósítására. Kiemelten a kézművességgel összefüggésben az alábbi irányokban szeretnénk továbblépni a következő időszak során:

1.Zsúptető készítő képzés továbbfejlesztése, akkreditálása, a képzés folyamatos „elérhetőségének" biztosítása.

2.2013 tavaszától a kézműves erdei iskolai programok kiterjesztése, partneri kapcsolat kiszélesítése a megye óvodáival és általános iskoláival.

3.„Tanít a mester" képzési program kidolgozása és megvalósítása a Kézműves Akadémia II. projekten belül.

4.Állandó kapcsolat kialakítása a térség általános iskoláival, számukra kézműves szakkörök szervezése a „Mesterségek műhelyében", vagy az iskolákban.

5.Kézműves ajándék- és használati tárgyak kifejlesztése helyi alapanyagokból (kiemelten szalmából) a térségbe érkező turisták számára,

6.Termelői piac elindítása a térségben.

Módszertani javaslatok

A Hegypásztor Kör helyi értékekre- és közösségi munkára alapozott fejlesztési törekvései alapján megfogalmazható néhány módszertani javaslat, amely általános értelemben is segítheti a kézművességgel, helyi foglalkoztatással kapcsolatos programok megfogalmazását.

Kézművesség és munkaerő-piaci képzések, a foglalkoztatási helyzet javítása – Reális gondolat vagy illúzió?

Az egyesület munkája során szerzett tapasztalataink szerint a stratégia megfogalmazása során alapvető lehet az a gondolat, amely szerint a kézművesség, a kézműves tudás nem csak

kevesek ritka tudása, melyet legfeljebb fesztiválokon, vásárokon, kézműves foglalkozások során épphogy csak belepillantva, mintegy kuriózumként ismehetünk meg, hanem a vidék túlélésének egyik kardinális eleme, feltétele. A folyamat szervesen illeszkedhet a helyi termékek előállításának meghonosodó szemléletéhez, mely egyre több fiatalabb és idősebb gazdálkodót inspirál vidéken a mezőgazdasági kistermelés beindítására a megélhetés és a helyben maradás reményében.

A kézművesség is hasonló gyakorlati hasznot kell, hogy hozzon, azaz kiegészítő vagy adott esetben a kézművest eltartó foglakoztatási tényezővé kell előlépjen a hátrányos helyzetű vidéki kistérségekben.

A Hegypásztor Kör tevékenysége, mintaprogramjának leírása kapcsán a következőkben látunk stratégiai figyelemre okot adó tényezőket:

1. Az alapok – érték-őrző, elhivatott közösség

Hisszük, hogy a modell szerint mindenképpen kell egy érték-őrzésben elkötelezett bázis ahhoz, hogy a kézművesség tudásátadását és annak kiegészítő jövedelemszerző vagy teljes foglalkoztatást hozó alapjait, kereteit, megteremtsük. Azonban hisszük, hogy ezeknek a bázisoknak a kardinális pontja az értékek melletti elkötelezettség és másodlagos csak a szervezeti egység típusa. Lehet az egyesület, magánszemély, vállalkozó, intézményesült forma, önkormányzat, társult önkormányzatok stb…

Az értékek melletti elkötelezettségen túl a vidékfejlesztés, az emberek helyben tartása, az emberek jobb életkörülményeinek megteremtése, az ebből fakadó motiváció is kell, hogy jellemezze a kézművességre alapozott fejlesztések szervező „bázisát”.

Azonban nagyon széles körű kapcsolati hálóval és elfogadottsággal is kell rendelkezniük ezeknek a szervezőcentrumoknak, hiszen az információval, a képzés, a szakmaszerzés lehetőségével a lehető legtöbb potenciális „kézműveshez” el kell jutni. Azt is hisszük és látjuk, hogy a kézművesség az a dolog, ami nem az 1+1=2 képletű. Azaz nem elég megtanulni alapfogásokat, ehhez elkötelezettség, igazi érdeklődés, adott esetben tehetség kell, és kreativitás, hogy az elsajátított tudás ne csak passzív legyen, ne csak a „hobbinak” szóljon, hanem valódi megélhetést is adhasson annak értője számára. Persze, nem kizárt a hobbi kézművesség sem a folyamatban, hisz ennek értékőrző, értékörökítő hatása is fontos lehet, de mi a stratégia szempontjából most a hivatásszerű kézművesség szerepét hangsúlyoznánk a hátrányos helyzetű vidékeken (…és valamilyen szempontból minden kistérségnek van hátránya.) Ezek meghonosítására, munkaerő-piaci tényezőként való bevezetésének lehetőségére fókuszálunk. Mert hisszük, hogy azzá lehet tenni ezt újra a stratégia irányvonalainak segítségével. Ami miatt fontosnak tartanánk még a vidéki kézművesség meghonosodását, hogy a helyben keletkezett igényeket helyi tudású mesterek kézműves munkájából lássák el.

A Hegypásztor Kör példája, mintája:

Az egyesület történetének kezdetekor a szőlőhegyi pincék megőrzését határozta el az alapítók közössége, Azonban ehhez nem volt elég a pincefalak sártapasztásos felújítása. Persze hozzá kell tenni, hogy ez is egy régi építészeti mesterség volt, ezt is el kellett sajátítani az

idősebbektől, de a zsuppolás technikáját még inkább. Szerencsére abban az időben jött el ennek az ideje, mikor tényleg voltak még régi tudások hordozói, mesterek, akik szívesen átadták ismeretüket tudásukat számunkra. A Hegypásztor Kör így aztán egyfajta tudásszervező-átadó bázissá vált. Először hobbi szinten volt mód elsajátítani a mesterséget aratások, tematikus napok alkalmával, de a későbbiek során egyfajta piaci rés is megnyílt, ahol meglátta a civil szervezet, hogy erre a tudásra mesterségbeli szinten is szükség van. Így alakult először, hogy helyi fiatalok sajátították el a mesterséget, majd a civil szervezetnél munkahelyre is leltek. Sőt arra is volt példa, hogy a Hegypásztor Körnél tanult ifjú mesterek önálló lábra álltak és saját vállalkozást indítottak útjára a zsuppkészítésben. A leírás igazolja, hogy egy szükséges, értékek mellett elkötelezett szervezőbázis valóban kiindulópontja lehet kézművesek képzésének.

2. A fogalom

A fogalom tisztázása is stratégiai feladat lesz valószínűleg, mert a kézművesség a 21. században a szűk körű értelmezés helyett egy tágabbat igényelhet, melybe beletartozhat minden, amit az ember a vidéken kézzel, egyedileg, odafigyeléssel, a helyi igényekre reagálva készít, gyárt a maga használatán kívül. Ebbe beletartozhatnak a jövőben nem csak a tradicionális kézműves műfajok (kerámia, bőr, vas stb…), hanem kézműves élelmiszer, csokoládé, a 21. század által életre hívott használati tárgyak üvegből, papírból, korszerű műanyagból való készítői stb. Izgalmas összefüggés lehet a „kézműves borok, csokoládék, élelmiszerek kultuszának terjedése, ami a helyi termék kategórián belül is külön kiemeli a „kézműves" logika alapján készülő termékeket.

A Hegypásztor Kör példája, mintája:

A civil szervezet minden innováció mögé odaállt és odaáll, melyet a vidéki, élhető élet hoz elő. Így mintája lesz a tradicionális értékek mellett az új kihívásoknak, megújuló energiákhoz kötődő mesterségek meghonosításának, tartós-élelmiszerkészítői innovációnak stb…)

3. A szakma, a kézművesség becsületének helyreállítása a köztudatban

Ehhez megint szükségesnek látunk egy bázist, mely elkötelezett az értékek mellett, és ami szakembereket is magához vonz, valamint munkaerő-piaci területtel foglalkozó munkatársa is van. A komplex bázis módot adhat, hogy információs napok, pályaorientáció, kézműves műhelyek meglátogatásának megszervezésével vagy kézműves családi programok szervezésével a jelenleg a szülők fejében még nagyon erősen meglévő ellenérzést a fizikai, kézműves munkákkal kapcsolatban, legyőzze. Jó példákkal, sikeres mesterek bemutatásával kapjanak információt a szülők ahhoz, hogy ebből is meg lehet élni, ki lehet teljesedni és az ember a saját maga foglalkoztatója is lehet. Saját tapasztalataink is megerősítik, hogy a kézművességre alapozott programok már kora óvodáskortól kezdve segítik a manuális készségek fejlődését, a munkakultúra beépülését az egyéni szocializációba, valamint a közösségi kompetenciák kiteljesedését.

A Hegypásztor Kör példája, mintája:

A civil szervezet számtalan programot szervezett és szervez a helyi értékek bemutatása céljából. A szőlőhegyre szervezett Orbán napi hegyi vigadalom vagy az Őszi Hegyi Mulatság több ezer ember mozgat meg nem csak a térségből, hanem a régióból is. Itt értékőrző, elismert kézműves mesterek sokasága is bemutatkozik akár vásárosként, akár foglalkozások tartójaként. Szintén kézművességet mutatunk be az Erdei Iskolai programban vagy az ünnepekhez kötődő kézműves foglalkozásokon fiatalok és családok számára. A pozitív megerősítés, a kézműves mesterekkel való személyes találkozás inspirációt adhat a tehetséges fiataloknak és családjaiknak, hogy ebben láthassák a megélhetést, a jövőt. Az egyes alkalmak mellett néprajzi táborok sokaságát is szervezte az egyesület, melyben tematikusan is megtanították a meghívott mesterek a régi népi építészet csínját-bínját, köztük a zsuppolás alapfogásait is.

4. Képzések

Kézműves képzések folyamatos kínálatával a köztudatba újra bevezethetők, hogy a kézművesség nem holt terület vagy nem csak unikum, amit vásárokon lehet felfedezni termékek formájában, hanem meg is tanulható az. Azonban ezek szervezéséhez megint szükséges egy elkötelezett bázisszervezet, széles körű kapcsolati háló, a médiumokkal való jó kapcsolat a nyilvánossághoz való információjuttatás érdekében valamint nem utolsó sorban pályázatok vagy remélhetőleg a stratégiának köszönhetően majd állami támogatások. A képzések pedig, melyben állami segítség kell, mind a fiatalok szakmaképzését, mind a munkanélküliek átképzését kell, hogy érintse, hisz mindkettő kategória potenciális kézműves bázis lehet, ha érdekli a munkaterület, azaz saját maga munkáltatója lehet, ezzel a munkaerő-piaci helyzet javítójává válhat a szakmaszerzés..

A Hegypásztor Kör példája, mintája:

A Hegypásztor Kör által megvalósított programok folyamatosan kínálnak a kistérség, sőt a megye egésze számára is kézműves képzéseket a hobbi szintű ismerkedéstől (mézeskalács-készítő, gyertyaöntő, kerámia) egészen az igazolást adó (zsuppkészítő, kistermelő- helyi termék előállító) képzésekig, tanfolyamokig.

5. Tehetséggondozás

Az egyik legfontosabb elem az emberi tényező. Azaz elsősorban már a fiatalkorban a kézügyesség, az értékek felé való orientálódás mentén kell felfedezni és mentorálni azokat a fiatalokat, akikben potenciálisan ott szunnyad a kézműves attitűd és virtus. Ez a többi közt közösségi foglalkozások alkalmával vagy pályázatok meghirdetésének segítségével illetve állandó iskolalátogatási programmal, pedagógusokkal való konzultációval tehető meg. Azonban itt is hangsúlyozni kell az értékek mellett elkötelezett szervezőbázis meglétét és embereket, akik valóban hiszik, hogy meg kell találni azokat a potenciális szakembereket és lehetőséget kell adni nekik, akiknek a boldogulása lehet a kézműves szakma elsajátítása.

De nem csak a fiatalokat, diákokat kell tehetségként megkeresni és megtalálni. A fiatal vagy idősebb felnőttek, munkanélküliek felkarolása is egyenrangú és fontos. A bennük szunnyadó tehetség, affinitás felfedezése, kibontása, a lehetőség megadása elengedhetetlen és felelőssége a vidékfejlesztésnek. Azaz nem csak rutinokban szabad gondolkodni, hogy melyik multigyár három műszakjában tud elhelyezkedni a munkakereső, hanem esetleg közösen

olyan piaci rést keresni vele, ami újonnan elsajátított szakmaként a megélhetését biztosítja, olyan képzésen indítani, ami a szunnyadó tehetségére épít. Ehhez viszont egyfajta mentorálási rendszer, azaz megint csak programszintű támogatás szükséges, hogy ez működjön, és jól működjön.

A Hegypásztor Kör példája, mintája:

A civil szervezet mindig is bázisa volt a fiatalok felkarolásának, tehetséggondozásnak. A teleház programjának működtetése alatt délutáni klubhelyet, foglalkoztatót, tartalmas szabadidő eltöltési lehetőséget szerveztünk a számukra. Többnyire belőlük, a teleházba látogató fiatalok közül nőtte ki magát a zsuppkészítő kézműves csapat jelentős része is az idők folyamán. – A meglévő informatikai érdeklődést átvive a hagyományőrzés, kézművesség, népi építészet területére, elsősorban közösségi programokon keresztül, pl. „nyúzz a bónért!" akció.

De ugyanígy a munkanélküliekkel foglalkozó Foglalkoztatási Információs Pont munkatársa segítségével olyan adatbázis született munkát keresőkkel folytatott egyéni interjúk után, melyből szintén több munkatárs is kikerült a zsuppkészítő csapat műhelyébe. (Több évben is 2-3 hónapos munkát adva 15-20 munkanélküli ember számára.)

6. Piaci rés és innováció

A terület nehéz. Széleskörű ismeret és néha véletlenek és naprakész információk kellenek a megtalálásához, a rugalmas alkalmazkodáshoz. Ehhez a stratégia is sokban hozzájárulhat, hisz a helyben érzékelt hiányok mellett globálisan és országos adatkezeléssel sokszor előre is prognosztizálhatók folyamatok, melyhez aztán lokális intézkedés, beavatkozás fűzhető. A rugalmasságot, innovációt úgyis helyben teszik hozzá a vidéken a megoldáshoz, a piaci résre való reagáláshoz.

A Hegypásztor Kör példája, mintája:

A civil szervezet több, mint két évtizede határozta el, hogy Oszkóban, a szőlőhegyi, enyészetnek indult pincéket autentikusan felújítják, egyáltalán számba veszik őket, amelyiket lehet, megmentik és a régi építkezési hagyományokat felelevenítve rekonstruálják azokat. Mára ez a törekvés előre nem látható lendületet vett. Az egyesület nem hogy csak saját tulajdonú hegyén rekonstruálta, állította helyre a picéket, de időközben a régi öregektől megtanulta az egyesület tagsága a zsupp készítésének technikáját is és mára a civil egyesület nonprofit ágazataként gyártja a zsuppot, nem csak helyi, térségi, hanem országos megrendelésre, így például a szentenderi Skanzenba vagy az Őrségbe is.

Modellezhető folyamat, hogy miként lehet a helyi „szellemi kulturális örökség" megőrzéséből kiindulva térségfejlesztő, helyi gazdaság-építő folyamatokat elindítani. (A „Cultural Capital Count" projekt keretében folyamatban van egy módszertani kézikönyv elkészítése a szellemi kulturális örökség „tőkésítéséről".)

7. A Piac megszervezése

A stratégiának meglátásunk szerint erre nagyon koncentráltan fókuszálni kell, állami segítség hozzárendelése is szükséges, bár, ahogy az eddigiekben, úgy itt is szükséges megjelölni a stabil, értékek mellett elkötelezett, széles kapcsolatrendszerekkel rendelkező szervezőbázist. Amellett, hogy a kézműves szakmák vidéki, újbóli megtelepedését a szükséglet hozza elő, és

ebből következően a felvevőpiac „spontánul” is szerveződik, emellett a vidékfejlesztésre építő tudatos szervezésre, állami támogatásra is szükség van a piacszervezéshez, éltetéshez, a stabilitás megteremtéséhez.

A Hegypásztor Kör példája, mintája:

A Hegypásztor Kör, ahogy a korábbiakból kiderült, szerves egységben jutott el a munkaerőpiacra is hatással levő közösségi szerveződés, értékmentés alapon és a folyamatok betetőzéseként a megtalált piaci lehetőségig. Mivel a civil szervezet ritka kézműves tudású emberekkel dolgozik, a „piac”, a megrendelők is viszonylag könnyen találják meg a szervezetet és lesz gyakori a megrendelés, ami egyben a munkatársak alkalmazását is lehetővé teszi. A zsúpkészítés és présházfelújítás mellett a Pannon Helyi Termék Klaszter történetében is jelentős tényező a piacszervezés, s ennek nyomán pl. közvetlen összefüggés fedezhető fel a „hobbi szintű” kézműves programokon, képzéseken való részvétel és a személyes fogyasztásban a helyi termékek részarányának megnövekedése között.

8. Tradícionális kézművesség – „Importált kézművesség”

Tulajdonképpen ez egy kicsit illeszkedik a kézművesség fogalmának kibővítéséhez is. Azaz a Hegypásztor Kör tapasztalatai szerint nem szabad görcsösen ragaszkodni a vidékre jellemző kézművesség kizárólagos éltetésére. Nagyon fontos szerepe van annak, hisz nem véletlenül gyökereztek azok meg a térségben az évszázadok alatt, de épp így más vidékek kézműves szakmáinak is helye lehet, sőt érdemes módszeresen „betelepíteni” meghonosítani az adott vidéken a minél színesebb kézműves paletta kialakítása érdekében, sőt a 21. századi modern kézművességnek is helye kell, hogy legyen a térségben. Azaz javaslatunk, hogy a stratégiai az értékek őrzésének zászlaja mellett a kézműves innovációt is támogassa, hisz hisszük, hogy az abba fektetett ötlet, kreativitás nem öncélú, hanem a modern kor igényeihez alkalmazkodó kézművesség.

A Hegypásztor Kör példája, mintája:

Megint csak példa, hogy a civil szervezett közösségi programjain, a szőlőhegyen rendezett, több ezres tömeget megmozgató programokon a tradicionális kerámiakészítés, fonás, szövés mellett a modern kézművesség, például tiffany üvegkészítés, selyemfestés stb… technikáit, mesteri képviselőit is bemutatjuk.

9. Fórumok, tapasztalatcserék, információcserék

A kézművesek közti találkozók, az őket segítő, kvázi „ernyőszervezetek”, szervezőbázisok rendszeres találkozója, tapasztalatcseréje életbevágóan fontos a kézművesség fennmaradásának, vidéki újbóli meggyökerezésének szempontjából. A személyesen megélt és átadott tapasztalatoknak nincs párja és összefogások alapja is lehet. Az alkalmak egyben kézműves és kézműves találkozója mellett kézműves, szervező és kvázi „állam” találkozója, információcseréje is lehet, mely módot adhat a folyamatok naprakész kísérésében, az esetleges szükséges állami segítség, beavatkozás hatékony elindításában. A javasolt találkozók formája:

- kézműves szakmai továbbképzések
- tapasztalatcserék, szakmai kirándulások
- kézműves megyei fórumok

- konferenciák megyei, országos szinten

A Hegypásztor Kör példája, mintája:

Az Oszkóban létrehozott Közösségi Ház és annak 70 fős konferenciaterme számos szakmai fórumnak, workshopnak, konferenciának adott már helyet vidékfejlesztés témakörben és tanúi voltunk ezek gyakorlati hasznának. Szervezetünk fontos, széleskörű kapcsolati háló-rendszere is sok ilyen fórum alkalmával teljesedett ki.

10. Hálózat

A hálózat alakítása szakmacsoportonként fontos lehet mind a speciális szakmai információk megosztása, mind szakmai tanácsadás, tapasztalatcsere érdekében. A hálózat a piacra jutásban is segíthet.

A Hegypásztor Kör példája, mintája:

Az egyesület helyi termék ügyben működtet hálózatot és ez szerves egységben kezeli a közös értékesítés, piacra jutás, beszerzés kérdését. A hálózat rendszerét igyekszünk állandóan naprakész szakmai információkhoz juttatni, így például találkozók, szakmai kirándulások szervezésével. Legutóbb, a szakmai olasz út tapasztalatait összegezve a tagoknál meggyőződéssé vált, hogy a hálózatba, szövetkezetbe rendeződés minőségi előrelépést jelenthez a hazai kézművesek, termékek előállító számára is.

10. Weblap, honlap, internetes lehetőségek

A stratégia szempontjából kiemelt fontosságúnak tartjuk a naprakész, friss, informatív honlapok működtetését mind a kézművesek, mind az őket szervező, a tanulmányban sokat hangsúlyozott értékorientált szervezeti egységek számára. A naprakészség elengedhetetlen és stratégia szempontból javasolt egy ezt működető, kezelő, töltő szakember alkalmazása is, ha nem is egyenként, de több, üzletileg is összetartó vagy a hálózatban működő mester vagy az őket szervező bázis számára. Ez meglátásunk szerint nem csak fontos, hanem a működés, az életben maradás, a piacra jutás, így végső soron a munkaerő-piaci potenciál szempontjából életbevágó kérdés.

A Hegypásztor Kör példája, mintája:

A civil szervezet a kezdetektől törekedett az interaktivitás biztosítására, az informativitásra, az internet világában a szervezet naprakész bemutatásra, munkáinak listázására, fotókkal, alapinformációkkal pontos képet adva magáról. A helyi termékek ügyéhez kapcsolódóan már nem csak megkereshető a szervezet, de webáruház segítségével maga is a helyi termelők, tartós élelmiszerkésztők termékeinek piacra juttatásában segít.

11. Média-nyilvánosság

Sokszor rutin szerűen, sőt mellékesen kezelt terület. Sajtótájékoztatók, kampányrendezvények során kért, igénybe vett, használt nyilvánossági eszköz, egyébként pedig hanyagolt terület. Pedig az információk állandó áramoltatásának az érékek állandó közvetítésének, a köztudat formálásának elengedhetetlen eszköze lehet és nem csak negatív szempontból a sajtó és nyil-

vánosság. A kézművességet, az értéket őrző szerveteknek, összefogásoknak tudomásul kell venniük, hogy nekik is kell erőfeszítést tenni a sajtó felé, állandó informálással, és a felelősségérzettel rendelkező médiamunkások állandó és nem csak esetenkénti tájékoztatásával. A médiumokat egyébként is szervesebben kellene látni, kezelni írott, hangzó és „látszó" valamint internetes felületen közvetítőket egyaránt. Azonban itt egyet még hangúlyozni kell, ami stratégia-alakítást befolyásoló információ lehet nyilvánosság ügyben. Ma a médiumok igazából rögtönzés-szerűen közvetítik az érték-tartalmú információkat. Vannak a hírfelületek és magazinfelületek. Ha pályázat támogatja ezeket, akkor koncentráltabb és tematikusabb tud lenni, ha nem, akkor erre nem tudnak energiákat és pénzt fordítani a médiumokban. Tehát ebben is egy tudatosabb, értékközvetítésre koncentrált pályázati sajtórendszerrel nagyobb és tudatosabban szervezett nyilvánosságot kaphatnak értékek, jelen esetben a kézművesség helyben honosodása és „újragyökerezése" kérdés és folyamat is a maga szervezési, piackeresési, értékteremtő kérdéseivel.

A Hegypásztor Kör példája, mintája:

A Hegypásztor Körnek tagadhatatlanul „jó a sajtója". Ez azonban a több, mint két évtized módszeres munkájának, a médiumok képviselőivel való állandó kapcsolattartásnak, és az értékek őrzéséhez való ragaszkodásnak köszönhető megítélésünk szerint. Ez, ami talán hitelessé teszi a közvélemény, így a sajtó számára is a szervezetet.

A nyilvánosság pedig már az ismertségen túl számtalan visszajelzést is generált a közvélemény részéről, ami által a munkánkat tudtuk javítani, jobbítani és valóban kiemelten közhasznú szervezetként a vidéki közösség javát szolgálni

KOVÁCS ISTVÁN

2.5.2.13 *Művészetek Völgye*

A Művészetek Völgye összművészeti fesztivál. Az operett és a magyar nóta kivételével minden művészeti ággal, műfajjal találkozunk. Színházi előadások, irodalmi programok, klasszikus és egyházi zene, népzene, világzene, jazz, pop-rock-alternatív koncertek, kiállítások, gyermekprogramok, környezetvédelmi programok, filmvetítések, tudományos – ismeretterjesztő előadások, alkotóműhelyek, fazekas- és keramikustalálkozó és vásár, népi- és iparművészeti vásár…

Az első rendezvényt – még Kapolcsi Művészeti Napok néven – 1989-ben kezdeményezte és szervezte Márta István a település lakóival és művész barátaival összefogva. A Kapolcsi Kulturális és Természetvédelmi Egylet által létrehozott rendezvény gyakorlatilag a helyeik és a művész barátok találkozását, együttlétét, egymás megismerését, a szellemi munka, a művészeti produkciók megmutatását, a helyi emberi, környezeti és épített örökség védelmét célozta meg. A falu életében zajló magas színvonalú programoknak olyan sikerük volt, hogy a XXI. század első éveire Közép-Európa egyik legnagyobb rendezvényévé vált, akkor már több településen megvalósulva Művészetek Völgye néven. Értékeket mentettek és értékeket hoztak létre – 140 kilométerre Budapesttől és 20-30 kilométerre a legközelebbi városoktól.

Különlegességét, egyediségét rendkívüli sokszínűsége mellett az adja, hogy a falvak életterében, egyedi, utánozhatatlan helyszíneken, a helyiek vendégszeretetével fűszerezve zajlik, s mindezek mellett töretlenül kitart az értékközvetítés mellett.

A kultúra közvetítésén messze túlmutató – a közösséget és együttlétet elősegítő, a toleranciára, a művészetek szabadságára, a kulturális minőség csökönyös megtartására épülő, politika és bulvármentes fesztivált a falvak lakói, az évenként több százezres (túlnyomó többségben fiatal) közönség, a támogatók, a szervezők, művészek, művészeti csoportok példamutató együttműködése teremtette meg és tartotta életben, állami támogatás hátterével.

A siker egyik fő okának ítéljük meg a fentieken kívül a szervezők által tudatosan átgondolt szempontokat, melyek mentén a fesztivált szervezték:

- A művészeti ágak minél szélesebb köre (színház, zene, tánc, film, képzőművészet, népművészet, iparművészet) képviseltesse magát az eseményen.
- Minden korosztálynak kínáljanak élményt.
- Legyenek jelen a legpopulárisabb műfajok is.
- A helyi lakosság minél nagyobb számban vállaljon aktív szerepet, ne csak vendégfogadóként, szolgáltatóként, hanem alkotó résztvevőként is: énekkaruk, színjátszó csoportjuk, tánccsoportjuk önálló produkcióval is szerepeljen.
- Legyen lehetőség a helyi alkotók, kézművesek tevékenységének bemutatására.
- A felkészülés és lebonyolítás biztosítson munkalehetőséget a helybelieknek (tereprendezés, jegyárusítás, információs szolgálat, forgalomirányítás stb.).
- Minél több helyszínen legyenek produkciók, így térben és időben is „szétteríthető” legyen az idelátogató vendégkör.

- A rendezvény adjon helyet tudományos tanácskozásoknak, helytörténeti konferenciáknak is.
- Modell-teremtés, a tapasztalatok folyamatos dokumentálása, átadása.
- Nyitottság a jó ötletek befogadására, megvalósítására, folyamatos megújulás.
- Partnerség – egyrészt a helyiekkel (önkormányzatok, civil szerveztek, vállalkozók, magánszemélyek), másrészt térségi, megyei, országos szakmai szervezetekkel, szakemberekkel.
- Minőség megalkuvás nélkül.

A Művészetek Völgye települései

A Művészetek Völgye helyileg Magyarországon, a Balaton-felvidék és a Bakonyalja találkozásánál, a Dörögdi-medencében valósul meg. Központi települése Kapolcs, ahol megszületett a rendezvény gondolata. Fejlődésének csúcspontján már 7 település adott helyet a programoknak, illetve volt részese a fesztiválnak: Kapolcs, Vigántpetend, Monostorapáti, Taliándörögd, Öcs, Pula, valamint a „Völgytornác”-ként bekapcsolódó Nagyvázsony.

A csatlakozás nem kényszer volt, a települések saját indíttatásból, maguk igényelték a részvételt. Gyakorlatilag úgy, hogy Magyarországon még nem létezett a LEADER program, ezek a települések maguk érezték az összefogás, együttműködés, együttgondolkodás szükségességét földrajzi összetartozásuk, történelmi múltjuk, hagyományaik révén, valamint Kapolcs példájának köszönhetően. Részesei akartak lenni egy olyan programnak, mely a települések ismertségét növeli, a falunak és lakosságának bevételt hoz mind szellemi, mind anyagi értelemben. A résztvevő falvak közös jellemzője, hogy kistelepülések (200-1200 fő közötti lakossággal), az országos átlagnál magasabb munkanélküliséggel, elöregedő lakossággal, a vidék hátrányaival (kevesebb munkalehetőség, kevesebb kulturális lehetőség, kevesebb szabadidős lehetőség), a tanácsi rendszer alatt egyre inkább leromló állapotú épületekkel, hiányos infrastruktúrával. Ugyanakkor mindegyikre jellemező a gazdag természeti környezet, kulturális és épített örökség.

A Kapolcsi Művészeti Napok életet hozott az álmos településre, annál is inkább, mert megvalósításához megmozdította a helyieket is. Nem egyszerűen „beültek” előadásokat nézni, hanem aktív részesei voltak a szervezésnek, a helyszínek kialakításnak, a megvalósításnak. Ennek a közös munkának köszönhető, hogy a rendezvény nem egyszeri alkalommal, hanem évről-évre újra megvalósulhatott, és évről-évre (amíg a gazdasági környezet lehetővé tette) nőtt. Erre mondták 2007-ben: a Művészetek Völgye maga az "ős-*LEADER*”, hiszen 6 település önkormányzatai, vállalkozói, civiljei fogtak össze a szervezőkkel, és működtek együtt saját elhatározásukból! A látogatottság pedig ebben az évben már meghaladta a 200.000 főt!

A hagyomány, a népművészet jelenléte, különös tekintettel a kézművességre

A népművészet szerves része a Völgy programjainak. A helyi, a térségi, a magyar, és a nemzetközi népi kultúra egyaránt megjelenik a fesztivál történetében.

Találkozhattunk már a magyarországi nemzetiségek történetét, kultúráját bemutató udvarral, míg a szomszéd háznál épp saját készítésű hangszereket próbáltak ki. Másik helyszínre csábított a Técsői Banda muzsikája. Az általuk játszott ruszin népzene keveredett a román, zsidó, magyar és orosz dallamokkal. Az ember kiült a fa alá, hallgatta őket, és a leveleken átszűrődő napfényben azon gondolkodott, hány száz év hagyománya van a harmonikában, a dobban meg a nyakba akasztható cimbalmokban.

A népi kézművesség szempontjából kiemelkedő volt az 1999-es év. Mégpedig azért, mert 1999-ben szervezte meg az Egylet az I. Országos Kapolcsi Fazekas és Keramikus Találkozót. A három napos rendezvény mérlege: 70 alkotó és 15.000 látogató. A siker pedig buzdította a szervezőket a rendezvény hagyományossá tételére és kibővítésére. Alapgondolatát a hagyományok felelevenítése adta, hisz a fazekas mesterség Kapolcson a malomipar mellett a legjelentősebb mesterség volt egykor. Kapolcs több évszázados céhes, kézműves és vásáros hagyományokkal rendelkezett a XX. század elejéig. A Balaton-felvidék, Zala, Veszprém vármegyék egyik dinamikusan fejlődő kereskedelmi csomópontjának számított a település. A reformkorra 1400 főre gyarapodott lakosság elsősorban a működő 9 vízimalom mellett híresek voltak a céhekbe tömörülő iparosok: takácsok, kalaposok, kovácsok, ácsok, asztalosok, bognárok. A nagyvázsonyi mesterek mellett híresek voltak a főleg kályhaszemeket és csempéket készítő kapolcsi fazekasok. A XX. század elejétől fokozatosan veszett el a kézművesség jelentősége, az átalakuló kereskedelmi-ipari igénynek, a vasút hiányának nyomán. A végső „lökést" a malmok államosítása és a téeszesítés adta, mint az ország más falvaiban is. A népesség 500 fő alá csökkent!

A Kapolcsi Fazekasműhely és Galéria 1999 óta működik a barátságos falu központjában. A műhely tulajdonosa és megálmodója Szurdi Éva iparművész, aki a XIX. század végéig működő, híres kapolcsi fazekasok hagyományos kézműves technikáit és formavilágát ötvözi a modern iparművészet különböző elemeivel. A nyári, országos kézműves találkozók (Kézművesek Völgye) egyik központja a régi épület, ahol mód nyílik megtekinteni a korongozást, festést és az égetés különböző fázisait is a helyi fiatalok segítségével. A kertben látható a több száz virágból álló, híres kerámiamező. Szurdi Éva munkájának eredményét őrzik a 2001-ben rekonstruált Faluhíd hídszobrai, a „magyar-kapolcsi" utcatáblák éppúgy, mint az Egylet tulajdonában lévő „Csigaház" közösségi épületének cserépkályhája is, melyhez a kályhacsempéket, kályhaszemeket a helyi hagyományokra alapozva készítette el.

A szervezők 2000-ben tovább nyitották az elképzelést, és a II. Országos Kapolcsi Fazekas és Keramikus Találkozó mellett megjelent az „Általános Kézműves és Iparművészeti Vásár" is, beolvadva, színesítve, kiegészítve a fesztivált, benne mégis önálló életet kapva. Így jött létre összefoglaló néven a „Kézművesek Völgye". Ebben az évben kiemelt figyelmet szenteltek a kézműves programoknak. A célt az alábbiak szerint fogalmazták meg:

- Kapolcs és térsége kézműves, népművészeti hagyományainak felelevenítése
- a térségi és megyei kézművesség megjelentetésén túl az ország lehető legtöbb elismert kézművesének, mesterének bevonása az Alföldtől a Dunántúlig, hiszen a kézművesség és díszítőművészeti kincsünk hagyományainak alapja mindenhol a természettel való harmonikus együttélés; a népi díszítőművészet formakincsének hasonló gondolati, értékrendi gyökerekből való táplálkozása

- az ország kézműveseinek koncentrált szakmai találkozási lehetőségeinek megteremtése a részletes programtervben vállalt rendezvények segítségével
- tovább mélyíteni a rendezvények segítségével a népművészet közvetítőinek, mestereinek kapcsolatát, újabb alkalmat adni a találkozásra, megmérettetésre
- népművészeti értékeink, hagyományos kultúránk közvetítése a felnövekvő generációk számára
- hagyományteremtés

A tematikus rendezvények az alábbiak szerint valósultak meg:

2000. június 16-18. (Kapolcs, Malomsziget):

Szövő, hímző, csipkeverő, kékfestő, paszományos, viseletkészítő, fafaragó, csontfaragó, bútorfestő, fajáték-készítő, kézművesek találkozója

2000. július14-16. (Kapolcs, Malomsziget)

II. Országos Kapolcsi Fazekas és Keramikus Találkozó

2000. július 21-23. (Kapolcs, Malomsziget):

Veszprém megyei kézművesek találkozója

2000. augusztus 4-6. (Kapolcs, Malomsziget):

Kovács, bőrös, csizmadia, kalapos, papírmerítő, hangszerkészítő, nád-, csuhé-, vessző-, szalma-, gyékény-, lószőrfonó kézművesek találkozója

A kézműves találkozók mellé népművészeti kirakodóvásárt, versenyeket, bemutatókat, szakmai konferenciákat, műhelybemutatókat, kiállításokat, játszóházakat, filmvetítéseket szerveztek.

Fentiek mellett szerveződött a fesztivál időtartama alatt a Vigántpetendi Ipar- és Népművészeti Vásár is.

A programban tervezett kirakodóvásárral az Egylet célja egy olyan magával ragadó, eredeti vásári hangulat megteremtése, ahol egyszerre láthatjuk a hagyományos vásár minden kellékét. Fontosnak tartották, hogy ne csupán a puszta adás-vétel kapcsolatra szűküljön az esemény, hanem megjelenjen a vásárban megfordulók szórakoztatása, marasztalása a vásári gasztronómia és folklór képviselőinek szerepeltetésével: vásári kikiáltók, vándorfotográfusok, bábosok, gólyalábasok, csepűrágók, históriás énekmondók, mutatványosok látványműsorával, lacikonyhások, borkimérők, kürtőskalács-sütők, mézeskalácsosok, cukorkások meghívásával. Ennek célja az volt, hogy a hazai kézműves portékákkal megjelenő, színvonalas és reprezentatív kulturális értékeket hordozó komplex népművészeti vásárok, a Kézművesek Völgye programjai elnyerjék méltó helyüket az igényes kulturális rendezvények sorában.

Az évek során a kézművesség megismerését a találkozón és a vásárban való megjelenésen túl a különböző helyszíneken, különböző programokba beépülő mesterség-bemutatók, versenyek, játszóházak (pl Évkerék: Tavasz: virágszövés, gyertyamártás, nemezelés, koszorúfonás, csomózás, Nyár: szövés, gyöngyfűzés, batikolás, agyagozás, textilfestés, stb.) segítették.

Megjelentek a Völgyben a Völgyvendégek, itt nem a látogatókra gondolunk most. 2001-ben Taliándörögdön vonult fel az első Völgyvendég, Szolnok, és lett a Művészetek Völgyében Szolnok Udvarház, ahová elhozták megmutatni a saját értékeiket, szokásaikat, hagyományaikat.

Az utóbbi években új színfoltot hozott a programokba a Muharay Elemér Népművészeti Szövetség hagyományőrző és nemzetiségi együtteseinek megjelenése, akik példát mutatnak arra, hogyan tudnak fennmaradni a közösségeket megtartó tradíciók. Azon felül, hogy összhangban a Völgy szemléletével magas színvonalú előadásokat hoznak, melyeknek fontos eleme a közönség, a helyeik bevonása a hagyományok felelevenítésébe, közös alkotói folyamatba.

Szintén az értékmegőrzést segíti a KÖH (Kulturális Örökségvédelmi Hivatal) bevonása, bekapcsolódása a Művészetek Völgye rendezvénybe. A Hivatal „Örökségvölgy" programjaival nem csupán kiállítások megszervezésével, szakmai segítségnyújtással, hanem a Muharay Szövetséghez hasonlóan a látogatók aktív bevonását megcélzó programokkal is hozzájárul a Völgy sikeréhez, értékmegőrző tevékenységéhez.

A Művészetek Völgye hatása a helyi társadalomra, Kapolcs és a csatlakozó települések fejlődésére

A Művészetek Völgyét a térség fejlődése szempontjából nagy jelentőségű, meghatározó változásokat eredményező folyamatként értékeljük:

- Hozzásegítette a térséget, hogy jelen legyen a hazai turizmus kínálatának térképén.
- Át- és újraértékelte a lokalitás potenciáljait, bizonyította, hogy rurális környezetben is lehetséges változatos, igényes kulturális produkciók megvalósítása, ennek nyomán olyan pótlólagos erőforrások vonódtak be a gazdasági folyamatokba, amelyeket a turizmus képes piacosítani.
- A településeken, a lakosságban megjelent az igényt és a fesztivál révén megteremtődött a lehetőség a helyszínek, a porták rendezésére, gondozására.
- Előtérbe került a helyi természeti, épített és kulturális értékek megőrzésének fontossága.
- Megindította a helyi aktivitást, kooperativitást. (Példa erre számos - mintegy 40 - új civil kezdeményezés, szervezet, kör bejegyeztetése, új kulturális és művészeti csoportok elindulása.)
- Nagyban hozzájárult az új helyi identitás megfogalmazódásához, új attitűdök kialakulásához.
- Pótlólagos munkalehetőségeket, ezáltal többletjövedelmeket biztosít.
- Fiatalokat inspirált hagyományőrzésre, kézműves tevékenységek elsajátítására, közösségi tevékenységekre;
- Különleges atmoszféra termelődik, ami sehol másutt nem reprodukálható, a hangulatok, érzések, élmények, az „itt – és együtt" élményét megismételhetetlenné, egyedivé varázsolják.

Az alábbi tevékenységek, fejlesztések megvalósulása vitathatatlanul köthető a Művészetek Völgye Fesztiválhoz, a Kapolcsi Kulturális és Természetvédelmi Egylet tevékenységéhez, a települések partnerségéhez:

- fásítások;

- patakmeder – tisztítások;
- a Kovácsműhely Múzeum kialakítása és berendezése;
- „Csigaház" építése és berendezése;
- az óvodában teljes „fa"játszótér kialakítása;
- az Egervíz hídjainak felújítása;
- egy vízimalom, azaz a Falumalom teljes építészeti és gépészeti felújítása, működőképessé tétele;
- a falu arculatfejlesztési terveinek elkészíttetése;
- ének-és tánckarok, színjátszókör megalakításában és működésében való részvétel;
- kiadványok, könyvek megjelentetése (az Egylet által kiadott - először Kapolcsi Füzetek, majd Kapolcsi Kalendárium, majd a „Völgyfutár" c. újság és két, falutörténettel foglalkozó tudományos könyv (Kapolcs története, ill. Az Eger völgye településeinek története) szolgál múltunk és jelenünk jobb megismeréséhez. Ladányi András: Kapolcshoz hű maradni, majd a Kapolcsi vízimalmok című könyveinek megjelentetése; Falvak a Művészetek Völgyében címmel a Tájak, korok, múzeumok kiskönyvtára sorozatban 6 települést bemutató könyv megjelentetése, a Kapolcsi útilapok című könyv megjelentetése;
- „kétnyelvű": magyar – kapolcsi (a régi, eredetileg használt, helyi nevekkel) kerámia utcanév-táblák elkészítése, kihelyezése;
- „Völgy-Köz-Pont" Mikrorégiós Menedzser Iroda alakult azzal a céllal, hogy a Völgy településeinek közös fejlesztési stratégiáját, és annak megvalósítását segítse, menedzselje – de tovább nőtt, s ma már 60 település (köztük a Völgy falvainak) vidékfejlesztési stratégiáját megalkotó, és megvalósító LEADER szervezet mikrotérségi irodája;
- orvosi rendelő felújításának segítése;
- a Molnárház felújítása;
- „Kapolcsi Kék Abrosz Vendégasztal" helyi kezdeményezés generálása (melyben a helyiek vendégül látják a látogatókat);
- a fesztivál alatt helyi kezdeményezésként kipróbálták helyi piac, a "Kapolcsi Közös Piac működtetését.

A felsorolás nem teljes, és mindegyik pontban leírtaknak külön, önálló története van, egyedi és együttes hatással a településre, az itt élők gondolkodásmódjára. Már önmagában is bemutatja, hogy a Fesztivál és az Egylet hatásának mekkora jelentősége van. Nem teljes a felsorolás Kapolcs szempontjából sem, a Völgy szempontjából pedig különösen nem, hiszen a Taliándörögd-Öcs közötti összekötő út megépüléséhez épp úgy köze van a Fesztiválnak, az Egyletnek, mint a taliándörögdi Közművelődési Közösségi Ház, vagy az iskola megépüléséhez, a templomok megújulásához, az öcsi Kőfejtő infrastruktúrájának kiépüléséhez, a Taliándörögdön – Kapolcson – Monostorapátin megvalósult közműfejlesztésekhez (gázvezeték, csatornázás), a Kapolcs – Vigántpetend közötti „Sédány" kialakításához. Mindezeket segítette a fesztivál az alábbiakkal:

- Szemléletformálás.
- A helyiek tenni akaró szándékának megerősítése.

- Neve, elismertsége, „súlya” lett a Völgytelepüléseknek (más mércével mérték őket például egy-egy pályázat elbírálásánál. Pl: a csatornázás úgy készülhetett el, hogy a rendszer nem csak a falvak lakosságát, de a 200 ezer fős látogatói létszámot is képes legyen kiszolgálni, elbírni).
- Gondolkodást, együttgondolkodást indított el.
- Segítette az elképzeléseket stratégiába foglalni.
- A stratégiában megfogalmazott kis lépésekhez erkölcsi és anyagi támogatást nyújtott.
- Segítette ráirányítani a mindennapok során feledésbe merült, elsikkadt helyi értékekre a figyelmet, felkarolta, ösztönözte, segítette azok megmentését, helyrehozatalát, vagy maga tett lépéseket érdekükben.
- Segítette az állam által nyújtott lehetőségek helyben, vidéken való megértését, és segítette a lehetőségekkel való élni tudást.

Vidékfejlesztési szempontból az első, tudatosan vidékfejlesztései projektnek nevezhető a „0. ÉV” projekt 2000-ben. Célja: a fesztivál alapjain a falunak új arculatot, karaktert adni. Stratégiájuk vezérvonala: a jellegzetes értékeket megtartva és megőrizve, modern mintafalu kiépítése, megteremtése, a helyiekkel közösen. Olyan falut szeretnének, mely vonzó célpontja a hazai és külföldi turistáknak, olyanoknak, akik szeretik a szépet, ismerkedni vágynak a magyar tájjal, emberekkel, akiknek fontos a kultúra és őrzése és ápolása. Egy „Talpalatnyi Európát.” A „0. ÉV” projekt egyrészt támaszkodott A Dörögdi-medence hosszú távú turizmusfejlesztési koncepciója című tanulmányra (1998), másrészt saját tapasztalataikra és tenni akarásukra. Megfogalmazták az akkori helyzetet, célokat, feladatokat tűztek ki, felsorakoztatták a célok eléréséhez szükséges módszereket, lehetőségeket. Nagyot álmodtak, melyet kicsi, de fontos lépésekben elkezdtek megvalósítani.

Ki kell emelni vidékfejlesztési szempontból a Völgy-Köz-Pont létrehozását (2006). Az Egylet az alábbi céllal teremtett irodai infrastruktúrát, és vállalta 1 fő alkalmazását:
- fesztiválon kívüli tevékenységek összehangolása, koordinálása;
- közös fejlesztési koncepció létrehozása;
- folyamatos kommunikáció elősegítése (rendszeres személyes kapcsolattartás a helyiekkel, önkormányzatokkal, civil szervezetekkel, vállalkozókkal, magánszemélyekkel);
- humán kapacitás biztosítása a falvak pályázati lehetőségeinek segítésére;
- „Völgy-adatbázis” kialakítása,
- mikrorégiós projektek menedzsmenti feladatainak ellátása.

Az iroda megkezdte működését, 2008-ban azonban elkezdődött a LEADER csoportok szerveződése. Az első gondolat az volt, hogy a Művészetek Völgye 6 települése alakítson egy csoportot. Hamarosan megjelentek az egyéb programok révén együttműködő falvak, szervezetek, akik a jó tapasztalatokra építve szerettek volna a Völggyel együtt gondolkodni. Ráadásul nyilvánvalóvá vált, hogy a nagyobb csoportokat fogják preferálni. Mindez erősítette, hogy nagyobb lépékben kell gondolkodni. Mivel a jövő vidékfejlesztési lehetőségeiről volt szó, az Egylet, a Völgy-Köz-Pont nem tehette meg, hogy nem kapcsolódik be ebbe a munkába, ebbe a folyamatba. Sőt, központi szerepet kellett felvállalnia a szerveződésben. Vállalta, mert hitt a

LEADER-ben, az alulról jövő kezdeményezésekkel elérhető eredményekben. Később pedig helyet adott a vidékfejlesztési stratégián, és annak megvalósításán tevékenykedő szervezetnek, az Éltető Balaton-felvidékért Egyesület LEADER HACS-nak (Helyi Akciócsoport). Hat település helyett immár 60 település hosszú távú vidékfejlesztései stratégiájának kidolgozásába és megvalósításába kapcsolódott be az iroda, vele az Egylet és a Völgytelepülések.

A Művészetek Völgye Fesztivál már korábban, a LEADER+ program idején helyet adott az akkori LEADER Központ kérésére az ország vidékfejlesztési csoportjainak a bemutatkozásra. Először Taliándörögdön jelentek meg, a Klastrom színpad mellett rendezkedtek be és léptek fel a csoportok 10 napon át, megmutatva térségük értékit. A következő évben pedig Kapolcson, a Völgy-Köz-Pont udvarán. Nem kis feladat volt a naponta változó, nagyszámú, az ország különböző részeiből érkező amatőr fellépő-csoportok koordinálása. Ebben az időszakban hangzott el a Művészetek Völgye Fesztiválról vidékfejlesztő szakemberek szájából a kifejezés: A Művésztek Völgye = ősLEADER.

Saját LEADER-csoportunk megalakulása után az Egylet nagylelkű gesztussal ingyen a csoport rendelkezésére bocsátotta a Kapolcson, központi, forgalmas helyen lévő Völgy-Köz-Pont udvarát a 60 település számára, bemutatkozási lehetőséget biztosítva a Fesztivál idejére. S teszi ezt azóta minden évben. Az udvar, melyet Éltető Völgynek neveznek (a szervezet és a rendezvény nevének összekapcsolásával) azóta a fesztivál egyik legkedveltebb helyévé változott. Az ott megjelenő, térségünkből érkezők fő jellemzője az együttműködés, egymás segítése. Egyrészt ettől válik értékesebbé az ott megvásárolt kézműves, vagy helyi termék, másrészt pedig attól, hogy aki ott vásárol, tudja, a térségnek hagyja itt a pénzét. A résztvevők számára pedig új, vagy erősödő kapcsolatokat, ismertséget, és az összetartozás tudatának erősítését adja az Éltető Völgy az esetleges profit mellett.

A Művészetek Völgye így vált mára 60 település vidékfejlesztési programjának részesévé, és több mint 200 kézműves egyik kiemelt értékesítési helyszínévé.

Financiális háttér – azaz mindezt miből?

A Művészetek Völgye fesztivál bevételi szerkezetét pályázatok (állami támogatás), szponzoráció és saját bevételek teszik ki.

Pályázatok

A pénzszerzés egyik módja a különböző pályázatokon való sikeres részvétel. A kezdetekkor a pályázati lehetőségek száma igen alacsony volt, később azonban ez fokozatosan növekedett. Az évek során szerzett pályázatírói tapasztalatok során egyre gazdagabb háttéranyaggal rendelkeztek a dolgozatok. A nehézség abból adódik, hogy a pályázatok többsége közvetlenül a fesztivál előtt vagy után kerül kiírásra, így hiába lenne képes a szervezőgárda hosszú távú tervek kidolgozására, a pályázati rendszer bizonytalan helyzetbe kényszeríti őket. Az utóbbi évek azonban ezen a területen újra csökkenő lehetőségeket hoztak.

Szponzoráció

A kulturális területek szponzorálása Magyarországon nem megfelelő, a nagy vállalatok inkább sportrendezvényeket, ingyenes tömegrendezvényeket finanszíroznak, mert azok támoga-

tása nagyobb reklámértéket jelent számukra. Mivel folyamatosan jelen akarnak lenni a reklámpiacon, stratégiájukkal nem összeegyeztethető az eseti megjelenés.

Kezdetben ezzel a problémával néztek szembe a Művészetek Völgye szervezői is. A szponzori kör az évek folyamán elég változó volt, de kialakult az állandó, megbízható támogatók köre. A szponzorálás a fesztivál és a támogatók számára előnyt jelent. A nyújtott támogatásért cserébe reklámmegjelenés (műsorfüzetben, jegyeken, weboldalon), vagy esetleg a szponzor termékeinek közvetlen értékesítése kérhető. A helyszíneken való közvetlen reklámra nincs lehetőség. A szponzorok támogathatják a fesztivált dologi javakkal, tárgyi eszközökkel, illetve publicitást biztosíthatnak az esemény számára. Aztán a gazdasági válság, a pénzügyi világ bizonytalansága, az állami támogatás csökkenése már egyenként, de együttesen még inkább oda vezettek, hogy a szpronzoráció is egyre csökkent 2008 óta.

Saját bevétel

A saját bevétel több tényezőből tevődik össze:

- jegyár bevétel
- vásárokból keletkező bevétel
- vendéglátóktól származó bevétel
- saját ingatlanok bérleti díjából
- egyéb részletekből

A bevétel legnagyobb hányadát a jegyek árusításából származó bevétel teszi ki. Az árak meghatározása körül mindig nagyon komoly vita folyik. Sokan drágának tartják a Völgybelépőt, de ha végiggondoljuk akár egyetlen színházi előadás, vagy koncert belépőjegyének ára is magasabb, mint itt az a napijegy, ami minden település bármely aznapi programjára érvényes. A 2000-2007 közötti időszakban a jegybevétel jelentős volt, azonban ahogy csökkenteni kellett a rendelkezésre álló költségvetés miatt a helyszínek, a résztvevő települések, a programok számát, ezzel arányosan a bevétel is csökkent.

A kiadási oldal összetevői:

- *a rendes évi működés költségei* (előkészítés és utómunkálatok); például: telefondíjak, irodai anyagok, utazási költségek, tagdíjak, bankköltség,…
- *fesztiválköltségek:* produkciók, előadások közvetlen költségei (fellépési díjak); dologi költségek (ideiglenes áramlekötések, szabadtéri színpadok, hang-és fénytechnika telepítése, bérlése, völgymunkások díja, mobil WC-k, konténerek bérlése, stb.)

A fesztivál kiadásainak jelentősebb részét a dologi kiadások teszik ki, és kisebb súlyban vannak a produkciók, előadások költségei. Körülbelül 1 forintnyi produkciós költségre közel a másfélszerese dologi kiadás jut.

A financiális háttér bemutatásával gyakorlatilag elérkeztünk a legfőbb problémához is. Jól érzékelteti egy nem véletlenül kiragadott időszak táblázata: a látogatók, programok, előadók száma és az állami, ill. saját bevételek alakulása 2004-2008 között (azért ezt az időszakot emeltük ki, mert itt látható a nagy törés, a 2008-as év, melyhez képest a 2010-12-es éveknél nincs jelentős eltérés, 2009-ben pedig nem volt Művészetek Völgye):

A Művészetek Völgye „haszna” nagyon magas, nem mérhető. Ha csak a fentebb felsorolt beruházások, projektek megvalósulását nézzük, melyeket közvetlenül a fesztivál generált, illetve az Egylet valósított meg, már akkor is az (értékük meghaladja a 200 millió Ft-ot). De figyelembe kell vennünk a Völgyben élők életminőségének javítását, a helyi lakosság bevételeinek, ezzel megélhetésének elősegítését, a települések fejlesztéseinek segítését. Haszon a szemléletváltozás, az értelmiség bevonzása, a helyi kulturális, épített, természeti értékek megóvása, és különösen a helyi humán kapacitás, valamint a közösségek erősödése! És nem utolsó sorban – egy 2004-es felmérés alapján – haszon az államnak a fenti „öngeneráló” vidékfejlesztési eredmények mellett a fesztiválállátogatók által a program révén elköltött forintjainak ÁFA-bevétele, mely az akkor 60 milliós támogatás révén szakemberek számításai alapján 130 millió Ft bevételt generált az államnak.

Mindez azonban csak akkor tartható, ha a Művészetek Völgye Fesztivál mögött biztosra vehető állami támogatás van. Annak csökkenése, ezáltal a Fesztivál létének bizonytalansága csökkenti a szponzorációs hajlandóságot. A kis költségvetésből megvalósított program kevesebb fellépővel, kevesebb helyszínnel nyilvánvalóan kevesebb látogatót, így kisebb jegybevételt eredményez. Bár a kézművesek száma eddig még nem csökkent (2012-ben is 200 fölött volt), a kisebb látogatottságnak ez is egyenes következménye lesz. Kevesebb helyinek lesz pótlólagos jövedelemforrása, és nem lesz lehetőség a falvak fejlesztési terveinek, a civil kezdeményezéseknek a segítésére.

A Művészetek Völgye egy látogató levele tükrében

„Ami eddig hiányzott az életetekből természetesség, magyarság, azt itt egy nap alatt megtapasztalhatjátok. Egyszerre érint meg gyengéden a múlt és megfricskázza az orrod a jelen. Tömény, mégis érthető, feldolgozható, nincs idő a kis falvak közt a völgyben bandukolva, ráérsz, bárhová érsz, találsz valamit, annyi program van. A kutya szalad, vidáman csahol, nem bánt, a pásztor tereli a nyáját és közben mobilozik, néha kurjant, füttyent, a méhész, kovács, fafaragó megmutatja, nem csak meséli a szakmáját és ki is próbálhatod. Rengeteg információ a kézművesektől, termelőktől, gazdálkodókról, és még ha pityókás is vagy a jó boroktól, pálinkáktól, megérted, mert ez is tiéd, itthon vagy, benne vagy, beleég a szívedbe. Ez a helyszín varázslatos, olyan hazai, annyira jókat lehet látni, enni, inni, szagolni, hallani, olyan kedves kis helyeket, házikókat, állatokat, tárgyakat látni itt, mint amilyen gyermekkorunkban a világ volt. Lelkileg tiszta, fizikailag kissé poros, pozitív, derűs forgatag, néha felbukkan egy "celeb", de nem utálod, mert aki idejön, az értéket képvisel, te is. Bármit felvehetsz, bárkivel szóba állhatsz, nem vág pofán senki, hanem meghív egy italra vagy egy programra. Jó kiállítások, koncertek vannak, minden zenei stílus és irányzat, elfajulás meghallgatható, egyik egy csűrben, másik egy templomban, harmadik a focipályán negyedik a szalmabálák közt a réten vagy kőfejtőben. Nem is tudom sorolni, egyszer látni kell, menjetek Isten hírével és érezzétek jól magatokat, lehet, hogy összefutunk!”

BAZSÓ GABRIELLA

2.5.2.14 *Varsány a Palóc út mentén*

Varsány község Nógrád megyében található, közel a Szlovák határhoz. 1700 lakosú, római katolikus emberek lakta település. Megállapítható, hogy a jelenlegi szécsényi kistérségen (2013. január 01-től szécsényi járáson) belül a fejlettebb falvak közé tartozik.

Több mezőgazdasági és ipari kisvállalkozásnak biztosított helyben a megélhetése. Dinamikusan, bár még mindig nem a kívánt tempóban fejlődik a település.

Felismerte a lakosság, hogy csak a civil szervezetek, a vállalkozások, az egyház és az önkormányzat szoros együttműködésével lehet eredményeket elérni. 12 jól működő civil szervezet ad egyfajta hátteret a mindennapi munkához. Tevékenységüket az alábbi területeken végzik: kultúra, sport, falufejlesztés, hagyományőrzés, kézművesség, turizmus, szociális ügyek, oktatás.

Az állami források, mely önkormányzatok esetében normatívaként, a civil szférában elsősorban pályázatok keretein belül jelentkeznek, nem biztosítják kellő ütemben az európai uniós elvárások szerinti fejlődést. A Leader programok adnak hátteret a vidéki élet sokszínűségében rejlő lehetőségek kiaknázására. Mindezek mellett szükség van egy igen jól szervezett munkára, szakemberekre, precíz, pontos, naprakész munkavégzésre.

Az elmúlt években számtalan jó kezdeményezés történt, ami tovább javíthatja a vidéken élők helyzetét. Kiemelten kell kezelni a falugazdaságok létrehozását, a helyi termékek piacát, a falusi vendéglátást, melyek egymással összhangban tudnak igazán jó eredményeket elérni.

A falusi turizmus jelenlegi helyzete Magyarországon és Nógrád megyében

Hazánkban a falusi turizmus fellendülésének a kezdő lökést a 110/1997. (VI. 25.) számú Kormányrendelet adta meg, mely lehetővé tette, hogy a lakásokat, üdülőket és egyéb épületeket idegenforgalmi célból üzletszerűen hasznosítsák, fizetővendéglátás és falusi szállásadás formájában. Ez a rendelet azonban, megszűnt.

Kínálat: A tapasztalatok azt mutatják, hogy a vendéglátók a falusi társadalom képzettebb rétegeiből kerülnek ki, hiszen rengeteg ismeretanyagot kell elsajátítaniuk. Egy részük csupán jövedelem-kiegészítés céljából kezdett bele a vállalkozásba, míg mások több generációra szóló beruházást és fejlesztéseket valósítanak meg.

Kereslet: A falusi turizmus leginkább a belföldi keresletre építő termék, melynek döntően a rövid, néhány napos tartózkodásra szorítkozó, speciális időtöltési lehetőséget kereső, esetleg speciális érdeklődésű vendégek fogadására kell felkészülnie. A vendégek többnyire sokszínűséget, változatosságot igényelnek, olyan üdülést, amely a család, a különböző generációk minden tagjának hasznos és érdekes időtöltést biztosít. A falusi turizmus legnagyobb és legfontosabb célcsoportját a kisgyermekes családok képezik, de a harmadik generáció körében is nagy és egyre növekvő népszerűségnek örvendhet.

A falusi, vidéki környezetbe elsősorban a városban élők vágynak, akik legtöbbször autóval érkeznek.

A Falusi Vendéglátók Nógrád Megyei Egyesületének működése és eredményei

Nógrád megyében 1997-ben kezdődött el a falusi vendéglátók szervezetbe tömörítése. A Nógrád Megyei Bíróság 1998-ban jegyezte be a szervezetet.
Az alakuló ülésen elfogadták az egyesület Alapszabályát. Az Alapszabályban rögzítették az egyesület céljait, és a célok szerint meghatározott főbb tevékenységi köreit:
Az Egyesület célja és tevékenysége:

A falusi turizmus Nógrád megyei fellendítése, fejlesztésének támogatása. Ennek érdekében tanfolyamok, továbbképzések szervezése, kutatások támogatása. Kapcsolatok kezdeményezése, együttműködés a hazai és külföldi falusi turizmussal foglalkozó szervezetekkel, intézményekkel. Kapcsolattartás az érdekelt önkormányzatokkal és gazdálkodó szervezetekkel. A megye sajátosságainak, hagyományainak, adottságainak megyén kívüli bemutatása. Minősített vendégfogadói hálózat létrehozása Nógrád megyében (figyelemmel a mindenkori vonatkozó rendelkezésekre). A falvakban lévő kulturális, idegenforgalmi és egyéb, a falusi turizmus vonzóbbá tételében szerepet játszó programok, rendezvények támogatása. Véleménynyilvánítás a falusi turizmussal kapcsolatos szakmai kérdésekben (oktatás, minősítés, területfejlesztés, osztályba sorolás stb.) A falusi turizmussal kapcsolatos kezdeményező ajánlások készítése a szakmai döntéshozó szervek (önkormányzatok, fejlesztési tanácsok) felé. Vélemény-nyilvánítás a falusi turizmusra vonatkozó pénzügyi döntésekben. A falusi turizmussal összefüggő megyei és megyét érintő országos pályázatok véleményezése. Országos és külföldi tapasztalatcserék, látogatások, tanácskozások támogatása és szervezése. A falusi turizmus marketing stratégiájának kidolgozása, szoros együttműködés a TOURINFORM irodahálózattal és utazási irodákkal. A falusi turizmus szaktanácsadói hálózat kialakításának támogatása. A falusi turizmussal kapcsolatos fejlesztések Nógrád megyei koordinálása.
Az egyesület tevékenysége a kezdetekben:

A Falusi Vendéglátók Nógrád Megyei Egyesülete folyamatosan és eredményesen működött. A taglétszám folyamatosan nőtt és a vendégházak többsége színvonalas körülmények között fogadta a turistákat. A 2011. novemberi állapotnak megfelelően 56 bejegyzett házat tartott nyilván az Egyesület, melyeknek 90%-a minősített, többségében 4 napraforgós. Az Egyesület rendszeresen tartott közgyűléseket, számos konferencián és rendezvényen képviselte a falusi turizmust és a vendéglátókat. Mint minden szervezet az Egyesület is a legtöbb pénzt és energiát marketingre, és az ezzel összefüggő munkára fordította.
Ezek költsége pályázati forrásokból, támogatásokból és a tagok hozzájárulásából valósulhatott meg. A tagdíjakból az Egyesület működési költségeit fedezte.

A Nógrád Megyei Munkaügyi Központ pályakezdők támogatását célzó programjának köszönhetően évente 1 fő állt az Egyesület alkalmazásában, aki a szécsényi Tourinform irodában, majd az egyesület székhely szerinti településén a varsányi Közösségi Házban dolgozott. Idegenforgalmi végzettséggel és nyelvismerettel rendelkezett.

Az Egyesület tevékenysége napjainkig

Az Egyesület minden évben megjelenik az Utazás kiállításon, a Nógrád megyei, az Észak Magyarországi Regionális Marketing Igazgatóság, vagy a Falusi és Agroturizmus Országos Szövetségének a standján.

Kiemelkedően sokan beléptek a szervezetbe 2003. év második félévében. Ebben az évben több tag sikeresen pályázott szálláshelybővítésre, komfortfokozat javításra. Számtalan együttműködési szándéknyilatkozat kiadására került sor, mely a későbbi szakmai, minősítői munka során nyilvánult meg.

2003. június 7-én első alkalommal rendezte meg az egyesület „Tájak, Ízek, Kultúrák" címmel Nógrád megye falusi vendéglátóinak fesztiválját. Több konferencia, továbbképzés került megrendezésre 2003-ban, ahol a vendéglátók, és a települési önkormányzatok egyaránt képviseltették magukat. 2003-ban kiemelkedően jó média szereplésről számolhat be a szervezet. A Nógrád megyei Fókusz rádióban, a Kossuth Rádióban, az MTV1-en, a szécsényi televízióban, valamint a Duna Tv Gazdakör című műsorában is bemutatkozhatott az egyesület. Ennek hatására jelentős mértékben megnőtt az érdeklődés a megye falusi vendéglátása iránt.

A megyében működő Tourinform irodák,- a falusi vendéglátók közreműködésével- hagyományőrző utak kidolgozásával foglalkoztak, amelyek a palóc települések programjait, szolgáltatóit fogták össze, mindezt bekapcsolva a Palóc út programba.

2004-ben nem jelentek meg turisztikai pályázatok, ezért az Egyesület – a megszokott formában és tartalommal- új információs térképet nem tudott megjelentetni. Az előző években jól bevált gyakorlatnak megfelelően a szervezet közgyűlésére meghívást kapott az APEH és a Fogyasztóvédelmi Főfelügyelőség képviselője, valamint a Falusi és Agroturizmus Országos Szövetségének jogásza. A falusi vendéglátást érintő rendeletek és jogszabályok alkalmazása mindig foglalkoztatta az e területen tevékenykedőket. Ebben az időszakban még a vendégasztal kérdése nyitott maradt. 2004-ben is megrendezésre került a Tájak, Ízek, Kultúrák fesztivál, melyet igen nagy érdeklődés kísért. A falusi vendéglátók 2005-ben a FATOSZ honlapján is megjelentek. Igyekeztek kihasználni minden további marketing és reklám lehetőséget, mellyel a Nógrád megyei falusi vendéglátást népszerűsítik.

Továbbra is jó lehetőség a belföldi kiállításokon való megjelenés, bár több vendéglátó megjegyzi, hogy az Utazás kiállításnak nincs nagy hozadéka. Az elkészített információs térképből az ország valamennyi részére juttatott a szervezet. A Tourinform irodákon keresztül további reklámozásra nyílt lehetőség. A külföldi kiállításokra elsősorban az Északmagyarországi Regionális Marketing Igazgatóság közreműködésével jutottak el a falusi vendéglátókról készült információs kiadványok.

Az Egyesület arra törekszik, hogy Nógrád megyében a falusi vendéglátás tekintetében az elindított színvonalat megtartsa, illetve azt tovább fejlessze. Vannak olyan települések, amelyek még kihasználatlanok e szempontból, bár komoly lehetőségeket rejtenek.

A szervezet tagja a Falusi és Agroturizmus Országos Szövetségének. 2006-ban a következő bel-és külföldi kiállításokon vett részt az egyesület, tovább növelve az addig megszokott akciók sorát: Utazás 2006 Kiállítás, Kecskeméti kiállítás, Mesterségek Ünnepe, Nyár a Lánchídon, Rozsnyói idegenforgalmi kiállítás és vásár, Németország (Regensburg). 2006-ban

Eurocitizens Szemináriumot rendezett a szervezet. 5 ország delegációját fogadták. A szeminárium keretein belül lehetőség nyílt felhívni a figyelmet a falusi vendéglátás Magyarországi és Nógrád megyei jelentőségére. A szervezet, eredményes pályázati tevékenységének köszönhetően-az alábbi honlapokra került föl: www.szallaskereso.hu, www.utisugo.hu, www.utikonyv.hu , www.fatosz.hu

A 4 országgal közösen bonyolított pályázat egész évben zajlott és a következő évre is áthúzódott. A projektnek köszönhetően a vendéglátók egy nemzetközi internetes oldalon is megjelentek, melynek népszerűsítését a pályázatban résztvevő 5 ország végzi. Az Egyesület egy tanácskozást és egy konferenciát bonyolított le Nógrád megye lehetőségeit ismertetve, valamint a résztvevő országok agroturisztikai kínálatának megismerése érdekében.

Az Utazás 2007 kiállításra elkészült Szécsény látnivalóit és turisztikai információit tartalmazó kiadvány, melyben a Falusi Vendéglátók Nógrád Megyei Egyesületének minősített vendégházai is szerepeltek.

2007-ben az egyesület kiadta a „Falusi turizmus programajánlókkal" című információs térképet, 10 ezer példányban. A kiadvány magyar és angol nyelven jelent meg, tartalmazza a falusi vendéglátóhelyek általános információit és több napos ajánlatait. Az Egyesület a fentieken túl részt vett két nemzetközi konferencián. A füzesgyarmati Synergy 2007. elnevezésű tanácskozást Dr. Hajas Pál, az egyesület tagja szervezte. Témája: „Falusi vendéglátás oktatásáról nemzetközi szinten". Több ország képviselője számolt be az elért eredményekről.

A konferenciával szinte egy időben zajlott Egerben a „Falusi turizmus 3. Európai kongresszusa", melyet a Falusi és Agroturizmus Országos Szövetsége szervezett és valamennyi tagszervezete, így a Falusi Vendéglátók Nórád Megyei Egyesülete is képviseltette magát. A konferencia előestéjén az egri Líceumban mutatták be egymásnak a résztvevők megyéjük gasztronómiai kínálatát. Az Egyesületet Kozárd és Nógrádsipek képviselte.

A szervezet több internetes honlapra is előfizetett, melyek - a visszajelzések alapján- jó döntéseknek bizonyultak. A vendéglátók arról számoltak be, hogy több foglalás érkezett és szélesebb vendégkörhöz jut el a hirdetése. (www.utikonyv.hu, www.utisugo.hu, www.fatosz.hu, www.nogradtour.hu, www.nordtour.hu, www.szallaskereso.hu)

Az Egyesület pályázaton nyert forrást, a „Panziós, falusi vendéglátó" OKJ-s bizonyítványt adó képzésre. Ezt a lehetőséget elsősorban az Egyesület tagjai vették igénybe. A képzés hétvégenként zajlott az Egyesület székhelyén.

Falusi Vendéglátók Nórád Megyei Egyesülete 2007 év végén díjat alapított. „Nógrád megye falusi vendéglátásáért" névvel. Cél, hogy elismerje azt a vendéglátót, aki kimagasló eredményeket ért el a falusi vendéglátás területén. 2007-ben a díjat, a hollókői Ispán vendégház tulajdonosa, Ispánné Péter Éva kapta. Az Egyesület törekszik arra, hogy ezt a kitüntetést évente egy alkalommal átadhassa az arra érdemes vendéglátóknak, bár 2008-ban és 2009-ben erre anyagi források hiánya miatt nem volt lehetősége.

Az egyesület tevékenysége 2008-ban és 2009-ben

Fontosnak tartotta az egyesület, hogy kapcsolatot ápoljon más civil szervezetekkel, akiknek a tevékenysége a turizmus körébe tartozik. Az egyesület vezetője rendszeres résztvevője a szécsényi civil kerekasztal üléseinek.

A Falusi és Agroturizmus Országos Szövetségével összehangoltan szerveződtek a kiállítások, bemutatók, sajtótájékoztatók. 2008-ban a Pécsi Utazási börzén, és a Hungexpo területén megrendezett Utazás 2008 kiállításon mutatkoztak be a Nógrád megyei vendéglátók.

Pályázatok benyújtására került sor, melyből az alapvető irodai infrastruktúrát, telefon és postaköltséget, utazási költséget, és a székhelyül szolgáló ház fenntartását tudta fedezni a szervezet. Lezáródott a nemzetközi Rural Tour pályázat, melynek keretében nemzetközi konferenciát rendezett az egyesület. Két nyelven (magyar, angol) jelent meg információs térkép. A 4 országgal közösen létrehozott nemzetközi adatbázis feltöltése, 2008-ban is folytatódott.

4. alkalommal került megrendezésre „Tájak, Ízek, Kultúrák" címmel Nógrád megye falusi vendéglátóinak fesztiválja, új helyszínen Varsány községben. Minden eddigieknél nagyobb részvétel mellett zajlott a fesztivál. A megye 22 településéről érkeztek vendéglátók, néptánc-és hagyományőrző csoportok. A rendezvényt megelőzte egy sajtóreggeli, ahová az országos, a megyei és a helyi sajtó képviselői kaptak meghívást.

2008-ban testvértelepülési kapcsolatot alakított ki az egyesület, egy Erdélyi településsel Farkaslakával, akik tanulmányútra kaptak meghívást Nógrád megyébe. Még ebben az évben a Nógrád megyei egyesület tagjainak is lehetősége volt részt venni egy Erdélyi szakmai tanulmányúton. Ezt a kapcsolatot a jövőben is ápolni kívánja a szervezet.

A Falusi Vendéglátók Nógrád Megyei Egyesülete aktívan részt vesz a Falusi és Agroturizmus Országos Szövetségével közösen bonyolított országos pályázat, az -Idegenforgalmi Kulturális és Vidéki Ernyőhálózat- megvalósításában. 12 országos szervezettel közösen bonyolódik a projekt, melynek része a marketing munka, foglalkoztatás, és a képzés.

2009-ben kiemelésre érdemes a Nemzetközi Agroturisztikai Fesztivál megrendezése, melyet az egyesület új székhelyén Varsányban rendezett. Kiváló példája volt a rendezvény az együttműködésnek, hiszen a varsányi önkormányzattal, több civil szervezettel, külföldi partnerekkel közösen valósult meg. A rendezvény sikerét alátámasztja továbbá egy nemzetközi pályázaton való eredményes szereplés. Mint minden évben idén is több belföldi kiállításon, bemutatón, országos rendezvényen jelent meg a szervezet: Utazás 2009, Agrárexpo, Hazajáró Hétvége, Falusi turizmus európai akcióhete.

A Munkaügyi Központhoz benyújtott pályázatnak köszönhetően 2009-ben is elindult a „Panziós, falusi vendéglátó" képzés, 17 fő részvételével. A szakma iránti érdeklődést mutatja, hogy 59 fő jelentkező közül kellett kiválasztani a tanulókat.

2009. év végén a Falusi és Agroturizmus Országos Szövetségével együttműködve szerveződik a Tourinformátor képzés, valamint a Vidékfejlesztési menedzserképzés, melyre az Idegenforgalmi Kulturális és Vidéki Ernyőhálózat tagjai jelentkezhetnek.

2010-ben a szervezet együttműködve Varsány Község Önkormányzatával benyújtotta az Agroturizmus és vidékfejlesztés sokszínűsége Európában pályázatát.

Az agroturizmus és vidékfejlesztés sokszínűsége Európában elnevezésű program a „Fesztivál rendező települések hálózatának" létrehozását kívánta megvalósítani és működtetni, mely folytatása a 2009-ben rendezett Nemzetközi Agroturisztikai Fesztiválnak. Résztvevők: Magyar, lengyel, román, szlovák települések. A projekt 24 hónapos futamideje alatt 9 rendezvény került megvalósításra. Főszerepet kapott a hálózatépítés, mely találkozók, konferenciák,

kerek-asztal beszélgetések, fesztiválok megszervezése és lebonyolítása során vált különösen hangsúlyossá.

Varsány község évek óta ápol szakmai és baráti kapcsolatot a szomszéd országok településeivel. Nagyon fontosnak tartják, hogy megismerjék egymás szokásait, kultúráját, megmutassák értékeit és nem utolsó sorban partnerek legyenek azokban a pályázatokban, amelyekkel kölcsönösen tudják fejleszteni településeiket, biztosítva ezzel az ott lakók életkörülményeinek javulását. Ehhez azonban folyamatos kapcsolattartásra, egymás mind teljesebb, széleskörű megismerésére van szükség.

Önállóan valamennyien szerveznek rendezvényeket, tanácskozásokat. Szükséges azonban, hogy mindenkit foglalkoztató vidéki, falusi és ökoturizmusról, az ebben rejlő lehetőségekről közösen fogalmazzák meg terveiket, illesztve mindezt az uniós elvárásokhoz.

Fontosnak tartották, hogy valamennyi ország ízelítőt adjon a hagyományaikból. Néptánccsoportok, hagyományőrzők, kézművesek szerepelnek a meghívottak között. Az agroturisztikai kínálatból nem maradhat ki a gasztronómia. A különböző népek ételei, italai egy asztalhoz ültették a települések lakosait, ahol további barátságok születtek, sőt üzleti kapcsolatok is kialakultak. A találkozó során bemutatták Nógrád megye turisztikai értékeit.

A rendezvénysorozat további fontos eleme a meghívottak sokszínű bemutatkozása volt. A gasztronómiai sajátosságoktól a hagyományőrző és kortárs előadók bemutatóin, valamint játékos vetélkedőin keresztül nyerhettek betekintést a testvértelepülések lakosságának életébe.

A fórumokon és szabadprogramokon történő kötetlen beszélgetések lehetőséget teremtettek az intézmények, civil szervezetek és szolgáltatások működési tapasztalatainak cseréjére.

Az Európai Unió területén található testvértelepülésekről 44 illetve 80 fős delegációk kaptak meghívást, a küldöttség megválasztásakor a meghívottak figyelembe vették a találkozó céljait és programjait.

A helyi lakosokkal együtt, összesen 1000 fős rendezvény szervezése több hetes megfeszített munka és számos lelkes felnőtt és fiatal együttműködésének az eredménye. A település lakossága - gyerekektől az időskorúakig – és a civil szervezetek is részt vállaltak a találkozó előkészítésében, majd lebonyolításában. Az óvodások, iskolások a településen működő – a Muskátli Hagyományőrző Csoport, a Varsányi Hagyományőrző Gyerekek és az Őszirózsa népdalkör műsorral készült minden találkozóra. Megyei turisztikai (Falusi Vendéglátók szövetsége, Nógrád Turizmusáért Egyesület) szervezetek vezetői és tagjai készítették elő és bonyolították le a szakmai programokat. A programok szakmai szervezésébe a Nógrád Megyei Kézműves Műhely és a Falusi és Agroturizmus Országos Szövetsége is bekapcsolódott. Országosan elismert szakemberek tartottak rendkívül színvonalas és jól hasznosítható előadásokat.

A programsorozat célja, hogy erősítse a határ menti régiók kapcsolatát. Lehetősége legyen a partnereknek megismerni egymás kultúráját, különösen a népi hagyományokat és a vidéki élet sokszínűségét. Mindezek figyelembevételével és megvalósításával egyfajta gazdasági növekedés is elérhető, különösen akkor, ha a helyi termékek piacra juttatását közösen szorgalmazzák. Ezek a törekvések már évek óta megfogalmazódtak, szükség volt (van) azonban nemzetközi tekintetben is összefogásra, a közösségi kapcsolatok céltudatos szervezésére.

A kezdeményezések nem új keletűek, hiszen évek óta igen sokat tesznek az önkormányzatok és a civil szervezetek azért, hogy közeledjenek egymáshoz a közösségek. Több sikeres határon átnyúló projektet bonyolítottak le az érintett szervezetek, pl. a falusi vendéglátás képzése terén, de részt vettek a tapasztalatcseréken is.

A részvevő országok küldöttei arra törekedtek, hogy a lehető legteljesebb mértékben megismerjék egymás kultúráját, gondolkodásmódját. Minden ország, régió, település másként gondolkodik a vidékfejlesztésről, a fesztiválok, tanácskozások, konferenciák jelentőségéről.

A rendezvények tehát szolgálták: a gazdasági versenyképesség javítását, a határ menti térségekben az eddigieknél jobb információáramlást, kulturális – és természeti örökségeink védelmét, az emberek közötti párbeszéd javulását.

A Falusi Vendéglátók Nógrád Megyei Egyesülete (FVNME) által beadott, jelentősebb pályázatok 2001-2011-ig

s.sz.	év	Pályázat címe	Elnyert támogatás
1.	2001.	Falusi vendéglátók Nógrád megyében / kiadvány	2.500.000.-
2.	2002.	Civil szervezetek 2002.évi költségvetési támogatása	1.050.000.-
3.	2002.	Falusi vendéglátók Nógrád megyében / kiadvány	2.000.000.-
4.	2003.	„Tájak, Ízek, Kultúrák” Nógrád megye falusi vendéglátóinak I. fesztiválja	625.000.-
5.	2003.	Falusi vendéglátók Nógrád megyében / kiadvány	2.000.000.-
6.	2003.	Nemzeti Civil Alap-működési támogatás	590.000.-
7.	2004.	Nemzeti Civil Alap-működési támogatás	1.280.000.-
8.	2005.	Nemzeti Civil Alap-működési pályázat	elutasított
9.	2005.	Nemzeti Civil Alap-működési pályázat-2.forduló	300.000.-
10.	2005.	TRFC / Nógrád megye falusi vendéglátói / info-map	1.931.000.-
11.	2006.	„Tájak, Ízek, Kultúrák” fesztivál	640.000.-
12.	2006.	Nógrád megye falusi vendéglátói /info-map	1.050.000.-
13.	2006.	Nemzeti Civil Alap-működési pályázat	elutasított
14.	2006.	Rural Tour-nemzetközi projekt	48.196.500.-
15.	2007.	Nemzeti Civil Alap-működési pályázat	nem nyert
16.	2007.	Civil partnerség-interneten való megjelenés	600.000.-
17.	2007.	„A versenyképes vállalkozói tudás támogatása”	nem nyert
18.	2008.	Nemzeti Civil Alap-működési pályázat	785.000.-
19.	2009.	Nemzeti Civil Alap-működési pályázat	439.000.-
20.	2009.	Nemzeti Civil Alap-IKUVÉH továbbfejlesztése	nem nyert
21.	2009.	Nemzeti Civil Alap-honlap kialakítása	nem nyert
22.	2009.	Nemzeti Civil Alap-Szakmai tanulmányút szervezése Zala megyébe	495.000.-
23.	2009.	UMVP-„Panziós, falusi vendéglátó képzés”	2.600.000.-
24.	2010.	Az agroturizmus és vidékfejlesztés sokszínűsége Európában (EACEA)	40.000.000.-
25.	2010.	NCA működési	202.000.-
26.	2010.	NCA szakmai-rendezvény	nem nyert
27.	2011.	NCA működési	544.280.-
28.	2012.	NEA működési	nem nyert
29.	2012	NEA szakmai-tanulmányút	bírálat alatt

FVNME pályázatai. Forrás: egyesület

11 év alatt a pályázatokon nyert összes támogatás: 107.827.288.-Ft
A pályázatok jelentősen hozzájárultak a szervezet hatékony működéséhez.

Falusi turizmus fejlesztésének lehetőségei

Az életminőség javítását a turisztikai termékek versenyképességének javításával lehet elérni, amely többféleképpen is megvalósítható. A legfontosabb területek, ahol módosításokat kell alkalmazni:
Javítani kell a turistafogadás feltételein.

Leginkább a kapcsolódó infrastrukturális feltételeket kell továbbfejleszteni, javítani. Alapvetően kistérségi, járási szinten kell egységes infrastrukturális szintet kialakítani. Az utóbbi években jelentősen javult Nógrád megye úthálózata, különösen igaz ez a szécsényi és a salgótarjáni kistérségekre. Új, és jól használható információs táblák kerültek elhelyezésre a települések többségén.

Versenyképes turisztikai termékkínálatot kell kialakítani.

Egyrészt szükséges bővíteni a vendéglátók szakmai ismeretkörét, másrészt szükség van új, sikeres vállalkozások, turisztikai beruházások indítására, illetve vonzó attrakciók, mint például rendezvények kialakítására. Folyamatosan figyelni kell a pályázati kiírásokat. A helyi vendéglátókat tömörítő, összefogó szervezeteknek, egyesületeknek tanácsadó szolgáltatásokat kell nyújtaniuk. Segítségükkel a helyi vállalkozók képesek megfelelni az egységes regionális, vagy kistérségi, majdani járási arculat követelményének.

Hatékony megyei desztináció- menedzsmentet kell kialakítani.

Kooperatív turizmusmarketing tevékenységet kell megvalósítani, egységes stratégiát kidolgozni. A meglévő klasztereket, hálózatokat fejleszteni kell. Fel kell térképezni a megyében működő turisztikai szervezeteket, meg kell ismerni a munkájukat és a tagság összetételét. A jó módszereket alkalmazni kell és nem figyelmen kívül hagyni.
Tovább kell folytatni a határon átnyúló kapcsolatok ápolását, új együttműködési formákat kell keresni.
A turizmus társadalmi, politikai támogatottságát növelni kell.

A közigazgatás turizmushoz való viszonyában sokszor nincs összhang a szó és a cselekedet között. A vezetők a mai napig nem ismerik fel a turizmus jelentőségét, de legalábbis alulértékelik.

A TDM és a falusi vendéglátás

Több éves előkészítő munka előzte meg a Turisztikai Desztináció Menedzsment (TDM) kialakítását. Különösen nagy hangsúlyt, és igen komoly pénzügyi támogatást kapott a TDM az Észak Magyarországi régióban. A falusi vendéglátók megyei szervezetei felismerték és megértették a tagsággal, hogy előnyös lehet számukra, ha egy rendszer részeként végzik tevékenységüket. Ma már bizonyossá vált, hogy a TDM létrehozása körül –elsősorban- nem a szakmai, hanem a politikai erők képviseltetik magukat. Továbbá a bevonásra került szereplők,

önkormányzatok, civil szervezetek, vállalkozások sem értették meg a szervezet működését, annak fontosságát. Különösen nagy vihart kavart a pályázati támogatási időn túli fenntartás költségének előteremtése. A TDM akkor érte volna el a célját, ha alulról jövő kezdeményezésként, az adott térség szereplői határozzák meg a fejlesztendő területeket, s azt az összeget is, ami elfogadható a különböző szolgáltatók számára, ami a pályázat lezárását követően is fenntartható.

Szervezetek, melyek a vidék fejlesztését szolgálják

Falusi – és Agroturizmus Országos Szövetsége (FATOSZ)

A FATOSZ 2001-ben szervezeti átalakításon ment keresztül. 19 megyei szervezet szövetségéve alakult, és így tevékenységével napjainkban az egész országot lefedi. Ezek tömörítik az ország vendéglátóit, akik a szövetség minősítő szakembereinek köszönhetően minden szolgáltatást illetően megfelelő minőséget tudnak nyújtani. Az átalakulás részeként a FATOSZ nevébe is felvette az agro jelzőt, jelezve ezzel, hogy az agroturizmus szerves része a falusi turizmusnak.

A FATOSZ alapszabályában is rögzített legfontosabb feladatának a falusi turizmusban tevékenykedők gazdasági- és jogi érdekképviseletének ellátását, folyamatos tájékoztatásukat, a falusi szolgáltatások piacra juttatását, illetve országos szakmai szervekkel és szervezetekkel történő együttműködés kiépítését tekinti.

A FATOSZ tagja a falusi turizmus európai szervezetének, az EUROGITES-nek.

A Szövetség vezetői – akik között több idegenforgalmi, oktatási szakember van – különböző szintű oktatási tematikákat dolgoztak és dolgoznak ki, továbbá részt vesznek a képzések megszervezésében. Napjainkban már több vidéki főiskolán, egyetemen, idegenforgalmi és vendéglátóipari szakközépiskolákban folyik falusi turizmusra felkészítő, szervező, tanácsadó, oktatási tevékenység. A FATOSZ központi irodája információs irodaként is működik és jelentős marketing tevékenységet végez. A falusi turizmusban tevékenykedő szolgáltatók ajánlatai minden évben egy speciálisan erre a célra készített többnyelvű katalógusban, az „Üdüljön szép falvainkban”, illetve internetes oldalon, a www.falusiturizmus.eu honlapon jelennek meg.

Idegenforgalmi Kulturális és Vidéki Ernyőhálózat (IKUVÉH)

A Falusi és Agroturizmus Országos Szövetségének vezetése felismerte, hogy a falusi turizmus programkínálatának növelése és az egyes részterületek szakmai megalapozottságának érdekében fontos az együttműködés azokkal a civil szervezetekkel, amelyek a vidéki élet valamely szegmensének érdekeiért, szakmai fejlődéséért dolgoznak. 2003-tól kezdve megkötött együttműködési szerződések, és a közös munka képezi az Idegenforgalmi Kulturális és Vidéki Ernyőhálózat alapját és adja meg annak lehetőségét, hogy a falu idegenforgalmát elősegíteni képes szervezetekkel szorosabb és tartós együttműködés alakulhasson ki, a helyi és térségi komplex turisztikai termék megvalósítása érdekében, központi és helyi szinteken egyaránt.

A résztvevő szervezetek: Magyarországi Ifjúsági Szállások Szövetsége, Magyar Lovas Turisztikai Szövetség, Kis-, Közép-, és Agrárvállalkozók Országos Szolgáltató Egyesülete,

Magyar Kerékpáros Érdekvédelmi, Szabadidősport és Turisztikai Szolgáltató Klub, Magyar Borutak Szövetsége, Hegyközségek Nemzeti Tanácsa, Muharay Elemér Népművészeti Szövetség, Magyar Kempingek Szakmai Szövetsége, Folklórfesztiválok Magyarországi Szövetsége, Sárközy Péter Alapítvány a Biokultúráért, Magyar Biokultúra Szövetség- Országos Tourinform Szövetség, Értelmi Sérülteket Szolgáló Társadalmi Szervezetek, Kis Dunamelletti Civil Szervezetek Szövetsége.

Palóc Út Közhasznú Egyesület tevékenysége

Az Észak Magyarországi régióban sok olyan ember él, -és nemcsak a 30-40 éves korosztály körében,- akik tisztelik az ősök keze-nyoma által létrehozott tárgyi és szellemi örökséget. Leginkább hiánycikk a megyében az értékek iránt érzett identitástudat egyértelmű kinyilvánítása. Hiszen gondoljunk csak bele, egy turista tudatos desztináció választása mögött olyan okok is meghúzódnak, mellyel saját kíváncsiságát elégíti ki, ezek közé tartozik a felfedezendő hely alapos megismerése. Mindezen igényeknek azonban komoly feltételrendszere van a kínálati oldalról, elsősorban a helyi lakosok, a potenciális vendégfogadók azonosulása a saját hagyományokkal.

A palóc kultúrával megismertető tematikus utak érintik az egyesület tagságába tartozó településeket. Az egyesület tagjai, a korábbi évek tapasztalata után elérkezettnek látták az időt, az egységes programsorozat létrehozásának. A kor elvárásainak megfelelően, piacra vihető formában, akár az interneten lefoglalva jelentek meg a turisztikai kínálatban.

Az utak során a látogató megismerkedhet az épített örökséggel, a hagyományokkal, a népviselettel, a történelemmel, a tájjal, az ott élő emberekkel, megízlelheti a helyi ízeket sütés-főzés keretében. Nagyon fontos szerep jut a vendéglátásban a fogadó személynek, aki akár korára való tekintettel, történetekkel is tud szolgálni vendégeinek. A vidéki anekdotákkal a vendégeknél szellemi feltöltődést érnek el. Nem utolsó sorban, alakítják a saját reklámjukat azáltal, hogy szerethetőnek állítják be az adott települést.

A Palóc Utat tulajdonképpen egy társadalmi összefogás eredményeként értékelhetjük. Azok a települések fogtak össze, akik élen járnak a kultúra és hagyomány ápolásában. Olyan települések is szimpatizálnak a törekvéssel, akik most még nem tagjai az egyesületnek és nem vesznek részt a tematikus útban, de jelzik azt, hogy vannak egyedi értékeik, amit szívesen bemutatnának az érdeklődőknek.

A dolgok ilyen folyamatában az egyes értékek összeadódnak, ami többet jelent, mint az értékek önmagukban véve.

Az egyesület tanulmányútjai során a résztvevők a másoktól való tanulást, egyfajta gondolkodásmódot, különböző technikákat tanulhatnak meg, és nem utolsó sorban ilyenkor az emberekben mások sikereit látva, a saját értékeik is felértékelődnek. Kiállításokon találkozhatnak más kézművesekkel, az alkotások visszaadhatják a munkába vetett hitüket, hogy érdemes a népművészettel foglalkozni továbbra is.

„Az egyesület tevékenységét leginkább egy szóval lehet jellemezni egyszerűen: „katalizátorként” működik, segít előkészíteni illetve véghezvinni folyamatokat, meggyorsítja az eljárásokat, és állandó képviseletet biztosít tagjainak. Mindez azt jelenti, hogy nem áll szándékában megváltoztatni a fejlesztési folyamatok paramétereit, viszont egy új folyamat beindulása-

kor hathatós segítséget tud nyújtani széles kapcsolatrendszerének köszönhetően." (Bózvári József, a Palóc Út Egyesület elnöke)

Az elnök úr szerint még mindig van kiaknázatlan turisztikai potenciál Nógrád megyében, sokkal nagyobb értékek vannak itt elfekvőben, mint mi azt gondolnánk. Palócországnak mint egy népcsoport élőhazájának a határait szinte lehetetlen meghúzni, ezért az elkészült térkép is csupán feltételezi meglétét.

A 343 települést magába tömörítő terület a szlovákiai résszel együtt mintegy régió nagyságú. Az Egyesület jelenlegi aktivitása a fent említett települések értékeinek összegyűjtése, legyen szó hagyományőrzőkről, mint személyi feltételről, vagy akár egyéb tárgyi feltételekről.

Ezzel egy olyan folyamat indikátoraivá válnak, ahol az emberek közti kommunikáció válik egyszerűbbé. Remélhetőleg az egybegyűjtött települések közti párbeszéd is pozitív fordulatot vesz.

A LEADER

A vidékfejlesztés új modellje, az Európai Unió legsikeresebb vidékfejlesztési programját jelenti. A LEADER keretében a vidéki térségekben a helyi önkormányzatok, civil szervezetek és vállalkozók együttesen ún. vidékfejlesztési akciócsoportokat hoznak létre, melyek maguk jelölik ki térségük fejlődésének irányvonalát. Megalakulásuk után minden akciócsoport megalkotja helyi vidékfejlesztési tervét, melynek programszerű megvalósítására az állam keretösszeget hagy jóvá. Ennek felhasználására az akciócsoportok helyi szintű pályázatokat írnak ki. Valamennyi benyújtott pályázatnak hozzá kell járulnia a helyi vidékfejlesztési tervben közösen megfogalmazott stratégiai célok megvalósításához. A beérkező projektjavaslatok értékelése és a támogatandó pályázatokról szóló javaslatok kialakítása szintén az akciócsoportok által történik. A projektek megvalósítását az akciócsoport folyamatosan követi és értékeli.

Európában kísérleti programként indult először 1991-ben az úttörőnek számító LEADER I.. A kezdeményezés hamar pozitív visszhangra talált, és az Európai Bizottság is felismerte, hogy a támogatott intézkedések hatékonysága javul, ha azt a helyi erőkre támaszkodva tervezik és hajtják végre. 1995-ben elindult a LEADER II., amely az előzőnél már négyszer nagyobb keretösszeggel rendelkezett a régiós célok megvalósítására. Egyre inkább próbáltak a helyi közösségekre koncentrálni. 2000-ben kezdődött a LEADER+, melynek célja az Európai Unió vidékfejlesztési politikájának formálása, kiegészítése, megerősítése.

Magyarországon a Földművelésügyi és Vidékfejlesztési Minisztérium felhívására 2005-ben 2322 település részvételével 186 LEADER+ akciócsoport alakult meg. Az érintett településeken közel három és fél millió ember lakik.

A létrejött akciócsoportok közül a Minisztérium hetven akciócsoport vidékfejlesztési programjának megvalósításához nyújtott közel 6,7 milliárd forintos támogatást. Ezen akciócsoportok 960 településen több mint 1,6 millió ember él. A program sikerét jelzi, hogy a hetven csoport területén több mint 3600 helyi pályázat született, melyből közel 3000 projekt valósulhat meg 2010 szeptemberéig.

Jelenleg új LEADER van érvényben hazánkban, az Új Magyarország Vidékfejlesztési Program, amely nagy hangsúlyt fektetne a jövőben a magyar vidék fejlesztésére, a vidéki

munkahely-teremtés, beruházás-ösztönzés, képzésrendszer támogatására, a vidéki lakosság életszínvonalának növelésére.

Valamennyi vidéki kistelepülés egy LEADER-alapokon szerveződő közösség részévé válhat, melynek keretében a térségben élők közvetlenül vehetnek részt a helyi fejlesztési célkitűzések kijelölésében és a megvalósítandó projektek kialakításában. 2007-2013 közötti időszakban érvényes az új program, a LEADER-elvek mentén felhasználásra kerülő vidékfejlesztési források összege pedig eléri a 260 milliárd forintot. Nógrád megyében három akciócsoport működik, melyek a megye egyes kistérségeit is összefogják. Az akciócsoportok név szerint a következők (zárójelben a kistérség): 36 Jó Palóc (Kazár, Salgótarján), Cserhátalja LEADER Nonprofit Kft. (Pásztó), Ipoly-menti Palócok Térségfejlesztő Egyesülete (Balassagyarmat, Szécsény, Rétság)

A LEADER II-ben 18 település vett részt, később a LEADER+ keretében bővült a kör. 2010-2011ben, az ÚMVP segítségével juthattak támogatásokhoz a kistelepülések. A LEADER arra ösztönzi a településeket, hogy kezdjenek el együttműködni. A célrendszerben nemcsak a falvak külső képének formálása, de élhető, működő települések kialakítása is szerepel. Született egy olyan döntés, miszerint a pénzügyi források 45%-át vállalkozásfejlesztésre és a turizmus ösztönzésére kell költeni. A határozat jónak bizonyult, több pozitív hozama is volt, elsősorban a munkahely-teremtés és a fenntarthatóság megteremtése.

A turizmus tekintetében új szálláshelyek jöttek létre, illetve ilyen irányú fejlesztések valósultak meg a LEADER égisze alatt. Korábban nem volt jellemző a terület összehangolt megjelenése a turisztikai piacon.

Az egyik hozománya tehát az együttműködés ösztönzése, a másik pedig, hogy a döntések többé-kevésbé helyben születnek, a csoport tagjai által beadott projekteknek első szinten itt helyben kell megfelelni. A benyújtott programokról már rövid távon kiderül melyik valósítható meg. A pályázatok kb. 1,2 milliárd forint összértékűek. Ezek 45%-a vállalkozás-és turizmusfejlesztésre irányul, jelentős szálláshely-fejlesztéseket tartalmaz, mikrovállalkozások létrehozása, eszköz-és gépbeszerzések, faluközpont átalakítása, védett épületek funkcióval való ellátása.

A Novohrad-Nógrád Geopark

A jelkép azt a Somoskői várat ábrázolja, melynek lábánál húzódik a trianoni országhatár, a vártorony csúcsánál megszakadó félköríves felírás is ezt jól sejteti.

A vár a földtani múltból építkezik, bazaltsziklán áll, alatta a híres hajlott bazaltorgonák zuhatagja.

A Geopark

Egy geoparkban számos olyan földtani, felszínalaktani értéket találunk, amely tudományos és oktatási jelentősége, ritkasága, valamint esztétikai értéke miatt egyaránt kiemelkedő. A „szelíd", fenntartható jellegű geoturizmuson keresztül egy megfelelően nagy kiterjedésű geopark képes a helyi gazdasági fejlődést is szolgálni. Egyik alapvető feladata a földtani örökség jelentőségének tudatosítása-nem csupán a látogatók, de a helyben élők körében is.

A Nógrádi Geopark különleges vulkanológiai jelenségek tárháza, izgalmas felfedezéseket kínál a szakértő és a természet szépségeire fogékony laikus látogatók számára egyaránt. A Kárpát-Pannon térségben, de Európában is egyedülálló a vulkáni képződmények oly jelentős változatossága, amelyet a cserháti vidék rejt. A térség egyik nemzetközi szinten is jegyzett sajátossága, hogy egy viszonylag kis területen a vulkáni működés ennyire széles választéka őrzi nyomait a néma kőzetekben.

Nógrádi Geopark Egyesület

2009. május 27-én, az Ipolytarnóci Ősmaradványok Természetvédelmi Terület Ősfenyő Belépő Fogadóépületében megalakult a Nógrádi Geopark Egyesület.

A 63 Nógrád-megyei települést magában foglaló palóc vidék páratlan földtani örökségének megőrzését zászlajára tűző Egyesület székhelye a Bükki Nemzeti Park Igazgatóság világhírű földtani bemutatóhelye, az Ipolytarnóci Ősmaradványok lett. Elnökévé egyhangúlag Dr. Tardy Jánost választották, azt a személyt, aki a határon átnyúló Geopark létrehozásában elévülhetetlen érdemeket szerzett és a nemzetközi irányító testület elnöki tisztjét is ellátja.

Az Egyesület céljai között szerepelnek: A Nógrádi Geopark területén az Európai Geopark Hálózat szakmai követelményeinek megfelelő örökségvédelmi, értékmentő és térségfejlesztési programok szervezése, koordinálása. A Novohrad-Nógrád Geopark területén lévő magyarországi és szlovákiai települések együttműködésének, közös fejlesztési programjai létrehozásának elősegítése, megvalósításának támogatása, különös tekintettel a geoturizmus nyújtotta lehetőségekre.

A térségben található természeti, kulturális értékek megismerésének, feltárásának, bemutatásának, tudományos kutatásának, tájgazdálkodásának segítése, szervezése, ismertetése, hasznosítása, elismertetése, a környezet- illetve a természetvédelmi tevékenységek ellátásában való részvétel társadalmi koordinálása.

A Nógrádi Geopark, valamint természeti, kulturális értékei megismertetésével, kutatásával, feltárásával kapcsolatos oktatási, nevelési, ismeretterjesztési feladatok ellátása.

A Nógrádi Geoparknak, mint a természeti és kulturális örökség különleges régiójának a megóvásában való közreműködés. Más Geoparkokkal, illetve földtani és felszínalaktani természeti értékek megóvásával foglalkozó hazai, külföldi és nemzetközi szervezetekkel való együttműködés.

A Nógrádi Geopark Egyesületnek tagja a Falusi Vendéglátók Nógrád Megyei Egyesülete is.

A Cserhát Natúrpark

„A természet titkai rejtve vannak előttünk; jóllehet állandóan alkot, nem látjuk mindig az eredményt; csak idővel és koronként ismerjük meg; s bár a természet mindig egyforma, mi sem ismerjük mindig egyformán.” (Pascal)

Mindannyiunk számára fontos a természet. A natúrparkok európai minta alapján jelentek meg Magyarországon 1997-ben. Feladataiban más, mint a nemzeti park. Nagyobb hangsúlyt fektet a hagyományos természetkímélő gazdálkodásra, a turizmusra, a falvak hagyományainak, népi építészeti értékeinek, tájképi környezetének megőrzésére. Jelenleg 4 hivatalosan minősített natúrpark működik Magyarországon: a Cserhát Natúrpark, az Írottkő Natúrpark, a

Sokoró-Pannontáj Natúrpark és a Vértesi Natúrpark. A natúrpark önkormányzatok, civil szervezetek és magánszemélyek által létrehozott közhasznú alapítvány, melynek célja a fenntartott terület természeti, táji értékeinek megőrzése és a szép, egészséges környezet használata, fejlesztése.

A Cserhát Natúrpark 22 községből áll: Alsótold, Becske, Bér, Bokor, Buják, Cserháthaláp, Cserhátsurány, Cserhátszentiván, Ecseg, Felsőtold, Garáb, Herencsény, Hollókő, Kozárd, Kutasó, Magyarnándor, Nagylóc, Nógrádsipek, Rimóc, Szanda, Terény és Varsány.

Az európai mintát követő natúrparkokat az különbözteti meg a nemzeti parkoktól, hogy természeti értékeik megőrzése mellett kiemelt hangsúlyt fektetnek a turizmusra és a helyi hagyományok ápolására. Magyarországon az elmúlt tizenkét évben több ilyen program is elindult. A cserháti övezet előtt a tárca három térség, a Vértes, Írottkő és a Sokoró-Pannontáj számára adott natúrparki minősítést.

A Cserhát Natúrpark területe több mint 38 ezer hektárra terjed ki, a Cserhát-hegység keleti és északi részein. A térség kulturális örökségének fontos részét képzik a palóc népi hagyományok, melyeket a helyi lakosság a mai napig életben tart, többek közt a kézművesmesterségek ápolása és a népviseletek hordása révén.

A helyszín építészeti értékekben is gazdag: több kastély, kúria, paraszthá z, pincesor, vízimalom, illetve ókori és kora középkori eredetű műemlék is található a tájegység területén. Hollókő ófalu-része önmagában több mint 50 műemlék-épületet számlál, melynek köszönhetően – táji környezetével együtt – 1987-ben fölkerült az UNESCO világörökség-listájára.

A cserháti vidék természeti kincsekben is bővelkedik. A dombos terület erdői, illetve évszázados szántói, legelői és rétjei számos védett állatfajtának adnak otthont. „A natúrpark területén, főként házikertekben és zártkertekben [szintén] nagy számban találhatók régi gyümölcsfajták. Ezek kiemelkedő biológiai, kulturális és gazdasági értéket képviselnek, ezért a natúrpark célja összegyűjtésük, fenntartásuk” – áll a Cserhát Natúrpark Közhasznú Alapítvány weboldalán. A natúrpark-program célja egy komplex, a fenntarthatóság elveire épülő térségfejlesztés, amely segít megtartani a lakosságot, és lehetővé teszi, hogy a természet és a lakott környezet harmonikus kapcsolatban létezzen egymás mellett. A szakmai program öt elemre épül, melyek a következők: a helyi termékek előállításának segítése, az önellátó mezőgazdálkodás előmozdítása, védett természeti területek létrehozása, a hagyományos gyümölcstermelés feltámasztása, illetve a jeles fák megőrzése és bemutatása.

A Cserhát Natúrpark koordinációs feladatait a Cserhát Natúrpark Közhasznú Alapítvány látja el. Az alapítvány célja, hogy a natúrpark településein olyan szolgáltatási formák alakuljanak ki, amelyeken keresztül a lakosság, vagy legalábbis annak vállalkozó szellemű része megélhetéshez, jövedelem-kiegészítéshez jusson. A gazdasági előnyök a térség lakói számára a szelíd falusi turizmusban, a pihenésben, üdülésben, ökoturizmusban, szolgáltatásokban, helyi termékekben jelentkeznek.

A Cserhát Natúrparknak tagja Varsány Község Önkormányzata.

Kézműves értékek, helyi termékek

A vidéken élő emberek mindennapi életéhez még ma is szervesen hozzátartozik a hagyományok ápolása. Megfigyelhető, hogy egyre többen előtérbe helyezik a kézműves tárgyak használatát. A természetes anyagból készült termékek között jobb élni, közelebb van az emberekhez. Ezek a gondolatok vezérelték a varsányi székhelyű Nógrád Megyei Kézműves Műhely Egyesület tagjait, amikor kihasználva a kapcsolódás lehetőségét, csatlakoztak a Nógrád Turizmusáért Egyesület által működtetett Kézművesporta fenntartásához. Egyfajta bázisa lett a ház a turisztikai célú szervezeteknek.

2012 különösen nagy változást hozott nemcsak a szervezetek, hanem a falu közösségének az életébe is. Beigazolódott, hogy a Kézművesporta egy olyan közösségi színtér, ahol minden korosztály jól érezheti magát. A Nyitott Műhely Galériák rendezvénysorozat több Nógrád megyei települést érintett.

Varsány községben éves szinten több nagyszabású rendezvény zajlik.

„Tájak, Ízek, Kultúrák", Lepényfesztivál, Muzsikáló Templomkerti koncertek, Szent Mihály napi Palóc búcsú. A rendezvényekre több ezer ember látogat, évről évre nő a számuk. Ez arra ösztönzi a szervezőket, hogy mindig új elemekkel gazdagítsák a programokat. Azonban a hagyományőrzés, a helyi termékek és kézművesek vására, a palóc gasztronómia minden esetben jen van.

A **Nyitot Műhely Galériák** program költségvetése: támogatási összeg: 3.236.116.- nettó 2.548.123.- utófinanszírozott, hitelfelvétel vált szükségessé Térség identitástudatának, környezet- és egészségtudatos életmódjának fejlesztése, a fenntartható gazdasági együttműködés erősítése jogcím.

A **Kézművesporta** kialakításának költségvetése: támogatási összeg: 10.944.464 Ft utófinanszírozott, hitelfelvétel vált Turisztikai tevékenységek ösztönzése jogcím. A támogatásból kialakításra került: 2 műhely (új építés) nyitott szín kemencével, mely 50 fő befogadására alkalmas , felújításra került egy palóckontyos ház, melyben 2 vendégszoba, konyha, további különbejáratú férfi és női mosdók

Jelenleg futó program, melyet a Nógrád Megyei Kézműves Műhely Egyesület bonyolít: EACEA –Európa a polgárokért program címe :

„Korhatár nélkül"-3 generáció kézműves mestereinek nemzetközi találkozója az idősek világnapján.

Támogatási összeg: 25.000 EUR

Fejlesztési lehetőségek

Falugazdaság létrehozása. Termelői piac indítása 2013-ban a Kézművesportán.

A faluközösség alkalmas volt régen és alkalmassá tehető ma is arra, hogy önmagát,ÖNMAGA GAZDASÁGÁT megszervezze. Az a tervünk és az érdekünk, hogy az önkormányzatnak legyen gazdasági háttértevékenysége, termelése, szolgáltatásai, kooperációi, erőforrásai. Hiszen azért jött létre az önkormányzat, hogy minden törvényes eszközzel a közösséget szolgálja.

A falugazdaság létrehozásánál is figyelembe vesszük a helyi civil társadalom, és a vállalkozások véleményét. Meggyőződésünk, hogy velük együttműködve lehet előrelépni.

Összegzés

Megállapítható, hogy Nógrád megyében a falusi turizmus, a kézművesség fejlődése a helyi termelők elismertsége településenként, igen változó képet mutat. Komoly elhivatottság kell ahhoz, hogy a pályázati források bizonytalansága, valamint a hátrányos helyzetű térségekben még inkább érezhető válság ellenére, továbbá az adózás folyamatos változásait követően, tovább folytatódjon a falusi vendéglátás, vagy új vendégházak jöjjenek létre. A hagyományőrzés, a helyi termékek piacra jutása egyre inkább igényként jelentkezik. Tény, hogy nincs más megoldás, jövedelem kiegészítésre szinte ez az egyetlen alternatíva a vidéki kis falvakban. Természetesen hozzátéve, hogy valamennyi szervezettel, amelyek érdekeltek a vidékfejlesztésben és a turizmusban, összehangolt, folyamatos együttműködésre van szükség. Értem itt az önkormányzatokat, a Leader csoportokat, a megyei, térségi, járási hatókörrel rendelkező turisztikai szervezeteket- Palóc út Egyesület, Nógrád Megyei Kézműves Műhely, Nógrád Turizmusáért Egyesület, Novohrad-Nógrád Geopark, Cserhát Natúrpark-, de kiemelt szerepet kell tulajdonítani a turisztikai vállalkozásoknak, és az országos hatókörű szervezeteknek is.

Értékek, egyedi értékek, márpedig vannak. Palóc tradíciók, palóc gasztronómia, ehhez társítható fesztiválok, folklór és néphagyományok, máig élő népviselet, a népi építészet gyöngyszemei. Különleges táji és természeti adottságok, amelyek máshol nem láthatók.

Kérdés, hogy elegendő pénzt fordítunk-e marketingre. Mert tudvalévő, hogy megfelelő PR nélkül nem adható el a legjobbnak vélt desztináció sem. Másik kérdés, hogy az Észak Magyarországi Régión belül, kellő súllyal szerepel-e a különböző marketing akciókban Nógrád megye, Heves és Borsod-Abaúj Zemplén megyék mellett. Mindkét felvetésre a válasz: nem. Nógrád megye a legelmaradottabb megyék egyike, ahol kiemelkedően magas a munkanélküliség. Kevés a nagyvállalkozás, ezért adóbevételre sem lehet komoly mértékben számítani. (Ez alól a rétsági kistérség kivétel, de köztudott, hogy a nagy cégek több évig adómentességet élveznek.) Tehát Nógrád megye kiemelt feladatként, fejlesztendő területként -többé-kevésbé érthető okok miatt- nem a turizmust jelölte meg. A régión belül pedig a gyógy-és termálfürdőkkel, a 3-4 csillagos szállodák nyújtotta szolgáltatásokkal, a borvidékekkel nehéz egy lapra kerülni.

A megoldást sajnos nem a létrejövő Turisztikai Desztináció Menedzsmentben (TDM) látom. Szervezeteinknek – hangsúlyozva az összefogást – pályázni kell.
Minden lehetséges forrást fel kell kutatni sajtótájékoztatók szervezésére, média kampányokra, nyomtatott kiadványokra, bel-és külföldi kiállításokra, és nem utolsósorban az interneten való megjelenésre.

A Nógrád megyei falusi vendéglátás szervezésére, hatékony működtetésére a Falusi Vendéglátók Nógrád Megyei Egyesülete, 1997-ben történt megalakulása óta többet költött, mint Nógrád megye összességében. Természetesen fontosnak tartotta a szervezet, hogy a vendégházak ajánlatai mellett, programcsomagokat ajánljon az érdeklődőknek, tehát így szinte teljességgel bemutatta Nógrád megye turisztikai kínálatát. A kézművesség népszerűsítésére, a

helyi termékek megismertetésére legtöbb figyelmet a Nógrád Megyei Kézműves Műhely Egyesület fordít megyei szinten.

A szálláshelyek minősítési rendszere alapjaiban változott meg. Tanúsító védjegyet hozott létre a szakma. Ennek a feladatnak a végrehajtása szempontjából is hangsúlyozni kell: nagyon fontos, hogy valóban hozzáértő szakemberek végezzék el ezt a feladatot, akik a későbbiekben megfelelő módon ellenőrizni is tudják a jogos védjegyhasználatot.

Kiemelten fontosnak tartom a turisztikai szervezeteinkben dolgozók szakmai és nyelvi képzését. Mint több megyei turisztikai szervezet elnöke és tagja szorgalmazni fogom a tanulmányutakat, a határon átnyúló kapcsolatok ápolását, újak létrehozását. Tapasztalataink azt mutatják, hogy a más régiókban alkalmazott jó módszerek adaptálhatók Nógrád megyébe is.

A 2009-ben nemzetközi szintre emelt falusi vendéglátók fesztiválját 2012-ben is megrendezte az egyesület. Különösen nagy odafigyeléssel, minden eddigieknél nagyobb szabású fesztivált rendezett a szervezet Varsányban, (az egyesület székhelyén) összefogva a települési önkormányzattal.

2011 decemberében befejeződött az egyesület székhelyéül szolgáló Kézművesporta kialakítása, melyre a 2009 januárjában benyújtott Új Magyarország Vidékfejlesztési Programból nyert forrás biztosított lehetőséget. A házban 6 fő elszállásolására két vendégszobát alakított ki a pályázó szervezet, továbbá 2 műhelyt, -egy fás és egy bőrös műhelyt. Sor került egy nyitott szín felépítésére is. Utóbbi többfunkciós. Kiállításoknak, de a tervek szerint elsősorban kézműves foglakozásoknak ad teret. Ezzel is hozzájárulva a vidéki élet sokszínűségének bemutatásához.

PINTÉRNÉ KANYÓ JUDIT

2.5.2.15 *Vidéki értékek – örökségek Baranyában*

Baranyai példák – a megyei és régiós falusi vendégfogadás gyakorlatáról, helyzetéről, terveiről, szándékairól, a helyi együttműködés jellemzőiről, eredményeiről és gátló tényezőiről – különös tekintettel a tematikus utakra, hagyományokkal, népművészettel, vidéki örökséggel kapcsolatos elképzelésekre.

Baranya megye természeti adottságai, aprófalvas településhálózata, soknemzetiségű vendégszerető lakossága, a tájegység és a nemzetiségek kultúrájából megmaradt sokszínű öröksége, a falusi életkörülmények, a mezőgazdasághoz kapcsolódó termelési és művelődési módok - jó alapot képeztek a megye falusi turizmusának kialakításához.

A fentiekben felvázolt alapokat számos baranyai faluban ismerték fel a 90-es évektől kezdve: kitörési pontnak tekintették a falusi turizmust, mintegy megoldási lehetőséget a vidéki lakosság megélhetésére, életkörülményeik javítására, életszínvonaluk emelésére. Mindehhez hozzájárult a barátságos, vendégszerető baranyai gazdasszonyok és házigazdák lelkesedése, a falusi turizmus fejlesztése érdekében elkötelezett emberek (tagok) által megalkotott szervezeti háttér. A baranyai „adottságok" és „alkotások" mellett igazodni kellett az országos társadalmi-gazdasági- jogszabályi környezethez is, azaz a „külső tényezőkhöz".

Milyen formában alakult a baranyai falusi turizmus „élete" a 90-es évek végétől napjainkig, és mi lesz a jövő útja 2013-tól?

A felvetett kérdésre válaszolva - számot vetve az elmúlt bő évtizedre - 3 szakaszra tagolva jeleníthetjük meg Baranya megye, illetve a régió falusi vendégfogadásának gyakorlatát. Bemutatva helyzetét, eredményeit és gátló tényezőit, felelevenítve a helyi együttműködés jellemzőit és kiemelve fontosságát, valamint szólva a tervekről és szándékokról – különös tekintettel, a vidéki örökséggel kapcsolatos elképzelésekről:

I. szakasz /1995 – 2008 közötti időszak/: „Gyarapodás" a baranyai falusi turizmusban („lódul a falusi turizmus szekere")

II. szakasz /2009 – 2012 közötti időszak/: A válságok hatása a baranyai falusi turizmusra

III. szakasz /2013-tól…./: A jövő „útjai" a dél-dunántúli régió falusi turizmusában

I. szakasz /1995 – 2008 közötti időszak/: „Gyarapodás" a baranyai falusi turizmusban („lódul a falusi turizmus szekere")

A 90-es évektől a baranyai adottságok és fejlesztések – igazodva a társadalmi – gazdasági környezethez - tették lehetővé, hogy 2008-ig minőségi és mennyiségi „gyarapodás" szemtanúi lehettünk Baranya megye falusi turizmusát illetően.

A „gyarapodás" alapjait a térség természeti adottságaiban, az aprófalvas településhálózat néhány jellemzőiben, a falusi életkörülményekben és termelési módokban, a soknemzetiségű és egyben vendégszerető lakosságban, a sokszínű tárgyi és szellemi örökségekben kereshetjük:

Természeti adottságok:
Baranya megye változatos és természeti szépségekben gazdag vidéke természeti vonzerőként alapot képez a falusi vendégfogadás számára: a mecseki tájak, a szelíd zselici dombok, a Duna és a Dráva menti térségek megadják annak lehetőségét, hogy válogathatnak az érdeklődők mely vidék felé indulnak útnak. Bármerre is indulnak, eljuthatnak a Duna-Dráva Nemzeti Park védett területeire is – kijelölt tanösvényeken, látogatóközpontokat, természeti bemutatóhelyeket is felkeresve.

Aprófalvas településhálózat – falusi életkörülmények – termelési módok:
Baranyában aprófalvas településállomány jellemző, amelyeknél bár rossz infrastrukturális háttér és a munkalehetőségek hiánya jelenik meg, viszont a települések nagy részében kulturális és természeti örökségeik védett formában jelen vannak. A tömegközlekedési járatszámok alacsony volta miatt a lakosok nem tudnak a távolabb eső városi központokban munkát vállalni, ugyanakkor a már öregedő népesség nem szívesen utazik. Helyben munkalehetőség, amely a mezőgazdasági hagyományokra is támaszkodhat és a meglévő örökségekre - talán a falusi turizmus lehet a megoldás? *(Időközben már kiderült, hogy nem minden település tud a falusi turizmusba bekapcsolódni- a falusi turizmus és vendégfogadás igen összetett „vállalkozás" akár a vendégfogadó akár a vendégváró település számára).*

Az aprófalvakban elsősorban a rurális tradíciók voltak jellemzők, ahol az emberek többnyire mezőgazdasági tevékenységet folytattak, erre alapozva hagyományos termelési módokat alkalmaztak. A háztáji gazdaságokban meglévő gyümölcsös és veteményes kert alapul szolgálhatott a házi termékek előállításához, amelyek a majdani érkező vendégek számára is hasznosíthatóak (például: lekvár, savanyúság, szörp vagy a disznóvágás termékei) akár a ház körüli munkákba is bevonva az aktívabb látogatókat.

Soknemzetiségű lakosság:
A megyében a magyar népesség 10 néprajzi csoportban él, különböző tájegységhez kapcsolódóan hagyományaik, viseletük, szokásaik alapján (Ormánsági csoport, Drávaszögi csoport, Geresdháti csoport, Sárközi csoport, Kelet-mecsekalji csoport, Völgységi csoport, Baranyazugi csoport, Hegyháti csoport, Szigetvidéki csoport, Közép-baranyai csoport). A magyar népesség mellett számos nemzetiség él (szerbek, horvátok, németek, székelyek, moldvai csángók, cigányok), őrizve hagyományaikat és értékeiket. A baranyai falvak lakosságának körében tárgyi és szellemi értékek, valamint a hagyományőrzés mellé a vendégfogadás szempontjából meghatározó vendégszeretet is társult.

Sokszínű tárgyi és szellemi örökség:
A lakossághoz kapcsolódóan a hagyományok, népművészet gazdagsága, kulturális örökség kínálata is a sokszínűség jegyeit őrzi:

Kézműves mesterségek, hagyományok: A nyersanyagban gazdag vidéken magas színvonalú kézműves kultúra jött létre, amely a mesterek tudásán és tapasztalatán alakult és öröklődött nemzedékekről nemzedékre. A régi mesterségek iránti igény egyre nagyobb - az alkotómunkákba bekapcsolódás igazi élmény a vendégek számára. A kézműves termékek kínálata

szinte minden falusi vendégfogadók által koncentrált tájegységben jelen vannak – más-más mesterséghez fűződően:

- A Duna-mentén kékfestő hagyományok ápolása zajlik a baranyai falusi vendégfogadás egyik bázisán, Nagynyárádon. A régi kézműves mesterségre (Sárdi János kékfestő) alapozva fesztivált is szerveznek több mint egy évtizede a helyiek. A Nagynyárádi Országos Kékfestő Fesztivál célja, hogy az ősi kékfestő mesterség bemutatásra kerüljön, a kapcsolódó kiállítás keretében a kékfestő anyagok felhasználását minél szélesebb közönség ismerje meg. A mohácsi kézművesek közül korsósok és fazekasok hívták magukra a figyelmet, de a busójárás népszerűsége magával vonta a búsómaszk -faragás iránti fokozottabb érdeklődést.

- A Kelet-Mecsekben megbúvó kis falvak (Kárász, Óbánya, Mecseknádasd) a fazekasság fő helyszínei, ahol a régi mesterség művészi örökségeit csodálhatjuk meg az alkotásokon – Mezei Ottó, Gradwohl Zsolt, Teimel József fazekasok műhelyeiben. Az üvegművesség hagyományára Üvegkiállítást hoztak létre Hosszúhetényben, illetve Üveges Hétvége a Zengővidéken c. rendezvénysorozat került több alkalommal megvalósításra a térség 4 településén.

- A Nyugat-Mecsekben a fafaragás (Hajda György Zsigmond) műveleteit Cserkúton, a csipkeverés (Sándor Tiborné) folyamatát Kővágószőlősön ismerhetik meg jelenleg is az érdeklődők.

- Az ormánsági kézművesség közül a fafaragás (Fábián László), kézi szövés (Fábián Lászlóné) tevékenységei tanúskodnak a hagyományokról Csányoszrón. A Faművesházban Bogdásán Szatyor Győző faműves szobrász műhelyébe nyernek a látogatók betekintést.

- A zselici dombok között járva-kelve a magyarlukafai néprajzi műhelyben a szövés, fazekasság, nemezelés, kosárkötés, bőrművesség, fafaragás, gyöngyfűzés, papírmerítés, csuhéfonás foglalkozásaiba lehet bekapcsolódni, Goricán keramikus műhelybe (Czékmány Vera) nyerhetünk betekintést, míg Kánban a nemezelés, szövés, gyöngyfűzés (Duga Ilona) folyamataiba lehet bekapcsolódni.

A népi kismesterségek hagyományainak őrzését, ápolását tekintik fő céljaiknak a megyében megalakult kézműves egyesületek, példaként: Kézművesek Baranyai Egyesülete, Kaptár Egyesület, Míves Mag Műhely, Orfűi Kézműves Egyesület.

Sok mesterség mára már eltűnt, azonban a hagyományok őrzése iránt elkötelezett vendégfogadók számára népi kézműves mesterségek tanulására van lehetőség Baranyában a kézműves egyesületeknél vagy szakmai bázisként a Pécsett működő Bálicsi Integrációs – Nevelési Oktatási Központban (ahol felnőttoktatás keretében szőnyegszövés, takács, bőrműves, fazekas szakmákat sajátíthatnak el Lőrincz Etel textiltervező iparművész koordinálásával).

Zene és tánckultúra: A baranyai zene és tánckultúra gazdagságáról tanúskodnak azok a néptánccsoportok és hagyományőrző együttesek, akik az évek során a baranyai vidéki turizmus kínálatának széles körben történő megjelenítéséhez műsoraikkal hozzájárultak.

Néptánc tekintetében:

- Hosszúhetényi Népi Együttes
- Józsa Gergely Hagyományőrző Népi Együttes (Kozármisleny)
- Kéknefelejcs Gyermektánccsoport (Nagynyárád)
- Magyaregregyi Hagyományőrző Tánccsoport

- Magyarhertelendi Tánccsoport
- Mecseknádasdi Német Nemzetiségi Tánccsoport Egyesület
- Misina Táncegyüttes
- Nagynyárádi Ifjúsági Tánccsoport

Népdalok, zene tekintetében:

- „Aranyősz" Nyugdíjas Klub és Dalköre (Sellye)
- Bechi Duó (Mecseknádasd)
- Nagynyárádi Német Nemzetiségi Énekkar
- Sellyei „Tér-Erő" Kulturális Egyesület és Tilángli Dalköre
- Villányi Nyugdíjas Asszonykórus
- Villányi Vegyeskórus

Népszokások, népviselet hagyományai: A népszokásokat – tájegységenként a mai napig őrzik Baranya vendégváró településein néhány példa: „nyársdugás" (Boda), bárányles, iványozás, gyűrűző (Hosszúhetény), búcsúfaállítás (Nagynyárád), sváb lakodalmas (Nagynyárád, Somberek), búsójárás (Mohács), tüzeskerék-gurítás (Óbánya).

A baranyai néprajzi gyűjteményben szőttesek és hímzések jellegzetes darabjai mellett a sokszínű viseletek is kiemelkedő értéket képviselnek (példaként: Szigetvár-vidéki vagdalásos terítő, drávaszögi főkötők, bosnyák illetve sokác népviseletek).

Gasztronómiai örökség: A különböző néprajzi csoportokhoz sajátos gasztronómiai hagyományok kapcsolódnak, ebből származik a tájjellegű ételek gazdag recepttára. A hagyományos recepteket, az étkezési szokásokat és ételkészítési módozatokat sok családban őrzik a mai napig, az így őrzött gasztronómiai értékek a falusi vendégfogadás keretén belül „asztalra" kerülhettek az érkező vendégek számára. A falusi vendégasztalok keretében a vendégfogadás koncentrált tájegységein eltérő gasztronómiai kínálattal találkozhatunk hagyományokra és alapanyagokra támaszkodva, például:

- disznóvágás „termékeiből" készült ételek: hurka, kolbász, savanyó leves, hagymás vér, töltött káposzta. (A disznóvágás programkínálatába több településen is bekapcsolódhatnak érdeklődők – Erdőfű, Drávasztára, Mecseknádasd, Liptód.)
- főételek: kakaspaprikás (Mecseknádasd), sokác cserépedényes bab (Duna mente)
- tészta és süteményfélék: nádasdi kuglóf, hosszúhetényi lakodalmas kalács, cserkúti pompos, óbányai pecklkifli, nagynyárádi rétes.

A gasztronómiai hagyományok népszerűsítésére és a helyi termékekre alapozva kerültek és kerülnek a ma napig megrendezésre a térség különböző gasztronómiai fesztiváljai, példaként említve:

- Gombafesztivál (Kárász)
- Pünkösdi Kakaspaprikás-főző Verseny (Mecseknádasd)
- Medvehagyma Fesztivál (Orfű)
- Új kenyér ünnepe (Cserkút)

Baranyai hagyományok emlékei: A baranyai hagyományok emlékeit a vendégváró családokon kívül számos tájház, falumúzeum, kiállítás őrzi, néhány példa:

- Kiss Géza Ormánsági Múzeum (Sellye)
- Kodolányi János Emlékmúzeum (Vajszló)
- Mezőgazdasági Gyűjtemény (Bóly)
- Német Nemzetiségi Tájház (Mecseknádasd)
- Fazekas Kiállítás (Óbánya)
- Üvegkiállítás és Tájház (Hosszúhetény)
- Malommúzeum (Orfű)
- Szalma-Kincs-tár – Nemzetközi Szalmagyűjtemény (Zengővárkony)
- Míves Tojás Gyűjtemény (Zengővárkony)
- Tájház és Néprajzi Műhely (Magyarlukafa)
- Pipamúzeum (Ibafa)
- Arnold Ház (Magyaregregy)
- Kékfestő műhely (Nagynyárád)

Szervezeti háttér

1999. május 17-én megalakult 61 alapító taggal a Baranya Megyei Falusi Turizmus Szövetség (2003-tól közhasznúsági fokozatot szerzett). A Szövetség célja *„ ....a falusi turizmus Baranya megyében történő fellendítésének és fejlődésének elősegítése. Ennek érdekében konkrét lépéseket tesz a megye sajátosságainak régión belüli és kívüli megismertetésére.*”A célok megvalósítása érdekében hozta létre megyei nonprofit információs irodáját, amely főbb tevékenységeivel segítette a baranyai falusi turizmussal foglalkozók munkáját, érdekeinek képviseletét és piacra jutását.

A taglétszám 2003-ig megháromszorozódott majd a FATOSZ szervezeti átalakulását követően csökkent, majd ismét emelkedett, 2008-ra ismét 150 fő közeli tagot számlált a szervezet. (Forrás: Baranya Megyei Falusi Turizmus Közhasznú Szövetség taglétszámának alakulása 1999-2008)

A tagság körét elsősorban magánszemélyek alkották, akik többségükben (mintegy 2/3 arányban) falusi vendégfogadók, de helyi termék előállítók és kézművesek is csatlakoztak a szervezethez. A tagsági összetételben kisebb arányban gazdasági társaságok, intézmények, helyi és térségi egyesületek is szerepeltek. Ez utóbbi helyi és térségi falusi turizmus szervezetekben résztvevők aktív munkája is elősegítette, hogy Baranyában kialakuljanak a főbb területi csomópontjai a falusi turizmusnak:

- Dél-Baranya *(Villány-Siklósi Borút Egyesület)*
- Duna mente *(Nagynyárádi Vendégváró Kör, Dunaszekcsői Vendégvárók Köre)*
- Kelet-Mecsek *(Keleti-Mecsek Egyesület, Kelet-Mecsek Gyöngyei Falusi Turisztikai Egyesület, Magyaregregyi Vendégvárók Baráti Köre, Óbányai Magyar-Német Olvasókör Egyesület)*
- Nyugat-Mecsek *(Mecsek-Nyugat Falusi Vendéglátóinak Egyesülete)*
- Ormánság *(Ormánsági Vendégvárók Egyesülete)*
- Zengőalja *(Hosszúhetényi Falusi Turizmus és Vendégvárók Egyesülete)*

- Zselic *(Zöldvölgyért Egyesület)*

A területi eloszlásban jelentős különbségek vannak, vendégfogadók létszámában, aktivitásában kiemelkedik a Mecsek térsége, míg az Ormánságban kevésbé sikerült összefogni a szereplőket, de szerencsére működnek egyéni vendégfogadók, akik aktivitására mindig lehet számítani, hogy az ormánsági falusi vendégfogadás is képviselve legyen Baranya turizmusában.

A *régiós* – falusi turizmus szereplők közötti – *együttműködés*, azaz a falusi vendégfogadók, kézművesek, helyi termék előállítók, néptáncegyüttesek, hagyományőrző kórusok közös megjelenéseinek *mintapéldái* a *Falusi Turizmus Utcafesztiválok*, amelyek 2003 óta évente kerültek megrendezésre Pécs belvárosában. A rendezvényen Baranya, Somogy Tolna falusi vendégfogadói, helyi termék előállítói, hagyományőrző kézművesei, kórusai, táncosai és nyújtanak ízelítőt kínálatukból – tájjellegű ételekkel, helyi termékekkel, alkotásokkal és kézműves bemutatókkal, tánc és zenei előadásokkal.

A 2006 óta megrendezésre kerülő *Falusi Vendégfogadók Országos Sütő-Főző Fesztiváljai* a falusi vendégfogadásra kívánják felhívni a sajtó, a szakma és a közönség figyelmét. Az évente október első szombatján Baranya különböző vendégváró településein (például: Hosszúhetény, Mecseknádasd, Orfű, Nagynyárád, Kökény) szervezett fesztiválon az ország megyéiből és a határon túlról érkező – elsősorban falusi vendégfogadókból álló - csapatok szabadtűzi sütésben és főzésben mérkőznek meg, amelynek eredményeibe nemcsak a zsűri, de a közönség is betekintést nyerhet. A versenyprogramon kívül a térség hagyományaira alapozott kulturális programcsokor, helyi termékek kínálata, népi kézműves mesterek alkotásainak vására is várja az érdeklődőket.

A megyei falusi turizmus szervezet feladatai között szerepel, hogy tagjai számára lehetőséget teremtsen tudásuk és tapasztalataik gyarapítására és ezáltal szolgáltatásaik minőségi fejlesztésére, példaként:

- *Felkészítés Európai Uniós pályázatok írására* c. képzések kerültek megvalósításra (2007 OFA program, 2008-2009 NCA támogatással), amelyeknek résztvevői elméleti és gyakorlati ismereteket sajátíthattak el, hogy fejlesztési elképzelésüket projektekben megjelenítsék és pályázati forrásokra benyújtsák.
- *A Falusi vendégfogadók OKJ képzései* az 1990-es évek végétől a megye különböző településen (példaként Magyaregregy, Hosszúhetény, Nagynyárád, Szentlőrinc, Mohács, Bóly, Szigetvár, Mecseknádasd, Pécs, Hegyszentmárton, Siklós, Villány, Bükkösd, Orfű, Sellye) kerültek megvalósításra kisebb részben a megyei szervezet, nagyobb részben szakmailag felkészült oktatókat alkalmazó képző cégek közreműködésével. A falusi vendégfogadás képzés hasznos elméleti és gyakorlati alapokat jelentett a résztvevők visszajelzései alapján – és bár a képzés a mai napig nem kötelező, de minden vendégfogadónak ajánlott saját vállalkozásának sikeresebbé tétele érdekében.

A tagság ismeret- és tapasztalatszerzéséhez járultak hozzá azok a Szövetség által szervezett *belföldi* (Fejér, Vas, Zala, Borsod-Abaúj-Zemplén, Szabolcs-Szatmár-Bereg megyék) és *külföldi* (erdélyi, kárpátaljai) *tanulmányutak*, amelyeken a megye falusi turizmus delegációja vett részt.

A régióban az évek során rendezett különböző *térségi falusi turizmus fórumok* a tapasztalatcsere, új információk szerzése, javaslatok megvitatására és ötletek szerzésére kiválóan alkalmasak voltak.

„Külső tényezők"

A baranyai „tényezők" mellett a falusi turizmus művelésekor a mindenkor hatályos jogszabályi környezethez is igazodni kellett, a falusi szálláshelyek minősítési rendszeréhez érdemes volt csatlakozni, miközben adott volt a lehetőség pályázati források igénybevételére szálláshely- illetve szolgáltatásfejlesztés céljából:

A falusi turizmus *jogszabályi hátterét* 2009-ig a *110/1997 (VI. 25.) Kormányrendelet a magánszálláshelyek idegenforgalmi célú hasznosításáról* illetve a *45/1998 IKIM rendelet az idegenforgalmi célból hasznosított magánszálláshelyek osztályba sorolási, illetve minősítési követelményeiről* jogszabályok jelentették. 2007-ben új jogszabály került megalkotásra - *136/2007. (VI. 13.) Kormányrendelet a falusi és agroturisztikai szolgáltató tevékenységről-*, amelyben megjelölt falusi vendégasztal tevékenység engedélyezésre került, ezáltal Baranya megye vendégváró térségeiben is sorra kezdték végezni a *családi magánétkeztetésekhez előállított házi élelmiszerekhez és gasztronómiai hagyományokhoz kapcsolódó tevékenységek bemutatását és az így előállított saját készítmények értékesítését a látogatók számára* (a jogszabályban megjelölt mértékig).

Az *adózási rendszer* 2009-ig ösztönzőleg hatott a falusi vendégfogadásra, hiszen a falusi szálláshelyekre vonatkozó tevékenység 800 000 Ft árbevételig, a falusi vendégasztal tevékenység 400 000 Ft árbevételig adómentességet élvezett.

A FATOSZ által kidolgozott falusi szálláshelyekre vonatkozó *napraforgós minősítési rendszer* alapján Baranyában több mint 200 falusi szálláshely került minősítésre 2009-ig (forrás: Baranya Megyei Falusi Turizmus Közhasznú Szövetség).

A *pályázati források* (SAPARD, AVOP, EMVA, ÚMVP, LEADER) lehetővé tették a már meglévő baranyai falusi szálláshelyek fejlesztését vagy új beruházások megvalósítását – ösztönözve a falusi turizmus szereplőinek mennyiségi és minőségi növekedését.

Az *üdülési csekkrendszerbe* bekapcsolódó vendégfogadók száma folyamatosan növekedett 2008-ig. A rendszerhez csatlakozók jelezték, hogy az üdülési csekkel egyre nagyobb arányban fizetnek a vendégek, a legtöbb helyen 2008-ra ez az arány már 80-90%-os volt (forrás: baranyai vendégfogadók tapasztalatai).

Összegezve a „gyarapodás" időszak mennyiségi és minőségi ismérveit:

Növekedett a falusi vendégfogadók száma a megyében - 2008-ban a falusi vendégfogadók létszáma már a 200 főt is meghaladta (forrás: Baranya Megyei Falusi Turizmus Közhasznú Szövetség), a falusi szálláshelyeken eltöltött vendégéjszakák száma elérte az 50 000-et (forrás: Központi Statisztikai Hivatal).

Minőségi változásokat eredményeztek a falusi vendégfogadók szakmai felkészültségét segítő képzések, tapasztalatcserék, fórumok, közös megjelenések, valamint a szolgáltatások fejlesztésére vonatkozó beruházások is.

II. szakasz /2009 – 2012 közötti időszak/: A válság és változások a baranyai falusi turizmusban.

A gazdasági válság hatására a *fizetőképes kereslet csökkenése* érzékelhetővé vált a baranyai falvak vendégfogadóinál is. Míg 2001-től folyamatosan emelkedett a vendégéjszakák száma a megyében, 2008-ra elérte az 50 000 vendégéjszaka számot, addig 2009-ben már 20%-os csökkenést jeleznek a megyei adatok. (Forrás: Központi Statisztikai Hivatal)

A 2009. októberben a *falusi turizmust érintő jogszabályváltozások* sem kedveztek a szakterületnek. A *239/2009. (X.20) Kormányrendeletben (a szálláshely – szolgáltatási tevékenység folytatásának részletes feltételeiről és a szálláshely-üzemeltetési engedély rendjéről)* – az egyéb szálláshely kategóriába kerültek a falusi vendégfogadók, miközben a jogszabály hatályon kívülre helyezte a falusi vendégasztalt is. 2010-ben megjelent az új jogszabály az *52/2010 (IV.30) FVM rendelet illetve 4/2010 VM rendelet a kistermelői élelmiszer-termelés, előállítás és értékesítés feltételeiről*, amely új megvilágításba helyezte a falusi vendégasztalt. Ebben az esetben már nem falusi vendégfogadók falusi vendégasztalai működhetnek, hanem a kistermelők vendégasztalai. A falusi vendégasztal fogalom új meghatározást kapott: *„falusias, tanyasias vagy vidéki környezetben a házi élelmiszerekhez és gasztronómiai hagyományokhoz kapcsolódó tevékenységek bemutatása és az elkészített élelmiszerek felkínálása helyben fogyasztásra”.* Azaz a megoldás: a falusi vendégfogadónak kistermelőnek kell lennie, ahhoz hogy falusi vendégasztalt működtethessen. Kistermelői regisztrációt követően végezhető a falusi vendégasztal tevékenység a jogszabályban meghatározott feltételek szerint.

A falusi vendégfogadás *adózási háttere is átalakult* – 2010. január 1-jétől megszűnt az adómentesség a falusi szálláshelyekhez és falusi vendégasztalokhoz kapcsolódó tevékenységekre, mindemellett az adóbevallások komoly adminisztrációs terhet jelentettek az idősebb korosztály számára, akik kezdtek kivonulni a vendégfogadásból és abbahagyták tevékenységüket.

A *szálláshelykínálatban erős verseny* rajzolódott ki, a szállodai kedvezményekkel és akciókkal - a vendégfogadók nem tudták felvenni a versenyt.

A baranyai vendégfogadók zöménél az üdülési csekkel fizetett vendégek száma meghatározó arányt jelentett, az üdülési csekkrendszer átalakítása kiesést jelentett a vendégfogadóknál, a bevezetésre kerülő *SZÉP kártya* még nem tudta hozni azokat az arányokat, mint az üdülési csekk.

A változások a falusi szálláshelyek minősítési rendszerét is elérték, 2011. július 1-től *új védjegyrendszer* került bevezetésre, amelynek rendszerébe mintegy 68 baranyai falusi szálláshely tudott csatlakozni 2012. év végéig. (Forrás: Falusi és Agroturizmus Országos Szövetsége – www.fatosz.hu)

A változások közben, a válság ellensúlyozására az alábbi területeken elmozdulások történtek:

Új szolgáltatók (falusi szálláshelyek) jelentek meg a piacon, akik elsősorban UMVP nyertes projektekből tudtak minőségi szálláshelyet kialakítani a régióban.

Környezetbarát vendégfogadói hálózat (ökoportarendszer) került kialakításra a dél-dunántúli régióban mintaprojekt jelleggel 2010. szeptemberére, Norvég Civil Támogatási Alap hozzájárulásával a Baranya Megyei Falusi Turizmus Közhasznú Szövetség megvalósítá-

sában. A falusi turizmus első hazai specializált terméktípusának minősítési rendszeréhez 32 ökoporta csatlakozott a régióból.

A térség *falusi turizmusának szervezeti hátterében is változások*, fejlesztések mentek végbe: megalakult 2010. októberben a *Dél-Dunántúli Falusi Turizmus Klaszter*, amelynek célja között szerepelt a falusi turizmus minőségi fejlesztése régiós szinten, továbbá a vendégfogadók számára minőségi szolgáltatások nyújtása szakmailag felkészült vállalkozók bevonásával. A klaszter főbb tagsági és tevékenységi körei:

1. Termékfejlesztés a falusi turizmusban: újabb specializált falusi turizmus terméktípusok kialakítása az ökoporta mintájára (aktív üdülés falun; egészségporta; hagyományok portája; gyermekbarát porta; üdülés borosgazdánál)

2. Szakmai támogató civil háttér: közösségfejlesztési szerepet töltenek be a klaszterben a megyék vendégfogadóit összegyűjtő civil szervezetek, segítve a falusi vendégfogadók és a vállalkozások közötti együttműködést.

3. Falusi turizmust segítő marketing és kommunikációs tevékenységek a termékek megjelenítése érdekében, a megfelelő kommunikációs csatornák és marketingeszközök alkalmazásával.

4. Rendezvényszervezés: a vidéki rendezvények, fesztiválok jó példái a falusi turizmus szereplők közösen megjelenéseinek - a közönség, a szakma, a sajtó képviselői számára egyaránt.

5. Specializált utazásszervezés, programszolgáltatás: azon vállalkozások közreműködésével valósulnak meg, amelyek megcélzott vendégköre a falusi turizmus keretében üdülők közül szerveződik.

6. Helyi termék-előállítás és forgalmazás: a terméklánc valamennyi fázisából érkeznek vállalkozások a biotermeléstől a kézműves termékeket értékesítő vagy bemutató műhelyeket működtető szolgáltatókig.

7. Képzés, felkészítés tevékenységeihez kapcsolódó intézmények a vendégfogadók és szervezők, szakemberek felkészítésében működnek közre, illetve differenciált képzéseket szerveznek különböző célcsoportok számára (pl. vendégfogadók tanfolyamai, menedzserek képzése.)

Új lehetőségek keresve „mikroszerveződések" indultak el, amelynek egyik mintapéldája a *Mecseki Ökocsali*. A Mecseki Ökocsali csoport 2011-ben alakult azzal a célzattal, hogy kidolgozzanak egy mintaprojektet a Mecsekben – közösen megtanulják, hogyan lehet a lehetőségeket, képességeket összerakni, programcsomagokat fejleszteni. Az együttműködésük eredményeként kínálatukban megjelenő szívélyes vendéglátáson alapuló, a fenntartható életmód tanulására ösztönző interaktív, élmény gazdag programok jelennek meg – „természetes, egészséges, helyi jelzőkkel" együttesen.

III. szakasz /2013. évtől/: A jövő „útjai" a dél-dunántúli régió falusi turizmusában

A baranyai illetve a dél-dunántúli régió falusi turizmusához kapcsolódó jövő irányának alapjait jeleníti meg a Baranya Megyei Falusi Turizmus Közhasznú Szövetség illetve Dél-Dunántúli Falusi Turizmus Klaszter által a *Dél-Dunántúli Operatív Program „Helyi és térségi turisztikai desztinációs menedzsment szerveztek és turisztikai klaszterek létrehozása és fejlesz-*

tése c. felhívásra 2012. november 15-én benyújtott Vidéki Örökség Útjai c. projekt. A projekt célja, hogy a dél-dunántúli régióban a vidéki kulturális örökség turisztikai fejlesztésében érdekelt vállalkozások együttműködését, a témához kapcsolódó helyi szervezetek tevékenységét összehangolja, és egy komplex szolgáltatási kínálaton alapuló hálózatot hozzon létre. A projekt főbb elemei az alábbiak:

1. A dél-dunántúli régió vendégváró térségeiben már meglévő vagy újonnan kialakításra kerülő *tematikus utakhoz* kapcsolódóan a *vidéki kulturális örökség* megóvása, értékének megőrzése és egyben népszerűsítése:

Üvegesek Útja: 2012. október 5-én megtartott avató ünnepségen átadásra került kulturális útvonal, amely a Zengővidék üvegességéhez köthető emlékeket, attrakciókat mutatja be.

Mecseki Zöldút: A Nyugat–Mecsek 7 településén (Cserkút-Kővágószőlős-Kővágótöttös-Bakonya-Hetvehely-Abaliget-Orfű) jelenleg zajló közösségfejlesztésre alapozva készülő helyi értékleltár alapján kerül kialakításra.

Zselici Csillagtúrák (kialakítása) Bárdurdvarnok térségében 16 településen lévő természeti, kulturális vonzerőinek feltérképezése, összegyűjtése és digitalizálása.

Ormánsági Körtúra: az Ormánság festett kazettás református templomait felfűző útvonalhoz kapcsolódó értékek őrzése és bemutatása.

Óbánya - Kisújbánya közötti szakaszon *„faluséta"* kialakítása. A falusétáknak keretében az adott település kulturális örökségei, látnivalói, természeti kincsei kerülnek bemutatásra a turisták számára. A vendégek vezetése felfestett jelekkel, valamint a séta állomásaihoz kapcsolódó információkat tartalmazó kiadvánnyal történik.

Mecseki Mézeskörút célja a kiváló minőségi mecseki kézműves mézek és a hagyományos kézműves méhészet megismertetése, kulturális turisztikai örökség programokba történő integrálása és promóciója.

Sárköz – Élő hagyományok nyomában: 2012-ben öt sárközi település ma is élő népi hagyományait vették fel a Szellemi Kulturális Örökség nemzeti jegyzékébe. Az öt sárközi település – Alsónyék, Báta, Decs, Őcsény, és Sárpilis – teljes népművészeti értékeinek bemutatásán alapuló (szövés, hímzés, gyöngyfűzés, népviselet, népszokások, néptáncok) programcsomagok kialakítása és turisztikai kínálatként való megjelenítése.

Építészeti örökséghez kapcsolódó fejlesztések:

Hagyományos anyagok, technológiák használata: napjainkban a természetes építőanyagok használatát, alkalmazását ma már nem kell indokolni, mert sok építkezést tervező család eljut addig a gondolatig, hogy természetes anyagokból, környezetkímélő, energiatakarékos épületet szeretne, amely egészséges, hangulatos életteret biztosít

Régi terek új funkciókkal történő hasznosítása: a vidéki turizmus szolgáltatói ismeretet szerezhetnek arra vonatkozóan, hogy a falusi lakókörnyezetben meglévő régi gazdasági épületrészek miként hasznosíthatók. Ezen épületrészek felújítása, átalakítása speciális szakmai támogatást tanácsadást igényel.

Gasztronómiai kulturális örökség:
A régió tájegységi centrumaiban nép ízek, zamatok, főzési-sütési hagyományok összegyűjtése, felelevenítése közösségfejlesztés keretében, majd gasztronómiai programok szervezése az összegyűjtött hagyományokra alapozva. Negyedévente gasztronómiai programok szervezése a vendégváró térségek településein– a tradicionális gasztronómiai és a helyi termékek turisztikai kínálatfejlesztésébe való bevonás érdekében.

Helyi termékek összegyűjtése, minősítése és a turisztikai kínálatban való megjelenítése: A régió helyi termékei kerülnének minősítésre - kapcsolódva a termékek szezonális jellegéhez - az összegyűjtött helyi termék minősítési igények alapján.

Falusi életmód iskolák kialakítása kerülne megvalósításra a dél-dunántúli régió legfőbb vendégváró pontjain, ahol a hagyományos gazdálkodás módjai, a helyi termékek előállítási folyamatai, népi gyógymódok kerülnének bemutatásra, miközben kézműves foglalkozások, népi játékok, vetélkedők aktivizálnák a látogatókat.

Helyi örökség- szellemi műhelymunkák egy fontos irányvonala lehet a vidéki kulturális örökség őrzésének – amely elsősorban falusi vendégfogadók számára kínál majd bekapcsolódási lehetőséget. A műhelymunkák eredményei Helyi örökségtár-ban kerül kivitelezésre.

A *Falusi és agroturizmus stratégiájában (2011-2020)* is kiemelt szerepet kap a programcsomagok kialakítása és az együttműködés fontossága. A dél-dunántúli régióban, köztük Baranya megyében is a tervezett „Vidéki örökség útjai" olyan értékeket képviselnek, amelyeket „úti csomagok"-ba fűzve – a helyi „szereplők" (vendégfogadók, kézművesek, helyi termék előállítók, lakosság, önkormányzat, intézményi szereplők) együttműködésével – az örökségeket megőrizve és bemutatva tudnak minőségi kínálatként megjelenni.

Kitörési pontok a Hagyomány és kézműves utak létrejöttéhez

A felsorakoztatott baranyai példák alapján a „Hagyomány és kézműves utak" létrejöttéhez szükséges tényezők:

Helyi adottságok (táji- települési, természeti, néprajzi, kulturális) feltérképezése és elemzése.

Helyi értékleltár kialakítása közösségfejlesztés keretein belül, szellemi műhelymunkákkal tárgyi és szellemi örökség feltérképezése (kézműves mesterségek, népzene, néptánc kultúra, népszokások, népviselet, gasztronómiai örökség, hagyományokat őrző tájház, falumúzeum, kiállítás, népi építészet példái), a vendéglátás színterei (szállás és étkezés – például falusi turizmus keretében: falusi szálláshelyek és tájjellegű ételek kompozíciója).

Útvonalak kijelölése a helyi adottságok és a kialakított helyi értékleltár alapján.

Szükséges fejlesztési irányok meghatározása.

A helyi adottságok feltérképezésében, a helyi értékleltár kialakításában, az útvonalak kijelölésében, a fejlesztési irányok meghatározásában a szereplők (kézművesek, hagyományőrzők, helyi termék előállítók, falusi vendégfogadók, önkormányzatok, intézmények, helyi lakosság, szakmai civil szervezetek) együttműködésére van szükség, miután meghatározták az „utak"-hoz kapcsolódó közös célokat. Az együttműködés megvalósításának eszközei lehetnek példaként: szakmai tanácskozások, térségi fórumok, rendezvények, képzések.

Az aktorok ösztönzésében koordináló szervezetekre, aktív szervező munkájára van szükség – akik példaként már meglévő hagyományőrző vagy kézműves civil szervezetek il-

letve vidékfejlesztési szervezetek lehetnek, megfelelő tudással, szakmai tapasztalatokkal rendelkeznek az összefogásban és hálózati kapcsolatok kialakításában. Ezen koordináló szervezetek feladata, hogy a közös célok megvalósítása érdekében aktivizálja a szereplőket rávilágítva a szereplők saját érdekeltségeik figyelembevételével is!

A megvalósítás alapjait egyrészt a szereplők közötti együttműködés képezi, másrészt a források megszerzése jelenti. Ez utóbbi pályázati háttér megteremtéséből lehetséges – az állam részéről vidékfejlesztési irányvonalon: Pályázati kiírások szükségesek a hagyományőrző, kézműves tematikus utak kialakításához. A kiírásban szükséges javasolt pályázati tématerületek: helyi értékleltár létrehozása (előzetes adatgyűjtés, felmérés), közösségfejlesztés elemei, együttműködés színterei (hagyományőrző rendezvények, fórumok, képzések), beruházások (fejlesztések a tárgyi és szellemi örökséghez kapcsolódóan, a szálláshelyekhez és a vendéglátás elemeihez kapcsolódóan, információs táblák elhelyezése), ajánlati csomagok kialakítása és ezek népszerűsítése megfelelő marketing és kommunikációs eszközökkel (pl. honlap, közösségi kampányok, mobil alkalmazások, időszakos média és sajtókampányok, kiadványok, térképek, kiállítások)

A tematikus utakhoz kapcsolódóan feltárt értékekre alapozva és a fejlesztésekre építkezve ajánlati csomagokban célszerű a kínálatot egységesen megjeleníteni: helyi adottságok (természet, kulturális, néprajz) és helyi értékleltár (tárgyi és szellemi örökség) és a vendéglátás elemeire (szálláshely, étkezés) programszolgáltatók, specializált utazásszervezők bevonásával.

Az ajánlati csomagokat megfelelő marketing és kommunikációs eszközök alkalmazásával el kell juttatni a célcsoporthoz (szakmai háttérszervezet feladata a marketing és kommunikációs terv összeállítása és megvalósításának koordinálása), ezen eszközök példaként lehetnek: a hagyományőrző és kézműves utakhoz kapcsolódó programfüzetek, térképek, örökség kalendáriumok, egységes honlap, színvonalas kiadványok, információs táblák, hagyományőrző fesztiválok szervezése, média és sajtókampányok).

A megvalósításoknál mindig érdemes a kitűzött célokra összpontosítani, példaként: az ország népművészeti hagyományainak és népi kézműves mesterségek örökségének ápolása és kincseinek minél szélesebb körben való megismertetése.

Összegzés:

A baranyai falusi turizmus fejlődéséhez és fejlesztéséhez jó adottságok és értékek gazdag tárháza áll(tak) rendelkezésre, de elkötelezett szereplők és együttműködés nélkül a fejlődés elképzelhetetlen. A „külső" befolyásoló tényezőket (jogszabályok, minősítési rendszerek, pályázati források) nem szabad figyelmen kívül hagyni, és ha azokban lehetőségeket látunk, akkor ragadjuk meg – ha akadályokba ütközünk, próbáljunk tenni az előrehaladásáért jó szándékkal vezérelve, szakmai indokokkal érvelve!

Ha a baranyai falusi turizmus fentiekben felvázolt „életszakaszaira" tekintünk, akkor elmondhatjuk, hogy a múlt pilléreire alapozva, a jelen völgyéből felkapaszkodva a „Vidéki örökség útjain" keresztül jutunk a jövőbe. Baranya és a régió falusi turizmusának meglévő értékeit őrizni és ápolni kell, az örökségeket – a helyi „szereplők" példás összefogásával – minőségi kínálatként érdemes megjeleníteni az emberek számára. Ennek érdekében megfelelő

kommunikációs csatornákat és marketing eszközöket szükséges alkalmazni, hogy a „célcsoport" –hoz eljutva, azok tagjai mihamarabb felismerjék és érezzék: aki a baranyai térség és a régió falusi turizmusából, vidéki örökségéből ízelítőt kap, „kincsekkel" gazdagodva térhet majd haza! A Hagyomány és kézműves utak kialakításában mintaként is szolgálhatnak a falusi turizmus baranyai példái – elemei, hiszen az országban még nagyon sok „kincs" rejtőzik a népművészet, a hagyományok, a kézművesség, a szellemi és tárgy örökség tárából.

ENDRÉDI MELINDA

2.5.2.16 *A falusi együttesek szerepe a szellemi kulturális örökség megtartásában*

A Muharay Elemér Népművészeti Szövetség célkitűzései és példái

A történelemi fejlődés nagy fordulóiban, azokban a korokban melyek a legnagyobb társadalmi változást igénylik/eredményezik, hangsúlyosan merül fel a hagyományokhoz való viszony kérdése. Mi az az érték, melyet az előző kor értékrendjéből megtartunk, mi az, aminek dokumentációját fontosnak tartjuk, de mint a múlt egy meghatározó darabját vagy jellemző tanúját, múzeumba vagy levéltárba helyezzük és mi az, aminek még az emlékezetét is szeretnénk a történelemből és az emberi tudatból kitörölni.

Amikor egy ledöntött nemzet újjá akar élni, ahhoz szükség van a hagyomány minden porszemecskéjére, hogy abból a maga képére építkezzen, mondja Koós Károly.

„Az emberi jövőbe a legrövidebb út a hagyománnyal vezet. A hagyomány olyan egy társadalom és az egyes ember életében, mint a folyónak a meder: keretet szab az élet folyamának, viszont így messzebbre is lehet jutni.” (Csörgő Zoltán)

Világos és elfogadható gondolatok, melyek különösen azok számára, kik a hagyományos kultúrában látják a jövő művelődésének alapját, evidenciának tűnnek. Miből is adódnak azonban azok a koncepcionális különbségek, politikai küzdelmek, melyek azoknak a hagyománnyal és népművészettel kapcsolatos mozgalmaknak a történetét, és jelenleg is élő gyakorlatát jellemzik, melynek napjainkban is tanúi, résztvevői vagyunk.

Az ezzel kapcsolatos kérdések lehetnek politikai, szociológia, műveltségi elemzések témái, de ezen írásban egy hagyományőrző szövetség, a Muharay Elemér Népművészeti Szövetség működésének és napi gyakorlatának néhány kérdését elemezve szeretném a kérdés néhány részletét megmutatni.

Általános helyzetkép

A globalizáció kultúrákat elsöprő és sematizáló hatása, a hagyományos kultúrák és vallások világméretű ütközései, a legújabb korú gazdasági válság eredményezte népvándorlás egyre erőteljesebben hívja fel a világ figyelmét a közös emberi értékek védelmére. Az épített és természeti örökség értékei mellett arra a szellemi örökségre, melyet minden közösség fejlődése folyamán létrehoz, mely emberi arculatát meghatározza, melyek összessége humanizálja a világot.

Az UNESCO részes államai hosszas előkészítő munka után 2003-ban nemzetközi egyezményt írtak alá, amely egységes szellemű útmutatóként és jogi keretként szolgál a világ számára a szellemi kulturális örökség védelméhez.

Az Egyezmény a figyelem felkeltésével, a jó példák megismertetésével és az emberiség szellemi örökségének széleskörű bemutatásával erősíteni igyekszik azokat a pozitív törekvéseket, amelyek e területen szerte a világban tapasztalhatók.

A Magyar Országgyűlés a 2006. évi XXXVIII. törvény megalkotásával megfelelő hátteret biztosított a szellemi örökségvédelem nemzeti rendszerének felépítéséhez és e világméretű egyezményhez való aktív csatlakozáshoz. Ez lehetővé teszi, hogy a részes államok a hagyományőrzésben elért eddigi eredményeiket újragondolják, s új szellemben továbbépítsék. Ennek a kultúra és a modernizáció kérdéseivel foglalkozó programnak alapvető célja egy olyan alulról építkező rendszer kialakításának segítése, amelynek révén a helyi közösségek, régiók, a szakemberek segítségével; helyi, nemzeti és nemzetközi pénzforrások fölhasználásával; képesek kulturális örökségük számbavételére, védelmére, s a kor szakmai-technikai színvonalán való sokoldalú megismertetésére, a helyi identitástudat és a közösség megtartó erejének erősítése érdekében.

(Nem témája írásomnak, hogy az egyezmény hazai megvalósítása, a megvalósításra létrehozott intézményi és szervezeti háttér, a megvalósításban elvileg érdekelt szervezetek és intézmények milyen országos koncepcióval, együttműködéssel, gyakorlattal és pénzügyi feltételekkel végzik a törvény megvalósítását. Szervezetünk, a Muharay Szövetség gyakorlatát elemezve szeretném csak felhívni a figyelmet az ezzel kapcsolatos kérdések elvi tisztázásának fontosságára, az egységes értékrend képviseletére és az összehangolt gyakorlat szükségességére.

Az elmúlt évtizedekben nemzeti szinten már sok minden történt a hagyományos szellemi örökség fönntartása, újjáélesztése érdekében. Vannak egyetemi tanszékeink, állami intézményeink, jól szervezett, nagy tömegű amatőr mozgalmaink, államilag támogatott folklórkutatásunk. Mozgalmaink képesek voltak a megújulásra, új szervezeti és közösségi formák létrehozására (civilszervezetek, táncházmozgalom). Teret kaptak az állami alap- és felsőfokú oktatási formákban, ma is a kulturális stratégia értékes elemét képezik. Mindezen eredmények közepette azonban helyi szinten kevés, illetve a szükségesnél kevesebb figyelem jutott a helyi örökség védelmére. Azoknak a helyi értékeknek, az értéket létrehozó közösségnek a megerősítésére/védelmére/életbentartására, melyek a legfontosabbat, a helyi identitást, s ez által nem kevesebbet, mint a szülőföld megbecsülését, a „kötést" eredményezik.

Az UNESCO egyezmény és a Magyarországon is elfogadott törvény arra irányul, hogy megforduljon ez a tendencia. A helyi örökségvédelem azonban nem nélkülözheti a nemzeti és nemzetközi szinten folyó örökségvédelmet, külön - külön mindegyik életképtelen.

A Szövetség bemutatása

Szövetségünk 1990-ben alakult. 134 hagyományőrző és hagyományőrző táncegyüttest (120 település), mintegy 15 ezer népművészettel foglalkozó táncost, zenészt, kézművest, néprajzzal foglalkozó pedagógust, kutatót képvisel. Pályázati forrásokból, tagdíjakból, támogatásokból teremti meg munkája lehetőségét: regionális és országos rendezvényeket, fesztiválokat, képzéseket, konferenciákat szervez. Kiadványai - a téma iránt érdeklődők számára készülnek; a

témakörrel foglalkozó tudományos-ismeretterjesztő szakirodalom, annak bibliográfiai forrásjegyzéke, és a csoportok munkáját közvetlenül segítő módszertani anyag.

Célunk a tánc-, zene-, és szokáshagyományok megőrzése és átörökítése. Arra törekszünk, hogy a hagyomány ne csak színpadi mozgalomként legyen jelen kulturális életünkben, hanem meghatározza egy tágabb közösség, egy település saját kulturális öröksége iránti viszonyát. Olyan hagyományőrző mozgalmat építünk, melynek célja a nyugati (osztrák, svájci, svéd) hagyományőrzéshez hasonlóan, nemcsak a hagyományok színpadra állítása, hanem mindazoknak a tradícióknak a megismerése, ápolása és terjesztése, melyek az egészséges közösségek, a társadalmak összetartói szerte a világon.

Névadónk, a mára méltatlanul elfelejtett progresszív népi értelmiség képviselője, Muharay Elemér (1901-1960) rendező, néprajzi gyűjtő, a népi együttesi mozgalom szervezője.

Bartók-Kodály példáját követve, abban hitt, hogy új magyar kultúra csak a népi kultúra gyökereiből táplálkozhat. 2011-ben születésének 100. évfordulóján rendezett emlékülésen egyik tanítványa (Vitányi Iván), így foglalta össze munkásságát. *„Most is valljuk, hogy a kultúra nem csak arra való, hogy nagy szellemek, nagy gondolkozók üzengessenek egymásnak, meg azoknak, akiknek pénzük és idejük van hozzá. A kultúrának mindig is, most is két funkciója van. Itt születnek meg azok az új gondolatok, új tartalmak és új formák, amelyek az emberiséget előreviszik, a tehetségnek teret adnak, a legmagasabb rendű kín és öröm forrásául szolgálnak. De ugyanakkor a kultúra minden ember örömét, a közösség összetartozását, mindannyiunk magunkra és egymásra találását is ki kell, fejezze, a legmagasabb szinten, az igazi érték jegyében."*

Ez Muharay Elemér üzenete, amelyben hiszünk, amiért dolgozunk, és amit igyekszünk továbbadni.

Tagságunk

2005-ben országos felmérést végeztünk, melynek alapján részletes képünk van tagságunk összetételéről, nagyságáról, működési körülményeiről, szakmai munkájáról. 117 településről kaptuk meg a kitöltött kérdőíveket, s tudjuk, hogy kik azok, akik ma részt vesznek a népművészeti mozgalom eme szeletében. Ezt a képet még árnyalja a kétévenként megrendezésre kerülő bemutató sorozatunk, a minősítés, ahol a csoportok művészeti munkájának színvonaláról és pillanatnyi működési körülményeiről is információkat kapunk.

A tagság szocio-demografiai jellemzői:

A 117 településen számszerűen 13800 fő foglalkozik hagyományőrzéssel. Van olyan település, ahol 6 személy végez ilyen jellegű munkát, de van olyan csoport is, ahol 270 fő.

A nemek szerinti megoszlás: 39 % férfi, 61 % nő.

Az iskolai végzettség szerint: legnagyobb részük általános iskolát végzett, de jelentős számban találunk alkalmazottakat (adminisztrátorok, eladók, pedagógusok) és nyugdíjasakat is.

A civil szerveződés korszakai szerint:

Tagszervezeteink 20 %-a 1931-1939 között (Bokrétás csoportok), 60 % a 1970-es években alakult. Ekkor jelennek meg a nemzetiségi együttesek és a „Röpülj páva" TV

vetélkedő ösztönzésére alakult csoportok. 20 % az olyan csoport, melynek alakulási éve 1990, ill. 2000 utáni években történt.

A települések nagysága szerint

Tagszervezeteink szinte mindegyike hátrányos helyzetű kis településen működik.

Legkisebb településünk: Kásád (sokác, német lakosság 370 fő), legnagyobb településünk Kalocsa (18. 000 fő)

Tagszervezeteink táji, nemzetiségi megoszlása:

Tagságunk az ország népművészeti hagyományokban gazdag településein él, s szinte minden táji- és etnikai (mo-i németek, horvátok, szerbek, szlovákok) csoport részt vesz ebben a munkában. Az összetétel vegyes, amint a települések összetétele sem homogén. A romák is jelentős számban képviseltetik magukat. Megyék szerint 16 megye.

Természetesen nem minden csoportunk egyformán aktív, kb. 50-60 azoknak a csoportoknak száma, akik minden képzésünkben, fórumunkon résztvesznek, akik maguk is egyesületi formában működnek. Ezek a csoportok azok, akik nem csak „szerepelnek" hanem egy-egy település közösségi életének szervezői is. A közvetve érintett csoport elsődlegesen a települések lakossága, ahol tagjaink tevékenységüket kifejtik. Másodlagosan érintettek a Szövetség rendezvényein résztvevők: évente kb. 40-50 ezer fő, valamint honlapunk látogatói ás Facebook partnereink.

Az együttesek működésének szakmai célkitűzései alapján az alábbi három típust különböztethetjük meg. Ezek a kategóriáknál nem minden résztvevőnél válnak el élesen, de tendenciaként mindenhol megfigyelhetők.

1. Azok a csoportok ill. települések, ahol több évtizedes az együttesi szerveződés (80-60 év).

Hagyományaikat itthon és külföldön a legmagasabb színvonalon képviselik, hazai és nemzetközi reprezentatív események szereplői. Rendkívül nagy a színpadi rutinjuk, előadásuk a hagyomány összes elemét tekintve „hiteles", szakmailag rendkívül igényes. A hagyománynak azonban mégis egy szeletét, általában a koreográfus által kiválasztott szeletét képviselik. Ezeken a településeken az együttes képviseli a „szellemi örökség" megőrzését és megmutatását, a továbbadás is az együttes köré szerveződött utánpótlás csoportokban és művészeti iskolákban történik. (Kalocsa, Szany, Szil, Veresegyház,)

2. Azok a résztvevők képviselik, kik az együttesi munka mellett, tudatosan feladatuknak tartják az örökségvédelmet. A szervezett helyi kutatómunka, az archívumokhoz, gyűjteményekhez való visszanyúlás, a hagyományok újraértelmezése és közösségi hasznosítása a jellemző. (Gencsapáti, Bag,)

3. Hagyományt, közösséget teremtők, ahol sem a hagyomány színpadi megőrzésének nincs múltja, sem a helyi hagyományos közösségi formák nem élnek már, a fiatalok identitási törekvései a régi hagyományok felelevenítésével teremtenek új közösségi formákat (Hőgyész)

A hagyományőrző tevékenység értelmezése

Tagságunk körében mozgalmunk évtizedes színpadi elvárasaiból következően, többnyire statikus hagyománykoncepció él. Ez azt jelenti, hogy a hagyományok színpadi formában jelennek meg, idillikus életképként, de ez a kép él magukban a hagyományok őrzőiben is. A

hagyományok értelmezése és mai életbe illesztése sokkal kevésbé része ennek a munkának, mint ahogy az a hagyomány funkciójából következően része lehetne.

Történelmünk, szervezettségünk és működésünk tapasztalatai alapján az alábbi elvek/gondolatok alapján határozzuk meg Szövetségünk gyakorlati feladatait.

Az európai integráció folyamatában a helyi közösségeknek szembe kell nézniük azzal a kérdéssel, vajon hogyan tudnak megmaradni, és hogyan tudják megőrizni évszázadokon át kialakult kulturális arculatukat. Ennek érdekében számba kell venniük mindazokat az értékeket, amiket a közösség valaha is teremtett saját maga és a világ számára, s ezekre, mint a helyi kulturális örökségre építve, megfelelő stratégiákat kell kidolgozniuk a fennmaradásra

A helyi kulturális örökség „megszerkesztése" az örökségvédő munka egyik legalapvetőbb eleme, amely nagy hozzáértést igénylő felelősségteljes feladat. Ez magába foglalja a helyi kultúra elemeinek számbavételét, beazonosítását, lokalizálását, szabatos leírását és értékelését.

Ezeknek, a folyamatoknak a végiggondolását, értelmezését, a helyi stratégiák és feladatok meghatározását kívánjuk segíteni programjainkkal.

A hagyományőrzés feladatai az ICH és a kulturális trendek szellemében:

A közösségek feladata: a kulturális arculat megőrzése.

Ennek érdekében az első lépések:

- számba venni mindazokat az értékeket, amelyeket a közösség teremtett saját maga és a világ számára

- a helyi kulturális örökségre építve ki kell dolgozni a fennmaradás és megtartás stratégiáit.

Ennek folyamatai:

1. Örökségleltár

– történeti források, múzeumok, levéltárak, helyi gyűjtemények anyagainak összegyűjtése,

– az idősek szóbeli emlékeinek, tudásának összegyűjtése és rögzítése

2. Az örökségelemek értékelése.

– Helyi, nemzetközi jelentőségű

– Múzeumba, levéltárba, gyűjteménybe való elemek meghatározása.

– Megőrzésre, fenntartásra, terjesztésre méltó.

3. A helyi művelődési viszonyok vizsgálata

- Milyen társadalmi-kulturális-oktatási intézmények és szervezetek léteztek/léteznek a településen, s milyen szerepük volt/van a kulturális örökség védelmében? (iskola, könyvtár, művelődési ház, tájház, klub).

- Egyházi művelődési tevékenységek.

- Egykori és mai civil szervezetek (Gazdakör, olvasókör, iparos egylet, nőegylet, honismereti kör, táncegyüttes, stb.).

- Magánemberek által fenntartott intézmények, közösségi szórakozóhelyek, kereskedelmi egységek (szaküzlet, kocsma, vendéglő, italmérés, bar, kávézó, cukrászda stb.).

- Mediák (állami, egyházi vagy civil ill. helyi, regionális vagy országos újság, rádió, TV).

A felsoroltak tevékenysége, a kulturális örökségnek milyen területeit érintettek/érintik, s milyen eredménnyel? (Természeti környezet, műemlékek, hagyományos kultúra, népzene, néptánc, kézművesség.)

4. A kulturális örökség átfogó föltérképezése

a. A helyi népesség összetétele (családok, foglalkozási csoportok, etnikumok, nemzetiségek, nyelvi közösségek, vallási közösségek, stb,)

b. A helyi kultúra fennmaradt emlékei a múzeumokban, levéltárakban, könyvtárakban, magántulajdonban, stb. a régészeti koroktól máig (iratok, fényképek, levelek, használati tárgyak, műtárgyak, irodalmi emlékek).

c. A hagyományos szellemi kultúra (a néprajzi örökség) területei:

- tájnyelv, nyelvi kifejezési módok (helyi szavak, szólások, közmondások, mesék, stb.)
- folklór kifejezésformák (ének, zene, tánc, költészet, dráma, játék, kézművesség, stb.).
- népszokások, társadalmi együttélés módjai és normái
- természetismeret, világkép, népi gyógyítás, hiedelemvilág, népi vallásosság népi díszítőművészet, kismesterségek, növénytermesztés, állattartás, mesterségbeli tudás;

Jelöljük meg, hogy melyek a hagyományos szellemi kultúra továbbélő maradványai a település mai életében!

5. Vegyük számba és elemezzük a szellemi kulturális örökség új elemeit és megjelenési formáit! (falunap, nemzeti ünnepek, történeti évfordulók, iskolai ballagás, mai-kreativitás jelenségek; „Gombold újra”, Táncház az egészségért, stb.)

A Szövetség működésének elvei és napi gyakorlata:

Folyamatos működésünk fenntartása egyre nagyobb kihívások elé állít bennünket. Mivel tagjaink kistelepülések lakói, találkozunk mindazokkal a problémákkal, melyek a magyar vidéket ma jellemzik. Gondot jelent saját működésük fenntartása is, mert az önkormányzatok elszegényedésével már helyi támogatásra sem számíthatnak. Ezért elsődleges célunk annak tudatosítása, hogy a munka, amit évtizedek óta végeznek – a HELYI HAGYOMÁNYOK ÉS KÖZÖSSÉGEK FOLYAMATOSSÁGÁNAK FENNTATÁSA – olyan érték, melyre egy társadalomnak a legnagyobb szüksége van.

Ennek a gondolkodásnak, a hagyományokra épülő közösségi értékrendnek a képviselete és fenntartása legnagyobb feladatunk.

Ennek az eszmeiségnek a jegyében szervezzük Szövetségünk tevékenységét, mely hármas feladatot próbál ellátni:

1.A tagság képzése, az általános műveltség igényének felkeltése. Hogy képesek legyenek ismerni és felismerni értékeiket, hogy felelős, közösségi összefogással legyenek alakítói saját és faluközösségük életének. Hogy az együttes ne csak a „falu elitje”, vagy „műsorszol-

gáltatója" legyen, hanem programjával, emberi magatartásával, a település egészét átfogó, szinte a minden családot érintő közös hagyományokat úgy képviselje, hogy abban a lakosság ne csak magára ismerjen, hanem a megvalósításban, fenntartásban, a „tovább éltetésben" társuljon is.

2.A közösségek működéséhez szükséges szakmai ismeretek átadása. A helyi hagyományok ismeretéhez - mely a tánc és népzenei nyelv ismeretén túlmenően jelenti a közösség életét meghatározó ünnepi és hétköznapi szokásokat, a település működését meghatározó gazdasági, földrajzi, társadalmi ismeretek összességét – szakmai ismeretekre is van szükség.

3.Hagyományaink bemutatása, néptánc- és népzenei örökségünk művészi megfogalmazása, széleskörű terjesztése. Szakmai bemutatórendszer és fesztiválok szervezése és azokon való megjelenés.

Működési környezet

A hagyomány továbbélésének és a népművészettel foglalkozó művészeti-, és alkotó csoportok munkájának létfeltétele, hogy szervesen illeszkedjenek napjaink kulturális, társadalmi életébe.

A falusi gazdaság, a falusi vendégfogadó készség és alkalmasság fejlesztése az ország gazdasági érdeke. De az élhető, szerethető falu azonban emberekből, falusi közösségekből áll, akiknek életminősége, gazdaság-, táj- és környezetformáló képessége, szépérzéke, ízlése, műveltsége és szórakozása mind meghatározója annak, hogy szívesen megy-e az ember a faluba.

A faluközösségek összetartó erejét legjobban a gyökerek, a helyi szokásrend, a helyi folklór, a népművészet századok alatt szinte észrevétlenül kialakult tulajdonságai alakítják. A népviselet, a helyi textilek; a hímzés, szövés, a hagyományos használati tárgyak, helyi mesterek által készített cserépedények, a faragott vagy festett bútorok, a dalok és a táncok éppúgy jellemzői egy tájnak, mint a természeti környezet vagy az építészeti arculat.

Ezért tartjuk fontosnak, a terület szakembereinek, a gazdaságban, a vendéglátásban és kultúrában dolgozóknak az együttműködését.

Szükség van a több szektorhoz, másféle gazdasági szabályok között működő területek, állami intézmények, vállalkozók, civilközösségek munkájának összehangolására. A törvényalkotástól, a pályázati kiírásokig, a helyi feladatok meghatározásától a rendezvényekig, a térségben lakók együttműködésére van szükség, hogy egységben, összehangolva és egymást ösztönözve fejlődjön a magyar vidék, maradjon meg a hagyomány!

HÉRA ÉVA

Irodalomjegyzék

110/1997 (VI. 25.) Kormányrendelet a magánszálláshelyek idegenforgalmi célú hasznosításáról

136/2007. (VI. 13.) Kormányrendelet a falusi és agroturisztikai szolgáltató tevékenységről

239/2009. (X.20) Kormányrendelet a szálláshely – szolgáltatási tevékenység folytatásának részletes feltételeiről és a szálláshely-üzemeltetési engedély rendjéről

45/1998 (VI. 24.) IKIM rendelet az idegenforgalmi célból hasznosított magánszálláshelyek osztályba sorolási, illetve minősítési követelményeiről jogszabályok jelentették.

52/2010 (IV.30) FVM rendelet illetve 4/2010 VM rendelet a kistermelői élelmiszer-termelés, előállítás és értékesítés feltételeiről

ANDRÁSFALVI BERTALAN: *Néprajzi alapismeretek*. Néptáncosok Könyvtára. Bp. 1998.

BAJMÓCZY PÉTER – BALOGH ANDRÁS: *Aprófalvas településállományunk differenciálódási folyamatai.* in: Földrajzi Értesítő, 2002. LI évfolyam, 3-4 füzet, pp. 385-405

BALASSA IVÁN – ORTUTAY GYULA: *Magyar Néprajz*. Corvina Bp. 1980

BALASSA IVÁN (szerk): *Népi iparművészetünk időszerű kérdései*. II. Budapest-Pécs, 1985

BALASSA IVÁN: *Az Orosz SZSZSZK népművészeti és iparművészeti kiállítása*. Ethnographia LXV. 285-290. 1954

BALASSA IVÁN: *Népművészet, népi iparművészet*. In: Varga Marianna, M. Szabó Mária, Rózsa (szerk.) Népi iparművészetünk időszerű kérdései I. TIT, Budapest, 1980

Baranya Megyei Falusi Turizmus Közhasznú Szövetség alapszabálya, 1999/ 2012

Baranya Megyei Falusi Turizmus Közhasznú Szövetség- Dél-Dunántúli Falusi Turizmus Klaszter: Vidéki Örökség útjai c. projekt (2012)

BÉKEFI MARGIT: *A magyarországi teknővájó cigányok.* Szekszárd, Romológiai Kutatóintézet. 2001 [1963].

BENCSIK GÁBOR: *A negáció népe, avagy a közép-európai cigány történelem strukturális keretei.* Polgári Szemle, 2012. június 8. évf. 1-2.

BESZPRÉMY KATALIN: *Kézművesség és táncházak a nomád nemzedék idején, avagy mit üzennek nekünk azok a hetvenes-nyolcvanas évek*. In: Sándor Ildikó (szerk.) A betonon is kinő a fű. Tanulmányok a táncházmozgalomról. Budapest. 2006

BÓDI ZSUZSANNA (szerk): *Cigány Néprajzi Tanulmányok 2*. Mikszáth Kiadó, 1994.

BÓDI ZSUZSANNA: *Magyarországi cigány mesterségek.* Cigány Népművészek Országos Szövetsége, 2001.

BORBÉLY JOLÁN: *Hozzászólás*. In: Balassa Iván (szerk.) Népi iparművészetünk időszerű kérdései. II. Budapest-Pécs, 1985

BRENULA MIHÁLY: *A bedolgozás háziipari termelési tapasztalatai a tápéi háziipari szövetkezetben*. Budapest, 1981

CSÁKY KÁROLY: *Adalékok Györffy István Ipoly menti kapcsolataihoz*. Palócföld XX. 1. sz. 51–54. 1986

CSÁKY KÁROLY: *Adalékok Györffy István Ipoly menti kapcsolataihoz*. In Szülőföldi vallomások. Bratislava. 84–90. 1989

CSÁKY KÁROLY: *Bartók Béla és a „honti igricek". Honismeret IX. 3. sz. 26–27. 1981*

CSÁKY KÁROLY: Bartók Béla Hont megyei szlovák gyűjtőútjairól. *Hét* XXVII. 4. sz. 14–15. 1981

CSÁKY KÁROLY: *Bartók Béla nyomában Hont megyében*. Gömörország VII. 3. sz. 11–16. 2006

CSÁKY KÁROLY: *Bartók Béla nyomában Hont megyében*. In CSÁKY KÁROLY 2007a. 30–42. 2007b

CSÁKY KÁROLY: *Bartók Béla tájainkon.* In Honti barangolások. Bratislava. 192–208. 1985

CSÁKY KÁROLY: *Hagyományőrző és változó települések*. Komárom, 2004

CSÁKY KÁROLY: *Néprajzi gyűjtések és a néprajzi muzeológia kezdetei Hont megyében*. Gömörország IV. 1. sz. 40–51. 2003

CSÁKY KÁROLY: *Néprajzi gyűjtések és a néprajzi muzeológia kezdetei Hont megyében*. In CSÁKY KÁROLY 2007a. 75–104. 2007c

CSÁKY KÁROLY: *Néprajzkutatások, kutatók és gyűjtemények Hontban*. Dunaszerdahely, 2007a

CSÁKY KÁROLY: *Szokolyi (Szokoly) Alajos (1871–1932)*. In Jeles elődeink. 130 kisportré az egykor Hontban tevékenykedő neves személyekről. Dunaszerdahely. 137–139. 2002

CSIZMADIA LÁSZLÓ (DR.): *Falusi és agroturizmus múltja – jelene – jövője*. in: Falusi Turizmus Tájékoztató 2008/2. szám

CSUPOR ISTVÁN – CSUPORNÉ ANGYAL ZSUZSA: *Fazekaskönyv.* Bp. 1998

DOMANOVSZKY GYÖRGY – VARGA MARIANNA: *Mai magyar népi iparművészet*. Budapest, 1983

DOMANOVSZKY GYÖRGY: *A magyar nép díszítőművészete*. I–II. Budapest, 1981

Falusi és agroturizmus stratégiája (2011-2020), készítette: FATOSZ, 2011

FÉL Edit – HOFER Tamás – K. CSILLÉRY Klára: *A magyar népművészet*. Budapest, Corvina, 1959 [1969]

FLÓRIÁN MÁRIA: *A sárközi szőttes története*. Ethnographia 111. 194-255. 1990

FÜZES ENDRE: *A népi iparművészet napjainkban*. In: Balassa M Iván (szerk.) Népi iparművészetünk időszerű kérdései. II. Budapest-Pécs, 31-36. 1985

GARAJ, BERNARD: *Gajdy, a gajdoška tradícia na Slovensku*. Bratislava, ASCO art&science – Ústav hudobnej vedy Slovenskej akadémie vied. 1995

GYÖRFFY ISTVÁN: *A néphagyomány és nemzeti művelődés*. Budapest, 1939

GYÖRFFY ISTVÁN: *Adatok a régi palóc építkezéshez*. Néprajzi Értesítő XXII. 154–155. 1930a

GYÖRFFY ISTVÁN: *Az ipolymenti halászat*. Néprajzi Értesítő XXV. 24–28. 1930c

GYÖRFFY ISTVÁN: *Elszámolási jegyzék azon tárgyakról, melyeket Dr. Győrffy István m. n. múz. gyakornok Hont vármegyében a hontmegyei gazdasági egyesület költségén gyűjtött.* Kelt: Ipolyság, 1910. október 2. Kézirat. Néprajzi Múzeum, Irattár, NMI 73/1910. 1910c

GYÖRFFY ISTVÁN: *Kanász hangverseny Ipolyságon*. Vasárnapi Újság LVII. 50. sz. 1034–1035. 1910b

GYÖRFFY ISTVÁN: *Kanász hangverseny*. Honti Lapok XVI. 47. sz. 4. 1910a

GYÖRFFY ISTVÁN: *Kanászhangverseny Ipolyságon*. In BARTÓK BÉLA 1974.[2] 134–135. 1974

GYÖRFFY ISTVÁN: *Magyar népi hímzések I*. A cifraszűr. Budapest, 1930b

GYÖRFFY ISTVÁN: *Néprajzi kiállítás*. Honti Lapok XVI. 40. sz. 3. 1910

GYÖRFFY ISTVÁN: *Népviselettörténeti adatok*. Néprajzi Értesítő XXV. 28–32. 1930d

HERMAN Ottó: *„A magyar ősfoglalkozások köréből”* című népszerűsítő előadásának gyorsírásból átvett szövege. EA. 4316. 1899

HERMAN Ottó: *Halászélet, pásztorkodás*. Budapest, Gondolat. 1980

HOFER Tamás – FÉL Edit: *Magyar népművészet*. Budapest, Corvina. 1975

HOFER Tamás – FÉL Edit: *Magyar népművészet*. Budapest, Corvina. 1994

HONTI LAPOK: *A kiállítás anyaga*. Honti Lapok XVI. 39. sz. 2–4. 1910d

HONTI LAPOK: *A megyei kiállitás*. Honti Lapok XVI. 34. sz. 5. 1910b

HONTI LAPOK: *Háziiparkiállitás.* Honti Lapok XVI. 40. sz. 4. 1910e

HONTI LAPOK: *Hontvármegye kiállitása*. Honti Lapok XVI. 35. sz. 2. 1910c

HONTI LAPOK: *Kanásztülök és dudaverseny*. Honti Lapok XVI. 46. sz. 3–4. 1910g

HONTI LAPOK: *Kiállitás után.* Honti Lapok XVI. 42. sz. 2–3. 1910f

HONTI LAPOK: *Kiállitás*. Honti Lapok XVI. 32. sz. 2–3. 1910a

HONTI LAPOK: *Leégett a pósta és táviró-hivatal*. Honti Lapok XVI. 47. sz. 4–5. 1910h

KAPOSI ZOLTÁN: *A magyar kézműipar változásai*. In: Szulovszky János (szerk.) A magyar kézművesipar története. Budapest, 2005

KERÉKGYÁRTÓ ISTVÁN: *Az amatőr népművészeti mozgalom a mában*. In: Balassa M Iván (szerk.) Népi iparművészetünk időszerű kérdései. II. Budapest-Pécs, 37-40. 1985

Kézműves népművészet területi elhelyezkedése. Szakágak térképei: csipke, hímzés, szövés, fazekasság, faművesség, viselet, tojás, mézes, szálasanyag, népi ékszer, nemez, régi-ritka mesterségek

KÓSA LÁSZLÓ: *A magyar néprajz tudománytörténete*. Budapest, 2001

KÓSA LÁSZLÓ: *Néphagyományunk évszázadai.* Bp. 1976. Hagyomány és közösség. Bp. 1984.

KOVÁCS ÁKOS: *Az új kenyér ünnepe*. Bp. Mozgó Világ. 2002.

KRESZ MÁRIA: *A magyar népművészet felfedezése. (Az európai népművészet felfedezésének 100 éves évfordulójára)*. Ethnographia LXXIX. 1–36. 1968

KRESZ MÁRIA: *Népi díszítőművészetünk fejlődésének útjai.* Ethnographia LXIII. 10-43. 1952

LENGYEL GYÖRGYI: *A népi díszítőművészetről*. Cikkgyűjtemény. NIT és NI. Budapest, 1962

MAGYAR NEMZETI MÚZEUM IGAZGATÓSÁGA: *Néprajzitár. Jelentés a Magyar Nemzeti Múzeum 1910. évi állapotáról*. Budapest. 115–128. 1911

Magyar népi díszítőművészet. Magyar Népi Díszítőművészet. Néprajzi Múzeum munkaközössége. Budapest, 1954

Magyar Néprajz III. Akadémiai Kiadó, Bp. 1991.

Magyar Néprajzi Lexikon 1-5 Akadémiai Kiadó BP., 1981

MANGA János: *Palócföld*. Budapest, Gondolat. 1979

MANGA János: *Pásztorművészet.* Budapest, Képzőművészeti Alap Kiadóvállalat. 1963

MARTIN GYÖRGY: *A magyar néptánckutatás és néptáncmozgalom kapcsolatának történetéről*. Folkszemle, 2009. június.

MARTIN GYÖRGY: *Népi tánchagyomány és nemzeti tánctípusok Kelet-Közép-Európában a XVI–XIX. században*. In: Ethnographia XCV. évf. 3. szám, 1984: 360.) 85. éves a Magyar Rádió (online anyag)

MÁTÉ MIHÁLY: *Tematikus Bubliográfiák II.* Gypsy Studies-Cigány tanulmányok 17. Pécs, 2006.

MEZEY BARNA (szerk): *A magyarországi cigánykérdés dokumentumokban 1422-1985*. 80-91.

ORTUTAY GYULA*: A magyar néprajztudomány elvi kérdési.* Ethnographia. LX. 221-237. 1949

ORTUTAY GYULA: *Néprajz és kulturális forradalom*. MTA II. osztályának közleményei I.K.2 szám, 1951

PÁL MIKLÓSNÉ: *Népi kézműves alkotók Magyarországon.* Kézirat. 2012.

PÁLFI CSABA: *A Gyöngyösbokréta története.* Tánctudományi Tanulmányok Bp. 1970.

ROISZ ERZSÉBET (szerk.): *Cirfandli, Szárma, Emmausz – Bor, gasztronómia, hagyományok Baranyában.* Kiadó: Baranya Megyei Kulturális és Idegenforgalmi Központ, 2003.

ROISZ ERZSÉBET (szerk.): *Hagyományőrző és megújuló kézműves műhelyek Baranyában*. 2002.

SCHMIDT TIBOLT: *Keramika és régiségek*. Honti Lapok XVI. 40. sz. 3–4., 1910

SEBŐ FERENC: *A népművészeti Intézettől a Hagyományok Házáig*. Szín – Közösségi művelődés, 12/6-2007

Stradivárik és vásárlóik Budapesten. in: www.fidelio.hu 2012. szeptember 12.

SZABÓ (G.) Zoltán: *A duda*. Néprajzi Múzeum, Budapest, 2004

SZABÓ GÉZA (DR.) – ENDRÉDI MELINDA (szerk.): *Dél-Dunántúli Falusi Turizmus Klaszter* c. kiadvány. 2012.

SZABÓ GÉZA (DR.) – ENDRÉDI MELINDA (szerk.): *Környezetbarát vendégfogadók – Ökoporták a Dél-Dunántúlon.* 2010.

SZILÁGYI MIKLÓS: *A népi iparművészet és a néprajzi múzeológia*. Ház és ember, 15. 291-299. 2002

SZILÁGYI MIKLÓS: *Györffy István tevékenysége a Néprajzi Múzeumban*. Ethnographia XCV. 577–593. 1984

SZILÁGYI MIKLÓS: *Szándékok és eredmények a vidéki múzeumok néprajzi gyűjteményeinek megalapozásában (1920 előtt)*. Ethnographia CI. 1–50. 1990

SZILÁGYI MIKLÓS: *Tendenciák, átalakulási folyamatok a népi iparművészetben*. Ethnographia, 3. 116. 321-328. 2005

Szórádi Ferenc a nagyvázsonyi brácsakirály. Népszabadságonline, 2010. március 1.

SZULOVSZKY JÁNOS (szerk.): *A magyar kézművesipar története*. Budapest, 2005

Tájékoztató. A népművészet szakkörök élete. Néprajzi - Népművészeti és díszítőművészeti szakkörök tájékoztatója. Művelt nép, Budapest, 1956

TARJÁN GÁBOR (szerk.): *Tárgykészítő bibliográfia. Folklór Társadalom Művészet* 1. Budapest, 1978

TELLÉR GYULA: *A magyar kisipari szövetkezetek története 1945-1962*. Budapest, 1972

TÓTH JÁNOS: *Népművészet és gazdaság*. (kézirat) In. Füzes Endre (szerk) Népi iparművészet az ezredfordulón. Tanulmányok a népi iparművészet helyzetéről 2000-ben. 2001

UNGER GABRIELLA: *Ellenkultúra és állambiztonság*.

VARGA MARIANN – M. SZABÓ MÁRIA (szerk): *Népi iparművészetünk időszerű kérdései*. I. Budapest, 1980

VARGA MARIANNA – KERTÉSZ ISTVÁNNÉ: *Matyó Népművészeti és Háziipari Szövetkezet 1951-1981.* Mezőkövesd, 1981

VARGA MARIANNA (szerk.): *Népművészeti Szakkörvezetők útmutatója*. I. NPI, Budapest, 1968

VARGA MARIANNA: *A népi iparművészet kialakulása, fejlődése, változása.* (kézirat) In. Füzes Endre (szerk) Népi iparművészet az ezredfordulón. Tanulmányok a népi iparművészet helyzetéről 2000-ben. 2001

VIKÁR Béla: *Néprajzi tárgyak gyűjtése a Millenniumra.* Ethnographia, 4. 85–93. 1983

VISKI KÁROLY: *Díszítőművészet*. In: A magyarság néprajza. II. 274–395. 1934

www.baranyavidek.hu

www.fatosz.hu

www.gasztrobaranya.eu

www.ksh.hu

www.okocsali.vorosdombi.hu

Tartalomjegyzék

Közösségi színterek – A Népművészeti Egyesületek Szövetsége és a hozzá kapcsolódó 51 tagszervezet működése *(Pál Miklósné)* 3
2.5 Jó példák tára....3
2.5.1 Összehasonlító adatgyűjtés a népi kézművesség helyzetéről tizenegy országból *(Igyártó Gabriella)* 14
2.5.1.2 Nemzetközi kitekintés *(Héra Éva)* 21
2.5.2.1 Három hazai jó gyakorlat *(Ament Éva)* 27
2.5.2.2 Jó példák: felnőttképzés, népművészeti táborok *(Beszprémy Katalin)* 36
2.5.2.3 Panziós–falusi vendéglátás oktatása a Nádudvari Kézműves Szakiskolában *(Benő-Nagy Réka, dr. Takácsné Baranyai Etelka, Vetró Mihály)* 41
2.5.2.4 Vőfélytalálkozók Gyönyörű Zsiga szervezésében *Hubert Erzsébet)* 46
2.5.2.5 Rózsa Péter kertész, biogazda és közössége a biotermékek népszerűsítésével összekötött programja *(Hubert Erzsébet)* 52
2.5.2.6 Jó gyakorlatok a falusi vendéglátásban a kézművesség szempontjából *(Szalay-Zala Andrea)* 61
2.5.2.7 Jó példák, törekvések a viselet, öltözködési kultúra területén *(Beszprémy Katalin)* 73
2.5.2.8 A Falufejlesztési Társaság „Nagyapám Háza” mester-inas mintaprogramja *(Krizsán András)* 84
2.5.2.9 Sióagárd és a Tolna Megyei Népművészeti Egyesület együttműködése a helyi népművészeti hagyományok népszerűsítése érdekében *(Komjáthi Tamásné)* 94
2.5.2.10 Dél-Dunántúl legnagyobb Regionális Kézműves Fesztiválja - Vendel napi búcsú Magyarlukafán, 1985-2012 *(Komjáthi Tamásné)* 103
2.5.2.11 Határ menti együttműködések Zala megyében *(Dala Hajnalka)* 109
2.5.2.12 Érték alapú fejlesztési kezdeményezések a présház felújítástól a helyi termék klaszterig *(Kovács István)* 118
2.5.2.13 Művészetek Völgye *(Bazsó Gabriella)* 139
2.5.2.14 Varsány a Palóc út mentén *(Pintérné Kanyó Judit)* 149
2.5.2.15 Vidéki értékek – örökségek Baranyában *(Endrédi Melinda)* 166
2.5.2.16 A falusi együttesek szerepe a szellemi kulturális örökség megtartásában *(Héra Éva)* 179
Irodalomjegyzék....186